ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 226.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 1 ՅՈՒԼԻՍ 1933

1 Juillet 1933

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2228

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

Կարելի էր, տակաւին, օրերով քրքրել Երուանդ պէյ Աղաթօնի ...չակաւոր յիշատակարանը, որուն խմբագրութեան, սրբա...ութեան եւ տպագրութեան պատիւն ալ կը պատկանի «գիշերնե...մինչեւ ժամը 12» աշխատող Մալխասեանին:

Կարելի էր ուժգնօրէն թօթուել սա միւս ծերուկին, Բարեգոր...կանի «անկաշառ» հիմնադիրներէն Մկրտիչ Անդրանիկեանի օ...կանի «անկաշառ»... քէն, բացատրութիւն պահանջելով իր այնքան վայրենի եւ չնա...ն բանաարկութեան համար.

— «Ուրեմն ի՞նչպէս իրաւունք չտալ անոնց որ կ'ըսեն թէ «Թուրքէն նուրը ...յան ամէնէն մեծ թշնամին Դաշնակցութիւնն է» կամ «Դաշնակցութիւնը ...րքէն կաշառուած է»: (էջ 30):

Բայց, զզուե՜լի են, զզուե՜լի այս բոլորը:

Մեր ուժէն վեր է ըմբռնել այս անյատակ անբարոյականու...նը:

Կ'ուզէինք որ Բարեգործականի Վարչական Ժողովին ան...մները, անոր հին ու նոր վարիչները, հիմնադիրներէն կամ ...ղոսաւոր բարեկամներէն մէկն ու մէկը հրապարակաւ յայտա...րէր թէ կը մերժէ կամ կը ստանձնէ պատասխանատուութիւնը ...ս զարշելի խուժանավարութեան:

Եւ այդ՝ ոչ թէ գոհացում տալու համար մեզի, այլ փրկելու ...տիւը Հ. Բ. Ը. Միութեան, որուն փառքին համար այս աղտին ...չ թաթխուած են երեք պատասխանատու մարդիկ,— Երուանդ ...յ Աղաթօն, Մկրտիչ Անդրանիկեան եւ Վահան Մալէզեան: Ա...ջին երկուքը՝ իբրեւ «հիմնադիր վարիչներ», երրորդը՝ իբրեւ ...րիչ – պատուիրակ:

Այդ յայտարարութիւնը անհրաժեշտ է մանաւանդ անոր հա...ր որ, այս թրքաբարոյ հրատարակութեան հեղինակները կը յա...կնին բարոյականի դաս տալ հանրութեան, եւ երիտասարդու...եան օրինակ ներկայացնել Մալէզեաններն ու Անդրանիկեանն...:

×

Մենք այսօր կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել ուրիշ խնդիր ...:

Կ'ուզէինք ապացուցանել թէ՝ ոչ թէ Դաշնակցութիւնը կամ ...րիչներ են որ կը ձգտին քանդել Բարեգործականը, այլ վեր...ն է որ, տարիներէ ի վեր, ձախաւեր խաղեր կը փորձէ, քան...լու համար մասնաւորապէս Դաշնակցութիւնը:

Հիմա ժամանակ չունինք պրպտելու հին հաւաքածուները:

Բայց, յետին բարեմիտն ալ գիտէ որ՝ Բարեգործականի հիմ...ադիրներն ու վարիչները «ի յառաջագունէ» թշնամի են Դաշնակ...ութեան, եւ կ'օգտուին բոլոր պատեհութիւններէն, ուղղակի կամ ...ուղղակի վնասելու համար անոր:

Անոնք առաջին օրէն եւ մինչեւ այսօր՝ իրենց հովանաւորու...եան տակ առած են այն թերթերը որ պայքար կը մղեն Դաշնակ...ութեան դէմ:

Քանի մը տարի առաջ էր որ, մենք երեւան հանեցինք անոնց ...ղտնի նպաստը՝ ռամկավար թերթերուն: Աւելի կամ պակաս ...ով:

Ամբաստանեալները խոստովանեցան իրողութիւնը, պաշտ...անելով լպրծուն բանաձեւի մը տակ,— փոխան պրոպագանտի ...ծանուցման ...

Այդ բանաձեւը թոյլ կուտայ այսօր ալ կլորիկ «պախշիշ»ներ ...շխելու եւ քաջալերական նամակներ ուղղելու: Կը բաւէ որ՝ ...րդիկ դիրք բռնեն Դաշնակցութեան դէմ:

Վահան Մալէզեանը մէկ հատիկ մասնագէտ է այս ճիւղին ...ջ, եւ պէյ – էֆէնտիներու ձեռքը միշտ բաց՝ այսպիսի պարա...ներու մէջ:

Եւ մարդիկը հետեւողական են այս ճամբուն վրայ: Ցետին ...ղթակայանին մէջ, դաշնակցական ուսուցչի մը չուքն իսկ ամպ ...իջեցնէ Բարեգործականի գոյնզգոյն գործիչներուն գլխուն: Իսկ ...արեկամ» թերթերը պարբերաբար կը քաշեն ահազանգին չուա...:

Անշուշտ այդ է պատճառը որ, Մ. Անդրանիկեանն ալ կը ձաղ... Միութեան նոր վարիչներուն «անխտրական» ուղղութիւնը, եւ ... պահանջէ «անաչառ մաքրագործում կատարելով Հաստատու...եան մէջ», այսուհետեւ ընտրել «իրենց պաշտօնեաները միմիայն ...ութեան անդամներէն կամ համակիրներէն»: (էջ 31):

Այո, մենք նոր փաստերու պէտք չունինք, համոզուելու հա...ր թէ՝ Բարեգործականի հին ու նոր վարիչներուն գործունէու...եան մաս կը կազմէ հակադաշնակցական պայքարը, բանիւ եւ ...րծով, հրապարակաւ թէ գաղտագողի, անձնուիրաբար թէ «փո...ն ընկալագրի»:

Կովկասի փոխարքան իսկ Դաշնակցութեան դէմ օժանդակ մը ...ած էր Բարեգործականին մէջ, Օսմ. Սահմանադրութեան շրջա...ն, երբ Տօքթ. Տաղաւարեանը Թիֆլիս գնաց իբրեւ պատուիրակ: ...որհրդային մամուլը ժամանակին հրատարակեց այդ գաղտնի ...ղեկագիրը, զոր արտատպեցինք մենք ալ):

Այս կանխորոշ, հակադաշնակցական կիրքն է որ թոյլ չի տար ...բռնելու Դաշնակցութեան քննադատական խօսքին իմաստը, եւ ... մղէ բռշայական լեզուագարութեանց:

Կուրի պէս Բարեգործականի վարիչներուն սրտին կպած ...դ նենգամտութիւնն է որ ըսել եւ գրել կուտայ թէ «նախանձ»ը «անօթութիւն»ն են պատճառը՝ Վ. Մալէզեանի ընդվզեցուցիչ ...ուշակին, աններեւ մախումներու եւ այլանդակ բարքերու դէմ ...ղուած պայքարին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԾ ԵՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ՀԱՅԵՐԸ ՀԵՌԱՑՆԵԼՈՒ

« Ժուռնալ տէ Տէպա » երէկ, ուրբաթ հրատարակեց թղթակցութիւն մը, ֆրանքօ-թրքական վերջին համաձայնութեանց մասին: Գրողն է՝ Էնկիւրիի իր թղթակիցը: Վաղուան յետաձգելով թղթակցութեան ամբողջական թարգմանութիւնը, խորին վրդովումով կ'արտատպենք հետեւեալ տողերը.

— Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ ծագած անհամաձայնութիւնները վերջացան, շնորհիւ Ֆրանսայի անխոնջ զիջողութեան: Կնքուեցան պայմանագիրներ որոնք հաշուեյարդարի կ'ենթարկեն անցեալը: Պայմանագիրներէն մէկը կը վերաբերի Թուրքիոյ նախաէմալական պարտքերուն: Երկրորդը կը ճշդէ թէ ինչպէս պիտի բանի Պաղտատի նախկին երկաթուղիին ճիւղը որ կ'անցնի ֆրանքօ-սուրիական սահմանէն. Երրորդը կը կարգադրէ Սուրիոյ թուրք հպատակներուն եւ Թուրքիոյ սուրիական հպատակներուն ստացուածքներու խնդիրը:

ԱՍԿԷ ԶԱՏ, ԳՈՅԱՑԱԾ Է ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ԱՒԵԼԻ ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՒ ՔՇԵԼ ԱՅՆ ՀԱՅԵՐԸ ՈՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ԵՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻՆ ԵՐԿԱՅՆՔԸ, ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԻԱ ԳԱՂԹԷՆ ՅԵՏՈՅ, ԵՐԲ ՄԵՆՔ ԴԱՍԱԼԻՔ ԵՂԱՆՔ ԿԻԼԻԿԻԱՅԷՆ:

Պոլսէն Հայ բժիշկ մը եկաւ ու անցաւ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Իրազեկ մը կը հաղորդէ մեզի.—

Պոլսոյ թերթերը գրեցին թէ Փարիզ եկած է իրենց «յարգելի բարեկամը», Տօքթ. Անտրէ Վահրամ: Այս առթիւ, հրատարակեցին գովասանական տողեր, պատմելով որ Տօքթ. Անտրէ Վահրամ գրաւած է բժշկական ուսումնասիրութիւններով, թէ ան « հետու կը գտնուի ներկայիս ազգ. կեանքէն եւ բոլորովին նուիրուած է իր արուեստին »:

Պատմութիւնը, այս ձեւին մէջ, տխուր զաւեշտ մըն է եւ կը յիշեցնէ հին առածը.— « գող, սիրտը դող »:

Տօքթ. Անտրէ Վահրամ Փարիզէն առաջ հանդիպած է Վիէննա, աչքէ անցընելով թերթերու հաւաքածոները, ստուգելու համար թէ ս'ի՛նչ գրած է գինադադարի ընթացքին... Իսկ Փարիզ գալն ու երթալը մէկ եղաւ: Իբրեւ բժիշկ, Տօքթէօրը ո՛չ իսկ հանդիպեցաւ Փարիզի բժշկական Միութեան, եւ մէկ – երկու մտերիմներ տեսնելով անցաւ գնաց:

Այս այն մարդն է որ, երկու տարի առաջ ալ, իբրեւ ատենապետ Բերայի Թաղ. Խորհուրդին, եւ կռնակը տուած նոյն թաղի Ժալքի նախագահին, կը ստանձնէր խզել Պատրիարքարանի հետ եղած կապերը:

Թերթերը արդէն գրեցին թէ ի՛նչ նոր փորձանք կը պատրաստուի Պատրիարքարաններու գլխուն: Մի զարմանաք, եթէ օր մը պատմութիւնը Փափա Էֆթիմի պատմուճան հագցնէ այս թեթեւսոլիկ բժիշկին, այս նոյն գործին առթիւ:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Մահու տագնապի մը մատնուած է

ՖՐԱՆՍԱ ՃԱԿԱՏ ԿԸ ՑԱՐԴԱՐԷ, ԱՆԳԼԻԱ ՎԱՐԱՆՈՏ

Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին երրորդ շաբաթը կը սկսի ծանր տագնապով մը:

Այն օրէն ի վեր որ Մ. Նահանգները մերժեցին դրամները կայուն վիճակի մը վերածելու առաջարկը, շատեր յուսահատութեան մատնուած էին: Իսկ երկու օրէ ի վեր աւելի մռայլ է կացութիւնը:

Առջի օր, Լոնտոնի թերթերը կը գրէին թէ Ֆրանսա, իբրեւ ներկայացուցիչը ոսկեվճարի դրութեան հաւատարիմ մնացած պետութեանց, վերջնագիր տուած է խորհրդաժողովին, սպառնալով քաշուիլ ութ օրէն, եթէ վճռական քայլ մը չառնուի գլխաւոր դրամները կայուն վիճակի մը վերածելու համար:

Փարիզի թերթերը կը գրեն թէ՝ այս լուրը իբրեւ պատմութիւն սխալ է, բայց իբրեւ հոգեբանական արտայայտութիւն՝ ճիշդ է:

Ոսկեվճարի դրութեան կապուած պետութիւնները ոչ միայն չեն յայտնած են թէ պիտի պաշտպանեն իրենց դրամները, այլեւ պաշտօն յանձնած են Ֆրանսայի ելմտական Նախարարութեան որ հասկցնէ Գ. Մաքտօնըլտի թէ չպիտի հանդուրժեն ռակարանական խաղերու շարունակութեան: Եւ Ֆրանսայի առաջին պատուիրակը բացատրած է խորհրդաժողովի նախագահին, թէ Ֆրանսա վճռապէս կ'ուզէ որ ժողովը վերջ տայ խարխափումներուն եւ լուծէ դրամներու ամրացման խնդիրը:

Ամբողջ ուրբաթ օրը անցաւ այս խնդիրներու քննութեամբ եւ մասնաւոր բանակցութիւններով: Իտալական պատուիրակն ալ ուժ տուաւ Ֆրանսայի պատուիրակին, խոստովանելով թէ խորհրդաժողովը չի կրնար բարւոք ելքի մը յանգիլ, ցորչափ գլխաւոր պատուիրակութիւնները իրենց դիրքը ճշդած չեն դրամական գինագուլի մասին: (Կայուն վիճակի մը վերածել գլխաւոր դրամները, գոնէ առժամապէս):

Այս առթիւ, հետզհետէ կը շեշտուի Անգլիոյ վարանոտ ընթացքը: Եւ քանի որ Ամերիկան ալ ժխտական դիրք բռնած է, դրամներու ելեւէջը կը շարունակուի, խոր մտահոգութիւն պատճառելով:

Ուրբաթ օր, Լոնտոնի սակարանին մէջ, տոլարը որ բացուած էր 4.38ի (մէկ ստեռլինը), իջաւ 4.21ի, յետոյ բարձրացաւ 4.25ի եւ փակուեցաւ 4.31ով:

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը առաջարկեց որ Անգլիան ալ ստորագրէ յայտարարութիւն մը, դրամներու առժամեայ ամրացման մասին: Անգլիա կը վարանի, չվշտացնելու համար Մ. Նահանգները, որոնք արդէն ջղագրգռուած են: Մինչեւ իսկ լուր կայ թէ փրոֆ. Մօլի, նախագահ Ռուզվէլթի լիազօրը, կը պատրաստուի վերադառնալու:

Ամերիկեան պատուիրակութիւնը հեռագիր մը ուղղած է Ուաշինկթըն, նոր հրահանգներ պահանջելով: Միւս կողմէ, իրազեկներ կը պնդեն թէ Գ. Մաքտօնըլտ անձամբ դիմած է նախագահ Ռուզվէլթի, խնդրելով որ դիւրացնէ ժողովին աշխատանքները: Անգլիոյ վարչապետը այս առթիւ բացատրած է թէ տոլարին յարափոփոխ ընթացքը ծանրապէս կը վնասէ միջազգային վաճառականութեան եւ կը սպառնայ անելի մը մատնել խորհրդաժողովը:

Հաւանական է որ վերջին պահուն առանձին յայտարարութիւն մը հրատարակեն Ֆրանսա, Իտալիա, Պելժիա, Հոլանտա եւ Զուիցերիա, որոնք հաւատարիմ են ոսկեվճարի դրութեան:

Զինաթափութեան ժողովը յետաձգուեցաւ

« ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ »

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին ընդհ. յանձնաժողովը հինգշաբթի օր վերջնապէս ընդունեց Գ. Հէնտըրսընի առաջարկը եւ հոկտ. 16ին յետաձգեց ժողովը: Բանաձեւը քուէարկուեցաւ միաձայնութեամբ, բացի Գերմանիայէն, որ բողոքեց մինչեւ վերջը, եւ Հունգարիայէն, որ ձեռնպահ մնաց:

Գերմանական պատուիրակը գիտել տուաւ թէ իր երկրին հանրային կարծիքը խորապէս պիտի ազդուի այս յետաձգումէն, թէ զինաթափ եղած պետութիւնները 14 տարիէ ի վեր կը սպասեն որ յարգուի ընդհանուր զինաթափութեան յանձնառութիւնը եւ վերահաստատուի ազգային ապահովութիւնը: Իր կարծիքով, ժողովին այս յետաձգումը առաջին կարգի յուղարկաւորութիւն մըն է խորհրդաժողովին համար: Ճշտեց թէ այս յետաձգումը ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ:

— « Պարոններ, ժողովուրդները, որ անհամբերութեամբ կը սպասեն զինաթափութեան խորհրդաժողովին արդիւնքին, երբեք չպիտի հասկնան թէ ինչու անհրաժեշտ է այսքան երկար յետաձգում մը, որպէսզի պետութիւնները համաձայնութեան մը յանգին: Այն կառավարութիւնները որ կը փութացնեն յետաձգման առաջարկը, ծանր պատասխանատուութիւն մը կը ստանձնեն: Ամէն պարագայի մէջ, Գերմանիան իր կարելին ըրաւ, որպէսզի յաջող ելքի մը յանգի խորհրդաժողովը »:

Այս ասարկութիւններուն պատասխանեց մասնաւորապէս Ֆրանսական պատուիրակը, միեւնոյն ատեն դիտել տալով թէ յետաձգման ժամանակաշրջանին մասնաւոր բանակցութիւններ կրնան վստանգել ամբողջ գործը: Բայց Գ. Հէնտըրսըն պնդեց թէ ինք առանձին բանակցութիւններ պիտի կատարէ, ճամբան հարթելու համար:

Անգլօ-ռուս բանակցութիւններ

Խ. Միութեան արտաքին գործավարը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութեանց վերահաստատման մասին:

Թերթերը կը գրեն թէ՝ Գ. Լիթվինով տրամադրութիւն յայտնած է բանտէն արձակելու երկու անգլիացի ճարտարագէտները, եթէ Անգլիա վերցնէ արտածումներու դէմ հաստատած արգելքը: Անգլիա չընդունիր այս պայմանը, պահանջելով որ նախ եւ առաջ եւ անմիջապէս ազատ արձակուին երկու բանտարկեալները: Այնուհետեւ միայն կարելի է ձեռնարկել առեւտրական բանակցութեանց:

Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ այս դժուարութիւնները հարթել նոր տեսակցութիւններով:

Աւստրիոյ պայքարը Գերմանիոյ դէմ

20,000 ՀՈԳԻՆՈՑ ՑՈՅՑ ՄԸ

Հինգշաբթի օր, վիթխարի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Ինսպրուքի մէջ, մասնակցութեամբ 20,000 հայրենասէրներու, նախկին պատերազմիկներու, կաթոլիկ եւ ուսանողական ընկերակցութեանց եւն.: Ցերուխ վեթերաններ հագած էին 1809ի պատմական համազգեստները: Միթինկին կը նախագահէր վարչապետ Տոլֆուս, որ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ, փառաբանելով հայրենիքի գաղափարը: Ցիշեց կառավարութեան կատարած աշխատանքները, շեշտեց թէ Գերմանիոյ Նացիներուն բացած պայքարը ուղղակի կը սպառնայ Աւստրիոյ բարօրութեան եւ եկրակացուց.

— Կառավարութիւնը երկար սպասեց որ խելքի գան իր հակառակորդները, բայց անոնք իր համբերութիւնը տկարութեան վերագրեցին: Մենք ստիպուեցանք արգիլել Նացիներու գործունէութիւնը եւ կը կարծենք թէ այդ բաւական է խաղաղեցնելու երկիրը: Գալով խռովարարներուն, եթէ մահափորձերը շարունակուին, սարսափելի պիտի ըլլայ զսպումը: Մենք մեզ կը համարենք նախախնամութենէն նշանակուած վարիչներ, ազգային փրկութեան մեծ առաքելութիւն մը կատարելու համար: Մենք պատրաստ ենք տալու մեր արեան վերջին կաթիլը, պաշտպանելու համար հայրենիքը: Աւստրիան արթնցած է: Աստուած իրեն հետ:

Խստութիւններ՝ Ռումանիոյ մէջ

Ռումանական կառավարութիւնը ատենէ մը ի վեր կը զբաղի « երկաթեայ պահակ » կոչուած կազմակերպութեան մը ծայրայեղութիւններով: Այս կազմակերպութիւնը վերջերս արիւնալի դէպքեր ստեղծեց Թրանսիլվանիոյ եւ Պուքովինայի մէջ:

Նախարարական խորհուրդը առջի օր նիստ գումարելով, որոշեց ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել թէ այս կազմակերպութեան եւ թէ հակահրէական խումբերուն դէմ, որոնք հիթլէրական կեդրոններ հաստատած են ամբողջ երկրին եւ մասնաւորապէս Պեսարապիոյ մէջ:

Ջրանցք մը՝ Սպիտակ ծովէն Պալթիկ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ վերջացած են Սպիտակ ծով – Պալթիկ ջրանցքին աշխատանքները, որ սկսած էին, 1931 նոյեմբերին: Այս ջրանցքին շինութիւնը կը կատարուէր ընդ. հովանեաւ Չեկայի, որ աշխատանքի պարտադրած էր բազմաթիւ դատապարտեալներ, մասնաւորապէս իրենց ստացուածքներէն զրկուած եւ դէպի ծայրագոյն հիւսիս աքսորուած կուլակներ:

Սինեմայէն սորվեցաւ, ինքզինք կախեց

Եղերական դէպք մը կը հաղորդեն Լիլի շրջանէն: Տասնըմէկ տարեկան աշակերտ մը, Ալֆոնս Տիւմոն, շարունակ յանդիմանութիւն կը լսէր իր վարժապետէն, իբրեւ անառակ: Տղան, որ չէր հանդուրժեր ոչ յանդիմանութեան եւ ոչ ալ պատիժներու, միշտ կ'ըսէր իր ընկերներուն.

— Եթէ վարժապետը հանգիստ չձգէ զիս, պիտի կախեմ ինքզինքս:

Առջի օր, Ալֆոնս նորէն կը խանգարէր դասարանը: Ուսուցիչը բարկանալով, դուրս հանեց: Քիչ յետոյ, ուրիշ դասարանի մը աշակերտները սոսկումով

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԵՒ «ՄՈԿԱՑ ՄԻՐԶԷ»

ՁՄԵՌ ԳԻՇԵՐ ՄԸ, ՄԻՆՉ Կ'ԵՐԳԷՐ ԶԱՏԻԿ ԲԻՁԱՆ···

Ցունիս 10ին Թաւրիզում Ատր. Հայոց Թեմական Դպրոցի լայն բակում տեղի ունեցաւ յատուկ եւ շատ խնամով պատրաստուած երգահանդէս-երեկոյ մը, նուիրուած հայ երգի սատղ հանճարեղ Կոմիտաս վարդապետին:

Նախաձեռնողները՝ ամիսներու մեղուաջան աշխատանքէ յետոյ՝ տուին հայկ. գեղարուեստի մէկ ճիւղի, հայ երգի բարձր ճաշակը եւ վայելքը, եւրոպական չափանիշով: Ներկայ հասարակութեան բոլոր խաւերը հաճոյքով վայելեցին գեղարուեստական այդ անմոռաց երեկոն:

Ափսո՛ս, վայելքի այդ պահը անխառն չէր, երբ մտքերու առջեւ կը պատկերանար հանճարեղ Կոմիտասը, իր այսօրուան վիճակով:

Կոմիտասը խելագա՛ր, Կոմիտասը հոգեկան հիւանդութեան ճանկերու մէջ զգետնուած, Թերեւս անյոյս եւ անբուժելի:

Մեծ կսկիծ է տեսնել, զգալ որ հայկական Մեծ Եղեռնի զոհը դեռ այսօր կ'ապրի, բայց չի խօսիր մեր հոգուն. կը շնչէ՝ սակայն չի ներշնչեր մեր մտքին ... 18 տարիներ եւ այսօր կ'ապրի իբրեւ կենդանի էակ մը, Փարիզի մէկ յիմարանոցին մէջ:

Ափսո՛ս, հազար ափսոս մեր Կոմիտասը ...

Ահա այդ երեկոն, երբ Թաւրիզի լուսնկայով օծուն երկնքի տակ կը հնչէին «Լօ, Լօռն, «Քելէր, ցոլէր» եւ միւս կոմիտասեան հրաշունչ եղանակները,— առանձնութեան մէջ վերյիշեցի Կոմիտասը, իբրեւ ուսուցանող երաժիշտ Գէորգեան Հոգեւոր Ճեմարանի: Հոն բախտն ունեցած եմ լսելու զինքը: Վայելած եմ անոր կազմած ու ղեկավարած քառաձայն խումբի բոլոր ներշնչումն ու գեղեցկութիւնը, որոնք յետագային յորդեցին, ուռճացան եւ անձրեւեցին Հայաստան աշխարհի բոլոր անկիւնները: Մասիսներէն թէ՛ Հարաւ, թէ հիւսիս, մինչեւ Պոլիս ու հայ գաղթաշխարհը:

Ցիշեցի այն պահը, երբ Մեծ վարդապետը իր բարակիկ, սուր հասակով կանգնած Ճեմարանի հանդիսասրահի ամպիոնին վրայ, կը յայտնագործէր Մոկաց Միրզէն, երգերու գեղեցկագոյնը:

Այդ օրը, իբրեւ դիւտարար մը, երգի ու եղանակի արուեստագէտ մը, յաղթականութեան բաղձներ կ'ապրէր, երբ առաջին անգամ, մշակուած կ'երգէր «Հազա՛ր ափսոսը ...

Պատմեմ դէպքը, որ տեղի ունեցաւ 1900 կամ 1901ին (ստոյգ տարեթիւը չեմ յիշեր): Սակայն փոքրիկ փակագիծ մը առնեմ առաջ:

×

Կոմիտասը Գերմանիոյ մէջ իր ուսանողութեան շրջանը բոլորելէ յետոյ, վերադարձաւ Ս. Էջմիածին եւ ստանձնեց Գէորգեան Ճեմարանի երաժշտութեան դասատուութիւնը, իբրեւ պատրաստուած մասնագէտ: Մինչ այդ, այս ճիւղը կ'աւանդէր Էջմիածնի լուսարարապետ, Վաղարշապատցի Ղեւոնդ վարդապետը (յետագային եպիսկոպոս), որու աշակերտն եղած էր ինք Կոմիտասը, Ճեմարանին մէջ: Ղեւոնդ վրդ.ը երաժշտութիւնը կ'աւանդէր հայկական ձայնանիշով, որուն հմուտ եւ վարժ էր: Ուսուցման նիւթը կը կազմէին, բացառաբար, հայ եկեղեցու երգերը, մեղեդիներն ու շարականները, իրենց ութը ձայներով: Այս բոլորը ձայնագրած էին հայկ. ձայնանիշերով հանգուցեալ Գէորգ Դ. կաթողիկոսի օրով: Այդ նպատակով Պոլսէն հրաւիրուած էր յատուկ երաժիշտ - ձայնագրագէտ: Այս տարական Ճեմարանին մէջ մէկ նպատակով կ'աւանդուէր կարծես,— գոհացնել Ս. Էջմիածնի մայր տաճարի եւ առ հասարակ Հայ. եկեղեցւոյ երգեցողութեան պահանջը: Աշխարհիկ, ժողովրդական, ազգային ու եւրոպական երգն ու երաժշտութիւն գրեթէ տեղ չունէին Ղեւոնդ վարդապետի դասաւանդման մէջ: Այսպէս մեր երգեցողութեան դասերու նիւթերն էին հոգեւոր մեղեդիներ, շարականներ, պատարագի երգեր: Ուրիշ ոչ մէկ երգ հոգեւորէն դուրս:

Սակայն երբ Կոմիտաս Հայր Սուրբը (աշակերտները զինք այդպէս կը կոչէին) ստանձնեց դասաւանդումը, հիմնովին փոխուեցան թէ այդ առարկայի ծրագիրը եւ թէ մեթոտը: Հարկաւ եկեղ. երգերն ու շարականները անտես չառնուեցան: Եւրոպական նօթան գործածութեան մէջ մտաւ, ազգային - ժողովրդական երգերն ու եւրոպական եղանակները դասաւանդման եւ երգիչ խումբերու զբաղման առարկաներն եղան: Երաժշտութիւնը իր գիտական մեթոդով կ'աւանդուէր, անոր զուգընթաց կ'երթար հայ երաժշտութեան պատմութիւնը: Արեւմտեան - եւրոպական եւ արեւելեան - ասիական երաժշտութեանց տարբերութիւնը բացատրած ատեն, վարդապետը հայ երաժշտութեան առանձնայատուկ կողմը երեւան կը բերէր դասերու ընթացքին:

Էջմիածնի Մայր Տաճարը կը թնդար Կոմիտասի քառաձայն խումբով, զոր կը ղեկավարէր ինք անձամբ, թէ տօն օրերուն եւ թէ իւրաքանչիւր կիրակի: Պատարագէն վերջը՝ «Փոխանորդ գրէն Տէր» ինք Կոմիտասը կ'երգէր, եւ շատ յաճախ կը փոխարինէր Խրիմեանի սիրած մէկ ուրիշ հոգեւոր երգով — Նարեկացիի «Հաւիկ մի պայծառ տեսի ... աննմանից աննման ...ով: Երբ այս մեղեդին Կոմիտասի կուրծքէն դուրս կը թռէր, «պայծառ եւ աննմանից աննման» բառերը իրենց մելամուշ թրթռացով ամբողջ տաճարը կը լեցնէին եւ ապա դանդաղօրէն կը մարէին, կը մարէի՛ն երկարաշունչ, մինչեւ խորին լռութիւն: Զգայնութեան ամենադիւթիչ հոսանքով կ'ելեկտրականանային բոլորը: Ցաճախ կը նկատէինք որ Խրիմեան կաթողիկոսական գահի առջեւ, յոտնկայս ունկնդիր, յուզումէն վեղարի տակ ծածկուած աչքերը կը թարթէր: Իսկ լուսարարապետ Ղեւոնդ վարդապետը չէր կրնար զսպել հոսող կաթիլները, որոնք կը գլորէին իր ալեխառն մօրուքին վրայ: Հպարտ էր ան Կոմիտասին համար:

×

Կոմիտասը ինքը Էջմիածնի մէջ յայտնութիւն մըն էր եւ օրուան փառքը՝ յարաճուն համբաւով:

Եթէ «Հաւիկ մի պայծառ տեսի»ն Էջմիածնի Մայր Տաճարը կը թնդացնէր եւ սիրտերը կը յուզէր, ապա անոր ստեղծագործութիւնը՝ «Մոկաց Միրզէ»ն ալ Սիփանայ «Լօ, Լօռ» հետ Ճեմարանի հանդիսասրահը կը դղրդացնէր, ինչպէս Եղերովի եւ Սիփանայ սարերու մէջ արձագանգող ոգիներու համերգը մը:

«Հազա՛ր ափսո՛ս Մոկաց Միրզէն» ... մարեցաւ այս երգը Կոմիտասի շրթներուն վրայ այնպէս, ինչպէս այդ երգը ստեղծող Հայու կանչը Մոկաց ձորերուն ու հովիտներուն մէջ, ալ չի հնչեր ներկայիս, հազա՛ր ափսոս:

«Մոկաց Միրզէն» Կոմիտասը յայտնագործեց պատահաբար, շնորհիւ իր բնածին հետաքրքրութեան եւ արտակարգ լսողութեան:

Այդ երգը Կոմիտասին տուաւ Վասպուրականի Մոկաց աշխարհի զաւակ մը, Զատիկ անունով ծերուկ մը: Ճեմարանցիները զայն կը կանչէին Զատիկ բիձա: Առ հասարակ բոլոր ծառայողները բիձա մականունը ունէին: Այդպէս էր նաեւ Զատիկ բիձան, հասակով կարճ, մարմնով պստլիկ, դէմքով զուարթ: Ան կը ծառայէր Ճեմարանին մէջ: Մոկսէն եկած էր սեւ փող վաստկելու ...

Իմ աշակերտութեան շրջանին, ինչպէս կը պատմեն՝ անկէ ալ առաջ, Ճեմարանի շէնքի, ննջարանի եւ հիւանդանոցի ծառայողները մեծ մասամբ Մոկացիներ էին: Անոնք ճանչցուած էին հաւատարիմ, ուղղամիտ, մաքրասէր եւ բարեխիղճ ծառայողներ: Տեսակ մը սովորութիւն եղած էր, երբ ծառաներէն մէկը երկար բացակայելէն յետոյ դառնար Մոկս, իր ընտանիքին քով, հեռացողին տեղը կ'անցնէր ուրիշ Մոկացի մը անպատճառ: Այս այսպէս էր այն ժամանակ: Աշակերտութիւնը անվերապահ համակրանք ունէր դէպի Մոկացի աշխատողները: Այսպէս Զատիկ բիձան յաջորդած էր ննջարանի գիշերապահներէն Թովմաս բիձային, որ գացած էր Մոկս, մէկ տարիէն վերադառնալու համար:

Ճեմարանի ծառայողները ունէին յատուկ յարկաբաժին մը, ուր իբրեւ պանդուխտներ կ'ապրէին: Աշնան եւ ձմրան երկար գիշերներուն, երբ աշակերտութիւնը մինչեւ գիշերուան 10ը կը պարապէր սերտողութեամբ, բոլոր ծառաները կը հաւաքուէին ծառայանոցին մէջ, ժամանցի: Գիշերային այս հաւաքոյթներուն, անոնք զուարթ եւ կենսուրախ ժամեր կ'անցընէին, այսպէս կամ հէքեաթներ կը պատմէին, կամ հայրենի խաղեր կը սարքէին, ժողովրդական ու քրտական երգեր կ'երգէին: Ցաճախ աշակերտներէն ոմանք ծառաներու ժամանցին ներկայ ըլլալ կը սիրէին, լսելու եւ տեսնելու Մոկացիներու ինքնուրոյն խաղերը, երգերը, մանաւանդ պարերը:

Ահա այսպիսի ձմեռնային ժամանցի մը գիշերուան պահուն, Կոմիտաս վարդապետը վանքի բաժինէն կուգայ անցնելու Ճեմարան: Բակէն անցած ատեն, ուշադրութեան կ'առնէ ծառայանոցէն լսուած երգի ձայները, հետաքրքրութեամբ նախ կանգնած կը լսէ, ապա կամաց կը մօտիկնայ ծառաներու սենեակի լուսամուտին: Աւելի պարզ եւ հասկնալի կը լսէ Զատիկ բիձայի մէջընդմէջ պատմութիւնը, ապա երգ մը: Զատիկին պատմութիւնը վարդապետին խոր ուշադրութիւնը կը գրաւէ իր երգի հետ միասին: Գիշերուան մութին եւ ցուրտին համակ ուշադրութիւն դարձած, կը լսէ գեղջուկ Մոկացու պատմութիւնը երգախառն, Մոկսի գաւառաբարբառով, զոր հասկնալ բաւականին դժուար է. իսկ մեզմէ շատ շատերու համար անհաճոյ: Սակայն մասնագէտ Կոմիտասը ինքզինքը կը գտնէ ժողովրդական արժէքաւոր գոհարի մը առջեւ,— գեղեցիկ փշրանք մը հայ ժողովուրդի ստեղծագործ հոգու: Վարդապետը երկար չսպասեր դուրսը, Թերեւս ցուրտէն նեղուելով, դուռը կը բանայ եւ ներս կը մտնէ: Բոլորը իսկոյն կը լռեն ու ոտք կ'ելլեն, սպասելով հաւանական դիտողութեան, գիշերային աղմկոտ ժամանցին համար:

Սակայն, ո՛վ զարմանք ... Կոմիտասը զուարթ դէմքով կը յանձնարարէ որ նստին եւ շարունակեն իրենց գաւառային ուրախ ժամանցը, աւելցնելով որ ինքը հաճոյքով կը փափաքի լսել նորէն Զատիկի թէ պատմութիւնը եւ թէ երգը, իր հարազատ եղանակով: Հոս արդէն մեր Զատիկը նորէն կը պատմէ ամբողջը եւ կ'երգէ երգը, որ յետագային Կոմիտասի մըշակութեամբ կոչուեցաւ «Մոկաց Միրզէ»:

Երգին թէ նիւթը, թէ եղանակը անգիր ժողովրդական բանահիւսութեան մէջ նորութիւն էին: Եղանակն ալ նիւթի ոգուն համաձայն գեղարուեստական կառուցուածք ունի:

— Գեղարուեստական յայտնութիւն մըն է, կը մտածէ Կոմիտասը, նիւթը Գ. Մանուկ Աբեղեանին, իսկ եղանակն ալ ինծի:

Ու կը կարգադրէ որ Զատիկ բիձան յաջորդ օրը իր քով երթայ:

Միւս օրը, Զատիկ բիձան վարդապետին առանձնասենեակին մէջ կ'երգէ, Կոմիտասը կը ձայնագրէ հարազատօրէն, ապա երաժշտագէտի հմտութեամբ կը մշակէ եղանակը իր հարազատութեամբ եւ իմաստով: Աբեղեանի հետ կ'առնեն նաեւ Զատիկ բիձայի կարճ կենսագրականը:

ՀԱՅԿ ԿՈՍՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

(Քաղուած՝ կարմիր երգիծաթերթերէ)

ԿԱՂԱՊԱՐ

Բջիջին քարտուղարը, ընկեր Չիչիքով, կը չափչփէր սենեակը, կը պըռստէր յօնքերը, ու դանդաղօրէն առեն կուտար իր մեքենագիր աղջկան.

— «Ան - կու-սակ-ցա-կան զանգուածները ...» մինչ մեքենագրուհին մատները, առանց սպասելու նախադասութեան միւս բառերուն, թրխ - թրխ ուրախ ու արագ կերգով — «... գործի մէջ կը ...

— «Ընդհանրապէս» ... կը շարունակէր Չիչիկով, պրկելով իր յիշողութիւնը ու յիշելով գործածական նախադասութիւնը, իսկ մեքենագրուհին, իր ձախ ձեռքով անփութօրէն շտկելով իր մազերը, իր աջ ձեռքովը կը թրխթրխացնէր — «... ժողովները կ'անցնին շատ խանդավառ»:

Քարտուղարը դեռ արտասանած իսկ չէր «Զեկուցարարին ...» բառը, մինչ թուղթին վրայ արդէն իսկ կը գրուէր «... կը տրուին գրաւոր ու բերանացի հարցումներ»:

Սենեակ մտաւ գործակատարը.

— Ընկեր քարտուղար, հեռախօսէն կ'ուզեն ձեզ:

Մեքենագրուհին մինակ մնալով, րոպէ մը իսկ չմտածած շարունակեց մեքենայել.

«Գիտնական շարժումը վերջերս զգալապէս ընդլայնած է: Կոմսոմոլներու միջեւ կանոնաւոր աշխատանք կը տարուի: Ընդհանրապէս» եւ առ հասարակ Թորգը կը յառաջդիմէ»...

Եւ երբ Չիչիկով ներս մտաւ, մեքենագրուհին հանդարտօրէն ըսաւ անոր.

— Ձեր տեղեկագիրը պատրաստ է, ընկե՛ր:

— Ի՞նչպէս թէ պատրաստ է: Չէ՞ որ ընդհատեցի «զեկուցարարին» բառին վրայ:

— Այո՛, բայց ես առանց ձեզի, գրեցի մնացեալը:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ: Ի՞նչպէս կըրցաք գրել, քանի որ ես առեն չտուի ձեզի:

— Ընկեր Չիչիկով, հանդարտօրէն պատասխանեց մեքենագրուհին, ես երկու տարիէ ի վեր է որ կը գրեմ ձեր տեղեկագիրները: Միթէ՞ զիս այդքան յիմար կը կարծէք որ չկարենամ յիշել առանձին մանր մունր բաներ: Թերեւս միայն ստորակէտներ մոռցած եմ հոս - հոն, բայց ըստ էութեան՝ ամէն ինչ ճիշդ է ու կանոնաւոր:

Քարտուղարը առաւ թուղթը, ուշադրօրէն կարդաց ու ըսաւ.

— Ճիշդ է: Միայն մէկ քանի ստորակէտներ իրենց տեղերը դրուած չեն:

ՔԱՌԱՐՇԱՒ ՕՐԱԿԱՐԳ

Ժողովներու օրակարգերը կը խճողուին ու արգելք կ'ըլլան ու առիթ չեն տար ցաւոտ հարցերու լուծման:

«Փրավդա»

Ընկերնե՛ր, ժողովը բացուած կը յայտարարեմ: Բջիջին կողմէ կ'առաջարկեմ հետեւեալ օրակարգը.—

1.— Արտադրողական խնդրի շուրջ խորհրդակցութիւն:

2.— Բնակարանային կառուցման խնդիր:

3.— Մշակութային աշխատանքներու խնդիր:

4.— Համագործակցականներ:

5.— Սմերանքինօ գիւղի գիւղապետութեան խնդիր:

6.— Անցնիլ դէպի ...

7.— Զավկոմի առաջիկայ ընտրութիւններու խնդիր:

9.— Դարմանատուներու մէջ տեղերու բաշխում:

10.— Մօպրի բջիջներու կազմակերպում:

11.— Անգրագիտութեան վերացում:

12.— Սեղանատուներու կառուցում:

13.— Խորհրդաժողովի պատգամաւորներու ընտրութիւն:

14.— Զանազաններ:

Այս է բոլորը: Առարկող չկա՞յ: Միաձայնութեամբ ընդունուած է: Առաջին խնդրի մասին խօսքը ընկեր Ֆիլէինն է:

— Նկատի ունենալով խճողուած օրակարգը, ես կարճ պիտի խօսիմ: Փորձը ցոյց կուտայ որ արտադրողական խորհրդակցութեան գործը ունի ... — մի՛ հնչեցնէք զանգը, կարճ պիտի խօսիմ ... Արդ, համաձայն կուսակցութեան եւ սովիշխանութեան ղեկավարական ցուցմունքներուն, ես ժողովին կ'առաջարկեմ քուէարկել ցանկութիւն մը՝ այն իմաստով որ արտադրողական նիւթերը թող ... — մի՛ հնչեցնէք զանգը ... գիտե՛մ ... գէ՛հ, լա՛ւ ... վերջացուցի:

— Ներողեմ, պահենք կարգը: Ո՞վ խօսք կ'ուզէ զեկուցման մասին: Ընկեր Հիմկին, խօսքը ձերն է:

— Ընկերներ, ես կ'ենթադրեմ որ արտադրողական ...

— Նիւթի՛ մասին: Աւելի՛ ամփոփ: Դո՞ւք ինչ ունիք ըսելիք, ընկեր Ֆիլէ ...

— Ո՛չ, ... ես ըսել կ'ուզէի միայն թէ ...

— Ընկերներ, ինծի կը թուի որ հարցը բաւական պարզուած է: Ընկեր Հիմկին, այլեւս խօսք չունիք: Ո՞վ կը փափաքի խօսիլ: Դո՞ւք: Ներողե՛մ:

— Ընկերներ, ինծի կը թուի որ արտադրողական ...

— Բաւակա՛ն է: Ըսիք ըսելիքնիդ: Ո՞վ համաձայն է ընկեր Ֆիլէի եզրակացութեան: Բացարձակ մեծամասնութիւն: Ընկեր քարտուղա՛ր — արձանագրեցէք: Կ'անցնինք յաջորդ խնդրին: Զեկուցում «բնակարանային կառուցման» մասին:

— Ես կարճ պիտի խօսիմ: Բնակարանային կառուցումը շատ անհրաժեշտ է բնակարանային պահանջքի տեսակէտէն, որ ...

— Ո՞վ կ'ուզէ խօսիլ: Ներողե՛մ:

— Իրապէս, պէտք ...

— Խնդիրը պարզ է: Ո՞վ համաձայն է առաջարկուած եզրակացութեան: Մեծամասնութիւնը: Ընկեր քարտուղա՛ր, արձանագրեցէք: Երրորդ խնդիր — Համագործակցականներ: Ընկեր Զավեհուէնքօն:

— Սպառողական համագործակցականը փորձաքարն է ...

— Պա՛րզ է: Փորձաքարի առթիւ ... Ո՞վ: Ներողե՛մ:

— Փաստ, փաստ ...

— Ո՞վ համաձայն է: Արձանագրեցէ՛ք ...: Չորրորդ խնդիր:

— Գետի ծանր գործը ...

— Արձանագրեցէ՛ք: Պա՛րզ է: Ցաջորդը:

— Սեղանատուներու կառուցումը:

— Կը կառուցուին: Արձանագրեցէ՛ք: Շրջանային խորհրդաժողովի պատգամաւորի ընտրութիւն: Մեծամասնութեամբ: Արձանագրեցէ՛ք: — Զանազաններ: Մեծամասնութեամբ: Արձանագրեցէ՛ք: Ժողովը փակուած կը յայտարարեմ: Արձանագրեցէ՛ք ...

. . . .

— Ուֆ՜ֆֆ: Ես ձեզի ըսի, ընկեր Գուբավլին, պէտք էր աւելի շատ հարցեր դնել օրակարգին մէջ: Ի՞նչ պէտք է ընել հիմա ... Հէ՛ ... աղաքը հաւաքուեցան ու մենք չօգտագործեցինք ժամանակը:

ՆԵՓ

— Ընկե՛ր, դուք ի զուր է որ այդքան յամառօրէն կը նայիք հնգամեակին: Հնգամեակը ուրախ գործ է: Երբ ան իրականանայ, մեզմէ ամէնմէկը պիտի ունենայ իր օդանաւը:

— Ընկեր քաղաքացի, դուն շատ ծիծաղելի ես: Ի՞նչ պէտք ունինք օդանաւերու:

— Ի՞նչպէս թէ՝ ի՞նչ: Երեւակայեցէք որ Մոսկուայի մէջ յանկարծ ըլլայ կը լսէք թէ՝ Օդեսայի մէջ կարոնով շաքար պիտի բաշխեն: Լաւ, ի՞նչ կրնան ընել առանց օդանաւի: Իսկ երբ օդանաւ ունենաս, պիտի նստիս, պիտի սաւառնիս, արագօրէն Օդեսա պիտի երթաս, ու առաջինը պիտի մտնես պոչին մէջ՝ արտադրութեանց խանութին առջեւ:

ՀՆԳԱՄԵԱԿ

Մոսկուայի մէջ, Կարմիր Հրապարակին վրայ, պահակները կը ձերբակալեն մարդ մը, որ մերկ կը պտտէր:

Պահակատունը իրեն հարց կուտան թէ՝ ինչո՞ւ փողոց է ելած այդ երեւոյթով: Ու մերկ մարդը կը պատասխանէ.—

— Մենք յառաջադէմ մարդիկ ենք:

— Ի՞նչ կ'ըլլայ յառաջադէմ ըլլալով:

— Ի՞նչպէս թէ ի՞նչ կ'ըլլայ: Միթէ չէ՞ք լսած որ մեր շրջանին մէջ մենք Հնգամեակը երկու տարիով դըրած՝ անցած ենք ...:

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, (Ցառաջ) — Սէնթ Էթիէն՝ Լուառ նահանգին գլխաւոր քաղաքն է:

Լիոնէն յետոյ՝ Ֆրանսայի ճարտարարուեստի առաջնակարգ կեդրոնը կը համարուի: Հարուստ է քարածուխի հանքերով, ատոր համար Սեւ քաղաք ալ կը կոչուի: Ունի հեծելանիւի, զէնքի, մետաքսի, թաւիշի, մետաղի գործարաններ, հանքարանական վարժարան եւ թանգարան:

Հռոմէացիներ ու Գալլիացիներ ժամանակին այս շրջանը Forez եւ բնակիչները Forezien կը կոչէին, իսկ գըլխաւոր քաղաքը ներկայի Montbrisonն է:

Սէնթ Էթիէն մօտաւորապէս 200,000 բնակիչ ունի, որ Stéphanois կը կոչուին: Չգիտենք Ֆրանսացինե՞րը սուրբերը շատ կը սիրեն, թէ այս վերջինները՝ զիրենք. որովհետեւ համարեա ամէն տեղի, գիւղի եւ քաղաքի անունը սուրբով մկրտեր են:

Սուրբ Ստեփաննոսի (St. Etienne) հովանաւորութեան տակ ալ կը գտնուին հայ բեկորներ: Մինչդեռ մենք սուրբերէն բարիք չտեսանք, իսկ վըրնա՞սը ...

Ներկայիս մեր երեխաներն ալ տեղացիներու հետ, Stéphanois (Ստեփանոսցի) կը կոչուին ...

Ամէն գիտակից Հայու ջերմ փափաքն է, որ իր սիրասուն եւ սեւաչեայ արմէնիկներն երկար չըլլան գործեն «Ստեփաննոսցի» անվանը: Հապա՞, «Երբոր բացուին դռներն յուսոյ եւ մեր երկրէն փախ սաայ ձմեռն», անոնք ազատ Հայաստանի ազատ քաղաքացիներ կոչուին:

Ուրեմն, մինչեւ գարնան գալը ամէնուն սրբազան ուխտն ու նպատակը պէտք է ըլլայ՝ նոյն իսկ անկարելին կարելի ընել, իր երեխաները Հայու հոգիով ու սրտով դաստիարակել եւ կրթել:

Թանգարան.. Թէեւ փոքր բայց կոկիկ եւ գեղեցիկ թանգարան մը ունի Սէնթ Էթիէն: Շատ հին եւ հետաքրքրական է զէնքերու բաժինը: Նախապատմական շրջանէն մինչեւ մեր օրերուն գործածուած զէնքերէն նըմոյշներ կան հոն: Զանազան ազգերու հին դրամներ ալ կան նոյն բաժնի մէջ, մէկ քանի հատ ալ հայկական դրամ:

Բայց թանգարանի ամէնէն հետաքրքրական բաժինը հանքի մասն է: Իսկապէս իրական հանքի բնանկար մը: Հանքագործներն արդէն կ'ըսեն.

— Կ'ուզէ՞ք հանքը տեսնել եւ մեր աշխատանքի մասին գաղափար կազմել, գացէք թանգարանը, որով հանքը իջած կ'ըլլաք:

Սենեակի մը մէջ ցուցադրուած հանքային զանազան հանածոներ եւ ածուխներ: Ածուխի կտորներու վրայ դրոշմուած կե... նուին տերեւներ եւ ճիւղեր, ... հասկցուի թէ դարերու շրջան... պէս անտառները հողի տակ ած... են: Այցելողը սենեակէն ... կը մտնէ մութ փապուղի մը ... կան հանքն է: Մթութեան մէջ ... կանթեղներ կը տեսնուին, ... ելարանն է, ուրկէ բանուորներ ... կ'իջնեն: Քիչ մըն ալ յառա... մեքենաներու պիտի հանդիպի... ւորներու պզտիկ արձաններու ... առջ կողովներով ածուխը ... դուրս կը հանէին, իսկ ներկայիս ... քենաներով կը հանեն: Քիչ ... կը տեսնուի բանուոր մը, որ ... վրայ պառկած քլունկով ած... փորէ, քովն ալ ուրիշ մը՝ ... ծուխ կը լեցնէ պզտիկ վագոնի ... մէջ: Իրենց քովի պզտիկ ... սով կը տեսնուի որ երկու ... են, մինակ տափաստ հոգեր են: ... խուցի մը մէջ փլուցում է ... հեր, փայտերը կոտրուեր են ... ւորները հողի տակ մնացեր ... ուրիշ խուցի մը մէջ բանուոր մը ... բանուած քթին բերնին վրայ ... շնչահեղձ: Հանքէն դուրս ելլե... մօտ ձի մը կայ որ հանքի մէջ ... եւ ածուխ փոխադրելու կը ... ուի: Կ'ըսեն թէ հանքերու մէջ ... տարիներով դուրս չեն հանե...

Մարդ երբ թանգարանի հանք... նէն դուրս կ'ելլէ, կը կարծէ թ... թէի դժոխքէն փախած է: ... հանքային կեանքը խիստ ... եւ սարսափելի է:

Հետաքրքրական է մետա... հիւսուածեղէնի մասը: Հոն ... դրուած են չերմի բազմաթի... սակներ, ձուեր, խողակներ, ... սի պատրաստութեան եղանա... հիւսուածեղէնի բազմաթիւ ... ներ, ճախարակէն սկսած ... քրական են նաեւ արձաններու, ... ներու եւ թաշկիններու կժակ... ժիններ:

Դիտամամբ հանքի մասին երկ... սեցայ, որպէսզի մեր Հայրենա... ըը հետաքրքրուին եւ այցելե... զութիւ մեծամասնութիւնը, ... տարիէ ի վեր այստեղ է, գե... մը իսկ չէ այցելած թանգարան...

Հայ գաղութը.— Մարսէյլի ... րիզի նման այստեղ հին գաղութ ... ունեցեր: Բոլորն ալ նորեկներն ... մոլական հայածանքէ փախչողներ ... 1922ին, առաջին անգամ Սէնթ Է... եկեր են: Առաջին տարիները ... կան թիւով Հայեր են եկեր այ... ունեցեր են զանազան միութիւն... կազմակերպութիւններ, նաեւ ... րակի ժամ ու պատարագ: Նո... կ'ըսեն թէ առաջ աւելի ... կեանք եւ խանդավառութիւն ... քան ներկայիս:

Սէնթ Էթիէնի մէջ ներկայիս ... 400-450 Հայ կայ: Գրեթէ ... բանուորներ են: Տնտեսական ... պի պատճառաւ՝ շատեր անգ... եւ պետութենէն ստացուած ... նպաստով կ'ապրին ու տուն ... կան բաւական թիւով արհեստա... ներ՝ դերձակներ, կօշկակար... սափրիչ, եւն.: Շատեր ալ ... ճինութիւն կ'ընեն: Տնտեսական ... նապը բոլորին ալ ազդած է: ... հայկական երկու նպարավաճառ... նութ, իսկ չկայ ճաշարան եւ ... րան: Հանքագործները միա... բողջ շաբաթը կ'աշխատին եւ ... կաներու կրճատում չունին: ... ներն ընդհանրապէս գործարա... աշխատին: Գրեթէ ամէն ... կարի մեքենայ ունի տան մէջ եւ ... նոց ու քօնֆէքսիոն կը կարեն ... ալ կ'օգտուին:

Անցեալ ձեռն ազգային նախ... կեանք եւ խանդավառութիւն կա... զութին մէջ, ամէն շաբաթ հա... ներկայացում եւ բանախօսու... անպակաս էր:

Ներկայիս, կարծես թէ, ... ման շրջան է որ կ'ապրինք: ... գործունէութիւն եւ խանդավ... թիւն: Մէկ խօսքով ամէնքն ալ ... զունջի նման իրենց պատեանն ... ւեր:

Կուսակցական կեանք.— Իրա... մէջ կուսակցութիւններէն միայ... Դաշնակցութիւնն է, որ կը գոր... բաւական թուով անդամ ունի ... բեմն երբեմն ալ հանդէս - ներ... ցում կը սարքէ եւ բանախօսու... կուտայ: Դաշնակցութիւնն ալ ... ունի «Դուրեան» դպրոցն ... շաբաթուան երեք օրը բաց է ... թեան համար: Նաեւ ունի ... թատերասիրաց խումբը: Հնչակ... թամկավար միայն խօսքով կը ... ունին: Իրականին մէջ այստեղ ...

…ան եւ մէկ ռամկավար կայ։
…ութիւններ.— Բացի Քղիի հայ… Միութենէն, ուրիշ հայ… …ակցական չկայ։

…ելք է խոստովանիլ որ Քղեցիներու հայրենակցականը մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուց իր շուրջը եւ քաղաքին հայ գաղութի համակրանքը …ւեցաւ։ Մեծ թափով քայլեր առաւ, …այց հիմա սկսեր է կաղալ։ Չար լեզուները կ'ըսեն թէ սեւ կատու է ան…։

Ցանկալի է մեզ կրկին տեսնել Քղեցիներու ներկայացումը եւ չար լեզուներու պապանձումը։

Զարմել յիշել Հօկը որ հազիւ 8-10 …ում ունի եւ որեւէ արժէք չի ներ…յացներ։ Ներգաղթի խնդիրն ալ …րն ինկաւ, մարդիկ այլ եւս խայծ …ին որ ձուկ որսան։

…կամբեր նոր խայծերու կը սպասեն։

…րանսահայ Կ. Խաչի գործունէութիւնը բաւական ուշագրաւ եւ խիստ …ելի է։

Ցանկալի է որ համեստափայլ …նները աւելի մեծ թափով գործի …րին, իսկ գաղութիս պարտականութիւնն է քաջալերել։ Կ. Խաչը հոս …կապարտէզ մը ունի, ուր հայ երեխաները Ա.Բ.Գ. կը սորվին, հայերէն կ'երգեն, կը խօսին, եւ կը ճռուողեն։

…Կ. Խաչն կրկին իր կարողութեան …ով կ'օժանդակէ հայ թշուառներուն եւ կ'այցելէ հիւանդանոցները։

…ւ կը կարծէինք թէ ազգային …թիւնն էր որ մանկապարտէզը կը …է։ Սխալեր ենք։

…ղեկավարները բարեկամիս հարցուցի, …ի որ մատուռ կայ, քահանայ չի …, չօշափելի գործ չէ տեսնուած, …մանկապարտէզն ալ Կ. Խաչը կը …է, կրնա՞ս ինծի ըսել թէ Ազգային Միութիւնն ի՞նչ կ'ընէ։

— Ազգային Միութիւնը կը գործէ … գործ ըլլայ, երբ չըլլայ, կարկ… …ինայի նման անկիւնը կը քաշուի, …։

…րեգործականը հազ 5-6 անդամով … ճիւղ մը ունի բայց գործունէու… …չունի։

…երջերս առիթ ունեցանք լսելու Գ. …եանի բանախօսութիւնը, որ … երեք քառորդ ժամ տեւեց։ Մէկ …որդով պատմեց Բարեգործականի …, մէկ քառորդով հիւսեց Պօ… Նուպարի գովքը, մէկ քառորդով …հրաշապատումը բրաւ։ Բարեգործականի գործունէութեան Հայաստանի մէջ, …ելցնելով թէ Հօկի հետ …ակցութիւն պիտի կատարուի, …ութեան համար։ Դժբախտաբար, ոչ …ութիւն եւ հասարակական … չիմացանք այս բանախօսութեան …։ Տաղտկալի եւ քնաբեր պատմութիւն կարող էր եւ ոչ թէ ազգային …ծէջի բանախօսութիւն։

…երբ դուրս կ'ելլէինք, բանախօսութեան եկողները իրարու պատմէին …ւ տպաւորութիւնները։

…նապարհորդ գրի առի քանի մը …։

— Գ. Զօպանեանը չտեսած շատ կը …էի, բայց եկայ, տեսայ հիասթափուեցայ։

— Ծօ, հին նոր բան մը չըսաւ, …ամանը քնաբեր հէքեաթ էր։

— Վէ՛ ախպար, մարդու բամբը նա …էր նա ալ գէշ էր։ Ըսածը բառ, …չի եղաւ, նա ալ քէպապ, միայն թէ իր գլուխը շատ գովեց, ես առոր չի հասկցայ։ Եանի, «Ես գնացի, ես ըրեցի, ես խօսեցի» ըսելովն ի՞նչ կ'ուզէր։

— Ես այս մարդու աչքերէն վախցայ… Այս Հօկերն ի՞նչու իրենց օրանի օրոց կապով եկեր էին։ Չէ՞ որ երկուքի ջուրը մէկ առուով չերթար։

— Ախպար, անոնք իրար լաւ գիտեն, անոնք կը դղուըլտին ալ, կը լղուըլտին ալ, որովհետեւ երկուքն ալ մէկ թթխմորով շաղուած են։ Ծօ, չլսեցի՞ք որ միաբնհանգամանկութիւն պիտի ընեն, ալ ի՞նչ Հօկը սանկ է, նանկ է, բանցէք Աստուած բարի վայելում տայ, մէկ թազով մէկ պատկով ծերանան։ Որովհետեւ գլուրաւ, պատւկը գտաւ խուփը։

ՋԻՒԱՆԻ

Հայ աշակերտներու յաջողութիւնները

ՊԷՅՐՈՒԹ. (Յատուկ).— Անցեալ շաբաթ տեղի ունեցան պետական երաժշտանոցի տարեվերջի նուագածութեան մրցումները՝ դպրոցի սրահին մէջ։ Մրցման մասնակցող աշակերտութեան թիւը եւ կարողութիւնը այս տարի զգալի յառաջդիմութիւն մը ցոյց կուտայ։ Անհերքելի է որ, երաժշտական գիտութեանց համար հետզհետէ աւելի մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ Պէյրութի ժողովուրդը, եւ ուրախալի է, որ մանաւանդ ազգային երաժշտանոցը այս տարի աւելի յառաջդիմած եւ կարող տարրեր ունի իր բոլոր ճիւղերուն մէջ։

Գ. Վատիս Սապրա՝ պետական երաժշտանոցի տնօրէնը, իսկապէս արժանի է շնորհաւորութեան, իր անխոնջ գործունէութեան եւ իր երաժշտական հմտութեան համար։ Ան ոչ մէկ ջանք չի խնայեր Լիբանանի մէջ երաժշտութիւնը զարգացնելու համար։

Հայեր մեծ թիւով կը հետեւին երաժշտանոցի զանազան դասընթացքներուն եւ իրենց ճիւղերուն մէջ կը գրաւեն ուշագրաւ դիրք մը։ Գ. Վատիս Սապրա, որ միաժամանակ հեղինակն է Լիբանանի ազգային քայլերգին, մեծ գովեստով կը խօսի հայ աշակերտներու՝ նուագի մարզին մէջ ունեցած տաղանդին մասին։

Երաժշտանոցի անցեալ տարուան առաջին մրցանակը շահողը եղած էր՝ Օր. Անահիտ Քէհեաեանը։ Այս տարի երկրորդ մրցանակներ կը շահին՝ Տիկ. Մ. Գէորգեան եւ Օր. Ֆինքէլըշթայն (13 տարեկան)։

Երիտասարդ երաժշտանոցը այս տարի շրջանաւարտ չունի, սակայն կը յուսանք որ գալ տարի իր անդրանիկ շրջանաւարտները կուտայ։

Երաժշտանոցի տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ յունիս 16ին, ուր նուագեցին բազմաթիւ հայ եւ օտար աշակերտներ։

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

ՍՏԱՑԱՆՔ

14 (քերթուած)։ Գրեց՝ Նիկողոս Սարաֆեան։ Շքեղ տպագրութեամբ։ Գին՝ 6 ֆրանք։ Հասցէ — N. Sarafian, 20 Avenue du Petit Parc, Vincennes (Seine).

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Թուրքիա ծռեր է»

«Ճումհուրիէթ»ի մէջ կը կարդանք.

Պէյքօզ բնակող ընթերցող մը, Տիւրքին Ահմէտ պէյ մեզ գրած իր մէկ նամակին մէջ կ'ըսէ — «Փաշապաչէի նաւահանգիստին մէջ, երկար ատենէ ի վեր, խարխափ նետած եւ թրքական դրօշ կրող «Թուրքիա» անուն առագաստանաւի մէկ կողմը ծռած ըլլալով շոգենաւով անոր քովէն անցնող ճամբորդներուն միջեւ տգեղ արտայայտութեանց պատճառ կ'ըլլայ։ Շոգենաւերուն մէջ գտնուող անկիրթներու՝ «Թուրքիան ծռեր է», «Թուրքիան կ'ընկղմի», եւ կամ «Թուրքիան քանի մը օրէն պիտի ընկղմի» խօսքերը բարձրաձայն կը կրկնեն եւ մեր ազգային զգացումները կը վիրաւորեն որով, բնական ու իրաւացի ջղայնութիւն մը կը ծնի մեր մէջ եւ երբեմն ցաւալի դէպքերու առիթ կուտան։ Նաւուն անունը «Թուրքիա» ըլլալուն պատճառաւ, շատ փափաքելի է որ առիթ մը չըլլայ Թուրքերուն ծանր թուող խօսքերու կրկնումին։ Արդ, նաւին կամ անունը փոխելու է, կամ թէ զայն մէջտեղէն վերցնելու է»։

Մեր ընթերցողը երկրէն մինչեւ երկինք իրաւունք ունի։ Անպատկառութիւն է «Թուրքիա» կոչուող նաւու մը վիճակը հեգնել։ Բայց, առոր առիթ տալն ալ բացայայտ թերացում մըն է։ «Թուրքիա» կոչուած այդ նաւը պիտի ծախուի՞, պիտի քանդուի՞, ինչ որ պիտի ըլլայ՝ թող ըլլայ։ Բայց այդ մեծ անունը թող վերցուի՛ նաւուն վրայէն։ Այդ փտած տաշտին պատճառաւ, առիթ տալու չէ անոնց որոնք Թուրքին եւ Թուրքիոյ հանդէպ յարգանքի մէջ կը թերանան։

Քարիւղ կը փնտռեն

Գրած էինք թէ Թուրքիոյ մէջ քարիւղի հորեր գտնելու նպատակով աշխատանքներ կը տարուին։ Ամերիկայէն հրաւիրուած մասնագէտ մը, Թուրք երկրաչափներու հետ, արդէն իսկ մեկնած է հարաւային սահմանները,— Մարտին եւ Սղերդ, որովհետեւ առաւելապէս հոն է որ քարիւղ գտնելու յոյսեր կան։

Հակառակ անոր որ այժմ քարիւղի արտադրութիւնը շատ առատ է, ենկիւրի կ'ուզէ երկրէն ներս ունենալ այդ նիւթը, թէ խաղաղութեան եւ թէ պատերազմի շրջաններուն համար։

Այս հարցը շատ կը պրպտեցնէ այժմ կառավարական շրջանակները։ Թերթերը եւ կըզրաքին քարիւղիհանքերու երկրաչափ Քէմալ Լութֆի պէյ գիրք մը հրատարակեց՝ «Թուրքիոյ քարիւղները» խորագրով։ Առիկա Թուրքերէն առաջին հրատարակութիւնն է այդ ուղղութեամբ։

Հեղինակը կը խօսի աշխարհի արտադրութեան եւ սպառման քանակներու մասին։ Կուտայ, նաեւ, Թուրքիոյ ներածած քարիւղի քանակը — 1923էն մինչեւ 1932ի վերջաւորութեան 827,700 թոն՝ 71,200,000 ոսկիի արժէքով։ Այս քարիւղները կը ներածուին Ռուսիայէն եւ Ռումանիայէն։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Եօզկատցիներու դաշտահանդէսը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Եօզկատի Հայր. Միութեան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի օրը։ Հակառակ օդին անյարմարութեան, 250է աւելի հայրենակիցներ փութացած էին պահ մը գոնէ մոռնալու իրենց բազմապիսի հոգերը։ Հայրենակից Գ. Յ. Գապրիէլեանի բացման խօսքէն յետոյ բացուեցաւ հանդէսը «Մեր Հայրենիք»ով, մասնակցութեամբ «Օրօր» նուագախումբին, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Ա. Արապեան, որ բացատրելով միութեան օգտակարութիւնը, շեշտեց թէ հակառակ իրենց թրքախօսութեան, Եօզկատի մայրերն ալ տուած են հարազատ զաւակներ ազգին փրկութեան, ինչպէս տեսանք 1914ին, երբ մեր 300 կորիւնները դիմեցին ինքնապաշտպանութեան, Ազատղի մէջ։ «Հայրենակիցներ, այսօր այս օտար ափերուն վրայ ունինք բոլորովին տարբեր վտանգ մը, մեր նորահաս սերունդին ձուլումը։ Անհրաժեշտ է համախմբուիլ Միութեան շուրջ եւ ուժ տալ հայեցի դաստիարակութեան։ Այս ձեւով է որ կրնանք փրկել այլասերումէ»։

Յետոյ տեղի ունեցան հայրենաշունչ արտասանութիւններ եւ երգեր։ Միութեան անդամներուն կողմէ բեմադրուեցաւ «Թորոս Ծառայ» կատակերգութիւնը։ Յետոյ սկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ երեկոյեան ժամը 8։ Ազդանշանի մը վրայ երկսեռ բազմութիւնը հաւաքուելով միաձայն սկսան երգել «Բամ Փորոտանը»։ Մթնոլորտը այնքան տաքցած էր որ չէին ուզեր իրարմէ բաժնուիլ։ Այդ միջոցին Գ. Դանիէլեան ձեռքն ունենալով հայկական եռագոյնը, խառնուեցաւ խումբին եւ բազմութիւնը սկսաւ քալել դէպի հանրակառքի կայարանը, երգելով մինչեւ քաղաքին կեդրոնը եւ հանրակառքին վրայ պարզելով հայկական եռագոյնը։ Ուրացող հայախօսներ, օրինակ առէք թրքախօս Եօզկատցիներէն։

Ա. Ճիմկէօզեան

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԸ ՆԵՂՆ Է

Փարիզի Աղքատախնամ ընկերութիւնս արտակին կոչ կ'ուղղէ քաղաքիս հայ հասարակութեան, խնդրելով անոր օժանդակութիւնը իր դժուարին գործին մէջ։

Ներկայ տնտեսական տագնապը որ մեծապէս նուազեցուցած է ընկերութեանս հասոյթները, աւելցուցած է նաեւ թշուառութիւնը գաղութիս չքաւոր դասակարգին մէջ։ Այսօր անհաշուելի է թիւը մեր հայրենակիցներուն որոնք զուրկ ապրուստի ոչ եւ է կարելիութենէ, ուրիշ միջոց չունին եթէ ոչ դիմել ազգային օժանդակութեան։

Ամէն հայրենակից որ դոյզն չափով մը կ'աջակցի մեզ, մեծ դեր մը կատարած կ'ըլլայ բարեգործութեան գեղեցիկ գործին մէջ։ Մեծ զոհողութիւններ չեն որ կը սպասենք, այլ փոքր բայց բազմապատկուած օգնութիւններն են որ ամէնէն աւելի կրնան ապահովել մեր գործին յաջողութիւնը։

Ապահով ենք թէ գաղութիս հայութիւնը, գիտակից իր եղբայրական եւ մարդասիրական պարտականութեան, պիտի չզլանայ իր օժանդակութիւնը մեր կազմակերպութեան եւ բարեացակամ ընդունելութիւն մը պիտի վերապահէ մեր դիմումներուն, նոյնիսկ պիտի ուզէ ինքնաբերաբար անդամագրուիլ ընկերութեանս կամ ուղարկել իր առատաբուխ նուէրը։

Ի դիմաց վարչութեան ատենապետ՝ Ա. Չաքըեան, ատենադպիր՝ Ս. Կանոնեան, գանձապետ՝ Յ. Որբերեան։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԳՐՈՂԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 յունիս).

— «Փարիզի մէջ կայ «Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն» մը, որուն շուրջ բոլորուած են մեր առաջաւոր մտաւորականները։ Ընկերակցութիւնը, վերջերս ճանչցուած է նաեւ Ֆրանսական օրէնքով, փաստական գոյութենէն վերջ ստանալով նաեւ իրաւական գոյութեան իրաւունք։ Մեզի ղրկուած ծրագիր — կանոնագրին մէջ կը կարդանք, որ Ընկերակցութեան նպատակն է ի միջի այլոց «իրաւական բարոյական, եւ, իր ունեցած դրամական միջոցներով, նիւթական օժանդակութիւն բերել իր անդամներուն, պաշտպանել իր անդամներուն հեղինակի իրաւունքը, սահմանել գրական մրցանակներ, կապ պահել օտար գաղութներու հայկական նման մարմիններու եւ հայ գրողներու հետ, մղում տալ իր անդամներու գրական ստեղծագործութեանց», եւն.։ Եւ Ընկերակցութիւնը, աչքին առջեւ ունենալով իր ծրագիր — կանոնագիրը եւ մտնելով Ֆրանսական օրէնքի թեւարկութեան տակ, պիտի ջանայ իրականացնել իր առաջադրութիւնները եւ պիտի պայքարի մանաւանդ հայ գրողին ի վնաս գործուած բազմատեսակ իրաւազրկումներու եւ շահագործումներու դէմ։

«Մանաւանդ»ը կ'ըսենք ու կը շեշտենք այս վերջին պարագան, որովհետեւ իրապէս, հայ գրողին իրաւազրկումը եւ անոր մտքի արտադրութեանց շուրջ կատարուող շահագործումները, մեր իրականութեան մէջ ստեղծած են ուղղակի ընդվզեցուցիչ կացութիւն մը։ Եւ, «Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան» առաջնորդութիւններէն գլխաւորը պիտի ըլլայ գլուխ վերցնել այդ կարգի անխիղճ շահագործութեանց դէմ եւ կարելի բոլոր միջոցները ի գործ դնել՝ յարգանք պարտադրելու համար հայ գրողի իրաւունքներուն հանդէպ։

Ընկերութեան լրջագոյն մտահոգութիւններէն մին այս եղած ըլլալը երեւան կուգայ եւ այն դէկոյցով, զոր վարչութիւնը հրատարակեց վերջերս մամուլին մէջ։ Բողոք մըն է այդ դէկոյցը եւ ազդարարութիւն մը միանգամայն, որ «Հ. Գ. Ընկերակցութիւնը», այսուհետեւ չպիտի թոյլատրէ հայ գրողի իրաւունքին սանձարձակ շահագործումը եւ ի հարկին պիտի դիմէ օրինական միջոցներու, անստատող շահադէտներուն դէմ։

Ընկերակցութիւնը, սակայն, մեր կարծիքով շահադէտները միմիայն հետապնդելու իր արդար նախաձեռնութիւնը քիչ մը չափազանցութեան կը տանի, երբ միեւնոյն պատասխանատուութիւնը կ'ուղղէ նաեւ մամուլին, նկատելով, որ «յօդուածներ կ'արտատպուին թերթէ թերթ, առանց գրողին կարծիքն առնելու» եւ ազդարարելով, որ «Հ. Գ. Ընկերակցութեան անդամի մը գրութիւնը, նոյն իսկ թերթի մէջ երեւցած յօդուածի ձեւով, կարելի չէ արտատպել, առանց հեղինակին գրաւոր արտօնութեան»։

Մամուլը, հանրային մտածողութեան, տեսակէտներու թեր ու դէմ կարծիքներու գլխաւոր ցոլարանն է։ Մամուլը՝ ազգային, գրական, գեղարուեստական ընկերային կամ հասարակագիտական արժէքներու ամէնէն մատչելի ցուցահանդէսն է։ Ընթերցողը, մամուլի միջոցով է որ կ'իմանայ ընդհանրապէս այդ արժէքներու մասին եւ անոր էջերէն կը լսէ գաղափարներու բախման արձագանգները։ Ներելի չէ շահագիտական նկատումներ վերագրել խմբագրի մը, երբ ան, հանրային կարծիքը այս կամ այն ուղղութեամբ շահագրգռող հարցերու շուրջ գրուած յօդուածներ կ'արտատպէ իր թերթին մէջ։ Արտատպումները կ'ըլլան մերթ զանազան խնդիրներ հանգամանօրէն եւ իրենց բոլոր երեսներով ընթերցողներուն ծանօթացնելու համար, մերթ կ'ըլլան վիճաբանական կարգով ու մերթ՝ ազգային այս կամ այն արժէքը ժողովուրդի լայն խաւերուն ճանչցնելու նպատակով։ Արգիլել որ այս բոլորը տեղի չունենան,— սխալ տրամաբանութիւն է։ Իսկ պահանջել, որ որեւէ արտատպումէ առաջ գրողին հաւանութիւնը առնուի՝ առնուազն անգործնական է։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Հայ արուեստագէտի մը յաջողութիւնը

Ծանօթ դերասան Հ. Բագրատունիի մասին Coemodia թերթին մէջ (12 յունիս) առաջնորդող յօդուածով մը Ալեքսանդր Փէքքէր հետեւեալ գնահատական տողերը կը նուիրէ.

— «Գ. Հ. Բագրատունի, այս սքանչելի ողբերգուն, որ Քոմէտի — Ֆրանսէզի մէջ շարունակեց աւանդութիւնը Փոլ Մունէի, որուն աշակերտն եղաւ Քոնսէրվաթուարի մէջ, շարժանկարի մէջ գրաւած իր գերակշիռ դիրքով հաստատեց թէ շարժանկարային եւ թատերական արուեստները այնքան հակադիր չեն, որքան կը կարծեն ոմանք։

Նոյն թերթը իր 28 յունիսի թիւով կը գրէ.

— «Կ'իմանանք որ սքանչելի ողբերգու Հ. Բագրատունի շուտով Une Fois Dans la Vie շարժանկարին մէջ պիտի խաղայ փրոֆէսոր Քասխոթրոյի դերը, շատ հետաքրքրական տիպար մը։ Յետոյ պիտի մասնակցի Լա նօս Բուժի, զոր Ժան տը Մարկենս պիտի ներկայացնէ ի հաշիւ Europa — Filmsին։

Այս առթիւ յայտնենք նաեւ, որ Ciné — Journal (20 յունիս) կը հրատարակէ իր կողքին վրայ, առաջին էջ մեծադիր, հայ դերասանին՝ Բագրատունիի նկարը, Քանի դերին մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

…նուհետեւ ակնատես եղայ այն… սարսափներու, որոնց յիշատակն իսկ փուշ — փուշ կ'ընէ մազերս, …ան տարիներ յետոյ։

…քովս տեսայ թէ ինչպէս, Թուրք …րոս հօտաղները կ'երթային …տուններէն գեղատեսիլ աղջիկներ …էին ու կը բերէին վայրագօրէն …էին։ Յետոյ կը չոլոքէին մէկդի։ …յն դահիճները առով ջերին գոհա…։

…էն բան տեսելու, քանդելու, …ացնելու մարմաջը ունի բարբարոս …քը։ Կը լլկեն, կը կողոպտեն, կը …ւհասին անխնայ։

…լսէի զոհերու աղեկտուր ճիչերը …ինճներու բռնութեան տակ։ Մին… որ կը դադրէին ձայները, մատ… ակռաներու ուժով … կը դը… որ չլսէի …

Այսքան չարիք թէ մոռնան մեր որդիք,
Թող ազգ աշխարհի Հայուն կարդայ Անախտիք։

Եւ այնուհետեւ պատկերնե՛ր, պատկերնե՛ր

Դաշտին մէջ, աղբիւրի ճամբուն վրայ Թուրքի տարազով դէմքեր կը նշմարուէին։ Տխուր են, սրտաբեկ եւ յուսահատ։ Իրենց աչքերուն խորը լճացած արտօսր կայ։

Ո՞վքեր են ասոնք։

Այս դէմքերը տարբեր են Թուրքէն։ Հատ — հատ հօտաղներ կան եւ հերկողներ որոնք ոչ երգ ունին, ոչ ծըղխ։ Անոնց բերանը խուփ է։ Ընկճուած են վիշտին ծանրութեան տակ։

Այն պողոտաներուն վրայ ուր երէկ ուղտի կարաւանները բեռնաւոր՝ կ'անցնէին, դէպի Միջագետք, Հնդկաստան եւ Պարսկաստան, այդ նոյն ճամբաներէն ամբոխներով անցան տարբեր կարաւաններ։ Հայ ցեղին զանգուածը։ Երիտասարդ, ծեր, կին եւ երախայ։ Այս անգամ ոչ թէ զանգի ուր դինգոցն էր որ կը լսուէր, այլ մորթածներու եւ սուրերու շաչիւնն ու չառաչիւնը։

Տեղ մը աղիքները թափուած մէկը սողալով կը ջղուի քովի դիակին կողմը, աղիքները պարանի պէս եռեւէն քաշելով կը հասնի դիակին։ Ո՜վ գիտէ, իր եղբայրը կամ զաւկին անշնչացած դիակն է որ դահիճներու անխնայ սուրով ինկած էր։ Կը սկսի ակռաներով բզքտել դիակը անօթութենէն։ Տեղ մը վիրաւոր մը ծարաւէն՝ նեխած ճահճէն ումպ մը ջուր խմելու համար եղունգներով կը ճանկռտէ գետինը, հասնելու համար աւելէն եռացած տղմուտ ջուրին։ Խո՜ւլ, խո՜ւլ մրմունջներ, լաց ու կոծ, վիրաւորներու հռնդիւնը ....։

Սակայն ցեղին բնաջնջումը եղերերգելու համար մէկը պէտք էր։ Նահատակ մայրերու եւ քոյրերու պատիւը փառաբանելու համար մէկը պէտք էր։ Անթաղ մեռելներուն կաթիլ մը արցունք ցօղելու համար մէկը պէտք էր, եւ զոհերուն օրհասական հռնդիւնը խարհին արձագանգելու համար մէկը պէտք էր։

Ասոնք էին հրաշքով ազատուածները։ Մենք ապրեցանք որպէսզի իւրաքանչիւրը իր տուրքը վճարէ անդարձ մեկնող մեր սիրելիներուն։ Ո՞վ խրատեց որ մեր պարտքը ճանչնանք։ Ոչ ոք։ Մենք երկինքի շանթերով խրատուեցանք։

1915ը իր դրոշմը դրաւ մեր ճակտին։ Հայուն համար այդ թուականը ճակատագրական կը մնայ։ Ճակատագրին հեղինակը ինքը Թուրք ցեղն է։

Ո՞ւր գացին կարաւաններու անծայրածիր շարքերը։

Հարցուցէք ամէն մէկ քարի, թուփի։ Անոնք կը պատասխանեն ձեզ։

Որո՞նք են մեծ վկաները արիւնահեղութեանց։

Երկնքի մոլորակները, արեւը, լուսինը եւ աստղերը։ Իսկ ո՞վ է դատախազը քստմնելի անարդարութեան եւ ճիւաղային բարբարոսութեան։

Պատմութիւնը անողոք եւ անաչառ։

Կան մակաբոյծներ որոնք անխղճօրէն չարիքին պատասխանատուութիւնը կը վերագրեն ամէն անոնց որ իրենց կեանքը սպառ զրին հայրենիքի ազատագրութեան գործին։ Շատ է ասոնց թիւը։

Արդարութիւն, ո՞ւր ես ....։

×

Գիւղին տարբար, մեր ջաղացքի կողքին մարդկային թշուառ զանգուած մը կը խլրտէր։ Կիներէ բաղկացեալ փոքրիկ խումբ մը կարծես պարկերու պէս իրարու վրայ լեցուած էր։

Հեռուէն դիտող մը պիտի կարծէր թէ սեւ մացառ մըն է բուսած ճամբուն վրայ։ Սակայն այդ մացառը կը շարժէր, կ'երերար տեղին վրայ։

«Ղօնախ»ին դարպասին առջեւ համեստած ձիեր կը խրխնջէին, կը վրնջէին։ Քիչ վերջը ներսէն զինեալ ոստիկան — ժանտարմաներ ելան ցատկեցին ձիերուն վրայ։ Անոնք պէկերուն հետ շարժումներով քրքիջներով կը խօսէին։ Հեծեալ ժանտարմաները ձեռքերով թշուառ զանգուածի մասին բաներ մը կը խօսէին։

Մեր գիւղին մէջ մնացած կիներն էին, ծերեր, անկարներ, գեղեցկութեան շնորհէն զրկուածները (որովհետեւ գեղեցիկները արդէն յափշտակուած էին ...)։ Ասոնք հաւաքուած էին երթալ միանալու իրենց սեռակիցներուն որոնք գացին Տէր — էլ — Զօրի անապատները, եւ Տիգրանակերտի տափաստանները, եւ ա՛լ չվերադարձան։

Կծկուած էի ինքս իմ մէջ, շունչս բռնուած էր։ Բուռ մըն էի եղած։ Որպէս թէ պահուած էի։ Խորթ մայրս, ազգականներս պատրաստուած էին մեկնելու, իսկ ես վշտիս եւ երկիւղիս մեծութենէն պահուած էի ջաղացքին ետեւ փտած ուռենիի մը խոռոչին մէջ։ Քովս, ճիշդ ուռիին ետեւ, առուին վրայ կանացի աղեկտուր ճիչ մը լսեցի։ Ան երգուած գովական երգ մը կ'երգէր մեռելի մը վրայ, հին հին դարերու եղերամայրերուն պէս, որոնք մարդուն հոգին կը քաղեն։ Աչքերս վերցուցի եւ տեսայ որ Պաղտօնեց Կարապետին մանկամարդ կինն է, Շուշանը։

Երկու տարեկան արու զաւակը բերած էր հոս, ջուրին խորունկ տեղը խեղդելու համար։ Որովհետեւ երեք փոքրիկներով կարաւանին հետ չպիտի կրնայ քալել։

Եթէ մնայ ու հեռանայ... ո՛հ, ի՞նչ, միթէ կարելի՞ է, մա՛յր է, մա՛յր։ Աչքը ետին կը մնայ։

Ի՛նչպէս պիտի կարենամ գրել այդ զարհուրանքը։ Ես ալ մեղսակից եղայ այդ սիրունիկ անմեղ հրեշտակին մահուան ...

Փոքր էր, այն ատեն ոչինչ կը զգար։ Մայրը երախային երկու թաթիկները եւ ոտքերը բռնած, կռնակի վրայ ջուրին մէջ կը խօթէր։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

տեսան սանդուղին բազրիքէն կախուած տղայ մը: Ալֆոնսն էր: Սենեկային մէջ տեսան ըլլալով օրինակը, Թաշկինակը վզին փաթթած եւ բազրիքէն կախուած էր ... Մահը վայրկենական եղած էր:

ՊԷՅՐՈՒԹԸ ԱԶԱՏ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏ

Սուրիոյ մարզպանութեան կողմէ գումարուած տնտեսական համագումարը վերջացուց իր աշխատանքները:

Այս ժողովին ուսումնասիրուեցաւ ազատ նաւահանգիստի ծրագիրը եւ երկար վիճաբանութիւններէ վերջ ընդունուեցաւ Պէյրութը ազատ նաւահանգիստ դարձնելու ծրագիրը: Նաւահանգիստը ունելի պիտի ընդարձակուի եւ պիտի կառուցուին առանձին մթերանոցներ դրացի երկիրներու համար, որոնք վարձքով պիտի տրուին:

ՔԻՒՐՏ ՀԱՃՕ ԱՂԱ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Քիւրտ աշիրէթապետ Հաճօ աղա, որ ապստամբներու պետն էր, անցեալ շաբթու տեսակցութիւններ ունեցաւ Սուրիոյ մարզպանութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաներուն հետ:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԷՆ

Պէյրութի Ազգային Առաջնորդարանը մամուլին յանձնած է հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

Ա.— Առաջնորդարանը տեղեկանալով տեղական թերթերու մէջ երեւցած այն առայօք լուրին, թէ Յունիս 18ի կիրակին Հայերը՝ հանրապետութեան Վսեմ. Նախագահին Անթիլիասի տօնակատարութենէն վերադարձին Նահրի մօտերը կառքը կեցուցած են եւ ոստիկանութիւնը ստիպուած է միջամտել եւ ճամբայ բանալ, անմիջապէս բողոք ներկայացուց ոստիկանութեան եւ ուրախ ենք յայտարարելու որ, Գ. Ոստիկանապետը խնդրոյն տեղեկանալով հանեցաւ փութով եւ թերթերու միջոցաւ հերքել այդ լուրը:

Բ.— Պէյրութի քաղաքապետութիւնը որոշած էր անմիջապէս փլցնել Էշրէֆիէ թաղը Քէլէկեան որբանոցի շէնքին կից Հայերու այն տուները, որոնք առանց արտօնութեան եւ արգիլուած տեղ մը շինուած էին: Առաջնորդարանի կողմէն քաղաքապետութեան ներկայացուած խնդրանքին վրայ, կարելի եղաւ երեք ամիս յետաձգման արտօնութիւն ստանալ:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է՝ ՅՈՒԼԻՍ 16ԻՆ:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Տիկ. Վահանգն Նալբանդեանի ղեկավարութեան յանձնուած Սէնթ – Անթուանի Մամիկոնեան Ազգ. Մանկապարտէզ – նախակրթարանի ամավերջի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 9 յուլիս կիրակի ժամը 2.30ին, Սալ Շարի մէջ:

Մարսէյլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով պիտի ներկայացուին դպրոցական մանկական թատերգութիւն, օփերէթ, հայերէն եւ Ֆրանսերէն լեզուներով, ինչպէս նաեւ միւզէք, փէէռի միւզիքալ: Բոլոր երգերն ու պարերը դաշնակի ընկերակցութեամբ:

Թեհրանի բաժանորդներուն

Ողբացեալ ընկեր Ստեփան Խանբաբեանի փոխարէն, «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալութիւնը սիրայօժար ստանձնած է Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, (Teinturerie «HOVAR», Avenue Naderi):

Կը խնդրուի անոր հետ կարգադրել թէ հին եւ թէ նոր հաշիւները:

Պարսկաստանի համար մեր տարեկան բաժնեգինն է 200 ֆր. ֆրանք

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ ՀՐԱՉԴԱՆ եւ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբերու ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի զասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ եւ Գայլ Վահան խումբերը վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ընթերցարանին մէջ, 49, բիւ Նասիոնալ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան-ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի հերթական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Շրջաբերականի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» Գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խօսի ընկ. Տիգրան Չէքեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Ընկերական հանդիպում Մայիս 28ի առթիւ

Կազմակերպուած՝ ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Ընկ. Մ. ՊՕՂՈՍԵԱՆի բնակարանին մէջ, 14, rue Beauséjour

Ներկայ կ'ըլլան ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ եւ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

9 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Կը խօսի՝ ՕՐ. Ֆ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: խմբերգ, մեներգ, հայկական եւ ռուսական պարեր, Արտասանութիւն:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Հաղորդ. միջոց.— Էնվալիտէն առնել չոգեկառք եւ իջնել Մէօտօն: Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յառաջիկայ Կիրակիին:

Հայ Արիները ցոյց պիտի տան ճանապարհը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ եռանդուն եւ գործօն ընկեր Ա. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի զաւակին մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր, Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին, Hôtel de la Paixի մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց պաշտօնավարներու: Ընտրութիւն նոր վարչութեան:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Նիսի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին. Տեղ. Առլանեանի բնակարանը: Օրակարգ՝ ընտրութիւններ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները. վաղը, Կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին նախորդ ժողովատեղին, Ռիւ Մօնէյի եւ Տիւկէգլէնի անկիւնի սրճարանի ներքնասրահը: Ներկայանալ անդամատոմսով: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ հրահանգներ Կեդրոնէն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, ՅՈՐԴ.— 905 Ֆր., ՍԷՆ ԹՕՊԱՆ, Զավ.— 70, ԼԱՆՍԷՅ, ՅՈՐԴ.— 140.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (Քէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազուն, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Եղսաբէթ Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Գարունի Արտէն Բաղչէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին բեր Ուրֆայի Հարան գիւղը հուէր: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել՝ Tuilerie de Valbert près le Héricourt Haute France.

Le Gérant : H. STEPH[AN]

Imprimerie A. DER (AGOP)

17, Rue Damesme :-: PARIS

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Դիտել տուի թէ չէի կրնար մեկնիլ առաջուան նոյն պայմաններով, թէ պատասխանատու էի երկու ընկերներու մասին, որոնք կը գործէին Պետերբուրգի մէջ, մէկը կուսակցութեան մարզօգմէ ոչ ոք կը ճանչնար, թէ այս անգամ ալ կրնայի չհանդիպիլ Ազեւի եւ այն ատեն կացութիւնս, առանց դրամի, առանց ծանօթ, առանց ժամադրավայր ունենալու, աւելի գէշ կ'ըլլար քան այն, որուն ենթարկուեցայ անգամ մը Պետերբուրգի մէջ:

Գոձ մտիկ ըրաւ առանց ընդմիջելու եւ ըսաւ.

— Ես քեզի կուտամ հասցէները եւ ծածկախօսը, կը նշանակեմ նաեւ ժամադրավայրը: Երբ չգտնես Ազեւը, կրնաս միջոցը գտնել չարունակելու գործը: Բայց այսօր իսկ ճամբայ ելիր եւ չուտով Ռուսիա մտիր:

Այդ պահուն էր որ իմացայ Գոձէն թէ Բիլնով Ռուսիա չէր մեկնած, թէ Մարտական Մարմինին անդամներն էին, ինձմէ եւ իմ երկու ընկերներս անկախ, Պոկոտիլով եւ երկու նախկին ուսանողներ Մոսկուայի համալսարանէն, — Մաքսիմիլիէն Շուայցէր եւ Իգոր Սազոնով: Ուժանակ եւ Ֆիլլիմիաթ տը մէրքիւր առած, Շուայցէր եւ Պոկոտիլով կը սպասէին Ազեւի ժամանումին, մէկը Ռիկայի, միւսը Մոսկուայի մէջ: Իսկ Սազոնով կը մնար Տվեր, ուր կառք վարել կը սորվէր, որովհետեւ կառապան պիտի արձանագրուէր Պետերբուրգի մէջ: Անմիջապէս ոչ Շուայցէրը կը ճանչնայի, ոչ ալ Սազոնովը: Բայց այդ վայրկեանին կատարեալապէս համոզում գոյացուցի, որ այդքան քիչ ուժերով անկարելի էր հետապնդել եւ սպաննել Պլեհվէն, մանաւանդ անոր համար, որ Շուայցէրը եւ Պոկոտիլովը հակողութեան չպիտի մասնակցէին: Այդպէս ալ ըսի Գոձին եւ առաջարկեցի հետս առնել Կալեայեւը, ինչպէս բանուորը որ հետս միասին ժընեւ եկաւ Թուլայէն:

Գոձ մտածեց պահ մը:

— Կալեայեւը կը ճանչնամ, ըսաւ, լաւ կ'աշխատի: Լաւ, միասին տար: Միւսը չենք ճանչնար: Թող մը թող սպասէ: Ժընեւի մէջ կը տեսնենք, կը ճննենք զինքը ու կը ճանչնանք: Կը ղրկենք յետոյ, եթէ պէտք ունենանք:

Գացի ըսի Կալեայեւի թէ կրնար հետս միասին Ռուսիա անցնիլ: Զգացմունքէն չափազանց ուրախացաւ: Անմիջապէս պատրաստութիւն տեսաւ, եւ նոյն օրն իսկ մեկնեցանք Ժընեւէն դէպի Պերլին: Կալեայեւ ունէր ռուս Հրեայի անցագիր մը, իսկ ես Անգլիացիի անցագիր: Պերլինի մէջ հարկ եղաւ վիզա առնել ռուսական հիւպատոսէն: Մեր ամբողջ ճամբորդութեան ընթացքին, Ժընեւէն Պերլին, Կալեայեւ կը թրթռար իր երջանկութենէն: Առանց ինձմէ տեղեկութիւն պահանջելու կացութեան մասին, մանրամասն ինծի կը նկարագրէր իր ծրագիրները, բացատրելով թէ, իր կարծիքով, ինչպէս յարմար էր եւ դիւրին սպաննել Պլէհվէն: Երբ, մեր խօսակցութեան ընթացքին, անգամ մը ըսի որ թերեւս իրեն հարկ ըլլար չքնաղ վաճառորդ դառնալ, սկսաւ խնդալ ճամբելու սարսափէն:

— Ի՞նչ, կ'երեւակայես որ սիկարի ողորմելի վաճառո՞րդ մը կ'ըլլամ:

Դիտեցի մտաւորականի իր տգեղ դէմքը նուրբ գիծերով, իր խոշոր աչքերը տխրունակ, իր նիհար ձեռքերը, որ բանուորի ձեռքերու չէին նմաներ երբեք: Չէի կրնար, այդ օրը, կարծել թէ ոչ ոք պիտի կրնար մեցիլ իր հետը շրջուն վաճառորդի իր դերուար դերին մէջ:

Պերլինի մէջ բաժնուեցանք իրարմէ: Կալեայեւ մեկնեցաւ Այդկունին, իսկ ես Ալեքսանդրովօ: Իրար գտանք միայն Մոսկուայի մէջ:

Մոսկուայի մէջ քանի մը օր անցուցինք սպասելով Ազեւի: Կալեայեւ եւ ես կը բնակէինք տարբեր պանդոկներու մէջ: Իրարու կը հանդիպէինք իրիկունները միայն:

Ազեւ Մոսկուա հասաւ յունուարի վերջերը: Երբ զիս տեսաւ, ըսաւ.

— Ինչպէս համարձակեցար հեռանալ Պետերբուրգէն:

Պատասխանեցի թէ հեռացայ Պետերբուրգէն նախ անոր համար, որ որ եւ է լուր չէի ստացած իրմէ, երկրորդ որովհետեւ ոստիկանութիւնը երեւան հանած էր անցագրիս կեղծիքը:

Ցնցեց ուսերը, ըսաւ.

— Այսուհանդերձ նորէն իրաւունք չունէիք հեռանալու Պետերբուրգէն:

— Իսկ դուք, յարեցի, իրաւունք ունէի՞ք արտասահման մնալ աւելի քան մէկ ամիս, ինծի խօսք տալէ յետոյ թէ պիտի հասնէիք երեք օրէն:

Լռեց պահ մը, յետոյ.

— Գործը բերաւ որ արտասահման մնամ:

— Կարեւորն այն չէ թէ ինչու արտասահման մնացիք, այլ այն որ մեզ լքեցիք Պետերբուրգի մէջ:

Նորէն լռեց:

— Ձեր պարտականութիւնն էր, յարեց, սպասել ինծի եւ հսկել Պլէհվէի չուրջ: Հսկեցի՞ք:

Պատմեցի ինչ տեղեկութիւն որ քաղեր էինք:

— Բաւական չէ այդ, վերադարձէք Պետերբուրգ:

Պատասխանեցի թէ ատոր համար է որ վերադարձած եմ արտասահմանէն: Աւելցուցի նաեւ թէ Կալեայեւ միասին է եկած եւ ուրիշ բանուոր մը, կը սպասէր Փ[...]

Որոշուեցաւ որ Կալեայեւ գտնէ այն երկու ընկերները նախապէս հետս միասին [...] էին Պետերբուրգի մէջ եւ [...] ռապան պիտի արձանագր[...] տեղ: Գալով ինծի, Ազեւ [...] նութիւն տուաւ երթալ [...] տիլովը, որ կը բնակէր [...] մէջ եւ Շուայցէրը, որ [...] սպասէր Ռիկայի մէջ: Նոյն [...] ունեցաւ Ժընեւէն կանչել [...] եւ զայն Նիժնի – Նովգորոդ [...] թէ յօժարի: Մեր այս տեսակցութենէն յետոյ, Ազեւ [...] ծով, մեկնեցաւ Մոսկուայէն [...] նացի:

Պոկոտիլով կը բնակէր [...] Պանդոկը, Տվերսկայա փողոց[...]

Նամակ մը գրեցի իրեն, [...] որ իրիկունը զիս գայ տեսն[ել] [...] մէջ (քաղաքէն դուրս նշանա[ւոր] [...] չարան մը):

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 275.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	200 »	100 »	–
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	–

ԿԻՐԱԿԻ
2
ՅՈՒԼԻՍ
1933

2 Juillet
1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2229

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՈՐԸ ԿԱՐԳՈՎ ԿԸ ԴԱՐՊԱՍԵՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

... Ահաւասիկ Ֆրանսան ալ, մեծերէն վերջինը որ առկախ հարցեր ունէր Թուրքիոյ հետ, ցնծութեամբ կ'աւետէ անոնց լուծումը:

Քանի մը բացատրութիւններէ զատ, ամբողջ փարիզեան մամուլը նուիրուած է գովասանական փոխասացութեան մը, Թէվֆիք Րիւշտի պէյի այցելութեան առթիւ:

Բոլորն ալ մէկ բերան կը տարփողեն գոյացած համաձայնութիւնը, Ֆրանքօ-թուրք բարեկամութիւնը, Ֆրանսայի ծառայութիւնները՝ Օսմ. կայսրութեան եւ քէմալականութեան:

Եւ բոլորն ալ կը սպասեն նորանոր առաւելութիւններ, քաղաքական եւ տնտեսական գետնի վրայ:

Այս տողերը գրուած ատեն, միայն «Տէպա»ն է որ երեւան կը հանէ մեզի համար վրդովիչ գաղտնիք մը,— Սուրիոյ սահմանամերձ շրջաններուն մէջ տեղաւորուած հայ գաղթականներու տեղափոխման համաձայնութիւնը: (Տես երէկուան «Յառաջ»ը):

Առ այժմ, ուրիշ որ եւ է թերթի մէջ մենք չտեսանք որ եւ է ակնարկ՝ այդ մասին:

Եւ «Տէպա»յի թղթակիցը հաղորդելով լուրը, աբտացա տողեր ալ գրի կ'առնէ, որոնք խղճահարութենէ աւելի՝ տխուր հեգնութեան մը տպաւորութիւնը կը գործեն:

Այսպէս, կը կարդանք այդ մանուածապատ եւ ճապաղ թղթակցութեան մէջ.

— «Հայերու նոր տեղափոխումը թրքական սահմանէն անդին՝ կրնայ ցաւագին ըլլալ մեր արժանապատուութեան համար: Արեւելքի քրիստոնեաները, մեր միակ յաճախորդները, մեր երեսին պիտի զարնեն այդ կարգադրութիւնը մեղադրելով մը դէմ զոր մենք վստահեցինք, իր աջակցութիւնը խնդրելով մեծ պատերազմի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին. միւս կողմէ, իսլամները, ո'ւր որ ալ գտնուին, այդ բանը պիտի վերագրեն Թուրքիոյ հանդէպ մեր ունեցած վախին: Բայց կան զոհողութիւններ՝ զորս պէտք է կատարել:

«... Ցայտնի է թէ Լենկիւրին ուրկան կը մտատանջուի Անատոլուի սահմանակից այլացեղ ժողովուրդներու բնակութենէն: Ճիշդ է, Սուրիոյ քիւրտերը երբեք «մահու եւ կենաց խնդիր չեն դրած Թուրքիոյ համար», ինչպէս կ'ըսէր Թէվֆիք Րիւշտի պէյ 1925ին, խօսելով Իրաքի եւ Պարսկաստանի քրտական մեծ օջախի մասին: Բայց Սուրիոյ փոքրամասնութիւնը անձկութիւն կը պատճառէ, իբրեւ հետեւանք այն աջակցութեան զոր Կիլիկիոյ Հայերը, այսօր համախմբուած Հալէպի հիւսիսակողմը, կ'ընծայեն քրտական ազգային պահանջներուն: Հայերը խմորիչ ազդակ մը կը մնան Լենկիւրի համար: Թուրք մամուլը ամէն օր լեցուն է՝ Թուրքիոյ դէմ կատարուած արարքներով զորս կը վերագրեն երկու աշխարհներու միջեւ ապաստանած Հայերուն: Այս կը նշանակէ թէ Թուրքերը ինչպէս կը հսկեն քրտական շարժման վրայ: Անոնց մեղադրութիւնը կ'աւելնայ, երբ կը գործադրեն այն միջոցները որ ձեռք առնուած են խեղդելու համար գերազանցապէս ազատ եւ իր ծագումով հպարտ ցեղի մը պահանջները: Մենք վէճի չպիտի ենթարկենք այս կէտի մասին հետապնդուած քաղաքականութիւնը: Ինչ որ պիտի մաղթէինք, այն է որ Ֆրանսա հետեւի Անգլիոյ օրինակին՝ Իրաքի մէջ եւ օգտակար համարէ ազատիլ այն անարդար մեղադրանքներէն որ իրեն դէմ ուղղուած են մինչեւ այսօր, անտարբեր եղանակով մը եւ որ պիտի ուղղուին ապագային, Թուրքիոյ բշնամիներուն իբրեւ թէ ընծայած շնորհներուն համար: Սուրիական իշխանութեանց կ'իյնայ նորէն ինքնընկալել անոնք որ զոհուեցան անձնուէր մնալով մեր դատին՝ Կիլիկիոյ մէջ»:

Մնացեալը՝ հասարակ առեւտրական հաշիւ է:

«Անցեալը հաշուեյարդարի ենթարկուած է»: Կը մնայ վաւերել պատուղը, մոռնալո՛վ Ուրֆայի, Մարաշի, Հաճընի արիւնհեղութիւններն ալ, որ կատարուեցան ի պատիւ Ֆրանսական դրօշին: Մինչեւ իսկ անպատուելով Ֆրանսայի զինուորները ...

Ահա այսպէս, Ֆրանսան ալ հարթեց Թուրքիոյ հետ եղած վէճերը, զայն քաշեց իր մեկուսացումէն եւ բարձրացուց, կապեց միջազգային սեղաններու, տեղաւորեց Ազգերու Դաշնակցութեան դահլիճին մէջ:

Պարապ տեղը չէր որ, այդ ընդունելութեան առթիւ — երբ Թուրքիան պաշտօնապէս կ'ընդունուէր Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ — ողջոյնի առաջին աղաղակը արձակեց Պ. Փօլ Պօնքուր, երբեմն ընկերվարական, այժմ արտաքին գործերու նախարար:

Կը նշանակէ թէ՝ բոլորը կարգով դարպասելով քէմալական Թուրքիոյ — ինչպէս երբեմն սուլթանական Ըլտըզին — Թուրքիան այսօր հասցուցած են ապահով կացութեան մը: Անշուշտ արտաքին ճակատի վրայ:

Շնորհիւ այդ կացութեան, քէմալականութիւնը կրնայ ազատօրէն տնօրինել ներքին գործերը, հալածելով, տեղահանելով ու կոտորելով Քիւրտերը, ոչնչացնելով փոքրամասնութեանց վերջին բեկորները, փութացնելով անոնց թրքացումը, եւ դրամ ճարելով՝ երկրին վերաշինութեան համար:

Անշուշտ այս բոլորը չեն փրկեր Թուրքիան, ինչպէս չփրկեցին Մեծ Պատերազմէն առաջ, եւ աւելի առաջ,— երբ Թուրքիոյ երկարը կ'արածէր Վիէննայի դռներուն առջեւ:

Բայց, այս բոլորը պէտք է աչքի առջեւ ունենալ միշտ, ցնծալու, սթափելու, որոշելու եւ շիտակ ճամբան գտնելու համար:

Եւրոպան անուանով կը ճանչնայինք երէկ:

Այսօր ինկած ենք անոր պողոտաներուն վրայ, եւ կը ճանչնանք, պէ՛տք է ճանչնանք մեր — ոսկորով,— իր գիշատիչ ժանիքներով եւ չարախինդ Շայլոքի քբքիջով: Այնպէս ինչպէս որ է:

Միեւնոյն ատեն, պէտք է անկարելին կարելի դարձնենք, իրականացնելու համար այն ինչ որ կը կոչենք միացեալ ճակատ:

Ի՛նչ եղերական պատկեր է այս,— բոլորը, մեծ թէ փոքր ուզեր քով քովի կուգան զանազան բանաձեւերով: Միայն մենք ենք որ մէկ օրէն միւսը աւելի կը խորացնենք անջրպետը, ամէնէն կենսական հարցերու առթիւ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹԷՎՖԻՔ ՐԻՒՇՏԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՄԲՈՂՋ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Առջի օր օդանաւով Լոնտոնէն Փարիզ եկաւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը:

Այս առթիւ, Ֆրանսական մամուլը մէկ բերան կը փառաբանէ Ֆրանքեւթուրք բարեկամութիւնը, մէկ – մէկ յիշելով կնքուած համաձայնութիւնները:

Ինչպէս կ'երեւայ, արտաքին նախարարութիւնն է ներշնչած այս ոգեւորութիւնը:

Պուրժէի օդակայանին մէջ, թուրք գործավարը ընդունուեցաւ Էնկիւրիի Ֆրանսական դեսպանէն, ինչպէս եւ Փարիզի թրքական հիւպատոսէն եւ պետութեան կցորդին կողմէ: Գործավարը իրիկուան դէմ այցելեց արտաքին գործերու պաշտօնատունը, ընկերակցութեամբ Փարիզի դեսպան Սուատ պէյի եւ ընդունուեցաւ նախարար Պ. Փօլ Պօնքուրի կողմէ: Երկու նախարարները երկարօրէն խօսեցան Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ վերաբերեալ բոլոր խնդիրներու եւ մասնաւոր Արեւելքի խաղաղութեան կազմակերպութեան մասին: Թէվֆիք Րիւշտի պէյ գոհունակութիւնը յայտնեց Պ. Փօլ Պօնքուրի, որ յաջողցուցած էր Ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան դաշնագրին վաւերացումը:

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ՝ տասը տարիէ ի վեր փշոտ խնդիրներ առկախ կը մնային Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, մանաւանդ Սուրիոյ սահմանագծի խնդիրը, որ առաջնակարգ նշանակութիւն ունէր: Սահմանագիծը կը տարածուի աւելի քան հազար քիլոմեթր երկայնութեան մը վրայ. հետեւաբար անհրաժեշտ էր հարցը քննել անկեղծ գործակցութեան մը ոգիով:

1929ին էր որ, Լօզանի դաշնագրին ստորագրութենէն վեց տարի յետոյ, կարելի եղաւ հաստատել վերջնական սահմանագիծը: Բանակցութիւնները կը վարէր Պ. Տը Ժուվնէլ, Սուրիոյ մարզպանը, որ Էնկիւրի գնաց յատկապէս: 1929ին, Էնկիւրիի Ֆրանսական դեսպան Կոմս տը Շամպրէօն յաջողեցաւ երկու երկիրներուն ընդունիլ տալ սահմանագիծ մը որ կ'երկարէր Միջերկրականէն մինչեւ Տիգրիս:

Ուրիշ ոչ նուազ կարեւոր խնդիրներ ալ քննուեցան ուղղակի բանակցութիւններով: Այսպէս առեւտրական դաշնագիր մը՝ 1929ին, իրաւարարութեան դաշնագիր մը, 1930ին, Սուրիոյ թրքական եւ Թուրքիոյ սուրիական կալուածներու խնդիրը՝ 1932ին, սահմանամերձ երկաթուղիի խնդիրը՝ նոյն թուականին: Այս առթիւ կազմուեցաւ թրքական ընկերութիւն մը՝ Ֆրանսական դրամագլուխով եւ Ֆրանսացի տնօրէնով մը: Վերջապէս, 1933 ապրիլի համաձայնութեամբ կարգադրուեցաւ Օսմ. պարտքերու խնդիրը: Այս բոլոր համաձայնութիւններէն յետոյ էր որ կարելի եղաւ, քանի մը շաբաթ առաջ, վաւերացնել Ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան դաշնագիրը:

« Մաթէն » այս առթիւ գրել կուտայ թէ՝ շնորհիւ Ֆրանսայի դիւանագիտական աշխատանքին, մեծապէս փոխուեցաւ մեկուսացման եւ չկրքոտութեան այն քաղաքականութիւնը որուն կը հետեւէին Թուրքիոյ վարիչները եւ որուն ուժ կուտար խորհրդային իշխանութիւնը: Ֆրանսական ազդեցութիւնը Թուրքերը բերաւ կապեց եւրոպական պետութեանց սեղանին եւ անոնք սկսան մասնակցիլ միջազգային խորհրդակցութեանց:

Այժմ կը սպասուի որ աւելի զարգանան, ամրապնդուին Ֆրանքեւթուրք յարաբերութիւնները: 1929ին առեւտրական պայմանագիր մը կնքուած էր, որ առանձնաշնորհեալ դիրք կուտար Ֆրանսայի, 153 ապրանքներու մասին: Տնտեսական տագնապը սաստկանալով, այդ պայմանագիրը չեղեալ համարուեցաւ անցեալ փետրուարին, թէեւ պայմանաժամը կը լրանայ օգոստոսին: Այժմ որ Թէվֆիք Րիւշտի Փարիզ եկած է, ամէնէն առաջ այս խնդիրը պիտի քննուի, նոր դաշնագիր մը կնքելու համար:

Այս առթիւ « Ժուռնալ » կ'ըսէ թէ միայն այս չպիտի ըլլայ խօսակցութեանց նիւթը: « Ֆրանսան հոգեւոր եւ բարոյական մեծ շահեր ունի Թուրքիոյ մէջ, ուրտեղ կը պահէ բազմաթիւ ձեռնարկներ որոնք կը նպաստեն իր մշակոյթին ծաւալման: Վերջապէս, անցեալ տարիէն ի վեր անդամ ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան, Թուրքիան այսօր միջազգային համագումարներուն մէջ կը կատարէ դեր մը որուն կարեւորութիւնը կարելի չէ անտեսել: Ուրեմն, շատ խնդիրներ կան արժանի՝ ուշադրութեան եւ քննութեան: Պ. տը Շամպրէօն, Էնկիւրիի Ֆրանսական դեսպանը, որ մերձեցման ամէնէն օգտակար հեղինակներէն մէկը եղաւ, այնքան մեծ կարեւորութիւն կուտայ Թէվֆիք Րիւշտիի այցելութեան որ, ինքն ալ յատկապէս դարձաւ անմիջապէս Փարիզ գալ »:

« Փըթի Փարիզիէն » կրկնելով միեւնոյն բաները, « Ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան բարեդէպ վերածնութիւնը» խորագրին տակ, կը շեշտէ մասնաւորապէս.

— « Մեր դիւանագիտութիւնը իր աջակցութիւնը բերաւ այն բանակցութեանց որ յանգեցան նախ թուրքեւյոյն համաձայնութեան (1930), յետոյ Թուրքիոյ մուտքին՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Էնկիւրիի մէջ մեր աշխատանքին առանձնայատուկ գիծը եղաւ օգտուիլ այն սերտ յարաբերութիւններէն որ կը միացնեն Թուրքիան եւ խորհրդային իշխանութիւնը եւ որ անսպասելի հետեւանքն էին ռուսական յեղափոխութեան: Ֆրանսան, որ այնքան երկար ատեն աշխատած է պաշտպանել Օսմ. կայսրութիւնը ցարերու փառասիրական տենչերուն դէմ, ուրախութիւն միայն կը զգայ տեսնելով երկու դրացի երկիրներուն համաձայնութիւնը, մանաւանդ որ Մ. Քէմալի Թուրքիան ինքն իր վրայ առած է համայնավարական քարոզութեան մը վտանգներուն դէմ պաշտպանուելու հոգը»:

Ծերակոյտն ալ վաւերացուց

ՎԱՐՁՔԵՐՈՒ 100ԻՆ 15 ՅԱՒԵԼՄԱՆ ՅԵՏԱՁԳՈՒՄԸ

Ծերակոյտը առջի օր իր կարգին քննութեան ենթարկելով բնակարաններու վարձքերու 100ին 15 յաւելման յետաձգումը, որ քուէարկուած էր երեսփ. ժողովին կողմէ, վաւերացուց օրինագիծը, հակառակ իր օրէնսդիր յանձնաժողովին եզրակացութեանց:

Ուրեմն, մէկ տարի, 1933 յուլիս 15էն 1934 յուլիս 15, չպիտի գործադրուի 1929ի օրէնքին այն տրամադրութիւնը որ 100ին 15 յաւելում կը նշանակէր, 1914ի վարձքերուն վրայ:

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԼԵՀԱՍՏԱՆԷՆ

··· ԽՄԲԱԳԻՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՎԱՐՇԱՒԱ (Լեհաստան), 28 յունիս.

— Տեղս խնջոյքի մը առթիւ փոքրիկ հանգանակութեան մը ձեռնարկելով, իբրեւ եղբայրական աջակցութիւն Պէյրութի հրկիզեալներուն, հաւաքեցինք 1050 (հազար յիսուն) ֆրանսական ֆրանք զոր ներփակ ձեզի կը ղրկենք: Մասնակցողներն են.— Պ. Պ. Սարգիս Փանոսեան Պոլսեցի, 57 ֆր. ֆր., Վահան Պզտիկեան Ատանացի, 57, Իսահակ Բէրվէրի Գանձակեցի, 57, Գրիգոր Տանտուրեան Թիֆլիզեցի 28, Մի ոմն Պոլսեցի 57, Սարգիս Յարութիւնեան Թեհրանեցի 28, Վաղինակ Վարդանեան Նոր Պայազիտցի 28, Մի ոմն Թաւրիզեցի 140, Գաբրիէլ Մարտիրոսեան Նոր Ջուղայեցի 598, գումար 1050:

ԳԱԲՐԻԷԼ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

36ՐԴ ՑԱՆԿ

Վարշաւայի հանգանակութիւնը	1050
Մայիս 28ի գումարը	9263
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	10313

Թուրքերը նորէն մտահոգ են

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ատանայի Ենի Կիւն թերթը հետեւեալը արտատպած է Հալէպի Վահտէթ թերթէն.—

« Թուրքիոյ Արեւելեան նահանգներու քրտական ըմբոստութիւններէն գիտենք որ, օտար մեքենայութիւնները « Հօյպուն » անունով կազմակերպութիւն մը ստեղծեցին եւ փորձեցին օգտուիլ անկէ: Դարձեալ օտար մեքենայութիւնները աշխատեցան ազգային հանգամանք մը տալ այդ շարժման: Հրդեհը մարեցաւ եւ յանցաւորները խստիւ պատժուեցան: Բայց ձեռնարկին իրական հեղինակները վտանգէ դերս մնացին եւ հիմա նոր դաւ մը կը պատրաստեն: Հետեւաբար զգոյշ ըլլալու է եւ առաջինութիւններով օժտուած սա քիւրտ ազգը անվեհեր պահելու է լարուած մեքենայութեանց »:

— Իրապէս կարեւոր է այս գրութիւնը որ կ'իմացնէ թէ նոր դաւ մը կը պատրաստուի մեր արեւելեան սահմաններուն վրայ: Առանձնապէս ուշադրաւ դէպք մըն է նաեւ այն պարագան, որ այս գրութիւնը կը հրատարակուի մինչեւ հիմա Թուրքիոյ թշնամի թերթի մը՝ Վահտէթի մէջ:

Հինգ պետութիւններ եւ Անգլիա կուսակից՝

ՈՍԿԵՎՃԱՐԻ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՄԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ

Առջի օր, նոր փոփոխութեան մը յառաջ եկաւ Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ: Հինգ պետութիւններ,— Ֆրանսա, Իտալիա, Հոլանտա, Զուիցերիա եւ Պելժիա, որոնք հաւատարիմ կը մնան ոսկեմճարի դրութեան, յայտարարութիւն մը հրատարակեցին եւ ներկայացուցին Անգլիոյ վարչապետին: Այս վերջինը երկար խորհելով եւ խորհրդակցելով, յանձն առաւ բանակցիլ ամերիկեան պատուիրակութեան հետ: Բիչ յետոյ, Փրոֆ. Մօլի, նախագահ Ռուզվէլթի ներկայացուցիչը, հեռախօսով ամերիկեան դեսպանատուն կանչեց Պանք տը Ֆրանսի դեր – տնօրէնը եւ Իտալիոյ ելմտական նախարարը, մինչ Ֆրանսայի եւ միւս պետութեանց պատուիրակները առանձին կը խորհրդակցէին: Ժամը 11 30ին վերադարձան ամերիկեան դեսպանատուն հրաւիրուած պատուիրակները եւ յայտնեցին թէ ամերիկեան պատուիրակութիւնն ալ հաւանած է հինգ պետութեանց եւ Անգլիոյ կողմէ մշակուած բանաձեւին: Այս լուրին վրայ, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի ելմտական նախարարները գացին ամերիկեան դեսպանատուն, ուր ընդունուեցան փրոֆ. Մօլիի եւ ամերիկեան բոլոր մասնագէտներուն կողմէ: Նախագահ Ռուզվէլթի բառերը յայտարարեց թէ բոլորովին համաձայն է մշակուած պայմանագրին, եւ կը մնայ միայն ստանալ Պ. Ռուզվէլթի հաւանութիւնը: Ցետոյ ամերիկեան պատուիրակները անցան հեռախօսին եւ հեռագրին գլուխը, խօսելու համար Նախագահ Ռուզվէլթի եւ արտաքին նախարարութեան հետ: Բոլորը կը սպասէին անքակնջ կարած, Ֆրանսայի ելմտական նախարարը, որ Փարիզ պիտի դառնար, քանի մը ժամ յետաձգեց իր մեկնումը:

Եւ ահա, փրոֆ. Մօլի յայտնեց թէ դժբախտաբար կարելի չէ եղած հաղորդակցիլ Նախագահին հետ ... Թէեւ ինք լաւատես է:

Մինչ այս մինչ այն, Լոնտոն կը հասնէր հեռագիր մը, որուն համաձայն Պ. Ռուզվէլթ, առանց լուր ունենալու կնքուած պայմանագրէն, յայտարարած է թէ դրամներու ամրացման խնդիրը սեղանաւորական հարց է եւ կապ չունի խորհրդաժողովին հետ ...

⁂ Մշակուած բանաձեւը կը բաղկանայ հինգ կարճ յօդուածներէ: Առաջին յօդուածով, ոսկեմճարին հաւատարիմ մնացած պետութիւնները կ'ըսեն թէ վճռած են պահել իրենց դրամներուն ներկայ սակը, համաձայն իրենց ազգային օրէնքներուն: Երկրորդ եւ երրորդ յօդուածները կը վերաբերին ստերլինի կապուած երկիրներուն եւ Մ. Նահանգներուն եւն.: Բանաձեւը կը շեշտէ,— Անհրաժեշտ է պահպանել ոսկեմճարի դրութիւնը բոլոր այն երկիրներուն մէջ որոնց դրամը կապուած է ոսկիին: Բոլոր այն երկիրները որ լքած են ոսկեմճարը, պիտի վերահաստատեն զայն, եթէ կարելի է: Իւրաքանչիւր երկիր ազատ է կատարել անկախութեամբ որոշելու ամրացման սակը եւ ժամանակը:

Նորէն ահ ու սարսափ Պուլկարիոյ մէջ

Սօֆիայէն կը հեռագրեն յունիս 30 թուականով.— Սօֆիայի մէջ եղածին պէս, ռազմիկանական լայն գործողութիւն մը կատարուեցաւ երէկ Քազանլըքի մէջ, աջակցութեամբ ոստիկ. զինուորներու եւ պահակազօրքին: Աւելի քան 150 կասկածելիներ ձերբակալուեցան: Խուզարկութեանց ընթացքին բռնուեցան 100 հրացան, 10 ռումբ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ:

Առաւօտ կանուխ երկու ռումբեր գտնուեցան երկաթուղիի գծին վրայ, Սօֆիայի մօտ, ճիշդ այն պահուն երբ բանուորական շոգեկառք մը պիտի անցնէր: Ոստիկանութիւնը անվտանգ վերցուց ռումբերը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Վաթսուն եւ վեց հայրենիքներու հարիւր վաթսունը ութը պատուիրակները երեք շաբաթէ ի վեր ժողովի նստած են Լոնտոնի նորակառոյց Երկրաբանական Թանգարանին յուսացնցող սրահներուն մէջ, դարման փնտռելու համար տնտեսականհամաշխարհային տագնապին։

Հրաւիրուած պետութիւններէն բացակայ է միայն Փանամայի փոքրիկ հանրապետութիւնը, որ հաւանաբար չէ ուզած ժամավաճառ ըլլալ։

Օրուան մեծերէն զատ, այնտեղ են նաեւ Աֆղանիստանն ու Ալպանիան, Խաթոնիան ու Լաթվիան, ինչպէս նաեւ Հարաւ. Ամերիկայի մանրադիտական հանրապետութիւններն ու շարք մը ուրիշ երկիրներ, որոնք վճռական ոչ մէկ դեր կրնան կատարել միջազգային այս նորագոյն կատակերգութեան մէջ։

Փանամայէն յետոյ բացակայ է նոյնպէս հայ ժողովուրդը, որովհետեւ իր «բարեկամները» չուզեցին որ անկախ հայրենիք մը ունենար ան։ Եթէ աշխարհը խիղճ ունենար ու քիչ մըն ալ բարոյական, ի հարկէ տարբեր կ'ըլլային մեր պայմանները օրուան այս ժամուն ու մեր պատուիրակը կ'երթար խորհրդաժողովին, առնուազն ներկայացնելու համար գումարը այն անհաշուելի կորուստներուն որոնց ենթարկուեցանք ընդհանուր տագնապէն շա՜տ առաջ։ Մի՛ զարմանաք եթէ խորհրդային Ռուսիոյ պատուիրակութեան մէջ հայ մեքենագիր մը անգամ չկայ ...

Խորհրդաժողովը դրական ոչ մէկ արդիւնք չէ տուած տակաւին։ Պատճառը շատ պարզ է։ Հարիւր վաթսունը ութը պատուիրակները տարակարծութեան մէջ են, «հանդերձ բնաւոքս»։ Կատարեալ հարսնիք. ճառեր, ծափեր, ամուսնալուծական ընդունելութիւններ, խնճոյք, պարահանդէս, արքայական թէյասեղան, իշխանավայելչ ընծայաբաշխներ, մեծածախս պանդոկներ եւ այս բոլոր վայելքները ապահովելու համար մէկուկէս միլիոն ստեռլին։ Այսպէս կը սկսին միջազգային խորհրդաժողովները ու այսպէս ալ կը վերջանան, ընդհանրապէս։ Եթէ արդէն եզրակացութիւններու խեղճ չյանգին, կը բաւարարէ ծանօթ լրագրող մը, պատուիրակներու մտերմական շփումը տեսակ մը երաշխիք կրնայ համարուիլ համաշխարհային խաղաղութեան տեւականին։ Կը տեսնէք ուրեմն որ խաղաղութիւնը միայն մնացած թելով մը կապուած է ժողովուրդներուն ...

Վերջապէս անխտրութեան վաւերագրէն յետոյ քառասուներորդ միջազգային ժողովն է այս մէկը, զինել կուտայ երեկոյեան թերթի մը աշխատակիցը, յիշելով միայն կարեւորները։ Ընդհանուր թիւը հարիւրն ալ կ'անցնի, եթէ հաշուենք մեծ պետութիւններու բացառիկ ժողովները Լոնտոնի, Փարիզի կամ Ուաշինկթընի մէջ։ Սակայն իբրեւ տնտեսական խնդիրներու յատուկ մարմին, ներկայ խորհրդաժողովը երկրորդն է, առաջինը գումարուած ըլլալով Ճենովայի մէջ, 1922ին։

×

Ներկայ խորհրդաժողովը տարբուած է լուծելու համար տնտեսաքաղաքական բարդ խնդիրներ որոնք անհասկնալի են ոչ միայն փողոցէն անցնող մարդոց, այլեւ հարիւր վաթսունը ութը պատուիրակներէն շատերուն։ Հրաշքի պէս բան մը պիտի ըլլայ, եթէ օրուան երեւելիները համաձայնին իրենց մէջ եւ յաջողին մեղմացնել չարիքը որ կը սպառնայ ամէնուն։

Լաւատես չեն ոչ Լոնտոնի, ոչ ալ Փարիզի մէջ, իսկ Ամերիկացիները կը պնդեն թէ «տնտեսական տագնապը կը լուծուի միայն ազգային սահմաններէն ներս»։ Այսինքն ամէն ժողովուրդ պէտք է իր գլխուն ճարը նայի։ Սխալ չէ թերեւս այս տեսակէտը, եթէ նկատի առնենք որ օրակարգի վրայ պտտուողհարցերը լուծելու համարպետութիւնները ստիպուած պիտի ըլլան փոխադարձ զիջումներ ընելու. իսկ այդ տրամադրութիւնը յուսահատօրէն կը պակսի մեծերուն քով։ Դրամներու ամրացման խնդիրը, որ այնքան դիւրին կ'երեւայ, առաջին ապացոյցը տուաւ այդ մասին։

Տնտեսական մրցակցութիւնը այնքան զօրաւոր է հիմա, տագնապի այս օրերուն որ, պետութիւնները խանութպանի սակարկութեան սկսած են խորհրդաժողովէն ներս։ Ամերիկա կ'աշխատի աժանցնել տոլարը, օտար հրապարակները իւրացնելու համար։ Անգլիա ամէն միջոցի կը դիմէ, ոսկեվճարի վերահաստատումէն խուսափելու եւ ստեռլինին արժէքը նզածին պէս պահելու համար։ Իսկ Ֆրանսա իր առեւտրական շահերուն տեսակէտէն աննպաստ կը գտնէ երկու գլխաւոր մրցակիցներուն փորձերը։

Դրամներու ամրացման խնդրին հետ զուգընթաց, խորհրդաժողովը օրակարգի վրայ ունի մաքսատուրքերը կրճատելու կամ ճարտարարուեստական նիւթերու գիները բարձրացնելու խնդիրները։ Կան նոյնպէս բազմաթիւ մանր մունր հարցեր որոնք ուղղակի կապ ունին աշխարհի ներկայ տնտեսական եւ ելմտական տագնապին հետ։

Այսօրուան ձեռնարկին ամբողջ տարողութիւնը ըմբռնելու համար, կ'արժէ ընդհանուր ակնարկ մը նետել ներկայ տնտեսական կացութեան վրայ։

Ի՞նչպէս սկսաւ տագնապը։

×

Պատերազմը յեղաշրջեց աշխարհի տնտեսական կարգուսարքը եւ խանգարեց արդիւնաբերական ու առեւտրական կազմակերպութիւնը բոլոր ժողովուրդներուն։ Այդ յեղաշրջումին բնական հետեւանքը պիտի ըլլար անլուր համատարած աղքատութիւն մը Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա։ Պատահեցաւ բոլորովին հակառակը, գոնէ որոշ ժամանակի մը համար։ Առատութեան եւ հարստութեան նոր շրջան մը սկսաւ զինադադարէն անմիջապէս յետոյ։ Տնտեսական վերանորոգման շրջան մը, որ տեւեց մինչեւ 1924։

Երբ սպառող բազմութիւնները հեռացան շուկայէն, միջազգային առեւտուրն ու ճարտարարուեստը մտան նոր շրջան մը, սկսաւ անկումը բոլոր ճակատներուն վրայ։ Արդիւնաբերութիւնը նուազեցաւ, գիները ինկան, գործադուրկներու թիւը աճեցաւ ամէն երկրի մէջ եւ կանգ առաւ արդիւնաբերութիւնը։ Սակայն 1924էն մինչեւ 1929 բարեշրջում մը յառաջ եկաւ համաշխարհային տնտեսական կեանքին մէջ։

Դրամներու ամրացումը այդ շրջանին մեծ չափով նպաստեց ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի զարգացման։ Նոր զարկ ստացաւ արդիւնաբերութիւնը թէ Եւրոպայի եւ թէ Ամերիկայի մէջ։ Վերակազմուեցաւ տնտեսական մեքենան բոլոր երկիրներուն։ Իսկ այս նոր պայմաններէն առաջ եկած լաւատեսութիւնը ի հարկէ կարեւոր դեր մը ունեցաւ։

Ճիշդ է, սակայն, որ նոյնիսկ այդ հինգ տարիներու ընթացքին կարգ մը կարեւոր երկիրներ տնտեսական տագնապներ ունեցան։ Օրինակ Անգլիան որ պատերազմէն առաջ մենատէրն էր աշխարհի բոլոր շուկաներուն, կորսնցուց իր արտածումներուն գրեթէ կէսը, շնորհիւ այն մրցակցութեան որուն լծուեցան Ճափոնը, Իտալիան, Գերմանիան, Ֆրանսան եւ ուրիշ երկրորդական պետութիւններ։ Ոսկեճարի վերահաստատումը 1925ին աստնկացուց տագնապը, իսկ գործադուրկներու համրանքը անհամեմատօրէն աճեցաւ։ Բարձր էին օրավարձերը, հետեւաբար սուղ՝ արդիւնաբերուած ապրանքները։ Անկարելի էր մրցիլ օտար հրապարակներու վրայ, մանաւանդ որ օտար ժողովուրդները հետզհետէ կը բարձրացնէին իրենց մաքսային սակացոյցը։

Այնպէս որ, ներկայ ընդհանուր տագնապին առաջին ազդանշանը տեսնուեցաւ Անգլիոյ մէջ։

Ամերիկան էր երկրորդ վիթխարի երկիրը որ զգաց տնտեսական տագնապը։ Ճարտարարուեստի զարգացման համապատասխան սպառում չկար երկրին մէջ։ 1929ի արժեթուղթերու անկումը, ստեղծեց ընդհանուր երկիւղ մը ոչ միայն Միացեալ Նահանգներէն ներս, այլ եւ Եւրոպայի մէջ։

Ուրեմն, ժողովուրդներու մրցակցութիւնը, դրամներու յարաբերական արժէքը, բարձր մաքսատուրքերը, անգործութիւնը եւ աշխատաւոր բազմութիւններու ծախսելու անկարողութիւնը յառաջ բերին համատարած տնտեսական տագնապ մը։

Անհասանելի կարգ մը թուանշաններ որ շահեկան են այս տեսակէտէն։

Համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան վիճակագրութեանց, մինչեւ 1929 թուականը ուտեստներու եւ հում նիւթերու արտադրութիւնը աճած է հետեւեալ կերպով — 1913էն 1925 հարիւրին 17 համեմատութեամբ։ 1925էն 1929 հարիւրին 28։ Մինչդեռ ժողովուրդներու աճումը եղած է այսպէս. — Առաջին շրջանին հարիւրին 6, երկրորդ շրջանին հարիւրին 4։

Միացեալ Նահանգներու մէջ արտադրութիւնները աւելցած են հարիւրին 26 համեմատութեամբ 1913–1925ին, իսկ ժողովուրդին աճումը հարիւրին 19։

Եւրոպայի ընդհանուր արտադրութիւնները բարձրացած են հարիւրին 2 կամ 3 տոկոսով, իսկ բնակչութեան թիւը հազիւ հարիւրին մէկ (1913–25)։ 1925էն յետոյ արտադրութեանց յաւելումը հարիւրին 19, բնակչութեան աճումը հարիւրին 3։

Այս թուանշանները կը վերաբերին միայն հում նիւթերու եւ ուտեստեղէնի արտադրութեանց։ Համեմատութիւնները շատ աւելի բարձր են արդիւնաբերուած ապրանքներու համար։ Այսպէս.— Անգլիա հարիւրին 13, Ամերիկա հարիւրին 14, Ֆրանսա հարիւրին 30, Շուէտ հարիւրին 27, Քանատա հարիւրին 54, Գերմանիա հարիւրին 22 եւ Լեհաստան հարիւրին 58։

Արտադրութեան աճումին հետ նկատի պէտք է ունենալ նաեւ իւրաքանչիւր բանուորի արտադրական կարողութեան զարգացումը, որ միակ հետեւանքն է մեքենաներու յառաջդիմութեան։ Անգլիացի բանուորը 1924—1929 շրջանին նախորդ տարիներու իր արհեստակիցէն հարիւրին 11 աւելի ապրանք պատրաստած է, կատարելագործուած մեքենային շնորհիւ։ Ամերիկայի մէջ հարիւրին 50՝ բաղդատմամբ 1900ի շրջանէն։ Ռուսաստանի մէջ ընդհանուր արտադրութեանց աճման համեմատութիւնն է հարիւրին 388 (1928—1929)։ Թէեւ խորհրդային դրախտը չի կրնար օրինակ ծառայել, որովհետեւ այնտեղ ապրանքի մը իրական արժէքը եւ վաճառման գինը իրարու հետ յարաբերութիւն չունին երբեք։

Պէտք է նոյնպէս նկատի առնենք բնակչութիւններու բաշխումը զանազան ցամաքամասերու վրայ։ Աշխարհի երկու միլիառ բնակիչներուն հազիւ մէկ քառորդը կը գտնուի քաղաքակիրթ Եւրոպայի եւ մէկ ութերորդը հիւսիսային եւ հարաւային Ամերիկաներուն մէջ։ Ընդհանուր թիւին կէսէն աւելին կը բնակի Ասիա։

Հնդկաստան, Չինաստան, Ռուսիա եւ Ճափոն միասին կը հաշուեն մէկ միլիառ մարդ։ Այդ հսկայ թիւին դէմ կայ միայն 374 միլիոն Եւրոպայի մէջ եւ 122 միլիոն Միացեալ Նահանգներու մէջ։

Ասիան սպառումի աղբիւր չէ այլեւս արեւմտեան երկիրներուն համար։ Իսկ այս վերջիններուն ճարտարարուեստի արտադրութիւնը իրենց պէտքերէն շատ աւելի բարձր է։

Ցոյց տուինք միայն տագնապին առաջին պատճառը։ Պիտի խօսինք միւսներուն մասին։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԵՒ "ՄՈԿԱՑ ՄԻՐԶԷ"

ՁՄԵՌ ԳԻՇԵՐ ՄԸ, ՄԻՆՉ Կ'ԵՐԳԷՐ ԶԱՏԻԿ ԲԻԾԱՆ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այս յայտնութենէն քանի մը օր յետոյ, դէպքը ծանօթ էր բոլորին եւ Կոմիտաս ինքը մեծ հրճուանքով զեկուցած էր ուսուցիչներու շրջանակին։ Զատիկ բիծան, խեղճ ծերուկը հանգիստ չունէր աշակերտներու ձեռքէն։ Ճաշէն յետոյ վրան կը թափէին եւ կը պահանջէին «Մոկաց Միրզէն» երգել ... մինչեւ որ հերթապահ վերակացուն պէտք տեսաւ արգիլել, յորդորելով որ սպասեն, շուտով Հայր Սուրբը հրապարակաւ պիտի երգէ։

Զուշացաւ այդ օրը։

Շաբաթ իրիկուն մը, Ճեմարանի հանդիսարանի մէջ տեղի պիտի ունենար արտակարգ հանդէս մը։ Բոլորս ալ գիտէինք որ Կոմիտաս պիտի ներկայացնէ իր երեւան հանած նոր երգը։

Հանդէսին ներկայ էին վանքի Միաբաններէն շատերը, ամբողջ ուսուցչական խումբը, Վաղարշապատէն հիւրեր եւ ապա Ճեմարանի ամբողջ աշակերտութիւնը։ Հանդիսարանը քիչ անգամ տեսած էր նորութեան ծարաւի ներկաներ, ինչպէս այս անգամ։

Երեսուն երեք տարի է անցեր այդ օրէն, սակայն այսօրուան պէս կը յիշեմ այդ գեղեցիկ օրը։ Կոմիտաս ամպիոնին վրայ է. բարակ երկար հասակով սեւ վերարկուի մէջ։ Միշտ կէսէն ալ պակաս խուզուած մօրուքով, որու մազերը յաճախ բթամատի եւ միջնամատի եղունգով կ'ոլորէր կամ կը պրկէր։ Լայն ու փայլուն ճակատը միախառնուած էր գանկի հերաթափ մասին հետ։ Արտակարգ արագաշարժութիւն էր, ջղուտ, պիրկ
Իսկ իր խոշոր ու մեծ աչքերը համակ կրակ ու փայլ, որոնք իրենց կոպճներուն մէջէն կ'եռան ու եռանդ կը սփռէին դէպի ներկաները։ Ամէնքս սեւեռուն զայն կը դիտէինք։

Նախ ներկայացուց երգին բովանդակութիւնը.— Մոկաց աշխարհն է դարձեալ, որ տուաւ մեզ Սասունցի Դաւիթ ու Մհերի պատմութիւնը, այս անգամ ալ կուտայ հրաշակերտ մը, «Մոկաց Միրզէն»։ Երգողն է ահա այս փոքր մարդը, (ցոյց տուաւ իր մօտ կանգնած Զատիկ բիծան, որ նոր զգեստներ էր հագած)։

Այստեղ Կոմիտաս իր հզօր ձայնով երգեց առաջին անգամ «Մոկաց Միրզէն» եւ մենք ճշմարիտ յափշտակութեամբ ունկնդրեցինք։ Անդուլ պահանջի վրայ երկրորդ անգամ երգեց եւ լռեց։

Հանդէսը վերջացաւ. տպաւորութիւնը անման։

Կոմիտասը հպարտ էր իր յայտնագործութեան համար։

×

Վերջին անգամ Կոմիտասին հանդիպեցայ 1909 սեպտ.ի սկիզբին Ս. Էջմիածնում։ Ճեմարանէն հեռանալէն 7 տարի վերջ։

Այդ թուականի յուլիսին Աղթամարի թեմական Քաղաքական Ժողովի յանձնարարութեամբ ուղեւորուեցայ Թիֆլիս, դպրոցի ուսումնական գործերու համար։

Թիֆլիսի մէջ հազիւ աշխատանքներս աւարտած, կը շտապէի վերադառնալ Վան – Աղթամար։ Հոն ինծի ընկերացաւ Վանի Վարժապետանոցի նոր տեսուչ Պ. Յ. Գույումճեանը, որ Պոլսէն եկած էր Կովկասի վրայով, անցնելու Վան իր պաշտօնին։ Վերադարձի կառախումբին մէջ երկուքս ալ որոշեցինք անպատճառ Ս. Էջմիածին հանդիպիլ։ Կ'երեւի ան մասնաւոր յանձնարարութիւն ունէր նորընտիր կաթողիկոս Իզմիրլեանը տեսնելու. ես ալ բնականօրէն սրտովին կ'ուզէի անգամ մըն ալ տեսնել Ճեմարանը, Էջմիածինը, Իզմիրլեանը։ Մանաւանդ այցելել Վասպուրականի Արծրունի դամբարանը, Էջմիածնի բակին մէջ։

Կարինուն կայարանէն կառք նստանք, հասանք Ս. Էջմիածին, բարձրացանք Վեհարանը։ Տեսայ Իզմիրլեան կաթողիկոսը ընդունարանի այն բազմոցի վրայ, ուր բազմիցս տեսած էի Հայոց Հայրիկը, թիկն ընկած գիրքով։

Ընդունելութենէն յետոյ Պ. Գույումճեանը մնաց Վեհարան, իր ծանօթ պոլսեցի դիւանապետ վարդապետին հետ խօսակցելու։

Ես մինակ դուրս ելայ շրջելու։ Վեհարանէն ուղիղ յառաջացայ վանքի զանգակատան հարաւակողմը հանգչող կաթողիկոսներու դամբարաններու կողմը։ Այնտեղ էր Խրիմեանի շիրիմը, մարմարեայ նոր տապանաքարով։ Կարդացի «Նուազող վշտից հայրենեաց Հայոցն տաղը. յաղթուած յիշեցի մօտիկ անցեալը, ապա խոհերով եւ յուշերով տարուած, անցայ Ճեմարանի բակը, պտտեցայ շէնքի ներսը, երբեմն կանգ առի աշակերտութեան անցուցած դասարաններու առջեւ։ Ջերմ կարօտով շրջեցայ սիրելի հաստատութեան բոլոր մասերը։ Ապա քանի մը բոպէ հանգստացայ Թրքահայերու մարգի մեծ սօսի ծառին տակը։ Հազար ու մէկ յուշերուս եւ ապրումներուս ծփանքները թեւ առած հոգիս ու սիրտս կ'ալեկոծէին ...

Երբ մտախոհ կը վերադառնայի անցնելով Միաբանութեան շէնքին առջեւէն, տեսայ Կոմիտաս Հայր Սուրբը, որ ման կուգար մայթին վրայ։ Եօթ տարի յետոյ առաջին ծանօթ դէմքը որ տեսայ ան էր, Կոմիտասը։ Մօտեցայ, յարգանքով բարեւեցի։ Ինձ համար անսպասելի կերպով խակոյն ճանչցաւ զիս, յիշեց անունս եւ ազգանունս։

— Ա՜յ տղայ, Հայկակ, էդ ո՞ւրտեղից, ի՞նչ գործ ունիս, Վանի՞ց կը գաս, ըսաւ եւ առանց պատասխանի սպասելու ձեռքէս բռնած հրաւիրեց իր սենեակը։

Ես երկարօրէն պատմեցի իրեն Վանի եւ Աղթամարի իմ կեանքի մասին։ Մասնաւոր հետաքրքրութեամբ կը հարցնէր Օսմ. Սահմանադրութեան յառաջ բերած նոր պայմաններու մասին։ Հայ, թուրք եւ քիւրտ ժողովուրդներու յարաբերութեանց խնդիրը շատ կը հետաքրքրէր զինքը։ Կրցածիս չափ կը բաւարարէի իր հետաքրքրութիւնը։ Պատմեցի Աղթամարի ամբողջ թեմին մէջ սկսուած ժողովրդական շարժումը եւ զարթօնքը յատկապէս Սահմանադրութեան առաջին ամիսներէն սկսած։ Ըսի թէ ի՛նչ հետաքրքրութեամբ կը ծրագրուին մասնիկ ազգային համար ու այդ նպատակով ահա այցելեցի Թիֆլիս եւ այժմ կը վերադառնամ կրկին դէպի Աղթամար։

Ան ուշադիր կը լսէր ու գոհունակութեան ժպիտ մը կը ծաւալէր իր հաճելի դէմքին։ Չմոռցայ յիշել «ժողովրդական» «Վո՛ւյ Ալէքսան» երգի մասին, զոր կ'երգէր հանգուցեալ Իշխանը — Լեռնապարի գործիչը — իր այնքան զօրեղ եւ հուժկու ձայնով։ Երգեցի, ինչպէս շատ յաճախ երգած էի այդ իր սիրած «Վո՛ւյ Ալէքսան»ը։ Ան գրեց երգը. իսկ եղանակի համար աւելցուց թէ քրդականը խառն կ'երեւի հայկականին հետ։

Կոմիտասը ի վերջոյ յայտնեց որ նպատակ ունի Սահմանադրութեան այս շրջանին այցելել Պոլիս։ Այնտեղէն ալ լայն ծրագիր մը ունի անպատճառ շրջելու Թրքահայաստան, մանաւանդ Տարօն ու Վասպուրական, թէ՛ Մայր Հայրենիքը տեսնելու փափաքով, եւ թէ ժողովրդական երաժշտութեան գանձերը որոնելու, պրպտելու ու կորուստէ փրկելու առաջադրութեամբ։

Իսկապէս որ գեղեցիկ եւ հոյակապ ծրագիր մըն էր։ Վարդապետը երաժշտական ապագայ մեծ աշխատանքի համար կը ծրագրէր դիմել դէպի հայ ժողովուրդի ակն ու ակունքը։

— Կը սպասենք այդ գեղեցիկ մտքի իրագործման. կը յուսամ կրկին տեսնել քեզ Աղթամարի մէջ, ուր քեզ պիտի ուղեկցիմ քու սիրած ու երգած Նարեկացու աղօթավայրն ու վանքը. անկէ ալ Աստէր։ Հոն ծովի ծիծուն ջուրերու ափին, նոր կ'երգես հիասքանչ «Հաւիկ մի պայծառ» եւ «Ծով ծիծաղախիտ ծաւալանայր» երգերը մեր արքայն ու հրաշունչ։ Եթէ անգամ մը եկար, ալ չպիտի ուզես հեշտութեամբ բաժնուիլ, կը վախնամ դառնաս զահական Աղթամարայ Տանն, ըսի կատակով, որ դուարթ ծիծաղ առթեց վարդապետին։

— Մնաս բարով, Հայր Սուրբ, կը սպասեմ այդ օրուան։

— Ցտեսութիւն եւ ոչ մնաս բարով, բաւ ան, պիտի գամ, անպատճառ տեսնելու ձեր Աղթամարը ...

Մենք բաժնուեցանք։

Յետագայ տարիներուն արդէն անցած էր Պոլիս։ Մամուլի մէջ կը կարդայինք անոր մասին, Պոլսոյ մէջ կազմակերպած մեծ համերգի մասին։ Ու կը սպասուէր որ գեղեցիկ օր մը յայտնուէր Վասպուրականի մէջ, ինչպէս եղաւ իր վերջին խօսքը ինծի։

Սակայն հազար ափսո՜ս, ճակատագիրը խորտակեց բոլորը։ Պայթեցաւ պատերազմը աւերիչ։ 1915ի արիւնի եւ աւերի մրրիկը արեւմտահայութիւնը քշեց դէպի Գողգոթա։ Անոր հետ անբաժան Կոմիտասը կրեց հարուածներէն դառնագոյնը, քամեց լեղի բաժակը եւ անոր զգայուն հոգին խախտեցաւ, փուլ եկաւ, ի տես մարդախողխող գազանի աւերածութեան, արեան ճապաղիքին։

Փլա՜ւ արքայական հոգու խորանը Կոմիտասի եւ ծածկեց հանճարը իր մոխիրներուն մէջ։

Դեռ կը մնայ հանճարի աւերակ անօթը, կը մնայ եւ դուցէ հանգչի անյոյս։

Որքա՜ն նմանութիւն երկու ճակատագիրներու, որոնց կրած հարուածը ծնունդ է քաղաքակրթութեան դահիճ համարուած ջոլիրին, որ ներկայիս Թուրք անունով կը բնորոշուի։

Ի՜նչ զարմանալի նոյնութիւն «Մոկաց Միրզէ»ի ճակատագրին Օշտունեաց երկնքի տակ։ (Ճգիրքէ Կոյտո փաշի ձեռքով թունաւորուած է Մոկաց Իշխանը)։

Հազա՜ր ափսո՜ս Մոկաց Միրզէն
Չկէր քո նման երգի տիւնիէն։

Նոյն ոճրապարտ ձեռքը, Հայկական Գողգոթայի ճամբին փշրեց այն աստուածային անօթը, որ կոչուած էր պարագրկելու հայը գեղեցիկ արուեստի, ծառայելու մարդկութեան եւ իր ցեղին։

Ոճրածինը փշրեց Կոմիտասը բիւրեղ։

— Ափսո՜ս, հազար ափսոս մեր Կոմիտասը։

Քո նման չկէր երգի տիւնիէն։
Քո նման չկէր երգի տիւնիէն։

ՀԱՅԿ ԿՈՍՈՅԵԱՆ

Խորամանկ արջը

(Հնդկական Հէքեաթ)

Առնետը, արջ մը ծովու մը եզերք կը քալէր. ծովուն մէջ տեսաւ ... զեղջկներ ու «փոսիկներ» խեցգետ... րու կողմէ փորուած։ «Ծովուն ... ի՞նչի կը ծառայեն այս ...» մտածեց ան — է՜հ, ցամաքի ըլլալու էին ... Հո՛ս, պիտի պ... հոս ու մնամ պիտի ձեռնամ...

Ու բերաւ փտած ծառ մը, ... բամեց մասերու, ծածկեց ... աչքերը, քիթն ու բերանը, եւ ... վրայ անշարժ պառկեցաւ։ ... ցաւ, քիչ անցաւ եւ ահա խեցգ... մը անցաւ իր քովէն։ Տեսաւ ... ուղեց փախիլ։ Բայց, որովհետեւ ... չը շարժուեցաւ, խեցգետինը ... փաքեցաւ. Ըսել թէ մեռա՞ծ է ... ու աւելի մօտեցաւ ... Կամեց ... բայց արջը չշարժեցաւ ... փոքր — կրկին մնաց անշարժ ... արջին կռնակին վրայ ու կամեց ... թը։ Արջը շատ ցաւ զգաց, բայց ... բունեց մնալ անշարժ։ Այն ... խեցգետինը վազեց դէպի ծով, ... իրենց թագաւորութեան, ու ... պատմեց.

— Է՜յ, մեռած է, տարիէ մը ... մեռած ըլլալու է, Կեցի՛ր, ... առաջ ես երթամ մեր պետին քով ... տեսնեց, ու մտաւ վերջինին պալա... եւ սկսաւ նոյն ուժգնութեամբ ... ռալ — «Անցեալ տարուընէ ի վեր ... ած է ...»։

— Նստէ հոս, պատուել ... պատմէ ինչ որ տեսար, ընդ... զայն խեցգետիններու պետը։

Բայց, խեցգետինը, խանդա... ուած, կը մրմռար — «Անցեալ ... ուընէ ի վեր, կ'ըսեմ ձեզի ...»։

— Սպասէ՛, բարեկա՛մ, — ... լաւ պետը, առաւ ծերունիներու ... մունք մը, դրաւ խեցգետինին ... ու ըսաւ — արժանի ես սառ... պատմէ մնացեալը։

— Անցեալ տարուընէ ի վեր, ... եալ տարուընէ ի վեր ...։

— Սպասէ՛, սիրելի՛ս, — ըսաւ ... կրկին, եւ առաւ, բերաւ ... թալով խեցգետինին — ահա՛ ... շարունակեց, սիրելի փեսաս, ... պատմէ պատմութիւնը ամբողջ...

— Անսպառաճառ անցեալ տարուը... վեր մեռած է ան, որ այնքան ... կը հետապնդէր ու կը փնտռէր ... Ան այլ եւս մեռած է եւ ծածկու... փայտով։

Այն ատեն, խեցգետիններու ... կրկին խօսքը ուղղեց լրաբերին.

— Բայց, ի՞նչու հոս ես ... շուտով զնա գիւղ, եւ լուրը հաղ... բոլորին։

Խեցգետինը անմիջապէս գնաց ... բարեկամներուն քով, դեռ հեռ... պռալով — «Ի՞նչ էք կեցեր, ... է, շատոնց պէտք է մեռած ըլլա... յաւիտենական քնանան, որ ... մեր ընկերներէն շատերը ... կեր՛ը, ... ցեր՛գե ... Մեզի եւ դուր... կարգը այժմ մերն է։

Ու բոլորը արագօրէն պա... ուեցան եւ գացին եզերք, ուր ... նուէր արջը։

Եւ սկսան անոր շուրջ պարե... գելով «Ան մեռած է անցեալ ... ուրնէ ի վեր, ու ան այլ եւս չի ... ներ, չի կրնար մեզ խածնել, ... մեռած պառկած է»։

Ու պարեցին երկար եւ երգեց... րենց հին թշնամիին շուրջը ... բեւոյսները փետուն կը վարէ... պարը, ու իր քով չկեցողին ... կը պարէր իր գեղեցիկ կինը ... ուղեց բոլորին ցոյց տալ իր ... թիւնը ու կամեց արջին ... արջը թարթեց ու խեցգետինը ... ըեց. առաւ կինը եւ սկսաւ ամէն... տեւը պարել «Միւսներուն պատ... «Հէ՛յ, ան թարթեց աչքը, ես ... թարթեց, թարթեց, ո՛ղջ է» ... բավհետեւ բոլորը կ'երգէին բար... ձայն, ոչ ոք լսեց իր ըսածը, ... քը կարծեցին թէ ան կ'ուզէր ... ուար հարսին հետ ... ատոն ... դառնալ։ Ու շարունակեցին պարե...

Ցանկարծ, սակայն, արջը ... քերը, եւ ցատկեց պառկա... չի՛ւ զիս քուելս կ'ուրախացնէք ... լորը շլմեցան իրենց սարսափէն ... երբ ուշաբերեցան եւ ուղեցին ... արջը կարեց անոնց ճամբան ... մը բոպէի մէջ բոլորը լափեց։

Ու միայն երիտասարդ փեսան ... հարսը չունեցան իրենց ընկերն... ճակատագիրը։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱԿԵԱ-ՄՈՒՆԻ

Լեռների վերայ, կիրճերում խաւար,
Ուր մռնչում էր փոթորիկն աշնան,
Գնում էր անտառով ամբոխը թափառ
Դէպի Գանգէսը, երկրից հեռաստան:
Ցնցոտիներում, ճրաց նիհար մարմին
Կապուտակել էր անձրեւից, ցրտից.
Արդէն երկու օր նրանք չունէին
Ոչ ապաստարան, ոչ էլ կրակալոյց:
Դաշտերի միջեւ անձրեւոտ մթում,
Երեւաց այնտեղ ճամբին իջնող բան.
Այդ մի տաճար էր ... Ուր խորաններում
Պատսպարուելու ներսամուտ եղան:
Նրանց առաջին վեհապանծ գահին
Սակեա – Մունին էր բազմած քարահատ.
Նրա ծիրանակաղ փայլում էր թագին,
Մի մեծագումի չքնաղ ադամանդ:
Մէկն աղքատներից ասաց — «Եղբայրնե՛ր,
Մեզ տեսնող չըկայ ... Գիշեր է խաւար ...
Շատ հաց եւ արժաք, հագնելու շորեր
Կը տան թանկագին գոհարի համար:
Բուդդային պէտք չէ. վառ վառ կը ցոլան
Նրա արքայի երկնի զօրութեանց
Ադամանդների կոյտեր փայլական»:
Տուած էր նշան, արդէն սողալով
Գողերը կամաց մթում մօտեցան,
Բայց երբ հազիւ հազ դողդոջ ձեռքերով,
Նրանք կամեցան դպչել սրբութեան,—
Հուրն ու փոթորիկ, կայծակի ճայթիւն,
Որն անապատից արձագանգ տուաւ,
Նրանց յետ ու յետ շպրտեց հեռուն ...
Եւ սարսափումից ողջը քարացաւ ...
Լոկ մէկը նրանցից անդորր, վեհապէս,
Ամբոխից ելաւ համարձակօրէն
Ասաց Աստծուն.— «Դու անարդար ես.
Կամ քուրմերդ մեզ սրտաբանել են
Որ ողորմած ես եւ հեզ ու խոնարհ,
Որ ամոքում ես վշտերը սիրով
Եւ ինչպէս արեգ ցրում ես խաւար:
Ո՛չ, դու ինչպէս քարը լիքն ես վրէժով
Մեր դէմ, որ փոշում փռուած ենք քո մօտ,
Թէպէտ քեզ նրման հոգի ենք անմահ:
Ի՞նչ քաջութիւն է թափել հուր, որոտ
Այս ուժասպառած ամբոխի վերայ:
Օ՜, ամօթ, ամօթ, երկնից բազուկը,
Վեր բռնած յանկարծ հզօ՛ր, ահա՛յի,
Որ աղքատներից խլես հացը չոր:
Արքայ արքայի՛ց, ամպերից փայլի՛,
Զա՛րկ դու խեղճերիս քո հրոյ նետեր ...
Դէմըդ կանգնած եմ հաւասարակից,
Եւ բարձրացուցած իմ գլուխս վեր,
Փոշում եմ առջեւդ երկնի եւ երկնից,
Դու անարդա՛ր ես, Տէր Ամենակալ»:
Էլ նա չը խօսեց ... Եւ հրաշք կատարուեց.
Որպէս զի կարմատ գոհարն սաստկալ
Բուդդայի անդրին խոնարհեց, հակեց
Զարդարուած գլուխը մինչեւ ի գետին,
Հնազանդ, խաղաղ ծունկը արկանած
Աղքատաց առջեւ Տէրը աշխարհին,
Աստուած, Հզօր Աստուած — փոշումն էր ընկած:

Թարգմ. Ս. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ — Դ. ՄԵՐԵԺԿՈՎՍԿԻ

26 ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ Կ'ԵՐԴՆՈՒՆ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ՄՆԱԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՌԱԳՈՅՆԻՆ

Ցունիս 1ին, Հ. Յ. Դ. Թրոյ – Ուոթըրվլիթի կոմիտէի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է կարեւոր հաւաքոյթ մը։ Ներկայ եղած է մեծ բազմութիւն մը։ Խօսած է ընկեր Նժդեհ, որ մասնաւորապէս շեշտած է հայ երկսեռ երիտասարդութեան պարտաւորութեանց մասին։

Ընկ. Նժդեհի ջերմ կոչին արձագանգ տալով 26 երկսեռ նորահաս երիտասարդներ հանդիսաւոր երդում կատարած են մինչեւ իրենց կեանքին վերջը հաւատարիմ գտնուելու հայկական եռագոյնին։

Թրոյ – Ուոթըրվլիթի Հ. Յ. Դ.-եան զոյգ կոմիտէներու կողքին, կ'աւելնայ այսպէս նոր միութիւն մըն ալ՝ որ իր կարեւոր օժանդակութիւնը պիտի բերէ Հ. Յ. Դ. նպատակներուն։

ՄՂՁԱՒԱՆՋ

Ինձ կը թուի միշտ լըսել ներաշխարհի'ս մէջ անհուն
Խօլ փոթորկում մ'անմահ եւ կայծակումն ամեհի.
Ճիչեր՝ որոնք կը պրկեն թեւերն հոգւոյս ազատի՝
Կամչոտ եւ լերկ կողերուն խաւարապատ ժայռերուն:

Ու ես կը զգամ սրտիս դէմ պայքար մ'անվերջ եւ հըզօր,
Ոըբամ կըտուցը արծուին երակներուս յանդիման ...
Օձեր՝ որոնք կը տենչան մերկ մարմիններ կուսական՝
Լըզել յոգնած շրթներով գաղջ մեղկութեամբ մ'ահաւոր:

Անեզրութիւն եւ գաչի'ւն, եւ տառապա'նք անպարփակ,
Կիրքեր՝ կարմիր պատմուճան իրենց թիկնեղ ուսերուն՝
Ձիս կը ստիպեն որ ծըռիմ ցաւի իգութեան մը սիրոյն:

Ու միշտ հեռուն, լայնանիստ հորիզոնն է միայնակ,
Ուր արեւն է շղթայած քինոտ աստուած մը ուժգին՝
Թշուառօրէն թանձրացած երկնի անծիր խաւարին ...:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԳԻՐՆ ՈՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հին ժամանակները Քիւրտերը չունէին սեփական գիր, հետեւաբար չունեցան հրատարակութիւններ։ Բայց սխալ է կարծել թէ Քիւրտերը չունեին գրողներ եւ քիւրտերէն լեզուով գրքեր։

Քիւրտ յայտնի հեղինակ Մոլլա Ահմադէ Ջըզրին, որ կ'ապրէր Ջըզրի մէջ, գրած է 13րդ դարուն, Դիւան անունով բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ մը։ Իր գրածները ցոյց կուտան, որ յարաբերութիւն ունէր արաբ եւ պարսիկ գրողներու հետ, կը տիրապետէր արաբերէնէի եւ պարսկերէնի։

Գերմանացի հեղինակ մը, Հարթման, գտնելով Մոլլա Ահմէդի ձեռագիրը, կ'արտատպէ վիմագրութեամբ։ Այդ գրքին մէկ օրինակը կը գտնուի Հայաստանի պետական մատենադարանին մէջ։ Հայաստանի պատմաբանական կաճառը կ'աշխատի զայն տպագրել լատինական տառերով։ Այդ գրքէն զատ, Մոլլա Ահմէդ գրած է նաեւ ուրիշ գիրքեր, որոնց ձեռագիրները կորսուած են։

Ուրիշ ծանօթ քիւրտ գրող մը, Ահմադէ էլ Խանի, ունի Մամէ ու Զինէ ընտիր պոէմա մը, որու մասին երկար գրուած է «Ճառագայթ»ի մէջ, Շարիֆնամէ, քրտական պատմութիւն, բժշկարան, Նուպար եւ ուրիշ գործեր։ Ապրած է 16րդ դարուն, Պայազիտի շրջանին մէջ ուր եւ մեռած է։

Խմայիլ Պայազիտի ապրած է Ահմադէ էլ Խանիէն ետքը, ունի քիւրտերէն բառարան եւ ուրիշ ձեռագիրներ։ Քիւրտ գրող Նիլի եւս ունի քիւրտերէն քանի մը գործեր։ Ֆաղկիէ Տայրան (Մոկացի) մեծ բանաստեղծ մըն է, որ ապրած է 15րդ դարուն։ Շէրաֆֆէտին Պիթլիսի (1592), որ գրած է Փարսերէն լեզուով քրտական պատմութիւն մը, քիւրտ լեզուն կը բաժնէ հետեւեալ բարբառներու,— լուրի, գալհորի, գուրանի, զազա եւ կուրմանջի։ Շէրաֆֆէտին այս մասին կուտայ նաեւ հետեւեալ բացատրութիւնները։— Լուրերը կ'ապրին Պարսկաստանի մէջ, իրենց լեզուն եւ սովորութիւնները նման են Պարսիկներու լեզուին ու սովորութեանց։ Գալհորները ալ կ'ապրին Պարսկաստանի մէջ, առանց լեզուն ակսած է բաւական տարբերիլ քիւրտերէնէն։ Զազաները կ'ապրին Տերսիմի եւ Երզնկայի մէջ, առանց լեզուն հին քիւրտերէնն է։ Կուրմանջիներն ու Գուրանները կ'ապրին Թուրքիոյ եւ Իրանի մէջ (Սուլէյմանիա)։

Թէեւ իրարմէ տարբեր, բայց այս բարբառները շատ մօտիկ են իրարու։

16րդ դարու 40ական թուականներուն, Շէհրիզօրի, Սղերդի, Վարդանի մէջ կը տպուին քիւրտերէն կրօնական դասագիրքեր արաբական տառերով։ Սակայն արաբական տառերը դժուար կը կարդացուէին, քիւրտերէն լեզուին անհամապատասխան, միւս կողմէ քաղաքական պայմանները ալ կը դժուարացնէին այդ գիրքերուն յաջողութիւնը։

Անկէց 160 տարի առաջ միսիոնարական Հերցան կը կազմէ քիւրտերէն լեզուի քերականութիւն մը լատինական տառերով։

19րդ դարու 50ական թուականներուն ճանապարհորդ Ռիգ, Գերիզէն եւ Դիտէլ կը գրեն զանազան գործեր քիւրտերէն լեզուով եւ կը ձեւակերպեն քիւրտերէն լեզուի քերականութեան կանոնները։

1857ին Լեխ կը հրատարակէ քանի մը գործեր կուրմանջի, բուրանի, զազա բարբառներու մասին, ինչպէս նաեւ քիւրտերէն համառօտ բառարան մը։

1864ին լեզուագէտ Ֆրիտրիխ կը հրատարակէ քիւրտերէն բառերու հաւաքածոյ մը։ 1870ին ամերիկացի միսիոնար Ռէան կը հրատարակէ Հէքքեարիի բարբառով քիւրտերէն քերականութիւն մը։ Փրոֆ. Սոցին, համբորդելով Սուրիա եւ Պաղեստին, գրած է քիւրտերէն բազմաթիւ գործեր։ Տիարպէքիրի հայ եպիսկոպոսը Բշերիկի քրտախօս Հայերուն համար կը հրատարակէ քիւրտերէն աւետարաններ հայկական տառերով։

Քրտական լեզուին մեծ ծառայութիւն մատուցած է Ա. Ժապա (երգրումի ռուս հիւպատոսը), որ ռուսական ակադեմիային ներկայացուցած է ստուար բառարան մը քիւրտերէնէ ֆրանսերէն։ Փրոֆ. Եուստին, հաւաքելով Բաբայի նիւթերը, կազմեց քիւրտերէն – ֆրանսերէն քերականութիւն մը։

Այս ուղղութեամբ մեծ աշխատանք կատարած է նաեւ փրոֆ. Խաչատրեան ինչպէս նաեւ Եղիազարեան եւ Սուֆի։

1903ին Պոլսոյ մէջ կը հիմնուի Քիւրտիստանի Միութիւնը։ Ապտիւրահման Պէտրխան կը հրատարակէ Քիւրտի ձայն ամսագիրը, արաբական տառերով։ Օսմանեան կառավարութիւնը արգիլեց եւ Պէտրխան փախաւ Զուիցերիա։ Երկու թիւ ալ հրատարակեց այնտեղ։

1900ին Միտհատ Պէտրխան Գահիրէի մէջ կը հրատարակէ Քիւրտիստան ամսագիրը, արաբական տառերով։ Քանի մը թիւ լոյս կը գայ։ 1932ին Դամասկոսի մէջ լոյս կը տեսնէ Հավար քիւրտերէն թերթը լատինական տառերով։

Կովկասի մէջ, խորհրդայնացումէն յետոյ քրտագէտ Լազօ ձեռնարկեց քրտական գիր ու դասագիրք պատրաստելու։ Լազօ քիւրտերէն այբուբենը կազմեց հայերէն տառերով։ Անյաջող փորձ մըն էր այդ, եւ դէմ քրտական լեզուի հնչաբանութեան։ Լազօի չինած այբուբենը համարուեցաւ ապգայնական գործ։ Թէեւ այդ այբուբենով լոյս տեսած էր Շամս դասագիրք մը եւ Աչտարակի մէջ կը կազմակերպուէին մանկավարժական դասընթացքներ, բայց Լազոյի այբուբենը վերցուեցաւ հրապարակէն։ Մառանի օրով, Մարգուլովի նախաձեռնութեամբ, կազմուեցաւ քրտական այբուբեն մը լատինական տառերով։ Ներկայիս այդ գրերով կը հրատարակուի Երեւանի Ռիա թազա թերթ, ինչպէս նաեւ դասագիրքեր ու գրքոյկներ։ Հայաստանի պետական Հրատարակչական Ընկերութիւնը ունի քրտական հատուած մը, որ կը հրատարակէ քիւրտերէն լեզուով գրականութիւն։ Մինչեւ այժմ հրատարակուած են 30էն աւելի գիրքեր։ Անդրկովկասեան քրտական ուսուցչանոցն ալ ուսուցիչ կը պատրաստէ։ Էջմիածնի մէջ կ'ուսանին 40 քիւրտ ուսանողներ։ Կը ձայնագրուին քիւրտերէն ժողովրդական երգեր, մշակուելէ յետոյ երաժիշտներու կողմէ։ Հայաստանի պատմագրական կաճառին կից գոյութիւն ունի քրտական հատուած մը, որ կը մշակէ քիւրտերէն ուղղագրութիւնը, կը հաւաքէ քիւրտ ժողովրդական բանահիւսութիւնը։ Բագուի մէջ եւս՝ տեղի կ'ունենան քիւրտերէն հրատարակութիւններ։ Գոյութիւն ունի քիւրտ գրողներու խմբակցութիւն մը։

ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

Վերջերս Աւինեօնի մէջ, Ֆրանսացի ուսուցիչներու ընկերութիւնը գումարեց իր տարեկան համագումարը։ Օրակարգին մէջ կային կարեւոր հարցեր, ինչպէս հետեւեալը.— արուեստը դպրոցին մէջ:

Այս առթիւ տեղի ունեցան թերուդէմ վիճաբանութիւններ։

Շատեր կը կարծեն թէ արուեստը զբօսանք մըն է. ձիշդ այդ կարծիքը կը մատնէ սովորութիւնը, որ դաստիարակներու պատրաստութեան առեն դասէ մը վերջ երգ կամ գծագրութիւն կ'աւանդուի։

Ոմանք ալ կը կարծեն թէ ինչպէս զբօսանքը «կը բանայ» ղնդերներն ու ջիղերը, այնպէս ալ արուեստը «կը բանայ» միտքը։ Այս ըմբռնումով, արուեստը կը դրուի գնդախաղի մը ստորին վրայ։

Արդի մանկավարժութիւնը կը մերժէ այս տեսակէտը։

Ուսումը, կ'ըսեն նորերը, օգտակարէն զատ կը հետապնդէ նաեւ այլ նպատակներ։ Եթէ ճիշդ է որ ուսումը կը նախապատրաստէ կեանքին, պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ «մարդը չապրիր միայն հացով»։ Արդարեւ արուեստը պահանջ մըն է, զոր մարդ կը զգայ այնքան՝ որքան ֆիզիքական որ եւ է պահանջ։

Արդի մանկավարժութիւնը (pédagogie), զոր ոմանք կը սիրեն անուանել հոգեվարժութիւն (psychogogie) այն գիտութիւնն է, որ կ'աշխատի պատանին կրթել համաձայն հոգւոյն պահանջներուն։ Մանկավարժը, ուրեմն, պատանի մը չէ որ պիտի կրթէ, այլ հոգի ու նկարագիր պիտի պատրաստէ, երեւան հանելով յաւագոյն հակումները եւ նկարագիրներու թաքուն եւ գեղեցիկ գիծերը։ Արդ, ամէն պատանի որ հոգի ունի, ծածկուած արուեստագէտ մըն անպայման։ Պէտք է «բանալ» զայն, թոյլ տալ որ անիկա ծաղկին անոր հոգեկան կարողութիւնները։

Մարդկային կեանքին մէջ երկու գլխաւոր եւ հաւասարապէս կարեւոր պահեր կան, որ կը կոչուին աշխատանք եւ զբօսանք։ Եւ բարեկեցութիւնը, որուն համար կ'աշխատին մարդիկ, հանգրուան մըն է միայն, որ անհատը կը պատրաստէ գերագոյն նպատակի մը։ Արդարեւ ընկերութիւնները անտեսական բարգաւաճում կ'երեւակայեն, պարզապէս պայմաններ ստեղծելու համար մտային կարողութիւններու ծաղկման։

Բայց արուեստը դպրոցական պարզ նիւթ մը չէ, այլ դիրք (attitude) մըն է։ Արուեստը մեր զբաղումներուն մէջ կը դնէ անշահախնդիր կիրք մը, խոյանք մը։ Այսպէս երբ բանուորը կ'աշխատի արուեստագէտի հոգիով, իր գործին մէջ կը դնէ բան մը որ գոհացում կը պատճառէ իրեն, աշարկան կը լեցնէ զգացումով մը, երախտագիտութեան արտայայտութեամբ մը իր ստեղծիչին։

Ահա թէ ինչո՛ւ ճշմարիտ մանկավարժը կամ հոգեվարժը, դպրոցէն սկսեալ, պէտք է աշխատի վառել երեւակայութիւնը եւ արուեստին բոցերը, ինչպէս կ'եզրակացնէին Աւինեօնի մէջ, կարգ մը ուսուցիչներ։

ՕՐ. ՄԱՐԻ ԳԱՍԳԱՍԵԱՆ (Մարաշցի)
եւ
ԸՆԿ. ԱՐՏԱՇԷՍ ՎԱՆՈՒԵԱՆ (Բալուցի)
Նշանուած
24/6/1933 Մարսէյլ (Պոմոն)

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԱՐԱՄ ՏԷՏԷԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւակին՝

ԺԻՐԱՅՐ – ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ
Շավիլ 13 Յունիս 1933

Սուրիական հարցը

Արաբական թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշած է սուրիական եւ Լիբանանեան խնդիրներուն վերջնական լուծումը եւ մարդպանութեան ղրկած է որոշ հրահանգներ։ Կը կարծուի որ մարզպանը Ֆրանսա չմեկնած պիտի լուծէ այս խնդիրները։

Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Ֆրանսական կառավարութիւնն որոշած է պատուանշան տալ Հանրապետութեան նախագահ Պ. Տէպպասի։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԹԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Երախան կը տանջուէր, կը դալարուէր, կը ցնցուէր։ Մայրը մահուան դողը կ'երգէր։ Երբ զիս տեսաւ, կանչեց.—

— Սանո՛ւկ, (մօրը կողմէ սանուկ էինք), եկուր քիչ մը դուն բանէ որ խօսէս, սիրտս չի դիմանար։

Երբ ես երախան բռնած էի, արդէն հիւանդացած էր եղած, բայց ձեռքերուս մէջ կը դալարուէր, ջուրին երեսը կ'ելլէր եւ աւելի կը տանջուէր։ Քիչ մը երախան խաղաղեցաւ ջուրին մէջ, կարծեցի թէ այլ եւս մեռած է։ Կանչեցի մայրը որ քիչ անդին կուլար։ Հեռացուցինք մեր զոհը ... Քիչ մը առաջ խորունկցուցինք որ թաղենք, տեսանք որ գետ ողջ է եւ կը դալարուի։ Մայրը նորէն տուաւ ինծի որ տանիմ քիչ մըն ալ ապաշխարող տարրի մէջ։

Մեռա՜ւ, մեռա՜ւ, ... խեղդեցինք այդ լուսածին հրեշտակը ...

Քանի գիտակցութիւնս հասունցաւ, այնքան զգացի ահաւոր ուրուականը այդ երախային որ զիս կը հալածէր, կը տանջէր։ Երբե՛ք, երբե՛ք չկրցայ ջնջել մտքէս այդ քստմնելի ուրուապատկերը։ Անոր հոգին կը հալածէ զիս մինչեւ այսօր։ Ի՞նչպէս ազատիմ այդ մղձաւանջէն, ո՞ւր երթամ, ո՞ւր փախչիմ։

Ես ոճրագո՞րծ եմ արդեօք, ... ինչո՞վ պիտի կրնամ հատուցանել ատոր քաւութիւնը ...

Մայրը գնաց կարաւանին հետ, միւս երկու փոքրիկներով։ Անոնք զացին միացան — զոհուած երախային։ Իսկ ես գծբախտս կամ ու կ'ապրիմ։

Ի՞նչեր չտեսանք երեք ամսուայ ընթացքին, որքան կարաւաններու անցնիլը դիտեցինք ցամքած ու փոսը ինկած աչքերով։ Դաշտի հօտաղներ էինք որբապղծուած արտաքինով։ Այդ պէտք հագուստը կարծես մեր մարմինը կ'աղտոտէ։ Ով որ որբացած է եւ Թուրքի ճիրաններուն յանձնուած, ան միայն կարող է զգածուիլ երբ կը գրենք ճշմարտութիւնը առանց չափազանցութեան։ Քանի դեռ մեր արտերուն վէրքը թարմ է եւ խոր, չենք կարող յուզումով եւ տարտուռով չի համակուիլ, կարդալով մասակայ անցեալ տխուր եղեռնը։

Երբ Քիւրտին տանը մասյ ծառայութեան՝ առաջին օրէն սկսաւ խաչակրութիւնս։ Թունաւոր լեզու կը գործածէին Հայու հասցէին, այնքան ատելութեամբ լեցուած էին որ կ'ուզէին նահատակուածները կրկին յարութիւն առնել, որպէսզի կոտորելու, ջնջելու ազանձնելու հաճոյքը վայելեն։

Բայց թշուառ որբ մը կար իրենց տրամադրութեան տակ։ Անիկա կը բաւէր իրենց թոյնը թափելու վրան։ Օրական երկու լաւաշ հաց եւ քիչ մըն ալ թթուած թանէ թթու թարախ էր սնունդս, այս էր գոյշտի պաշարս։

Ամառ էր, երկինքէն բուռ բուռ կրակ կը մաղուէր եւ ես բոպիկ ոտքով փշալից խողաններուն մէջ կը վազվզէի գառներուս ետեւ։ Անվարժէի, կեանքի դառնութիւնը չէի ճաշակած մեր տանը։ Ուստի խիստ դժուար էր ինծի։ Կուլայի մինչեւ իրիկուն, աչքերս ուռած էին, ոտքերս փուշերով ծածկուած, ուռած էին։ Դժուարաւ կը քալէի։

Երբ դաշտը կ'ձոքրուան շողին Եփրատի եզերքը մակաղելու կը տանէինք. տաք աւազներու մէջ կ'այրէինք ոտքերս, չէին դիմանար։ Արագ արագ մէկ ոտքս կը վերցնէի, միւսը կը դնէի, մինչեւ որ ջուրին եզերքը կը հասնէինք։

Հոտ ոտքերս թումբէն կախ՝ զով ջուրին մէջ կը խոկայի լռելեայն, աչքերս սեւեռուն Եփրատի խաղաղ եւ հսատնուտ ջուրին, կը խորհէի թէ տեղերքի մէջ ամէն ինչ իր կատաղութեան նոպան ունի։

Կը զարմանայի թէ ի՞նչպէս ամեհի գազանի նման այդ խենդ ու խելառ Եփրատը անդորր եւ լուռ ու մտածկոտ փոքր առուի նման խոխոջալով ու գլգլալով կը հեռանար։ Նայուածքս կը հետեւէր պզտիկ ալիքներուն որ հիւանդ մարդու ելեւէջող փորի նման կը թաւալէին իրարու վրայ ու կը հեռանային։ Աչքերս յուղարկաւորի նման կը հետեւէին ալիքներուն, մինչեւ որ կորսուէր երկրորդ մը, երրորդ մը, չորրորդ մը, մինչեւ վերջ ...։

Տանջանքս մեծ էր քիւրտ աղային ձեռքէն։ Կը խորհէի որ այսպէս ապրիլը մահէն աւելի դառն է։ Երանի կուտայի նահատակներուն որոնք յաւիտենականութեան գոգը գացին ու հիմա ազատուած էին նորանոր տանջանքներէ։ Իսկ մե՞նք, կենդանի նահատակներ էինք, ի՞նչ կ'արժէր ապրիլ այսպէս զրկանքներով եւ դառնութիւններով։

Օր մը խողան արտի մը մէջ տաւարը կ'արածեցնէի։ Նստած էի մելամաղձոտ ու կը մտածէի ... ես ալ չէի գիտեր թէ ի՞նչու համար կը մտածէի։

Յանկարծ երեւցաւ դեւ աղան, հեւալով մօտեցաւ եւ սկսաւ ապտակել։ Չէի կրնար փախչիլ, փշոտ էր արտը եւ ոտքերս ուռած էին։ Հարուածներուն տակ գետին փռուեցայ։ Այս անգամ աքացիով սկսաւ տրորել։ Զարկաւ անխղճօրէն, ատամներս ոտքոտ չըրին։ Կը յանդիմանէր կատաղած.

— Ձոները կեանքուր, այսպէս չոր խողաններուն մէ՞ջ կ'արածեն տաւարը։ Ես գիտեմ որ կովերուն կաթը երթալով կը նուազի։

Քանի քանի անգամներ այսպէս ոտքերուն տակ քաշկռտուած եմ քմահաճօրէն։ Գալարուիլս է տեսած եւ հրճուած է։ Դրացիները արգահատելով միճակիս, կ'ըսէին.—

— Սատօ մեղք է, խեղճ է, որբ է, վերջապէս հացերնին ես կերած, մեծ օջախի մը զաւակ է, ինչո՞ւ այդպէս կ'ընես։

Գաղանը այս խօսքերէն չէր սխորժեր եւ չէր ուզեր որ իր գործերուն միջամտեն, մանաւանդ որ խիղճը արթնցնելու խօսքեր էին։ Եւ ինքը խղճի ներկայութենէն դժգոհ էր։ Անհանգիստ կ'ըլլար։

Եթէ կեանքի մէջ գիտցուած մը պատահի, մարդիկ անոր հրաշք անունը կուտան կամ բախտ կը կոչեն։

Այդ օր որ ես աղային կը խոշտանգուէի, ոտքերուն տակ քաշկռտուելով։ Հաղարաւորներու արիւնը ծըծող եւ կեանքեր չիջեցնող Հաչիմ պէկը քաղաքէն վերադառնալով, տեսաւ այս տեսարանը։ Ձիուն սանձը թող տալով վէպի մեզ քշեց ձին։

— Ինչո՞ւ կը ծեծես այս տղան։

— Պէկ ոտքդ պագնեմ, շատ վատ տղայ է, մինչեւ այսօր չկրցայ համոզել որ իսլամ ըլլայ։ Ընդհակառակն միշտ մեր կրօնքին դէմ կը խօսի։ Կը հայհոյէ ... Յամառ է, Թուրքերէն չուզեր սորվիլ։ Դիտած եմ որ երբ Հայ տղաքները իրարու մօտ կուգան, գաղտնի հայերէն կը խօսին։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած ՊԱՆԸԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ
«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂԻՈՅՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
Պ. ԿԱՐՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՀՈՎԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
Sentier des Bas-Longchamps
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ծանօթ արուեստագէտներ, Դպրոցի աշակերտները կը պարեն մասնաւոր տարազով Ballet, ազգային եւ ճայկական պարեր: Թառ եւ նուագախումբ եւ ՇՈՂԳԱՄի ներկայացում, ՆԱՊԱՍՏԱԿԻ խաղը եւ ուրիշ անակնկալներ:
ՄՈՒՏՔԸ՝ 2-50 ՖՐԱՆՔ
Հաղորդ. միջոցներ — Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին:

Դաշտապարահանդէս
կազմակերպուած ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
9 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9
Robinsonի Au Grand Arbre պարտէզին մէջ:
Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, Թատերական ներկայացում, նուագ եւայլն.: Եւրոպական պարեր: Մասնաւոր նուագախումբ, Ցոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ: Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել:
Մանուկներու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տիկ. Կ. ԽՕՋԻ Նիսի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Տիկ. Ասլանեանի բնակարանը: Օրակարգ՝ ընտրութիւններ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

Զ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները, այսօր Կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին նախորդ ժողովատեղին, Ռիւ Մոնսէյի եւ Տիւկէքլէնի անկիւնի սրճարանի ներքնասրահը: Ներկայանալ անդամատոմսով: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ հրահանգներ Կեդրոնէն:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Իրիկունը, փոխանակ ժընեւէն եկած յայտնի գաղթականի մը, տեսայ Գոկոտիլովը իբրեւ ռուս հարուստ պարին մը, տժգոյն դէմքով, գանգուր ոսկեգոյն մօրուքով մը շրջանակուած: Նոյնիսկ քորը (էգզէմա), որ ունէր, աննշմարելի դարձած էր: Այդ իրիկունն էր, որ տեղեկութիւն տուաւ իր կեանքին մասին:

— Կ'ուզէի սպաննել Բոսոպեկովը: Բայց Կարպովիչ ինծի արգիլեց: Այն ատեն բսի իրեն թէ չէի կրնար երկար սպասել այլեւս, թէ առաջին մահափորձը, որ որոշուէր, ինծի կը պատկանէր: Եւ համաձայնեցանք որ ես պիտի սպաննէի Օբոլենսկին (նահանգային կառավարիչ մը): Առաւ մըն ալ ինծի լուր տուին թէ այդ մահափորձը յանձնուած է Կաչուրայի: Բանուոր մը ըլլալով Կաչուրա, անոր տրուած էր նախընտրութիւնը: Եւ ահա մահափորձի պատրաստութիւնը Պլեհվէի դէմ: Ալ այս մահափորձը ոչ ոքի կը ձգեմ, գիտցած ըլլաք: Առաջին ռումբը ես պէտք է նետեմ: Ալ շատ սպասեցի, շատ համբերեցի: Իմ գործս չէ սպասելը:

Ու կը ջղայնանար: Եւ յուզումէն իր ճակտին վրայ կը պաղէին արեան կաթիլներ, — իր քորն էր որ կ'արիւնոտէր եւ երեւան կ'ելլէր: Գինի կը խմէր, բայց չէր գինովնար, ընդհակառակն քանի կը խօսէր, այնքան աւելի ջղայնութեան կը մատնուէր:

— Հաւատք ունիմ, կ'ըսէր, բացարձակ հաւատք ունիմ մեր յաջողութեան վրայ: Վալենտինը (Ազեւ) կը ճանչնա՞ս: Այո՛, պիտի սպաննենք Պլեհվէն: Միայն թէ, ա՛խ, միայն թէ տաժանելի է սպասումը: Քանի՛ քանի՛ օրեր անցուցի այսպէս Մոսկուայի մէջ, ուժանակը պահելով չարունակ: Անկարելի է ապրիլ այսպէս, սպասման մէջ: Ալ չեմ կրնար սպասել:

Իր այս բոլոր պատմութիւններուն ի պատասխան, իրեն հաղորդեցի Ազեւի հրամանը, — ուժանակը առած, մեկնիլ Զեգեվոլդ (Պալթիկ ծովուն վրայ հանքային ջուրերու կայան մը), եւ այնտեղ սպասել հրահանգի:

Յաջորդ օրն իսկ մեկնեցաւ: Ես ալ: Գացի փնտռելու Շուայցէրը, Ռիգայի մէջ, ուր պէտք էր զինք գտնէի Կալիայեւ, տեղեկութիւն տալու համար ինծի Պետերբուրգի մէջ կատարած իր փնտռտուքին մասին:

Ռիգայի մէջ չգտայ Շուայցէրը: Իսկ գալով Կալիայեւի, ան եկաւ ու ըսաւ ինծի թէ գտած էր մեր երկու ընկերները Պետերբուրգի մէջ, թէ կը յօժարէին շարունակել գործը, սակայն, իր կարծիքով, ինչպէս միայն X.ն էր, որ կ'ուզէր շարունակել: K. կը վարանէր եւ իր համաձայնութիւնը յայտնեց X.ի ճնշման տակ: Կալիայեւ ճիշդ գըտնահատած էր, K. չմասնակցեցաւ Պլեհվէի մահափորձին: Ընդհակառակն, X. Կալիայեւի հետ տեսակցութենէն ետքը, Պետերբուրգի մէջ հաստատուեցաւ իբրեւ կառապան:

Փետրուարի սկիզբը Պետերբուրգ վերադարձայ: Ազեւ ինծի հաղորդեց թէ Շուայցէր եւ Սազոնով եւս Պետերբուրգ կը գտնուէին, թէ ընկեր X. կը ճանչնար Սազոնովը, թէ շուտով ես ալ կը ծանօթանայի: Եւ ինծի առաջարկեց, գիշեր մը, երթալ Առեւտրական Սենեակին կողմէ սարքուած դիմակաւոր պարահանդէսին, ուր զիս պիտի ծանօթացնէր Շուայցէրի հետ: Դաւադրական նկատումով էր, որ Ազեւ ինծի ժամադրութիւն տուաւ դիմակաւոր պարահանդէսին մէջ: Ան միշտ կը պահանջէր յարգել Մարտական Մարմնին բոլոր դաւադրական ձեւերը եւ օրէնքները: Կը պահանջէր, որ ժամադրութիւնները կարելի եղածին չափ քիչ ըլլային, տեղի չունենային անհատական բնակարաններու մէջ, այլ միայն փողոցին կամ աւելի հանրային հաստատութիւններու մէջ, — ճաշարան, կաբարէ, լողարան, թատրոն: Կը պահանջէր որ նման ժամադրութիւններու մէջ ամէն նախազգուշութիւն ձեռք առնուած ըլլային: Կ'արգիլէր ամէն տեսակ թղթակցութիւն ու յարաբերութիւն Մարտական Մարմնին անդամներուն եւ անոնց ընտանիքներուն ու բարեկամներուն միջեւ: Վերջապէս կը պահանջէր որ Մարտական Մարմնին անդամներուն հագուստի եւ ապրուստի եղանակները որ եւ է կասկած չարթնցնէին:

Որոշեալ գիշերը, դիմակաւոր պարահանդէս գացի: Տեսայ որ Ազեւ պարասրահ մտաւ եւ սեղմեց ձեռքը յաղթահասակ երիտասարդի մը, որ 25 տարեկան կ'երեւէր, միջահասակ, լաւ հագուած: Շուայցէրն էր, որ Պետերբուրգ կը բնակէր անգլիական անցագրով մը:

Իր առաջին իսկ խօսքերով, Շուայցէր ինքնավստահ եւ ուժեղ մարդու մը տպաւորութիւնը կը թողուր: Իր մէջ չէինք նշմարեր այն խանդավառութիւնը, որ յատկանշական գիծն էր Պոկոտիլովի եւ Կալիայեւի, բայց խօսելու եւ լսելու իր եղանակով, ինքզինք արտայայտելու մասին ցոյց տրուած փութկոտութեան պակասով, իր բարեխառնող հանդարտութեամբ, ձեզի կը ներշնչէր կուռ վստահութիւն մը: Այս առաջին հանդիպման, շատ քիչ խօսեցաւ եւ միայն գործին մասին:

Քանի մը օր յետոյ, առաջին անգամ ըլլալով տեսայ Սազոնովը: Որոշուած էր որ Սազոնով եւ X. երկուքը կառապան դարձած, ինծի պիտի սպասէին Պրոսպեկտի անկիւնը, Սազոնովի կառքը կանգ պիտի առնէր կառքին ետեւ, այնպէս որ ես կրնայի ճանչնալ կառքին վարիչը՝ ուրէն տեսայ X.ը, որ նստեր էր կառքին գլուխը: Գեղեցիկ կառք էր, ձին ալ պատուական, սարք մը բոլորովին նոր: Ինք ըսեւ, իր բուն պեխերով եւ ծուռ դրուած խարկով, Պետերբուրգի հասարակ կառապանի (լիշաց) մը կը նմանէր. Ետեւը կը տեսնուէր սովորական կառապան մը (վագնիկա), որ գունաւոր վարդագոյն երեսներ ունէր, այլ եւ կրակոտ շագանակագոյն աչքեր լուսաւորուած: Կառքին գլուխը լու ձեռք, ծակծկած եւ աղտոտ կառապանի կապուտակ հագուստ պատռտած գլխարկը այնքան սովորական կը թուէին, որ պահ մը վարանեցայ եւ ինքնիրենս հարցուցի արդեօք իրապէս այս գիւղացի՞ն է Աբէլ Սազոնովի յեղափոխական անունը ունեցողը, որուն մասին ինծի խօսեցաւ Ազեւ:

(Շարունակելի)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒԼԻՍ 1933

4 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2230

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՍ ՄԷԿՆ ԱԼ ՄՆԱՑ ԲԱԽՏԻՆ

Երկու խմբագրականներով (Յունիս 13 եւ 16), ուշադրութեան յանձնեցինք Թրքական նոր դաւը փոքրամասնութեանց դէմ:

Օրինագծով մը, որ արդէն յանձնուած է Ազգ. Մեծ Ժողովին, պիտի ջնջուին Պոլսոյ Պատրիարքարաններն ու բարոււնակոստանը:

Երեւութապէս՝ օրինագիծը կը ձգտի բաժնել աշխարհական եւ կրօնական գործերը: Իսկ իրականին մէջ՝ նպատակն է ջնջել փոքրամասնութեանց վերջին իրաւունքները, գրաւել անոնց սեփականութիւնները եւ փութացնել Թրքացումը:

Օրինագիծը չէ հրատարակուած տակաւին, բայց ինչ որ իբրեւ տեղեկութիւն հաղորդեցին Թուրք թերթերը, բաւական է ամէնէն բարեմիտն ալ խելքի կանչելու:

Այս առթիւ, կը թելադրէինք մեր վերջին խմբագրականով.

— «Կ'ուզէինք նորէն պաղարիւն մնալ եւ հաւատալ թէ՝ պիտի գտնուին մի մարդիկ — առանց դաւանանքի խտրութեան — քով քովի գալու եւ ելք գտնելու համար:

Չանինք արեւէ միամտութիւն: Այս հարցն ալ, ինչպէս «լճեալ» գոյքերու ցիրը եւ ուրիշ այնքան հոգեր, կապ ունին հայեւթուրք յարաբերութեանց հետ: Կարճ խօսքով՝ Հայկական Դատին հետ:

Բայց, կ'արժէ կրել խորհրդակցութեան մը յոգնութիւնը:

Եթէ ո՛ր եւ է օգուտ ալ չունենայ այդ խորհրդակցութիւնը, գոնէ առիթ ընծայած պիտի ըլլայ դէմ դիմաց խօսելու շարք մը հարցերու մասին, որոնք պատասխանատուութեան կը կանչեն ե՛ւ քաղաքական կուսակցութիւնները, ե՛ւ հ. իշխանութիւնը, ինչպէս ամբողջ հայ ժողովուրդը:

Կը սպասենք իրաւասու ձայներու պատասխանին» :(«Յառաջ», 16 յունիս):

Մենք ըսինք, մենք լսեցինք:

Ճիշդ է, Ազգ. Մեծ Ժողովը արձակուրդի մէջ է այժմ, եւ օրինագիծը մեքենաբար յետաձգուած՝ մինչեւ աշուն:

Բայց, այս պարագան ոչինչ կը փոխէ կացութենէն:

Դեռ օրէնքը չեկած, միջամտութիւնները իրարու կը յաջորդեն: Սկսելով ... Աղքատախնամներէն:

Ցեսոյ, եթէ յետաձգումը ժամանակ շահիլ կուտայ, այս պետք է օգտուինք այդ պատեհութենէն:

Դժբախտաբար մենք չենք տեսներ ո՛ր եւ է նախանշան՝ այս կամ այն ուղղութեամբ գործելու:

Ընդհակառակն, աչքի կը զարնէ համատարած թմրութիւն մը՝ ամէն ճակատի վրայ:

Թէվֆիք Րիւշտիները կուգան ու կ'երթան, նոր համաձայնութիւններ կը կնքուին, հիներ կը նորոգուին, Սուրիոյ սահմաններուն վրայ հաստատուած գաղթականները տեղափոխելու որոշումներ կը առուին ...

Այս բոլորը ո՛ր եւ է կապ չունին մեզի հետ:

Բոլորս ալ զբաղած ենք բարձր քաղաքականութեամբ,— Տնտեսական խորհրդաժողով, Հիթլէրականութիւն, Ծայր-Արեւելք, Զինաթա՞փ թէ խաղաղութիւն:

Այնպիսի վիճակի մը հասեր ենք որ, յաճախ կը հարցնենք մենք մեզի.

— Ո՞ր հասցէին ուղղուած են այս խօսքերը:

Իսկապէս, ունի՞նք որ եւ է կեդրոնական հասցէ:

Գոյնզգոյն հասցէներ կան հրապարակի վրայ, մէկը միւսէն անկախ, մէկը միւսէն անկապ: Եւ մենք ի զո՛ւր խնդիրներ կը յուզենք, ուշադրութիւն հրաւիրելու միամտութեամբ:

Ատենօք թել մը կար երէկ, ազգային այս կամ այն օրկանին միջեւ:

Ատոր ալ հետքը չէ մնացած այսօր, եւ հարցերը կը մշակուին, պատասխաններ կը տրուին ու կ'առնուին թերթերու միջոցաւ: Միայն եւ միայն սովորութիւնը յարգած ըլլալու համար:

Կրնայի՞ք ուրիշ կերպ լուսաբանել համատարած թմրութիւնը:

Կրնայի՞ք պարզել գաղտնիքը այս անանուն կացութեան,— ժողովուրդ մը՝ անտէր ու անճար, եւ վարիչ օրկաններ՝ ամէն մէկը իր գլխուն:

Ունինք, նորէն, երեւելի եւ աներեւոյթ ուժեր, որ կը խօսին անունով ազգի:

Եւ սակայն, ունի՞նք ճակատ, գոնէ սեւ օրուան հոգերը միասին տանելու համար:

Ըսինք եւ ըսին, թէ յառաջիկայ տասը տարիները բախտորոշ պիտի ըլլան մեր ժողովուրդի կեանքին համար: Մանաւանդ գաղթաշխարհին համար:

Տասնամեակի առաջին տարին է ահա, եւ մենք իրարու հասնելու անզամ անկիւն մը նետած, մոռցած ենք:

Թերեւս պիտի յիշենք, երբ աղէտ մը պատահի: Իսկ մինչեւ այդ,— «ինծի՞ ինչ, եղբայր»:

Եւ այս՝ ճիշդ այն շրջանին երբ ամբողջ աշխարհը կ'եփի լարուած աշխատանքի մը անկիւնին մէջ, երբ յաղթական թէ պարտեալ, մեծ ու փոքր ժողովուրդներ եւ պետութիւններ կը բազմապատկեն «բարեկամ եւ ազատութեան» թափերը:

Կա՛մ այն է որ մենք արդէն հասած ենք երանաւէտ հանգստութեան մը կատարը: Եւ կամ, յուսահատած՝ ամէն բանէ, ջուրին տուած ենք մեր հաւաքական գոյութիւնն ալ:

Պոլսոյ փոքրամասնութեանց սպառնացող վտանգը օրուան հարցերէն մէկն է միայն:

Դեռ ինչե՞ր կան որ կ'արծարծուին թերթով, կամ կը մնան չորս պատի մէջ:

Ո՞ւր է մեր ճակատը: Ոչ թէ սպառազէնը, կարմիրը կամ պողպատեան, այլ գոնէ բարոյականը:

Ո՞ւր պիտի յանգի այս անփառունակ նահանջը,, որ «կամքէ անկախ» ըլլալու չքմեղանքն ալ չունի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ ՆՈՐԷՆ ՄԵՐԺԵՑ

Զարմանք եւ յուսախաբութիւն Լոնտոնի մէջ

ԱՄԵՐԻԿԱ Կ'ՈՒԶԷ ԱՌԱՆՁԻՆ ԳՈՐԾԵԼ ԱՄԷՆ ԲԱՆԻ ՄԷՋ

Մինչեւ շաբաթ երեկուան լաւատեսութեամբ եւ անհամբեր սպասելէ յետոյ, տնտեսական խորհրդաժողովին պատուիրակները վերջին պահուն նորէն յուսախաբ եղան:

Ինչպէս գրած էինք, ոսկեվճարի գրութեան հաւատարիմ մնացած հինգ պետութիւնները բանաձեւ մը պատրաստեր էին, որուն հաւանութիւն յայտնեցին նաեւ Անգլիա եւ խորհրդաժողովին Ամերիկեան պատուիրակութիւնը:

Արդ, շաբաթ իրիկուն Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, որ միեւնոյն ատեն ամերիկեան պատուիրակութեան նախագահն է, հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

«Նախագահ Ռուզվէլթ հաղորդած է արտաքին նախարարին թէ կը մերժէ ներկայացուած հաւաքական առաջարկը, իր ներկայ ձեւին մէջ: Արտաքին նախարարը երկուշաբթի օր յայտարարութիւն մը պիտի ընէ, մանրամասնօրէն պարզելով ամերիկեան քաղաքականութիւնը այս մասին»:

Թէեւ «իր ներկայ ձեւին մէջ» խօսքը կրնայ ենթադրել տալ թէ Պ. Ռուզվէլթ բարեփոխումներ պիտի առաջարկէ, բայց իրազեկներ կ'ըսեն թէ այս երկրորդ մերժումը վերջնական է եւ թէ Ամերիկա չպիտի հաւանի որ նոյնիսկ առժամապէս կայուն վիճակի մը վերածուին գլխաւոր դրամները:

Կացութիւնը այնքան բարդացած է որ, կարծողներ կան թէ ոսկեվճարի կուսակից պետութիւնները՝ պիտի ձգեն երթան եւ կամ ժողովը պիտի յետաձգուի: Այս չարիքը կանխելու համար, Անգլիա միջին ճամբաներ կը փնտռէ: Այսպէս առաջարկ մը կայ որ կեդրոնական դրամատուները եւ ելմտական նախարարութիւնները հաւաքական գործողութիւն մը կատարեն, որպէսզի դրամները ծայրայեղ ելեւէջներու չմատնուին խորհրդաժողովի ընթացքին:

Այս առթիւ, Անգլիոյ ելմտական նախարարը յայտարարեց.

— Ես չեմ հաւատար որ կարելի ըլլայ յանգիլ դրամներու ընդհանուր ամրացման մը: Բայց բոլոր շահակից պետութիւններ պէտք է գոնէ վերջ տան չհաղորդութեան որ կ'աւելցնէ դժուարութիւնները, նպաստելով սակերու բարձրացման կամ անկման:

ԱՄԵՐԻԿԱ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՄԵՐԺԷ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Ռուզվէլթ ստիպուած էր մերժել նոր առաջարկը, որովհետեւ խորհրդարանին մեծամասնութիւնը կուսակից է թղթադրամի յաւելման, ուրիշ խօսքով՝ տոլարին անկման, որպէսզի նախանիւթերու գիները բարձրանան եթէ ոչ 1920–23ի, գոնէ, 1926ի մակարդակին: Ընդհանրապէս կ'ընդունուի որ տոլարը կանգ առնէ 70 սէնթի վրայ, բայց վստանգաւոր կը գտնեն անապարել:

Այնպէս որ, նախագահ Ռուզվէլթ որոշած է որ եւ է գիջում չընել դրամներու ամրացման հարցին մէջ: Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը կը կարծէ թէ տոլարը շատ սուղ է տակաւին եւ անհրաժեշտ կը գտնէ նոր անկում մը, ներքին վերականգնումին համար:

Միւս կողմէ, նկատելի է որ Մ. Նահանգներու ելմտական տարեշրջանը փակուեցաւ 1788 միլիոն տոլար բացով, որուն վրայ պէտք է աւելցնել ելմտական վերականգնումին գրասենեակին հաշիւը, 1277 միլիոն, ինչ որ աւելի քան երեք միլիառ տոլարի կը բարձրացնէ հանրային պարտքը: Նոր ելմտացոյցը հաւասարակշռուած է թուղթի վրայ, եւ հաւանաբար քանի մը միլիառ եւս պիտի աւելցնէ հանրային պարտքին վրայ:

⁂ Նիւ Եորքի ատկարանական շրջանակներուն մէջ կատարեալ գոհունակութեամբ կ'ողջունեն նախանիւթերու գիներուն բարձրացումը եւ բոլորովին համաձայն են նախագահ Ռուզվէլթի բռնած ժխտական դիրքին, վտանգաւոր գտնելով դրամներու ամրացումը: Անոնց կարծիքով, Դաշնակցային Դրամատունը կրնայ պարբերաբար կանխել դրամներու անկարգ ելեւէջները, շնորհիւ 65 միլիոն տոլարի պահեստի գումարի մը: Թէեւ շատեր կասկածելի կը համարեն այս գումարին գոյութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԱ ՊԻՏԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԻ

Ուաշինկթընի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ՝ ամերիկեան քաղաքականութիւնը կը խտանայ հետեւեալ երեք կէտերուն մէջ.—

1. Համոզուած ըլլալով որ զինաթափութեան խորհրդաժողովը պիտի ձախողի, Մ. Նահանգները որոշած են ձգել իրենց սպասողական վիճակը եւ զօրացնել իրենց ազգային պաշտպանութիւնը: Այս առաջադրութեամբ, շուտով պիտի կազմեն ռազմական ծրագիր մը, 32 մարտանաւերու եւ 200 օդանաւերու շինութեան համար:

Միեւնոյն ատեն պիտի կազմակերպեն չորս առաջնակարգ նաւակայաններ, երկուքը Ատլանտեանի եւ երկուքը Խաղաղականի վրայ:

2. Նկատելով որ Եւրոպան պէտք եղածին պէս չպատասխանեց իրենց խորհրդակցական դաշինքին, ի պաշտպանութիւն խաղաղութեան, Մ. Նահանգները որոշած են ազդարարել Եւրոպայի թէ եթէ շուտ լսել «բանականութեան ձայնը», Ամերիկան պիտի ձգէ որ ինքն իր մէջ հալի:

3. Տնտեսական բանակցութեանց մէջ, Մ. Նահանգները ամէն բանէ առաջ նկատի պիտի ունենան «ամերիկեան ժողովուրդին բարօրութիւնը»: Եւ այս՝ ոչ միայն դրամական եւ մաքսային խնդիրներու մէջ, այլ եւ պատերազմական պարտքերու մասին, մերժելով որ եւ է զիջում որ կրնայ ծանրացնել ամերիկացի հարկատուին բեռը:

Անգլիա եւ Ռուսիա համաձայնեցան

ԵՐԿՈՒ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏՆԵՐԸ ԲԱՆՏԷՆ ԱՐՁԱԿՈՒԵԼՈՎ ԼՈՆՏՈՆ ԴԱՐՁԱՆ

Անգլիոյ արտաքին նախարարին եւ Պ. Լիթվինովի միջեւ կատարուած բանակցութիւնները յաջող ելքի մը յանգեցան: Շաբաթ օր, Լոնտոնի եւ Մոսկուայի մէջ միաժամանակ հրատարակուեցաւ հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Յուլիս 1էն, բրիտանական կառավարութիւնը ջնջեց անցեալ ապրիլին խորհրդային ապրանքներու ներածման դէմ հաստատուած արգելքը. Խ. Միութեան արտաքին առեւտուրի գործակալութիւնն ալ իր կարգին չեղեալ հռչակեց փոխադարձաբար ձեռք առնուած միջոցները: Միեւնոյն օրը, իր երեկուան նիստին մէջ, Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահութիւնը ներում շնորհեց ճարտարագէտներ Մաքտոնըլտի եւ Թորնթընի, որոնք դատապարտուած էին Խորհրդային Գերագոյն Ատեանին կողմէ, եւ բանտարկութիւնը վերածեց արտաքսման: Համաձայն այս որոշումին, երկու ճարտարագէտները ազատ արձակուեցան, 48 ժամէն խորհրդային հողերէն հեռանալու յանձնառութեամբ: Բրիտանական կառավարութեան առաջարկով, յուլիս 3ին պիտի վերսկսին առեւտրական դաշնագրի բանակցութիւնները, որ ընդհատուած էին անցեալ մարտին:

⁂ Երկու ճարտարագէտները Լոնտոն հասած են արդէն: Երկուքն ալ զարմանքի մատնուեցան, երբ բանտին մէջ կարդացուեցաւ ներման գիրը, ի ներկայութեան Մոսկուայի բրիտանական գործակատարին, որ իր կառքով դեսպանատուն տարաւ զիրենք: Մոսկուայէն մեկնումը առղի ունեցաւ առանց միջադէպի, որովհետեւ բրիտանական դեսպանատան պաշտօնեաներէն եւ օտար թղթակիցներէն զատ մարդ չէր գիտեր լուրը:

Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութիւնը

«Փարի – Սուար» քրոնիկագիրն ալ իր կարգին փառաբանելով Ֆրանքօ-Թուրք համաձայնութիւնը, կը գրէ.—

«Պէտք է ըսել որ այս քաղաքականութիւնը երկար ատենէ ի վեր կը խանգարուէր խորհրդային ազդեցութեամբ: Բայց, Փարիզի եւ Մոսկուայի մերձեցումէն ի վեր, այլ եւս չկար բան մը որ արգելք հանդիսանար յարաբերութեանց վերանորոգման: Ժամանակին, Ֆրանսա կը պաշտպանէր Պոլիսը՝ ռուսական փառատենչ ձգտումներուն դէմ: Այսօր այլ եւս անհետացած է այդ յետին միտքը: Կատարեալ վստահութեամբ եւ հասարակաց նպատակով մըն է որ կը դարգանան Ֆրանքօ-Թուրք եւ խորհրդային յարաբերութիւնները: Ուստի, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ բարեկամութեան վերածնութիւնը ուղղակի հետեւանքն է Մոսկուայի հետ կնքուած ոչ-յարձակման դաշինքին: Այդ բարեկամութիւնը համաձայն է նաեւ Ֆրանսական քաղաքականութեան ուղեգծին, ոչ միայն 16րդ դարու աւանդական գծին, այլ եւ յետ պատերազմեան ուղղութեան»:

Թուրքիա եւս կը կազմէ ուրիշ համաձայնութիւն մը

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ, Պ. Փոլիթիս, Փարիզի յունական դեսպանը բանաձեւ մը կազմած էր, ճշդելով «նախայարձակ» բառին սահմանները: Այս բանաձեւը մերժուած էր Անգլիոյ կողմէ եւ ասկախ կը մնար: Բայց արեւելեան Եւրոպայի պետութիւնները գրաւոր համաձայնութեամբ մը վաւերացուցին զայն: Այս համաձայնութիւնը միաժամանակ ստորագրեցին Խ. Միութիւնը, Լեհաստան, Թուրքիա, Եսթոնիա, Լիթուանիա եւ Ֆինլանտա: Թէվֆիք Րիւշտի այժմ Փարիզ գտնուած միջոցին, այս մասին երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էր Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, եւ գործը յաջող ելքի մը յանգեցաւ:

Փարիզի մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս համաձայնութեան, զայն կենսական համարելով արեւելեան Եւրոպայի խաղաղութեան ամրապնդման համար:

25 իտալական օդանաւեր կը կտրեն Ատլանտեանը

Իտալական կառավարութիւնը ամիսներէ ի վեր ծրագիր մը կազմած էր, 25 ջրօդանաւերով կտրելու համար Ատլանտեանը (Իտալիայէն Շիքակօ): Ամէն բան կազմ եւ պատրաստ էր եւ յունիսին ճամբայ պիտի ելլէր օդային տորմիղը, բայց յետաձգուեցաւ, օդին անյարմարութեան պատճառաւ:

Վերջապէս, արշաւախումբը ճամբայ ելաւ շաբաթ առտու Օրպէթէլլոյի կայանէն, հրամանատարութեամբ զօրավար Պալպոյի: Առջեւէն կ'երթար հրամանատարին օդանը, որուն կը հետեւէին սեւ, կարմիր, ճերմակ եւ կանանչ տորմիղները, ընդամէնը 24 գործօն եւ մէկ պահեստի օդանաւ: Վարիչները բոլորն ալ երիտասարդ օդանաւորդներ են: Մինչեւ Հոլանտայի ծովափը օդանաւերը իրարմէ չէին հեռացած եւ կարգը չէր խանգարուած: Բայց յանկարծ Զիւիտէրզէի վերեւ, օդանաւերէն մէկը ծովն ինկաւ: Հինգ ուղեւորներէն մէկը մեռաւ, միւսները վիրաւորուեցան: Զօր. Պալպօ հրամայեց շարունակել ճամբան, յայտարարելով.

— Կարելի չէ ձուազեղ չինել առանց հաւկիթ կոտրելու:

Եօթը ժամուան թռիչքէ մը յետոյ, օդային տորմիղը հասաւ Ամսթէրտամ, ուր խուռն բազմութիւն մը դիմաւորեց Իտալացիները:

Տորմիղը կիրակի առտու ժամը 7.15ին Ամսթերտամէն ճամբայ ելաւ դէպի Լընտընտէրի (Իրլանտա), ուր հասաւ ժամը 1.10ին, կտրելով հազար քիլոմեթր ճամբայ: Ընդունելութեան կը մասնակցէր նաեւ քաղաքապետը: Շնորհաւորական անհամար հեռագիրներ հասած էին օդանաւերուն ժամանումէն առաջ: Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուած էր:

Արշաւը պիտի շարունակուի հանգրուան առ հանգրուան:

Այսօր կ'անցնին Ատլանտեանը:

Կացութիւնը Պուլկարիոյ մէջ

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ վերջին խուզարկութիւններու հետեւանքով, ձերբակալուած են Մակեդոնական Կազմակերպութեան կարգ մը անդամները, ինչպէս եւ համայնավարներ, բայց բուն վարիչները փախած էին քանի մը ժամ առաջ: Հաստատուած է որ թէ Մակեդոնական Կազմակերպութեան երկու թեւերը եւ թէ համայնավարները լրտեսական ցանց մը ունին եւ ժամը ժամին կ'իմանան ոստիկանութեան կարգադրութիւնները:

Ապահովութեան նոր Տեսուչը որոշած է կարելի եղածին չափ մաքրագործել իր իսկ պաշտօնատունը, որպէսզի կարենայ վերահաստատել ապահովութիւնը:

Ոստիկանութիւնը յաջողած է երեւան հանել համայնավարական գաղտնի կազմակերպութիւն մը, որ կապ ունէր Մոսկուայի հետ եւ կը գործէր Խասքովայի նահանգին մէջ: Ձերբակալուած են կազմակերպութեան 60 անդամները, որոնց կարգին եւ Սթանիմաքայի քաղաքապետը:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Գահիրէի մէջ ձերբակալուեցան 15 կասկածելի մարդիկ, որոնք հեղինակները կը համարուին վերջերս կազմակերպուած մահափորձերուն: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի մէկ ազգականը Տոքթ. Շէֆիք Մանսուրի, որ մահապատժի ենթարկուեցաւ, իբրեւ մեղսակից անգլիացի հրամանատար Լի Սթէքի սպանութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԱՆԱՐԻՒՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գրեց՝ Ա. ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին տեղի ունեցաւ անարիւն յեղափոխութիւն մը՝ Միացեալ Նահանգներուն մէջ:

Առանց գունաւոր շապիկներու կազմակերպութեան (սեւ, մոխրագոյն, կարմիր) այս մեծ հանրապետութիւնը կրցաւ ինքզինքը գտնել՝ առանց հրացաններու, թնդանօթներու եւ զանգուածային սպանութիւններու, հիմնուելով միայն Քուէի վրայ:

Ժողովուրդը, որու անունով շատ մը ոճիրներ գործուած են անցեալի մէջ եւ ներկայիս ալ կը շարունակուին, բնականօրէն խուժեց դէպի քուէատուփը եւ քանի մը անուններ գրելով ընտրեց ղեկավար քանի մը տասնեակ անհատներ, ուղարկեց Ուաշինկթըն եւ սպասեց դրական աշխատանքի: Այդ ընտրուած անհատներու գլուխը կը գտնուէր նախագահ Րուզվելթը՝ եռանդուն, գաղափարական, լայնամիտ եւ, որ կարեւորն է, վճռական:

Մօտաւորապէս չորս ամիս առաջ էր որ նոր կառավարութիւնն անցաւ պաշտօնի: Իրեն յանձնուած էր 18 միլիոն անգործներու եւ անօթիներու բանակ մը, իբրեւ ժառանգութիւն: Շուրջ 5000 դրամատուներ փակուած էին՝ միլիառ տոլարներ եւ միլիոնաւոր ընտանիքներ ենթարկելով վտանգի: Հասարակութեան վստահութիւնը կորսուած էր դէպի պետական եւ հանրային հաստատութիւնները: Դրամատուներուն մէջ պահուած դրամները տուն կը փոխադրուէին իբրեւ ամէնէն ապահով վայրը եւ այս մեծ հանրապետութիւնը կը գտնուէր արիւնալից յեղափոխութեան մը նախօրեակին:

Շատերը կ'երազէին Մուսոլինի մը կամ Հիթլէր մը, քաոսային այսկացութենէն ելք մը գտնելու համար:

Կարմիրներն ալ ու ձախ ցոյցեր կը կազմակերպէին՝ աւելի պղտորելով ջուրերը, Մոսկուայի ռուբլիներուն առատ ձուկ հանելու համար: Աւազակախումբերու գործունէութիւնը, գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, կ'ընդարձակուէր եւ երկրի արդիւնաբերութիւնը կը գտնուէր անոնց «պաշտպանութեան» տակ:

Ժողովրդապետութիւնը վտանգի մէջ էր:

Եւ ժողովրդական քուէն — շուրջ 40 միլիոն, եկաւ իր պատմական վճիռը տալու բոլորը յուզող հարցին.— դէպի փաշի՞զմ թէ դէմոկրատիա:

Եւ տեղի ունեցաւ անսպասելին:

Համոզուելու համար «Յառաջ»ի ընթերցողներուն պատմական այս յեղաշրջումը, մենք համառօտակի եւ ընդհանուր գծերով կը ներկայացնենք այն օրէնքները որոնք քուէարկուեցան Ամերիկեան Քոնկրէսին կողմէն, որոնք թէ՛ ըստ էութեան եւ թէ ըստ ձեւի պետական յեղաշրջումի հանգամանք ունին:

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐԸ.— Ինչպէս յայտնի է, բոլորին դրամատուները կը հանդիսանան ժամանակակից տնտեսութեան, արդիւնաբերութեան եւ պետականութեան գլխաւոր ջիղը՝ նոյն իսկ համայնավար Ռուսաստանի մէջ: Հոն կ'ամբարուին պետութեան, տեղական կառավարութիւններու, տնտեսական եւ այլ հաստատութիւններու, ինչպէս եւ ժողովրդական լայն զանգուածներու դրամները:

Ամերիկայի մէջ դրամատուներու դերն աւելի խոշոր է քան ուրիշ որեւէ երկրի մէջ:

Պանքաները ամէն ինչ են եւ անոնց անկումը առաջին եւ զօրեղ նշանն է տնտեսական հաւասարակշռութեան խախտումին: Պատերազմէն վերջ ամերիկեան պանքաներու արժէքն աւելի բարձրացաւ, մանաւանդ օտար պետութիւններուն եւ առեւտրական հաստատութիւններուն հսկայական գումարներ փոխատուութիւն ընելու գործին մէջ:

Այս հաստատութիւնները, սակայն, կը գտնուէին պետութեան շատ թոյլ հսկողութեան տակ: Անհատ դրամատէրերը կը վայելէին անսահման ազատութիւն՝ ժողովուրդի դրամներու հետ ըստ հաճոյս խաղալու: Դրամատան վարիչները կը ստանային առասպելական ամսաթոշակներ, կը մասնակցէին նշանաւոր Ուոլ Սթրիթի բոլոր գործառնութիւններուն՝ իրենց վստահուած դրամներով բաժնեթուղթեր գնելով, խոշոր գումարներ փոխ կուտային երկաթուղային ընկերութիւններուն, մասնաւոր սեփականատէրերու՝ տուներ եւ կալուածներ ունեցող, առանց մշակուած ծրագրի եւ պետութեան հաւանութեան:

Եւ երբ 1929ի տնտեսական ճգնաժամը իր ժանիքները ցոյց տուաւ, այդ դրամատուները (թիւով 5000) անկարող էին գոհացնելու իրենց իսկ յաճախորդները:

Միլիոնաւոր աշխատաւորներ, որոնց մէջ նաեւ տասնեակ հազար Հայեր, կորսնցուցին իրենց խնայողութեամբ ձեռք բերած գումարները:

Եւ բնական էր որ Րուզվելթի լաւոր առաջին հարուածը իջնէր դրամատէրերու գլուխին: Անոր հրահանգով փակուեցան բոլոր պանքաները՝ թիւով 20–25,000: Ամբողջ շաբաթ մը չէին կրնար դրամ քաշել դրամատուներէ: Մէկ շաբաթէն վերջ բացուեցան միայն այն դրամատուները որոնք վստահելի են, ապահով հիմերու վրայ դրուած եւ ի վիճակի՝ գոհացնելու իրենց յաճախորդները: Միւս դրամատուներն առնուեցան հսկողութեան եւ քննութեան տակ: Նոր մուծուած գումարներու ապահովութեան համար հրահանգներ արուեցան եւ կառավարութիւնը խոստացաւ փակուած դրամատուներու համար կարգադրութիւն մը ընել՝ ապահովելու համար աշխատաւոր բազմութեանց կորսուած գումարները: Եւ այդ կարգադրութիւնը չուշացաւ: Կառավարութեան նիւթական օժանդակութեամբ եւ անմիջական հսկողութեան տակ պիտի վերաբացուին փակուած դրամատուները եւ այսպիսով պահանջատէրերը պիտի բաւարարուին:

Այս հարուածը շատ անակնկալ էր խոշոր դրամատէրերու համար, բայց անհրաժեշտ՝ ժողովրդական լայն խաւերու վստահութիւնը գտնելու համար: Նոր կառավարութիւնը չբաւականացաւ այդ ժամանակաւոր միջոցներով:

Գլաս – Սթիգըլ օրէնքով կառավարութեան սահմանները ընդարձակուած են: Առեւտրական դրամատուներն իրաւունք չունին իրենց վստահուած գումարները գործածելու շահադիտական նպատակներու համար: Պանքաները պիտի ապահովագրեն իրենց յանձնուած գումարները: Այսպիսով կառավարութեան հսկողութեան պիտի ենթարկուին բոլոր դրամատուները՝ մօտաւորապէս 35 միլիառ տոլար դրամագլխով:

Զուգընթաց այդ բոլորին, առաջ տարուեցան քանի մը յայտնի դատավարութիւններ, ինչպէս Մորկան նշանաւոր Տան: Պատասխանատուութեան կանչուեցան քանի մը յայտնի դրամատէրեր: Եւ այս բոլորը, հաւանօրէն, մէկ եւ միակ նպատակի մը համար — վստահութիւն ներշնչել ժողովրդական լայն խաւերուն թէ իրենց համար խորհող եւ աշխատող կառավարութիւն մը կայ, որու գլխաւոր նպատակն է ժողովուրդի մեծամասնութեան շահը:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ.— Հաղորդակցութեան այս հաստատութիւնը կենսական կապ ունի ամերիկեան ժողովուրդի հարստութեան եւ խնայողութեան հետ: Նախ — մեծ քաղաքները ամենօրեայ եւ արագ հաղորդակցութեան պէտքը ունին՝ հարաւային նահանգներէն կենսամթերքներու փոխադրութեան համար: Բաւական է յիշել որ ամառուան չորս ամիսներու ընթացքին 10.000 վակոններ կը տրամադրուին միայն Քալիֆորնիայ պտուղ արտադրող երկրագործներուն՝ իրենց ապրանքներուն տեղափոխութեան համար: Եթէ Ն. Եորք քաղաքի հետ հաղորդակցութիւն չպահուի 10 օր, այդ մեծ քաղաքին ժողովուրդը սովամահ կ'ըլլայ ապրանքներու պակասութենէն: Երկրորդ — Ամերիկեան դրամատուները միլիառներ դրած են երկաթուղային ընկերութիւններու մէջ եւ այդ դրամներն անոնք դանձած են հասարակ ժողովուրդէն: Այդ դրամներու ապահովութեան համար կառավարութիւնը պարտաւոր է մտածել, մանաւանդ որ 1920էն ի վեր, աննկարագրելի մրցակցութիւն տեղի կ'ունենար երկաթուղային ընկերութիւններու միջեւ, եւ իբրեւ արդիւնք այդ մրցումին ընկերութիւնները կը վնասէին, պանքաներու փոխ տուած դրամները վտանգի տակ էին եւ քանի մը միլիոն երկաթուղային բանուորներու աշխատավարձի անկումը կ'ազդէր երկրի տնտեսական վիճակի վրայ:

Այս կրկնակ նկատումներով, նախագահ Րուզվելթ օրէնք մը յղեց Քոնկրէսին՝ պետական հսկողութեան ենթարկելու բոլոր երկաթուղիները, միացնելու երկրորդական գիծերը, նախորոշելու գիներու եւ աշխատավարձերու չափը եւ վերացնելու վնասակար մրցումը — եւ այդ բոլորը պետական վերահսկիչի մը անմիջական ղեկավարութեան տակ:

Դրամատուներու եւ երկաթուղիներու մասին քուէարկուած այս երկու օրէնքները վերջ կուտան անհատներու սանձարձակ ազատութեան՝ դրամ շահելու իրենց գիտցած ձեւով եւ դժբախտութեան ենթարկելու ժողովուրդի անդիտակ մեծամասնութիւնը: Պետութիւնը, ընտրուած ժողովուրդի քուէով եւ ժողովուրդի համար, հրապարակ կը նետուի իր հսկողութեան տակ առնելու հանրային այդ հաստատութիւնները:

Այս միայն մէկ մասն է սկսուած Անարիւն Յեղափոխութեան:

ՀԱՅ ԿՂԵՐԸ ՄԱՅԻՍ 28Ի ՀԱՆԴԷՊ

Հիմա որ հայրենիքի մեծագոյն տօնին՝ Մայիս 28ի տօնակատարութիւնները վերջացան, կարգը եկաւ խորհրդածութիւններու:

Այս տարի Աղեքսանդրիայէն բարեկամ մը ինծի անակնկալ նուէրով մը պատուեց Մայիս 28ի օրը: Չքնաղ նուէր մը: Ցեխամեծայ կեանքիս ընթացքին ինծի եղած նուէրներուն մեծագոյնը, լաւագոյնը եւ գեղեցկագոյնը:

Հայկական ալեծուփ եռագոյնով զարդարուած եւ եռագոյն գիծերով շրջանակուած վիմատպուած գրքոյկ մը: Անունն է «Գոհաբանական մաղթանք վասն հանրապետութեան ազգիս Հայոց, կատարելի յեկեղեցիս Հայոց Վիճակին Եգիպտոսի»: 1920, տպարան Օսիկեան, Գահիրէ: Հեղինակութիւն Թորգոմ Արքեպիսկոպոս Գուշակեանի: Եգիպտոսի նախկին առաջնորդը հայկական դրօշակին ձողին գագաթը զարդարած է հայկական խաչով մը՝ կարծես հայկական Գողգոթան հայկական յարութեամբ մը խորհրդանշելու համար:

Թղթատենք.—

«Զի պահպանեսցէ Հանրապետութիւն Ազգիս մերոյ եւ պայծառացուսցէ զեկեղեցի իւր սուրբ.

«Զի յաւելցէ զիմաստութիւն եւ զկարողութիւն գլխաւորաց Ազգիս եւ ամենայն վարչականաց, իշխանութեան հայրենեաց մերոյ.

«Զի տացէ օգնականութիւն ամենայն զօրավարաց մերոյ եւ զօրաց եւ զինուորեալ մանկանց, որք եդին զանձինս իւրեանց պատրաստ կամաւոր ի սեղան փրկութեան ազգի մերոյ, լինել ընդդիմակաց հակառակամարտիցն ի պատերազմի.

«Զի եւս առաւել արասցէ եւ ի մեզ յորդորումն սիրոյ եւ ի գործս բարեաց»:

Ուրիշ տեղ մը.—

«Տէր Աստուած մեր, պահեա՛ զՀանրապետութիւն Ազգիս Հայոց եւ օգնեա՛ ամենայն նախարարաց մերոց եւ զօրավարաց եւ զօրաց եւ զինուորեալ մանկանց, պահելով ի խաղաղութեան»:

«Փառք քեզ, Հայր Ամենակալ, որ պարգեւեցեր մեզ զօրս այս տեսանել բարեաւ եւ խաղաղութեամբ»:

Հրաշալիքս աղօթքի մի քանի մասեր.—

«Օրհնեա Տէր եւ զդրօշս զայս, զի որպէս ի նախնումս աղեղն երփներփեան եղեալ յամպս ի վերայ լերինն Արարատայ, յետ ջրհեղեղին, եղեւ նշանակ ուխտի քո յաւիտենական ընդ մարդիկ, նոյն եւ սա, յետ այնքանոյ հեղեղից արեան մերոյ, եղիցի նշանակ անեղծանելի ուխտին մերոյ ընդ քեզ»:

«Օրհնեա՛, Տէր, եւ զաշխարհ մեր եւ զերկիր հայրենի, զի յորում զառաջինն հաստատեցեր զտեղի դրախտին երանութեան եւ զոր ապա զդաշտս բազումս ձեռք անօրինացն արարին վայրս աւերակաց, քաղաքօք վաւակացն պարարտութեամբ վերստին ծաղկազարդեալ պայծառասցի ի վայելումն ամենայն բարութեանց երկնաւորաց եւ երկրաւորաց.

«Օրհնեա՛, Տէ՛ր, զամենայն բան բարի որ ի նմին եւ զկոչումն իւր գլխովին, զանունդ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆդ անուն ցանկալի, ձայն գորովական եւ փարելի, երկնաւոր երգոյն հուագաց արժանի, յորում ամենայն յուշ անցելոյն եւ յուշ ապառնեացն պահին, զոր ոչ կարացին հանել քերել ի շրթանց մերոց մահուանդ թէեւ ի սրտից բառնալ աշխարհիս եւ զիւրաւորութիւն ժամանակաց հնչեալ այժմ ծաղկես ի ծագս երկրի, եւ որք ի հնաւանդեայ սահմանս աշխարհիս սփռեալ կան ընդհանրութեամբ ամենայն հայկազանց, ի լուր նորա որպէս ամպս թռուցեալ ձագախառն երամովին եկեսցեն առ նա, զի փրկութիւն Տեառն եհաս մեզ»:

«Այսօր է զոր արար Տէր, եկայք ցնծասցուք եւ ուրախ եղիցուք ի նմա»:

Ահա կարգ մը հայաշունչ արտագրութիւններ Թորգոմ Արքեպիսկոպոսի գոհաբանական գողարիկ մաղթանքէն: Եգիպտոսի նախկին առաջնորդը մինչեւ իր Եգիպտոսէն մեկնումը այս մաղթանքը ամէն տարի կանոնաւորաբար կատարել տուաւ Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ եկեղեցիներուն մէջ:

Երկու տարի առաջ, իր նախագահութեամբ, Աղեքսանդրիոյ եկեղեցին մէջ կատարուած մաղթանքին ներկայ ըլլալով տպաւորութիւններս գրած էի Ամերիկայի «Հայրենիք»ին մէջ: Եգիպտոսէն իր մեկնումէն ետքը, նոյն մաղթանքը կը շարունակուի, բայց ոչ նախորդ շքեղութեամբ:

Զինչ հայրենասիրութիւն կը բուրէ այն գոհաբանական մաղթանքէն: Հետաքրքրական էր ինծի գիտնալ թէ այժմ Երուսաղէմի պատրիարքութեան շրջանի բոլոր եկեղեցիներու մէջ այն մաղթանքը կը կատարուի՞: Աւելի չունեցայ վերջերս թղթատելու «Սիոն»ի էջերը:

Փափաքելի էր որ, ոչ միայն Երուսաղէմի Պատրիարքութեան շրջանի եկեղեցիներուն, այլեւ Սուրիոյ, Պարսկաստանի, Միջագետքի, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ պարտադիր ըլլար այդ գոհաբանական մաղթանքին կատարումը, որ արդէն նուիրագործուած է Հոգելոյս Գէորգ Կաթողիկոսի հրամանագրով:

Ցաւալի է բսել թէ՝ հայ հոգեւորական դասակարգը իր ստուար մեծամասնութեամբ ժխտական դիրք բռնած է Մայիս 28ի հայ մեծագոյն տօնին: Բացառութիւն մը միայն: Այս տարի Հալէպի առաջնորդ Արտաւազդ եպիսկոպոս նախագահեց Մայիս 28ի տօնակատարութեանց: Ուրիշ ոչինչ:

Ալ ատեն է որ հայ ժողովուրդը հայ հոգեւորականի արժէքը կը կշռէ անոր հայրենասիրութեան չափովը:

Հայրենասէր մաքուր առաջնորդներու, հոգեւորական թէ աշխարհական, կարօտը կը քաշէ հայ ժողովուրդը:

Հայ ժողովուրդը պաշտամունք ունի [illegible] այնպիսի Խրիմեաններու ոգիով եւ շունչով ծնած ու սնած անձնուէր հոգեւորականներու:

ՍԵԳՈՒԻՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Պետական թոշակ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ

Պուլկարահայ առժամեայ Թեմական Խորհուրդին դիմումին վրայ, կառավարութիւնը որոշեց ամսական 2000 լէվա թոշակ վճարել Հայոց Առաջնորդին:

Օտար մամուլը Գ. Փոլ Պօնքուրի ...

Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 6ին ... տաքին նախարարութեան ... տեղի ունեցաւ օտար թղթակ... յառաջացուած սրահին վերաբ... նորոգուած եւ զարդարուած:

Հրաւիրուած էին օտար ... ընկերակցութիւններուն Փարիզի ... մեր անդամները, փարիզեան ... բաժերթերու տնօրէնները, ... նախարարութեան դիւանապե... մամուլի տեսչութեան ամբող... կազմը, եւն.:

[illegible] նոր եկաւ հրաւիրեալ... որոնք փութացած էին, եւ ... համակրական արտայայտութ... րուն մէջ էր որ նախ մուտք ... նախկին վարչապետ Գ. Էռիօ, ... լով իւրաքանչիւրին ձեռքը ... պէս:

Քիչ յետոյ կը յայտնուէր ... նախարար Գ. Փ. Պօնքուր:

Գ. տը Վալֆօռի դիւանապ... մամուլի տեսչութեան կողմէն ... րական զգացումները խօսք... ջանեց օտար մամուլի ներկայ... ցիչները, ծանրանալով անոնց ... րած դերի մասին ազգերու ... հասկացողութեան եւ համեր... թեան մէջ:

Գ. Պօնքուր հաւասարապէս ... իր բարեացակամութեան ձայն... օտար մամուլը, անհրաժեշտ ... անոր աջակցութիւնը՝ իր ... գծուածին դերին իրագործման ... մար:

Գ. Պօնքուրի առիթման վր... խօսք իրեն յատուկ անսեթեւ... րով շէշտելով խօսեցաւ իր ... միջա մասնաւոր համակրանք ... րանն, օտար թղթակիցներուն ... են նախկին վարչապետին կող... մէջ պարագայի մէջ:

Խմբական լուսանկարումներէ ... հրաւիրեալները առաջնորդ... պալատին պաշտօնական սրահ... ուր պատրաստուած էր ճոխ ... մը:

Ընկերական ու մտերիմ շր... մը մէջ՝ երկու պետական անձ... րութիւնները շրջապատուեցան ... րեա, վերանորոգելով անցեալ ... պումները յուշերը:

Հայ մամուլը կը ներկայ... «Յառաջ»ի աշխատակիցը

ՀՐ. ԱՍԼԱՆ...

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ

Ֆրանսական բանակի նախկին ... կամաւորներու Միութեան ընդ... ղովը տեղի ունեցած է յունիս... ընտրելով իր նոր վարչական ... հուրդը, որ 29 յունիսին կազ... դիւանը հետեւեալ կերպով ... Մարմարեան՝ նախագահ, Ա. ... նուկեան՝ փոխ – նախագահ, ... բաղեան՝ խորհրդական, Ա. ... եան՝ գանձապահ, Ա. Ձերմ... քարտուղար, Հ. Սէմէրճեան՝ ... քարտուղար:

Նախկին վարչ. ժողովին կազ... Մ. Մանուկեան՝ նախագահ, ... ճեան՝ փոխ – նախագահ, Ա... գանձապահ, Ս. Ձերմակեան՝ ... գանձապահ, Վարպետեան՝ ... գար, Սարաֆեան՝ փոխ – ... գար, Կ. Ժամկոչեան՝ դրօշա...

Հասցէ.— S.Djermaghian, ... Puget, Paris (18e)

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԸ ԵՒ ՍԱՖԱՎԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ա.

ԽՄԲ.— Նկարիչ Ս. Խաչատրեան, ինչպէս 1930ին, անցեալ տարի ալ Սպահան գնաց, ուսումնասիրելու եւ վերարտադրելու համար Սաֆավի արուեստին հրաշալիքները: 1930ի գործերը ցուցադրուեցան Փարիզի եւ Ամերիկայի մէջ: Իսկ նոր գործերը այս տարի նկարիչը ինք ցուցադրեց Թեհրանի մէջ, արժանանալով ջերմ գնահատութեան եւ պարսկական պատուանշանի մը:

Այս առթիւ, մեր աշխատակիցը մեզ ղրկած է հետեւեալ ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը:

Խաչատրեանի վրձինը լաթ ու պաստառի վրայ ի յայտ բերած է հայրենի տեսարաններ, ազգային եւ կենցաղական երեւոյթներ, տիպարներ, տարազներ եւ մանաւանդ Հայաստանի բնութիւնը՝ այնքան հարազատ եւ գեղեցիկ պատկերացումներով: Խաչատրեանը կրցած է իր նկարներուն տալ այնպիսի գոյներ եւ ճիշդ ու հարազատ արտայայտութիւններ, որ մարդու սիրտը կը լեցուի քաղցր յուզումներով եւ հոգին թեւեր առած կը սլանայ դէպի Աշխարհ Հայաստանը, դիտելու համար Հայոց լեռնապար Արարատ – Մասիսը՝ մէջ Արարատեան լայնածաւալ դաշտին, ուր Մայր Արաքսը «հին հին դարուց յիշատակներով առլցուն օձապտոյտ եւ հանդիսաւոր ընթացք մը ունի:

Ահա եւ Արագած՝ Ալագեազը, որուն վրայ կախ է ընկած երկինքէն Հայոց Լուսաւորչի կանթեղը: Փառագագաթ եւ ձիւնազարդ Արագածի գագաթը, ծիլն ու ծաղիկը, հողն ու քարը, ջուրն ու կանաչը, կեանք առեր են Խաչատրեանի վրձինով: Կարծես թէ այդ պաստառը նոյն ինքն կենդանի Ալագեազն է աչքիդ առջեւ ու դուն կ'ուզես «Ալագեազի մանիշները» երգել: Հայկական պարն ու սրբավայրերու ուխտագնացութեան տեսարանները այնքան գեղեցիկ եւ հարազատօրէն ի յայտ եկած են որ, պահ մը կը սլանաս դէպի այն աշխարհը, Հայոց Աշխարհը, ուր երբեմն կեանքը չէնշող էր եւ ուրախ: Հայ գեղջուկ տիպարն ու տարազները, գիւղն ու բնութիւնը Խաչատրեանի նկարչական ստեղծագործութեան մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն:

Արուեստագէտի մը համար եռանդն ու ոգեւորութիւնը կենսական անհրաժեշտութիւն են: Եթէ այսպէս է, ապա ուրեմն Խաչատրեանը ամէն բանէ առաջ իր ստեղծագործութիւններուն մէջ կը դնէ անսահման եռանդ, մանկան մը ոգեւորութիւնը եւ ապա բարեխղճութիւնը:

Նկարիչը նաեւ բանաստեղծ ըլլալու է՝ ապրելու եւ ապրեցնելու համար: Խաչատրեանը բանաստեղծի մը նման զգացում կ'ունենայ երբ իր վրձինը հայրենի տեսարանները կը յայտնագործէ: Կը զգաս որ այդ նկարիչը խորին յուզում եւ ապրումներ ունեցած է Արարատն ու Արագածը, Սեւանն ու հայկական պարը նկարելու ժամանակ: Եւ որքա՜ն անկեղծութիւն ու ներշնչում կուտան մեզ իր նկարները, որոնք հայրենի տեսարաններն ու ազգային տիպարները, դէմքերը կը պատկերացնեն մեր տեսողութեան առջեւ:

Յաւերժական ձիւնով ծածկուած վեհափառ Արարատը՝ աշնան, սեպտեմբերի սկզբին սքանչելի տեսք կ'ունենայ, մանաւանդ արեւածագին: Օդը պարզ ու պայծառ է, արեւի ծիրանեգոյն շողերը կ'իյնան սպիտակ կատարներուն վրայ, երկինքը կապոյտ է, ամպի ծուէններն անգամ չեն երեւար: Նկարիչը Արարատի այս րոպէի տեսարանն է ահա որ կը փնտռէ՝ իր վրձինի շնորհքը ի յայտ բերելու համար: Սքանչելի է Արարատը բանաստեղծն ու նկարիչը ներշնչելու, անոնց գրչին ու վրձինին, սրտին ու մտքերուն, զգացումներուն եւ ապրումներուն եռանդ ու եւ ստեղծագործութիւն տալու համար: Եթէ Ա. Ահարոնեանը հիանալիօրէն կը նկարագրէ Արարատն ու Այրարատեան դաշտը եւ Աւ. Իսահակեանը իրաւամբ Արագածի անմահ երգիչն է, ապա ուրեմն մեր տաղանդաւոր նկարիչներէն՝ Գէորգ Բաշինջաղեան, Արշակ Ֆէթվաճեան, Սարգիս Խաչատրեան եւ ուրիշներ՝ իւրաքանչիւրը կրցած է իր արուեստագէտ — նկարչի տաղանդի եւ խառնուածքի համաձայն՝ պատկերացնել Արարատ – Մասիսը, տալով անոր հոյակապ պատկերը՝ բնութեան, արեւի եւ երկինքի հարազատ գոյներու եւ ցոլացումներու տակ:

Շատ անմոռաց տպաւորութիւն ունիմ նկարիչ Ս. Խաչատրեանի մասին: Աշուն էր, 1917ի սեպտեմբերի սկիզբը, երբ Խաչատրեանը էջմիածին եկաւ՝ Արարատը նկարելու համար: Ճեմարանէն խումբ մը ուսանողներս ընկերացանք իրեն եւ գացինք մինչեւ Արաքսի ափը, Մարգարա գիւղին մօտ: Զինքը մինակ ձգեցինք իր վրձինին եւ ապրումներուն հետ ու մենք գացինք Մայր Արաքսի «ալեաց մէջ» «հին հին դարուց յիշատակները փնտռելու: Վերջացուց իր աշխատանքը. գոհ եւ ուրախ էր, անհունապէս երջանիկ, կը խօսէր, կը պատմէր, կը սորվեցնէր, կը բացատրէր, կը հիանար հայրենիքի սքանչելի տեսարաններով, կը հիացնէր մեզ իր ապրումներով, որոնք մեր առջեւ կը պարզէին հայրենասէր արուեստագէտի մը սիրտն ու հոգին: Այն ատեն դեռ շատ երիտասարդ էր, 31 տարեկան, սակայն եւ այնպէս Կովկասի գեղարուեստական շրջանակներուն մէջ գրաւած էր իր արժանի տեղը եւ ամէնուրեք կը վայելէր յարգանք եւ համակրանք:

Իր պարզ, անուշ եւ մտերմ... ութեամբ, արուեստագէտ... տրեանը ժողովրդականութիւ... յելէր նաեւ Թրքահայաստանէ... կաս տարագրուած հայութեան ...

Կը շրջէր ամէն կողմ եւ կը ... գաղթականներ ու տարագրեալներ... պարները, քաջ գիտնալով ... հորիզոններուն տակ անոնք ... կորստեան եւ անհետացման ... թարկուէին: Եւ յիրաւի այս ... թեամբ նկարիչներ՝ վաստակ... շակ Ֆէթվաճեանը եւ Սարգիս ... տրեանը շատ անգնահատելի ... տանք կատարեցին: Ուրիշ ... պիտի խօսիմ նաեւ Արշակ Ֆէ... եանի մասին, որուն հետ մ... յարկարանի մէջ (էջմիածին) ... ժամանակ ապրելու բախտ ու... մօտիկէն ծանօթացայ անոր ... նկարչական աշխատանքներուն ... տեղծագործութեանց: Աշխատա... ՐԸ, որոնք Ֆէթվաճեանն ի յ... րաւ 1918–1919 թուականներու ... յաստանի մէջ, ամբողջովին կ... կայացնեն հայ արուեստի եւ ... մէկ մէկ հրաշալիքներ: Սակայն ... բոլորի մասին, ինչպէս ըսի ուրի... թիւ մը:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄ...

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Չայրենք, բայց...»

Թուրք թերթ մը կը գրէ.—

[illegible]

[illegible] մահճակալի գրականութիւն կը մշակուի:

«Գեղեցիկ» կոչուած մեր վէպերուն [illegible] զարգացած կամ [illegible] սիրուհի մը կամ մայր մը չէ որ [illegible] գտնենք, այլ անպատճառ կ'ուզենք [illegible] լեցուն գինարբուք, այր մը խաբելու ընդունակ գեղանի կին մը: Մենք [illegible] ենք բնութենէն եւ ընկերութենէն կրթիչ արձագանգներու: [illegible] Ինչու, պարզապէս գիրք քչելու համար այդ «ճիճի» անտարաններով ամբողջ գրականութիւն մը Եւրոպայի [illegible] փողոցներուն վերածել, մեր մանչերուն ու աղջիկներուն հոգիները այդ [illegible] բովէն անցնել' ահաւոր ոճիր մըն է:

Աշխարհի ամենախաւարամիտ յաղթանակը շահեցանք, պատմութեան մէջ [illegible] յեղափոխութիւնը ըրինք, կատարելութեան տեսութեան [illegible] յեղափոխութիւնը գլուխ հասցուցինք, բայց դեռ [illegible] Գալարթիի «բուրժուական» ոճէն, Մոնթեսքիեի «սիրերթիկներ»էն չենք կրցեր բաժնուիլ:

Լաւ, չայրենք, եղբայր, բայց ի՞նչ ընենք, նստինք լա՞նք:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Փիէր Լոթի

Ուշացած այս բօմանթիքը, Փիէր Լոթի, խռովահար պատանեկութիւն մը անցուց, կ'ըսէր վերջերս Էրնէստ Սէյիէր, դասախօսութեան մը ընթացքին.

Աւարտելէ յետոյ Նաւային վարժարանը, Թափառելու կ'ելլէ ովկիանոսներու վրայ եւ կախարդիչ կղզիներու մէջ: Պահ մը կը սիրահարի Տահիթ բնակող տժգոյն բայց գեղանի Ֆրանսուհիի մը: Աժա այդ ատեն էր, որ զինք մղեց, Ֆրանսա վերադարձին, նուիրուելու մատենագրութեան: Գեղեցիկ չէր Լոթի, եւ հաճելի ըլլալու համար Տահիթի գեղուհիին' յօժար էր տալու աշխարհի մէջ ինչ որ ունէր, որպէսզի գեղեցիկ ըլլար, ինչպէս կ'ըսէր յաճախ: Եւ Կրավէլի սարահարթին վրայ, ամէն օր, կը մարզէր իր ջիղերը, իսկ իրիկունները, խումբ մը լաճերու հետ, հնավաճառներու պէս ծպտուած, գդակները իրենց քիթին քաշած, կը զուարճանային Վէնսէնի անտառին մէջ: Տարի մը յետոյ, դեռ Պոլիս չմեկնած, Թուլոնի մէջ, կը խառնուի շրջիկ թատերախումբի մը, եւ հապիտի դեր կը խաղայ: Յաջողութիւն կը գտնէ, կրկէսին հանդիսատեսները նարինջ ու ծաղիկ կը նետեն իր մարզուած սրունքներուն եւ խնդկատակ պարերուն: Կը գինովնայ պահ մը այդ յաջողութեամբ: Բայց շուտով իր մէջ կը ծնի ունայնութեան զգացում մը: «Բանի չեմ հաւատար, ոչ ալ մարդու, հաւատք չմնաց հոգւոյս մէջ, ոչ ալ յոյս», կը մրմնջէր տխրագին: Եւ 27 տարեկան այս երիտասարդը, որ «աշխարհի վրայ ինչ որ ունէր կուտար գեղեցկութեան համար», արդէն պատրաստ է տալու իր կեանքը, որպէսզի ունենար Քրիստոսի հաւատացողներուն լուսաւոր պատրանքը»:

Մինչեւ ողնածուծը սկեպտիկ, Լոթի մատնուած է հոգեկան տառապանքներու, անձկութիւն մը կը զգայ, բայց չի կրնար բացատրել: Կը վախնայ գիշերէն, որովհետեւ գիշերը կէս-մեռել մը կը յիշեցնէ իրեն եւ առաւօտները կ'արթննայ «տարօրինակ արթնութեամբ մը», ողբահար: Ի՞նչպէս գտնել հոգիի խաղաղութիւնը: Ի վերջոյ փառքը կուգայ դարմանելու իր խռովքները, հոգւոյն փոթորիկը, բայց որքա՞ն կարճ կը տեւէ այդ:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

Ելեկտրակառքերը կը վերցուին

Ուշադիր դիտող մը կը տեսնէ որ Փարիզի մէջ հետզհետէ կը վերցուին ելեկտրակառքերու (թրամվէյ) գիծերը եւ հաղորդակցութիւնը կ'ապահովուի ներկայիս, բազմաթիւ փողոցներու մէջ, հանրակառքերով (օթօպիւս):

Փարիզի հանրակառքերու եւ ելեկտրակառքերու ընկերութեան վարիչը, Մարիաժ, Ֆրանսական թերթի մը խմբագրին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին կը յայտնէ թէ շուտով ամբողջ Փարիզի մէջ պիտի վերնան ոչ թէ ելեկտրակառքերը, այլ հանրակառքերը

Կ'ապրինք արագութեան դարուն մէջ: Ելեկտրակառքը, որ շոգեկառքի պէս կը հետեւի երկաթէ գիծերուն, տեսնուեցաւ որ կը խճողէ փողոցները եւ չի կրնար պահանջուած արագութեամբ փոխադրել քաղաքին բնակչութիւնը: Ընդհակառակն, հանրակառքը, որ մեծ ինքնաշարժ մըն է պարզապէս, թէ արագ կը սուրայ եւ թէ չի խճողեր փողոցները, որովհետեւ կրնայ օգտուիլ փողոցին լայնքէն, որքան ալ նեղ ըլլայ:

Այս հարցը շատոնց օրակարգի վրայ դրուած էր, բայց շատերը կը պնդէին թէ ելեկտրակառքին սպասարկութիւնը աւելի աժան է քան հանրակառքին սպասարկութիւնը, տրուած ըլլալով գոյութիւնը ելեկտրական գործարաններու, որոնք ելեկտրական առատ եւ աժան ուժ կը հայթայթեն, ընդհակառակն, կ'ըսէին անոնք, հանրակառքը շարունակ ձգախէժէ անիւ կը մաշեցնէ: Բայց վերջին փորձերը հաստատեցին, որ Փարիզի փողոցներուն սալարկման նոր ձեւով ձգախէժէ անիւները դժուար կը մաշին: Իւրաքանչիւր անիւ 50.000 քիլոմեթր ճամբորդելու չափ տոկունութիւն ունի, ընդհակառակն երկաթէ գիծեր տեղաւորելը աւելի սուղ կ'արժէ:

Այսպէս շուտով ելեկտրակառքերը պիտի անհետանան Փարիզի փողոցներէն, եւ գեղեցիկ, հանգստաւէտ եւ արագընթաց մեծ ինքնաշարժներ, նոր հանրակառքեր, պիտի սպասարկեն մայրաքաղաքի բնակչութեան փոխադրութեան:

Սանասարեանի դատը

Յունիս 24ին Պոլսոյ Իրաւական Բ. Ատեանին առջեւ շարունակուեցաւ Սանասարեան խանին դատավարութիւնը:

Նախորդ նիստին, Պատրիարքարանի փաստաբանները յայտնած էին թէ ընդարձակ յիշատակագրով մը պիտի փաստեն թէ դատարանը պէտք չէ համակերպի Վճռաբեկին որոշման, այլ պնդելու է իր նախորդ որոշման վրայ:

Այս անգամ, Նէճաթի պէյ (պատրիարքարան) ըսաւ թէ երկու խնդիրներու քննութիւնը աւարտած չէ եւ հետեւաբար առաջիկայ նիստին պիտի ներկայացնեն յիշատակագիրը: Կուսակալութեան փաստաբանները առարկեցին թէ դատը հինգ տարիէ ի վեր կը շարունակուի, «գիմացի կողմին անտեղի ձգձգումներուն պատճառաւ»:

Վերջին անգամ ըլլալով, դատարանը նոր պայմանաժամ մը տուաւ: Յառաջիկայ դատավարութիւնը պիտի կատարուի յուլիս 17ին:

Այդ նիստին, դատարանը պիտի ճշդէ թէ համակերպելո՞ւ է Վճռաբեկին որոշման, թէ պնդելու է նախորդ վճռին վրայ, որուն համաձայն խանը Պատրիարքարանին կը պատկանի:

Եթէ դատարանը համակերպելու որոշում տայ, այն ատեն պիտի քննուի թէ Սանասարեան կտակը ներկայիս կը գործադրուի՞ թէ ոչ:

Ցիլիկի Մխիթարեան վարժարանի տարեվերջի հանդէսը

ՑԻԼԻՔԷ, 27 յունիս (Յառաջ).— Կիրակի, 25 յունիս, կէսօրէ վերջ, Ֆրանս. քոլէժի հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ վիէննական Մխիթարեան վարժարանի ամավերջի հանդէսը: Ընդարձակ սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր: Ներկայ էին նաեւ Ֆրանսական հիւպատոսը, Ֆրանս. վարժարանի տնօրէնը եւ պետական քննիչը:

Հանդէսը սկսաւ «Ծովի Մարիցա յով», Հ. Տ. Քօսեանի ղեկավարութեամբ: Աշակերտներ' հայերէն, ֆրանսերէն, պուլկարերէն եւ գերմաներէն լեզուներով արտասանութիւններ ըրին: Երգիչ Գ. Մ. Փափազեան ունեցաւ երգի բաժին մը, իսկ փոքրիկն Ե. Գ. Կարապետեան նուագ մը ջութակի վրայ: Երգչախումբը երգեց նաեւ «Տալարիկ»ը եւ «Ալագեազ»ը:

Հ. Ս. Եղիայեան կարդաց դպրոցին տարեկան տեղեկագիրը, որուն համաձայն վարժարանը այս տարի եւս ունեցած է նոյն թիւով աշակերտ (150—160): Պետական քննիչներու ներկայութեան կատարուած քննութիւնները շատ լաւ արդիւնք տուած են: Յետոյ, բաշխուեցան վկայականներ ու մրցանակներ:

Բանախօսեց վարժարանի տնօրէնը' Հ. Հ. Ոսկեան' «Կորստի ճամբու» մասին: Իր բանախօսութիւնը, օրինակներով ու պատկերներով համեմուած, թելադրանք մըն էր ծնողներուն անխաթար պահելու հայ ընտանեկան բոյնը ու զուրգուրալու սերունդի բարոյականին եւ առողջութեանը վրայ:

Հ. Ոսկեան յայտարարեց նաեւ թէ յառաջիկայ տարուընէ սկսեալ Մխիթարեան վարժարանի նախակրթարանի բաժինը երկսեռ պիտի ըլլայ:

Յետոյ ներկայացուեցաւ հետաքրքրական խաղերգ մը որ ծոյլ եւ աշխատաւոր տղոց ցուցադրումն էր, եւ [illegible] ու հանդէսը փակուեցաւ պալէթով մը:

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Սելանիկի հայ գաղութի թիւը ներկայիս 5000 հոգի կը հաշուուի. մօտ 1500 հոգի Հայաստան մեկնած են անցեալ տարի: Դեռ իսկ երկու հազար հոգի, որ տեղաւորուած չեն ու յառաջիկային մաս կազմելու են ներգաղթին:

Աթէնքի հետ բաղդատմամբ, Սելանիկի տնտեսական վիճակը ծանր է ու անգործութիւն կայ: Բնականաբար առաջին հերթին գործէ պիտի հանուին օտարականները, հոս ալ ամէնէն շատ տուժողը կ'ըլլայ հայ աշխատաւորը: Պէտք է խոստովանիլ որ հին Յունաստանի բնակիչները, բուն Հելլէնները, չափազանց լաւ տրամադրուած են դէպի Հայերը

ԹԵՆԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ե. ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ յուլիս 9 եւ 16ին Անիէռի մէջ, 22 Rue des Bas, «Թէնիս Վոլթէր»ի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի: Մասնակցելու համար դիմել Կազմակերպիչ Յանձնախումբի գանձապահ Գ. Ժ. Ֆրէնկեանի 56 Rue Lafayette, Paris.

ՄԱՄՈՒԼ

Հող չունեցողներուն հող

«Յուսաբեր» խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով այն յուշագիրը որով Տնտեսական Խորհրդաժողովին գերմանական յուշագիրը հաշիւ կը պահանջէր հող չունեցող ազգերուն համար, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (21 յունիս).

— «Գերման յուշագիրը խիստ հետաքրքրական է, վասնզի երկու կարեւոր սկզբունքային խնդիր կը շօշափէ:

Կարելի՞ է ընդունիլ, որ կարգ մը ազգեր կամ բնաւ երկիր չունենան, կամ ունենան այնքան քիչ, որ զուրկ ըլլան իրենց կեանքն ու աճումը ապահովելու կարելիութենէ. եւ այդ այն ատեն, երբ ուրիշ ազգեր կը տիրեն այնպիսի ընդարձակ հողային տարածութեանց, որոնք կը գերազանցեն իրենց պէտքերը

Ու յետոյ, կարելի՞ է հանդուրժել որ երկրի մը կառավարութիւն, որպիսին է խորհրդային իշխանութիւնը օգտուի միջազգային յարաբերութեանց դիւրութիւններէն ու բարիքներէն եւ միեւնոյն ատեն զաւէ ամբողջ աշխարհին դէմ, քայքայելով ժողովուրդներու տնտեսութիւնն ու մշակոյթը, վրդովելով անոնց խաղաղութիւնը եւ ստեղծելով անյաղթահարելի միջազգային տագնապներ:

Այս է իմաստը Հուկենպերկի յարուցած խնդիրներուն. եւ ըստ այնմ ալ կը տրուի պատասխանը, ու կ'առաջարկուին գործնական միջոցները: Ոչ կարելի չէ ընդունիլ ազգերու հողազրկութիւնը, ինչպէս նաեւ այն, որ ուրիշներ պէտք եղածէն աւելի ունենան: Այսպէս, Ռուսիա Ասիոյ մէջ 16 միլիոն քառակուսի քիլոմէթրէ աւելի երկիր ունի, ուր ընդամէնը 28 միլիոն մարդ կ'ապրի ըսել է' ոչ իսկ երկու հոգի մէկ քառակուսի քիլոմէթրի վրայ: Մէկ ու քառորդ միլիոն տարածութիւն ունեցող Թուրքաստանի երկրին մէջ, ըստ եւրոպական աղբիւրներու, կ'ապրի 10–11 միլիոն մարդ, այսինքն' 8–9 հոգի մէկ քառակուսի քիլոմէթրի վրայ: Մինչ Գերմանիոյ մէջ, 471000 քառ. քիլոմէթրի վրայ սեղմուած է 65 միլիոն մարդ, շուրջ 140 հոգի մէկ քառ. քիլոմէթրի վրայ: Աւելի նպաստաւոր պայմաններու չէ Իտալիա կամ նոյն իսկ Ֆրանսա բայց անոնք գոնէ գաղութներ ունին, ուր կրնան բնակեցնել իրենց ժողովուրդներուն յաւելումը

Իսկ Հայաստա՞ն, իսկ հայ ժողովո՞ւրդը, որմէ ահագին մաս մը աստանդական գոյութեան դարհուրանքին մատնուած է, մինչ իր երկիրը, դարերու աշխատանքով իր շինուցած հայրենիքը օտարներէ բռնագրաւուած ամայացուած ու բրենիներու եւ բուերու լքուած է:

Անշուշտ, յուզում պիտի յարուցանէր Հուկենպերկի առաջարկը: Չէ՞ որ ան հրապարակ կը հանէ խնդիրներ, որոնց լուծումը կը պահանջէ անվերապահ այլասիրութիւն եւ վճռականութիւն. առաքինութիւններ, որոնցմով հազիւ թէ կրնան պարծենալ «չրջանակները»:

Ոչ թէ ըսելով, այլ տեղափոխումով դատապարտեալներու

Աւջի օր արձանագրած էինք գրոյց մը, որուն համաձայն խորհրդային իշխանութիւնը ընդհ. ներում պիտի հռչակէ, արձակելով 100,000 բանտարկեալներ եւ աքսորականներ:

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ' այս գրոյցը անկասկած հետեւանք է թիւրիմացութեան մը, որ ծագած է դատական գործավար Կրիլէնկոյի մէկ յայտարարութենէն: Գործավարը վերջերս կը յայտարարէ ժողովի մը մէջ.

— «Ընկերնե՛ր, դժուարին կացութեան մը մէջ կը գտնուինք: Մեր բանտերը լեփ-լեցուն են, ինչ որ կը խանգարէ մեր ծրագիրները եւ ամէն բնական աշխատանք: Կը ջանանք նոսրացնել բանտերը

Այս առթիւ, աւելցուցած է թէ գործավարներու խորհուրդը հրամայած է նոսրացնել բանտերը, վերարաչխելով եւ վերակազմելով բանտային բանակատեղիներն ու գաղութները (դատապարտեալներ), մասնաւորապէս Վոլկայի աւազանին, Սեւ Հողերու եւ Կովկասի մէջ: Բանտարկեալներու արձակման խօսք չըրաւ:

Իբրեւ մաս Մոսկուայի նոսրացման ծրագրին, կառավարութիւնը Մոսկուայի թիւ մէկ Աշխատանքի Գաղութին (Թիւրմա) բոլոր դատապարտեալները ղրկած է Ուրալի, Կարելիայի եւ ուրիշ հեռաւոր շրջաններու բանակատեղիները:

Խորհրդային մամուլը այս առթիւ կը գրէ թէ' Սպիտակ ծով — Պալթիկ ջրանցքը ամբողջովին շինուեցաւ նախաձեռնութեամբ [illegible], ընկերային տեսակէտով վտանգաւոր հազարաւոր բանտարկեալներու կողմէ, որ կը բաղկանային կուլակներէ, քաղքենի փրոֆէսօրներէ, գողերէ, ահաբեկիչներէ, խաբեբայ ճարտարագէտներէ, լրտեսներէ, չահագէտներէ, աւազակներէ, դրամանենգներէ եւ արեւելեան պէյերէ, որոնք դատապարտուած են երեքէն տասը տարի բանտարկութեան»:

«ՏՂԱԴ ԱՌԵՒԱՆԳԱԾ ԵՄ. ՊԱՐՏՔԴ ՎՃԱՐԷ ՈՐ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵՄ»

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Անատոլուի Նէճիպ գիւղին մէջ պահանջատէր մը առեւանգած եւ իբրեւ պատանդ վար դրած է իր պարտապաններէն մէկուն տղան, սպառնալով որ պարտքը վճարէ:

Ոստիկան ոյժերը անմիջապէս լուր առնելով, ձերբակալած են մարդը: Տղան վերադարձուած է իր ծնողքին:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՑՆՑԱՌՈՒՀԻՆԵՐԸ որոշած են դադրեցնել ամէն գործառնութիւն, բողոքելով տուրքերու ծանրութեան դէմ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ' ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

— Շո՛ւն քոփ, այս թէզ մը աղան [illegible] ինչ գիտէ իսլամութիւնը, ի՞նչ գիտէ [illegible]ութիւնը: Մի՞թէ դուն լա՞ւ [illegible] ես, խելքը, օրական քանի՞ անգամ նամազ կ'ընես, եա գիտեմ [illegible] ոչ ծոմ կը բռնես, ոչ իսլամութեան [illegible] կը կատարես:

Այսպէս ըսելով ձին վրան քշեց, քանի մը ճիպոտ թիկունքին իջեցուց եւ [illegible] պառաւներէն որ իրիկուն [illegible] «Ղօնախ» երթամ: Երբ դէր [illegible] այս պարագան, միտքս կուգայ Շոփէնհաուրի խօսքը.

— «Ինչպէս արտասուելին ուխտաւորներու հօտը կ'արածէ ուրախ զուարթ [illegible] անդին կեցած մսավաճառը ակնարկով ուխտաւորներու ճակատագիրը [illegible] վճռէ եւ անոնք չեն հասկնար ինչ [illegible] կատարուի, նոյնն է նաեւ մարդոց ճակատագիրը»:

Արդարեւ, ի՞նչպէս կ'ըլլար որ Հայերու դահիճ պէկը, հայրս իր ձեռքով սպաննող պէկը կարեկցէր ինծի եւ քիւրտ աղաս յանդիմանէր:

Պարզապէս, զիս ազատելով դժոխքէն, ուրիշ դժոխքի մը համար:

×

Ազատուած էի Փիզիքական տանջանքէն, այս անգամ ենթարկուեցայ հոգեկան եւ բարոյական տանջանքներու:

Պէկին «Ղօնախ»ը որեւէ գործ ընելու անկարող էր: Անորոշ վիճակի մէջ էր տակաւին: Ի՞նչ էինք մենք: Ոչինչ: Սառեր մը միայն, պատառ մը չոր հաց եթէ կարենայինք ձեռք ձգել, վռնտուած եւ քաշտ շան պէս, ատկից լաւը չպիտի ըլլար. հարիւր շուներու տեղանէն մի՞թէ հաց, կերակուր կ'առնէի՞ր որ կուշտ փորով ուտէինք ... Պէկին «Ղօնախ»ը կը վխտային հազարաւորներ, ոմանք ոճրագործներ էին որ փախած եկած էին պէկին պաշտպանութեանը ապաւինելու, ոմանք ընտանեկան պատիւ բռնաբարած էին եւ վրէժխնդրութենէ ազատուելու համար հոն էին ապաստանած: Ոմանք գողութիւնով հալածուած' իրենց շունչը հոն առած էին: Ինչ որ էր Սուլթան Համիտներու գերը Երլտըզի պէս եւ արիւնոտ սեմէն ներս, նոյնն էր պէկերու «Ղօնախ»ին սեմէն ներս Համիտի աշակերտներն էին պէկերը Հայերու ամբողջ հարստութիւնը հոն հաւաքուած էր: Աղաներ, էֆէնտիներ, ծոյլեր, սնակալէզներ, շան պէս տիրոջ առջեւ քծնողներ, կատարեալ աւազակային որջ մը:

Անոնց առջեւէն պիտի իյնէր պատառ մը չոր հաց կամ գդալ մը ապուր կերակուր: Երեք անգամ երեք շարք սեղանի կը նստէին արեւելեան խոշոր «սինի»ին շուրջը. Շատ անգամ անօթի կը մնայի: Լաւ էի, հոգիս կը կեղծար, շուրջս մաքրիմ դէմքեր չէ կային: Քանի մը հայ տղաքներ կային ինծմէ մեծ: Բոլորին անունները փոխեր էին: Կը կարծէի որ այդ տղաքներուն հոգին ալ փոխուած էր իրենց տարազին եւ անունին պէս: Ուստի, ինծի օտարներ կը թուէին:

Կ'ուզէի փախչիլ հեռուները, ամայի ձորի մը մէջ, եւ լաւ բնութեան պատ ծոցին մէջ, միս-մինակ, մինչեւ որ հոգիս խաղաղէր: Լացը ո՜րքան լաւ է, եթէ մարդ կարենայ լալ ... Սրտի մաղձը լացով միայն կրնայ դուրս թափել: Արցունքը կը լուայ խռոված հոգին:

Կամաց կամաց տառ ալ ընտելացայ եւ համակերպեցայ: Որոշ գործ մը չունենալով, սուրհանդակի պէս ներս դուրս կը ղրկուէի: Տարիքս կը ներէր ինծի որ հարէմէն ներս մտնէի: Մանկլաւիկի պաշտօն: Պէտք եղած առարկայ մը տանիլ-բերել էր գործը, կամ «Տիկանց»էն խօսք մը հասցնել հարէմին, եւն.:

Թուրք կիներ տղամարդոց չէին երեւար, եթէ տասնըհինգէն վեր է տարիքը.

Երբ առաջին անգամ մուտք գործեցի հարէմէն ներս, անմիջապէս նշմարեցի մռայլ եւ թախծոտ դէմքեր, որ լուռ իրենց գործերը կը կատարէին: Բոլորը ինծի կը նայէին արտասուալից աչքերով:

Եւ ես այդ թշուառներուն հոգին կարդացի իրենց աչքերուն խորը: Ու սարսռացի: Հայ կիներու եւ մանկամարդ աղջիկներուն խեղճուկ նայուածքները զգետնեցին զիս: Ցանկս փոթորկեցաւ: Ես ինձ ամօթապարտ կը զգայի, կը կարծէի թէ նայուածքով ինծի ըսել կ'ուզէին.

— Անամօթ, դու հայ տղայ չես, չե՞ս տեսներ որ մենք հոս քու աչքիդ առջեւ կը լլկուինք, կը տառապինք, ամէն մէկս ցաւ մը, վիշտ մը ունինք, որ բաժնելու էիք դուք հայ տղաքներդ: Ձեր ներկայութեամբ մեր պատիւը կը լլկուէր ..

Ամէն անկիւնէ նայուածքներ զիս կը հալածեն: Ո՞ւր փախչիմ, ո՞ւր երթամ: Մի՞թէ յանցաւոր եմ որ ողջ մնալուս, ինչո՞ւ զիս ալ չսպաննեցին վատերը: Ինծի պէս քանի՛ քանի՛ հայ մանուկներու, պատանիներու գանկերը ջախջախուած են սա վարը, Թանտակին ձորը: Ինչո՞ւ զիս կը մեղադրեն հայ մայրերս ու քոյրերս: Մի՞թէ ես տղամարդ եմ ...: Ոչ: Քանի՞ տարեկան եմ: Տա՞սը: Շատ շատ գէրոյին տեղը երկուք թող դրուի: Բայց ի՞նչ պիտի կրնայի ընել:

Այստեղ ես ինձ նայեցայ որ իրօք փոքր եմ, հոս քիչ մը չունիմ տակ: Ես յանցաւոր չեմ որ իրենք բռնաբարուած են, կարասներէն առեւանգուած, պէկերու, աղաներու, բոլոր Թուրք ցեղին քմահաճոյքին համար վար դրուած կը տառապին: Փոքր ըլլալուս համար մխիթարուեցայ ըսելով թէ թող բարի ըլլան, թող արդար ըլլան հայ մայրերը եւ քոյրերը իրենց դատաստանին մէջ: Ես իմ կամքովս ալ չեմ եկած իրենց առջեւ:

Պէկին երկու մանկամարդ քոյրերը արծաթ ծիծաղով շատրուանին կողմէ ույրուեցան փախուստով: Փախուստին յաջորդեցին անվերջ քրքիջներ: Իրենց մազերուն հիւսկէնները մէջքէն վար ձգած, ոսկի եւ արծաթ զարդերով զարդարուած, անոնք խրոխտաբար ընկողմանեցան թանձր թաւիշէ օթոցներուն մէջ, յատակը արեւելեան գորգերով զարդարուած:

Մէկ ինծի կը նայէին, մէկ հայ աղջիկներու խմբակին եւ կը հռհռային: Հասկցայ ... հասկցայ որ կը ծաղրէին մեզ: Ցեղային ատելութեան քրքիջով, ծաղրով, կ'ուզէին սպաննել մեր խոցուած հոգիները:

Ի՞նչպէս պէտք էր տանիլ այսքան ծանր վիշտ:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱՃԵԱՆ

(Շարունակելի)

Վիթխարի ցոյց մը Գերմանիոյ մէջ

7500 ԱՂԱՒՆԻՆԵՐ ԿԸ ԹՌՑՆԵՆ

Կիրակի օր, հսկայական ցոյց մը կազմակերպեցին նախկին պատերազմիկները, Փոցտամի մէջ: Ներկայ էին 120,000 հոգի:

Քսանատւն հազար վեթերաններ, որոնք մասնակցած են 1866ի, 1870–71ի եւ 1914ի պատերազմներուն, ինչպէս եւ բազմաթիւ Նացիներ, պողպատեայ սաղաւարտակիրներ անցք մը կատարեցին զօր. Հորնի առջեւ, անոր ներկայացնելով Գերմանիայէն խլուած երկիրներու 80 դրօշակներ: Զօրավարը մեծ ճառ մը խօսեցաւ, չեշտելով թէ ցոյցը նուիրուած է Փրուսիացի զինուորին, առանց որու Գերմանիան եւ Փրուսիան գոյութիւն չպիտի ունենային: Աւելցուց թէ նախկին պատերազմիկներու դաշնակցութեան նպատակն է պահպանել զինուորական հին ոգին: Զօրավարը Գերմանիոյ ազգային վերածնութեան եւ յեղափոխութեան շրաչքը վերագրեց Հինտէնպուրկի եւ Երիտասարդ Գերմանիոյ առաջնորդին՝ Հիթլերի.

Յետոյ, եօթը հազար հինգ հարիւր աղաւնիներ արձակուեցան, որպէս զի նախկին պատերազմիկներուն ողջոյնը տանին Հաննոուեան գաւառներու իրենց եղբայրներուն:

*** Այսօր – վաղը նոր հրամանագիր մը կը հրատարակուի, որուն համաձայն պիտի լուծուին Կեդրոնի կաթոլիկ կուսակցութիւնը: Գաղտնի ոստիկանութիւնը փակած է այդ կուսակցութեան կապուած բոլոր ընկերակցութեանց հաւաքատեղիները, գրաւելով անոնց գոյքերը: Կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ այս ընկերակցութիւնները իրենց գործունէութեամբ կը խանգարեն պետութեան աշխատանքը:

Այս առթիւ, Վատիկանի պաշտօնաթերթը, որ մինչեւ հիմա զգոյշ դիրք մը բռնած էր, կը գրէ թէ տասնեակ հազարաւոր մարդիկ ձերբակալուած են, առանց նկատի առնելու անոնց դիրքը եւ մատուցած ծառայութիւնները.

Իտալական թերթերն ալ դիտել կուտան թէ հիթլերական շարժումը բողոքականութիւն կը հոտի, թէեւ Հիթլեր ինք հանդիսաւորապէս յայտարարեց թէ կաթոլիկ է եւ կը մնայ:

Միւս կողմէ, բողոքականներն ալ մտահոգութեան մատնուած են, եւ նախագահ Հինտէնպուրկ հարկադրուեցաւ նամակ մը ուղղել վարչապետ Հիթլերի, նոր բարեացակամ ուշադրութեան յանձնելով եղած տրտունջները:

*** Հիթլեր նոր ճառ մը խօսելով չեշտեց.

— «Մեր յեղափոխութեան գործնական նպատակն է վերահաստատել կարգ – կանոնը երկրին մէջ, բերել նախապայման ուժ ցուցնելու արտաքին աշխարհին առջեւ: Յեղափոխութեան մը ճակատ նպատակը իշխանութիւնը գրաւել չէ, այլ մարդիկ կազմել: Յեղափոխութիւն մը կը յաղթէ այն պայմանով որ իր ոգին դրոշմէ ոչ միայն իր աշակերտներուն մէջ, այլ եւ իր շրջանին վրայ: Քաղքենի դասուն քաղաքական վարիչները կազմուած էին զուտ տնտեսական ըմբռնումներով, անհրաժեշտ է անոնց տեղ դնել նոր ընտրանի մը, հաստատել՝ ցեղով եւ արիւնով»:

Այրի Տիկին Հայկանուշ Փափազեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Մ. Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Փափազեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Մ. Ք. Թէրզեան, Այրի Տիկին Մէրկէլեան (Փարիզ), Այրի Տիկ. Ն. Ազատեան (Երեւան), Այրի Տիկ. Շ. Փապուճեան (Նիս), Այրի Տիկ. Ն. Պէրպէրեան (Նիս), Տէր Վ. Քահ. Փափազեան (Վանա), Տէր եւ Տիկին Փափազեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ս. Փափազեան (Հոմս), Տէր եւ Տիկ. Մ. Պէրպէրեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Մ. Վարդանեան (Երեւան), Տէր եւ Տիկ. Փ. Շիկկիրեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Յ. Փապուճեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկ. Ն. եւ որդիք, Նալպանտեան (Նիս), Գ. Ա. Գարակէօզեան (Պոլիս), Այրի Տիկ. Պաղտասարեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Ա. Զաքարեան (Վիէն), Տէր եւ Տիկ. Ա. Միքեան եւ որդիք (Աթէնք – Վոլօ) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, հօրեղբօր, եղբօր, աներհօր եւ ազգականին՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

գաղնադէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 28 յունիս, չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ՝ 29 յունիս հինգշաբթի եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Վիէնի գերեզմանատան մէջ:

Վիէն (Իզէր) Ֆրանսա, 30 Յունիս 1933

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Քէօլէեան, Աւագեան, Փափազեան, Զաքարեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց՝ որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր, թոռան, քեռորդւոյն եւ զարմիկին՝

ՌՈՊԷՐ ՔԷՕԼԷԵԱՆԻ

(Յուկէս տարեկան)

կսկծալի մահուան առթիւ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 30 Յունիս Ուրբաթ օր եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Guillotiereի գերեզմանատունը:

Լիոն, 1 յուլիս 933

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Գարունի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսգուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Փարիզ եւ շրջակայքները

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ ՀՐԱԶԴԱՆ եւ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբերու ընկերները այսօր Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Ավրնիւ տէ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

X. անմշմար ժպտեցաւ ինծի, գլխով թեթեւ բարեւ մը տալով: Կարմիր երեսով կառապանը գլխ չէր հեռացներ իր աչքերէն եւ թեթեւ մը կը ժպտէր, ինք ալ: Մօտեցայ եւ որոշուած ծածկախօսով ըսի.

— Կառապան, Ջնամէնկա տար զիս:

— Բայց պարոն, այստեղ Զնամէնկա փողոց չկայ, տասնկ փողոց մը կայ Մոսկուայի մէջ, ըսաւ Սազոնով, իր աչքերուն մէջէն ժպտելով:

Մեկնեցանք դէպի Գալերի կամուրջը: Տխրաշունչ ձին շատ դժուար կը քաշէր կառքը: Շարունակ, Սազոնով նաեւ կը դառնար նստած տեղէն եւ ուրախ զուարթ շեշտով մը ինծի կը պատմէր կառապանի իր կեանքին զանազան դրուագները: Իր դէմքը, երիտասարդութեան լիութեան մէջ, իր խօսքերը, հանդարտ եւ ինքնավստահ, խաղաղութեան եւ գոհունակութեան տպաւորութիւն մը կը ձգէին: Երբ բաժնուեցայ իրմէ, երբ իր կառքը անհետացաւ փողոցին անկիւնը, փափաքըն ունեցայ վերստին տեսնելու իր ժպտուն երեսը, վերստին լսելու իր զուարթ եւ ինքնավստահ խօսքերը:

Շուտով Ազեւ մեկնեցաւ, ինչպէս յայտարարեց, կարգադրելու կուսակցական կարգ մը գործեր: Գոկտոլով կը բնակէր Սեգեվոլդի մէջ: Կալիաեւ կը սպասէր Նիժնի – Նովգորոդի մէջ այն ընկերոջ, որ պիտի հասնէր Ժընեւէն, (իբրեւ անուն՝ տանք Ն.): Շուայցեր ուժանակի պահպանութիւն կ'ընէր Լիբաուի մէջ: Պետերբուրգի մէջ կը մնային ուրեմն միայն Սազոնովը, Ք. եւ ես: Մեր ուժերը բաւական չէին շարունակելու համար հսկողութիւնը Պլեհվէի վրայ, ճիշդ ինչպէս նոյեմբեր ամսուն, երբ Պետերբուրգի մէջ Ազեւի կը սպասէինք:

Այսուհանդերձ, փետրուարի մէջ եւ մարտի սկիզբը, Սազոնով եւ Ք. յաջողեցան քանի մը անգամ տեսնել Պլեհվէն, եւ, ինչ որ կարեւոր է, հաստատել թէ նախարարը կանոնաւորաբար ամէն շաբաթ, կէսօրին, տեղեկագիր ներկայացնելու կ'երթար ցարին մօտ, որ այդ օրերուն կը բնակէր Ձմեռնային Պալատը: Ինծի կը թուէր թէ քիչ ուժերով կատարուած հսկողութիւնը չպիտի կրնար մեզի հայթայթել աւելի կարեւոր տեղեկութիւն: Այդ պատճառով, երբ Պետերբուրգ վերադարձաւ Ազեւ, պնդեցի որ անմիջապէս ձեռնարկենք մահափորձին պատրաստութեան: Ազեւ ինծի դիտել կուտար թէ մեր քաղած տեղեկութիւնները շատ քիչ էին, թէ Պլեհվէի ուղեգիծը տակաւին որոշապէս հաստատուած չէր, հետեւաբար դիւրին պիտի ըլլար սխալիլ: Իսկ ես յամառօրէն կը պնդէի թէ կարելի է մահափորձը կատարել Ֆոնտանկա փողոցին մէջ: Պլեհվէի բնակարանին իսկ առջեւ, ուր սխալելու հաւանականութիւն չկար եւ, այսպէս, ճիշդ ուղեգիծը գտնելու պէտք չէր մնար: Եւ սակայն Ազեւ չէր ուզեր համաձայնիլ: Նման պարագաներու մէջ կատարուած մահափորձ մը վտանգաւոր կը թուէր իրեն, որովհետեւ Պլեհվէի բնակարանին շուրջը մեծ թիւ մը կը կազմէին պահակները: Այնպէս որ, ձախողութեան պարագային, մահափորձին կ'կնութիւնը հարկ պիտի ըլլար երկար ժամանակով յետաձգելու, նոյնիսկ եթէ յարմար առիթները չպակսէին:

Այն ատեն Ազեւէն խնդրեցի որ Սազոնովի եւ Ք.ի կարծիքն ալ առնէ: Ազեւ նստաւ Սազոնովի կառքին մէջ, իսկ ես Ք.ի կառքին մէջ եւ հեռացանք քաղաքէն, դաշտի մը մէջ խորհուրդի նստանք: Ք. կը պահանջէր անմիջապէս կատարել մահափորձը: Կ'ըսէր թէ քանի մեզի ծանօթ են նախարարին հետեւորդները եւ կառքը, այլեւս հարկ չէր մնար երկար սպասելու, որովհետեւ երբեք չպիտի կարենայինք գիտնալ աւելի քան ինչ որ գիտէինք: Իսկ գալով նախարարին ուղեգիծը ճշդելու հարցին, աւելորդ կը նկատէր քանի որ կարելի էր մահափորձը կատարել Պլեհվէի բնակարանին առջեւ:

Սազոնով աւելի խոհեմ ու վերապահ արտայայտուեցաւ: Դիտել տուաւ, որ երեք երկար չէր տեսած Պլեհվէն, ուրեմն լաւ չէր ճանչնար, նոյնիսկ կրնար սխալիլ կառքը ճշդելու տեսին եւս: Տեղի տուաւ եւ համաձայնեցաւ միայն այն ատեն, երբ Ք. առաջարկեց ստանձնել Պլեհվէի կառքը ցոյց տալու գործը:

Ազեւ մտիկ կ'ընէր բոլորովին լուռ, ինչպէս իր սովորութիւնն էր: Երբ վերջացուցինք, դանդաղօրէն, շուրջը խօսելու իրեն յատուկ ձեւով մը, քանի մը դիտողութիւններ ըրաւ: Նախ մեզ կը հրաւիրէր համբերող եւ զգոյշ ըլլալու: Յետոյ կը պնդէր նորէն թէ ձախողութիւն մը կրնար կործանել ամէն բան: Իբրեւ պատասխան իր դիտողութիւններուն, աւելի ուս պնդեցի իմ առարկութիւններուս վրայ: Այս անգամ ինծի ուժ տուաւ, ոչ միայն Ք. այլեւ Սազոնով: Ի վերջոյ Ազեւ, քիչ մը մտածելէ յետոյ, ըսաւ.

— Լաւ, քանի որ այդքան կը պնդէք, փորձենք բախտը:

Ազեւ նորէն մեկնեցաւ Պետերբուրգէն: Իսկ ես Լիբաւ գացի, տեսնելու Շուայցերը, յետոյ Նիժնի – Նովգորոդ, տեսնելու Կալիաեւը: 31 մարտին ամէնքս հաւաքուած էինք Պետերբուրգի մէջ, նոյնիսկ ժամանած ընկերը: Միայն Ազեւն էր կուսակցական գործով գաւառ գնաց տակաւին:

Ահա մահափորձի մեր ծրագիրը.—

Ամէն հինգշաբթի, կէսօրուան, Պլեհվէ կը մեկնէր իր բնակարանէն կ'երթար, անցնելով Ֆոնտանկայի ... ղովէն, դէպի Նեվա, եւ ... գետափէն ուղղակի Պալատ. ... վերադառնար նոյն ճամբով կամ ... ունէր յամառանական փողոցով, ... լով ներքին նախարարութեան բարդ մեծ դրան մօտէն, երթալով ... պի գլխաւոր դուռը, որ Ֆոնտանկայի փողոցին վրայ կը գտնուէր: Կ'... ջարկուէր մահափորձը կատարել ... րուն վրայ: Գոկտոլով, երկու ... առած, պիտի մտնէր եւ կատարէր առաջին յարձակումը: Պլեհվէն ... է դիմաւորէր Ֆոնտանկայի փողոցին մէջ: Իսկ Ն., նոյնպէս երկու ... բով, պէտք էր գտնուէր Նեվայի ... մօտ:

(Շարունակելի)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒԼԻՍ 1933

5 Juillet 1933

ԵՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2251

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԱՆՔ»

Ուշագրաւ ծրագիր մը մէջտեղ դրած է «Երկունք»ը, Զ. Ո. Միութեան պաշտօնաթերթը, որ իր չորրորդ տարին թեւակոխեց այս օրերս:

Միութեան նախագահը մեր թերթին մէջ ալ պարզեց այդ ծրագիրը, հրապարակային բանախօսութեան ենթարկելով զայն: (Յառաջ, 30 յունիս, Շ. Նարդունի):

Սպասելով որ մասնագէտներ կամ սրտցաւ մարդիկ իրենց տեսակէտները յայտնեն այս մասին, ծրագիրը մանրելու եւ գործնական ձեւի մը վերածելու համար, երկու խօսք ալ մեր կողմէ:

Ուրեմն, Զ. Ո. Մ.ը կ'ուզէ հաստատել ագարակ մը: «Տնտեսական վանք մը, որ իր ցանկապատներէն ներս պիտի արդիւնաբերէ տոկուն կամքով եւ բազմութիւն մը պիտի կշտացնէ սնունդով, ու պիտի ժողովէ, պիտի պատրաստէ ... Մինչեւ ... Ո՞վ կրնայ գուշակել ապագայ կարելիութեան խորքերը»:

Կը նշանակէ թէ՝ արտասահմանի մէջ տուն — տեղ ըլլալու խնդիր չկայ:

Ընդհակառակն: Եթէ սխալ չենք հասկնար, ծրագրուած «Գիւղատնտեսական Միաբանութիւնը» պիտի ջանայ հակազդել այդ ցրուումին, նոր տարր մը կազմակերպելով այս փոխանցման շրջանին մէջ: Եւ, առաւելապէս վաղուան համար:

«Գիւղատնտեսական Միաբանութիւնը» պիտի ըլլայ շարժուն երկան մը, եւ ոչ թէ անշարժ կալուած, ինչպէս առեւտրական ձեռնարկը, որ դատապարտուած է կապուելու իր միջավայրին եւ անոր ընծայած պատեհութիւններուն:

«Տնտեսական վանք»ը, ամէն բանէ առաջ, պիտի դառնայ փորձարան մը, ոչ միայն հողին սէրը արթնցնելու, հողագործութեան գիտելիքները սորվելու, այլ եւ «միաբան»ներուն ձեռքն ու միտքը զարգացնելու համար:

Անշուշտ, ամէն բանէ առաջ ապահովելով մշակներուն ապրուստը: Այլեւ առեղծելով ամուր կառուց մը՝ անոնց հաւաքական, ազգային գոյութեան համար:

Ո՞վ պիտի կրնար արգիլել, եթէ Մակեդոնիոյ լեռներն ինկած անտէր տղաքը ունենային իրենց ագարակը, իրենց «Գիւղատնտեսական Միաբանութիւնը», 25–30 կամ 50 «վանական»ներով:

Մանաւանդ որ, ահա տասը տարիէ ի վեր կռչկոտ կապուած են հողին հետ, թէեւ այդ հողը ոչ իսկ պատառ մը հաց կը հայթայթէ անոնց:

Կամ ո՞վ պիտի չուրախանար, եթէ այդ միեւնոյն տղաքը եւ իրենց բախտակիցները իրենց Այթամարն ունենային Լիբանանի կամ Միջագետքի մէջ, ուր այնքան հողեր կան խոպան եւ անտէր:

Այդպիսի հաստատութեան մը միեւնոյն ատեն պիտի նպաստէր խիրաքանչիւր երկրի տնտեսական զարգացման:

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ իսկ, ուր կառավարութեան հասած են հողագործական գիտելիքները, տեսականն ու գործնականը, հատ հատ Հայեր կան որ հրաշքներ կը գործեն, ինչպէս պարբերաբար կ'աւետեն մեր թղթակիցները:

Ուրեմն, արեւելեան երկիրներու մէջ, կատարեալ օրհնութիւն մը պիտի ըլլան հողագործական վանքերը կամ գաղութները, թէ՛ ձեռնարկուներուն եւ թէ՛ շրջապատին համար:

Իսկ Հայաստանը զանգատելու պատճառ չունի, որովհետեւ կ'իրեմն եկ եւ իւրքն գնա ոչ ընկալան»:

Զենք ուզեր կրկին բանալ հին վէրք մը, յիշեցնելով թէ Երեւանը եւ իր բարեկամները կատարեալ ոդիսականութեան մը վերածեցին որբերու ներգաղթը:

Միայն Մակեդոնիոյ 6–700ը համբանք մըն էր մեր հայրենիքին ու տնտեսութեան եւ բանակին համար:

Բայց, Երեւանը չունեցաւ չիտակ ճամբան գտնելու իմաստութիւնը, եւ հազարաւոր «չափահաս»ներ այսօր կը ծիւրին օտար երկնքի տակ եւ օտար հողի վրայ, օտարին համար:

Մնաց որ, եթէ դուռները լայն բացուած ըլլային, նորէն հազարաւորներ պիտի մնան պանդուխտ, այս կամ այն պատճառով:

Հետեւաբար, միշտ ալ պիտի ունենանք արմատախիլ համայնքներ, որոնք պարտաւոր են մտածել իրենց ինքնապաշտպանութեան, եւ վաղուան համար:

Ո՞րքան իրագործելի է Զ. Ո. Միութեան ծրագիրը:

Զենք ուզեր կանխահաս կարծիքներ յայտնել, առանց լսելու Միութեան եւ ձեռնհասներու, իրագէտներու կարծիքները:

Կ'ուզենք յիշեցնել միայն հին առածը,— «կամենալը կարենալ է»: կամ, ինչպէս պիտի ըսէր Անգլիացին,— ո՛ւր որ կամք մը կայ, ճամբան ալ կը գտնուի:

Արդ, այս տղաքը — Զ. Ո. Մ. — ունին վճռական կամք եւ ունին Թանկագին յատկութիւն մը,— աշխատանքի սէր եւ ընդունակութիւն: Նոյն իսկ պատրաստ են դրամական զոհողութեան, ինչպէս հաստատուած է բազմաթիւ առիթներով:

Մնացեալը կախում ունի «յարգոյ հասարակութեան» գիտակցութենէն եւ բարի կամքէն:

Այդ հասարակութիւնը կանգ չէ առած որ եւ է զոհողութեան առջեւ, որբանոցներ, հիւանդանոցներ, Աղքատախնամներ եւ Բարեգործականներ հաստատելու համար:

Ապրիլեան սանոը կ'ըսեն.

— Մենք ողորմութիւն չենք ուզեր: Մենք հիւր ծուռ թշուառներ չենք, այլ հազար փորձութենէ անցած, կեանքի հնոցին մէջ շաղուած, գիտակից ու եռանդուն տարրեր: Եւ ահա կ'ուզենք հիմնական գործի մը կապել ոչ միայն մեր նմանները,— այնքան որքան կը ներեն մեր ուժերը — այլ եւ գործնական սերունդ մը պատրաստել վաղուան համար: Տրամադրեցէք ձեր բաժինը, հինգ հարիւր ֆրանքի տարեմասար մը:

Ո՞վ պիտի կրնար խուսափել, մէջտեղ ունենալով հանդերձ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ, ԱՅԼ ԵՒ ԴԱՍ ԿՈՒՏԱՅ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Ոսկեվճարի կուսակից պետութիւնները նոր յայտարարութիւն մը հրատարակեցին

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը երկուշաբթի օր Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին առջեւ կարդաց նախագահ Րուզվէլթի միտական պատասխանը, ընդհանուր զարմանք պատճառելով: Յայտարարեց թէ այդ գեկոյցը կը հաղորդէ իբրեւ արտաքին նախարար, ոչ թէ իբրեւ նախագահ ամերիկեան պատուիրակութեան, որովհետեւ այս վերջինը երբեք իրաւասութիւն ունեցած չէ գրաղելու այդ հարցով, որ կը պատկանի միայն ելմտական նախարարութեան: Ահա գեկոյցին գլխաւոր մասերը.

— «Իմ կարծիքով, համաշխարհային ողբերգութեան մը հաւասար աղէտ մը պիտի ըլլայ, եթէ սեղանաւորական աւելի իրական եւ տեւական ամրացում մը եւ բոլոր ազգերուն համար աւելի մեծ բարօրութիւն մը ապահովելու համար հրաւիրուած մեծ խորհրդաժողովը, այդ ուղղութեամբ ո՛րեւէ լուրջ փորձ կատարելէ առաջ, շեղի այդ աշխատանքէն, կատարելով բոլորովին առժամեայ փորձ մը որ կապ ունի միայն քանի մը ազգերու դրամական փոխանակութեանց հետ: Այդպիսի գործ մը, այդպիսի շեղում մը կը նշանակէ չըմբռնել համեմատութիւնները եւ մոռնալ այն լայն նպատակները որոնց համար հրաւիրուած է խորհրդաժողովը: Աշխարհը չի կրնար աւելի երկար օրօրուիլ այն պատրանքով թէ հարկ է առժամեայ եւ հաւանաբար արհեստական ամրացում մը փորձել, միայն քանի մը մեծ երկիրներու շահուն համար: Երկրի մը տնտեսական ներքին հաւասարակշռութիւնը բարօրութեան աւելի մեծ ազդակ մըն է, քան իր դրամին արժէքը, կամ, ուրիշ խօսքով, ուրիշ երկիրներու դրամին արժէքը: Այս պատճառով է որ, կառավարութեան մը ծախսերուն կրճատումը անոր ելմտացոյցներուն հաւասարակշռութիւնը եւ իր պարտքերուն վճարման ճշդապահութիւնը այնքան մեծ չափով կը նպաստեն ապագայ ամրացման: Հետեւաբար, շատ հինցած կուռքերուն տեղ եւ այսպէս կոչուած միջազգային սեղանաւորներու գործունէութեան փոխարէն, պէտք է ձգտիլ առողջացնելու ազգային դրամները, անոնց տալու համար գնողական կարողութիւն մը որ զգալապէս չփոխուի քաղաքակրթութեան անհրաժեշտ նիւթերու արտադրութեան եւ արդի քաղաքակրթութեան պահանջներուն: Թոյլ տուէք բաց սիրտ ըլլալու եւ ըսելու ձեզի թէ Մ. Նահանգները կը փնտռեն տոլար մը որ, մէկ սերունդ ալ անցնելով, ունենայ գնելու նոյն կարողութիւնը եւ նոյն արժէքը՝ պարտքերու վճարման համար, քան այն զոր կ'ուզենք ապահովել մօտաւոր ապագայի մը մէջ: Այս նպատակը աւելի մեծ արժէք ունի միւս ազգերու բարիքին համար, քան հաստատումը որոշ սակի մը, ֆրանքին կամ ստերլինին դիմաց, մէկ – երկու ամսուան համար: Մեր ընդհանուր նպատակն է տեւական ամրացումը իւրաքանչիւր երկրի ազգային դրամին: Ոսկին, կամ ոսկին եւ արծաթը կրնան կատարելապէս մնալ իբրեւ մետաղեայ պահեստ մը, բայց ժամանակը չէ ցրուելու – վատնելու բոլոր պահեստները: Երբ աշխարհը մշակէ համախորհուրդ քաղաքականութիւն մը երկիրներու մեծամասնութեան համար, որպէսզի գոյութիւն հանէ հաւասարակշռուած ելմտացոյցներ եւ ազգերը կարենան ապրիլ համաձայն իրենց միջոցներուն, այն ատեն կրնանք զրաղիլ աշխարհի ոսկիները եւ արծաթին յաւագոյն բաշխման գործով եւ անոնց դերով՝ իբրեւ պահեստ ազգային դրամներու: Համաշխարհային վաճառականութեան վերահաստատումը կարեւոր ազդակ մըն է, թէ իբրեւ միջոց եւ թէ իբրեւ արդիւնք: Այստեղ ալ, բուն պատասխանը առժամեայ սակերու հաստատումը չէ: Աւելի լաւ կ'ըլլայ որ ջանանք թեթեւցնել հաստատուած արգելքները, դիւրացնելու համար փոխանակութիւնը արտադրութեանց զորս կարգ մը երկիրներ ունին եւ ուրիշներ չունին: Խորհրդաժողովը հրաւիրուած է մեղմացնելու եւ թերեւս բուժելու համար տնտեսական հիմնական չարիքներ: Պէտք չէ շեղի այդ նիգէն:

Ինչպէս բսինք, այս յայտարարութիւնը դառն տպաւորութիւն գործեց, եւ բերաւ բերան սկսան շրջիլ ժողովի յետաձգման զրոյցները:

Այս բոլորին մէջ ամէնէն անել վիճակը Անգլիան ունի: Ոչ ոսկեվճարի կուսակիցներուն հետ է, ոչ ալ Ամերիկայի, եւ կ'աշխատի ոչ միայն ժողովը, այլեւ ինքզինքը փրկել միջին ճամբաներով:

Նախագահ Րուզվէլթի յայտարարութեան բովանդակութենէն աւելի, ոճն է որ խոր գժգոհութեան պատճառեց:

Զեկոյցին ընթերցումէն անմիջապէս վերջը, ոսկեվճարի կուսակից պետութիւնները ժողով գումարելով, յայտարարութիւն՝ մը հրատարակեցին որ կ'ըսէ —

«Ստորագրեալ պետութիւնները, համոզուած ըլլալով որ իրենց դրամին պահպանումը կենսական է աշխարհի տնտեսական եւ սեղանաւորական վերակազմութեան, վարկի վերահաստատման եւ կատարուած ընկերային յառաջդիմութեանց ապահովութեան համար, կը հաստատեն իրենց բացորոշ կամքը՝ պահպանելու ոսկեվճարի ազատ գործառնութիւնը իրենց երկիրներուն մէջ, ներկայ սակով եւ համաձայն գոյութիւն ունեցող դրամական օրէնքներու: Այս առաջադրութեամբ, կը խնդրեն իրենց կեդրոնական դրամատուններէն՝ սերտ յարաբերութեան մէջ մնալ, առաւելագոյն չափով ընթացք տալու համար այս յայտարարութեան»:

Մանր տպաւորութիւն ամէն կողմ

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ՋԱՆՁՐԱՆԱԼ

Զղացրգիռ վիճակի մը մատնուած են խորհրդաժողովին պատուիրակները: Երկուշաբթի օր, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները աւելորդ գտան մասնակցիլ այն յանձնախումբին որ պաշտօն ունի ծրագիր մը կազմելու, դրամներու ամրացման համար: Իտալացիներն ալ իրենց կարգին մերժեցին մասնակցիլ ուրիշ յանձնախումբի մը: Նոյնքան անել վիճակի մը մատնուած են ամերիկեան պատուիրակները, որոնք երբեք չարթնուած ընթացքին երկրորդ անգամ է որ միտական եւ բիրտ պատասխան մը կը ստանան նախագահ Րուզվէլթէն:

Լոնտոնի մէջ խստօրէն կը քննադատեն Փ. Րուզվէլթի յայտարարութիւնը, դիտել տալով թէ նախագահը նախապէս լռելեայն ընդունած էր խորհրդաժողովին օրակարգը, այնպէս ինչպէս կազմուած է մասնագէտներու կողմէ, եւ հիմա բիրտօրէն կը մերժէ զայն եւ խորհրդաժողովին ձեռնհասութենէն վեր կը համարէ դրամներու ամրացման խնդիրը: Յայտարարութեան յարձակողական ոճը թէեւ մասնաւորապէս ուղղուած է Ֆրանսայի դէմ, բայց նոյնքան դառնութիւն կը պատճառէ Անգլիացիներուն, որոնք չեն ծածկեր թէ Ամերիկան կ'ուզէ դրամական պատերազմ հռչակել Եւրոպայի դէմ: Լոնտոնի սակարանական շրջանակներուն մէջ խորապէս մտահոգ են Ամերիկայի բռնած դիրքին առեւտրական հետեւանքներէն, թէեւ, Անգլիոյ գործարանատէրները վախ չունին ամերիկեան մրցակցութենէն՝ կարգ մը ապրանքներու մասին: Ամերիկան աւելի շատ ապրանք կը ներածէ Անգլիա քան այս վերջինը՝ Ամերիկա:

Երկուշաբթի օր, Լոնտոնի սակարանին մէջ տոլարը իջաւ մինչեւ 4.80ի, ինչ որ աննախընթաց է: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ յուլիսի մէկ սահրլնը հինգ տոլար պիտի արժէ:

Նախագահին յայտարարութիւնը Ամերիկայի մէջ ալ մեծ զարմանք պատճառեց, կրկին ձգելով տոլարը:

ՕՁԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԽՄԲ.— Երէկ Փարիզէն ստացանք 425 ֆր. ֆրանքի չէք մը, որ հանգանակուած է նախաձեռնութեամբ Վասպուրականի Հայր. Միութեան: Կ'արձանագրենք այդ գումարը, մանրամասնութիւնները յետաձգելով վաղուան:

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն.—

Վասպուրականի Հայր. Միութեան չէքը (Փարիզէն)	425
Յունիս 30ի գումարը	1900
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2325

Օրուան մեծագոյն դէպքն է
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴԱՇԻՆՔԸ

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ գոհունակութեամբ ողջունուեցաւ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց միջեւ կնքուած նոր դաշինքը, որուն կը մասնակցին Խ. Միութիւնը, Լեհաստան, Ռումանիա, Էսթոնիա, Լեթոնիա, Թուրքիա, Պարսկաստան եւ Աֆղանիստան: Ընկերվարական «Փոփիւլէռ»ն անգամ «Ապրի՛ս, Լիթվինով» կ'աղաղակէ այս առթիւ:

Դաշինքը կնքուեցաւ Լոնտոնի մէջ: Ահաւասիկ բովանդակութիւնը —

«Ուզելով ամրապնդել իրենց երկիրներուն միջեւ հաստատուած խաղաղութիւնը,

Նկատելով որ Գոլան – Քէլլոկ դաշինքը, զոր ստորագրած են, կ'արգիլէ որ եւ է նախայարձակում,

Անհրաժեշտ գտնելով, ընդհանուր ապահովութեան համար, կարելի եղածին չափ ճշգրտօրէն սահմանել նախայարձակումը, որպէսզի որ եւ է պատրուակ չգտնուի արդարացման համար,

Հաստատելով որ բոլոր պետութիւնները հաւասարապէս իրաւունք ունին անկախութեան, ապահովութեան, իրենց հողին պաշտպանութեան եւ իրենց հաստատութեանց ազատ զարգացման,

Ուզելով բոլոր ժողովուրդներուն ապահովել իրենց հողին անձեռնմխելիութիւնը, ընդհանուր խաղաղութեան համար, օգտակար գտնելով ճշգրիտ կանոններ գործադրել իրենց երկիրներուն մէջ, նախայարձակումի մասին, եւ սպասելով որ այդ կանոնները դառնան տիեզերական,

Ստորագրեալ պետութիւնները, այս նպատակներով, որոշած են կնքել հետեւեալ պայմանագիրը.—

Յօդ. Ա.— Պայմանագիր կողմերէն իւրաքանչիւրը յանձն կ'առնէ իր փոխադարձ յարաբերութեանց մէջ ներկայ պայմանագրին գործադրութեան օրէն սկսեալ, «նախայարձակում» բառին սահմանումը ընդունիլ այնպէս ինչպէս բացատրուած է 1933 մայիս 24ին, զինաթափութեան խորհրդաժողովի համապատասխան յանձնախումբին տեղեկագրով (տեղեկագիր Փոլիթիս), որ կազմուեցաւ խորհրդային պատուիրակութեան առաջարկով:

ՅՕԴ. Բ.— Հետեւաբար, միջազգային վէճի մը առթիւ, նախայարձակ պիտի համարուի այն պետութիւնը, որ, առաջին անգամ գործած կ'ըլլայ հետեւեալ արարքներէն մէկը.—

1. Պատերազմ հրատարակել ուրիշ պետութեան մը դէմ:

2. Իր զինեալ ուժերով արշաւել ուրիշ պետութեան մը հողին վրայ, առանց նոյն իսկ պատերազմ հրատարակելու:

3. Իր ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերով յարձակիլ ուրիշ պետութեան մը հողին, մարտանաւերուն կամ օդանաւերուն վրայ, առանց նոյն իսկ պատերազմ հրատարակելու:

4. Նաւային պաշարման ենթարկել ուրիշ պետութեան մը նաւահանգիստները կամ ծովեզերքները:

5. Աջակցութիւն ընծայել զինեալ հրոսախումբերու որոնք, իր երկրին վրայ կազմուելով, կ'արշաւեն ուրիշ պետութեան մը հողը, կամ, հակառակ արշաւանքի ենթարկուած պետութեան պահանջին, իր երկրին մէջ կարելի բոլոր միջոցները ձեռք չառնել, այդ հրոսախումբերը ամէն աջակցութենէ կամ պաշտպանութենէ զրկելու համար:

Յօդ. Գ.— Ո՛ր եւ է քաղաքական, զինուորական, տնտեսական կամ ուրիշ նկատում չպիտի կրնայ չքմեղանք ծառայել Բ. յօդուածով նախատեսուած նախայարձակման:

⁂ Փարիզեան թերթերը դիտել կու տան թէ՝ այս պայմանագրով լռելեայն կարգադրուած կ'ըլլայ Պեսարապիոյ խնդիրը, որ կռուախնձոր մըն է Ռումանիոյ եւ Խորհ. Միութեան միջեւ:

Այս պայմանագրէն յետոյ, շուտով պիտի ստորագրուի ոչ-յարձակման դաշինք մը՝ Ռուսիոյ եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց միջեւ: Դաշինք մըն ալ պիտի կնքուի Թուրքիոյ եւ իր դրացիներուն՝ Յունաստանի, Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ:

Ինչպէս կ'երեւայ, Խ. Միութիւնը նկատի ունենալով որ հիթլէրական Գերմանիան աչք ունի արեւելեան Եւրոպայի վրայ — ինչպէս կը հասկցուէր Հիւկէնպէրկի յուշագրէն — կ'ուզէ մերձեցում հաստատել սլաւական երկիրներու եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց հետ. (Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Չեխոսլովակիա):

ՎԵՆԻԶԷԼՈՍԻ դէմ սարքուած մահափորձին հեղինակները գտնելու համար, յունական կառավարութիւնը 300,000 տրախմի (500 ստերլին) պարգեւ սահմանեց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԱՆԱՐԻՒՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գրեց՝ Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Անցնինք միւս անօրինութեանց

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱՐԳՍԻՈՐՈՒՄ.— Դրամատէրերու եւ երկաթուղիներու խնդրի կարգադրութեամբ անկարելի է 6 միլիոն անգործ աշխատաւորներու (18 միլիոն չունչ պահող) գործ հայթայթել:

Անգործութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկը կատարելագործուած մեքենաներու մրցումն է՝ մարդկային ուժին դէմ, ինչպէս եւ սպանիչ մրցակցութիւնը արդիւնաբերութեան զանազան եւ միեւնոյն ճիւղին պատկանող ընկերութիւններու միջեւ.

Նոր մեքենաներու շնորհիւ աւելի մեծ թիւով եւ համեմատաբար աժան ապրանքներ կ'արտադրուին, որու հետեւանքը կ'ըլլայ գիներու անկում: Գիներու անկումը իրեն հետ կը քաշէ աշխատավարձի անկումը: Եւ որովհետեւ ժամանակակից դրամատիրական տնտեսութեան մէջ արդիւնաբերութեան բոլոր ճիւղերը ներքնապէս յօդուած են իրարու հետ, գիներու անկումը կը դառնայ համատարած: Կատարելագործուած մեքենաներու շնորհիւ միլիոնաւոր աշխատաւորներ դուրս կը նետուին գործարաններէն, որով կը դառնան ծանր բեռ մը՝ պետական մարմիններու վրայ: Այս երկու երեւոյթները կը վարդացնեն աննկարագրելի մրցում մը՝ գործարանատէրերու միջեւ, որոնք բոլոր անհնարին միջոցները կը համարեն ինքնապաշտպանութիւն եւ կը դիմեն իրենց եւ հանրային չահերը վտանգող քայլերու: Հաշուեր եղած է որ եթէ կօշիկի գործարանները փակուին քանի մը տարիով, Ամերիկայի 130 միլիոն մարդիկ բաւական կօշիկներ կ'ունենան գործածելու, բայց միլիոնաւոր բանուորներ փողոց կը նետուին, բոլշեւիկներուն առատ նիւթ մատակարարելով: Այդ պատճառով ալ, Րուզվելթի կառավարութիւնն իր անմիջական ուշադրութեան առարկայ դարձուց երկրի արդիւնաբերութիւնը:

Րուզվելթի նպատակներն էին.— Ա. անգործ բանուորներուն գործ հայթայթել, Բ. կրճատել աշխատանքի ժամերը, Գ. վճարել տանելի աշխատավարձ բանուորներուն՝ կրճատուած ժամերուն համար, Դ. արգիլել վտանգաւոր մրցումը, Ե. չափաւորել ապրանքներու գերարտադրութիւնը եւ, վերջապէս, Զ. սանձ դնել վաշխառուական դրամատիրութեան չափէն աւելի չատ ապահովելուն:

Այդ նպատակներուն հասնելու համար, Րուզվելթ Քոնկրէսին յղեց Արդիւնաբերութեան Վերանորոգման Օրէնքը, որով պետական հսկողութեան տակ կ'առնէ բոլոր ճիւղի եւ տեսակի արդիւնաբերութիւնը. Կառավարութեան իրաւունք տրուած է արդիւնաբերողները քով — քովի բերել եւ մշակել ներքին կանոնագիր մը՝ որ պարտադիր՝ բոլոր անդամներու համար, կը ճշդորոշէ արդիւնաբերութեան չափը եւ ապրանքներու քանակը: Անսահման քանակութեամբ ապրանքներ արտադրելու մարմաջին վերջ պիտի տրուի:

Ներքին եւ արտաքին շուկայի պահանջներուն համապատասխան արտադրութիւն պիտի ըլլայ եւ ոչ թէ աւելի, որպէսզի աւելորդ եւ վտանգաւոր մրցումին վերջ տրուի: Բնականօրէն այս քայլը պիտի նուազեցնէ արդիւնաբերողներու չահը եւ բանուորներու թիւը:

Այդ պատճառով՝ ալ, աշխատանքի ժամերը պիտի կրճատուին — օրական վեց ժամ, որով աւելի բանուորներու պէտքը պիտի զգացուի: Առոր հետ միաժամանակ, պիտի սահմանափակուի գործատէրերու չահը: Այս ծրագրով կը յուսայ մօտաւորապէս երկու միլիոն անգործներու աշխատանք ճարել:

Հակառակ այն իրողութեան որ այս օրէնքով արտադրուած ապրանքներու քանակը պիտի նուազի, գործատէրերն աւելորդ ծախքեր պիտի ունենան՝ նոր բանուորներ ընդունելու առթիւ եւ դրամատէրերու անհատական ազատութիւնը պիտի սահմանափակուի, աշխատաւորներու օրավարձը չպիտի իջնէ, որովհետեւ անոնց գնողական կարողութենէն կախուած է երկրի առեւտուր եւ տնտեսական վերելքը

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐԳՈՒՄ.— Արդիւնաբերութեան զուգընթաց կ'երթայ երկրի մը երկրագործութիւնը: Առանց ցորենի, պտուղներու, բամպակի, ծխախոտի եւայլն մարդկային որ եւ է կեանք անհնարելի է: Երկրագործը կ'արտադրէ կենսամթերք, առանց որոնց մարդկութիւնը սովամահ կ'ըլլայ.

Այս երկրին մէջ, ինչպէս նաեւ այլուր, երկրագործական ապրանքներու գինը իջած էր՝ բոլոր շուկաներուն մէջ: Գիւղացիներն անկարող էին վաճառել իրենց ապրանքները, դրամ չունէին եւ հողերու վրայ ունեցած պարտքերը վճարել: Եւ դրամատիրական այս երկրի պարտատէրերը՝ Ամերիկեան վաշխառուները, պէս, կռթնելով օրէնքի եւ սահմանադրական ուժի վրայ՝ կը գրաւէին գիւղացիներու կալուածները, տուները, անասունները

Եւ քանի մը նահանգներու մէջ տեղի ունեցան կազմակերպուած ըմբոստութիւններ՝ կառավարական պաշտօնեաներու, ինչպէս նաեւ դատարաններու վճիռներուն դէմ:

Մօտաւորապէս վեց միլիոն երկրագործներ կան այս երկրի մէջ, առանց հաշուելու ընտանիքներու անդամներու թիւը: Անոնք կ'արտադրեն կաթ, անասուններ (մսացու), բուրդ, բամպակ, ցորեն, գարի, պտուղներ, կանաչեղէններ եւն.: Եւ այդ ապրանքներու մէկ մասը՝ շուկայի մէջ գին չբերելուն համար, կը փտէին, կ'այրէին, եւ կամ պարտքի տեղ կը տարուէին:

Եւ ահա նոր եւ արմատական օրէնք մը,— իրաւունք տալ կառավարութեան հսկողութեան ենթարկելու երկրագործական ապրանքներու արտադրութիւնը, անոնց քանակը եւ գինը, ինչպէս նաեւ շուկան՝ գծելով թէ որքան ապրանք պիտի արտահանուի այս եւ այլ երկիրներու շուկայի համար:

Միաժամանակ պիտի արգիլուին գիւղացիներու հողերու եւ տուներու գրաւումը, յետաձգելով անոնց վրայ եղած պարտքերու վճարումը: Այդ նպատակին հասնելու համար, կառավարութիւնը կը կազմէ ընկերութիւն մը, ինքն ալ որոշ դրամագլուխ դնելով, որպէս զի հնարաւորութիւն ըլլայ պարտատէրերուն ալ գոհացում տալու:

Եւ այսպիսով կառավարութեան հսկողութեան եւ ղեկավարութեան տակ առնուած են վեց միլիոն երկրագործներ՝ մօտաւորապէս երկու միլիոն արտավար (էյքր) հողային տարածութեամբ եւ 10 միլիառ տոլարի արտադրութիւն ունեցող չրջաններով:

Այս դժուարին աշխատանքը ի կատար ածելու համար, երկրագործական բազմաթիւ ընկերութիւններ պիտի բերեն իրենց մասնակցութիւնը՝ իրենց ներկայացուցիչներու միջոցաւ: Արտադրութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ ալ պիտի ըլլայ համագործակցութիւն կառավարութեան հսկողութեան տակ:

Առով չի վերջանար, սակայն, Րուզվելթի կառավարութեան քառամեայ գործունէութիւնը

Շղթակցութիւն մը եւս, լրացնելու համար պատկերը:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՖԷՏԱՅԻՆԵՐԸ»

ԽՄԲ.— «Միլլիէթ», ատենէ մը ի վեր կը հրատարակէ պատմական թերթօն մը եւս, «Միլլիեթի» Յուշերէն զատ:

Յուշագիր մըն է այս ալ, որ կը պատմէ Պոլսոյ Յունաց և Հայոց Պատրիարքարաններուն հետ կապուած դէպքերը:

Թարգմանաբար կուտանք վերջին մասերը.—

Հայոց պատրիարքը, Մաղաքիա արքեպ. Օրմանեան, խոր զարգացման տէր, բազմաթիւ լեզուներու քաջահմուտ, միջազգային քաղաքականութեան ծանօթ անձնաւորութիւն մըն էր:

Նախապէս կաթոլիկ է եղած, յետոյ բողոքական, օրթոտոքս, նոյն իսկ իբրեւ յիսուսեան քահանայագործած, և վերջոյ բուն հայկական կրօնքն ընդունելով պատրիարքական աթոռ բարձրացած պատկառելի բարձր անձնաւորութիւն մըն էր:

Օրմանեան զգուշաւոր եւ վարչագիտական ձեւով քաղաքականութիւն կը վարէր, նոյնպէս թէ փատիշահին եւ թէ հայկական խռովարարական կոմիտէներուն հետ լաւ վարուիլ գիտէր, մէկուն կամ միւսին չահերուն յարմար խաղալով՝ կ'ապրէր անվնաս

Հնչակեան կոմիտէն 1904–1905 թուականներուն իր գործունէութիւնը առատացնելով, դարձեալ սկսաւ ահաբեկչային իր աշխատանքները: Այս պատճառով, պատրիարքին դիրքը փափուկ դարձաւ, նոյն իսկ դժուարացաւ մէկ կողմէ հանդէպ փատիշահին, միւս կողմէ հանդէպ կոմիտէին:

Կոմիտէն սկսեր էր նեղել պատրիարքը: Այսպէս, Պոլսոյ եւ Անատոլուի Հայերէն պահանջուած մասնաւոր տուրքին համար կ'ուզէին, որ պատրիարքը ցոյց տար իր ազդեցութիւնը եւ օժանդակութիւնը, եկեղեցիներու բեմէն խրախուսէր եւ քաջալերէր ժողովուրդը, հրահանգներ տար հոգեւոր պետերուն: Ու կը սպասէին նաեւ որ այս կամ այն քաղաքին մէջ ձերբակալուած ու բանտարկուած Հայերուն ի նպաստ ազդու բարեխօսութիւններ կատարէր Օսմ. կառավարութեան հօտար դեսպաններուն մօտ: Պատրիարքը թէեւ ազգային հանգամանքութեան համար կարելի միջոցներով աշխատեցաւ, բայց չուզեց արձակ համարձակ դրամ հաւաքելու երթալ, այս պատճառով կոմիտէն ամբաստանեց թէ պատրիարքը կաշառուած է Սուլթան Համիտէն: Նոյնիսկ կոմիտէն, արտասահմանի մէջ հրատարակած իր թերթերով, պատրիարքին դէմ յօդուածներ տպեց:

Օրմանեան, հաստատելու համար իր հաւատարմութիւնը հանդէպ Սուլթան Համիտին, այդ յօդուածներն ու սպառնագիրները կը տանէր ցոյց տալու փատիշահին, որ, բնականաբար, կ'ուրախանար

Օր մըն ալ կոմիտէն նամակով մը կը տեղեկացնէր պատրիարքին թէ այլ եւս ժողովուրդը վստահութիւն չունի իր վրայ, հետեւաբար պէտք է հրաժարի, հակառակ պարագային պիտի գործադրուի անհրաժեշտ պատիժը

Պատրիարքը այս նամակն ալ ներկայացուց սուլթանին, յայտնելով թէ որքան ծանր կացութեան մը մէջ կը գտնուի:

Սուլթանը, իր քարտուղարներէն Արիֆ պէյի միջոցաւ, կանչեց զիս եւ հրամայեց իր հրահանգները բերանացի հաղորդել Օրմանեան պատրիարքին, որուն մօտ գացի, ուղղակի Բերա, Աղա Ճամիին ետեւը, Սաքըզ Աղաճի իր բնակարանը:

Պատրիարքը կը ճանչնայի առաջուընէ: Երբ բնակարանը գացի, նախ տեսայ քարտուղարը, Թոպէք, որուն բան թէ եկած եմ տեսնելու պատրիարքը.

Լուր տուին Օրմանեան զիս ընդունեց իր աշխատասենեակին մէջ: Յայտնեցի թէ սուլթանին կողմէ հրահանգներ բերած եմ: Պատրիարքը նշան ըրաւ քարտուղարին, որ դուրս ելաւ սենեակէն եւ առանձին մնացինք:

Բարեւները հաղորդելէ յետոյ, բացատրած հրահանգներս ուղղութեամբ այսպէս յայտարարեցի

— Սուլթանը կ'ըսէ թէ կոմիտէճիներուն ղրկած նամակը կարեւորութիւն չունի է: Իրենց սպառնալիքը պարզ շանթաժ մըն է դրամ հաւաքելու համար: Կառավարութիւնը անհրաժեշտ կարգադրութիւնները ըրած է արդէն կոմիտէճիներուն մասին, ամէն զգուշական միջոց ձեռք առնուած է, հետեւաբար մտահոգուելու տեղի չկայ: Թէեւ խռովարարները իրենց արտասահմանի հրատարակութիւններով կ'աշխատին սուլթանին ու ժողովուրդին վստահութենէն զրկել պատրիարքը, փատիշահին մտերմական վերաբերումին մասին սխալ բացատրութիւններ տալով, միւս կողմէ զրոյցներ կը հանեն իբրեւ թէ պատրիարքին կողմէ օտար դեսպաններուն մօտ դիմումներ կատարուած են, բայց այս ամէնը մէկ նպատակ ունի,— խանգարել երկու կողմերու բարի յարաբերութիւնները: Բայց պէտք չէ ականջ դնել նման բաներու:

Պատրիարքը, լուռ եւ յարգալից, մտիկ կ'ընէր ինծի:

— Ձեր սրբազնութիւնը, ըսի, պէտք է շարունակէ իր պաշտօնը, ինչպէս կը փափաքի սուլթանը:

Օրմանեան սուլթանին անկեղծ խօսքերուն համար իր շնորհակալութիւնները յայտնելով ըսաւ.

— Գլխուս վրայ տեղ ունի Վեհափառին հրամանը: Քանի սուլթանը գլխուս վրայ է, ես հաստատ կը մնամ իմ պարտականութեանս մէջ: Իբրեւ քաջ հովիւ, վտանգներէ չեմ վախնար: Անձնապէս վախ չունիմ. Իմ միակ փափաքս է ծառայել համայնքիս, մինչ սուլթանին կամքի սահմաններուն մէջ: Առոր համար ալ, ինչպէս անցեալները անձամբ իրեն հաղորդեցի, կ'ուզեմ գոհ թողուլ համայնքս, որեւէ արտօնզի տեղի չտալ:

Օրինակի համար, Նար Գուլէի հիւանդանոցին կից որբանոց մը կ'ուզենք չինել: Հողը Խլգաֆին պատկանելուն պատճառով, Խլգաֆը արգելք կ'ըլլայ չինութեան: Գացի Շէյխ-ուլ-Իսլամ էֆէնտիին մօտ:

Շէյխ-ուլ-Իսլամը ըսաւ թէ Վագըֆի հողերուն վրայ չէնքեր չինելը արգիլուած չէ, եթէ վաքըֆի հողերուն վրայ չէնք չինելը արգիլուած ըլլար, ամբողջ Պոլսոյ մէջ մէկ չէնք չինել անկարելի պիտի ըլլար: Խլգաֆին ըրածը անարդար կը համարեմ, բայց Այտուհանութեան պատրիարքարանը այդ կողմերը ուրիշ հողեր ալ գտաւ: Եւ խնդրեց որ արտօնութիւն տրուի որբանոցը չինել այդ հողերուն վրայ: Խլգաֆը այդ ալ արգիլեց: Ձեր ծառային դիրքը ալ աւելի դժուարացաւ: Համայնքիս առջեւ բերանս բանալու խօսք մը չունիմ այլեւս:

Ուրիշ խնդիր մըն ալ այն, որ սուլթանը ջնջած էր տուրքերէն մնացած հին պարտքերը: Ելմտական եւ ներքին նախարարութեանց կողմէ Անատոլուի կուսակալներուն հրահանգ ղրկուած էր այս մասին. Ձեր ծառան ալ իր կարգին առաջնորդարաններուն միջոցով Անատոլուի ծանօթ չրջաններու պզտիկ համայնքին հաղորդեց սուլթանական չնորհը Բայց 20 օր եղաւ բազմաթիւ գիւղերէ եւ քաղաքներէ հասած հեռագիրները կը հաստատեն, որ խոսուիս կը պահանջուին հին տուրքերը: (Այս ըսելով, իր պայուսակէն դուրս հանեց 10–15 հեռագիրներ եւ ցոյց տուաւ): Զիս կրնար երեւակայել եւ ընդունիլ, որ սուլթանին հրամանները չեն գործադրուիր: Ստիպուեցայ դատական եւ կրօնից նախարարութիւններուն դիմել, խնդրելով որ սուլթանին հրամանը գործադրուի եւ այդ մասին հրահանգ տրուի կուսակալութեանց

Ահա այս եւ նման զրկանքներու պատճառով, համայնքս դժգոհ է եւ կը տրտնջայ ինծի դէմ, եւ առիթներէն կ'օգտուին կոմիտէճիները:

Դալով ազգային փրկութեան տուրքին, զոր կոմիտէճիները կը հաւաքեն ասկից կամ անկից, Հնչակեաններն ու Դրօշակեանները առաջին առթիւ յաջողած են պայպամխիներէ եւ կարգ մը հարուստներէ դրամ փրցնել, սակայն հաւաքուած այդ դրամները Եւրոպայի զանազան դրամատուներուն մէջ փառուած ըլլալը հաստատելէ յետոյ, այլ եւս ոչ ոք ուզած է դրամ տալ: Այս պատճառով կոմիտէճիները վերջերս սկսած են սպառնալ եւ ահաբեկչային փորձեր կատարել: Բայց ոչ պատրիարքարանը, ոչ ալ ուրիշ ոեւէ մարդ կարեւորութիւն կուտայ հիմա:

Այս յայտարարութիւնները նօթագրելէ յետոյ, բաժնուեցայ Օրմանեան պատրիարքէն եւ ուղղակի պալատ գացի, տեղեկագիրս պատրաստեցի եւ Արիֆ պէյի միջոցաւ սուլթանին զրկեցի:

ՎԱՂԸ.— ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ԱԲԻԿ ՈՒՆՃԵԱՆ

Ո՞Վ Է ՊԱՏՃԱՌԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵ[ԱՆ]

Գ. Արշակ Զօպանեան կոչեալ հետեւեալը կը պատմէ նոր ... գրութեան ծագման մասին.

Թոյլ տուէք որ նախ պատմ[եմ] ի՞նչ ձեւով ծնած է այդ փոփ... ինչպէս որ իմացայ անոր հ... հօրմէն, Մանուկ Աբեղեանէն ... եան իմ վաղեմի բարեկամներէն ... է. 1908ին Էջմիածին հրաւիրուած ... դասերուն հետ՝ զինք յաճախ ... ու իրեն հետ լաւագոյն յ... թիւններ ունեցեր եմ. խօ... գնահատեմ իր բանասիրական ... մէջ գործերը: Ինծի համար ... կնալի բան մըն էր թէ ի՞նչպէս ... քաջ հայկաբանը, այդ լուրջ ... ըր այդպիսի վիժուկի մը ծնունդ ... ցեր էր տալ: Այս ձեւով ալ ... ուղղեցի անոր՝ վերջին անգամ ... եան գտնուած միջոցիս իրեն ... այցելութեանս ընթացքին: Ա... ինչ եղաւ իր պատասխանը՝ ... Հայաստանի նորահաստատ ... րութիւնը, տեսնելով որ համ... կուսակցութեան յաղթանակէն ... ուսական ուղղագրութեան մէջ ... մը բարեփոխութիւններ կատա... էին, ինծի դիմեց առաջարկ... մեր ուղղագրութեան մէջ հարկ... բարեփոխմանց մասին տեղեկագ... պատրաստեմ: Ես պատրաստեցի ... տեղեկագիրը, ուր կը ներկայա... բարեփոխման երեք ծրագիր. ... մեղմ, երկրորդը՝ քիչ մը աւե... մատական, երրորդը՝ բոլորովին ... մատական: Կը կարծէի թէ ... առաջարկած առաջին ձեւը ... փորձէին եւ անոր ամէն տեղ ... ուելէն յետոյ պիտի անցնէին ... րորդ ձեւին, ու աւելի ուշ, ... նոյը՝ երրորդ ձեւին: Բայց կառա... րութիւնը ընդունեց երրորդը, ... նածայրայեղ ձեւը եւ անոր ... Հայաստանի մէջ կիրարկումը ... փութակով պարտադրեց»:

Աբեղեան, ինչպէս ըսի իրեն, ... էր գուշակէր որ յեղափոխական ... ռավարութիւն մը բնականաբար ... ներկայացուցած երեք ծրագիր... ամէնէն ծայրայեղը պիտի ... րէր, ու եթէ չէր ուզած յայտ... — ինչ որ լաւագոյնը պիտի ... թէ հայ ուղղագրութեան մէջ ... խութիւններ մտցնելու հարկ ... գոնէ իր մեղմ անուանած ձեւը ... առաջարկած ըլլալու էր: Թ... ուղղագրութեան մէջ մտցուած փո... խութիւնները — ինչպէս իմացայ ... ուսապէս բարեկամներէ — ... բառերու մէջ ու վերջը դրուած ... լորդ տառերու ջնջման մէջ կը ... նան միայն, եւ այդ ջնջումը ... բայմէն իսկ առաջ ... բայէոներ արդէն ցանկալի կը ... տեն եղեր:

Աբեղեանի նմանօրինակ ուղղագ... թիւնը այնքան քիչ համոզիչ ու Ա... պուրիչ է, որ նոյն իսկ այն առ... հայ խորհրդային կառավարութ... տեսնել գիտեմ չատ ստոյգ աղբ... — մէկ ձայնի մեծամասնութեամբ ... քուէարկած էր անոր ընդգրկ... անդամներուն կէսը հակառակ ... արկած էր, եւ որոշումը անց... շնորհիւ այն առենուան կառավ... թեան մաս կազմող եւ հայերէն ... ցող ռուս-հրեայ անդամի մը ձայ...

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԸ ԵՒ ՍԱՖԱՎԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Բ.

Սարգիս Խաչատրեանը այս վերջին տասնամեակին մէջ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի գեղարուեստական աշխարհին՝ ուշադրութեան եւ գնահատութեան արժանացաւ իր նկարներուն ցուցահանդէսներով: Խաչատրեանի տաղանդն ու վրձինը մանաւանդ 1931–1932 թուականներուն մեծ չարժում առեղծեցին Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, երբ ցուցադրուեցան Սպահանի Շահ Աբբասի պալատներէն արտանկարած որմանկարները, որոնք Պարսից Սաֆավեան չրջանի նկարչական արուեստի գլուխ գործոցները կը կազմեն:

Պարսից այս համբաւաւոր Արքայից Արքան, Շահ Աբբասը ոչ միայն խելօք, խորագէտ, ժողովրդականութեան արժանացած եւ սիրուած թագաւոր մըն էր, այլեւ արուեստից եւ վաճառականութեան հովանաւոր ու պաշտպան մը, որուն շնորհիւ մանաւանդ Նոր Ջուղայի հայ գաղութը լաւագոյն չրջան մը ունեցաւ: Շահ Աբբասը համբաւ հանած է պատմութեան մէջ իբր շինարար եւ արուեստասէր թագաւոր: Անոր անունով մինչեւ այժմ դեռ կը մնան այն նշանաւոր կարաւանատուն — իջեւանները, որոնց թիւը, ըստ ժողովրդական աւանդութեան կը հասնի ինն հարիւր իննսունինի (դօքուզ եիւզ դօքսան դօքուզ): Կարեւոր կեդրոններուն մէջ ան չինել տուաւ պետութեան եւ ժողովուրդին համար մզկիթներ, չուկաներ եւն. Սակայն Շահ Աբբասը հոյակապ չէնքերով ու պալատներով զարդարեց մանաւանդ իր մայրաքաղաքը՝ Իսֆահան կամ Սպահանը, որ մինչեւ այժմ ալ կը պահէ Արքայից Արքայի սքանչելի յուշարձանները — պալատներ, մզկիթներ, չուկան, հրապարակ եւն.:

Արքայական մզկիթները իրենց ճարտարապետական ոճով մանաւանդ արտաքին գեղեցիկ ու ակնախտիղ զարդարանքներով հիացում կը պատճառեն ականատեսներուն: Այս մզկիթներուն գմբէթները եւ պատերը դուրսէն զարդարուած են թանկագին յախճապակիներով (քաշի):

Գալով արքայական պալատներուն, անոնց ամբողջ հմայքը եւ խորհրդաւորութիւնը, ներքին կեանքի գաղտնիքներու, պալատական հաճոյքներու, դաւերու, կանացի եւ սիրային արկածներու, վեհապետական քմահաճոյքներու, վայելչասիրութեան, հեշտանքի եւն. ամէն տիպի ու տեսակի կենցաղի մէկ մէկ խորախորհուրդ գաղտնարաններ են, իրենց լաբիւրինթոսային կառուցուածքով, որուն մէջ անծանօթ մը դիւրութեամբ կրնայ շփոթուիլ եւ անելի մատնուիլ:

Շահ Աբբասի գլխաւոր պալատներէն մէկը, որ կը գտնուի Սպահանի ամենամեծ հրապարակին (Շահի մէյտան) հարաւակողմը, արտաքնապէս թէեւ մեծ է եւ անպաճոյճ, սակայն ականատեսին վրայ հմայող տպաւորութիւն չի թողուր: Անոր հմայքի գաղտնիքը ներսն է: Երբ 1931ի ամառը, երեք ամսով Սպահան — Նոր Ջուղա գացեր էի, խումբ մը բարեկամներու հետ առիթ ունեցայ պտտելու այդ պալատը եւ ամէն կողմ մանրամասնօրէն դիտեցի.

Ոլորապտոյտ անցուղիներով մերթ կը բարձրանանք եւ յարկէ յարկ, բաժանմունքէ բաժանմունք կը չրջինք: Մեր առջեւ կը բացուին երբեմն լայն ու երկար եւ միջակ լոյսով ողողուած դիւանատուներ, դահլիճներ, երբեմն եռանկիւնի, քառանկիւնի եւ կլորաձեւ սենեակներ, կ'անցնինք նրբանցքներէ, նեղ ու մանուածապատ մուտքերէ եւ մինչեւ նորանոր սենեակներ կամ մենարաններ կը մտնենք: Ահա գաղտնարաններ որ առանձնութեան, վայելքի, հեշտագին կեանքի, կանացի հրապոյրներու, դաւերու սիրային արկածներու երբեմն ժամադրավայրեր եղած են:

Սակայն Ալա Կափուի հրապոյրը իր պալատական անցեալ կեանքի եւ ներկայ անփառունակ չէնքի մէջ չպիտի փնտռենք: Անոր ամբողջ փառքն ու հրապոյրը պէտք է փնտռել իր նկարչական զարդարանքներուն եւ մանաւանդ սքանչելի որմանկարներուն մէջ, որոնք երեք հարիւր տարի առաջ ստեղծագործուեր են եւ մինչեւ այժմ, կը պահեն իրենց հմայքը եւ մանաւանդ գեղարուեստական արժէքը:

Այն՝ ինչ որ արեւմտեան եւ արեւելեան վրձինները հրաշակերտեցին Շահ Աբբաս Մեծի ցանկութեամբ ու ճաշակով, անոր հրամանով ու քմահաճոյքով, այդ բոլորը սակայն ոչ միայն չկրցան ըմբռնել ու գնահատել խորամիտ եւ արուեստասէր Շահ Աբբասի յաջորդները, այլ եւ անոնք ի վիճակի չեղան եղածը գոնէ անաղարտ եւ անվնաս պահպանելու: Ժամանակի եւ պատմութեան արհաւիրքներէն հարուածներուն տակ Ալա Կափի (բարձրագոյն դուռ, արքայական պալատ, արքունիք) իր գեղարուեստական փառքերէն եւ չատ թանկագին արժէքներէն զրկուեցաւ եւ այնքան անուշադրութեան ու մոռացման ենթարկուեցաւ, որ, դարձաւ մուրացիկներու կամ կարաւաններու գիշերային իջեւան — ապաստարան: Թռչունները պալատին մէջ բոյն չինելու ճեղքեր կը փնտռէին եւ անտէրութեան ուրուականը կը թեւածէր անոր յարկերուն մէջ, ուր երբեմն հասարակ մահկանացուները երկիւղածութեամբ ու սարսափով ելեւմուտ կ'ընէին: Աւերիչ ու քանդիչ ձեռքերը ծանր հարուածներ տուին մանաւանդ պալատի որմանկարներուն: Ուղտապանն ու իչապանը իրենց գիշերային հանգիստը պալատի վարի յարկերուն մէջ գտնելէ յետոյ, թէյի ջուրն ու կերակուրը կ'եփէին պատերուն տակ, որոնց վրայ հիանալի որմանկարներ կային: Մուխը կը սեւցնէր նկարները եւ տաղանդաւոր նկարիչներու ստեղծագործութիւնները կը ծածկուէին ծուխ ու մուխի թանձր մուրով: Եւ դեռ ո՞ր մէկը յիշենք այն աւեր... որոնք մարդկային տգիտութ... դուհիկ ըմբռնումներէն ծնած ... են՝ պալատական որմանկարներ... չացնելու դարչելի մրցումին մէ...

ՀԱՅԿ ԱՃ...

ՄԱՀ ՓՐՈՖ. ԿԱԼԱՃԻՔԵԱՆ...

Շիքակոյի մէջ մեռած է ան... հայ գիտուն մը, փրոֆ. Աղեք... Կալաճիքեան:

Ծնած Թոմէքի Հիսար, ... Կալաճիքեան երկրագործական ... թութիւնը կը սորվի Պոմլըըթ... ճի մէջ: Յետոյ կ'անցնի Նիւ Ե... յաջողութեամբ աւարտելէ յետոյ ... մալսարանի գիտական ընթացքը ... համալսարանին մէջ դասախօ... կարգուի բնագիտութեան: Ա... տոյ կ'երթայ Փիլիպպեան կղզ... եւ չափագիտութիւն կը դասա... Մանիլայի համալսարանին մէջ:

Ընդհ. պատերազմին Պոլիս կ... եւ բնագիտութեան դասախօս կը... գուի Ռոպէրթ Գոլէճի: Յետոյ ... րիկա կը վերադառնայ եւ երե... բնագիտութեան դասախօս կ...

Եօթը տարիէ ի վեր կ'աշխատէ... Քոլըմպիայի համալսարանին մէ... քակոյի համալսարանի ատոմ... կան ճիւղին մէջ:

Կրէտա Կարպօ եւ Ռուբէն Մամուլեան

[…]

Սաւոն եւ բեմադրիչ փոխադարձ համակրութիւնը չարունակուեցաւ ճաշարանին մէջ — հեռու հետաքրքիր աչքերէ։

Հաւաստի աղբիւրէ կ'իմանանք, որ մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը հաճած է ղեկավարել Կրէտա Կարպօյի առաջիկայ պատկերը՝ «Քուին Քրիսթինա», քաղուած տաննեւութերորդ դարու շուէտական պատմութենէն։

Հանգանակութիւն ներգաղթի համար

ԽՄԲ. Մեզի ղրկուած կոչէ մը կ'իմանանք թէ Փարիզի մէջ կազմուած է Կեդր. Մարմին մը՝ ներգաղթի ֆոնտի համար։ Այդ կոչին մէջ կը կարդանք.—

— «Համաձայն պաշտօնական յայտարարութեանց՝ գործը, աշխատանքը չէ որ կը պակսի Խ. Հայաստանի մէջ, այլ՝ բնակարանը։ Տասնեակ հազար աշխատաւորներու պէտքը զգալի է ժողովրդական տնտեսութեան հետզհետէ զարգացող այլ եւ այլ ճիւղերուն մէջ։

Եթէ անցեալ տարի հինգ կարաւաններով 8000է աւելի աշխատաւորներ […]

[…]

PARIS (16e)։

ՀԱՅ ՈՐԲՈՒՀԻ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Հայ որբուհի մը, Ալիս Ցակոբեան, անձնասպան եղաւ Պէյրութի մէջ, ժայռերու վրայէն ծով նետուելով։

Այս տարաբախտ որբուհիի կեանքը, մանաւանդ վերջին օրերը, համակ ողբերգութիւն մը կը դառնայ, լեցուն արտասովոր դրուագներով։ Ալիս, հայ ընտանիքի մը մօտ աղախին, քանի մը ամիս առաջ կը վռնտուի անկէ, սակայն խնդիր մը կը սիրէ այդ ընտանիքի երիտասարդ զաւակը եւ կը յուսայ օր մը ամուսնանալ անոր հետ։

Վերջերս, յուսահատած կ'ուզէ վերջ տալ իր կեանքին։ Բազմաթիւ փորձեր կ'ընէ, սակայն կ'արգիլուի։ Ի վերջոյ կը յանձնուի ոստիկանութեան երկրորդ անգամ ըլլալով, ուրկէ կիրակի գիշերը կը փախչի, օգտուելով պահակ ոստիկանի քնացած վիճակէն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԵՒՕՔՍԵՑԻՆԵՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ.— 1929ին Տէսինի մէջ կազմուեցաւ Սեւասորից Նէնգ [illegible] ասոցիացիոն անունով եւ 4 անդամներով միութիւն մը, ունենալով իր առժամեայ վարչութիւնը։ Ամէն անդամ սկզբնական ժամանակներ 3—10, 30 ֆրանքով եւ մէկ երկու տարեկան։ Միութեան նպատակն է օգնել իր դժբախտ եւ անկարող հայրենակիցներուն, նիւթապէս եւ բարոյապէս. կրթել երիտասարդները եւն.։ 1930 մարտ 5ին կարգադրեց Ուլաշ գիւղէն երիտասարդի թուղթերը, իբրեւ նամբու ծախք վճարելով 150 ֆրանք։ 1930 մարտ 23ին կարգադրեց ուրիշ հայրենակցի մը գործը (Թագաւոցի). 225 ֆր. վճարելով։ 1930 դեկտեմբեր 28ին 600 ֆր. ղրկեց Պոլիս, երկու անոտէր կիներու։ 1930 նոյեմբեր 15ին Կրընոպլէն Զաղնի գիւղէն հայրենակից մը հիւանդի բժշկութեան համար վճարուեցաւ 75 ֆրանք։ 1931 փետրուար 20ին դարձեալ Կրընոպլէն հիւանդ հայրենակից մը հիւանդանոց փոխադրելու համար 30 ֆր.։ 1931 յուլիս 28ին սնբասաւորի կարօտ […]

[…]

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 30 յունիս (Թղթ.)— S. L.S.A. […]

[…]

Cavalleria Rusticana […]

ՄԱՄՈՒԼ

Նուրէն դրօշակի խնդիր

«Հայրենիք» դառնութեամբ կը նըկատէ խմբագրականի մը մէջ, (16 Յունիս).

—«Մեր հարեւան Ռամկավար թերթը կեղծ վրդովմունքով կը հարցնէ՝

«Բայց ինչո՞ւ (Դաշնակցականները) հայ ժողովուրդը կը բանադատեն, որպէսզի ան ալ թանգարանի մը մէջ պահուիլու արժանի այս դրօշակը պարզէ»

Սակայն, Ռամկավար խմբագիրները չատ լաւ գիտեն, թէ հայ ժողովուրդը իր ճնշող մեծամասնութեամբ երբեք սէւէ մէկուն կողմէ բանադատուելու պէտք չունի՝ իր ազգային դրօշակը պարզելու համար։

Արդարեւ, մեր բոլոր գաղութներու մէջ, ուր մեր եռագոյնին չուրջը ցարդ վէճ է ծագած Ռամկավարներու կամ Հօկճիներու չնորհիւ, ժողովուրդի մեծամասնութիւնը միշտ ալ այս կամ այն եղանակով պաշտպանած է մեր եռագոյնը։ Վերջին թարմ օրինակը տուաւ Շիքակօն, ուր կատարուած ժողովրդական քուէարկութիւնը յայտնաբերեց ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը […]

[…]

Ալա՛ք, կը հարցնենք.— ինչո՞ւ երկու չափ ու կշիռ. եթէ Դաշնակցականները ազգային չահուն համար պատրաստ չեն հրաժարելու դրօշակի խնդիր յարուցանելէ, մի՞թէ Ռամկավարներն ալ նոյն պարտականութիւնը չունէին։

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԿԻՊՐՈՍ Կ'ԵՐԹԱՅ

Անցեալ շաբթու Պէյրութ չոգենաւով Կիպրոս մեկնեցաւ Կիլիկիոյ ծերունազարդ հայրապետը, ամբան երեք ամիսները անցնելու համար Ս. Մակարի մէջ։

Շոգենաւը, ի պատիւ Ն. Օծութեան ֆրանսական դրօշ պարզեց։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՍԵՒ ԽԷՉՕ

Համատանէն կը գրեն.—

Ապրիլ 22ին սեւ հողին յանձնեցինք Սեւ Խէչօն, որ ծնած է Պաչքալէ։ Արհեստով դարբին էր։ Բայց իր ամբողջ կեանքը նուիրած է ազգային դարբնոցին։ Առաջին անգամ մասնակցած է Խանասորի արշաւանքին, ապա անցած է Բագու եւ մասնակցած հայ-թաթարական ընդհարումներուն։ 1907–1910 հաստատուած է Կարմիր Վանքը, յատուկ գործով։ Կամաւորական շարժման ժամանակ Անդրանիկի բանակին մէջ էր եւ մասնակցած է կռիւներուն։ Առանձնապէս աչքի է ինկած Խալիլ փաշայի դէմ մղած կռիւներուն մէջ։

Իսկ վերջին շրջանին մասնակցած է […]

Նոր Արաբկիր

[…]

Ընկ. ՊԱՐԳԵՒ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

եւ

Օր. ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԱՆԹՈՑԵԱՆ

Ամուսնացած

Վիէն 24 Յունիս 1933 Վալանս

Կախարդական համով, բաղադրեցեք եւ դասակարգեցէք ուրիշ տեսակները.
STAMBOUL, տուփը 10 ֆր.
SPÉCIAL, տուփը 6 ֆր. 60։

ԿԸ ՆՆՋՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԹԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Հանրմներէն մէկը դուչեց զիս ցոյց տալով.

— Սօֆիա՛, այս ալ կեավուր աղայ, […]

[…]

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱՃԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՏԱՍԸ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐ.ի փոխառութեան երկրորդ բաժինը, երկու միլիառ, հրապարակ հանուեցաւ յուլիս 4ին, հարիւրին 4 եւ կէսով տոկոսով եւ վճարելի տասը տարիէն։ Հազար Փրանքի փոխարէն պիտի վճարուի 1100 ֆրանք, 1943ին։ Հազար ֆրանքին տարեկան տոկոսը, 45 ֆրանք, պիտի վճարուի վեցամսեայ կտրօններով, իւրաքանչիւր տարուան յունուար 1ին եւ յուլիս 1ին։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՇՐՋԱՆԻ (հեծելանիւով) վեցերորդ հանդրուանը, Էվիան – Էքս Լէ Պէն – շահեցաւ իտալացի Կուէռա, որ շահած էր առաջին հանդրուանն ալ։ Ցաղթականը արժանացաւ փառաւոր ընդունելութեան մը. Հակառակ տաժանելի վերելքին, 15 հեծելանուորդներ կը հետեւէին իր հետքերուն։

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՄԱՆ օրէնքը քուէարկուեցաւ վերջնապէս։ Պիտի օգտուին զինուորականները, երկաթուղիները եւ պետութեան այն պաշտօնեաները որ պաշտօնանկ եղած էին, ինչպէս եւ կարծիքի յանցանքով դատապարտուածները։

Ա. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ մեծ քանակութեամբ բամպակ պիտի գնէ Մ. Նահանգներէն, հարիւրին 30ը կանխիկ, մնացեալը մէկ տարուան մուրհակներով եւ հարիւրին 5 տոկոսով։ Ապրանքներուն մեծագոյն մասը պիտի ղրկուի այս ամառ։

Այս առեւտուրը կարգադրուեցաւ Լոնտոնի մէջ, երկու երկիրներու պատուիրակներուն միջեւ, ինչ որ աւելի կարեւոր է քան բուն խորհրդաժողովը։

ԹՈՒՄԱՆԻՈՑ ԹԱԳԱՒՈՐԸ մազ մնաց որ սպաննուէր զինուորի մը կողմէ։ Թագաւորը այցելութեան գացած էր Թրանսիլվանիոյ մէկ զինարանը, վարչապետին հետ, երբ զինուոր մը սկսաւ կրակ ընել նոր տեսակ գնդացիրով մը։ Առաջին գնդակները արձակուած էին, թագաւորէն մէկ մեթր հեռու, երբ սպայ մը խոյանալով գնդացիրը անդին դարձուց։ Զինուորը ձերբակալուեցաւ, բայց եղածը արկած էր, ոչ թէ սպանութեան փորձ։

Այրի Տիկին Նեկտար Քիւթնէրեան, Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Այարեան, Տէր եւ Տիկին Զարմայր Քիւթնէրեան եւ զաւակունք եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, փեսին եւ ազգականին՝

ՍԱՐԳԻՍ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 29 յունիս շաբաթ օր։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, այսօր չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, 2, Rue Rossel, au Kremlin-Bicêtre։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ եռանդուն եւ գործօն ընկեր Ա. ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

×

Հ. Յ. Դ. Սէն Լուի (Մարսէյլ) Ակնունի խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ա. ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուբի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լսուր առնուած է թէ Զինադադարին Ուրֆայի Հայան գիւղը կը գտնուէր

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

— Կը փնտռուի Էնկիւրիի Սթանոզ գիւղէն Կղեմէս Սինանեան, որ վերջին անգամ զինք տեսած է իր հայրենակիցներէն Ռուբէն Թէլլալեան, Ատանայի Կեաւուր Տաղի մէջ։ Փնտռողն է իր մայրը՝ Եղիսաբեթ, քոյրերը՝ Նուէնիկ, Հափսի եւ եղբայրը՝ Ռուբէն Սինանեան։ Հասցէ 18bis Avenue du Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux. Seine. Կը խնդրուի սուրհանդակ թերթերէն արտատպել։ Լուր տուողին 500 ֆրանք նուէր։

— Կը փնտռուին Յակոբ եւ Գէորգ Կարապետեանները, որոնք կը գտնուէին Փարիզ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գ. Կ. Մաթաքեանի, 74, rue de Rome. Marseille:

ԱԶԴ

Ողջի եւ օրէնքի առջեւ պատասխանատու չմնալու համար, կինս՝ Վերժին (ծն. հնգց. Իլիաս Եազուպ) (չէքլրճի) ի Պէյրութ՝ որ մէկ ու կէս տարի առաջ՝ առանց իմ եւ ծնողացս գիտութեան իր ընտանեկան տուրք յարկէն խոյս կուտայ նախ երկու ամիս Մարսէյլ, ապա Պէյրութ կը մեկնի իր ծնողաց մօտ։

Այս ազդով կը ներեմ իր ցոյց տուած վերաբերմունքը եւ կը հրաւիրեմ զինքը եռամսեայ պայմանաժամու մէջ վերադառնալ Փարիզ։ Հակառակ պարագային ազատ կացուցած պիտի ըլլայ զիս չեղեալ նկատել մեր ամուսնութիւնը։

Տիգրան Եազմաճեան

Յուլիս 3

Ց.

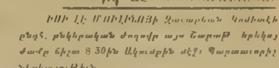

Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին. Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Սազոնով, իր ռումբը կառքին առջեւի մասին մէջ պահած, պէտք է կանգ առնէր Նախարարութեան շէնքին մուտքին առջեւ մէկ կողմը, երեսը Նեվային։ Նոյն տեղը բայց ճամբուն միւս կողմը պէտք է կենար Ք., որ իր գլուխը պիտի բանար, երբ մօտենար Պլեհվէի կառքը, նշան տալու համար Սազոնովի։ Վերջապէս, քիչ մը աւելի հեռու, Ցեպնոյ կամուրջին վրայ պէտք է կանգնէր Կալիաեւ, կարենալ տեսնելու պայմանով Պոկոտիլովն ու Սազոնովը։ Պարտականութիւն պիտի ունենար նշան տալու, երբ Պլեհվէ վերադարձին մտնէր քովնտի փողոց մը։

Այս կարգադրութիւնները գոհացուցիչ չէին անշուշտ։

Անկախ անկէ որ ամբողջ գործողութիւնը տեղի պիտի ունենար Պլեհվէի բնակարանին դռներուն իսկ առջեւ, ուր, քաղաքազօրքէն, հետեւակ ու ձիաւոր ոստիկաններէն զատ, կը վխտային ամէն կողմ, փողոցներուն անկիւնը, Օխրանայի լրտեսները, գիտցութեան արժանի էր որ Պոկոտիլովի ուշադրութիւնը պիտի գրաւէր մէկ կողմէ կառքը, որուն պիտի սպասէր, իսկ միւս կողմէ Կալիաեւը։ Դարձեալ Սազոնովի ուշադրութիւնը պիտի գրաւէր մէկ կողմէ Պլեհվէ, միւս կողմէ Ք. եւ Կալիաեւ։ Անկէ զատ, գործողութեան կը մասնակցէին, հետեւաբար վտանգի կ'ենթարկուէին երկու անձեր, որոնք գրեթէ անմիջական օգուտ չունէին մահափորձին,— Ք. եւ Կալիաեւ։ Այս կարգադրութեան թերութիւնները կը ծագէին հսկողութեան անբաւականութենէն։

Պլեհվէի ուղեգծին անորոշութիւնը.— կրնար ըլլալ, որ քովնտի փողոց մը մտնէր,— մեզ կը ստիպէր անչարժութեան մատնել Կալիաեւը։ Միւս կողմէ, նկատելով որ Սազոնով չէր ճանչնար նախարարին կառքը, հարկ կ'ըլլար Ք. ալ մտցնել գործին մէջ։ Այս անպատեհութեան պատճառով էր գլխաւորաբար, որ Ազեւ չէր ուզեր սկսելու մահափորձը, որ իր կարծիքով կանխահաս էր։ Մարտ 16ին տեսակցութիւն մը ունեցայ, վերջին մանրամասնութիւններուն համար, Պոկոտիլովի եւ Շուայցէրի հետ։ Այդ տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Ալեքսանդր Նեվսկիի գերեզմանին մէջ, Զայկովսկի շիրիմին մօտ։ Սառնօրէն, հանդարտօրէն, Շուայցէր կը քննէր մեր յառաջագծին մինչեւ իսկ ամենափոքր կէտերը։ Իր վրայ դրուած էր ծանր գործ մը,— գիշերը պատրաստել 5 ռումբ եւ բաժնել, յաջորդ առտու, ահաբեկիչներուն։ Պոկոտիլով գրգռուած կը թուէր, ինչպէս միշտ։ Մեծ եռանդով կը հաստատէր յաջողութեան մասին իր վստահութիւնը։ Դարձեալ վստահ կերպով կ'ըսէր թէ իրեն պիտի վիճակէր Պլեհվէն սպաննելու պատիւը, ոչ թէ Ն.ի կամ Սազոնովի։ Նոյնիսկ կը պնդէր որ, Ն. այն պահուն երբ նետելու ըլլար իր առաջին ռումբը, փոխանակ փախելու քովնտի փողոցով մը, փութար իր մօտ։ Պոկոտիլով կ'ապահովցնէր թէ պիտի կրնար իր ռումբերով պաշտպանել թէ Ն. եւ թէ ինքզինք։

Ցանկարծ, մինչ մենք կը խօսակցէինք, մեզի մօտիկ շիրմուղիին մէջէն ցցուեցաւ քաղաքազօրքի սպայ մը, ընկերակցութեամբ խումբ մը ոստիկան – զինուորներու։ Շիրիմներու խաչերուն մէջէն երեւցան նաեւ ուրեր եւ ուսանիչեր։ Նոյն պահուն Պոկոտիլով հանեց իր ատրճանակը եւ մեծ ու արագ քայլերով նետուեցաւ ոստիկաններուն առջեւ։ Շուայցէր հանդարտութեամբ կը սպասէր շիրիմին առջեւ, ձեռքը դրած իր գրպանին մէջ, ուր ատրճանակ մը կը պահէր։ Մեծ դժուարութեամբ կրցի բռնել Պոկոտիլովը։ Ետին դարձաւ եւ մրմնջելով.

— Դուք հեռացէք Պաւլին հետ։ Ես այս մարդիկը այստեղ կը պահեմ քանի մը վայրկեան։

Ոստիկանները կը մօտենային, գաւիթով քովնտի շիրմուղիէն։ Բռնեցի Պոկոտիլովի թեւէն

— Ի՞նչ կ'ընէք։ Պահեցէք ատրճանակը։

Ուզեց պատասխանել, բայց, այդ պահուն, ոստիկանները դարձան եւ անցան քովի շիրմուղին եւ կամաց կամաց անհետացան։ Ցայտնի էր, որ մեզի համար չէին եկած։

Մարտ 17էն 18ի գիշերը անցուցի Պոկոտիլովի հետ։ Ու լուսցուցինք Վառիէթէ թատրոնին մէջ, յետոյ գացինք պտըտելու Կղզիներու Պարտէզին մէջ։ Կը քալէր գրգռուած, ճակատին վրայ արեան կաթիլներ, աժգոյն, բիբերը բացուած։ Կ'ըսէր.

— Մեծ հաւատք ունիմ ահաբեկչութեան վրայ։ Իմ կարծիքովս, ամբողջ յեղափոխութիւնը կը կայանայ ահաբեկչութեան մէջ։ Մենք հիմա շատ քիչ ենք։ Բայց բազմաթիւ պիտի ըլլանք։ Ահա վաղը չկամ ես, բայց երջանիկ եմ ատոր համար, հպարտ եմ։ Վաղը Պլեհվէ սպաննուած պիտի ըլլայ։

Առտուն, ժամը 8ին, իրարմէ բաժնուեցանք իրար գտնելու պայմանով ժամը 2ին։ Այդ ժամուն Շուայցէր ռումբերը պէտք է յանձնած ըլլար ահաբեկիչներուն։ Պէտք է գացած որոշել տեղ մը, Սազոնովի մօտ։ Պոկոտիլով պիտի նստէր քին մէջ եւ երթար մինչեւ Ցեպնոյ կամուրջը։ Անտեղէն պիտի իր հետ տանելով ռումբը։ Իր կառք պիտի նստէր յետոյ Ն., ... սպասէր կամուրջին վրայ։ ... իր ռումբը առնելէ յետոյ պիտի ... նէր Շուայցէրի հետ, որ կառք ... պիտի թողուր վերջին ռումբը, ... նովի համար։ Ցառնուածքով ... բական, Ն. կարծիք չէր յայտնեց ... նաւ։ Լսիկ մոտիկ ըլլաւ ծրագրի ... բողջ մանրամասնութիւնը եւ ... ժամուն գտնուեցաւ որոշեալ տեղը։

Տեսայ Սազոնովի կառքը, ... մէջ նստած էր Շուայցէր, կանգ ... Պոկոտիլովի մօտ եւ այս վերջի... նստաւ կառքին մէջ։ Գացի փնտռ... Կալիաեւը։ Կրտայ զայն շատ... յուզուած.

— Ռումբ չտուին ինծի։ Ինչո՞ւ ... ուին Ն.ի եւ ոչ ինծի։

(Շարունակելի)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԼԷ SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՅՈՒԼԻՍ 1933
6 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2232

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՎԱՆ ԽՕՍՔ

ՏԱՐԶԱՆՔՆԵՐ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Այս անգամ բաւական ուշ, մէկ ամիս յետոյ ստացանք «Պրոմէթէ»ի վերջին թիւը (Յունիս)

Ինչպէս նախորդ ամիսներուն, այս թիւն ալ կը յորդի Կովկասեան Համագաշնակցութեան ծրագրին յատկացուած նիւթերով

Եւ, յաւատես, խանդավառ շունչ մը կը փչէ առաջին էջէն մինչեւ վերջինը։

Վրաստանի, Ազրբէջանի եւ Տաղստանի անկախութեան տարեդարձին առնակատարութիւնն ալ, այս տարի, սերտօրէն կապուած է այդ ծրագրին, Համագաշնակցութեան դաշինքին հետ։

Այսպէս, Փարիզի մէջ կատարուած միացեալ հանդէսին բոլոր ճառախօսները մասնաւոր խանդավառութեամբ խօսած են Համագաշնակցութեան մասին, զայն ներկայացնելով իբրեւ կատարուած իրողութիւն մը։

Ահա Միր Եաղուպը, որ խօսելով Ազրբէջանի կողմէ, կը յայտարարէ.

— «Եթէ, 1920ին, Կովկասեան Հանրապետութիւնները բաժնուած էին իրենց տնեցերով եւ ձգտումներով, այսօր այդպէս չէ։ Այժմ Կովկասի ժողովուրդները միացած են։ Անոնց իրաւասու ներկայացուցիչները միաձայն են ստեղծելու համար դաշնակցային պետութիւն մը, ապահովագրուած՝ ռուսական պահանջներու դաժանական եւ տնտեսական որեւէ տիրապետութենէ։ Այս գաղափարին յաջողութիւնը մեծ մասով կախում ունի Եւրոպայի բանելիք դիրքէն։ Անոր համար դժուար չէ՞ տեսնել ազատ եւ անկախ Կովկաս մը, ամբողջովին ներքակայ՝ եւրոպական կարգ ու սարքին։ Եթէ Պալթեան պետութիւնները անջատուեցան Ռուսաստանէն, համաձայն ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին, եթէ Եւրոպան պզտիկ ազգեր այժմ կը վայելեն քաղաքական անկախութեան բարիքները, ինչո՞ւ համար Ուկրայնան, Թուրքեստանը, Թաթարիստանը եւ մանաւանդ Կովկասը պիտի հեծեն Մոսկուայի լուծին տակ, այսպէս ստեղծելով խռովութեանց յաւիտենական վառարաններ։ Սահմանակից պետութեանց, օրինակ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի համար, Կովկասի անկախութիւնը պիտի ըլլայ երաշխիք մը որուն բարերարական արդիւնքները դժուար է հաշուել»։

Նոյն ոգեւորութեամբ արտայայտուած են միւս ճառախօսներն ալ, շեշտելով Կովկասի բոլոր ժողովուրդներուն միացման եւ մարմիր Մոսկուայի դէմ միացեալ ճակատ կազմելու անհրաժեշտութիւնը»։

Գ. Զոքայեւ, Թուրքեստանի ներկայացուցիչը, արդէն կատարուած իրողութիւն մը հռչակած է Կովկասեան ճակատին միութիւնը, իսկ Գ. Կվացաձէ, որ կը նախագահէր հանդէսին, փակման խօսքը արտասանած է ի դիմաց «Պրոմեթէի Ակումբին»։

Երկու յատկանշական խօսք ալ՝ այդ ճառէն։

Գ. Կվացաձէ Կովկասի ամբողջ պատմութիւնը կը բաժնէ երեք շրջանի,— Առաջին՝ արաբական արշաւանք, հարաւէն. երկրորդ՝ թրքական արշաւանք, արեւելքէն. երրորդ՝ ռուսական արշաւանք, հիւսիսէն։

— «Բարեբախտաբար, աշխարհի քաղաքական հոլովոյթը մեզի յոյս կը ներշնչէ թէ միշտ այսպէս չպիտի ըլլայ ապագային։ Պարսկաստան եւ Թուրքիա անդամ են Ազգերու Դաշնակցութեան։ Իրաւունք ալ ունին։ Կը նշանակէ թէ այս բոլոր պետութիւնները հանգիստ յանձնառութիւն ստանձնած են բովանդակ աշխարհի առջեւ, հանգիստ մնալու եւ բարեխղճօրէն յարգելու իրենց դրացիներուն սահմանները։ Ուրեմն այժմէն, պէտք է փարատած համարել արշաւանքի ո՛ր եւ է վտանգ՝ հարաւէն կամ արեւելքէն։ Բայց նոյնը չենք կրնար ըսել հիւսիսի համար։ Այդ կողմը միշտ բաց է։ Ի՞նչ ընել։ Ի՞նչպէս բռնել անցնիլ մոսկովեան կռնակներուն առջեւ։ Ի՞նչպէս անանցանելի պատնէշ մը կազմել այդ դրաններուն դէմ որ կը սպառնան բնաջնջել մեզ։ Ա՛յս է ամբողջ խնդիրը»։

Հասկնալի է եզրակացութիւնը,— այդ «անանցանելի պատնէշը» պիտի ըլլայ՝ «միացեալ ճակատը այն ազգերուն որ կը հեծեն Մոսկուայի լուծին տակ»։

Յաջորդ էջերուն մէջ, փռուած է կոչ մը, յանուն «Կովկասի Անկախութեան Կոմիտէին», եւ ուղղուած՝ «Կովկասի բոլոր ժողովուրդներուն»։

Կոչը խմբագրուած է բարձրաձայն սաւառնումներով եւ համակովկասեան նշանախօսքերով։

Այն տարիճան որ, կարծես բան մը պիտի պատահի այսօր — վաղը.

— «Ժողովուրդնե՛ր Կովկասի, կը մօտենայ ազատութեան ժամը. այն իշխանութիւնը որ կը ճարտարէ մեզ, հասած է պատմութեան սահմանած կործանումին ափը։ Խտացնե՛նք մեր շարքերը։ Առանց խտրութեան դրգռումներէ, մեր գործօն ուժերը պահենք վճռական ժամուն համար։ Չմոռնանք որ միայն ամբողջ Կովկասի ուժերուն միացումով կրնանք վերստանալ մեր ազատութիւնը։ Միութիւն ուժերու, յանուն Կովկասեան հանրապետութեանց Համագաշնակցութեան,— ահա մեր նշանախօսքը, պայքարի նշանախօսքը, ազդանշանը։

«Ցտեսո՛ւթիւն, սիրելի ռազմիկներ Կովկասի ... Յիշեցէք թէ մենք միինակ չենք մեր պայքարին մէջ։ Մեր շարքերուն մէջ, մեզի հետ կը պայքարին Ռուսիոյ կայսերութեան մասնուած բոլոր ժողովուրդները, բոլոր անոնք որ համախմբուած են «Պրոմեթէ»ի շուրջը,— Ուկրայնա, Թուրքեստան, եւն.։

Վճռական պահուն, կարմիր աշխարհակալութիւնը որ ահա կը կորսուի իր բացած արեան յորձանքին մէջ, չպիտի կրնայ դիմադրել մեր միլիոնաւոր ժողովուրդներու ճիգին-եղբայրներ՝ սերտօրէն միացած ազատութեան եւ անկախութեան պայքարին մէջ։

Ժողովուրդնե՛ր Կովկասի, կազմակերպուեցէ՛ք։ Յեղափոխական ուժեր կազմեցէք, եւ ձեր հզօր բռունցքով, իբրեւ լախտ մը, զգացուցէք զայն, երբ ժամը հասնի, թշնամի ճակատին զգայուն կէտին վրայ։ Գիտցէք որ այս է միակ արժանաւոր գործը՝ ի պատիւ մեր «Մայիս»ի 15րդ տարեդարձին»։

Կ՚ընդհատենք այստեղ եւ վաղը կ՚ամբողջացնենք պատկերը, կցելով մեր խօսքը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ԹԱՂՈՒԻ...

Բացի Ամերիկայէն, բոլորն ալ համաձայն են յետաձգելու անպայման ժամանակով

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

Իբրեւ հետեւանք նախագահ Րուզվէլթի լախտի հարուածին, համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը իր վերջին օրերը կ՚ապրի։ Բոլոր պատուիրակներն ալ յուսահատած են տիրող քաոսէն եւ կ՚ուզեն փակել ժողովը կամ յետաձգել անպայման ժամանակով։

Այս առաջարկը պաշտօնապէս դրուեցաւ խորհրդաժողովի վարիչ մարմնին մէջ, հոլանտական պատուիրակին կողմէ, որուն ձայնակցեցաւ նոյն իսկ Գ. Մաքտոնըլտ։ Կը նշանակէ թէ՝ Անգլիոյ վարչապետը ինքն ալ յուսահատած է, թէեւ գլխաւոր կազմակերպիչն էր խորհրդաժողովին եւ ամէնէն հաւատացեալը։

Երեքշաբթի առտու ժամը 10.30ին, Գ. Մաքտոնըլտ խորհրդակցութեան հրաւիրեց վարիչ մարմնին անդամները, իւրաքանչիւրին կարծիքը առնելով զատ — զատ։ Ամերիկեան պատուիրակը յայտարարեց թէ ինք չպիտի մասնակցի վիճաբանութեանց։ Միւս բոլոր պատուիրակները միաձայնութեամբ յայտարարեցին թէ նախագահ Րուզվէլթի վերջին պատասխանը հակառակ ըլլալով ամերիկեան պատուիրակութեան բռնած դիրքին, անխուսափելի է ժողովին յետաձգումը։ Այս առթիւ, բոլորն ալ ընդունեցան թէ կարելի է շարունակել մէկ երկու մասնաւոր խնդիրներու քննութիւնը (ցորենի, փայտի խնդիր եւն.)

Բայց, բուն խորհրդաժողովին ուրիշ բան չի մնար եթէ ոչ կարճ կապել եւ սպասել աւելի նպաստաւոր պայմաններու։

Այսպէս, հինգ մեծ պատուիրակութեանց նախագահները Գ. Մաքտոնըլտի ձգեցին յառաջիկային նորէն կազմակերպել ժողովը, «երբ պարագաները նպաստաւոր ըլլան»։

Այս մասին վերջնական որոշումը պիտի տար խորհրդաժողովին ընդհանուր դիւանը, իրիկուան ժամը 6ին եւ քարտուղարները սկսան խմբագրել համապատասխան բանաձեւերը։ Ցանկարծ, ամերիկեան պատուիրակութիւնը խնդրեց յետաձգել իրիկուան ժողովը, յայտնելով թէ բանլիք ունին։ Գ. Մաքտոնըլտ աշխատանքները յետաձգել տալով, տեսակցեցաւ Նախագահ Րուզվէլթի խորհրդականներէն մէկուն հետ, որ յայտարարեց թէ ամերիկեան պատուիրակութիւնը յետաձգման պատճառ չի նկատեր Նախագահ Րուզվէլթի պատասխանը եւ կը խնդրէ ժամանակ տալ, անոր հետ խորհրդակցելու համար։ Գ. Մաքտոնըլտ պատասխանեց թէ դիւանը պիտի գումարուի որոշեալ ժամուն.

Եւ այսպէս ալ եղաւ։ Անգլիոյ վարչապետը ժողովը բացաւ բանախօսութեամբ մը, որով առաջարկեց յետաձգել խորհրդաժողովը։ Մ. Մաքտոնըլտ իր իսկ սարքած գործին մահավճիռն էր որ կը ստորագրէր։ Ամերիկայէն զատ, միայն Քանատայի ներկայացուցիչը հակառակ էր յետաձգման։ Ամերիկեան պատուիրակը, արտաքին Նախարար Գ. Հըլ առաջարկեց շարունակել ժողովը եւ սպասել Նախագահ Րուզվէլթի պատասխանին, հինգշաբթի օրուան ձգելով ժողովը։

Ներկաները հաւանեցան, հետեւաբար վերջնական որոշումը պիտի տրուի այսօր, հինգշաբթի։

Մեծ մտահոգութիւն Անգլիոյ մէջ

Բոլոր երկիրներուն մէջ ալ, դառն տպաւորութիւն գործած է Նախագահ Րուզվէլթի վերջին պատասխանը, որ պայթեցաւ ռումբի մը պէս, անդամալուծելով խորհրդաժողովը։

Լոնտոնի մէջ այժմէն մտահոգութեան մատնուած են մանաւանդ ստերլինի ճակատագրի մասին, քանի որ Ամերիկա պիտի շարունակէ ձգել տոլարը

Երեքշաբթի օր, մէկ ստերլինը կ՚արժէր 4.50 տոլար, մինչդեռ անցեալ տարի միջինը 3.50 էր։ Երբ երկու դրամներուն հիմն ալ ոսկեդրամն էր, մէկ ստերլինը կ՚արժէր 4.87 տոլար։ Արդ, եթէ Նախագահ Րուզվէլթ տոլարին գինը կոտրէ մինչեւ հարիւրին 50 համեմատութեամբ, օգտուելով իրեն տրուած լիազօրութենէն, ստերլին — տոլարի սակը պիտի ըլլայ 6.75, ինչ որ ծանրակշիռ կացութիւն մը պիտի ստեղծէ։ Արդէն ներկայ սակն ալ, որ կը մօտենայ 1922ի եւ 1924ի համեմատութեան, տանելի կը համարուի միայն իբրեւ առժամեայ չարիք։ Այնպէս որ, Անգլիա խորապէս մտահոգ է, իր վաճառականութեան ապագայի մասին։ Լոնտոնի մէջ կ՚ըմբռնեն թէ Ամերիկեան դրամական պատերազմ հրատարակած է աշխարհի դէմ։

Հիթլեր եւ տիրական Գերմանիա

ԲՈԼՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՆ

Գ. Պրիւնինկ, Գերմանիոյ նախկին վարչապետը, իբրեւ վարիչ կեդրոնի կուսակցութեան, յուլիս 5ին յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ծանուցանելով թէ կուսակցութիւնը լուծուած է ինքնաբերաբար։ Իբրեւ արդիւնք նացիներուն հետ կատարուած բանակցութեանց, հիթլերական կուսակցութեան շարքերուն մէջ պիտի ընդունուին այն կաթոլիկ երեսփոխանները որոնք արատաւորուած չեն անցեալ մեղքերով։

Ժողովրդական կուսակցութիւնն ալ (Շթրէզըմանի խումբ) որոշեց անմիջապէս լուծուիլ։ Այս որոշումը պարզապէս կը նուիրագործէ կատարուած իրողութիւն մը, որովհետեւ կուսակցութեան շարքերը շատոնց նօսրացած էին։ Միեւնոյն ընթացքը պիտի բռնուի այս կուսակցութեան երեսփոխաններուն հանդէպ։

Հիթլերի կողմէ ստորագրուած հրամանագիր մը կ՚ըսէ թէ՝ այսուհետեւ Պողպատեայ Սաղաւարտաւորներու ամբողջ ընկերակցութիւնը պիտի դրուի հիթլերական մարտական խումբերու հրամանատարութեան տակ։

ԶՈՐՍ ՀՐԵԱՆԵՐ ԽԵՂԴՈՒԱԾ

Պեսարապիոյ դաշտերուն մէջ գտնուեցան չորս դիակներ, երկուքը՝ այր՝ երկուքը՝ մանկամարդ աղջիկներ։ Կը կարծուի թէ խեղդուած են անծանօթներու կողմէ։ Զորսն ալ հրեայ ըլլալով, ոստիկանութիւնը կը կասկածի քաղաքական ոճիրէ մը։

«Նոր յեղափոխութիւն չպիտի ըլլայ»

Նացիներու պաշտօնաթերթը խոշոր գլխագիրներով, ամբողջ առաջին էջին վրայ տպած է այս խորագիրը, եւ անոր տակը՝ Հիթլերի վերջին ճառը։ Գերմանիոյ «Առաջնորդ»ը կը յայտարարէ այդ ճառին մէջ.

— «Ես վճռած եմ անողորմաբար ջախջախել անկարգութեան որ եւ է փորձ. իմ բոլոր ուժովս պիտի դիմադրեմ յեղափոխական նոր յորձանքի մը, որովհետեւ ան իր ետեւէն պիտի բերէ ճիմարիտ քաոս մը։ Պէտք է ամրապնդել ազգային յեղափոխութեան տիրացին յաջողութիւնը, ազգային — ընկերվարական գաղափարներ ներշնչելով բազմութիւններուն։ Ով որ կ՚ըմբոստանայ պետութեան կանոնաւոր իշխանութեան դէմ, օձիքը ձեռք պիտի տայ, ինչ դիրք ալ ունենայ»։

Գերմանիա եւ Վատիկան

Ինչ որ Պիզմարք չյաջողեցաւ ընել, Հիթլեր գլուխ կը հանէ։

Վերջին լուրերու համաձայն, յաջողութեամբ պսակուած են Գերմանիոյ եւ Վատիկանի միջեւ կատարուած բանակցութիւնները, եւ շուտով պիտի ստորագրուի պայմանագիրը (քոնքորտա)։ Բանակցութիւնները կը վարէ Գերմանիոյ փոխ — վարչապետը, Ֆոն Փափէն, որ մէկ օր յետաձգեց իր մեկնումը։ Գերմանիա յաջողած է համոզել Վատիկանը որ, կաթոլիկ ընկերակցութիւններ չխառնուին քաղաքական գործերու։ Ինչ որ Մուսոլինիի Իտալիան շահեցաւ երկար պայքարներէ յետոյ, Հիթլերի Գերմանիան ձեռք ձգեց առանց յոգնութեան։ Կաթոլիկ ընկերակցութիւնները պիտի զբաղին միայն հոգիներու փրկութեամբ. ինչ որ կը նշանակէ թէ անոնց ուժէն պիտի օգտուի հիթլերականութիւնը։ Կաթոլիկ հոգեւորականները արդէն սկսած են ըսել.— «Կաթոլիկութիւնը ամէն բան կորսնցուց Գերմանիոյ մէջ, բացի կեանքէն»։

Արդարեւ, կնքուած համաձայնութեամբ Հիթլեր կաթոլիկութիւնը կը զրկէ իր բոլոր հեղինակութենէն եւ ազդեցութենէն, բաժնելով երիտասարդութիւնն ալ։ Պապը ստիպուած է տեղի տալ, նկատելով որ հիթլերականութիւնն ալ միատարր եւ ուժեղ կազմակերպութիւն մըն է, ինչպէս Ֆաշականութիւնը։

Նոր ձերբակալութիւններ Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկարական ոստիկանութիւնը, որ երկու ամիսէ ի վեր կը հետապնդէր համայնավարական կազմակերպութիւն մը, յաջողեցաւ երեւան հանել անոր բոլոր անդամները։ Գլխաւոր կազմակերպիչներէն մէկը Սիմէոնովկրատի քաղաքապետն էր, որուն տունը իբրեւ հաւաքատեղի կը ծառայէր։ Ոստիկանութիւնը ձեռք անցուց բոլոր թուղթերը եւ ծածկագիրները։ Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 70 հոգի։

Հետապնդումները կը շարունակուին։

Անգլօ-ռուս յարաբերութիւնները

Խորհրդային բոլոր թերթերը միաբերան կը փառաբանեն անգլօ-ռուս առեւտրական յարաբերութեանց վերահաստատումը՝ իբրեւ մեծ յաղթանակ մը Մոսկուայի համար։ Կ՚ըսեն թէ բրիտանական կառավարութիւնը ստիպուեցաւ վերցնել ռուսական ապրանքներուն դէմ հաստատած արգելքը, տեղի տալով բանուորներու եւ գործարանատէրներու ճնշումին։ Անգլիան չյաջողեցաւ իր ետեւէն քաշել միւս պետութիւնները, հակախորհրդային խաչակրութեան մը համար, չնորհիւ խորհրդային իշխանութեան խոհեմ եւ անյեղլի դիրքին։

«Իզվեստիա» այս առթիւ յիշելով երկու անգլիացի ճարտարագէտներուն արձակումը, կ՚ըսէ թէ խորհրդային արդարութիւնը չուզեր վրէժ լուծել, այլ պարզապէս կը ձգտի խափանել իր շահերուն վնասող արարքները։ Հետեւաբար, բան մը փոխած չըլլար, բանտարկութիւնը վերածելով արտաքսման։

Երանի թէ նոյն մեթոտը գործադրէին խորհրդային կալանաւորներուն համար ալ,— գիտել կուտայ քաղքենի թերթ մը ...

⁂ Խարքովի մէջ գատի քաշուեցան 50 հոգի, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ խափանարար եւ զեղծարար։

Պուլկարիոյ թուրք թերթերը կը հետապնդուին

Ֆիլիպէէն կը գրեն «Վագըթ»ի, յունիս 28 թուականով.— Էյրի Տէրէ հրատարակուող «Պիրլիք» թերթին խմբագրապետը հօս բերուելով բանտարկուեցաւ, որովհետեւ գրած էր թէ Քէօչլէմէզլէր գիւղին մէջ ոստիկան մը բանաբարած է թուրք կիներուն պատիւը։

Խմբագրապետէն 4000 լեւայի երաշխաւորութիւն մը պահանջուեցաւ։ Գաւառակին հարուստ իսլամները անմիջապէս իրենց մէջ հաւաքեցին այս գումարը, որպէսզի խմբագրապետը ազատ արձակուի։ Բայց ոստիկանական տնօրէնը մերժեց այդ դրամը, ըսելով թէ խմբագրապետը պէտք է վճարէ երաշխաւորութիւնը։

Այս պահանջին պատճառը սա է.— Եթէ խմբագրապետը երկու օրուան ընթացքին չկարենայ վճարել 4000 լէյը, 60 օր պիտի բանտարկուի եւ այս միջոցին լոյս չպիտի տեսնէ թերթը։

Ոստիկանատուն կանչուելով հարցաքննուած են նաեւ Գարաճա Ալիի թուրքերէն թերթերուն տնօրէնները, որոնք նոյնպէս հրատարակութիւն ըրած էին Քէօչլէմէզլէրի պէպքի մասին։

Սօֆիայի «Րէհպէր» թերթը, «Պիրլիք»ի գրութիւնը արտատպած ըլլալով, հետապնդումի ենթարկուած է։ Խմբագրապետը Մէհմէտ Ճէմիլ էֆ. երկու շաբաթէ ի վեր պահուըտած եւ թերթն ալ դադրած է։

ՇՈՒՆԸ ԶԻՆՔԸ ԽԱԾԱՒ, ԻՆՔՆ ԱԼ ԿԻՆՆ ՈՒ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ

Գուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Զէրնաութի մէջ (Պուքովինա) կատղած շուն մը խածաւ բազմանդամ ընտանիքի մը հայրը։ Այս վերջինը իր կարգին խածաւ կինը եւ չորս զաւակները։ Բոլորին վիճակն ալ յուսահատական է։

ՌՈՒՍԵՒ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ

Ճափոնական ոստիկանութիւնը բռնեց խորհրդային երկու նաւեր, ձերբակալելով 30 հպատակներ, որոնք ամբաստանուած են լրտեսութեամբ։

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սելանիկի երեսփոխանական լրացուցիչ ընտրութիւններուն մէջ զգալի յաջողութիւն շահեցան ընդդիմադիրները (Վենիզելոսեան)։ Կառավարական թերթերը այդ յաջողութիւնը կը վերագրեն համայնավարներու քուէներուն։ Այսպէս, կառավարական ցանկը շահած է 42,600 քուէ, ընդդիմադիրները՝ 47,077։ Համայնավարները, որ մարտ 5ին շահած էին 7440 քուէ, այս անգամ ստացած են միայն 1110։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԱՆԱՐԻՒՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գրեց՝ Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Տնտեսական ճգնաժամին դէմ պայքարելու համար, երկրի բոլոր ուժերը յայտարարեցին մէկ ճակատ՝ Րուզվէլթի հրամանատարութեան տակ։ Ճգնաժամի դէմ պատերազմ հռչակուեցաւ մարտ 4ին, երբ հին նախագահը ձգեց Ուաշինկթընը եւ նորը գրաւեց աթոռը։

Ռազմաճակատը բաժնուեցաւ քանի մը գլխաւոր գօտիներու.— Դրամատուներ եւ երկաթուղիներ, անգործներ եւ ելմտացոյց։ Նախորդ երկու յօդուածներով ծանօթացանք առաջին երեք ճակատներուն հետ։ Այժմ անցնինք միւսներուն։

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐ.— Թիւը, ինչպէս ըսած ենք, մօտաւորապէս 6 միլիոն է (18 միլիոն անհատներ կապուած)։ Ասոնց գործ պէտք է ճարել, կանոնաւոր աշխատավարձ ապահովել, փրկել ասոնց տուները եւ կալուածները։

Ամէնէն առաջ Րուզվէլթը առաջ քշեց գարեջուրի վերադարձի հարցը, հոգ չէ ալքօլի անհրաժեշտ բովանդակութեամբ։ Այդ հարցի հետ կապուած էր մօտաւորապէս կէս միլիոն անգործներու վերադարձը դէպի գործարան։ Քանի մը շաբթուան ընթացքին օրէնքն անցած եւ վաւերացուած էր։ Նոր գործարաններ բացուեցան, հինները նոր շունչ առին, բանուորներ ընդունուեցան եւ այդ բոլորի արդիւնքը եղաւ մէկ բան — հաւատք դէպի կառավարութիւնը։

ԱՆՏԱՌՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄ.— Իր անմիջական քայլերէն մէկն եղաւ հայթայթել 1/4 միլիոն երիտասարդներու համար գործ, ուղարկելով դէպի անտառները։ Անոնք հոն պիտի ապրին կառավարութեան հաշուին՝ ստանալով բնակարան, հագուստ, ուտելիք եւայլն։ Միաժամանակ ամսական 30 տոլար պիտի վճարուի այդ երիտասարդներու ընտանիքներուն, որոնք կ'ապրէին կառավարութեան հաշուին։ Այս կայանները յատուկ են ոչ միայն այրերու, այլեւ կիներու, որոնք կը կատարեն տարբեր աշխատանքներ։ Այս երկու քայլերով մօտաւորապէս մէկ միլիոն բանուորներու գործ հայթայթուեցաւ եւ ժողովուրդը զգաց որ նոր վարիչ մը երեւան եկած է, զիրենք առաջնորդելու դէպի աւելի լաւ օրեր։

Այս բոլորէն վերջ նոր եւ անգործութիւնը ճակատէն հարուածող օրինագիծ մը — 3ուկէս միլիառ տոլարի ելմտացոյց մը հանրօգուտ շինութեանց համար՝ ճամբաներ շինելու, հինները վերանորոգելու, շէնքերու կառուցման եւ բնութեան հարստութիւնները պահպանելու համար, ջրամբարներու շինութեան, ջուրերու զօրութեան, ելեկտրական ուժի, աժան գիներով բնակարաններու եւ այլ նման աշխատանքներու համար։ Դաշնակցային կառավարութիւնն այդ գումարը պիտի բաժնէ նահանգներու վրայ — տալով անոնց իբրեւ պարտք։ Աշխատանքի այդ ճակատին վրայ յոյս կայ երկու միլիոն բանուորներու գործ հայթայթելու։ Այս գումարով բոլոր հիմնարկութիւնները կ'ունենան բաւարար դրամագլուխ՝ նոր աշխատանքներու համար։

ԵԼՄՏԱՑՈՅՑ.— Երկրի մը ելմտացոյցը պէտք է հաւասարակշռուած ըլլայ, այլապէս անկարելի է ապահովել բնականոն կեանքի վերահաստատումը։ Այդ պատճառով ալ, նախագահ Րուզվէլթը բաւական դժուարին պայքար մղեց Քոնկրէսին դէմ, ապահովելով վերջինին վէտօ վէթերաններու նպաստի շուրջն էր։ Բոլոր անոնք որ նախորդ եւ վերջին մեծ պատերազմին մասնակցած են, նպաստ կը ստանային կառավարութենէն՝ իրենց կրած մարմնական վնասին համար։ Վնասուողներու շարքին բազմաթիւներ կային, որոնք ոչ պատերազմի դաշտ իջած էին եւ ոչ ալ ոեւէ վէրք ստացած եւ կամ պատերազմէն վերադարձէն վերջ ախտացած են լաւ պաշտօններու՝ հակառակ այդ փաստերուն, այս «հերոսները» կը շարունակէին նպաստ ստանալ կառավարութենէն։ Րուզվէլթին իր հրամանն իջեցուց այս տեսակի վէթերաններուն եւ տարեկան 400 միլիոն տոլարի խնայողութիւն մը։ Քոնկրէսը ընդդիմացաւ, որովհետեւ անդամները պէտք ունէին վէթերաններու քուէին՝ վերընտրուելու համար։

Նախագահը սպառնաց դիմել ժողովրդի մեծամասնութեան, որ հարկեր կը վճարէ՝ վէթերաններ պահելու համար։

Եւ որովհետեւ Րուզվէլթի հեղինակութիւնը մեծ էր, կատարած գործը՝ օգտակար եւ իր առաջարկները՝ երկրի շահերուն նպաստաւոր էին, Քոնկրէսը տեղի տուաւ։ Ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար արձակուեցան աւելորդ պաշտօնեաները եւ ջնջուեցան պաշտօնները, հարիւրին 15 կրճատուեցաւ բոլոր պաշտօնեաներու շահաթաւճարը եւ այդպիսով մօտաւորապէս մէկ միլիառ տոլարի խնայողութիւն կատարուեցաւ։

Ահա համառօտ կերպով Րուզվէլթի քառամսեայ գործունէութեան պատկերը։ Եւ այս բոլորը այնքան կարճ ժամանակի ընթացքին։

Ամէնէն տարօրինակը եւ անհաւատալին — 150 տարուան կեանք ունեցող այս Հանրապետութիւնը՝ իր ներկայացուցիչներու միջոցաւ, Նախագահը «դիկտատոր» հռչակեց՝ ճգնաժամի դէմ մղուելիք այս պայքարը յաջողութեամբ տանելու համար։

Ամերիկեան պատմութեան մէջ ոչ մէկ նախագահ ունեցած է այն լիազօր իրաւունքները, որոնք յանձնուած են Րուզվէլթին՝ կանոնաւորելու համար դրամատուները, դրամի արժէքը, արդիւնաբերութիւնը, երկրագործութիւնը՝ կանոնաւորելով թէ գիները եւ թէ արտադրութեան քանակը։ Անգործներուն աշխատանք հայթայթել, պահելով շաբաթավճարի [illegible], կրճատելով աշխատանքի ժամերը, վերացնելով աւելորդ եւ վնասակար մրցակցութիւնը։

Վեց միլիոն երկրագործներ, 6 միլիոն անգործներ, տասնեակ միլիոններով աշխատաւորներ — 120 միլիոն ժողովուրդ իր կեանքը կապած է մէկ անձի հետ։

Եւ այդ անձնաւորութիւնը բռնակալ չէ, ոչ Սթալին, ոչ ալ Մուսոլինի

Դէմոկրատ է ինքը։ Ազատութիւնը սիրող եւ ժողովուրդի համար մտածող։

ԱՆՀԱՏՆ է ուժեղ եւ գաղափարական, որ կը գործէ քուէի վրայ։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ԱԲԻԿ ՈՒՆՃԵԱՆ

Սուլթանին «անկեղծ» յայտարարութիւններուն չափ կատարեալ էր նաեւ պատասխանը Օրմանեան պատրիարքին, որ կը գանգատէր կոմիտէճիներուն կատարած ճնշումներուն մասին։ Ուշադրութեան արժանի է «իրարու հետ խօսելու քաղաքականութիւնը», զոր կը գործադրէին անոնք երկուստեք։ Որոշ էր թէ երկուքն ալ չափազանց խորամանկ ձեւով կը շարժէին։

Քանի մը օր յետոյ, պատրիարքին խնդրանքին համաձայն, որբանոցի հողերուն եւ անվճար հին տուրքերուն խնդիրը լուծուեցաւ։ Սուլթանին առաջ քարտուղարը իր մօտ կանչեց պատրիարքը եւ անոր հաղորդեց թէ կարգադրուած են իր խնդրանքները, նոյն իսկ սուլթանին կողմէ նուէր մըն ալ տրուեցաւ պատրիարքին։

Ճիշդ էր թէ կոմիտէճիները «ազգային ազատագրութեան» տուրք մը կը հաւաքէին օսմանեան երկրին սահմաններուն մէջ, ինչպէս կը խոստովանէր նաեւ Օրմանեան պատրիարքը։

Այդ հաւաքուած գումարներուն քանակը նուազած ըլլալով, ինչպէս կ'ըսէր պատրիարքը, կոմիտէճիները ստիպուած էին բռնի եւ ահաբեկչական եղանակով դրամ քաշել հարուստներէն։

Ահա այդ օրերուն, այդ կոմիտէճիներուն ձեռքով սպաննուեցաւ Աբիկ Ունճեանը, որ Պոլսոյ ամէնէն նշանաւոր հարուստներէն մէկն էր։

Սուլթանը լաւ կը ճանչնար Ունճեանը, որ պետական յանձնառութիւններով կը զբաղէր։ Այլուրի բազմաթիւ գործարաններ կը հիմնէր ու կը բանեցնէր։ Իսլամ ու քրիստոնեայ աղքատներուն անխտիր կ'օգնէր։

Կոմիտէն իր ձեռքն անցուց Աբիկ Ունճեանի օձիքը։ Կոմիտէին առաջին դիմումը չմերժելով Աբիկ Ունճեան քիչ մը դրամ տուած էր։ Բայց Կոմիտէն չէր ուզեր այլեւս՝ ձգել Ունճեանի օձիքը։ Իսկ Ունճեան հաստատելով խոստատակութիւնը եւ շանթաժ մը ըլլալը, չէր ուզեր դրամ տալ, դրամի փոխարէն տալու խրատ կուտար։

Կոմիտէն կը կատղի, եւ վրէժ լուծելու, ուրիշ հարուստներու ալ դաս մը տալու նպատակով, կը սպաննէ Ունճեանը։ Երբ սպանութեան որոշում կը տրուի, կոմիտէն ահաբեկիչ կը նշանակէ Աֆարեան Յովհաննէս անունով փէտայի մը։

Կոմիտէին գործունէութեան կեդրոնը կը գտնուէր Ամերիկայի մէջ։ Այդ Յովհաննէսն ալ, բնիկ Խարբերդի շրջանէն ըլլալով հանդերձ, Ամերիկա գացած եւ հեծիլանիւի գործարան մը մտած էր։ Զափազանց նիհար եւ մէկ աչքը ալ կուրցած էր։ Վիճակը այս փէտային ինկաւ եւ կոմիտէն [illegible] ատրճանակ մը տալով Պոլիս ղրկեց։

Այս հնչակեան փէտային, Պոլիս հասնելէ յետոյ, Աբիկ Ունճեանը լաւ մը ճանչնալու համար, կը բնակի Գատը Քէօյի մէջ։ Աբիկ Ունճեան աղուոր ու գեղեցիկ քէօշկ մը ունէր Գատը գիւղի մէջ, Մէօտիւրոտարի կայլինոյին կից։ Յովհաննէս Աֆարեան սկսաւ ալքատալ Ունճեանի քէօշկին շուրջ։ Ապարանքին մեծ դրան եւ ետեւի կողմը, պարտէզի դրան առջեւ թափառեցաւ երկու օր։ Ունճեանի դէմքը, կերպարանքը լաւ մը քննեց, սաիթով մըն ալ դռնապանին հետ տեսնուեցաւ։ Այլ եւս սխալելու ոեւէ պատճառ չկար։ Եւ Յովհաննէս Աֆարեան, Ղալաթայի մէջ, փողոցին մէջտեղը, սպաննեց Ունճեանը։

Ունճեանի սպանութիւնը ցաւ պատճառեց սուլթանին։ Ունճեանի քրոջը եւ եղբօրը բնակարանը պալատնեայ մը ղրկելով, իր ցաւակցութիւնները յայտնեց։ Եւ հրաման բրաւ անմիջապէս ձերբակալել ահաբեկիչը։ Յովհաննէս Աֆարեան, շնորհիւ մեր մասնաւոր պաշտօնէութեան ջանքերուն, ձերբակալուեցաւ մէկ օր վերջ. Ոճրագործը, սպանութենէն յետոյ, կը փախչի դէպի Բերա, Պանչէ Համամի անկիւնը սափրիչ Սիմոնի տունը կ'ապաստանի։ Ոստիկանութեան խիստ խուզարկութեան շնորհիւ, ձերբակալուեցաւ տան մէջ։

Զարմանք կը պատճառէր սպանիչին պաղարիւնը. Համարձակօրէն, անտարբերութեամբ կը խոստովանէր թէ ինչպէս սպաննեց։ Ըսաւ թէ կոմիտէին հրամանով էր, որ սպաննուեցաւ Աբիկ Ունճեանը։ Յովհաննէս Աֆարեան ոճրագործ ատեանին կողմէ կախաղանի դատապարտուեցաւ։

Սակայն այս գործողութիւնը առանց միջադէպի չանցաւ։ Այդ շրջանին այլեւս սովորութիւն դարձած էր օտար պետութիւններուն համար, միջամտել ամէն առթիւ եւ ամէն անգամ մեր գործերուն։

Ամերիկեան դեսպանը, Ունճեանի սպանութենէն վերջ, իբրեւ ոճրագործին պաշտպանը, միջամտեց, առարկելով թէ Աֆարեան, երեք տարիէ ի վեր Ամերիկա բնակած ըլլալով, Ամերիկացի կը համարուի։ Դեսպանին բացատրուեցաւ եւ փաստերով ցոյց տրուեցաւ թէ Աֆարեան բնիկ Խարբերդի շրջանէն է։ Դեսպանը սակայն պնդեց թէ չի դադրիր պաշտպանելէ Աֆարեանը։ Ընդհ. դատախազ Ճէմալէտտին պէյ յաջողեցաւ փակել միջամտողներուն բերանը զաւեշտական ձեւով մը, որ ահաւասիկ —

Հնչակեան փէտայի Աֆարեան Յովհաննէս ձերբակալուելով հարցաքննութեան տակ առնուած էր։ Եւ ահա ամերիկեան դեսպանը կը դիմէ դատական նախարարութեան, առկից զատ երկու թարգման ալ կը ղրկէ։ Կառավարութեան հեղինակութեան դէմ կատարուած այս դիմումին առթիւ, ընդհ. դատախազը կը պատասխանէ.— Յովհաննէս Աֆարեան Խարբերդցի է, օսմանեան հպատակ է, ոճիրը գործողը ինքն ըլլալն ալ կը խոստովանի, այս պարագաներուն տակ զինք տեսնելու իրաւունք չունիք եւ չեմ արտօներ երբեք

Դեսպանը եւ թարգմանները, այս պատասխանին վրայ, կը հասկնան որ ի զուր է պնդելը։ Սակայն թարգման Ուումէն խնդրելով կ'ըսէ.

— Գոնէ թոյլ տուէք որ ոճրագործին հետ խօսիմ թէ իրապէս պաղարեամբ եւ իր բերնով կը խոստովանի՞ թէ ոչ ոճիրը գործած ըլլալը։

Դատախազ Ճէմալէտտին պէյ խնդրանքը կ'ընդունի պայմանով մը։

— Հարցաքննութեան մեր գրասենեակը մտնելու համար անհրաժեշտ է Օսմանը ըլլալ։

— Ի՞նչպէս կրնամ Օսմանը ըլլալ։

— Ձեր գլխուն ֆէս մը կը դնենք, ձեր Ուումէն անունն ալ Օսման պէյ կը շինենք, հարցաքննութեան սենեակին մէջ իբրեւ հարցաքննիչին գրագիրը դէրք կը բռնէք։

Ամերիկացին շատ ինքնատիպ կը գտնէ այս բանը եւ կ'ընդունի. Եւ թարգման մըսիթըր Ուումէն, գլխուն ֆէս մը անցընելով, իբրեւ հարցաքննիչին գրագիրը տեղ կը գրաւէ հարցաքննութեան սենեակին մէջ.

Հարցաքննիչ Սաատէտտին պէյ կը սկսի հարցաքննել ոճրագործը.

— Է՛յ Օհաննէս, ըսէ՛ տեսնեմ, ինչո՞ւ սպաննեցիր Ունճեան Աբիկ էֆէնտին։ Խեղճ մարդէն ի՞նչ կ'ուզէիր։ Թշնամութեան ի՞նչ պատճառ ունէիր։

Աֆարեան, մեծ պաղարեամբ, անփոյթ եւ անտարբեր, առանց ձայնը դողալու եւ կակազելու, բնական շեշտով մը կը պատասխանէր.

— Ունճեանի հետ անցեալ մը չունիմ, զինք չէի ճանչնար ալ։ Կոմիտէն ինծի հրաման տուաւ, սպաննեցի։ Այլապէս հետը առնելիք տալիք չունիմ

Հարցաքննիչը հարցում մը եւս ըրաւ

— Լա՛ւ, կոմիտէին հրամանով Ունճեանը սպաննեցի կ'ըսես, բայց եթէ այդ կոմիտէն քեզի հրամայէր սպաննել նաեւ իմ այս երիտասարդ գրագիրս, (եւ ցոյց կուտայ միսըր Ուումէնը), առանց թշնամութեան պատճառ մը ունենալու, ձեռքդ առաջ կ'երթար եւ կը սպաննէի՞ր։

Ուումէն աչքերը չորս բացած ոճրագործին կը նայէր եւ պատասխանին կը սպասէր

Աֆարեան, միշտ պաղարիւն, գլուխը թեթեւ մը շարժելով ըսաւ.

— Բնականաբար, էֆէնտի։

Հարցաքննիչի գրագիրի աթոռը գրաւող Ամերիկացին յանկարծ ոճրագործին իսկ բերնէն այս խոստովանութիւնը, զարմանքի մատնուեցաւ եւ նստած տեղը սառեցաւ։ Եւ կ'անիծէր կոմիտէճիները, որոնք պարզամիտ եւ տգէտ երիտասարդներու հոգւոյն վրայ այսպիսի գէշ ազդեցութիւններ կը գործէին

Լուսաբանուած ըլլալով, շնորհակալութիւն յայտնեց դատախազին ու հարցաքննիչին, յետոյ մեկնեցաւ եւ տեղեկագիր տուաւ դեսպանին։

Դեսպանին ու թարգմաններուն հետ անցած դարձած խօսակցութիւնները հաղորդուեցան սուլթանին, որ գոհ մնաց դատաւորներուն ճարպկութենէն, միւս կողմէ [illegible] Աֆարեանի բռնած դիրքին վրայ։

Կախաղան բարձրացուեցաւ Աֆարեանը։ Կառավարութեան ցոյց տուած այս խստութիւնները վախցուց կոմիտէճիներուն աչքը. հասկցան որ այսուհետեւ չպիտի կրնան շարժիլ իրենց ուզած ձեւով

Երբ Ունճեանի ոճրագործը մէկ օրէն ձերբակալուեցաւ, երբ ամերիկեան դեսպանին միջամտութիւնը զուր անցաւ, երբ կառավարութիւնը վճռական դիրք բռնելով կախաղանի դատապարտեց ոճրագործը, դաս մը եղաւ կոմիտէճիներուն, որպէս զի իրենց խելքը տուն գայ։ Կառավարութեան արթնութեան եւ խստութեան շնորհիւ, այլ եւս կոմիտէճիները չկրցան գործելու համարձակութիւն եւ ազատութիւն գտնել

Կոմիտէճիներէն նեղուած հայ հարուստներն ալ գոհ մնացին կացութենէն։ Մանաւանդ երբ սուլթանը սպանեալին ընտանիքին իր համակրանքը յայտնեց, բարեկամ Հայերու շրջանակին մէջ լաւ տպաւորութիւն թողուց։

«Միլլիէթ»

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ[...]

Հայ կինը քիչ անգամներ [...] է իր պահանջները ընտանեկան [...] բային եւ քաղաքական կեանք[...] յանձնել ընդհանուրին [...] թեան։

Հայ կինը տխուր էակ մը [...] չէ կրցած լիովին պահանջել [...] ւունքները ինքզինքը դերագա[...] տող հայ տղամարդէն։

Հայ աղջիկը լռած է իր հոգ[...] մէջ, հայ հարսը ամուսնոյ[...] տակ հլու հպատակ է եղած [...] իշխող ամուսնոյն։

Ուրեմն այս օրուան հայ կի[...] կայացուցած մտային մակա[...] որ շատ աղքատ է, ուղղակի [...] է հայ տղամարդու բռնակալ[...] որուն ենթարկուած է [...] կին առանց կամ նուազ շահ[...]

Հայրը իր աղջկան դաստիարակ[...] թեան հոգ չէ տարած, ա[...] թեամբ,

— «Աղջիկ զաւակ է, [...] ընէ, վաղը հարս պիտի ըլլայ [...]

Եւ այս շատ ու շատ հայրեր [...] ճիռն եղած է հանդէպ իրենց [...] զաւակներուն։

Մտային մշակումէ զրկուած [...] ցու աղջիկը ահա օր մը արդէն [...] նացած եւ ընտանիքի տէր եղա[...]

Որովհետեւ անգէտ է խեղճ[...] ցած է հօրենական յարկին [...] խօս եւ հլու, յաճախ ծնողք[...] մաններուն ճնշման տակ։ Նախ[...] քը ահա ամուսնոյն մօտ։

— «Կին ես դուն, քու [...] հասնիր, աւելի լաւ է դուն [...] խառնուիս, դուն հրամաններ[...] բաղէ»։

Ահա հայ կինը իր ամուսնոյ[...] տակ։ Ան եղած է գերի, փակ[...] լալու միայն խորհող, միայն[...] ծող կեանքի ընկերը։

Հայ աղջիկներու միայն մէկ[...] մասն էր ունեցած է յաճախ[...] նոցներ։ Նոյնպէս քիչ է [...] կիներուն որոնք ունեցած են [...] ամուսիններ։

Եթէ չըլլար հայ կինը այսք[...] կուած իր ամենատարրական [...] ւունքներէն՝ ազատօրէն խօսե[...] բամբասելու, գործելու իրաւ[...] հայ ընտանիքը այս օր կը ներ[...] ցնէր շատ փայլուն մակարդակ [...]

Եթէ գիտնար հայ կինը, ա[...] րակ, իր մայրենի լեզուն գրել[...] գայ, հայ փոքրիկներուն չէր [...] նոր սերունդ մը [...]

Եթէ հայ կիները ըլլային, ման[...] սով մշակուած տիպար մայրեր, [...] օրուան հայ փոքրերը կ'ըլլային [...] կրթեալ եւ յարգալից հանդէպ [...] ծնողքին եւ տարէցներուն։

Տիպար կին մը, դաստիարակ[...] կին մը գանձ մըն է ընտանիք[...] համար

Հայ մամուլը պարբերաբար [...] գրաղի հայ կիներով, եւ կ'ա[...] ան մեր հանրային կեանքին [...] ահռնուիր յաճախ

Կ'ըսէ թէ հայ կինը չունի [...] մակերպութիւններ, թէ չէ [...] հայուն բազմաթիւ ցաւերուն [...] գաղութներուն չի պատասխաներ [...] այնչափ որքան կը պահանջուի[...]

Հայ տղամարդ, գիտցի՛ր [...] յետոյ պահանջէ՛։

Դաստիարակէ աղջիկներդ [...] քու կինդ տէրը այն ամէն իրա[...] ներուն, որոնք քուկդ ալ են [...] մայն։

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԸ ԵՒ ՍԱՖԱՎԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Գ.

Հարիւրաւոր տարիներու ընթացքին արեւմուտքէն ամէն ազգի բազմաթիւ ուղեւորներ, հնագէտներ, պատմաբաններ, արեւելագէտներ եւ գեղարուեստի ներկայացուցիչներ եկան ու անցան Սպահանէն։ Ամէն մէկն իր դիտածն ու տեսածը գրի առաւ, հրատարակութեան տուաւ։ Եւրոպական զանազան լեզուներով շատ բան գրուած է Պարսկաստանի եւ մանաւանդ Սպահանի պատմական եւ գեղարուեստական յիշատակարաններու մասին։

Սակայն այս բոլորին մէջ խոր եւ մանրազնին ուշադրութեան առնուած չէ Սպահանի պալատական որմանկարներու արժէքն ու զանոնք ստեղծագործող նկարիչ — վարպետներու վրձինը՝ թաթխուած արեւմտեան եւ արեւելեան ներկերուն մէջ։

Արուեստագէտը միայն կրնայ խորապէս ըմբռնել արուեստի ստեղծագործութիւնները եւ գնահատել անոնց արժէքը։ Շատերը դիտած եւ հիացած են՝ Ալու Կափուի նկարները։ Մասնագէտ, հնագէտ, պատմաբան, ուղեգիր բան մը ըսած են անոնց մասին։ Նկարչական արուեստին ծանօթ արեւմուտքցիներ առիթ ունեցեր են տեսնելու այդ բոլորը սակայն անոնց եւ ոչ մէկը գոնէ վերջին երեսունամեակի ընթացքին չկրցաւ Սպահանի պալատական որմանկարները միջազգային, գեղարուեստական աշխարհի հետաքրքրութեան առարկայ դարձնել եւ մինչեւ անգամ անոնց տալ ժողովրդական ընդհանուր, ցուցահանդէսներու բնոյթը.

Եւ այս պատիւը վերապահուած է հայ արուեստագէտ — նկարիչին՝ Սարգիս Խաչատուրեանին։

Միշտ շարժուն, եռանդուն, աշխատանքի սիրահար մեր սիրելի եւ տաղանդաւոր նկարիչը կ'որոշէ մռայլ արեւմուտքէն անցնիլ դէպի պայծառ արեւելքը — Փարիզէն Սպահան, ուր երկինքը կապո — կապոյտ է, արեւը ջերմ ու վառ, ուր կուսական կանաչութիւնը եւ ծաղիկներու բոյրերու հրաշքները մշտական են, ուր գեղարուեստի եւ պատմութեան գանձերն ու յիշատակներն առատ են

Սպահանը Շահ Աբաս Մեծի փառքերու, պատմութեան եւ Սաֆավեան դարաշրջանի գեղարուեստական հռչակներու անսպառ գանձարանն է եւ անոր կողքին փոքրիկ Նոր Ջուղան՝ մեր ազգային համբաւաւոր առեւտրականութեան ստեղծագործող հանճարի յաւերժական մէկ յուշարձանը։ Երբ Սպահանի անունը կուտանք, իսկոյն անոր կողքին կը ցցուի Նոր Ջուղան։ Պարսիկ ու հայ բարեկամութեան եւ եղբայրութեան այս զոյգ վայրերը իրար կապող ու միացնողը Շահ Աբասի անունն է։

Նկարիչ Խաչատրեանը չէր կրնար Սպահանի գեղարուեստական անցեալ յիշատակներուն մէջ չփնտռել նաեւ Հայու անունը։ Ան չպիտի կրնար Սպահանն ու Նոր Ջուղան իրարմէ զատել, երբ առաջինի մէջ Արքայից Արքայի պալատներուն գեղարուեստական փշրանքներն ու նշխարները կը վերարտադրէր, իսկ երկրորդին մէջ կը հանդիպէր անուններու եւ ցարդ անյիշատակ վրձիններու, որոնք պալատներու որմանկարներուն մէջ իրենց արժանի դերը կատարած են։

Տարակոյս վեր է, որ Շահ Աբասի [illegible] Հայերը պատուի էին Արքայից Արքային առջեւ եւ իրենց ընդունակութիւններով օգտակար ըլլային երկրին ու պետութեան՝ առեւտրական, քաղաքական, շինարարական եւ այլ ասպարէզներուն մէջ։ Գեղարուեստի մարզերուն մէջն ալ հայկական դեր ունեցած են Հայերը, ոչ միայն Ջուղայեցի այլեւ եկուորները։

Նկարիչ Խաչատրեան Սաֆավեան դարաշրջանի որմանկարներու արտանկարման, (թէեւ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ աղարտուած որմանկարներու վերարտադրութեան կամ վերականգնման) մէջ գտաւ ոչ միայն արեւմտեան՝ այլ եւ հայ վրձինը։ Առաջին անգամ, մեր նկարիչը, 1930ի աշնան էր որ անցաւ Սպահան, որուն պալատները իր աչքին առջեւ կը պարզէին որմանկարներու եւ պարսկական նկարչական արուեստի հարուստ գանձարան մը, ուր սակայն ոչ թէ ոսկին ու ադամանդը կը փայլէին, այլ արուեստն ու աչքին, հոգիին ու զգացումին հրճուանք ու հրապոյր տուող իմացական գանձեր, որոնց գաղտնիքը ամէն մարդ չի կրնար ըմբռնել ու հասկնալ։

Խաչատրեանի շնորհալի վրձինը կրցաւ նոր շունչ, նոր ոգի տալ այդ որմանկարներուն, կրցաւ արտադրել անոնց հարազատ գոյներն ու մանաւանդ իսկական արտայայտութիւնները (դիմանկարներու մէջ)։ Երկար պիտի ըլլար մէկ առ մէկ յիշատակել այն վերարտադրական աշխատանքի մանրամասնութիւնները, որոնց վրայ մեր սիրելի նկարիչը ահագին ջանք ու ճիգ սպառեց, որպէսզի Սաֆավեան արուեստի այդ գլուխ գործոց որմանկարները հարազատ եւ իսկական ցուցադրելի տային բնագիրներուն, որոնք ափսո՜ս, որ այժմ խանձուեր են, ծուխով ծածկուեր եւ կամ քանդիչ ձեռքերու տգիտութեան ու դռեհիկ ոչնչացումներու ենթարկուեր են՝ տասնեակ տարիներ առաջ։

Նկարիչ Խաչատրեանը Սաֆավեան դարաշրջանի որմանկարներու անտրատակ եւ կորստեան վտանգի ենթարկուած բնագիրներէն իսկապէս որ կրցած է հրաշալիքներ վերարտադրել։ Ժամանակին (1931ի գարնան եւ ամրան եւ մինչեւ այժմ) Պարսկաստանի մայրաքաղաք Թէհրանի պարսկերէն բոլոր թերթերը (ինչպէս նաեւ մեր «Ալիք» շաբաթաթերթը) գնահատական յօդուածներ նուիրեցին անոր կատարած աշխատանքներուն։ Պարսից պետական շրջաններուն մէջ խօսքեր եւ երախտագիտական յայտարարութիւններ եղան մեր տաղանդաւոր նկարչի անուան եւ վրձինին։ Սակայն գնահատութիւնն [...] մանաւանդ արտասահմանի մէջ [...] Խաչատրեանը ցուցադրութեան [...] իր վերարտադրած նկարներ[...] Սաֆավեան դարաշրջանէն։

«Յառաջ»ի եւ «Հայրենիք»ի [...] մէջ Խաչատրեանի աշխատանք[...] եւ Սաֆավեանի արուեստի [...] ժամանակին ուշագրաւ եւ [...] ուսումնասիրութիւններ տուաւ Մեսրոպը։

Իսկ արտասահմանի ստուգ[...] մուլը երկար ատեն զբաղեցաւ [...] տրեանի վերարտադրած նկա[...] եւ գեղարուեստի ու նկարչ[...] դժուարահաճ քննադատներն [...] գնահատութեան տողեր նուի[...] մեր տաղանդաւոր նկարչին, [...] բոլորէն քաջալերուած 1932ի [...] դարձեալ անցաւ Սպահան — Նոր [...] ղա՝ Սաֆավեան դարաշրջանի [...] նկարներու վերջին մնացորդ[...] փշրանքները վերանկարելու [...] րարտադրելու համար։

ՀԱՅԿ Ա[...]

Մի մեղադրեք հայ կինը թէ ինչու կազմակերպուած, թէ ինչու խումբ մը չի հաւաքուիր արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող քանի մը կանացի կազմակերպութեանց շուրջ, եւ չի ... գանձեր գանձեր կուռ կազմակերպութիւններ

... թէ կինը քու սարսափող ... վկայ՝ անոր մասին մշակուած բա... գաղափարներն ... մեր հայրենի կեանքին ...

... վկայ՝ կէս դարու կեանք ունեցող կազմակերպութիւնը «Դպրոցասէր»ը, ... մը հայ կնոջ արժանիքին։

... վկայ՝ քսան տարէ ի վեր գործող ... Կ. Խաչէ։ Աշխարհի ամէն կողմ ... կան հայկական ընկերներ, հոն է ... Կ. Խաչի փրկարար ձեռքը։

... վկայ՝ հայ իգական սեռին պար... Տիկնոջ Տիւսաբներ, Սիպիլներ, Շ. ... իրկինեաններ են։

... հայ կինը կրնայ հանրային ամէն ... իրաւունքի յծուիլ, միայն թէ ունե... այստուածութիւն խօսելու եւ գոր... ծելու։

... ութիւն մանաւանդ իր մէկ ... լուսաւորելու։ Առանց այդ լոյսին ... թաքուն արժանիքներ խաւարին ... պիտի մնան։

ՀԵՐՄԻՆԷ

... արհեստ ... բշխատութիւն

ԹՈՒՐԻՔ, 19 յուլիս, (Ցառաջ) — ... Սուրիոյ ... Սուլդուզի ... ասպրուած որբերն ու տարա... չափ վիճակի մէջ ... նկար ժամանակ անմիջա... լուսնեալով անոնց հետ, ... իւնները ... միայն մասնաւոր նամակէ մը ի... ... որ այժմ Սուլդուզի մէջ ... գտնուող եօթ որբերը ծայր ... կարիքի մէջ են եւ ենթակայ ... ու մէկ դժբախտութեանց։ Այդ ... որբերը ... Մաւեան, Աղասի Ցարու... Բիւզանդ Պետրոսեան, Ցա... Տէրոքեան, Երուանդ, ... Ցակոբեան, Եղիշէ Պօղ...

... «Ցառաջ»ի միջո... թէ անհրաժեշտ է օգնել այս ... որպէսզի իրենց մեր... թիւնը ծածկեն եւ ... Հայ ճարելու մասին մտա... Այս պարտականութիւնը բազմա... կ'իյնայ Բարե... վրայ։ Սակայն մինչեւ ... հակառակ եղած դիմումներուն. ... անտարբեր կը գտնուի ... եւ վերջերս ալ կարմիր ղր... աղատուած որբերուն համ...

... նպաստ չունինք ... հետ ... ութեան ... Այլ յա... մեր հայրապետներուն, ... կոչ կ'ընենք բոլոր գա... հաստատութիւններուն եւ ... անհատներու որ օգնութեան ... որքան կարելի է շուտ, փր... համար այս դժբախտները։ ... Նարինիրէք ի վեր Աորպատականի ... Առաջնորդարանը առանց ազգի խտ... րութեան բոլոր կարօտներուն օգնու... թիւն է ընծայած, իսկ վերջին եր... տարուան ընթացքին, երբ խումբ խումբ որբեր փախած խարհրդային

Հայաստանէն, իր լայն օժանդակութիւնը հասցուց եւ նոյն իսկ համագանակութեան ձեռնարկեց եւ որբերու մերկութիւնը ծածկեց.

Այժմ Առաջնորդարանը ի վիճակի չէ օգնութիւն հասցնելու։

Պէտք է բլլալ Սուլդուզ գտնուող որբերուն քով եւ տեսնել անոնց վիճակը, գաղափար կազմելու համար։

Որբերը անհամբեր կը սպասեն օգնութեան։ Որ եւ է նպաստ ուղարկել Ատրպատականի Առաջնորդարանին, որու միջոցով կը կազմակերպուի օգնութեան գործը։

Ք. ՄՈՒՍԱՑԻԼԵԱՆ

ՕԶԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ԵՒՇԱՏԱԿԻՆ

... ԽՄԲԱԳԻՐ «ՑԱՌԱՋ»Ի

ԹԱՒՐԻԶ, 20 յունիս.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը «Ցառաջ»ի մայիս 25 թիւին մէջ հրատարակած բաց նամակով խոստացած էր իր բարոյական ու նիւթական համեստ աջակցութիւնը ցոյց տալ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ ընկերակցութեան, որ ձեռնարկած է մեր սիրելի հայրենակից եւ վաղամեռիկ բանաստեղծ Օհան Կարոյի տպուած եւ անտիպ գրութիւնները առանձին հատորով մը լոյս ընծայելու գործին

Վարչութիւնը իր խոստման համաձայն գործի անցնելով, Թաւրիզի մէջ հանգանակեց 338 րիալի գումար մը եւ գիմելով Ռշտունեաց գաւառի Նոր գիւղացի ծերունազարդ Հաճի Մուրատ Խաչատրեանին խնդրեց, որ ան ալ Միանէ քաղաքին մէջ իր ծանօթներէն գումար մը հանգանակէ։ Հաճի Մուրատը յարգելով իր եւ բոլորիս սիրելի Օհան Կարոյի յիշատակը, Միանէի մէջ հանգանակեց 100 րիալ եւ գումարը ղրկեց մեզ։ Այսպիսով մենք ունեցանք 448 րիալի գումար մը որմէ զիջելով փոխադրութեան եւ այլ մանր ծախքերը, մնացեալ գումարը յանձնեցինք Անգլիական դրամատան եւ «Ցառաջ»ի խմբագիր Գ. Շաւարշ Միսաքեանի անունով բաստացանք թիւ 232064 – 45/ 68 չէքը (120 յունիս թուակիր) չորս հարիւր քսան եւ հինգ Ֆրանսական Ֆրանք գումարի

Վարչութիւնս կը խնդրէ գանձել յիշեալ գումարը եւ յանձնել Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ ընկերակցութեան՝ իր նպատակին գործադրելու համար։ Կը ստանաք նաեւ Հանգանակութեան մասնակցողներուն ցուցակը՝ «Ցառաջ»ի մէջ հրատարակելու համար։

Խորին յարգանքներով՝
Թաւրիզի Վասպ. Հայր. Միութեան
Վարչութեան
Նախագահ՝ Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ
Անդամ – քարտ. Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ

Հանգանակութեան ցանկը.— Հաճի Մուրատ Խաչատուրեան 50, Սոլան Ստեփանեան 50, «Վանս» Ոսկերչանոց 30, Բժ. Թորգէն Տէր Ստեփանեան 20, Թովէոս Ցակոբեան 20. Արիս Աբրահամեան 15, Առաք Սարգիսեան 15, Աղաս Տուտիկեան 15, Արմենակ Աֆթանդիլեան 10, Դաւիթ Փափազեան 10, Հայկ Աճէմեան 10, Խաչիկ Մելքումեան 10, Անդրէ Տէր Օհանեան 10, Սուրէն Աղալարեան 10, Բժ. Ցովակիմ Մելիքեան 10, Մարգար Տէր Եղիշէեան 10, «Մինիոն» լուսանկարչատուն 10, «Սեւան» ոսկերչանոց 10, Բժ. Կարապետ Գարունի 10, Ղազար Թարխանեան 10, Ցակոբ Տէր Խաչատուրեան 10, Երուանդ Միրզոյեան 10, Մինաս 10, Հայկազ 10, Ալէքսան 10, Ենովք 10, Արմենակ Փոխարեան 5, Լեւոն Քալանթարեան 5, Օննիկ Զիթճեան 5, Գրիգոր Գասպարեան 5. Առաքել Տէր Թովմասեան 5, Արամ Միրզոյեան 5, Ցովհաննէս Բրդըլեան 5, Արշէն Խաչիկեան 5. Ցովհաննէս Սարգսեան 5, Հայկ Կոստեան 4, Լեւոն Փափազեան 4։ Համագումար 448 րիալ եւ կամ 425 Ֆր. Ֆրանք։ (Տես Ցառաջ 5 յուլիս)։

ՏՂԱՆ ՍԻՐԵ՛Ց ՈՒ ՎԱՅԵԼԵՑ, ՏՂՈՒՆ ՄԱՅՐԸ ՎՌՆՏԵՑ, ԵՒ ԱԼԻՍԸ ԱՆՋՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ...

Երէկ հաղորդած էինք թէ Պէյրութի մէջ անձնասպան եղած է հայ որբուհի մը, Ալիս Ցակոբեան։

Սուրիոյ թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները այս ողբերգութեան մասին.—

Մարաշի ապստամբութենէն վերջ, 1920ին, Ամերիկեան Նպաստամատոյցը երբ որբեր եւ որբուհիներ կը ժողվէր, անոնց կարգին գտաւ նաեւ Ալիս Ցակոբեան անուն փոքրիկ աղջնակ մը եւ զայն փոխադրեց Ատանայի որբանոցը։ Ֆրանսացիները Կիլիկիայէն քաշուելէն վերջ, բոլոր որբերը փոխադրուեցան Պէյրութ եւ Գազանթինայի շէնքերուն մէջ ապաստանեցան։

Երկու տարի առաջ, երբ Ալիս 16 տարեկան էր, իբրեւ սպասուհի Նըպաստամատոյցի կողմէ յանձնուեցաւ տիկնոջ մը։ Այս տիկինը երիտասարդ տղայ մը ունէր, որ սիրեց Ալիսը եւ այս վերջինն ալ յանձնուեցաւ անոր։ Երկուքը իրար շատ կը սիրէին, մինչեւ որ տիկինը լուր առաւ եւ աղջիկը վռնտեց տունէն։

Ալիս այս բոլորը տարաւ համբերութեամբ։ Որովհետեւ տղան խոստացած էր ամուսնանալ իրեն հետ եւ ինք բացարձակ վստահութիւն ունէր տղուն անկեղծութեան վրայ։ Աղջիկը սակայն կ'ուզէր տղան յաճախ տեսնելու եւ անկէ խոստում առնելու։

Վերջերս տղան կը յայտնէ որ կարելի պիտի չըլլայ ամուսնանալ իրեն հետ Ալիս, որ Նպաստամատոյց Ընկերութեան կողմէ սուրիացի Հայու մը քով դրուած էր, շատ յուզուած եւ յուսահատ գնաց ընկերութեան մօտ եւ անձնասպանութեան միջոցներ սկսաւ փնտռել։ Տնօրէնուհին ստիպուեցաւ սատիկանութեան յանձնել զայն։ Հայ մօխիթարն ու ընկերութիւնը չէին ուզեր այլեւս առնել ետ աղջիկը Ալիսին

Ցունիս 25ին կէս գիշերէ վերջ, ժամը 3ին, պահակատան մէջ, օգտուելով ոստիկանի քնացած ըլլալէն, Ալիս բացաւ դուռը եւ փախաւ։ Ճամբան հագուստները պատռելով եւ իբրաքանչիւր կտորը մէկ կողմ նետելով, կ'երթայ ծով կը նետուի։

Երկուշաբթի առաւօտ, տարաբախտ աղջկան մարմինը կը գտնուի Շէյ Ընկերութեան մօտ, ծովեզերքը։

⁂ «Լ'Օրիան» կը գրէ այս առթիւ.

— Ոստիկանութիւնը լուր առնելով կը փութայ չափազանց գրգռուած որբուհին ոստիկանատուն բերել եւ համոզել որ ետ կենայ իր որոշումէն։ Ոստիկանատան զօմիսէրը անձամբ կը ջանայ խրատել զայն։ Սակայն ի զուր. անպատուուած աղջիկը այլպէս չի համնար կեանքը։ «Որոշած եմ, կը պատասխանէ ան, որոշած եմ վերջ տալ կեանքիս. պատիւս ալ՛ չ'արժէ» կը թելադրէ

Աղջկան անդրդուելի ընթացքին վըրայ, Նահր Պէյրութի գաղթակայաննին քահանան եւ մուխթարը կը բերուին, որպէսզի իրենց կարգին ջանան համոզել յուսահատ Ալիսը։ Աւելի յաջող չըլլար այս վերջիններուն միջամտութիւնը

Ծարահատ զօմիսէրը Մուխթարէն կը խնդրէ որ հետը տանի եւ հսկէ աղջկան վրայ։ Մուխթարը չի համարձակիր այդպէս ընել որով, ոստիկանապետ. ստիպուած պահակատան մէջ վար կը դնէ Ցակոբեանը, որ գիշերապահ ոստիկանին անուշադրութենէն օգտուելով կը փախչի պահակատունէն եւ անմիջապէս կը գործադրէ իր տխուր որոշումը։

Դպրոցասէրի շուրջ

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ՝ Դպրոցասէրի խնամակալուհիներէն Տիկին Եւփիմէ Աւետիսեան (Անայիս) վերջնապէս քաշուած է, պատճառաբանելով հրաժարականով մը։

Վերջերս անախորժ տեղեկութիւններ կը ստանանք այդ հաստատութեան մատակարարութեան մասին։ Այս առթիւ նամակ մըն ալ ուղղուած էր մեզի, դժբախտաբար ծածկանուն։

Անոնք որ նախանձախնդիր են Դպրոցասէրի բարիքին, պէտք է քաջութիւնն ունենան հրապարակաւ եւ իրենց ստորագրութեամբ յայտնելու ինչ որ գիտեն, լաւ կամ գէշ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՊՕՐԷՆ ԿԵՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ հետըզհետէ բազմացող ապօրէն կենակցութեան դէպքերը կառավարութեան ուշադրութիւնը գրաւած և արգելիչ միջոցներ ձեռք առնուած են։ Առնէլ մը ի վեր, ամուսնութիւնները այնքան քիչ կ'ըլլան որ կարելի է ըսել թէ ամուսնական տարիքը մտած եւ անցուցած անձերը բանակներ կը կազմեն այսօր։ Ամուսնութեան փոխարէն, ամուրի երիտասարդները եւ նոյնիսկ ամուսնացածները հոմանուհիներ կը պահեն եւ մինչեւ անգամ նօտարութեան միջոցով պայմանագրութիւններ կը կնքեն այս ապօրէն կապը ամրացնելու համար։

Հաշւի եղած է որ Պոլսոյ նօտարութեանց միջոցով այս կարգի 400 պայմանագրութիւններ կնքուած են։ Այս թիւէն կարելի է հետեւցնել բազմութիւնը անոնց որոնք առանց պաշտօնական պայմանագրութեան կը կենակցին։ Այս պայմանագրութիւններով, որոնք ընդհանրապէս 1–2 տարի պայմանաժամով են, այրը բաժանման պարագային կարգ մը նիւթական յանձնառութիւններու տակ կը մնայ միայն հանդէպ։ Պայմանագրութիւնները յաճախ պատուհիի եւ տիրոջ հանգամանքներով կ'ըլլան։

Այս վիճակին վերջ մը տալու համար, պատական գործավարութիւնը հրահանգ տուած է ընդհ. դատախազութեան որպէսզի նօտարութիւնները ամուսնական նպատակներով կնքուած պայմանագրութիւնները ժխտեն փուլ բացնեն։ Աւելի պատ. Ազգ. Ժողովը առաջիկայ նստաշրջանին այս մասին նոր օրէնք մը պիտի հրատարակուի։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ՄԱՏԵԱՆԸ

Քալիֆօրնիոյ «Մշակ»ը ծայնակցելով «Ցուսաբեր»ի եւ «Ցառաջ»ի բեւլադրութեանց, կը շեշտէ հայացինց սարսափներու յիշատակարանին իրագործականութեան անհրաժեշտութիւնը, (9 յունիս).

— «Աշխարհի չորս կողմը ցրուած հայ գաղութները եւ տարագիր հայ բազմութիւնները երբեք չպիտի կրնան օտար հողի վրայ կամ օտար հորիզոններու տակ յուշարձաններով ապրեցնել մօտաւոր անցեալի պատմութիւնը

Օտարութիւն եւ գաղթական բաւեբը բաւական են ցոյց տալու թէ անոնք ի վիճակի չեն կատարելու այնպիսի գործ մը որ ըլլայ թէ պատմական եւ թէ մնայուն։ Այդ բազմութիւնները, օտար հողի վրայ ցրուած, այսօր կան, վաղը կրնան ցրուիլ կամ փոխադրուիլ ուրիշ շրջաններ։ Պէտք է աւելի գրական կերպով մտնենալ ձեռնարկին եւ զայն դնել այնպիսի հիմերու վրայ որ մնայուն կերպով պատկերացնէ մեծ եղեռնի պատմութիւնը։

Մամուլը եւ տպագրութիւնը միակ եւ ամէնէն լաւ միջոցն են, քանզի պատմութիւնն է որ կը խօսի անցեալէն եւ պիտի խօսի ապագային ու գալիք սերունդին. սակայն որպէսզի գործը ըլլայ արժէքաւոր եւ արդարութիւն բրած ըլլանք աւելի քան միլիոն մը զոհերուն, պէտք չէ խնայուի ոչ մէկ ջանք, բարոյական եւ նիւթական ոչ մէկ զոհողութիւն, բոլոր հատորներու մէջ հաւաքելու համար ազգին ստապանքի պատմութիւնը։

Կարելի է այս առթիւ օգտուիլ այդ ուղղութեամբ լոյս տեսած շատ մը գրքերէ, գրքոյկներէ եւ հայ մամուլին մէջ ցրուած պատմութիւններէն։

Կայ նոյնքան կարեւոր կէտ մը։ Անկունք մը ունինք դեռ, մեծ աստուածներ զոհերէն եւ վերապրողներէն կազմուած սերունդ մը, որոնք ականատեսներն են այդ մեծ խաչելութեան։ Պէտք է օգտուիլ անոնց ականատեսի հանգամանքէն երբ դեռ ուշ չէ։ Քանզի անոնք ալ երբ անվերադարձ մեկնին, պատմութեան այդ կարեւոր շրջանի վաւերական ու ամբողջական պատմութիւնը կրնայ կորսուիլ

Մեր մօտ ունինք աւելի քան ԵՐԵՔ ՀԱՐԻՒՐ զանազան վերապրողներու պատմութիւնները, որոնք գրի առնուած են ԵՓՐԱՏ գօլէճի ուսուցչապետներէն ողբացեալ Փրոֆ. Տ. Կ. ԼԻՒԼԷՃԵԱՆԻ։

Վաղամեռիկ փրոֆէսորը նկատի ունենալով անոնց պատմական արժէքն ու կարեւորութիւնը ապագայի համար, առանին ԵՐԻԶԱՅԻ մէջ գրի առած է 1916ի ջարդի ու տարագրութեան արիւնոտ շրջանի պատմութիւնները (անոնցմէ ոմանք լոյս տեսած են «Մշակ»ի մէջ).

Մենք սիրով կը տրամադրենք այդ արժէքաւոր գրութիւնները ապագային կեդրոնական մարմնի մը, երբ գոյութիւն ունենայ ան։ Վստահ ենք թէ կան ուրիշներ ալ որոնք ունին նման պատմութիւններ՝ տպուած թէ անտիպ, որոնք պէտք է օգտագործուին, պատմական հատոր մը պատրաստելու առթին։

Պէտք է գործի լծուիլ քանի դեռ ուշ չէ։

Առաջարկուած պատմական հատորը կրնայ կրել ընդհանուրին կողմէ վաւերացուած որեւէ անուն կամ վերնագիր։ Այդ յետոյ կ'որոշուի։ Ինչ որ պէտք չէ յետաձգել, այն է ամբողջացումը հայ մեծ եղեռնի պատմութեան եւ նոյն առեն պարտականութիւն մը կատարել անվերադարձ մեկնողներուն ինչպէս նաեւ գալիք սերունդներուն հանդէպ»։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ֆրանսական թերթերէ կը տեղեկանանք թէ Գ. Բոպէր Փլանէլ, որ այս տարի Զ. Ռ. Մ.ի կազմակերպած արգահանդէսին բերած էր իր սիրայօժար մասնակցութիւնը, Փարիզի Պետական Երաժշտանոցի ամավերջի մրցումներուն մէջ շահած է որպէս երգահան ամենաբարձր վարձատրութիւնը, Premier grand prix de Rome։

Այս այն ամենաբարձր մրցանակն է, որով կը վարձատրուին առաջին տակզիոացող երգահաններ, Փարիզի Պետական Երաժշտանոցէն, արձանագործներ, նկարիչներ եւ ճարտարապետներ, Փարիզի Ecole des Beaux-Artsէն.

Գ. Բոպէր Փլանէլ 24 տարեկան է եւ իր առջեւ ունի փայլուն ապագայ։ Եղբայրն է յայտնի թէնոր Ժան Փլանէլի։

Զ.Ռ.Մ.ը այս առթիւ կը յայտնէ իր շնորհաւորութիւնները երիտասարդ ու տաղանդաւոր երգահանին

Զ. Ռ. Մ. Կեդր. Վարչ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ, Տարեգիրք Գրականութեան, Արուեստի, Գիտութեան եւ ժողովրդական Տնտեսութեան։ 1932։ Խմբագրութիւն՝ Եղիշէ Զարենց, Ակսէլ Բակունց, Եղիա Ջուրար։ Հրատ. Հայաստանի Պետհրատի։ Մօտ 700 մեծադիր էջ, բազմաթիւ պատկերներով։ Բովանդակութիւն.— Գրականութիւն (էջ 9–111).— Գրական ժառանգութիւն (էջ 115–142).— Գրականութիւն եւ Արուեստ.— Երաժշտութիւն.— Ճարտարապետութիւն.— Թատրոն.— Պարարուեստ.— Կինօ (սինէմա).— Ճարտարապետութիւն.— Ժողովրդական լուսաւորութիւն.— Պետական հրատարակութիւններ.— Առողջապահութիւն.— Կարմիր բանակ.— Գրոնիկա.— Ժողովրդական անտեսութիւն (Արդիւնաբերութիւն եւ գիւղատնտեսութիւն) — Քրոնիկ (Ժամանակագրութիւն Խ. Հայաստանի առաջին տասնամեակի)։

Այս հրատարակութիւնը զուգադիպելով Հայաստանի տասնամեակին, կ'ընդգրկէ ամբողջ այդ շրջանը։ Ցառաջիկայ համարները պիտի ըլլան մէկ տարուան յառաջ։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԲԱԼԱՅՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Բայց Ծողակաթը շատ կը խնդրէ որ ... մայրն ալ միասին տանի։ Կ'աշխատին եւ... կ'ապրին։ Ոսկերը կը համ... Հիացարժան Ֆարղին որ մօր... չբաժնէ ի ակր Ալլահի, որովհետեւ վշտէն կը մեռնի, եթէ մայրն ալ ... քովը չէ։

Ծողակաթին ձայնը Աստուած ... լսած էր։ Մայրը հետն էր ու իրեն հետ գեղի հարէմին մէջ, կը հա... իրեն բերել պէս, այնքան ծանր կո... ստներու եւ տանջանքներու բեռան տակ

Անհ այսպէս վիրաւոր, խոցոտուած ... մը հետ էր որ կը գուրգուրային թռչունիկները, խակակամ պտուղները...

Արիւնոտ կամուրջը իր քամակի ... սարանները Սօֆիայի աչքերուն ... իբր ուրուականի պէս ցցուն էր տակ... իւն։ Իր թիկունքին ապին դեռ եւս կը կոտտար.

Մայր եւ աղջիկ հոռ՝ ապարանքին մէջ հարկադրուած էին համբերութեամբ տանիլ ամէն դառնութիւն եւ զրկանք, որովհետեւ իրենց չնչին կեանքը սուղ գնուած էր։ Վերջապէս բարի կամեցողութիւնը ունեցած էին իրենց կեանքը շնորհելու...

Պէկին երկու քոյրերն ալ սիրուն էին, բայց կ'ուզէին որ մէկը հաստատէր։

«Բիւլբիւլ հանըմները ո՛րքան կրախեն չաղակրատել եւ զուարճանալ։

Ինչո՞ւ չէ, որոտրդը իր որսին հետ, զաւակը իր զոհին հետ կը սիրէ զուարճանալ

Ցաճախ ինձ հարց կուտային թէ ո՞վ է աւելի գեղեցիկ, իրե՞նք թէ Սօֆիան

Գոհ եւ երջանիկ էին, երբ ես կը հաստատէի թէ այո, դուք աւելի գեղեցիկ էք, աւելի հրապուրիչ.

Սօֆիային վրայ գեղեցկութիւն կրնա՞ր մնալ, երբ կրակէ մտրակին էր ստացած իր մարմնոյն վրայ։ Ան օրեւրով եւ չարաթներով ոստիկաններու բիրտ հարուածներուն տակ կեանքի դառն մրուրն էր քամած։

Լուռ էր Սօֆիան, ու կը տառապէր ներքնապէս։ Թաքուն վիշտ մը իր ուսերները կը գրծէր։ Որո՞ւ կրնար յայտնել իր ցաւը։ Եթէ յայտնէր, ի՞նչ օգուտ պիտի ունենար։

Իրմէ անկախ ժպիտ մը կը յածարէր մնալ իր աչքերուն խորը, այտերուն վրայ, բերնին մէկ խորշը

Ամէն գիտող պիտի կարծէր թէ Սօֆիան իրեն համար կը ժպտէր։ Կը կարծուէր թէ Սօֆիան ծնած է գիւրաւ եւ տառապէն բաշխելու իր ժպիտը թէ բարիին եւ թէ չարին։

Եւ սակայն, կը տառապէր հոգեպէս հետզհետէ մելամաղձոտ կը դառնար։ Լռակեաց վիճակը, ցուրտ անտարբերութիւնը, մարդկութեան դէմ արձակած բողոքը գինքը առաւել կը զարձնէին իր առեւանգիչներուն։ Անոնք կը կարծէին թէ Սօֆիան իր եւեսկախ արտայայտութեամբ իրենցմէ վրէժ կը լուծէր։ Օր մը հետեւեալ լերը խօսքերը չպրտեցին խեղճ աղջկան երեսին, մօրը եւ իմ ներկայութեան.

— Բողէ՛ր ··· լերբեր, անզգամներ, ձեզ ժանտարմաներու տակէն քաշեցին բերին հոս, ձեզի ազատութիւն տուին որ ա՞յդպէս ընէք։ Ձեր երեսէն ճանճ մը իյնայ քաշտեալ կըտոր կ'ըլլայ։ Ձենք գիտեր ինչ հասկցնել կ'ուզեն։ Թէ ոչ վարժուած են ոստիկաններու եւ ժանտարմաներու հետ կենակցելու . .

Ցոյնակի խօսելով կ'ակնարկէին Հարէմին միւս գերիներուն։

Սօֆիայի մայրը, Եմոյը (հայկական անունը չեմ գիտեր), կ'աղաչէր, կը պաղատէր.

— Զաւակս այդպէս մի ընէք, այս սեւ օրերուն փորձանք մը կը բերես գլխուդ։ Ի՞նչ ունիս, ինչո՞ւ երթալով կը հալիս ու կը մաշիս, եկանդ ձմեռ է, վերջը փողոց կը նետեն, չունեցուն կեր կը դառնանք...

— Մայրիկ, աւելի լաւ է մեռնիլ քան թէ այսպէս ապրիլ, կը պատասխանէր Սօֆիա.

Մեծ ցաւ մը կը տանջէր զինքը։ Թաքուն վիշտ մը ունէր։ Մայրը ինչ որ բրաւ, չկրցաւ գաղտնիք մը կորզել. Կը գուշակէր որ անպատճառ բան մը կայ։ Սակայն Սօֆիան կ'ըսէր.

— Ա՛խ մայրիկ, չեմ գիտեր թէ ինչ կը խօսիք, կ'ուզէք որ երջանիկ ըլլամ, բայց չեմ կրնար։

Մայրը կը սփոփէր, ըսելով

— Կ'անցնի՛ն այս փոթորիկները ազատութիւն կ'ունենանք եւ օր մըն ալ Զաւէնը կը գտնենք ու երջանիկ կ'ըլլանք.

Ցաճախ մօրը հետ կովերը կթելու կուգար, որ «Ղօնախ»ին դիմաց յիսուն մէտր հեռու էր։ Ես ալ անգիտակցաբար կը չաղակրատէի հետը։ Կը զգայի թէ խոցոտուած հոգին կենդանութեան նշոյլներ ցոյց կուտար։ Բայց անմիջապէս կը տժգունէր։

— Երանի՛ ձեզի, կը պատասխանէր։ Դուք տղայ էք, դուք տարբեր հոգի ունիք, իսկ մենք տարբեր։ Մեր վիշտը տարբեր է ձերինէն։ Մեր ցաւը անդարմանելի է։

Բայց ես չէի կրնար հասկնալ թէ ինչո՞ւ իր վիշտը աւելի մեծ էր իմինէս։ Ես որբ տղայ մը, գզգզուած հագուստով, զրկուած կեանքի ամէն բարիքներէ, ատելութիւն հօրս ուրուակաները աչքիս առջեւ, սարսափ եւ զրկանք չէր մնացած որ չկրէի։ Ոտքերս արիւն անգամ չկար, արեւէն խանձած, արտաքինով տգեղ։ Ես ալ իրեն պէս պէկերուն ծառաներուն, շունիներուն աւելցած հացի փշրանքներուն կարօտ։ Գէթ ինք իր մայրը ունէր մօտ։ Ես ոչինչ ունէի իրրեւ մխիթարիչ։ Կը տեսնէր արցունքներս իմ կորուստս որ մեծ էր, բայց եւ անփոյթ էր։ Քարացած էր սիրտս։

Սօֆիային պատմած էին Հարէմին մէջ մեր գերդաստանին մասին։ Աչքով արդէն կը տեսնէր գիմացի շէնքը, որ փլփլած էր թէեւ, բայց «Ղօնախ»ին հետ կը մրցէր։

Կը տեսնէր որ մանուկ էի եւ արդահատելի։ Խլուած թռչնիկ մը իր վանդակէն, ճողած որբուկ մը։ Իր կրտսեր եղբայրը։ Որպէս զի բաժնէր իմ ցաւս, փափուկ ձեռքերով վիզս կը գրկէր, կը շոյէր, գլուխս յեց իր շուշանաթոյր կուրծքին, գլուխ հակած գէպի դէմքիս, այնպէս որ շունչը երեսիս վրայ կը խառնուէր ու կը խայտար։

Կարօտ ունէր, կարօտը հայ բարբառին, կարօտը իր կեանքի տարրին որ կորսնցուցած էր։ Կարօտը իր ցեղին եւ կարօտ համբոյրի։

Որպէս իր եղբայրը, իր վիճակակիցը, իր տառապակից ցեղին մեծ մնացորդը կը նկատէր զիս։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 51, rue de Rivoli, Cafe Samaritaineի ներքնայարկը. Մէթրօ՝ Շաթըլէ։ Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ Շրջ. ժողովի օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԱՐՍԷԼ-ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Ռազմիկ եւ Հրայր խումբերը, այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ընկեր Գուճիկեանի բնակարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Խմաճակ» Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Կարեւոր շրջաբերականներ եւ օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան, Անդրանիկ եւ Արամ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Զարդարեան Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի, Պուլվար Օտտօի, Սէն Լուիի եւ Կարտանի մասնաճիւղերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, իր հաւաքատեղիին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՇԱԼԼԷԹի Բաբգէն-Սիւնի խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին ընկ. Ա. Զօմաքեանի բնակարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բացականները նկատի կ'առնուին։

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎԷՄԸ պիտի բովանդակէ ուսումնասիրութիւններ մշակոյթի եւ պատմութեան մասին, քննադատութիւններ, կենսագրականներ, յուշեր, վաւերագրեր, տեսութիւն ու գրախօսական, նկարներ։ Պիտի հետեւի հայ եւ օտար կեանքի նորութիւններուն, հայ գրականութեան, արուեստներու, պատմութեան եւ մշակոյթի այլ ճիւղերու մասին։ Ցառկապէս լայն տեղ պիտի տայ Հայոց պատմութեան ազատագրական պայքարի շրջանին։

ՎԷՄԸ պիտի ձգտի հայ մշակոյթի դրօշակին շուրջ համախմբել հայ մտաւորականութեան եւ ընթերցող հասարակութեան լայն խաւերը՝ առանց խտրութեան։

ՎԷՄի առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Սեպտեմբերին։

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար այժմէն դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Օրիորդ Ալիս Միրաքեանէ, որուն մասին Անգլիա արգիլուեցաւ, կամ իր ծանօթներէն տեղեկագրաւոր կը խնդրուի իր հասցէն հաղորդել «Յառաջ»ի՝ կարեւոր խնդրի մը համար։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (Թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապաբեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսգուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուի։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt(Haute Saône), France.

— Կը փնտռուի էնկիւրիի Սթանոզ գիւղէն Կղեմէս Սինանեան, որ վերջին անգամ գինք տեսած է իր հայրենակիցներէն Ռուբէն Թէլլալեան, Ատանայի Կեաւուր Տաղի մէջ։ Փնտռողն է իր մայրը՝ Եղիսաբեթ, քոյրերը՝ Նունիկ, Հռիփսի եւ եղբայրը՝ Ռուբէն Սինանեան։ Հասցէ 18bis Avenue du Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux. Seine. Կը խնդրուի սուրհանդակ թերթերէն արտատպել։ Լուր տուողին 500 ֆրանք նուէր։

— Կը փնտռուին Յակոբ եւ Դէորգ Կարագեանները, որոնք կը գտնուէին Փարիզ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գ. Կ. Մութաֆեանի. 74, rue de Rome. Marseille։

Ընտանեկան Պաշտապարահանդէս

Հ. Յ. Դ. ՏԷՕՐԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ
ճոխ յայտագիր. ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով.

×

ԻՍԿ ՅՈՒԼԻՍ 14ԻՆ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱՆՈՑԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Ընտիր ճաշ, անակնկալներ. Մուտք այրերու՝ 2 ֆր., կիներու՝ 1.50 ֆր.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ
9 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ
Կը խօսի՝ Տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։
խմբերգ, մեներգ, ճապոնական եւ ռուսական պարեր. Արտասանութիւն։
ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով։

Հաղորդ. միջոց.— Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտոն։ Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ճէյմ տը Մուլէնօ։ Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յառաջիկայ Կիրակիին։

Հայ Աբխները ցոյց պիտի տան ճամապարհը։

Դաշտապարահանդէս

Կազմակերպուած ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ. ԿՈՂՄԷ
9 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9
Robinsonի Au Grand Arbre պարտէզին մէջ։
խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, Թատերական ներկայացում, նուագ. հայկ.։ Եւրոպական պարեր։ Մասնաւոր նուագախումբ, Ցոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։ փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել։
Տախսերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք։

Դաշտահանդէս

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԼՆՈՑ ՋՈՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 8
Արժանթէօյի անտառին մէջ
բանախօսութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ.
ճոխ պիւֆէ։ փափաքողները կրնան ճաշ միասին բերել։
Հաղորդակց. միջոց.— Փորթ Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Թէրմինիւս, այս վերջին տեղէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Լա Ֆոնթէն տէ Բօզիէ։ Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
Այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին,
14, rue de Trévise, մէթրօ՝ Cadet
Մուտք՝ 5 եւ 10 ֆրանք։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 18ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Վասպ. Հայր. Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ։

16 Յուլիս, Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն Սէնթ Անթուան, Գամպանեը Պուլվար, Գ. Մազմանեանի օդասուն մարգագետնին մէջ։

Մուտք՝ 2 ֆրանք

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Հանդէս Լիոնի մէջ

29 Յուլիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Լիոնի Գ. թաղապետարանի սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան հաստատած գիշերային դպրոցներու հանդէսը։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի
Librairie de la Pointe. 240 Grand'Rue. Chaville

×

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է
ԳԱԼՈՒՍՏ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

—·—

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Սկսայ հանդարտեցնել զինք։ Ըսի թէ երեք ռմբաձիգներ բաւական էին։ Թէ Ն. եւ իրաւունք ունենալ պիտի կարծէր վշտանալու ճիշդ ինչպէս ինք, եթէ ռումբ մը տրուէր Կալիայեւի, բայց ոչ իրեն։

— Ձեմ ուզեր ուրիշներէն նուազ վտանգի մէջ գտնուիլ

Ըսի թէ վտանգը նոյնն էր ամէնուն համար, թէ, ձերբակալութեան պարագային, պիտի դատապարտուէին բոլորը միասին եւ նոյն պատիժին։

Լռեց։

Կէս օրին, գացի, ինչպէս որոշուած էր, Ամառնային Պարտէզը, եւ, Ֆոնտանկա փողոցին ըմպարանական ծառուղիի մը մէջ, նստարանի մը վրայ հանգչելով, սպասեցի.

Սազոնով, Պոկոտիլով, Ն., Ք. եւ Կալիայեւ գրաւեցին իրենց դիրքերը։ Անցաւ կէս ժամ այսպէս սպասման մէջ. Յանկարծ զէնքի ձայն մը լսուեցաւ, կարծես պայթիւն մը բլլար.

Հակառակ կամքիս, ոտքի ցատկեցի։ Ֆոնտանկա փողոցին միւս կողմը հանդարտութիւն կը տիրէր, սովորականին պէս։ Թնդանօթի 12 հարուածներն էին, որ կ'արձակուէին կէսօրին, ինչպէս ամէն օր, Պետրոս եւ Պօղոս ամրոցէն։

Նոյն պահուն, պարտէզին դրան առջեւ, նշմարեցի Պոկոտիլովը։ Տժգոյն էր եւ մօտս կուգար արագ քայլերով։ Իր մուշտակին գրպանին մէջ յայտնապէս կը ճզմուէր ռումբին ը դուրսէն։ Մօտեցաւ նստարանի, եւ ծանրօրէն ինքզինք ձգեց վար։

— Ամէն բան վիժեցաւ։ Ն. փախաւ։
— Ո՞վ փախաւ։
— Ն.
— Անկարելի է։
— Աչքերովս տեսայ, փախաւ։

Դուրս ելանք, Ամառնային Պարտէզէն։ Ցեպնոյի կամուրջին վրայ, բազրիքներուն կռթնած, գլուխը եւս ծռած, առանց աչքերը հեռացնելու Պանտէլէյմոնովսկայա փողոցէն, Կալիայեւ կանգներ էր տակաւին. Զարմացած մեզի նայեցաւ, բայց տեղէն չշարժեցաւ։

Մինչեւ այժմ կ'ենթադրեմ անկարելի է բախտէն գանգատիլ։ Ձեւով բացատրել թէ ինչպէս անվնաս ազատեցանք այս ձախողած մահափորձէն։ Կալիայեւի դիրքը ամէնուն աչքին կը զարնէր, իր սեւեռեալ նայուածքը, իր ճգնաւորի վիճակը այնքան յայտնի կերպով կը գրաւէին ժողովուրդին ուշադրութիւնը, որ չեմ հասկնար թէ ինչպէս Օխրանային մարդոց հետաքրքրութիւնը չարթնցուց, երբ այնքան կը վխտային շրջակայքը։ Ինք ալ ետքէն ըսաւ թէ իր դիրքին վրայ գտնուած պահուն այն հաստատ համոզումն ունէր, որ պիտի ձերբակալուէր անպայման, քանի որ տեսնուած բան չէր չձերբակալել մէկը, որ, ամբողջ մէկ ժամ, կանգներ էր Պլեհվէի բնակարանին դիմաց, լրտեսելով անոր բակը։ Արտահանդէպ, հակառակ իր այդ հաստատ համոզման, ամէնէն վերջն էր, որ ձգեց իր դիրքը, այսինքն երբ Սազոնով եւ Ք. հեռացան։

Պոկոտիլովի հետ հազիւ թէ անցեր էինք կամուրջը, երբ լրտեսներն ու ոստիկանները սկսան երեւալ ցոյց տալ։ Եւ ահա կառք մը, որուն լծուած էին ճարտուկ ձիեր, արշաւեց անցաւ մեր մօտէն։ Կառապանին մօտ նստած էր համազգեստաւոր ծառայ մը։ Կառքին պատուհաններուն ապակիին մէջէն նշմարեցի Պլեհվէի խաղաղ դէմքը։ Պոկոտիլով սկսաւ փնտռել իր ռումբը, բայց կառքը հեռացած էր արդէն եւ կը մօտենար Սազոնովի։ Սարսուռ մը ունեցանք, այն յոյսով թէ հիմա ռումբ մը պիտի պայթի։ Բայց տեսանք որ կառքը չեզոքացաւ Սազոնովի չհասած, եւ բակ մտնելով անհետացաւ։

Դարձայ Կալիայեւի եւ ըսի որ որոշեալ ժամադրավայրը գայ։ Պոկոտիլով գնաց Սազոնովի մօտ, վարձելու կառքը։ Տեսայ որ Սազոնով ոչ կ'ըսէր գլխով։

— Կառապան.
— Ոչ, մարդ ունիմ։
— Կառապա՛ն։
— Ոչ, մարդ ունիմ։

Կանգ առի եւ նայեցայ Սազոնովին։ Զախաղանց տժգունած էր։ Կամաց մը ըսի.

- Շուտով կծկեցէք այս տեղէն։

Սակայն զարձեալ «ոչ» ըսաւ գլխով։ Քայլ մը առի եւ կանչեցի կառապան Ք.ին, բայց նոյն պատասխանն առացայ

— Ո՛չ, մարդ ունիմ։

Ես դարձայ, դէպի Ցեպնոյի կամուրջը։ Կալիայեւ միշտ կանգնած էր իր տեղը։

Եւ երեքը այսպէս դեռ ժամանակ մը սպասեցին, առանց երբեք յոյս ունենալու։

Սազոնովի ձախողութիւնը բացատրուեցաւ այն պատահարով, զոր անկարելի էր նախատեսել խուսափելու համար։ Ինչպէս որոշուած էր, կէսօրին Սազոնով դիրք բռնեց, երեսը Նեվային, այնպէս մը որ կարենայ տեսնել Ք. եւ Ֆոնտանկայի փողոցը, ի հարկին պատրաստուելու համար մահափորձին։ Տանը ռումբը, որ 3 քիլօ կը կշռէր, դրած էր ծունկերուն վրայ, գոգնոցին տակ։ Ռումբը նետելու համար, պարտաւոր էր քաշել հանել գոգնոցը եւ վեր բարձրացնել ձեռքը։ Ատոր համար ալ պէտք էր ... մը երկվայրկեան Սակայն, ... բնակարանին դրան առջեւ ... հանդերձ յաճախորդները ... համար, իր արհեստակիցներ ... րին ենթարկուեցաւ, որով ... նոնց երկար շարքին մէջ ... որ երեսը դարձուցած էր ... մինչ միւս կառապանները ... դարձած էին հակառակ կողմը։

Այդ ծառայութիւններուն ... այսինքն ուշադրութիւն ... վախնալով, առիթուեցաւ ... ձին եւ կռնակը տալ Ք.ի։ Այս ... չկրցաւ տեսնել Պլեհվէն՝ ... ձին։ Նախարարը իր մօտէն ... անպատակ արագութեամբ մը։ Սազոնով վերցուց ռումբը, ... էր այլեւս։

Այս առաջին փորձը մեզի յաւ ... եղաւ։ Հասկցանք թէ մահափորձը գործադրելու համար պէտք է ... երկու անգամ, եթէ ոչ տասն ...

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՅՈՒԼԻՍ 1933

7 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2255

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՅՆ ԿԱԽԱՐԴԱԿԱՆ ՇՐՋԱԳԻԾԸ

Ինչ որ քաղեցինք, երէկ, Կովկասի Անկախութեան Կոմիտէի յայտարարութենէն, նորութիւն մը չէր պարունակեր մեզի համար։

Նորութիւնը՝ այն խանդավառ եւ սատանայական ոգին է, որ կը տիրէ «Պրոմեթէ»ի ամէն մէկ էջէն եւ իւրաքանչիւր տողէն, երբ խօսքը Կովկասի ազատագրութեան մասին։

Ինչպէս ըսինք, խօսուած ճառերն ու հրատարակուած կոչը նոյն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ՝ այսօր-վաղը բան մը պիտի պատահի։

Այդ հեռանկարով ալ, կոչին մէջ տակէ տակ շարուած են բոլոր պայթուցիկ բառերն ու մարտաշունչ բացատրութիւնները.

— « Քաղաքացիներ Կովկասի, կը մօտենայ ազատութեան ժամը···

— «Ճառա՞ք, սիրելի ռազմիկներ Կովկասի ··· Յիշեցէք որ մինակ չէք ձեր պայքարին մէջ···

— « Քաղաքացիներ Կովկասի, կազմակերպուեցէք։ Յեղափոխական ուժեր կազմեցէք···

— « Կեցցէ՛ Կովկասի հանրապետութեանց համադաշնակցութիւնը »։

Խօսակցաբար, քաղաքական կացութեան մէջ կա՞յ երեւոյթ մը որ արդարացնէ այս մարտաշունչ լաւատեսութիւնը։

Մենք չենք տեսներ այդպիսի նախանշան։

Ընդհակառակն, բոլոր երեւոյթները կ'ապացուցանեն թէ ոչ միայն Խորհրդային Միութեան միջազգային դիրքին ամրապնդումը խորհրդային իշխանութեան միջազգային դիրքին, այլ նաեւ աւելի սերտ մերձեցում՝ Եւրոպայի հետ։ Այսինքն այն ուժին որուն «բանալիք դիրքին կախում ունի, մեծ մասամբ, Կովկասի դաշնակցային պետութեան գաղափարին յաղթանակը»։

Վկայ՝ Փրանքէւոուս ոչ-յարձակման դաշինքը, որու կովկասեան բաժնի մասին ինչ որ խօսուեցաւ Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովին մէջ (մայիս 16 եւ 18), նոյնութեամբ արտատպուած է «Պրոմեթէ»ի կողմէ։

Այնտեղ ոչինչ կայ մխիթարական՝ նոյն իսկ վրացի Կվազալաններու եւ կէկէչկորիներու բարեկամ ընկերվարականներու տեսնով։

Պ. Որնատէլը չէ՞ր որ յոյս կը յայտնէր թէ՝ «Վրաստանի անկախութիւնը օր մը պիտի իրականանայ բարւոք համաձայնութեամբ նոյն ինքն խորհրդային Ռուսիոյ հետ »։

Եւ վկայ՝ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց եւ խորհրդային Միութեան միջեւ կնքուած նոր պայմանագիրը (3 Յուլիս), «յարձակում» բառի ճշդորոշման մասին, որ ուղղակի կը շօշափէ Կովկասի հետ կապուած խնդիրներն ալ։

Թող չառարկեն թէ կոչին խմբագիրները մարգարէներ չեն եւ չէին կրնար նախատեսել գալիքը։

Այս կացութեան ծալքերը նոր չէ որ կը բացուին։

Ուրեմն, «Պրոմեթէ»ի խմբակը ի զուր կը հնչեցնէ գործօն պայքարի կոչնակը։

Դաշնակցութիւնը վաղուց իրենց ուշադրութիւնը հրաւիրած այս արկածախնդրութեան վրայ, որ ահա նոր չափիկ հագեր է, ինքն իր գլխուն։

×

Խօսուած ճառերուն եւ հրատարակուած կոչին ու գրութեանց մէջ, յայտնապէս կը շեշտուի նաեւ Կովկասեան հարեւաններու եւ անոնց հովանաւորներուն կամ աջակիցներուն երկրորդ խոշոր թիւրիմացութիւնը։

Անոնք պայքարը ուղղած են միայն եւ միայն «Կարմիր Մոսկուայի», բուն բառով՝ աշխարհակալ Ռուսաստանի դէմ, որ կը սպառնայ հիւսիսէն, եւ ո՛ր եւ է վտանգ չեն տեսներ հարաւէն՝ Թուրքիայէն։

Այս թիւրիմացութիւնն ալ նոր չէ, բայց վերջնապէս ձեւ ու մարմին առած է, հակառակ զանազան վերապահումներու եւ անցեալ դառն փորձառութեանց։

Այն աստիճան որ, ճառախօս թէ խմբագիր, կը վախնան ո՛ր եւ է աննպաստ խօսք ուղղել Թուրքիոյ դէմ։

Ընդհակառակն, փաղաքշական ակնարկներ կը գրեն ինքնաբերաբար, երբ հարցը Թուրքիոյ մասին է։

Այսպէս, Միր Եագուպ (Ատրպէյճան), Թուրքիոյ համար բարիք մը կը համարէ Կովկասի անկախութիւնը եւ Համադաշնակցութիւնը։ Իսկ Պ. Կվազալա (Վրաստան) որ պատմութիւն կարդացեր է, կը յիշէ Կովկասի վրայ կատարուած բոլոր արշաւանքները՝ արաբական, մոնկոլեան եւ ռուսական, բայց կը մոռնայ թրքականը (1917-18-20), որ արիւն հոսեցուց մինչեւ Բաթում։

Դեռ աւելին։ «Պրոմեթէ»ի բոլոր գինուորեալները «Կովկա՛ս, Կովկա՛ս», կ'աղաղակեն օրն ի բուն։

Բայց, կը մոռնան թէ՝ այդ երկրամասէն խոշոր պատառներ կլլած է նոյն Թուրքիան, ի հաշիւ Հայաստանի եւ Վրաստանի։ Կարս, Արտահան, Սուրմալու։ Կրնայինք աւելցնել նաեւ Նախիջեւանի շրջանը, որ իր մարմինէն՝ Հայաստանէն բանի խլուած եւ Ատրպէյճանի կապուած է, պարզապէս Թուրքիոյ թաթին տակ մնալու համար)։

Ուրեմն, մեր հարեւանները ոչ միայն ո՛ր եւ է վախ չունին Թուրքիայէն, այլ եւ համակերպած են այս յօշոտումներուն, եւ «Կովկաս» ըսելով կը հասկնան այսօրուան երկրամասը, եւ ոչ թէ այն որ կար 1914ին, պատերազմէն առաջ։

Մենք «Թիւրիմացութիւն» կոչեցինք այս քաղաքականութիւնը, բայց չափազանցութիւն չպիտի ըլլար անուանել արկածախնդրութիւն, ինչպէս յիշած ենք ուրիշ առիթով։

Կը հետեւի թէ՝ մեր հարեւանները կը յամառին դառնալ ու դառնալ միեւնոյն կախարդական շրջագիծին մէջ, ինչպէս աչքերը կապած ձին՝ որ ջուր կը քաշէ ուրիշին համար։

Եւ պարզ է որ Դաշնակցութիւնը չի կրնար իրենց բաժինը առնել այս ճամբուն վրայ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նոր ձեռնուած Թուրքիոյ փոխվարչապետութիւնը

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ ՊԻՏԻ ՔՆՆԷ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

ԲՈԼՈՐ ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀՆԵՐԸ ՋՆՋՈՒԱԾ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն « Ագշամ »ի, յունիս 29 թիւով.

Տասը տարի պիտի ըլլայ Լօզանի դաշնագրին ստորագրութիւնը։ Այս ժամանակամիջոցին յաջող արդիւնքներ ձեռք ձգուած են մեր երկրին մէջ ամէն գետնի վրայ ձեռնարկուած բարենորոգումներէն։ Այս յեղաշրջմանց եւ բարենորոգումներու հիմերէն մէկն ալ անկասկած Լօզանի դաշնագիրն է, որ պետութեանց եւ Թուրքիոյ միջեւ իրաւունքներու հաւասարութիւն ապահովեց եւ վերցուց առանձնաշնորհները։

Այս դաշնագրին 3րդ յօդուածը կը վերաբերի Փոքրամասնութեանց։ Այդ յօդուածին տրամադրութիւնները ճշդուած ատեն, անոնք ելած էին խորհրդակցութիւններ։ Հարկ չկայ ատոնք կրկնելու։

Փոքրամասնութեանց պաշտպանութիւն անունը կրող այդ հատուածին 9 յօդուածները կը պարունակեն այն տրամադրութիւնները որ կը ճշդեն Փոքրամասնութեանց եւ պետութեան յարաբերութիւններուն հիմերը։ Այսպիսի հատուած մը եւ այս կարգի տրամադրութիւններ Լօզանի դաշնագրին յատկացուած մասնայատկութիւն մը չեն կազմեր։ Ընդհ. պատերազմէն վերջ կնքուած դաշնագիրներուն մէջ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան համար տրամադրութիւններ դրուիլը եւ այդ պաշտպանութեան պարտականութեան Ազգաց Ընկերութեան յանձնուիլը դրութեան մը վիճակը առած էր։

Լօզանի մէջ կնքուած դաշնագրով ապահովուած կացութեան յենլով, փոքրամասնութեանց յատուկ պատշաճ ձեւով օրէնքի մը ժամանակը այլեւս եկած է։ Որովհետեւ կառավարութիւնը Լօզանի դաշնագրով փոքրամասնութեանց կարգ մը իրաւունքները ճանչնալով հանդերձ, չէ ճանչցած օսմ. կայսրութեան Սուլթաններուն տուած ֆէրմաններու վրայ կրթնած կազմակերպութիւններն ու վարչութիւնները։

Լօզանի բանակցութեանց միջոցին այս կէտը ճշդուած է եւ որոշուած է որ կրօնական հաստատութիւնները ասկէ վերջ չպիտի զբաղին քաղաքական եւ վարչական գործերով, այլ պարզապէս կրօնականգործերով պիտի զբաղին։ Լօզանի խորհրդաժողովին ատենագրութեանց մէջ այս մասին որոշ արձանագրութիւններ կան։ Դաշնագրին 37—44րդ յօդուածներուն համար ոչ-կրօնական գործերու մէջ տրուած իրաւունքները իսլամ, թուրք հպատակներու տրուած իրաւունքներէն տարբեր չեն կրնար ըլլալ։ Գալով կրօնական գործերուն, Լօզանի դաշնագիրը փոքրամասնութեանց հոգեւոր պետերուն նախապէս ճանչցուած աշխարհային գործերու իրաւունքները բոլորովին ջնջած ըլլալով, Պատրիարքարաններու եւ Խախամապետարանի վարչութեանց կանոնագիրները բնական է թէ ջնջուած են։

Ուրեմն, անհրաժեշտ էր որ կառավարութիւնը այս կարգի հաստատութիւններու համար նոր կանոնագիր մը պատրաստէր, որպէսզի կարենար ապահովել իր հակակշիռը ներքին քաղաքականութեան եւ երկրին անդորրութեան տեսակէտով։

Հիմնական կազմակերպութեան օրէնքին մէջ ալ աշխարհական եւ կրօնական գործերը բաժնուած ըլլալով, այլեւս կարելի չէր որ կրօնական հաստատութիւնները կապ ունենային աշխարհական գործերու հետ։

Թէեւ Պատրիարքարանի եւ Խախամապետարանի վարչութեանց կանոնագիրներուն տրամադրութիւնները ջնջուած են, բայց այսօրուան գործնական վիճակը ցոյց կու տայ թէ այս հաստատութիւնները հին ձեւով կը կառավարուին։

Ահա այս գործնական վիճակին վերջ տալու համար է որ կառավարութիւնը փոքրամասնութեանց վերաբերեալ կրօնական հաստատութիւնները վարելու համար օրէնք մը պատրաստած եւ յանձնած է Ազգ. Մեծ Ժողովին։

Ազգ. Մեծ Ժողովին հոկտեմբերի նստաշրջանին նախ օրէնքը պիտի քննուի ներքին յանձնաժողովին մէջ եւ ի վերջոյ պիտի յղուի ժողովին։ Այս օրէնքին համաձայն, Փոքրամասնութեանց իրաւունքներու եւ առանձնաշնորհներու վերաբերեալ բոլոր ֆէրմանները եւ իրատէները ջնջուած պիտի ըլլան։ Կրօնական հաստատութիւնները լոկ կրօնական գործերով պիտի զբաղին եւ ներկայիս գոյութիւն ունեցող Քաղ. ժողովները պիտի ջնջուին։

Այս օրէնքին հրատարակութենէն վերջ, որոշ ժամանակամիջոցի մը մէջ հիւանդանոց, որբանոց, դպրոց եւայլ այս կարգի հաստատութիւններ պիտի խզեն իրենց կապը կրօնական հաստատութեանց հետ եւ եթէ ուզեն պիտի կրնան ընկերակցութեանց օրէնքին համաձայն կազմուիլ իբր մէյմէկ ընկերակցութիւն։ Կրօն. հաստատութեանց վարչական ու հոգեւոր պետերու ընտրութեան եղանակն ալ առանձին կանոնագրով պիտի ճշդուին։

Խուճապային իշխանութիւնը եւ Թուրքիա

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՇՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Լոնտոնի « Տէյլի էքսփրէս » թերթը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ, պնդելով անոնց վաւերականութեան վրայ.—

— Ռուսիոյ առեւտրական վերջին արկածախնդրութիւնը կը կազմէ այն մեծ ծրագիրը որով հարիւր միլիոն անգլ. ոսկիի ծախքով մը պիտի ապահովէ Թուրքիոյ ճարտարարուեստին զարգացումը։ Այս ծրագիրը խորհրդակցութեան առարկայ եղած է Լոնտոնի մէջ, Պ. Լիթվինովի եւ տնտեսական խորհրդաժողովի Թուրք պատուիրակութեան անդամներուն միջեւ։

Նախապէս այս ծրագրին հետապնդած նպատակն էր միայն գործարաններ եւ արհեստանոցներ հիմնել, Թուրքիան ազատելու համար Արեւմուտքի դրամատէր երկիրներու տիրապետութենէն։ Սակայն յետոյ այս ծրագիրը ընդարձակուած եւ անոր վրայ աւելցուած են նաեւ երկաթուղիներու, հեռաձայնի եւ այլ շինութիւններ եւ որոշուած է այս կերպով զարգացնել եւ արդիացնել Թուրքիոյ ճարտարարուեստը.

Լիթվինով առաջարկած է որ Թուրքիա այս նպատակով ընդունի հնգամեայ ծրագիրը եւ խոստացած է Ռուսիոյ կողմէ երկարատեւ վարկերով ապահովել պէտք եղած երկրաչափերը, շինուածանիւթերը եւ բոլոր առարկաները։ Նկատելով որ այս ծրագրին առաջին մասը մօտերս պիտի գործադրուի, այն ատեն է որ պիտի հասկցուի թէ՝ Ռուսիա պիտի բանէ՞ իր խոստումը թէ ոչ։

Ծրագրին առաջին մասը կը վերաբերի բամպակի գործարաններու շինութեան։ Բամպակը իբր հում նիւթ բերուելով այս գործարանները, անոնցմէ դուրս պիտի գայ գործուած վիճակի մէջ։ Ռուսիա՝ ծրագրին այս կէտը գործադրելու համար, երկրաչափներէ եւ շինուածանիւթերէ զատ, մէկ միլիոն ոսկիի պիտի դրկէ։

Ռուսիա տեսնելով որ չպիտի կրնայ հայթայթել պէտք եղած դրամը, Լիթվինով կ'ուզէ օտարները շահագրգռել այս ծրագրով։ Անոր վերջին առաջարկն է՝ շահուն երեք չորրորդը տալ դրամագլուխը ապահովողներուն։ Ռուս պատուիրակները կ'աշխատին Թուրքիոյ մէջ բացուելիք մանածի գործարաններուն համար դրամ գտնել, արմտիք, իւղ եւ մուշտակ ծախելով Անգլիոյ։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՀՈԳԵՎԱՐՔԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ ՆՈՐ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՈՒՏԱՅ, ԱՌԱՆՑ Ո՛Ր ԵՒ Է ՁԻՋՈՒՄ ԸՆԵԼՈՒ

Հեռախօսը անընդհատ կը բանի Լոնտոնի ամերիկեան պատուիրակութեան եւ նախագահ Ռուզվէլթի միջեւ։

Վերջին քառասունըչորս ժամուան նորութիւնն է նախագահ Ռուզվէլթի նոր յայտարարութիւնը, որ ուղղուած է ոչ թէ տնտեսական խորհրդաժողովի նախագահին, այլ ընդհ. քարտուղարութեան։

Այս յայտարարութեամբ, Պ. Ռուզվէլթ բացատրութիւններ կուտայ իր վերջին գիրքին մասին, աւելի մեղմ ոճով, բայց առանց որ եւ է զիջում ընելու։

Ահաւասիկ յայտարարութեան հիմնական կէտերը.

— Նախագահը բացորոշապէս հասկցուց թէ առ այժմ օգտակար չէ գտներ առժամապէս կայուն վիճակի մը վերածել դրամները, քանի որ ազգերու պէտքերը եւ քաղաքականութիւնները անպատճառ նոյնը չեն։ Այդպիսի ամրացում մը արհեստական պիտի ըլլայ, թոյլ չտալով որ իւրաքանչիւր երկիր իր ներքին պահանջներուն համապատասխան քաղաքականութիւն վարէ։ Ան ուզեց որ խորհրդաժողովը նախ եւ առաջ նկատի առնէ իր հիմնական գործը,— այն է՝ նպաստել իւրաքանչիւր ազգի կողմէ ուղղակի գործադրելի քաղաքականութեանց ու մեղմացնել, եւ եթէ կարելի է՝ բուժել տնտեսական կացութեան չարիքները, բայց ոչ թէ առօրեայ կիսամիջոցներով։ Տոլարին վերարժեւորումը՝ ամերիկեան գլխաւոր արտադրութեանց հանդէպ, քաղաքականութիւն մըն է որմէ ոչ մէկ բան կրնայ հեռացնել ամերիկեան կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը։ Պարտք կը սեպենք յատկապէս պնդել այս կէտին վրայ. մենք մասնաւոր արժէք կուտանք ամերիկեան գլխաւոր արտադրութեանց գիներուն։ Թէ տոլարը ի՛նչ կրնայ արժել օտար դրամներով՝ առաջնակարգ հոգ մը չէ մեզի համար։ Տոլարին միջազգային արժէքը պէտք է կախում ունենայ այն յաջողութենէն զոր ուրիշ երկիրներ պիտի ստանան, նախաձեռնութեան գիները բարձրացնելու իրենց փորձին մէջ, եւ չի կրնար որոշուիլ, մինչեւ որ կացութիւնը չպարզուի։ Մեր քաղաքականութեան մէջ ոչինչ կայ թշնամական ուրիշ երկիրներու շահերուն համար եւ մենք համոզուած ենք թէ որ եւ է երկիր չպիտի փորձէ խանգարել մեր վերակազմութեան ճիգը։ Երբ Եւրոպայի մեծ ազգերուն՝ Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Պելճիոյ դրամները բնական քանի մը տարուան շրջանի մը համար, որ եւ է քննադատութիւն չեղաւ Մ. Նահանգներուն մէջ, եւ երբ Մեծն Բրիտանիա եւ Սկանտինաւեան երկիրները լքեցին ոսկեվճարի դրութիւնը, Մ. Նահանգները սրտցաւութեամբ ըմբռնեցին կացութիւնը։ Մեծն Բրիտանիա ոսկեվճարը լքած է ահա մէկ տարի եւ ութ ամիսէ ի վեր, իսկ Մ. Նահանգները հազիւ երեք ամիսէ ի վեր։ Մենք կը ծանօթացնենք այն յայտարարութեան զոր երէկ իսկ ըրաւ Անգլիոյ ելմտական նախարարը, երեսփ. ժողովին մէջ, ըսելով,— թէեւ ոսկեվճարի դրութեան վերադարձը կրնայ մեր վերջնական նպատակն ըլլալ, բայց պէտք է կատարեալ ազատութիւն ունենանք անոր ժամանակը եւ սակը որոշելու համար։

Եթէ կան երկիրներ որոնց ապրանքներու արժեգինը եւ հրապարակի գինը իրապէս հաւասարակշռուած են, ոչ խորհրդաժողովին, ոչ ալ ամերիկեան կառավարութեան գործն է զանոնք տարհամոզել որ հետեւին իրենց ըմբռնումներուն շահերուն հակառակ քաղաքականութեանց։ Չի բաւեր խուսափիլ ներկայ չարիքներէն, այլ մեր պարտականութիւնն է նախատեսել անոնց վերադարձը արգիլող միջոցները։ Առաջին գործն է վերահաստատել գիներու այնպիսի մակարդակ մը որ ճարտարագործութիւնը եւ մանաւանդ հողագործութիւնը կարենան գործել շահով եւ արդիւնաւորապէս։ Երկրորդ գործն է պահպանել այս կերպով ձեռք բերուած ամրացումը։

Ուստի, մեր կարծիքով, այն մեծ խնդիրները որ կ'արդարացնեն ազգերու ներկայ ժողովը, այսօր նոյնքան հրամայական են եւ նոյնքան արժանի՝ քննութեան, որքան քանի մը շաբաթ առաջ եւ մեզի համար անըմբռնելի կը թուի թէ երկրորդական հարցի մը մասին մեր յայտնած կարծիքը կրնայ որեւէ կերպով պակսեցնել այդ քննութեանց օգտակարութիւնը »։

Գերագոյն ճիգեր՝ ժողովը փրկելու համար

Այսպէս ուրեմն, Մ. Նահանգներու նախագահը կը պնդէ իր տեսակէտներուն վրայ, եւ չուզեր որ ժողովը փակուի։ Մինչդեռ, միւս պետութեանց, եւ մանաւանդ ոսկեվճարի կուսակիցներուն պատուիրակները արդէն կը պատրաստուին բեռ կապելու։

Չորեքշաբթի օր, ամերիկեան պատուիրակութիւնը յայտնեց Պ. Մաքտոնըլտի թէ՝ կը համակերպի խորհրդաժողովին յետաձգման, պայմանաւ որ այդ յետաձգումը տեւէ առաւելագոյնը արձակուրդի մը ձեւը եւ պատուիրակները հաւաստիք ստանան թէ տնտեսական եւ դրամական վիճաբանութիւնները կրնան վերսկսիլ, երբ պարագաները աւելի նպաստաւոր ըլլան։

Ամերիկեան պատուիրակութիւնը այս առթիւ աւելցուց.

— Անհաւատալի է որ խորհրդաժողովը ձեռնարկի այժմէն իսկ, որովհետեւ այդպիսի բան մը անխուսափելի թշնամութիւն պիտի յարուցանէ ազգերու միջեւ։

Այս յայտարարութեան վրայ, Անգլիոյ վարչապետը անձնական դիմումներ կատարեց, որպէսզի քիչ մըն ալ համբերեն։ Բայց միւս պետութեանց ներկայացուցիչները այլեւս ծիծաղելի կը գտնեն կացութիւնը։ Մասնաւորապէս Ֆրանսայի, Պելճիոյ, Հոլանտայի եւ Իտալիոյ պատուիրակները կը պնդեն թէ՝ նոյնիսկ աշխարհի եւ ժողովին շահուն համար, լաւագոյն է յետաձգել ժողովը ճիշդ այն պահուն երբ անվիճելի ապացոյցներ ունինք թէ հիմնական տարակարծութիւններ կան Ամերիկայի եւ Եւրոպայի միջեւ.

ՄԶԿԻԹՆԵՐՈՒ ԲԱԿԵՐՈՒՆ ՄԷՋ հաստատուած փոքր սրճարանները պիտի փակուին Պոլսոյ քաղաքապետութեան կողմէ, համաձայն Պետական խորհուրդի որոշման։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ Ի՛ՆՉՊԷՍ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՒ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

ԼՈՐՏ ՔԸՐԶԸՆ ԵՒ ՓՈՒԱՆՔԱՌԷ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԵՒ ԿԸ ՄԱՐԻՆ

(Պերլինի անգլ. Նախկին դեսպանին յիշատակները)

ԽՄԲ. — Լորտ տ'Էպըրնոն 1926ին վերջնականապէս քաշուեցաւ քաղաքական կեանքէն: 2 յունիս 1920ին, ան իր հաւատարմագրերը ներկայացուց գերման կառավարութեան: 10 հոկտ. 1926ին թողուց Պերլինի իր պաշտօնը: Այդ վեց տարուան ընթացքին, Լորտ տ'Էպըրնոն ունեցաւ երկու կարեւոր յաջողութիւններ [illegible] [...]

14 Մայիս 1921 — Պերլին

[...] մար: Առինքս մեր պարտութեան վճռական պատճառներէն մէկը գարձաւ:

... Նոյն ժամանակը վստահ է որ Թուրքիա պիտի չմասնակցէր պատերազմին՝ զինակիցներուն կողքին զէնք բռնելով, եթէ գերման երկու մարտանաւերը Նեղուցէն անցած չըլլային, ու Անգլիա գրաւած չըլլար Թուրքերու պատերազմական նաւերը [...]

... Երբէք չտեսայ մարդիկ մը կ'խօսէին [...] Թուրքերը պատերազմի մղուեցան [...] 1914ին, Գերմանիոյ ներկայացուցիչ Բ. Վանկէն [...]

[...]

մէջ են քան քաղաքական յաւակնութիւնները, աւելի նախընտրելի է, մեզի համար, թէ՛ Սեւ ծովու եւ թէ Միջերկրականի մէջ, քան՝ ուժեղ Ռուսիա մը: Ուքրայնայի բաժանումը պիտի ստեղծէ աւելի ապահով եւ աւելի լաւ վիճակ մը Սեւ ծովու մէջ, առեւտրական հոսանքին Նեղուցներու վրայ պիտի դիւրացնէ այդ բաժանումը: Երբ մարդ կ'ուզէ գնահատել Նեղուցներու արժէքը, հետեւեալ հարցումը կը ծնի. — Տարբերութիւնները որոնք վերջին դարու ընթացքին գոյութիւն ունեցան-այսինքն Թուրքիոյ յարաբերական տկարութիւնը — չե՞ն ներկայացներ ամենալաւ լուծումը, ու անոնք աւելի նախընտրելի չե՞ն միջազգային օրկանի մը հակակշռին, որ օր մը կրնայ որ եւ է հականգլիական խմբակցութեան մէկ բաժնին.

[...] 1922 Լորտը կը նկարագրէ փարիզեան պատկեր մը՝ Փուանքարէի եւ Քըրզընի միջեւ. Վերջինս կ'ուզէ Յոյները փրկել, Փոքր Ասիոյ պարտութենէն՝ Սերպերն ու Ռումանացիները մղելով Թուրքիոյ դէմ, բայց առանց այս մասին նախապէս Փարիզը տեղեակ պահելու. Պեյկրատ ու Պուքրէշ կը զիմեն Ֆրանսայի Փուանքարէ, զայրացած Ֆրանսայի զինուորներուն կը հրամայէ քաշուիլ Տարտանէլի եւրոպական եզերքէն: Անգլիացիները, առանձին մնացած [...]

[...]

Ասիոյ երբեմնի չէն ու բարգաւաճ Հայքի մէջ ստեղծեց Ասիական Սահարա մը: Աղատը վերածեց անապատի: Խաղաղասէր կեանքը՝ անբերրի աւազի: Եւ բնութիւնը ըմբոստ. Հող եւ քար լեղու եղան: Մարդկութիւնը՝ ապերախտ, հողը երախտագէտ, կարօտը կը քաշէ այդ թէկնեղ բազուկներուն, որոնք աղնուացուցին զինքը, որոնք իր մարմինը մաքրեցին վնասակար խոտերէ եւ թունաւոր անասուններէ եւ իր ծարաւը յագեցուցին: Իր արգանդին օրհնութիւնները պիտի թափէ միայն անոնց առջեւ, որոնք դարաւոր ժառանգորդներն են իրեն:

Եւ արեւմտեան Հայաստան՝ իր օդով, հողով, քարով, գիւղով ու լեռներով պիտի մնայ ըմբոստ եւ չնչ [illegible] հայրենիքին նման [illegible] գիրք մը պիտի բանէ, մինչեւ որ « խաղաղութիւնը բռնէ երկրի վրայ եւ արդարութիւնը ծագի երկինքէն »

[...]

Կրնայ բեղնաւորել եւ ուռճանալ

Այլապէս այսօր խեղ, փոքր մաղկաներ, [...]

[...] քիոյ Դլխուն՝ Աստուածաշնչական խնդալով

Դուք, սառն խճեր, աւելի վար քան անտառն խճեր:

« Ոճռ՛ահ՞ք խճից... »:

ՄԵՍՐՈՊ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԻԺԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒ ՄԸ

[...]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆԻ ԵՒ Լ. ՇԱՆԹԻ ՃԱՌԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 19 յունիս (յապաղած). — Այս տարի եւս հանդիսաւորապէս տօնեցինք Մայիս 28ի տարեդարձը. Տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 10ին, « Ժողովրդային Տան » ընդարձակ սրահին մէջ, խուռն՝ բազմութեամբ:

[...]

Կարծիքները բաժանուած էին [...] 1921 օգոստոս 31ին երկար խօսակցութիւն մը ունեցայ Թողէնի (այն ատենուան գերման արտաքին նախարարին) հետ, որ չէչտեց գերման եւ անգլիական յարաբերութեան լաւացման անհրաժեշտութիւնը: Գերմանիա ինչ ալ բրած ըլլայ պատերազմի ատեն՝ Իրլանտայի, Թուրքիոյ եւ արեւ [...]

[...] Անգլիացիները այսօր եւս չեն կորսնցուցած իրենց դիրքը:

[...] Թուրքիա [...] Մարշալին հետ, որ այն ատեն Պոլսոյ ներկայացուցիչն էր: Մարշալ մերժեց այդ դաշինքը, քաղաքական նկատումներով, եւ իր անձնական համոզումներէն մղուած դէպի Թուրքերը: Ուրեմն, Գերմանիա հրաժարեցաւ այդ դաշնագրէն ու Թուրքիա կորսուած եղաւ մեզի համար.

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԸ ԵՒ ՍԱՖԱՎԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Դ.

Նկարիչ Ս. Խաչատրեանը այս վերջին անգամ (1932ի աշուն – 1933ի գարուն, մօտ վեց ամիս) իր Սպահան ժամանումն ու աշխատանքներն ալ կրցաւ գերազանցօրէն արժեցնել եւ կրկնապատկել նախապէս վստահած [...] Ալա Կափուի, Չեհել Սութունի, (քառասուն սիւն), [...] մօտ 150 օրմանկարներու վերարտադրութիւնն ու արտանկարումը [...] Շահ Աբբասի, որ նստած է գահաւորակի վրայ եւ ձեռքին բռնած է բաժակ մը: Նկարիչ Խաչատրեանը յայտնագործեր է նաեւ Վարպետ Մինասի նկարները, որոնք մէկ մէկ հրաշալիքներ են: Այս անգամուան անոր կատարած վերարտադրական — նկարչական աշխատանքները կը լրացնեն Սաֆավեան գարաշրջանի նկարչութեան այն բոլոր մնացորդները (կիսադարտ կամ հալիւ նշմարելի), որոնցմէ շատերը մեր անխոնջ նկարիչի յամառ պրպտումներու եւ հմտութեան շնորհիւ՝ [...]

[...]

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

[illegible]

— Յուլիս 28ի նամակներուն: Ողջո՜յն տարագիր եղբայրներին, ողջո՜յն զայն կերտող հայութեան, եւ յաւիտենական ուխտ մեր անոր պահելու: Երգչախումբը երգեց Բ. Կանաչեանի «Ցառաջ նահատակ»ը, խոր յուզում մատնելով ներկաները:

Հանդէսը փակուեցաւ, ջութակահար Գ. Հրայր Աղէկի ղեկավարած նուագախումբի «Մշակ բանուոր» քայլերգով՝ կատարեալ խանդավառութեան մէջ:

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

Բարեգործականի կրթական ծրագիրը գաղութներու համար

—·—

ԽՄԲ. — Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք երկար գեկոյց մը (յուլիս 3), որմէ կ'իմանանք թէ Կեդր. Վարչական Ժողովը վաւերացուցած է կրթական ծրագիր մը՝ գաղութներու համար:

Այս ծրագիրը, որ պիտի գործադրուի յառաջիկայ տարի, ենթակայ է փոփոխութեանց, միամնայ փորձառութենէ յետոյ:

Նոյնութեամբ կ'արտատպենք ծրագրին գլխաւոր կէտերը.—

1. Նիկոսիոյ Մելքոնեան Կրթ. Հաստատութեան մէջ սեպտեմբերին պիտի հիմնուի Վարժապետանոցի բաժին մը, որուն մանկավարժական դասախօսութեանց պիտի հետեւին ուսուցչական [illegible]

[illegible]

7. Անհրաժեշտ դասուած դպրոցական նպաստակայարմար դասագիրքերու պատրաստութեան եւ տպագրութեան պիտի ձեռնարկուի Մելքոնեան Կրթական Հաստատութեան ուսուցչական ժողովին հսկողութեան տակ:

8. Ամառնային արձակուրդի մանկավարժական դասախօսութիւններ, սկսելով Պէյրութէն եւ Հալէպէն, որ- [illegible]

[illegible]

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԵՐ»-Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

—·—

[illegible]

Թղթակից

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ»

—·—

Անցեալ տարուան նման այս տարի ալ «Մշակոյթի Օրը» պիտի տօնուի մեծ հանդիսաւորութեամբ.

Նախաձեռնութեան եւ կազմակերպման հոգըստանձնած է Գրական Ակումբը: Կը մասնակցին քաղաքիս բոլոր մշակութային — ազգային հաստատութիւնները

Տեղի պիտի ունենայ 7 հոկտ. շաբաթ գիշեր ժամը 8 եւ կէսին Salle Ca- [illegible]

Որոշուած է իւրաքանչիւր տարի «Մշակոյթի Օր»երը նուիրել մէկ մէկ արուեստի ճիւղերու: Տարի մը հայ բանաստեղծութեան, յաջորդը հայ ճարտարապետութեան եւն.: Այս տարի հանդէսը պիտի նուիրուի զուտ հայկական երաժշտութեան եւ պարին

Պիտի մասնակցին Փարիզի բոլոր հայ երգչախումբերն ու հայ երաժշտագէտները:

ՄԱՄՈՒԼ

Թշնամին կը գործէ

—·—

Աթէնքի «Նոր Օր»ը, իր կարգին խօսելով «Ա. Նիկոլ»ի երկրորդ գրքոյկին վրայ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (28 յունիս).

— «Վստահ ենք թէ այս անգամ ալ թշնամին պիտի չյաջողի նպատակին մէջ եւ Սուրիոյ ղեկավար մարմինները պիտի համոզուին թէ սեւ ձեռք մը չարունակ կը գործէ հայեւսուրիական յարաբերութիւնները թշնամացնելու եւ երկու եղբայր ժողովուրդները իրարու դէմ լարելու համար:

[illegible]

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

—o—o—

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

1 յունուար 1932 — 30 յունիս 1933

ՄՈՒՏՔ.—

Մնացորդ պատրաստ դրամ 1 յունուար 1932ին			1946 80
Նուէր Գ. Գ. Շահլամեանէ, Մարսէյլ			1000.—
Ն. Գ. Բ.ի Նիւ Եորքի խառուածէն 50 տոլար			1271.05
Տարօնի Հայր. Միութենէն, Նիւ Եորք 100 տոլար			2517.—
Ռ. Զարդարեանի հատորէն ծախուած	82 օրինակ	1251 60	
Հրանտի հատորէն ծախուած	42 օրինակ	591.80	
Գեղամ Տէր Կարապետեանի	106 օրինակ	1642.80	
Գեղամ Բարսեղեանի	86 օրինակ	1180.25	
Արփ. Արփիարեանի	275 օրինակ	3208.15	
Գրիգոր Զոհրապի	223 օրինակ	2892.60	
Տիգ. Չէօկիւրեանի	78 օրինակ	858.—	
		11625.20	11625.20
Բաժանորդներէ			1595.20
Մուտքի ընդհ. գումար			19955.25

ԵԼՔ.—

Արփ. Արփիարեանի տպագրթ. մնացորդը	1850	
Գր. Զոհրապի տպագրթ. համար	7000	
Տիգ. Չէօկիւրեանի տպագրթ. առհաշիւ	2000	10.850
Ձեռագիրներու ընդօրինակութիւն		1339 70
Քարտուղարի հինգ ամսուան համար		1500
Հեղինակի իրաւունք		1004 20
Առաքման ծախք		3380 95
Թղթակց. դրոշմաթուղթ եւն.		936 25
Գրենական պիտոյք, ծանուցում, քլիշէ		703
Մնացորդ պատրաստ 30 յունիս 1933ին		241 15
Ելքի ընդհ. գումար		19955 25

Հաշուեքննիչ՝ ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

—·—

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

[illegible]

րեն ջերմութիւն մը կուտար: Կ'ուզէր որ իր քով ըլլայի, սիրտը բանար, խօսէր ու խօսէր:

×

Սօֆիան ժամանակ մը այլեւս չերեւցաւ ...

[illegible]

գին դռները բաց էին: Ներսը մութ էր: Դեռ աչքերուս պէս անթարթ կը նայէր: Ուժ առի ու վեր բուխերիկին ծուխը դադրած էր:

Լռութիւն: Մահուան ոգիներ շուրջպար կը դառնային կարծես: Մարդ կը սոսկար ներս մտնելու: Դարպասի զուռէն նայեցայ եւ աչքերով չափեցի: Ամէն ինչ անշարժ էր: Կը զարմանայի այսքան հսկայ փոփոխութեան եւ ես ինծի հարց կուտայի թէ ի՞րա՞ւ արդեօք ուժ ամիս առաջ այս աւերակ դարձած տունը եռուզեռի մէջ էր: Թէ ի՞րա՞ւ հոս ալ կեանք եւ կենդանութիւն կար,— որ մանուկներ կը ժպտէին, հարսներ եւ աղջիկներ համեստութեան քօղին տակէն իրենց պարտականութիւնը կը կատարէին եւ տան նահապետը օրհնութիւններ կը շռայլէր իր զաւակներուն եւ թոռներուն:

Ի՞րա՞ւ է որ մայրը իր զաւկին օրօրոցի երգը երգած է այս յարկին տակ:

Ի՞րա՞ւ էր արդեօք որ այս ամայի եւ աւերակ գերեզմաններուն մէջ իմ առաջին [illegible]

[illegible]

երգած եմ յաղթականօրէն:

«Երանեալ է այր որ ոչ գնայի խորհուրդս ամբարշտաց...»

Սիրտս ուռեցաւ պայթելու չափ: Ու մնացի վշտիս հետ դէմ դիմաց:

×

Սօֆիան հարէմէն անյայտանալէն ի վեր մայրը վիրաւոր սրտով, կորինը կորսնցնող մատակ առիւծի նման ուլեց մոնչել: Սակայն անզօր ըլլալ եւ ձայնը կոկորդին մէջ խեղդուեցաւ: Իր վերջին ապաւէնը, իր միակ մխիթարիչը, Սօֆիան հեռացուած էր իր աչքերէն: Անթիւ կորուստներու փոխան մինակ այս էր մնացած ու հոգիով սրտով կառչած էր իր զաւկին: Զկրցաւ նոյն իսկ արտասուքի բառ մը արտասանել: Եւ ոչ ալ կրցաւ հարցնել թէ ո՞ւր տարին եւ ինչո՞ւ իր մօտէն հեռացուցին:

Մինչ կը տեսնէինք որ այսինչ Քիւրտը հայ կին մը կամ գեղատի աղջիկ մը կնութեան առած, ժամանակ մը իր վայրենի կիրքը յագեցնելէ վերջ [illegible]

(Շարունակելի)

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱՅԵԱՆ

Նաեւ ապստամբութիւն միջնորդական Գերմանիոյ

« ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ԲԱՐԵԿԱՄ ԸԼԼԱԼ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՈՐ... »

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին յուլիս 5ի նիստին մէջ, կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Աշխատաւորական կուսակցութեան վարիչը խօսելով Գերմանիոյ վրայ, ըսաւ.

— « Մենք բոլորս ալ կ'ուզենք որ Գերմանիան հաւասար իրաւունքներ վայելէ սպառազինութեան եւ օդանաւային ուժի մասին. բայց ոչ մէկս առանց քողողի թոյլ չպիտի տանք որ Գերմանիան վերազինուի եւ չափազանց հզօր ուժ մը դառնայ Եւրոպայի կեդրոնին մէջ, քանի կը գտնուի այսօրուան վարիչներուն իշխանութեան տակ: Նոյնիսկ կը կարծենք թէ անհրաժեշտ է քննութիւն մը կատարել Գերմանիոյ վերազինման մասին »:

Ցետոյ խօսեցաւ Սըր Օսթին Չէմպըրլէն, արտաքին գործերու նախկին նախարարը, որ ըսաւ.

— « Անգլիոյ համար դժուար է ճշմարտապէս բարեկամական յարաբերութիւններ պահել ազգի մը հետ որ իր քաղաքականութեան հիմը սահմանադրական բոլոր գաղափարները: Գերմանիան ի՞նչպէս կրնայ Անգլիոյ աջակցութեան եւ գործակցութեան ապաւինիլ ճիշդ այն պահուն երբ կ'անարգէ բրիտանական սրտին մէջ արմատացած բոլոր զգացումները: Լօզանէն այսօր արհամարհանքի բառ մըն է Գերմանիոյ մէջ: Այսօրուան Գերմանիոյ ոգին սպառնալիք մըն է բոլոր պետութեանց եւ բոլոր ցեղերու համար: Մինչեւ որ Գերմանիան տրամադիր ըլլայ վերջնական համարելու դաշնագիրներու համեստ եւ բանաւոր սրբագրութիւն մը, խաղաղութեան դատին մեղանչել է այն հաւատքը ներշնչել Գերմանիոյ թէ այժմ կարելի է դաշնագիրներու վերաքննութիւնը:»

Նախկին նախարարը գոհունակութիւն յայտնեց զինաթափութեան խորհրդաժողովին յետաձգման համար, « որովհետեւ վայրկեանը յարմար չէր »:

Արտաքին նախարարութեան խորհրդականն ալ բացատրեց թէ ներկայ պայմաններուն մէջ վտանգաւոր պիտի ըլլար առօրադրել զինաթափութեան պայմանագիրը, ինչպէս վտանգաւոր է անոր ձախողումը:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ 24 ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒ ԹՌԻՉՔԸ

Իտալական 24 մարտանաւերը շարունակելով իրենց թռիչքը, Իրլանտայէն Իսլանտա հասան չորեքշաբթի օր, 5 ժամ 54 վայրկեանէն կտրելով 1500 քիլոմեթր եւ ջերմ ընդունելութիւն գտան: Օդանաւերը ցամաք իջան կարգով, ամէնէն վերջը, հրամանատարը, Զօր. Պալպօ: Այսօր — վաղը պիտի կտրեն Ատլանտեանը, ապասելով օդին յարմարութեան.

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ աւանները

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ *ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,* 51, rue de Rivoli, Café Samaritaine*ին* *երդիքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ Շրջ. ժողովի օրակարգ:*

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ Արցութեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԱՐՍԷԼ-ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Նեթականիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Ռազմիկ եւ Հրայր խումբերը, այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր Ապառամ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Ռոստոմ» Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով: Կարեւոր շրջաբերականներ եւ օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան, Անդրանիկ եւ Արամ խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Զարդարեան Գրադարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի, Պուլվար Օտտօի, Սէն Լուիի եւ Կարտանի ժամանաճիւղերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, իր հաւաքատեղիին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՇԱԼԷԹԻ Բաղդէն-Սիւնի խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին ընկ. Ա. Զօհաքեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի «Վիշապ» Կոմիտէի պաշտահանդէսը Յուլիս 23ին Օրմանթէօյի անտառին մէջ:

Ազգային կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԼԻՈՆԷՆ հեռաձայնով կը հաղորդեն ընկ. ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆԻ մահը, որ տեղի ունեցած է 5 Յուլիս Հինգշաբթի օր:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Ուրբաթ առաւօտ ժամը 8.30ին Լիոնի հիւանդանոցին մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պար տը Կլօպի մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Շրջաբերականի ընթերցում:

ԱԶԴ

Ս. Սահակ-Մեսրոպի տօնին առիթով՝ Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի տօնադարձը պիտի կատարուի այս Կիրակի, մեծաշուք արարողութեամբ եւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի: Նաեւ մասնաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի բարերար Պ. Վ. Խօրասանճեանի ողբացեալ կողակցին յիշատակին: Երգեցողութիւնները պիտի մատակցի Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան երկսեռ երգչախումբը: (Ընթ.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Առաջուընէ որոշած էինք, մահափորձէն յետոյ, հաւաքուիլ Հիւսիսային Բեւեռի ճաշարանը, Գորոխովայա փողոցին մէջ: Երբ դէպի ճաշարան կ'երթայի, հանդիպեցայ Ն.ի

— Ինծի մօտիկ ըրէ, ըսի, փախե՞ր են դուն

Իր խոշոր եւ պայծառ աչքերը վրաս յառեց, լուռ մնաց: Կրկնեցի հարցումս:

— Այո՛, փախայ:

— Ի՞նչ իրաւունքով:

Չպատասխանեց: Երկար դիտեցի իր դէմքը, որ խաղաղ էր, քարի պէս խաղաղ: Ի վերջոյ հարցուցի նորէն:

— Բայց ըսէ, ինչո՞ւ փախար:

— Զարմանալի հարցում: Ի՞նչ կ'ընէիք դուք՝ եթէ հետապնդէին ձեզ:

— Ուրեմն քեզ կը հետապնդէի՞ն:

— Եթէ չհետապնդէին, չէի փախեր անշուշտ:

— Մտիկ ըրէ: Ընկերները պիտի կարծեն թէ վախկոտ ես:

Պահ մը լռեց, յետոյ ըսաւ.

— Ես վախկոտ չեմ: Ես ստիպուեցայ փախչիլ: Ով ալ ըլլար իմ տեղս, պիտի փախէր: Եւ յետոյ, արդեօք անհրաժե՞շտ էր ձերբակալուիլս, մարդու մը օգտակար չըլլալու պարագային իսկ:

Այդ պահուն ճաշարան հասաւ Կալիայեւ: Որոշ կը տեսնուէր, որ շատ յուզուած էր: Մերթ ընդ մերթ զզուանքի նայուածք մը կը նետէր Ն.ի վրայ: Ետքը այլեւս չծածկելով ու չհամբերելով.

Ըսէ, Ն., ինչո՞ւ փախար.

Ն անոր երեսը նայեցաւ:

— Ի՞նչ կ'ընէիք դուք, երբ լրտեսները շրջապատէին ձեզ.

Կալիայեւ չպատասխանեց - Կասկած չկար, որ Ն. ճշմարտութիւնը կ'ըսէր: Ռումբը ձեռքին կենալ լրտեսներու աչքին տակ, կը նշանակէր կորսնցնել մատնուիլ, կորսնցնել մատնել ընկերներն ալ, գործն ալ:

Մահափորձը ձախողած էր: Այլեւս ոչ մէկ պատճառ կար, որ Մարտական Մարմնին անդամները շարունակէին մնալ Պետերբուրգի մէջ: Նոյն օրն իսկ Շուաւյցէր մեկնեցաւ Լիբաւ, միասին տանելով ուժանակը: Ն. մեկնեցաւ Բերդիչեւ, Կալիայեւ՝ Կիեւ, Պոկոտիլով՝ Դվինսկ, ուր Ազեւ պիտի սպասէր իրեն, լուր առնելու համար մեր մասին: Իսկ ես օր մըն ալ մնացի Պետերբուրգի մէջ: Իրիկունը տեսայ Սազոնովը եւ միասին գացինք կղզիները: Նեվայի գետափերանը հասած էինք, երբ ուզեցի բերբել խնդիրը

— Ըսէ, ինչու համար չողեցիր հեռանալ Պլեհվէի բնակարանէն:

Նստած տեղէն ետին դարձաւ եւ պատասխանեց.

— Ինչո՞ւ: Անոր համար, որ կը յուսայի թէ նորէն դուրս պիտի ելլէր:

Բայց շատ լաւ գիտէիր, որ դուրս ելլելիք չունէր:

— Ճիշդ է, ո՛ւ...

Թոնարհեց գլուխը: Քանի մը վայրկեան վերջ, սկսաւ պատմել.

— Ահա այսպէս ռումբը ծունկիս վրայ առի: Սպասեցի: Բայց սառ կարեցան ոտքերս:

Ցետոյ ձեռքի շարժում մը ըրաւ, յանկարծ ետին դարձաւ.

— Ես եմ յանցաւորը:

Ի՞նչ բանի մէջ յանցաւոր:

— Ձախողութեան մէջ:

Պէտք է ըսել թէ Սազոնով բոլորէն նուազ յանցաւոր էր, մինչդեռ շատ աւելի պատճառներով կրնայի ըսել թէ ես էի 18 մարտի ձախողութեան մէջ յանցաւորը:

Դվինսկի մէջ կարելի չէր եղած գտնել Ազեւը: Հեռագրատան մէջ կանխաւոր ձեւով տրուած ոչ մէկ հեռագիր կար, պահատուփի (poste restante) հասցէով: Ու Պոկոտիլով վերադարձաւ, մօտս եկաւ եւ իր առաջին խօսքերն եղան.

— Ազեւ ձերբակալուած է:

— Ի՞նչ, ձերբակալուա՞ծ է:

— Քաղաքին մէջ չկայ: Հեռագիր ալ չկար: Ի՞նչ ընենք հիմա:

Օրեր վերջն էր, որ Ազեւ մեզի բացատրեց թէ, Դվինսկի մէջ հետապնդուած ըլլալով, փախած էր քաղաքէն եւ ճամբորդած Ռուսիոյ այս ու այն կողմը, ամբողջ երեք շաբաթ, կորսնցնելու համար իր հետքը: Մենք, անգիտակ այդ իրողութեան, չկարենալով նման վճռական ժամու մը բացատրել իր բացակայութիւնը, հետեւցուցինք թէ ձերբակալուած է:

Պոկոտիլով կը ջղայնանար: Արեան փոքրիկ կաթիլներ կը պողէին ճակտին վրայ:

— Ազեւ ձերբակալուած է, մահափորձը ձախողած է, բայց եւ այնպէս պիտի սպաննուի Պլեհվէն, չէ՞ կ'ըսէր ինծի:

Լուռ էի: Կը մտածէի: Վճռական ժամու մը մէջ, Ազեւի կորուստը Մարտական Մարմինը կը զրկէր իր միակ փորձառու ահաբեկիչէն, դեռ աւելին, իր առաջնորդէն: Ինծի կը տրուէր այլեւս ղեկավարութիւնը, իսկ ես կը զգայի թէ պատրաստութիւն չունէի այդ դերին: Խնդրեցի Պոկոտիլովէն, որ երթար տեսնելու Շուայցէրը եւ զայն բերելու Կիեւ, ուր պիտի ըլլար նաեւ Ն., որպէսզի ընկերներով խորհրդակցութիւն մը կատարէինք: Որովհետեւ իմ կարծիքովս Մարտական Մարմնին ուժերը, Ազեւի կորուստէն յետոյ, բաւական չէին սպաննելու համար Պլեհվէն: Հետեւաբար ինծի մարտական կը թուէր նախ ապահովել (պաշտօնական կառավարութիւն մը), եւ յետոյ Պլեհվէն: Այսպէս կեդրոնական մարմնէն մեզի պէտք կը դառնար յաջողելու համար ... ահաբեկչական ասպարէզին մէջ կը ձգէինք վարժութիւն մը ... պակսէր մեզի: Կարծիքս հաղորդեցի ընկերներուս: Պոկոտիլով սկսաւ առարկել.

— Մենք անգամ մը սկսանք Պլեհվէի գործը, այլեւս չենք կրնար հրաժարիլ: Մենք պարտաւոր ենք սպաննել Պլեհվէն: Մեր ուժերը բաւական են. Ազեւին իսկ կրնանք ընել, եւ օգնել ամբողջ Նախարարութիւնը գրաւ կ'առնեմ ամէն բան:

Ն. լուռ կը մնար:

— Իսկ ի՞նչ է ձեր կարծիքը, հարցուցի:

— Համաձայն եմ Պոկոտիլովին, պատասխանեց.

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 226.285

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 8 ՅՈՒԼԻՍ 1933

8 Juillet 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2254

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԾԱՆՕԹ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

Կովկասեան հարեւաններու բոլոր հաշիւները հիմնուած են Ռուսաստանի քայքայման վրայ։

«Պրոմեթէ»ն կը խօսի ոչ միայն Վրաստանի, Ազրբէյճանի եւ Հայաստանի, այլ եւ Ուկրայնայի եւ Թուրքեստանի անունով։ Այդ թերթին բոլոր նիւթերը տոգորուած են նոյն ոգիով։ Անկախութեան տօնին առթիւ խօսուած Ճառերն ու ծանօթ կոչը նոյնպէս կը չեշտեն այդ պարագան։ պէս ալ գրուած է թերթին ճակատը, իբրեւ օրկան նոյն երկիրներու «ազգային պաշտպանութեան»։

Կը նշանակէ թէ՝ մեր հարեւանները յատկապէս Կովկասի վրայ ծանրանալով հանդերձ, ունին շատ աւելի լայն չափանիշ։ Անոնք պայքարը ուղղած են ամբողջ Ռուսաստանի դէմ, եւ կը նախատեսեն անոր անդամահատումը։

Իսկապէս որ դժուար է վճիռ արձակել այս մասին։

Անշուշտ, բոլոր ժողովուրդներն ալ իրաւունք ունին ինքնորոշման։

Այդ սկզբունքին մէջ ծաղրանկարն է որ կը ցուցադրեն կարմիր աշխարհակալները, անջատ հանրապետութիւններ եւ ինքնավարութիւններ կազմելով։

Անոնք ալ կը հետեւին միւս աշխարհակալներու աւանդութեան, երեւութապէս ազատութիւն շնորհելով, բայց իրականին մէջ ամուր պահելով իրենց թաթը, որ կրնայ լախտի պէս իջնել գլխուն, եթէ փորձես անջատուիլ։

Արդ, գործնական կեանքի մէջ, մեր հարեւաններուն ծրագիրը քիչ մը չափազանց վարդագոյն է։ Վէպ։ Եթէ կ՚ուզէք, բարձր դիւանագիտութիւն, որուն ետին կը ցցուին դեղին աշխարհակալութեան ճաղատ գլուխները։

Եւ այստեղ պէտք է փնտռել մեր հարեւաններուն հիմնական սխալը։

Անոնք ճակատ յարդարած են Ռուսաստանի դէմ — կարմիր թէ ճերմակ — առանց աջ - ձախ նայելու։ Մինչեւ իսկ՝ թեւ ու կռնակ տուած Թուրքիոյ, որ կը համարուի բարեկամ՝ Կովկասի ժողովուրդներուն ազատութեան…

Անոնք նոյն իսկ մոռացութեան կուտան երէկուան պատմութիւնը եւ այնքան չարաչուք փորձառութիւններ, կարծելով թէ երբ ռուսական լուծը թօթուին, Թուրքիան ոչ միայն բարեխնամ դրացի մը պիտի ըլլայ, այլ եւ զիջումներ պիտի ընէ։

Նոյն իսկ հաւատացողներ կան թէ դաշնակից պիտի դառնայ։

Մինչդեռ, տարրական տրամաբանութիւնը կ՚ըսէ թէ՝ այդպիսի պարագայի մը մէջ, Թուրքիան իր դիմացը տեսնելով 25 միլիոն Թուրք - Թաթարներ,— նոր ազգակ մը — աւելի շատ անոնց պիտի ժպտի քան Վրացիներուն եւ Հայերուն, որոնք միշտ ալ աչքի փուշ են։

Եւ յետոյ, ինչո՞ւ կը մոռնան որ Մոսկուա եւ Էնկիւրի զինակիցներ են, աւելի քան երբեք ամուր կապուած, եւ, ճակատագրական պահուն, պիտի գործակցին փոխադարձաբար։

Աչք մը՝ Կովկասի այսօրուան քարտէսին վրայ, պիտի համոզէր ամէնէն «պէխապէր»ն ալ, այդ հեռանկարի մասին։

Քէմալական Թուրքիան կարմիր Մոսկուայի պահակն է Կարսի, Արդուին - Արդահանի, Իգտիրի եւ Նախիջեւանի մէջ, եւ գիտէ թէ ո՛ւր եւ որո՛նց գլխուն պիտի իջեցնէ հարուածը, երբ հասնի ժամը։

Մանաւանդ որ, Կովկասի հարեւանները ներքին՝ սահմանային վէճեր ալ ունին իրարու հետ։ Իսկ պատմութիւնը կ՚ըսէ թէ ո՛ւր կրնան առաջնորդել այդ վէճերը, ճակատագրական պահուն։

Վկայ՝ 1917–18ի ողբերգութիւնը։

Դիւրի՛ն է, ճառերու եւ յօդուածներու մէջ, հաւաստել թէ «կովկասեան միութիւնը իրականութիւն մըն է այսօր», թէ «Կովկասի միութեան գաղափարը ընդունուած է ոչ միայն անհատներու, տարադիր խմբակցութեանց, այլ եւ այն զանգուածներուն կողմէ որոնք այնտեղ, Կովկասի դաշտերուն եւ լեռներուն մէջ կը շարունակեն ազատութեան կռիւը»։ «Պրոմեթէ)։

Ոչինչ կ՚ապացուցանէ ընդհանուր հալածանքի մը առթիւ ծագած գործակցութիւնը, որ հետեւանք էր հաւաքական տնտեսութեան բարբարոսական մեթոտներուն։

Իրականին մէջ, առկախ կը մնան այն բոլոր խնդիրները որ բաժնած էին Կովկասի ժողովուրդներուն ճակատագիրը։ Եւ աւելի քան խոր է տեսակէտներու տարբերութիւնը՝ գլխաւորաբար Հայաստանի մասին։

Կրնանք ըսել թէ՝ ոչինչ բարեփոխուած է 1925էն ի վեր։

Ընդհակառակն, մեր հարեւանները քայլ մըն ալ ետ գացած են, մեռած տառի վերածելով 1921 Ցունիսի համաձայնութեան հիմնական մէկ տրամադրութիւնը։ (Հիմնական՝ Հայաստանի համար)։

Ուրեմն, մեր հարեւանները իրենց թեւերն ու կուրծքը բացած են անծանօթ ուղղութեամբ, յենարան ունենալով Եւրոպայի լըպրծուն պողոտաները եւ ամէնէն դաժան թշնամին՝ Թուրքիան։

Ցետոյ, անոնք չարաչար կը սխալին, հնչեցնելով գործօն պայքարի շեփորը, առանց որ եւ է շօշափելի, գոնէ տեսանելի հեռանկար ունենալու։

Ի՞նչ չուտ մոռցան 1924ի վրացական ապստամբութեան եղբը։

Եւ, ինչո՞ւ կ՚անտեսեն օրուան կացութեան տուեալները, որոնք բոլորովին ուրիշ բան կը թելադրեն։

Ամէն պարագայի մէջ, Դաշնակցութիւնը չէ որ պիտի զղջայ, շարունակելով իր վերապահ, այլ եւ վճռական դիրքը։

Համերաշխութիւնը եւ գործակցութիւնը տարրական պահանջներ են ժողովուրդէ ժողովուրդ, մանաւանդ հարեւանէ հարեւան։

Բայց, հիմնական շահերու պայծառ գիտակցութեամբ եւ շիտակ ճամբու վրայ, ոչ թէ անծանօթ ուղղութեամբ։

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՃԻԳԵՐ՝ ԺՈՂՈՎԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՎԻՃԱԲԱՆԵՑԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ ԳՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՄԱՆ

Հինգշաբթի օր տնտեսական խորհրդաժողովին խմբագրական մարմինը բանաձեւ մը պիտի կազմէր, ժողովին յետաձգման մասին։ Զորս ժամ անընդհատ խորհրդակցեցաւ, բայց կարելի չեղաւ համաձայնիլ։ Խորհրդակցութիւնները շարունակուեցան իրիկուան դէմ։ Միեւնոյն ատեն գլխաւոր պատուիրակները մասնաւոր ձեռնարկներ կը կատարէին, որպէսզի փրկեն ժողովը, եւ կամ, եթէ անպատճառ պիտի յետաձգուի, այդ յետաձգումը կարգադրուի պատշաճ ձեւով մը, եւ չունենայ յախուռն հանգամանք։

Այսպէս ամբողջ օրը անցնելէ յետոյ, իրիկուան դէմ հրատարակուեցաւ հետեւեալ զեկոյցը, յանուն դիւանին, որ կը ներկայացնէ 16 պետութիւններ.—

« Նկատելով որ դիւանը համառօտակէս համոզուած է թէ խորհրդաժողովին աշխատանքները պէտք է յառաջ տարուին կարելի եղածին չափ եւ որքան կարելի է արագ,

Եւ նկատելով որ, վերջերս յառաջ եկած համգամանքներու պատճառաւ, ոսկեվճարի կուսակից երկիրները հարկադրուած են յայտարարել թէ առ այժմ չպիտի կրնան մասնակցիլ դրամական խնդիրներու վերաբերեալ որ եւ է վիճաբանութեան, դիւանը միաձայնութեամբ կ՚որոշէ.—

Ա.— Խնդրել իւրաքանչիւր մասնախումբէ որ կարելի եղածին չափ շուտով ժողով գումարէ, կազմելու համար ցանկը այն խնդիրներուն որոնց ուսումնասիրութիւնը կրնայ արդիւնաւորապէս շարունակուիլ այս պայմաններուն մէջ.

Բ.— Մասնախումբերու տեղեկագիրներուն ստացումէն անմիջապէս վերջը ժողով գումարել, առաջարկներ տանելու համար խորհրդաժողովին յետագայ աշխատանքներու վերաբերեալ կարգադրութեանց համար։

Ուրեմն, պէտք է սպասել քանի մը օր, մինչեւ որ կացութիւնը պարզուի։ Իրազեկներ կը կարծեն թէ կարելի պիտի ըլլայ վերջնական որոշում տալ երկուշաբթի օր։ Պատուիրակներու մեծ մասը համաձայն է ժողովը յետաձգելու մինչեւ յառաջիկայ հոկտեմբեր, շատ - շատ մասնախումբերը ձգելով գործի վրայ։

Ամէնէն վճռական դիրքը բռնած է Ֆրանսա, իր ետեւէն քաշելով ոսկեվճարի կուսակից հինգ պետութիւնները, որոնք աւելորդ կը գտնեն ժողովին շարունակութիւնը, քանի որ Ամերիկա կը մերժէ քննութեան ենթարկել դրամներու ամրացման խնդիրը։ Իսկ տասը պետութիւններ, որոնք նոյնպէս ներկայացուցիչներ ունին դիւանին մէջ, կ՚ուզեն քաշքշել, ելք մը գտնելու համար։

Այս առթիւ տեղի ունեցած վիճաբանութեանց մէջ, գործօն դեր կատարեց Գ. Գոնէ, Ֆրանսայի ելմտական նախարարը, որ առաջին պատուիրակն է։ Երբ Մաքտօնըլտ կը հաղորդէ թէ յանձնաժողովներու նախագահները եւ տեղեկաբերները համաձայն են յետաձգման, Գ. Գոնէ յանկարծ տաքնալով գիտել տուաւ.

— Այս առտուան ճառիս մէջ, յիշեցի խօսք մը զոր վերջերս արտասանած էր խորհրդաժողովին յարգելի անդամներէն մէկը։ Այդ անդամը կ՚ըսէր.— « Որքան ատեն որ մեծ դրամ մը ենթակայ է կարեւոր շահադիտութեանց, անկարելի է համաձայնութեան մը յանգիլ »։ Այս իրիկուան, ստիպուած եմ ըսել թէ այդ խօսքը արտասանողն է Գ. Մաքտօնըլտ։

Անգլիոյ վարչապետը յանկարծակիի գալով, յայտարարեց.

— Ես կը կարծէի թէ այդ խօսքը արտասանած է Անգլիոյ ելմտական նախարարը։

Ֆրանսայի պատուիրակը այնուհետեւ խօսեցաւ երկար ճառ մը, մանաւանդ չեշտելով.

— Բուն իսկ գլխաւոր պատուիրակներուն կարծիքով, նախագահ Րուզվէլթի զեկոյցը նոր կացութիւն մը ստեղծեց դրամական տեսակէտով։ Ես երբեք չեմ քննադատեր ամերիկեան քաղաքականութիւնը։ Մ. Նահանգները ձեռնարկած են փորձի մը որուն հետաքրքրութեամբ կը հետեւինք։ Ցետոյ, ամերիկեան պատուիրակութիւնը այս դժուարին պայմաններուն մէջ ցոյց տուաւ գործակցութեան ոգի մը որուն համար շնորհակալ ենք։ Սակայն եւ այնպէս, առ այժմ նշանակելի հակամարտութիւն մը կայ իրենց եւ մեր տեսակէտներուն միջեւ։ Մենք ամէն բանէ առաջ կառչած ենք դրամներու ամրացման վարդապետութեան։

Համաձայն ընդունուած բանաձեւին, դրամական եւ տնտեսական մասնախումբերը անմիջապէս գործի ձեռնարկեցին երէկ ուրբաթ, պատրաստելու համար քննելի խնդիրներու ցանկը։ Երկու մասնախումբերուն նախագահներն են Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ելմտական նախարարները,— այսինքն անոնք որ ամէնէն աւելի կը պնդեն դրամները կայուն վիճակի մը վերածելու տեսակէտին վրայ։

Ընդհանուր զայրոյթ Գերմանիոյ մէջ

ՊԱՅՔԱՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Երէկ գրած էինք թէ խիստ ազդարարութիւններ ուղղուած են Գերմանիոյ դէմ, Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ։

Գերմանական մամուլը մէկ բերան զայրոյթ կը յայտնէ եղած յայտարարութեանց առթիւ։ Սեզանաւորական թերթ մը ծաղրելով « հրէական փոքրամասնութիւն » բացատրութիւնը, զոր գործածած էր Անգլիոյ արտաքին նախարարը, դիտել կուտայ թէ Գերմանիոյ մէջ Հրեաները չունին փոքրամասնութեան օրէնք։ Բոլոր թերթերն ալ միաձայն կը յայտարարեն թէ չպիտի հանդուրժեն որ օտար պետութիւններ խառնուին իրենց ներքին գործերուն։ Թերթ մը յիշելով Անգլիոյ արտաքին նախարարին այն խօսքը թէ Անգլիան պիտի կրնայ ուժ տալ Աւստրիոյ, շնորհիւ չորսերու դաշինքին, կը յայտարարէ.

— Ի՞ ուշադրութեան արժանի է չորսերու դաշինքին այս մեկնութիւնը։ Պարտք կը սեպենք դիտել տալ թէ դաշինքը նշանագրուած է միայն ոչ թէ վաւերացուած։

⁂ Նախարարական հրամանով, Փրուսիոյ համալսարաններէն պիտի արտաքսուին բոլոր համայնավար ուսանողները։ Հրամանագիրը կը վերաբերի ոչ միայն այն ուսանողներուն որ անդամ են համայնավար կուսակցութեան, այլեւ անոնց որ պարզապէս համակրանք յայտնած են։ Հիթլէրական ուսանողներուն յանձնարարուած է համալսարանական վարչութեանց մատնանշել իրենց կասկածելի ընկերները։

⁂ Ձերբակալուեցան Պավարիոյ նախկին նախարարներէն երկուքը։

⁂ Ամերիկեան թերթ մը կը գրէ թէ Գերմանիա զինուորական օդանաւեր ապսպրած է զանազան երկիրներու մէջ։ Այս առթիւ, իրազեկներ կը պնդեն թէ վերջերս կարգ մը օդանաւեր գնուած են Իտալիայէն, և չոգենաւերու մէջ բաժնուելով, փոխադրուած են Գերմանիա։

1500 ՖՐԱՆՔ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՄԱՐ

Ինչպէս պիտի տեղեկանաք Գ. Էջի թղթակցութենէն, Ցունիս 10ին փառաւոր երեկոյթ մը սարքուած է Թաւրիզի մէջ, նախագահութեամբ առաջնորդին։

Զուտ հասոյթը, 1500 ֆրանք, ղրկուած է մեզի։ Կը խնդրուի Կ. Վ. խնամատար մարմինէն՝ ստանալ համապատասխան ընկալագրով։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

« Յառաջ »ի Պէյրութի բաժանորդներուն մէկ մասին ծրարը, 23 հատ (28 յունիս) թղթատարական վարչութեան կողմէ ղրկուած ըլլալով… Պոլիս, նոյնութեամբ վերադարձուած է, իբրեւ «եասաք» (արգիլուած)։ Կարգադրեցինք։

Տեսակցութիւն մը Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ

« ՆԵՂՈՒՑՆԵՐԸ ՄԵՐ ՁԵՌՔՆ ԵՆ »

« Լը Փըթի Փարիզիէն »ի մէկ խմբագիրը տեսակցութիւն մը ունեցած է Թուրքիոյ արտաքին գործավարին հետ, երբ Փարիզ կը գտնուէր։ Այս առթիւ, խմբագիրը պատկերալից բառերով կը նկարագրէ Փարիզի թրքական դեսպանատունը, « որուն պատերուն վրայ, հակառակ եւրոպական նկարներուն եւ կահ կարասիներուն, Թուրքիոյ նախկին դեսպանները ձգած են իրենց երկար գլանիկներուն բուրումը, պտուղներու թարմութիւնը եւ հանգուցեալ հինաւուրց կայսրութեան երազները »։ Կը նկարագրէ նաեւ արտաքին գործավարին « դրսեւորոյթը » — հագուստ - կապուստը, եւ փառաբանելով թրքական յեղափոխութիւնը, կը պատմէ.—

Հարցուցի թէ նոր Թուրքիան ի՞նչ դեր կրնայ կատարել։ Թէվֆիք Րիւշտի պատասխանեց, արեւելեան փոթ մը շինելով իր լերկ դէմքին վրայ.

— Նեղուցները մեր ձեռքն են։ Այն անանցանելի նեղուցները որոնցմէ կախում ունի Արեւելքի ճակատագիրը։ Այսօրուան Թուրքիան նախկինը չէ։ Ան գիտէ այդ բանալիին արժէքը եւ պիտի օգտագործէ զայն՝ բայց խաղաղութիւնը պահպանելու համար։ Մենք ալ գիտենք խաղաղութեան արժէքը այնքան որքան միւս ազգերը եւ պէտք ունինք անոր, գլուխ հանելու համար մեր սկսած ձեռնարկած գործը, որ երկար պիտի տեւէ։ Մեր ժողովուրդը ուրիշ փառասիրութիւն չունի եթէ ոչ բարօրութեան հասնիլ տեւական ճիգով մը։ Մենք չունինք ո՛ր եւ է աշխարհակալութեան տենչ։ Թուրքիան որքան որ քայլ մը յառաջ կընէտուի, հետզհետէ խաղաղասիրական գաղափարով մը կը տոգորուի։ Մենք Ֆրանսայի հետ ենք խաղաղութեան պահպանման համար։ Լոնտոնէն վերադարձիս, ուզեցի կանգ առնել Փարիզի մէջ, վերջնապէս կարգադրելու համար առկախ մնացած ֆրանքօ-թուրք խնդիրները։ Ի՛նչ գետնի վրայ ալ ըլլայ, քաղաքական, մաքսային, սեղանաւորական կամ տնտեսական, այսօր այլեւս չկայ անհամաձայնութեան ամենաթեթեւ պատճառ մը։ Անկեղծօրէն երջանիկ եմ որ նախատեսածէս շատ աւելի խոր գործակցութեան եւ հասկացողութեան ոգի մը գտայ Ֆրանսական կառավարութեան քով, երկու երկիրներու վերաբերեալ հարցերու մասին։

Լիթվինով Փարիզի մէջ

Քանի մը օրէ ի վեր Փարիզ կը գտնուի Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, որ օրուան մարդն է, արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց հետ կնքուած պայմանագրին շնորհիւ։

Գ. Լիթվինով անցի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ, եւ երեքն ալ գոհունակութեամբ հաստատեցին թէ համերաշխութիւն կը տիրէ երկու երկիրներուն միջեւ, կարգ մը խնդիրներու մասին, ոչ - յարձակման դաշինքին վաւերացումէն ի վեր։ Գ. Փօլ Պոնքուր շնորհաւորեց Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց հետ կնքուած պայմանագրին յաջողութեան համար։

⁂ Խորհրդային մամուլը իբրեւ նոր յաղթանակ մը կը փառաբանէ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց հետ կնքուած պայմանագիրը, որ կը սահմանէ « նախայարձակ » բառին իմաստը։ Այս առթիւ, կը չեշտէ թէ փոքր պետութիւնները այլեւս սակարկութեան առարկայ չեն կրնար ըլլալ մեծերուն համար, շնորհիւ խորհրդային իշխանութեան աջակցութեան.

Ֆրանսայի ընկերվարականներուն վէճը

Ընկերվարական երեսփոխան Գ. Ռօլօս հրաժարական տուաւ, իր շրջանին կուսակցական ժողովէն պարսաւանքի քուէ ստացած ըլլալով։ Այս առթիւ, խորհրդարանական խմբակցութեան եւ աջ թեւին վարիչները, Գ. Գ. Ռընոտէլ եւ Մառքէ համակրանքի բանաձեւ մը առաջարկեցին։ Բանաձեւին առաջին մասը ընդունուեցաւ, բայց մերժուեցաւ երկրորդ մասը, որ յոյս կը յայտնէր թէ կուսակցական համագումարը պիտի զգուշանայ ցաւ կամ պարսաւանք յայտնելու խորհրդարանական խմբակցութեան դիրքին համար։ Այս առթիւ, Գ. Ռընոտէլ յայտարարեց.

— Եթէ Փարիզի համագումարը որ եւ է պարսաւ քուէարկէ խորհրդարանական խմբակցութեան մասին, եթէ նոյնիսկ միայն ցաւ յայտնէ անոր բռնած դիրքին առթիւ, քանըշորս ժամէն ես ալ պիտի հրաժարիմ։

Այս յայտարարութիւնը որ եւ է օգուտ չունեցաւ։ Ասոր վրայ, փոքրամասնութեան մէջ մնացած 30 երեսփոխանները որոշեցին անձնական նամակներ գրել իրենց բացակայ ընկերներուն, վերաքննութիւն պահանջելով։

ՏԱՔԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ամբողջ յունիս ամիսը անձրեւային եւ յաճախ աշնանային եղանակ մը անցընելէ յետոյ, Փարիզցիները երկու օրէ ի վեր կը նեղուին սաստիկ տաքէն։ Հինգշաբթի օր ջերմաչափը հասած էր 30 աստիճանի։

ՀԱՑԸ ՆՈՐԷՆ ՍՂԵՑ

Ցորենին գինը բարձրացած ըլլալով, այսօրուընէ (շաբաթ) հացը պիտի ծախուի 1.70ի, փոխան 1.65ի։

ԱՐՋԸ՝ ԱՂՋԿԱՆ ՄԸ ԵՏԵՒԷՆ

Ռումանացի երիտասարդ շրջիկներու խումբ մը լեռը կը բարձրանար Պրա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս տողերը գրի առած է վաստակաւոր ընկեր մը, որ ծանօթ է իր շրջանի անցուդարձին:

Կը հրատարակենք իբրեւ նոր լուսաբանութիւն չարաբաստիկ վէճի մը, որ դժբախտաբար կիրքեր արծարծեց, փոխանակ նպաստելու բուն հարցին լուսաբանութեան.—

Ահա հանրային գործիչ մը,— հրապարակագիր, գրագէտ եւ վերջապէս յեղափոխական կուսակցութեան առաջնորդ մը, վարիչ մը որ երկար տարիներ յարատեւ կռիւ է մղեր հին կարգերու դէմ: Վերանորոգիչի եւ բարեկարգիչի չինարար դեր կատարեր է, լճացած ու ապրկացած թրքահայ կեանքի մէջ, ինչպէս Արծրունին իր «Մշակ»ով մասնաւորապէս արեւելահայութեան մէջ:

Արփիարի անմիջական նպատակն էր արթնցնել հայ զանգուածը եւ ուղղակի ոտք դարձնել իր իրաւունքներուն, որոնք վայրագօրէն բռնաբարուած ու խլուած էին փոքրաթիւ աղաներու եւ էֆէնտիներու կողմէ:

Արփիար իր «Հայրենիք»ով դրօշակ պարզեց, բուռն պայքար եւ կատաղի կռիւ մղեց գաւառի ազայականութեան եւ Պոլսոյ էֆէնտիութեան դէմ: Ուժգին եւ խիզախ յարձակումով խորտակեց ու փշրեց անմատչելի նկատուած կուռքեր ու գիրքեր: Վար գլորեց մեծամեծ հաճի աղաները եւ նրբազգած էֆէնտիները, որոնք անգամ մըն ալ վար չիջնելու համար մտադրութեամբ, թառած էին ազգ. երեսփոխանական, թաղական եւ հոգաբարձական կակուղ թիկնաթոռներու վրայ, իրենց գրպանին ու յիմար փառասիրութեան համար: Ու ուրիշին, հեգնելու եւ ծաղրելու զիրենք այդ գիրքին ու պատուին հասցնող բազմութիւնները:

«Հայրենիք»ի կողմէ բացուած պայքարը, չուտով իր արդիւնքները տուաւ: Գաւառի եւ Պոլսոյ մէջ թիթեղագործը, կօշկակարը, ձկնորսը եւ համեստ խանութպանը դրօշով դրաւեցին հաճի աղաները եւ վսեմաշուք էֆէնտիները մենաշնորհեալ գիրքերը: Եւ այնուհետեւ ամէն բան սկսաւ ժողովրդականանալ

Կը յիշեմ թ՛ինչպէս ծովեզերեայ քաղաքներու բնակչութիւնը բնդհանրապէս եւ երիտասարդութիւնը մասնաւորապէս նաւամատոյց կըհաւաքուէր, երբ Պոլսէն եկող շոգենաւին ծուխը հազիւ կը նշմարուէր հորիզոնին վրայ: Ինչո՞ւ — վայրկեան մը առաջ ձեռք անցնելու համար «Հայրենիք»ը: Անտարակոյս նոյն համակրական հետաքրքրութիւնը գաւառի ամէն անկիւնի մէջ եւս:

Մենք իբրեւ այդ ժամանակի սերունդէն մնացած ու չուտով անհետանալու դատապարտուած բեկորներս, որ իր ժամանակին ապրեր եւ հետ ի հետ հետեւեր ենք օրուան անցքերուն, դէպքերուն ու դէմքերուն, եթէ այսօր զանազան նկատումներով ուզենք իսկ ուրանալ Արփիարի յառաջ բերած յեղաշրջումը թրքահայ իրականութեան մէջ, չենք կրնար, սակայն խեղաթիւրել ապագայ պատմութիւնը, որովհետեւ ճերմակի վրայ սեւով ապացոյցներ պիտի գտնէ պատմաբանը, գրադարաններու եւ զանազան ազգ. հաստատութիւններու մէջ:

Եւ՝ հեռաւոր անկիւնէ մը՝ որոշեցի գրի առնել եւ «Յառաջ»ի միջոցաւ ապագայ անաչառ պատմաբանին ուշադրութեան ու նկատողութեան յանձնել մէկ երկու կէտեր Արփիարի մասին եւ մէկ երկու վկայութիւններ ընել:

«Յառաջ»ը իբրեւ դաշնակցական գաղափարաբանութեան էն կարեւոր եւ գործօն օրկաններէն մէկը, իր սիւնակները լայնօրէն բացաւ բոլոր անոնց համար, որոնք կրնան նոր լուսաբանութիւն տալ եւ կարծիքներ յայտնել Արփիարի «մատնութեան» խնդրոյն շուրջ

Եւ, որքան կրցայ կռահել եւ խորապէս ըմբռնել, «Յառաջ» անվերապահօրէն եւ ազնուօրէն փափաքող է, որ Արփիարեան հանրային դատավարանին առջեւ անեղծ եւ մաքուր դուրս գայ, չուզելով որ այդքան հանրային բնդուն կեանք ու գործունէութիւն ունեցող գործիչի մը համար պատմութիւնը դատապարտութեան էջ մը մըրոտէ:

Ասիկա կը նկատեմ պատիւ եւ քաջութիւն «Յառաջ»ի համար, որ գիտէ թէ Դաշնակցութիւնը իր ժամանակին դատապարտած է Արփիարը եւ թէ անկէ յետոյ Դաշնակցութեան եւ Հնչակեանութեան միջեւ համերաշխութիւն եւ միութիւն յառաջ բերելու համար մղուած բանակցութիւններու ընթացքին, Դաշնակցութեան առաջին պայմանը եղած է նախ վտարել Արփիարը կուսակցական շարքերէ:

Իսկ Դաշնակցութիւնը ասպետօրէն կը մեծնայ, երբ այսօր վերադնահատման կ՚ենթարկէ Արփիարի հանրային կեանքն ու գործունէութիւնն ու կը յանձնէ անոր վրայ ծանրացած խիստ մեղադրանքները վերաքննութեան, նշանաբան ունենալով միայն արդարութեան վերահաստատումը: Անիկա չի կրնար նշանախեց մը իսկ փոխել Դաշնակցութեան հայրենասիրութենէն

Λ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ՈՐՊԷՍ ՄԱՏՆԻՉ

Այս մասին լիովին համամիտ եմ Միքայէլ Վարսամեանին, որ Արփիարի առօրական մեղայագրի «Հայրենասիրութիւնը» համարեց «մարդկային տկարութիւն»:

Արդարեւ, կ՚ընդունիմ եւ կ՚աւելցընեմ որ Արփիարեան զուրկ է եղած յեղափոխականի վայել տոկունութենէ, հոգեկան եւ բարոյական ուժերէ: Ասիկա սակայն պէտք է վերագրել նաեւ անոր, որ հայ ժողովուրդը դարեր ի վեր տապլտեր է թրքական անարդ եւ վայրագ լուծին տակ, մեռցնելով իր մէջ ազնիւն ու չիտակը:

Այսպիսի խիստ աննպաստ պայմաններու մէջ, նոր ծնող ու բողբոջնեբ արձակող յեղափոխութեան և կայծերու նոր բռնկումներու ժամանակ, արդար չէ եւ իրաւունք չունինք այնքան ուժեղ, կամքի տէր անհատներ տեսնելու բոլորովին անթերի

Մինչդեռ յետագային մեր յեղափոխութեան հսկայ հնոցին մէջ զարգնուեցան եւ թրծուեցան շարքերով հսկայ անհատականութիւններ, որոնք վտանգի պահուն մահը արհամարհեցին եւ իրենց կեանքին վերջ տուին տարրճանակի հարուածով, կամ բռնկեցնելով իրենց մարմնոյն վրայ, իրենց աղիքները դուրս թափելով, հոգեկան թուլութեան վայրկեանները չապրելու համար: Քանիներ կախաղանի բարձրութենէն գոռացին.— Գազան, մենք վախ չունինք մահէն»: Այսպիսի գործիչներու եւ զինուորներու փառաւոր եւ հերոսական պատմութիւններ կրնանք թուել անվերջ:

Միեւնոյն ատեն, Արփիար չէր եւ չեղաւ Մամբրէ վարդապետ մը, Սեբաստացի հնչակեան խմբապետ Սեղրակ մը, հնչակեան գործիչ Հմայեակ Արամեանց մը, Չմշկածագցի Գրիգոր մը եւ Մշեցի Մուշեղ մը, որոնց առաջին երեքը պատժուեցան արժանաւորապէս, Պոլսոյ մէջ, Դաշնակցութեան ահաբեկիչներուն կողմէ, իսկ վերջին երկուքը, որոնք նազրմ փաշայի կարգադրութեամբ եւ դրամական օգնութեամբ, Բ. Դրան ցոյցէն յետոյ, 1896 ապրիլ ամսուն Վանայ եկած էին ցուցակագրելու եւ Պոլիս տանելու համար հոն ապաստանող հայ յեղափոխականներու անունները, չհասան իրենց ազգադաւ նպատակին, որովհետեւ չոգենաւէն դուրս ելլելէ յետոյ, անմիջապէս վարպետութեամբ մեր տրամադրութեան տակ բանտարկեցինք, մինչեւ որ գեղեցիկ օր մը չարաչար դաշունահար սպաննուեցան Վանայ շուրջը, Պուրկազի ուղղութեամբ:

Արփիարը առաջին անգամ ճանչցած եմ 91-92 թուականներուն: Եղբայրս կիրառոտի «Հայրենիք»ի թղթակիցն ըլլալով, յանձնարարականով մըրիակը ծանօթացնէր Արփիարի: Անկէ յետոյ յաճախ կը հանդիպէի խմբագրատուն: Քանի մը անգամներ ըսիս դրկած է՝ տամսով մը Ղալաթիա, ռուսական նաւակատանը, պաշտօնեայ Օննիկ Դերձակեանի (Վռամեան), առանձնայնու համար Արծրունիի «Մշակ»ի ծրարը: Ուշադրութեամբ կը հետեւէր «Մշակ»ին ու եւ կ՚երեւային իր յօդուածները «Հայկակ» եւ նմանօրէ ստորագրութեամբ:

Բ. Դրան ցոյցէն յետոյ, (ճիշդ թըւականը չեմ յիշեր), օր մը երբ խմբագրատունը կը գտնուէի, պատուհանէն տեսնուեցաւ, որ Հրանտ Ասատուր արտաքոյ մօրուքը տնկած փութաճէն ներս արագ քայլերով կուգար դէպի խմբագրատուն: Արփիար շատ փութանց փրցուած՝ ցատկեց աթոռէն եւ պոռաց.

— Ըսէք որ վեր չելլէ, չէ՞ն գիտեր որ խուզու եւ աղէկս լրտեսներ կը վխտան:

Արփիարեան գիտէր թէ հնչակեան մասնաճիւղը կը գտնուի Ղալաթիա Մոմհանէ X խանը, ուր մէջտ կարելի էր գտնել անդամները Վահէ Արզուեան(*), եղբայրս Բագարատ, Սուրէն, Վահանեան եւն.: Եւ սակայն ոչ գրասենեակը վտանգուեցաւ եւ ոչ ալ անդամները, այդպիսի ցուցմունքներով:

Արփիարեան գիտէր նոյնպէս թէ, յայտնի դաշնակցականներ՝ Աչոտ, Եդիպտացի, Գրգօ, Բարկէն եւ ուրիշներ կը հաւաքուէին Բերա, Սաղըղ Աղաճի դիմացի փողոցը, կաթոլիկ էլպիս հանըրմի տունը, ուր 24 օր եւ այ պահուեցայ, մինչեւ որ կուսակցութեան կողմէ յաջողապէս յունական շոգենաւ ապաստանեցայ: Այս գաղտնի վայրն ալ չմատնուեցաւ Արփիարի կողմէ:

Ուրեմն, պէտք է յանգիլ Մ. Վարսամեանի եզրակացութեան, թուլամորթ Արփիարի արարքը համարելով «մարդկային տկարութիւն»:

Իսկ Դաշնակցութիւնը, իբրեւ յեղ. կուսակցութիւն որ կ՚ուզէ յեղափոխականացնել ժողովուրդը՝ չէր կրնար անտարբեր աչքով դիտել եւ թոյլ տալ, որ մեղայագրի սովորութիւնը վարակիչ դառնար, մանաւանդ չէր կրնար թոյլ տալ, որ մէկը իբրեւ յեղափոխական վարիչ, այդպիսի խոշոր եւ աններելի սայթաքումներ ունենայ, որոնց անշուշտ իրենց վատ անդրադարձումները կրնային ունենալ: Եւ անտարակոյս ունեցան:

Դաշնակցութիւնը չարժած է ժամանակի եւ վայրկեանի յեղափոխական ըմբռնումի եւ հրամայական պահանջի մը համաձայն, առաջնորդուած միայն ի շահ յեղափոխութեան եւ աշխատաւոր ժողովուրդի:

Այս առթիւ քանի մը օրինակներ.—

1895 թուականին հնչակեան կեդրոնի նազարբէկի հրամանագրով անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ գաղտնի դրամահաւաքութեան ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: Մարզուանի հնչակեան մասնաճիւղը նոյնպէս եւ իւրաքանչիւր ունեւոր քաղաքացի Հայու տալիք սակը, տուրքը, ինք կ՚որոշէ եւ կը պահանջէ: Կ՚երեւի որ անշուշտ այս ձեւը յանկարծ դժգոհութիւն առաջ կը բերէ, ունեւոր շրջանակներու մէջ. Մասնաճիւղի անդամներէն Քերոբի մօրեղբայրը անմեղ կարծիք մը յայտնէ մասնաճիւղի իր մօտիկ մարդերուն, ըսելով թէ, լաւ կ՚ըլլայ որ տուրքիւք դրամին չափը որոշէ ինքը տուողը Այս անմեղունակ կարծիքը իր առենին իբրեւ հակայեղափոխական արարք պատճառ եղած է, որ Մարզուանի հնչակեան մասնաճիւղը մահուան դատապարտէ յիշեալը ու յաջորդ օրն իսկ գործադրէ, ապահովելով Չէլթունի սկսուած ապստամբութեան համար 5000 թրքական ոսկի:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Դ. Վիէննայի ընդհ. ժողովը, մահուան դատապարտած էր Վարդոն՝ յեղափոխական վարիչ մը՝ որ քանի մը հազար լէվաներ յափշտակած է յեղափոխական գործին, իւրացուցեր է եւ կամ ծախսեր է «Շարժում» թերթին վրայ: 1907ին, ամ. սահմանադրութենէն քանի մը ամիս առաջ, գործադրուեցաւ վճիռը՝ Պուլկարիոյ մէջ: Այս առթիւ ենթարկուեցայ հարցաքննիչ դատաւորի քննութեան, ի միջի այլոց հարց տուաւ ինծի դատաւորը թէ, կարելի է՞ քանի մը հազար լէվա իւրացուցած ըլլալուն համար այդպիսի գործիչ մը սպաննել, աւելցնելով թէ, Գորիս Սարաֆովը Սոֆիայի մէջ ամէն գիշեր իր արբանեակներով «Քաֆէ շանթան»ները կը զուարճանայ առատ դրամ ծախսելով, սակայն Սարաֆով չէ սպաննուած (ճիշդ 15 օր յետոյ չար զուգադիպութեամբ, Սարաֆով եւ Կարվանով սպաննուեցան): Իրբեւ պատասխան դատաւորի հարցումին, յայտնեցի թէ Սարաֆով Մակեդոնիոյ դատին համար դրամական խոշոր օժանդակութիւն կը ստանար կառավարութենէն, իսկ Վարդոյի իւրացուցած դրամները, մէկական լէվերով հաւաքուած էին Ռումանիոյ Պրայլա, Սուլինա, Կալաց եւ Քէօսթէնճէ քաղաքներու նաւամատոյցները աշխատող հայաստանցի աշխատաւորներէ, որոնք իրենց անհրաժեշտ եւ տարրական պիտոյքներէն զրկուելով օժանդակած են միշտ ի նպաստ յեղափոխութեան եւ ազգային ազատագրական դատին համար: Եթէ անպատիժ մնար Վարդոն իբրեւ յեղափոխական վարիչ, ի՞նչպէս կարելի է յետագային հայկական լայն խաւերու վստահութիւնը վաւերել եւ անոնց նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան դիմել:

Դատաւորը լիովին համամիտ գտնուեցաւ ինծի:

Ե՞ր Վարդոյի մահէն քանի մը ամիսներ յետոյ Թմ. սահմանադրութիւնը հռչակուեցաւ եւ մեր յեղափոխական գործունէութիւնը ու հայկական դատը տարբեր փուլի մէջ մտան, ինչպէս այն ատեն, նոյնպէս եւ հիմակ կարելի է թերեւս ընդունիլ թէ Վարդոն ի զուր զոհ գնաց.

Բոլոր ազգերու յեղափոխականշարժումները ու պատմութիւնները լեցուն են այսպիսի օրինակներով եւ դրուագներով: Մերինը չէ որ բացառութիւն պիտի կազմէր:

Այսօրուան սառն դատողութիւնը, անդօր է երէկուան այնքան վիճակի մէջ ստեղծուած կացութեան, տրամադրութեան եւ գործող տրամաբանութեան անճիշդ ըլլալը ապացուցանելու:

Եզրակացութիւն.— Արփիար Արփիարեան մատնիչ մը չէր բառին ճշգրիտ թարգմանութեամբ եւ ըմբռնումով: Եւ սակայն իր արարքը իբրեւ յեղափոխական վարիչի եւ հանրային մեծ գործիչի, գայթակղեցուցիչ եւ ստորնացուցիչ հանգամանք ունենալով, չափազանց վնասակար էր յեղափոխական գաղափարին, կենդանի շարժումին ու գործունէութեան յառաջխաղացումին:

Ահա թէ ինչո՞ւ անվերապահօրէն պէտք է ընդունիլ թէ, յեղափոխութիւնը անցեալի մէջ Արփիարի դէմ իր առած քայլով, ոչ միայն չէ սխալած, ընդհակառակն փրկած է յեղափոխութեան սրբութիւնն ու բարձրութիւնը, խափանելով այս կարգի աններելի սայթաքումները:

ՎԱՀԱՆ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Նոր մեռաւ Ամերիկայի մէջ:

ԽՄԲ.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

«Թուր տը Ֆրանս»ի հեծելանիւի վազքը աշխարհի մարզական ամենամեծ կազմակերպութիւնն է ու այնքան մեծութեամբ հեռու՝ բուն իսկ սփոփէն: Ուրիշ խօսքով, «Թուր տը Ֆրանս»ը շարժուն տօնախմբութիւն մըն է, որ ամբողջ ամիս մը Ֆրանսան կը պտտի, եւ ուր հեծելանուորդներուն քով՝ որոնք ունին առաջին դերը, ամբրագործն ու գլխարկավաճառը իրենց ապրանքին փրօփականտը կ՚ընեն:

Փրօփականտներուն մեծագոյնը ի հարկէ կ՚ըլլար հեծելանիւի վաճառականներուն համար, երբ անոնք իրաւունք ունէին իրենց սեփական վազորդները ունենալու.— ինչ որ յաղթանակի պարագային բնել կուտար՝ այսինչը որ «Թուր տը Ֆրանս»ը շահեցաւ, կը հեծնէր այնինչ վաճառատնիւ հեծելանիւը»: Երեք տարիէ ի վեր, սակայն «Լ՚Օթօ» թերթին տնօրէն Մ. Տէկրանժ, որ այս վիթխարի կազմակերպութեան հոգին է, շատ մը գեղծումներու առաջքը առնելու համար, որոնց որ մրցորդներուն հեծելանիւները ինք պիտի հայթայթէր — հեծելանիւեր՝ որոնք ոչ մէկ վաճառատնիչ պիտի կրէին: Այսպէս է որ, երեք տարիէ ի վեր փոխան իրարու մրցակից վաճառատնիչներու խմբակներուն՝ կան ազգային խումբեր, հեծելանիւէ մէջ ա[...] նակարդ գիրք մը գծուող ազգ[...] եծելանուորդներէն բաղկացած[...]

«Թուր տը Ֆրանս»ին կը մասն[...] ուրեմն՝ Ֆրանսայի, Պելճիքայի[...] տալիոյ, Զուիցերիոյ, Գերմանի[...] նունով ութական հոգինոց ազգ[...] խումբերը եւ նոյնքան թիւով — [...] սինքն քառասուն — անհատա[...] իրենց հաշւոյն վազող մրցորդներ[...] գային խումբերը կ՚ընտրուին Ֆր[...] սայի համար՝ կազմակերպիչ «Լ՚Օ[...] թերթին կողմէ, Իտալիոյ եւ Պե[...] քայի մէջ՝ տեղական հեծելա[...] Ֆէտէրասիոններուն, իսկ Զուիցեր[...] եւ Գերմանիոյ մէջ ալ՝ Լ՚Օթօ-ի ն[...] յացուցիչներուն կողմէ: Այսպ[...] մրցումը կ՚ունենայ երկու գա[...] բում, նախ՝ անհատական, [...] ազգային խմբակներու:

Մ. Տէկրանժ 1903ին էր որ [...] իր «Շրջան»ը որ այդ տարին ա[...] վեց հանգրուան եւ 2397 քիլոմ[...] տաւորութիւն: Տարուէ տարի թէ [...] գրուաններուն թիւը, եւ թէ հե[...] ռաւորութիւնը աւելցաւ: Այս տարի [...] 23 հանգրուաններ, 4395 քիլ. [...] նէն երկար հեռաւորութիւնը 19[...] էր՝ 5745 քիլ.: Ցարդ՝ մրցորդ[...] կը մեկնէին Փարիզէն եւ դէպի [...] երթալէ վերջ, կը դառնային [...] քերելու Ատլանտեան ափերը, [...] նելու Պիրէնեան լեռները, [...] րական ափերէն, Ալպեաններէն, [...] սիայի Ֆրանսայի վրայով [...] դառնալու համար Փարիզ: Այս [...] առաջին անգամ ըլլալով Տէկրա[...] կարաւանին հակառակ ուղղութի[...] առնել տուաւ, յուսալով աւելցնել [...] ցումին հետաքրքրականութիւնը:

Հանգրուան առ հանգրուան — [...] պէս Փարիզ — Լիլ կամ Նիս — Ֆ[...] կատարուած մրցումները որոնց [...] ռաւորութիւնը 91էն 293 քիլ. [...] կը տարբերի — կը կազմեն ա[...] վազքերը եւ ունին իրենց առա[...] դասաւորումը: Ընդհանուր դա[...] րումն է որ կ՚որոշէ յաղթականը [...] տեւեալ ձեւով.— Իւրաքանչիւր [...] ցորդի հանգրուանէ հանգրուան [...] ժամանակը իրարու վրայ կը բա[...] եւ ամէնէն առաւ ժամանակը ունեց[...] ղը կ՚ըլլայ առաջին. Իւրաքանչ[...] հանգրուան առաջին հասնողը 2[...] երկրորդ եկողը մէկ վայրկեան [...] մը կը ստանան իրենց ժամանակի[...] րայ: Իսկ այդ վեղչը կը բարձրան[...] մինչեւ հինգ վայրկեան, եթէ առա[...] նը յաջողի իրեն հետեւորդին [...] միջեւ 3 վայրկեանի տարբերութիւ[...] մը հասնիլ հանգրուան: Թուապա[...] կան այս բոլոր բարդութեանց նպ[...] տակն է մղել մրցորդները՝ [...] ճիգ վատնելու մրցումին հետաքրք[...] կանութիւնը աւելցնելու. [...] որովհետեւ եղաւ ատեն մը [...] յանուորդները պարզապէս [...] նկրոններուն տպաւորութիւնը [...] յին, ոչ մէկ ճիգ կը վատէին եւ [...] գրուան կը հասնէին տասնեակ[...] երբ ամէնէն արագ քշողը գիծը կ[...] րէր ամէնէն առաջ: Հեծելանիւի [...] ցում մը հետաքրքրական է երբ [...] ցորդները իրարմէ բաժնուած [...] եւ մնացողները աշխէէն դաշն[...] րուն հետապնդումը կը կատա[...] «Թուր տը Ֆրանս»ի մէջ միայն [...] րելիներն էին, մանաւանդ Ալպեան[...] րուն եւ Պիրէնեան լեռներուն մէջ, [...] մրցորդները իրարմէ կը բաժն[...] Այս անպատեհութեան առաջքը [...] սամր միայն կարելի եղած է ա[...] րեք տարիէ ի վեր: Թէեւ մրցորդ[...] րը շատ աւելի շուտ կ՚ընթանան, [...] դարձեալ խմբովին կը հասնին հ[...] ուան, գոնէ տասնեակ մը: 19[...] Թուր տը Ֆրանսի յաղթական Փ[...] քիս 5427 քիլ. կտրած էր ժամ[...] 23 քիլ. 958ի միջինով մը — անշ[...] առանց հաշուելու հանգիստի ժ[...] կամ օրերը — իսկ անցեալ տարի [...] տիւք 4520 քիլ.ի հեռաւորութի[...] կտրեց 29 քիլ. 215ի միջինով մէ[...]

Ըսինք թէ Թուր տը Ֆրանսի [...] ցորդները երկու դասակարգէ կը [...] կանան՝ ազգային խումբերու [...] նակցողները եւ իրենց հաշւոյն վազ[...] ները: Պէտք է ճշդել թէ նոյն իսկ [...] վերջին դասակարգին ուզողը չի [...] նար մասնակցիլ, եւ Լ՚Օթօ է որ [...] կատարէ իր զտումը քանի մը հարի[...] արձանագրուողներուն մէջէն: Ազգ[...] յին խումբերու մասնակցողները ի[...] ւունք ունին իրարու օգնելու — [...] սինքն եթէ արկած մը պատահի՝ [...] կամ հեծելանիւ կրնայ սահիլ իր խումբի [...] ընկերներուն օգնութիւնը իր հեծե[...] նիւը նորոգելու համար, կամ իրա[...] ուտելիք կամ խմիչք տալ որոշեալ [...] դերէն հեռու ճամբուն վրայ, կամ ն[...] իսկ ուտելիք կամ խմիչք առան[...] ճամբուն երկայնքին՝ զանազաններ[...] եւ կամ հեծելանիւի վերաբերեալ [...] հրաժեշտ պիտոյքներ յատկապէս [...] ջող ինքնաշարժէն: Այս բոլորը [...]

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԸ ԵՒ ՍԱՖԱՒԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ե.

Ճիշտութեան եւ խորին երախտագիտութեան արժանի են նաեւ նկարիչ Ս. Խաչատրեանի մատուցած ծառայութիւնները Նոր Ջուղայի Հայոց Ս. Ամենափրկչեան վանքին եւ հանրութեան: Այս մասին տանք չօշափելի փաստեր:

Ս. Խաչատրեանը 1930ի աշնան Սպահան – Նոր Ջուղայ հասնելէ յետոյ, բացի նկարչական զառնիթայրները եւ անձնուիրաբար նկարչութիւն (գլխաւորաբար ջրանկար եւ իւղաներկ) սորվեցուց նկարչութեան սիրահար եւ ընդունակ պատանիներուն եւ օրիորդներուն, որոնցմէ կը յիշեմ օրիորդներ՝ Լէյլի Տ. Գ. Կիրակոսեան (որ այժմ Փարիզի մէջ կը շարունակէ կատարելագործել նկարչութեան արուեստը), Էվէլինա Տէր Գօզոսեան, Էմմա Արզարեան, պարոններ՝ Սմբատ Տէր Կիւրեղեան, Զանի Բաղդասարեան եւ ուրիշներ: Նկարչական այդ դասընթացքները Խաչատրեանը շարունակած է նաեւ 1932ի աշնան՝ մինչեւ իր մեկնելու օրերը: Այս դասընթացքներուն շնորհիւ Նոր Ջուղայեցի երիտա տասնեակ մը պատանիներ եւ օրիորդներ կրցան զարգացնել իրենց նկարչական ընդունակութիւնները:

Բ. Խաչատրեանը Նոր Ջուղայի Հայոց Ս. Ամենափրկչեան վանքի, Ս. Բեթղեհէմ եւ Ս. Աստուածածին եկեղեցիներու պատերու ծեփերուն վրայ նկարուած ամբողջ որմանկարները իր իսկ հսկողութեամբ մաքրել տըւած է: Հարիւրաւոր տարիներու ընթացքին այդ նկարները խունկի եւ մոմի ծուխերուն ազդեցութեան տակ խունացեր էին: Մեր եռանդուն նկարիչը այդ խիստ ծանր ու դժուարին աշխատանքը կատարած եւ կամ ղեկավարած է: Վանքի գաւիթը նորդաշնակ գոյներով գեղազարդած է եւ քանի մը գեղեցիկ ու հին նկարներով ու վերատաւութիւններով զարդարած է. Ս. Ամենափրկչեան վանքը եւ Ս. Բեթղեհէմի ու Ս. Աստուածածին եկեղեցիները նկարչական արուեստի մէկ մէկ հրաշալիքներ եւ հոյակապ թանգարաններ են, իրենց որմանկարներով եւ յախճապակեայ (քաշի) զարդարանքներով:

Գ. Նկարիչ Խաչատրեանը հիմնական բարեփոխութեան ենթարկած է նաեւ Նոր Ջուղայի Հայոց մատենադարան – թանգարանը՝ իրեն օգնական եւ խորհրդական ունենալով Համայնական Խորհուրդի անդամ Գ. Սանփան Հանանեանը: Նկարներու, հնագիտական եւ պատմական իրերու դասաւորութիւնը, ազգագրական եւ գեղարուեստական առարկաներու կարգաւորումը, արքայական հրովարտակներու ցուցադրումը եւն. կատարուած են խնամքով, ճաշակով եւ հմտութեամբ: Գ. Սանփանի յամառ պրպտումներուն շնորհիւ մասնաւոր տուներէն հաւաքուած եւ թանգարան բերուած են հին նկարներ, ձեռագիրներ եւ այլ հնագիտական իրեր: Թանգարանի մէջ կեդրոնացուցած են նաեւ վանքէն ու եկեղեցիներէն բերուած հին նկարներ եւ այլ պատմարժէք իրեր:

Դ. Մեր տաղանդաւոր նկարիչը իբր յիշատակ ու նուէր Ս. Ամենափրկչեան վանքին, թանգարանին եւ Հայոց Առաջնորդարանին նուիրած է հետեւեալ իւղաներկ եւ մեծադիր նկարները, որոնք բոլորն ալ նկարած է Նոր Ջուղայի մէջ: Այսպէս Շահ Աբբաս Մեծի խնջոյքը, Խօջա Աւետիք Ստեփաննոսեան, Խօջա Պետրոս (երկու ձեւով), Ս. Աստուածածին, Արարատ, Արագած, Սեւան, Սանահին, Խաչատուր վարդապետ եւ Շահնշահ Րիզա Փահլէվի: Այս տասն եւ մէկ կտոր նկարները այժմ մեծ արժէք ունին: Արդար ըլլալու համար, պէտք է չեշտենք, որ Նոր Ջուղայի Հայոց Համայնական Խորհուրդը եւ գաղութը առ հասարակ շատ ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուին նկարչին՝ գնահատելով անոր աշխատանքները: Ս. Ամենափրկչեան վանքի խաղաղ յարկին տակ Խաչատրեանը հիւրասիրուեցաւ եւ Համայնական Խորհուրդն ալ 1931ի Մայիսին դրամական համեստ գումար մը նուիրեց մեր նկարչին:

Այսպէս ուրեմն, Խաչատրեանը երկու անգամով մօտ մէկ տարի մնաց Սպահան – Նոր Ջուղա եւ իր աշխատանքներով մեծապէս օգտակար եղաւ թէ Սաֆաւեան նկարչական արուեստին եւ թէ Նոր Ջուղայի Հայոց ազգային հաստատութիւններուն:

Սպահանի նահանգապետ Ն. Գ. Աֆշարը, որ Ամերիկայի մէջ ստացած է իր բարձրագոյն կրթութիւնը, աշխատեցաւ որ Խաչատրեանի այս երկրորդ հաւաքածոն Պարսից կառավարութիւնը գնէր եւ պահէր Թէհրանի պետական թանգարանին մէջ: Չգիտենք թէ այս բանակցութիւնները ի՛նչ հետեւանք ունեցան:

Նկարիչ Խաչատրեանը ապրիլ 18ին Նոր Ջուղայէն մեկնեցաւ Թէհրան եւ ցուցադրեց իր նկարները (թուով 150): Փարիզ վերադարձին պիտի ցուցադրէ Սաֆաւեան արուեստի վերարտադրութիւնները, որոնք անշուշտ պիտի գտնեն նորէն ջերմ ընդունելութիւն:

ՀԱԵԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՎԵՐՋ

ԱՆԲԱՐՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Սուրիոյ արաբական թերթերը կը գրեն թէ Հալէպի մէջ գաղտնի պոռնկութիւնը շատ մեծ համեմատութիւններ ստացած է: Կառավարութեան գլխաւոր պատճառը այս վիճակին, — որովհետեւ անոնք շատ անգամներ այդ գործի միջնորդութեամբ կը զբաղին:

Վերջերս չափազանց շատցած են ոճիրները գաղտնի պոռնկութեանց պատճառաւ:

ՉԵՉԻ ԿԸ ՆԱՅԻՆ 120 ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

«Կմխանայր» մը կը փնտռուի աշխատաւոր գիւղէ մը որ շինած է 90,000 ֆր.ի կալուած

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ, 5 Յուլիս.— Ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն թէ ճիշդ ութ ամիսներէ ի վեր Սէն – Ժէրոմի մէջ կը կառուցուի Մսուր – մանկապարտէզի ընդարձակ եւ գեղեցիկ նորշէնք մը։ Այսօր ուրախութեամբ կը յայտարարենք թէ շինութիւնը ամբողջութեամբ լրացած է շնորհիւ՝ անփականտաէր ու վարձուոր այր թէ կին Թաղեցիներու բոլորին նիւթական եւ բարոյական անօրինակ զոհաբերութեան։ Այսօր 3 – 6 տարեկան 120 պզտիկներ կ'ուսանին իրենց մայրենի լեզուն.

Երկու տարի առաջ 40.000 Ֆրանքի գնուած 360 մ.ք. հողով նախկին փոքրիկ շէնքը որ կը գտնուի Թաղիս կեդրոնական պողոտաներէն մէկուն վրայ, երկու տարի իբրեւ Մսուր – մանկապարտէզ ծառայելէ վերջ, աշակերտներու թիւին յաւելումը Սէն Ժէրոմցիները ստիպեց նախկինը պահել իբրեւ ժողովատեղի եւ նոր մը կառուցանել աւելի յարմարութիւններով օժտուած։

Նոր շէնքը, որ կառուցուեցաւ 130 մ.ք. տարածութեան ներքնատան մը վրայ, հօթը մէթր բարձրութեամբ, վեց լուսաւոր պատուհաններով, երեք խորաններ եւ փոքրիկ վերնատուն մը, մուտքի դուռը որ կը զարդարէ սիւնազարդ դմբէթաւոր նախագաւիթ մը, առաջին դիտողին մէջ պիտի արթնցնեն հայրենիքի մէջ թողած, բայց այժմ աւերակ դարձած մեր եկեղեցի եւ դպրոցներու անուշ յիշատակները։ Իր այդ ամբողջ պատշաճ գեղեցկութեամբ՝ շէնքը մեզ արժած է 50,000 Ֆրք. որուն մէջ իբրեւ շինութեան վարձք գրեթէ ոչինչ վճարած ենք։

Ուրեմն այս 110 տնուոր (սեփականատէր)պզտիկ գիւղի ժողովուրդը երկու տարուան ընթացքին տէր դարձած է 90,000 Ֆրք. արժող ազգային սեփական կալուածի մը, որուն 70.000 Ֆրք.ը արդէն վճարած է իր իսկ տեղական միջոցներով

Պէտք է յիշել նաեւ որ Սէն Ժէրոմ եղած է Մարսէյլի ամէնէն խաղաղ արուարձաններէն մէկը, զերծ կուսակցական հակամարտութիւններէ եւ անախորժ պայքարներէ, ահա այդ բարի վարքով է որ Ներկայ գործադրկութեան տագնապալի օրերուն կրցաւ գլուխ հանել այսքան գեղեցիկ եւ օգտակար ձեռնարկ մը։

Հայրենակիցնե՛ր,

Այս բազմաչարչար ժողովուրդը, իր ծոցէն տուած է հերոսներու եւ մտաւորականներու հսկայ փաղանգ մը որոնք իրենց արիւնը չինայեցին ժողովուրդի բարոյականն ու Ֆիզիքականը պաշտպանելու համար ու այդպիսով դարձան անմոռանալի եւ պաշտելի սահմիրաներ։

Իսկ այսօր եւրոպական լուսաճաճանչ պողոտաներուն վրայ մենք կը փնտռենք նոր տեսակի բարերարներ, որ կարողանան փրկել օրէ օր հատնող Հայաստանէ մանուկներու կեանքը ճերմակ ջարդէն։

Արդ որոշուած ըլլալով մօտաւոր ժամանակի մը կատարել տալ եկեղեցւոյ Ս. Օծումը, եւ այս առթիւ մասամբ մը մեր պարտքը թեթեւցնելու համար, կը փնտռենք մեր Մսուր – մանկապարտէզին ԿՆՔԱՀԱՅՐ մը, որ՝ իրաւունք պիտի ունենայ

Ա. Իր փափաքած անունով մկրտել մեր Մսուր – Մանկապարտէզը։

Բ. Կնքահայրին անունը ոսկեզօծ տառերով մարմարեայ քարի վրայ փորագրուած՝ պիտի զետեղուի մուտքի դրան վրայ։

Գ. Ամէն տարի բարերարի ննջեցեալներու հոգւոյն Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի։

Ի դիմաց շինութեան Յանձնախումբի

Ատենապետ Ա. Անտոնեան, Ատենադպիր Ս. Միլտոնեան

Ծանօթ.— Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել՝ Ա. Անտոնեան

1, Bld. Neuf, St. Jérome, Marseille.

8–9 առ հարիւր աւելի առեն մը դնէ.

Ֆրանսացի Արչամպօ Փարիզ – Լիլ առաջին հանգրուանը շահեցաւ իր հետեւորդներէն 3 վայրկեան առաջ հասնելով Նիս եւ ունեցաւ 5 վայրկեանի գեղչ մը իր ժամանակին վրայ. մինչեւ այս տողերը գրուած ատեն առաջին էր ընդհ. դասաւորման մէջ։ Իտալացի Կուէռա իր ամէնէն վտանգաւոր հակառակորդն է եւ ցարդ շահեցաւ երեք հանգրուան, ինչ որ իրեն շահեցուց 6 վայրկեանի զեղչ մը. ինք հազիւ 8 վ. 44երկ. ետ է Արչամպոյէ, եւ եթէ Ֆրանսացիները չօգնեն իրենց ընկերոջ, Կուէռա հաւանաբար խլէ առաջնութիւնը, հակառակ իտալական խումբին մէջ իրեն օգնելու կարող որ եւ է մէկը չգտնուելուն։ Թէեւ մրցումը դեռ իր կէսին չէ հասած եւ անակնկալները պակաս չեն կրնար ըլլալ, մանաւանդ Պիրէնեաններուն մէջ, ուր վերելքները շատ աւելի դժուարին են եւ ուր մրցորդ մը կրնայ քանի մը տասնեակ վայրկեաններ շահիլ իր հակառակորդներուն վրայ։

⁂ Երէկուան հանգրուանին մէջ Մօրիս Արչամպօ կորսնցուց իր առաջնութիւնը՝ 13 վայրկեան ուշ հասնելով Կուէռաէն որոշուած մենակէտը։ Իսկ Կուէռա 12 երկվայրկեան կ'ուզէ որ խլէ առաջնութիւնը և«Maillot Jaune»ը։

Ժ. Ե.

Ի ՊԱՏԻԻ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

1300 ՖՐԱՆՔԻ ՉԷՔ ՄԸ ՓԱՐԻԶԷՆ

... ԽՄԲԱԳԻՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՓԱՐԻԶ, 24 Յունիս.— Փարիզի Հայոց Կուլտուրական Միութեան վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ անոր կից կազմուած Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ. Յունիս 10ին շաբաթ գիշեր տեղի ունեցաւ «Կոմիտասի Օր»ի երաժշտական – գրական նոխ բովանդակութեամբ պատուոյ երեկոյ մը՝ նուիրուած հայ համեմատ երաժշտագէտ տարաբախտ Կոմիտաս վարդապետին։ Ամերիկահայ Հայոց Առաջնորդ Գեր. Տ. Ներսէս արք.ը սիրով ստանձնեց այս պատուոյ երեկոյի նախագահութիւնը։

Համերգ – երեկոյթը անցաւ շատ յաջող ու տպաւորիչ եւ խուռներամ հանդիսականները եռացան խորին գոհունակութեամբ։ Ցիշատակութեան արժանի է այն գեղեցիկ փաստը, որ Փարիզի հայութիւնը ջերմ վերաբերմունք, հետաքրքրութիւն եւ բարոյական ու նիւթական յաջողութիւն ցոյց տուաւ մեր այս պատուոյ երեկոյթին, որուն ներկայ էր ժողովուրդը իր ամբողջ խաւերով ու դասակարգերով։

Հանրագէն դրամական մուտք ունեցանք 2477 ֆրանք 80 սանթ. որմէ ամբողջ ծախքերը հանելով մնաց բնդամէնը 1500 ֆրանք։ Որուն սակով գրեցինք հազար հինգ հարիւր (1500) ֆրանսական ֆրանքի չէք մը՝ «Յառաջ»ի խմբագիր Պ. Շաւարշ Միսաքեանի անունով, յանձնուելու «Կոմիտաս վարդապետի խնամատար կեդրոնական Յանձնաժողով»ին՝ տարաբախտ վարդապետի ապրուստին յատկացնելու համար։

Փարիզի Հայոց Կուլտուրական Միութեան Վարչութիւնը եւ Կազմակերպիչ Յանձնախումբը պարտք կը համարեն իրենց խորին շնորհակալութիւնը յայտնելու Պարսկահայոց հրմուտ եւ սիրելի երաժշտագէտ Լեւոն Գրիգորեանին, անոր երգչախումբի եւ նուագախումբի բոլոր անդամներուն եւ անխտիր ամէն անոնց, որոնք իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը ցոյց տուին «Կոմիտասի Օր»ի պատուոյ երեկոյթին, որ մեր գաղութին համար յիշատակելի եւ աննախընթաց ձեռնարկ մը եղաւ՝ իր ունեցած բարոյական եւ նիւթական յաջողութեամբ։

Խորին յարգանքներով

Փարիզի Հայոց Կուլտուրական Միութեան Վարչութեան Ատենապետ՝

Անդրէ Տէր Օհանեան

Կազմակերպիչ Յանձնախումբին կողմէ՝ Հայկ Աճէմեան

ԽՄԲ.— Միաժամանակ ստացած ենք այս փառաւոր երեկոյթին նկարագրութիւնը եւ երգչախումբին լուսանկարը, որոնք պիտի հրատարակուին շուտով։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ, Թիւ 3–6 (1933 Մարտ – Յունիս), 220 մեծադիր էջերով եւ ճոխ բովանդակութեամբ։ Տարեկան բաժնեգին՝ 5 տոլար։ Հասցէ — Rédaction de la Revue «Handes Amsorya», VII Mechitharistengasse, Vienne 4 (Autriche)։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

Հրէշին նոր գրքոյկը

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, (20 յունիս).

— «Սուրիա եւ մենք» գրքոյկին առթիւ շատ բան գրուեցաւ մեր մամուլին մէջ։ Եւ մեծ ալխատանք թափուեցաւ փաստերու եւ իրողութեանց լոյսին տակ երեւան բերելու համար, որ թունաւոր ու արիւնարբու այդ քուրքը, հայակեր Թուրք դաւադիրներու յղացումն է, անոնց գործն ու հեղինակութիւնը։ Եւ, ոչ միայն Հայերը, այլեւ տրուած լուսաբանութիւններէն վերջ Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի արաբական շրջանակներն ալ համոզուած գոյացուցին, որ Հայ մը որքան ալ անխելք ըլլայ ու կարճատես, չի կրնար հրապարակ նետել, իր ժողովուրդի կարեւորագոյն մէկ զանգուածին դէմ ուղղուած նմ. լիբը ու լպիրշ հրատարակութիւն մը։

Հետեւաբար, անգամ մը «Ա. Նիկոլ»ի դիմակը պատռելէ վերջ, աւելորդ է նոր խօսք ըսել, նոր գրքոյկին իրական հեղինակը հանրութեան ճանչցնելու համար։ Եւ սակայն, կ'արժէ այս անգամ մատնանշել բնորոշ պարագայ մը, որ այլ եւս ոչ մէկ կասկած կը ձգէ «Ա. Նիկոլ»ի ինքնութեան մասին։ Կ'արժէ ցոյց տալ, որ «Նիկոլ»ը կամ «Նիկոլ»ները. այս անգամ, բոլորովին զուրը ձգած են իրենց անճարակ ազուէսի պոչը եւ իրենց ձեռքով իսկ ինկած են ծուղակին մէջ. Եւ այս միակ մատնանշումը պիտի բաւէ անգամ մը եւս հաստատելու համար, թէ «Ա. Նիկոլ»ը ուրիշ մէկը չէ, բայց եթէ Թուրք մը, կամ Թուրքի ծառայութեան մէջ գտնուող, Թուրքի գրգռումով գործող հայանուն գաւաճան մը։

«Սուրիա եւ Մենք գրքոյկին իբրեւ հրատարակութեան վայր ցոյց տրուած էր «Գահիրէ»ն։ Չէր մատնանշուած սակայն տպարանին անունը։ Եւ այս պարագան էր որ ամէնէն աւելի խորացուց այն առեն կասկածները, հրատարակիչներու բուն ծագումներուն մասին։ Ամէն փնտռտուք ապարդիւն անցաւ Գահիրէի մէջ, տպարանին անունը երեւան բերելու համար։ Ու չգտնուեցաւ նման տպարան մը։ Զգուշուեցաւ, որովհետեւ գրքոյկը Գահիրէ չէր տպուած, այլ Գահիրէի անունը չահագործուած էր, մտքերու մէջ շփոթութիւն ստեղծելու համար։

Այս վրան բաց կէտերէն սակայն կը լող չգտնուեցաւ։ Բացայայտ էր ձախաւեր անպարաբերութիւնը, որ ծիծաղ պատճառեց մինչեւ իսկ ամէնէն միամիտներուն։ Հրէշը, մտքէն չէր անցուցած այն ատեն, որ մարդիկ այնքան բարակ պիտի մաղեն, դաւադրութիւնը, ամէնէնաննշանակարծուած մանրամասնութեանց մէջ իսկ քննելու եւ ի յայտ բերելու համար։ Եւ անցեալը դաս եղած էր դաւաճանին։ Փորձառութիւն ձեռք ձգած էր ան, անգամ մըն ալ այդպիսի վրան – բաց կէտերարութիւն չփորձելու համար։ Եւ ահա, իր «Թշնամիներուս եւ բարեկամներուս» գրքոյկին վրայ, անիկա կը նշանակէ այս անգամ, ոչ միայն հրատարակութեան վայրը – «Սելանիկ» — , այլեւ տպարանին անունը — «Պէյրու եղբարք» —։ Հրէշը գիտէ որ այդ տպարանը հայերէն գիր ունի եւ հոն հայերէն թերթ լոյս կը տեսնէ։ Գիտէ որ, ա՛լ այս անգամ, գրքոյկին ուր տպուած ըլլալուն մասին խնդիր յարուցանող չըլլար, քանի որ յականէ յանուանէ կը յիշուի տպարանը։

Դրեցինք թէ Պէյրու եղբայրները եւ անոնց տպարանին մէջ լոյս տեսնող «Արեւելք»ը վճռապէս կը հերքեն՝ գրքոյկին իրենց մօտ տպուած ըլլալու պարագան։ Տեղական ոստիկանութիւնը, որ մամուլի մէջ եղած հրատարակութեանց վրայ քննութեան ենթարկած էր խնդիրը, այս իմաստով բացատրութիւն առացած է յիշեալներէն։ Ընդունինք սակայն պահ մը, որ իրապէս, այդ տպարանէն դուրս ելած է արիւնոտ նոր լաթը։ Հաստատենք «Ա. Նիկոլ»ին, որ ճշմարտապէս, իր հրատարակիչը «Արեւելք»ն է։ «Նիկոլեան» այս հաւաստիքը սակայն, ըստ ինքեան ջախջախիչ փաստ մը չէ՞ դառնար, «Ա. Նիկոլ»ի բուն ինքնութիւնը երեւան բերելու տեսակէտէն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Աւստրիայի հայերը

ՎԻԷՆ, 4 յուլիս (Յառաջ).— Կարգ մը Հայր. Միութիւններու կողքին, Աւստրիացիներն եւս մօտ երկու ամիս առաջ կազմած էին իրենց միութիւնը, բաւական թիւ ունենալով Վիէնի մէջ։ Յուլիս 1ին, Թ. Ա. Կ. սրահին մէջ, երեկոյթով մը բացման հանդէսը կատարեցին, ստուար բազմութեան մը ներկայութեամբ։

Կը նախագահէր իրենց հայրենակիցներէն Պ. Ա. Պետիկեան, որ իր բացման խօսքին մէջ պարզեց իրենց նպատակը։ Ցիշեց Սուլթան Համիտի բռնութիւններու պատճառաւ իրենց մայրենի լեզուէն զրկուիլը, եւ յայտարարեց թէ իրենց նպատակն է Ա. Հայ լեզուն եւ գիրը տարածել իրենց հայրենակիցներուն մէջ, Բ. Զքաւոր հայրենակիցներուն օգնութեան հասնիլ, եւ Գ. Իրենց միջոցները ներածին չափ, սատար հանդիսանալ մեր հայրենիքի շինարարութեան եւ ներգաղթին։ Պատրաստած էին գեղարուեստական բաժին մը։ Մեներգեցին՝ օրիորդներ, Ց. Գույումճեան, «Այգուն, Այգուն», Օ. Թաշճեան, «Ես լսեցի մի անուշ ձայն», Թ. Կարապետեան «Պարգիր Աղբիւր» յարմար տարազով։ Արտասանեցին, փոքրիկներ Ժ. Մաքինաճեան, մանկական կտոր մը, Թաշճեան, «Հայաստանին»ը (Ա. Իսահակեանի), Պ. Մաքինաճեան,«Հայլեդուն»։ Արտասանեցին նաեւ Պ. Մ. Զօպոյեան, «Մեռելոցի գիշեր», ընկ. Ց. Մաթոսեան, «Պարը», խմբերգեցին՝ «Ալագեազ» եւ «Բամ Փորոտան»ը։ Օր. Գարմէն (խալուհի) ջութակի վրայ նուագեց «Երբոր բացուին դռներն յուսոյ» եւ «Միրեցի եարս տարան», նաեւ Ֆրանսերէն կտոր մը, եւ արժանացաւ բուռն ծափերու։

Բոլորն ալ անթերի էին գրեթէ եւ ծափահարուեցան հանդիսականներու կողմէն։

Ամէնէն վերջ, խումբ մը երիտասարդներ իրենց հայրենակիցներէն, յաջողապէս ներկայացուցին «Երկու հնակարկատները» մէկ արար զաւեշտը, եւ հանդիսականները կուշտ մը խնդալով, կէս գիշերին մօտ մեկնեցան սրահէն։

Պայ – Ազբիւր

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐԸ՝ ՀԱՅԱՉԻՆՉ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

...ը նաեւ մանուկներու եւ պառաւներու կը պատահէր. Շատեր ...իս իբրեւ ծառայ առնուեցան, ...ողջ ամառը դաշտի, կալի աշխատանքները լրանալէն վերջ, երբ ձմեռուան գործ պիտի չըլլար, անոնք կը նկատէին հաց կերցնել։ Մեզ ...ին կ'ըսէին, «կեավուրներուն հաց ...ելը. Տարին իր շրջանը կատարած էր. սակայն նաթաղանի զարնուածքը կը շարունակէին։ Կենդանիներ էինք ու օ՛չ. օրէ օրէ ...յինք։ Ապրուած օր մը մեզի շահ ...կառնէինք։

...ոշը — Սօֆիայի մայրը — հասած էր թէ իր զաւակը տարած ...նած են։ Սակայն Հարէմէն ներս ...ւ կարծիքներ շրջան կ'ընէին։ Ա... ...ներ՝ պէկին երկու քոյրերը կը ...բարէին թէ չսիրեցինք իր վաստ...ութիւնը, ապերախտ էր, ծոյլ ...դէշ նկարագիր ունէր եւ խայտ ...ըլլար, թէ մտքին մը չտեսանք իր դէմքին վրայ։ Հակառակ մեր բարեացակամութեան, մնաց միշտ խոժոռ եւ անհրապոյր։ Ուստի լաւագոյն էր որ մեր «Ղօնախ»էն երթար։ Ու ղրկեցինք զայն Հարփանկցի Մէհմէտ աղային, իբրեւ սպասուհի։ (Քրտական գիւղ մը)։

Ասոր հակառակ, Հարէմին Թուրք հարճերը, եւ պէկին նախանձորդ հոմանուհիները գաղտնապէս կը խօսէին թէ պէկը զայն տարփուհի ընտրելով, առանձին սենեակ մը յատկացուցած է։ Բայց չէին ըսեր թէ ո՞ր տունը կը բնակի։ Կա՛մ կը վախնային ըսելու կամ իրենք ալ չգիտէին։ Այսպէս գաղտնիքին հանգոյցը գտնուած էր, սակայն քակելը դժուար էր։

Մայրը աչք – ականջ կտրած կը հետեւէր թէ՛ մէկին եւ թէ՛ միւսին։ Թող ողջ մնայ, թող «քարին տակ ըլլայ», թող քարին եաւ (տարին) ըլլայ, կը հառաչէր խեղճ կինը։ «Քարին եաւուինէն յոյս կայ, բայց քարին տակինէն յոյս չկայ»։

Պէկին փոքր քոյրը, Ֆերիտա հանըմը կը հեւար, թռչնաւոր խիծ մը նման իր լեզուն ցոյց կուտար հարէմին մէջ մնացած գերեալ հայուհիներուն։

— Անզգամ Հայու անհաւատ զաւակներ, բող աղջկան (Սօֆիային կ'ակնարկէր) պէս հոս ապարանքը ձեզի ալ տեղ կուգայ։ Գացէք անոր նետւէն հապարներու տակ պառկեցէք ... ինչպէս որ ան փախուցեալ եւ մուրացին հասաւ։

Այլ եւս պարզ էր այս հեգնանքը։ Այս դառն եւ թշնամական մաղձը նոր յայտնութիւններ կը պարունակէր։ Ինչպէս որ բերնէ բերան կը շշնջային փոր մը հացի համար վաճառուած անտէր թրքուհիները։ Անոնք ալ հայու աչքով չէին նայեր իրենց վիճակակից թշուառ Հայուհիներուն վրայ։ Անոնք աւելի վատ էին քան իրենց տէրերը։

Այլեւս գաղտնիք չէր մնացած, բոլորս ալ գիտէինք որ Սօֆիան զոհ եղած էր իր աննման գեղեցկութեան եւ իր կուսական պատիւը կը քաշկռտէր սեմէ սեմ. Պէկէն մինչեւ յետին աղային քմահաճոյքներուն յանձնուած՝ կը տառապէր, կը տանջուէր, կը սկլէր թռչնատռուելով մինչեւ իր վերջին կաթիլը

Սօֆիան Մէհմէտ աղային սպասուհի չէր եղած, տունի հարէմէն դուրս հանած էին։ Սակայն, ինչպէս կը տեսնուէր, Հարփանկցի քիւրտ Մէհմէտ աղային տունը չէր տարուած, այլ Թրխէ գիւղին եւ Ալխաթիանու միջոցեղ անհետացած Թուրք պէկի մը «Ղօնախ»ը տարուած էր։ Այդ պէկը ժամանակին այնքան հզօր եւ սիրական եղած է որ, բոլորը սոսկումով կ'արտասանէին իր անունը։ Սակայն անկումը չէր ուշացած։ Այդ պէկին յետին շառաւիղը, Նէճիպ պէկն էր, որ անանկացած եւ խիստ արգահատելի վիճակի մատնուած, ամբողջ կեանքը մեր պէկերուն «Ղօնախ»ը անցուցած էր։ Պէկին ծառաներուն աւելցուած կերակուրներէն կը լափէր։ Իբրեւ պէկի սերունդ, որքան ալ թշուառ վիճակ ունենային, չէին աշխատեր։

Այսպիսի անձերն էին որ կը վխտային պէկին «Ղօնախ»ը։ Անոնք փոր մը հացի համար ամէն ստորնութեան, ամէն տեսակ անպատիւ գործի յանձնառու էին։ Միշտ մութին մէջ ծրագիրներ կ'որոճային։ Ամէն տեղ սիրուն աղջիկներ կը փնտռէին նուէր ընելու համար պէկին։ Շատ պէս կը քննէին պէկերուն աղջիկ եւ տափական խօսքերով իրենց տէրերուն երեւակայութիւնը կը սրէին։ Այս զառամեալ սրիկաները անձնուիրաբար պէկէն հրաման կը խնդրէին իր սիրոյն համար ոճիրներ գործելու։ Կը հաւատային թէ քիչ մը զատէ դատաստանէ վերջ, ազատ կ'արձակուէին եւ թէ պէկը լռած պէս իրենց կռնակը կեցած էր։ Եթէ բանտ ալ պատահի, ի՞նչ արժէք ունի, քանի որ մեծ ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլային բարձրաստիճան պէկերուն։ Վերջապէս վարձատրութիւն կար։

Նէճիպ պէկը ոչ ոք ունէր, ամուրի էր, երեսուն տարեկան։ Դէմքով խիստ տգեղ։ Ծաղկախտը իր խոշոր աւերները գործած էր դէմքին վրայ, աչքերը փոսը ինկած էին։ (Ժողովուրդը տակ էր դարձուցած, ըսելով թէ «չարէկ մը կորեկ եթէ ցանելու ըլլաս Նէճիպ պէկին երեսին վրայ, կը կորսուի փոսերուն մէջ)։ Իր «Ղօնախ»ը շինած էր գեղեցիկ դիրքի վրայ, պատուած ծառերով եւ ծաղիկներով։ Դրախտ մըն էր բայց ոչ ոք կը բնակէր։ Դուռը փակ էր մնացած։

Այստեղ արգելափակած էին Շողակաթը (Սօֆիան), որովհետեւ Հարէմին մէջ իր ծնողքին ներկայութեան Հալիմ պէկը չէր կրնար ուզած ձեւով վարուիլ։ Ուստի նախընտրած էր առանձին տեղ մը տանիլ, աչքէ հեռու։ Մեր գիւղին ճիշդ կռնակը կ'իյնար «Ղօնախ»ը, հազիւ տասը վայրկեան հեռաւորութեամբ։ Թրխէի եւ Ալխաթիանի միջեւ։ Ինչպէս բակաղաթ մը գրասեղի մը վրայ նետուած, մէկ աչքը աստին, իսկ միւսը ան կողմը։ Այսպէս էր նաեւ մեր գիւղը եւ Նէճիպ պէկին «Ղօնախ»ը, բարակ բլուրով մը բաժնուած իրարմէ։

Ամիսներ սահած էին, սակայն օր մը թոյլ չէին տուած որ մայրը իր զաւակը տեսնէ, ոչ ալ հնարաւորութիւն կուտային լուր մը ստանալու իրարմէ։

Այդ թափուր եւ անմարդաբնակ «Ղօնախ»ին մէջ շատ մը հայուհիներ կային, ոմանք կարաւաններէն զատուած, ոմանք տեղացի հարսներ եւ աղջիկներ, որ ընտրուած էին իբրեւ առժամեայ տարփուհիներ։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

սովայի մէջ, երբ արջ մը եկաւ իրենց դիմացը։ Ուսանողուհի մը, Օր. Էլէն Վէ-դա յանկարծ հալածուելով արջէն, հեռացաւ իր ընկերներէն եւ իր գահավէժ փախուստին մէջ ինկաւ անդունդէ մը վար։ Բարեբախտաբար հագուստները թուփի մը կառչեցան եւ աղջիկը անդունդէն կախուած մնաց աւելի քան 15ժամ, մինչեւ որ լեռնականներ օգնութեան հասան եւ ազատեցին։

81 ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅՐ ՄԸ ՍՊԱՆՆԵՑ ԻՐ ԽԵԼԱԳԱՐ ԶԱՒԱԿԸ

Էքսի մէկ արուարձանին մէջ (Մարսէյլ), 81 տարեկան ծերունի մը, Սիլվէսթր, հրացանով սպաննեց իր աղջիկը, 42 տարեկան, որ խելագարութեան նշաններ կը ցուցնէր տարիներէ ի վեր։ Հայրը սաստիկ ջղագրգռութեան մատնուած, այլեւս չէր կրնար տանիլ աղջկան խելագարութեան նոպաները, եւ հրացանը քաշելով գետին փռեց զայն։ Ցետոյ դուռը բացաւ եւ օգնութեան կանչեց դրացիները, մինչ մայրը ծունկի եկած կ'աղօթէր դիակին քով։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli. Cafe Samaritaineին ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։ Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ Շրջ. ժողովի օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն

ՍԱՐՍԷԼ-ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Ռազմիկ եւ Հրայր խումբերը, վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի, Պուլվար Օտտօյի, Սէն Լուիի եւ Կարտանի մասնաճիւղերու ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, իր հաւաքատեղիին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անզամատոմսով։

ՇԱՎԻԹԻ Բաղզէն-Սիւնի խումբի ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին ընկ. Ա. Զօհաքեանի բնակարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ԱԶԴ

Ս. Սահակ-Մեսրոպի տօնին առիթով՝ Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի տօնախմբը պիտի կատարուի վաղը Կիրակի. մեծաշուք արարողութեամբ եւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի։ Նաեւ մասնաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի քարոզչ Պ. Վ. Խօրասանճեանի ողբացեալ կողակցին յիշատակին։ Երգեցողութիւններու պիտի մասնակցի Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան երկսեռ երգչախումբը։ (Կնիք)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Օրիորդ Ալիս Միրաքեանէ, որուն մայրը Անգլիա արգիլուեցաւ, կամ իր ծանօթներէն ստիպողաբար կը խնդրուի իր հասցէն հաղորդել «Յառաջ»ի՝ կարեւոր խնդրի մը համար։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հիւանիկ Այտնեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Յակոբ Առաքելեան (Թէօթմահիացի)։ 1927ին կը գտնուէր Նիկոսիա (Կիպրոս)։ Իր Սելանիկ գտնուած միջոցին կը թղթակցէր։ Ֆրանսա գալէն ի վեր կորսնցուցած է իր եղբօր հետքը։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Հիւանիկ Այտնեանի, 40, Che. de la Rose, Morcellement Sarten, Marseille։ Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

ԿՈՉԵՐ

Զ. Ո. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պար տը Կլօպի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Շրջաբերականի ընթերցում։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆ, Գործ.— 86 լիր. 45։
ԼԻՎՐԲՈՒԼ, Գ. Գ.— 130 ֆրանք։
ՎԻԵՐԶՈՆ, Կ. Վարդ.— 140։
ՍԷՆ ԺԸՆԷՎԻԷՎ, Իշխ. Ա.— 70։
ՊԵՐԼԻՆ, Ք. Ռաֆ.— 200։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տ. Ստեփ.— 140։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թ. Գալ.— 70։
ՎԻԼՖՐԱՆՇ, Ն. Զար.— 210։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ք.— 75։
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅ, Բալ.— 35։
ՊՐԻ ՍԻՒՌ ՄԱՐՆ, Մ. Փ. 35
ՊԷԼՖՈՐ, Ե. Պօգ.— 45.
ԹԱՐԲԱԹ, Գ. Ց.— 35.
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 150։
ՓԱՐԻԶ, (4) Ոսկ.— 50
ՊՕՔԷՐ, Քաջ.— 70։
ՆԻՍ, Ց. Ս.— 100
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 275։
ՆԻՍ, Վարժ.— 100։
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Զաւ.— 70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 865։
ԼԱՆՍԷՅ, Գ. Խ.— 140։ Ա. Օ.ի հաշւոյն։
ՄԱՐՍԷՅԼ Խ. Ն.— 70։
ՔՕԼՈՆՊ, Բաբ.— 35։
ԿՐԸՆՕՊԼԸ, Օր. Մ.— 35։
ՓԻԺԷ ՍԻՒՌ ԱՐԺԱՆ, Ս.Մ. 35։
ՄՕՆՓԷԼԻԷ, Ա. Մ.— 70։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ, 16 Վաչ, սկսանք դրկել յուլիս 6էն։
ԹՈՒԼՈՆ, Արէ. Սկսանք դրկել յուլիս 6էն։
ՊՐԻ ՍԻՒՌ ՄԱՐՆ, Սկսանք դրկել յունիս 27էն։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թ. Գ.— Սկսանք դրկել յուլիս 1էն։
ՊԵՐԼԻՆ, K.— Սկսանք դրկել յուլիս .էն։
ՓԱՐԻԶ (9), Տիկ. Վ. Ա.— Սկսանք դրկել յուլիս 1էն։
ՊԵԼԿՐԱՏ, Ս. Մ.— Սկսանք դրկել յուլիս 1էն։
ՍԱՐՍԷԼ, Գամ.— Սկսանք դրկել յուլիս 1էն։
ՄԷՕՏՕՆ, Զ. Զ.— Սկսանք դրկել յունիս 27էն։
ՓԸՐԼԻ, Տիկ. Ս. Ճ.— Սկսանք դրկել յունիս 22էն։
ՊԱՍՐԱ, Մ.— Սկսանք դրկել յունիս 22էն.
ՓԱՐԻԶ (15), Բէկ.— Սկսանք դրկել յունիս 20էն։
ՓԱՐԻԶ (14), Կ. Պ. Սկսանք դրկել յուլիս 1էն։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Տիկ. Վահանգն Նալբանդեանի ղեկավարութեան յանձնուած Սէն Թուանի Մամիկոնեան Ազգ. Մանկապարտէզ – նախակրթարանի ամավերջ ցանակարաշխութեան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ վաղը կիրակի ժամը ...ին, Սալ Շաբի մէջ։

Մարսէյլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով պիտի ներկայացուին զգայուն մանկական թատերգութիւն, օփերէթ, հայերէն եւ ֆրանսերէն ... ինչպէս նաեւ միւզէք, փէէռի միւզիքալ։ Բոլոր երգերն ու պարերը ... ընկերակցութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԱՅԱՐԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԻԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Աւելի զէշ էր, սակայն, որոշումը որ տուինք,— համաձայնեցանք որ Շուայցէր, Կալիայեւ եւ ես մնանք Կիեւի մէջ մահափորձ մը կատարելու համար Կլէյգէլսի վրայ, իսկ Ն. եւ Պոկոտիլով վերադարձան Պետերբուրգ, Սազոնովի եւ Ք.ի օժանդակութեամբ, սպաննելու Պլեհվէն։

Ահա թէ ինչ ձեւ ունէր իրենց ծրագիրը։ Մարտ 25ին, հինգշաբթի, եւ Ապրիլ 1ին, հինգշաբթի, այն օրերուն երբ Պլեհվէ իր տեղեկագիրը ներկայացնելու երթար ցարին, իրենք ժամը 11.30ին, փերեզակի իրենց սնտուկը կախած, պիտի դիմաւորէին Պլեհվէն, Ջմեռնային պալատէն մինչեւ նախարարութիւն երկարող ճամբուն վրայ։ Նկատելով որ նախարարին ուղեգիծը եւ այցելութեան ժամերը մօտաւորապէս միայն ծանօթ էին, յաջողութեան մեծ յոյսեր չէր ներկայացներ այս ծրագիրը։ Պոկոտիլով առանձնած էր պատրաստել ռումբերը Սազոնով եւ Ք. մահափորձին կը մասնակցէին գրեթէ անուղղակի ձեւով։

Գալով մեր ծրագրին, շատ պարզ էր։ Կլէյգէլս կը պտտէր քաղաքին մէջ արձակ համարձակ։ Կալիայեւ եւ ես զայն կը ճանչնայինք դէմքով։ Կառավարիչին բնակարանը կը գտնուէր Ինստիտուտի փողոցին մէջ։ Բայց Կլէյգէլս ուր ալ երթար, անպայման պիտի անցնէր Կրեշատիկ փողոցէն։ Շուայցէրի տրուեցաւ ռումբ պատրաստելու գործը։ Իսկ առաջին ռումբը նետելու պատիւը՝ Կալիայեւի։

Ուժերու այս բաժանումը կը տկարացնէր Մարտական Մարմինը եւ այս ձեւով կը նուազէին մէկ կամ միւս մահափորձին յաջող ելքի մը յոյսերը։ Այնքան հեղինակութիւն չունէի, որ կարենայի ընդունիլ տալ իմ ծրագիրս Սակայն չէի կրնար խոհեմ համարել Պոկոտիլովի ծրագիրը։ Այսպէս կամ այնպէս, Մարտական Մարմինը բաժնուեցաւ գրեթէ երկու հաւասար խմբակներու։

Մարտ 24ին, Պոկոտիլով պատրաստեր էր երկու ռումբ, եւ, յաջորդ օրն իսկ, Ն. եւ ինք Ջմեռնային պալատին կողմէն գացին դիմաւորելու Պլեհվէն։ Բայց չհանդիպեցան Պլեհվէի։ Այն ատեն Պոկոտիլով ստիպուեցաւ հանել ռումբերուն բուծինը (փիթիլ) եւ մեկնեցաւ Դվինսկ։ Վերադարձաւ մարտ 29ին եւ, շոգեկառքին մէջ, պատահաբար հանդիպեցաւ Ազեւի։ Այս վերջինը լսեց Պոկոտիլովի տեղեկագիրը Մարտական Մարմնին վիճակին մասին, եւ շատ դժգոհ մնաց։ Փորձեց տարհամոզել Պոկոտիլովը, որ հրաժարի իր ծրագրած մահափորձէն, բայց Պոկոտիլով ականջ չառաւ։ Այն ատեն Ազեւ բաժնուեցաւ Պոկոտիլովէն եւ մեկնեցաւ Կիեւ, փնտռելու մեզ։ 31 մարտի գիշերը, Հիւսիսային Պանդոկին մէջ, Պոկոտիլով, երբ երկրորդ անգամ ռումբ կը պատրաստէր, ռումբը արկածով կը պայթի ձեռքին մէջ եւ կը սպաննուի։ Մեր ռումբերը ունէին երկու խաչաձեւ խողովակներ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր հրահաններ եւ պայթուցիկներ։ Խողովակները ապակեայ էին եւ արջասպով լեցուած։ Ռումբերուն մէջ դրուած էին օղագունդեր եւ կապարի հատիկներ։ Կապարի այս հատիկները, երբ ռումբը, որ եւ է ձեւով, գետին իյնար, կը փշրէին ապակեայ խողովակները։ Արջասպը կը թափէր շաքարի եւ քլորաթ տը փոթասի խառնուրդի մը վրայ, որ կրակ կ'առնէր անմիջապէս. Հրավառ այդ խառնուրդը կը պայթեցնէր նախ փուլմինաթ տը մերքիւրը, յետոյ ուժանակը (տինամիթ), որ լեցուած էր ռումբին մէջ։ Վտանգը, զոր դժուար է խափանել ռումբը լեցնելու ատեն, կը ծագի անկից որ ձեռքի մէջ դիւրին կը կոտրի ապակեայ խողովակը։

III

Կիեւի մէջ էր, որ թերթերէն իմացանք Պոկոտիլովի մահը։ Այս մահը մեզի համար աւելի եւս անսպասելի եւ շատ աւելի դժնդակ էր, քան մարտ 18ի ձախողութիւնը։ Մենք երեքս պատրաստ էինք մնալ Կիեւի մէջ, կատարելու համար Կլէյգէլսի մահափորձը։ Պոկոտիլովի մահէն յետոյ, ուժանակի մեր պաշարէն մեզի կը մնար հազիւ 3 քիլոկրամ։ Այս ուժանակը, որ պահուած էր Շուայցէրի մօտ, կը բաւէր մէկ ռումբ միայն շինելու։ Սակայն մեզի անկարելի կը թուէր Պլեհվէն սպաննել մէկ ռումբ նետելով։ Խորհրդակցեցայ Շուայցէրի եւ Կալիայեւի հետ եւ որոշեցինք հրաժարիլ Պլեհվէի մահափորձէն եւ Ք.ի, Ն.ի ու Սազոնովի առաջարկել, որ մեկնին արտասահման։ Շուայցէր իր մօտ ունեցած ամբողջ ուժանակը տուաւ Կալիայեւի եւ մեկնեցաւ Պետերբուրգ, որոշումը հաղորդելու Ք.ի եւ Սազոնովի։ Ն. իր կամքով Կիեւ եկած էր արդէն, մարտ 31ի պատահարէն յետոյ։ Գրեթէ նոյն ատեն Կիեւ հասաւ Ազեւն ալ։

Զ.ի մօտ ինծի հանդիպելով, ըսաւ.

— Այս ի՞նչ պատմութիւն է։ Ինչո՞ւ մահափորձի այս պատրաստութիւնը Կլէյգէլսի դէմ։ Ինչո՞ւ հեռացեր էք Պետերբուրգէն։ Ի՞նչ իրաւունք ունիք, ձեր խելքով, եղելու եւ փոփոխելու Կեդր. Կոմիտէին որոշումները։

Պատասխանեցի թէ այնպէս կարծած էինք որ ինք ձերբակալուած է, որովհետեւ, մարտ 18ի ձախողութենէն յետոյ, Դվինսկի մէջ իր բացակայութիւնը չէինք կրնար բացատրել ուրիշ ձեւով։ Թէ ինծի անկարելի կը թուէր, առանց իր առաջնորդութեան, սպաննել Պլեհվէն։ Թէ, մեկնելու անկարելիութենէն, որոշեցի Կլէյգէլսը։ Թէ հակառակ էի լավի մեկնելուն դէպի Պետերբուրգ։ Պլեհվէի դէմ պատրաստած փորձը դժուար իրականանալի ըլլալով։ Թէ, վերջապէս, — ինչ կարեւոր է, — մեր տրամադրութեան տակ ունէինք շատ քիչ ուժանակ, այն մէկ ռումբի պատրաստելու չափ.

Դեռ պիտի ըսէի թէ մարտ ... խողութիւնը եւ Պոկոտիլովի պատճառ եղան, որ պակսի վստահութիւնը մեր մասին։ Թէ կան այդ կացութեան մէջ կարելի յաջող ելքի մը հասցնել գործը, այնքան մեծ նշանակութիւն ամբողջ երկրին համար։ ... պահ մը դիտելով Ազեւի դէմքը այս բաներուն։

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN...

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՅՈՒԼԻՍ 1933
9 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2235

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԿՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

"ԿՆՔԱՀԱՅՐ„ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Ձեզմէ ո՞վ սրտին խարէն չլուցուեցաւ, կարդալով Սէն Ժէռօ-
մի յանձնախումբին կոչը, երէկուան «Յառաջ»ի մէջ:

Մարսէյլի այս համեստ արուարձանը, որու մասին յաճախ
գրուած է այս էջերուն մէջ, ձեռք ձեռքի տալով, մէջտեղ հաներ է
ազգային սեփականութիւն մը,— դպրոց, եկեղեցի եւ ժողովա-
րան: Շնորհիւ այս աշխատանքին, «այսօր 3-6 տարեկան 120 պզ-
տիկներ կ'ուսանին իրենց մայրենի լեզուն»:

Շատ կարճ է այս հրաշքին պատմութիւնը:

Երկու տարի առաջ, 40,000 ֆրանք հաւաքելով կը գնեն 360
քառ. մեթր հող եւ կը շինեն մատուռ – մանկապարտէզ մը, կեդ-
րոնական պողոտայի մը վրայ: Բայց, անբաւական էր այս շէնքը:
Աշակերտներ՝ ամէն կողմէ:

Եւ Սէն Ժէռօմցիները նորէն ձեռք ձեռքի տալով, կ'որոշեն
նախկին շէնքը պահել իբրեւ ժողովատեղի, իսկ նոր մանկապարտէզ
մը շինել, 130 քառ. մեթր տարածութեան մը վրայ:

Խօսքը եւ գործը զուգընթաց կ'երթան, եւ այս գործն ալ գլ-
լուխ կը հանուի:

Սէն Ժէռօմը այսօր ունի 50,000 ֆրանքնոց շէնք մը, կազմ եւ
պատրաստ: «Շինութեան վարձք գրեթէ ոչինչ վճարած ենք»:

— «Ուրեմն այս 110 տնուոր (սեփականատէր) գիւղին ժողովուրդը երկու
տարուան ընթացքին տէր դարձած է 90,000 ֆրանք արժող ազգային սեփա-
կան կալուածի մը, որուն 70,000 ֆրանքը արդէն վճարած է իր իսկ տեղական
միջոցներով»:

Ի՞նչ կ'ուզեն հիմա,— «կնքահայր» մը, «մատուռին օծումը
կատարելու եւ այս առթիւ մասամբ մեր պարտքը թեթեւցնելու
համար»:

Որքան խանդավառ, նոյնքան ալ գործնական մարդիկ, Սէն
Ժէռօմցիները գիտեն, սակայն, որ աշխարհը վերացականու-
թեամբ չի դառնար:

Եւ ահա «կնքահայր»ին կը խոստանան երեք պարգեւներ.—

1. Իր փափաքած անունով մկրտել մատուռ – մանկապարտէ-
զը:

2. Կնքահայրին անունը ոսկեզօծ տառերով եւ մարմարեայ
սալի վրայ փորագրուած՝ ցեւեցել մուտքի դրան վրայ:

3. Ամէն տարի հոգեհանգիստ կատարել կնքահայրին մեռել-
ներուն համար:

Ուրեմն, կնքահայր մը կը փնտռուի, «Յառաջ»ի միջոցաւ եւ
մրցութեան կոչերով: Անշուշտ, նաեւ, անձնական դիմումներով:

Պիտի գտնուի՞ այդ «հերոս»ը:

Լաւատես են Սէն Ժէռօմցիները:

Քանի որ, երէկ, այնքան հերոսներ եւ մտաւորականներ «ի-
րենց արիւնը չխնայեցին, ժողովուրդին բարոյականն ու ֆիզիքա-
կանը պաշտպանելու համար», ինչո՞ւ պիտի անճրկին ուրիշներ,
այսօր:

— «Այսօր, Եւրոպական յուսահատական պաղատանքներուն վրայ, մենք կը փն-
տռենք նոր տեսակի բարերարներ (ըսել կ'ուզենք հերոսներ), որ կարենան փր-
կել օրէ օր հանող հազարաւոր մանուկներու կեանքը ճերմակ ջարդէն»:

Պիտի երեւա՞յ փնտռուած կնքահայրը,— նոր հերոսը: (Հիմա
բառերն ալ ... վաճառամարտի «տրմփինկ»ի ենթարկուած են):

Գէ՛տք է որ երեւայ: Ոչ թէ հրապարակելով՝ խոստացուած պար-
գեւներէն, այլ աչքի առջեւ բերելով աչքերը հարիւր քսան մա-
նուկներու, մանչ եւ աղջիկ, որոնք հայերէն կը սորվին այսօր:

Այդ կնքահայրը պիտի մէջտեղ գայ մանաւանդ անոր համար
որ, այս համեստ գիւղը ինք չակած է արդէն բեռին երեք – չոր-
րորդը: Ոչ միայն դրամով, այլ եւ աշխատանքով, ճակտի քրտին-
քով: «Շնորհիւ սեփականատէր վարձուոր, այր թէ կին թաղեցինե-
րու բոլորին նիւթական եւ բարոյական անօրինակ զոհողութեան»:

«Կնքահայր» փնտռելով, Սէն Ժէռօմցիները կը յուսան նաեւ
մասամբ թեթեւցնել իրենց պարտքը:

Այդ «մասամբ»ին մէջ ի՞նչ կայ որ կարենայ խրտչեցնել քիչ –
շատ ունեւոր քաղաքացի մը:

Ծախսուած իննսուն հազարին 70,000ը իրենք ճարեր են ար-
դէն, եւ մնացեալն ալ պիտի ճարեն, «մասամբ» յոյս դնելով կնքա-
հայրին վրայ:

Այսքան համեստ պահանջի մը համար, կ'արժէ՞ կոտրել աշ-
խատաւոր եւ շինարար ժողովուրդի մը սիրտը:

Եւ եթէ հրատարակուած կոչը բան մը չի խօսիր ձեր սրտին,
եւ այս տողերն ալ բաւական չեն պարտաճանաչութեան մղելու,
հապա հարիւր քսան մանուկներուն աչքե՞րը ...

Դեռ հարիւր անգամ հարիւր քսան մանուկներ կան, Ֆրան-
սայէն մինչեւ Պարսկաստան, կարօտ՝ «կնքահայր»երու եղբայրա-
կան աջակցութեան:

Իբրեւ ազգային հիմնական աշխատանք, ունի՞նք աւելի նուի-
րական եւ ստիպողական մտահոգութիւն, քան փրկութիւնը նոր
սերունդին: Այս ափերէն մինչեւ Պալքաններու, Սուրիոյ եւ Մի-
ջագետքի փողոցները:

Սովորական կեանքի մէջ, կնքահայրներ կան որ ծաղկոցի մը
մէկ ամսուան, նոյն իսկ մէկ տարուան ծախքին հաւասար գումար-
ներ կը մսխեն իրենց սաներուն վրայ, չփացնելով զանոնք:

Արդ, մէկ – երկու սաներ չփացնելու խնդիր չէ որ ունինք այ-
սօր, այլ 120 մանուկներ փրկելու հարց:

Ո՞վ կրնար ուսերը թօթուել ու անցնիլ, առանց թուլցնելու
մեր հաւաքական կեանքին կապերը:

Կնքահայրերու կարօտ ունին ուրիշ գաղութներն ալ, նոյն-
քան համեստ պայմաններով:

Կնքահայրը իրական օրհնութիւն մըն է մասնաւորապէս Արե-
ւելքի մէջ, ուր, աչքէ հեռու, սրտէ հեռու, մարդոց աչքերը ջուր
կը կտրին, դէպի չքեղ մայրաքաղաքներն քառելով ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

ԲՈՒՌՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

14 ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՑԵՏԱՁԳՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ, 27 ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՄԻՋԻՆ ՃԱՄԲԱՅ

Ուրբաթ օր, Անգլիոյ ելմտական նախարարին առաջարկով, « առժամեայ
միջոցներու յանձնախումբը » քուէարկեց բանաձեւ մը որ կը թելադրէ վիճա-
բանութիւնները շարունակել օրակարգի բոլոր հարցերու մասին: Բանաձեւը
քուէարկուեցաւ 15ի դէմ 25 ձայնով: Մէկ պատուիրակ ձեռնպահ մնաց: Թեր
քուէարկեցին.— Հարաւային Ափրիկէ, Արժանթին, Աւստրալիա, Գրազիլիա,
Մեծն Բրիտանիա, Քոլոմպիա, Տանըմարքա, Էսթոնիա, Մ. Նահանգներ, Ֆին-
լանտա, Հնդկաստան, Իրլանտա, Ճափոն, Նորվեկիա, Պարսկաստան, Փոր-
թուկալ, Սիամ, Շուէտ, Նոր Զելանտա եւն.: Իսկ դէմ քուէարկեցին.— Գեր-
մանիա, Աւստրիա, Պելժիքա, Պուլկարիա, Սպանիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Լիթ-
ուանիա, Հոլանտա, Լեհաստան, Ռումանիա, Զուիցերիա, Չեխօսլովաքիա եւ
Թուրքիա: Խորհրդային Միութեան պատուիրակը ձեռնպահ մնաց:

Այս առթիւ էր որ, բուռն վիճաբանութիւն մը ծագեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրան-
սայի ելմտական նախարարներուն միջեւ: Դեռ մէկ օր առաջ, Պ. Չէմպըրլէն
ձայնակցած էր այն յայտարարութեան որ կ'ըսէ թէ նախագահ Րուզվէլթի բու-
նած դիրքը թոյլ չի տար լուծել դրամական խնդիրները: Եւ ահա ուրբաթ օր,
նոյն Չէմպըրլէնը կ'առաջարկէր անփոփոխ պահել օրակարգը: Այս առաջարկին
դէմ երկար ճառ մը խօսեցաւ Ֆրանսայի ելմտական նախարարը, մասնաւորա-
պէս շեշտելով

— « Եթէ կարգ մը պատուիրակութիւններ կ'ուզեն վերստանալ իրենց ա-
զատութիւնը, նոր փորձ մը կատարելու համար, այդ չի կրնար առիթել միւս
պատուիրակութիւնները որ փոխեն իրենց ուղեգիծը: Մէկդի դնել դրամներու
ամրացման խնդիրը՝ կը նշանակէ հակառակիլ ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ եւ ոս-
կեվճարի հաւատարիմ մնացած միւս պետութեանց տեսակէտներուն: Այդ խն-
դիրը մէկդի դնել՝ կը նշանակէ շեղիլ խորհրդաժողովի նպատակէն իսկ: Շա-
րունակել ժողով մը ճիշդ այն պահուն երբ շահադիտութիւններ կ'ըլլան սակե-
րու վրայ, հակառակ այս խորհրդաժողովին շահերուն, երբ դրամները երա-
պարակէն կը քաշուին՝ սակերու անկանոնութեան պատճառաւ,— այս բոլորը
չեն կրնար նպաստել յաջողութեամբ վերջացնելու ժողովը: Հետեւաբար, ան-
հրաժեշտ է կնքել դրամներու զինադուլ մը, կայուն վիճակի մը վերածել գլ-
խաւոր դրամները, որպէսզի կարելի ըլլայ օգտակարապէս շարունակել ժողո-
վը: Ուրեմն, հարկ է դադրեցնել դրամական հարցերու վերաբերեալ աշխա-
տանքները եւ քննել ցորենի, գինիի, առաջնի արտադրութեան եւ սպառման
խնդիրը: Ոչ մէկ բան կրնայ փոխել տալ ֆրանսական պատուիրակութեան դիր-
քը »:

Նոյն կերպով խօսեցան Ռումանիոյ, Սպանիոյ, Զուիցերիոյ եւ Աւս-
տրիոյ պատուիրակները, ուժ տալով ֆրանսական տեսակէտին:

Քուէարկութեան արդիւնքը գրեցինք արդէն: Կը հետեւի թէ խորհրդաժո-
ղովին մասնակցող 66 պետութիւններէն 41ը դիրք բռնած են այս հարցին մէջ,
թեր կամ դէմ:

⁂ Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Րուզվէլթ սկսած է մտածել
խորհրդաժողովին ձախողման հետեւանքներուն վրայ եւ անընդհատ խորհր-
դակցութիւններ կը կատարէ:

Գլխաւոր պատուիրակները սկսած են մեկնիլ Լոնտոնէն, ոմանք այլեւս չվե-
րադառնալու պայմանով:

«Յեղափոխութիւնը տեւական վիճակ մը չէ»

ՀԻԹԼԷՐ ԶԱՓԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԽՐԱՏ ԿՈՒՏԱՅ ԻՐ ՀԵՏԵՒՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Վարչապետ Հիթլէր առջի օր ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ դաշնակից պե-
տութեանց նահանգապետներուն առջեւ:

Ծանուցանելէ յետոյ թէ քաղաքական կուսակցութիւնները վերջնապէս ջն-
ջուած են Գերմանիոյ մէջ եւ թէ վերակազմութեան շրջան է այժմ, « Առաջ-
նորդ »ը շեշտեց.

— « Յեղափոխութիւնը չի կրնար տեւական վիճակ մը դառնալ: Ընդհա-
կառակն, հարկ է յեղափոխութեան գետը ուղղել դէպի բարեշրջութեան, հոլո-
վոյթի անկողինը: Պէտք է բարեփոխել իրերու ներկայ վիճակը: Այս առաջա-
դրութեամբ, պէտք չէ, պարզապէս նոցի չըլլալուն համար, պաշտօնանկ ընել
ձեռնարկի մը տնօրէնը, երբ լաւ տնտեսագէտ է, մանաւանդ երբ անոր տեղը
դրուած նոցին բան չի հասկնար տնտեսագիտութենէ: Մեր պարտականու-
թիւնն է ամրացնել մեր դիրքերը, զանոնք պահելու եւ վերջնապէս գրաւելու
համար: Մենք բացարձակ կարողութիւն եւ կարելիութիւն ունինք մեր կամքը
պարտադրելու ամէն տեղ: Բայց, պէտք է գտնենք աւելի կարող մարդիկ դնել
այն անձերուն տեղ զորս կը հեռացնենք: Նախանգապետները պէտք է հսկեն որ
կուսակցութեան որ եւ է հատուածը չյաւակնի իշխանութիւն առանձնելու,
մարդիկ պաշտօնանկ ընելու եւ պաշտօններ գրաւելու համար: Այս տեսակէտով
նախանգապետները պատասխանատու են իմ առջեւ: Տնտեսական յանձնաժողով-
ներով եւ տեսութիւններով չէ որ վերջ պիտի տանք գործազրկութեան: Ծրա-
գիրներու եւ գաղափարներու խնդիր չէ որ ունինք այսօր, այլ հինգ միլիոն
մարդոց ամենօրեայ հացը ճարելու խնդիր: Զեամբենք փորձառու մասնագէտը,
առարկելով թէ կը մերժէ կարգ մը գաղափարներ: Մեր ծրագրին գաղափար-
ները մեզ չեն հարկադրեր խենդերու պէս վարուելու եւ ամէն բան վերի վայր
շրջելու, այլ իմաստութեամբ իրականացնելու զանոնք: Մեր կուսակցութիւնը
պետութիւն եղաւ այսօր, բայց միայն մէկ իշխանութիւն կայ որմէ կախում
ունի ամէն բան.— կառավարութիւնը »:

⁂ Հակօրէն հրատարակութիւնները կը վխտան ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:
Ոստիկանութիւնը, ազդարարեց թէ որո՛ւ քով որ այդպիսի հրատարակութիւն-
ներ գտնուին, պիտի ձերբակալուի: Ոստիկանները հրաման առած են կրա-
կելու ցրուիչներուն վրայ:

⁂ Երեսուն հրեայ բժիշկներ ձերբակալուեցան Պերլինի մէջ, դաւաճանութ-
եան կասկածով, իբրեւ մեղսակից Գերմանիոյ դէմ բացուած պայքարին:
Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին ամէն կողմ:

Լուսինեաններու վերջին շառաւիղը մեռաւ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՄԸ ՄԷՋ

Միլանէն կը գրեն « Թան »ի, յուլիս 7 թուականով.—

Միլանի մէկ հիւանդանոցին մէջ մեռաւ թշուառ ծերունի մը, որ ուրիշ մէ-
կը չէր եթէ ոչ Գաւիտոն Լուսինեան, որդին Խորասանի թագաւոր Լեւոն Ժ9.-ի,
(պզտիկ պետութիւն մը Պարսկաստանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ): Վերջին
շառաւիղն էր Կոմնենեաններու որ հաստատեցին Պոլսոյ թագաւորու-
թիւնը եւ Տրապիզոնի կայսրութիւնը եւ զանազան շրջաններու մէջ, գրաւեցին
նաեւ Հայաստանի գահը: Լուսինեանները եղան նաեւ թագաւոր Երուսաղէմի
եւ Կիպրոսի:

Անցեալ դարու կիսուն, Լեւոն ԺԹ. զրկուեցաւ Խորասանի իր պզտիկ թա-
գաւորութենէն, ցարին կողմէ, որ փոխարէն յանձն առաւ տարեկան կարեւոր
գումար մը վճարել իբրեւ թոշակ: Գահազուրկ Լեւոն Լուսինեանը, տակաւին
երիտասարդ, եկաւ Փարիզ եւ իր ծառայութիւնը առաջարկեց Նափոլէոն Գ.-ի,
որ թիւրքօներու սպայ անուանեց զինքը: Լուսինեան մասնակցեցաւ Ղրիմի պա-
տերազմին եւ ցարը բարկանալով ջնջեց թոշակը:

Այն ատեն իր հայ հայրենակիցները 300,000 ֆրանքի գումար մը տրամա-
դրեցին գահընկէց արքային: Դժբախտաբար, Լեւոն Լուսինեան այդ գումարը
դրաւ Փարիզեան դրամատուն մը որ սնանկացաւ, թշուառութեան մատնելով
զինքը: Ասկէ զատ, տնկար էր, վէրք մը ստացած ըլլալով Սոլֆէրինոյի մէջ:

Ասոր վրայ Լեւոն Լուսինեան Միլան եկաւ, ուր նկարչութեամբ զբաղեցաւ:
Այստեղ ամուսնացաւ եւ ունեցաւ քանի մը զաւակներ, որոնցմէ ողջ մնաց մի-
այն անդրանիկը, Գաւիտոն: Ինք մեռաւ հիւանդանոցին մէջ, 1876 փետրուար
20ին, իր վերջին տարիները բարոյական եւ նիւթական ճշմարիտ թշուառու-
թեան մը մէջ անցնելով:

Գաւիտոն Լուսինեան արկածալի եւ անփառունակ կեանք մը ունեցաւ: Իբ-
րեւ վերջին գործ, Տրապիզոնի կայսեր եւ Կիպրոսի ու Երուսաղէմի թագաւոր-
ներուն ժառանգորդը փոքր սրճարան – ըմպարան մը կը բանեցնէր Վարալլօ Սո-
ցիա փոքր կայարանին մէջ, բայց գործերը ձախողած ըլլալով, ստիպուեցաւ
փակել խանութը եւ Միլան գնաց գործ փնտռելու, հակառակ 77 տարեկան հա-
սակին:

Եւ արքայորդին մեռաւ հիւանդանոցին մէջ, ուր ընդունուած էր գործո-
ղութեան մը ենթարկուելու համար:

Խ. Միութիւնը եւ Մեծ Պետութիւնները

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՊԻՏԻ ՃԱՆՉՆԱ՞Յ

Լոնտոն եւ Մոսկուա բանակցութիւններ կը կատարեն, առեւտրական նոր
դաշնագիր մը կնքելու համար: Այս իրողութենէն քաջալերուած, Մ. Նահանգ-
ներու կարգ մը գործարանատէրները նորէն մէջտեղ դրած են Խ. Իշխանութիւ-
նը ճանչնալու անհրաժեշտութիւնը: Կը կարծուի թէ նախագահ Րուզվէլթ հետա-
գհետէ այդ ճամբան պիտի բռնէ, քանի որ ամերիկեան կառավարութիւնը վեր-
ջերս վաւերացուց մասնաւոր հաստատութեան մը կողմէ Ռուսիոյ եղած փո-
խառութեան մը (2,400,000 տոլար, հարիւրին 5 տոկոսով): Այս դրամով Խ.
Իշխանութիւնը բամպակ պիտի գնէ Մ. Նահանգներէն: Նախագահ Րուզվէլթի
ներկայացուցիչը Լոնտոնի մէջ խօսած է Պ. Լիտվինովի հետ, եւ կը հաւաստեն
թէ սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է ճանաչման մասին:

ՖՐԱՆՔՕ-ՌՈՒՍ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Առջի օր հացկերոյթ մը տրուեցաւ Փարիզի խորհրդային դեսպանին կող-
մէ, ի պատիւ Լիտվինովի: Ներկայ էին վարչապետ Պ. Տալատիէ, Պ. Փոլ Պոն-
քուռ եւ ուրիշ նախարարներ, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ եւն.: Ընդունելութենէն յե-
տոյ, Պ. Լիտվինով յայտարարութիւն մը ուղղեց մամուլին:

Պ. Լիտվինով շեշտելով թէ Խորհրդային Միութեան քաղաքականութեան
առանցքն է խաղաղութիւնը, շարունակեց.

— Այդ քաղաքականութիւնը չունի որ եւ է նուաճողական նպատակ, ան
բացարձակապէս զերծ է հողային ընչաքաղցութենէ՝ իր սահմաններէն դուրս,
իր հիմնական սկզբունքներուն հակառակ համարելով տիրապետութիւնը՝ ու-
րիշ ժողովուրդներու վրայ եւ անխախտ կուսակից ըլլալով անոնց կատարեալ
անկախութեան: Հետեւաբար, մենք որ եւ է շահ չունինք պատերազմէն եւ
միայն այս պարագան կը բաւէ անկէ խուսափելու միջոցներ փնտռելու համար:
Մենք միշտ ողջունած ենք ուրիշ պետութեանց խաղաղասիրական ջանքերը:
Աւելին ըլլալով, մենք միջազգային կացութիւնը այնքան խառնակ եւ վտան-
գալից կը գտնենք որ, ամէն անգամ երբ այդպիսի ջանքեր կ'ըլլան, մենք կը հե-
տեւինք սա սկզբունքին,— «Ինչ որ կ'ընես, շո՛ւտ ըրէ»: Ուրախ ենք որ Խորհր.
Միութեան խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը հետզհետէ աւելի լաւ կը
հասկցուի Ֆրանսայի մէջ: Այդ հասկացողութեան ապացոյցներէն մէկն եղաւ
ոչ – յարձակման դաշինքին վաւերացումը: Մեր ոչ քաղաքական եւ ոչ ալ տնտե-
սական շահերը կը հակասեն Ֆրանսայի շահերուն, աշխարհի որ եւ է մէկ կէ-
տին վրայ: Հետեւաբար, չկայ բան մը որ արգելք ըլլայ քաղաքական թէ տն-
տեսական մերձեցման»:

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴԸ ՈՂՋ Է

Մոսկուայէն կը հեռագրուի թէ ամերիկացի օդանաւորդ Մըթըրն որ կոր-
սուած էր 25 օրէ ի վեր, ողջ է եւ կը գտնուի հիւսիսային Սիպերիոյ Անատիր
Շութոխա քաղաքը: Այս առթիւ հեռագիր մըն ալ հրատարակուած է իր անու-
նով: Բայց Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութիւնը տակաւին լուր չունի
այս մասին:

Մըթըրն մինակը ճամբայ ելաւ Նիւ Եորքէն, յունիս 4ին, աշխարհի շրջանը
կատարելու համար, օդանաւով: Յաջողութեամբ անցնելով Նորվեկիայէն,
Մոսկուայէն եւ արեւմտեան Սիպերիայէն, երեք անգամ փորձեց անցնիլ Ալաս-
քա, բայց երրորդ փորձէն յետոյ հետքը կորսուեցաւ: (Յունիս 12):

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ Կ'ԱՔՍՈՐՈՒԻՆ ԵՒ ԿԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԻՆ

Պուլկարական ոստիկանութիւնը սկսաւ դէպի կեդրոնացման բանակատե-
ղիներ եւ գաւառական բանտերը փոխադրել Մակեդոնական Կազմակերպու-
թեան այն անդամները որոնք ձերբակալուած էին յունիս 23ին, Սոֆիայի մէջ,
պաշարման վիճակի հետեւանքով: 32 ահաբեկիչներու առաջին կարաւան մը
ղրկուեցաւ Նովօ Զակորա:

60 ԿԱՐՄԻՐ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Խարկովի դատարանը վերջացուց 60 խորհրդային պաշտօնեաներու դատը:
Բոլորն ալ ամբաստանուած էին իբրեւ խափանարար: Վեց հոգի մահուան դա-
տապարտուեցան, իսկ 50 հոգի՝ բանտարկութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Արփիարի մասին հրապարակաւ արտայայտուող գրագէտներ եւ գործիչներ զանց ըրած էին յիշատակել անոր արտասահմանեան գործունէութիւնը։ Մինչդեռ կը կարծեմ որ, երբ փորձենք նոյն իսկ համառօտ եւ խոշոր գիծերով ներկայացնել իր քաղաքական եւ յեղափոխական հայեացքները, ուղղութիւնը եւ գործունէութիւնը, շուտով պիտի կրնանք ճանչնալ, սերտել Արփիարի նկարագիրը, որուն բացասական եւ վնասակար կողմերուն վրայ, լիովին իրաւունք պիտի ունենանք աւելի խստօրէն ծանրանալու, ընդունելով, որ ան հեռու էր թրքական բանտի, աքսորի եւ կախաղանի սարսափներուն արհաւիրքի ուրուականէն։

Արփիարեան Պոլսէն հեռանալով, ապաստանեցաւ՝ Հնչակեան կուսակցութեան կեդրոնը՝ Տէր եւ Տիկին Նազարբէկեաններու քով, որոնց հետ շուտով բախումներ կ'ունենայ հակոտնեայ նկարագիրներու, ըմբռնումներու եւ կարգ մը կարեւոր պատճառներով, որոնցմէ մէկը եւ գուցէ գլխաւորն ալ այն էր, որ Արփիար եւս կ'ուզէր առաջնորդող յօդուածներ գետեղել «Հնչակի» մէջ, մինչ Տէր եւ Տիկին Նազարբէկեաններ բուռն կերպով կ'ընդդիմանան։ Յետոյ Զէյթունի համար հաւաքուած խոշոր գումարներու ճակատագիրը եւ այլն (միայն Մարզուանի մասնաճիւղը յատուկ պատգամաւորութեամբ մինչեւ Լոնտոն զրկած էր 5000 հնչուն ոսկի) ի վերջոյ պատճառ եղան որպէսզի, Արփիարի կողմնակի աշխատութեամբ եւ մասնաճիւղերու անդամով գումարուի Լոնտոնի մէջ Հնչակեան կուսակցութեան անդրանիկ ընդհ. ժողովը, որ պառակտեցաւ եւ պայթեցաւ իր աշխատանքները չվերջացուցած։

Արփիար փորձեց հրատարակել երկրորդ «Հնչակ» մը Լոնտոնի մէջ, բայց շուտով խափանուեցաւ կառավարութեան կողմէ, Նազարբէկի դիմումին եւ բողոքին վրայ։

Անկէ յետոյ սկսաւ հրատարակել «Մարտը», իբրեւ պաշտօնաթերթ Վերակազմեալ Հնչ. Կուսակցութեան։

«Մարտը» ընդգրկեց բոլորովին հակոտնեայ ուղղութիւն «Հնչակի» եւ «Դրօշակի», որոնք իրենց պարունակութեամբ ժողովրդի ընկճուած տրամադրութիւնները բարձրացնելու կը ձգտէին, խարազանելով եւ ձաղկելով միանգամայն հակայեղափոխական ամէն կարգի ձգտումներ։

Իսկ Արփիարի «Մարտը», «Նոր Կեանքը» եւ Զօպանեանի ամսագիր «Անահիտը» միաժամանակ, սրտառուչ եւ համերաշխ գործակցութեամբ միեւնոյն ուղղութեամբ եւ թափթփուկ խօլական վազք մը, արշաւանք մը բռնած յեղափոխութեան գործունէութիւնը դատափետելով, իրենց բուն նպատակն ըլլալով վնասել Նազարբէկի եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Ինչպէս այսօր մեր դաժանագոյն հակառակորդ հոսանքները դէմ կուգան այն բոլոր ազգային սրբութիւններուն, որոնք ջերմապէս կը դաւանուին ու կը պաշտպանուին Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ։ Եւ միամիտ պէտք է ըլլալ մարդ, որոշապէս չհասկնալու համար թէ, երբ այդ միեւնոյն սրբութիւնները լքուին մեր կողմէ, անոնք՝ մեր հակառակորդները՝ անմիջականօրէն եւ սրտացաւօրէն ժառանգորդ, տէր ու տիրական պիտի կանգնին անոնց։

Այսպէս եղեր է անցեալին մէջ, այսպէս է այսօր, այսպէս եւս պիտի շարունակուի։ Այս սորվեցուցած է մեզի մեր ցաւոտ իրականութիւնը եւ ազգային ժամանակակից պատմութիւնը։

Արդարեւ, 1896ի կէսէն յետոյ տարագիր հայ բազմութիւններու միջեւ, գլխաւորաբար Արփիարը սանձեց յետաշրջում, շնորհիւ իր անցեալի՝ «Հայրենիք»ի գործին եւ համբաւին, միանգամայն ժողովուրդի վհատած վիճակին՝ Պանք Օթօմանի գրաւումէն յետոյ։ Ան շատ աւելի խոր թափանցումներ չյաջողեցաւ ընել, շնորհիւ միայն դաշնակցական սակաւաթիւ օրկաններու եւ գործիչներու շիտակ խօսքին, յեղափոխական փրփականութեան եւ ջանքերուն։

Դէպքերը եւ փաստերը յետոյ գիս կատարելապէս եւ խորապէս համոզեցին, որ Արփիար հակայեղափոխական ուղղութիւնը ընդգրկած էր, ոչ թէ անոր համար, որ յեղափոխութիւնը չէր նկատեր ազգային ազատութեան գլխաւոր բանալին, այլ անոր համար միայն, որ իր վիրաւորուած եսը եւ Վերակազմեալ Հնչ. կուսակցութեան գոյութիւնը այլեւս ոչ մէկ կերպով չէր կրնար արդարացնել։ Որովհետեւ Նափոլէոնի կրկնածին համաձայն յեղափոխութիւնն ալ սկսելու եւ արդիւնաւորութեամբ պսակելու համար դրամ, միշտ դրամ պէտք կար։ Իսկ դրամը եւ կազմակերպուած մասնաճիւղերը մնացած էին Նազարբէկի տրամադրութեան ներքեւ։

Արփիարի ուժը տարագիր յեղափոխական ընկերներն էին — ապստամբած Պոլիկարպոս, Ցունատեան եւ Եղիպտոս, — որոնք նոյնպէս ընկերական նիւթական օգնութեան կը կարօտէին։

Եւ որպէս զի Արփիարի մասին մտքերս եւ հանած եզրակացութիւնս լոկ մտացածին ենթադրութիւններ չնկատուին, ստիպուած եմ հոս յետագայ դէպքը քիչ մը մանրամասնօրէն պատմել։

1897ին Վանայ հասաւ Արփիարի գործակիցներէն Գարեգին Մեծատուրեան՝ կեղծ անունով «Աղասի Նարեկ», չերամարդոյ գիտուն մը, Վանայ Հնչակեան ընկերները կազմակերպելու, լուսաբանութիւններ տալու երկու հոսանքներու մասին, թիւրիմացութիւնները բառնալու եւ նոր մասնաճիւղ կազմելու յատուկ պարտականութեամբ։

Իր Վանայ հասնելէն հազիւ քանի մը օրեր առաջ, ստացուած էր «Մարտի» երկրորդ թէ երրորդ թիւը՝ յաւ չեմ յիշեր՝ ինչպէս նաեւ նամակ մը՝ ուղղուած մասնաճիւղին, խնդրելով անյապաղ հասցնել իրեն գոնէ երկու անգլիական ոսկի, որպէսզի «Մարտի» յաջորդ թիւր կարելի ըլլայ առնենին լոյս ընծայել, միանգամայն ապրեցնել երկու երեք ընկերներ։

Իսկ նոյն թիւը բանալով կը հանդիպինք խմբագրականի մը «Բռնէ մը ըննէ» խորագրով, ճիշդ ու ճիշդ հետեւեալ արտայայտութեամբ (ոչ բառական) —

Որպէս թէ ամէն տեղէ մասնաճիւղեր եւ ընկերներ կը դիմեն Վերակազմեալ Հնչ. Կուսակցութեան կեդրոնը (իմա Արփիարի), առաջարկելով որ իրենք ալ բան մը ընեն իրենց գոյութիւնը զգալի ընել տալու համար։ Դաշնակցականները Պանք Օթօմանի ցոյցը ըրած են, ինչո՞ւ իրենք ալ նման ցոյց մը չընեն։ Եւ Արփիար կը սկսի այսպիսի սուտ եւ երկրուն հիմամն վրայ, իր շէնքը կառուցանել, ըսելով թէ «Պանքա կախե՞լ, Բ. Դուռը գրաւել — Վասփորի վրայ հաճոյակեր պտոյտ մը ընելէն աւելի դիւրին է. Պոլիս ռումբա փախցրե՞լ — Վառնայէն հաւկիթ փոխադրելէն աւելի դիւրին է. մէլինիթ մտցնե՞լ, Միլանէն կարագ իւղ բերել տալէն աւելի դիւրին է։ Բայց յետո՞յ։ Յետոյ... կը սկսի իր չար քարոզը, հակայեղափոխական թոյն սրսկել եւ միանգամայն բուռն կերպով յարձակիլ Դաշնակցութեան վրայ, որպէս ազգակործան քայլեր առնող կուսակցութիւն, միայն ու միայն պարտկելու համար իր կուսակցութեան բարոյական եւ նիւթական լիակատար սնանկութիւնը։

Եթէ եւ այս պատահութիւնը ունեցած էի աչքովս տեսնելու եւ շօշափելու Արփիարի ներքին սեւ հոգին, ապա այնքան ողբալի ստորնացման մը իջած էր, որ ըստ իս գիտակից եւ կամաւոր դաւաճանութիւն մըն էր։ Մինչդեռ շատեր ալ հալած իւղի պէս կը կլլէին նոյն թունաւոր միտքերը, ընդունելով զանոնք իբրեւ ողջմիտ արտայայտութիւններ՝ հայ ժողովուրդի շահերէն առաջնորդուած։

Արփիար «Նոր Կեանքի» մէջ տպած է երգիծական յօդուած մը, որ իբրեւ գրական կտոր կրնայ արժէք ունենալ, եւ սակայն բուն իր յայտնի ու թաքուն միտքն ու նպատակն է յեղափոխութիւնը վարկաբեկել եւ անոր առաջնորդները՝ Նազարբէկն ու Դաշնակցութիւնը իբրեւ խաբեբաներ ցոյց տալ յաչս հայ ժողովուրդին։ Ահա իր պատմութիւնը.—

Տէր եւ Տիկին Մարօ Նազարբէկ կը կարդան «Դրօշակի» մէջ յօդուած մը, որով ցոյց կը տրուի հայ ժողովուրդի տարկամտութիւնը, ըստ որում, Դաշնակցութեան արեան գոհողութիւններով ամբարուած զէնքերը Պոլսոյ մէջ, մարդիկ վտանգի պահուն ջրհորները եւ կոյուղիները նետած են, Հայաստանի մէջ Քիւրտերուն ծախած են... Տէր եւ Տիկին Նազարբէկ չափազանց կը վրդովուին այս յօդուածէն եւ կը սկսին իրար մեղադրել թէ, ինչո՞ւ նոյն բանը իրենք չեն ըրած, Հնչակեան առաջին Պատգ. Ժողովին մէջ, ըսելով «Ընկերնե՛ր, հաշիւ էք պահանջում, գացէ՛ք Վանայ ծովին յատակը ու Պոլսոյ կոյուղիներուն մէջ փնտռեցէք մեր բոլոր գոհողութիւնները, հոն փտտած են տարկամիտ տաճկահայերը»։

Լոնտոնէն վերադարձող Սարգիս Սուքի կը պատմէր, Արփիարի կարողութիւնը ցոյց տալու համար —

Օր մը, նստած էինք խմբագրատունը։ Արփիար թուղթը առնելով կը գրէ յօդուած մը ուղղուած Դաշնակցութեան դէմ, ցոյց տալով յեղափոխութիւնը հայ ժողովուրդի համար վտանգաւոր։ Յօդուածը կը կարդայ ու բոլորը համամիտ կը գտնուին։ Արփիար կը դարձնէ թուղթին միւս երեսը պատասխան մը գրելով, զուտ յեղափոխական կրակ ու բոց եւ կուռ տրամաբանութիւնով լեցուն գրութիւն մը։ Կը կարդայ եւ մտիկ ընողները ապշահար կը մնան Արփիարի անհուն կարողութիւնը տեսնելով ...

Ահա Արփիարի պատկերը, որքան կրցեր եմ մօտէն տեսնել եւ ուսումնասիրել իր ներքին աշխարհը, որ այնքան մութ ու կնճռոտ է։

Եւ այս էր պատճառը, որ հետեւեալ օրն իսկ, երբ Աղասի Նարեկը մեզի ժողովի հրաւիրած էր իր սենեակը՝ Օթէլ Թուսիա՝ պարզեցի իմ ունեցած հիասթափութիւնս եւ հրաժարականս տուի կուսակցութենէն, հակառակ իր այնքան պնդումներուն որ չհրաժարիմ։

Արփիար Արփիարեան տարիներու ընթացքին թրքահայ մտաւորականութեան մէջ, այնպիսի թոյն մը մտցուց որ, անկարելի է չընդունիլ թէ անոր հետեւանքները մինչեւ այսօր դառն կերպով կը կրենք։

Արդարեւ, Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը, նախկին Վերակազմեալ եւ յետոյ վեր-վերակազմեալ կուսակցութեան մնացորդներէն է, նոյն հոգեբանութեամբ եւ նոյն հակայեղափոխական [illegible] սնած ու մեծցած։

Արփիար ցոյց չտուաւ ոչ հայրենասիրութիւն եւ ոչ ալ գաղափարականութիւն, երբ երկու կուսակցութեանց միջեւ համերաշխութիւն կամ համագործակցութիւն առաջ բերելու համար, Դաշնակցութիւնը պայման կը դնէր նախ իր հնազանդիլ։ Զզուեց ինքզինքը յանուն համերաշխութեան, ենթադրենք պահ մը նոյնիսկ ստորադասուելու եղած ըլլալը։ Մինչդեռ փորձեց վրէժ լուծել իր հակայեղափոխական ընթացքով։ Ահա իմ խոր համոզումն է։

Արփիարի ունեցած խոշոր հեղինակութիւնը եւ իր հանրային բեղմնաւոր գործունէութիւնը «Հայրենիք»ով կապած էր իրեն թրքահայ մտաւորականութեան մեծագոյն մասը։ Ահա թէ ինչու իր արտասահմանեան արարքներն ու գործունէութիւնը, չկրցան նոր գնահատման ենթարկուիլ բարեկամ մտաւորականներու եւ գրագէտներու կողմէ։ Ընդհակառակն անոնք յանկարծ կամ ուղղակի խոնարհեցին անոր կարծիքները, աւելի թանձրացնելով, մթնցնելով յեղափոխական մթնոլորտը։ Եւ այսպէս չարաչար տուժեց հայկական յեղափոխութիւնը եւ դեռ կը շարունակէ տուժել, որովհետեւ դէշ սերմերը խորունկ թաղուած են եւ ողջ են Արփիարի հարազատ ժառանգորդները։

Իսկ պատմութեան յանձնելէն առաջ իմ հակիրճ տողերը, կ'ուզեմ եւ պարտաւոր եմ իբրեւ անաչառ քննադատ երկու խօսք ալ ըսել իր վերջին «Ճապոնագիր»ին՝ «Կարմիր Ժամուցի» մասին։

«Կարմիր Ժամուցը» Պոլսոյ [illegible] է, սա մեծ տարբերութեամբ, որ եթէ առաջին մեղադրագիրը ստորագրած է, թուլամորթութեան, հոգեկան եւ ֆիզիքական տկարութեան պատասխանով, «Կարմիր Ժամուցը» գրուած է սրտի խորքէն, կամաւոր եւ ոչ պարտադիր։ «Կարմիր Ժամուցով» Արփիար կ'ուզէ ունենալ սրտի հանգստութիւն եւ հոգեկան թեթեւացում եւ կը պահանջէ հայ յեղափոխութեան եւ մտաւորականութեան ներողամտութիւնը իր մասին։

Թէ ա՞րժան է ներել Արփիարի իր «Կարմիր Ժամուցին» համար, լաւ է որ ապագայ սերունդը արտայայտուի եւ ըսէ իր վճռական խօսքը։

ՎԱՀԱՆ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

ԹԱՒ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ԴԻՒԹԱՆՔ

ԹԻՒ..... ԱՐՈՎ ՄԵԿՆՈՂԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ո՞վ է, ո՞վ է, որ պիտի տայ, որ տուած է՝
Հզօր Դողին անունն այս,
Որ ծամերուս իսկ ծայրէն՝ կը բացէ դէպի՜ աստուած...
Կը տառապիմ քղանցքին տակ իր դիւթանքին,
Եսիս գահը՝ փլա՛ւ բռնուտ,
Եւ գերի արքայ շղթայակալ՝
Ես եղատակ մը դարձայ՝ Գեղեցկութեանն իր գերազօր...

Գեղեցկութիւն իր գերազօր, տես՛ ձուլեց՝
Խորխուրդին մէջ մելամաղձո՛տ, մշուշագե՛ղ,
Սիրտն իմ յաման առեղեար. .
··· Եղայ նո՛րէն սիրահար···

Ու դողահար, դողահա՜ր, ո՛վ անծանօթ գեղուհի,
Տո՛ւր ինծ անունը ծանծաչին՝
Որ բիբերէդ կը ծորես — իմ բիբերուս ճամբայէն՝
Դնդերներուս մէջ խօլապար···

Հաշի՞շ, գինի՞, որ սպիտակ մարմինէդ՝
Կը ջլլիծէ ստնծամերդ···
Երա՞զ, հէքեա՞թ, որ աչկունքէդ գիշերահամ՝
Կը նուագես սրինգի պէս երկնայուր···

Նայուածքդ հառու՝
Մանրատիպն է՝ Դատաստանին Աստուծոյ,
Այս որքա՛ն սէր անցեալայց,
Որքա՛ն Մահու ատելութիւն՝
Կեանքին համար՝ հո՛ն կը յառնու···

Ո՛չ, մի՛ ծածկէք, մի՛ ծածկէք,
Ո՛վ թարթիչներ վա՛յրագօրէն անողոք,
Մորա՜կ էք դուք,
Մրրիկի պէս կը շառաչէք՝ գլխուն վրայ եսիս դողհար,
Եւ գերապատի զազանը եսիս,
Աւա՜ղ, շո՛ւն մը կ'ըլայ՝ ազաչական աչքերով···

Ինչո՞ւ եկար, ինչպէ՞ս եկար, ո՛վ անծանօթ Գեղուհի,
Գեղեցկութիւնդ սնանկացուց՝
···Ո՛ւխտը եսիս մեծահարուստ···։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ԹՈՒՐՔԵՐԷ՞Ն ԹԷ ԱՐԱԲԵՐ[…]

Վագըթ կը գրէ.— Իսքէնտ[…] մէջ հրատարակուող Թուրքերէն թերթի մը համաձայն, Անթաքիոյ […] փոխան Պ. Մուխէս Տէր Գալ[…] նահանգային ժողովի մէկ նիստ[…] խնդրոյ նիւթ էր Իսքէնտէրունի […]ւսաութեան հարցը, Թուրքերէն […]ով մը պաշտպանած է նահան[գի] բնակիչները։ Երեսփոխանին […] քերէն խօսիլ թէեւ առարկութ[եան] տեղի տուած է, բայց ճառը յետոյ […] բարբերէնի թարգմանուած է եւ […] սարկողները լսած են։

Իսքէնտէրունի Թուրքերէն թ[երթը] կ'ըսէ.

«Պէտք է վերջապէս լուծել այ[…] դիրը, պաշտօնապէս ընդունելով […] մեր երեսփոխանները կրնան թ[ուրքերէն] խօսիլ։ Որովհետեւ Թուրք[երէնը] մէկն է նահանգին պաշտօնակ[ան լե]զուներէն։ Այս նահանգին պաշտօ[նա]կան գործողութիւնները Թուրքե[րէն] կը կատարուին։ Թուրքերէն խօս[…] բու եւ երեսփոխաններուն թուր[…] արտայայտուելու իրաւունք […] նշանակեր ժողովուրդին խօսքի […] տութիւնը կապտել»։

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐՆԵՐ

ՕՐ. ՄԱՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Իգական սեռի պատկանող իւրաքանչիւր համեստուհի ծնած է օրիորդ, եղած է տիկին։ Մաննիկ Պէրպէրեան ընդհակառակն՝ ծնած է տիկին, եղած է օրիորդ։

Ծնած է Սկիւտար, Պէրպէրեան վարժարանի ծառերուն տակ։ Գեղեցիկին ու ազնիւին ծառին տակ, ճշմարիտին ու սուրբին ծառին տակ, Բարւոյն ու չարին ծառին տակ։

Իր հայր՝ ուսուցչապետ Ռ. Յ. Պէրպէրեան իր աղջկան անկողին տրուած է բանաստեղծութիւնը ու վերմակ՝ իմաստութիւնը — Մաննիկ եթէ ժամանակի ընթացքին փոխեց իր անկողինը (երթալով վիպասանութեան) սակայն միշտ մնաց իմաստութեան տակ։

Հայրը իր դստեր անունը դրաւ «գեղեցիկ» իսկ իր ուստրերուն անուններն ալ «բարի» եւ «ճշմարիտ»։ Նիւթականացուց այսպէսով իր հոգեղէն վարդապետութիւնը։

Մաննիկ երբ քանի մը տարեկան եղաւ՝ իջաւ պարտէզ եւ խորին կերպով ուսումնասիրեց թիթեռնիկներուն ու մեղուներուն կենցաղը։

Ինք ալ իբրեւ մեղու եւ թիթեռնիկ շրջեցաւ դրախտին մէջ, ծաղկէ ծաղիկ։

Եւ երեւցան օձեր, եդեմին ծառերուն ետեւ։

Մաննիկ իբրեւ նոր Եւա դիւթեց օձերը, նուագելով բանաստեղծութեան արձակ տեսակը։ Միայն այսքանով չէ որ նպաստեց հայ գրականութեան։ Բանաստեղծ շինեց բոլոր աշակերտող եւ իր շուրջը գեղերող տղաքը։ Իր պատճառով փառաբանուեցաւ Սկիւտարը եւ մանաւորապէս Պէրպէրեան վարժարանը։ Դպրոցը վերածուեցաւ սիրոյ մարգարանի, իմաստութեան կաճառի, եւ նուագարաններ պատրաստող մեծ գործարանի։ Արտադրուեցան սրինգներ, վիններ, քնարներ, դաշնակներ, փողեր եւ այլ նուագարաններ։

X

Օսմ. Սահմանադրութիւնը հռչակուելէն վերջ, Մաննիկ սկսաւ բանաստեղծութիւնը աւելի ապրիլ՝ քան գրել։ Երկարեցան իր ապրումները. այդ իսկ պատճառով կարճ կապեց իր բանաստեղծութիւնները եւ անոնց տուաւ երեւոյթը «Հեռագրութեան» մը։

Երկարեց նաեւ լեզուն եւ ապա ձայնը։ Դարձաւ, յանկարծ երգչուհի։ Պոլիս ու Իզմիր, երգահանդէս սարքեց.

Իր ձայնը Իզմիր ձգելով՝ մեկնեցաւ Ամերիկա։ Նիւ Եորքեան լրագիրներուն վրայ դրաւ իր ոտքը, առաջին գործը ըրաւ ապահովագրել նամակով մը խնդրել Իզմիրի իր պանդոկապետէն որ Ամերիկա ղրկէ իր ձայնը։ Ամիս մը վերջը իրեն պատասխանուեցաւ թէ իր թողած սենեակը տակն ու վրայ ընելով բան մը չեն գտած իրեն ղրկելու, բացի բրնձափոշիի, կարմիր ներկի եւ նաւթաճարպի երեք պարապ տուփերէ։ Պանդոկապետը կ'աւելցնէր.— «Անպայման ձեր հետ առած էք ձեր ձայնը եւ կը կարծէք թէ Իզմիր թողած էք։ Լաւ փնտռեցէք ձեր կոկորդին մէջը»։

Օր. Մաննիկ բարկացած նամակ մը եւս գրած է պանդոկապետին՝ պահանջելով որ իսկոյն գտնուի եւ իրեն ղրկուի իր ձայնը։ Պանդոկապետը, նոյնպէս ջղայնացած, գրած է հետեւեալ երկտողը.— «Իզմիրի ձեր հայրենակիցները միաձայն կը վկայեն թէ դուք առանց ձայնի Իզմիր էք եկած ու նոյնպէս անձայն հեռացած էք։ Նոյն իսկ խմբագիր մը կը պնդէ թէ իր ձայնը ուզած էք ունենալ, բայց ինք մերժած է։ Գիտցած ըլլաք որ յետ այսօրիկ ձեր բոլոր ճիչերը պիտի մնան «ձայն բարբառոյ յանապատի»։

Օր. Մաննիկ ճարահատ բեմ կը բարձրանայ Ամերիկայի մէջ դիւթելու համար, իր ձայնով, տեղական կանանց օձը — տալարը։ Բանէն դուրս կուգայ որ ինք դիւթուած է օձէն։ Այդ օրերուն կ'ըսեն Օր. Մաննիկի.

— Բանաստեղծութիւն գրեցէք փոխանակ երգելու.

Կը գրէ։ Այս անգամ ալ կ'բաւէ իրեն.

— Երգեցէք փոխանակ բանաստեղծութիւն գրելու։

Օր. Մաննիկ նոր կը յիշէ որ իր քնարը Սկիւտար մոռցած է։ Նամակ մը գրելով կը խնդրէ որ իրեն ղրկուի քնարը։ Պէրպէրեան վարժարանի մէջ հազարումէկ քնար կար։ Անկարելի կ'ըլլայ որոշել թէ ո՞րը Մաննիկին կը պատկանի։ Իր երէց եղբայրը Սկիւտարի նոճիներէն ճիւղ մը ու քանի մը հատ հեռագրի թելեր կը ղրկէ իր քրոջը, որպէս զի նոր քնար մը շինել տայ։ Մաննիկ ալ, ճարահատ, նոր քնարի մը տէր կ'ըլլայ ու իր բանաստեղծութիւնները կը նմանին «հեռագիր-քերթուածի»։

Շրջան մը կը մնայ Ամերիկա։

Ըստ իր հօրը կտակին՝ կը նշանուի Բարիին հետ։ Մէջտեղ կ'ելլէ Ճշմարիտը ու ձեռքը կը խնդրէ Մաննիկին։ Մաննիկ լքած Բարին կը վազէ Ճշմարիտին վրայ։ Քանի մը օր վերջ մէջտեղ կ'ելլէ Գեղեցիկը։ Այս անգամ ալ ձգելով Ճշմարիտը կը փութայ Գեղեցիկին գիրկը։ Բարին ու Ճշմարիտը կը պաշարեն զինքը եւ կը դարպասեն։ Մաննիկ կ'ըսէ.

— Ես միանգամայն ձեր երեքին կ'ուզեմ պատկանիլ ..

Երրորդութիւնը սակայն չի համաձայնիր ու կը հեռանայ։

Մաննիկ կը պոռայ.

— Ես ձեր երեքին համար երգեր ունիմ։ Իմ երգերս գինի են ..

Բարին, Ճշմարիտը եւ Գեղեցիկը ետ կը դառնան ու Մաննիկի մէջ բան մը կը փոխեն թթուի։

X

Կ'անցնին տարիներ, անգութ տարիներ։ Այդ տարիները Մաննիկի ամէն կողմէն նետեն կը նետեն չարութիւններ, ջղայնութիւններ ու տակաւին փոքրիկ բաներ։ Մաննիկ բարեբարութեամբ կը հիւրընկալէ նետուածները իբրեւ խորթ զաւակներ։ Հարազատ զաւակ մը կը կը գլացուի իրեն։ Այդ իսկ պատճառով ինք ինքզինքին զաւակը եղած է։ Ու կը բարկանայ հայելիին դէմ որ իրապաշտ գործիք մըն է ու չըմբռներ վերացականութիւնը, երազը եւ ցնորքը։ Մաննիկ իր յոյսը կտրած նաեւ լուսանկարչական գործիքէն՝ կը դիմէ նկարիչի մը որպէսզի նկարէ իր կիսադէմքը։ Գործը աւարտելէն վերջ՝ Մաննիկ կ'ըսէ շառագոյն այլայլումով.

— Այս ի՞նչ է ... ես այս նկարին պէ՞ս եմ ...

Պատասխան կուտայ եւ կ'ըսէ նկարիչը.

— Չեմ խառնուիր ... իմ վրձինս է որ նկարս ձեզի պէս է ...

Ժխտում՝ Օր. Մաննիկի […] Հաստատում՝ Պ. Նկարիչին կողմ[…] կազմուի ժիւրի։ Անհաւասարիկ վճ[…]

— «Նկարը թէեւ արուեստ[…] ու բաւական կը յիշեցնէ Օր. Մ[աննիկ] Պէրպէրեանը, սակայն մենք կը […]ժենք ճանչնալ զայն իբրեւ կատ[…] Մաննիկ Պէրպէրեան մը»։

Արուեստագէտը այդ նկարը կը […] յարգէ փայփլեան սալոնի մը […] տակը գրելով.— «Աշուն»։

X

Ճամբորդութիւնը սիրած է Մաննիկ։ Գաղթող թռչունի նման […] եղած է Ամերիկա, Գերմանիա եւ […] բաւայրին Ֆրանսա։

Յիշտ ցաւած է որ իր թարմ[…]րերը անցան Պոլիս ու Ամերիկա[…] մակներ ու քերթուածներ գրած[…] երիտասարդութեան ար վերադ[…] ու գայ գտնել զինքը Թիֆլիզ[…] եաթանոյլ ափերուն վրայ։ Իր […] տասարդութիւնը զաղտնի նաւ[…] լ-վ վերադարձած է, կերպար[անած] կատուի մը։

Մաննիկ, կատուն եւ Գօթ[…] րքէն «Արեւոտ Ճամբայ» մը մէկ […] տոմսակ առնելով՝ մտած են […] թուղթ եւ իջած են Փարիզ, անծ[…] օդով մը։ Արեւոտ ճամբան դէպի […] Michel-ի թաղամասը ուղղուելով […] ցած կորսուած է Հրանտ Սամ[…]

ԼՈՒՌ ԵՒ ՄԹԻՆ

Սեւ ու խոժոռ
Գիշեր է խոր
Ու մըթին.
Շաղեր հեռուն
Աղօտ, տժգոյն
Կ'առկայծին:

Խաւար կոյտին
Մէջ կ'անհետին
Մոլորուն
Ստուերներ լուռ,
Որոնք սարսո՜ւռ
Կը հեղուն:

Աստղեր վերէն
Շող կ'երկարեն
Խաւարին,
Ու չը հասած
Անհունէն ցած
Կը մարին:

Լո՜ւռ ամենուր,
Զեփիւռն ի զուր
Կը եզնի
Երգել անվերջ
Ծառերուն մէջ
Ամայի:

Ոչ իսկ ինկող
Տերեւի դող
Մը մահուան
Կը զարթեցնէ
Հսկան դժնէ
Լռութեան:

Միայն հեռուն
Ջղջիկներուն
Թեւերն են,
Որոնք օդին
Մէջ տրտմագին
Կը վայեն:

Լուռ եւ մըթին
Ու իմ հոգին
Այս գիշեր.
Դառըն խոհեր
Մտքիս ընկեր
Են եղեր:

Ու տրտմօրէն
Սա՛ անօրէն
Պատերուն
Միջեւ տըխուր
Կ'ողբամ ես լուռ
Ու երկուն:

Դառնակըսկիծ
Վէրք ու թախիծ
Անաւոր,
Խոցե՜լ կ'ուզեն
Սիրտըս անզէն,
Վիրաւոր:

Ու կը խոկամ
Այսպէս անժամ
Ես արթուն,
Մինչդեռ մըտքէս
Ցուրտերըս վէս
Կը զարթնուն:

Ու խաբուսիկներ,
Մերթ մըթաստուեր
Մերթ պայծառ,
Մըտածումիս
Փարած, ալ գիս
Չեն թող տար:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ռուսահայ թատրոնին 75ամեակը

Անկէ քանի մը տարի առաջ, Բագուի մէկ պարբերականին մէջ ընդարձակ ուսումնասիրութեամբ մը, Ե. Սուրէն կը քննէր ռուսահայ թատրոնին ծագման հարցը:

Այս հարցին մասին տակաւին մէկ ալ գրած է Վալիկ Վարդանեան, Գրական թերթի մէջ (15 Յունիս), ռուսահայ թատրոնին սկզբնաւորութիւնը դնելով 27 յունուար 1859ին:

Բոլշեւիկ գրողները այս պրպտումներէն անկախ, ծանօթ են նաեւ ուսումնասիրութիւններ, որոնք եւս ու առաջ կը տանին այդ թուականը: Այսպէս ռուսահայ թատրոնին 35ամեակը (1893) եւ 50ամեակը (1908) տօնուած տանն տեղի ունեցան վիճաբանութիւններ, այն առարկութեամբ թէ այդ յոբելեանները կը կատարուէին մէկ տարի կանուխ, այսինքն փոխանակ ռուսահայ թատրոնին սկզբնաւորութիւնն ընդունելու 1859ին, համուած են 1858էն: Այդ տօնակատարութեանց կազմակերպիչները կը պնդէին թէ ռուսահայ թատրոնի առաջին ներկայացումն է եղած Հաջի Սուլէյմանի ներկայացումը, որ տեղի ունեցած է 1858ին Մոսկուայի մէջ: Վ. Վարդանեան կ'առարկէ եւ կ'ըսէ թէ առաջին ներկայացումը եղած է 1859 յունուար 27ին, Արիստակէս ողբերգութեան բեմադրութեամբ, Մոսկուայի մէջ: Այդ մասին քրոնիկներ ալ գրուած են Միքայէլ Նալբանդեանի եւ Զարմայր Մըսրեանի կողմէ, Հիւսիսափայլի եւ Ծաղրարի մէջ, երբեւ արտասովոր դէպք Մոսկուայի հայ գաղութին պատմութեան մէջ: Արիստակէս ողբերգութեան հետ նոյն առթիւ բեմադրուած է նաեւ Վուլ իմ կորած յիսուն ոսկիս կատակերգը: Սիրողներ էին, որ բեմադրեցին այդ առաջին ներկայացումները, բայց չուշացաւ կազմուելու նաեւ իրական դերասաններու խումբեր եւ կրկնուեցան ներկայացումները:

Ե. Սուրէնի ուսումնասիրութիւնը, զոր պիտի ներկայացնենք այստեղ ուրիշ առթիւ մը, կը փորձէ նաեւ ճշդել հայ թատրոնին սկզբնաւորութիւնը ընդհանրապէս ու Պոլսոյ, Իզմիրի, Լեհաստանի եւ Կովկասի ներկայացումներուն մէջ առաջնութեան իրաւունքը շատ հետաքրքրական փաստաթուղթերով: Յիշենք այս առթիւ ուսումնասիրութիւնը Նուրէն Բերբերեանի, կարդացուած այստեղ Փարիզի մէջ, արձագանգը տրուած ՅԱՌԱՋի մէջ, յետոյ հրատարակուած «Հայրենիք» ամսագրին մէջ: Բերբերեան եւս հայ թատրոնին հարիւրամեակի տօնակատարութեան առթիւ կը քննէր հայ թատրոնին սկզբնաւորութեան հարցը, որ ինչպէս դիտել կուտայ Ե. Սուրէն, այնքան հետաքրքրական է եւ ամէն օր նոր նիւթերով աւելի եւս հետաքրքրական կը դառնայ:

Վերադառնալով ռուսահայ թատրոնի 75ամեակի հանդիսութիւններուն, Վ. Վարդանեան փափաք կը յայտնէ, տօնելու համար գալ տարի, 27 յունուար 1934ին, Հայաստանի մէջ, պատրաստութիւն տեսնել յառաջիկայ եօթ ամիսներուն համար: Ու կ'առաջարկէ Մարքսիզմի – Լէնինիզմի կաճառին կողմէ հրատարակուելիք Հայ թատրոնի պատմութեան գիրքը լոյս ընծայել ճիշդ այդ յոբելեանական օրերուն, եւ թատերագրական բացուած մրցման մէջ մրցանակ շահող գործերը բեմադրել, նոյն օրերուն, Հայաստանի բոլոր բեմերուն վրայ: Դարձեալ, հիմնել թատերական թանգարան մը, որպէսզի հայ թատրոնի անցեալի բազմաթիւ նիւթերը առնուին Պետական թատրոններէն ու Մշակոյթի եւ Պատմութեան թանգարանէն օգտագործուելու նպատակով:

Բանաստեղծ Ցակոբ Ցակոբեան

Պոլիտար կը գրէ թէ հոկտեմբերին կը լրանայ ժողովրդական բանաստեղծ Ցակոբ Ցակոբեանի գրական գործունէութեան քառասնամեակը:

Բագու, գրական ասպարէզ մտաւ երբ դեռ 20 տարեկան էր: Ու ալեգորդ իր օրերուն մէջ, դեռ այսօր, չի դադրիր արտադրելէ: Վերջին տասը տարուան ընթացքին սկսած է երգել «բոլշեւիկ» Հայաստանը, որուն նուիրած իր պոէմներէն յիշենք Բոլշեւիկ է Շիրակամայրը, Վոլխովստրոյ, Ռիոնգէս, Զորագէս, Լէնինականի տէքստիլ փաբրիկան, Ստեփանակերտի մետաքսագործարանը: Արուեստի քննադատի աչքով դիտելով, պէտք է խոստովանիլ որ Ցակոբեան կը հնազանդի ոչ թէ իր ներշնչումներուն, այլ կոմունիստ կուսակցութեան բանաձեւերուն ճիշդ ինչպէս էնէրգետիք, Մայակովսկի: Իբրեւ կոմունիստ քերթող, գրած է հետեւեալ պոէմները — Բագուն, Մայիսեան պատստամբութիւնը Հայաստանում, Լէնինգրատի պոէմ:

Ցակոբեանի քառասնամեակին առթիւ Ազրբէջանի Պետական Հրատարակչականը ձեռնարկած է ժողովածուի մը հրատարակութեան: Այդ ժողովածուին մէջ, որ պիտի կոչուի Ծովի Սապախ, պիտի ամփոփուին բանաստեղծին լաւագոյն կտորներուն թարգմանութիւնները: Հայաստանի մէջ ալ տպագրութեան յանձնուած է Ցակոբեանի գործերուն երկրորդ հատորը: Ֆեդերացիա հրատարակչական ընկերութիւնն ալ իր կարգին լոյս կ'ընծայէ վրացերէն ժողովածու մը: Միւս կողմէ Մ. Միրի (Ինգրեր) թարգմանութեամբ, պիտի հրատարակուի նաեւ ֆրանսերէն ժողովածու մը:

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ՄԸ

Անցեալները, Երեւանի մէջ, համերգ մը տուաւ դաշնակահար եւ երգահան Սերգէյ Պրոկոֆիեւ, որ համաշխարհային հռչակ կը վայելէ:

Պրոկոֆիեւ ծնած է 1891ին: Երաժշտական կրթութիւնը ստացաւ Լէնինգրատի Երաժշտանոցին մէջ, աւարտելով երգահանութեան եւ դաշնամուրի դասընթացքները 1914ին.

Հայաստանի թերթերը խօսելով իր համերգին առթիւ, կը գրեն թէ Պրոկոֆիեւ սկիզբէն իսկ ինքզինք թշնամի համարեց երաժշտական ասպարէզին մէջ տիրող յուզողական (émotionl) ձգտումներուն, հիւանդ միստիքականութեան, խորհրդապաշտութեան եւ տպաւորապաշտութեան ·միտուց զաշնաւորման հին օրէնքները: Ու իր երաժշտութիւնը դարձաւ նոր ոճի եւ նոր ձգտումներու արտայայտութիւն: Երաժշտութեան առողջացումը,— հիւանդոտ, մելամաղձոտ մօտիվներէն ազատագրելը, զօրեղ գունաւորումը, արտայայտութեան տիրամիզմը,— կը յայտնուի անմիջապէս իր ստեղծագործութիւններուն մէջ: Անշուշտ պահպանողականները չպիտի ուզէին ճանչնալ իր գործերը եւ տարիներ վերջը միայն Պրոկոֆիեւ յաջողեցաւ երեւալ իբրեւ վերանորոգիչ, ինքնատիպ ոճով օժտուած երաժշտական մեծ ուժ մը: Շատ են իր ստեղծագործութիւնները: Ունի գործեր դաշնակի, ջութակի եւ նուագախումբի համար, եւ օփերաներ ինչպէս Սէր երեք նարինջներու մասին, Հրէ Հրեշտակ, Խաղացող, եւ գեռ պալէթներ, ռոմանսներ ու երգեր: Իր առաջին օփերան մեծ յաջողութիւն գտած է ամբողջ Ռուսիոյ մէջ:

Պրոկոֆիեւ այսօր ունի իրեն բազմաթիւ հետեւորդներ:

1918էն ի վեր Պրոկոֆիեւ հեռացած է Ռուսիայէն եւ կ'ապրի Եւրոպա: Սակայն միշտ կապ կը պահէ Ռուսիոյ հետ: Չորրորդ անգամն է, որ արտասահմանէն կ'երթայ Մոսկուա եւ Լէնինգրատ, եւ առաջին անգամն է, որ կ'այցելէ Անդրկովկաս Այս առթիւ վերջին անգամ անցաւ նաեւ Հայաստան, համերգ մը տալու Երեւանի մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ տասնամեակը

Հայաստանի շարժանկարի ընկերութեան առաջին պատրաստած ժապաւէնն էՆամուսը, որուն առաջին ներկայացումը տեղի ունեցաւ Նազարեան փողոցին վրայ Բողոքականներու աղօթատեղիին մէջ, ժամայլ, աղէքէ պէս նեղ սրահ, որի պատերը հնացած լրագրերով պաստառուեցին, գաւիթը պարկացու կտորներով վարագուրուեց եւ 60 բուրլով սկսուեց Հայաստանի սինէմայի գործը: Այնուհետեւ պատրաստուեցան նոր շարժանկարներ,— Զարէ, Զար Ոգին, Խասփուշ, Տունը հրաբուխի վրայ, Զամալու, Մէքսիկական դիպլոմատներ, Երկու գիշեր, եւն.:

Այսօր արդէն տասը տարի է որ կը գործէ Հայաստանի շարժանկարի այդ ընկերութիւնը, որուն գործունէութեան տասնամեակը տօնուեցաւ յունիս 10ին Երեւանի մէջ: Կառավարութեան կողմէ, հանդէսը բացաւ Արամայիս Երզնկեան, յետոյ Հայկինոյի (Հայաստանի Շարժանկարի ընկերութեան) տնօրէն Դղնունի հանդէս եկաւ ներկայացնելու կատարուած աշխատանքը: Շարք մը ողջոյններէ յետոյ, խօսք բարձրացաւ նաեւ Շիրվանզադէ, որ յայտարարեց թէ շարժանկարի յաջողութեան հիմնական գրաւականն է շարժանկարին կապը գրողներուն եւ գրականութեան հետ: «Ինքս եմ, ըսաւ, որ Հայկինոն դնում է արտագրուած ֆիլմերի բարձր գեղարուեստականութեան հարցը, այդ հարցը յաջող կերպով իր լուծումը կը ստանայ աւելի եւ աւելի ուժեղացնելով գրողների եւ կինոյի կապը»: Հայաստանի «Խորհրդային գրողներու Միութեան» կողմէ խօսք առնելով, Ե. Չուբար խոստացաւ 1. աշխատիլ շարժանկարի գրողներ պատրաստել հայ գրողներէն, 2. աշխատիլ շարժանկարի նախագրութիւնները հասցնել ճիշդ ժամանակին, 3. Գրական թերթի մէջ արծարծել շարժանկարի վերաբերեալ հարցերը:

Ազրբէջանի շարժանկարի ընկերութեան ներկայացուցիչն ալ ողջոյն մը արտասանեց եւ այս առթիւ Հայկինային նուիրեց ժապաւէն մը, Լղրաթան:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Նափոլէոնի մասին

Դեռ մարդիկ կան, որ արդիական սոփեստութեամբ մը կ'ուրանան Նափոլէոնի արժէքը կամ խիստ քառեր կը նուիրեն անոր: Ալ աւանդութիւն դարձաւ ըսել թէ ռազմապաշտ էր Նափոլէոն, կը սիրէր արիւն թափել եւ գեռ ինչե՜ր ինչե՜ր. Փոլ տը Ֆասանեաք գիրքով մը քաջութիւնը կ'ունենայ, սակայն, պաշտպանելու Նափոլէոնը եւ յարձակելու Նափոլէոնի քննադատներուն վրայ:

Այս գիրքը, կ'ըսէ տը Ֆասանեաք, գրուած է վերջ մը դնելու համար այն աւանդութեան, որ կ'աշխատի Նափոլէոնը ներկայացնել իբրեւ միայն պատերազմի մարդ,— մէկը որ չզթացրգած է պատերազմները փառասիրութեան համար, իր ամբարտաւանութեան պատճառով, եւ գոհացում տալու համար իր ... սադիզմին:

Ոչ եւ ոչ: Այդ աւանդութիւնը տարածած են մարդիկ, որ գժուար կ'ըմբռնեն պատմութիւնը: Պատերազմնե՛րը, որոնց մէջ չողաց Նափոլէոնի գինուորական հանճարը, կը ծագին ոչ թէ Նափոլէոնի փառասիրութենէն կամ սադիզմէն, այլ պարզապէս Յեղափոխութենէն, որ ժառանգ ձգեց Նափոլէոնի: 28 ապրիլ 1792ին Լուդովիկոս ԺԶ.ի առաջարկով, Օրէնսդիր ժողովը ընդհանուր խանդավառութեան մէջ կը քուէարկէ որոշում մը,— «պաշտպանելու համար ֆրանսական ժողովուրդին անկախութիւնն ու ազատութիւնը, պատերազմիլ Հունգարիոյ եւ Պոհեմիոյ թագաւորին դէմ»:

Այնուհետեւ 23 տարի զէնքերը կը բարձրանան եւ արիւնը կը թափի Եւրոպայի մէջ: Թշնամիները, դաշնակցած, կ'ուզեն Ֆրանսան սեղմել այն սահմաններուն մէջ, ուր կը գտնուէր Յեղափոխութենէն առաջ: Իսկ Ֆրանսա կ'ուզէր տարածուիլ իր բնական սահմաններուն մէջ,— Հռենոս, Ալպեան եւ Պիրէնեան լեռնաշղթաները: Յեղափոխութիւնը իւրացուցած էր այս տեսակէտը: Ու Նափոլէոնի վիճակեցաւ պաշտպանել այս իրաւունքը: Ընդհակառակն Լուդովիկոս ԺԸ. կը հրաժարէր այդ իրաւունքներէն եւ եւրոպական բանակները կը հրաւիրէր ճակատելու Ֆրանսայի դէմ:

Պատմական այս իրողութիւններէն զատ, կան նաեւ ուրիշ փաստեր, որոնք ոչ միայն կը հաստատեն խաղաղասէր Նափոլէոնի մը ցանկութիւնը այլ եւ,— ինչպէս հանճարները սովոր են ցատկել իրենց ժամանակին սահմաններէն դուրս,— ցոյց կուտան թէ Նափոլէոն աւելի քան մէկ դար առաջ կրցեր էր մտածել Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներ ստեղծելու մասին, Ազգերու Դաշնակցութեան մասին եւ տիեզերական զինաթափութեան մասին:

Ահա թէ ինչ կը գրէ Նափոլէոն առաջին հարցի մասին.— «Եւրոպայի ազգերը ամէն պատճառ ունին վերջ դնելու պատերազմներուն եւ դաշնակցելու իրարու հետ: Եւրոպան մէկ նահանգն է աշխարհի եւ Եւրոպացիներու միջեւ ամէն պատերազմ կը նշանակէ քաղաքացիական պատերազմ»: Այսպէս Նափոլէոն կ'ուզէր միացնել կարգ մը ժողովուրդներ, զորս յեղափոխութիւնները եւ քաղաքականութիւնը բաժան բաժան ըրած էին: Իր ծրագրով, Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու կազմութեան առաջին հանգրուանը կրնար կազմել լատինական զանգուածը,— 30 միլիոն Ֆրանսացիներ, 15 միլիոն Սպանիացիներ, 15 միլիոն Իտալացիներ Այս զանգուածէն յետոյ պիտի գար գերմանական զանգուածը իր 30 միլիոնով: Ու այս ձեւով պիտի կազմուէր Եւրոպական ընկերակցութիւն մը, ամուր եւ անսասան, որ պիտի հիմնուէր ամբողջական ազգերու եւ ընդհանուր շահերու վրայ:

Այն շրջանին, երբ դեռ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները իրենց կազմութեան ժամկէտութիւնը կ'ապրէին, Նափոլէոն կ'ըսէր.— Այն գաղափարները զորս եռփիրանեցի institutionներու եւ կառակեցիապաշտ բարդաւաճման, կ'ապրին Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, կը յուսաւորուեն Ամերիկան, ազգայնացուած են Ֆրանսայի մէջ: Ահա այն եռոտանին, որուն վրայէն պիտի ժայթքի աշխարհի լոյսը»: Այս խօսքերով, Նափոլէոն կը մարգարէանար դաշնակցութիւն մը Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ, ընդ. պատերազմի ընթացքին, որմէ վերջ այդ դաշնակցութիւնը դարձաւ Ազգերու Դաշնակցութիւն մը:

Խաղաղութեան գովքն երգելով, Նափոլէոնը կ'երազէր ջնջել նաեւ սպառազինման ձեւերը, կրճատել բանակներու թիւերը, «սաեղծել զինուորական նոր բարքեր, բանակին տալով, խաղաղութեան ժամանակ, կազմակերպութիւն մը, որ պիտի կարենար ապրիլ պարզութեամբ եւ բարեկեցութեամբ, նման Հռոմայեցիներուն, եւ պիտի նուիրուէր հանրօգուտ շինութեանց, ազգային շահերու թելադրած ձեւով»:

ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ ԽՄՈՐԵՂԷՆՆԵՐԷՆ

Օրլէանի մէջ 40 հոգի թունաւորուեցան, սերով կարկանդակ ուտելով: Բոլորն ալ գնած էին միեւնոյն անուշավաճառէն, որ հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ: Կը կարծուի թէ կաթը երկար մնացած է պղինձէ ամանին մէջ: Հիւանդներէն երկուքը շատ ծանր վիճակի մէջ են

...թարգմանատան–գրատունին մէջ ուր իրենց գամբռային բուրգերը ունին հայ հեղինակներու գիրքերը: Մաննիկ իր կատուին հետ գիժած է Փարիզի պանդոկայականներուն, սենեակ մը արձելու: Կը մերժեն տիրուհի մը հիւրընկալել իր կատուին հետ: Գեղազմանապահ – գրավաճառ Հրանտ Սամուէլ ափսոսաբար կ'առաջարկէ իր խանութին մէջ պահել կատուն, մուտքերուն դէմ պայքար բանալու համար: Օր. Մաննիկ մերժելով այդ առաջարկը՝ կը դիմէ կենդանիներու պաշտպան ընկերութեան: Նախագահը կը յարգանայ Օր. Մաննիկի դէմ որ առանց տանտէր կամ նոյնիսկ յարկաբաժնի մը տէր ըլլալու համարձակած է կատու մը ունենալ, եւ թշուառութեան ժամանակ ընելով հէ՜ք դժախտ կենդանին Օր. Մաննիկ, ճարահատ, կատուն իր դիրկը պահած՝ սենեակ մը կը վարձէ ու քանի մը ամիս կը մնայ Փարէզ: Եթէ ոմանք Օր. Մաննիկի Փարէզ գտնուելու հետեւանքով ճանկի հարուածներ ստացան՝ թող վստահ ըլլան որ յանցանքը իրը չէ, այլ իր կատուինը:

×

Օր. Մաննիկ Փարիզէն անցաւ Եգիպտոս՝ իր ձմեռը տաք անցնելու համար:

×

Ծանօթ կին մը հետեւեալ կարծիքը կը յայտնէր Օր. Մաննիկի «Արձակ Երգերուն» եւ իր գրականութեան արժէքին մասին.

— 1919 թուին գտնւում էի Նիժնի – Վօլգա քաղաքում: Սարսափի շրջան էր: Երբեմն օրուայ մէջ մի քանի անգամ՝ քաղաքը անցնում էր կարմիրների ու սպիտակների ձեռքը: Ամէն բոլէ սուլում էին գնդակները: Շատ տանիքների վրայ գետեղել էին թնդանօթներ: Փողոցների մէջ պայթում էին ռումբեր: Տանից դուրս գալ իրօք մահ էր: Տներ ու խանութներ վերածուել էին աւերակների: Ամէն կողմ դիակներ, վիրաւորներ, խեղանդամներ ու սովածներ: Աշունը հասել էր, մի շատ տխուր աշուն: Մի օր քաղաքի այգուց չտապում էի դէպի տուն. Ցանկարծ սկսեցին սուլել գնդակնե՜ր, հարիւրաւոր գնդակներ: Մի քանի տերեւներ թափուեցին եհեռադրաթեւերի վրայից մի քանի անմիտ ճնճղուկներ «ծիւ – ծիւ» անելով թռչեցին: Այլամ նայեցի այդ խղճուկներին, նրանք ծառից ծառ թռչկոտելով էլի չարունակում էին իրենց անիմաստ «ծիւ – ծիւ»ը: Նրանք պէխապար էին կատարում դրակէտիային: Նրանք ոչ տեսնում եւ ոչ էլ լըսում էին այն որ կատարւում էր: Աշխարհը անցում էր արիւնի եւ աւերի մէջ ու նրանք երգում էին իրենց անհեթեթ երգը.– «ծիւ – ծիւ»:

Օր. Մաննիկի արձակ երգերը ինձ յիշեցնում են Նիժնի – Վօլգա քաղաքի ճնճղուկների «ծիւ–ծիւ»ը Նիչէվօ:

×

Թող ներուի մեզի եթէ չըսմենք յարգելի տիկնոջ պատկերալից կարծիքը:

Օր. Մաննիկ Պէրպէրեան, իբրեւ բանաստեղծուհի, ճնճղուկներուն «ծիւ ծիւ»էն աւելի մեզ կը յիշեցնէ բուն իսկ Նիժնի – Վօլգա քաղաքը:

Օր. Մաննիկի «Արձակ Երգեր»ը «Անբնաւ ճամբան» եւ զանազան նկարագրականները ուրիշ բան չեն՝ եթէ ոչ գրաւուելու եւ գրաւելու արտայայտութիւններ.

Բերթողուհին ալ շատ մը թեւերու վրայ եղած է բազմիցս գրաւուած: Երկար շրջան մը պաշարուած է մընացած:

Եթէ իր եւ Նիժնի – Վօլգայի մէջ տարբերութիւն մը կայ, այն ալ հետեւեալն է.— Մինչդեռ ռուսական քաղաքին գլխուն կը տեղային ռումբեր եւ գնդակներ՝ Օր. Մաննիկի գլխուն տեղացին անձրեւներ, կարկուտներ եւ ձիւներ:

×

Արձակ երգ à la Մաննիկ Պէրպէրեան.

ՇՂԹԱՅԱԿԱՊ

Սէրերու խօլ շղթաները վիզիս շուրջ նետած, թափառեցայ Լիւտէսի պարտէզներուն մէջ:

Գետինը նարնջածաղիկներ կային ու լիլաները շատոնց թառամած էին:

Սէրերու խօլ շղթաներս մեծ երկաթագործի մը ասֆէ նետեցի: Անիկա «շատ կանուխ է, գալ տարի» հեծեց ու հեռացաւ:

Սէրերու խօլ շղթաներս մեծ տարեցի մը մէջքը անցուցի: Անիկա «ուշ է, տարին անցաւ» մրմնջեց ու անհետացաւ:

Մնացեալ չափրակներս թափեցան ու փուշերը մնացին:

Հիմակ սէրերու խօլ շղթաները վիզիս շուրջ կը խեղդեն՜մ, կը խեղդուի՜մ...:

×

Անգամ մը, Վահրամ Թաթուլ, մեր բանաստեղծ բարեկամը, յարձակեցաւ Օր. Մաննիկի վրայ քննադատելով անոր երգերուն «արձակութիւնը»: Վ. Թաթուլ կ'ըսէր թէ փոքրիկ աշխատանք մը կամ ճիգ մը բաւական է Օր. Մաննիկի՝ իր ներշնչումները ոտանաւորով տալու համար, եւ իբրեւ նմոյշ մեր անխոնջ բարեկամը տաղաչափուած քերթուածի վերածած էր մէկ արձակ երգը բանաստեղծուհիին: à la Մ. Պէրպէրեան «արձակ երգ» մը տալէ վերջ à la Վահրամ Թաթուլ ալ չափաբերեալ կտոր կը վերածենք արձակ բանաստեղծութիւնը:

ՇՂԹԱՅԱԿԱՊ

Խօլ շղթաներն իմ սէրերու վզիս շուրջ՝
Թափառեցայ պարտէզին մէջ կաթնաւուրն...
Գետինն էր լի նարինջ ծաղիկ ու լիլա՝
Որոնց վըրայ կ'երգէ Նուրբ սիրգն ու կուլայ:

Կ'անցնէր ճամբէն՝ տղայ մը խիստ տրտմագին.
Ու ես շըղթայ մը նետեցի իր ոտքին:
Նայեցաւ խոր իր աչքերովը բարի
Ու հեծեծեց — «շատ կանուխ է, գալ տարի...»

Կ'անցնէր ճամբէն տարէց մը խիստ տրտմագին,
Երկրորդ շղթաս ես նետեցի իր մէջքին:
Ան դիտեց զիս ու մըրմընջեց.— «ո՜հ, ուշ է:
Զունիմ շափրակ ու մնացածը փուշ է...

Ու հիմակ միշտ շըղթայակապ կը բըւիմ.
Շըղթաներով կը խեղդեմ՜մ, կը խեղդուիմ...:

Օր. Մաննիկ կը շարունակէ գրել: Ստեղծագործութիւնը աստուածային ըլլալով, կը պահէ միշտ հեղինակը երիտասարդ ու խանդավառ:

Երիտասարդ կին մը նման է օփէրէթի: Եթէ օփէրէթէն հանուին երգերը, կը մնայ կատակերգութիւնը.

×

Օր. Մաննիկ իր ծննդեան քառասնամեակէն վերջ, ծաղիկներովլեցուն, այցելեց Բարրէսի, Գեղեցիկին ու Ճիմարիտին:

Բարրէսի չընդունեց զինքը, իր կատուին չարութեան պատճառով:

Գեղեցիկը չընդունեց զինքը, իր ծաղիկներուն չորցած եւ «Անցեալ» գիրքին «աւա՜ղ, փառաց անցաւորի» էջին մէջ գրուած ըլլալուն համար:

Իսկ հէք Ճիմարիտը չէր կրնար ընդունիլ, քանզի Թէթէնա էֆէնտիի մահէն վերջ ի վիճակի չէր կին մը, կատու մը եւ աշնանային ճամբայ մը հիւրընկալելու, բարէ՛:

×

Օր. Մաննիկ մարդասիրութեամբ սկսած է ու գացած է մարդատեացութեան: Հիմակ կը սիրէ կենդանիները, մանաւանդ ընտանի անասունները: Մնացած է բարեկամ իր Վեննուիկցի կատուին եւ անոր ձագուկներուն հետ:

×

Օր. Մաննիկ Պէրպէրեան իր բարակ ու երկար արտաքինով եւ իր աշնանային ճոխ արդուզարդով նման է ԺԸ. դարու բծախնդիր ուսուցչուհիի մը որ կ'աւանդէ ձեւապաշտութիւն, պար, բնախօսութիւն, կազմախօսութիւն, կենցաղագիտութիւն եւ հին ազգաց պատմութիւն, ինչպէս նաեւ վերնատան երգեհոնահարութիւն:

Կը նմանի նաեւ Ամերիկայէն ժամանած միսի մը — Միս Քէթթի կամ միս Քրիսթին — որ «Գորտ» ընկերութեան կողմէ միսիօն ստանձնած է փրկելու հոգիները, անտուազն հոգի մը:

Շատ աւելի կը նմանի սակայն Շէյքսբիրի Օֆէլիային որ գետէն հանուած է:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՈՎ

Այսօր Ֆրանսայի շրջանին 43 յաղթանակող հեծելանուորդները — որոնք երէկ դադար ըրին Նիսի մէջ — պիտի կատարեն Նիս – Գան մրցումը։ Այս առաւօտ ընդհ. դասաւորումն է հետեւեալը.—

Ա. Լըմէր (Պելճիքացի) Բ. Կուէռա (Իտալ.), Գ. Սբէչեր (Ֆրանս.), Դ. Արչամպօ (Ֆրանս.), իրարմէ 23 երկվ. 2 վ. 33 երկվ. 51 երկվ., տարբերութեամբ։ Այս դասաւորման մէջ այսօր փոփոխութիւնները շատ հաւանական են։

ՄԱՄՆԱՒՈՐ ՊԱՇՏՕՆՈՎ Վարշաւա (Լեհաստան) հասաւ Քարլ Ռատէք, Մոսկուայի «Իզվեստիա» թերթին քրոնիկագիրը, որ միեւնոյնատեն գործօն քարոզիչ մըն է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ. ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Կը խօսի՝ Տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ Նուագախումբը։ խմբերգ, մեներգ, հայկական եւ ռուսական պարեր, Արտասանութիւն։
Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով։

Հաղորդ. միջոց.— Լիւքսէմպուրկէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտոնի Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆլէրի սը Մուլինօ։ Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յառաջիկայ Կիրակիին։

Հայ Աբիները ցոյց պիտի տան ճանապարհը։

Դաշտապարահանդէս

Կազմակերպուած ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9

Robinsonի **Au Grand Arbre** պարտէզին մէջ։

խմբերգ. մեներգ. արտասանութիւն, Թատերական ներկայացում, Նուագ եւայլն.։ Եւրոպական պարեր։ Մասնաւոր նուագախումբ, ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։ Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել։

Տոմսերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք։

Դաշտահանդէս

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՍԱՆՆՈՑ ՋՈՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Այսօր Կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 8
Արժանթէօյի անտառին մէջ

Ներկայ կ'ըլլայ Պ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Բանախօսութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ։
Հայկական պարեր տավուլ զուռնայով
Ճոխ պիւֆէ։ փափաքողները կրնան ճաշ միասին բերել։

Հաղորդակց. միջոց.— Փորթ Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը եւ իջնել թէրմինիւս, այս վերջին տեղէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Լա Ֆոնթէն ալ Բօղին։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԸ
1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐ :—: ԼԸ ՐԷՆՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ 1933, ԺԱՄԸ 14էն 22
ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանին սանուհիներուն կողմէ։

ՃԱՇ ՊԱՆՏ ՊԱՐ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր։

Մուտք 5 ֆրանք։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ Մօրէսէն 21 A. — Gare de l'Estէն Կարկանի գիծը. իջնել՝ Րէնսի-Փավիյեօնի։

ԱԶԴ

Ս. Սահակ-Մեսրոպի տօնին առիթով՝ Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի տօնակատարը պիտի կատարուի այսօր Կիրակի, մեծաշուք արարողութեամբ եւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի։ Նաեւ մասնաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի քարոզիչ Պ. Վ. Խորասանճեանի ողբացեալ կողակիցին յիշատակին։ Երգեցողութիւններու պիտի մասնակցի Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան երկսեռ երգչախումբը։ ՎԵՆԻՔ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Յակոբ եւ Գէորգ Կարապետեանները, որոնք կը գտնուէին Փարիզ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Կ. Մութաֆեանի. 74, rue de Rome. Marseille։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameame :-: PARIS (13e) — Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.28?

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	180 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒԼԻՍ 1933

11 Juillet 1933

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2236

ԵՐԿՐՈՒ ԽՕՍՔ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

Երբ «Հիւրրիէթ»ը հաստատեցին, Պոլսոյ եւ Կովկասի մէջ [շար]ժում մը սկսաւ՝ դէպի գաւառ: Ուրիշ խօսքով՝ դէպի երկիր:

Արդար ըլլալու համար, ըսենք որ աւելի շատ Կովկասէն մտա[ւո]րականներ գացին Թրքական Հայաստան:

Իսկ Պոլսոյ մէջ, երբ մարդիկ արթնցան, արդէն սնանկացած [էր] «Հիւրրիէթ»ը, իր հետ բերելով աշխարհաւերասան պատերազմը:

Շարժումը ոգեւորեց նաեւ բուն Հայաստանի մտաւորականութիւնը:

Մինչեւ այսօր, մենք յուզումով կը յիշենք արշաւ մը, որ տեղի ունեցաւ Կարինէն Մուշ – Սասուն, առաջնորդութեամբ անմոռանալի Ռոստոմի, եւ մասնակցութեամբ 25 – 30 երիտասարդներու:

Բացի քանի մը վարժուհիներէ, որոնց ջորիներ յատկացուած էին, բոլորս ալ ճամբայ ելանք հետիոտն, լեռ – ձոր կտրելով եւ Բարձր Հայքի մայրաքաղաքէն Սասուն հասնելով վեց օրէն: Նոյնպէս ալ՝ վերադարձը:

Արշաւին կը մասնակցէին նաեւ 8 – 10 աշակերտներ, որոնց Ռոստոմը բնագիտական դասեր կու տար ճամբու ընթացքին, կանգ առնելով քարի մը, ծաղիկի մը, ծառի մը կամ աղբիւրի մը առջեւ:

Արշաւը տեւեց մէկ ամիս: Երբ Կարին վերադարձանք, համբերանք չունէին այն թեկնածուները որ կ'ուզէին մասնակցիլ յաջորդին, մէկ տարի յետոյ:

Դժբախտաբար, Պալքանեան պատերազմն ունէինք արդէն, 1912–13, իսկ միւս տարին ...

Նոյն շրջանին, Հ. Յ. Դ. Ընդհ. Ժողովին անդամներն ալ Բարձր Հայքէն անցան Տարօն եւ Վասպուրական, թէ կուսակցական գործ կատարելով եւ թէ ուսումնասիրելով երկիրն ու ժողովուրդը:

×

Ոչ երկիր ունինք այսօր, նախկին իմաստով, ոչ ալ ժողովուրդ՝ տեղին վրայ:

Այսօր հեռաւոր յիշատակներ են Բարձր Հայքն ու Վասպուրականը, Տարօնն ու Տիգրանակերտը, Խարբերդն ու Սեբաստիան, Պոնտոսն ու Կիլիկիան, Բիւթանիան ինչպէս Թրակիան եւ միւսները:

Չկա՛յ հարեւան Պարտիզակն անգամ, Պոլսոյ քթին տակ, որ քանի մը տարի յաջորդաբար դարձաւ ջուրի ճամբայ՝ Պոլսոյ մտաւորականներուն համար ...

Բայց, եթէ այսօր չունինք Երկիրը երէկուան իմաստով, ունինք անոր ժողովուրդին ցիրուցան մնացորդները՝ ցամաքէ ցամաք:

Այսպէս, մասնաւորաբար արեւելեան գաղութները մեր աչքին կը կազմեն տեսակ մը «արեւելեան նահանգներ», աշխարհագրական փոփոխութեամբ:

Իրականութիւնը դիտելով փոխաբերաբար, մե՞ղք է, օրինակ, Սուրիան համարել Կիլիկիա, Պուլկարիան՝ Կարին, Յունաստանը՝ Տարօն եւն.:

Իսկապէս, նոյն ժողովուրդն է ամէն տեղ, քշուած՝ միեւնոյն փոթորիկէն եւ իրար խառնուած՝ աններեւակայելի այլազանութեամբ:

Եւ Փարիզն ալ համարելով ...Պոլիս, ի՞նչու, այս անմեղ ինքնախաբէութեամբ, չմտածենք նոր արշաւներու մասին:

Այսպէս, կ'առաջարկենք սարքել մտաւորականներու պտոյտ մը՝ դէպի արեւելք,— դէպի Պալքանները եւ Սուրիա:

Մեր երեսին մի՛ տաք դժուարութիւնները: Գիտենք,— ամէնէն առաջ ունինք՝ անցագրի եւ դրամի խնդիր:

Բայց, անգամ մը որ ձեռնարկին արժէքը գնահատուի, կը կարծենք թէ միջոցներն ալ կը գտնուին:

Անկարելի չէ հաւաքական անցագիր ճարել, այս կամ այն երկրին համար, մէկ – երկու ամսուան պայմանաժամով:

Եւ դրամն ալ կարելի է ճարել, համաձայն մասնակցողներու նիւթական կարողութեան եւ կամաւոր աջակցութեանց:

Մենք առ այժմ մէջտեղ կը դնենք միայն գաղափարը, այն վստահութեամբ թէ պիտի խանդավառէ շատ – շատերը:

Մեր շրջապատին մէջ, կը ճանչնանք երիտասարդ գրագէտներ, բժիշկներ եւ արուեստագէտներ, որոնք պատրաստ են այս ամառ իսկ ճամբայ ելլելու դէպի Սուրիա կամ Յունաստան: Ոչ թէ պարզապէս պտտելու, այլ գործ արտադրելու համար:

Աւելորդ պիտի ըլլար ծանրանալ ձեռնարկին բազմազան առաւելութեանց մասին: Մանաւանդ, եթէ մասնակցողներուն մէջ գտնուին ամէն ասպարէզի մարդիկ:

Ամէն բանէ առաջ, տարրական պահանջ մըն է սերտացնել, ամրապնդել կապերը՝ գաղութէ գաղութ:

Փարիզը պէ՛տք է որ ճանչնայ միւս գաղութները — նոյն իսկ Ֆրանսայի գաւառական գաղութները:

Պէտք է երթալ եւ աչօք – բացօք տեսնել թէ ի՛նչպէս մարդիկ ինքնապաշտպանութեան պայքարը կը մղեն բազմագլխանի հրէշի մը դէմ որ կը կոչուի օտարութիւն: Թէ ի՛նչպէս, համատարած թշուառութեան մէջ, բոյներ կը ծլին ու կը ծաղկին, ի խնդիր կորուսեալ հայրենիքին:

Եթէ գացողը իր հետ կախարդանք մը պիտի տանի, տասն անգամն ալ պիտի շահի, թարմանալով հոգեպէս եւ ընդլայնելով իր հորիզոնը:

Ի հարկէ լաւ պիտի ըլլար եթէ այդպիսի արշաւ մըն ալ սարքուէր դէպի Հայաստան:

Բայց, ի՞նչ օգուտ խօսիլ այնպիսի բաղձանքներու մասին որոնց իրականացումը կախում չունի մեր բարի կամքէն ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՒԵԼԻ ՀԻՒՐԵՐ՝ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Պ. Պ. ՍՏԱԼԻՆ, ՄՈԼՈՏՈՎ, ՑԱԼՏԱՐԻՍ, ԹԻԹՈՒԼԷՍՔՕ ԵՒՆ.

Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Այս աշնան, Էնգիւրի կեդրոնը պիտի ըլլայ քաղաքական ու բարեկամական կարեւոր այցելութեանց: Հանրապետութեան հռչակման տասներորդ տարեդարձին առթիւ, դրացի պետութեանց վարիչներէն շատերը Էնգիւրի պիտի գան եւ մեր կառավարութեան հիւրը պիտի ըլլան:

Էնգիւրի այցելելիք բարեկամ երկիրներու պետական անձերուն մէջ կը գտնուին ամէնէն առաջ ռուս կառավարութեան անդամները: Մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Պ. Ստալին, Խորհրդային Միութեան վարչապետ Պ. Մոլոտով, արտաքին գործավար Պ. Լիթվինով եւ խորհրդային բանակի ընդհանուր հրամանատարը Հոկտեմբերի վերջերը Էնգիւրի գալով, Հանրապետութեան տարեդարձի հանդէսներուն ներկայ պիտի ըլլան եւ պիտի տեսակցին մեր կառավարութեան պետերուն հետ: Յարգելի հիւրերուն ի պատիւ, հացկերոյթներ պիտի տրուին:

Յունաստանի վարչապետ Պ. Ցալտարիս եւ արտաքին նախարար Պ. Մաքսիմոս ալ Հոկտեմբերին Էնգիւրի այցելելով, ներկայ պիտի գտնուին Հանրապետութեան տօնի հանդէսներուն:

Աւելի առաջ գրուած էր թէ Ռումանիոյ արտաքին նախարար Պ. Թիթուլէսքօ ալ աշնան Էնգիւրի պիտի այցելէ: Շատ հաւանաբար այս այցելութիւնն ալ զուգադիպի Հանրապետութեան տարեդարձի հանդիսութեանց: Այս կերպով, Էնգիւրիի մէջ պիտի ունենանք բազմաթիւ հիւրեր:

Ի՞նչ կը պատրաստուի Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի միջեւ

Սոֆիայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւատեն թէ Ըսմէթ փաշա Սոֆիա պիտի այցելէ յառաջիկայ սեպտեմբերին: Այս առթիւ, պուլկարական կառավարութիւնը իր վերջնական պատասխանը պիտի տայ Պուլկարիոյ, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ ծրագրուած համաձայնութեան մը առաջարկին: Այս համաձայնութիւնը եթէ յաջողի, պիտի կազմէ տեսակ մը Պալքանեան Լոքառնօ՝ երեք պետութեանց միջեւ:

Ամերիկա ալ կը պատրաստուի ճանչնալ Խորհրդային իշխանութիւնը

Մ. Նահանգներու մեծ օրաթերթերը երկար խմբագրականներ կը տպեն խորհրդային իշխանութեան ճանաչման մասին:

Այս առթիւ, խօսելով ռուսական հին պարտքերու մասին, «Նիւ Եորք Թայմզ» կ'ըսէ թէ նկատի ունենալով եւրոպական պետութեանց բռնած դիրքը՝ իրենց պարտքերուն հանդէպ, Մոսկուան ալ կրնայ շահեկան առաջարկներ ընել:

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» գիտել կու տայ թէ ժամանակ է շեշտակի դիտելու դէպքերը եւ թէ կառավարութիւնը պարտաւոր է տեղի տալ տնտեսական ճնշման, որ անհրաժեշտ կը դարձնէ խորհրդային իշխանութեան ճանաչումը: Թերթը կ'աւելցնէ թէ վերջերս կարեւոր խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են Ուաշինկթընի մէջ, ճանաչման մասին: «Քանի որ այսպիսի խօսակցութիւնները կը շարունակուին, կը նշանակէ թէ Ուաշինկթընի քաղաքական շրջանակները տրամադիր են վերահաստատելու դիւանագիտական յարաբերութիւնները երկու երկիրներու միջեւ»:

Ամերիկեան թերթերը այնքան լաւատես են որ, հիմակուընէ Մոսկուայի հաւանական դեսպանին անունն ալ կու տան:

Գերմանիա եւ Վատիկան համաձայնեցան

ՄԵԾ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ ՀԻԹԼԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Յուլիս 8ին Վատիկանի մէջ նշանագրուեցաւ Գերմանիոյ հետ կնքուած պայմանագիրը (Քոնքորտա): Վերջնական ստորագրութիւնը տեղի պիտի ունենայ քանի մը շաբաթէն: Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ ֆոն Փափէն, Գերմանիոյ փոխ – վարչապետը, որ Հիթլէրի լիազօրն էր բանակցութեանց համար.

— «Այս համաձայնութեան կնքումը տեսականօրէն կարեւոր է, որովհետեւ, գերմանական պետութեան հաստատումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, կը կարգադրէ մեր պետութեան իրաւական յարաբերութիւնները՝ Վատիկանի հետ: Այս բանը մինչեւ հիմա վերապահուած էր գերմանական զանազան պետութեանց: Իրաւասութիւնները յստակօրէն սահմանուած ըլլալով, այսուհետեւ որ եւ է հակամարտութիւն չի կրնար ծագիլ պետութեան եւ եկեղեցիին միջեւ:

⁂ Այս միեւնոյն առթիւ, Պ. Հիթլէր յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ուր կ'ըսէ.

— «Համաձայնութեան Գերմանացիները այժմ ամէն երաշխաւորութիւն ունին, որով կրնան առանց պայմանի յարիլ ազգային – ընկերվարական կարգ ու սարքին: Այն կաթոլիկ կազմակերպութիւնները որոնք լուծուած էին — յաճախ առանց կառավարութեան գիտութեան — պիտի արտօնուին նորէն, ցորչափ իրենց գործունէութիւնը կը սահմանափակեն կրօնական գործերու մէջ. եւ առնուած են կաթոլիկ մամուլին դէմ տնօրինուած միջոցները: Կը յուսամ թէ յառաջիկային քաղաքականութիւնը եւ կրօնը պիտի անջատուին, ի սէր խաղաղութեան որուն այնքան պէտք ունի գերման ժողովուրդը »:

Միեւնոյն ատեն կը ծանուցուի թէ չեղեալ պիտի համարուին կարգ մը կաթոլիկ պետերու դէմ ձեռք առնուած միջոցները:

⁂ Կնքուած պայմանագիրը կը բաղկանայ 35 յօդուածներէ: Բնագիրը պիտի հրատարակուի վերջնական ստորագրութենէն յետոյ: Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիոյ կաթոլիկները իրաւունք չունին քաղաքական ընկերակցութիւններ կազմելու եւ այն կազմակերպութիւնները որ յայտնապէս կրօնական չեն, կառավարական հսկողութեան պիտի ենթարկուին: Միւս կողմէ, կառավարութիւնը պիտի ճանչնայ եկեղեցական գոյքերը: Զուտ կրօնական ընկերակցութիւնները պիտի թոյլատրուին եւ եկեղեցին որոշ ազատութիւն պիտի վայելէ ուսուցման համար: Փոխան երեք դեսպանութեանց (Գերմանիա, Փրուսիա եւ Պավարիա), Պերլին Վատիկանի մէջ պիտի ունենայ՝ միայն մէկ դեսպան: Այս կերպով Պավարիա կը կորսնցնէ իր առանձնաշնորհեալ դիրքը, եւ Գերմանիոյ կաթոլիկ կուսակցութիւնը, որ այնքան մեծ դեր կատարած է ժամանակակից Գերմանիոյ պատմութեան մէջ, ամբողջովին կ'անհետանայ իբրեւ քաղաքական ուժ: Կաթոլիկ կրօնական ուսուցումը պարտաւորիչ պիտի ըլլայ մեծամասնաբար կաթոլիկ շրջաններու մէջ, Պապը պիտի կրնայ ազատօրէն ընտրել իր եպիսկոպոսները, պարզապէս իր անուանումը տեղեկացնելով կառավարութեան, քաղաքային ամուսնութիւնը կրօնականէն առաջ պիտի կատարուի եւն.: Մէկ խօսքով, Պապը պաշտօնապէս կը ճանչնայ հիթլէրական իշխանութիւնը:

Այս համաձայնութիւնը անուղղակի հարուած մըն է Աւստրիոյ համար, որովհետեւ Վատիկան այլեւս չպիտի կրնայ ուժ տալ վարչապետ Տոլֆուսի, որ հիթլէրական իշխանութեան դէմ կը պայքարի՝ կրթնած կաթոլիկ հոսանքին:

Նորօրինակ խտրութիւններ Գերմանիոյ մէջ

ԱՆԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՍԻՒՆԻՆ ՊԻՏԻ ԳԱՄՈՒԻՆ, ԵԹԷ...

Գերմանական քաղաքի մը՝ Համմի բնակիչներէն եօթը հոգի սեւ ցանկը անցան, Հրեաներէն ապրանք առած ըլլալով: Այս առթիւ Նացիներու մարտական խումբը հրատարակելով անոնց անունները, կ'ըսէ.

— «Գիտակից՝ իրենց արարքին յանցապարտութեան, այս Գերմանացիները զգուշացած են բացէ՛ի բաց հրէական խանութները մտնելու, եւ սողոսկած են ետեւի դուռներէն, կամ հեռախօսով կատարած են իրենց ապսպրանքները»:

⁂ Հիւանդութեան դէմ ապահովագրութեան ընկերութիւնները չպիտի վճարեն իրենց անդամները քննող հրեայ բժիշկներուն վարձքը, եթէ հիւանդները իրենք ալ ոչ – արիական (հրեայ) չեն:

Պերլինի, Ֆրանքֆորթի, Նիւրէնպէրկի եւ ուրիշ քաղաքներու թաղապետական աւազաններուն մէջ արգիլուած է ընդունիլ Հրեաներ:

Գերմանիոյ կոյրերու ընկերակցութիւնը որոշեց իր կանոնագրին վրայ աւելցնել նոր յօդուած մը, որով կը վտարուին հրեայ կոյրերը:

Ալէնշթայնի քաղաքապետական խորհուրդին նախագահը առաջարկեց ջնջել հրէական կրօնական ուսուցման համար սահմանուած վարկերը:

Միւնիխի քաղաքին հիթլէրական մասնաճիւղը հրաման մը հրատարակեց, որով Նացիներուն կ'արգիլուի յաճախել հրէական սրճարաններ, ուր կրնան Հրեաներու հանդիպիլ.

⁂ Բժշկական ասպարէզէն վտարուած հրեայ բժիշկներու թիւը կը հասնի վեց հազարի, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Միայն Պերլինի մէջ ապահովագրական ընկերութիւններէն վտարուած հրեայ բժիշկներուն թիւն է 1500:

⁂ Այնշթայն, որ զրկուած է գերմանական հպատակութենէ, հաւանեցաւ ստանձնել Երուսաղէմի եբրայական համալսարանին բնագիտական ճիւղին տեսչութիւնը:

⁂ Պրունշվիքի շրջանին մէջ, Հարցի լեռներուն ստորոտը, վերահաստատուեցաւ անարգութեան սիւնին գամելու սովորութիւնը, որ ի պատուի էր ժամանակին եւ Ֆրանսայի մէջ փոփոխուեցաւ 1789ին, յետոյ ջնջուեցաւ 1848ին:

Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյց մը կ'ըսէ թէ՝ ո՛վ որ կ'անարգէ վարչապետ Հիթլէրը կամ հանրային կարգ ու սարքին դէմ կը գործէ, ամբողջ օր մը պիտի գամուի անարգութեան սիւնին եւ պիտի ցուցադրուի:

⁂ Ներքին նախարարութեան մէկ հրամանագրով, ջնջուեցան երեսփ. ժողովին եւ բոլոր շրջանային, քաղաքապետական եւն. ժողովներուն մէջ գտնուած ընկերվարական երեսփոխաններուն պաշտօնները:

⁂ Պերլինի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց հանրապետութեան առաջին նախագահին՝ հանգուցեալ Էպէրթի որդին:

⁂ Ներքին նախարարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է, որուն համաձայն պիտի կրնան զաւակ ունենալ ֆիզիքապէս կամ բարոյապէս արատաւորուած եւ ժառանգական ախտերու ենթակայ անհատները:

Վիճակագրութեան մը համաձայն, յիմար մը պետութեան կ'արժէ օրական 4 մարք, խուլ – համրը՝ 5, ոճրագործը՝ 3.50, մինչդեռ բազմաթիւ վարձու աշխատաւորներ չեն կրնար բաւարար գումար ստանալ, ապրելու համար: Մշակուած օրինագծով, պարտաւորիչ ամլութեան (ործատում) պիտի ենթարկուին այն անհատները որոնց զաւակ ունենալը չարիք է: Ործատման փորձը կատարուած է արդէն, եւ բոլորովին անվնաս է: Յառաջիկային քրէական յանցաւորներ ալ ործատման պիտի ենթարկուին:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԿԸ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԻ...

Պոլսէն կը գրեն թէ անասուններու պաշտպանութեան հոսանքը օրէ օր կը ծաւալի Թուրքիոյ մէջ:

Այսպէս, արգիլուած են ուղտամարտը եւ աքլորամարտը: Արգիլուած է նաեւ ազատել թռչունները եւ փճացնել ծիծեռնակներու բոյները:

Իսկ ջարդն ու թալա՞նը, փախկասուն հանըմներ եւ էֆէնտիներ...

Հայ սկաուտներ Միջազգային Ճամբարին

Գրած էինք թէ մօտերս Պուտափէշթի մօտ տեղի կ'ունենայ սկաուտներու միջազգային ճամբարը ու Ֆրանսահայ սկաուտներ եւս պիտի մասնակցին անոր

Այժմ կը տեղեկանանք որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ շրջանի Ֆիլիպէի եւ Փազարճըքի մասնաճիւղերէն 8 — 10 սկաուտներ պիտի մեկնին Պուտափէշտ՝ մասնակցելու համար նոյն ճամբարին:

Պուլկարիոյ հայ սկաուտները, պուլկար սկաուտական կազմակերպութեան կողմէ ճանչցուած են իբրեւ ուրոյն հայկական բաժին եւ իրաւունք ունին իրենց ազգային դրօշը կրելու եւ պարզելու: Որով, անոնք Պուտափէշթի ճամբարին պիտի մասնակցին հայկական եռագոյնով:

Նախագահ Րուզվէլթ կը հրամայէ կրճատել ԲԱՄՊԱԿԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

5,556,000 ԱՐՏԱՎԱՐ ՊԻՏԻ ՓՃԱՑՆԵՆ

Նախագահ Րուզվէլթ կիրակի օր ձայնարձակին առջեւ անցած, ի միւրս Ամերիկայի հաղորդեց նոր հրամանագիր մը, որուն համաձայն պիտի սահմանափակուի բամպակի մշակութիւնը, թէ իբրեւ հայրենասիրական պարտականութիւն եւ թէ իրենց անձնական շահուն համար: Այս առթիւ, նախագահը կ'ըսէ թէ իր սեփական դաշտին մէջ մշակուած բամպակին համար ալ ծիծաղելի գիներ առաջարկած են:

Իբրեւ հետեւանք այս հրամանին, բամպակագործները յանձն առին փճացնել 5,556,000 արտավար տարածութեամբ բամպակ՝ յառաջիկայ հունձքէն: Կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ յաջողութեամբ պսակուած են արտադրութիւնը կրճատելու համար կատարուած փորձերը: Տրուած պայմանաժամը պիտի երկարաձգուի, որպէսզի կարելի ըլլայ կատարելապէս իրականացնել երեք միլիոն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԱՅ ԵՐԳԻՆ ՓԱՌՔԸ

ԹԱՒՐԻԶ.— Յորհրդաւոր եւ լուռ գիշեր է։ Պարզ ու պայծառ է երկինքը, որուն մուգ-կապոյտին վրայ կը պլպլան աստղերը, մինչ լուսինն ալ նազելաշուք տեսքով իր լոյսը կը սփռէ ամէն կողմ։

Ահա հանդիսավայրը, ազգային կեդր. դպրոցի բակին մէջ, բաց երկինքին տակ։ Կանաչահիւս կամար մը՝ դրօշակներով ու լոյսերով զարդարուն. Պարզ ամբիոն մը, որուն աջակողմը՝ գորգազարդ պատուանդանի մը վրայ հաստատուած է Հայ Երգի եւ Երաժշտութեան երբեմնի հանճարեղ վարպետ այժմ տարաբախտ՝ Կոմիտաս վարդապետին մեծադիր նկարը, շրջապատուած դափնեձեւ պսակով եւ թարմ ու անուշաբոյր ծաղիկներով։ Հասարակ նկար մը, որ թէեւ չունի նրբութիւն եւ արուեստական գեղեցկութիւն, բայց պսակին ու ծաղիկներուն մէջ, վէտվիտուն լոյսերուն տակ ունի տեսակ մը խորհրդաւորութիւն եւ տխրադին ու ցաւագին արտայայտութիւն։ Սրածայր վեղարին տակէն կը փայլին զոյգ մը աչքեր, որոնք անհուն տառապանքի եւ խորտակուած սրտի մը հարազատ արտայայտութիւնն ունին իրենց խորքին մէջ։

Հանդիսականներու աչքերուն մէջ ափսոսանքի նայուածք մը կը տեսնուի եւ կարծես թէ բոլորն ալ ի խորոց սրտի կ'ողբան կորուստը Կոմիտաս վարդապետի հանճարին — «Հազա՛ր ափսոս Հայր Կոմիտասը»։

Այնտեղ է հայ ժողովուրդը իր բոլոր խաւերով ու դասակարգերով, կան նաեւ օտարազգիներ։ Ահա մեր սիրելի Սրբազանը, որ տարաբախտ վարդապետին հետ Էջմիածնի Ճեմարանին մէջ աշակերտներ եղած են 1880ական թուականներուն եւ ապա ուխտակից ու միաբանակից Մայր Աթոռի վանքին։ Հոգեւորականներու շարք մը, մտաւորականներ, վաճառականներ, արհեստաւորներ, խոնարհ ու համեստ խաւեր։ Ժողովրդական կատարեալ համախմբում մը։ Չէ՞ որ յաւէտ դժբախտ Կոմիտաս վարդապետը գերազանցօրէն ժողովրդական արուեստագէտ մըն էր, ժողովուրդի ծոցէն ծնած ժողովուրդին մէջ ապրած եւ անոր երգերով համբաւ ձեռք բերած էր։

Հիմա, պատին տակ կանգնած էր երկսեռ երգչախումբը։ Պատանիներ եւ չափահասներ են որոնք ամիսներ շարունակ մասնակցեր են երգի փորձերուն, հաճոյքով եւ անտրտունջ կատարելով իրենց աշխատանքները։ Ամբիոնին վրայ կը բարձրանայ հմուտ երաժիշտ եւ երեսուն տարիներու ուսուցչական արդիւնաւէտ գործունէութեամբ երախտաւոր Լեւոն Գրիգորեանը՝ ղեկավարելու համար 130 հոգիէ բաղկացած քառաձայն երգչախումբն ու լարաւոր նուագախումբը։

Լեւոն Գրիգորեանը երկարատեւ փորձեր եւ տառապալից աշխատանքներ կատարելէ յետոյ, լիովին յաջողեցաւ արդարացնել իր վրայ դրուած յոյսերը։ Երգչախումբ-նուագախումբի ղեկավարութիւնը նորութիւն չէր Լեւոն Գրիգորեանին համար, սակայն մեր միջավայրին համար երգչախումբի 130 հոգիներու թիւը աննախընթաց նորութիւն մըն էր։

Կոմիտասեան քառաձայն երգերու կամ մեներգներու վերլուծումը չէ որ պիտի տամ, այլ անձնական տպաւորութիւններս են որ կ'արձանագրեմ, ազգային-ժողովրդական երգերու ոգին, անոնց պատկերաւոր եղանակներն ու ներշնչումները որ թեւ ու թռիչք կուտան մեր երեւակայութեան։

«ՀԱՅՐԵՆԱՑ ՍԻՐՈՎ...».— Թագմաշուէչ եղանակը կը թնդացնէ օդը եւ սիրտերը կ'ելեւէջեն։ Որքա՜ն եռանդ ու հզօր շունչ կայ այս եղանակին մէջ որուն արձագանգները հովի թեւերով կը թռին շա՜տ հեռուները եւ խոր տպաւորութիւն կը թողուն հասարակութեան վրայ, որ երկարատեւ ու բուռն ծափերով իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ։

«ՍԱՐԵՐԻ ՎՐՈՎ ԳՆԱՑ...».— Իր սիրած աղջկան կարօտն ու սէրը սրտին պահած, տղան օր մըն ալ ելաւ ու զինուոր գնաց, «ոչ լուր էր նա, ոչ կաքաւ», բայց թա՜ւ գնաց...։ Աղջիկը տեսաւ իր եարը, որ երազի նման անհետացաւ, սկսաւ երգել ու գովքն ընել «սարերի վրով» հեռացող տղային։ Կը լսենք աղջկան սրտայոյզ ձայնը, իր սիրերգի մելամաղձ եղանակը, որ զուգորդուելով բովանդակութեան հետ, մեր տեսողութեան առջեւ կը բանայ կանաչազարդ լեռնալանջ մը, որուն վրայէն սիրահար տղան հրացանն ուսին զանգազ քայլերով կը հեռանայ, մինչ աղջիկն աղբիւրին մօտ կանգնած աղջիկը այրուած սրտով իր սէրը կ'երգէ ... Լեւոն Գրիգորեանը լիուլի կրցաւ տալ մեզ երազանքն ու երեւակայութիւնը «սարերի վրով» հեռացող տղուն եւ անոր կարօտով այրուած աղջկան։

«ՄԱՐԷՆ ԵԼԱՒ...».— Ժողովրդական անոյշ սիրերգ մը, որ ծանր ու մեղմ կը սկսի եւ ապա առոյգ ու եռանդուն շեշտ կը ստանայ։ Սիրահար աղջիկն է, որ իր եարին գովքը կ'երգէ։ Տղան շա՜տ խորոտիկ է, մէջքին կապեր է ոսկի գօտի, իսկ աղջիկն ալ կարմիր խնձորի մը նման մտեր է այդ գօտիին մէջ։ Երգչախումբը լիաւիրտ, զուարթ եւ առոյգ շունչով կ'երգէ այս երգը, որ իր շուրջ կը սփռէ ոգեւորութիւն եւ ծափեր ու հրճուանք։

«ՍԻՐՏՍ ՆՄԱՆ ԷՐ...».— Վասպուրականի Շատախ եւ Ռշտունիք լեռնագաւառներու այս ժողովրդական սիրային ողբերգը առաջին անգամ հրատարակեց մեր հայրենաշունչ բանաստեղծ եւ ժողովրդագիր Գարեգին վարդապետ Սրուանձտեանցը՝ իր «Մանանայ» գրքին մէջ (1876, էջ 287)։ Կոմիտաս վարդապետ այս ողբերգին տուաւ «Անտունի» սխալ որակումը եւ նոյն իսկ քմահաճ տողեր եւ բառական փոփոխութիւններ մուցուց անոր մէջ։ Սակայն վարդապետը այս սիրային ողբերգին բուն եղանակը մշակեց, զարդարեց եւ անոր տուաւ հոյակապ կառուցուածք մը, որ այնքան համբաւաւորէն կ'արտայայտէ երգին ոգին ու բովանդակութիւնը։ Այս երգին դաշնաւորումը այնքա՛ն գեղարուեստական է ու վսեմ շունչով, այնքա՛ն հարազատ ու յուզիչ է, որ եւրոպացի հեղինակաւոր երաժիշտներն անգամ կը համարեն Կոմիտասեան երգերուն գլուխ գործոցը։ Յօրտակուած սիրող սրտի մը շատ խոր եւ անկեղծ ապրումներ կան այս ողբերգին մէջ։ Մութ ու մառայլ գիշեր է. սիրահար պանդուխտ տղան նստեր է գետի ափին եւ իր մենակութեան ու բնութեան լռութեան մէջ կ'ողբայ իր սիրող սիրտը, որ նման է փլած տուներուն, որոնց գերանները կոտրեր եւ սիւները խախտեր են։ Սիրտը դարձեր է ամայի եւ աւերակ տուն մը, ուր պիտի գան բոյն չինեն վայրի հաւքերը։ Սիրահար տղան կ'ընկճուի սիրոյ վշտին տակ, աչքերը դարձեր են արցունքի ծով, ալիքները կը զարնուին, բայց սեւ ու սպիտակ ծովերը (աչքի սեւ բիբն ու սպիտակուցը) իրար չեն խառնուիր։ Ու յուսահատ սիրահարը կ'ուզէ ինքզինքը զարնել տալ ու վարար գետերուն մէջ նետել եւ դառնալ «ձկանց ձագերաց» ընկեր (եւ ոչ թէ «ձագերացն կեր» ինչպէս տպուած է՝ սխալ բացատրութեամբ)։

Շամիլ Գէորգեանը թէեւ քիչ մը անհամարձակ, բայց զգացումով եւ բաւական յաջող երգեց այս երգը, որուն ջութակի եւ թաւջութակի ընթացք եւ հաճելի նուագով ընկերացան Վարդգէս եւ Թուրիկ Գրիգորեանները եւ Արշամ Գասմազրեանը, բոլորն ալ արժանանալով բուռն ծափերու։

«ՀՕՎ ԼԻՆԻ...».— Ժողովրդական պարերգ է, եղանակը աշխոյժ եւ առոյգ։ Երգչախումբը կ'երգէ կատարեալ յաջողութեամբ։ Կը զգաս, որ գեղջկական շուրջ պարը սկսած է, մէկը կ'երգէ, միւսները կը ձայնակցին, հով քամին կը փչէ, շուրջ պարը երթալով կը տաքնայ։ Գ. եւ Դ. ձայները կատարելապէս ներդաշնակ, կորովի եւ հաճելի էին՝ երբ «Դէ՛ զարկէք դանէք, հողը հանէք» տողը կ'երգէին։ Անսահման ուրախութեամբ լսեցինք «Հօվ լինի»ն եւ բուռն ծափերու պահանջով ղեկավարը կրկնեց այս երգը՝ կրկնակի հաճոյք տալով հանդիսականներուն։

«ԲԷԼԷՐ ՑՈԼԷՐ...».— Այս անմեղ ու հարազատ ժողովրդական սիրերգը միջակ թեթեւ եւ թրթռուն եղանակ ունի զոր Կոմիտաս վարդապետը հարազատօրէն կրցած է զուգորդել բովանդակութեան հետ։ Օր. Հրաչուհի Գէորգեանը մեներգեց այս երգը, որուն ջութակի նուագով ընկերացան Լեւոն Գրիգորեանը եւ ուրիշներ։

«ՇԻՐԱՆԻ ՇԱՌ...».— Կանչ, աղերսանք, խնդրանք կայ այս երգի տողերուն ու եղանակին մէջ, որուն բուկերի [illegible] յաջող եւ ուժգին ձայնով երգեց Հայկ Բաբայեանը, իսկ խումբն ալ անոյշ ու հաճելի ներդաշնակութեամբ կրցաւ ձայնակցիլ։

«ՀԱՐՍԱՆԻՔ...».— Լսեցէ՛ք հայկական-գեղջկական հարսանիքը. հին օրերու, քաղցր յուշերու պատկերն ու նկարագրութիւնն է, երգ-եղանակով, ձայներով ու կանչերով։ Առաւօտ է, բացուեր է բարի լուսը, Աստուած թող պահէ ամէնուս, թող քաղուի թշնամիին աչքին լուսը։ Ահա կուգայ հարսանեկան թափօրը՝ «դհոլ-զուռնայի» առաջնորդութեամբ։ Նախ մեղմ ու հաճելի եղանակ մը որ խումբին մէջէն մէկը կ'երգէ (Օր. Անելկա Գասմազրեան) եւ ապա կը ձայնակցին բոլորն ալ։ Կը լսուին հարսնեւորներու ուրախ կանչերը, թմբուկին ներդաշնակ զարկերը, մեներգողին ձայնը։ Ու այս բոլորը իրար կը խառնուին միշտ համաչափ եւ կատարեալ ներդաշնակութեամբ, որուն վրայ աչալուրջ պահակի մը նման կը հսկէ ղեկավարը, ձեռքերու, աչքերու շարժումներով կը տիրէ ու կը հրամայէ բոլորին հաւասարապէս, իր աչքերը ուղղուած են ամէնուն, եւ աչք ամէնեցուն իրեն կը նային։ Յաջողութեամբ կը վերջացնէ այս երգն ալ, ամբիոնէն վար կ'իջնէ յուզուած, յոգնած եւ ճակատին քրտինքը սրբելով մինչ ծափերը կ'որոտան եւ կը պահանջեն որ կրկնուի։ Անկարելի է մերժել։ Ու կը կրկնուի «Հարսանիք»ը նոյն յաջողութեամբ։

«ՏԷՐ ՈՂՈՐՄԵԱ...».— Կոմիտաս վարդապետին ներդաշնակած այս կրօնական աղերսալի երգը ունկնդիրներուն սիրտերը կը լեցնէ հոգեւոր ապրումներով։ Լեւոն Գրիգորեանը խորապէս ըմբռնած էր «Տէր Ողորմեա»յի մելամաղձոտ ոգին եւ բոլոր այնմ ալ սորվեցուցած էր երգչախումբին, որուն Ա. ձայնի մեղմ, յուզիչ ու նուրբ գլխաձայնի եղանակը խոր տպաւորութիւն թողուց հասարակութեան վրայ, որ կարծես իր աղերսանքը դէպի երկինք կ'առաքէր եւ Աստուծմէ փրկութիւն կը խնդրէր տարաբախտ վարդապետին համար...

«ԼՕ՛, ԼՕ՛, ԼՕ՛,...».— Երեւակայութեան թռիչք առած կը սլանանք դէպի Վանի գեղածիծաղ ծովակին ափերը եւ կը դիտենք Սիփանայ սէգ սարը, որուն լանջերուն վրայ հայ կարիճներն ու քաջերը «չոռով գալիս են մեռնում»։ Արիւնը կ'եռայ անոնց բոլորոք սրտին մէջ։ Թշնամին մէջտեղ կ'ելլէ, կը սկսի կատաղի եւ արհաւորական կռիւը. «լօ՛ լօ՛ լօ՛»։ Հսկայ Սիփանը կը թնդայ, թշնամին պարտուած կը հեռանայ եւ ռազմերգի վերջին արձագանգները տակաւ առ տակաւ կը մարին Սիփանայ լեռնաշխարհներուն մէջ։ Ահա այն տպաւորութիւնն ու պատրանքը, որ կուտայ մեզ Սիփանայ այս գոռ ու կորովի ռազմերգը։ Երգչախումբին ղեկավարը հազիւ թէ ձեռքերը կ'իջեցնէ, մինչ հասարակութիւնը որոտընդոստ եւ երկարատեւ կը ծափահարէ եւ գոհութեան ու գոհունակութեան բացագանչութիւններ կ'ուղղուին երգչախումբին եւ իր հմուտ վարիչին։

Հանդէս-համերգը վերջացած է։ Կէս գիշեր է արդէն։ Հանդիսականները կամաց կամաց կը հեռանան։ Բոլորի դէմքին վրայ կը նկատեմ անհուն գոհունակութիւն եւ խոր տպաւորութիւն, ինչ որ զգացեր էին նոյնիսկ օտարազգիները։ Դժուարահաճ մարդիկ տեսայ, որոնք Լեւոն Գրիգորեանի ձեռքը բռնած իրենց հիացումն ու շնորհակալութիւնը կը յայտնէին երգերուն համար։ «Կոմիտասի օր»ը (10 յունիս, 1933) Թաւրիզի հայութեան համար միշտ անմոռաց ու յիշատակելից պիտի մնայ իբր հայ ժողովրդական երգին տօնը, իբր հայ երգի փառքին օրը։

«Կոմիտասի օր»ի այս պատուոյ եւ յարգանքի հանդէս-համերգը ունէր նաեւ իր գրական բաժինը — բանախօսութիւններ եւ արտասանութիւններ։

Թաւրիզի Հայոց Կուլտուրական(*) Միութեան վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ «Կոմիտասի օր»ի յանձնախումբի կազմակերպութեամբ կատարուած այս երաժշտական-գրական պատուոյ երեկոյթը իրական վայելք մը եղաւ Թաւրիզի Հայութեան համար։ Մեր առաջարկն է, որ այսուհետեւ ամէն տարի, յունիսի սկիզբները, Թաւրիզի մէջ տեղի ունենայ նման հանդէս-երեկոյթ մը, երաժշտական-գրական բովանդակութեամբ՝ նուիրուած հայ երգին, երաժշտութեան։ Իսկ Լեւոն Գրիգորեանին ալ կը մնայ «Կոմիտասի օր»ի առթիւ համախմբուած դպրոցէն ներս եւ դուրս եղած երգիչներէն կազմել «Կոմիտաս Երգչախումբ» անունով մնայուն խումբ մը, որուն պէտքը մեր գաղութին համար շատ նշանակալից է, անկախ դպրոցական երգչախումբերէն։

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

(*) Լաւագոյն եւ հարազատ պիտի ըլլար եթէ «Կուլտուրական»ը փոխուէր եւ Միութիւնը կոչուէր «Թաւրիզի Հայոց Մշակոյթի տուն»։ (ԽՄԲ.— Մենք ալ կը ձայնակցինք)։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏԸ ԽԵՆԹԵՑՆՈՂ ԵՐԵՔ ԳԻՐՔԵՐ»

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, «Միլլիյէթ» ատենէ մը ի վեր կը հրատարակէ պատմական դրուագներ, պալատական քարտուղարի մը կողմէ, որ հաւանաբար Նազիֆ Սիւրուրին է։ Արդէն տուած էինք երկու թարգմանութիւններ, առանց որ եւ է մեկնութեան։ Պարբերաբար պիտի տանք նաեւ ուրիշ նմոյշներ, իբրեւ նիւթեր ժամանակակից պատմութեան համար—

1317 (1901) թուականին։ Ապտիւլ Համիտ Եըլտըզի իր յարկաբաժնին մէջ թիկնաթոռի մը խորը ընկողմանած է գունաթափ եւ գլխահակ. Ձեռքը կայ աղերսագրի ձեւով մեծ թուղթ մը։ Ջղային նոպայ մը կ'անցնէ։ Կը դողայ եւ ձեռքը թիկնաթոռին թեւին զարնելով կը պոռայ պահակին.

— Առաջին եւ երկրորդ քարտուղարները հիմա ինծի կանչէ։

Ա. քարտուղար Թահսին եւ Բ. քարտուղար Արապ Իզզէթ փաշաները թագաւորին բարկութեան պահակէն տեղեկ, շուարած ներս մտան։ Թագաւորը ձեռքի թուղթը երկարելով խուլ ձայնով մը ըսաւ.

— Տեսէք թէ թշնամիները ինչ զրպարտութիւններ կ'ընեն ինծի համար։

Ի՞նչ էր արդեօք զինքը այսքան սարսափեցնող այդ գրութիւնը։

Ես — Սէյիտ Ալի Հիւսէին անուն կրօնաւոր մը 120 էջնոց գիրք մը տպած էր Թունուզի մէջ, «Ս. գիրքին խեղաթիւրումները» անունով, ուր կ'ըսէր թէ Ապտիւլ Համիտ Քուրանի կարգ մը հատուածները ջնջած, ոմանք խեղաթիւրած, իսկ կրօնական ամէնէն յարգի Ցէր մուխթար, Թահրաւի, Մէվարիֆ, Իհեայի իմամը կայսրլի պէս իրեն անհաճոյ գիրքեր այրել տուած է։ Լոնտոնի «Թայմզ» թերթը այս գիրքին վրայ գրախօսական մը գրած էր զոր օտար մամուլի տնօրէն եւ պալատին թարգմանիչ Նշան էֆ. թարգմանելով ղրկած էր Սուլթանին։

— Թո՛ւ լեցի որ ես այդպիսի բաներ ըրած ըլլամ. ամբողջ սուտ ու չարախնդութիւն։ Եգիպտոսի տխրահռչակ Գատրին վերջերս գրած գիրքը, Սպանիացի Հրեային գիրքը եւ այս ինծի դէմ ոճրափորձեր են, որոնց մասին պէտք է աչալուրջ ըլլալ։ Հրամայեցէք ամէն կողմ որ արգիլեն այս գիրքերուն մուտքն ու տարածումը իմ կայսերական երկրիս մէջ, իսկ գրուողները պատժուին...։ Անկից զատ, Ջիյաէտտին մօլլայէն, Պուրսայի հաճի Ահմէտ էֆ.էն, Ահմէտ Միթհատ եւ Նազիֆ Սուրուրի էֆ.ներէն մասնախումբ մը կազմելով ազդու պատասխան մը տրուի անոնց եւ հերքուին զրպարտութիւնները։ Այս պատասխանը տանէք «Թայմզ» եւ «Թան» թերթերէն զատ Եգիպտոսի, Թունուզի եւ Պէյրութի մէջ ալ տպել տանք։

Այս անձնաւորութիւնները պալատ հրաւիրելով Թահսին փաշա պարզեց Սուլթանին փափաքը։

Մատենադարանապետ Ահմէտ էֆ. մեզի յանձնեց Ապտիւլ Համիտը խենթեցնող երեք գիրքերը որոնք էին—

1.— Արաբներուն նոր Սուլթանը (ֆրանսերէն)։

2.— Էս - սիյասէթ - իւս-սէրիէ ֆի Սիյասէթթիւր - րէյ, վէ Սէատէթ-թիր - րէիէ (արաբերէն)։

3.— Էթ - թահրիֆիսահիֆի ֆի Քիթապ - իւս - Շէրիֆ։

«Արաբներուն նոր Սուլթանը» գրուած էր Միսիս Ալ Նիծօ անուն սպանիացի հրեայ մը, ֆրանսերէն եւ ունէր 300 էջ։ Կ'ըսէր թէ բոլոր Արաբները միանալով միութենական պետութիւն մը կազմելու են որու մայրաքաղաքը պէտք է ըլլայ Եգիպտոս, իսկ կրօնապետութիւնը (խալիֆայութիւնը) զոր անիրաւաբար Թուրքերը գրաւած էին, պէտք էր անջատել ու անոր կեդրոնը հաստատել Մէքքէ կամ Մէտինէ, Հռոմի պապութեան, Երուսաղէմի պատրիարքութեան եւ Էջմիածնի կաթողիկոսութեան պէս։ Ցայտնի էր որ այս գիրքը թելադրուած էր օտար պետութեան մը կողմէ։

Երկրորդ գիրքը գրած էր Եգիպտոսի գատր Պէրէյէթ զատէ Ապտուլլահ Ճէմալէտտին էֆ. որ Պոլիսէն եւ Եգիպտոս գաղթած առաւ խալամական կրօնքին եւ խալամ համայնքներու շահերը պաշտպանող գիրքեր գրած էր Պոլիս, սակայն լաւ չըլլալուն սառաթիկ գաղթած էր։ Այս գիրքով ան կը պարզէր ի մէջի այլոց թէ Թագաւորները դժոխքի կրակէն չեն կրնար փրկուիլ, «Ամէնէն առաջին պայքարը (ջիհատ) բռնակալ Սուլթաններու դէմ քաջութիւն ցոյց տալով անխախտ քէն արդար խօսք խօսիլն է», եւ մանաւանդ Քուրանի մէջ հատուածը հիմ բռնելով կ'ըսէր թէ Մուհամմէտ վերջինն ըլլալով մարգարէներուն՝ խալիֆայութիւնը հազիւ 30 տարի կրնար տեւել անոր մահէն վերջ, որով, անկէ յետոյ եկող ու գալիքները «կեղծ խալիֆաներ» են։

Իսկ երրորդ գիրքին բովանդակութեան մասին վերը խօսեցանք։

Մասնախումբը սկսաւ հաւաքուիլ պալատին մատենադարանին մէջ, պալատին մատենադարանին մէջ։

Ահմէտ Միթհատ էֆ. որ ներհուն եւ բարի անձ մըն էր, յարեց թէ այդ երեք գիրքերուն նպատակն էր խալիֆայութիւնը տկարացնել, որով խնդրեց կրօնական անդամներէն որ հայթայթեն խալիֆայութեան օրինականութեան մասին Քուրանի հատուածները։ Ես ալ ձայնակցեցայ։ Բայց այս առաջարկը շատ ծանր ճնշեց ներկաներուն վրայ։

Բարեբախտաբար ճաշի ժամը եկաւ եւ գացինք հանդիպակաց սենեակ մը ուր ծալլապատիկ գետինը նստած սփռէի մը վրայէն ճաշեցինք, բայց չի կրցանք խօսիլ որովհետեւ ուրիշ հրաւիրեալներ ալ կային։

Ճաշէն յետոյ, Հաճի Ահմէտ էֆ. ըսաւ թէ խալիֆայութեան խնդիրը վերջի ձգենք. Քուրանի խեղաթիւրման մասին գալով, բոլորովին սխալ է։ Քուրանը 1300 տարի առաջ ինչ որ է, այն ձեւով պահուած է։ Հնագրերէն թող առնէ ամէնահին օրինակ մը եւ Մաթպաայի Օսմանիէյի մէջ տպուած նոր օրինակ մը եւ բաղդատէ։ Ստութիւնները ինքնին կը հերքուին։

Ջիյաէտտին մօլլա ըսաւ.— Կ'ըսեն թէ կարգ մը կրօնական գիրքեր այրուած են. Այդ նշանակուած գիրքերը այժմ Պոլսոյ մեր մատենադարաններուն մէջ կը գտնուին, եւ ամէն գրատան մէջ կը ծախուին։ Ուրեմն թշնամիներուն զրպարտութիւնը բացայայտ է։ Իսկ այդ խօսքերը ո՞րկէ բռնած են, պատմեմ։ Երկու տարի առաջ երկու խալամ տպագրիչներ լուր տուին թէ պարսկական խանի մը մէջ գաղտնաբար կը տպուին խեղաթիւրուած կրօնական գիրքեր ուր Դժոխքի եւ Արքայութեան ու Ադամ Եւայի մերկ պատկերները դրուած էին։ Ոստիկանութեան միջոցով այդ գիրքերը հաւաքելով ջնջուեցան, քանի որ մերկ պատկերներ դնել կրօնական գիրքերու մէջ ամօթի եւ բարոյականի հակառակ էր։ Ահա զրպարտիչները այս պարագան է որ կը շահագործեն։

Երկու երեք օրուան խորհրդակցութենէն վերջ այս երկու կէտերուն մասին պատասխանը խմբագրուելով Սուլթանին ներկայացուեցաւ։

Իսկ խալիֆայութեան խնդիրը շատ կնճռոտ էր։ Քուրանին մէջ սեւէն տրամադրութիւն չկար յայտնող թէ խալիֆայութիւնը Մարգարէէն յետոյ յաւերժ պիտի շարունակուի, ժառանգականօրէն պիտի տեւէ կամ դահաժառանգ կրնայ որոշուիլ եւ կամ թէ այս կամ այն անձին կրնայ պատկանիլ։ Ընդհակառակը Մարգարէն յայտնած էր թէ խալիֆայութիւնը չորս անձի միջեւ պիտի բաժնուէր երեսուն տարուան շրջանի մը համար։ Հետեւաբար, Ապպասեաններուն, Էմէվիններուն, Ֆաթիմներուն եւ ուրիշներու վարած խալիֆայութիւնը ճշմարիտ չէ այլ ոչ-օրինական։

Ահմէտ Միթհատ էֆ. այս բոլորը պարզելով կրօնականներուն հարցուց թէ այս երեսուն տարուան խնդիրը գոնէ անուղղակի կերպով հերքող փաստ մը գոյութիւն ունի՞ գրոց մէջ։

Քիթապճի Պաշը Հաճի Ահմէտ էֆ. պատասխանեց թէ խնդիրը շատ փափուկ է, խորը պէտք չէ մտնենք, այլ եղած հրատարակութեանց պէտք է պատասխանենք ընդհանուր ձեւերով։

Մինչ մեր խորհրդակցութիւնները կը շարունակէինք, արարողապետ Հաճի Ալի պէյ կ'երթայ Սուլթանին կ'ըսէ թէ այս մարդիկը օրերով կը գումարուին, կը խօսին կը խօսին եւ բան մը չեն կրնար գրել խալիֆայութեան պէս բացայայտ բանի մը համար։ Սուլթանն ալ կանչեր է Հաճի Ահմէտ էֆ.ն եւ ազդարարեր որ շուտ լմցնենք.

Պալատական այս էնթրիկները ստիպողական էին։ Ուստի, որոշեցինք ընդհանուր հանգամանքով մերժողական մը գրել եւ զայն ալ խմբագրեցինք։

Ապտիւլ Համիտ այսպիսի նրբութիւնները հասկնալու չափ հմուտ չէր բայց ուշիմ մարդ էր։ Հասկցաւ թէ խորը մտնել լաւ չպիտի ըլլար, որով մեր խմբագրածը բաւ համարեց։

Նամակներ գրուեցան Եգիպտոսի, Թունուզի, Պէյրութի եւ ուրիշ արաբ թերթերուն որ հերքեն զրպարտութիւնները։ Իսկ «Թայմզ»ի ալ յօդուածի մը հետ դրամ ղրկուեցաւ։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՅՑՈՒԼԻՍ

ԵՐԱԶՆԵՐԸ

Գիտութիւնը կ'ընդունի թէ մ[...] սած ատարկաններուն եւ [...] բան յիշողութիւնը կամ անոն[...] եղած խօսակցութիւն մը, [...] աննշան ըլլան անոնք, մեր մ[...] կը ձգեն խառնակ հետքեր, [...] ատեն ուղեղային որոշ աշխա[...] կը խմբաւորէ ու կը վերածէ [...] ներու։ Ուրիշ խօսքով, կ'ե[...] րողութիւններ կամ իրեր, [...] զանոնք տեսած ենք, կամ ան[...] ոին խօսուած է մեզի։

Երազը միշտ միեւնոյն [...] ներկայացներ մեզի իրերը, [...] ոին ծանօթութիւն ունեցած [...] այնպէս ինչպէս որ տեսած [...] նենք։ Անկէ զատ, շատ մը [...] թիւններ խառնակ կ'երեւին մ[...] թէ մեր յիշողութիւնը ծնունդ [...] լրացուցիչ գաղափարի մը, [...] գին առաջ կը բերէ ուրիշ մը [...]

Առնենք օրինակ մը.— Ծ[...] եղած ենք մէկու մը յուղարկ[...] թեան, որուն հետ մտերմ[...] կամ խնճոյքի մը գտնուած են[...] երազենք որ այդ մարդը կամ [...] մահուան անկողինին կամ [...] ելլելով, գինի պիտի հրամցն[...] կամ պիտի պարէ մեզի հետ. [...] մէկը մեր ներկայութեան [...] մասին խօսած է, մեր երազին [...] բացանի գաղափարը ծնունդ [...] որոտրդութեան։ Մեր հրացան[...] քաշենք նապաստակի մը վրայ, [...] կայն հարուածը վրիպելով, [...] սպաննենք պահնորդ մը, պիտի [...] կալուինք, եւ դատարանին առ[...] նալով ապացուցանել մեր [...] թիւնը, մահուան պիտի դատ[...] տուինք։

Առնենք ուրիշ օրինակ մը [...] Մէկը երազին մէջ ոճիր մը կը [...] կը ձերբակալուի, կը դատուի [...] ուան կը դատապարտուի։ Գլխ[...] խատման մեքենային մէջ դրուա[...] տեն, երբ դանակը իր [...] հանի, կը պոռայ, եւ մկա[...] կումներէն սոսկումով կ'արթն[...] ատեն կը տեսնէ որ իր զգացած [...] տպաւորութիւնը յառաջ եկած է [...] խը անկողնին երկաթին վրայ [...] ըլլալէն։

Գիտութիւնը կ'ընդունի [...] պատկերելու առանձ մարդուն [...] տրամադրութիւնը, մարսողակա[...] ձակը, մթնոլորտին կացութիւն[...] պատկած դերը մեծ դեր կը կատա[...] երազներու տեսակին ու [...] վրայ։

Սակայն գիտական այս բացատրու[...] թիւնը կարելի չէ պատշաճեցնել [...] լոր երազներուն։ Կարգ մը [...] կը մեկնուին ուղեղի սլացումներ[...] գտնուած ցիր ու ցան յիշատակ[...] վերլուծումով, պայմանաւ որ [...] իրողութիւններն ու իրերը [...] ցնեն այնպէս ինչպէս որ տեսա[...] Երբեմն կը պատահի որ երազ [...] ուէն մեզի կը յիշեցնէ լուսա[...] տեսնուած իրեր։ Երբեմն ալ [...] ուշագրաւ ու յստակ երազներ [...] ճշգիւ կը ցուցնեն տեսիլներ, [...] բաններ ու մարդիկ, որոնց մասի[...] րեք ծանօթութիւն ունեցած [...]

Վերոյիշեալ պայմաններուն [...] րազներու մասին արուած գի[...] բացատրութիւնները անբաւարար [...] եւ չեն կրնար լիովին գոհացնել [...] կային հետաքրքրութիւնը։

Թաքուն գիտութեանց վարպ[...] հետեւեալ կերպով կը բացատ[...] րազներուն կազմութիւնը։

Բնական քունին մէջ տեղի [...] նայ այն միեւնոյն երեւոյթը ինչ [...] կատարուի մագնիսական քունի[...] Պարոգին (périsprit), որ հոգիին [...] ծոն տարրն է եւ կրնայ բաժնուիլ [...] մինէն, քունի ատեն ենթակայի[...] ղեղին կը փոխանցէ աստղային [...] նուտին մէջ ծփացող տեսիլներ[...] տեսարաններուն ու ձեւերուն [...] ցումը, եւ բոլոր այն տպաւորութիւ[...] ները, զորս հաւաքած է [...] հոսանուտին մէջ իր կատարած [...] ւանքի միջոցին։ Այս է պատճառ[...] երբեմն մեր երազին մէջ խիստ [...] կօրէն կը տեսնենք տեղեր ու [...] բաններ, զորս երբեք չենք տեսա[...] որոնց տպաւորութիւնը իր բոլոր [...] բամասնութիւններով երկար ատ[...] մնայ մեր յիշողութեան մէջ, իբ[...] տեսնուած բաներու նման։

Երազներ կան, որոնք ազդար[...] թիւններ կամ նախանշաններ են [...] պատահելիք դէպքերու կամ իրա[...] թիւններու։ Պէտք չէ սակայն մի[...] րազներուն բառական մեկնութի[...] տալ, այլ երազին մէջ տեսած [...] փարը պատշաճեցնել կամ բաղդ[...] անոր յարակից կամ անկէ առաջ[...]

կուսակ[ց]ութ[իւն] մօտ եւ եղելութիւն․ կը պատմէ, կոյսակալը հաց կուտայ իրեն թէ երբ աւազակները եկան դուռ արթո՞ւն էիր թէ քնացած։ Քնացած, կը պատասխանէ գիւղացին։ Երբ դուն քնացած էիր աւազակներուն եկած ատենը, շատ բնական է որ պիտի տեսնէին եղերդ եւ ի՞նչ կ'ուզես որ մենք ընենք։ Ես դայլին կ'ըսէ, եթէ գտնայի որ, Գ․ կուսակալ, դուք ալ քնացած էիք ինծի նման, այն ատեն ես չէի քնանար եւ եզներս չէի թողլ տար որ գողնան։ Հայ ժողովուրդը թող լաւ գիտնայ, եթէ բոլոր կազմակերպութիւնները քնանան, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չի քնանար եւ արթուն կը հսկէ։ Ընկերոջ այս խօսքերը խանդավառ ծափերով ողջունուեցան։

Յետոյ ընկ. Ս. Մկրտիչեան պատմեց Մշոյ յեղափոխականի մը մօրը պատմութիւնը, յետոյ իր խօսքը ուղղելով ներկայ կիներուն, թելադրեց որ իրենք ալ ըլլան Մշեցի հերոս մօր նման եւ եթէ օր մը պատահի որ հայրենիքը պէտք ունենայ իրենց զաւակներուն, սիրայօժար տրամադրեն։

Ընկ. Քիւթնէրեան, քննական ակնարկ մը նետելով Հայոց պատմութեան եւ մեր զանազան հին դատակարգերուն վրայ, ըսաւ թէ մարտունակ դասակարգերու գաղթին պատճառով ժողովուրդը մնաց անպաշտպան եւ ինկաւ գերութեան մէջ։ Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէջ սակայն, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եկաւ վերահաստատելու մարտունակ դասակարգին, այսինքն երկիրը զէնքով պաշտպանող դասակարգին աւանդութիւնները։

Միջնդմէջ խմբովին կ'երգուէին յեղափոխական երգեր։ Ներկայ Տիկիններէն Ա. Մկրտիչեան երգեց «Հայաստանը եւ Ս. Երամեան՝ «Լռեց ամպերը», երգեց նոյնպէս ընկ. Բ. Գումրուեան «Դըլէ եաման»ը եւ «Մարօ ջան»ը։

Այս զուարթ եւ գերազանցօրէն յեղափոխական ու ընկերական հաւաքոյթը տեւեց գիշերուան մինչեւ ժամը տասներէկ։ Յետոյ ընկերները ցրուեցան խոստանալով կրկին նոյն ձեւի հաւաքոյթներ սարքել։

Օ. Կարապետեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պիթլիս

—·—

«Ազդամար»ի մէջ հետեւեալ թղթակցութիւնը կայ Պիթլիսէն (30 յունիս)․

Մօտէն 1060 քիլոմեթր հեռու՝ 10000 բնակիչով քաղաք մըն է Պիթլիսը, նեղ հովիտի մը մէջ։ Գագաթներ, լերկ ժայռեր, լեռներ՝ Պիթլիսի հորիզոնը կը կտրեն։ Արեւը հազիւ ծագած ձեր վերեւն է։ Չէք կրնար զանազանել թէ՝ ե՞րբ եւ ի՞նչպէս ծագեցաւ։ Քաղաքը ցրուած՝ տուները քարաշէն եւ ցած։ Պիթլիս՝ Տիգրանակերտի, Մուշի, Վանի նահանգներուն կարեւոր մէկ անցքն է։ Հակառակ ասոր՝ կանոնաւոր խճուղի մը իսկ չունի։ Արահետէն տարբեր անունի անարժան այս ճամբաներէն ճամբորդներ կը ջանան անցնիլ ամառը։ Ձմեռը կանգ կ'առնեն քամիոնի երթեւեկները, ու ձիով կը ճամբորդեն։ Քարուտ ու լեռնոտ ըլլալուն, մարդիկ առեւտուրով կը զբաղին։ Իսկ գիւղացիները հովիւներ են։ Հօս հողագործական արտադրութենէ աւելի արջառ եւ ոչխար հասցնող վայր մըն է։

Ամէն ինչ ամէն տեղ առող է։ Հակառակ անոր որ հովիտին մէջէնէդէն ուժեղ ջուր մը կը սահի կ'երթայ, ջուրէն օգտուած չունին։ Մաքրութեան յատուկ գործերը շատ յետամնաց են։ Բաց թողուած ու աւերակ խանութներու առջեւ կը ծախեն իւղ, մածուն, պանիր եւայլն որոնց վրայ հազարաւոր ճանճեր կըրնակէին ուղղակի կը ստիպուիք վարժուիլ այդ բոլորին։

Առենօք կուսակալանիստ քաղաք մըն էր Պիթլիս։ Երկու տարի առաջ գաւառակի կեդրոն եղաւ։ Ուրիշ վայրերու բաղդատմամբ՝ աւերակ է այսօր։ Հօս ամէն տեսակ առեւտուր արծաթ դրամով կ'ըլլայ։ Ոսկիին անունը «ծօթ»է, ու մէկ «ծօթ»ը 55 դր. արծաթ դրամ է։ Տաք հագար բնակչութեան անունով էվգաֆէն կը խնդրենք բաղնիքը դնել այնպիսի վիճակի մը մէջ որ մարդ էակը կարենայ լուացուիլ։

«Կին խաղցնել»

— ⁂ —

Սէլամի Իզզէթ կը գրէ «Ազդամ»ի մէջ (29 յունիս) —

Երէկ բարեկամներէս մէկուն հանդիպեցայ։ Քրտինքը սրբելէն՝ քովս եկաւ․

— Քեզ երկինքի մէջ փնտռած ատեն, երկրի վրայ գտայ, ըսաւ։

— Ինչ ըլլայ, ըսի, փափա՞ք մը ունիս։

— Ո՛չ, տէրտ մը։

Եւ գլխ տանելով ծառի մը շուքին, հարկցուց․

— Անատոլուի գիւղերուն մէջ իբրաւ պէս գէշ սովորութիւններ կան․ «օթբաշի», կին խաղցնել, եւն․։ Այս սովորութիւնները կը քննադատուին իրաւամբ։ Մեր օրէնքները պատիժ կը սահմանեն կին խաղցնողներուն։ Միտածէ հեղ մը,— քսան երեսուն այրեր կը հաւաքուին․ օղիի սեղաններ կը սարքուին․ մէջտեղ կուգան մերկ կիներ․ պորտ կը խաղցնեն, պարանոցները կը շարժեն՝ խաղեր կ'ընեն։ Մինչ անոնք այսպէս կը զառնան, անոնց շուրջ հաւաքուող այրերը, իրենց աչնարկը սեւեռած, շունչը բռնած, կը հալին կը մաշին՝ հէյֆ կ'ընեն։ Միջնադարեան հաճոյք մը չէ՞ ասիկա։ Ի՛նչ հասարակ հաճոյք։ Ներկայ դարու ըմբռնումներուն որքան հակառակ։

Այդ պատճառաւ, ասանկ ձեռնարկներ ընողները, կին խաղցնողները՝ ոստիկաններէն կը հետապնդուին, կը ձերբակալուին, կը դատապարտուին։ Լաւ, շատ լաւ, բայց ․․․ հապա՞ Պոլսոյ մէջ եղածները․

Անցեալ գիշեր ծովափի մը սրճարանը գացի։ Նաւայ։ Ինծի նման շատեր եկեր՝ նստեր էին։ Ցանկարծ, մէջտեղ եկաւ մերկ կին մը։ Ձիտերը բաց, պորտը բաց, պորտն ու կուրծքը բաց կին մը ․․․ Ու սկսաւ կէօպէկ նետել, պարանոցը խաղցնել, վէտվէտել մարմնին մասերը ․․․ Ան գնաց ուրիշ մը եկաւ, յետոյ՝ երրորդ մը։ Կը հարցնեմ քեզի,— ինչո՞ւ Անատոլուի այրերուն մէջ արգիլուի եւ Պոլսոյ ծովափները բնական նկատուի։

«Բալաբէք» եւ «Բոֆէ – Շանթան» ըսուած կարգ մը վայրեր կան։ Հոն ընդունուած սովորութեան մը համաձայն կիսամերկութիւնը ընդունուած է։ Բայց, ծովափն ու ծովափնեայ սրճարանը բնտանիքներու եւ տղոց յատուկ են։ Ասանկ տեղեր մօրէ մերկ կիներ խաղցնելն ի՞նչու բնական ըլլայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՁՈՐԱԳԷՍ-ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ ԵԼԵԿՏՐԱԳԻԾԸ

Խորհ. Հայաստանի մէջ կը կարդանք —

Յունիս 8ին փորձ մը կատարուեցաւ Ձորագէսի ելեկտրակայանին մէջ, որ ունի 110,000 վոլթ ուժ։ Փորձը անցաւ յաջող։ Յունիս 15ին կը սկսի բանիլ այս ենթակայանը։ Դէպի Ղարաքիլիսա տանող օդային հիմնական գիծերն արդէն միացուած են կայաններուն։ Գծին ամբողջ երկայնքին դրուած են մեկուսացուցիչներ։ Սակայն Ղարաքիլիսայի քիմիական գործարանը տակաւին պատրաստ չէ ընդունելու համար ելեկտրական ուժը։ Մոսկուայի ելեկտրագործարանն ալ տակաւին չէ ղրկած իր ներկայացուցիչը, որ պէտք էր փոխարկէ․․․

Յանձնառու եւ Տէր Գաբրիէլեան այցելեցին Ղարաքիլիսայի քիմիական գործարանը։ Այս առթիւ բանուորները խոստացան շուտով աւարտել աշխատանքները, որպէսզի կարելի ըլլայ ընդունիլ Ձորագէսի ելեկտրակայանին հոսանքը։

Միւս կողմէ Պրոլետար կը գրէ — Յունիս 27ին, Ձորագէս–Ղարաքիլիսա հանքատար գծին սարքաւորումը աւարտած է հիմնականին մէջ։22 ու կէս քիլոմեթր երկարութեամբ գծին փոքր մը դրական արդիւնք տուաւ։

Ղարաքիլիսայի ենթակայանը եթէ տակաւին չաշխատիր, պատճառն այն է որ Լէնինկրատի ելեկտրական գործարանը չէ ղրկած տակաւին փոխարկիչը։

Լէնինականի պետական թատրոնը

Այս ամիս կը լրանայ Հայաստանի պետական երկրորդ (Լէնինականի) թատրոնին հնգամեակը։

Յոբելինական այս օրերուն, Լէնինականի պետական թատրոնը պիտի բեմադրէ Գոկոլինի Իմ բարեկամ թատերախաղը։

Յոբելեանին կատարման համար, լուսաւորութեան գործավարութիւնը յատկացուցած է 20,000 ռուբլի։

Եղանակը երբ փակուի, Լէնինականի թատրոնը պիտի շրջի Երեւան եւ Թիֆլիզ, ներկայացումներ տալու։

Նոր դպրոցներ

Որոշուած է այս տարի դպրոցական նոր շէնքեր չշինել, այլ աւարտել կիսատ մնացած դպրոցները, որոնց թիւը 170 է։ Այդ աւարտական շինութիւններուն համար կը պահանջուի 3,118,000 ռուբլի, որուն 1,358,000ը պիտի հայթայթուի տեղական պիւտճէէն։ Այդ գումարով կարելի պիտի ըլլայ աւարտել միայն 50–60 շէնք։ Լուսաւորութեան գործավարը կ'աշխատի հայթայթել լրացուցիչ գումարն ալ։

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Զբօսաշրջիկներու սպասարկութեան Հայաստանի մասնաճիւղը կը պատրաստուի, ներկայ շրջանին առթիւ, Հայաստանի ութ վայրերուն մէջ,— Երեւան, Լէնինական, Արթիկ, Ղարաքիլիսա, Ալլահվերդի, Ելենովկա, Դիլիջան, Գորիս — բանալ օթեւաններ, լաւ կահաւորուած։ Համապատասխան մարմիններուն հետ կնքուած են պայմանագրութիւններ, ինքնաշարժ եւ աժան ճաշ հայթայթելու համար զբօսաշրջիկներուն։

ՄԱՄՈՒԼ

ՓՐԿԵՆՔ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը խմբագրականով մը ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ կարեւոր առաջարկը (29 յունիս)․

— «Անկէ քանի մը տարիներ առաջ «Յառաջ» եւ «Հայրենիք» օրաթերթերը խօսք գովելի եւ նախանձախնդիր գաղափարը ունեցան լայն բանալու իրենց թերթերուն էջերը հայ ժողովրդական բանահիւսութեան, անոր անգիր երգերուն, գրականութեան համար։

Ժամանակ է դարձեալ, որ մենք, Արփենի Մատեանին կամ Եղեռնապատումին հետ միաժամանակ, մեր ժողովրդական բոլոր երգերը, ասացուածքները, պատմութիւններն ու հէքեաթները ակիզբէն մինչեւ այսօր, չքեղ եւ լայնածաւալ հատորի մը, կամ հատորներու մէջ ամփոփենք։

Այս առթիւ, հայ պատմութեամբ եւ գրականութեամբ լրջօրէն զբաղողները պէտք է հրապարակ իջնեն եւ իսկոյն գործի լծուին։

Հայոց մաքի մշակները, մեր մատենագանները հին թէ նոր, շատ անգամ որքա՞ն պարապ եւ անշահ նիւթերու համար թանկագին ժամանակ եւ եռանդ կը վատնեն։

Մեզի պէտք է ամէնէն առաջ՝ մե՛ր իսկ ստեղծագործութեանց ճանաչումն ու ուսումնասիրութիւնը։ Հիւկօ մը, Վերլէն մը, Գոռլէր մը, Սամէն մը, նոյն իսկ Կէօթէ մը եւ կամ Շէքսփիր մը ուսումնասիրելէ, ճանչնալէ կամ կարդալէ առաջ, պէտք է հոգիներուն իսկ թափանցենք մեր Նարեկացիներուն, Սայեաթ Նովային, Վարուժաններու եւ մեր ժողովրդական անգիր մնացած բազմաթիւ երգերուն, տաղերուն ու հրաշալապատո՜ւմ հէքեաթներուն։

Կը փափաքէինք խորապէս, որպէսզի «Հայ Նահատակ Գրողներու Միութիւն»ը, կամ Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը իսկոյն գործի լծուէին, փրկելու համար հայ ժողովրդական մինչեւ հիմա տպուած եւ անտիպ երգերուն գոհարները։

Լեւ հիւպատոսը

Անդրկովկասի լեհական հիւպատոսը, Սանքլեւսկի, իր կնոջ եւ քարտուղարին հետ յունիս 11ին Թիֆլիզէն ինքնաշարժով Երեւան այցելեց։ Ցաջորդ օրը հիւպատոսը այցելութեան գնաց արտաքին գործավարութեան Հայաստանի ներկայացուցչին, Նէյմարկի մօտ, որ իր կարգին փոխ – այցելութիւն մը տուաւ լեհական հիւպատոսին։ Նոյն օրը հիւպատոսը, քաղաքն ու արուարձանները շրջելէ յետոյ, բոլորովին գոհ նոր շինութիւններէն, մեկնեցաւ Թաւրիզ։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Հայաստանի Մշակոյթի եւ Պատմութեան թանգարանի գեղարուեստական բաժինը մօտ օրէն կը բանայ մասնաւոր սենեակ մը, որ նուիրուած պիտի ըլլայ եւրոպական, մանաւորապէս Ֆրանսական նախայեղափոխական շրջանի (18րդ դար) պատմութեան։ Նոյն թանգարանի ազգագրական բաժինը կը դրաւի ներկայիս Զանգեզուր – Մեղրի ցուցահանդէսի պատրաստութեամբ, որ կ'աւարտի մէկ ամիսէն։

Այդպիսով, մենք ո՛չ միայն մեր, այլեւ համամարդկային գրականութեան մարմարակերտ տաճարին մէջ պիտի աւելցնէինք նոր եւ թանկագին նուէր մը, հարստութիւն մը։

Այդպիսով, մենք, երկար, բիւր անգամ յարգած պիտի ըլլայինք յիշատակը այն ժողովուրդին, որ Պոնտոսէն մինչեւ Արաքս, Արարատէն մինչեւ Տաւրոս եւ Վոսփոր, կ'ապրէր տարիներ առաջ, գեղեցիկ, ստեղծագործող կեանք մը, եւ որ սակայն զոհ գնաց առ յաւէտ թրքական դժոխատիպ բարբարոսութեանց։

Այդպիսով, նոր եւ գալոց սերունդները պիտի հաւկնային հպարտութեամբ, որ իրենք զաւակներն են այն ժողովուրդին եւ հայրենիքին, որոնք իրապէս ապրելու, ազատ ապրելու իրաւունքը եւ փառքը պէտք է ունենան այս աշխարհի մէջ։

Ու կարելի է նաեւ խորհիլ այս հոյատիպ գործին Մեկենասին մասին։ Մեր ժողովուրդը ո՛չ մէկ անգամ խնայած է ամէն տեսակ նիւթական եւ գաղափարական զոհողութիւն, աջակցութիւն։ Անիկա, յանուն Հայոց աշխարհի գեղեցիկ եւ վսեմ գործերուն՝ եղեր է մի՛շտ պատրաստակամ, կամաւոր զինուոր։

Կարեւորը՝ անոր սրտին, հոգիին եւ իմացականութեան մօտենալն է, մօտենալ գիտնալն է։ Կարեւորը՝ այդ ժողովուրդին համար անկեղծօրէն, սրտաբացօրէն աշխատիլն ու նուիրուիլն է։

Օրերը եւ տարիները, նաեւ դարերը կ'անցնին սաւառնակներու նման արագ։ Պատմութիւնը չի նայիր մեր կոչտ եւ ողորմելի եսասիրութեան, մեր առօրեայ քմահաճոյքներուն։ Պատմութիւնը՝ տեւո՛վ կ'առէ եւ խաչելութեան գարհուրելի սիւնին կը գամէ այսօրուայ մեր ամէն մէկ անտարբերութիւնն ու մեղկախորհուրդ ծուլութիւնը։

Ուրեմն, ժամանա՛կն է, ժամանա՛կն է, որ իսկապէս մենք լծուինք գործի։ Կը կրկնենք, Եղեռնի Մատեանին հետ պէտք է իսկոյն հրատարակութեան տրուին նաեւ հայ ժողովրդական ստեղծինիկ բանահիւսութեան թանկագին գոհարները»։

Երաժշտանոցին ճամբին

Այս տարի Երեւանի պետական երաժշտանոցէն շրջանաւարտ եղան երկու երգիչ, մէկ դաշնակահար, մէկ փողահար. Երաժշտանոցի երաժշտագիտական բաժինը ունեցաւ 27 շրջանաւարտ։ Երաժշտանոցը այս տարի ունէր նաեւ օփերայի դասարան։

Տնօրէնութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է գալ տարի Ռուսիոյ կեդրոնական քաղաքներէն հրաւիրելու երաժշտութեան տեսական եւ գործնական ասպարէզի մասնագէտ ուժեր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

—·—

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Երբ այլ եւս կը յոգնէային եւ կը յափրանային, կը նուիրէին իրենցմէ ստորադաս պէկերուն կամ աղաներուն, մինչեւ որ խեղճերը ուժը ու մորթ կը դառնային կամ զզուելի հիւանդութիւններու ենթարկուելով կը մեռնէին։

Սօֆիան ալ դառնութեան վերջին մրուրը քամած էր, հալելով, մաշելով։ Վերջապէս չկրնալով տոկալ, հոգեկան եւ ֆիզիքական տանջանքներու, դարձած էր քուրձի կտոր մը, հիւանդացած եւ նետուած էր սենեակի մը անկիւնը։

Աստուած ի՞րբ է կամեցեր պատժել, այնքան քաւմնելի արարքներու հեղինակները։

Միթէ Աստուած չտեսա՞ւ, չլսե՞ց այնքան աղիողորմ ճիչեր որ կը բարձրանային դէպի իր գահը։

Այո, տեսաւ բայց լռեց, ինչպէսզի անզօր դգաց Թուրքին ժանիքները փշրելու եւ բազուկները կոտրելու ․․․

Գարնան անուշ օր մըն էր։ Արեւ-

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

հակ բամպակ մնացնելու ծրագիրը։ Այդ պարագային, յառաջիկայ հունձքը, որ 13,500,000 հակ կը հաշուուի, պիտի իջնէ տասը միլիոնի։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՉՈՒԶԵՐ ՈՐ ՓԱԿՈՒԻ

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը նոր հեռագիր մը ստացաւ Նախագահ Րուզվէլթէն եւ անոր հիման վրայ զեկոյց մը հրատարակեց, ուր կ'ըսէ.

— Անհրաժեշտ է ցուցակագրել այն քանի մը խնդիրները որոնք արժանի են քննութեան, ներկայ պայմաններուն մէջ։ Եւ ի միջի այլոց կը յիշեմ գիներու մակարդակը, վարկի քաղաքականութիւնը, ներքին եւ արտաքին պարտքերու խնդիրը, արտադրողներու փոխադարձ համաձայնութիւնը, մաքսային սահմանափակումները եւ այն հազարումէկ առեւտրական մեթոտները որ տնտեսական պատերազմ կը յարուցանեն։ Բոլոր անոնք որ կը հաւատան միջազգային գործակցութեան, պէտք է ուրախ ըլլան խորհրդաժողովին չարունակման համար։

Կը նշանակէ թէ՝ Ամերիկա չուզեր որ ժողովը ձախողի, մէկ ամսուան աշխատանքէն յետոյ։ Բայց, միեւնոյն ատեն, չըներ ո'ր եւ է զիջում, որպէսզի կարելի ըլլայ չարունակել ժողովը, որ տխուր քաշքշուքի մը մատնուած է։

⁂ Զրոյցի մը համաձայն, տոլարին ամրացումը յետաձգուած է 1935ին.

⁂ Ֆրանքի վարչապետը կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Շեշտեց թէ հակառակ է նոր թղթադրամներու շրջաբերութեան։ Այսինքն, պիտի պահէ ոսկեմծարի դրութիւնը։

ՆՈՐ ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր, Սօֆիայի ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարեց մայրաքաղաքին եւ Քրասնօ — Սէլօ գիւղին մէջ, ուր կը բնակին Փրոթոկէրովի կուսակիցները։ Կը կարծուէր թէ այստեղ ապաստանած է ահաբեկիչ Պօչէվ, որ հիւանդանոցէն փախած էր ուրբաթ օր։ Խուզարկութեանց արդիւնքը գաղտնի կը պահուի։

Խորհրդային պաշտօնատար մը անձնասպան

Յուլիս 7ին անձնասպան եղաւ Սկրիպնիք, Ուկրայնայի գործադիրներու խորհուրդին փոխ — նախագահը, որ միեւնոյն ատեն անդամ է Կեդր. Կոմիտէին եւ Հսկամնակի յանձնախումբին։ Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Պ. Սկրիպնիք դոհ գացած է քաղքենի եւ ազգայնական տարրերու, որոնք իր անունը տուցած ծառայութեանց, Պ. Սկրիպնիք «համայնավարի մը համար անարժան քաղաքական բազմաթիւ սխալներ գործած ըլլալով, զզջացած եւ անձնասպան եղած է։

Խորհրդային իշխանութեան մէջ, անձնասպանութիւնը ծանր յանցանք մըն է կուսակցութեան բարոյականին դէմ։ Բայց եւ այնպէս, վերջին տարիներու ընթացքին շատեր անձնասպան եղան, ինչպէս Լուսաւինով եւ բանաստեղծ Մայակովսքին։ (Նաեւ Հայաստանի մէջ)։ Հրատարակուած մահազդին մէջ, Կեդր. Կոմիտէն խստօրէն կը յայտարարէ թէ՝ հակառակ անցեալին մէջ մատուցած ծառայութեանց, Պ. Սկրիպնիք «համայնավարի մը՝ համար անարժան՝ փոքրոգի արարք մը գործած է», անձնասպան ըլլալով։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Կիրակի օր, Նիս — Քան հանգրուանին մէջ Մօրիս Արչամպօ յաջողեցաւ ետ ձգել իր ամէնէն վտանգաւոր հակառակորդները եւ Քան հասնիլ առաջինը։ Ընդհ. դասաւորութեան մէջ ինք կրկին առաջինն է. Բ.՝ Լըմէր 44 երկ. տարբերութեամբ, Գ. Արչնէր, Դ. Կուժառ։

Յ.
Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՄՊԻ «ՎԻՇԱՊ» Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերու բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքանի կայարանին դիմացի ծանօթ հաւաքատեղին մէջ։ Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի հարցերու քննութիւն։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Գ. Գ. Գէորգ Արփաճեան, Երուանդ Էվրէնեան (Գիրասոնցի), Զաքար Տարագճեան, Արշակ Աստուրեան (Սկիւտարցի), Հայկ Զուհաճեան, Վահան Յարութիւնեան։ Ստանալու համար դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապաշեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուբի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսգուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt Haute Saône). France.

— Տիկին Հիւսնիկ Այտնեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Յակոբ Առաքելեան (Քէօթահիացի)։ 1927ին կը գտնուէր Նիկոսիա (Կիպրոս)։ Իր Սելանիկ գտնուած միջոցին կը թղթակցէր։ Ֆրանսա գալէն ի վեր կորսնցուցած է իր եղբօր հետքը։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Հիւսնիկ Այտնեանի, 40, Che. de la Rose, Morcellement Sarten. Marseille։ Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Էնկիւրիի Սթանոզ գիւղէն Կղեմէս Սինանեան, որ վերջին անգամ գինք տեսած է իր հայրենակիցներէն Ռուբէն Թէլլալեան, Ատանայի Կեսար Տաղի մէջ։ Փնտռողն է իր մայրը՝ Եղիսաբեթ, քոյրերը՝ Նունիկ, Հռիփսի եւ եղբայրը՝ Ռուբէն Սինանեան։ Հասցէ 18 Avenue du Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux. Seine Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։ Լուր տուողին 500 ֆրանք նուէր։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԻՍ, Թուր. — 70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. — 946.60։
ՎԻՍՊԱՏԷՆ, Ա. Ի. — 400։ Շ.Բ.ի միջոցաւ։
ՆԷՕՅԵՒ, Իշխ. Ա. — 50։
ՆԻՍ, Օ. Պ. — 140։
ՆԻՍ, Ի. Շ. — 120։
ՔԱՎԱՅԵՕՆ, Թաև. Եղբ. — 35
ԼԻՈՆ, Տիկ. Սէր. — 140։
ՔԱՆ, Վ. Գ. — 35
ԼԻՈՆ, Ս. Տ. — 35։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՆԻՍ, Օ. Տէր Պ. — Սկսանք ղրկել յուլիս 8էն։
ՔԱՎԱՅԵՕՆ, Թաև. Եղբ. — Սկսանք ղրկել յուլիս 8էն։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Օրիորդ Ալիս Միրաքեանէ, որուն մուտքը Անգլիա արգիլուեցաւ, կամ իր ծանօթներէն առիպողաբար կը խնդրուի իր հասցէն հաղորդել «Յառաջ»ի՝ կարեւոր խնդրի մը համար։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն Ժ'Անթուանի Ընկեր Կարօ խումբը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի զաւակաշտ մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ   (13)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Աղեւ մտիկ ըրաւ լուռ, ինչպէս սովորութիւնն էր։ Բայց իր դէմքին արտայայտութիւնը յստակօրէն կ'ըսէր թէ շատ դժգոհ մնացած էր թէ մեր որոշումէն եւ թէ տուած բացատրութիւններէս։ Ի վերջոյ ըսաւ.

— Ձիս կը հետապնդէին։ Ստիպուեցայ աղբին անդին ցանել լրտեսները։ Պէտք է հասկնայիք այդ բանը եւ չաճապարէիք հետեւցնել թէ ձերբակալուած եմ։ Աւելին, եթէ նոյնիսկ ձերբակալուած ըլլայի, դուք իրաւունք չունէիք հրաժարելու Պլեհվէի մահափորձէն.

Պատասխանեցի թէ մեզմէ ոչ ոք ահաբեկչութեան անհրաժեշտ փորձառութիւնն ունէր, թէ ապագային թերեւս աւելի պարզարին ունենայինք եւ այսքան կարեւորութիւն չընծայէինք ձախողութեանց, բայց ներկայիս ոչինչ կար դարմանելու, որ մէկ կողմէ 18 մարտի ձախողութիւնը, միւս կողմէ իր ենթադրուած ձերբակալութիւնը եւ Պոկոտիլովի մահը մեզ ստիպեցին որ փոխենք նախապէս ընդունուած ծրագիրը։

Աղեւ աւելի խիստ ձեւով պոռաց իր յոնքերը։

— Մարդ կը սորվի աշխատելով, ոչ ոք մէկ անգամէն կը ստանայ պահանջուած փորձառութիւնը։ Ասոր համար ալ չեն ըսեր թէ պէտք է ընել ինչ որ դիւրին է։ Ի՞նչ վիճակի մէջ է հիմա ձեր պատրաստութիւնը Պլեհվէի դէմ։

Ըսի թէ Մարտական Մարմինը բոլորովին համր կը մնայ Ուֆայի (քաղաքին Նախկին կառավարիչին) սպանութենէն յետոյ, այսինքն մէկ տարիէ ի վեր։ Թէ Գերշունիի ձերբակալութենէն ի վեր, կառավարութիւնը այլեւս բոլորովին ջախջախուած կը համարէր մեր կազմակերպութիւնը։ Թէ այն պարագային երբ կուսակցութիւնը չունի բաւական ուժ՝ կեդրոնական վայրերու մէջ ահաբեկչութիւն կատարելու, անհրաժեշտ է գէթ երկրորդական վայրերու մէջ կատարել, ինչպէս ըրաւ Գերշունի, Խարկովի ու Ուֆայի մէջ։

— Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ կ'ըսէք, բացագանչեց Աղեւ։ Պլեհվէն սպանելու չափ ուժ չունինք, հա՞։ Ի՞նչպէս թէ։ Ուրեմն եւ Պոկոտիլով մեռաւ, հա՞։ Սակայն դուք պէտք է պատրաստ ըլլաք ամէն տեսակ դժբախտութիւններու։ Դուք պէտք է պատրաստ ըլլաք նոյնիսկ Մարտական Մարմնին վերջին անդամին մահուան։ Ինչն է որ ձեզ կը խռովէ։ Թէ մարդ չկա՞յ։ Գտէք։ Թէ ուժանակ չկա՞յ։ Շինեցէք։ Ինչ որ չենք կրնար, ինչ որ չպիտի ընենք երբեք, դործը լքելն է։ Պէտք է սպաննել Պլեհվէն այս կամ այն ձեւով։ Ուրեմն եթէ մենք չսպաննենք, ոչ ոք պիտի սպաննէ զայն։ Բանատեղծը (Կալիայեւի մարտական անունը) թող չուտով երթայ Պետերբուրգ, հրամայելու Ք.ին եւ Աբէլին (Սազոնով), որ մնան ուր որ են։ Պաւլին (Շուայցէր) ուժանակ պիտի շինէ, եւ դուք, Ն.ին հետ, Պետերբուրգ պիտի երթաք գործելու։ Ձեզմէ երբ պէտք ըլլայ, կը գտնենք ուրիշ գործակիցներ ալ։

Նոյն օրը Շուայցէր վերադարձաւ Պետերբուրգէն։ Մեզի ըսաւ թէ Սազոնովը եւ Ք. արդէն ծախած էին իրենց ձիերն ու կառքերը, թէ Ք. իր գիւղը գացած էր, իսկ Սազոնով մեկնելու վրայ էր դէպի արտասահման Սուվալկիի վրայով։ Կալիայեւ անմիջապէս մեկնեցաւ Սուվալկի, ճամբէն ետ կեցնելու Սազոնովը եւ առաջարկելու որ գայ Խարկով, ուր պիտի հաւաքուէինք Մարտական Մարմնի բոլոր անդամներով, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին։ Աղեւ Շուայցէրի տուաւ կուսակցութեան անդամ ճարտարագէտի մը հասցէն, անոր օժանդակութեամբ 15 քիլոկրամ ուժանակ պատրաստելու համար համալսարանային լաբորաթուարի մը մէջ։ Շատ դժուար էր իր գործը։ Պէտք էր որ առանց կասկած արթնցնելու, հայթայթէր անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։ Պէտք էր խստօրէն հետեւիլ լաբորատորական օրէնքներուն։ Վերջապէս պէտք էր աշխատիլ լաբորաթուարի մը մէջ, որ երբեք ուժանակ պատրաստելու յարմարութիւնը չպիտի ունենար։ Շուայցէր յաղթեց բոլոր այս դժուարութիւններուն։ Կեղծ խնդրագրով մը, զոր ստորագրած էր Զեմստվոյի ներկայացուցիչին անունով, գնեց նախանիւթերը, եւ միջմինակը, առանց ճարտարագէտին օժանդակութիւնը խնդրելու, բայց առանց անկէց գաղտնի պահելու, պատրաստեց անհրաժեշտ քանակութեամբ ուժանակ։ Շատ անգամ մազ մնաց որ զոհ երթար իր աշխատանքին, բայց շնորհիւ իր պաղարիւնին՝ ողջ մնաց։

Երբ կը խառնէր մածոյթը (gélatine) ռուսական նախանիւթերու հետ, որոնք քիմիապէս անաղարտ չէին, Շուայցէր դիտեց տարրադադրութեան այնպիսի երեւոյթներ, որոնք անխուսափելի եւ վաղաժամ պայթումի մը նախանշաններն էին։ Վերցուց կուժ մը, ջուրով լեցուց, եւ աճապարանքով, քիչ մը բարձրէն, թափեց խառնուրդին վրայ։ Այս ջրվէժով կրցաւ պայթուցիկ խառնուրդը ցրուել տարածել, բայց մածոյթի փշրանքներ ցայտեցին իր աչ կողերուն վրայ եւ պայթեցան։ Այսպէսով բաւական ծանր արուեցքներ ստացաւ, ստիպուեցաւ շրջիլ ընդհատելու իր աշխատանքը։ Երբ հրաժեշտ քանակութեամբ ուժանակ պատրաստեց, Շուայցէր մեկնեցաւ Մոսկուա։ Քանի մը օր հիւանդանոցին մէջ անցուց։ Եւ յուլիս ամսուն մեկնակը բերաւ Պետերբուրգ։

Նոյն շրջանին, ես ալ Կիեւի մէջ նօթացայ Դորա Բրիլլիանտի։ Այս ջինը յանձնարարուած էր ահաբեկչական գործերու համար Պոկոտիլովի կողմէ, որուն հետ մտերմացած կանուխէն Պոլտավայի մէջ։

Դորա Բրիլլիանտը գտայ Զեյլեր փողոցը, ուսանողի սենեակի մը մէջ, Ռուսով գլխով խրած էր ահաբեկչական միտէին գործերուն մէջ։ Երբեք չէր մնար իր սենեակը, ուր վայրկեան կուգային — կ'երթային եւ կերներ զաւաղրական գործով։ Կարճահասակ, սեւ ու խորունկ աչքերով, երենաագոյն մազերով, Դորա Բրիլլիանտ, առաջին իսկ հանդիպումէն ինծի թուեցաւ ջերմեռանդութեան յեղափոխութեան նուիրուած էակ մը

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒԼԻՍ 1933
12 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2237

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՌԱԹԵՒ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ

Մենք պատմենք, դուք դատեցէք։

Հարցը, նորէն, չարաբաստիկ եռագոյնի մասին է։

«Հայաստանի Կոչնակ»ը, որ կը յաւակնի չափաւորութեան, իմաստութեան ճամբան բռնել ներքին վէճերու մէջ, յուլիս 1ի թիւով հրատարակած է խմբագրական մը, Վ. Ք. ստորագրութեամբ։

Այս ծածկանունը կը մատնէ ռամկավար գործիչ մը։ Բայց, յօդուածը հրատարակուած է «Խմբագրական Տեսութիւններ» խորագրին տակ, իբրեւ առաջին էջի առաջին յօդուած։ Ի՞նչ բանի կ'ուզէ «Կոչնակ»ը։ Եթէ համաձայն է, ինչո՞ւ ապաւինած է անհատական ստորագրութեան մը։ Իսկ եթէ համաձայն չէ, ինչո՞ւ առանց ստորագրութեան տեսակէտը։

Նոր չէ կցած խմբագրութեան տեսակէտը։

Իբրեւ միջանկեալ պարագայ յիշելով այս «դիւանագիտական» զգաստութիւնը, կ'անցնինք նիւթին։

«Կոչնակ»ին խմբագրականը կը բաւականանայ չեշտել, առաջին տողերէն իսկ, եւ բանաստեղծական սաւաններով.

— «Եռագոյնը, իբրեւ ազգային դրօշակ, մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ եղաւ նոր թուականի մը ախտարբերը,— դարաւոր ստրկութեան յաղթանակ անվերապահ հաստատուած հարիվոցին վրայ՝ քաղաքական վերածնութեան արշալոյսին խարհրդանիշը, թէեւ անոր փայլը տեւեց երկու տարի միայն։ Իսկ ներկայ պայմաններու մէջ՝ փոխուած է անոր դերը. անիկա կը մարմնացնէ վերածնունդի գաղափարական մը միայն,— խորհրդաւոր եւ սրտագրա՛ւ յիշատակ։ Անիկա ոչ եւս կը ներկայացնէ կառավարութիւն մը, ոչ եւս կ'առաջնորդէ բանակի մը, ոչ եւս կը ծածանի պետական պաշտօնատան մը վերեւ»։

Կը նշանակէ թէ՝ անոր տեղն է թանգարանը, նման՝ «Արտաշէսի, Տիգրանի, Աշոտի եւ Լեւոնի դրօշակներուն»։

Բայց,— շարունակենք արտատպել.

— «Արտասահմանի հայ համայնքները քաղաքական հանգամանք չունին։ Անոնք կա՛մ առանձին կրօնական հասարակութիւններ են, կամ ցեղային խմբակումներ, իրենց նոր բնակավայրերուն մէջ քաղաքացի դարձած, եւ կամ իբրեւ օտարական հիւր թոյլատրուած։ Ուստի, Ամերիկայի մէջ, ինչպէս եւ ուրիշ օտար հողերու վրայ, երբ հայ համայնքները կը ցանկան որ եւ է ազգային դիմագծով արտայայտուիլ, պէտք է որ գործածեն իրենց բնիկ աշխարհին դրօշակը, ինչպէս կ'ընէ Անգլիացին, Ֆրանսացին, Գերմանացին»։

Ուրեմն, պարզենք խորհրդային դրօշը, միջազգային կարմիրը։

Ի՞նչ կ'ըսէք, դուք այս աշխարհէն լուր չունի՞ք։

— «Խորհրդային Միութիւնը, որուն անդամն է Հայ – Հայրենիքը, չէ ճանչցուած այս երկրի կառավարութենէն։ Ուստի, հայկական հանդիսավայրի մը կամ թափօրի մը առջեւ խորհրդային Հայաստանի դրօշակին գործածութիւնը անպատշան է»։

Հետեւաբար, «բանաւոր պիտի ըլլար պարզել եռագոյնը, իբրեւ Միջնադարեան Թուականի ազգային դրօշակը»։

Ուրեմն, այլ եւս խնդիր չի մնար։

«Դո՛ւ միայն կաս յՆրուսաղէմ».

— «Դժբախտաբար, Հայաստանի նախորդ կառավարութիւնը կազմող դաշնակցական կուսակցութեան կողմէ ներկայ կառավարութեան դէմ որդեգրուած թշնամական դիրքին պատճառով՝ եռագոյնը կը նկատուի հակապետական խորհրդանիշ մը։ Եւ ատոր համար է որ արտասահմանի հայ ժողովուրդը, դաշնակցական տարրին բացառութեամբ, կը նախընտրէ մնալ դրօշազուրկ,— մինչեւ այն օրը որ ներելի ըլլայ պարզել խորհրդային Հայաստանի դրօշակը»։

Կը տեսնէք որ կատարեալ անելի մատնուած ենք։

Բայց, չուարելու բան չկայ։ «Կոչնակ»ը բարի քրիստոնեայ է, եւ ամէն ցաւի դարման կը ճարէ.

— «Փափաքելի է, եւ նպատակայարմար պիտի ըլլայ, եթէ արտասահմանի Հայերուն համար յօրինուի առժամանակեայ ազգային նշանադրոշ մը, այնպիսի ձեւով որ Երեւանի կառավարութեան վիրաւորանք չպատճառէ։ Իսկ եթէ այդ բանն անկարելի է, Ամերիկայի հայ ժողովուրդին կը մնայ սպասել լաւագոյն օրերու»։

Երգեցէք ուրեմն,— գոհութիւն եւ փառաբանութիւն մատուցանեմք առ քեզ «Կոչնակ» մեր ...

Այսքան հանճարեղ գիւտ՝ համատարած անճարակութեան մէջ, իսկապէս որ արժանի է հանդիսաւոր պատարագի մը։

Մանաւանդ որ, կռիւներն ալ պիտի դադրին, եւ հայկական խաղաղութիւնը պիտի վերահաստատուի աւելի շուտ, քան զինաթափութեան խորհրդաժողովին ծրագրած խաղաղութիւնը։

×

Կրցա՞ք գաղափար կազմել այս աստուածահաճոյ խեղկատակութեան մասին, ընկեր կամ քաղաքացի։

1. Եռագոյնը կը մարմնացնէ «վերածնունդի գաղափարական մը»։ Բայց, պէտք չէ պարզել, որովհետեւ, կը նկատուի «հակապետական խորհրդանիշ մը»։

2. «Պատշաճ չէ» կարմիր դրօշ պարզել, որովհետեւ Խորհրդային Միութիւնը չէ ճանչցուած Մ. Նահանգներու կառավարութեան կողմէ։

3. «Նպատակայարմար պիտի ըլլայ» յօրինել նոր եւ առժամեայ նշանադրօշ մը, «այնպիսի ձեւով մը որ Երեւանի կառավարութեան վիրաւորանք չպատճառէ»։

4. Իսկ եթէ այդ ալ կարելի չէ,— սպասէ որ պապան բան բերէ։

Ահա թէ ի՛նչպէս ծիծաղելի կը դառնան մարդիկ, երբ կանխակալ կարծիքներն ու կիրքը տուն – տեղ են եղած իրենց գլուխներուն մէջ։

Այսօր՝ մենք տուինք «Հայաստանի Կոչնակ»ին հոյակա՛պ արդարաբանութեան եւ քրիստոնէական իմաստութեան պատկերը միայն։

Թոյլ տուէք որ, վաղը, մաղենք եւ առանց արդուզարդի ցուցադրենք անոր ցանած գոհարները,— շողշողուն հատիկներ՝ հոգեկան թշուառութեան։

Շ.

ԹԱՒՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ (130 ՀՈԳԻ)

Ինչպէս երէկ նկարագրած էր մեր թղթակիցը, այս երգչախումբին շնորհիւ փառաւոր համերգ մը տեղի ունեցաւ յունիս 10ին, նախաձեռնութեամբ Կուլտուրական Միութեան։ Կը նախագահէր Ատրպատականի Հայոց առաջնորդը, որուն ետեւ կարգով խօսք առին Գ. Գ. Անտրէ Տէր Օհանեան, Լեւոն Գրիգորեան եւ Հայկ Անէմեան, պարզելով Կոմիտաս վարդապետի անգնահատելի դերը։

Համերգէն գոյացաւ 1500 փրանք, որ ղրկուած է Փարիզ, «Յառաջ»ի միջոցաւ։

Երգահանդէսին ներկայ էին նաեւ օտարներ, որոնք ջերմապէս գնահատեցին հայ ժողովրդական երգերը։

«Կոմիտասի Օր»ը իր գեղարուեստական արժէքով եւ յաջողութեամբ աննախընթաց եղաւ Թաւրիզի համար։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խորհրդ. իշխանութիւնը մինչեւ Թուրքիոյ կողմին

ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՃԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մոսկուայի ճարտարագործական օրկանը մանաւոր յօդուածով մը կը պարզէ խորհրդային կազմակերպութեան կատարած աշխատանքը՝ Թուրքիոյ հիւսուածեղէնի գործարաններու շինութեան համար։ Այս առթիւ, թերթը անհրաժեշտ կը գտնէ որ Թուրքիան հաստատէ «վարչական բնականոն կարգ ու սարք» այս ձեռնարկներուն համար որոնք պիտի ընդհարին առեւտրական դրամատէրներու խոչընդոտներուն, որովհետեւ այս վերջինները աւելի շահագրգռուած են արեւմուտքի հետ եղած կապերու պահպանումով քան ազգային ճարտարագործութեան զարգացումով։ Արգելքներ պիտի յարուցանեն նաեւ օտար ներածողները, որոնք Թրքական հիւսուածեղէնի շուկան կը մտնեն եւ վաճառամարտ կը սարքեն»։

Վերջացնելով, ռուսական օրկանը կը շեշտէ թէ խորհրդային ճարտարագործութիւնը, մասնագէտները եւ գիտունները իրենց աջակցութիւնը պիտի ընծայեն Թուրքիոյ համար կարեւոր այս գործին եւ թուրքեւխորհրդային տնտեսական յարաբերութեանց ամրապնդման համար։

Հիթլէր կը փառաբանէ իր իշխանութիւնը 250,000 ունկնդիրներու առջեւ

«ՄԻԱՅՆ ՄԵՆՔ ԵՆՔ ՈՐ ԿՐՆԱՆՔ...»

Կիրակի օր, Հիթլէր շանդալից ճառ մը խօսեցաւ Տորթմունտի մէջ, երբ իր կուսակցութեան մարտական խումբերու անդամներէն 80,000 հոգի ցոյց մը կը կատարէին։ Պաշտօնական գեկոյցը կ'ըսէ թէ բանախօսութեան ներկայ էին 250,000 հոգի։

Հիթլէր փառաբանելով իր կուսակցութեան յաղթանակը, շեշտեց թէ ան կրցաւ ճշմարիտ յեղափոխութիւն մը առեղծել, մինչդեռ 1918ի շարժումը պարզ ըմբոստութիւն մըն էր։ Ապա շարունակեց.

— «Այդ շարժումը ապարէզի վրայ ձգած էր միեւնոյն մամուլը, միեւնոյն կուսակցութիւնները, միեւնոյն հանրային կարծիքը։ Բա՛ն չէր փոխուած մարդոց մէջ։ Այսօր ամբողջ գերման ժողովուրդն է որ ոտքի ելած է։ Մեր յեղափոխութիւնը անցաւ յաջորդական փուլերէ։ Նախ գաղափարը պէտք է վարակէ մարդը, յետոյ կուգայ կազմակերպութիւնը։ Մեր գաղափարով, մենք յառաջ բերինք ամենամեծ կազմակերպութիւնը որ երբեք եղած է Գերմանիոյ մէջ։ Մենք տասնըչորս անգամ մտանք ընտրական պայքարներու մէջ։ Մենք երբեք չէինք հաւատացած թէ պայքարելու պէտք չպիտի ունենանք. բայց ես երբեք չէի կարծեր թէ մեր հակառակորդները պիտի տապալին այսքան ողորմելի եղանակով մը։ Հինգ ամսուան մէջ, մենք հրապարակէն քշեցինք բոլոր կուսակցութիւնները։ Անոնք առժամապէս չէ որ անհետացած են, այլ միանգամ ընդ միշտ։ Մենք մեծ գործեր կատարեցինք գերմանական պատմութեան մէջ։ Ո՞վ կրնար հաւատալ թէ՝ մեր ժամանումէն հինգ ամիս յետոյ, կեդրոնի կուսակցութիւնը անձնատուր պիտի ըլլար։ Ուրախ ենք որ պայմանագիր մը կնքուած է Վատիկանի հետ, որով քահանաները այլեւս չպիտի կրնան քաղաքականութեամբ զբաղիլ։ Իմ հակառակորդներս չեն գիտեր իմ յամառութիւնս։ Մենք պիտի վերահաստատենք Գերմանիոյ սպառած կարողութիւնը եւ պիտի արգասաւորենք անոր տնտեսական կեանքը։ Միայն մենք ենք որ կրնանք գլուխ հանել մեր մեծ գործերը. անգամ յետոյ յաւիտենութիւնն է որ պիտի գայ»։

Այս առթիւ Հիթլէր յայտարարեց թէ գործազուրկներու թիւը պակսած է երկու միլիոն։

⁂ Տիկին Մոսթէր, որ գրեթէ պաշտօնական հանգամանք ունի գերմանական կառավարութեան մօտ, իբրեւ մասնագէտ կանանց խնդիրներու, հրապարակ հանեց իր ծրագիրը։

Համաձայն այդ ծրագրին, գերման աղջիկները պէտք չէ համալսարան երթան։ Բարձրագոյն վարժարանները պէտք է կիներուն առջեւ բանալ միայն բացառիկ պարագաներու մէջ։ Ամէն Գերմանուհի պէտք է առնուազն մէկտարի ծառայէ պարտաւորիչ աշխատանքի բանակատեղի մը մէջ, բարոյական պատշաճ կրթութիւն մը ստանալու համար։ Գերմանուհին այսուհետեւ չպիտի ձգտի դառնալ անձնաւորութիւն մը, այլ միայն եւ միայն պիտի նուիրուի իր զաւակներուն եւ տանը։

Մանկողնացիներու մէկ թեւը բռնուած ?

Զրոյցի մը համաձայն, պուլկարական ոստիկանութիւնը կիրակի օրուան խուզարկութեանց հետեւանքով յաջողած է ձերբակալել Փրոթոկէրովի հաստուածին նախագահը եւ երեք կարեւոր անդամներ,— Շանդանով, Փոփ Թատորով եւ Թրայքով։ Ոստիկանութիւնը կը մերժէ որ եւ է տեղեկութիւն տալ, սպասելով վարչապետին վերադարձին. Այս լուռթիւնն ալ ուժ կուտայ շրջած զրոյցին.

Հաշտարար ճով մը Լոնտոնի մէջ

ԺՈՂՈՎԻՆ ՑԵՏԱՁԳՈՒՄՆ ԱԼ ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է, ԱՌ ԱՅԺՄ...

Երկուշաբթի օր վերջնական որոշում պիտի տրուէր տնտեսական խորհրդաժողովին յետաձգման մասին. բայց, վերջին պահուն հաշտարար հով մը փչել սկսաւ, եւ հիմա պաշտօնական եւ կողմնակի խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, ելք մը գտնելու համար։

Երէկ մասնաւոր նիստի հրաւիրուած էր խորհրդաժողովին դիւանը, վերջնապէս լուծելու համար օրակարգի խնդիրը։ Եթէ համաձայնութիւն գոյանայ միայն արոշ խնդիրներ քննելու համար, ժողովը կրնայ վերջանալ յուլիս 25ին։ Այդ պարագային, վիճելի խնդիրները պիտի յետաձգուին աւելի յարմար ժամանակի մը։

Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին խորհրդաժողովը խորապէս ազդուած է Ֆրանսայի, ինչպէս եւ ոսկեվճարի կուսակից միւս պետութեանց ամուր դիրքէն։ Բոլորն ալ համոզուած են որ այս պետութիւնները չպիտի լքեն ոսկեդրամը եւ թոյլ չպիտի տան որ սակարանական խաղերու զոհուին իրենց դրամները։ Այս կացութեան առջեւ, Անգլիոյ վարչապետը, որ խորհրդաժողովին նախագահն է, յայտնեց թէ երբեք չուզեր ճնշում բանեցնել ո եւ է մէկուն վրայ։ Ֆրանսայի ելմտական նախարարն ալ յայտարարեց թէ իր երկրին դիրքը բացորոշ ըլլալով հանդերձ, չուզեր որ եւ է նեղութիւն պատճառել խորհրդաժողովին. Իտալիոյ ելմտական նախարարը ուժ տուաւ այս հաշտարար տրամադրութեանց, առաջարկելով խմբագ. մասնախումբ մը կազմել այն դրամական խնդիրներուն համար որ կրնան քննուիլ։ Այս առաջարկը խորհրդաժողովի դիւանին մէջ ալ կրկնուեցաւ, փշոտ խնդիրները յետաձգելու համար։

Երէկ պիտի գումարուէր յատկապէս նշանակուած մասնախումբ մը, սահմանափակ օրակարգ մը կազմելու համար։

Ատրճանակի ընդհարում Պէյրութի հայկ. թաղին մէջ

10 ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ, ԵՐԿՈՒՔԸ ԾԱՆՐ

Պէյրութի «Լա Սիրի» թերթը կը գրէ (5 յուլիս) —

Երկուշաբթի իրիկուն բուռն կռիւ մը տեղի ունեցաւ Եչրէֆիէի հայ բնակիչներու մէկ մասին միջեւ։ Աւելի քան 40 անձեր մասնակցեցան այս կռիւին, որոնցմէ մէկ քանիներու ինքնութիւնը ճշդուած է։ Դանակի, փայտի եւ քարի հարուածներ փոխանակուեցան երկու կողմերու միջեւ եւ 10է աւելի վիրաւորներ մնացին կռուի դաշտին վրայ։

Վիրաւորներէն երկուքը՝ Կարապետ եւ Յովակիմ դանակի ծանր վէրքեր ստացած են ու փոխադրուած հիւանդանոց, վտանգաւոր վիճակի մէջ։

Ոստիկանութիւնը հազիւ կրցած է կռուարարները զսպել ու ձերբակալելով քանի մը Հայեր տարած է բանտ։ Շատ մը ուրիշներ ալ կը հետապնդուին։ Պատճառը հին վէճ մըն է։

Անգլիա կը ճնշուէ Մ. Նահանգներու ընթացքը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ տնտեսական խորհրդաժողովի մասին։ Այս առթիւ, Գ. Չէմպըրլէն, ելմտական նախարարը, անուղղակի քննադատեց նախագահ Րուզվէլթի բռնած ընթացքը.

Ակնարկ մը նետելով կատարուած աշխատանքներուն վրայ, նախարարը յայտարարեց.

— «Եթէ առաջուց գիտնայինք թէ ինչ պիտի պատահի, կրնայինք փախել մեր կարծիքը, խորհրդաժողովին գումարման նպատակայարմարութեան մասին։ Փորձառութեան չի դիմանար այն տեսութիւնը թէ որ եւ է երկիր մը կրնայ բանել ինքն իրեն։ Խռովիչ իրողութիւն մըն է տոլարին անկումը, որ վնասեց նաեւ խորհրդաժողովին աշխատանքներուն։ Մեզի համար միշտ ալ կենսա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԳՐԵՐՈՒ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը կ'արտատպենք «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մայիս–յունիս միացեալ թիւէն, յապաւելով միայն քանի մը զուտ մասնագիտական տողեր, որովհետեւ չունինք համապատասխան տառերը.—

Նոր չէ հայերէն գրերու բարեփոխութեան հարցը։

Բուն Մեսրոպեան երկաթագիրը Միջին–Մեսրոպեանի, եւ սա խոշոր բոլորգրի, ապա փոքր բոլորգրի բարեփոխուեցաւ. բոլորգրէն ծագում առին շեղագիրն ու նօտրգիրը.

ԺԶ. դարուն, երբ սկիզբ առաւ հայ տպագրութիւնը, առ այս յարմարագոյն տառ բոլորգիրն ընտրուեցաւ, իսկ բուն–մեսրոպեանները գործածուեցան իբր գլխագիր։ Այսպէս ապահովուեցաւ բոլորգրին տպագրութեան արուեստի մէջ մշտնջենաւորութիւն։

Տպագրութեան արուեստի զարգացման զուգընթաց եղան փորձեր զարգացնել նաեւ տառերու ձեւերը։ Մատթէոս Վանանդեցի, Ոսկան, յաջորդաբար Վենետիկի եւ Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութիւնները, ինչպէս նաեւ Կ. Պոլսոյ ձուլարանները, պատրաստեցին նոր մայրեր, պէս պէս մեծութեամբ եւ թանձրութեամբ. մընալով հաւատարիմ բոլորգրի հայկական նկարագրին, կատարելագործեցին տառերու ձեւերը՝ ուշադիր տպագրական արուեստի յարմարութեան եւ գեղագրութեան։

Արամեան ի Փարիզ առաջին խիզախ ձեռնարկութիւնն ըրաւ՝ շեղելով իր նախորդներու բռնած ճանապարհէն՝ մուծել բոլորգրի մէջ փոխառութիւններ բուն–մեսրոպեանէն եւ ձուլել տառերը լատինական գրերու կաղապարին վրայ։ Այս ուղղութեամբ տուաւ փորձեր նաեւ Գէր. Արսէն Այտընեան՝ հանելով հրապարակ «արդիական» (moderne) բռուած տառաձեւերը, որոնք կը ձգտէին լատինական տառերու հասած նմանութեամբ կերպաձեւել հայկականները, առանց շատ ձեւափոխելու բոլորգրին էական նկարագիրը։

Թէպէտ վայելուչ, գեղարուեստական տեսք կուտային այս փորձերը հայ տառերուն, բայց իրենց նըրբութեամբը կոչուած չէին տպագրութեան մէջ ընդհանուր գործածութիւն գտնելու. Տեղւոյ խնայողութեան հարցին դոյզն չափով միայն կը տրուէր լուծում։

Անյարմարութիւնները, զորոնք կ'ներեցնէին բոլորգիր տառերը տպագրութեան արուեստի մէջ, կը կայանային այն բազմաթիւ արտակարկառ գծերու մէջ, որոնք դուրս կը մնային գրերու իրանէն եւ այսպէս թէ ձուլումը կը դժուարացնէին, թէ շարուածքն աշխատանք կը պահանջէր, եւ թէ ենթակայ էին ծայրակտոր ըլլալու. Կ'իյնէր ընդհանուր տրամէն նաեւ տառերու տարածութեան չուրջը. Հայերէն նշանագիրներն բաւ մեծ մասին երեք կէտի վրայ տարածուած են։

Այս դժուարութիւնները հարթելու համար խորհուեցաւ, արդէն Արամեանէ եւ Այտընեանէ, ձեւել նոր տառեր, ուր յապաւուած ըլլային արտակարկառ գծերը, եւ տառերը նըշանագիրներու իրանին վրայ ամփոփուած ըլլային. իսկ տառերու տարածութիւնը սեղմելու համար Արամեան եւ իրեն հետեւելով ուրիշներ՝ փոխառին բոլորգրի մէջ գլխատառ եւ կամ կարճեցին ինչ ինչ գրերու իրանները. այսպէս արդիական նշանագիրներու մէջ մուտ գտան Յ, Շ, Ր, Ь, Ա, եւն.։ Բայց այս բարեփոխութիւնները մընացին սեպհականութիւն մասնաւոր տառաձեւերու. չկիրարկուեցան առօրեայ գործածական տառաձեւերու մէջ։

Ներկայիս հրամայական պահանջք կը ներկայանայ գրերու այս զարգացման եւ բարեփոխութեան ենթարկել առօրեայ գործածական տառերը, երկարութիւնն ու լայնութիւնը սեղմելու սկզբունքով առաջնորդուած։

Անշուշտ ողջունելի է ամէն փորձ որ կարող է նպաստել հայ տառերու զարգացման եւ դիւրութիւն ընծայելու հայ տպագրական արուեստի կատարելագործման։ Եթէ Եւրոպայի զանազան ձուլարաններ ի վիճակի են լատինական տառերուն բազմապատիկ երանգաւորութիւն տալ, առանց մեղանչելու անոնց սեպհական նկարագրին, ինչո՞ւ անհնարին պիտի ըլլայ այս հայ տառերու համար։ Որովհետեւ բազմածախս է մայրերու պատրաստութիւնը, իսկ տառեր ձեւելու համար կը պահանջուի մասնագիտութիւն եւ նուրբ ճաշակ գրի գեղարուեստի, չեն ունեցած հայ տառերը այն հոգատար ձեռքը, որ մեկենաս կանգնէր եւ մղում տար այս զարգացման եւ բարեփոխութեան։ Տառեր ձեւելու համար ոչ միայն ճաշակ, գեղարուեստական հմտութիւն եւ հայ նշանագիրներու զարգացման ընթացքին ծանօթութիւն է հարկաւոր, այլ եւ քաջ տեղեկութիւն ձուլական եւ տպագրական արուեստին. ի վերջոյ նաեւ խղճմտութիւն՝ տառերը բարեփոխելու եւ ոչ չարափոխելու։ Ինչ որ 1500 տարիէ ի վեր աւանդաբար ըստացած է Հայը եւ իբր սեպհականը ճանչցած, պէտք է մնայ իբր հիմնական գծերու մէջ անաղարտ, ինչպէս [illegible], նոյնպէս այսպէս կարծուած պակասութիւնները։ Բարեփոխութիւնները այնպէս ի գլուխ պէտք է ելլեն, որ ընթերցողը չտարակուսի նորաձեւ տառերու հնչիւնն իմանալու համար ուսուցչի դիմել։

Հայ տառերու բարեփոխման համար կարող են առաջնորդ ծառայել թէ բուն մեսրոպեան եւ թէ միջին մեսրոպեան, անցման, բոլոր, նօտր եւ շեղ գրերը, որոնք յընթացս 1500 տարիներու մինչեւ այսօր կիրարկուած են եւ կը գործածուին հայ կեանքի մէջ, երբեւ ազգային նշանագիրներ. օղագրութիւնները՝ մասնաւորապէս կիրարկուած, չեն կրնար նկատի առնուիլ։

Օտարին առաւելութիւնները կարող են գրգիռ ընծայել մեզ նմանութեամբ զարգացնելու հայ տառերու գեղարուեստը, բայց ոչ պճնուելու անոնցմով. ամէն նկատառուող տարր պիտի նըկատուի օտար հայ տառերու կառուցուածքին մէջ։ Չափազանց է եւ անտեղի պահանջքը, որ ունենան հայ 38 տառերը այն առաւելութիւնները, զորոնք կ'ներեցնէ լատինականն իր 24 տառերով։ Թիւերու առաւելութիւնն ու նուազութիւնը թոյլ չեն տար նոյն իսկ համեմատութեան առնել զանոնք։ Երկայնահասակ մը զգեստաւորման համար աւելի նիւթ պիտի պահանջէ քան կարճահասակ մը։ Եւ այն առաւելութիւնները, զորոնք կը տեսնենք ամենք լատինականին մէջ տեղւոյ եւ նիւթի խնայութեան տեսակէտով՝ առերեւոյթ են եւ խաբուսիկ։ Սատոյգ է լատինական տառերը կարող են մէկ տողի մէջ աւելի գիր ամփոփել, բայց ոչ նոյն չափով հնչիւն եւ բառ, եթէ կիրարկենք զանոնք նոր լեզուներու համար եւ կամ փորձենք անոնցմով ներկայացնել տող մը հայերէն։ Եւ ճիշդ այս տեսակէտով օտարներու նախանձը կը շարժեն հայ տառերը, որոնք մէկ հնչիւնին մէկ տառ սկզբունքի վրայ յեցած են՝ նկատի առնելով նոյն իսկ հնչիւնի նուրբ երանգները. Հայ տառերը թէպէտ իրենց կազմուածքով՝ բառ մեծի մասին 2–3 կէտերու վրայ՝ աւելի տեղ կը գրաւեն տողի մէջ, բայց իրենց ինքնակաց գիրքով ունին առաւելութիւնը խնայելու աւելի տեղ եւ ընծայելու աւելի դիւրութիւն տպագրական արուեստին քան որ կը վայելեն լատինագիր նոր լեզուները իրենց բարդ գրերով եւ հընչաբանական ուղղագրութիւններով *

Գերմանացին չ արտասանութեան համար 4 (tsch) եւ շի համար 3 (sch) գրերու կը կարօտի, այսպէս նաեւ գաղղիացին, անգլիացին, լեհացին եւն. յաճախ երկու եւ աւելի տառերու կը դիմեն ներկայացնելու համար իրենց լատինականին մէջ պակսող արտասանութիւնները. իսկ թէ ի՛նչ անախորժութիւններ կը պատճառեն նշաններով տառերը — որոնցմէ զերծ է հայերէնը — յունարէն, գաղղիերէն, լեհերէն եւն. լեզուներու համար աւելորդ է յիշել այստեղ։ Եթէ եւրոպական լատինագիր ազգեր ունենալով հանդերձ այս թերութիւնները՝ ի սէր աւանդութեան կը շարունակեն յանձն առնել ե՛ւ թուղթի եւ թանաքի առաւել ծախքերը, պէտք չէ դժգոհի Հայը, որ տէրն է այնպէս ճոխ եւ կատարեալ տառերու, եթէ նոյն իսկ անոնք երբեւան բերեն դոյզն թերութիւններ։

Հայ տառերու բարեփոխութիւնը յաջողութեամբ կարելի է ի գլուխ հանել երկակէտ առնելով լատինական umdpf տառերը երկարութեան եւ տարածութեան համար։ Երկարատրուն գրերէն մաս մը նմանութեամբ անցման գրերու կարելի է ամփոփել միջին գծին մէջ, ինչպէս փորձուած է Արամեան տառերու մէջ։ Իսկ միջին գծին մէջ տարածուած գրերէն ա փոխանակել երկաթագիր Տով։ Իսկ ա պէտք է մնայ առանց հիմնական փոփոխութեան, որովհետեւ ծագած է բուն մեսրոպեանէն եւ եռատամեանն իր էական նկարագիրն է։ Առոր հանդէպ լատինականն ալ ունի m, W։

Այս սկզբունքով յօրինուած են Վիեննայի Մխիթարեան ձուլարանի Եգիպտական եւ գոթական կոչուած տառերը։

Բարեփոխութեան ամէն փորձ չարափոխութեան պիտի յանգի, երբ սկզբունք ընտրուի՝ ամբողջ սեպհականէն աչքերը յառել օտարին։ Այնուհետեւ անկումը վերջ պիտի չգտնէ մինչեւ յանգի այլասերման։ Եւ արդէն այժմ կը լսուին ձայներ, ձգել տոհմայինն եւ յառիլ լատինականին. այս ընթացքով ապագայ սերունդին գործը պիտի ըլլայ հրաժարիլ սեպհական լեզուէն ալ եւ իյնալ միջազգայնականին գիրկը։

Ես հաւատացած եմ, որ այն վայրկենին, երբ անտէր մնան հայերէն նշանագիրները, երեւան պիտի գայ արեւելեան կամ արեւմտեան մեծ ժողովուրդ մը եւ պիտի իւրացնէ զանոնք, իբր կատարելութեամբ այնքան ճոխ հայ տառերը, ինչպէս ի ծածուկ եւ «բարեփոխելով» իւրացուցած են զանոնք այսօր Վրացիները։

Ամէն բիծ, որ կարող է հասնիլ հայ տառերու հայկական նկարագրին, պիտի արատաւորէ հայ անունը, ամօթ պիտի բերէ հայ քաղաքակրթութեան.

Հ. Ն. ԱԿԻՆԵԱՆ

* Խորհրդային Հայաստանի մէջ ա՛յժմ կը զգացուի հայերէն տառերու երկարութեան եւ լայնութեան պատճառաւ յառաջ եկած կորուստը տեղւոյ, թուղթի եւ թանաքի. բայց նո՛ն էր որ մօտաւոր անցեալին մէջ յումպէտս մուծուեցաւ հայերէն տառերու մէջ փոխ. «ի՝ վի յաճախակի գործածութիւնն, ինչպէս նաեւ աւելագրութիւնն վօ (փոխ. ո), յէ (փոխ. ե), յու (փոխ. իւ), հի (փոխ. յ), որով·իբր հօբը տառով ծանրաբեռնուեցաւ զուր տեղ տողը։ Անտեղի նորաւիրութիւն մը, որ կ'ենթադրէ միայն բթամտութիւն հայ մանկտւոյն մէջ, եւ չունի ուրիշ որ եւ է օգտութիւն։ Հ.Ն.Ա.

ԷՋԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Էնվալիտ եւ Նափոլէոնի դամբարանը

Նափոլէոն Ա., ինչպէս յայտնի է, Վաթերլոյի ճակատամարտին անյաջող ելքէն վերջ, ստիպուեցաւ իր գահէն հրաժարիլ եւ խնդրեց Փարիզի առժամեայ արքայական կառավարութենէն Ամերիկա մեկնելու համար իրեն նաւ մը տրամադրել։ Կառավարութիւնը առ երեսս ընդառաջ գնաց այդ բաղձանքին։ Նափոլէոն Ռոշֆոր գնաց նաւ նստելու եւ հոն միայն զգաց թէ ինք զոհուած էր կառավարութեան էնթրիգներուն, որ իր Ամերիկա մեկնումը անկարելի կը դարձընէին։ Տեսնելով որ իրեն համար ուրիշ ելք չկայ այլ եւս եւ վստահելով Անգլիոյ ասպետական ոգիին, որոշեց անկէ ապաստանութիւն խնդրել, յուսալով թէ պիտի կարենար Լոնտոնի մօտ խաղաղ վայրի մը մէջ քաշուած կեանք մը ապրիլ, գնդապետ Միւիրոն անուան տակ։ (Միւիրոն այն սպան է, որ Արքոլայի ճակատամարտին ընթացքին Պօնափարթի կեանքը փրկեց, թշնամի գնդակներուն դէմ պատնէշ կանգնելով եւ սպաննուեցաւ)։ Եւ այս վստահութեան ապացոյցը տուաւ անձամբ Ռոշֆորի նաւահանգիստը խարսխած անգլիական «Պէլլերոֆոն» նաւը երթալով։ Այդ նաւը արդէն հսկողութիւն կը կատարէր նաւահանգստին մէջ, իր դէպի Ամերիկա մեկնումին արգելք ըլլալու համար։

Նափոլէոն իր այս ժեսթովը կ'ուզէր Թեմիստոկլէսի նման ըսել թէ՝ չուզելով մասնակից ըլլալ իր երկրին քաղքայման, եկած էր անոնցմէ ապաստանութիւն խնդրել։ Թէեւ իրեն համար ուրիշ ելք չկար այլ եւս, եւ սակայն Անգլիոյ ասպետականութեան վրայ իր ունեցած վստահութեամբ ամենամեծ սխալն էր որ կը գործէր այս հեռատես զինուորականը։ Անգլիացիները այս ապաստանութիւնը իրենց ըմբռնած ձեւով միայն շնորհեցին անոր. Մինչ ան կը կարծէր թէ, իբր գահազուրկ կայսր մը, որ կրցած էր իր կամքը աշխարհի պարտադրել, արժանաւոր վերաբերում մը ցոյց պիտի տային իրեն, զայն նաւուն վրայ հրաւիրելէ վերջ, պարզ կալանաւորի մը պէս վարուելով անոր հետ, աքսորեցին Ս. Հեղինէ կղզին։

Երբ կայսրը տեղեկացաւ այդ կարգադրութեան՝ ըսաւ.—

— «Ես Անգլիոյ հիւրն եմ, եւ ոչ թէ անոր գերին։ Ես իմ կամքովս եկայ եւ ինծ հանդէպ այսպիսի վերաբերումով ասպնջականութեան նուիրական օրէնքը ոտնակոխ կ'ընեն»։

Երբ նաւը այլ եւս Ֆրանսական եզերքէն կը հեռանար, վերջին անգամ ըլլալով կայսրը իր ակնարկը դէպի հոն ուղղելով ըսաւ.

— «Մնաս բարեաւ, քաջերու երկիր, եթէ ծոցիդ մէջ միայն քանի մը դաւաճաններ պակաս ըլլային, դեռ աշխարհի պիտի տիրէիր»։

Աֆրիկէի եզերքէն 2000 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ եւ հազիւ 40 քիլոմեթր շրջագիծ մը ունեցող փոքր, ամայի կղզի մըն է Ս. Հեղինէ, որուն անմերձենալի, ապառաժուտ եզերքներու կուգան դարերէ ի վեր բախիլ ովկիանոսին կատաղի ալիքները։ Կղզին ովկիանոսին մէջ գտնուող շատ մը ուրիշներու պէս անծանօթ պիտի մնար աշխարհի, եթէ Նափոլէոնի աքսորավայր դառնալով իր անունը պատմութեան ամէնէն մեծ դէմքերէն մէկուն անուան կապուած չըլլար։

Այս աքսորավայրին մէջ անցուցած վեց տարիները, Նափոլէոնի համար հոգեկան եւ ֆիզիքական տառապանքներու երկար շրջան մը եղան։ Կղզին խիստ վատառողջ կլիման, եւ իր նոյնքան վատառողջ բնակարանը քայքայեցին անոր առողջութիւնը։ Իր մարմինը, որ տարիներէ ի վեր այնքան յոգնութիւններու տոկացած էր, չկրցաւ դիմանալ այս անգամ։ Ստամոքսի խլիրդի մը պատճառաւ զարհուրելի տառապանքներու մէջ հոգին աւանդեց 1821 մայիս 5ին։

Մարմինը ամփոփուեցաւ Vallée des Geraniums կոչուած հովտին մէջ, աղբիւրի մը մօտ, ուռենիի մը շուքին տակ, հոն իսկ, ուր ան յաճախ իր պըտոյտներու ընթացքին կը սիրէր կանգ առնել, պահ մը հանգչելու ու զովանալու համար։

Փարիզի իր այժմու դամբարանին մասին առ հասարակ անճիշդ զրոյցներ տարածուած են, որոնց լուսաբանութիւնը խիստ հետաքրքրական պատմութիւն մըն է։ Պէտք է ըսել նախ որ Էնվալիտի շքեղ գմբէթը, որուն տակ կը գտնուի այժմ կայսեր դամբարանը, Նափոլէոնի շրջանէն շատ աւելի առաջ շինուած է։

Մինչեւ ԺԷ. դարուն վերջերը, պատերազմէն դարձող անկարող եւ վիրաւոր զինուորները առ հասարակ վանքերու մէջ ապաստան կը գտնէին։ Լուի ԺԴ. որ գրեթէ նոյնքան պատերազմասէր եղած էր, որքան Նափոլէոն, ուզեց որ անոնք իրենց յատուկ շէնքի մը մէջ տեղաւորուին եւ այդ նպատակաւ ձեռնարկեց Օթէլ Տէ զ'Էնվալիտ կոչուած հսկայ շէնքին շինութեան որ այժմ ծանօթ զինուորական թանգարանն է։ Շէնքին կից, զինուորներու յատուկ Սէն Լուի մատուռէն զատ, Լուի ԺԴ. շինել տուաւ արքայական ընտանիքին յատուկ շքեղ եւ գմբէթաւոր եկեղեցին, որ կրնանք ըսել թէ ԺԷ. դարու Ֆրանսական ճարտարապետութեան ամէնէն գեղեցիկ նմոյշներէն մէկն է։

Կայսեր մահուընէ 19 տարի վերջ, Լուի Ֆիլիփի կառավարութիւնը համաձայնելով անգլիական կառավարութեան հետ, որոշեց Նափոլէոնի աճիւնը Փարիզ փոխադրել։

Սակայն ո՞ւր պէտք էր շինել անոր դամբարանը Փարիզի մէջ։ Այս մասին զանազան առաջարկներ ներկայացուեցան, օրինակի համար Նօթր Տամի Մայր Եկեղեցին, էթուալի Յաղթական կամարը, Վանտոմի հրապարակը։ Խորհրդարանին մէջ այս հարցին շուրջ ծագած վիճաբանութեանց պահուն ձայն մը բարձրացաւ որ ներկաներուն վրայ խոր տպաւորութիւն մը թողուց։ Այդ՝ յայտնի բանաստեղծ Լամարթինի ձայնն էր։ Լամարթին, որ այնքան ծանօթ է գրական աշխարհին մէջ, ունեցաւ նաեւ քաղաքական կարեւոր գործունէութիւն մը։ Իրեն յատուկ պերճախօսութեամբ, առաջարկեց կայսեր դամբարանը Էնվալիտի եկեղեցիին մէջ շինել, ըսելով թէ այսպէսով անոր վրայ իր իսկ զինուորները պիտի կրնային հսկել։ Պէտք է ըսել որ Նափոլէոնի օրով Էնվալիտի հիւրանոցին մէջ 5000է աւելի զինուորներու ապաստան տրուած էր։

Սկզբունքով այս առաջարկը հաւանութիւն ստացաւ եւ սակայն անոր իրագործման ձեռնարկելու պահուն, գեղեցկագիտական հարց մը մէջտեղ ելաւ զոր հարկ էր լուծել։ Խնդիր էր թէ ի՛նչ ձեւով դամբարան մը պէտք էր շինել, որ Կայսեր անուան արժանի տպաւորութիւն թողլով միասին, շուքի մէջ չձգէր շէնքին ներքին ճարտարապետական գեղեցկութիւնը։ Եթէ ոմանց կողմէ առաջարկուած բրգաձեւ դամբարանի ծրագիրը ընդունուէր, եկեղեցին ինքնին շատ ընդարձակ չըլլալով, ապահովաբար չպիտի ստացուէր ակնկալուած տպաւորութիւնը։ Առաջարկուած բազմաթիւ ծրագիրներու մէջ կար հատ մը որ այս հարցը շատ նպաստաւոր կերպով մը կը լուծէր, Վիսքոնթիի առաջարկած ձեւն էր այդ։ Կայսեր դամբարանը շինել եկեղեցիին ճիշդ կեդրոնը, անոր մակերեսէն աւելի ցած գիրքի մը մէջ, այն ինչ որ կը տեսնենք այսօր։ Այս ձեւով, թէ եկեղեցին պահած է իր ճարտարապետական ամբողջութիւնը եւ թէ դամբարանը խիստ խորհրդաւոր տպաւորութիւն մը կը թողու։ Այս պարագան ժողովուրդին մտքին մէջ զանազան կարծիքներու տեղի է տըւած, որոնցմէ մէկուն համաձայն դամբարանը գետնամբ խորունկ մակերեսի մը վրայ շինուած է, որպէսզի զայն տեսնելու համար այցելուները ստիպուէին վար ծռիլ։ Այսպէսով անոնք պարտաւորուած ըլլան կայսեր մեծութեան առջեւ խոնարհելու, եւ ասոր նման ամբոխային ենթադրութիւններ։

Կայսեր մարմինը Ս. Հեղինէի գերեզմանին մէջ ամփոփուելու պահուն, իրարու մէջ անցած չորս դագաղներու մէջ զետեղուած էր, առաջինը զինկ, երկրորդը՝ աքաժու, երրորդը՝ կապարէ, իսկ չորրորդը դարձեալ աքաժու։ Իսկ գերեզմանը ընտիր շաղախով եւ իրարու հետ երկաթեայ ձողերով կապուած կանոնաւոր քարերով շինուած էր։ Գերեզմանին վրայ դրուած տապանաքարէն զատ խիճերով ու կրաջրով շինուած թանձր խաւով մը պատսպարուած էր։ Կայսեր մարմինը չէր զմռսուած, կղզիին մէջ պէտք եղած նիւթերը կը պակսէին, բայց երբ 1840ի հոկտ. 16ին Ֆրանսական պատուիրակութեան,— որուն գլուխը կը գտնուէր Լուի Ֆիլիփի որդին Ժուանվիլի իշխանը,— եւ անգլիական պատուիրակներուն ներկայութեան կայսեր դամբարանը եւ անոր մարմինը պարունակող դագաղները բացուեցան, անհաւատալի տեսարան մը պարզուեցաւ ներկաներուն աչքին։ Դէմքը եւ ձեռքերը, կարծես մոմիա դարձած անաղարտ մնացած էին, իսկ քիթին ծայրը միայն տարրալուծման մէջ էր։ Կայսրը կը կրէր անձնական գունդին գնդապետի համազգեստը, կանանչ բաճկոն եւ սպիտակ տափատ։ Պատուոյ լէգէոնի մեծ ժապաւէնը կուրծքին, իսկ ծունկերուն վրայ դրուած էր իր պատմական դարձած գլխարկը։ Դագաղին մէջ դրուած էին նաեւ իր յախճապակեայ ափսէն, գդալը, պատառաքաղը եւայլն՝, իսկ ոտքերուն քով դրուած արծաթեայ ամանի մը մէջ պահուած էր նաեւ կայսեր սիրտը.

Կղզիին կառավարիչը՝ Լօու չէր արտօնած որ կայսեր բարեկամները այս վերջինը իբր յիշատակ իրենց հետ միասին Փարիզ տանին, նոյնիսկ չէր թոյլատրած որ Նափոլէոնը խնամող բժիշկը՝ Անթօմարքի, անոր ստամոքսը իր հետ տանի, իբրեւ ապացոյց կայսեր ստամոքսի խլիրդէ մը մեռած ըլլալուն

Այս պատճառաւ, ան ալ տուփի մը մէջ դրուելով զետեղուած էր դագաղին մէկ անկիւնը։ Վախնալով որ մարմինն անաղարտ մնացած մասը օդին հետ յանկարծական շփումէն վնասուի, դագաղը երկու վայրկեան միայն բաց թողուեցաւ եւ այս անգամ չորս դագաղէն զատ երկու հատ եւս աւելցնելով, փոխադրուեցաւ Փարիզ։ Մատուռին մէջտեղի կարմիր կրանիթէ շինուած հսկայ դամբարանին մէջ այժմ վեց դագաղներու մէջ թաղուած կը գտնուի Նափոլէոնի մարմինը։

1840 դեկտ. 15ին, 43 օրուան ճամբորդութենէ մը վերջ, կայսեր մարմինը հասաւ Փարիզ եւ հազարաւոր բազմութեան մը ներկայութեան, Թափօրը էթուալի Յաղթական կամարին տակէն անցած պահուն, վայրկեան մը կանգ առնելէ վերջ, շարունակեց ճամբան Շան զ'Էլիզէի վրայով դէպի Էնվալիտ եկեղեցին։

Դագաղը զետեղուեցաւ առժամաբար եկեղեցիին ձախ կողմը գտնուող Սուրբ Հերոնիմոսի մատուռին մէջ, մինչեւ որ դամբարանին շինութիւնը աւարտեցաւ։ Այս աշխատանքները տեւեցին 21 տարի, որովհետեւ ճարտարապետին ներկայացուցած ծրագիրը արհեստագիտական խոշոր դժուարութիւններու դուռ կը բանար, զոր հարկ էր լուծել։ Ամէնէն մեծ դժուարութիւնը կը ներկայացնէր դամբարանին շուրջի սիւնազարդ նրբանցքին շինութիւնը, որուն ձեռնարկելէ առաջ, պէտք էր նախ շէնքին գմբէթը կրող ութ հսկայ սիւներուն հիմերը ապահով վիճակի մէջ դնել։

Ժամանակակից լաւագոյն արուեստագէտներու յանձնուեցաւ դամբարանին գեղեցկագիտական մասը, որոնք քանդակներով կամ փոքր զարդարանքներով ի վեր հանեցին կայսեր պատմութեան կարեւոր անցուդարձերը։

Լոյսի հարցի մասին ալ խիստ յաջող լուծում մը գտան անոնք։ Կա-
չէ չհիանալ այն մութ կապոյտ
լորտին, զոր կը ստեղծեն եկե-
մէջ պատուհաններուն վրայ ա-
կապոյտ ապակիները, իսկ
երկու կողմի դեղին ապակինե-
րենց ոսկեգոյն լոյսը կը տարած-
նոր վրայի մայրիէ շինուած ա-
դակուած ամպհովանիին վրայ
պէսով կապոյտ եւ ոսկեգոյն
ցումներու հակադրութիւնը
դաւոր լոյս մը կը տարածէ դամ-
նին վրայ։

Երբ 1861ին անոր շինութ-
ւարտեցաւ, երկրին վարչութ-
կրկին նոր եւ կարեւոր փոփոխ-
մը տեղի էր ունեցած։ Հանրապետ-
թեան նախագահը, իշխան Լուի
փոլէոն Ա.ի քեռորդին որ 1848-
դափոխութենէն վերջ ժողովր-
քուէներու ջախջախիչ մեծամ-
թիւնով հանրապետութեան նախ-
էր ընտրուած, այս անգամ
գահը բարձրացած էր Նափոլ-
անուան տակ եւ անոր է որ
ցաւ նախագահել կայսեր ամ-
քին, նորաշէն դամբարանին
տեղման հանդիսութեանց։

Ահա այսպէս է որ իրակա-
Նափոլէոն Ա.ի իղձը՝ համաձա-
կտակին.

— «Կը փափաքիմ որ աճիւն-
ուի Սէնի ափերուն մօտ, Ֆրա-
ժողովուրդին կողքին, զոր եւ ա-
սիրեցի»։

ԳԵՂԱՄ ՖԸՐԼԵ[illegible]

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ «ՊԱՏԱՐԱԳ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹ[illegible]

Փարիզի մէջ Կոմիտասեան Ցե-
ժողովին ջանքերով հրատարակ-
վարդապետին բազմաձայն պատ-
գը՝ որ մեր տարաբախտ եր-
պետին գործերուն կարեւոր
մարուի։

Յառաջաբանէն կը տեղեկ-
Պատարագը իր սկզբնական ձեւ-
առաջին անգամ երգուած
ծին, Իզմիրլեանի կաթողիկ-
ընտրութեան առթիւ։ Վե-
հիմնական եղանակները քաղած
սամբ վանքին տարեց միաբան-
եւ մասամբ՝ գիւղացի քահանա-
որոնց մօտ անաղարտ մնացած էր
հնաւանդ եղանակներուն հա-
գրումը։ Օգտուած է նաեւ Ն.
[illegible]

...ով մը բաժնել երաժշտական համ... ...ները, ինչպէս ըրած է Եւրոպ... ...ան, այլ տրամաբանական կը նկա... ...է հետեւիլ նախադասութիւններու ...տագրութեան, պահելու համար ...ջոր անկախութիւնը Գ. Սարգսեան ...ած է այնպէս մը կցել, որ հակա... ...ած նախադասութիւններու անկա... ...ն չափերուն, ամէն մէկ տողադար... ...ն՝ անոնք կրցած են պահել իրենց ...տագրութիւնը, իսկ ամբողջը դա... ...ուած է այնպէս որ շատ քիչ ան... ...ամ հարկ ըլլայ էջ դարձնել կտորի ...ջ լրանալէն առաջ։

...տպագրութեան մաքրութեան եւ ...մքի մասին, ժամանակը հոգ տա... ...է վարպետին ուրիշ մէկ աշա... ...ը՝ Գ. Հ. Սէմէրճեան, իսկ հրա... ...րակութեան ծախքերը հոգացած է ...Հ. Վարդանեան (Պոլիս)։

...րաշ գիտնալով թէ ո՛րքան մեծա... ...ս է եւ ինչպիսի դժուարութիւն... ...րու հետ կապուած է երաժշտական ...ուարահատոր գործի մը տպագրու... ...ը, կրնանք ըսել որ Կոմիտասի ...ապագը պատիւ կը բերէ նախա... ...նողներուն, ինչպէս նաեւ իրենց ...սատանքն ու մասնագիտութիւնը ...ագրողներուն. Անոնք ջերմապէս ...րհաւորելի են գլուխ հանած ըլլա... ...ն համար, այս գործը, որ ո՛չ մի... ...ն վարդապետին մէկ կարեւոր վաս... ...կը կը փրկէ կորուստէ ու խեղա... ...րումէ, այլ եւ կոչուած է կանո... ...ութիւն բերելու հայկ. պատա... ...գի գանէ միաձայն երգեցողու... ...անց մէջ։ Ծիրդ է որ այս պատա... ...ը ներկայանալի ձեւով երգելու

[illegible]

...անէ առաջ վերոյիշեալ Նուիրական ...ն, իր հեղինակութեամբ ու վերա... ...ութեամբ, Կոմիտասեան Յանձնա... ...ղովը լոյս ընծայած է «Նոր Շարքի» ...ով պրակները, որոնց մէջ ամփոփ... ...ծ նիւթերը գտնուած են վարդա... ...ին բարեկամներուն մօտ։ Դժբախ... ...աբար Կոմիտաս վարդապետ առիթ... ...ութիւն չունէր անմիջապէս թուղթին ...ձնելու իր ձեւաւորած երգերը, ո... ...նք ամբողջութեամբ կը պահէին իր ...ւղեղին ծրարին մէջ։ Այս պայ... ...աններու տակ, մեծ բախտաւորու... ...ւն է որ Գ. Սարգսեան իր յիշողու... ...ան մէջ կրցած է, իրենց բոլոր ձայ... ...ով, անշինջ պահել այդ երգերը, ...նց առաջին տասնեակը մամուլի ...ւկ է արդէն ու լոյս կ'ընծայուի ...րսիլիոյ Հայ Երաժշտական Միու... ...ան Նուիրատուութեամբ։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԵՐՈՍԿԻ

...Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ ...թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները ...րել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ...լանով։

ԸՆԿԵՐ ՅԱՐԵԹ ՆՇԻԿԵԱՆ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

«Ասպարէզ»էն եւ «Հայրենիք»էն ցաւով կ'իմանանք թէ յունիս 19ին Ֆրեզնոյի մէջ անձնասպան եղած է ընկեր Յարեթ Նշիկեան։

Կին մը, տարեճանակի ձայները լսելուն պէս, երբ կուգայ եւ կը տեսնէ մեր դժբախտ ընկերը գետին փռուած, խելքին լսեր կուտայ ոստիկանի մը, որ անմիջապէս զայն կը փոխադրէ հիւանդանոց։ Երկու գնդակ պարպած էր։

Նոյն իրիկունը իսկ կը հանուին գնդակները, բայց բժիշկները քննելով մեր ընկերոջ վիճակը, առաջին օրն իսկ յոյս չտուին ապրելու։

Ընկերոջ գրպանէն գտնուած են երեք նամակներ, ուղղուած Ֆրէզնօ քաղաքի դատաւորին, երկրորդը իր կնոջ եւ զաւակներուն եւ երրորդ մը՝ Յովասափեաններուն։

Առաջին նամակին մէջ գրուած է որ մահուան պատճառաւ ոչ ոք մէկը մեղադրելու չէ։

Ընկեր Յարէթ Նշիկեան բնիկ Կարնեցի էր։ Հակառակ իր յառաջացած տարիքին (70 — 72 տարեկան էր), բոլորովին առողջ էր։

Էրզրումի Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին կոմիտէի անդամներէն էր ան եւ եղած է մօտիկ ընկերն ու գործակիցը Արամ Արամեանցի (Թաթուլ)։

Էրզրումի մէջ ընկեր Նշիկեան կուսակցական ուշագրաւ գործունէութիւն ունեցած է։ Գտրուած է նահանգի կարգ մը գաւառները կուսակցական առաքելութեամբ։ Կառավարութեան կասկածներէն խոյս տալու համար վերջ ի վերջոյ կը ստիպուի թողուլ Էրզրումը եւ անցնիլ արտասահման։

Մեր հանգուցեալ ընկերը Ֆրէզնոյի կոմիտէի ամէնէն յարգուած եւ սիրուած անդամներէն էր։ Մեր այն հաղուագիւտ ընկերներէն էր, որոնք ամբողջապէս կ'ապրէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան խէալներով՝ պատրաստ ամէն ինչ զոհելու անոր համար։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Նոր խումբ մը Մարսէյլի շրջանին մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յատուկ) — Էքսն ալ ունեցաւ իր դաշնակցական խումբը։ Կրկնակի դիմումներու վրայ, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն պարտք զրաւ ընկ. Պօղոս Հիւսեանին եւ իմ վրայ այցելելու անգամ մը Էքս։ Որքան ալ հաւատաւոր դաշնակցականներ եղած ըլլային, մեր մօտէն չէր անցներ թէ ցեղին զարաւոր վիշտով թրծուած երիտասարդներու պիտի հանդիպինք, այս հրապուրիչ քաղաքին մէջ։ Ինչո՞ւ համար այս տղաքը հանգիստ ապրելու բոլոր միջոցները ունենալով հանդերձ, կը դիմեն Դաշնակցութեան նման դաժան կուսակցութեան մը զինուոր արձանագրուելու։ Ո՞ւր է գաղտնիքը։ Մարտիրոս ժողովուրդի մը արդար ցասումի կանչն է որ ամէն առաւօտ եւ իրիկուն կոչնակի նման իր հաւատացեալ ուխտաւորները կը կանչէ պարտականութեան գլուխ։ Եւ կարելի չէ չհաւատալ, այդ ժիր ու կայտառ տղոց որոնց բոցավառ աչքերը խտացումն են հաւատքի եւ պայքարի։

Մօտ մէկ ժամ մտերմիկ խօսակցութենէ վերջ, ընկ. Հիւսեանը մանրամասնօրէն պարզեց տարրերութիւնը համակիրի մը եւ շարքային ընկերոջ մը։ Ծեչտեց նաեւ թէ Դաշնակցութիւնը անողոք է միշտ, զոհողութիւն կը պահանջէ առանց փոխարինութեան, եւ վերջապէս բռաւ.

— Սիրելի երիտասարդներ, դուք դաշնակցական ըլլալով, ձեր ընտանիքէն առաջ եւ անկէ սուրբ, վսեմ ու մեծ պարտականութեան մը տակն էք որ կը մտնէք, արդեօք ի վիճակի՞ էք այս ծանր լուծը տանելու ձեր ուսերուն վրայ։

— Այդ բոլորը գիտնալով է որ մենք Դաշնակցութեան կը դիմենք, որովհետեւ միայն ան կը շարունակէ այն ուղին որ մեր պապերունն է, ան է արդարութեան խէալին՝ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանին միակ ջահակիրը եւ վերջապէս ան է որ վտարանդի բախտաւոր ժողովուրդի մը ցաւերը չակած կ'ուղէ դէպի արշալոյս երթալ։ Մեր պարտականութիւնն է ուժ տալ անոր։

Այս պերճախօս յայտարարութենէն յետոյ, կազմեցինք Էքսի «Քենոն» խումբը

Արամ Արմադանեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Շիրվանզաէ դեռ կը գրէ

Շիրվանզադէ, իր ծննդեան 75ամեակին առթիւ, Հայաստանի հրատարակչական գործակալութեան ներկայացուցչին հետ ունեցած տեսակցութեան մը ընթացքին, յայտարարեց վերջերս. — Ներկայիս ձեռքի տակ ունիմ շարք մը աշխատութիւններ։ Նախ, կը գրեմ երեք հանգրուաններով վէպ մը, որուն մէջ մանրամասն կը ներկայացնեմ նաւթային բուրժուազիայի ծագումը, զարգացումը եւ անկումը իր բոլոր տիպերով։ Վէպիս մէջ մեծ չափով տեղ կը գրաւէ բուրժուազիայի շուրջը զարձող հոգեւորականութիւնը։ Իմ այդ վէպիս հերոսները կը ներկայացնեն ոչ միայն տգէտ հարուստներ, վաճառականներ, որոնք մանրամասն պատկերացուած են ռուսական գրականութեան մէջ Օստրովսկիի կողմէ, այլ եւ բարձրագոյն մասնագիտական կրթութիւն ստացած քաղքենի մտաւորականութիւնը։ Միաժամանակ կը գրեմ եւ մինչեւ աշուն կ'աւարտեմ թատերախաղ մը, դարձեալ արդիւնաբերական քաղքենիութեան կեանքէն։ Իմ նոր վէպէս պիտի պատրաստուի շարժանկարի ժապաւէն մը։

Նոր Կեսարիա

Նոր Թոմարզայի եւ Նոր Մալաթիոյ միջեւ գտնուած տարածութեան վրայ պիտի հիմնուի նոր աւան մը, որ պիտի կոչուի Նոր Կեսարիա, ուր պիտի տեղաւորուին 400-500 տնտեսութիւն։ Աւանին նախագիծը պատրաստ է եւ հողային աշխատանքներն սկսած են արդէն։

Կարկուտ

Ղարաքիլիսայէն կը հեռագրեն Երեւանի թերթերուն թէ յունիս 14ին, երեկոյեան, սաստիկ կարկուտ տեղաց Սարդարապատ, Դարպազ, Բզովդալ, Նալբանդ գիւղերուն մէջ։ Ցանքն ու պտղատու ծառերու մեծ մասը փճացաւ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Թէնիսի մրցումները

Շաբաթ օր վերջացաւ Ուիմպլտընի համբաւաւոր թէնիսի մրցահանդէսը, երկու շաբաթ ամբողջ գրաւելով միջազգային մարզաշխարհին ուշադրութիւնը։ Աշխարհի ամէնէն համբաւաւոր խաղացողները, Աւստրալիայէն մինչեւ Ճափոն եւ Մ. Նահանգներէն մինչեւ Չեխօսլովաքիա, եկած էին մասնակցելու աշխարհի ախոյեանութեան անպաշտօն տիտղոսին համար կազմակերպուած այս մրցումներուն։ Ըսած ենք ուրիշ անգամ թէ Ուիմպլտընի խաղավայրերը գալար են, իսկ Ռօլան Կարօսինը աւազուտ հող է։ Շատ քիչ են անոնք որ միեւնոյն տարին յաջողած են շահիլ երկու մրցահանդէսներն ալ — Լօնտոնինը եւ Փարիզինը։ Այս տարի աւստրալիացի Քրաուֆորտ որ անցեալ յունիսին բաւական Փարիզի մէջ յաղթելով Քօշէի՝ շահած էր Ֆրանսայի ախոյեանութիւնը, ուրբաթ օր յաղթեց ամերիկացի Ուէյնսի եւ շահեցաւ Ուիմպլտընի մրցահանդէսը։

Քրաուֆորտ ուրեմն այս տարուան աշխարհի լաւագոյն խաղացողն է, իր ետին ձգելով կարգով, ամերիկացի Ուէյնսը եւ Ֆրանսացի Քօշէն որ անցեալ չորեքշաբթի օր պարտուեցաւ Ուէյնսէ Ուիմպլտընի մէջ։ Քօշէի պարտութիւնը Ուէյնսէ — երրորդը մէկ տարուան մէջ — Ֆրանսայի մէջ բաւական մտահոգութիւն պատճառեց, որովհետեւ այս ամառուան վերջին երեք օրերուն է որ Ֆրանսա պիտի պաշտպանէ «Տէյվիս Քըփ»ը իր հակառակորդին դէմ, որ թերեւս Ամերիկան պիտի ըլլայ։ Ֆրանսայի հակառակորդը դեռ յայտնի չէ թէ ո՞վ պիտի ըլլայ։ Այս շաբթու մէջ նախ Աւստրալիա պիտի մրցի Անգլիոյ դէմ որուն հաւանաբար յաղթէ, շաբաթ մը վերջ Մ. Նահանգները պիտի մրցին այդ մրցումին յաղթականին դէմ։ Քրաուֆորդի յաղթանակը Ուէյնսի դէմ կրնայ յուսալ տալ աւստրալիական յաղթութիւն մը — ինչ որ մեծապէս պիտի դիւրացնէր Ֆրանսացիներու գործը։

Վերադառնալով Ուիմպլտընի մրցահանդէսին՝ ըսենք թէ եթէ Քօշէ սէմիֆինալ տըմի-ֆինալին մէջ պարտուեցաւ Ուէյնսէ, Պորօթրա — որ այս տարի ոչ մէկ սէմփիլ մրցումի մասնակցեցաւ ինքզինքը տարիքոտ նկատելով — Գրինեանի ընկերակցութեամբ տուպլըի մէջ հասաւ մինչեւ ֆինալ երբ յաղթեց ճարտարական զոյգին, պահելով այդպէսով տուպլըի ախոյեան տիտղոսը զոր անցեալ տարի շահած էր դարձեալ Գրինեանի ընկերակցութեամբ։ Այս յաջողութիւնը քիչ մը յոյս ներշնչեց Ֆրանսացիներու որոնք կը յուսան համոզել Պօրօթրան որպէսզի խաղայ Տէյվիսի բաժակին սէմփլները, Բօշէի ընկերակցութեամբ ինչպէս գիտենք, անցեալ տարի Պօրօթրա նոյն այդ մրցումներուն մէջ տարած էր երկու յաղթանակ պարտութեան մատնելով նոյն իսկ Ուէյնսը։

Ամերիկուհի միս Ուիլս որ Սիւզան Լէնկլէնի քաշուելէն ի վեր աշխարհի անպարտելի ախոյեանուհին է, այս անգամ բաւական դժուարութիւն քաշեց պահելու համար իր տիտղոսը Ուիմպլտընի մէջ ուր ֆինալին իբր հակառակորդ ունէր Անգլիոյ երիտասարդ խաղացողներէն միս Րաունտը։ Ուիմպլտընի այս տարուան ախոյեաններուն մէջ են նաեւ ֆրանսացի Տիկ. Մաթիէօ եւ ամերիկացի միս Ռայըն որոնք միասին շահեցան տուպլը-տամը եւ Փրօյ. Քրամֆնըէլ եւ ֆօն Քրամ որոնք շահելով միքսթի տիտղոսը, Գերմանիոյ անունը առաջին անգամ ըլլալով արձանագրեցին անգլիական հռչակաւոր մրցաշարքին պատուոյ տախտակներուն վրայ։

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

ԴՐՕՇԱԿ

«Յուսաբեր» խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ հայկական դրօշակի մասին, որուն դէմ նորէն սրբազան պատերազմ հրատարակած են ռամկավարները, ինչպէս Փարիզի, նոյնպէս Եգիպտոսի եւ Ամերիկայի մէջ (1 յուլիս).

— «Հայոց ազատութիւնը չցաւ հայ հայրենիքէն. ու դարձաւ տարագիր. անկախութեան գաղափարը՝ հեգնուած ու անարգուած, պատսպարուեցաւ հայ երկրէն դուրս եւ անոնց հետ, ազատութեան ու անկախութեան գաղափարներուն հետ հեռացաւ ու տարագիր դարձաւ նաեւ Հայոց Եռագոյնը։

Դաշնակցակա՞ն է Եռագոյնը. պատի՛ւ Դաշնակցութեան, եթէ ան կրցած է իրեն վերապահել տալ ազատագրուած ու անկախ դարձած երկրի մը դրօշը, ինք՝ որ ունի իր սեփական դրօշը։

Եթէ դաշնակցական է Եռագոյնը, ո՞րն է սակայն դրօշը հայ ժողովուրդին, որ գնչու չէ, որ թափառաշրջիկ, աշիրէթ չէ, որ փերեզակութենէ զարգացաւ ու ազգ ու պետութիւն կազմեց։

Ա՛յն արդեօք, որ կարմիր է, որ կը մերժէ ազգութիւնն ու հայրենիքը եւ Հայոց երկրին մէջ կը մնայ՝ շնորհիւ ռուսական սուիններուն։ Կը մնայ՝ իբրեւ անարգանք հայ դարաւոր պայքարներուն, կը մնայ՝ իբրեւ արիւնոտ գամբարան հայ նորագոյն անկախութեան եւ հայ ազգին ինքնուրոյն պետականութեան գաղափարին։

Եռագոյնը տարիներէ ի վեր կը ծփայ գաղութահայութեան մէջ խորհրդանշելով Հայոց ազգային ազատագրութիւնը, հայ ժողովուրդի կորսուած անկախութիւնը, անոր բռնագրաւուած հայրենիքը։

Եռագոյնով Հայը ազգ է, ազատ ու ազգային հայրենիքի տէր. գերծ համայնավար ախտաւորութենէ. գերծ թեքնածութենէ. յայտնի կամ գաղտնի, համայնավարութեան կառքին լծուելէ. Եռագոյնով՝ Հայու դիմագիծը մաքուր է, պայծառ ու առողջ։

Եռագոյնը Հայուն ազգային առողջութեան վկայականն է։

Առանց Եռագոյնի՝ անկերպարան է Հայը, վարանոտ, երկդիմի ու լոքէն թեքնածու այն ախտաւոր վարդապետութեան, որ համայնավարութիւն կը կոչուի։

Հայ դրօշը՝ հայ ժողովուրդինն է եւ չի կրնար զոհ երթալ շուկայիկ հաշիւներու, բախտախնդիր ու ծախուած խմբակի մը սադրանքներուն։

Անիկա ծաղիկն է՝ հայուն արիւնէն ծնած. հարազատ պատկերը հայ երազին, որ կենդանի է հայ ազատ հայրենիքին, որ կար երէկ եւ պիտի ըլլայ վաղը։

Եռագոյնը հայութեան ազգային վկայագիրն է։ Ով չունի՝ պակաս հայ է, իսկ ով կ'ուրանայ՝ խաթարուած է արիւնով ու հոգիով։

Տէ՞ր ես հայ դրօշին. ուրեմն տէր ես ազգային արժանապատուութեան, հայրենիքի ազատութեան ու պատիւին։

Դէ՛մ ես, ամէնէն ողբալի, ամէնէն անարգ ու անպատիւ հայն ես։

Որովհետեւ այդ ուրացումը պիտի նշանակէր ստրուկին կարօ՞տը դէպի անազատ ու անդրօշ օրերը. դէպի գորշ ու անարգ անցեալը։

Մենք թաղեցինք այդ անցեալը. վըկա՛յ Եռագոյնը, որ կը ծածանի մեր օրերուն մէջ. աղուորին բոլոր հայերուն աչքերուն առջեւ։

Պիտի վերակենդանացնե՞նք թաղուած անցեալ մը։ Ի՞նչ դժբախտութիւն։

Եռագոյնը հայ երիտասարդութեան պատիւն է. անոր ազգային արժանապատուութիւնը, անոր գոյութեան վահանը։

Տէ՞ր ես, հայ երիտասարդ, այս վահանին, որուն տակ տասնեակ հազարներ արիւն են թափեր»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՉԻԼԷՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցապաղած) — Մարսէյլի Չիլէցիներուն մէջ շարժում մը առեղծուած էր — «Ինչո՞ւ չունինք հայրենակցական միութիւն»։ Վերջապէս կարելի եղաւ իրականացնել մեր նպատակը. Մարսէյլ բնակող բոլոր Չիլէցիներս քով քովի գալով հիմնեցինք Հայր. Միութիւնը (7 մայիս 1933), այն խորին հաւատքով թէ պիտի կրնանք օգտակար դառնալ կարօտ հայրենակիցներու, նիւթապէս եւ բարոյապէս։ Կը խնդրենք Ֆրանսա եւ այլուր գտնուող մեր հայրենակիցներէն որ յարաբերութեան մէջ մտնեն մեզի հետ, գրելով հետեւեալ հասցէին. —

Tchakerian Chemavon, 18, Rue du Ravin a La Viste, Marseille (France)

Կը խնդրուի արտասահմանի հայ թերթերէն արտատպել սոյն կոչը։

ԹԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՑԻՆՉ ՕԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

...Գիտէի որ ինքն ալ կարօտցած էր ...ս, մանաւանդ որ մօրը քովէն կու... ...յի։ Ո՛րքան բաներ ունէր հարցնե... ...ք եւ որքան բաներ ըսելիք

Սակայն մեր հոգիները կրցան ...աբու խօսիլ։ «Թարեկամ մը ինչ որ ...ցայ, լաւ բարեկամն ալ զայն կը ...ցայ»։ Մի բանը թէ այդ զարմանք ..., սիրտէ սիրտ ճամբայ կայ։

Այո, մեր սրտերը ճամբայ ունէին ...րարու հետ հաղորդակցելու, հոգ չէ ...է համր էինք եւ մեր լեզուներուն ...նձ դրուած էր։

Սոֆիայի կողքին թաանափնթոր ...րի պէս բան մը նշմարեցի։ Երբ ...չքերս այդ ծրարին կողմը կ'ուղղէի, ...այ որ Սոֆիան գլուխը կախ՝ յան... ...ւորի պէս կը ժպտար։ Ամօթի պէս ...ն մը կը զգար եւ կը կարմրէր։

Դէկին թիկնապահը հարցուփորձեր ...ընէր.

— «Ի՞նչո՞ւ որ մայրդ քովդ չըլ... ...ինք. Հանրմները չեն ուզեր որ կրկին ...բաղանաս «Ղօհախէ»ը։ Ուստի մայ... ...րդ կը ղրկենք քովդ, որպէսզի քեզ խնամէ։

Մտադրած էին մայրն ալ վտարել։ Մինչեւ այդ Սոֆիայի շնորհիւ էր որ մայրը կը պահէին։ Հիմա որ Սոֆիան անարժէք էր դարձած եւ փոքրոց նեղունելիք բան էր, մօրը պէտք չունէին։ Կովերը կթելու եւ գործ կատարելու համար անօթի քիւրտ կիներ շատ կային։

Սոֆիան գլուխը վերմակին տակ թաղած լուռ կ'արտասուէր։ Եւ արցունքը սիրտը կը լեցուէր։ Վիշտ մը, անասելի ցաւ մը լեարդը կը կրծէր։

Քանի մը վայրկեան հարցուփորձով ուզեց հասկնալ Սոֆիայի առողջութիւնը։ Հասան միշտ դաժանօրէն կը խօսէր ինծի հետ, եթէ հրաման մը արձակելու ըլլար։ Կամ թէ ես այդպէս կը զգայի, որովհետեւ կը սոսկայի։

— Վերցո՛ւր սա գետնի կապոցը եւ հետեւէ ինծի, զռաչ։

Անմիջապէս կատարեցի հրամանը։ Երբ կապոցը պիտի վերցնէի գետնէն, անզգուշութեամբ պատճառաւ լաթի կտորը վրայէն ինկաւ եւ կարմիր ՄՍԻ ԿՏՈՐ մը երեւան ելաւ։

Հասկցայ ... Սոֆիայի տանջանքին պատուղն էր, իր ռոսխին զաւակը.

Սոֆիան լուռ կը հեծկլտար եւ կ'արտասուէր։ Որքա՜ն, երբեք չնայեցաւ ինծի այդ քանի մը վայրկեաններուն մէջ։ Ամօթապարտ եւ յանցաւոր կը զգար իր արարքին հանդէպ, որ բռնութեան տակ կատարուած էր։

Թերեւս աւելի մեծ վիշտ կը պատճառէր որ իր ցեղակիցը, իր վիճակակիցը, արու մէկը ականատես կ'ըլլար իր մեղքի պտուղին։

Չհասկցայ թէ վիժո՞ւմ ունեցած էր, թէ ոչ յատկապէս չէին ուզած կենդանի տալ եւ ծնելէն վերջ այդ ապօրինի զաւակը խեղդած կամ թողած էին իր վիճակին որ մեռած էր։

Բայց այս չէր հետաքրքրեր զիս։ Այլ Սոֆիայի արցունքը սրտիս խորը կ'իջնէր եւ կը խոցէր հոգիս։

Վերցուցինք այդ ՄՍԻ ԿՏՈՐը, պէտքին տղոցմանին հետ վարը՝ բակին մէկ անկիւնը կտրած բահով հողը փորեցինք ու ծածկեցինք փոսին մէջ, Սոֆիայի սիրտն ալ միասին թաղելով։

Յետոյ գիւղ վերադարձանք։ Երկիւղս փարատած էր ու մահուան մղձաւանջէն քիչ մը ազատած էի։

Բայց Սոֆիայի տխուր պատկերը սիրտս տակնուվրայ ըրած էր։

Խիղճս կը տանջէր որ անկարող էի օգնելու եւ անկարող էի մխիթարելու։

— Ամիսներ վերջ իրար կը տեսնենք, աւելի թշուառացած եւ արգահատելի, մխիթարանքի կարօտ, իսկ ես՝ արցունքը աչքերուս՝ լռութեամբ կուլ տուի եւ խեղդեցի յուզումս, եւ ահա այսօր միայն առիթ կ'ունենամ թուղթին յանձնելու։

×

Սոֆիայի մայրը՝ Խմոզը ղրկուած էր իր զաւակը խնամելու, բայց Սոֆիան Նէճիպ պէկի «Ղօնախ»էն փոխադրուած էր գիւղը։

Գոյանճոց տան մէկ խուցը, հինցած քանի մը կտոր օթոցներու մէջ պլլուած հիւանդը կը ռքնէր։Օր էօր վիճակը կը ծանրանար։ Խեղճ էին, ուտելիք չկար։ Լքուած էին իրենք իրենց վիճակին։ Մայրը առդէէն անդէէն ուտելիք կը մուրար եւ կը տանէր իր հիւանդ զաւկին։ Բայց արդէն Սոֆիա մահամերձ էր, երբեմն զառանցանքներ կ'ունենար։ Երեկոները վերադարձիս իմ բաժին հացէն որ կ'աւելցնէի կը տանէի Խմոզին։ Որովհետեւ «Ղօնախ»ին հորթերը եւ «պըքքր»ները (մատղ գոմէշի ձագ) կ'արածէի դարնան օրերը, հացի ծրարիս կը լեցնէի սունկ, բանջարեղէն, սխտոր, պրաս, ամէն ինչ որ կրնայի ձեռք ձգել։ Գերագոյն ճիգս էր օգտակար ըլլալ Խմոզ մօրքուրին եւ Սոֆիային։

Ըրածիս ճիշդ գիտակցութիւնը չունէի, բայց քայլերս բնազդաբար Գոյանճոց տան կողմը կ'ուղղուէին։ Լըսած էի որ ես ժամանակին Հայ եմ եղած։ Ու Խմոզն ու Սոֆիան ալ Հայ են եղած։ Անշուշտ մեր նախահայրերն ալ Հայ էին եղած...

Բայց, եթէ Հայ եմ, ինչո՞ւ հայերէն չեմ գիտեր եւ հայերէն չեմ խօսիր... ինչո՞ւ անունս Գատիր է, ոչ թէ Մ... Նոյնպէս Խմոզը եւ Սոֆիան մոռցեր էին մայրենի լեզուն։ Ոչ ոք կ'ուզէր մօտենալ թշուառ մօր եւ հիւանդ աղջկան, որովհետեւ կը վախնային թէ հիւանդութիւնը փոխանցիկ է։

Ցեղին արիւնն էր որ կը մղէր զիս։

Մինչեւ վերջի օրը երբ Սոֆիան մեռաւ, չդադրեցայ այցելելէ եւ արցունքներ թափելէ։

Սոֆիան մեռաւ։ Երկար տառապանքներէ վերջ, իր մարմինը ամբողջովին կապուտցաւ եւ ուռեցաւ։

Սոֆիան թունաւորուած էր ... եւ այդ թոյնի աւերներն էին որ զինք գերեզման տարին։

Գերեզմանը փորեցինք ամայի ձորակի մը մէջ, նշենի ծառի մը տակ, որուն կողքին պզտիկ առու մը գլգլալով կը սահէր։

Ցաւալի եղաւ հոգիս։ Իբրեւ ծաղկեպսակ վայրի ծաղիկներ հաւաքեցի ու ցանցնեցի դժբախտ Շողակաթին հողակոյտին վրայ։ Ձեմ յիշեր թէ արցունք ալ ցօղեցի՞... որովհետեւ տասնեւօթ տարիներ են սահած այն օրէն ի վեր։ Մայրը իր արցունքներուն վերջին կաթիլը քամեց շիր ու ցամաք կուրծքով եւ հեռացաւ այդ վայրէն, աշխարհին իր ցաւը պատմելու...

Մայրը չկար ... բայց ես ամէն օր կ'այցելէի Սոֆիայի գերեզմանին, իբրեւ ուխտատեղի, ժամերով կը գիտէի ու կը դիտէի ... Ու քաղցր յիշատակ մը կուգար խռովել հոգիս։ Արցունքի քանի մը կաթիլ կը լճանար կոպերուս տակ։ Նոր կը զգայի որ դժբախտ որբ մըն էի ու հոգիիս խորը պարապութիւն կը տիրէր։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

կան է մեծաքանակի գիներուն բարձրացումը, իսկ այդ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է վերահաստատել վստահութիւնը: Տոլարին անկումը արհեստական երեւոյթ մըն է եւ հետեւանք՝ շահադիտութեան: Շատ մը մասնագէտներ կը կարծեն թէ միտքերու մէջ փոփոխութիւն մը տեղի պիտի ունենայ աշնան: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է շարունակել գործակցութիւնը եւ չտարուիլ խռովիչ այլ ժամանակաւոր դէպքերէ, հազնեղ եւ յախուռն եզրակացութեանց յանգելով:

Գ. Չէմպըլէնի ճառէն վերջը, աշխատաւորականներու կողմէ խօսք առաւ Գ. Լէյնսպրի եւ առաջարկեց կրճատել արտաքին նախարարութեան նիւթացոյցը, իբրեւ պարսաւանք՝ խորհրդաժողովին ձգձգման դէմ: Ցեւոյ բացադանչեց.

— Աշխատաւորական կուսակցութիւնը մեծապէս թշնամին է ոսկեվճարի դրութեան: Մենք չենք ուզեր որ երկիրը խաչուի ոսկի խաչի մը վրայ:

Խօսք առին ուրիշներ ալ, կառավարութիւնը քննադատելով, բայց միեւնոյն ատեն առաջարկելով որ խորհրդաժողովը շարունակուի:

Աշխատաւորականներուն պարսաւանքի քուէն մերժուեցաւ 42ի դէմ 239 ձայնով:

Տոլարին անկումը կը շարունակուի

Երկուշաբթի օր նոր թափ առաւ տոլարին անկումը՝ Փարիզի սակարանին մէջ: Ուրբաթ օր փակուած էր 18·18ի, իսկ երկուշաբթի առտու բացուեցաւ 17·87ի (դրամատունէ դրամատուն), յետոյ իջաւ 17·50ի եւ փակուեցաւ 17·57ի: Ամէնէն վար գինն է այս մինչեւ այսօր:

Սթերլինը կայուն էր, մնալով 85ի վրայ, ինչպէս ուրբաթ օր:

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Տրիպոլիսէն (Սուրիա) կը գրեն «Էլ Նիտա»ի.—

Արթին Հօրուրեան անուն Հայ մը, համայնավարական թռուցիկներ կը ցրուէր: Սրճարանի մը ծառան՝ Եագուբ տեսաւ եւ ձերբակալեց այդ համայնավարը: Կռիւ մը ելաւ երկուքին միջեւ, մինչեւ որ ոստիկանները հասան եւ Արթինը ձերբակալելով տարին ոստիկանատուն.

Հարցաքննուելով, Արթին յայտնեց թէ երեք Հայեր յանձնած են իրեն այդ թռուցիկները՝ ցրուելու համար Տրիպոլսոյ մէջ: Սաստիկ ծեծի ենթարկուելէ վերջ, Արթին մատնեց այդ Հայերը, որոնք Պէյրութ կը գտնուին եւ կը կոչուին Զատիկ Տատուրեան, Գեւորգ Ցակոբեան եւ Նուպար Գօյրադեան:

64 ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ՊԱՊԸ ԴՈՒՐՍ ԵԼԱՒ ՀՌՈՄԷՆ

Երկուշաբթի օր, Պապը դուրս ելաւ Հռոմէն, այցելելու համար Քասթէլ Կանտոլֆօ, պապերու հին ամառանոցը, ուր Պիոս Թ. վերջին անգամ գացած էր 1869ին:

Պապը աչքէ պիտի անցնէ այն շինութիւնները որ կը կատարուին, Լաթերանի համաձայնութիւնէն իվեր: Պապական թափօրը բաղկացած էր երեք ինքնաշարժներու մէջ.

Նոր լեւոնթիւն՝ Խմիրեանեան ժառանգութեան մասին

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (6 յուլիս).—

Մեր վերջին թիւերէն մէկուն մէջ գրած էինք թէ Խմիրեանեան ժառանգի խնդրով զբաղուելու համար Աթէնք եկած է հայ փաստաբան մը: Նախընթաց օր մեր խմբագրութեան մէջ այցելութիւնը ընդունեցինք փաստաբան Գ. Մ. Արզարեանի որ մեզ յայտնեց թէ Աթէնքի մէջ պիտի վարէ խորհրդակցական ժողով մը, որուն պիտի մասնակցին Պոլսէն գալիք Խմիրեանեան ժառանգորդները, խորհրդակցելու համար ժառանգութեան առաջացին ստանալիք ձեւի մասին:

Գ. Արզարեան ընդհ. ներկայացուցիչն է բազմաթիւ ժառանգորդներու եւ այս գործով պիտի ճամբորդէ Փարիզ եւ Լոնտոն, ուր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ ծանօթ անձնաւորութիւններու հետ:

Գ. Արզարեան մեզ յայտնեց թէ Հնդկաստանի պատկան դատարանին մօտ կատարած դիմումին շնորհիւ յաջողած է չէզոքացնել Եգիպտոսէն Տիկ. Ճանիկեանը, որ յաջողած էր իբր ժառանգորդ ներկայանալ: Դատարանը հրաւիրած է Գ. Արզարեանը ներկայանալ, պաշտպանութիւնը ընելու համար իր պաշտպանեալներուն եւ վաւերաթուղթերով հաստատելու անոնց ժառանգորդ ըլլալը:

Գ. Արզարեան, Լոնտոնէն Հնդկաստան պիտի մեկնի յառաջիկայ աշնան: Այս մասին նորանոր եւ հետաքրքրական տեղեկութիւններ պիտի տանք յառաջիկայ թիւերով:

■■■■■■■■

ՆՈՊԵԼԻ խաղաղութեան մրցանակը այս տարի պիտի տրուի Գ. Լիթվինովի, Խորհ. Միութեան արտաքին գործավարին, ինչպէս կը գրէ անգլ. թերթ մը: (Քանի մը շաբաթ առաջ ալ Մուսոլինիի կուտային):

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ 30 միլիոն կը հաշուեն Մ. Նահանգներուն մէջ: Երկու տարուան ընթացքին 7 միլիոն հոգի փողոց նետուած են:

ԾԱՆՐԱՊԷՍ ՀԻՒԱՆԴԱՑԱԾ է Ցար Ֆէրտինանտ, Պուլկարիոյ գահընկէց արքան:

ԿԱՏԱՂԻ ԽԵՆԴ մը հարսնիքի մը միջոցին իրարու խառնէ սպաննեց 17 հոգի եւ նոյնքան ալ վիրաւորեց, Սումաթրայի մէկ գիւղին մէջ:

ՀԱՐԻՒՐ ԳԻՒՂԵՐ ողողուեցան Թրանսիլվանիոյ մէջ, հեղեղանման անձրեւներու հետեւանքով: Բազմաթիւ տուներ քչուած են: Երեք ջերմուկներ հազորդակցութենէ կտրուեցան, անօթի ձգելով 500 հոգի:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «ՎԻՇԱԳ» Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերու բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացի ծանօթ հաւաքատեղին մէջ: Օրակարգ՝ Ներշրջանային ժողովի հարցերու քննութիւն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր Ապարաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին ճշդապահ Ակումբին մէջ: Օրակարգ Ներշրջ. ժողովի հարցերու քննութիւն եւ շրջաբերականներ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

■■■■■■■■

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՏԱՆԻ մէջ այս Ուրբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԱՒՏՕ խումբի դասախօսական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ վաղամեռիկ ընկեր ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆԻ (Վիէնի կազմէն) այրիին, զաւակներուն, ազգականներուն եւ իր շրջանի բոլոր ընկերներուն:

×

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն կ'ողբայ իր գործօն եւ զոհաբերող ընկերներէն ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆԻ վաղաժամ մահը՝ եւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր պարագաներուն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՅՈՒԼԻՍ 14ին ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԽԱՆԱՄՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 36րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Մանրամասնութիւնները շուտով:

∴

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՐՄԻՆԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ 16 ՅՈՒԼԻՍԻՆ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԽԱՆԱՍՈՐԻ 36րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Ընկերական խնջոյք

Ի պատիւ Ռ. ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին 18 rue Meudon

Ցեղի կ'ունենայ 12 նորագիրներու երդման արարողութիւնը:

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

Երգ, նուագ: Մուտք 5 ֆրանք:

Բացօթեայ հանդէս Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՔԱՍԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

իր 9րդ տարեդարձին առթիւ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Մասնակցութեամբ ՓՈՒԼ. ՕՏՏՕԻ եւ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՔՈՅՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ

Ցեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2,30ին

Garden Concertի մէջ 7 rue St Lazar Ռուսական Քէմփին մօտ

Կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Ըրտասանութիւն, երգ, զաւեշտ: Սիրայօժար մասնակցութեամբ ցափ. Որբ. Միութեան «Վահագնեան» նուագախումբի: Ժամը 5·30էն վերջ եւրոպական պարեր: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Մուտքը ազատ է:

ՉԱՓ. ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՈՎ ՋՐՈՅՑ ԿՈՒՏԱՆ

ԲԱԲԳԷՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ ԵՒ ՊԱՐՈՅՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Սուրիոյ, Եգիպտոսի մասնաճիւղերուն եւ ազգային ծրագրին մասին:

Մէկ ժամ սինէմա, Զ. Ռ. Մ.ի Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի կեանքէն, միջազգ. այժմէական դէպքերու ֆիլմեր, Շարլօ եւ այլն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ, Այս Ուրբաթ 14 Յուլիս

ՎԱԼԱՆՍԻ » Այս Շաբաթ 15 Յուլիս

ԼԻՈՆԻ » Այս Կիրակի 16 Յուլիս

Հաւաքոյթին տեղն ու ժամը կը հաղորդուին տեղւոյն մասնաճիւղերուն կողմէ: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Գ. Գ. Գէորգ Արփաճեան, Երուանդ Էվրէնեան (Կիբաանցի), Զաքար Տարագճեան, Արշակ Սատուրեան (Սկիւտարցի), Հայկ Ձուհաճեան, Վահան Յարութիւնեան:

Ստանալու համար դիմել ցառաջի վարչութեան:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին կսկիծով մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Գրիգոր [...]եանի, Կարապետ Մարգարեանի, Վարդուհի Մարգարեանի, [...]բէթ Այանեանի եւ իրենց [...]զաւակներուն, հայրենակից՝ ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆի զաւաղէտ մահուան թիւ:

Արայ Սարգիսեան Կ. Բաղունեան

Ծոլը, 8 Յուլիս

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԸ

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ :—: ԼԸ ՐԷՆՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ 1933, ԺԱՄԸ 14էն 22

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանին սանուհիներուն կողմէ:

ՃԱՇ ՊԱՆՏ   ՊԱՐ   ՃՈԽ ՊԻՖԵ

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր:

Մուտք 5 ֆրանք:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ [...] 21 A. — Gare de l'Estէն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավ[...]

Լաւ պատեհութիւն Հայերու

Մեկնումի պատճառաւ վարձու է նպաստաւոր պայմաններով յարկաբաժին մը՝ Սէն-Լազարի թաղամասին մէջ: Տարեկան վարձ [...] ֆրանք: Reprise 1500 ֆրանք: Շարժ եւ կահկարասիք տուրք է[...] մէկ՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի, 15, rue de Vienne, հինգերորդ յարկ: 13-14 եւ 19-20:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

■■■■■■■■

Ա. ԳԼՈՒԽ

—·—

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Շատոնց կը փափաքէր փոխել իր գործունէութեան ձեւը, կազմակերպչական աշխատանքը ձգելով ստանձնել մարտական գործ: Իր գիրքը, ահաբեկչական աշխատանքի իր փափաքը, որ կ'արտացոլար իր բոլոր խօսքերուն մէջ, անմիջապէս զիս համոզեցին թէ Մարտական Մարմինը իր մէջ պիտի գտնէր թանկագին եւ անձնուէր մարտիկ մը:

Հետը պահ մը խօսելէ յետոյ, մեկնեցայ Խարկով, ուր եկան հաւաքուելու Ազեւ, Սազոնով եւ Կալիայեւ:

Այնտեղ էր, որ Սազոնովը տեսայ, առաջին անգամ ըլլալով այլեւս ոչ կառապանի նստարանի վրայ, ոչ ալ կառապանի զգեստով: Հասակը միջակէն վեր, վարդագոյն եւ գուարթ դէմքով: Երբ Շուայցեր իրեն կ'ըսէ թէ հրաժարած ենք Պլեհվէն սպաննելէ եւ իրեն կ'առաջարկէ մեկնիլ արտասահման, չափազանց կը վշտակրի: Նման հրաման մը իրեն կը թուէր հրաման մը պատերազմի դաշտը լքելու: Եւ անկայն Մարտական Մարմնին կարգապահութեան հնազանդելու համար, կը ծախէ ձին եւ կառքը, ու կը մեկնի Սուվալկի: Ճոցեկառքին մէջ, Սուվալկիի եւ Վիլնոյի միջեւ, կը հանդիպի Կալիայեւի, եւ, ի մեծ ուրախութիւն իրեն, մարդ կ'ըսէ հրահանգը՝ մեկնելու ոչ թէ ծրնեւ, այլ Խարկով: Խարկովի մէջ մտերմօրէն կը կապուի Կալիայեւի հետ, թէեւ այս վերջինը առաջինին առթիւ իրեն թըւած ըլլար տարօրինակ մէկը:

Կալիայեւ կը սիրէր յեղափոխութիւնը այն խոր ու տաք սէրով, զոր կը զգան միայն անոնք որ յեղափոխութեան կը նուիրեն իրենց ամբողջ կեանքը: Բայց, ծնունդով բանաստեղծ, կը սիրէր արուեստն ալ: Երբ յեղափոխական հաւաքոյթներ տեղի չունենային, երբ գործնական հարցերու մասին վիճաբանութիւններ չկենային, կը խօսէր միայն գրականութեան մասին, երկար, մեղմ խանդավառ եւ Լեհի լեզուական շեշտով: Ծնած եւ մեծցած էր Վարշաւիոյ մէջ, զաւակն էր ռուս ազնուի մը: Իր լեզուն պատկերաւոր էր եւ գեղեցիկ: Բալմոնտ, Բրիւսով, Պլոկի անունները, որքան ալ օտար ըլլային անոնք նոյն շրջանի յեղափոխութեան, սիրելի էին իրեն: Չէր կրնար ըմբռնել ոչ անտարբերութիւնը, որ ցոյց կը տրուէր անոնց գրական համբաւին, ոչ ալ անծանօթութիւնը անոնց գործերուն մասին: Իր կարծիքով, այդ բանաստեղծները յեղափոխականներ էին արուեստի մէջ: Եւ եռանդագին կը պաշտպանէր նոր բանաստեղծութիւնը: Նոյնիսկ աւելի մեծ թափով կը բողոքէր, երբ իր ներկայութեան մէկը ելլէր եւ զանոնք յետադիմական կոչէր: Բոլոր անոնց համար որ զինք կը ճանչնային, յեղափոխութեան, ինչպէս արուեստի իր սէրը կը լուսաւորուէր մէկ եւ նոյն բոցով,— կրօնական զգացումով մը, անգիտակցական զգացումով մը, վեհերոտ, բայց ուժեղ եւ խոր: Ահաբեկչական ապարէզ նետուած էր ան ճամբով մը, որ յատուկ էր իրեն, ճամբայ մը ինքնատիպ եւ անձնական: Եւ ինչ որ կը տեսնէր այդ ասպարէզին մէջ, ոչ միայն լաւագոյն ձեւն էր քաղաքական պայքարին, այլեւ բարոյական զոհաբերութիւն մը, թերեւս ալ կրօնական զոհաբերութիւն մը:

Սազոնով յեղափոխական ընկերվարական մըն էր, մարդ մը որ անցած էր Միխայլովսկիի եւ Լավրովի դպրոցէն (ռուս ընկերաբաններ եւ ընկերվարական գրագէտներ), Նարոդնայա Վոլիայի անդամներուն մտաւորական զաւակն էր, յեղափոխութեան մոլեգին նուիրեալ մը, չուզելով ոչինչ ճանչնալ եւ ընդունիլ յեղափոխութենէն դուրս: Ահա ժողովուրդին մասին իր այդ զգայնութ հաւատքն էր, ժողովուրդին կապած էր սէրէն էր, որ կ'առնէր ուժ: Ուրեմն զարմանալի ոչինչ կար, եթէ Կալիայեւի խանդավառ խօսքերը արուեստի վերաբերեալ եւ հաստատողութիւնը ահաբեկչական շարժման մասին Սազոնովի թուեցան, առաջին առթիւ, տարօրինակ, տարաօրոց, անհամապատասխան այն պատկերին, զոր ինք տուած էր յեղափոխութեան եւ ահաբեկչութեան: Բայց Սազոնով խոր զգայնութեամբ օժտուած մէկն էր: Կալիայեւի տեսակէտներուն ետեւ կը նշմարէր ուժ մը, խանդավառ խօսքերուն ետեւ՝ անշէջ հաւատք մը: Զգացած էր, որ Կալիայեւ, հակառակ կեանքը սիրելուն, պատրաստ էր զոհաբերելու ինքզինք ամէն վայրկեան, նոյնիսկ աւելին՝ կը ցանկար այդ զոհաբերութեան: Եւ ասկայն, առաջին օրը որ հասանք Խարկով, Սազոնով Համալսարանի պարտէզին մէջ ինծի հանդիպելով, մօտեցաւ եւ ըսաւ.

— Լաւ կը ճանչնա՞ք Բանաստեղծը: Ինչ տարօրինակ է:

— Տարօրինա՞կ, ի՞նչ բանի մէջ:

— Այսինքն թէ աւելի բանաստեղծ է քան յեղափոխական:

Սազոնով կանգ առաւ խռովեալ: Իրեն թուեցաւ թերեւս, որ իր խօսքերուն մէջ դրաւ անուղղակի քննադատութիւն մը Կալիայեւի մասին: Արդարեւ, երբեք, այս խօսակցութենէն ոչ առաջ եւ ոչ ալ վերջը, երբեք իրմէ չեմ լսած քննադատական խօսք մը, ո եւ է մէկուն մասին:

— Դիտած էք անշուշտ, յարեց, թէ ժամանակ մը չէի կարծեր որ [...] ժեշտ չէ ահաբեկչութիւնը, բ[...] սէի թէ կարեւոր գործը [...] Արդ, հիմա, կ'ընդունիմ որ [...] ճիգերը պէտք է կեդրոնացն[...] ճամբուն մէջ: Այսպէսով է որ [...] յաղթենք: Եւ Բանաստեղծն [...] կարծիքն ունի:

Ճիշդ այդպէս էր, արդարեւ[...] Կալիայեւի կարծիքը. Անշուշտ [...] բանար խաղաղ աշխատանքներ[...] մէջը, ընդհակառակն կը հեր[...]ուէր այդ ճամբով կատարուա[...] ոսկեփոխութիւններով. Այսուհ[...] ահաբեկչութիւնը կը նկատէր [...] փոխութեան անկիւնաքարը: Բայ[...] պէս, չէր կրնար գրաւիլ [...] թեամբ բանուոր դասակարգի[...] թէեւ կը սիրէր եւ կը հասկնար [...] տաւորները: Շարունակ կ'երազ[...] հարեկչութեան մասին, որ վճ[...] դեր պիտի կատարէր յեղափո[...]թեան ի նպաստ:

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒԼԻՍ 1933

13 Juillet 1933

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Ցրդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2238

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՐԽԱՓՈՒՄԷ ԽԱՐԽԱՓՈՒՄ

Այսպէս ուրեմն, «Հայաստանի կոչնակ»ն ալ խառնուեր է կարաւանին, ասպարէզէն քշելու համար հայկական եռագոյնը:

Ան կ'ընդունի որ եռագոյնը «կը մարմնացնէ վերածնունդի գաղափարական մը միայն,— խորհրդաւոր եւ սորագրա՛ւ յիշատակ»:

Բայց, այդ հանգամանքով իսկ յարմար չի նկատեր անոր ծածանումը, քանի որ, «եռագոյնը կը նկատուի հակապետական խորհրդանիշ մը»:

Այս առթիւ, սուտ մըն ալ կը գլորէ, հաւատացնելու համար թէ՝ «արտասահմանի հայ ժողովուրդը, դաշնակցական տարրին բացառութեամբ, կը նախընտրէ միայն դրօշակը»:

Մինչդեռ, այս գրօշամարտին մէջ, «Հայաստանի կոչնակ»ը եւ իր բոլոր լուսաղբարները, կարմիր թէ դեղին, իրենց դէմ ունին հայ ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը:

Երբեւ «Կոչնակ»ին խմբագիրները Բարեգործականի դրասենեակներէն կամ ժողովարաններէն տարբեր տեղ չեն յաճախեր, տեսնելու համար բուն իրականութիւնը:

Անոնք մինչեւ անգամ կ'անտեսեն Շիքակոյի վերջին հանրաքուէն, երբ մասնակցողներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը պաշտպանեց եռագոյնը:

Եւ կ'անտեսեն սա բազմազան միութիւններն ալ, որոնք, բոլոր գաղութներուն մէջ, գուրգուրանքով կը պարզեն եռագոյնը, ամէն անգամ որ առիթ մը ներկայանայ:

Քանի մը պատահական օրինակներ յիշած ըլլալու համար, կը հարցնենք.—

Դաշնակցականնե՞ր էին անոնք որ, քանի մը ամիս առաջ, մասնակցեցան Աստուծոյն, Նիսի, Մարսէյլի, Կրընոպլի եւ Լիոնի փողոցներուն մէջ պտտցնելով ազգային դրօշը:

[illegible]

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ՊԻՏԻ ՓԱԿՈՒԻ ՅՈՒԼԻՍ 22ԻՆ ԿԱՄ 29ԻՆ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅՑԱՑԻ
ՄԵԿԳԻՒ ԴՆԵԼՈՒ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

[illegible]

Քաղաքական ձեռնակցութիւններ Հռոմի մէջ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԹԵՎՖԻՔ ՐՈՒՇՏԻԻ ՀԵՏ
ԿԸ ՔՆՆԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՍԻՈՅ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՀԱՐՑԵՐ

[illegible]

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

[illegible]

«Յեղափոխութիւնը վերջացած է»

ԱՄԷՆ ՕՐ ՄԷԿ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հիթլէր անցեալ օր ժողովի հրաւիրելով Գերմանիոյ դաշնակից պետութեանց նախանգապետները — մարզպաններ — չափաւորութեան ճառ մը խօսեցաւ անոնց եւ յայտնեց թէ յեղափոխութիւնը չի կրնար մնայուն վիճակ դառնալ:

[illegible]

Առաջ Հիթլէր, դուն մեր առաջնորդն ես,
Թող քու անունը դողացնէ մեր թշնամիները,
Թող եռանի քու երրորդ արքայութիւնը,
Եւ քու կամքդ ըլլայ օրէնք տիեզերքին համար:

Պետք մը խաղաղ խաղաղ՝

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՋՈՂՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

[illegible]

Ժանեթ Մաքտօնալտ դատ բացաւ

200,000 ՖՐԱՆՔ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՎ

[illegible]

ՃԱՄԲՈՒՆԱԾ ԵՒ ԿԱՏԱԾ ՍԻՐԱՀԱՐԻ ՄԸ ՎՐԷԺԸ

[illegible]

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈՂԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՊՏՈՒՂԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒՄԸ

Թուրքիան, շնորհիւ իր արգաւաւոր հողին, ունի լաւ եւ առատ պտուղներ։

Ոչ միայն հողը բերրի է, այլեւ իր զանազան մասերուն մէջ տարբեր կլիմաներ ունենալով, միանգամայն շատ տեսակի պտուղներ ունի,— կաղին, թուզ, նարինջ, խաղող, խնձոր, տանձ, հաշուելով միայն արտադրութիւնները։ Հայր Ալիշան, իր «Ցուցիկ Հայրենեաց Հայաստանի» գրքին մէջ շատ ճշգրիտ ու յատկանշական ձեւով կու տայ Թուրքիոյ կլիման։ Եթէ, կ'ըսէ, առաւօտ Սեւ ծովու ափէն ճամբայ ելլես ու իրիկուան Տիգրանակերտ ըլլաս, պիտի ունենաս՝ առաւօտ մը գարնան, միջօրէ մը ամրան եւ երեկոյ մը աշնան ...

Պտուղը, ուրեմն, ըլլալով այսքան առատ ու լաւ, Թուրքիոյ տնտեսական կեանքին մէջ մեծ դեր կը կատարէ, անշուշտ։ Մասնաւորապէս չոր թուզն ու չամիչը, Եգէական շրջանի այդ պտուտ բերքը, մեծ բարիք մըն է ոչ միայն իր շրջանի ժողովուրդին, այլ եւ՝ ամբողջ երկրին համար։ Նոյնը՝ կաղինը՝ Սեւ ծովի եզերքին համար։ Որպէսզի աւելի որոշ ըլլայ, յիշեցնենք որ, համաձայն տարիներու յաջորդական վիճակագրութեանց։ Թուրքիոյ պտուղի արտածման արժէքը՝ երկրին ամբողջ արտածման 5–6 էն մէկն է։

Նոյն վիճակագրութիւններէն քաղենք հ'ւ քանի մը թիւեր։

Այսպէս, Թուրքիա 1929–1930–1931 երեք տարիներու ընթացքին ունեցած է հետեւեալ ընդհանուր արտածումները

Ընդհ. Արտածում

Հազար թօն	միլիոն ոսկի	տարի
669	151	1929
618	151	1930
667	127	1931
Պտուղի Արտածումը		
101	24	1929
104	27	1930
85	27	1931

Այս պզտիկ ցուցակը ցոյց՝ կու տայ, արդէն, թէ պտուղը երկրին տնտեսական հաշուեկշիռին մէջ իր նկատելի տեղը ունի։

Աւելորդ է ըսել որ պատերազմէն առաջ ալ այսպէս էր։ Այն ատեն, Թուրքիոյ արտածած չոր պտուղները իրենց մրցակիցները չունէին։ Բայց, պատերազմէն վերջ Թրքական չամիչին հետ սկսան մրցիլ Գալիֆորնիոյ, Աւստրալիոյ, Կրետէի եւ Պարսկաստանի չամիչները։ Մրցումը ոչ միայն որակով եղաւ, այլ հագար ու մի ձեւերով։ Նեբածող բոլոր երկիրներուն մէջ խօսուեցաւ ու գրուեցաւ Թրքական պտուղներուն անմաքրութեան մասին։ Թուրք մամուլը իրար անցաւ։ Մեղադրեցին նոյն իսկ, թէ՝ Փրանկախօսաւորներու ձեռքերէն կ'անցնին այդ պտուղները ...։ Այս քարոզչութիւնը պզտիկ հարուած մը չէր անշուշտ։ Ատոր միացաւ եւ ուրիշ պարագայ մը։ Թուրք ապրանքները ցոյց տրուած նըմոյշներուն նման չէին։ Եւ անվստահութիւն մը ծայր տուաւ։ Աւելի վերջ, Օթավայիհամաձայնագիրը նորդժուարութիւն մը յարոյց։ Աւստրալիոյ չամիչը հովանաւորելու համար, Անգլիոյ մաքսային դռները Թրքական չամիչին դէմ աւելի նեղցան։ Միւս կողմէ, Թուրքիոյ գլխաւոր յաճախորդը, Ամերիկան, քաջալերելու համար Գալիֆոռնիոյ չամիչի եւ թուզի արտադրողները՝ սկսաւ շատ քիչ ներածել Թրքական չամիչն ու թուզը։

Այս պայմաններուն առջեւ, Թուրքիա ստիպուեցաւ իր պտուղներուն գիները կոտրել ու խորհիլ փոխադրութեանց ծախքերու նուազման մասին, եւ դանոնք թարմ վիճակի մէջ արտածել։

Այս վերջինը, թարմ պտուղի առաքումը, 1930 եւ 1931 տարիներուն հետեւեալ քանակութիւններով ու արժէքներով եղած է.—

1930

	Թօնօ	Թղթ. ոսկի
Խաղող	386	22
Խնձոր ու տանձ	6034	285
Թարմ թուզ	17	08
Լեմոն	132	22
Նարինջ	3237	185

1931

	Թօնօ	Թղթ. ոսկի
Խաղող	179	11
Խնձոր եւ տանձ	3065	155
Թարմ թուզ	13	02
Լեմոն	13	2
Նարինջ	2616	136
Գումար	5885	304.2

Տուի այս ցուցակը, որպէսզի հասկնալի ըլլայ թէ թարմ պտուղի արտածումը շատ անարժէք բան մըն է եղած։ 1932ի արտածումը նախորդներէն տարբեր չէ, եթէ աւելի պակաս չէ. Թարմ խաղողի արտածումը պատերազմէն առաջ ալ կար։ Ու Եգէականի շրջանը, այն ատեն, երկուք եւ կէս միլիոն քիլօ խաղող կ'արտածէր։ Այժմ միայն Եգիպտոս կ'ուղարկուի խաղողը, եւ այն ալ՝ տարին 2–300000 քիլոյի չնչին քանակութեամբ.

Ի՞նչ է պատճառը այս նուազման։

Պատերազմէն վերջ, գրեթէ ամէն երկրի մէջ ընդհանրացաւ այն կարծիքը թէ՝ «վիթամին»ը շատ օգտակար է մարդկային կազմին, թէ՝ շատ թարմ պտուղ ուտելու է եւն.։ Ու ամէն տեղ թարմ պտուղի նախընտրութիւն մը մարդ տուաւ։ Կեդր. Եւրոպայի, բայց մանաւանդ Գերմանիոյ մէջ այդ նըպատակաւ ընկերութիւններ ալ կազմուեցան։ Երբ պահանջը շատցաւ, շատ բնականօրէն աւելցաւ նաեւ արտադրողներու թիւը։ Ցունաստան, օրինակ, ինչպէս ուրիշ նիւթերու, թարմ պտուղի արտածման մէջ եւս ուժեղ մրցակից մը եղաւ Թուրքիոյ։ Համաձայն Ցունաստանի առեւտրական վիճակագրութիւններուն, այդ երկիրը 1929ի ընթացքին Կիպրոս ղրկած է 8 միլիոն քիլօ, իսկ 1930ին 5 միլիոն քիլօ խաղող։ Ղրկած նաեւ՝ Գերմանիա, Աւստրիա, Անգլիա եւ Զուիցերիա։ Նման արտածումներու սկսաւ եւ Պուլկարիա, որուն «հաքրզ այի» խաղողը Գերմանիա եւ Աւստրիա կ'ուղարկուի Համաձայն պուլկար վիճակագրութեանց՝ 1926ին 155000 քիլօ, իսկ 1932ին՝ 6 միլիոն 306000 քիլօ խաղող արտածուած է։ Եուկօսլաւիա եւ Իտալիա անգամ արտածումներու սկսած են։

Ուրեմն, Թուրքիան ոչ միայն չկրցաւ թարմ պտուղի առաքման մէջ մրցիլ, այլ եւ՝ իր չոր պտուղի արտածումին նուազման վնասն ալ կրեց։ Հետեւանքը այն եղաւ, որ ան ստիպուած է իր պտուղներուն գիները իջեցնել։ Իջեցնել նոյն իսկ արտադրողին արժած գինէն ալ վար։ Այդ պտուղները՝ պայտէն մինչեւ արտածման վայրը՝ Թուրք բանուորին, ծառայողին, վաճառականին, փոխադրիչին ձեռքէն պիտի անցնին։ Այսինքն՝ այս վերջինները նիւթական փոխարինութիւն մը պիտի ստանան անկէ։ Բայց, այդ անկումին մէջ շատ բնականօրէն պիտի նուազի եւ անոնց ստանալիք վարձատրութիւնը։

Երբ արտածման վիճակագրութիւնները աչքէ կ'անցընենք, կը տեսնենք կլոր թիւեր։ Ու մեզի, նոյն իսկ դանոնք պատրաստողներուն համար անստոյգ է թէ՝ այդ թիւերուն համապատասխան գրամ մտա՞ծ է երկիր։ Օրինակ, Սեւ ծովու եզերքէն խնձոր եւն. կ'ուղարկուի Եգիպտոս։ Ու մաքսատան մէջ արժէքը կ'արձանագրուի, յետոյ ալ արտածման վիճակագրութեան մէջ աւելցնելու համար։ Եւ սակայն, շատ յաճախ այդ պտուղներուն փոխարէն բան չեն ստանար ուղարկողները։ «Ցառաջ» տարիուկէս առաջ հրատարակեց, «Թուրքիան ինչպէս որ է» ընդհ. վերնագրով, Թուրք Թղթակիցներու տպաւորութիւնները՝ Թուրքիոյ բազմաթիւ քաղաքներէն։ Խօսելով Սամսոնի մասին, Թուրք Թղթակիցը կ'ըսէր թէ «Այս ու մօտակայ շրջաններէն Եգիպտոս ղրկուած խնձորի ու տանձի փոխարժէքը չստացուիր յաճախ» ։Անցեալ օր վաճառական մը մեծ քանակութեամբ ղրկեր է։ Ու ահա Աղեքսանդրիոյ վաճառականը, Գայրամի օրով, հետեւեալ հեռագիրը կու տայ.— «Խնձորները բոլոր փտած ելան...»։ Մեր արտածած պտուղներուն մեծ մասը այս ճակատագիրը կ'ունենան։

Արտածման այս նուազումն է որ ազդեց նաեւ Թուրք շոգենաւերու հաշիւին։ Այս օրեր «Աէյրը Սէֆայինի» նաւերը ուղեցին դադրեցնել իրենց երթեւեկը դէպի Եգիպտոս։ Մամուլի մէջ աղմուկին խնդիր եղաւ։ Տարեկան 200,000 ոսկիի բաց մը կը մատնանշուի։ Բայց դադրեցնելը աւելի մեծ վնաս նկատեցին ու Տնտեսական գործավարը Լոնտոնէն հեռագրեց շարունակել երթեւեկը։

Այս պարագան միայն ցայտուն արգիւնքն է պտուղներու եւ ընդհանրապէս արտածումներու անկայուն վիճակին, որու մասին կը խօսինք առանձին։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԹՈՒՐՔԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արտաքնապէս՝ սիրալիր, ներքնապէս՝ դժգոհ

ԽՄԲ.— Ծանօթ է որ պաշտօնապէս անոտ կապ ունին երկու երկիրները։ Պուլկարիոյ վարչապետը Էնկիւրի գընաց։ Խէլիֆէ Րիւշտի շոգեկառքին մէջ Ցար Պորիսի այցելութիւնը ընդունեց։ Իսկ այժմ կը խօսուի Թուրքիոյ, Ցունաստանի, Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ համաձայնութեան մը մասին՝ ընդդէմ Փոքր Համաձայնութեան։ Հակասական լուրերու այս օրերուն, հետաքրքրութենէ զուրկ չէ պուլկարական «Սլօվօ» թերթին մէջ երեւցած «Թուրքիա» վերնագրով հետեւեալ յօդուածը։ Սլօվօն կը խմբագրուի պուլկար պայթակոյտի պահեստի գնդապետի մը կողմէ որ նախորդ կառավարութեան ազդեցիկ դէմքերէն մէկն էր։ Այս յօդուածը կարելի է ըսել, ամբողջ Պուլկարիոյ՝ Թուրքիոյ հանդէպ ունեցած մտածման արտայայտիչն է. բայց պաշտօնական յարաբերութեանց մէջ միշտ քաղցրախօսութենէ կը ճառեն.—

Մինչեւ 50 տարի առաջ, անոր խիստ թեւարկութեանը տակ էինք։ Մինչեւ վերջերս՝ մեր ամենամեծ սահմանակիցն էր։ Զանձրացանք։ Ու ըսինք որ մեր թեւարկութեան տակ գան մեր այն եղբայրները եւս որոնք Թրքական տակ մնացած էին։ Ու ըրինք։ Շատ սխալեցանք։ Ու այնչափ գայն խառնշտկեցինք որ դժուար պիտի արդարենք։

Թուրքիան, այսու հանդերձ, մնաց մեր սահմանակիցը՝ հարաւ արեւելքէն. Քիչ մասով մը կը հպինք, բայց լաւ դրացիներ ենք։ Որովհետեւ ան ամփոփուեցաւ հեռաւոր տեղ մը ու մեզ հանդէպ որեւիցէ մը չի նկատուիր։ Մենք ոչինչ կը փնտռենք իրմէ, բացի մարդկային վերաբերումէ՝ իր սահմաններուն մէջ եղած ազգակիցներուս հանդէպ։ Այդ կէտին մէջ, երբեմն համաձայն չենք։

Հակայ կայսրութիւն էր։ Բայց պատմական օրէնքներուն ուժով ինկաւ։ Հետզհետէ, բայց ապահով կերպով ամփոփուեցաւ հոն, ուր որ է իր տեղը։ Հոն ուր երբեմն կ'իշխէր՝ ոչինչ թողած է իբրեւ յիշատակ։ Խօսք մըշակութային գործերու մասին է։ Այդ պատճառաւ ալ, նման բոլոր Փիլիքտապէս միայն իշխողներու, չուտով կորսնցուց ամէն ինչ, մինչ կրնար մինչեւ մեր օրերը պահել՝ մնայուր զօրակցութիւն մը ունեցած պարագային։ Ջեմ կարծեր, որ ասոր համար որ եւ է մէկը ցաւի։ Նոյն իսկ անոնք որ յաճախ կը կրկնեն — «Թրքական լուծին տակ աւելի լաւ էր»։

Մեր երկրին մէջ եւս Թուրքիան ոչինչ թողած է, բացի աղօթքի յիշատակներէ։ Մեզ թողած է, սակայն, չոշափելի թիւով բնակչութիւն,— զուտ թուրք եւ պուլկար մահմետական (փոմաք)։ Այս բնակչութեան համար շատ կը մտատանջուի մեր արեւելեան դրացին։ Եւ, փառք տիրոջ, մինչեւ այժմ զանգատելիք լուրջ պատճառներ ունեցած չէ։ Որովհետեւ, մեր երկրին մէջ այդ բնակչութիւնը նկատուած է բոլորովին հաւասար ազգով Պուլկարներուն հետ։ Ոչ մէկ իրաւունքէ զրկուած է։ Երկրին քաղաքացիական բոլոր իրաւունքները կը վայելէ եւ ամէն ատեն կ'օգտուի անոնցմէ։ Պուլկար հպատակներ են, եւ, երբ այդպիսիներ, միւսներուն հետ հաւասար կը նկատուին։

Ջխօսինք անցեալի մասին։ Այսօրուան Թուրքիոյ մէջ եւս կան բաւական թիւով Պուլկարներ, Թուրք հպատակներ։ Թուրքիոյ մէջ բնակող Թուրքերուն իրաւունքները կը վայելե՞ն անոնք։ Պուլկարիոյ մէջ Թուրքերուն տեսած վերաբերումին եւ Թուրքիոյ մէջ Պուլկարներուն տեսած վերաբերումին միջեւ նոյնութիւն կա՞յ։ Ո՛չ, կ'ըսեմ ես։ Ու բոլորս գիտենք ատիկա։ Կը հանդուրժենք ատոր։ Որովհետեւ մեզմէ աւելի հանդուրժող ազգ չկայ։ Կը լռենք ու կը հանդուրժենք։ Այսպէս է մեր նկարագիրը։

Մեր երկրին մէջ կը հանդուրժենք այլազգաւաններուն։ Կը փութանք գոհացնել, անոնց քմայքները ամբողջովին բաւարարել։ Մինչ, Թուրքիոյ մէջ գտնուող մեր եղբայրները կը ճնշուին։ Ձեն համարձակիր գլուխ բարձրացնել։ Իրաւունքի մասին խօ՞սք չըլլար։ Ձայն կ'արտաքսեն։

Որքան հանդուրժող ենք մենք, այնքան շատ պզտոյեն են Թուրքերը, մանաւանդ կրօնական խնդիրներու մէջ։ Բողոքի պարագաներ հաշուապէս չեն ընդդէմ մեր ամենաբնական ցանկութեան, որով ուզած ենք պուլկարացնել կամ վերաշինել Պուլկարիան։ Թուրքերը բողոքեցին, երբ որոշեցինք մեր կարգ մը գիւղերուն Թրքական անուններ տալ։ Անոնք բողոքեցին, ամէն անգամ որ վերաշինական նպատակով հարկ էր որեւէ տեղ մզկիթ մը փլցնել։ Մենք կը լռենք ու կը հանդուրժենք երբ Թալալաբատական եւ նահանգային խորհուրդները, ունենալով Թուրք անդամներու մեծամասնութիւն, «Թէքքէներու համար մեծ վարկեր կը նախատեսեն, փոխանակ ճամբաներու կամ կամուրջներու յատկացնելու։

Ամենաթարմ ու յատկանշական պարագան այսպէս կոչուած «Թագկրատի գէպքն է»։ Վերաշինական ծրագրի համաձայն, Թուրքերու գերեզմանատուն կողմէ գրաւուած ընդարձակ հողամասէն կտոր մը կը մացուի քաղաքային պարտէզի սահմաններուն մէջ։ Քաղաքապետութիւնը որ եւ է ձեռնարկ չ'ըներ։ Անհամբեր երիտասարդներ կը տեղափոխեն մէկ քանի քարեր։ Ու անիկա փոթորիկ կը ստեղծէ Թուրքիոյ մէջ։ Պուլկար հիւպատոսարանը յարձակման կ'ենթարկուի։ Ասպետները կը կոտրեն։ Ի վերջոյ, մենք խորհեցանք թէ՝ Թուրք մայրաքաղաքին մէջ ոչինչ մնացած է ու Թուրքերը գոհ եղած են իրենց «պատմական թիւրիքէն»։ Մեր արտաքին քաղաքականութեան ղեկավարութիւնը չխորհեցաւ որ Թուրքերը ճնշում մը ի գործ դրին, որուն իբրեւ հետեւանք ներողութիւն պէտք էին խնդրել։ Ու գոհացաւ ըսելով թէ՝ «խնդիրը լուծուած է»։ Թագկրատի մէջ փոխանակ քաղաքային պարտէզի, պիտի շարունակին ցցել քարեր եւ դամբաններ, իսկ մեր հիւպատոսարանի պատուհանները պիտի մնան կոտրած- ապակիներով։ Զէ՞ որ ամառնային է եղանակը, զովութիւն պէտք էր։

Ու, կը շարունակէ վարչապետ Գ. Մուշանով,— մեր յարաբերութիւնները՝ Թուրքիոյ հետ՝ շատ լաւ կը դառնան։ Թուրք կառավարութիւնը տրամադիր է եղեր Թրակիայէն արտաքսուած Պուլկարներուն կալուածները գնահատելու։ Ան պիտի գնահատէ նաեւ կալուածները ուրիշ Պուլկարներու, զորս օր մը պիտի արտաքսէ։ Բայց ... մեր յարաբերութիւնները չա՞տ լաւ են, որովհետեւ մեր վարչապետը մոռցած է ըսել.

— «Ես հոն փիլաֆ կերայ ու շէրպէթ խմեցի» (կ'ակնարկէ Էնկիւրի այցելութեան)։ Ես նման չեմ մեր այն ներկայացուցչին որ բարկացած է Ապտիւլ Համիտին՝ գինը փիլաֆի հըրաւիրած չըլլալուն համար.

Թող այդպէս ըլլայ։ Բոլորս կ'ուրախանանք, երբ դրացիի մը հետ մեր յարաբերութիւնները բնականոն են։ Ու քանի որ Թուրքիոյ հետ շատ լաւ է, երջանկութիւնէ պիտի ցատկենք Այդպէս ըլլալու համար, սակայն, փոխադարձութիւն պէտք էր։ Փոխադարձութիւն, ամէն բանէ առաջ, փոքրամասնութեան հարցին մէջ։ Փոխանակ ծառայութեան տնտեսականներէն վըրայ։ Մեր կողմէ՝ կը կատարուի ատիկա Բայց՝ Թրքական կողմէն՝ ոչինչ կայ։ Ահա թէ ինչո՛ւ այդքան չափազանցուած են Րիւշտի պէյի «իբրամ»ները՝ երբ ան կ'անցնի մեր երկրէն։ Ատոր հանդէպ անհրաժեշտ ուշադրութիւնը ցոյց տալ՝ կրթուած մարդու պարտականութիւն է։ Բայց անոնց ամէն մէկ քմայքներուն չոյանքը, նոյն իսկ ստորնացումը չպիտի կասեցնեն Թուրքիայէն Պուլկարներու արտաքսումը, եւ ոչ ալ Թուրքիան աւելի գթառատ պիտի ըլլայ դէպի Պուլկարիան։ Թէ՝ այդ հաճոյակատարութիւնը որ եւ է արդիւնք չի տար, կը փաստուի անով որ երկու օր առաջ Թուրքիա Լոնտոնի մէջ ստորագրեց այսպէս կոչուած նախայարձակի մասին պատրաստուած համաձայնագիրը, որ, եթէ վնասակար չէ, որ եւ է օգտակարութիւն ալ չունի Պուլկարիոյ համար ..

Անջատ կէս միլիոն Թուրք բնակչութենէն, Պուլկարիոյ մէջ կ'ապրին նաեւ 6000 Թրքահպատակներ եւ կը մնանին հոս։ Թուրքիայէն արտաքսեցին բոլոր պուլկարահպատակները, որոնք ապրուստ մը կը հայթայթէին հոն։ Մեր բանուորներէն ոչ մէկը կ'ընդունին հոն։ Կը վռնտեն նոյնիսկ տեղացի Պուլկարները։ Թուրքիա, ցոյց տալու համար իր ուժն ու անկախութիւնը, կը փակէ իր սահմանները մեր այն բոլոր ապրանքներուն առջեւ, որոնք մեր արտածման մէջ մեծ տեղ մը կը գրաւէին անկէ առաջ։ Թուրքիա նոյն ապրանքները այժմ ուրիշ տեղէ կը հայթայթէ Մինչեւ վերջերս առեւտրական դաշնագրի մասին մտածող չկար, քանի որ մեր յարաբերութիւնները «շատ լաւ են» (նոյն օրերուն Սոֆիա կը գտնուէր Թրքական պատուիրակներ, Թուրք եւ պուլկար առեւտր. դաշնագրի պատրաստութեան համար)։ Իսկ քաղաքամերու մէջեւ իբրեւ հալածեալ չկայ։ Թուրքիայէն Պուլկարներ են արտաքսուողը, թէ՝ պուլկարական ապրանքներ չեն առներ, ու լսել իսկ չեն ուզեր — այդ բոլորը ոչինչ։ Առանց մանր բաներու համար չարժեր ուշք դարձնել «տօսթ»ութեան։ Մանաւանդ հիմա երբ Թուրքիա նախաձեռնութիւնն է վերցուցած մեզ Ցունաստանի մօտեցնելու, նաեւ Ալպանիոյ։

Ես եւս պիտի ուրախանայի, եթէ շորսերու համակրութիւն մը գոյանար Պուլկարիոյ, Թուրքիոյ, Ցունաստանի եւ Ալպանիոյ միջեւ՝ Փոքր Համաձայնութեան դէմ։ Բայց կը վախնամ որ կրակէն չազատակը մենք հանենք եւ ուրիշներ զայն ուտեն։ Թէեւ, մենք «ալըշըք» ենք ատոր ...։ Անհրաժեշտ է որ Թուրքիոյ հետ ըլլանք անկեղծ։ Կարելի չէ որ միայն մենք «իքրամ» ընենք անոր։ Այս պարագան թող լաւ յիշեն մեր վարիչները։ Այդ բարեկամութիւնը թող հիմնուի երկու կողմերու փափաքին վրայ։ Զայն թող առաջնորդէ օգտակար, բայց անգործ թուրքեւպուլկար մերձեցման կոմիտէն, որ իբր թէ գոյութիւն ունի։

ԻՍԿ «ՃՈՒՄ ՀՈՒՐԻՑԷԹ»ի ՄԷՋ (2 ՅՈՒԼԻՍ) ԱՔԷՏԻՆ ՏԱՎԷՐ ԿԸ ԳՐԷ Ի ՄԻՋԻ ԱՅԼՈՑ.—

Ջեմ գիտեր ուր եւ երբ կարդացած եմ թէ՝ պատմութեան մնացորդեր դասերը պէտք չէ աւանդել։ Այս տեսակէտին բոլորովին սխալ չըլլալը հաստատող փաստերու առջեւ ենք։ Պուլկարները, Խաքիրէի մէջ չեմ գիտեր որ «ցաքը պատկած է», ըսելով՝ բանկեր, իրենց մէջ անչէջ ցանկութիւն մըն են սառեցներ, եւ, հակառակ անոր որ նման աչք-բացութիւններու երեւէն քանի դարերէ ի վեր փորձանքներ կուգան, այլեւս մէկ հատիկ Պուլկար չպարունակող Խաքիրէի Պուլկարիոյ կցելու այդ ցանկութենէն չեն հրաժարիր։ ... Ասիկա պարզ պատրանք մըն է, որմէ վերացողները շատ յանցած կ'արժենցէ իրականութեան ապտակը։ Երէկուան ապտակին ցաւն ալ, հեռաւոր անցեալի փառքերուն նման, պէտք չէ մոռնալ Որովհետեւ պատմութիւնը կ'արձանագրէ այդ երկուքն ալ։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

— :-: —

Աշխատանքի միջազգային դիւանին կազմած վիճակագրութեան համաձայն, գործազրկութեան տագնապը սկսած է մեղմանալ ամէն կողմ։

Անգլիոյ մէջ 1933 յունիսին գործազուրկներու թիւն էր 2,636,300, անցեալ տարի յունիսին՝ 2,821,800։ Գերմանիոյ մէջ՝ 5,039,500 էր, անցեալ տարի 5,582,600ի։ Ֆրանսայի մէջ՝ 314,242 էր, անցեալ տարի 322,320։

Միայն Միացեալ Նահանգներու մէջ էր որ գործազուրկները չեն նուազած։

Պարսկահայ-երգչ[...]

ՏԻԿ. Ս. ԱՂԱԲԱԲԵԱՆԻ ՑՈՐ[...]

—·—

ԹԷՀՐԱՆ, 22 Յունիս.— Ցանկ[...] Թէհրանի Հայ Եկեղեցասէր [...] Միութեան նախաձեռնութեամբ [...] գիս Կլուբ - Թատրոնում [...] Տիկ. Սաթենիկ Աղաբաբեան[...] կան 15ամեայ գործունէութեան [...] դէսը, ուր ներկայ էր մայրաքաղ[...] երեւոյ ընտրանին՝ բոլոր ազգութ[...] ներից։

Ներկաների թւումն էին [...] նախարար Գ. Ֆարուղին, [...] մական նախարար Սարդար[...] դը, Թղթատարական նախարար[...] լիսի նախագահ Գ. Դարգեարը[...] լիսի ուրիշ եւ հայ պատգամաւոր[...] նախարարական պաշտօնեաներ[...] մուլի հայ եւ պարսիկ, ազգայի[...] մինների ներկայացուցիչները [...] օտարազգի պաշտօնական հիւր[...] տերը իրենց ընտանիքներով։

Հրաւիրուած էին — բացի [...] գային գեսպանից — միւս [...] պանները, որոնց մի քանիսը [...] քից բացակայ լինելուն պատճ[...] գրաւոր իրենց ներողութիւնը [...] էին։

Բերուած էին բազմաթիւ նուէ[...] Միայն ծաղկեպսակների թիւը [...] նում էր 40ի, որոնց մէջ առանձ[...] աչքի էր ընկնում պարսիկ Շիր[...] շիղ Սարիի նախագահուհի՝ [...] դուստր Շանդուխտի չքեղ ծաղ[...] սակը։

Հանդէսը ունէր բաւական ծրագ[...] գիր։

Վարագոյրը բացուեց երկ[...] երաժշտագէտ Գ. Օ. Սիւրմէ[...] կազմակերպած ուժեղ եւ ներկայ[...] լի երաժշտախմբի նուագով [...] ուստ)։ Ապա ծափերի եւ ծաղ[...] տարափի տակ բեմ ելաւ Տիկ. [...] բաբեան եւ իր անուշ ձայնով [...] երգեց Մէջթալի ձայնագրած [...] լաթ Շահը պարսկերէն երգը [...] ընդ մէջ մի շարք այլ երգեր՝ [...] րէն, փրանսերէն, ռուսերէն [...] կերէն լեզուներով, միշտ արժան[...] լով բուռն ծափերի։

Լաւ տպաւորութիւն թողին [...] կան երգերը («կամիտաս» երգչախ[...] բի) Գ. Հ. Գրիգորեանի ղեկավար[...] թեամբ։

Արտասանութիւններ եղան Գ. [...] Բաբայեանի եւ Ս. Սարեանի [...] հայերէն, Դաւիթեանի կողմից [...] րէն եւ Գ. Նաւզէի կողմից պարսկ[...] լեզուներով։

Արտասանողներից Տիկ. [...] կարդացած ժողովրդական ուղերձ[...] կանների եւ անգամ լեզուն չհաս[...] ցողներին հարկադրել, որպէսզի [...] պուած չնչով հետեւեն իր զգացմ[...] ներով եւ ապրումներով լի [...] նութեան Հասարակութեան [...] ջին եւ տեղատարափ ծափերի [...] չնորհալի տիկինը արտասանեց [...] րիչ կտոր եւս նոյն յաջողութեամբ[...]

Երկրորդ վարագոյրին [...]

ԽՍ ԻՄ ԴԱՒԱԾ...

—·—

Թիւ 11/174 «Բոքոխ»ի բերմից
Նուէր Բօնչօնին

ԹՂԹ.— Կարելի չըլլալով ապել տեղին վրայ, կը խնդրուի տեղ տալ ուոլ ղի մէջ։

Ես իմ դաւած Հայաստանի դէմքի կարմիր հօղն եմ սիրում,
Օտար լուծի ջերմ պահապան՝ սորկութեան օդն եմ սիրում,
Մերայնոց մօտ ինչպէս տաիւծ, բայց օտարի ոտքը լիզող,
Ազնիւ Բաբին նիշդ հակառակ, ես քաու «Բոբ՝ – ոխն» եմ սիրում։

Սիրում եմ ես Ազարէկեան ոսկիներով քսակըս լիք,
Որ առացայ, երբ ծախեցի անուն, պատիւ ու հայրենիք,
Որքան կ'ուզեն ազնուութեան դասեր թող տան «Ցառաջ», «Ալիք»,
Ես Ցուդայի անխտան սերունդ՝ երսուն արծաթ փողն եմ սիրում։

Հայ գիւղերը կ'ուզեմ տեսնել Գէպէուի ոտքի կոխան,
Հայաստանը՝ Ջինգիզխաննեան համապարած մի մեծ զնդան,
Զաւակները՝ Սիբիրիայում խազարներով աքսորական,
Փոխան ազնիւ շինականի, չեկիստների փողն եմ սիրում։

Ուրացողի հենցի մէջ մանկութիւնից լաւ եմ թրծուել,
Սոզուններին յատկութիւնը մօրս կաթի հետ եմ ծծել,
Խրատելու համար թէեւ շէք մօրուքս շատ են քերծել,
Բայց ես ազմի սիրահար եմ, էլի ճահճի լողն եմ սիրում։

Իմ սեւացած հոգու համար ոչ մի ազնիւ հէքիաթ չկայ,
Սրբութիւններ ոտնահարող ազգուրացիս խղճտ չկայ,
Ամբողջ աշխարհ թէկուզ պատիս, էլ ինձ նման նամարդ չկայ,
Եռագոյնը փոխարինող կարմիր լաթի ձողն եմ սիրում։

Ուր էլ լինեմ, պիտ ուշանամ ազգային ողջ գանձերը մեր,
Պիտ անարգեմ ամէն ազգի պարծանք բերող անձերը մեր,
Այլոց ձեռքում կ'ուզեմ տեսնել ազատութեան սանձերը մեր,
Իմ հայրենի վարդը թողած, հիւսսի կծու ոլոխն եմ սիրում։

Մէջէտ, յունիս 1933 — Ընդօրինակեց ԽԱՍ

…զմակերպողներէ կողմէ բեմ՝ հրա-
…ուեցին գաղութի ազգային –
…յին մարմիններէ եւ մամուլի ներ-
…յացուցիչները, ինչպէս եւ Մէջլիսի
…ու հայ պատգամաւորները, իրենց
… ունենալով Տիկ. Ազարաբեանին:
…Հրաւիրեալներէ մէջէն նախ Գ. Ցէ-
…«Ալիք» Թերթի խմբա-
…թեան եւ Հրատարակչական մար-
… կողմից կարդաց մի ուղերձ՝ մաղ-
…Տիկ. Ս. Ազարաբեանին նոր
… եւ նոր կորով՝ ապագայում աւելի
…նդով նուիրուելու հայ երգին ու
…րուեստին.
…Մէջլիսի հայ պատգամաւոր Գ.
… Միրզայեանը պարսկերէն լեզուով
…թացրեց հանդիսականներին Տիկ.
…Ազարաբեանի գործունէութիւնը եւ
…մինչեւ երգի պատուաւոր տեղը
…պարուեստի մէջ, ինչպէս եւ նրա
… նշանակութիւնը ժողովուրդների
…ր, որ միշտ եւ ամէն տեղ ար-
…է խրախուսանքի եւ քաջալերան-

…կ եւ բարոյացի հիւրերին տիկնոջ
…ունէութեան մասին ծանօթու-
…ն տուաւ դարձեալ Մէջլիսի հայ
…պատգամաւոր Գ. Զօրա Սագինեանը:
… Ասայի Եսայեանի կողմից կար-
…ուեց շրջաններից եկած շնորհաւո-
…րական հեռագրերը, որոնցից նշա-
…ր են՝ Ատրպատականի Առաջնոր-
…րանի, Հայկական դպրոցների հո-
…գաբարձութեան, Նոր Ջուղայի հայ
… եւ Ղազուինի դպրոցի հո-
…գաբարձութեան հեռագրերը:
… Մ. Միրզայեանը պարսկերէն լեզ-
…ով տիկնոջ կողմից կարդաց նրա
… շնորհակալութիւնները եւ ե-
…րախտագիտութեան ջերմ զգացմունք-
… բոլոր այն ազգային, հանրային
…մարմիններին, օտարազգի հիւրերին,
…որ իրենց ներկայութեամբ պատ-
…ին նրա բեմական 15ամեայ գոր-
…ծունէութիւնը քաջալերելով նրան իր
…սպարէզի մէջ:
…իրքում համակրելի երգչուհին
…րժնում է իր շնորհակալութիւնների
…երախտագիտութեան զգացմունք-
…ը հանդիսականներին եւ մասնաւո-
…րապէս հանդէսը կազմակերպող Հայ
…կ. Միութեան:
…ոսք չեմ գտնում — ասում է նա —
…արտայայտելու իմ երախտագիտութեան
… զգացմունքները: Այստեղ աս-
…ծ արտասուք խօսքերը ես ինձ չեմ
…վերագրում, այլ հայ չքնաղ երգի գեղ-
…ձան ուժին: Այսօր ոգեւորուած ձե-
…ր, ուխտած եմ կրկնապատիկ ե-
…անդով շարունակել իմ համեստ ծա-
…ռայութիւնը հայ բեմին եւ հայ գե-
…ղարուեստին: Կեցցէ հայ երգը»:
…երորդ արարուածին բեմադրուե-
…ց պարսկական կեանքից վերցուած
…ողանքի վախը» մի գործողու-
…թեամբ զաւեշտը, որին մասնակցում
… պարսիկ բեմի առաջնակարգ ու-
…ժերից հայազգի շնորհալի օր. Լօրի-
… եւ Գ. Նուշին: Ֆաղը իր հոգեբա-
…ական ճշգրիտ արտայայտութիւննե-
…րով մի պզանչելիք էր, որ երբ եւ իցէ
…ացուել է պարսիկ բեմի վրայ:
… գերազանցապէս պատուաբեր
…ողացողների համար:
Հանդիսականները բաժնուեցան կա-
…րելով գոհունակութեամբ:
… Առիթէն օգտուելով ասենք, որ
…Գ. Ազարաբեանը իր ձայնը մշակել
… Շարլոթէնպուրգի Կոնսերվա-
…տորիայում, ապա Մոսկուայի Կոն-
…սերվատորիայում՝ Իտալացի երաժշ-
…տ պրոֆ. Ումբերտօ Մազետտի
…մէջական հսկողութեան եւ ղեկա-
վարութեան տակ:

Պարսկաստանում բազմիցս մաս-
նակցել է պալատական հանդէսների
եւ 1925ին կրթական նախարարու-
թիւնից ստացել է չքանշան՝ ի գնահա-
տութիւն իր քաղցր ձայնի եւ պարսիկ
երգի սաւէին կին տարածողի:

Նրա ձայնը «Մեցցօ սոպրանօ» է
ձայնագրի բազմաթիւ ընկերութիւն-
ներ վերցրել են այն գլխաւորապէս
պարսկերէն եւ հայերէն լեզուներով:

Ինչպէս լսում ենք, Տիկ. Ազարաբ-
եանը սառէլիկայ եղանակին մտադիր
է Հնդկաստան անցնելու, համաձայն
հնդիկ անուանի բանաստեղծ Ռ. Թա-
գորին տուած իր խոստման:

Անցեալ տարի ի պատիւ Թագորի
տեղիս հայ գաղութը թէյասեղան էր
կազմակերպած, որ ունէր եւ գեղար-
ուեստական բաժին եւ որին մասնակ-
ցում էր նաեւ Տիկ. Ազարաբեանը իր
երգելով: Մեծանուն բանաստեղծը
այդտեղ ծանօթանալով տիկնոջ հետ,
հրաւիրում է նրան Հնդկաստան իր
մօտ հնդիկ լեզուն սովորելու եւ Թա-
գորեան երգահանդէսներ կազմակեր-
պելու: Տիկ. Ազարաբեան խոստում է
տալիս եւ ահա այդ խոստումն է, որ
ինչպէս ասացինք, ուզում է կատարել
յառաջիկայ եղանակին:

Բ— ՉԱԴԻ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Սալնոյ-Զօրցիննու դաշտահանդէսը

Սալնոյ – Զօրք Հայրենակցական Միութեան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի օր Արժանթէօյի անտառին մէջ:

Հակառակ օդին անյարմարութեան բաւական թիւով հայրենակիցներ ներկայ էին դաշտահանդէսին, բացի մեր Գիթլիսցի ջոջերէն: Ներկայ էին նաեւ Տարօնցի հայրենակիցներ, որոնք եռանդով աշխատեցան կազմակերպիչներուն հետ, հանդէսը փայլուն անցընելու համար:

Արտասանութիւններ ըրին Գ. Գ. Ղարիպեան, Տէր Գրիգորեան, Թաթարեան եւ ուրիշներ: Յուսեցան Գ. Գ. Կ. Սասունի, Դաւիթեան, Գէորգեան, Ս. Սասունի, Տէր Գրիգորեան, Թաթարեան, իսկ Գ. Գ. Վարդանեան թէ հանդէսը կառավարեց եւ թէ իր կարելին ըրաւ որպէսզի միութիւնն օգտուի նիւթապէս

Հանդիսականները տաւուլ – զուռնայի շուրջը կը պարէին անդադար, յիշելով հայրենի եղանակները որոնց կարօտը կը քաշէին տարիներէ ի վեր: Պիւֆէն շատ ճոխ էր եւ աժան: Ներկայ հայրենակիցներ բոլորն ալ փափաք յայտնեցին որ յաճախ սարքուին այսպիսի հանդէսներ: Բոլորն ալ առատաձեռնութեամբ մասնակցեցան պիւֆէին: Միութիւնը գնած էր երկու խորոված հաւ եւ երկու շիշ շամփանեա, որոնք աճուրդի դրուելով, պիւֆէին հետ ապահովեցին կլորիկ գումար մը:

Իրիկուան ժամը 9ին հանդիսականները սկսան մեկնիլ, միասին տանելով հայրենի յիշատակներ:

Արմենակ Ցակոբեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆԱԶԱՐԵԹ ՇՄԱՒՈՆԵԱՆ

ԼԱՌՕՇ. Իր բախտին ձգուած Երիտասարդ մը եւս կորսնցուցինք յունիս 10ին:

Փարէզը իր թունաւոր մանրէները սահեցուցած էր ընկերոջ կոկորդին մէջ՝ զրկելով զինք ձայնէն, 24 տարեկան հասակին մէջ: Ողբացեալ ընկերը նուիրեալ մըն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Տրամոյի մէջ, ուրկէ ակամայ բաժնուեցաւ, միանալու համար իր մօրը, քրոջը եւ եղբօրը՝ Ֆիլիպէի մէջ:

Կեանքի պայմանները փոխուելով, իր չար բախտէն կ'իյնայ Փարէզ: Բայց, հազիւ մօտեցած Լոյս Քաղաքին, օդը կը խեղդէ զինք, աչքերուն մշուշ կը պատէ: Աշխատանքի համար երբ կը փորձէր ինքնութեան թուղթ ճարել, կը մատնուի ոստիկանական դժուարութեանց, եւ խորապէս ազդուած կը դառնայ հիւծախտաւոր: Վեց ամիս յետոյ, այս աշխարհն ալ թողեցինք ...

Հանգիստ ոսկորներուդ, իմ անուշիկ թշուառ ընկեր:

Վիճակակից ընկեր մը

ԸՆԿ. ՊՕՂՈՍ ԱՑԱՆԵԱՆ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վիէնի կոմիտէն կորսնցուց իր ազնիւ եւ եռանդուն ընկերներէն Պօղոսը:

1924ին ձմեռնային գիշեր մը, երբ տակաւին նոր եկած էի Ֆրանսա եւ հաստատուած Լոռէթ: Խումբ մը ընկերներ էինք այդ փոքրիկ գիւղին մէջ, երբ Սէն – Շամօնի կոմիտէին մէկ անդամին միջոցաւ կը կազմուէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լոռէթի խումբը: Բացի Պօղոսէն, ամէնքս նորեկ դաշնակցականներ էինք, անտեղեակ մեր մեծ կուսակցութեան ծրագրին: Ընկ. Պօղոսը իբրեւ մեր երէց ընկերը աշխատեցաւ եռանդ եւ հաւատք ներշնչել մեզ դէպի մեր ժողովուրդի ազատան եւ դէպի մեր կուսակցութեան կատարելիք հայրենանուէր աշխատանքը: Իր սենեակը մերն էր, երբ ժամը երեկոները ինքը ըլլալով մեր մէջ միակ ամուսնացեալը, կը հաւաքուէինք իր քով, լսելու համար Սեբաստիոյ Մուրատին եւ իր հայրենակից Կեմերէկցի կարիճ երիտասարդներուն կատարած անհարթակումները Թուրք ջարդարարներու դէմ: Մանր դժբախտութիւններ եկան հարուածել զինքը: Իրարու ետեւէ կորսնցուց իր երկու երիտասարդ եղբայրները: Ունեցաւ շատ ցաւալի դժբախտութիւններ ալ, բայց ընաւ չյուսահատեցաւ, միշտ մնաց կուսակցութեան շարքերուն մէջ, կատարեց իր բոլոր պարտականութիւնները, իբրեւ համեստ եւ ազնիւ դաշնակցական: Վիէնի մէջ, Մայիս 28ի ըն՝. Ա. Խատիսեանի բանախօսութեան օրը ինչպէս միշտ, դարձեալ ոգեւորութեան մէջ էր: «Երիտասարդ ենք տակաւին, անկախութեան հանդէսը մեր երկրին մէջ պիտի տօնենք, եւ այդ օրը բերելու համար պիտի մեռնինք» կ'ըսէր:

Իր սիրած «Յառաջ»ին մէջ այս քանի մը տողերը գրելով, Լիոնի ընկերներուս կողմէ, մեր խորունկ ցաւը կը յայտնեմ իր անմխիթար այրիին եւ Վիէնի մեր եռանդուն ընկերներուն:

Դիերեզմանիդ մօտ ենք հիմա սիրելի ընկեր, արցունքը մեր աչքին: Եկանք որ ծաղիկներ ցանենք, այս օտար հողին վրայ: Ձենք մոռնար քեզ, երբ մեր տանջուած ցեղը իր վերջնական ազատութիւնը գտնէ:

Մինչեւ այդ օրը, սիրելի ընկեր, հողը թեթեւ գայ վրադ:

Վահրամ Սեփերեան

ՕՐ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՄԱՐԳԻՐԱԶԵԱՆ
(Արաբկիրցի)
եւ
ԸՆԿ. ՍԱՐԳԻՍ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
(Այնթապցի)
Ամուսնացած
Chasse (Isère) . 9 յուլիս 933 Lyon

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾԸ

ԱՆՍ, 8 յուլիս (Յառաջ) — Ցուլիս 6ին Լիոնէն ուղեցի պատոյտ մը կատարել մօտակայ գիւղերը: Անոր մէջ, Լիոնէն 26 քիլոմեթր հեռու, ուրկէ կ'անցնի Սօն գետը, Սէն Պէրնարի կամուրջին վրայ հանդիպեցայ դժբախտ երիտասարդի մը արկածին: Այս տղան, որ հողագործի քով կ'աշխատի, սայլ մը խոտ բեռցած եւ ինքն ալ վրան նստած՝ կ'ուզէր անցնիլ կամուրջէն: Երբ կառքը իրեն եկաւ անցնելու, հազիւ կամուրջին կէսը հասած, դիմացէն երեւցաւ քամիօն մը եւ սայլին ձիերը խրտչելով սկսան փախչիլ: Կարելի չեղաւ ձիերը զսպել եւ կառքը յանկարծ շրջելով, տղան գետը ինկաւ: Ամէնքս ալ կը կարծէինք թէ խեղդուած է, բայց տղան լողալով հասիր մեզ հեռաւորութենէ մը ցամաքելաւ: Քամիօնին տէրը ուզեց փախչիլ, բայց ուրիշ ինքնաշարժ մը արգիլեց: Ոստիկանները հարցաքննեցին տղան, որուն Հայ ըլլալը նոր իմացայ: Անունն է Պօղոս Մահտեսեան, ծնած՝ Բալուի Պաղին գիւղը: Ոստիկանները արկածեալը տարին մօտակայ արճարան մը, հագուստները փոխեցին, բայց Թոյլ չտուին դատ բանալ քամիօնին տիրոջը դէմ, որ ոստիկանի մը եղբայրն է: Մօտեցայ եւ հարցուցի թէ ինչպէս ինկած է այս տեղերը: Ցուզումէն լացաւ եւ ես չկրցայ շարունակել խօսակցութիւնը:

Մ. Օհաննեան

ՈՒՐԻՇ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

ՇԱԼԷԹ – ՄՕՆԹԱՐԺԻ, (Լուառէ) — Նշան Եսայեան, 58 տարեկան, Սեբաստիոյ Դավրա գիւղէն, իր տանը ետեւի մարգին վրայ, որ Լանկլէյի գործարանին կը պատկանի, կ'արածէր իր այծը: Լեհ մը, 35 տարու, կուգայ մանգաղով խոտ քաղելու այս այծին քովէն: Ն. Եսայեան կը խնդրէ որ երթայ քիչ մը հեռուէն կտրէ խոտը: Լեհը կարեւորութիւն չի տար: Վէճը կը տաքնայ, աղմուկը լսողը կը հասնի, քանի մը հայ եւ շատ մը լեհեր: Քախսալ մանգաղով կը սպառնայ Նշանին, որ ի զուր խույս կուտար: Հակառակորդը յանկարծ ծերունիին վրայ յարձակեցաւ մանգաղով: Կարապետ որդին վրայ հասաւ եւ բռնեց մանգաղը որ հօրը գլխուն պիտի իջնէր: Լեհին քեռայրը Ցէրվէզ ետեւի կողմէն զգետնեց Կարապետը, ուրիշ Հայ մը միջամտեց, այն ատեն Քախսալ մանգաղը ձեռք անցընելով Նշանի աչքին հարուած մը տուաւ: Նշան Եսայեանի աչքը ելաւ, բայց 2 րոպէն քով գետին ձգեց յարձակողը: Կ. Եսայեան հօրը հետ գնաց գիւղապետը կանչեց: Լեհերը, հարս, աղջիկ գիւղապետին վրայ թափելով կը պնդէին թէ յանցաւորը վիրաւորեալ Հայն է: Գիւղապետը համոզուելով, ստորեց մեր հայրենակիցները որոնք պահանջեցին ուղղակի ոստիկանութեան լուր տալ: Կ. Եսայեան, հօրը հետ ոստիկանատուն գնաց: Գ. Արամ Ջամալեան բացատրեց թէ Լեհերը բոլորովին անիրաւ են: Առաւօտ ոստիկանները եկան, Նշան Եսայեան Թարգման չունէր: Ցետոյ գացին Լեհերը գտան եւ կէսօրին վերադարձան Եսայեանի քով: Նորէն յանցանքը անոր կը վերագրէին, չէին ուզեր վկաները տեսնել: Դժբախտ Նշանը կորսնցուցած է իր տեսողութիւնը: Թէեւ փաստաբան բռնած է, բայց դեռ կը քաշքշեն:

Մ. Մանուկեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՓԻ, պատկերազարդ ամսաթերթ: Հայ ընտանիքին պարբերականը: Խմբագիր՝ Տօքթ. Ա. Բարսեղեան Բ. տարի Թիւ 7, Ցուլիս: Տարեկան բաժնեգին՝ երկու տոլար: Հասցէ — 78 Glenville Ave. Allston, Mass. (U.S.A.): Կը գտնուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ՄԱՄՈՒԼ

Ներգաղթի մասին

Սօֆիայի Ազատ Խօսքը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (4 յուլիս).

— «Հայաստանի կացութիւնը վարդացող եւ դրախտային ներկայացընելով, հակադաշնակցական տարրերը պարզապէս յոյս չինելու տեղ աչք կը հանեն եւ իրապէս կը վնասեն ներգաղթի գործը:

Կեղծ հայրենասիրութեամբ եւ գիտակցուած խաբկանքներով՝ ճիչդ կար անոնք հոս ու հոն քանի մը քուէ կամ քանի մը արծաթ կ'ապահովեն իրենց համար, սակայն անոնց խաբկանքներուն զոհ ներգաղթողները յարաչար կը տառապին Հայաստանի մէջ: Առաջին իսկ առթիւ եւ ապա, ամէն քայլափոխի, Հայաստան ներգաղթողները սարսափած կ'ըլլան համեմատելու արտասահմանի մէջ իրենց աքըսուած խոստումները երկրի իրական, կողիտ եւ աղաղակող ծանր կացութեան հետ: Ու, բնականաբար, կը հիասթափուին առաջին իսկ օրէն, իրենց հիասթափութենէն բաժին հանելով նաեւ արտասահմանի մէջ ներգաղթի սպասող հազարաւոր հայրենակիցներու:

Թղթաքայքական անհրաժեշտ միջամտութիւններով կամ լաւագոյն պարագային, ողբալի թեթեւամտութեամբ մը, հակադաշնակցական տարրերը, որոնք մեծ մասամբ հոգիով եւ զգացումով փերեզակներ են, ներգաղթը եւ Հայաստանը կը համարեն ծախու հանուած ապրանք, որու մասին անպատճառ պէտք է ուռճացնել: Անոնք կը կարծեն, փաղոյշներու մահբավաճառներու նման, թէ որքան շատ գովեն Հայաստանը ու կոկորդ պատռեն ներգաղթի համար, այնքան աւելի շատ բազմութիւններ կ'արձագանգուին ներգաղթի համար: Մինչդեռ, Հայաստանը պէտք է սիրել եւ անոր համար պէտք է զոհաբերել առանց ո՛ր եւ է պայմանականութեան, ինչպէս ըրած է ու կ'ընէ Դաշնակցութիւնը: Ու ներգաղթի պահանջը պէտք է առաջադրել իբրեւ լաւագոյն մէկ ելքը արտասահմանի հայ գաղթականութեան թըշւառութեան չէզոքացման, ինչպէս որ կ'ընէ դարձեալ Դաշնակցութիւնը: Պէտք չէ մոռնալ նաեւ թէ, մեր ժողովուրդի խոնարհ զանգուածներուն մէջ ընաւ պակսած չէ սէրը եւ զոհաբերութեան գիտակցութիւնը դէպի Հայաստանը, ոչ ալ ներգաղթը դադրած է երբեւէ համազգային պահանջ ըլլալէ: Ընդհակառակն, հազար անգամ աւելի նուազ է փափաքը եւ կամքը խորհրդ. Հայաստանի իշխանութեան, զանգուածային ներգաղթ կազմակերպելու համար: Հարկաւոր է միայն որ ներգաղթողը գիտնայ թէ ո՛ւր կ'երթայ, ի՛նչ վիճակ կը սպասէ իրեն եւ ինչո՛ւ կ'երթայ: Խաբուելով ու մոլորուելով հայ գաղթականը հայրենասէր չի դառնար, այլ կը հիասթափուի լոկ եւ անպէտ, նոյնիսկ վնասակար տարր մը կը դառնայ Հայաստանի համար: Մինչդեռ մեր հայրենիքին պէտք են գիտակցաբար զոհաբերողներ, հայրենիքի փուշը ստարութեան վարդէն նախընտրողներ:

Ուրիշ պարագայ մըն ալ: Ցատկապէս Պուլկարիոյ բլոկներէն, փոխանակ իրապէս չքաւորներ եւ գործազուրկներ Հայաստան ղրկելու, թղթաքայքական նկատումներով խաբեցին ու նաեւ նստեցուցին իրապէս ինքնապահ, նոյնիսկ դրամ ու գործ ունեցողներ: Ու այս շէլ քաղաքականութեան արդիւնքը այն եղաւ, որ ներգաղթի պիտոյ չունեցողները գացին Հայաստան հիասթափուելու, տառապելու, դժգոհներու թիւը աւելցնելու եւ իրենց դժգոհութեան հառաչանքները մինչեւ հոս հասցնելու, իսկ իրական չքաւորները մնացին այստեղ, գործազրկութեան եւ թշուառութեան ճիրաններուն մէջ տապլտկելով...»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ

Հ. Մ. Ը. Միութեան սկաուտական ճիւղին Փարիզի ենթաշրջանի սկաուտներու տարեկան աշխատութեանց քննութիւնն ու փորձառութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ ուրբաթ, շաբաթ եւ կիրակի Vincennes անտառին մէջ, աթառ Փէրշինկի յարակից դաշտը: Բանակումի մեծ կրակի արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ շաբաթ ժամը 21ին, մասնակցութեամբ օտար սկաուտներու, իսկ կիրակի ամբողջ օրը սկաուտական մրցում եւ խաղեր:

Բանակավայրը Փարիզի խիստ մօտիկ ըլլալով, կը յուսանք որ, ինչպէս միշտ, հայ ժողովուրդը իր յոգնախուռն բազմութեամբ պիտի այցելէ բանակավայր, քաջալերելու իր զաւակները, այս բացօթեայ եւ նորագոյն դպրոցին մէջ:

Հաղորդակցութեան միջոցներն են.— Ելլել Մէթրօ Փօրթ Vincennes, առնել St. Maurէի հանրակառքերէն մին եւ իջնել Stade Perschingի կայանը, ուրկէ սկաուտները պիտի առաջնորդեն:

Մախքերու մասնակցութեան համար բանակումին մուտքը 2 ֆրանք, պատանիներէ 1 ֆրանք:

Ն.

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

1915էն մինչեւ 1918 ժամանակամի-
ջին հայ ժողովուրդը սպանդի շր-
ջան մը ապրեցաւ: Այս երեք տարինե-
րուն ընդհատ արիւնը հոսեցաւ: Երէ
… ատաններու մէջ դադրած էր
…րդն ու թալանը, հայկական խուլ
…ամներուն մէջ կը շարունակուէր
…ր խողովումը: Բռնի իսլամացած եւ
…ւրքերու մէջ քշկտուած հայ
… յայտնի կամ անյայտ կերպով
… հետացնէին: Նոյնպէս ծառայու-
…թեան տարուած հայ մանուկներ, պա-
…ներ եւ երիտասարդներ կը
…ննէին, վախնալով մօտակայ ար-
…ւթի մը հեռապատկերէն եւ հա-
…ն վերջի ոգիէն: Երէ մանկաղէն
…ողրածներ կային, անոնք ալ հոն
… կ'ապրէին իսլամացած: Ռուս-
…ւուն առաջացումը դէպի արեւ-
…ք պատճառ դարձաւ այս վերջին-
…րու կորուստին: Որովհետեւ Թուր-
…ք դիտէին որ եթէ այդ Թողուն,
…ւսապրողները միանալով Ռուսին՝
… գլխուն փորձանք պիտի դառ-
նային:

Վերջապէս հայկական աւետաբեր կոտորը անցաւ սարէ սար, ձորէ ձոր եւ օլացաւ դէպի հայկական աւերակները, աւետելով.— Հայաստանը ազատագրուած, Հայաստանի Հանրապետութիւն:

Ամերիկեան Նպաստամատոյցը իր բարերար թեւը տարածած էր ամէն տեղ: Ուր որ այս հաստատութիւնը մասնաճիւղ մը ունէր, հոն կը դիմէին Թուրքերու ձեռքէն փախստական եղկորները. Կուգային շատեր փշոտ ճանապարհներէ: Վշտաբեկ հայ մայրեր կը վերադառնային Տէր – Էլ – Զօրէն, շատեր այնտեղ թողած իրենց սիրելիներուն մէկ մասը: Ոմանք իրենց հոգեհատորները արդէն զոհ տուած էին Արաբներու եւ Քիւրտերու ու անոնց փոխան ստացած էին Թշնամուն անարգանքի նշանը (տաղ) իրենց ճակատին եւ մարմնին զանազան մասերուն վրայ որ տակաւին կայ ու կը մնայ:

Վերադարձողները կը պատմէին զարհուրելի պատմութիւններ եւ եղեռական մահեր որոնց ականատես եղած էին ու սրտի վէրքերը կ'արիւնոտէին դարձեալ:

Անլուր տառապանքներէ վերջ, հայկական ազատագրութեան լուրը մինչեւ բանակալ եւ կեղեքիչ Հալիմ պէկին ապարանքը հասաւ, ուր ես տակաւին կը հեծէի բռնութեան տակ: Իմ ծննդավայրէս՝ Թիլ գիւղէն չէի հեռացած մինչեւ այդ օրը: Հազիւ մէկ քանի հայ տղաքներ եւ իսլամացած եւ Թուրքերու կին տարուած հայ կիներ կը մնային հոն: Գրեթէ մոռցած էի մայրենի լեզուս եւ հաշտուած՝ ճակատագրիս հետ: Կտրուած էինք աշխարհէն: Ոչինչ գիտէինք կատարուածէն: Երբեմն անցորդ Հայեր երբ Խարբերդէն կը վերադառնային, մեզի կը պատմէին թէ խաղաղութիւն է հիմա, ազատութիւն կայ, որբանոց կայ, ամերիկացիներ եկած են Թուրքերուն մօտէն հայ տղաքը եւ Թուրքերուն հետ ամուսնացած հայ կիները կ'ազատագրեն, պատա համարձակ Հայերէն կը խօսին եւն.: Թուրքերը եւ պէկերն ալ իրենց կարգին կը տեղեկացնէին մեզի թէ «Էրմէնիստան» կայ հիմա: Անգղիացիները ձեր թագաւորը պիտի ըլլայ, եւն.:

Մագնիսացած էի եւ խանդավառուած նորանոր լուրերէն: Փոխուած էի այլ եւս: Կ'ուզէի ժամ առաջ տեսնել, շօշափել ազատութիւնը ու նորէն հայկական անուն կրել, հայերէն խօսիլ, այնքան հեռացած էի իմ անունէս որ, մտքիս մէջ շատ անգամներ բռած եմ թէ իրա՞ւ այսպէս հայ անուն ունէի, այնքան քաղցր, այնքան անուշ:

Վճռեցի անպայման հեռանալ, փախչիլ: Բայց ծննդավայրէս երբեք չէի հեռացած. Ճամբաները չէի գիտեր: Թիլ գիւղէն մինչեւ Խարբերդ գրեթէ տասներկու ժամուան ճանապարհ է: Ազատութեան քաղցրութիւնը ամէն հնարքներ առեղծել կուտայ, բաւ է որ մարդիկ հետապնդեն զայն:

Աշնան օր մըն էր, ծառերը կը մերկանային իրենց շքեղութենէն: Դժբախտներու հոգիին մէջ խռնաւ տրտմութիւն կը կաթկթէ աշնան եղանակին:

Գիշերուան քունս խանգարուած էր: Խշտեակս ոչխարներու գոմի մը մէկ անկիւնն էր, աղտոտ եւ մգլոտած օթոցով մը եւ հին վերմակով մը, ամառ – ձմեռ:

Ուրբաթ օր մըն էր. ընթրիքէ վերջ, գացի պառկելու, բայց փոխանակ գոմ մտնելու, ակամայ քալերս ուղղուեցան դէպի այգին: Լուսնի լոյսով շրջեցայ այգիին մէջ քանի մը վայրկեան: Գանկս կը վժժար: Փախչի՞մ թէ չփախչիմ: Այս մտածումներուն մէջ էի, երբ հասայ ցածկեկ ձորակի մը մէջ, ուր Սօֆիայի շիրիմը կար: Մօտեցայ եւ տեսայ գերեզմանը աւրուած էր, գրեթէ անյայտ: Պահ մը այնտեղ Սօֆիայի շիրիմին աղեկ լացի կուշտ ու կուշտ: Հոգիս թեթեւցած էր, երբոր դարձուցի դէպի արեւմուտք, ու քալեցի կարմնաթոյր լոյսին մէջէն դէպի նոր աշխարհ: Խառնուած էի վերջապէս հազարաւորներու հոյլին բանակին, որոնք ինծի պէս զարհուրելի պատմութիւններ ունէին:

Այստեղ կ'ընդհատեմ եղերական յուշերուս պատմութիւնը, վերապահելով աւելի բախտաւոր ժամանակի մը:

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Բալահովիտն ալ ունի զարմանահրաշ պատմութիւններ: Մեկուսացած դիրքի մը մէջ գտնուելով, դարեր շարունակ, Բալուն առեղծագործած է բոլորովին տարբեր նկարագիր եւ խառնուածք: Որքան որ Հայ Պատմութիւնը կրցած է խօսիլ Բալահովիտի մասին, կը գտնենք իսկապէս որ բոլորովին կը տարբերի միւս գաւառներու սովորոյթներէն եւ բարքերէն: Բալուն ոչ թէ ամբողջ գաւառը, այլ ամէն մէկ գիւղը եւ աւանը որ հազիւ քանի մը քայլ հեռաւորութիւն ունին իրարմէ, տարբեր բարբառ կը խօսին: Աւելորդ հետեւանք է այն իրողութեան որ իր քաղաքական եւ աշխարհագրական դիրքով շատ մը հալածանքներու ենթարկուած է: Ցեղերու խառնուժին մէջ ինկած եւ այնտեղէն դուրս չէ կրցած ելլել, որով իւրաքանչիւր գիւղ եւ գաւառակ մեկուսացած է ինքն իր մէջ: Բալուն շատ քիչ ազդուած է բիւզանդական քաղաքակրթութենէն: Մինչեւ Մելիտինէ (Մալաթիա) կը հասնի եւ Մելիտինէէն կ'երկարի դէպի Քէմախ (Անի) բիւզանդական կայսրութեան տիրապետութիւնը: Իսկ Բալուն կ'իյնայ հիւսիսային արեւելեան սահմանին մէջ, որ միշտ անկախ դիրքի վրայ մնացած է: Սակայն անոր այդ անկախութիւնը արդիւնք է տանուտէրերու հզօր իշխանութեան, որ անյիշատակ ժամանակէ ի վեր գոյութիւն ունէր մինչեւ մեր օրերը:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻՒՌ ԳՈՒԱ ԲՕԼՈՆԳԻ «ՎԻՇԱՊ», Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացի ծանօթ հաւաքատեղին մէջ։ Օրակարգ՝ Ութշրջանային ժողովի հարցերու քննութիւն։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր Ասլանամ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Խաժակ Ակումբին մէջ։ Օրակարգ Ութ Շրջ. ժողովի հարցերու քննութիւն եւ շրջաբերականներ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՏԱՆԻ մէջ վաղը, Ուրբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԱՒՏՕ խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՅՈՒԼԻՍ 23ին ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 36րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

⁂

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՐՄԻՆԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ 16 ՅՈՒԼԻՍԻՆ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԽԱՆԱՍՈՐԻ 36րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կը խօսի՝ ընկ. ՄՈՒՐԱՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Ընկերական խնջոյք

ի պատիւ Ռ. ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին 18 rue Meudon

ցերի կ'ունենայ 12 Նորագիրներու երդման արարողութիւնը։

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

Երգ, Նուագ։ Մուտք 5 ֆրանք

Բացօթեայ հանդէս Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

իր 9րդ տարեդարձին առթիւ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Մասնակցութեամբ ՊՕՒԼ. ՕՏՏՕԻ եւ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՔՈՅՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ

ցերի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Garden Concertի մէջ 7 rue St Lazare Ռուսական Քէմփին մօտ

Կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Արտասանութիւն, երգ, զաւեշտ։ Սիրայօժար մասնակցութեամբ Ջափ. Որբ. Միութեան «Վ. Աճեմեան» նուագախումբի։ Ժամը 5.30էն վերջ եւրոպական պարեր։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Մուտքը ազատ է։

ՋԱՓ. ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՈՎ ՋՐՈՅՑ ԿՈՒՏԱՆ ԲԱՐԳԷՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ ԵՒ ՊԱՐՈՅՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Սուրիոյ, Եգիպտոսի մասնաճիւղերուն եւ ազարակի ծրագրին մասին։ Մէկ ժամ սինէմա, Ջ. Ո. Մ.ի Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի կեանքէն, միջազգ. այժմէական դէպքերու ֆիլմեր։ Շառլօ եւ առամ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ, Վաղը Ուրբաթ 14 Յուլիս

ՎԱԼԱՆՍԻ » Այս Շաբաթ 15 Յուլիս

ԼԻՈՆԻ » Այս Կիրակի 16 Յուլիս

Հաւաքոյթին տեղն ու ժամը կը հաղորդուին տեղւոյն մասնաճիւղերուն կողմէ։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

Յր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին

Տարեկան դաշտահանդէսը այս կիրակի

St. CLOUDի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Նախորդ տարուան բացատանը (Passage à Niveau)

Ընդհանուր սեղան, սեղանապետութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ

կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— 2, 18 եւ 25 թիւ հանրակառքերը, եւ St. Lazareէն շոգեկառք։

ԳԱՑԷՔ ԱՅՑԵԼԵԼ ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԽԱՐՈՅԿԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԸ

Յուլիս 14, 15, 16 (Ուրբաթ, Շաբաթ եւ Կիրակի)

ՎԷՆՍԷՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, Stade Pershingի ՅԱՐԱԿԻՑ ԴԱՇՏԸ

Շաբաթ երեկոյ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՄԵԾ ԿՐԱԿԸ մասնակցութեամբ օտար սկաուտներու։ կիրակի ամբողջ օրը ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ եւ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ։

Բանակումի Մուտք 2 ֆրանք

Բաջալերեցէք այս առաջին նոր սերունդը։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Փորթ Վէնսէնէն առնել St. Maureի հանրակառքը եւ իջնել Stade Pershing։

Դաշտահանդէս

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲԻ եւ ՍԱԼՆՈՅ-ՁՈՐԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Սալնոյ-Ձորի Հայրենակցական Միութեան

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԱՎԻԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը մասնակցին Պ. Պ. Ա. Ազարեան, Գ. Պօղոսեան, Օրիորդներ՝ Գրիգորեան, Վարդանեան, Սարգիսեան։ Պ. Պ. Ա. Յարութիւնեան, Ա. Գրիգորեան, Ա. Յակոբեան, Խ. Դաւիթեան Թ. Ասատուրեան եւ ուրիշներ։ Մուտքը՝ ազատ է։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

« ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ - ՆՈՅԵՄԲԵՐ »

(ՏԱՐԵԳԻՐՔ)

Գեղարուեստական հրատարակութիւն, նուիրուած Հայաստանի նուաճումներուն՝ գրականութեան, արուեստի, մշակոյթին, շինարարութեան եւ ժողովրդական տնտեսութեան ասպարէզին մէջ։

Տարեգիրքը կազմուած է՝ Ե. ՉԱՐԵՆՑԻ, ԱՔՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ եւ Ե. ՋՈՒԲԱՐԻ խմբագրութեամբ։ Կը պարունակէ Հայաստանի գործիչներու կենսագրականները և նոխացած է՝ Հայաստանի գործիչներու լուսանկարներով, թատերական բեմադրութիւններու, մշակոյթի կոթողներու եւ Հայաստանի ժողովուրդի կենցաղը եւ կեանքը ներկայացնող պատկերներով։

Գիրքն ունի 658 էջ մեծադիր՝ լաթակազմ եւ գեղարուեստական կազմ։

ԳԻՆ՝ 15 ՄԱՐՔ

Ապսպրանքներու համար դիմել՝

«Kniga» G. M. B. N, Kurfurstenstr. 33

BERLIN, W. 35 ALLEMAGNE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարիամ Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Արզումանեան եւ զաւակունք, Պ. Պ. Եղիշէ եւ Զաւէն Սողոմոնեան, Տէր եւ Տիկին Վրդանէս Ղազարեան եւ զաւակը եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բարեկամներու, հայրենակիցներու, Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէին, կոմիտէներու, ենթակոմիտէներու, խումբերու, ընկերներու եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, հօրեղբօր և ազգականին՝

ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

Մարսէյլ 10 յուլիս 1933

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Քիւթէնէրեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՍԱՐԳԻՍ ՔԻՒԹԷՆԷՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Հիւանիկ Այտնճեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Յակոբ Առաքելեան (Քէօթահիացի)։ 1927ին կը գտնուէր Նիկոսիա (Կիպրոս)։ Իր Սեւանիկ գտնուած միջոցին կը թղթակցէր։ Ֆրանսա գալէն ի վեր կորսնցուցած է իր եղբօր հետքը։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Հիւանիկ Այտնճեանի, 40, Che. de la Rose, Morcellement Sarten, Marseille։ Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

Լաւ պատեհութիւն Հայերու

Մեկնումի պատճառաւ վարձու է նպաստաւոր պայմաններով փոքր յարկաբաժին մը՝ Սէն-Լազարի թաղամասին մէջ։ Տարեկան վարձք՝ 1500 ֆրանք։ Reprise 1500 ֆրանք։ Շարժ եւ կահկարասիի տուրք չկայ։ Դիմել՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ, 15, rue de Vienne, հինգերորդ յարկ, ժամը 13-14 եւ 19-20։

Շալիրի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Librairie de la Pointe. 240 Grand'Rue. Cha...

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

— Կ'ուզէի շատ երկար ապրիլ, կ'ըսէր ինծի Կալիայեւ։ Տես թէ ինչ տեղի կ'ունենայ Մակեդոնիոյ մէջ։ Այնտեղ ահաբեկչութիւնը կը կատարուի զանգուածային ձեւով։ Այնտեղ ամէն յեղափոխական ահաբեկիչ մըն է անպայման։ Իսկ մեր մէ՞ջ։ Հինգ կամ վեց հոգի միայն։ Ուրիշ ամէն յեղափոխական ինքզինք կը նուիրէ խաղաղ աշխատանքի։ Սակայն միթէ՞ յեղափոխական ընկերվարական մը պէտք է նախընտրէ խաղաղ աշխատանքը։ Յեղափոխական ընկերվարական մը, որ ռումբ չի բռներ, յեղափոխական ընկերվարական չէ երբեք։ Եւ միթէ՞ կարելի է ահաբեկչական գործին մասին խօսիլ, առանց մասնակցելու այդ գործին։ Բայց գիտեմ, գիտեմ, հրդեհը շուտով պիտի տարածուի ամբողջ Ռուսիոյ մէջ։ Եւ մենք ալ, մենք եւս պիտի ունենանք մեր Մակեդոնիան։ Գիւղացին ի վերջոյ ոտքի պիտի ելլէ։ Եւ այն ատեն է որ պիտի տեսնենք Յեղափոխութիւնը։

Համալսարանի Պարտէզին մէջ էր, որ կը կատարէինք մեր հաւաքոյթները։ Ազեւ մեզի առաջարկեց հետեւեալ ծրագիրը.—

Կալիայեւ, Ք. և Եգոր Դուլեբովի (որ 1903ին սպաննած էր Ուֆայի կառավարիչը, Բոգդանովիչ,) պաշտօն ստացան հսկելու Պլեհվէի վրայ, փողոցին մէջ։ Կալիայեւ եւ ուրիշ ընկեր մը, որ նոր ընդունուած էր, սկսելէ թէ շրջուն վաճառորդ պիտի ձեւանային, Դուլեբով եւ Ք. կառապան։ Իսկ ես Պետերբուրգի մէջ պիտի վարձէի շքեղ յարկաբաժին մը, ուր պիտի ապրէի Դորա Բրիլիանդի հետ, որ «կին» պիտի կոչուէր, Սազոնով ալ մեր «ըստասւորը» պիտի ըլլար։ Մեզի հետ պիտի բնակէր նաեւ հին յեղափոխականուհի մը, Փ. իբրեւ «խոհարարուհի»։ Այս յարկաբաժինը վարձելով կը հետապնդէինք երկու նպատակ։ Նախ Սազոնով իբրեւ սպասաւոր եւ Փ. իբրեւ խոհարարուհի օգտակար պիտի կրնային ըլլալ հետապնդման գործին մէջ, յետոյ այսպէս պիտի կրնայի ինքնաշարժ մը ունենալ տրամադրութեանս տակ, որովհետեւ նման կառք մը, ըստ Ազեւի, անհրաժեշտ էր Պլեհվէի դէմ մահափորձի մը համար։ Ն.-ի տրուեցաւ ինքնաշարժի վարիչ դառնալու պաշտօնը։ Ուժգին բողոքեցի ինքնաշարժ գնելու ծրագրին դէմ։ Կ'ըմբռնէի կարեւորութիւնը պաստրակական յարկաբաժին մը ունենալու, թէ հսկողութեան համար եւ թէ ռումբերու պահպանութեան համար։ Բայց չէի կրնար հաւնիլ թէ ինչի կրնար ծառայել ինքնաշարժը։ Ինծի կը թուէր թէ Պլեհվէի դէմ մահափորձ մը կատարելու առեն հետիոտն ռմբաձիգներու յաջողութեան ամէն յոյս կը ներշնչէին, ընդհակառակն ինքնաշարժը կրնար ատեկանութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել։ Ազեւ, առանց շատ պնդելու իր տեսակէտին վրայ, ինծի հրամայեց սակայն վարձել յարկաբաժին մը եւ հաստատուիլ Պետերբուրգի մէջ։

Այլեւս Մարտական Մարմինը մեծ թիւով գործօն ուժեր ունէր, այնքան որքան չէր ունեցած երբեք։ Գոկոտխովի մասնաւոր ծառայած պարագայ [illegible] ցուցած էին նոր ընկերներ,— Դուլեբով, Փ. եւ Բրիլիանդ։ Միւս կողմէ, անցեալին ձախողութիւնները, առանց անշուշտ անկարելի դարձնելու ապագայ ձախողութիւնները, գէթ կ'ապահովէին մեզ թէ շատ ծանր սխալներու չպիտի ենթարկուէինք Ազեւի պնդումը, իր խաղաղութիւնը եւ վստահութիւնը բարձրացուցին Մարտական Մարմնին բարոյականը, այնպէս որ ինծի տարօրինակ կը թուէր թէ ինչու հրաժարեցանք Պլեհվէի մահափորձէն եւ ձեռնարկեցինք քաղաքական անարժէք ուրիշ մահափորձի մը, Կլէյգէլսի դէմ։ Կարելի է առանց չափազանցութեան ըսել թէ Ազեւ կրցած էր վերանորոգել Մարտական Մարմինը։ Գործի սկսանք հաւատքով թրթռուն եւ ի դէն ամէն ղեկողութեան՝ Պլեհվէն սպաննելու ժառանգութեամբ։

Երբ, յետ խորհրդակցութեան, ընդունեցաւ ծրագիրը եւ բաժնեցան դերերը, Ազեւ մեկնեցաւ գտնելու համար Փ. եւ Դուլեբովը, ինչպէս նաեւ կարգադրելու համար իր ղեկավարած կեդր. կոմիտէին կարգ մը գործերը։ Սազոնով եւ Կալիայեւ մեկնեցան Պետերբուրգ։ Ես մնացի Խարկով, սպասելով Բրիլիանդի։ Խարկովէն մեկնեցայ, ընկերակցութեամբ Բրիլիանդի, դէպի Մոսկուա, ուր պէտք է հանդիպէի Ազեւի եւ Դուլեբովի։

Երբ տեսայ Ազեւը, ըսաւ ինծի.

— Դուլեբովը հասած է արդէն։ Անոր վեց ռումբ միջին մեծութեամբ, մակեդոնական ձեւով։ Առէք եւ դրէք դրամատան մը գանձարկղին մէջ։ Դուլեբով կը բնակի պանդոկի մը մէջ, Մորոսէյկա փողոցը։ Վաղը գացէք տեսնել զինք։

Գացի։ Գտայ միջահասակ յաղթանդամ բանուոր մը, լայն ճակատով, եւ մտածկոտ աչքերով։ Ինծի յանձնեց անօթ մը, որուն մէջ դրուած էին ռումբերը եւ ցոյց տուաւ ռումբերը լեցնելու ձեւը։ Նոյն օրն իսկ Զամգարով եղբայրներու դրամատան մէջ վարձեցի գանձարկղ մը եւ այնտեղ զետեղեցի ռումբերը։ Դրամատան ըստացագիրը հաջէն գտնուեցաւ Տափանա Լէնտինեւի վրայ, երբ ձերբակալուեցաւ, (այս յեղափոխ... Զուիցերիոյ մէջ ապրեցա... կաւ քաղաքացի մը, կարծ... ռուս նախարարներէն Սաք... Ոստիկանութիւնը, ձեռք... այդ ստացագիրը, ի զուր փնտռ... տէրը։ Ռումբերը յարգոյ... ցան, 1905ին։

Քանի մը օր ետքը մեկնեցա... կոււա։ Ազեւ մեկնեցաւ ... ջանը, կուսակցական գործով... բով, Բրիլիանդ եւ ես մեկնեցա... Պետերբուրգ։ Դուլեբով գնեց ... կառք մը եւ արձանագրուեցա... կառապան։ Իսկ ես Բրիլիանդ... գացի Օթէլ տը Ֆրանս, Մո... փողոցին մէջ եւ նախ սկսայ ... ընկերուհի Փ., որ կը ... վողնոյի Ջրանցքին վրայ ... մը վեցերորդ յարկը։ Վար... բանուորական բնակարան մը ... կին մը, Դարիա Կիրիլով... եթէ չեմ սխալիր։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN...

Imprimerie A. DER (AGOPIAN...

17, Rue Damesme :-: PARIS (1...

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 ,,	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՅՈՒԼԻՍ 1933 — 14 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2239

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԿԷՍԻՆ ՄԷՋ

Եւրոպական պետութիւնները մրցումի ելած են, սիրալիր բաժակներ փոխանակելու համար քեմալական Թուրքիոյ հետ:

Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեանց վաւերացումը, արեւելեան Եւրոպայի եւ Խ. Միութեան հետ կնքուած պայմանագիրը՝ «նախայարձակ» բառին ճշգրտման մասին, Թէվֆիք Րիւշտիի Եւրոպայի պտոյտները՝ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք, երեւոյթներ են որ կը խօսին ի նպաստ քեմալապետութեան:

Այժմ օրակարգի վրայ է նոր ծրագիր մը եւս,— ոչ-յարձակման դաշինք՝ Թուրքիոյ, Խ. Միութեան, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ, որոնց յառաջիկային պիտի միանայ նաեւ Յունաստանը:

Ուրեմն, Թուրքիան յարատեւօրէն կ'ամրապնդէ իր դիրքը՝ միջազգային կրկէսին մէջ, նորանոր երաշխիքներ ստանալով իր ապահովութեան եւ հողային ամբողջութեան մասին:

Արդարեւ, ինչ որ Թուրքիան շահեցաւ մինչեւ այսօր, շնորհիւ խորհրդային իշխանութեան զինակցութեան, Լօզանի եւ ուրիշ [illegible] դաշնագիրներու, բացառիկ դիրք մը կու տայ իրեն, ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Կռնակը տուած՝ հաշտութեան, բարեկամութեան, իրաւարարութեան, ոչ-յարձակման դաշինքներուն, Էնկիւրին այսօր ինքզինքը աւելի ապահով կը զգայ քան սուլթանական Պոլիսը:

Եւ ատոր համար ալ, իր բարի կամքէն կախուած է լսել ո՛ր եւ է թելադրութիւն, այս կամ այն ուղղութեամբ:

Ատոր շնորհիւ է որ, իրարու ետեւէ ծրագիրներ կը յօրինէ, երկրին վերաշինութեան համար:

Տակաւին երէկ, «Միլլիէթ»ը ցնծութեամբ կ'աւետէր թէ՝ Սըվազ-Էրզրում երկաթուղին շինուած-վերջացած պիտի ըլլայ 1940ին, նախաձեռնութեամբ ազգ. խմբակին, որուն ճարտարագէտները գործի ձեռնարկած են արդէն:

Այս չի նշանակեր թէ Թուրքիան որ եւ է վախ չունի վաղուան համար:

Ընդհակառակն, իբրեւ խորամանկ դիւանագէտ եւ աղուէս, Թուրքը շատ լաւ կ'ըմբռնէ թէ որ եւ է դաշնագիր արժէք չունի, երբ հնչէ ճակատագրական ժամը:

Թուրքիան գիտէ որ չպիտի կրնայ յաւիտենապէս պահել արիւնապանծ աւարը — անծայրածիր տարածութիւններ՝ ամայի եւ աւերակ — երբ ուրիշներ ափ մը հողի կարօտը կը քաշեն:

Բայց, ան կ'ուզէ օգտուիլ ներկայ դոյավիճակէն, բոլոր պատեհութիւններէն, բարեկամութիւններ շահելու, եղած կայքը ամրապնդելու եւ երկրին տնտեսութիւնը վերակազմելու համար:

Արդ, միջազգային կացութիւնը գերազանցապէս նպաստաւոր է այսօր, իր թեւերը ազատ շարժելու եւ ապահովութեան նոր պատնէշներ ճարելու համար:

Թուրքիոյ հանդէպ մինչ ալ դժգոհութիւններ եւ հողային պահանջներ ունին իր անմիջական դրացիները: Օրինակ՝ Պուլկարիան: Ինչպէս եւ աւելի հեռուորները:

Բայց, միջազգային կացութիւնը այնպիսի անել մը յանգած է որ, ոչ ոք մտքէն կ'անցընէ խանգարել հաստատուած կարգ ու սարքը:

Ամէն պետութիւն, իր սահմաններուն մէջ կծկուած, ամէն բանէ առաջ կանգուն մնալու մասին կը մտածէ:

Որովհետեւ, այսօրուան թոհուբոհին մէջ, ընկերային-տնտեսական պայթուցիկներու ահաւոր ճնշման տակ, իսկապէս որ հրաշք է կանգուն պահել պետութիւն մը:

Թուրքիոյ բախտաւորութեան գլխաւոր աղբիւրը Խ. Միութիւնն է: Ինչպէս եւ երկաթեայ բռունցքը, որ ահա տասը տարիէ ի վեր կը խեղդէ ներքին տրտունջները:

Առանց Մոսկուայի անվերապահ եւ գործօն աջակցութեան, քեմալապետութիւնը դժուար թէ կարենար այսքան ինքնավստահ եւ ամբարտաւան դիրք մը բռնել:

Եւ Ֆրանսան, որ այսօր կը փառաբանէ թրքական բարեկամութիւնը, Մոսկուայի պակասն է որ կը լրացնէ, թերեւս յիշելով 16րդ դարու իր թրքանպաստ աւանդութիւնները:

Կարճ խօսքով, Նոր Թուրքիան դառամեալ Եւրոպայի շփացած զաւակն է դարձեր այսօր, պաշտպանելու համար խաղաղութիւնը՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ

Որովհետեւ, կացութիւնը իսկապէս որ մազլ է արեւմտեան ճակատին վրայ:

Հիթլէր ազգայնական ռազմանիւթ կ'ամբարէ անընդհատ: Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը դարձած է բեմական ողբերգութիւն մը. Տնտեսական խորհրդաժողովը առանց որ եւ է հիմնական հարց լուծելու, աւելի սրեց կիրքերը: Ամերիկան երկու քայլ մօտեցաւ Եւրոպային, բայց վեց քայլ ետ գնաց, վճռական ժամուն:

Այս կացութիւնը խորապէս մտահոգութեան մատնելով մեծերն ու յաղթականները, կը հարկադրէ անցուկը մոռցել հաշտել եւ յենարաններ, օղակներ ճարել ամէն ճակատի վրայ:

Թուրքիան մէկն է այդ օղակներէն, թէ՛ իր աշխարհագրական դիրքով եւ թէ՛ իր թիկունքով: (Խ. Միութիւն).

Եւ Թուրքիան պահեստի ուժ մըն է Եւրոպայի համար, ի հաշիւ շատ մը անակնկալներու: Ինչպէս դարերու ընթացքին:

Եւրոպայի մէջ փոքրամասնութիւն չեն անոնք որ Թուրքիան կը համարեն պատուար մը՝ ռուսական — այսօրուան բացատրութեամբ՝ խորհրդային — արշաւին դէմ:

Այդ մտահոգութեան պէտք է վերագրել այն խայտառակ զատալքութիւններն ալ, որ կատարուեցան ի նպաստ քեմալական Թուրքիոյ, սկսելով 1920էն, երբ հաստատուեցաւ թէ Կովկասը չպիտի կրնայ կազմել միակտուր զանգուած մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տեսակցութիւն մը Սուրիոյ երեսփ. ժողովի նախագահին հետ

Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահն ու փոխ-նախագահը, Գ. Գ. Ահարոնեան եւ Ա. Խատիսեան, անցեալ օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցան Սուրիոյ Երեսփ. Ժողովի նախագահին հետ, որ Փարիզ կը գտնուի, հայ-արաբ յարաբերութեանց եւ հայ գաղթականներու կացութեան մասին:

Տեսակցութիւնը եղաւ շատ սիրալիր: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

Իտալական 24 օդանաւերը 12ուկէս ժամէն կտրեցին Ատլանտեանը

ՓԱՌԱՒՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ

Իտալական 24 ջրօդանաւերը, որոնք նպաստաւոր օդի մը կը սպասէին Իսլանտայի մէջ, չորեքշաբթի առտու ժամը 8.20ին ճամբայ ելան եւ անարգել Քարթրայթ (Լապրատոր, Ամերիկա) հասան ժամը 8.50ին, 12ուկէս ժամուան թռիչքէ մը յետոյ: Հեռաւորութիւնն էր 2400 քիլոմեթր: Օդանաւերը կ'ընթանային զինուորական կարգով, բայց իրարմէ բաւական հեռու, որպէսզի չընդհարին մշուշի պահուն:

Ինչպէս յայտնի է, օդանաւերու այս տորմիղը ճամբայ ելած էր յուլիս 1ին, Օրպէթէլլոյի (Իտալիա) օդակայանէն, ուրկէ իջաւ Ամսթէրտամ, (Հոլանտա), յետոյ Լընտընտէրի (Իրլանտա) եւ անկէ՝ Րէյքճավէք (Իսլանտա): Քսանըհինգ օդանաւերէն մէկը վար ինկաւ հոլանտական ծովեզերքը: Այժմ կը մնայ երեք հանգրուան եւս, հասնելու համար Շիքակօ: Ամէնէն վտանգաւոր հանգրուանը՝ Իսլանտա-Լապրատոր ճամբան էր, որ կտրուեցաւ փառաւոր յաջողութեամբ:

Իսլանտայի մէջ օդանաւորդները արթնցած էին առտուն շատ կանուխ, հրամանատարութեամբ Զօր. Պալպոյի:

Թռիչքը վտանգաւոր էր մանաւանդ անոր համար որ ուժգին ձիւնամրրիկ մը կը տիրէր Իսլանտայի եւ Լապրատորի միջեւ: Կրօէնլանտէն անցնելէ յետոյ, օդանաւորդները հազար քիլոմեթր ճամբայ կտրեցին ծովուն վրայ ուր հարիւրաւոր սառնակոյտեր ահաւոր տեսարան մը կը պարզէին: Ցամաքէն հազիւ հեռացած, թանձր մշուշ մը չափազանց կը դժուարացնէր թռիչքը: Բայց եւ այնպէս օդանաւերը կրցան պահել իրենց կարգը եւ Լապրատոր հասան անվնաս, պայծառ օդով մը:

⁂ Յուլիս 1ին, իտալական տորմիղը Օրպէթէլլօ-Ամսթէրտամ ճամբան կտրեց 6.30 ժամէն (1400 քիլոմեթր): Յուլիս 2ին՝ Ամսթէրտամ-Լընտընտէրի ճամբան՝ 5.45 ժամէն (1000 քիլ.): Յուլիս 5ին Լընտընտէրի-Իսլանտա ճամբան՝ 5.54 ժամէն (1500 քիլոմեթր): Յառաջիկայ հանգրուաններն են,— Քարթրայթ-Շէտիաք (Նոր Պրունզվիք) 1150 քիլոմեթր, Շէտիաք-Մոնրէալ (Քանատա) 1700 քիլոմեթր, Մոնրէալ-Շիքակօ՝ 1300 քիլոմեթր: Շիքակոյի մէջ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, իտալացի օդանաւորդները դիմաւորելու համար:

Ֆրանսայի տորմիղը՝ Ափրիկէի վրայ

Ֆրանսայի օդանաւային նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ՝ այս տարուան վերջը 25 զինուորական օդանաւերու տորմիղ մը պիտի թռչի Ափրիկէի վրայ: Ճամբայ ելլելով հարաւային Ֆրանսայէն, այս 25 օդանաւերը պիտի անցնին Սպանիայէն, Մարոքէն, Արեւմտեան Ափրիկէի Ֆրանսական գօտիէն, Սահարայէն, Թունուզէն եւ Ալժերիայէն: Թռիչքը պիտի բաղկանայ 34 հանգրուաններէ, իւրաքանչիւր 6-800 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ, համագումար՝ 25,000 քիլոմեթր եւ իւրաքանչիւր օդանաւի համար 170 ժամ թռիչք, միջին հաշուով:

Կաւիր խռնարարներ մահուան դատապարտուեցան

ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՆՈՒԱԾ ԵՆ ԱՊԱԿԻԻ ԿՏՈՐՆԵՐ. ԱՒԱԶ, ԳԱՄԲՐ, ՄԱԶ, ԵՐԿԱԹ ԹԵԼԵՐ ԵՒՆ.

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ (12 յուլիս) —

Վերջին հինգ օրերու ընթացքին, Մոսկուա քաղաքի Ատեանը հրապարակային դատավարութեամբ եւ ժողովրդային երդուեալներու եւ 24 թիւ գործարանի բանուորներուն մասնակցութեամբ դատեց 12 ամբաստանեալներ որոնք խանգարած են բանուորներու ուտելիքը:

Քննութիւնը հաստատած է թէ՝ 1932ի երկրորդ վեցամսեայէն սկսեալ, մեծապէս աւրուած էին բազմաթիւ բանուորական ճաշարաններու կերակուրները: Ճաշերը կը պատրաստուէին վարնոց միսերէ, կերակուրներուն մէջ կը գտնուէին ապակիի կտորներ, աւազ, գամեր, մազեր, երկաթէ թելեր զորս անոնց մէջ կը նետէին հակայեղափոխական խմբակին անդամները: Ասոնք կը բաղկանային հակախորհրդային տարրերէ եւ կուլակներէ եւ իբրեւ ղեկավար ունէին ցարական նախկին սպայ մը, Օչկին Ստեփանով, որ վեց տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր, կոլխոզ մը կրակի տուած եւ տեղական խորհուրդի նախագահին դէմ մահափորձ կատարած ըլլալուն համար: Սպան փախած էր բանտէն:

Դատական քննութիւնը միեւնոյն ատեն հաստատած է թէ այս խմբակը կազմուած էր 1932ի գարնան: Երբ Օչկին իր փախուստէն յետոյ Մոսկուա հասաւ, իբրեւ բանուոր մտաւ գործարանի մը մէջ եւ բանուորական մթերանոցներու եւ ճաշարաններու մէջ, ուրիշ անձերու ընկերակցութեամբ խմբակ մը կազմեց, բանուորներու սննդառութիւնը խանգարելու եւ հասարակական տնտեսութեանց սեփականութիւնը մսխելու եւ փճացնելու նպատակով:

Այս միեւնոյն խմբակը սպաննած է կոլխոզի գործօն անդամներէն Սէնիկինը եւ սկսած է տակնու վրայ ընել բանուորական ճաշարանները, հիւրընկալելով հակայեղափոխականները եւ կեղծ թուղթեր ճարելով անոնց, գործարաններու գրասենեակներէն գողցուած նամականիշերով եւ կնիքներով: Ամբաստանեալներէն Քազաքով դատապարտուեցաւ 18 ամիս բանտարկութեան, չորս հոգի՝ հինգական տարի բանտարկութեան, մէկ հոգի՝ 8 տարուան, իսկ հինգ հոգի՝ մահուան: Միայն մէկ հոգի անպարտ արձակուեցաւ:

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՇՏՈՒԻ՞Ն

Մակեդոնական Կազմակերպութեան Միխայլովի թեւը յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ պիտի դադրեցնէ իր պայքարը՝ Փրոթոկէրովի խմբակին դէմ, եթէ երկու շաբթուան ընթացքին հաստատուի թէ այլ եւս չէ դաւադրեր իրեն դէմ:

Երկաթեայ թաթը՝ Գերմանիոյ մէջ

ՆՈՐԱՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պերլինի 4310 հրեայ բժիշկներէն միայն 900 հոգի իրաւունք ստացան գործելու: Ոչ-հրեայ հիւանդներուն արգիլուած է դիմել այս բժիշկներուն: Հրեայ հիւանդները իրենք ալ կը վախնան դիմել ազգակից բժիշկներու:

⁂ Շարժանկարի բոլոր արտադրիչները, բեմադրիչները, հեղինակները, երգահանները, ճարտարապետները եւն. պէտք է անմիջապէս ձեռնհաս իշխանութեան ղրկեն փաստաթուղթ մը՝ հաստատելով իրենց ազգութիւնը եւ արիական ծագումը: Ստուգումը պիտի կատարուի ծնողներուն ծննդեան վկայականով, որուն վրայ պէտք է արձանագրուած ըլլայ նաեւ մեծ հօր եւ մեծ մօր կրօնը:

⁂ Հարաւային Գերմանիոյ մէկ փոքր քաղաքին մէջ հեռախօսի բոլոր հրեայ բաժանորդները զրկուեցան իրենց գործիքներէն:

⁂ Աշխատանքի պաշտօնատունը հրամայեց սահմանափակել աշխատանքի բանակատեղիներու այցելուներուն թիւը: Մասնաւորապէս պէտք է հսկել օտարականներուն վրայ, որովհետեւ կարգ մը թղթակիցներ կալանաւորներուն հետ խօսակցելով, իրենց տեսածն ու լսածը հաղորդեր են արտասահմանի թերթերուն:

⁂ Հէսսէի ոստիկանութեան վերատեսուչը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն, այն բոլոր քաղաքներուն մէջ ուր հակահիթլէրական թռուցիկներ կը ցրուեն, բոլոր ընկերվարականներն ու համայնավարները անմիջապէս պիտի ձերբակալուին եւ պիտի բանտարկուին:

⁂ Յատուկ լիազօրներ գործի ձեռնարկած են, խորհրդարանն ալ վտնելու համար: Կ'ըսուի թէ կին երեսփոխանները պիտի արձակուին, ինչպէս նաեւ կղերականները, քանի որ պայմանագիր կնքուեցաւ Վատիկանի հետ: Ասոնց տեղ նշանակովի երեսփոխաններ պիտի առնուին:

⁂ Այս շաբթու կը հրատարակուի Գերմանիոյ բողոքական եկեղեցիին նոր սահմանադրութիւնը, որ այժմէն կը նախատեսէ լուտերական եպիսկոպոսի մը անուանումը, իբրեւ գերագոյն պետ: Դաւանութեան միակ հիմքը պիտի ըլլայ աւետարանը: Ազգային սինոդ մը պիտի գործակցի եպիսկոպոսին:

Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Հռոմի խաղաղական տեսակցութեանց

« ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ԼՈՔԱՌՆՕ »

Լոնտոնէն կը գրեն թէ՝ Բրիտանական կառավարութիւնը մեծապէս կը շահագրգռուի Մուսոլինիի եւ Թէվֆիք Րիւշտիի կատարած բանակցութիւններով, որոնք հաւանաբար պիտի յանգին Սեւ Ծովու Լոքառնոյի մը: Կը կարծուի թէ այս նոր դաշինքը պիտի կնքուի աշնան, իբրեւ ոչ-յարձակման պայմանագիր մը՝ Սեւ Ծովու չորս պետութեանց՝ Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ եւ Խ.-Միութեան միջեւ, որոնց պիտի միանայ Յունաստանն ալ, իբրեւ կուսակից Նեղուցներու ապահովութեան: Այս դաշինքին հետեւանքով, հաւանական է որ փոփոխութեանց ենթարկուի Միջերկրականի մեծ պետութեանց նաւային հաւասարակշռութիւնը: Միւս կողմէ, դաշինքը կրնայ ամլութեան դատապարտել Թրքական կառավարութեան պահանջը՝ Նեղուցներու պայմանագրին (1923) վերաքննութեան մասին: Թուրքիա կը պահանջէ որ ջնջուի Նեղուցները ամրացնելու արգելքը, կամ, իբրեւ գոհացում, պետութիւնները երաշխաւորեն իր չէզոքութիւնը՝ պատերազմի մը պարագային: Այն ատեն կարելի է բաց թողուլ Նեղուցները առանց վտանգ սպառնալու Թուրքիոյ:

⁂ Իտալական մամուլը հպարտութեամբ կ'արձանագրէ թէ քանի մը ամիսէ ի վեր Հռոմը կեդրոն դարձած է բազմաթիւ այցելութեանց: Իրարու ետեւէ այցելեցին Գ. Մաքտօնըլտ, երեք գերման նախարարներ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետները եւ ահա Թէվֆիք Րիւշտին, Զինաստանի մէկ ներկայացուցիչը եւ վերջապէս Գ. Հէնտըրսըն (Նախագահ զինաթափութեան խորհրդաժողովին): Կը նշանակէ թէ Հռոմը կարեւոր կեդրոն մը կը դառնայ համաշխարհային քաղաքականութեան համար: Այս առթիւ, իտալական մամուլը կը փառաբանէ Գ. Մուսոլինիի իրատես քաղաքականութիւնը եւ դիտել կու տայ թէ շատոնց սնանկացած է խորհրդաժողովներու քաղաքականութիւնը: « Պէտք է անոնց տեղ հաստատել ուղղակի, արագ եւ կենդանի համաձայնութեանց դրութիւնը »:

Անգլ. թերթ մը կը գրէ թէ Ֆրանսացի վարչապետն ալ Հռոմ պիտի երթայ յուլիս 23ին: Իտալական մամուլը գոհունակութեամբ կ'ողջունէ այս այցելութիւնը, թէեւ լուրը պաշտօնապէս հաստատուած չէ տակաւին: Կ'ըսուի թէ չորսերու դաշինքը վերջնապէս պիտի ստորագրուի մօտերս, բայց ոչ թէ չորս պետութեանց դեսպաններուն, այլ արտաքին նախարարներուն կողմէ: Գերմանիա ետ առած ըլլալով իր առարկութիւնները, ճամբան հարթուած է: Անգլիական կառավարութիւն ալ պատրաստ է ստորագրելու:

⁂ Իտալական թերթերը կը շեշտեն թէ շատ սիրալիր հանգամանք ունէր Գ. Մուսոլինիի եւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարին տեսակցութիւնը, որ տեւեց մէկուկէս ժամ: Ներկայ պայմաններուն մէջ, միջազգային նոր բանակցութեանց նիւթ չկայ Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ: Այս վերջինը գոհ է իր կացութենէն՝ միջազգային տեսակէտով, եւ կ'ուզէ որ իրերու վիճակը պահպանուի: Թէվֆիք Րիւշտիի նոր այցելութիւնը կ'ապացուցանէ թէ թուրք-իտալական բարեկամութիւնը, որ նուիրագործուեցաւ դաշինքով մը, ոչ միայն դիւանագիտական բանաձեւ մըն է, այլեւ գործօն եւ արդիւնաւոր իրականութիւն մը: Թուրք-իտալական բարեկամութիւնը, ինչպէս Ֆրանքօ-թուրք բարեկամութիւնը խաղաղութեան երաշխիք մը կը համարուի ամբողջ Մօտ. Արեւելքի համար:

Տնտեսական Ժողովին հաշուեյարդարը

Տնտեսական խորհրդաժողովին պատուիրակները կամաց-կամաց կը կապեն իրենց բեռները: Ֆրանսայի գլխաւոր պատուիրակը, ելմտական նախարար Գ. Պոնէ, Փարիզ վերադարձաւ, փոխանորդ մը նշանակելով: Ութ-տասը օրէն Լոնտոն պիտի երթայ, ժողովին փակման ներկայ ըլլալու համար.

Մասնախումբերը կը շարունակեն բանաձեւեր պատրաստել առկախ մնացած հարցերու մասին:

Վերջին պահուն Ամերիկացիները նոր անակնկալ մը առջեւ դրին խորհրդաժողովը: Դրամական յանձնախումբին մէջ, ամերիկեան պատուիրակը յայտարարեց թէ իրենց համար կանխահաս է քննել՝ կեդրոնական դրամատուներու միջոցաւ դրամները կայուն վիճակի մը վերածելու խնդիրը: Մինչդեռ մէկ օր առաջ միաձայնութեամբ որոշում տրուած էր այս մասին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անցեալ մարտ 5ի երեսփոխանական ընտրութիւններէն վերջ, յաղթական կողմը երկրին կառավարութեան ղեկը ձեռք առնելուն պէս, սկսաւ հաշուեյարդարի ենթարկել նախորդ կառավարութեան օրով կատարուած զանազան ներքին կարգադրութիւնները, որոնց կարգին՝ Սելանիկի երեսփոխանական ընտրութեանց ընթացքին պատահած կարգ մը ապօրինութիւնները։

Մայրաքաղաքի դատական Գերագոյն ատեանը երկար քննութիւններէ վերջ, բեկանեց Սելանիկի 20 երեսփոխաններու ընտրութիւնը, հիմ բռնելով այս քաղաքի հրեայ փոքրամասնութեանց անջատ քուէատուփ հաստատելու հակասահմանադրական ձեւը, զոր հաստատած ու շահած էին ...

... ծովածաւալ բազմութիւնը որուն առջեւ խօսեցաւ Ծերունի Կրետացին, եռանդուն մըն էր որ ընդդիմադիրները չնորհիւ իրենց ղեկավարին անձնական հմայքին աւելի հաւանականութիւն ունէին պայքարէն յաղթական դուրս գալու։

Վենիզելոս իր ճառով ձաղկեց ու դատափետեց ներկայ կառավարութիւնը, փաստացի տուեալներու վրայ հիմնուելով ցոյց տուաւ այն բոլոր կարելիութիւնները որոնք կրնային օգտագործուիլ բայց անտեսուեցան. մատնանշեց այն սխալ քաղաքականութիւնը որուն կը հետեւին ներկայ վարիչները, արդարացնելով վարչական այն բոլոր կարգադրութիւնները որոնք եղան իր կառավարութեան օրով ...

ՊԷ՞ՏՔ Է ԲԱՐԵՓՈԽԵԼ ՀԱՅ ԳԻՐԸ

Այս կամ ոչ պատասխանելու համար, անհրաժեշտ է մեկնիլ բանաւոր սկզբունքէ մը։ Այսպիսի հարցի մը բանաւոր սկզբունքին համնելու համար, խնդիրը մատծուած պէտք է ըլլայ, եւ գտնուի անհատի կոլուածներուն մէջ։

...

...թեան (այնքան այժմէական)։ Աւելի արդարութիւն պահանջել՝ կը նշանակէ հայերէնը վերածել լատիներէնի կամ չինարէնի։

Ցաւալիմութի՞ւն է այս։ Մինչեւ միւս ցեղերը այդպիսի հիմնական հարց իսկ չեն կրնար յարուցանել։ Երրորդական — չորրորդական խնդիրներն են միայն որ կը քննուին ակադեմիաներուն մէջ — համախմբումը իրենց դիտական մտքին — եւ որպիսի զմուարահաճութեամբ կը դիջանին ...

...

Ասա՛ մեր տեսակէտը, կ'ըսեն երկրորդ խումբի մարդիկը։

Եւ հայ մտաւորականութիւնը կոչուած է ճշդելու իր դիրքը այս կամ այն խումբին մէջ։

ՌԱՖԱՅԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Ա. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ
Յեղափոխական կեանքը

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած) — Մեր ողբացեալ ընկերը ծնած էր Արաբկիրի Անջրդի գիւղը, 1874ին։ Երեք տարեկան էր երբ որբ մնաց հօրմէն որ մեռաւ 38 տարեկան։ Մայրը, գիտակից կին մը, կատարեալ անձնուրացութեամբ նուիրուեցաւ իր զաւակներուն։ 36 տարեկանին մնաց այրի, ...

...

...ուզեց որ արհեստ մը սորվի, « ոսկի ապարանջան ունենայ թեւին »։ Եւ Արզար դերձակի աշակերտ եղաւ եւ մնաց Արաբկիրի մէջ.

Այդ ատեն 16 — 17 տարեկան էր։ Արզար թէեւ դերձակի աշակերտ, տարուան մեծ մասը գիւղը կ'անցընէր, և զուգորդ-կապ եղած էր Արաբկիրի եւ Տէրսիմի միջեւ սանդուած յեղափոխական երթեւեկին։

...

1920ին իր մինչեւ ...

Մարսէյլ հասնելուն պէս ...

ՈՒՐԱԽ ԺԱՄԱՆՑ

Անցած կիրակի Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հայ Կարմիր Խաչի վարչութեան կազմակերպած դաշտահանդէսը ամէն տեսակէտով այն անցաւ յաջող: Մետրոպոլիտեան ալ անտառի «Գազ — Աղբիւր»ի մօտ մեր տատասունից շրջակայ արուարձաններէն հայ ընտանիքներ իրենց ուտելիքով անակնկալ տարածութիւն էին գրաւել: Կէսօրէն յետոյ է, որ բոլոր ընդունուած սովորութեան, աւելի կազմակերպուած բաժինով դաշտահանդէսի բացման արարողութիւնը:

Բանախօսելու համար հրաւիրուած էր Փրանսահայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան անդամ Տիկ. Շահխաթեան, որ իր կուռ բանախօսութեամբ մեծ ուշադրութիւն եւ խոր տպաւորութիւն թողուց: Ներկաներէն անմիջապէս 12 նոր անդամուհիներ արձանագրուեցան Իսի-Լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղին:

«Էփրատ» նուագախումբը հայկական եւ եւրոպական եղանակներ նուագելով, առիթ տուեց մեր երկսեռ երիտասարդութեան մինչեւ մութն ընկնիլը պարելու, երգելու, զուարճանալու:

Կարմիր Խաչի անդամուհիներէն կազմուած երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Օր. Մարի Տարաքճեանի հայկական երգերով ու պարերով ամէնքը ծափերու արժանացաւ: Տեղի ունեցաւ կենդանի պատկեր Գազ-Աղբիւրի մօտ, Օր. Զաքուկեանի եւ Տիկ. Տէրտէրեանի կողմէն, ինչպէս եւ մէնակ վերոյիշեալների և փոքրիկն Սարգիս Գարակէօզեանի կողմէ:

Իր զաւկին ապաքինման առթիւ Տիկին Թ. Նիկողոսեան Կ. Խաչի վարչութեան միջոցով Բուժախնամութեան օգտին նուիրեց 100 Ֆր. իսկ Տիկ. Գէորգէքեանը տասը Ֆրանք: Բիւֆէն լաւ առուծախ ունեցաւ: Տեղի ունեցաւ նաեւ վիճակախաղ:

Պէտք է շնորհակալութիւն յայտնել Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Կ. Խաչի անդամուհիներին, որ առիթ ընծայեցին մի ամբողջ օր բնութեան ազատ ծոցում մի քանի հարիւր հայրենակիցների պահախմբուելով ուրախ ժամանց ունենալ եւ մի համեստ գումար մուծել որբութեան գանձը, յօգուտ չքաւոր ուսանողների եւ հիւանդների:

Այս առթիւ մի քանի խորհրդածութիւններ,

Մեր աշխատաւոր պանդուխտի կազմակերպած հայկական հաւաքոյթներն են, որ ներկաներին ներշնչում են ոգեւորութիւն եւ հաւատք մեր լուսաւոր ապագայի մասին: Այս տեսարանի եւ հայրենասէր պահակի ազնիւ ցանկութիւն ունի որքան կարելի է յաճախ յուշել հայ մշակոյթի երկայնուցիչներին:

Դժբախտաբար յաճախ է պատահում որ հայկական հաւաքոյթներ կազմակերպողներին չի յաջողւում յամոզել որեւէ աչքի ընկնող հայ մտաւորականի որպէսզի մի երկու հայրենասիրական խօսքերով ոգեւորէ ներկաներին:

Իմ կարծիքով, հայ մտաւորականները իրենք պէտք է առանց հրաւէրի սպասելու մասնակցին հայկ. հաւաքոյթներին, մանաւանդ դաշտահանդէսներին, իրենց էլ մի քանի ժամով մէջ աղբիւն հայ ժողովրդական զանգուածի մէջ, թէ ոգեւորելու եւ թէ ոգեւորուելու համար:

Ունինք ականաւոր հայ մտաւորականներ, որոնք շատ քիչ են երեւում հայկական հաւաքոյթների մէջ, որտեղ իրենց համար այնքան հարուստ նիւթ կայ ուսումնասիրելու եւ գրի առնելու:

Այսպէս, առաջիկայ կիրակի Սէն-Կլուի անտառում տեղի է ունենալու Փարիզի հայ Կարմիր Խաչի Կեդր. Վարչութեան դաշտահանդէսը: Որքան ցանկալի էր տեսնել այդ հայկական դաշտահանդէսին գոնէ մի քանի հայ ականաւոր դէմքեր:

Դաշտահանդէսները պատեհութիւն են ընծայում բնութեան ազատ ծոցում ուզած տեղը գրաւելու, մեր ուզած մարդկանց հետ միասին նստելու, ուտել-խմելու, նուագելու, երգելու, պարելու, հրճուելու, զրօսնելու: Մանաւանդ որ փոքրիկների համար բացօթեայ հաւաքոյթները կատարեալ առպատութիւն են տալիս իրենց հասակակիցների հետ զանազան խաղեր սարքելու, վազվզելու, թռչկոտելու, ճչալու...

Դաշտահանդէսները մեր ժողովրդից ոչ մեծ ծախք չեն պահանջում, քանի մուտքի համար վճար չկայ:

Ամբողջ շաբաթը աշխատանոցների ապականած օդի մէջ, մանաւանդ ամառնային սաստիկ տաքից քրտինքի ու կեղտի մէջ տապակուող մեր աշխատաւոր զանգուածներին, գոնէ կիրակի օրերը, պէտք է հնարաւորութիւն տալ բաց օդին մէջ, ծառերի ստուերների տակ, պաղ աղբիւրների մօտ, մաքուր օդ շնչելու, խաղալու, որպէսզի մի քիչ թարմացած ուժերով նորից ամբողջ վեց օր չարաչար աշխատեն:

Զատ-զատ ընտանիքներով զանազան անտառներ ցրուիլը որ եւ է հաճոյք չի կարող պատճառել: Հաւաքական ուժերով եւ մեծ խմբերով սարքած դաշտահանդէսները աւելի հաճելի են եւ ոգեւորիչ: Ընտանիքի անդամները առանձին որեւէ տեղ օգտակարութեան գնալով, չեն կարող այնպիսի ոգեւորութիւն պատճառել, ինչ որ մենք տեսնում ենք մեր դաշտահանդէսների մէջ, որ առիթ է տալիս մեր ընկերներին ու ծանօթներին միասին մի կուշտ աղ ու հաց ուտելու եւ մի բաժակ գինի խմելու, հայկական երգ ու նուագ լսելու, պարեր տեսնելու: Այն տեղ իւրաքանչիւրը մեղմից հնարաւորութիւն ունի թէ երգելու, թէ պարելու եւ թէ ամէն տեսակ զուարճութիւններ սարքելու: Դաշտահանդէսները լաւագոյն միջոցն են մեր մատաղ սերունդին մանաւանդ մի քանի ժամով հայկական մթնոլորտի մէջ պահելու:

Մեր բոլոր կազմակերպութիւնների պարտքն է հայկական գաղութներում կիրակի եւ տօն օրերը ամառնային լաւ եղանակին դաշտահանդէսներ կազմակերպել:

ԲԵՆՈ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԱՇՆԱԻՈՐԵԱԼ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆՔ ՍՐԲՈՑ ՊԱՏԱՐԱԳԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ Ա. Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ: Հեղ. Կոմիտաս վարդապետի: Վերատեսակալ ի ձեռն Վարդան Սարգսեանի: Տպ. արդեամբ Հայկազն Վարդանեանի: Հրատ. Հ. Սէմէրճեանի: Զար. դագրութիւն Ռ. Շիշմանեանի: Փարիզ, 1933: Գին 30 ֆրանք:

ՈՐ Կ'ՈՒԶԷՆ ԳԻՏՆԱԼ, (Բանաստեղծութիւններ): Հեղ. Եղիա Կ. Մուշեան (Խարբերդ-Խուլլուգի): Նիւ Եորք: 1933: Գին մէկ տոլար:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՆՈՐ ԵՒ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԷՆԿԻՒՐԻ»

«Ճումհուրիէթ»ի կը գրեն Էնկիւրիէն.—

Էնկիւրին իր քաղաքական դիմագծին վայել ձեւով վերանորոգուելու է: Ան, միայն պետական կեդրոն մը չ այլ՝ իր ազգեցութեան եւ հեղինակութեան սահմանները Հայրենիքէ սահմաններէն դուրս տարածուած հասատատութեան մը, յեղափոխութեան արտայայտիչը:

Հին՝ արդիական պողոտան եւ արդիական վերանորոգումը ծայրէ ի ծայր կրճիտ տարր մըն է: Կանչուտթիւնն ու ծառաստանը բնութեան ակրը արծարծող են, նոր սերունդին միտքն ու բազուկը աւելի լաւ գործել տալու համար մաքուր օդի գեղեցիկ գալոցները, ազգային թանգարանը, ազգային ընթերցարանը, համալսարանը մէջմէկ մշակոյթի ակեր պիտի ըլլան: Որովհետեւ Էնկիւրին իր ներկայացուցած նոր կեանքը իր ծոցին մէջ պիտի ձեւաւորէ ու նիւթականացնէ իբրեւ նմոյշ-կեդրոն ուղեցոյց մը:

Այդ է պատճառը որ նոր Էնկիւրիի շինութեան գործը քաղաքապետութեան սահմաններէն դուրս պետական գործ մըն է:

Էնկիւրիի ծրագիրը առաջադրուեցաւ հօթը տարի առաջ, աչքի առջեւ ունենալով 50 տարուան ընթացքին քաղաքին ընդարձակումն ու բնակչութեան եռապատկուիլը: Բայց, ծրագիրի գործադրութեան իրապէս ձեռնարկուեցաւ անցեալ տարի... Ծրագրի գործադրման մեծ ուշադրութիւն կը դարձուի. փրոֆ. Եանսէնի կարծիքը չառած՝ որեւէ փոփոխութիւն կամ յաւելում կարելի չէ: Այնքան որ՝ եթէ ան համաձայն չէ, քաղաքապետութիւնը սալայատակ մը իսկ չի կրնար 5—10 սանթիմ երկարել կամ կարճեցնել: Փրոֆէսէօրը՝ Էնկիւրիի թաղը նկատած եւ ծրագրին մէջ իբրեւ քաղաքին կեդրոնը ընդունած բերդին մէջ ու անոր չուրջ շինութեան արտօնութիւն չի տար: Այդ տեղ գտնուող հայաբնակ հին շէնքեր կը քանդուին ու անոնց տեղերը քաղաքին ուրիշ մասերը կը փոխադրուին: Որովհետեւ, համաձայն ծրագրին, բերդին մէջ իրեն յարմար մեծ շէնքեր պիտի շինուին, եկեղեցիները պիտի նորոգուին ու ան քաղաքին ամէն կողմերէն պիտի տեսնուի: Փրոֆէսօրը նկատի առնելով որ արեւը կէսօրէ վերջ շատ կիզիչ է, աւելի հանգիստ անցնելու համար այդ կողմի սալայատակները լայն ըրած է:

Այս ու յառաջիկայ տարի, համաձայն ծրագրի, քաղաքին ու կայարանին միջեւ գտնուող գետնին մէկ կողմը մեծ աւազան մը, միւս կողմը մրցման վայր մը եւ սթատիոմ պիտի շինուի, իսկ ուրիշ տեղ մը արդիական գերեզմաննոց մը: Այս բոլորը ժամ առաջ պիտի ըլլան: Որովհետեւ, Էնկիւրիի վերանորոգման համար մինչեւ այժմ թաղապետութեան եւ անհատներու կողմէ միլիոնաւոր ոսկիներ ծախսուած ըլլալուն հակառակ, քաղաքին մուտքը այդ ծախքերը ժխտող ազդեցութիւն մը կը թողու: Մեծ աւազանը թէ ամբան այրող տաքին առեւ Էնկիւրիցիները պիտի զովացնէ, եւ թէ մարզարանին հետ պիտի գեղեցկացնէ այդ վայրը:

Վերջապէս, Էնկիւրին գեղեցիկ քաղաք մը ընելու ծրագիրը օրէ օր կը յառաջանայ: Քանի իրականանայ այս ծրագիրը, հող Էնկիւրիի բնակիչները պայմանաւորութեամբ պիտի քալեն, փողոցներու միջոցները անմտանց պիտի անցնին, տուները պողոտաներու ազատկէն հեռու, մարզադաշտերը շատ, եւ առողջապահական պայմաններով գեղեցիկ քաղաք մը վիճակը պիտի առնենայ մեր մայրաքաղաքը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հանքախուզութիւն

Մասնաւոր ծրագիր մը մշակուած է, ինչպէս կը գրէ «Խորհ. Հայաստան», հետազօտութիւն կատարելու համար Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ, ուր կ'ենթադրուի թէ գոյութիւն ունին մետաղային հանքեր ու հանքային ջուրեր: Կարեւոր դլուխ մը կը կազմեն, այդ ծրագրին մէջ, գունաւոր մետաղները: Այսպէս մասնաւոր յանձնախումբերու պաշտօն տրուած է ՊԼԻՆՋ փնտռել հետեւեալ շրջաններու մէջ, ուր կը կարծուի թէ առատ է այդ թանկագին մետաղը:

Ղափանի շրջան.— Օխչիի, Շիխարշայի, Գիգինի, Շիխարչուի, Առաջաձորի, Արծվանիկի, Զայնամզարայի, Իւզվարդի, Նիւվատիի մէջ:

Գորիսի շրջան.— Քարահունջի, Խնձորեսկի մէջ:

Սիսիանի շրջան.— Շիխաթաղի Ախլաթեանի, Մազրայի մէջ:

Մեղրիի շրջան.— Կուրիսի, Գիւտեմնիսի, Զինդարայի, Լիճքի, Բուղաքարի, Մուլք-Թէյի, Բանավշապուտի մէջ:

Բասարգեչարի շրջան.— Գէօզալդարայի, Մեչիտլուի, Ուրումբասարի Սատանախաչի մէջ:

Դիլիջանի շրջան.— «Նախկին Արծրունին» կոչուած հանքային գօտիին մէջ, ինչպէս նաեւ Մուրղուզի լեռնաշղթային վրայ, Գէօյլանգի, Զայքենդի, Ճամբարակի հողերուն մէջ:

Իջեւանի շրջան.— Հասան-Սուփ մօտ Մալաքի ձորը, Թանզրլուի, Իռակղազի, Նոուրչայի, Արմալուի, Գիլորպուխի, Միջիմաւոր, Ալտանդիրթալայի Դալիկպաշի մէջ:

Թոռուշ չայի խումբ.— Գիտի հետազօտ Դօվլազայրմանի, Մովսէսգեղի մէջ:

ՊՂԻՆՁԻՆ զատ պիտի հետախուզուին արծաթարճիճ (Դարալագեազի շրջանին Կազմայուրտ, Գիւմբւչխանա), արճիճ (Թանտրլուի եւ Ինակղազի մօտակայքը), ցինկ (Ալլահվերդի, Ստեփանաւան, Ղարաքիլիսա, Ներքին Ախտա, Արարան):

Այս գունաւոր մետաղներու հետազօտութեան համար պիտի աշխատին 40 խմբակներ, մօտ 140 հանքային շրջաններու մէջ: Ամէն խմբակ իր սահմաններուն մէջ պիտի ունենայ 2—5 հանքավայր: Հետախուզութիւնները պիտի կատարուին այժմէն փորձերով ու երկրաբանութեամբ:

ԳՈՒՆԱՔԱՐ պէտք է փնտռուի Սեւանայ լճին հիւսիս-արեւելեան ափը եւ Աղբարայի շրջանին մէջ: Հանքախուզութեան արդիւնքին համաձայն պիտի հիմնուի ferrochrome գործարան մը Անդրկովկասեան չափանիշով:

ՆՐԿԱԹ պիտի փնտռուի Դիլիջանի, Ստեփանաւանի շրջաններուն մէջ, ուր մասնաւորապէս քննութեան պիտի առնուին Հաղարծինի, Սեւանի լճին հիւսիսային եզերքներու, Զիրուխլուի հողերը, Լոռիի շրջանի Ճոճկան, Արճիս, Որդնաւ գիւղերը:

ՄԱՐԳԱՐՏԱՔԱՐ պիտի փնտռուի Ալլահվերտիի եւ Իջեւանի շրջաններուն մէջ, ուր մասնաւորաբար քննութեան պիտի առնուին Սիգիրաղցի, Նազուրլուի, Քէօրփալուի, Սեւ գիւղի, Աղալուի, Սեւքարի հողերը:

Մարգարտաքարի հետազօտութիւնը անհրաժեշտ է քիմիական արդիւնաբերութեան զարգացման համար:

Սեւ մետաղներու ուսումնասիրութեան համար պիտի գործեն 7 խմբակներ:

Ուրիշ հանքերու հետախուզութեան ծրագրին մասին այլ անգամ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱՆԸ

— :•: —

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ, հայկական դրօշակին դէմ մղուած անմիտ պայքարին առթիւ (4 յուլիս).

— «Երբ կանգուն էր Հայաստանի Հանրապետութիւնը, ուրեմն, ամբողջ հայութիւնը աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, առանց խտրութեան, երկրպագեց ազգային դրօշակին եւ գուրգուրանք ցոյց տուաւ անոր հանդէպ: Ռամկավար, Հնչակեան, Դաշնակցական, Լուսաւորչական, Բողոքական, Կաթոլիկ, բոլորը, ճանչցան ու ընդունեցին այդ դրօշը: Երբ Հայաստանի Հանրապետութիւնը տապալեցաւ քէմալականներու եւ բոլշեւիկներու անողոք հարուածներուն տակ, գնաց արտասահմանի մէջ հայ բոլոր յարանուանութիւններուն ու կուսակցութիւններուն կը ճանչնային զայն:

Բայց, շատ չանցած, շնորհիւ կարգ մը հակազգային տարրերու գրգռութեանց, ոտնձգութիւններ նշմարուեցան ազգային դրօշակին եւ հայ ազգային գաղափարին դէմ: Այս ընթացքը ի հարկէ հաւասար էր ազգային դաւաճանութեան, քանի որ պայքարը ազգային իտէալին դէմ էր: Կարելի չէր ի հարկէ Հայաստանի արդի կառավարութեանն եւ հայ համայնավարներուն սպասել ազգային դրօշակի ճանաչումը, որովհետեւ ազգն ու հայրենիքը անոնց համար պարապ խօսքեր են եւ իրենց սահմանուած են ենթարկուիլ Մոսկուայի կարգադրութիւններուն եւ ճանչնալ անոնց կարմիր դրօշը: Ամէն հայ գիտէ որ այդ կարմիրը ոչ մէկ ազգային խորհուրդ կը պարունակէ եւ բոլորովին անհամապատասխան է մեր նկարագրին: Մեր ազգային ու պետական դրօշակն է եռագոյնը:

Շատ ցաւալի է սակայն որ, կուսակցական հակառակութեան պատճառաւ, Դաշնակցութեան հակառակորդները, երբեմն, կարգ մը գաղութներու մէջ, կը համարձակին ոտնակոխ ընել ազգային սեւագոյն սրբութիւնները, իսկ անոնցմէ մէկն ալ անկասկած ազգային դրօշակն է: Կուսակցական առանցքեն կուրցած, անոնք կը մոռնան որ եռագոյնը Դաշնակցութեան դրօշը չէ, այլ ազգային նուիրական իտէալներու խորհրդանշանը: Ընդունուած ամբողջ հայութեան կողմէ, սրբագործուած Լէյմիածնի Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան եւ ճանչցուած օտար տէրութիւններու կողմէ սրպէս հայ ժողովուրդի ազգային դրօշը:

Ներելի չէ այեւս խմբակցութեան կամ անհատի որ անարգէ մեր ազգային սրբութիւնները եւ ձեռք բարձրացնէ վար առնելու համար ազգային դրօշակը, օգտուելով Եւրոպայի պաշտպան ջախջախիչ մեծամասնութեան, հայ ժողովուրդի չափազանց ներողամտութենէն եւ համբերութենէն:

Հայ դրօշակը, հայրենակիցներ, հայրենասիրութեան ազատութեան ուխտանշանն է: Առանց անոր անկերպարան է Հայը եւ սարսուն: Աւելորդ է ըսել ի հարկէ որ կը յարգենք եւ երկիւղածութեամբ մեր գլուխները կը ծռենք մեր գտնուած երկիրներու դրօշներուն առջեւ, սակայն չենք մոռնար նաեւ մեր դրօշը, մեր ազգային սրբութիւնը: Հայ չէ այն որ՝ չի ճանչնար իր ազգային սրբութիւնները: Արիւնով ու արտով խաթարուած է այն Հայը որ ճգնիմ ու յուսահատ կարգի հաշիւներէ դրդուած մեր ազգային եռագոյնը նսեմացնել կը ջանայ: Թող է հոգիով եւ հաւատքով այն Հայը, որ զանազան նկատումներով եւ սխալ տեսութիւններով դէմ կ'արտայայտուի հայկական եռագոյնի ծածանման մեր հանդէսներու եւ հաւաքատեղիներու մէջ: Մոռնալ եւ ուրանալ եռագոյնը, կը նշանակէ անցեալի սարկութեան շրջանին վերադառնալ, թաղել յոյսն ու հաւատքը, լքել դիմադրական պայքարի ոգին:

Հայ երիտասարդութեան վահանն է եռագոյնը, որուն համար սերունդ մը ամբողջ իր արիւնը տրամադրած է:

Հայ եռագոյնը ազգային ոգիի կռուանն է, նոր սերունդի դաստիարակն ու ուղեցոյցը:

Պէտք է ծածանի հայ եռագոյնը մեր սրտերուն մէջ, բոլոր ազնուաբուն Հայերու հոգիներուն մէջ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Ց. Դ. ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

— • —

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ).— Գրած էի թէ՝ Հ. Ց. Դ. կոմիտէին կողմէն ընտրուած է երեք հոգինոց կազմակերպիչ յանձնախումբ մը, թատերական մնայուն խումբ մը կազմելու համար: Յանձնախումբը պէտք եղած նախնական աշխատանքները կատարելէ յետոյ, կազմած էր 16 հոգինոց ցանկ մը եւ զանոնք խորհրդակցական ժողովի հրաւիրուած էր յունիսի 26ին: Ներկայ էին 11 հոգի, իսկ մնացեալները բանաւոր պատճառներով էին բացակայէին, իրենց հաւանութիւնը յայտնելով:

Ժողովի գիւանը ընտրուելէն յետոյ, պատեհութիւն տրուեցաւ բոլորին յայտնելու իրենց կարծիքները: Բոլորն ալ միաձայնութեամբ որոշեցին ընդառաջ երթալ կոմիտէի հրաւէրին եւ կազմել խումբը, զայն կոչելով Հ. Ց. Դ. «Շանթ» թատերասիրաց խումբ: Խումբին որպէս ղեկավար-մարզիչ նշանակուեցաւ ընկ. Նուպար-Գազազ, իսկ վարչութեան անդամ ընտրուեցան ընկերներ՝ Ս. Առաքելեան, Կ. Գօտուրեան եւ Գ. Գօյաճեան:

Այս առթիւ շնորհաւորելով խումբին կազմութիւնը, վարչութեան եւ ղեկավարի ընտրութիւնը, յաջողութիւն եւ կորով կը մաղթենք բոլորին ալ:

Փափաքելի է որ «Շանթ»ը իր գործունէութեան մէջ առաջնութիւնը տայ ազգային, յեղափոխական եւ բնաշխարհիկ խաղերու, բարձրացնելու համար տարագիր ժողովուրդի ազգային ոգին ու կորովը:

Վնիաւնի

ԲԱԼԱՅՈՎԻՏ

— • —

ԹԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Իւրաքանչիւր տանուտէր իր ուզած կերպով կը վարէր, դատ-դատաստան կ'ընէր: Ոչ ոք կրնար միջամտել:

Ժողովուրդը, հայ թէ քիւրտ, երկիւղածութեամբ եւ պատկառանքով իրենց աէրերուն հանդէպ ցոյց կու տային հնազանդութիւն եւ հաւատարմութիւն: Իրենց երկրորդ Աստուածը կը նկատէին զանոնք: Ո՛վ կը ճանչնար կառավարութիւնը: Մնաց որ կանոնաւոր վարչութիւն չկար: Ատոր համար է որ կառավարական պաշտօնատուներէն ոչ մէկ տեղեկագրութիւն կայ Բալուի անցեալի մասին և ոչ ալ պատմական խոր ուսումնասիրութիւն մը: Քանի մը հատ ու կտոր տեղեկութիւններ հազիւ հասած են մինչեւ մեր օրերը. այն ալ դժուար թէ ձեռք բերուի: Ինչ որ կայ ու կը պատմուի Բալուի մասին, իբրեւ կենդանի կայ՝ կը կազմեն աւանդութիւնները, առասպելները, անփոփոխ շարունակութիւնը իրենց ընկերային, կրօնական, քաղաքական եւ բարոյական խորունկ համոզումներուն եւ ցեղային բարքերուն:

Բալուի աէրերը (ամիրա) թէեւ Քիւրտեր էին, սակայն Հայերէ սերած եւ հայ նախարարներու տիպարներ եղած են: Այսպէս կը հաստատէ պատմութիւնը, այսպէս կը հաստատեն իրենք ալ: Որովհետեւ, անոնց սովորոյթները, ընկերային բարքերը կը համապատասխանեն հայկականին: Ինչ ինչ պատճառներով անոնք կորսնցուցած են իրենց իսկութիւնը եւ բռնադատման տակ խլամացած եւ եղած են Քիւրտ եւ Թուրքի խառնուրդ: Շատեր իրենք զիրենք Քիւրտ ալ չեն դաւանիր, քրտութիւնը նախատինք համարելով ծուռ կը նային: Այս այն դասակարգի ամիրաներն են որ քիչ մը աւելի մօտիկ կը զգան Թուրքին, որովհետեւ Քիւրտը պետութիւն չէ, ազգ չէ, կառավարութիւն չունի եւ իրենց համար ամօթ կը սեպեն քիւրտ կոչուիլ: Ասոնք աւելի քաղաքներու մէջ բնակող պէկեր եւ աղաներ են որ կ'ուրանան իրենց ազգութիւնը: Բայց եթէ քիչ մը ղայրանան եւ ջղագրգռուին, անմիջապէս կը պոռթկան:

— Գիտե՞ս, Քիւրտի (տամար) երակ ունիմ ես, գզուշացիր, Քիւրտի արիւն ունիմ եա.:

Քիւրտերուն մէջ ալ տարբերադաւանութեանը կան որ կ'անջատուին իրարմէ — Հանէֆիներ եւ Շաֆայիներ: Թէեւ իսլամական կրօնքին կը պատկանին երկու աղանդներն ալ, բայց ընդունած են զայն ակամայ, իրենց ցեղային գոյութիւնը քաշքշելու համար:

Ուրեմն, երբ Բալուի կեանքին եւ կենցաղին վրայ կը խօսինք, պէտք է ընդունիլ թէ Քիւրտերն ալ հայկական ծագում ունին, միեւնոյն սովորութիւնները եւ կենցաղը: Թերեւս կրօնական շպարին տակ քիչ մը տարբերին իրարմէ, բայց եւ այնպէս անկարելի է որ ցեղային միեւնոյն դրոշմը չկրեն, միեւնոյն կեանքը չապրին: Թէեւ հայկական կոտորածներուն առեն ամենամեծ նախճիրները գործեցին Քիւրտերը, բայց այդ հետեւանք էր իրենց խոր տգիտութեան: Չէին սիրեր Թուրքերէնը, միեւնոյն ատեն չէին սիրեր Հայերէնը: Ինչպէս որ Չըզմէկները կը վախչին լոյսէն, նոյնպէս Քիւրտերը ուսումէ կը խրտչին: Միայն կը զգան թէ կրօնքով իսլամ են, իսկ ցեղով Քիւրտ: Ուսկի՞ց եկած են, ո՞ւր կերթան, ի՞նչ է իրենց նպատակը, եւ ո՞ւր է իրենց վախճանը—այդ մասին ոչինչ գիտեն: Աւանդութեան խոր հաւատքին փարած կը պահեն իրենց աոհմային բոլոր սրբութիւնները եւ ցեղային նկարագիրը:

Այսքանը Քիւրտերուն մասին, քանի որ Բալուի Քիւրտերը Հայերուն հետ կողք կողքի ապրած են եւ կապ ունին անոր պատմութեան հետ:

Բալուն երկու մասի կը բաժնուի,— Վերի գիւղեր եւ Վարի գիւղեր: Այս գիւղերը Արածանիի երկու ափերուն վրայ դէմ դիմաց կ'իյնան: Ցուլունքի պէս շարուած՝ կարծես իրարու հարց պատասխան կուտան: Արածանին խոր անջրպետ մը բացած է այս կողմի գիւղերու հաղորդակցութեան միջեւ. այնպէս որ միեւնոյն գաւառի ժողովուրդները իրարմէ տարբեր սովորութիւններ եւ յատկութիւններ ունին: Եւ իրարու հետ այնքան մտերիմ եւ համակրական չեն որքան իրենց կողմի ժողովուրդին հետ, որ Արածանիի միեւնոյն ափը կը գտնուին:

Վերի գիւղերուն Աչմուշատ անունը կը տրուի:

Աչմուշատ բառը թերեւս աշտիշատ ըլլայ, ժողովուրդի բերնին մէջ աղաւաղուելով, թէեւ Աշտիշատը կը գտնուի Տարօնի մէջ: Իրեն ենթակայ հայ թէ քիւրտ գիւղերն ալ առանձին հետաքրքրական դրուագներ ունին: Աչմուշատը ճարտարապետութեամբ եւ առատութեամբ շատ մեծ է եղած եւ այս հիւսիսային գօտին կ'երկարի մինչեւ Մուշ, Սասուն եւ աւելի հեռուները: Այս կողմի, այսինքն Արածանիի այս ափին վրայ հաստատուած գիւղերն ալ երկու մասի կը բաժնուին: Հայերը դաշտային մասը կը բնակին եւ կը պարապին երկրագործութեամբ: Իսկ Քիւրտերը բռնած են լեռնային մասը, անմատչելի տեղեր, ժայռերու ծերպերու մէջ, սարերու լանջին, լեռներու քղանցքին եւ գագաթը, եւ կը պարապին ոչխարաբուծութեամբ: Խիստ գեղեցիկ է այս լեռնային կլիման եւ ժողովուրդը կայտառ, առողջ եւ յաղթանդամ: Քրտաբնակ գիւղերուն շատերը հայկական անուններ ունին: Մեհեաններու եւ հեթանոս դարերու դրոշմը կը կրեն շատ տեղեր: Այսպէս Խարաչոր, Սմսարգիս (Ս. Սարգիս), Մի-առ-Վան, Օչին, Անաթօ, Մեղրաբերդ, եւն.: Միաւմանը Հայնիի եւ Տիգրանակերտի կողմը կ'իյնայ, իսկ Օչինը զոր յիշած եմ նախապէս, կ'իյնայ Գաղինի եւ Սրինի կողքին, հազիւ կէս ժամ հեռու: Մարդ կը զարմանայ թէ ինչպէս այս վերջին երկու հայ գիւղերը ինկած են Քիւրտերուն մէջ, չորս կողմէ Քիւրտերով պաշարուած: Գաղին այնպէս լեռնային եւ պատսպարուած է, որ ափ մը արմաւ չի բուսնիր: Սակայն Սրին քիչ մը բարեխառն եւ արգասաբեր է: Գաղինը կարծես երկինքի եօթներորդ յարկը գտնուի, ցուրտ ձմեռ: Ցուլիսին մարդ կը մրսի: Գետուղները տհաս կը մնան: Արեւը երկու երեք ժամ հազիւ կ'ողջունէ Գաղինը: Չորս կողմը բուրգերու պէս լեռներ բարձրացած են եւ ինքը խոր փոսի մը մէջ է նետուած՝ կարծես: Հաւաւէն վերջը Գաղինն էր միակ զուտ հայկական բազմամարդ գիւղ, որ 120 տուն կը հաշուէր:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Այս յայտարարութիւնը պաղ ջուր լեցուց յանձնախումբին աշխատանքներուն վրայ:

⁂ Լոնտոն հասաւ Շուէտի ամերիկեան նոր դեսպանը, որ մէկ շաբաթ պիտի մնայ, նախագահ Րուզվէլթի կողմէ նոր լուսաբանութիւններ տալու համար:

Մեծ ցոյց մը Դամասկոսի մէջ

Մուհամմէտի ծննդեան տօնին առթիւ, Դամասկոսի մեծ մզկիթին մէջ պատահած է կասկածելի ցոյց մը:

Երբ Հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը եւ նախարարները, ինչպէս մարզպանի պատուիրակ Գ. Վէյկըր մզկիթի մէջ ներկայ էին արարողութեանց, դուրսէն յանկարծ ներս կը խուժէ դաշնակիր խումբ մը եւ կը սկսի աղմուկ եւ իրարանցում պատճառել:

Այդ պահուն վարչապետ Հաքքը պէյ Ազմ կը հրամայէ ոստիկանապետին որ ապահովէ հանդարտութիւնը: Շուտով կը հասնին նոր ուժեր եւ կը պաշարեն մզկիթը եւ պաշտպանութեան տակ կը պահեն կառավարութեան պետերը: Գլխաւորաբար պաշտպանութեան տակ կ՚առնուի ելմտական նախարար Շաքիր Նիյմէթ պէյը, որ ծանօթ է իր հակազգայնական ընթացքով:

Շնորհիւ ոստիկանական ուժերու հսկողութեան, խուժանը կը ցրուի առանց միջադէպի:

ԿԱԶ ԿԸ ԺԱՅԹՔԻ ԳԵՏՆԷՆ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն.— Ստորերկրեայ կազի, մասնաւորապէս մեթանի անհասկնալի ժայթքում մը տեղի ունեցաւ յուլիս 12ին, Թրանսիլվանիայ Քոփսա — Միքա եւ Քոփսա — Մարէ քաղաքներուն միջեւ, Արեւելեան ճեմլինթացի ճամբուն վրայ: Ժայթքումը մասնաւորապէս ուժգին էր կէտի մը վրայ ուր կը գտնուի հին հրաբուխ մը: Ահագին քանակութեամբ մեթան կը հոսի այս հրաբուխին խառնարանէն որ ունի 600 մեթր լայնութիւն: Հրդեհ ծագեցաւ կազի ժայթքումին հետ, ընդհանուր խուճապ յառաջ բերելով շրջակայ գիւղերուն մէջ, ուր նշմարելի հոտ մը կը տարածէ հովը:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Էնգիւրիէն կը հեռագրեն թէ յուլիս 12ին երկրաշարժի թեթեւ ցնցում մը տեղի ունեցաւ Զանկըրրի մէջ, կարեւոր վնասներ պատճառելով: Մանրամասնութիւններ կը պակսին:

ԽՄԲ.— Այս այն քաղաքն է ուր, 1915 ապրիլ 11-24ին, աքսորուեցան Պոլսոյ հայ մտաւորականները, յետոյ սպանդանոց առաջնորդուելու համար:

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈԻԱ-ՔՈԼՈՄԲԻ «ՎԻՇԱՊ» Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքրի կայարանին դիմացի ծանօթ հաւաքատեղին մէջ: Օրակարգ՝ Ուղեղերանային ժողովի հարցերու քննութիւն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Մինաս Ալթունեանի բնակարանին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Սարսէլի «Հրայր» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Ն. Ալաճեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Դրադարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՏԱՆԻ մէջ այսօր, Ուրբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԱՒՍՕ խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Ընկերական խնջոյք

Ի պատիւ Ռ. ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին 18 rue Meudon

ԸՆԿ. Ց. ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տեղի կ՚ունենայ 12 նորագիրներու երդման արարողութիւնը:

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

Երգ, նուագ: Մուտք 5 ֆրանք:

Փոքր վէրսայլէն եւ փոքր տ՚ըթէյէն առնել 32 թիւ ճանրակառքը եւ իջնել Place Nationale:

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻՐ» խումբի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 6ին Կիրակի օր: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն: Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին

Տարեկան դաշտահանդէսը այս կիրակի

St. CLOUDի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Նախորդ տարուան բացատանը (Passage à Niveau)

Ընդհանուր սեղան, սեղանապետութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— 2, 18 եւ 25 թիւ հանրակառքերը եւ St. Lazareէն շոգեկառք:

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՀՐԱՅՐ, ՌԱԶՄԻԿ եւ ՏԱՒՐՈՍ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

23 ՅՈՒԼԻՍ. ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՅՈՒԼԻՍ 23ին ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 36րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

⁂

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՐՄԻՆԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ 16 ՅՈՒԼԻՍԻՆ ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԽԱՆԱՍՈՐԻ 36րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կը խօսի՝ ընկ. ՄՈՒՐԱՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Բացօթեայ հանդէս Մարսէյի մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

իր 9րդ տարեդարձին առթիւ

Ջոյ մնաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Մասնակցութեամբ ՊՈՒԼ. ՕՏՍՕՒ եւ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՔՈՅՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ

Տեղի կ՚ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2,30ին

Garden Concertի մէջ 7 rue St Lazare Թատրական Բէմիին մօտ

Կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Արտասանութիւն, երգ, պարեր: Միրայօժար մասնակցութեամբ Զաք. Որբ. Միութեան «Վաճագնեան» նուագախումբի: Ժամը 5-30էն վերջ եւրոպական պարեր: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Մուտքը ազատ է:

ԶԱՓ. ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՀԱՆ.ԳՈՐԾ. ՋՐՈՅՑ ԿՈՒՏԱՆ

ԲԱԲԳԷՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ ԵՒ ՊԱՐՈՅՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Սուրիոյ, Եգիպտոսի մասնաճիւղերուն եւ ազարակի որբերին մասին: Մէկ ժամ սինեմա, Զ. Ո. Մ.ի Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի կեանքէն, միջազգ. այժմէական դէպքերու ֆիլմեր, Շառլօ եւ տամ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ, այսօր Ուրբաթ, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Քաֆէ Նոէլի (Քանըպիէրի եւ Պուլվար Տիւկիւժիէի անկիւնը):

ՎԱԼԱՆՍԻ » Վաղը Շաբաթ 15 Յուլիս:

ԼԻՈՆԻ » Այս Կիրակի 16 Յուլիս:

Հաւաքոյթին տեղն ու ժամը կը հաղորդուին տեղւոյն մասնաճիւղերուն կողմէ: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԳԱՑԷՔ ԱՅՑԵԼԵԼ ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԽԱՐՈՅԿԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԸ

Յուլիս 14, 15, 16 (Ուրբաթ, Շաբաթ եւ Կիրակի)

ՎԷՆՍԷՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, Stade Pershingի ՅԱՐԱԿԻՑ ԴԱՇՏԷ

Շաբաթ երեկոյ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՄԵԾ ԿՐԱԿԸ մասնակցութեամբ օտար սկաուտներու: Կիրակի ամբողջ օրը ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ եւ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ.

Բանակումի Մուտք 2 ֆրանք

Քաջալերեցէք այս առողջ նոր սերունդը:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Փորթ Վէնսէնէն առնել St. Maureի հանրակառքը եւ իջնել Stade Pershing:

Դաշտահանդէս

ԱՂԲԻՒՐ–ՍԵՐՈԲԻ եւ ՍԱԼՆՈՅ–ՁՈՐԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Սալնոյ-Ձորի Հայրենակցական Միութեան

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԱՎԻԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը մասնակցին Գ. Գ. Ա. Ազարեան, Գ. Գօզոսեան: Սիրողներ՝ Գրիգորեան, Վարդանեան, Սարգիսեան: Գ. Գ. Ա. Յարութիւնեան, Ա. Գրիգորեան, Ա. Յակոբեան, Խ. Դաւիթեան Թ. Աստուրեան եւ ուրիշներ: Մուտքը՝ ազատ է:

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Librairie de la Pointe. 240 Grand'Rue. Chaville

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ս. Կ. Լոնտոն.—Դրել «Յուսաբեր»ի հասցէով, B. P. 868, Le Caire (Egypte):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Էնկիւրիի Սթանոզ գիւղէն Կղեմէս Սինանեան, որ վերջինանգամ գինք տեսած է իր հայրենակիցներէն Ռուբէն Թէլլալեան, Ատանայի Կեաւուր Տաղի մէջ: Փնտռողն է իր մայրը՝ Եղիսաբեթ, քոյրերը՝ Նունիկ, Հռիփսի եւ եղբայրը՝ Ռուբէն Սինանեան: Հասցէ 18 Avenue du Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux. Seine Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել: Լուր տուողին 500 ֆրանք նուէր:

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) որդ. Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իր մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան, բատիրոյ Պարուրի Արոէն թաղէն մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Առնուած է թէ Ջինարադարին Իսպէքեր Ուրֆայի Հարան գիւղը են նուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de S. Valbert près de Héricourt Haute Saône France.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Երբ վեր բարձրացայ սանդուխէն, հանդիպեցայ գիզացի ծերուկ կնոջ մը որ շալ մը փաթթեր էր գլուխը: Այս ծերուկ կինը այնքան կը նմանէր մուրացկանի մը, գլխու շալէն մինչեւ ոտքերուն կօշիկը այնքան յատկանշական էին, որ երբեք միտքէս չանցուցի թէ կրնար ընկերուհի Փ. ըլլալ: Հարցուցի.

— Մեծ մայր, ուր կը բնակի Դուրիա Կիրիլովը:

— Բայց, Հայրիկ, ես եմ Դարիան:

Զհաւատացիր, լեզուն ինչպէս շեշտը իրապէս ռամիկ էր: Կը խորհէի թէ պատահմամբ հանդիպեցայ նոյն անունով այս կնոջը, եթէ իրապէս այդ էր անունը կամ չեմ մոռցած: Ցնծալով չփոթութիւնս, Փ. ժպտեցաւ.

— Ես եմ, նոյնինքն ես եմ, եկուր որ խօսինք քիչ մը:

Անմիջապէս, սանդուխին վրայ ոտքի, որոշեցինք թէ ինչպէս պիտի կընայինք տեսնուիլ այնուհետեւ: Եւ նոյն օրը վարձեցի յարկաբաժին մը, որուն ծանուցումը կարդացեր էի Նովոյէ Վրէմիա թերթին մէջ:

IV.

Ժուկովսկի փողոցին վրայ, թիւ 31, վարձեցի Ա. յարկաբաժինը: Տան տէրը գերմանացի կին մըն էր: Հարուստ Անգլիացիի դեր կը կատարէի առանց բառ մը անգլերէն գիտնալու, (կը խօսէի խեցբեկելով ֆրանսերէնը, կարծել տալով թէ անգլերէն կը խօսիմ): Իսկ Դորա Բրիլիանտ ինքզինք կը ներկայացնէր երբեմնի օրայապաշտներու նախկին երգչուհի: Իբրեւ սպասուհի, յայտարարած էի թէ ներկայացուցիչն եմ Հենծելանիններու անգլիական մեծ վաճառատան մը: Մեր տան տէրը, հաւատացած ըլլալով մեր խօսքին, իմ բացակայութեանս՝ քանի մը անգամ եկած փորձած էր համոզել Դորան, որ լքէ զիս եւ երթայ ուրիշի մը մօտ, զոր ինք գտած էր Դորայի համար: Շատ կը ցաւէր Դորայի վրայ, յաճախ անոր կը հարցնէր թէ դրամատան մէջ որեւէ հարստութիւն պահ դրա՞ծ եմ Դորայի համար, եւ շատ կը զարմանար տեսնելով Դորան այսպէս առանց զոհաբերելու: Իսկ Դորա կը պատասխանէր թէ հետս կ՚ապրէր պարզապէս սիրելուն համար զիս եւ ոչ թէ շահու համար: Մեր տան տիրոջ այցելութիւնները յաճախակի դարձեր էին այլեւս:

Ահա այսպէս միասին բնակելով, մօտէն ճանչցայ Դորա Բրիլիանտը, Փ. եւ Սազոնովը: Լռակեաց, համեստ եւ վեհերոտ, Դորա կ՚ապրէր պարզապէս այն հաւատքով, որ ունէր ահաբեկչական գործին մասին: Սիրելով յեղափոխութիւնը, խորապէս տառապելով յեղափոխութեան ձախողութեանց պատճառով, ընդունելով հանդերձ Պլեհվէի սպանութեան անհրաժեշտութիւնը, շատ կը սոսկար այդ սպանութենէն: Չէր կրնար հաշտուիլ արիւն թափելու գաղափարին հետ: Իրեն աւելի դիւրին կը թուէր մեռնիլ քան սպաննել: Բայց եւ այնպէս չէր դադրեր պահանջելէ որ ռումբ մը տան իրեն, ու ամբաձիգի պաշտօն տան իրեն: Այս սահզծուածին լուծումը կը կայանար, իմ կարծիքովս, ընկերներէն չբաժնուելու իր ցանկութեան մէջ, չէր ուզեր իրեն վերապահել ինչ որ դիւրին էր եւ ուրիշին ձգել ինչ որ դժուար էր: Եւ յետոյ իրեն պարտականութիւն կը համարէր երթալ մինչեւ գործնական մասնակցութիւնը մեր դատին մէջ:

Ըստ Դորայի, ինչպէս բոլո Կալիայեւի, ահաբեկչութիւնը կը գեղեցկանար նախ այն զոհողութեամբ, որ ահաբեկիչը կը կատարէր: Բանականութեան եւ սրտին հակադրութիւնը իր նկարագրին կուտար խորապէս եղական գիծ մը: Ծրագրի հարցերը չէին երբեք հետաքրքրեր զինք. թերեւս կոմիտէներու մէջ իր աշխատանքէն որոշ չափով յուսախաբութիւն ալ առաջ: Իր օրերը կ՚անցընէր լռութեան մէջ: Լռիկ, բայց սաստկօրէն կ՚ապրէր ներքին տառապանք մը, որ կը լեցնէր իր հոգին: Հազուադէպ էր որ ժպտէր, բայց նոյնիսկ երբ կը ժպտէր՝ իր աչքերը կը մնային խիստ եւ տխուր: Իր կարծիքով, ահաբեկչութիւնը կը մարմնացնէր յեղափոխութիւնը, եւ ամբողջ տիեզերքը փակուած էր Մարտական Մարմնին գործունէութեան սահմաններուն մէջ: Թերեւս Պոկոտիլովի մահէն ալ,— իր ընկերն ու բարեկամն էր,— սրոշ դրոշմ մը դրաւ իր հոգւոյն վրայ, արդէն իսկ վշտահար:

Սազոնով երիտասարդ էր, առողջ եւ յաղթակազմ: Երիտասարդական ուժ մը կը ծորէր իր կայծկլտուն աչքերէն եւ բարախուռն դէմքէն: Տանդաւառ եւ սիրալիր, սիրտով մը քաղցր եւ համակրելի, ապրելու իր երջանկութեամբ անգամ մը եւս զգալի կը դարձնէր Դորա Բրիլիանտի քացր տրտմութիւնը: Կը հաւատար յաղթանակին, որուն կը սպասէր: Ինք ալ կ՚ընդունէր որ ահաբեկչութիւնը նախ անձնական զոհողութիւն մըն է եւ մեծ գործ մը: Բայց այդ զոհողութիւնը կը կատարէր, այդ մեծ գործին կը նուիրուէր խաղաղութեամբ եւ զուարթութեամբ, կարծես առանց մտածելու այդ մասին, ինչպէս չէր մտածէր Պլեհվէի մասին, Նարոդնայա Վոլիայի անդամներու հին եւ տեսաւան խմորովը յեղափոխական, ոչ վախ ունէր, ոչ ալ վարանում: Պլեհվէի սպանութիւնը անհրաժեշտ էր Ռուսիոյ համար, յեղափոխութեան համար, ընկերվարութեան յաղթանակին համար: Այդ հրաժեշտութեան առջեւ կը նսեմանային այլեւս բարոյական բոլոր խնդիրները այն պատուիրանի մասին, որ կ՚ըսէ.— Մի սպաններ:

Փ. տաժանելի կեանք մը ապրած [illegible] բանտերու եւ աքսորի մէջ: Իր խորշոմած տժգոյն եւ պառուած դէմքին վրայ կը շողային մայրական աչքերը բարի եւ պայծառ: Մարտական Մարմնին բոլոր անդամները կը համարէր իր զաւակները: Բոլորն ալ կը սիրէր նոյն քաղցր եւ տաք սէրով, համազգայնապէս: Դգուական խօսք չէր արտասաներ, ոչ ալ կը մխիթարէր կամ կը քաջալերէր: Չէր փորձեր գուշակել թէ պիտի ձախողի՞ն, պիտի յաջողի՞ն: Բայց ով ալ գտնուէր իր մօտը, կը զգար մեծ եւ քաղցր սիրոյ մը [illegible] բոցը: Թէեւ գաղտնօրէն եւ [illegible] ինքզինք ցոյց տալու կը կատարէր [illegible] ւոդրական իր պարտականութիւնը, բայց կը կատարէր հրաշալի կերպով [illegible] հակառակ իր ծերութեան եւ հիւանդ[illegible] կախութեան: Դորա Բրիլիանտ [illegible] Սազոնովն ալ իրեն սիրելի եւ [illegible] էին.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 226.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՅՈՒԼԻՍ 1933
16 Juillet 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2240 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ՅԱՋՈՂԻ, ԵԹԷ ՈՒԶԵՆՔ

Որքան սրտի, նոյնքան ալ մտքի հետ կապուած Թեկադրութիւն մըն էր որ մէջտեղ դրինք, յուլիս 11ին, առաջարկելով սարքել պտոյտ մը՝ դէպի Արեւելք, դէպի մերօրեայ «արեւելեան նահանգները»։

Եթէ մեր բարի կամքէն կախուած ըլլար այս ծրագրին իրականացումը, «Յառաջ»ը կրնար, առաջին առթիւ, ճամբայ հանել 8–10 հոգինոց խումբ մը, դէպի Սուրիա կամ Ցունաստան։

Եւրոպական թերթերը իրարու հետ մրցումի ելած են այս միջոցին, աժան պտոյտներ կազմակերպելով երկիրէ երկիր։

Ծիծաղելի պիտի ըլլար ո՛ր եւ է բաղդատութիւն՝ անոնց եւ մեր պայմաններուն միջեւ։

Այդ պիտի նշանակէր նժարին մէջ դէմ դիմաց դնել, օրինակ, Ֆրանսան՝ իր 40 միլիոն ժողովուրդով եւ Հայկական Սփիւռքը՝ իր 6–700,000 ցիրուցան համախմբումներով։ Աւելի ճիշդ՝ բաղդատել Ֆրանսայի 40 միլիոնը եւ Ֆրանսահայ 60,000ը։

Եւ սակայն, ամէնէն աննշան ուժն ալ ունի հնարաւորութիւններ, կը բաւէ որ չպակսին գաղափարական տենդը եւ կամքը։

Արդ, գաղափարը կը խօսի շատերու սրտին։

Թեկնածուներ կան արդէն, ամէն ասպարէզէ։

Անոնց մէկը, երիտասարդ դրագէտ մը, իր հոգին բացած է այսօր իսկ, խանդավառ կոչով մը։

Երկրորդ մը, մեր Նարդունին, երկու տարիէ ի վեր ... կարգի կը սպասէ, Սուրիան տեսնելու, այսինքն ուսումնասիրելու համար։

Կան դեռ ուրիշներ, տրամադիր՝ խմբական կամ անհատական ուխտաւորութեան.

Այնպէս որ, խնկական տարրերը պատրաստ են։

Կը մնայ՝ կազմակերպել։ Այլ մանաւանդ երաշխաւորել յաջողութիւնը։

«Յառաջ»ը, խորապէս գնահատելով ձեռնարկին արժէքը, կ'ուզէ ստանձնել անոր նախաձեռնութիւնը, եթէ իր բարեկամները տրամադիր ըլլային գոյացնելու որոշ գումար մը։

Անշուշտ մասնախումբ մը պիտի կազմենք եւ պիտի հաշուենք ծախքերը, երկու ամսուան համար։

Բայց, ջուրը պառէն վեր հանելու միտք չունինք։

Ամբողջ գործի կը վերածուի, եթէ տրամադրելի ունենանք տասը հազար ֆրանք։

Այս թերթին ընթերցողները 1927ին ասդին, մօտ 350,000 ֆր. ճարած են, Շիրակի, Ֆիլիպէի, Զանգեզուրի եւ Պէյրութի աղէտներուն, Անատոլուի բանագաղթի զոհերուն եւ ուրիշ հանրօգուտ նպատակներու համար

Այո՛, տնտեսական տագնապ ունինք այսօր։

Բայց, ի՞նչ գումար է տասը հազարը, բաղդատելով առաջադրուած նպատակին հետ։

Եւ անհրաժեշտ ալ չէ համատարած հանգանակութիւնը։

Կը բաւէ՝ 50ով, 100ով, 500ով արձանագրել սահմանափակ շրջանակի մը մէջ, «Յառաջ»էն ալ գանձելով իր բաժինը։

Թերեւս խումբին միանան այնպիսիներ որ անձնական միջոցներ ունին։

Բայց, պերճանքի մը համար չէ որ պիտի կատարուի այս արշաւը, այլ որոշ նպատակով։

Հետեւաբար, գոնէ անոր անմիջական կորիզը ազատ պիտի ըլլայ նիւթական ո՛ր եւ է մտահոգութենէ։

Մեր կարծիքով, եթէ գործը վերջնական ձեւ առնէ, նոյն իսկ տասը հազարը չի ծախսուիր։

Իսկ ատոր փոխարէն՝ դուք հաշուեցէք ձեռնարկին անփոխարինելի արժէքը։ Ե՛ւ գրագէտին ու մտաւորականին, ե՛ւ գրականութեան ու պատմութեան համար։

Աշխարհ մըն է որ երեւան պիտի հանուի աչքով ու գրիչով, եւ տաղանդներ են որ անսպառ նիւթ պիտի գտնեն ներշնչման համար, հայութեան համար, փոխանակ ժանգոտելու այս լպրծուն պողոտաներուն վրայ։

Երբ եւ իցէ հաշուե՞ր էք այն ահաւոր կորուստը զոր ունեցանք, տարիներ եւ տարիներ Պոլսոյ կառչելով եւ անտեսելով, երեսի վրայ ձգելով «Գաւառ»ը։

Ահաւասիկ այդ «Գաւառ»ն է — Երկիրը — որ, այլապէս եղերական պայմաններու մէջ, կը խուսափի մեր տեսողութենէն եւ հասկացողութենէն։

Ահաւասիկ «վարանկա»ներու եւ հիւղաւաններու փոշիներուն հետ կը փոշիանան այնքան թանկագին հարստութիւններ, — երգ, հէքեաթ, աւանդութիւն, ջարդապատում եւ դրուագներ հերոսական։

Այսօր իսկ, երէկուան պատմութիւնն է որ կը շարունակուի տարբեր պայմաններու տակ, եւ մենք պէտք է իրարմով տաքնանք, իրար լրացնելու եւ միասնաբար դիմագրելու, այլ եւ ստեղծագործելու համար։

Եթէ յաջողի այն ծրագիրը, կարելի է, առ այժմ, երկու հոգիով ալ դնել ձեռնարկին սկիզբը։

Բայց, ի՞նչ հիմնական պատճառներ կան անճրկելու։

Առաջադրուած արշաւը եպիսկոպոսի մը հաղուստ — կապուստին չա՞փ ալ արժէք չունի։

Ժամու մը վարադոյրը, ակիհի մը ծածկոցը աւելի՞ ազգասիրական գործեր են, քան ճղակոտոր ժողովուրդի մը մասունքներուն ուսումնասիրութիւնը՝ երկիրէ երկիր եւ կայանէ կայան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Սուրիոյ մարզպանը փոխուեցաւ

Սուրիոյ մարզպան Պ. Փոնսօ Մարոքի դիւանագիտական ներկայացուցիչ նշանակուած ըլլալով, նախարարական խորհուրդը յաջորդ նշանակեց Թոքիոյի դեսպանը, Պ. Տը Մառթէլ։

Նոր մարզպանը դիւանագիտական ասպարէզը մտած է 1901ին։ Զանազան կարեւոր պաշտօններ վարելէ յետոյ Ուաշինկթընի եւ Փէքինի մէջ, պատերազմէն վերջը ղրկուեցաւ Սիպերիա, փափուկ պաշտօնով մը։ 1924ին նշանակուեցաւ Փէքինի դեսպան, յետոյ փոխադրուեցաւ Թոքիօ։ Մասնագէտ է Ծայր. Արեւելքի գործերուն։

Ազգայնական թերթերը բարեպատեհ կը գտնեն այս ընտրութիւնը, քննադատելով Սուրիայ նախորդ մարզպանին՝ Պ. Փոնսօյի եօթնամեայ քաղաքականութիւնը։

Իտալական մամուլը կը փառաբանէ թուրք-իտալական բարեկամութիւնը

ԹԷՎՖԻՔ ՌԻՒՇՏԻ ՊԷՅԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իտալական թերթերը գովասանական յօդուածներ հրատարակեցին, Թէվֆիք Ռիւշտի պէյի այցելութեան առթիւ, «Ճիօռնալէ տ'Իթալիա» Թուրքեւիտալական բարեկամութիւնը կը համարէ խաղաղութեան եւ հաւասարակշռութեան ամէնէն հաստատուն երաշխիքներէն մէկը՝ արեւելեան Միջերկրականի աւազանին մէջ։ Եւ, բացատրելով թէ թուրքեւիտալական բարեկամութեան դաշնագիրը կը համապատասխանէ ոչ միայն երկու երկիրներուն, այլեւ միւս բոլոր ժողովուրդներու շահերուն, կը շեշտէ.

— «Այդ դաշնագրէն ներշնչուելով է որ կարելի եղաւ իրականացնել թուրքեւիտալական համաձայնութիւնը։ Անոր շնորհիւ է որ Թուրքիա կրցաւ զարգացնել ազատ եւ շինարար քաղաքականութիւն մը, թէ ներքին եւ թէ արտաքին կեանքի մէջ։ Այսուհանդերձ, թուրքեւիտալական բարեկամութիւնը յանախ սխալ հասկցուեցաւ։ Բայց, երկու կառավարութեանց ուղղամտութիւնը եւ իրական փաստերը ի դերեւ հանեցին բոլոր սադրանքները։

⁂ Թէվֆիք Ռիւշտի յուլիս 12ին երկրորդ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ։ Գաղտնի կը պահուին խօսակցութեան նիւթերը, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Թէվֆիք Ռիւշտի այցելութիւնը կապ ունի իտալեւռուս քաղաքական դաշնագրի մը բանակցութեանց հետ։ Թուրքիա ուղղակի շահագրգռուած է այս դաշնագրով, իսկ Նեղուցներու խնդիրը մեծ կարեւորութիւն ունի Իտալիոյ համար, քանի որ այդ է իր գլխաւոր ճամբան՝ նաւթահանքերու առաջման համար, միջազգային ընդհարումներու առեն։

⁂ Հռոմէն մեկնելէ առաջ, Թէվֆիք Ռիւշտի հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլին.

— «Իմ ճամբորդութիւնս տրամաբանական հետեւանքն է իտալեւթուրք դաշնագրին, որ կը տրամադրէ կանոնաւոր խօսակցութիւններ՝ երկու կառավարութեանց միջեւ։ Մնաց որ, Լոնտոն, Փարիզ եւ Վիէննա այցելելէ յետոյ, շատ հասկնալի էր որ Հռոմէնալ անցնէի։ Մեր բարեկամական յարաբերութիւնները, որ դաշնագրով մը նուիրագործուեցան վեց տարի առաջ, երթալով ամրապնդուեցան եւ զարգացան։ Ոչ մէկ ամպ չի խանգարեր մեր յարաբերութիւնները։ Նոյնը կրնամ ըսել նաեւ Ֆրանսայի հետ եղած յարաբերութեանց մասին որոնք նմանապէս նուիրագործուեցան բարեկամութեան դաշնագրով մը։ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը զիս ընդունելով, բարեհաճեցաւ մեր յարաբերութեանց սերտութիւնը կոչել առհաւական. ճիշդ է այս բացատրութիւնը, քանի որ դարաւոր են մեր յարաբերութիւնները։ Իբրեւ բարեկամներ երկու լատին ազգերու, անկեղծօրէն ուրախ ենք ընդհանուր մթնոլորտին բարւոքումէն։ Պատիւ ունեցայ տեսակցելու Պ. տը Ժուվնէլի հետ (ֆրանսական դեսպան), որուն հետ ստորագրած էի Սուրիոյ վերաբերեալ դաշնագիրը որ փարատելով բոլոր դժուարութիւնները, ճամբայ բացաւ ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան դաշնագրին։ Ինչ կը վերաբերի վերջերս Ռուսիոյ հետ կնքուած ոչ–յարձակման դաշինքին, ան մաս կը կազմէ այն միջազգային համաձայնութեանց որոնք զատ – զատ ստորագրուելով ազգերու միջեւ, կ'ապահովեն ընդհանուր խաղաղութիւնը։ Թուրքեւխորհրդային դաշինքը ընդլայնումն է Պախան – Քէլլօկ դաշինքին։ Այս վերջինը կը դատապարտէր յարձակումը. նոր համաձայնութիւնը կը ճշդորոշէ «նախայարձակ»ը։

Իտալիոյ հետ մեր տնտեսական յարաբերութիւնները պէտք է զարգանան. առեւտրական ներկայ կարգադրութիւնը չի բաւեր երկու երկիրներու պէտքերուն։ Պիտի ջանանք նոր դաշնագիր մը կնքել։

Հրեաները հող կը գնեն Լիբանանի մէջ

Պէյրութի «Էլ Նիտա» թերթը կը գրէ (7 յուլիս).—

Մեր առած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, Հրեաները սկսած են հողեր գնել եւ սեփականել։ Այս նոր հողերը Հրեաները պիտի վերածեն Պաղեստարածութիւններ գնեցին Իտալացի երկրաչափի մը միջոցաւ։

Սիոնականներու նպատակը յայտնի է։ Կը կարծենք որ անոնք ուրիշ հողեր ալ գնելու կ'աշխատին։ Աֆուրիէի մօտ, ուրիշ հողամաս մը գնելու համար սակարկութեան սկսած են։ Անոնք կը ջանան արաբական երկիրներու մէջ հիմ գնել եւ սեփականել։ Այս նոր հողերը Հրեաները պիտի վերածեն Պաղեստինի մէջ իրենց հիմնած գաղթավայրերու։

Ահա ուրեմն, իրականացաւ մեր այն վախը, որ յայտնած էինք Մարոնի պատրիարքին յայտարարութեան առթիւ։ Կարգ մը մարդիկ զուցէ զոհ պիտի մեան Հրեաներու սեփականումէն, որովհետեւ կալուածներու գիները պիտի աճին. սակայն պէտք է գիտնան անոնք որ այդ բոլորը ժամանակաւոր են եւ ի վերջոյ հայրենիքն է որ պիտի վտանգուի։ Ո՞վ կը գիջանի իր հայրենիքը դրամով ծախելու ստորնութեան։

Զորսերու դաշինքը ստորագրուեցաւ

Երէկ, 15 յուլիս, Հռոմի մէջ վերջնապէս ստորագրուեցաւ Զորսերու դաշինքը։ Իտալիոյ կողմէ ստորագրեց Պ. Մուսոլինի, իսկ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ կողմէ՝ իրենց դեսպանները։

«ՅԱՌԱՋ» Ը ԼՈՅՍ ՉՏԵՍԱՒ ԵՐԷԿ, ՇԱԲԱԹ, տպարանը փակ ըլլալով յուլիս 14ի տօնին առթիւ։

Իտալական 24 օդանաւերը

ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ ՎԵՐՋԱՑՈՒՑԻՆ ԻՐԵՆՑ ԱՐՇԱՒԸ

Իտալական 24 օդանաւերը շարունակելով իրենց թռիչքը, Քարթրայթէն (Լապրատոր) ճամբայ ելան յուլիս 13ին, առտուն ժամը 9.30 (եւրոպական ժամով՝ 2.30) եւ Շէտիաք հասան 6.17 ժամէն (1200 քիլոմեդր)։ Նախ թըռաւ Զօր. Պալպոյի օդանաւը, 35 վայրկեան յետոյ բոլորն ալ ճամբայ ելած էին, զինուորական կարգով։

Յաջորդ օրը, 14 յուլիս, օդային տորմիղը առտուն ժամը 8.50ին (1.50) մեկնեցաւ Շէտիաքէն եւ Մոնրէալ (Քանատա) հասաւ 3.34 ժամէն, կտրելով 700 քիլոմեդր.— միջին հաշուով ժամը 200 քիլոմեդր։ Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր Մոնրէալի մէջ, դիմաւորելու համար օդանաւորդները։ Հարիւր հազար հանդիսականներ ծափահարեցին Զօր. Պալպօն։ Քանատայի մայրաքաղաքը զարդարուած էր իտալական, անգլիական եւ ֆրանսական դրօշակներով։ Զօր. Պալպօ անթել հեռաձայնով խօսեցաւ Մ. Մուսոլինիի հետ։

Յաջորդ օրը (երէկ) 24 օդանաւերը ճամբայ ելան լրացնելու համար վեցերորդ եւ վերջին հանգրուանը, Մոնրէալ – Շիքակօ (1300 քիլոմեդր)։

⁂ Զօր. Իթալօ Պալպօ, այդ օդարշաւին հրամանատարը, միեւնոյն ատեն օդանաւային նախարարն է եւ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Իտալիոյ մէջ։ Ծնած՝ 1896ին, Պալպօ տակաւին ուսանող էր, երբ Իտալիան մասնակցեցաւ մեծ պատերազմին։ Ինքն ալ կամաւոր գրուեցաւ եւ մնաց մինչեւ պատերազմին վերջը։ Յետոյ նորէն շարունակեց ուսումը Ֆիօրէնցայի համալսարանին մէջ եւ շրջանը լրացնելով, դարձաւ լրագրող։ 1920ին սերտօրէն կապուեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ եւ մասնակցեցաւ Ֆաշական շարժման։ Ինքն ալ մէկն է «դէպի Հռոմ» արշաւին կազմակերպիչներէն։ 1923ին նշանակուեցաւ հրամանատար Ֆաշական քաղաքապահ. զօրքին. 1924ին երեսփոխան ընտրուեցաւ։ 1929էն ի վեր օդանաւային նախարար է եւ իրական կազմակերպիչը՝ Իտալիոյ օդանաւային ուժին։

Այս առաջին արշաւը չէ որ կը կատարէ։ 1928ին թռիչք մը կատարեց Միջերկրականի մէջ, 61 գործակիցներով, իսկ 1929ին՝ երկրորդ արշաւ մը՝ Միջերկրականէն Սեւ ծով։

Տնտեսական ժողովը պիտի փակուի յուլիս 27ին

ԲՈԼՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ՋՈՒՐԸ ԻՆԿԱՆ

Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը պաշտօնապէս պիտի փակուի յուլիս 27ին, առանց որոշելու վերաբացման թուականը։ Ուրբաթ օր, 14 յուլիս, Պ. Մաքտօնըլտ այս որոշումը հաղորդեց բոլոր յանձնաժողովներու եւ մասնախումբերու նախագահներուն։ Խորհրդաժողովին դիւանը վերջին նիստ մը պիտի գումարէ յուլիս 25ին, բոլոր մասնախումբերուն վերջնական եզրակացութիւնները լսելու համար։ Պ. Մաքտօնըլտ, իբրեւ նախագահ, բոլոր տեղեկագիրները ուսումնասիրելէ յետոյ, իր զեկուցումը պիտի ներկայացնէ յուլիս 25ին։ Գալով խորհրդաժողովի լիագումար նիստին, պարզ ձեւակերպութիւն մը պիտի ըլլայ։

Յանձնաժողովներն ու մասնախումբերը փութայ պնդութեամբ յառաջ կը տանին իրենց աշխատանքները, օրակարգը սպառելու համար։

Խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ իբրեւ տնտեսական կարեւոր արդիւնք՝ կը յիշուի միայն ցորենի մասին գոյացած համաձայնութիւնը, որուն մանրամասնութիւնները չեն ճշդուած տակաւին։

⁂ Տնտեսական յանձնաժողովին յուլիս 13ի նիստին մէջ, Ֆրանսական պատուիրակութիւնը առաջարկեց որոշում մը տալ միջազգային հանրօգուտ շինութեանց ծրագրի մասին։ Միեւնոյն ատեն Ամերիկեան կառավարութիւնը կ'առաջարկէր կրճատել աշխատանքի ժամերը եւ աւելցնել աշխատավարձը։

Այս խնդիրն ալ արձանագրուեցաւ օրակարգին մէջ։ Աշխատանքի գրասենակին պատուիրակը, Պ. Ժուհօ ուժ տուաւ ամերիկեան առաջարկին, յայտարարելով.

— Զեմ վարանիր ըսելու թէ եթէ Լոնտոնի խորհրդաժողովը վերջանայ առանց որոշում մը տալու այս մասին, բովանդակ աշխարհը եւ մանաւորապէս աշխատաւորներու աշխարհը խոր յուսախաբութեան պիտի մատնուի։

Այս բոլոր վիճաբանութիւններուն վրայ պաղ ջուր լեցուց անգլիական պատուիրակը, յայտարարելով թէ անգործադրելի է միջազգային հանրօգուտ շինութիւններու ծրագիրը։

— Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, ըսաւ, մենք հարիւր միլիոն ստեռլին յատկացուցած ենք այս կարգի ձեռնարկներու։ Արդ, միջին հաշուով, հանրօգուտ շինութեանց յատկացուած իւրաքանչիւր մէկ միլիոն ստեռլին ուղղակի գործ ճարած է 2000, իսկ անուղղակի՝ ուրիշ երկու հազար բանուորներու։

Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ մասնախումբի քննութեան յանձնել խնդիրը։ Ինչ որ կը նշանակէ թաղել։

Ընկերվարականներուն համագումարը

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱ՞Տ ԹԷ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ

Յուլիս 14ին, Փարիզի մէջ բացուեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան 30րդ ընդհ. ժողովը։

Այս տարի չափազանց մռայլ պայմաններու մէջ կը բացուի համագումարը, քանի որ բուռն պայքարի մը բռնուած են կուսակցութեան վարիչ մարմին ու խորհրդարանական խմբակցութիւնը, կամ աջ եւ ձախ թեւերը։

Առաջին օրը անցաւ բաղդատաբար հանդարտ, մանաւանդ որ համերաշխութեան խանդավառ կոչ մը ուղղած էր Պ. Վանտէրվէլտ, յանուն ընկերվարական Միջազգայինի։ Բայց եւ այնպէս, պակաս չեղան կրքոտ արտայայտութիւններ՝ վարիչ մարմնի անդամներուն եւ Պ. Ռընոտէլի ու իր կուսակիցներուն միջեւ։ Երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ «Փօփիւլէռ»ի ուղղութեան եւ բովանդակութեան, ինչպէս եւ վճարուած թոշակներու մասին։ Սուր վէճ մը ծագեցաւ թերթին քաղաքական խմբագրին եւ Պ. Ռընոտէլի միջեւ, որուն յօդուածները փոխանակ առաջին էջը հրատարակուելու, վերապահուեր էին վեցերորդ էջին (կուսակցական բաժին)։ Այս առթիւ առաջարկուեցաւ խմբագրութեան պատասխանատուութիւնը կեդրոնացնել մէկ ձեռքի տակ, փոխանակ բաժնելու երկու մասի, ինչպէս եղած է այժմ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՃԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Գիւղատնտես Գ. Յարութիւնեան կարեւոր ուսումնասիրութիւն մը ունի այս հարցին մասին, որ հրատապ խնդիր է Հայաստանի համար՝ նախ այն պատճառով որ ձկնորսութիւնը մեծ կարեւորութիւն ունի երկրին բնակչութեան համար, յետոյ որովհետեւ լճային տնտեսութիւնը անուղղակի բարենպաստ ազդեցութիւն մը կը թողու երկրի կլիմային վրայ:

Բազմաթիւ լիճերու ստեղծումը կը նպաստէ օդի խոնաւացման, որով, ամառուան տաքերուն, յաճախակի կը դառնան անձրեւները, իսկ, ձմեռները, կը մեղմանան ցուրտերը: Մասնաւորապէս կարեւոր է այն, որ լիճերը, իրենց առատ գոլորշիացումով, զգալի չափով կը մեղմեն տաք հովին (կլիմաքամի) վնասակար ազդեցութիւնը Հայաստանի գաւառներէն շատերը ջրազուրկ են բոլորովին, եւ անտառներու բացակայութիւնը աւելի եւս կը սաստկացնէ կլիմաքամիին բացասական ազդեցութիւնը: 1931ին, աշնանացան եւ գարնանացան ցորենը մեծ մասամբ մէկ շաբթուան մէջ այրուեցաւ կլիմաքամիէն (Լէնինականի եւ այլ շրջաններու մէջ):

Լիճերը ոչ միայն կը նպաստեն Հայաստանի կլիմային բարելաւման, այլ եւ հնարաւոր կը դարձնեն օգտագործելու իրենց ջուրը, ամառուան տաքերուն, ոռոգելու համար պարտէզները եւ ցանքը, ջրելու համար անասունները, եւ չափով մը խմելու ջուր հայթայթելու համար ցամաքային ջրազուրկ շրջաններու բնակչութեան (Անշուշտ լիճերու այդ ջուրը գործածելու պարագային անհրաժեշտ են մասնաւոր միջոցներ): Լիճերը կը նպաստեն նաեւ ջրային թռչուններու (սագ, բադ) բազմացման, որոնք քիչ են Հայաստանի մէջ:

Անկից զատ բարտիներ, ուռիներ եւ թթենիներ տնկելով այդ լիճերու եզերքը, կը ստացուի բաւական քանակութեամբ շինափայտ եւ վառելափայտ, ինչպէս նաեւ աղաղ (tannin) կաշեգործութեան համար ու թութի տերեւ շերամի համար:

Բայց լճային տնտեսութեան գլխաւոր նշանակութիւնն այն է, որ կարմրախայտի եւ ծածանի, ինչպէս նաեւ այլ ձուկերու բուծումով կ'աւելնայ երկրի սննդամթերքը՝ սպիտակուցով պարունակող աւելի առատ ուտելիքով

Արտասահմանի մէջ շատ տարածուած է լճային տնտեսութիւնը կարմրախայտի, ծածանի եւ այլ ձուկերու բուծումի լճակներու մէջ: Աւստրիոյ մէջ լճային տնտեսութիւնները կը բռնեն մէկէն մինչեւ 7 հազար հեկտար տարածութիւն: Նոյնը պէտք է ըսել նաեւ Կալիցիոյ, Սիլէզիոյ, Փոմերանիոյ եւ Պոհեմիոյ մասին, ուր գլխաւորապէս կեդրոնացած է լճային տնտեսութիւնը: Այնտեղ կան մինչեւ 12,000 փութ ձուկ տուող արժէքաւոր մեծ լիճեր ու փոքր լիճեր. Լիճին մէկ հեկտարը միջին հաշուով կու տայ 150 էն մինչեւ 400 րուբլի եկամուտ:

Լճակներուն մէջ շատ դիւրին է ծածանաբուծութիւնը:

Ծածանը կը սիրէ գոլ ջուր, աւելի լաւ կ'աճի ծանծաղ ու խաղաղ ջուրով լճակներուն մէջ: Ծածան բուծանող լճակներուն միջին խորութիւնը կը կազմէ ընդհանրապէս 50–80 սանթիմեթր, ամենախոր տեղը՝ 2–3 մեթր:

Ընդհանրապէս կարմրախայտը կը սիրէ սառնորակ, խորունկ, ածխաթթուային, կիրով հարուստ, հոսուն ջուրերը: Չի դիմանար աղտոտ ջուրին մէջ: Կարմրախայտին շատ սիրած ջուրը կը կազմեն լեռնային գետերը:

Խորունկ լիճերուն մէջ կարելի է բուծանել նաեւ ստերլետ (չուքա) եւ շիպաձուկ.

Հայաստանի մէջ լճային տնտեսութիւնը ունի նաեւ այն առաւելութիւնը որ հեշտութեամբ ստեղծելով ծածանի լճակներ հսկայական տարածութեամբ քարքարոտ, աղակալ, մշակութեան անպէտ հողերուն վրայ ու փոսերուն մէջ, ոչ միայն կը ստացուի յաւելեալ սննդամթերք՝ ձուկ, այլեւ բանջարանոցներու համար պիտանի հողամասեր, որովհետեւ ձկնորսութեան շնորհիւ այդ խոպան հողերը կը դառնան բերրի եւ մշակելի, իսկ աղակալ հողերը, ջրով երկար ժամանակ ողողուելէ յետոյ, կ'ազատին աղէն ու նմանապէս կը դառնան բարեբեր: Լիճերու տիղմն ալ կը ծառայէ իբրեւ պարարտանիւթ մօտակայ դաշտերու համար:

Փոխն ի փոխ լճատնտեսութեան եւ գիւղատնտեսութեան յատկացնելով որոշ հողամասեր, կը նպաստենք ձկնաբուծութեան, որովհետեւ ձկնաբուծութեամբ թթուած հողը կը բարելաւուի հերկուելէ եւ վնասակար խոտերը ոչնչացուելէ յետոյ: Մեծ հասոյթ կը բերէ միամեայ բուսամշակութիւնը այն լիճերուն մէջ, որոնց ջուրը կարելի է արձակել ու պարպել: Այդ նպատակով, երկու տարեկան (կէս քիլօ կշռող) ծածաններ կը ձգեն լճին մէջ, եւ աշնան դէմ այդ ծածաններէն իւրաքանչիւրը կը կշռէ արդէն մէկուկէս քիլօ եւ կ'օգտագործուի այլ եւս իբրեւ լիակշիռ ձուկ

Կը տեսնուի, որ լճային տնտեսութեան արմատացումը Հայաստանի գիւղատնտեսութեան համար կրնայ առնել բնակչութեան սնունդի բարելաւման, անմշակ հողերու օգտագործման: Անհրաժեշտ է զարգացնել այս գործը աստիճանաբար, զայն դարձնելով ձկնաբուծութեան ասպարէզ մը, մանաւանդ որ Հայաստան հարուստ է այդ գործին անհրաժեշտ ջրային աղբիւրներով: Բացի Սեւանայ լճէն, ունինք շարք մը լճակներ ալ, ինչպէս Արփան, Ալյա – Գեօլ եւ բազմաթիւ լեռնային գետակներ Սեւանի շրջանին մէջ, ուր կարելի է շինել աւազաններ՝ բուծանելու համար կարմրախայտ եւ ծածան, արհեստական կերակրումով: Հայաստանի լեռնային բոլոր շրջաններուն մէջ կարելի է գտնել սառնորակ ջուրի աղբիւրներ, ուր կարմրախայտի բուծումը կը դառնայ դիւրաւ եւ մեծ չափով: Մասնաւորապէս կարելի է լիճ շինել Ղըրխ-Բուլաղի ակունքները եւ այդ աւազանին կարմրախայտով ապահովել Երեւանի ձկնային սննդամթերքը

Հայաստանի մէջ լճային ձկնաբուծութեան համար նպաստաւոր է եւ այն, որ մեր երկրին բուսականութեան շրջանը կը տեւէ միայն վեց ամիս, որով ձուկը լիճերուն եւ աւազաններուն մէջ կ'աճի մէկուկէս անգամ աւելի, քան կեդրոնական սեւահող մարզերուն մէջ: Այդտեղ մէկ տարեկան ծածանը ամառուան ընթացքին կ'աւելնայ 300–800 կրամ, մինչ մեր երկրին մէջ կ'աճի առնուազն մէկ քիլօ:

Գալով ձկնաբուծութեան արդիւնաբերութեան, մէկ հեկտար լիճը կու տայ մօտ 4,5 կենդինար, ընդամէնը 1100 հեկտարէն կը ստացուի 4,950 կենդինար, այսինքն այն քանակութեան կէսը, որ կու տայ Սեւանը: 1935ին, երբ կարելի ըլլայ օգտագործել Հայաստանի բոլոր լիճերն ու աւազանները, որ ծրագրուած է շահագործել, կը ստանանք 45 հազար կենդինար ձուկ: Հայաստանի ջուրերէն ստացուած ձուկը բնակչութեան իւրաքանչիւր հոգիին կ'իյնայ ներկայիս 1,2 քիլօկրամ, 1935ին՝ 5,7 քիլօկրամ: Լճային ձկնաբուծութեան զարգացումով կը գոցուի միսի պակասը, քանի որ այս վերջին տարիներուն պակսեցաւ մեր անասուններուն թիւը, իսկ հօտերուն վերականգնումը կը պահանջէ երկար ժամանակ: Պէտք չէ մոռնալ նաեւ այն, որ Սեւանայ լճին ու Կասպից ծովին հեռաւորութեան պատճառով, Երեւան կը բերուի միայն սառած ձուկ: Բայց լճային տնտեսութիւնը զարգացնելով, [illegible], տարուան բոլոր ամիսներուն Երեւանին ու բանւորական կեդրոններուն կրնանք մատակարարել թարմ ձուկ:

Կ'արժէ այստեղ յիշել փրոֆ. Էլէօնսկիի կարծիքը զոր յայտնած էր անցեալ տարի, Սեպտեմբեր 1ին, Հայաստանի ձկնատնտեսական ընկերութեան տուած իր դեկուցման ընթացքին.

— Ձկնատնտեսութիւնը պէտք է զարգացնել նոյն իսկ եթէ միսը քիչ չըլլայ: Որովհետեւ մարդկային մարմինը աւելի լաւ կ'իւրացնէ ձուկը: Ամէնէն աւելի արդիւնաւէտ է, ձկնատնտեսութեան համար, լճային ձկնաբուծութիւնը: Առաջ գոյութիւն ունէր պարզ ձկնորսութիւն, այսինքն մարդիկ ձուկ կը բռնէին բնական աւազաններու մէջ: Բայց անասնաբուծութեան ասպարէզին մէջ վաղուց սովորութիւն էր բազմացնել ընտանի կենդանիներ: Վայրի ձկնորսութիւնը բնական աւազաններու մէջ միջին հաշուով կու տայ 16 քիլօկրամ ձուկ մէկ հեկտարէն, իսկ ձկնաբուծական տնտեսութիւնը՝ 2 կենդինար, այսինքն տասն անգամ աւելի:

Հայաստանի մէջ մեծ դիւրութիւններ կան զարգացնելու համար լճային տնտեսութիւնը: Ջուրը պարբերաբար պարպելէ յետոյ, լիճերը կ'օգտագործուին բազմակի մշակութեան համար: Իսկ ձկնաբուծութեան համար կարելի է օգտագործել բոժոժի հարսնուկները, որոնք լաւագոյն սնունդը կը հանդիսանան ծածանին համար: 2 քիլօկրամ հարսնուկը կու տայ 1 քիլօկրամ ծածան:

ԲԱՂՀԱՆ

ՀԻԹԼԷՐ ՀՐԵԱ Է

Առենէ մը ի վեր, կարգ մը թերթեր կը փորձեն ապացուցանել թէ Հիթլէր հրէական ծագում ունի, եւ ճիշդ ատոր համար ալ այդքան ատելութեամբ կը հալածէ Հրեաները:

Վերջին նորութիւնը կը հաղորդէ վիեննական թերթ մը, պնդելով թէ Հիթլէր Հրեայ է մօրը կողմէ: Այսպէս, Հիթլէրի մայրիկին մեծ մայրը, Եոհաննա Հիթլէր, աղջիկն է Եակոպ Հիթլէրի, որ ուրիշ երեք Հիթլէրներու հետ կ'ապրէր Պոհեմիոյ եւ Մորաւիոյ սահմանին վրայ, հրէական գաղթականի մը մէջ, եւ մէկ դար առաջ Վիեննա գալով, քրիստոնեայ դարձաւ:

Այս առթիւ թերթը կը հրատարակէ բազմաթիւ վկայութիւններ եւ պատկերներ

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

Խմբական արշաւ մը կ'ուզենք կազմակերպել դէպի Արեւելք: Այդ արշաւին գործող անձինքը քիչ մը ամէն ասպարէզէ — գրական, երաժշտական, նկարչական, գիտական: Հայ մտաւորականը պիտի երթայ արեւին ու անոր լոյսին մէջ տեսնելու իր ժողովուրդը: Եւ փոխադարձաբար հայ ժողովուրդը պիտի ճանչնայ իր մտաւորականները: Այդ ճանաչումը երկու կողմին պիտի ընծայէ խանդավառութիւն եւ սիրոյ ու հաւատքի վերանորոգում: Արշաւախումբը պիտի ըլլայ շրջուն աշխատանոցի մը նման եւ պիտի կատարէ գրական, գեղարուեստական, ազգագրական աշխատանքներ: Պիտի հաւաքէ նաեւ հայ բանահիւսութեան գոհարները, ինչպէս Մեծ Եղեռնին ու բոլոր հերոսամարտներուն նօթագրութիւնը պիտի ընէ ականատեսներէ լսելով:

Արշաւախումբը կապ պիտի հաստատէ Ֆրանսայի եւ արեւելեան գաղութներու հայութեան միջեւ: Պիտի տանի ու պիտի բերէ խապրիկները եւ թղթակցութիւններով իր տպաւորութիւնները պիտի հրատարակէ: Վերջապէս արշաւախումբը զուտ մշակութային հանգամանք պիտի ունենայ, տանելով նաեւ լոյսի եւ սիրոյ մթնոլորտ մը իր հետ: Անոր անդամները պիտի ըլլան իրարու հետ ներդաշնակուած հոգիներ, համագործակցութեամբ իրար լրացնող:

Վստահ ենք որ այս ծրագիրը պիտի խանդավառութեամբ ողջունուի բոլոր բարձրօգի հայորդիներուն կողմէ եւ ամէն ոք կաթիլ մը աջակցութիւն պիտի նուիրէ ձեռնարկը իրագործող խումբին.

Մեր գտնելիք ջերմ ընդունելութեան վստահ ենք: Մեր երթալիք իւրաքանչիւր քաղաքին մէջ պիտի կազմակերպինք գրական – գեղարուեստական երեկոներ, հրդեհելով հայ մշակոյթի հանդէպ հետաքրքրութիւնն ու սէրը:

Ինչպէս «Յառաջ»ը ըսած էր իր խմբագրականին մէջ, կ'ուզենք երթալ Յունաստան, Սուրիա, Լիբանան, ինչպէս պիտի ուզէինք երթալ Տարօն, Վասպուրական, Բարձր Հայք:

Հրաշալի արդիւնք պիտի տայ այս ձեռնարկը

Այս տարի այս ճամբան: Ու թերեւս յաջորդ տարի Պալքանները:

Եւ ինչո՞ւ չէ, կարելի է տարի մըն ալ արշաւախումբ մը ճամբայ կ'ելլէ դէպի Հայաստան:

Արշակ Չօպանեան երբ վերադարձաւ Հայաստանէն, մեզի ըսաւ թէ՝ խօսած է հայ երիտասարդ մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու դէպի Հայաստան պտոյտ մը կատարելու պատրաստակամութեան մասին Խօսած է նաեւ նիւթական միջոցներու շնորհման մասին: Չօպանեանի խօսքերը լաւ ընդունելութիւն են գտած եւ վարիչները խոստացած են խորհրդային սահմանագլուխէն անցնելէ վերջ հիւրասիրել խումբը

Ժամանակ է որ շարժի հայ մտաւորականութիւնը եւ մտնէ խանդավառող աշխատանքներու ուղիին մէջ.

Ու մինչեւ իրագործուի Հայաստան այցելելու մեր երազը՝ այցելենք ցրուած մեծ Հայաստանը՝ Յունաստան, Սուրիա, Լիբանան, Պուլկարիա, Ռումանիա:

Անշուշտ կան դժուարութիւններ, բայց անոնք անյաղթելի չեն:

Ուրեմն՝ դէպի Արեւելք...

Դէպի հայկական գաղութները...

ԹԱՒ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ԹՌՈՒՑԻԿ ԵՂԱՆԱԿ

Հայրենասէր Հօրս յիշատակին համար,
որ կը ննջէ թթենիի մը տակ, իր աքսորավայրին՝ Եդեսիա քաղաքին մէջ:

Նարօտած են անոնք, մեխակներու պէս մեծաշուք,
— Թռչնիկներ, թռչնիկնե՜ր սատուածադիր,
Իրենց ոտերն իբրեւ քուրմեր ծիրանակալ՝
Ահա՛ կ'երգեն, ու կ'աղօթեն ու կը մխան…
Թը՛փ, թը՛փ, թը՛փ,
Ու կը թափին գորգէ գոգին վրայ հողին՝
Թուփերն սպիտա՛կ, թուփերն անո՛յշ ու կարմրախայտ…
Կը ծնրադրեմ մարգագետնին վրայ տամուկ՝
Իբրեւ խորան, իբրեւ սեղան աղցուն՝
Ցիշատակով հայրենի…
Մինչ կը թափէ ծառն հոգւոյս — մշտադալար Կարօտէնի —
Հուր արցունքներ, թուփերու պէս՝ քաղցրութիւնո՛վ մը գեղուն…

Ո՛վ թռչնիկդ իմ հայրենի,
Բարի՛, բարի՛,
Դեզին վարդեր էին բացուած՝ ճամբուդ վրայ զեթ հարսնեւոր,
Դուն հարսն էիր իմ մանկութեան,
Ես ալ փեսան առագաստիդ՝ մանկութենէս ալ մաքուր,
Ո՞ւր ես հիմա, հոգիիս մէջ արմատներդ կը խլրտին,
Ու տերեւներդ իբրեւ ծնծղայ մետաքսէ՝
Ամէն ամրան, ամէն ամրան՝
Լուսապայծառ Ցաւութիւնդ կը տօնեն…
Ո՞ւր ես հիմա, տերեւներդ թեւերուն պէս հրեշտակի՝
Դեռ մտքիս մէջ, ամենայն ժամ, ամենայն ժամ՝
Շիրմին վրայ Հօրս անմռունչ, ուխտական,
Լուռ պահապան կը կենան…
Ճամբուդ վրայ, սահմաններէդ հեռակայ,
Առուակը կայ,
Ո՞ւր ես հիմա, արմատներդ կը յգե՞ն՝
Ցա՛ւը գանկին իմ Հայրիկիս,
Որովհետեւ, առուակին մէջ Օ՞ձ կը լողայ…

Հովեր կուգան լեռներէն, կը շոյեն շաղն առտուան,
Ճակտիդ վրայ շո՛ղ կը տեղայ,
Կ'ըմբռնե՞ս, որ լքուա՛ծ ես դուն,
Կամ կը մնաս իբրեւ պատանդ մ'իշխանութեան՝
Սպասելով խաղընկերիդ մտերիմ…

Մա՞յր մտաքսին ծիածան, տերեւներդ կախօրրան,
Ցո՛ւր, որ օրրն, տո՛ւր որ օրրեն՝
Կարօտնե՜րս՝ ծե՜ր, մանկահա՛մ…

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

Մտքի եւ արուեստի եղբայրներ, բանանք գեղեցիկ խնճոյութեան դրօշակ մը, կազմակերպենք մեր խումբը եւ երկնքի թռչուններուն պէս, հասպո՜ն, թեւենք դէպի Արեւելք, կապտավառ Միջերկրականին վրայէն:

«Դէպի աղբիւրը լոյսին»:

Եհովէ՜…:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պելկրատի «Փօլիթիքա» կիսապաշտօնական թերթը կը գրէ թուրք եւ ֆրանսական վերջին համաձայնութեան առթիւ.

— «Բուքրէշի պէյի Փարիզ ժամանումը քաղաքական առաջնակարգ նշանակութիւն ունի: Ֆրանսայի եւ սովետներու միջեւ բարեկամական յարաբերութեանց նորոգումէն վերջ, Բուքրէշի պէյի այժմու գործունէութիւնը Փարիզի մէջ պէտք էր բերէր իր հետ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ բարեկամական ուխտ մը: Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ քաղաքական մ[...] ձեցումը թելադրուած է Խորհ. Ռ[...]սիայէն: Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ [...] մօտ մերձեցման մէջ, որուն հա[...] որոշ առենէ ի վեր կ'աշխատէր Ֆ[...]սական դիւանագիտութիւնը, նշ[...]կելի դեր մը խաղաց Գ. Լիտվին[...] Խորհ. Միութեան արտաքին գործ[...] վարը: Այսօր, երբ խնդրոյ առ[...] կայ է նոր եւ մեծ նշանակութիւն [...] նեցող բարեկամական դաշինքի [...] ստորագրութիւնը, Ֆրանսա կը [...] բունակէ խաղաղասիրական ցա[...] ընդլայնելու իր գործը, ցանց, շատ մօտ առենէն պիտի տարածուի ուրիշ երկիրներու վրայ: Ֆրանսա [...] այս ձեռնարկով, ի վերջոյ կը վա[...]քի որ մերձեցում մը գոյանայ եւ [...]քը Համաձայնութեան եւ Խորհ. [...]սիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ: Այս [...] ինչպէս նաեւ սովետներու հետ [...] ձեցման խնդրին համար խօսուեցա[...] Փրակայի մէջ, ե. Փոքր Համաձայն[...]թեան խորհրդաժողովի ընթացքի[...] Ծանօթ է նոյնպէս, որ Փոքր Համ[...]ձայնութեան ներկայացուցիչները [...] կու շաբաթ առաջ Լոնտոնի մէջ [...] նակցութիւններ են վարած Լիտվի[...]վի եւ Բուքրէշի պէյի հետ: Գ. Գ. Ն[...]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՔԱՒՈՒԹԵԱՆ ՆՈԽԱՋ

(Մեր մշակ տղոց կեանքէն)

Մայիսի այն առտուն, մթնշաղին, Գաղտասար, ախոռ մտաւ բան սովորականին անասուններուն տակը մաքրելու համար: Պահ մըն էր այդ որ զինքը կը լեցնէր բարեպաշտիկ զգայութիւններով: Գիւղացիի թանձր ու հնօրեայ հոգի մը կը հոսէր իր երակներէն: Չգիտեր ինչո՞ւ, եւ ի՞նչպէս անախոռի դաղջ ու մթին մթնոլորտը կը շփոթէր խորանի մը խորհրդաւորութեան հետ. կ'ըմբոշխնէր թաքուն եւ ընտանի բոյրերը անասուններուն իբրեւ խունկի դուլաններ.— Անոնց կուրծքէն բարձրացող անբան հոնդիւնները կը խառնուէին իր խոր լռող աղօթքի յիշատակներուն: Վերջապէս, թէեւ իր հայրերու հողէն ու ջուրէն անյուսօրէն հեռու, Թուրէնի այդ ագարակին անկիւնը, Գաղտասար ինքզինքը կը զգար իր հարազատ տարրին մէջ: Անասուններու մտերմութիւնը կը բաւէր տաքցնելու իր սիրտը:

Այդ առտու, ախոռին մէկ անկիւնէն անսովոր, ցաւագին ու խղճուկ հեծքին մը իր ուշադրութիւնը գրաւեց: Վառեց անմիջապէս քարիւղի պատրոյգը: Մօտեցաւ: Գիկաւէն, ագարակին փառայեղ կովերէն մէկը պառկած էր գոմին ու կը տքար: Գաղտասար զարմացաւ: Այդ կովը ծնած էր արդէն իր հորթուկը եւ նախընթաց իրիկուն հիւանդ ըլլալու երեւոյթը չունէր: Բայց հիմակ ինկած էր անհաւասիկ մէկ կողին, ոտքերը մեղկ ու լքուած: Իր ընդհատ խալումը կը մատնէր սուր տառապանքը: Գրեթէ հոգեվարքի կագկանձիւն մըն էր: Հայ տղան իր ծխոտ լոյսը մօտեցուց անոր աչքերուն ու մինչեւ ազդրերը սարսռաց: Հոն ալ անասունին ակնարկը կը մրմռէր, կը ծխար: «Վա՜խ, Գիկաւէս, վախս, բաս, Գաղտիկ, շոյելով վիզը, քամակը: Մէկէն ափին տակը զգաց որ կովուն որովայնը ուռեր է: Ըմբռնեց անմիջապէս: Կազերու կուտակում, հետեւանք թարմ եւ թաց խոտերու ճարակումին … (Ա՛յ, սա յիմար լաճուկը, սա հովիւի տղու լաճը, որ չէ նշմարած, չէ արգիլած ժամանակին. ինչպէս ապտակ մը պիտի ուզէր տալ անոր քթին ու մռութին…):

Բայց ամէն յոյս կորած չէր տակաւին: Պէտք էր տեղեկացնել անմիջապէս իր փաթրոնին, Փ. ու Լըկրոյի:

Գաղտիկ դուրս խուժեց: Ագարակը կը քնանար տակաւին: Բայց լուռ անհրապոյրին ծայրերէն կը թռչէին շունիկներ, հեռաւոր կանչեր: Աքաղաղներու ձայնը կը խեղդուէր անսահման մութին եռին.

Գաղտիկ անճապարանքով զարկաւ ագարակապանին տան դուռը: Ընդոստ, ապշահար զարթօնքներ . .

— Փէռ Լըկրօ… Գիկաւէն հիւանդ է… կը ճաթի կոր … դայիք մէկ մը [illegible] …

Ցիչոց մը: Ներսը իրարանցում:

Ու անմիջապէս Փէռ Լըկրօն վար իջաւ: Ետեւէն կինը, աղջիկը, զոյգ մանչերը, վրայ – գլուխ թափթփուն, մազոտ կուրծքերը ու ոտնքները՝ կիսաբաց, Աստուածն ու սատանան իրար խառնելով, հաւաքուեցան բոլորը տըքացող անասունին շուրջ:

Եղածը պարզ էր: Շփոթութեան տեղի չկար: Պէտք էր ամէն գնով ոտքի հանել, քալեցնել, վազցնել կովը: Ու չլայինդ, ամէնքը միասին լծուեցան գործի: Սկսաւ խուլ, յամառ մաքառում մը: Մարդիկ մօտեցան, փարեցան իրարու: Գաղտիկի երեսը կը հանդչէր պահ մը մազոտ կողոսկրի մը, պահ մը փրփրուն, վէտվէտուն կուրծքի մը: Կիսամութին մէջ հեւքեր կը պրկուէին, կը թուլնային, բայց Գիկաւէն ոտքի հանել անհնար կ'ըլլար: Հեւասպառ այդ ոգորումը բաւական տեւեց: Ի զուր սակայն: Վերջապէս ումաթափ՝ կանգ առին: Քրտինքը կը կայլակէր Փէռ Լըկրոյի ճակատին:

— Անապարէ՚. Գալթազար, գիւղ իջիր … Անասնաբոյժը առ եկուր … Պատմէ եղածը …

Գաղտիկ խօսքը երկու ընել չտուաւ: Արդարեւ, [illegible] ատեն չէր: Դուրս ցատկեց: Հեծելանիւ առնելու ու ճամբայ իյնալը մէկ եղաւ:

Երկինքի տժգոյն պայծառութեան տակ դաշտօրանները կը տարածուէին ինչպէս խաղաղութեան պատկերը: Տեղ տեղ սեւին կուտային երկրաչափական տարտամ ձեւեր ու ծաւալներ: Ստուերներու ալիքներէն վեր կը խուժէին մենաւոր ծառեր, հեռո՜ւն, խուսափուկ տարածութիւններու վրայ, գնացքին սուլոցը կը թռէր, մինակ եւ ուղեկորոյս, զոր հովը կը լափէր:

Գաղտիկ հեղեղի մը թափով իջաւ գիւղ, Թիւչ Կորտոն, որմէ երեք քիլօմեթր հեռու էր իր ագարակը:

Արթնցուց անասնաբոյժը, Մ. Մերսիէն: Իր առտուան քունին մէջ խանգարուած, մարդուկը խեռ, անբարեհաճ տրամադրութեամբ ընդունեց զինքը: Բայց Գաղտիկ յաջողեցաւ զինքը համոզել: Չէ՞ որ պիտի վճարուէր, մանաւանդ կրկինը:

Քիչ ետք, մէկ երկու սրուակ դեղաջուր միախառնած, անասնաբոյժին կառքով կը դիմէին ագարակ:

Ագարակին մուտքին Փէռ Լըկրօն դիմաւորեց զիրենք: Գլուխին կերած մարդու մը երեւոյթը ունէր: Իր աչքերը կը յայտնէին բութ տխրութեան, խեղճուկրակ վհատանքի մը զգացումը:

—Ափսո՜ս, ուշ է արդէն…Գիկաւէս … մնացաւ …:

Ձայնը կ'արտասուէր: Իսկապէս մեղքնալիք, ողորմելի վիճակ մը: Գաղտիկ իր ափին պէս կը ճանչնար իր մարդը: Անոր սիրտը կը կարդար մայրենի լեզուին պէս: Մեռած անասունին վիշտը չէր զայն յուզողը, այլ իր կրած վնասին հարուածը: Ահ, անոր արցունքները կը թափէին իր միւռաւոր քսակի վրայ:

Ագարակապանը եւ անասնաբոյժը [...] կեցան բոպէ մը, սառած, դէմ դիմաց: Զիրար լաւ կը ճանչնային: Այդ [...]պէին, արտայայտուելու պէտք չէ[...] Իւրաքանչիւրը ամփոփուեցաւ իր [...] շիներուն եռին: Ի՞նչ կարելի էր [...]ցնել: Ի՞նչ կարելի էր գեղչել…

— Էհ, ուրեմն … հապա մեր [...] ցեղի՞նը, ըսաւ Մ. Մերսիէն գիծերուն նպատակին:

— Այցեցի՞ն … բայց … ի՞նչ [...] րէք … արդէն չեկած, կովս պայթ[...] ցաւ…

— Ինծի նայէ, Փէռ Լըկրօ … [...] խուլ չմեռանք … օրէնքը գի[...] Առտու կանուխ, անկողինէս գ[...] քաշել, մինչեւ հոս բերել խաղ[...] կարծեմ … կասակը մէկգի…

Փէռ Լըկրօ զգաց որ իրեն [...] մարանութիւնը անել մըն է, [...] մը թակարդ, ուր ինկած էր ինք [...] դառնալիօրէն: Ի զուր էր վրդովմ[...] Աշխարհի կարգուսարքը ժայռի մը [...] ման ցցուեր էր առջին ու յիմար[...]թիւն պիտի ըլլար անոր դէմ իր [...] ակռաները: Իրեն կը մնար լալ իր [...] բուսաթին, ինքն իրեն վրայ ու վ[...]րել….

Բայց մտածում մը յանկարծ փրկ[...]

...Թիւի եւ Պէնէլի Լոնտոնէն մեկնումէն վերջ, խօսակցութիւնները շարունակուած են Պ. Թիթիւլէսքօյի կողմէ: Այդ բանակցութիւնները երկու ուղղութեամբ: Առաջին ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքել, եւ երկրորդ Ռումանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ Պեսարապիոյ հարցը լուծել: Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ մերձեցումը, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ մերձեցումը եւ ի վերջոյ Փոքր Համաձայնութեան, Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ մերձեցումը, որոնց պիտի միանայ նաեւ Լեհաստանը, կը ներկայացնէ, այսօր Փարիզի դիւանագիտական խօսակցութեանց մեծագոյն նիւթը»:

Հետաքրքրական են նաեւ յունական պաշտօնաթերթին՝ «Մէսսէժ տ'Աթէն»ի խորհրդածութիւնները՝ Բալկանեան ուխտի մասին.

— Պէտք է ըսել թէ չորս մեծ պետութիւններու կողմէ ստորագրուած դաշինքը իբրեւ առաջին հետեւանք պիտի ունենայ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող անհամաձայնութեան բարձումը: Ըմբռնելի է թէ ասիկա ինչ նշանակութիւն կրնայ ունենալ Պալքանեան Խնդիրներու պետութեանց համար:

Վերջին օրերս, Մուսոլինիի՝ քառապետութեան ուխտին մասին խօսած ճառին առթիւ, Ֆրանսայի ամենահեղինակաւոր օրկաններէն մին կը գրէր.— «Աւելի յատկանշական բան մը — երբ Մուսոլինի կը թուէր անունները այն պետութիւններուն, որոնց հետ Իտալիա [illegible] մը ի վեր կը վարէր բարեկամական անկեղծ յարաբերութիւն, յիշեց Աւստրիան եւ Հունգարիան՝ Դանուբի աւազանին մէջ, Թուրքիան եւ Յունաստանը՝ Միջերկրականի արեւելեան մասին մէջ: Բայց, ոչ բան մը չըսաւ Պուլկարիոյ համար»:

Պուլկարիոյ Ցարը յուլիս 3ին յանկարծ արտասահման մեկնեցաւ [illegible]. Այդ առթիւ, հետեւեալ զեկոյցը եղաւ կառավարութենէն.—

«Այսօր 1.45ին, Կ. Վ., Ճեպընթացով ու անպաշտօն մեկնեցաւ արտասահման, փոքր շքախումբով, դէպի արտասահման: Կայարանը ողջերթի [illegible] էին վարչապետ Պ. Մուշանով [illegible]»:

Նախորդ վարչապետ Ցանքովի օրգանը, այս առթիւ կը գրէ.— [illegible]

[illegible]

մը կը ներկայացնեն Փարիզ-Մէյֆիւլ-ի պէյի եւ Ֆրանսական կառավարութեան միջեւ տեղի ունեցող բանակցութիւնները՝ Ֆրանսա-Թուրք համաձայնագրի մը ստորագրման մասին:

Այս առթիւ, Պէլկրատի մէջ արդէն իսկ կը խօսուի ...

Այս բոլորը մեզ կը մղեն խնդրելու վարչապետ Պ. Մուշանովէն որ մեզ ներէ, եթէ չհաւատանք իր յայտարարութեան թէ՝ ցարը, մեկնելով արտասահման, պիտի օգտագործէ յուլիս ամիսը՝ հանգիստի համար.

ԹՈՒՐՔԻԱ

« ՄԵՆՔ ՄԵԶ ՉԽԱԲԵՆՔ »

« Միլլիէթ »ի մէջ (28 յունիս) Պիւրհան Ճահիտ կը գրէ այս վերնագրով.

Այս օրերս մաքսատուն չհանդիպած մեր երկիրը մտնող ապրանքներու կարգին շատ մը գործի մարդիկ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն:

Զանոնք պիտի գնենք շատ կանոնաւոր չընթացող գիտական, վարչական, քաղաքապետական մեքենաներուն մեթոդ եւ պիտի օգտագործենք:

Համալսարանէն մինչեւ հրշէջ գունդին, եւ հանքագործութիւնէն մինչեւ քօնսէրվաթուար՝ մեր շատ մը գործի ու արուեստի ճիւղերը՝ այս մասնագէտներուն ձեռքին տակ՝ կատարելապէս եւրոպական ձեւ մը պիտի առնեն:

Միւլքիէի վարժարանը աւարտած տարիս, քանի մը ընկերներ նշանակուած էին անգլիացի Կրէյվս անուն մէկուն քով, որ հրաւիրուած էր ներքին նախարարութեան քննչութեանց բաժինին գլուխը: Անգլիացի քննիչը ամիսը կարծեմ 500 ոսկեդրամ կը ստանար: Մէկ ալ՝ Տիտօ անուն, անգլիական ապայակոյտէն, բայց քաղաքային տարազով քննիչ մը կար, իբր օգնական:

Թուրք Միւլքիէի քննիչները նահանգները կը շրջէին ու մինչեւ հեռաւոր անկիւնները կ'երթային:

Վարչական բոլոր ճիւղերը կը քննէին եւ տրցակ տրցակ տեղեկագիրներ գրելով կեդրոն կը ղրկէին: Բոլոր այս տեղեկագիրները կեդրոնը գտնուող քանի մը երիտասարդներ կը կարդային եւ անգլիացիին կը բացատրէին: Իսկ ան՝ Հայոպէս թող ըսեն, այնպէս ըրէքէ ըսելով տեղեկագիրներուն մէկ մէկ մակագրութիւն կ'աւելցնէր եւ հանգուցեալ Թալէաթ փաշային կ'ուղարկէր: Այդ տեղեկագիրները, բոլորն ալ, Անատոլուի պաշտօնեաներուն անբաւարարութեան, գործերուն անկանոնութեան, ստորկանական ճիւղի խեղճուկրակ վիճակին, մանաւանդ բանտերուն մեղքնալիք կացութեան, առողջապահական կազմակերպութենէն հետք մը չգտնուելու մասին կը խօսէին:

Եւ սակայն, այս տեղեկագիրներէն մէկ հատն իսկ որեւէ արդիւնք չէր տար: Որովհետեւ, ամէն ինչ մարդուն եւ դրամի անհրաժեշտութիւնը ցոյց կուտար: Հին կուսակալներէն Համիտ պէյ երբ Թալէաթ փաշային կը խօսի այս մասին, հանգուցեալը սա պատասխանը կուտայ.

— Ականջ մի կախեր: Չէ՞ որ Կրէյվս իր դրամը կ'առնէ ամէն ամիս: Թող քէյֆը նայի ..

Բարեբախտաբար պատերազմը պայթեցաւ, ու թէ Կրէյվս եւ թէ Տիտօ վրան հազարաւոր ոսկիներ ալ իբրեւ հատուցում գանձելով, ելան գացին:

Այսօր ալ, մեր գիտական, վարչական եւ քաղաքային շատ մը ճիւղերուն գլուխը Եւրոպայի մասնագէտներ կը բերենք: Բայց, ջերմօրէն կը մաղթեմ որ անոնց տեղեկագիրներն ալ Կրէյվսին թելադրութիւններուն նման միւտէրրաթի չըլլայ:

Օսմ. Սահմանադրութեան վարիչները նոյնութեամբ իւրացուցած էին իրենց նախորդ շրջանին խռարէի մասլահաթը: Մեծ ու պայքարող յեղափոխութեան մը հերոսները նկատուող հանրապետութեան պետական մարդիկը անկասկած պիտի գարշին այդպիսի ժառանգութենէ մը:

Ի՞նչ հարկ մենք մեզ խաբելու ....

« ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ »

Վերջերս շատ կը յեղյեղուի Թուրք արուեստին յեղափոխական խորք մը տալու պարագան: Թերթեր ու պարբերականներ կը գրադին այդ խնդրով: Իրար կը քննադատեն՝ գրողներ: Այս առթիւ գաղափար մը տալու համար ստորեւ կ'ամփոփենք Էլիֆ Նաճիի մէկ յօդուածը՝ վերեւի խորագրով.—

Վերջերս, ժամուլի, փողոցին մէջ, ընկերային գրականութիւն, յեղափոխական գրականութիւն եւայլ բութ-բառերը նորէն երեւան ելան: Արուեստէն օգուտ մը սպասելով, անոր այս կամ այն ուղղութիւնը տալու ձգտելու ծիգը ինծի տարօրինակ զարմանալի կը թուի: Այո, ես չափը ըսեմ որ արուեստը՝ իր պատկանած ընկերութեան պահանջներուն համաձայն կ'ըլլայ: Ազգ մը ինչպէս որ զինքը կառավարող օրէնքները իր պահանջներուն համաձայն կը կարգաւորէ եւ իր ընկերային շէնքը այդ պահանջներուն համեմատ կը կառուցանէ, ընկերային հաստատութիւններէն մէկը եւ կարեւորը՝ արուեստն ալ այդ խարիսխին նիւթերովը կը շինուի:

Բայց, ասիկա չի նշանակեր թէ այդ ընկերային կազմէն ծնելիք արուեստը միայն ու անպատճառ ընկերային գրականութիւն, յեղափոխական արուեստ մը պիտի ըլլայ: Ոչ: Միշտ կը տեսնենք, սակայն, որ այդպիսի մըտայնութիւն մը՝ յեղափոխութիւնը շնկարագրող ու չերգող արուեստաբանպայման կ'ուզէ ժխտել: Բնանկար մը նկարող նկարիչը, ծովափէն խօսող գրագէտը, եւ կամ՝ կաթիլ մը ջուրէն ներշնչուող բանաստեղծը պարզապէս հայրենադաւ մը կը նկատուի: Իր հաճոյքը, հանգիստը, երջանկութիւնը, անկախութիւնը, ազատութիւնը եւ վերջապէս իր ամբողջ էութիւնը յեղափոխութեան եւ զինքը շրջապատող ընկերութեան պարտական նկատող արուեստագէտը պարտադրել որ անպայման իր պարտքը նորութեամբ վճարէ՝ չափազանցուած անբարեխղճութիւն մը կը թուի: Մեզի յեղափոխական արուեստ պէտք է: Ու մեր մէջ ո՞վ կայ որ այս պահանջը զգացած չըլլայ: ...Յեղափոխութիւնը ժամանակին ու պահանջին արդիւնքն է: Բանաստեղծէն՝ Մէհմէտ Էմինի նման ցուրտ հայրենասիրական ոտանաւորներ սպասելը՝ մեռած գրականութիւն մը մեծցնել կը նշանակէ: Այդ բոլորը ինքնին երեւան կուգան: Պահանջները կը ծնին զանոնք: Ազատամարտն արուեստէն, քարոզչական գրականութենէն ես ոչինչ կը հասկնամ: Եթէ արուեստ մը իր պատկանած ընկերութեան ոչ եւ է մէկ պահանջէն իսկ ծնած ըլլայ, ինչպէս որ ոչ — ընկերային, ոչ — բարոյական, ոչ — ազգային չի կրնար նկատուիլ, այնպէս ալ « ոչ — յեղափոխական » չենք կրնար որակել:

Ուրիշ ազգի մը արուեստը իրեն օրինակ առնելու չափ ծիծաղելի ե վնասակար բան չեմ ճանչնար: Մեկ քաղաքը արդիական պահանջներուն յարմար վիճակի մը մէջ դնելու համար մասնագէտներ, մեր գործարաններուն՝ օտար երկիրներէ մօթէօրներ կրնանք բերել: Բայց, մեր պահանջին յարմար արուեստ մը չենք կրնար առաջ բերել:

Ցանձնարարելայ արուեստ չի կրնար ըլլալ Վերջին սերունդը՝ Ֆարուք Հաֆիզի, Պէհճէթ Քէմալի եւ Նաշար Նապիի նման բանաստեղծներ հասցուց: Անոնց մօտ մեր բոլորին հաւատքը կայ:

... Ես ծափօթ չեմ արուեստ մը որ իբ նիւթերուն մէջ միայն ընկերվարութիւն, յեղափոխականութիւն փնտռէ. Յեղափոխութիւնը արուեստին նիւթին մէջ փնտռելը շատ նախնական մտայնութիւն մըն է. Յեղափոխութիւնը՝ արուեստին ոչ թէ նիւթին, այլ՝ էութեանը մէջ է:

Այլապէս, ուրիշներու ըմբռնումով, Փիէր Լօթին՝ Անմէտ Հաշիմէն եւ Նէճիպ Ֆազըլէն աւելի հայրենասէր, Արթիւր Քամֆեր եւ Քանոնիքան՝ քանդակագործ Զիւհթիւէն աւելի ազգային արուեստագէտ, իսկ նկարիչ Շէվքէթ պէյը՝ որովհետեւ մզկիթներ կը նկարէ՝ կրօնամոլ նկատելէն աւելի ծիծաղելի բան չկայ:

Ինչո՞ւ այս բոթ — բասաբերը, այս մեղադրանքները: Աչխատիլը անշուշտ որ չաղակրատելէն լաւ է: Մեծագոյն հայրենասիրութիւնը աշխատիլն է:

ՔՈՄԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԻՆԸ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԵՐԴՈՒՄԸ

ՍԱՐՍԷԼ.— Անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ, շրջանիս «Վարդան» կոմիտէի հրաւէրով եւ Առնուվիլ-Լէ-Կոնէսի երկու խումբերու եւ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչ ընկ. Վ. Համբարձումեանի ներկայութեամբ կատարուեցաւ Կուսէնվիլի ինը նոր ընկերներու երդման արարողութիւնը:

Ընկ. Վ. Համբարձումեան լայնօրէն պարզեց նորեկ ընկերներուն թէ ի՛նչ է Դաշնակցութիւնը և ի՛նչ կը պահանջէ իր անդամներէն: Դուք, ըսաւ, չկարծէք թէ Դաշնակցական ըլլալով հանգիստ ու ապահով կեանք մը պիտի վայելէք, ոչ եւ ոչ: Պէտք է պատրաստուիք նոր կեանքի մը որ յափաղանց դաժան ու դժուարին է: Մեր կուսակցութիւնը կը պահանջէ զոհաբերութիւն թէ նիւթապէս, թէ բարոյապէս եւ թէ ֆիզիքապէս: Այս բոլոր դժուարութիւնները եթէ յանձն կ'առնէք, այն ատեն միայն կրնաք Դաշնակցական ըլլալ: Դաշնակցութիւնը անողոք է ու կը դատապարտէ եթէ իր ծրագիր — կանոնագրին հակառակ շարժիք: Մենք բոլորս հաւասար ընկերներ ենք դաշնակցական ընտանիքէն ներս եւ մեր մէջ չկայ մեծ ու փոքր, բոլորս փոքր եւ բոլորս մեծ ենք:

Ցետոյ Դաշնակցութեան զինանշանին առջեւ աջ ձեռքերը դէպի վեր բարձրացուցած ու գլուխները խոնարհած, նոր ընկերները երդում ըրին բարձր պահել կուսակցութեան դրօշը եւ ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ չընկրկիլ, ծրագրին իրականացման համար:

Զափազանց խորհրդաւոր էր այս արարողութեան պահը եւ մեծ տպաւորութիւն գործեց ներկայ բոլոր ընկերներուն վրայ: Արարողութենէն վերջ ջերմապէս ողջունուեցան մեր նոր ընկերները: Օ. Կարապետեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐՕՇԱ՞Կ ԹԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԶԻՆԱՆՇԱՆ

« Հայրենիք » Օրէն մենամարտի բռնուած է ռամկավար խմբագրութեան հետ, հայկական եռագոյնի մասին:

Հատուած մը՝ իր վերջին խմբագրականէն (27 յունիս).

— « Վերջերս Ռամկավարները սկսած են շատ յամառ կերպով առաջ քշել մեր ազգային եռագոյնին տեղ Խորհրդային զինանշանը պարզելու գաղափարը:

Անոնք հարկաւ լաւ գիտեն, թէ կարմիր դրօշակը միջազգային յեղափոխութեան դրօշակն է, հետեւաբար հայութիւնը չի կրնար ընդունիլ եւ գործածել զայն իբր իր ազգային դրօշակը: Ուստի, որոշած ըլլալով ամէն գնով մերժել Հ. Յ. Դաշնակցութեան պաշտպանած հայկական ազգային եռագոյնը եւ միեւնոյն ատեն զգալով կարմիր դրօշակը իբր հայկական դրօշակ գործածելու անյարմարութիւնները, ընտրած են միջին ճամբայ մը, այն է՝ յանձնարարել Խորհրդային զինանշանը

Սակայն, այդ իմաստուն պարոնները չեն ալ անդրադառնար, թէ զինանշանը դրօշակ չէ եւ չի կրնար դրօշակի դեր կատարել, թէ ամէն ազգ ունի եւ դրօշակ եւ զինանշան, եւ թէ Խորհրդային զինանշանը ընտրելով՝ պարտաւոր են նաեւ ընտրել Խորհրդային կարմիր դրօշակը, կամ երկուքն ալ մէկտեղ գնել:

Մեզի կ'ըսեն, թէ պատերազմէն առաջ Հայերը ազգային դրօշակ չէին գործածեր եւ այժմէն նուազ հայրենասէր չէին: Հետեւաբար, ի՛նչ կ'ըլլայ որ այսուհետեւ ալ ազգային դրօշակ չգործածենք եւ այդ առթիւ պարապ տեղը վէճ չյարուցանենք:

Սակայն, ինչպէս ուրիշ անգամ ալ ըսած ենք, մեծ պատերազմէն առաջ հայ ուսանող երիտասարդութիւնը, որ տարուած էր հայ ժողովուրդի ազատագրութեան գաղափարներով, գիտակցած էր արդէն ազգային դրօշակ մը ունենալու ստիպողական անհրաժեշտութիւնը եւ սկսած էր գործածել եռագոյն դրօշակ մը, մեր ներկայ դրօշակէն քիչ մը տարբեր: Այդ կը նշանակէ թէ ազգային դրօշակի պակասը պատերազմէն առաջ եւս զգացուեր էր սուր կերպով:

Հարկաւ, պատերազմէն առաջ ազգային նուիրագործուած դրօշակ մը չունէինք, հետեւաբար զայն չպարզելն ալ հայրենասիրութեան եւ ազգային գիտակցութեան պակաս չէր կրնար նշանակել: Բայց այժմ, երբ Հայաստանի Հանրապետութեան միջոցով նուիրագործուած եռագոյն դրօշակ մը ունինք, զայն չպարզելը մեր հանդէսներուն մէջ արդէն անկասկած հայրենասիրութեան եւ մանաւանդ քաղաքական գիտակցութեան մեծ պակաս մը կը նշանակէ:

Հայկական եռագոյնը ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայաստանի խորհրդանշանն է եւ զայն պարզելն ու պաշտելը քաղաքական դաստիարակութեան անփոխարինելի միջոց մըն է: Օտարութեան մէջ հայութենէ ուծացող մեր նոր սերունդին համար մանաւանդ անիկա մեծապէս հրահանգիչ եւ ներշնչող կրնայ ըլլալ:

Խորհրդային կառավարութիւնը, որ իր իսկ խոստովանութեամբ համենայն Հայոց կառավարութիւն չէ» եւ չի ալ ուզեր ըլլալ, չի կրնար նաեւ յաւակնութիւն ունենալ իր դրօշակը պարտադրելու արտասահմանի մեր գաղութներուն: Հետեւաբար, հայկական եռագոյնը պարզելը մեր գաղութներու մէջ պէտք չէ գրգռիչ հանգամանք ունենայ իրեն համար: Իսկ եթէ ունենայ ալ, պոլշեւիկներու խաթեր համար հայութիւնը չի կրնար հրաժարիլ իր ազգային մեծագոյն նպատակէն, որուն խորհրդանշանն է հայկական եռագոյն դրօշակը:

Հայկական եռագոյնը պէտք չէ երբեք վէճի առիթ տայ, այլ պէտք է ըլլայ միայն պաշտամունքի առարկայ»:

Ի ՊԱՏԻՒ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Պատ. խմբագրութիւն « Յառաջ » օրաթերթի

Յանձնաժողովս կը փութայ յայտնել թէ ներկայ տարուան ընթացքին Պատ. խմբագրութեանդ միջոցաւ ստացած է յօգուտ մեր սիրելի Կոմիտաս Վարդապետին.—

1. Թէհրանի Հայ Երիտ. Ակումբի կազմակերպած համերգին ամբողջ հասոյթը — 900 Ֆրանք:

2. Դամբէժի Կոմիտաս երգչախումբի կազմակերպած համերգի հասոյթը՝ 1500 Ֆրանք:

Նմանապէս Աթէնքէն Պ. Կառվարենցի միջոցաւ ստացած է 8715 տրախմիի համազատախան 1254 Ֆրք. իբր զուտ հասոյթ Հայ Քնար երգչախումբի կազմակերպած վաթսունամեակի համերգին.

Յանձնաժողովս բոլորին ալ կը յայտնէ հրապարակաւ իր շնորհակալիքը, միշտ այն յոյսով որ, հայ երգը պանծացնող մեր սիրելի վարդապետին վրայ պիտի խորհի եւ գուրգուրայ հայ ժողովուրդը:

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

11 Յուլիս 1933

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՊԵՐԼԻՆ.— Հայ Գաղթ. Միութեան Վարչութիւնս Մայիս 27ին կազմակերպած էր Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 15րդ տարեդարձի հանդէսը, որ մեծ խանդավառութեամբ եւ յաջողութեամբ անցաւ:

Այս առթիւ կ'ուզենք մեր շնորհակալութիւնը յայտնել «Յառաջ»ին որ բարեհաճութիւնն ունեցած էր տեղ տալու մեր յայտարարութեանց, նաեւ բոլոր օժանդակողներուն որոնք իրենց [illegible] ցուցին ազգային այս հանդէսը:

Մասնաւորապէս կ'ուզէինք յիշել հոս շնորհալի երգչուհի եւ դերասանուհի Տիկ. Երանուհի Բագալը, որ անխոնջ աշխատանքով կազմակերպած էր գեղարուեստական բաժինը եւ իր անձնական մասնակցութեամբ փայլ կուտար հանդէսին:

Պերլինի ամբողջ գաղութը իր մեծամասն ներկայութեամբ նեցուկ հանդիսացած էր եւ այս կերպով վստահութիւն յայտնած նոր վարչութեանս, որուն համար եւս մեր ուրախութիւնը եւ շնորհակալութիւնը կը յայտնենք:

Պերլինի Հայ Գաղթ. Միութեան
Նախագահ՝ Խ. Տէր Մինասեան
Քարտուղար՝ Պ. Ֆրունզեան

[illegible]

առկ մը դաժանութեամբ կը քըթմնջէր իր հօր հասցէին. «Չի լմնար, որ ատ գատինք...» կ'ըսէր ակռաներուն տակէն:

Գաղտիկ փափաքն ունեցաւ ինքն ալ անգամ մը հիւանդը տեսնելու: Երեքը միասին մտան խուց մը: Տեսակ մը ցած, սեղմ անկիւն՝ ուր խշտեակի մը վրայ՝ երկնցած էր կմախակերպ, զառամ մարմին մը: Ակնակոպիճներու փոսին խորէն երկու ակնարկներ կը յամառէին տակաւին բղձալ, յուսալ, պաղատիլ ...

Անասնաբոյժը մէկդի առաւ վերմակը: Երկու ոտքերը մատներու կողմէն սկսած էին ուռիլ: Ծերուկը ուզեց կարծեմ բան մը ըսել, բայց ձայնը փորը ինկած էր ու կոկորդը չհասած խեղդուեցաւ

— Ոչինչ ... ոչինչ ըսաւ անասնաբոյժը, նուղկանքի ծամածռութեամբ մը ... Եզանը լուրջ, ծանրակշիռ չէ ... տարիքի բերում ... Կրնամ բուսաջուր մը տալ ... գէթ կոկորդը կը բացուի ...

Ու անապարեցին դուրս ելլել շարաշուք խուցէն, ուր գարշահոտութիւնը, թանձր ու շօշափելի, կը ծփար օդին մէջ:

— Կը կարծէ՞ք թէ տակաւին երկար

պիտի տեւէ, հարց տուաւ դուրսը Փէռ Լըկրօն, անասունները բժշկին:

— Էհ, նայած պարագաներուն ... Այս տարիքին կեանքն ու մահը իրար այնքան մօտ են ... Կը կարծես որ դեռ պիտի ապրի, ու կը մեռնի ահա ... Կը կարծես որ մեռնելու վրայ է, եւ սակայն կ'ապրի, կ'ապրի քեզ ճաթեցնելու աստիճան ... Ի՞նչ գիտնամ, օր մը, շաբաթ մը, ամիս մը, եկածը գարուն է, կրնայ ամառն ալ հանել...

«Բայց ինչ որ է: Աստուծոյ գործին չխառնուինք: Թողունք իր բախտին ... Հա՛, ինչ պիտի ըսէի ... Այցեգինս քսան Ֆրանք կը հաշուեմ, կառավարձըն ալ միասին ... Քիչ մը սիրօ պիտի ղրկեմ, իմ կողմէս՝ ծերուկին նուէր ... Այս արուակն ալ կովին համար էր, ձեզ կը թողում, ան ալ հաշուի չեմ առներ, վերջապէս հին ծանօթներ ենք ...

— Բայց ի՞նչ պէտք այդ արուակին, Մ. Մերսիէ... կրնայիք այցեգինը զեղչել ..

— Ոչ, ո՛չ... պահեցէք, ամէնտաքսի լուծոյթ է, միշտ այդպիսի պարագաներու մէջ կրնաք գործածել ... Այ, եթէ պատրաստ ունենայիք ու ձեր հիւանդ կովուն խմցնէիք, հիմա... Բայց, գնայ, այս արուակը ուրիշներու

[illegible]

Գաղտիկ բնազդաբար եռքաշուեցաւ, չուզեց անփափկանկատ վկան ըլլալ որդիական զեղումի այդ լուռ տեսարանին: Ի՞նչ բանի կրնար ծառայել իր յապաղած եւ անտեղի միջամտութիւնը: Ի՞նչու խանգարել Փէռ Լըկրօն, երբ այնքան սիրայօժար ինքզինքը իրբեւ գործիք տրամադրած էր, աստուածային նախասահմանութեան: Գաղտիկի թաւ դատողութիւնը, հինգ րոպէ արդէն ուշացած, աւելորդ նկատեց իր խղճին հետ հաշուի նստիլ:

Զգուշանալով նոյն իսկ փակել դուռը, ոտքի մատներուն վրայ, լուռնը ըռնած հեռացաւ:

Սրուակը յանձնեց խոհանոց, աղջկան:

... Մինչեւ իրիկուն իրեն այնպէս թուեցաւ թէ Փէռ Լըկրօն ջղագրգիռ ու թաքնամիտ, զինք կը լրտեսէ: Մինչ միասին կ'երթեւեկէին կովուն դին, ան գաղտնի եւ կասկածոտ ակնարկներ կ'ուղղէր իրեն, Գաղտիկի:

Նշմարա՞ծ էր եռուէն իր փախուստը: Արդեօ՞ք: —

Իրիկուան դէմ լուր եկաւ թէ ծերուկը մեռեր է: Ո՛հ, վերջապէս ... Ամէն ոք լայն շունչ մը առնելու երեւոյթը առաւ: Փէռ Լըկրօյի մօրթին տակ միայն ձեռք մը կար կարծես:

Գաւկելու երթալէ առաջ, առիթ մը գտաւ Գաղտիկին առանձին չընչալու.

— Գոյթապար... այսօրուան բացառիկ աշխատանքներուդ համար պարտքըս ըլլայ ամսագլուխին քսան յիսուն Ֆրանք տալ...

Մութը արգիլեց սակայն իրեն տեսնելու Գաղտիկի հեգնոտ ու կծու ժպիտը: Լըկրօ բառ մը սպասեց անկէ, բայց յուսախաբ բաժնուեցաւ լռութեամբ:

Մերուկին մահը անցաւ աննշմար: Թուրքին արձակուռնակ դաշտերուն վրայէն կ'անցնէր զարնան շունչը: Օդը կը թրթռար ջերմ ու յորդ ակնկալութիւններով: Մէրիի բժիշկը իր տան պարտէզը, վարդենիները կը յօտէր, երբ Փէռ Լըկրօն եկաւ խնդրելու իր հօր մահուան վկայագիրը: Բարի մարդուկը ստորագրեց առանց այլ եւայլի:

Մայիսը, բուրումնաւէտ իրիկուններով կը դիմէր վախճանին: Փէռ Լըկրօն աւելորդ նկատեց կարծեմ յիշել Գաղտիկին ըրած իր խոստումը:

Ու այսպէս, Թուրքին անխարդախ արեւին տակ, անմեղունակ մարդերու այդ շրջանակին մէջ կը հաստատնայ Գալթապարի անապաբուժական փարձառութիւնը: Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Նորանոր խստութիւններ Գերմանիոյ մէջ

Նախարարական որոշումով, կառավարութիւնը իրաւունք ունի հպատակութենէ զրկելու այն քաղաքացիները որոնք այդ հպատակութիւնը ստացած են 1918 նոյեմբեր 9էն 1933 յունուար 30ի շրջանին: Այս տրամադրութեան ենթակայ են նաեւ արտասահմանի այն Գերմանացիները որոնց ընթացքը վնասակար կը համարուի Գերմանիոյ համար: Հպատակութենէ կրնան զրկուիլ նաեւ այն Գերմանացիները որոնք երկիր չեն վերադառնար, Ներքին գործերու նախարարին մէկ հրամանին վրայ: Այդ պարագային իրենց գոյքերն ալ պիտի գրաւուին:

⁂ Ներքին նախարարը շրջաբերականով մը կը ծանուցանէ թէ երբեւ գերմանական բարեւ ընդունուած է Փաշական (հռոմէական) բարեւը, հետեւաբար բոլոր քաղաքային պաշտօնեաները պէտք է ողջոյն տան աջ թեւը բարձրացնելով:

⁂ Դպրոցական արձակուրդի շրջանին, օգոստ. 1էն մինչեւ հոկտ 15, այն ուսանողները որոնք իրենց ուսման շրջանի չորրորդ վեցամսեակին մէջ են, աշխատանքի պիտի կանչուին: Ասոնց թիւը 4000ի կը մօտենայ: Ապագային պաստօրներն ալ պարտաւորիչ աշխատանք պիտի կատարեն, համալսարանական ուսման հետեւելէ առաջ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին կսկիծով մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Գրիգոր Այանեանի, իր ընտանիքին եւ պարագաներուն ընկեր ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԳԱԳԱՃԵԱՆ

Կրընոպլ   12 յուլիս 1933

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Բարձր Հայքի Երիտասարդաց միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ս. Տօկոյեանի պարագաներուն, իր քրոջ դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցած է 1933 յունիս 13ին Երեւանի մէջ, 32 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է [illegible] գի-մէլ հեղինակին N. SARAFIAN, 20 ave. du Petit Parc Vincennes, Seine.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒԼԻՍ 1933

18 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2241

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Լուրջ տագնապի մը մատնուած է միջազգային ընկերվարութիւնը,— կամ՝ ընկերվարական Միջազգայինը:

Բոլոր այն երկիրներուն մէջ ուր տիրական դիրքեր գրաւած է աշխատաւորական շարժումը, մարդիկ մտահոգութեամբ կը հարցնեն,— Ո՞ւր է ելքը...։

Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, աշխատաւորական հոսանքը ծանրագոյն հարուածը կրեց իր իսկ առաջնորդներէն, ճակատագրական պահու մը:

Անոնց գլխաւորը, Պ. Մաքտոնըլտ, դիրքերը լքեց յանուն ազգային շահերու, գլուխն անցնելով ազգային դահլիճի մը ուր փաստօրէն բազմած են հաստատութեանց պահպանողականներ եւ յեղյեղուկ ազատականներ:

Իր անմիջական գործակիցը, Պ. Սնօտըն, դարձաւ լորտ, ինչպէս եղած էր, իրմէ առաջ, արհեստակցական շարժման տեսաբանը, Սիտնի Ուէպ: Կան դեռ ուրիշներ, խելօքցած եւ «զգաստացած», արժանացած Ն. Վեհափառութեան շնորհներուն:

Շարժումը կը պահէ, անշուշտ, իր համատարած եւ յարաճուն ուժը՝ երկրին մէջ: Բայց, երկու անգամ հասնելով իշխանութեան, իրեն հետ բերաւ յուսախաբութիւն եւ նահանջ, եւ այժմ իր ալապներն ալ կլորցուցած է, «յանուն ազգային գերագոյն շահերու»:

Գերմանիոյ մէջ — հայրենիքն ու դասական վառարանը Կարլ Մարքսի վարդապետութեան — մահացու հարուած մը իջաւ թէ՛ ընկերվարութեան թէ՛ համայնավարութեան գլխուն:

Երկուքն ալ, ինչպէս առ հասարակ ամէն տեսութիւն որ կապ ունի Կարլ Մարքսի վարդապետութեան հետ, օրէնքէ դուրս հռչակուած են եւ ապաստանած՝ նկուղներու մէջ կամ սահմանէն անդին: Երկուքն ալ զրկուած են իրենց հսկայական հարստութիւններէն, շարժուն թէ անշարժ, հազարաւոր զէնքներ տալով օրուան կառավարութեան, որ վճռած է արմատախիլ ոչնչացնել այս շարժումը, իբրեւ ոչ – գերմանական:

Քանի մը ամսուան խնդիր է այս, եւ օրը օրին կ՚արձանագրուին բոլոր կարեւոր դէպքերը: Այնպէս որ, չենք ուզեր աւելի ծանրանալ:

Մնաց որ, ոչ միայն այս երկու հոսանքներուն, այլեւ բոլոր կուսակցութեանց համար փակուած է ասպարէզը, բացի այն ուժէն որ կը կոչուի ազգային – ընկերվարական (հիթլէրականութիւն):

Իտալիոյ մէջ, Ֆաշականութիւնը հիմը դրաւ այն շարժումին որ, տասը տարի յետոյ, պիտի զարգանար ու զայրանար հիթլէրականութեամբ:

Այդ երկրին մէջ, նախկին ընկերվարական Մուսոլինին մէջտեղ բերաւ ինքնուրոյն վարդապետութիւն մը, փակելով ամէն դուռ՝ նախ համայնավարութեան եւ ընկերվարութեան, յետոյ միւս բոլոր հոսանքներուն առջեւ:

Իտալիոյ ընկերվարականներն ալ տարագիր են, եւ կրնան գործ կատարել այնքան որքան մենք՝ «Հայմաթլոս»ներս:

Աւստրիոյ մէջ, ուր ընկերվարականները այնքան ծաւալուն ուժ կը ներկայացնեն, իրենց իշխանութեան տակ պահելով մասնաւորապէս մայրաքաղաքը՝ Վիեննան, վարչապետ Տոլֆիւս, լախտի հարուածներ իջեցուց, կռնակը տուած հայրենասէրներուն եւ քրիստոնեայ ընկերվարականներուն:

Ընկերվարութիւնը զինուորական կազմակերպուած ուժ ունի այս երկրին մէջ, եւ կրնար ասպարէզ կարդալ կառավարութեան: Բայց, այժմ երկիրը մատնուած է աւելի ծանր վտանգի մը,— հիթլէրական արշաւանքին, եւ մարդիկ մնացած են սայրին եւ մուրճին միջեւ:

Եւ ահաւասիկ Ֆրանսան, ուր ընկերվարութիւնը խաղաղ զարգացումով հասած է տիրական ուժի մը, աւելի քան հարիւր երեսփոխան տեղաւորելով խորհրդարանին մէջ, առանց հաշուելու քաղաքապետական եւ գաւառական խորհուրդներու անդամները եւ ուրիշ հանրային – վարչական ասպարէզներու կապուած կուսակիցները:

Ինչ որ, ամիսներէ ի վեր տեղի կ՚ունենայ կուսակցութեան ծոցին մէջ եւ որ ուժգնօրէն սարսեց վերջին համագումարը (յուլիս 14-17), արտայայտութիւնն է ընդհանուր՝ միջազգային տագնապին:

Սովորութիւն եղած է այս ներքին վէճերը կոչել աջի եւ ձախի հակամարտութիւն, կամ յեղափոխական եւ բարենորոգչական հոսանք:

Այս բացատրութիւնները կ՚արտայայտեն իրականութեան մէկ մասը միայն:

Բուն տագնապի մասին կարելի է որոշ գաղափար կազմել, կարդալով համագումարին մէջ արտասանուած ճառերը, որոնց գլխաւորներուն ամփոփումը պիտի տանք յաջորդաբար:

Հարցը այն է որ, մարդիկ անզօր կացութեան մը մատնուած են, ելք մը գտնելու եւ ընկերվարութեան սկզբունքները գործի վերածելու համար այնպիսի շրջանի մը մէջ, ուր համայնավարութիւնը՝ ձախէն եւ Ֆաշականութիւնը (այժմ ալ հիթլէրականութիւնը) աջէն կ՚ալեկոծեն բազմութիւնները, վեր ի վայր շրջելով ամէն բան:

Ընկերվարութիւնը ամէն բանէ առաջ մտահոգ է այդ երկու հոսանքներուն ուղղութեամբ, յետաշրջական եւ իշխանատենչ ձգտումներէն:

Այդ մտահոգութեան գերագոյն արտայայտիչը հանդիսացաւ Լէոն Պլում, կիրակի օր: Ան համագումարի բեմէն իսկ յայտարարեց թէ «սարսափի մատնուած է» լսելով Մարքէի (աջ) ճառը՝ որ կը պահանջէր «ազգային ընկերվարութիւն» մը, հզօր պետութեամբ: Անհնարին չվարանեցաւ Ֆաշականութիւն կոչել այս ձգտումը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Եղբայրասպանութիւն մը Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 յուլիս (Յառաջ) — Ուրբաթ գիշեր քարթիէ տը Քրաթի մէջ Դաշնակցական քանի մը ազաքներ օրուան տօնի առթիւ (Յուլիս 14) սարքած էին փոքրիկ տեղան մը: Այդ առթիւ պիտի դասախօսէր ընկեր Ա. Մարտիրոսեան: Ընկեր Ոսկանը սիկարէթ առնելու համար դուրս կ՚ելլէ. երբ կ՚ուշանայ, ընկեր Աւետիս Տէրաէրեան կ՚երթայ ընկերը կանչելու, քանի որ դասախօսութիւնը պիտի սկսէր: Ընկերը հայրենակիցի մը կը հարցնէ թէ Ոսկանը տեսա՞ր: Այս ազնի՜ւ հայրենակիցը (Հօկ) կը պատասխանէ — Ոսկանին ալ, քեզի ալ, եւ կը սկսի լուտանքներ տեղալ: Ընկերը բաժնելէ եւ տուն բերելէ յետոյ, ընկեր Մուշեղ Անդրանիկեան կը փորձէ հանդարտեցնել նախայարձակ պարոնը, Միհրան Պօղոսեան, ըսելով.

— Քանի որ մեր ընկերը ապտակեցինք, տուն տարինք, բարի եղէք դուք ալ լռել:

Խօսքը բերանը կը մնայ: Հրէշը առանց այլ եւ այլի կը սկսի դաշոյնի հինգ հարուածներ տալ դժբախտ ընկերոջ, մէկը՝ ձախ կողմէն եւ մահացու: Մինչեւ այս տողերը գրելս ընկերոջ վիճակը անյոյս էր: Ոճրագործը ձերբակալուած եւ խոստովանած է իր ոճիրը: Ահա, երկու բառով ամբողջ իրողութիւնը: Այս մասին սխալ տեղեկութիւններ հրատարակած էին թերթերը: Տակաւին շատ մը մութ ծալքեր կան որ քննութեան կը կարօտին: Այսպէս, այս առտու ոճրագործին կինը հրապարակաւ արտայայտուած է թէ ժէկան ամուսինս գինէ հանեցին եւ միասին էին, հիմա չեն ուզեր պաշտպան կենալ:

ԽՄԲ.— Այս լուրը հեռախօսով ալ հաղորդուած էր մեզի, շաբաթ իրիկուն, բայց ուշ էր կիրակի օրուան թիւին համար:

Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ սիրալիր

ԻՆՉ ԿԸՍԵՆ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ. Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Հռոմէն Պոլիս վերադարձած ատեն, հանդիպեցաւ նաեւ Աթէնք, ուր սիրալիր տեսակցութիւններ ունեցաւ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ: Վարչապետը իր ամարանոցին մէջ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Թէվֆիք Րիւշտիի, որ Պոլիս մեկնեցաւ իրիկուան դէմ: Տեսակցութիւններէն յետոյ, զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ՚ըսէ թէ խօսակցութիւնները տեղի ունեցան չափազանց սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ: «Այդ խօսակցութիւններուն շնորհիւ հաստատուեցաւ թէ բացարձակապէս ներդաշնակ են երկու երկիրներուն տեսակէտները եւ ուղեգիծները, ինչ որ նոր ապացոյց մըն է երկու երկիրները միացնող սերտ կապերուն: Երկու կողմէն ալ անհրաժեշտ համարուեցաւ շարունակել հաւաքական գործակցութիւնը, քանի որ երկու երկիրներուն քաղաքականութիւնը հիմը կը կազմէ խաղաղասիրական լայն ճիգի մը՝ կարգադրելու համար պալքանեան երկիրներու միջեւ առկախ մնացած խնդիրները եւ զարգացնելու անոնց առեւտրական յարաբերութիւնները: Թուրքիոյ արտաքին գործավարը իր ուրախութիւնը յայտնեց այս տեսակցութեան առթիւ եւ կրկին շեշտեց թէ իր կառավարութիւնը ջերմապէս կը բաղձայ հելլէն նախարարներուն այցելութիւնը ընդունիլ Էնգիւրիի մէջ »:

⁂ Վերջերս Խ. Միութեան եւ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց միջեւ կնքուած դաշինքը մեծ մտահոգութիւն պատճառած է Պուլկարիոյ մէջ: Այս առթիւ ընդդիմադիրները ուժգնօրէն կը քննադատեն կառավարութիւնը, որ ստիպուեցաւ ժողովի հրաւիրել արտաքին գործերու յանձնաժողովը եւ բացատրութիւններ տալ: Վարչապետ Պ. Մուշանով յայտարարեց թէ կառավարութեան համար անակնկալ մը չէր նոր դաշինքը, (որ կը բնորոշէ նախայարձակումը), եւ թէ Պուլկարիան վախնալիք բան մը չունի, քանի որ բարեկամ է բոլոր պետութեանց հետ: Ցետոյ խօսեցաւ Պալքանեան Լոքառնոյի մը մասին եւ այս առթիւ խոստովանեցաւ թէ յառաջիկայ սեպտեմբերին Սօֆիա պիտի գան Ռումանիոյ արտաքին նախարարը եւ Ըմէյթ փաշա:

Բացի ընկերվարական ներկայացուցիչէն, բոլոր բանախօսները յայտարարեցին թէ Պուլկարիան պէտք է շարունակէ իր չէզոքութեան քաղաքականութիւնը, իսկ Պալքանեան Լոքառնոյի մասին պէտք է մեծ խոհեմութեամբ շարժիլ: Թերթերը կ՚ըսեն թէ՝ յոյս կայ որ այդպիսի դաշինքի մը հետեւանքով սահմանային սրբագրութիւններ կատարուին: Այսպէս, իբրեւ թէ արեւմտեան կողմէն գոհացում պիտի տան Պուլկարիոյ, պայմանաւ որ այլեւս որ եւ բան չպահանջէ Մակեդոնիայէն:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, յանձնաժողովի անդամներուն մեծամասնութիւնը կարծիք յայտնեց թէ կարելի է դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատել Խ. Միութեան հետ, պայմանաւ որ ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուին համայնավարական քարոզութեան դէմ:

Կարմիր կեդրոնի մը գաղտնիքները

Անցեալ շաբթու ոստիկանութիւնը բազմաթիւ ձերբակալութիւններ և խուզարկութիւններ կատարած էր Խասքովոյի մէջ (Հարաւային Պուլկարիա): Քննութեանց արդիւնքէն կ՚երեւայ որ այս քաղաքին մէջ հաստատուած համայնավարական կեդրոնը ուղղակի կապ ունէր ոչ միայն Շումէնի, Վառնայի եւ ուրիշ պուլկարական քաղաքներու մասնաճիւղերուն, այլեւ Սեւ ծովու օտար նաւահանգիստներու բջիջներուն հետ: Խասքովօն հազիւ 50 քիլոմեթր հեռու ըլլալով թրքական եւ յունական սահմանագլուխէն, տեսակ մը վարիչ կայարան էր Պուլկարիա եկող եւ Պուլկարիայէն մեկնող համայնավարներու համար: Անտեղ կ՚ընդունուէին զէնքեր եւ թղթակցութիւններ: Ցաճախ օտար համայնավարներ կուգային եւ տեւական կապ մը հաստատուած էր Օտեսայի հետ:

Դպրոցասէրի խորհրդականները ճռաժարած

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ պատճառաբանեալ հրաժարական տուած են Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի վեց խորհրդականները, որոնք են.— Պ. Պ. Գ. Նորատունկեան, Տիգրան խան Քէլէկեան, Ա. Համբարձումեան, Ն. Օհանեան, Կրօնիկ Փափազեան եւ Ս. Քարեան:

Իրենց հրաժարագրին մէջ, խորհրդականները կը գանգատին թէ Դպրոցասէրի տնօրէնութիւնը կամայական կարգադրութիւններ կ՚ընէ եւ ինքնագլուխ կը շարժի ծախքերու մասին:

■■■■■■■■

ԱՆՑԱԻՈՐԷ զերծ հռչակուեցան Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ հղատակները, Աւստրիոյ նախարարական խորհուրդին կողմէ:

Զօրսերու դաշինքին ստորագրութեան առթիւ

Ինչպէս գրած էինք, շաբաթ օր, 15 յուլիս, Հռոմի մէջ հանդիսաւորապէս ստորագրուեցաւ Զօրսերու դաշինքը

Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Վենետիկի պալատին մէջ: Առաջին անգամ ստորագրեց Գերմանիոյ դեսպանը, յետոյ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները (Այբուբէնի կարգով): Մուսոլինի եւ դեսպանները պալատ եկած էին ժամը 11.50ին: Ժամը 12.15ին ամէն բան վերջացած էր: Ո՛րեւէ ճառ չխօսուեցաւ: Դաշինքը խմբագրուած է իտալերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւ գերմաներէն, մագաղաթ եւ ոսկեծիր թուղթի վրայ տպուած: Պ. Մուսոլինի եւ դեսպաններէն իւրաքանչիւրը ստորագրեցին չորս օրինակները: Իտալիոյ կողմէ Մուսոլինի ստորագրեց վերջին շարքը, ժամը 12.10ին, երբ Կապիտոլի կոչնակը կը հնչէր հանդիսաւորապէս եւ ուժգնօրէն: Համաձայն հին աւանդութեան մը, ամէն կարեւոր դէպք այսպիսի զանգահարութեամբ կը հաղորդուի Հռոմի ժողովուրդին: Իտալիոյ ժամանակակից պատմութեան մէջ Կապիտոլի կոչնակը շատ քիչ անգամ հնչած է: Այսպէս, կոչնակը ղօղանջեց 1915 մայիս 24ին, երբ Իտալիան կը մասնակցէր մեծ պատերազմին, 1918 նոյեմբեր 4ին (զինադադար), Անծանօթ զինուորին մարմինը Հռոմ փոխադրուած ատեն, Ֆաշական կարգ մը կարեւոր հանդէսներու առթիւ եւ այժմ, չորսերու դաշինքին ստորագրութեան առթիւ:

Ստորագրութենէն անմիջապէս վերջ, Ֆրանսական դեսպանը Պ. Մուսոլինիի յանձնեց շնորհաւորական հեռագիր մը՝ ուղղուած վարչապետ Պ. Տալատիէի կողմէ: Մուսոլինի անմիջապէս պատասխանեց, ձայնակցելով եղած բարեմաղթութեանց: Այս առթիւ յոյս կը յայտնուի թէ դաշինքին շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ սերտ յարաբերութիւններ հաստատել մանաւորապէս երկու դրացի երկիրներուն՝ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ:

Պ. Մուսոլինի միեւնոյն ատեն հեռագիր մը ուղղելով Պ. Հիթլէրի, անձնապէս շնորհակալութիւն յայտնեց անոր աջակցութեան համար: Արդարեւ, Հիթլէրն էր որ, տեղի տալով Մուսոլինիի ստիպումին, վերջին պահուն եւ առաւ կարգ մը առարկութիւններ, այլապէս պիտի ձախողէր դաշինքը:

Օդաչուները իրարու կը յաջորդեն

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՄԸ ՄԷԿ ՇՈՒՆՉՈՎ ԿՏՐԵՑ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԸ

Կիրակի օր, Նիւ Եորքէն Պերլին հասաւ ամերիկացի օդանաւորդ Փոսթ, 25 ժամ 45 վայրկեանէն կտրելով Ատլանտեանը (6300 քիլոմեթր): Ինչ որ կը նշանակէ ժամը 245 քիլոմեթր արագութիւն: Փոսթ առաջինն է որ մինակը կը կատարէ Ամերիկա – Պերլին թռիչքը, առանց կանգ առնելու: Օդանաւը Բրիտանական կղզիներուն վերեւ թռած ատեն չնշմարուեցաւ, թանձր մշուշին պատճառով: Երկու ժամ Պերլինի օդակայանը մնալէ յետոյ, ամերիկացի օդանաւորդը շարունակեց արշաւը դէպի Նովոսիպիրսկ, որ իր երկրորդ հանգրուանն է, աշխարհի շրջանը կատարելու համար: Բայց հազիւ երկու ժամ թռելէ յետոյ, ստիպուեցաւ իջնել Քէօնիկսպէրկ, ուրկէ պիտի շարունակէ թռիչքը: Ռուսաստանի մէջ ամէն պատրաստութիւն տեսնուած է եւ գիշեր ցերեկ հսկողութիւն կը կատարուի, օրպէսզի օգնութեան հասնին, եթէ օդանաւորդը դժուարութեան մը հանդիպի:

Փոսթ չափազանց յոգնած էր, Նիւ – Եորքէն Պերլին հասած ատեն, իբրեւ հետեւանք օդին անյարմարութեան:

⁂ Միեւնոյն օրը Նիւ Եորքէն ճամբայ ելան երկու Լիթուանացի օդանաւորդներ, իրենց հայրենիքը՝ Քովնօ երթալու համար, առանց կանգ առնելու: Ուաշինկթընի օդանաւային գրասենեակը հակառակած էր մեկնումին, նկատի առնելով օդին վիճակը, բայց երկու օդանաւորդները մտիկ չըրին: Օդանաւը ոչ անհեռագիր ունի, ոչ ալ անթել:

⁂ Ինչպէս գրած էինք, իտալական 24 ջրօդանաւերը լրացուցին իրենց թռիչքը, Մոնրէալէն իջնելով Շիքակօ, (1300 քիլոմեթր): Ցաղթականները փառաւոր ընդունելութիւն մը գտան ահագին բազմութեան մը կողմէ: Իսկ Իտալիոյ մէջ խանդավառութիւնը սահման չունի: Բոլոր քաղաքներուն մէջ ցոյցեր եւ ջահազնացութիւններ սարքուեցան, ի պատիւ Զօր. Պալպոյի որ երկրորդ ազգային հերոսն է, Մուսոլինիէն յետոյ:

Ընկերվարականներու համագումարը

ՊԱՐՍԱՒԱՆՔ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Երէկ վերջացաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը, որ բացուած էր յուլիս 14ին, ջղագրգիռ մթնոլորտի մը մէջ:

Առաջին երեք օրերը անցան ներքին վէճերու քննութեամբ: Այս առթիւ դէմ դիմաց ելան կուսակցութեան գլխաւոր դէմքերը,— Լէոն Պլում, Ռընոտէլ, Փօլ Ֆօռ, Վէնսան Օրիօլ եւ ուրիշներ: Շուտով ընդարձակօրէն պիտի ներկայացնենք համագումարին աշխատանքները: Ուստի, այսօր կը գոհանանք հաղորդելով միայն կարեւոր դէպքերը:

Պառակտումի դուռները փակելու համար, շաբաթ օրուան նիստին մէջ, Պ. Պրաք առաջարկեց բանաձեւ մը, որ կ՚ըսէ — « Բոլոր շրջանները (դաշնակցութիւն), որ համախմբուած են իրենց ազգային համագումարին մէջ, յանձն կ՚առնեն անջատման պատճառ չգտնել համագումարին ո՛ր եւ է որոշման մէջ որ կը արուի համաձայն կուսակցութեան կանոնագրին »:

Այս կանխակալ բանաձեւով, մեծամասնութիւնը կ՚ուզէր կաշկանդել փոքրամասնութիւնը (Ռընոտէլի թեւ): Բաց ըմբռնելով այս պարագան, Ռընոտէլ ինք առաջարկեց ուրիշ բանաձեւ մը, որով կ՚առաջարկէր մոռնալ անցեալը, մէկդի դնելով պարտաւանքի կամ գովասանքի խնդիրը եւ սահմանափակ յանձնաժողովի մը քննութեան ենթարկելով ծանօթ վէճերը: Միջին բանաձեւ մը առաջարկեց Պ. Վէնսան Օրիօլ: Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, ժողովը 22ի դէմ 3379 ձայնով եւ 662 ձեռնպահութեամբ ընդունեց Պրաքի բանաձեւը:

Շատեր կը կարծէին թէ Ռընոտէլ եւ իր ընկերները պիտի առնեն քալեն, բայց անոնք համբերեցին եւ մաքառեցան մինչեւ վերջը, առանց որ եւ է յոյս ունենալու:

Կիրակի օր, իրենց վերջին փամփուշտները պարպեցին երկու կողմերն ալ, եւ վիճաբանութիւնները փակուեցան յուզումնալից մթնոլորտի մը մէջ: Ամէն անգամ որ բեմ կ՚ելլէին կուսակցութեան վարիչ Մարմնի անդամները եւ ձախ թեւի ներկայացուցիչները (մեծամասնութիւն), սրահը կը թնդար դղրդագին ծափերու մէջ եւ բոլորը ոտքի ելած՝ «Ինտէրնասիոնալ»ը կ՚երգէին: Այս ցոյցերուն կը խառնուէին ունկնդիրներն ալ, որոնք բռնած էին Միւթիւալիթէի մեծ սրահին բոլոր վերնատուները: Փոքրամասնութեան կուսակիցներն ալ ցոյցեր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹԱԻՑԵԱՑ ԴԻԿՏԱՏՈՐԸ

Միահեծան բռնակալները դարձան մէկէն ի մէկ հայժմէջական։ Մամուլի, ժողովներու, ըլլայներու ամէնօրեայ, հրատապ նիւթ… Ամո՛ղ, ո՞ւր կը մղէ պատմութեան սանձակոտոր անիւը…

Եղեր են այդ պատմութեան մէջ հինհին դարերէ ի վեր դիկտատորներ, բացարձակ կամայապետներ, աւելի ուժեղ ու հմայքոտ, քան այսօրուան Հիթլէրներն ու Ստալինները։ Աղեքսանդր, Կեսար, Նապոլէօն եւ հարիւրաւոր ու հազարաւոր փոքրիկ Նապոլէոններ։ Ամէնքն ալ թափով կրկէս են նետուեր եւ ձգտեր են իրենց կամքը պարտադրել բազմութիւններուն։ Բայց եւ ամէնքն ալ ի վերջոյ խորտակուեր են իրենց անողոք տրամաբանութեամբ եւ անհետացեր պատմութեան բեմէն։

Գտնուեր են անոնց մէջ մէկ քանիքը, որոնց գերագոյն պետական իմաստութիւնը չէ եղեր բիրտ լախտի հարուածը, անսահմ բռնութիւնն ու կամայականութիւնը։ Եղեր են «արդի դիկտատորներ», որ մօտեցեր են ժողովուրդներուն թաւշեայ ձեռնոցներով, խօսեր են անոնց հետ մարդկային բարբառով — եւ բարի յիշատակ ձգեր են յետնորդներուն։ Հայ ցեղը ծնաւ այդ հազուագիւտ տեսակի դիկտատորներէն մէկը, որ աւելի 53 տարի առաջ համաշխարհային հռչակ հանեց, փառաւորելով հայ անունը, իր ձեռքն առնելով աշխարհի ամէնէն ծաւալուն պետութեան ղեկը։

Անցեալ օր Փարիզի Լատինական թաղի մէկ ակումբի մէջ, սաւ մտաւորականներու շրջանում ներկայ եղայ ուշագրաւ բանախօսութեան մը, որու նիւթն էր այդ հայածին դիկտատորը — Լորիս - Մելիքով։ Տարագիր Ռուսները — աջակողմեան, ցարական բանակէն — Լէնին - Ստալինեան դիկտատորութեան դաժան փորձերէն սաստած՝ սիրով այսօր կ'ոգեկոչէն Կարսի հերոսին ստուերը եւ այն հնաւոր պատմական դրուագը (1880 – 81), երբ հոմապուստական բեմին վրայ կը խաղցուէր ցարերու պատմութեան ամէնէն պաթեթիկ ողբերգութիւնը եւ որու մէջ առաջին դերակատարի ծանրագոյն պաշտօնը ստանձնած էր այդ խորհրդաւոր հայ մարդը — կոմս Միքայէլ Լոռիս Մելիքեան։ Յեղափոխական փոթորիկները կը սպառնային խորտակել ցարական գահը, Ռոմանովեան դարաւոր հարստութիւնը։ Հայ զօրավարը ցար Աղեքսանդր Բ.ի հրամանով կուգար փրկելու կայսրութեան ղեկը այդ վտանգալի ժամանակաշրջանում։ Կուգար ոչ իբրեւ բռնցքի քաղաքականութեան երկրպագու — որու նմաններ լեցուցեր էին սաւ տարեգրութեան էջերը — այլ իբրեւ խորհրդարանային կարգերու, Սահմանադրութեան ջատագով։

Յեղափոխական կուսակցութիւնը — «Նարոդնայա Վոլիա» — ընդհատեց ահաբեկչական իր մեծադղորդ ձեռնարկներու շարքը, յայտարարեց զինադադար, սպասելով Լորիսի բարենորոգումներուն

Եւ ողջ Եւրոպան կը հոլովէր անունը հայազգի դիկտատորին, որ կը յաւակնէր ճիգը մը բանալ վհիթարի, քարացած բռնապետութեան պատնէշին մէջ։ Ու սաւ մեծաղուն վիպասանը, Տուրգենեւ, Նիսի պղտոտային վրայ զուարճախօսելով իր սաւ բարեկամներուն հետ, կը բացագանչէր.

«Պօչա՛պ, պօչապ Լորիս Մելիքով… իրաւունք ունին Հայերը, մէկ Թիֆլիս — մէկ Լորիս…»։

Ծանօթ է պատմութիւնը։ Աղեքսանդր Բ. նիհիլիստներէն սարսափահար, պատւիներ էր Կարսի հերոսին եւ տուեր էր իր հաւանութիւնը անոր համեստ «սահմանադրական նախագիծին»։ Բայց, չէր յայտարարեր — կը վարանէր ու չարունակ կը ձգձգէր, հակառակ Լորիսի նախազգուշացումներուն ու յորդորներուն Գիւղէր, սակայն, որ յեղափոխականները դարանամուտ կը հսկէին։ Դամոկլեան սուրի պէս մահու սպառնալիքը կախուած էր ցարի գլխուն եւ աշուամենայնիւ, նա երբեմն դուրս կ'ելլէր պալատէն։ Եւ օր մը — Սահմանադրութեան հռչակման նախօրեակին — կառքով եկեղեցի երթալու ատեն, պատանուեցաւ անհամբեր յեղափոխականներու ռումբերուն հարուածով։ Այնուհետեւ, Աղեքսանդր Գ. Թագաւորի գահակալութեամբ, սկսաւ յետադիմական շարժում մը ողջ կայսրութեան մէջ Լորիս Մելիքով, այլեւս շնորհազուրկ, անցաւ արտասահման, մեռաւ Նիսի մէջ, 1889 Թուականին, (մարմինը Թիֆլիս փոխադրուելով, ամփոփուեցաւ Հայոց Մայր Եկեղեցիի գաւիթում)։

Եւ ահա անցեալ երեկոյ, Լատինական Թաղի Մյավօնական ակումբին մէջ, սաւ մտաւորականները մելամաղձօրէն կը ճառէին այդ հնաւոր բանհրուշումն, եւ անգամ մը եւս — ինչպէս կ'ընէ Տոլստոյ, ամէն քայլափոխի, իր «Պատերազմ եւ Խաղաղութիւն» գրքին մէջ — վիճարանութեան ընթացքին կը շեշտէր ծանօթ ճշմարտութիւնը՝ թէ ինչպէս յաճախ փոքրիկ պատահար մը, մխուելով պատմական անցքերու շղթային մէջ, կը փախէ պատմութեան ընթացքը եւ աղաղին չարիք կամ բարիք կը ծնի…

Եւ ծերունազարդ, պատկառելի սաւ զօրծիչ մը, լաւատեղեակ լորիսեան ժամանակաշրջանի յուզումնալից անցքերուն, կ'ընդգծէր այնպարտութիւնը Լորիս Մելիքով իրօք պատասխան ու զեմակրատ մըն էր, բաւ — եւ այդպիսին մնաց անգամ իր անձին դէմ կատարուած մահափորձէն ետք։ Ցարին վարանումներն ու ձգտումները այնքան էին ջղայնացուցեր յեղափոխականները, որ անոնց աչքին թաւշեայ դիկտատորն ալ ի վերջոյ կորսնցուցած էր իր վարկը եւ օր մը անոր դէմ ատրճանակի գնդակ մը արձակուեցաւ։ Առէլ յետոյ ալ, դիկտատորը բնաւ չչեղեցաւ իր գծած ճամբէն, չփոխեց ուղղութիւն, ճնշողական միջոցներու։ Ան արդէն էր իրագործել իր սահմանադրական նախագիծը, բայց — եւ հոս է այն տխուր «չփութուածքը», որ բաւ հինաւուրց սաւ զօրծիչի, ամէն բան փճացուց — կար իշխան Մեշչերսկիի առեղծուածը Լորիսի շուրջ։

Զարմանալի չէր, ի հարկէ, պահպանողական սաւ իշխանի առեղծուածը գէպի իր հայ հրամանատարը, որ կայսեր կողմէ անսահման լիազօրութիւններով օժտուած, գերագոյն զինուոր դարձեր էր Ռուսիոյ ճակատագրին, պատուակէր հայ intrus մը, «արմենաչկա» մը, որ չէր ալ պատկաներ սաւ ուղղափառ եկեղեցիին, այլ յամառօրէն կը պահպանէր հայ-լուսաւորչական իր դաւանանքը։ Սակայն այդ Մեշչերսկիի առեղծուածին մէջ ժառանգ կառապի, պարհուրելի բան մը կար, որ վճռական դեր խաղցաւ սաւ առաջին Սահմանադրութեան վիժման մէջ։ Այդ Մեշչերսկին, բաւ սաւ հեռաւորի, չափազանց ազդեցիկ մէկն էր Աղեքսանդր Բ.ի շրջապատին մէջ, այն ատրճանակի, որ դաւ-ով կը խօսէր Թագաւորին ու Թագուհիին հետ։

Ու ծերունի սաւ զօրծիչը այսպէս եզրափակեց իր խօսքը.

— «Զինէր Մեշչերսկի՝ լորիսեան ծրագիրը պիտի իրականանար, Աղեքսանդր Բ. չպիտի սպաննուէր, Ռուսիոյ քաղաքական էւոլիւսիոնը տարբեր ընթացք պիտի առնէր, Ռուսիան պիտի մանէր արեւմտեան կարգերու ուղղութին մէջ — 1880 Թուականէն ի վեր — եւ բոլշեւիզմը չպիտի ծնէր…

Հայ մարդն ալ կ'րսէ այս տրամաբանութեամբ

— «Միացեալ Հայաստանը պիտի իրականանար Թուրքիոյ մահկանացուն պիտի կնքուէր եւ այսօր 2 եւ կէս միլիոնի տեղ՝ պիտի ունենայինք 6–7 միլիոն հայութիւն… Ա՛հ, թէ չլինէին այդ Նզովեալ «պատահարները» պատմական անցքերու շղթայակցութեան մէջ» …

Մեծ ճշմարտութիւն կայ անշուշտ Ռուսի խօսքերուն մէջ, եթէ ընդունինք իսկ իր տարօրինակ արտայայտութեան ձեւը։ Առեղծուածն դէպի թաւշեայ դիկտատորը պատասխանատու եղաւ անբաւ չարիքներու։ Եւ այդ չարիքները կրնային գերութեամբ ծնիլ, եթէ անգամ մէկ հատիկ Մեշչերսկի գոյութիւն ունենար կամայական արքայի շրջապատին մէջ։ Մէկ հատիկ զօրաւոր ու մտերմագոյն Մեշչերսկի՝ որ արտակարգ առանձնաշնորհն ունենար «դաւ-ով» խօսելու Թագաւորին եւ Թագուհիին հետ…

Միրաւնի սաւ հեռատը կը մոռնար միայն, որ իշխան Մեշչերսկի մէն — մենակ չէր իր հակահայ եւ հակաժողովրդական առեղծուածով։ Մեշչերսկիները կը կազմէին սաւ ազնուական շառաւիղներու այն չարաշուք հոյլը, որ իր մահաբոյր զրկին մէջ խեղդեց Խ'ւ ցարը, Խ'ւ Լորիս Մելիքովը եւ բոլոր ազատական տենչանքները եւ նետեց վիթխարի կայսրութիւնը ահարկու բռնապետական ցանցի մը մէջ որմէ իբրեւ հարազատ զաւակ, ծնաւ համայնավար — համայնատէր — իրաւակարգը…

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԴԷՊԻ ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՌՕ ԵՒ ԱՐԼ

Արլի Սալէն տը Ժիռօ տանող կայարանը մէկն է Ֆրանսայի այն բազմաթիւ կայարաններէն, որոնք տօն օրերն իսկ սակաւաթիւ այցելուներ միայն կ'ունենան։

Երկու երեք տարի առաջ, Սալէն տը Ժիռօ գացած էի նեղչծանի եւ չասո դանդաղաշարժ կառախումբով մը։ Այս անգամ, սակայն, զարմանքով տեսայ Էլեկտրական փոխանները, արագընթաց ու հանգիստ։

Խումբ մը երիտասարդներ ինծի հետ մտան նոյն վակոնը եւ շարունակեցան շուրջս։

Առաջին հայեացքով իսկ հասկցայ որ միեւնոյն տարիքին կը պատկանին եւ միեւնոյն բախտին արժանացած են։

Կը զուրգուրային իրարու վրայ, կը կատակէին չատ մտերիմ կերպով։

Այրիքեան եղեռնի զոհերէն ազատուած անօթաղատ անատուծան սատանայանքները չափէդրծան սերունդին տարիքը ճշգրտօրէն կը ցոլար անոնց ճակատներուն վրայ։

Տոհական այցելութեանց փոխթացող խումբի մը բոլոր առանձնայատկութիւններով օժտուած, առանձին խընամքով իրենց ծաղկեփունջերուն արթուն պահակ այդ երիտասարդները, զուարթ ու կենսուրախ կը խօսէին, կը կատակէին։ Մէկը Ֆրանսերէն լրագիր մը եւ «Յառաջ» մը կը թղթատէր, յաճախ իր ընկերներու չարաճճի կատակներուն խառնելով ընթերցումը։

Մեր նոր ընկերներն էին, Արլի մեր խումբի կորովի երիտասարդ ընկերները։

Կը սպասէի որ իրենց անխորճուութիւնը մէկ զինուոր սղոցարանական… թեան, անզգուշութեան, կամ ցուցամոլ պատատախօսութեանց, ինչպէս սովոր են մեր հակառակորդները, հին ու նոր գործակիցները։

Ժամ մը ճամբորդութեան ընթացքին՝ ծանծեցի ինքնութիւնը։

Իրենց ամբողջ խօսակցութեան ու կատակներուն մէջ չգտայ մէկ հատիկ փողոցային արտայայտութիւն, անախորժ բառեր թեթեւսօլիկ վերաբերմունք դէպի ճամբորդող ուղեկիցուհիները, բան մը՝ զոր երիտասարդութեան մէկ սասւար մասը հերոսութիւն կը համարէ։

Ուրախ եւ հպարտ մեր պարկեշտ, դաստիարակ եւ ընկերասէր նոր ընկերներու ընթացքէն, իջայ Սալէն տը Ժիռօյի կայարանը, ուր կը սպասէին մեր տեղական հին ու ծանօթ ընկերները

Ուրախութեան ու ողջագուրումի անկեղծ ու յուզիչ արտայայտութիւններէ վերջ, ճիշդ ժամուն մենք բոլորած էինք մեր մարտիկ ընկերներէն մէկուն սեղանին շուրջ

Մէկը միայն քանի մը ճերմակ մազեր ունէր, միւսները՝ երիտասարդ, կորովի կարգապահ ու հաւատաւոր։ Փասեր ու ապացոյցներ պէտք չէն բնաւ իրենց կուսակցական արժէքներ իշխելու համար, վասն զի բոլորն ալ գիտակից են իրենց ըրածին կամ ընելիքին։

Կուսակցութեան կոնակին դրուած ամէն տեսակի հարուածներուն ու հաջողներուն կոնակ դարձուցած են ու կը ըմբռնեն թէ ինչ կը սպասուի իրենցմէ։

Կեանքի բոլոր առպարէզներու, համբային ամէն տեսակ կազմակերպութիւններու չափանիշը դրած են եւ ի վերջոյ ընտրած են իրենց կուսակցութիւնը, փարած են անոր նուիրուած են անոր եւ իրենց ուխտը անձնազոհութեան սրբազան երդումով մը նուիրականացուցած։

Ժողով է։

Հարցումնե՞ր — որքան կ'ուզէք։

Ու յեղափոխական կրակը իրենց սիրտերու խորերէն մայթերու պատասաւ, կը փայլատակէն անոնց սեւորակ եւ առնական աչքերը։

Մարտի են կոչէ, պայքարի, յաղթանակներու, կ'ուզեն տեսնել Հայրենիքը ազատ ու միացեալ եւ սրտատրոփ կը սպասեն չէփորներուն մարտակոչ եւ չկահճելին սուրերուն։

Այո, այդպէս են մեր հին ու նոր ընկերները։ Անոնք սերտած են մեր վերջին յիսնամեայ պատմութիւնը, չեն ուզեր օրն իբրիկուն ընել յորանջելով, երկչոտ ու մեղկ արարածներու նման։

Չեն հաւատար օտար խոստումներու։ Գիտեն, չափած են իրենց զօրծ՝ իրենց իւրէայի իրականացման բոլոր ճամբաները, կը զգան ահաւորութիւնը իրենց սաստհճեան պարտականութիւններուն։

Ու չեն սոսկար։

Չեն խուսափիր, չեն կաչառուիր։

Լուրջ են իրենց ստամբխումները, խրատեցի են պահանջները, կատաղի են իրենց հայհոյանքները ու կռիւ, խորտակող՝ բազուկները։ Բայց կարգապահ են։

Մեր ցեղի պահպանման կատաղի ու կենսաբեր ցուլերն են, որ կը մօնչեն զործելու, ստեղծելու, շինելու տենչերով։

Կը զայրանան՝ այլ անուններով, խարդախ լծկաններուն ի տես։

Արդար է ցասումը, արդար է զարբայթը բոլոր խափանարարներու եւ եւ բոլոր վատերուն հանդէպ, որոնք անպատճառ օր մը հաշիւ պիտի տան դատարանին

Աշխատաւորներ են բոլորն ալ, մէկ մասը հեռու վայրերէ եկած։

Բերած են իրենց ծնողները, պզտիկները եւ մտերիմները։

Կը ճաշենք բոլորս միասին։ Արփհեւեւ ընկերներէն մէկը, երէցն ու մարտիկը այդպէս է փափաքեր։

Ընդարձակ սրահը լեփ - լեցուն է։

Ուրախութիւնն ու խանդավառութիւնը սահման չունին։

Անկեղծութեան եւ ընկերասիրութեան ոգին կը սաւառնի թեւատարած, այդ յարկին տակ, ուր նահապետական ընտանիքի մը թիւ պատկերացնող երախաներու խումբը, հպարտ եռօրոյթ կրծկալներով, կը ճըլլայ։

Հայկական խոշոր շրջանները հեռու այս մոռացուած կամ անծանօթ անկիւնին մէջ ալ բոյն շինած է Դաշնակցութիւնը, սակաւաթիւ գաղութի հայ ընկերներու սիրտն ու հոգին կապելով Հայաստանին, հայ երգին ու խօսքին, հայ տենչին ու իղձերին։

Կը զարմանամ, մանուկներու խումբը տեսնելով՝ կայտառ, ժիր ու գեղեցիկ, որ կը պճնուած հանգիստակայրին մէջ։

Մայիս 28ի տօնը կը տօնուի

Մանուկներու խումբը, կ'երգէ, շատերը կ'արտասանեն։

Զիս ամէնէն աւելի կ'ուրախացնէ ներկայութիւնը մեր թրքախօս հայրենակիցներուն։ Այրի՞ն մեր ընկերները, որ կրցած են հայ ծնողներու կապել մեր թրքախօս եղբայրները։

Երեսուն մանուկներէն հազիւ 5–6 ին ծնողքը հայերէն կը խօսին։

Մնացածները թրքախօս են, Ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն։

Ընկերուհի Արծուիկ Տատուրեանը, իր չորս երախաները եւ ընտանիկան զործերը վարելէ ետք, պարտք է համարեր իր հանգստի ժամերը ծրի տրամադրել թրքախօս երախաներուն հայ երգն ու խօսքը սորվեցնելու եւ յաջողած է։

Մէկ հայ կին կրցած է այդ գեղեցիկ զործը յաջողութեամբ պսակել։ Հապա ինչո՞ւ չեն յաջողիր հարիւրաւոր հայ կիներ, կանայք միութիւններ եւ Կ. Խաչի մասնաճիւղեր ու հայրենակցական բազմաթիւ եւ բազմաթիւ միութիւններ։ Շատ ունինք հայաշատ վայրեր ուր՝ հայ երգն ու խօսքը ցաւղ անծանօթ կը մնան մեր մատաղ սերունդը կազմող հարիւրակներուն։

— Տեղացիները զո՞հ են ձեզմէ։ Գաղտնախանը զրական է,

Սակաւաթիւ են հոս Հայերը, կ'աշխատին երկու զործարաններու մէջ։ Գործազրկութենէ ազդուած չեն։ Նոր զործաւորներ սակայն չեն ընդուներ։

Բնակարանի նախանձելի յարմարութիւններ ունին։ Ընտելացած են տեղական կլիմային, լեզուին, բարքերուն։

Կը մտածեն իրենց սեփական մատուռ – ժողովասրահ ունենալ։

Մթնոլորտը ամէն տեսակէտով մըխիթարական է հոս։ Կը ցաւիմ, որ հարկադրուած եմ այդ օրն իսկ բաժնուիլ։

×

Արլը փոքրիկ բայց սիրուն քաղաք է

Գաղթական Հայը հոս ալ վար դրած է իր տարագիրի ցուպը։ Քաղաքէն դուրս, ագարակներու մէջ, ցրուած են հայ չափահաս որբեր, որոնք բերուած են զանազան երկիրներէ, որբանոցներէ։

Նետուած են կեանքի գծնդակ եւ արհաւրալից ալիքներուն։ Զիրենք հոս նետողները անծանօթ են մեզմէ շատերուս։

Սակայն հայ որբերը կը ճանչնան, կ'անիծեն, ինչո՞ւ չէ կը հաչհոյեն իրենց հետ այնքան գէշ վարուողները։

Ֆրանսացիէ մը կը տեղեկանամ թէ ուր կը հաւաքուին Հայերը։ Կը մտնեմ Հայերով լեցուն սրճարանը։

Թանձր ու խեղդող ծուխի մը մէջ, անոնք միթնցուցած են իրենց կերպերին։

Կը խօսին բարձրաձայն, կը գոռան։

«Պլօթ»ը տիրական կերպով հարկադրած է որ գինիներ ու ցերեկ արճարաններու աթոռներուն գամուին։

Կը նային ինծի, մէկը կը փսփսայ — «Հայ է»։

Երիտասարդ մը, որ ներկայ եղած է Սալէնի Մայիս 28ի տօնակատարութեան, կը հրաւիրէ զիս իրենց տունը, հանդստանալու եւ երկաթուղիի սպասելու

Կ'ընկերանամ իրեն մինչեւ ուրիշ սրճարան մը։ Բացօթեայ սեղանի մը շուրջ կը նստինք ու շատ չանցած, ուրիշ Հայերով, հայ երիտասարդներով կը շրջապատուինք ու կը սկսի հայկական անխուսափելի, կուսակցական վիճաբանութիւնը

Տարէցները, «ինչուա պէտքէ» հոգեբանութեամբ լուռ են։

Երիտասարդները կը խօսին. կը կրկնեն Հօկի զեկավարներու խօսքերը, «Ծ. Հայաստանէն» փոխ առնուած «չինչ»ները ինծի հրամցնելով «Դաշնակցութիւնը, խումբ մը արբեւու դրամ առած, Հայաստան զրկած է, որպէսզի Հայաստանէն փախչին եւ «Ցառաջ»ը յօդուածներ ու թղթակցութիւններ գրէ Հայաստանի կառավարութեան դէմ»։

Դաշնակցութիւնը միացած է «կապիտալիստ երկիրներու զործաւորներուն հետ եւ գաղտնի պայմանագրութիւններ կնքած է որբերը ի նպաստ իրեն շահագործելու համար»։

Հայ մարդը առանց կռիւի չի կրնար տեսնել ու լսել այս զմբախտ սպարը

Բայց, կորսուած չեն բոլորովին։

Կը լուսաբանուին մտերմիկ խօսակցութեամբ։ Կը յուսադրեմ զիրենք, կը գնահատեմ իրենց հայրենասիրութիւնը։

Կը թելադրեմ շըլլալ միակողմանի, եւ կարդալ, սորվիլ, մտածողութեանց սիրտով

Անկեղծ, հայրենասէր երիտասարդներ են, արժանի հետաքրքրութեան եւ զուրգուրանքի։ Հօկի խարդ շրջապատն է որ կը թունաւորէ իրենց հոգին։

Բայց, ո՞վ է յանցաւորը…

ՄԱՐԱՑՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՉՈՒՐԻԱՅԷՆ

Ընտրական պայքար

ԽԱՐԲԻՆ, 20 յունիս — Ցունիս 11ին տարեկան ընդհ. ժողովը սրոցաւ Հայրենակիցներու զործունէութեան մեջբ, վերջնապէս հասկցնելով վարչական ընտրութեան կարեւորութիւնը։ Անոնք գլուխ գլխի առած հրապարակ բերին ընտրելիներու ցուցակ մը, մէտ 120ի մէջ 87 քուէ ապահովելով։ Նախաձեռնարկն էր վարչութեան փոխ – նախագահ՝ Գ. Ս. Գրձիկեան՝ հանդերձ մասնակցութեամբ Գ. Գ. եղբ Սաֆարեանններու, Վանօ Ցակորեանի, կանանց միութեան զործադիր մարմնի անդամուհի Տիկ. Վ. Չիթծախեանի եւայլն։

Նորընտիր վարչութեան կազմը մեծյոյս կը ներշնչէ յաջող եւ արդիւնաւէտ զործունէութեան տեսակէտէն, քանի որ կազմի մէջ են ինչպէս հայ նոյնպէս օտարներու աչքին հեղինակութիւն վայելող հայրենակիցներ։

Ցաւալի եւ տարօրինակ էր Երիտ. միութեան բռնած դիրքը Ընտրելիներու ցուցակ մըն ալ անոնք մէջտեղ բերին, սակայն հասատանցին որ խակ են հանրային կեանքի մէջ կամ ուրիշ ներքին հաշիւներ ունին։

Նախ՝ ընտրելիներու համաձայնութիւնները չառած, կազմուած էր ցուցակը եւ յետոյ իրենց ցուցակը անցնելու համար ոչ մէկ ձեռնարկ էր եղած։ Ըստ երեւոյթին վստահ իրենց ամբոխավարութեան վրայ, կը յուսային պաղշոտուքներով եւ անուանարկութիւններով չկզրկացնել շատերը եւ այդ կերպով անցընել իրենց մարդիկը։ Բայց այս անգամ հաստատակամ մնացին ժողովականները եւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, 62 ձայնով, 16 ձեռնպահ (Երիտ. միութիւն) եւ մէկի դէմ գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցան Բժ. Ս. Մղոյեան, Ե. Ասպետեան, Զ. Աւետիքով, Ս. Գրձիկեան եւ Ց. Կասիչեան, փոխ անդամներ — Տ. Սողոյեան, Ց. Ցակոբեան եւ Լ. Սարգսեան։ Վերստուգիչ մարմին իբրաւստն Վ. Բէգ —Աւշարով Ա. Մելիքով եւ Առեւտրական գիտութեանց պսակաւոր՝ Ց. Նազուպեան, փոխ անդամներ — Ա. Թէյմուրազով եւ Գ. Սարգսեան։

Ակամայ հարց կը ծագի թէ մինչեւ օրս ի՞նչ դրական եւ շօշափելի զործ է կատարած Երիտ. միութիւնը եւ ի՞նչ արդիւնքի է հասած։ Եթէ երբեմն հաւաքոյթներ եւ ժողովներ են ունեցած, այդ ալ եղած է հասարակութեն հետու եւ տեսակ մը զաղտնի բնութեամբ ցուցնելու համար իր գոյութիւնը

Եթէ լուրջ ընդդիմութեան թարկութի, որդարանդայու ոչ մէկ չեն ունենար։ Ան այժմ կը խոր յուսալով, որ նորընտիր վարչութիւնը իր հեղինակութեամբ եւ ութեամբ կը վերակազմէ երաշտութիւնը, վերամշակելով ներքին կանոնադրութիւնը։

Նորակազմ կանանց միութիւնը ալ կայ, բարեգործական նպատակ հիմնուած։ Հակառակ շարք մը չընդունիլներու, միութիւնը զործունէութիւն ցոյց կուտանոնց մանրամասնութեանց մէջ լու, ամառուան արձակուրդին բացուած մարզարան – խաղ հայմանուկներուն իրենց մայրենի ուով գէթ օրը քանի մը ժամ պատեհութիւնը անփոխարինելի սայութիւններ են

Նորընտիր վարչութեան մէկն ալ բանիրուն եկեղեցական հրաւիրելու խնդիրն է։ Էջմիածինտարուած զիմումները ցարդ անպատասխան են մնացած։

Ընկ. Փօղոս Այանեան

(ՓՈԽԱՆ ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ

Վիէն — Երիտասարդ եւ կեանք մը եւս խամրեցաւ օտար քի տակ, հայրենիքի կարօտը Հայիւ 36 գարուններ բոլորած, Փօղոս Այանեանը յաւիտենական կեց աչքերը յաւէտ հին, Վիէնի հիւանդանոցին մէջ, ձգելով ալ երկու որբուկներ։

Հայ ժողովուրդը այս վերջին նամեակին հազարաւոր երիտասարդ ներ ցուրտ հողին յանձնեց, օտար երկինքներուն տակ, զանազան հիւանդութիւններով, որոնց մասին, լսած եւ պաղափար անգամ չունէր մեր հայրենիքին մէջ։

Կ'իյնան ամէն օր հատ-հատ, նան տերեւներու նման եւ բոլոր գրեթէ երիտասարդ արեւ կեանք ձգելով այրիներ, որբուկներ որոնք մնան թշուառութեան ճիրաններ մէջ։ Քանի-քանիներ արձանագր են այս էջերուն մէջ, քանի-քանիներ խումբով գրուած նամակները դայինք զարձնալ այս էջերուն դրկուած զանազան հիւանդանոց բէ։ Շատերը այցելու մը, խօսք սաղ մը անգամ չունին…։

Աչտաարիկ երիտասարդ ատեծխման ընկեր մը, որ մինչեւ վեր վայրկեան իր առողջ եւ հուժկու կմին շնորհիւ ոչ մէկ տկարութիւն զգար։ Բայց ցաւը իր բոյնը դրած ամխանիր, թերեւս տարիներ առաջ կործքին տակ Վէրք մը դրած էր առանցքին վրայ, եւ կարծ կը պայթի։ Այն ժամանակ ցաւը կը զգայ, բժիշկ կը կանչուի հիւանդանոց կը փոխադրուի, գործողութեան կ'ենթարկուի երկու անգամ, բայց անօգուտ. վէրքը մահացու էր բժիշկները ոչ մէկ յոյս չեն ուն Ութիւրդ օրը յաւիտենական կը փակէ իր աչքերը, խոր սուգի մատնելով այրին, պզտիկները, հայրենակիցները, ընկերներն ու վերջապէս բոլոր ծանօթ շրջանակը։

Ընկ. Փօղոս Այանեանը այն երի սարդներէն էր, որոնք վրէժով հայրենասիրական խոր զգացումով տոգորուած, կը հաւատան մեր ուան յաղթանակին։ Իր մահով ժողովուրդը եւ մասնաւորապէս Դաշնակցութիւնը կորսնցուց իր գոյն զինուորներէն մէկը։

Թանկագին ընկեր, այն օրէն է որ մարմինդ ցուրտ հողին յանձ ցինք, անցած է 12 օր ու ես քանի ի անգամ է որ գրիչը ձեռքս կ'առնի քանի մը տող գրելու համար, անկարող կը զգամ գրելու չարժեր Երբեք աչքիս առջեւէն չի հեռա այն երկար սօսի հասակդ, կ'երեւ կայիմ թէ մեր «Ակումբ» Ակումբ մէջն ենք, կանգնած ես սալքի ու աչքերդ յառած դէպի մեր նաւ տակ հերոսներու նկարները, կախուած են շարք – շարք կողմն ի վար, ահա պղպջաւոր նման դին մէջ բաղուկդ շարժելով ու մած երկաթի բռունցքդ, որ կը ջեռ.

Ա՛խ, պիտի ըլլա՞յ արդեօք օր որ մենք ալ առանց նման զինուած զորաւոր թշնամին հետ ճակատ հակառակ դանք, կռուինք ու մեռնի մեր հայրենիքին համար։ Երանի՜ սոնց, վախնամ մենք այսպէս ղեր նանք ու անպատիւ մահ ունենանք

Այո, Թանկագին ընկեր, ես ալ ղի հետ Հազար երանի կուտամ անոնց

[illegible]

...ոզմ ծանօթ ու ընկերական շրջանակի մէջ, եւ մինչեւ այսօր ալ մենք չենք հաւատար թէ զուն յաւիտենական քնով փակած ես աչքերդ: Դուն սիրուած էիր բոլորին — բոլորին կողմէ, սիրելի ընկեր, քու հայրենասիրական վեհ գաղափարներով ու զգացումներով.

Թող յիշատակդ անշէջ մնայ մեր սիրտերուն մէջ ...

⁂ Ծարաքալու ընկեր բնիկ Կէմէրէկցի էր (Սեբաստիա), ծնած՝ 1897ին: Զաւակն էր համեստ եւ հայրենասէր ընտանիքի մը: Հայաջինջ սարսափներուն, ինքն եւս չատերուն նման ծնողքը կորսնցուցած էր եւ շրջիկ որբը մէկ չէրքէզ բարեկամին ապաստանած էին չորս եղբայրներն ալ: Ֆրանսա եկած էր 1924ին, եղբայրներուն հետ միասին: Իրմէ առաջ նոյնպէս դժբախտութիւնն ունեցած էր կորսնցնելու երկու երիտասարդ եղբայրները մէկը 21, իսկ միւս 19 տարեկան: Անդամակցած է Հ. Յ. Դ., 1925ին Լոբէթի մէջ, ինքը գնելով այնտեղի կազմին հիմքը: Այդ օրէն ի վեր շարունակ հաւատարիմ անդամը մնացած էր Դաշնակցութեան: 1930ին Լոբէթէն եկած էր Վիէն ու ամուսնացած: Թաղումը կատարուեցաւ յուլիս 7ին առտուն Վիէնի գերեզմանատան մէջ: Հակառակ աշխատանքի օր ըլլալուն որ չատ մը ընկերներու եւ բարեկամներու հրաման չէր տրուած թաղումին մասնակցելու, դարձեալ ստուար եւ երիտասարդ բազմութիւն մը հետեւեցաւ դագաղին մինչեւ գերեզմանատուն: Գերեզմանին վրայ գրուեր դամբանական մը կարդաց իր ազգականներէն Գ. Վ. Հովիւեան: Ընկերոջ գերեզմանին վրայ զետեղուեցան 12 ծաղկեպսակներ, Հ. Յ. Դ., իրենց Հայր. Միութեան, իր աշխատած գործարանի բանուորներուն, խորհրդէին հայութեան, Լոբէթէն եւ Գէլֆօռէն ազգականներուն եւ հայրենակիցներուն, իսկ մնացածները զանազան անհատներու կողմէ:

Ն. ԳԱԼԷ

ԼԵՒՈՆ ԺԳ.

—..—

Թերթերը երկրորդ անգամ ըլլալով գրեցին առասպելական յուր մը «Լուսինեան վերջին չառաւիղը» մասին, իբրեւ թէ՝ «Պարսկաստանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ պզտիկ պետութիւն» մը՝ «Ֆորասանի թագաւոր Լեւոն ԺԴի որդին՝ Գուիտոն Լուսինեան», մեռած է Միլանի մէկ հիւանդանոցին մէջ:

Ասկէ իբր թէ «վերջին չառաւիղն ըլլայ Կոմնենեաններու, որ հաստատեցին Գաւալիսինոյ թագաւորութիւնը»:

Կը զարմանամ, թէ Ֆրանսական յարգհամարուած թերթեր՝ արձագանգը եղած են այս անհեթեթ առասպելին:

Նախ՝ Խորասանի թագաւորութիւն գոյութիւն չէ ունեցած, եւ «Լեւոն» մը չէ թագաւորած հոն:

Երկրորդ՝ Լուսինեան թագաւորներու կարգին «Լեւոն» մը գոյութիւն չունի, այն ալ՝ «Լեւոն ԺԴ.»??? Միակ Լուսինեան Լեւոնը՝ Հայոց վերջին թագաւորն է, որ երկու անհարազատ զաւակ ունեցած է, մէկը՝ քահանայ, հետեւաբար ամուրի եւ անզաւակ, միւսը՝ զինուոր, որուն հետքը կորսուած է իսպառ:

Երրորդ՝ Կոմնենեանները ծագում առած են Գաւիլակոնիոյ (ոչ թէ «Գոսալոնիոյ») մէջ, բայց ո՛ր եւ է կապ չունին Լուսինեաններուն հետ:

Եզրակացութիւնը ձեզի կը ձգեմ:

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ՀԱՏԻԿ-ՀԱՏԻԿ...

Անցեալ շաբաթ օտար հողին յանձնեցինք երիտասարդ մը եւս Սարգիս Քիւթնէրեան, 28 տարեկան, Պարտիզակի Քիւթնէրեան ընտանիքէն:

1915ի սարսափներուն Սարգիս իր ծնողքին հետ կ'աքսորուի դէպի անապատ եւ ծնողքը կորսնցնելով կը մնայ առանձին: Պատերազմէն վերջ կը վերադառնայ իր ծննդավայրը՝ Պարտիզակ: Քեմալական զրաւումէն յետոյ կ'անցնի Ֆրանսա, ուր կը յաջողի առեւտրական գործ մը հաստատել եւ ամուսնանալ:

Հանգուցեալը կը թողու այրի կին մը:

Այսպէս ուրեմն, մեր տարագիր երիտասարդները հատիկ – հատիկ կը հալին այս օտար ափերուն վրայ, թունաւորուելով ծուխէն եւ միջավայրէն:

Իսկ մենք օրը իրիկուն կ'ընենք ներքին վէճերով ...

Գնդեցիկ

Հակասէմական պայքար Սելանիկի մէջ

—.—

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ԱՐԻՒՆՈՏ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԸ

Սելանիկի «Մաքէտոնիա» թերթը ժամանակէ մը ի վեր բուռն պայքար մը կը մղէ Հրեաներուն դէմ: Բայց մինչեւ այսօր, անոր մղած հակահրէական պայքարը ունեցած չէր այնքան բուռն բնոյթ, որքան այս վերջին օրերու ընթացքին: Յուլիս 7ի թիւին մէջ «Մաքէտոնիա», չորս սիւնակի վրայ զետեղած է խմբագրական մը հետեւեալ խորագրով.— Հրեաներ, պատերա՞զմ կ'ուզէք,— պիտի ունենաք»... Ծախրանալէ վերջ Սելանիկի Հրեաներուն հանրապետականներու եւ գաղթականներու դէմ բռնած դիրքին վրայ եւ զայն վտանգաւոր ու դաւաճանական գտնելով Յունաստանի ապահովութեան ու չահերուն համար ու նաեւ գրգռիչ գաղթականական կանգուածին հանդէպ, «Մաքէտոնիա» կը յայտարարէ.—

«... Ուրեմն, այսպէս հրէական այս ձեռնարկներու առթիւ գոյացաւ մեծ անդունդ մը մեր եւ Սելանիկի 60,000 զաւադիր Հրեաներուն միջեւ, անդունդ մը՝ զոր անկամրջելի դարձուց անցեալ օրուան ընտրութեանց առթիւ անոնց բռնած ընթացքը, երբ անոնք եւ 3000 հրեայ համայնավարներ քուէարկեցին ի նպաստ Ծալտարիսի մարդասպանական կառավարութեան: Այլեւս բաց է բաց, Հրեաները թշնամական դիրք մը բռնեցին ամբողջ հանրապետական աշխարհին դէմ:

Պէտք է որ այլեւս բանենք բաց ու յստակ: Սելանիկի Հրեաներուն հետ կը գտնուինք պատերազմական վիճակի մէջ: Քանի որ այնքան գրգռիչ կերպով դուրս եկան իրենց խրամներէն այս դաւադիրները եւ յարձակեցան գաղթականներու դէմ, մեր կողմէ գթասրտութեան մը յոյսը պէտք չէ ունենան: Քանի որ այնքան բացայայտօրէն յայտնեցին իրենց թշնամութիւնը հանրապետականներուն դէմ, թող այլեւս չսպասեն որ պիտի ներենք իրենց դաւադրութիւնը: Մեզի դէմ վասօրէն պատերազմ հռչակեցին, եւ որովհետեւ գրգռութեան նշաւակ ըլլալէ վերջ նահանջելու սովորութիւնը չունինք, կ'ընդունինք անոնց կոպիտ ու ամբարտաւան գրգռութիւնը եւ կը գրաւենք այն դիրքը, որ անհրաժեշտ է այս դժոխային Հրեաներուն, այս առնէլի սատարներուն դէմ, որոնք դաւադրութեանց ու վատութեանց մէջ միայն ապրիլ սորված են:

Մեր պնակները կը պատենք անոնցմէ: Եւ ապագային պատահելիքներու պատասխանատուութիւնը մեր վրայ չէ որ պիտի ծանրանայ: Հրեաները ուզեցին այսպէս եւ անոնք հետամուտ եղան որ երկու թշնամի ճակատներու բաժնուինք: Անոնք կը հետամտին բռնաջնջել բոլոր գաղթականները ու տեղացի եւ հին Յունաստանցի բոլոր հանրապետականները: Եւ մենք պիտի աշխատինք բոլոր միջոցներով, որպէսզի զանոնք անվտանգ դարձնենք:

Անոնք ուզեցին պատերազմ եւ անոնք հռչակեցին զայն ամօթալի եւ անարգ կերպով: Մենք չէ որ զղջացած դուրս պիտի գանք այս անողոք պայքարէն, զոր պիտի մղենք մինչեւ վերջ: Արդէն անգամ մը յաղթեցինք անոնց, մարդասպաններու կառավարութեան հետ զինակցած ըլլալով հանդէպ: Պիտի ճզմենք զանոնք նաեւ պայքարի նոր եղանակով, զոր պիտի մղենք անոնց դէմ, անողոք կերպով եւ առանց խարեկցութեան: Անոնք այսօր կը փչեն գաղթականական քանի մը փարանկաներ եւ կը յարձակին գաղթականական թաղամասերուն վրայ:

Փլցուած ամէն մէկ գաղթականական փարանկան պիտի հատուցուի հրէական ափարթմանով մը եւ գաղթականի մը կամ հանրապետականի սեւ է քաղաքացիի մը ենթարկուած խոշտանգումը պիտի վճարուի այնպիսի ձեւով մը, զոր Հիթլէրն իսկ չէ կրցած երեւակայել: Պատերա՞զմ կ'ուզէք հանրապետական աշխարհին դէմ, Հրեաներ: Պիտի ունենաք զայն: Այս պատերազմէն սակայն, կը հաւատանք ձեզի, դուրս պիտի գաք ոչ միայն վնասուած, այլեւ ոչնչացած: Կ'երդնունք որ մինչեւ ծայրը պիտի կատարենք մեր այսօրուան բառերը ձեզի: Երկիրը պէտք է մաքրագործուի օտարներէն եւ ամէնէն առաջ ձեզմէ, որ ոչ միայն օտարներ էք, այլեւ չար դաւակիրներ, ու մարդասպանական հարուածներ կը հասցնէք մեր հայրենիքին ու մեզի դէմ: Աշխարհի վրայ ոչ մէկ ուժ ի վիճակի պիտի ըլլայ զսպելու մեր պատժող ձեռքը: Ծակատամա՞րտ ուզեցիք: Պիտի ունենաք զայն, անօրէն Հրեաներ: Ու կը հաւատանք ձեզի, որ այս ճակատամարտին մէջէն դուրս պիտի գաք ողորմելի քուրջի մը պէս, երթալու համար հոն, ուր Ցիոնը կը սպասէ ձեր պիտի հասնիք:

⁂ Մակեդոնիոյ կուսակալ Պ. Տրպակուժիս իր ներկայութեան ընդունելով օրագրողները բրաւ հետեւեալ յայտարարութիւնները.

— Որոշած ենք վերջ մը գնել Հրեաներու եւ գաղթականներու դէմ ուղղուած յօդուածներու հրատարակութեան, թերթերու մէջ: Ընդհ. դատախազութիւնն ալ իր կարգին միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, եթէ նըրեք իսկ վերջ չգտնեն իրերակերութեան այդ կոչերը: Նմանապէս, տրականական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին այն բոլոր անպատասխանատու կազմակերպութեանց դէմ, որոնք պիտի ուզեն խառնուիլ անդորրութեան հակիչ իշխանութեանց գործերուն: Որ եւ է ինքնադատաստան պիտի ճզմուի անողոք կերպով:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Օր. Հայկուհի Տամլամայեան անցած շաբթու մեծ յաջողութեամբ աւարտեց Փարիզի Ատամնաբուժական վարժարանի դասընթացքը: Բացի վարժարանի քննութիւններէն, օրիորդը մասնակցեցաւ նաեւ բժշկական համալսարանի պետական քննութեանց, որոնք չատ խիստ են եւ չատ քիչերը միայն կը յաջողին: Օր. Տամլամայեան այդ քննութիւններն ալ յաջողութեամբ բանուց արժանանալով քննիչ մարմնի գնահատանքին եւ ստացաւ պետական վկայական (Diplôme d'Etat) իբրեւ վիրաբոյժ – ատամնաբոյժ (chirurgien – dentiste):

Ս.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆ ՈՒ ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ

— :-: —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը ռետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յուլիս).

— «Նոր ստացանք «Յառաջ» Մատենաշարի Ա. հատորը, երիտասարդ գրագէտ Շաւարշ Նարդունիի հէքեաթներուն եւ արձակ բանաստեղծութեանց հաւաքածոն («Մեղեդիներ, Մեղեդինե՛ր...»): Միեւնոյն Մատենաշարը, ասկէ ամիսներ առաջ լոյս ընծայած էր Փ. Միքայէլեանի «Արե՛ւ, Արե՛ւ» վէպը: Արժէքաւոր գրքեր են երկուքն ալ եւ կ'երթան ճոխացնելու հայկական նորագոյն գրականութեան փոխր ժառանգաբանը:

Շարք մը ուրիշ նոր հրատարակութեանց կողքին եւ այս երկու գրքերը, վստահ ենք, հոգեկան բաւարարութիւն պիտի տան մեր գրասէրներուն եւ առիթ մը պիտի հանդիսանան միանգամայն գնահատանքի խօսք ուղղելու մեր երիտասարդ գրողներուն, որոնք, հեւասպառ կեանքի մը ընթացքին եւ սպառիչ ստահոգութեանց ներքեւ իսկ կը յաջողին ոչ միայն բան մը ստեղծագործել, այլեւ իրենց այդ ստեղծագործութիւնները, ծանր զոհողութեանց գնով, դարձնել հանրային սեփականութիւն: Որովհետեւ — ինչո՞ւ չըսել — հայկական ապերախտ եւ արձակունակ իրականութեան մէջ, գրական բովանդակութեամբ գրքերու հրատարակութիւնը ուղղակի հերոսութիւն է, եթէ ոչ... «յիմարութիւն»: Ո՛չ հեղինակներուն եւ ո՛չ ալ հրատարակիչներուն անծանօթ է այն ճակատագիրը, որուն դատապարտուած է հայ գիրքը, ի յառաջագունէ, դեռ մամուլին չյանձնուած: Անոնցմէ՛ն չատ են՝ մեծ զոհողութիւններով ու ակնկալութիւններով լոյս ընծայուած հատորները, որոնք սակայն դեղնած են դարակներու փոշիներուն տակ: Եւ այնքա՛ն թարմ են վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին լոյս տեսած այլ չծախուած զանազան հրատարակութեանց նախընթացները, որ չէ կարելի հերոսութենէ կամ «խենդութենէ» զատ ուրիշ բառով մը որակել մեր գրողներու գիրք հրատարակելու ձեռնարկները: Ու չէ կարելի, հետեւաբար, չգնահատել զանոնք իրենց այդ հերոսութեանց համար:

Տպարանական կեանքին չուրջ զաղափար ունեցողը միայն կրնայ հաչուել, թէ քանի՜ կը նստի պրակի մը հրատարակութիւնը հրատարակիչին համար, մանաւանդ Արեւմուտքի մէջ, ուր այնքան սուղ կը վճարուին հրատարակչական աշխատանքն ու նիւթերը: Պալքաններու մէջ եւ առհասարակ ամէն տեղ, ուր դրամանիշները արժեզրկուած են, գրքերը կը հրատարակուին համեմատաբար աժան պայմաններով: Հակառակ ասոր սակայն, հայ հրատարակիչն ու հեղինակը իրենց գիրենք կը գտնեն խոշոր հարցականի մը առջեւ, երբ կ'ուզեն գիրքի մը հրատարակութեան ձեռնարկել: Որովհետեւ կը խորհին, թէ ոչ միայն չահ չպիտի ձգէ իրենց բազմածախս ձեռնարկը, այլեւ ապահովաբար վաճառումի չպիտի զացէ ըլլալիք ծախքը:

Հայ գրքին հանդէպ հայ հասարակութեան ցոյց տուած այս ընթացքը ունի անչուշտ իր պատճառները, զորս կարելի է միշտ մանրամասնել ու բացատրել: Կարելի չէ սակայն արդարացնել զանոնք: Կարելի չէ արդարացնել, որ խիփիւռ աշխարհիցրուած 800,000 Հայերու մէջ դժուար բան մը ըլլայ իւրաքանչիւր հրատարակութենէն 800–1000 օրինակ գրքի սպառումը առանց մասնաւոր ճիգի, առանց աղերսանքի: Կարելի է սակայն բսել, որ Հայը ընթերցասէր չէ, որ անիկա, հաճոյքի համար վատնած դրամին մէկ տասներորդն իսկ կը զլանայ հայ գրքին, որ աւելի կը սիրէ ձրիաբար վայելել հայկական հրատարակութիւնները, եւն. : Այս բոլորը ճիշդ են: Որովհետեւ, եթէ ճիշդ չըլլային, եթէ հայ ընթերցողը խղճմտօրէն վերաբերուէր հայ գրողի պահանջին ու խրատուն, գրքի տագնապը այսքան սուր բնոյթ չէր ունենար մեր իրականութեան մէջ:

Ահա թէ ինչու «հերոսութիւն» կոչեցինք նոր գիրք հրատարակելու ձեռնարկները մեր գրողներուն, որոնք, յաճախ, իրենց մտքի ու աչքի լոյսին վերջ, իրենց նիհար քսակն ալ կը պարպեն ի փառս հայ գրականութեան...»:

ԹՐՔՈՒՀԻԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԵՐ ԶԻՐԱՐ ԿԸ ՍՊԱՆՆԵՆ

—.—

Պուէնոս Այրէսի Արմենիա թերթը թղթակցութիւն մը ստացած է Մոնթէվիտէօյէն, որուն ամփոփումը կու տանք ստորեւ.—

Յունիս 4ի կիրակին խումբ մը Հայեր որ իւրացուցած են թրքական ձեւի բարքեր եւ զանոնք կը չարունակեն նոյն իսկ հեռաւոր երկիրներու մէջ, արճարանի մը մէջ քէյֆ կը սարքեն: Մինչեւ կէս գիշեր բոլորովին արբենալէ յետոյ, ուզելով կին ալ խաղցնել, ինքնաշարժով կ'երթան Այնթապցի Յովհան Թօփալեան անուն 29 տարեկան՝ ամուրի երիտասարդի մը տունը ուր կը գտնուէր քառասնամեայ հանրածանօթ թրքուհի մը՝ իբր սիրուհին յիշեալին:

Թօփալեան կը հիւրասիրէ զանոնք, բայց գինովները թրքուհին կը պահանջեն որ միասին տանին:

Ահա կռիւը կը սկսի: Դրացիները համբելով գինովները թէեւ դուրս կը հանեն, բայց Թօփալեան խոշոր դանակ մը առնելով կ'ուզէ հետապնդել իր սիրուհին պահանջողները: Բայց ահա ատրճանակի հինգ գնդակներ դիտապաստ գետին կը փռեն զինքը: Թօփալեան հիւանդանոց տարուելէ յետոյ կը մեռնի, մայր մը թողլով Պէյրութի մէջ:

Ոճրագործը՝ Արթին Գաճիկեան ձերբակալուելով կը խոստովանի ոճիրը եւ կը բանտարկուի: Իսկ իր ընկերը Թուրքն Պէկեան եւս կը ձերբակալուի:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

Հայ երիտասարդ մը, Լեւոն Սուֆիասեան, 19 տարեկան օրյուլիս 14ի տօնին առթիւ Թուլոն գացած էր, անհետացած է քանի մը օրէ ի վեր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԹԱԼԱՀՈՎԻՏ

—.—

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Այդ երկու լեռնարնակ գիւղերու Հայերը այնպիսի բարբառ մը կը խօսին որ ոչ մէկ գաւառի Հայութեան լեզուին չի համապատասխաներ: Այդ բարբառ իրենց առեղծագործութիւնն է, որ կը կարօտի ուսումնասիրութեան.

Ոչ չէ հանդիպած պատմութեան այն մէկ ճիւղէն որ կը կոչուի Թլայ Պաղին, կամ փոխադարձաբար՝ Պաղնայ Թիլ: Այսօրնայ Հայկազնեան իշխաններու բնակավայրն է եղած: Եթէ այսքանը գիտենք, ուրեմն այդ գիւղերը պատմական բացառիկ դէմքերու սերունդէն են:

Դաշտային չարքին վրայ կ'իյնան Թիլ Թրեխ, Նաճարան գիւղերը, հայքիւրա խառն. Հազիւ 35էն 40 տուն բնակչութիւն ունին. Այսքան է Աշմուշատի կողմի Հայերու թիւը, բայց այսոնց աւելի որակն է որ արժէք ունի քան քանակը: Վերի գիւղերու ժողովուրդը աւելի առնական, խրախտ եւ անկեղծ է, բարեհամբոյր ու հիւրասէր: Հակառակ քրիստոնէական խոր հաւատքին, աւելի ցայտուն է հեթանոսական դիծը, որ քրիստոնէական խօչ ինչ տօներու մէջ կը պատրաստուի: Հեթանոս հայերու սովորութիւնները անփոփելի հետք թողուցած են Բալուի ժողովուրդին մէջ, մանաւանդ Աշմուշատի կողմը: Մինչեւ այսօր գիւղի ժողովուրդը կը չարունակէ հաւատալ այգերու, աղբիւրներու եւ «փերիներու»: Ծննդաբեր կնոջ անուրին մօտ քառասուն օր մոմ կը վառեն եւ կը հսկեն, որպէսզի չըլլայ թէ ալքերը գան երախան գողնան եւ մօրը նեարդը քաշեն ուտեն իրենց պղինձէ ժանիքներով եւ երկաթէ մագիլներով: Տօներու, խրախճանքի սովորութիւններն ալ աւելի հեթանոսական են քան քրիստոնէական: Օրինակ՝ Վարդավառ, Տեառնընդառաջ (մելէմէթ): Մեկլեքին տանիքին վրայ հակայ խարոյկ մը բարձրացնելով դրի փայտերէ, որ մշտադալար է եւ կը նման եղեւինի, կը վառեն եւ բոլորտիքը շուրջպար կը դառնան: Կապոյտ տուութեան մէկ ձեւը չէ՞ այս, փրկուած՝ Լուսաւորիչի անդութ հարուածէն.

Բալուի աւանդութիւնները չատ խոր են եւ դժուար է անոնց մեկնութիւնները տալ: Կան հեթանոսական սովորութիւններ որ քրիստոնէական քօղին տակ պահուած են: Ուր որ նահատակ բարեպաշտ մը ինկած է ազգին եւ քրիստոնէութեան համար, կ'ընկալուի «հրաշագործ սուրբ»: Հայ թէ քիւրտ զանազան հիւանդութիւններու բժշկութեան համար կը դիմեն անոր չիրմին, դոյլով ջուր կը տանին եւ նահատակին գերեզմանին քարին վրայ լեցնելով կ'առնեն, որպէսզի մարմնաւոր հիւանդութիւններէ բուժուին: Կան ծառեր եւ աղբիւրներ որոնք մէկ մէկ սուրբերու անուններով կը կոչուին: Յաճախ մարդիկ երբ կը հիւանդանային կամ հաչմանդամ կը դառնային, եւ կամ անզաւակ մնային, կ'ենթարկուէին, կը վերագրէին սուրբերու վրէժխնդրութեան: Կը կարծէին թէ ենթական անոնց քովէն անցած ատեն երկիւղ չէ խաչակնքած, կամ ծառէն ճիւղ մը փրցուցած է եւ սուրբը զայրանալով այդ պատիժը տուած է:

Բալուցիները ընտանեկան յաջողութիւնները եւ ձախորդութիւնները կը վերագրէին թաքուն ուժի մը որ իրենց տան մէջ կը բնակի: Եթէ մէկը զայրանար դժբախտութեան եւ ձախորդութեան մը պարագային եւ ինքն իրեն քրթմնջէր, պիտի ըսէր տանը «պէրէքէթն է փախեր, «Տէօվլէթ» չունինք, Տէօվլէթնիս երես դարձուցած է մեր օջախէն»: Նոյնպէս եթէ երախայի մը կամ մանուկի մը բարկանային, կ'ըսէին.— «Պէտավլաթ» զաւակ, «խէրսուղ» յօճուխ, քու երեսէդ տանը տէօվլէթը փախաւ, պարաքեաթը կորեցաւ:

Ոմանց «տէօվլաթ»ը եղջիւրաւոր օձ մը կ'ըլլար: Ուրիշ մէկու մը համար տարբեր կը ներկայանար, ամբողջ կանանչ հագուած, գլուխը կանանչ «քիլաղայով» եւ ապարոշը կանանչ, աչքերը կանանչ, մօրուքը ձիւնի պէս ճերմակ որ մինչեւ գօտին կը հասնի: Եւ այս երեւակայական «տէօվլաթ»ը կը բնակէր մառանը, եւ պահուած կ'ըլլար դինու կարասին կամ ձաւարի փեթակին ետեւ:

Այս առասպելական ոգիները կամ եղջիւրաւոր օձ–տէօվլաթները նոյնպէս կ'այցելեն ախոռները եւ մարագները, կը հետեւին տանտէրներուն եւ ծառաներուն ընթացքին: Կը դիտեն անոնց վարքն ու բարքը: Եթէ պատահիր կենդանիներուն եւ արջառներուն լաւ խնամք չտանին, եթէ անոնց աղբը չմաքրեն, «տէօվլաթ»ը չպիտի մնայ, որ երիտասարդները իրենց փափաքին հասնին, իրենց սիրած աղջիկը առնեն: Բայց վա՜յ է եկեր այն մարդուն որ անսանձական կիրքի մեղքին մէջ կը գտնուի, այդ տունը այդ օրը մոխիր կը դառնայ եւ այդ տան «պէրէքէթ»ը պիտի փախի եւ մարդոց անէծքը զայն քարէ քար պիտի զարնէ:

Բալուցիներու ընտանեկան բարքերն ալ չատ խիստ էին, ինչպէս հայկական միւս գաւառներուն մէջ:

Այս տեսակէտէն Աշմուշատցիները աւելի մոլեռանդ էին: Արածանիի միւս ափը, այսինքն արեւմտեան հիւսիսային կողմը կիները քիչ մը ազատամիտ էին եւ համարձակ: Թերեւս այդ շրջանի անոնց ազատարդոց պանդխտութիւնն է պատճառ որ քիչ մը լեզու գրած է անոնց բերանը, որովհետեւ այն կողմի ազատարդիկ յաճախ Պոլիս, Կիլիկիա, Ամերիկա կը մեկնէին եւ կը վերադառնային ազատմիտ գաղափարներ բերելով: Մինչդեռ Աշմուշատի ենթակայ թեմերը երբեք պանդխտութիւն չէին երթար: Ոչ թէ հեռու երկիրներ, այլ մինչեւ Խարբերդ եւ Տիգրանակերտ իսկ չէին երթար աշխատելու: Բացի Պաղին եւ Սրին գիւղերէն որոնք հող չունէին որ հերկէին, այլ լաւ արհեստաւորներ էին և սախպուած էին դուրսի չուկայէն ապրուստ ճարել: Մանաւանդ լաւ «խողարճի» էին, դոյլեր եւ փայտէ ինչ ինչ ամաններ կը շինէին: Ասոնք էին որ առաջին անգամ Ամերիկայի ճամբան բռնեցին եւ նոր աշխարհէն հրաշալիքներէ եկան պատմեցին: Սակայն ասոնց ընտանեկան կեանքը ոչ մէկ փոփոխութիւն կրեց: Մնացած էին ծայրայեղ աւանդապահը իրենց հին բարքերով եւ սովորութիւններով:

Իսկ Քիւրտերուն մէջ մարդ չկար պանդխտութեան երթալու: Անոնք սակաւակեր էին, վատակի միջոցներ չունէին, այլ ոչխար եւ այծ ունէին եւ կաթով, պանիրով և չորթանով կ'ապրէին: Իսկ ցորեն հաց երբեք չունէին:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

կ'ընէին, բայց այնքան սահմանափակ էր ծափահարողներուն թիւը որ անմիջապէս աչքի կը զարնէր տարբերութիւնը։

Վիճաբանութիւններու փակումէն վերջը, երբ Նիստի հրաւիրուեցաւ քանաձեւերու յանձնախումբը, Թրնոտէլ վերջին փորձ մը կատարեց, բայց նորէն պարտուեցաւ։ Լէոն Պլում ալ, իր կարգին, ուզեց միջին ճամբայ մը գտնել, սակայն մեծամասնութիւնը մօտիկ չըրաւ, վճռած ըլլալով պարտաւանքի քուէ մը հանել խորհրդարանական խմբակցութեան դէմ։

Ինչպէս իր վերջին ճառին մէջ, եզերական շեշտով մը դիտել կուտար Գ. Թրնոտէլ, այս կացութենէն յետոյ, անխուսափելի կը համարուի կարգ մը անդամներու վտարումը։

Նախագահ Րուզվէլթի յեղափոխական կարգադրութիւնները

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ 40 ԺԱՄ

Նախագահ Րուզվէլթ շարք մը արմատական միջոցներ ձեռք առաւ, ճշմարիտ յեղափոխութիւն մը ստեղծելով ճարտարարուեստութեան մէջ։

Հարիւր հազար բանուորներ, որոնք կ'աշխատին մետաղի ճարտարագործութեան մէջ, աւելի բարձր թոշակներ պիտի ստանան յուլիս 17էն սկսեալ։ Հարիւրին 15 յաւելում որոշուած է շատ մը կենսական ճարտարագործութեանց մէջ։ Միւս կողմէ, նոր կանոնագիր մը յանձնուած է ճարտարագործութեան լիազօրին, կացութիւնը կանոնաւորելու համար պողպատի եւ երկաթի ճարտարագործութեան մէջ։ Հատ մըն ալ կը պատրաստուի հիւսուածեղէնի ճարտարագործութեան համար։ Կանոնագիրը կը տրամադրէ շաբաթական 40 ժամ աշխատանք, կ'արգիլէ ներգամիտ մրցակցութիւնը, բանուորներուն իրաւունք կուտայ արհեստակցական միութիւններ կազմելու եւ կ'արգիլէ մանուկները աշխատցնել գործարաններու մէջ։

Պողպատի գործարաններէն հարիւրին 85ը հաւանութիւն յայտնած են այս կանոնագրին։

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ Կազմակերպութեան Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն այն ահաբեկիչները որ ձերբակալուած էին վերջերս, աքսորուեցան գաւառական քաղաք մը, ուր հսկողութեան տակ պիտի մնան։

ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ բացուեցաւ Ուրալի մէջ, Սվերտլովսկի մօտ։ Այս հաստատութիւնը, որ ամենամեծն է աշխարհի մէջ, պիտի արտադրէ ամէն տեսակ մեքենաներ՝ շատ մը գործարաններու համար։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆՃԷՕ-ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Մինաս Ալթունեանի բնակարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գաղ. Միութեան Գրադարանին մէջ։ Խիստ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆի «ԱՐԾԻՒ» խումբի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 6ին Կիրակի օր։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։ Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը։

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Վիշապ կոմիտէին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Եւր. Կեդր. Կոմիտէի. այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Արժանթէօյի անտառին մէջ։

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՀՐԱՅՐ, ՌԱԶՄԻԿ եւ ՏՕՒՐՈՍ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

23 ՅՈՒԼԻՍ, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարիամ Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Արզումանեան եւ զաւակունք, Գ. Գ. Եղիշէ եւ Ջաւէն Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Վրթանէս Ղազարեան եւ զաւակը եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բարեկամներու, հայրենակիցներու, Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէին, Կոմիտէներու, Ենթակոմիտէներու, խումբերու, ընկերներու եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

Մարսէյլ, 10 Յուլիս 1933

Այրի Տիկին Թագուհի Ունճեան, Օր. Զապէլ Ունճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ունճեան եւ զաւակը, Այրի Տիկ. Մաւրատեան և զաւակունք, Այրի Տիկին Էլպիս Ունճեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Ունճեան, Այրի Տիկին Ռոզա Ունճեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Թագուհի Ունճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ունճեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Թագւոր Ունճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սամուէլեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ Էքքէրեան, Դաւիթեան, Ճընկլեան եւ Ողազարեան ընտանիքները եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, փեսային, հօրեղբօր, մօրեղբօր և ազգականին՝

ՍԱՐԳԻՍ ՈՒՆՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 15ին Hôpital Franco-Russeի մէջ, 59 տարեկան հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Երեքշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Hôpital Franco-Russeի մէջ, 115, Avenue de la République, Villejuif։ Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Villejuifի գերեզմանատան մէջ։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Հաղորդակց. միջոցներ.— Իջնել Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի եւ առնել օթօպիւս CK 85 եւ իջնել Թէրմիւս (Villejuif)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն-Ժէրմէի «Վրէժ» խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորէն Սընըքճեան (Կէմէրէկցի) իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆի մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

Փարիզ Ապրիլ 15 Յուլիս 1933

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Կէմէրէկի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ Այրի Տիկ. Եղիսաբէթ Այանեանի, Գ. Գրիգոր Այանեանի, Գ. Կարապետ Մարգարեանի, Գ. Սարգիս և Գ. Միհրան Թերզիբաշեաններու եւ իրենց պարագաներուն։

Կէմէրէկի Հայր. Միութիւն

Վիէն, 15 Յուլիս 1933

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ ճայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ Է 14(ՔԵՐԹՈՒԱԾ)․ Դիմել հեղինակին N. SARAFIAN, 20 ave. du Petit Parc Vincennes, Seine.

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԸ

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՖԻՒ ՆՕՐ : : ԼԸ ՐԷՆՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ 1933, ԺԱՄԸ 14էն 22

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Սիրուն օփերէթ մը վարժարանի Սանուհիներու կողմէ,

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն, սիրուն անակնկալներ եւ պարեր

Ցամտրոսեան վերակազմուած քօթիւմէ խումբը՝

թանկոյի եւ ջօքսի երկու նուագներով,

ՊԱՐ ՃՈԽ ԳԻՒՖԷ

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր։

Մուտք 5 ֆրանք։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ Ժօրէսէն 21 A. — Gare de l'Estէն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավիյեօն։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Տիկնանց Ընկերութեան Վէնսէնի եւ Շրջանի հանդէսը տեղի կ'ունենայ հովանաւորութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան

Այս կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն մանկապարտէզի սրահին մէջ 1, rue du Midi, (Place de la Mairie) սրճարանին Ա. յարկը կը խօսի՝ Գ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ «Անի» մասին եւ մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ պատմական հնութիւններ։

Կ'երգեն եւ կ'արտասանեն աշակերտները։ Մուտքը ազատ է։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

“ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ - ՆՈՅԵՄԲԵՐ ”

(ՏԱՐԵԳԻՐՔ)

Գեղարուեստական հրատարակութիւն, նուիրուած Հայաստանի [illegible] նուաճումներուն՝ գրականութեան, արուեստի, մշակութային, շինարարութեան, ժողովրդական տնտեսութեան ասպարէզին մէջ։

Տարեգիրքը կազմուած է՝ Ե. ՉԱՐԵՆՑԻ, ԱՔՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ եւ [illegible] ԲԱՐԻ խմբագրութեամբ։ Կը պարունակէ Հայաստանի գործիչներու [illegible] րականները և նոխացած է՝ Հայաստանի գործիչներու լուսանկարներով, [illegible] րական բեմադրութիւններու, մշակոյթի կօթողներու եւ Հայաստանի ժա[illegible] դի կենցաղը եւ կեանքը ներկայացնող պատկերներով։

Գիրքը ունի 658 էջ մեծադիր՝ լաթակազմ եւ գեղարուեստական [illegible]

Գ Ի Ն՝ 15 Մ Ա Ր Ք

Այսպրանքներու համար դիմել՝

«Kniga» G. M. B. N, Kurfurstenstr. 33

BERLIN, W. 35 ALLEMAGNE

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.Ի ՊԱՏԱՐԱԳԸ

ՁՈՒԽ ՀԱՏՈՐ ՄԸ 50 ՖՐԱՆՔ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳՆՈՎ։

Կը ծախուի.— Հայ եկեղեցւոյ խորհրդարանը՝ 15, rue Jean-Goujon Paris (8)։ Պր. Մ. Բաբաեանի մօտ՝ 17, rue Denfert Rochereau Paris (5)։ Ա. Հարենցի մօտ՝ 192, rue Arm. Silvestre Becon-les-Bruyéres. (Seine) եւ Գրավաճառ Հրանտ-Սամուէլի մօտ՝ 51, rue le Prince։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Գարծ.— 131.25 ֆր.։
ՓԱՐԻԶ, Լ. Ե.— 35։
ԼԱ ՊՕՍՔ, Գ. Վ.— 70։
ՎԱԼԱՆՍ, Վ. Պ.— 140։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Հ.— 100։
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Խաչ.— 35։
ՆԻՍ, Անտ. եղբ.— 70։
ՍԱՄՊԻՒՔ, Ա. Ս.— 70։
ՓԻԷՌՖԻԹ, Գ. Ճան.— 35։
ԼՈՒՑԵՐՆ, Տիլ.— 100։
ԼԱ ՌՕՇԷԼ, Սահո.— 70։
ՌԻԼԻ, Ժ. Թոմ.— 50։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Լենկիւրիի [illegible] նոզ գիւղէն Կղեձէս Սինանեան վերջին անգամ գինք տեսած հայրենակիցներէն Ռուբէն [illegible] եան, Առանայի Կեաւուր Ցաղի[illegible] Փնտռողն է իր մայրը՝ Եղիս[illegible] քոյրերը՝ Նուէկ, Հռիփս եւ եղ[illegible] րը՝ Ռուբէն Սինանեան։ 18 Avenue du Bas Meudon Issy-les-Moulineaux. Seine. Կը խնդրուի ուրիշհայ թերթ[illegible] արտատպել։ Լուր տուողին [illegible] ֆրանք նուէր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Մեր ապրելու եղանակին դաւադրական ձեւը, Ազեւի հրահանգովը, մշակուած ու պատրաստուած էր ամենայն մանրամասնութեամբ։ Փ. իբրեւ խոհարարուհի բարեկամացած էր դռնապանին հետ, այնպէս որ դռնապանը ամէն առաւօտ վեր կ'ելլէր սուրճ մը առնելու մեր խոհանոցին մէջ։ Գրասենեակին մէջ Սազոնով «իր տան պէս էր»։ Ուզէր չուզէր, կը տեղեկանար տան բոլոր անցուդարձերուն եւ շարժումներուն։ Ես կը վարուէի գործի մարդու պէս։ Դորա իբրեւ երգչուհի։ Ամէն առտու դռնապանը ինծի կը բերէր օրուան թերթերը,— ընդհանրապէս մեքենաներու ցուցակներ, զորս բերել կուտայի, իբրեւ անգլիական առեւտրական տան մը ներկայացուցիչը, Ֆրանսայէն ու Գերմանիայէն։ Երեւոյ գործի կ'երթայի։ Կը թափառէի քաղաքին մէջ, Պլեհվէին հանդիպելու յոյսով, եւ յաճախ կը հանդիպէի։ Օրուան մէջ, տիկինս, Դորա, խոշոր փետուրներով զարդարուած գլխարկ մը գլխուն, իր հետ առնելով սպասաւոր Սազոնովը, շուկայ կ'իջնէր գնումներ կատարելու։ Իրիկունը, Դորա եւ ես դուրս կ'ելլէինք յաճախ։ Ծառաները, աղատ մնալով, իրենք ալ կ'երթային պտոյտի,— հետապնդելու Պլեհվէն։

Մեր կանոնաւոր կեանքն ու առատ նուէրները տան մէջ մեր շուրջը ստեղծեցին լաւ համբաւ։ Սազոնովի շնորհիւ մենք կը տեղեկանայինք բոլոր խօսակցութիւններուն։ Ժամկալ, լաւ վճարուած, գրել-կարդալ սորված, աղուոր պատանի մըն էր Սազոնով, որուն կը ցանկային բոլոր աղախինները։ Լաւագոյն բարեկամն էր դռնապանին, որուն հետ կը միրարանէր։

Այսպէս կ'ապրէինք առանց երբեք կասկած արթնցնելու։ Յաճախ կ'ընդունէինք այցելութիւնը Ք.ի, Կալիաեւի եւ Դուլեբովի։ Մայիս ամսուն վերջը, Ազեւ Պետերբուրգ եկաւ։ Իրեն հանդիպեցայ Աքուարիոմի թատրոնին մէջ։

Իր առաջին հարցումն եղաւ.

— Ինքնաշարժը գնեցի՞ք։

— Ոչ։

— Ինչո՞ւ ոչ։

Նորէն կրկնեցի առարկութիւններս։ Ցոյց տուի թէ անօգուտ էր հազարաւոր րուբլի ծախսել ինքնաշարժի համար, որուն պէտք չկար բնաւ։

Ազեւ նախ լուռ մնաց։ Ետոյ ըսաւ.

— Եւ սակայն դուք պարտաւոր էիք գնել ինքնաշարժ մը։

Սակայն որովհետեւ Ն., որ ինքնաշարժ վարել սորվելու համար… դրկուած էր, ոչինչ սորված էր տակաւին, ինքնաշարժ գնելու հարցը ինքնին ջուրը ինկաւ։

Իրիկունը, Ազեւ, առանց նշմարուելու դռնապանէն, մեր բնակարանը եկաւ եւ մեր մօտ մնաց մօտ 10 օր, առանց դուրս ելլելու։ Երբ դեռ մեր մօտ կը բնակէր, պատահեցաւ հետեւեալ դէպքը։

Քանի մը օրէ ի վեր դիտած էինք որ լրտեսներ կ'երեւային Սաւկովսկի փողոցին մէջ, մեր տան մօտերը։ Ենթադրեցինք որ լրտեսները կուգային Ազեւի ետեւէն։ Եթէ ճիշդ էր այս ենթադրութիւնը, ապա ուրեմն կը գտնուէինք մեր ձերբակալութեան նախօրեակին։

Եւ սակայն, ոչինչ կար կասկածելի դռնապանին բռնած դիրքին մէջ։ Զանազան ենթադրութիւններու մէջ կը խրէինք հետզհետէ, քանի լրտեսներու հսկողութիւնը, փողոցին մէջ, կը դառնար աւելի զգալի։ Քանիցս, մեր պատուհաններէն տեսանք թէ ինչպէս բազմաթիւ լրտեսներ աչքէ չէին հեռացներ կառապանը։ Ի վերջոյ հասկնալի եղաւ, սակայն, այդ հսկողութեան պատճառը։

Օր մը, Սազոնով կանգներ էր դրան սեմին վրայ դռնապանին ու կառապանին հետ եւ, ըստ սովորութեան, մօտիկ կ'ընէր այն բամբասանքները, որ կը հիւսուէին վարձակալներուն մասին։ Խօսակցութեան ընթացքին, կառապանը դարձաւ ըսաւ Սազոնովի.

— Ի՞նչ կ'ընէ մենդ։

— Ես ի՞նչ գիտնամ։ Միշտ սեղանին վրայ կը տեսնեմ մեքենաներու պատկերներով զարդարուած գիրքեր։ Ճարտարագէտ ըլլար կարծես։

— Գիրքեր, որոնց մէջ մեքենայի պատկերնե՞ր կան։ Անոնք… առեւտրական տուներու վաճառացուցակներ կ'ըլլան։

Այդ պահուն, կառք մը հասաւ։ Կառքէն վար իջաւ փաստաբան Ի. Բերնշտամ եւ մտաւ բակ։ Անմիջապէս իր ետեւէն բակ մտաւ լրտես մըն ալ։

Դռնապանն ու կառապանը վազեցին լրտեսին ետեւէն։ Սազոնով ալ ուզեց վազել անոնց ետեւէն, բայց դռնապանը ձեռքով նշան ըրաւ որ տեղէն չփրթի։

Կասկած չկար,— Բերնշտամի համար էր որ լրտեսը եկած էր։ Բայց այս ըսել չէր թէ մեր յարկաբաժինը հսկողութեան տակ չէր գտնուեր։ Սակայն ամէն բան պարզուեցաւ շուտով։ Նոյն յարկին վրայ, մեր դրան դէմ կը բնակէր փաստաբան Տրանդաֆիլով։ Այս մարդն էր որ տեսնելու եկած էր փաստաբան Բերնշտամ։ Տրանդաֆիլովի ծառաները կը պատմէին թէ իրենց «մեծ տը փոքրիկ գիրքեր ունէր եւ յաճախ ուսանողներու այցելութիւնը կը ստանար։ Այլեւս որոշ էր, ուրեմն, որ հսկողութիւնը մեզի համար չէր։ Պետերբուրգի կա[illegible] իմացուցինք խնդիրը։ Ալ չեմ [illegible] թէ Տրանդաֆիլովի լուր տրուե[illegible]

Միւս կողմէ, մեր գործին հա[illegible] թիւնը կը քալէր իր ճամբէն։ Ք., [illegible] լերով եւ Կալիաեւ փողոցին մէ[illegible] րունակ կը հանդիպէին Պլեհ[illegible] Մախրազնին կը ճնէին անոր [illegible] ու հետեւորդները, այնպէս որ [illegible] կրնային ճանչնալ կառքը հարիւր [illegible] հեռուէն։ Մասնաւորապէս Կալիաե[illegible] էր, որ ահագին տեղեկութիւն [illegible] էր։ Քաղաքին մէկ ծայրը անկիւ[illegible] վարձած էր իրեն համար, սենեակ[illegible] մէկ անկիւնը, ուր, իրմէ զա[illegible] բնակէին նաեւ հինգ հոգի։ Այ[illegible] կ'ապրէր կեանք մը, որ յարեւմտ[illegible] չըլլուն վաճառորդներու կեանք[illegible] գործ մը որ ինք ալ կ'ընէր։ Եւ [illegible] չեղում կը թոյլատրէր իրեն [illegible] իր այդ եղանակէն։

Առտուն ժամը 6ին կ'ելլէր [illegible] նէն եւ ժամը 8ին փողոցն էր [illegible] ուր կը մնար մինչեւ գիշերը [illegible] տեն։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame :-: PARIS (15e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
19
ՅՈՒԼԻՍ
1933

19 Juillet
1933

ԹԻՒ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՄԲԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2242

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԱՅՍ ՀԱՅԵՐԸ ԽԵՆԴԵՑԵՐ ԵՆ..."

Այս միջոցին կատաղութեան հասած է դրօշամարտը՝ կարգ մը գաղութներու, բայց մասնաւորապէս Եգիպտոսի եւ Ամերիկայի մէջ։

Կատաղութիւն մը, որ տեղի տուած է ոչ միայն հրապարակային գայթակղութեանց, այլ եւ ծեծ ու փետի։

Ներկայացնենք, նախ, Եգիպտոսի պարագան, քաղելով «Յուսաբեր»էն.—

1. Գահիրէի Նուպարեան վարժարանին մէջ, ռամկավար հոգաբարձութիւնը կ'որոշէ եռագոյն չպարզել, դպրոցական հանդէսին առթիւ։ (Առաջ կը պարզուէր)։ Բայց եռագոյնը կը պարզուի, եւ հոգաբարձութիւնը «նախընտրեց խափանել հանդէսը, եռագոյնի շուքն իսկ չտեսնելու համար»։

2. Մանիսալեան վարժարանին մէջ, կ'արտօնուին բոլոր դրօշները, բացի հայկականէն։

3. Նոյն տարրերուն ձեռքով, կը խափանուի Գալստեան վարժարանի հանդէսը, դարձեալ եռագոյնի ծածանումը չտեսնելու համար։

4. Աղեքսանդրիոյ մէջ, ռամկավար ազգ. իշխանութիւնը կը դիմէ ոստիկանական միջամտութեան, եռագոյնը վար առնելու համար։ Երկու ոստիկաններ բեմ բարձրանալով, կ'ուզեն վար առնել եռագոյնը, բայց ժողովուրդը թոյլ չի տար։ Ճարահատ, հանդէսը կը յետաձգուի։ Ոստիկանապետը յուսարանութիւններ ստանալով, յայտարարած էր թէ ոչ ոք իրաւունք ունի դրօշակը վար առնելու, առանց Թեմ. Ժողովին որոշման։

Այս բոլոր դէպքերուն հետեւանքով, յուզումը այնքան կը սաստկանայ որ, կռիւներ ալ կը ծագին փողոցներու եւ սրճարաններու մէջ։

Այս առթիւ Աղեքսանդրիոյ Քաղաք. Ժողովը Գահիրէ ղրկած է առաջն. փոխանորդը, որպէսզի անմիջապէս նիստի հրաւիրուի Եգիպտահայ Համագումարը, «լուծում տալու համար այս խնդրին»։

Այլապէս ուշագրաւ է Ամերիկայի պարագան։

1. Ապրիլ 23ին, Նիւ Եորքի մէջ, համազգային սգատօնին առթիւ, ուր հայկական դրօշն ալ պարզուած էր ամերիկեանին հետ, բանախօս մը բնական կը գտնէր վերջինը (Ամերիկեան), բայց, «չի հասկնար հատուածի մը պատկանող դրօշակին ներկայութիւնը»։ (Հայկական եռագոյն)

2. Ուսթըրի մէջ եռագոյնի պայքարը սուր հանգամանք ստացած ըլլալով, «մէկ միլիոն մարտիրոսներու յիշատակը անտես առնուեցաւ, հայկական եռագոյնը չպարզելու համար»։

3. Փրովիտէնսի մէջ վէճը այնքան սաստկացաւ որ, հանդիսականները երկուքի բաժնուեցան եւ զատ – զատ կատարեցին սգատօնը։

4. Շիքակոյի մէջ, միջազգային հանդէսի մը մէջ որուն կը մասնակցէին 39 ազգեր, հայկական թափօրը կը խափանուի, որպէսզի հայկական դրօշ չպարզուի։

Ջէզոք թերթ մը, «Հայ Սիրտ» (Ֆիլատէլֆիա), այս առթիւ կը պոռթկայ արդար դառնութեամբ (12 յունիս).

— «Եռագոյնի հակառակորդներուն կը հարցնենք,— Երբ մենք իբր հայ ազգ պէտք ունենանք Ամերիկայի մէջ դրօշակ պարզելու եւ քանի որ դուք ուրիշ մը չունիք մեզի տալու, ի՞նչ ընենք,— ԱԼ ՕՍՄԱՆԻՆ ԱԼ ՊԱՅՐԱ՞ՔԸ ՊԱՐԶԵՆՔ...»։

Բայց ամերիկեան թղթատարը ուրիշ նշանաւոր պատմութիւն մը եւս կը բերէ։ («Հայրենիք», 8 յուլիս)։

Յուլիս 1ին, Շիքակոյի համաշխարհային ցուցահանդէսին նախագահելու կը հրաւիրուի առաջնորդ Դուրեան եպիսկ։ Խուռն բազմութիւն, հայ թէ օտար։ Հարիւրաւորներ իրենց ձեռքն ունին փոքր եռագոյններ, իսկ բեմին աջ ու ձախ կողմերը երկու չափահաս օրիորդներ կը պարզեն հայկական եւ ամերիկեան դրօշակները։

Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ, մինչ ամէն մարդ կը սպասէր հանդէսին բացման, առաջնորդը կը յայտարարէ թէ «չի մասնակցիր հանդէսին, մինչեւ որ բեմէն վար չառնուի հայկական եռագոյնը»։

Այս վճռական պահանջին վրայ, ցուցահանդէսին ազգութեանց կոմիտէին նախագահը կը ստիպուի միջամտել եւ երկու դրօշակները բեմէն վար առնուելով, կը զետեղուին առաջին շարքի աթոռներուն վրայ։

Շնորհիւ այս իրաւախոհութեան, հանդէսը կը բացուի։ Բայց առաջնորդը գոհ չի մնար նորէն։

— «Պէտք է վերցնել եռագոյնը, ապա թէ ոչ բեմ չեմ գար, եւ ոչ ալ կրնաք յայտագիրը շարունակել»։

Իրարանցում։ Բազմաթիւ ոստիկաններ կը խուժեն սրահ եւ տեղի կ'ունենայ վիրկրնդխառն կռիւ։ Դրօշակի պաշտպանները չուզելով կռուիլ ամերիկեան ոստիկանութեան հետ, տեղի կուտան, հակառակորդները կը քաշուին, իսկ առաջնորդը իր նպատակին հասած ըլլալով, բեմ կը բարձրանայ... անգլիերէն ճառ մը խօսելու եւ Ս. Հայաստանը փառաբանելու համար։

×

Ամփոփելէ յետոյ այս բոլորը, ի՞նչ կ'ուզէք որ ըսենք, իբրեւ եզրակացութիւն։

Ըսելիքը չէ որ կը պակսի։ Բայց, այսօրուան համար, իբրեւ վերջաբան, աղաղակենք մենք ալ, այն փոքրիկին հետ որ, Շիքակոյի այդ իրարանցումին մէջ, ձեռքը եռագոյն մը բռնած, պոռացեր է.

— ԱՅՍ ՀԱՅԵՐԸ ԽԵՆԴԵՑԵՐ ԵՆ, ԻՐԵՆՑ ԴՐՕՇԱԿԸ ՉԵՆ ՃԱՆՉՆԱՐ։

Իսկապէս, չարաշուք խելագարութեան մը ախտանշանները չե՞ն այս նողկալի դէպքերը, գաղութէ գաղութ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տնտեսական յեղափոխութիւնը Ամերիկայի մէջ

ՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄ, ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԺԱՄԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՈՒՄ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, նախագահ Ռուզվէլթ արտասովոր տնօրինութիւններ հրամանագրած է, ճարտարարուեստական բանուորներու վիճակը բարելաւելու եւ արտադրութիւնը կանոնաւորելու համար։

Յուլիս 17էն սկսեալ, երբ մէկ միլիոն բանուորներ աշխատավարձի յաւելում ստացած են։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ աւելցնել ժողովրդային զանգուածին գնելու կարողութիւնը, որպէսզի սպառումն ալ զարկ առնայ ինչպէս արտադրութիւնը։

Միւս կողմէ, համաձայն պետական կանոնագրի մը, մանարանները եւ հիւսուածեղէնի գործարանները որոշեցին յուլիս 17էն սկսեալ շաբաթական աշխատանքը իջեցնել 40 ժամուան։ Շաբաթական աշխատավարձը պիտի ըլլայ 12 տոլար՝ հարաւային նահանգներուն համար, իսկ 13 տոլար՝ ուրիշ ամէն տեղի համար։ Հետեւելով բամպակի գործարանատէրներու օրինակին, հիւսուածեղէնի ուրիշ ճիւղեր ալ նոյն պայմանները հաստատեցին։ Իսկ պողպատի գործարանատէրները հարիւրէն 15 աւելցուցին աշխատավարձը, առանց սպասելու նախագահական վաւերացման։

Աշխարհի շրջանը՝ օդանաւով

ԼԻԹՈՒԱՆԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐԸ ԱՆՑԱՆ ՈՎԿԻԱՆՈՍԸ, ԲԱՅՑ ՋԱՐԴՈՒՓՇՈՒՐ ԻՆԿԱՆ ՑԱՄԱՔԻ ՎՐԱՅ

Ամերիկացի օդանաւորդ Ուիլի Փոսթ, որ կիրակի օր մէկ շունչով կտրած էր Ատլանտեանը (Նիւ Եորք – Պերլին), երկուշաբթի առտու ժամը 6.45ին ճամբայ ելաւ Քէօնիկսպէրկէն (Գերմանիա) եւ Մոսկուա իջաւ ժամը 2.30ին։ Հանգստանալէ եւ բժշկական քննութեան ենթարկուելէ յետոյ, օդանաւորդը իրիկուան ժամը 5.10ին ճամբայ ելաւ դէպի Նովոսիպիրսկ։

⁂ Լիթուանացի երկու օդանաւորդները, Տարիուս եւ Կիրէնաս, որոնք Նիւ Եորքէն ճամբայ ելած էին շաբաթ իրիկուն, Ատլանտեանը կտրելով իրենց հայրենիքը հասնելու համար, զոհ գացին դժբախտ արկածի մը։ Երկու քաջերը անցած էին Ատլանտեանը, կտրելով 6500 քիլոմեթր եւ կը մնար միայն 600 քիլոմեթր, հասնելու համար իրենց նպատակակէտին, Քովնօ։ Եւ ահա իրենց այրած դիակները գտնուեցան երկուշաբթի օր, Փոմերանիոյ մէջ, Շթէթինի հարաւակողմը (Գերմանիա)։

Արկածը պատահած է կէս գիշերին։ Օդանաւորդները տեսնելով որ վառելանիւթ չունին, կ'որոշեն վար իջնել, բայց հովին սաստկութենէն օդանաւը կ'իյնայ անտառի մը մէջ։ Անկումը այնքան ուժգին եղած է որ, դարաւոր ծառեր խորտակուած են։ Կիրէնասի դիակը կը գտնուէր ղեկավարին տեղը, իսկ Տարիուս ծունկի եկած էր։ Երեւի կ'ուզէր վերջին փորձ մը կատարել վար ցատկելու։ Վար իջնելէ առաջ, երկու օդանաւորդները դուրս նետած էին թղթատարական պայուսակ մը, որ գտնուեցաւ դաշտին մէջ։

Երկու տարաբախտ երիտասարդներուն դիակները առաջին անգամ տեսաւ գիւղացի պառաւ մը, որ առտուն կանուխ դաշտ գացած էր տունկ ժողվելու։ Անմիջապէս լուր տուաւ գիւղացիներուն որոնք օգնութեան հասան, բայց շատ ուշ էր։ Օդանաւորդները ջարդուփշուր ոչնչացած էին օդանաւին հետ։

Արկածը խոր սրտառրութիւն պատճառեց Լիթուանիոյ մէջ։ Կառավարութիւնը անմիջապէս ազգային սուգ հռչակեց եւ դրօշները կէս պարզուեցան։ Մէկ ամիս ընդհանուր սուգ պիտի պահեն Լիթուանիոյ օդանաւային բոլոր ուժերը։ Զոհերուն մարմինները պիտի թաղուին ազգային յուղարկաւորութեամբ։

⁂ Իտալական 24 օդանաւերը Շիքակոյէն Նիւ Եորք թռան երէկ, ուր պիտի սպասեն օդին յարմարութեան, վերադառնալու համար Ատլանտեան կղզիներու ճամբով։ Օդանաւորդները յոգնած են անընդհատ ընդունելութիւններէն եւ խրախճանքներէն։ Զօր. Պալպօ Ուաշինկթըն ալ պիտի հանդիպի, այցելելու համար նախագահ Ռուզվէլթի։

⁂ Երեք ամիս դադարման դատապարտուեցաւ Պերլինի «Տէօյչ Ցայթունկ» օրաթերթը, գրած ըլլալով թէ Զօր. Պալպօ քրիստոնեայ դարձած Հրեայ մըն է... Խմբագիրն ալ կեդրոնացման բանակատեղի մը փոխադրուեցաւ իբրեւ պատիժ։

70 հոգի կը զարնեն կը զարնուին Իզմիրի մէջ

ԱՂՋԿԱՆ ՄԸ ԱՌԵՒԱՆԳՄԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ՝ Իզմիրի մէջ մանկամարդ աղջիկ մը առեւանգուած ըլլալով, 70 հոգի, կուսակից թէ հակառակորդ, կատաղի ճակատամարտի մը բռնուեցան փողոցին մէջ, ամէն տեսակ զէնքերով։

Արդիւնքը — Քանի մը հոգի սպաննուեցան եւ 25 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան։ Միւսները ձերբակալուած են։

Տնտեսական խորհրդաժողովին վերջին շաբաթը

Լոնտոնի Տնտեսական Խորհրդաժողովին վերջին շաբաթն է այս։ Բոլոր տեղեկագիրները պէտք է վերջացած եւ դիւանին յանձնուած ըլլան ուրբաթ օր։ Այնուհետեւ կը մնայ կարգ մը ձեւակերպութիւններ կատարել եւ յետաձգել ժողովը։ Փակման հանդիսաւոր նիստը տեղի պիտի ունենայ յուլիս 27ին, ժամը 11ին։ Անգլիական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ կարելի պիտի ըլլայ կարճ ժամանակէն վերաբանալ ժողովը, նորէն Լոնտոնի մէջ։ Այս վստահութեամբ ալ, յանձնարարուած է հանրօգուտ շինութեանց նախարարին՝ որ եւ է փոփոխութիւն չմտցնել Երկրաբանական Թանգարանին մէջ, որ յատկացուեցաւ խորհրդաժողովին համար։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը զինուորական դաւադրութիւն մը երեւան հանեց։ Ձերբակալուեցան զօր. Զէրվաս եւ ուրիշ կարեւոր սպաներ։

Միւս կողմէ, ընդդիմադիրները գիտել կուտան թէ արքայական դաւադրութիւն մը կը պատրաստուի, Եօրկիոս թագաւորը վերահաստատելու համար։

⁂ Եռնիայի մէկ վանքին մէջ սպաննուած գտնուեցան չորս հոգի, որոնց մէկը վանահայրն է։ Կը կարծուի թէ աւազակային յարձակում է։

Ընկերվարականներու համագումարը վերջացաւ

ՋԱՂԿԵԼՈՎ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՌԸՆՈՏԷԼ ՋՈՒՋԵՐ ՏԵՂԻ ՏԱԼ

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը վերջացաւ երկուշաբթի օր, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ քուէարկելով պարսաւանքի բանաձեւ մը՝ խորհրդարանական խմբակցութեան մեծամասնութեան վարած քաղաքականութեան դէմ։

Մէջտեղ կային չորս բանաձեւեր 1) Փոլ Ֆօրին, որ կը դատապարտէր խորհրդարանական խմբակցութեան ընթացքը եւ որ ստացաւ 2197 քուէ (4014ի վրայ), այսինքն ջախջախիչ մեծամասնութիւն։— 2) Վէնսան Օրիոլի բանաձեւը, որ միջին ճամբան կը բռնէր, ցաւ յայտնելով խորհրդարանական խմբակցութեան բռնած ընթացքին համար (քուէարկում զինուորական նպաստացոյցի)։ Այս բանաձեւը ստացաւ 971 քուէ։— 3) Ռընոտէլի բանաձեւը, որ յանցանք չէր գտներ խորհրդարանական խմբակցութեան վարած քաղաքականութեան մէջ, կը մերժէ որ եւ է պարսաւանք ու պատիժ։ Բանաձեւը ստացաւ 752 քուէ։ Կար չորրորդ բանաձեւ մըն ալ որ քիչ մը պոլշեւիկեան հոտ կը բուրէր եւ որ ստացաւ միայն 104 քուէ։

Ուրեմն, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ անցաւ ընդհ. քարտուղար Փոլ Ֆօրի բանաձեւը, որ կը գնահատէ Վարիչ Մարմնին քաղաքականութիւնը՝ հանդէպ խորհրդարանական խմբակցութեան եւ կը շեշտէ.—

«Ատով իսկ, համագումարը կը մերժէ այն քաղաքականութիւնը որ յանգեցաւ նպաստացոյցի քուէարկութեան, մայիս 26ին եւ յունիս 1ին, եւ պարսաւ մը կ'ուղղէ խորհրդարանական խմբակցութեան մեծամասնութեան դէմ որ պատասխանատու է այս քաղաքականութեան»։

Բանաձեւը միեւնոյն ատեն հանդիսաւորապէս կը հաստատէ թէ Վարիչ Մարմնին իրաւունքն է, համաձայն կանոնագրի, «գործադրել եւ գործադրել տալ համագումարին եւ Ազգ. Խորհուրդին որոշումները, ինչպէս ի զուր փորձած է մայիս 24ի նիստին մէջ։ (Կ'ակնարկէ խորհրդարանական խմբակցութեան մեծամասնութեան ըմբոստացման)։ Եւ յետոյ կ'ուղղէ պատժական սպառնալիք մը.—

— «Եթէ խորհրդարանական խմբակցութիւնը նորէն մասնակցի քուէարկութեան մը զոր Վարիչ Մարմինը հակառակ կը համարէ համագումարներու սահմանած քաղաքականութեան, Մարմինը անմիջապէս ժողովի պիտի հրաւիրէ Ազգ. Խորհուրդը, եւ, պատճառաբանեալ տեղեկագրով մը, պիտի պահանջէ անհրաժեշտ միջոցները ու պատիժները ձեռք առնել, որքան ալ ծանր ըլլան»։

Եզրակացնելով, բանաձեւը յոյս կը յայտնէ թէ խորհրդարանական խմբակցութիւնը տեղի չպիտի տայ որ Վարիչ Մարմինը գործադրէ կանոնագրին տուած իրաւունքները։

« ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ »

Բանաձեւին քուէարկութենէն յետոյ, Պ. Ռընոտէլ կարդաց երկար յայտարարութիւն մը, կրկին եւ կրկին բողոքելով մեծամասնութեան բռնութեան դէմ։

«Քուէարկելով այս բանաձեւը, մեծամասնութիւնը եւ պատասխանատու մարդիկ անկարելի կը դարձնեն ո՛ր եւ է համաձայնութիւն։ Պարսաւանքի քուէն քաղաքականութիւն բնորոշել չի նշանակեր։ Մենք կը սպասենք տակաւին որ մեծամասնութիւնը ճշդէ իր քաղաքականութիւնը։ Անոնք որ քուէարկեցին այս բանաձեւը, բարոյական հերձուած մը յառաջ բերին կուսակցութեան մէջ։ Այս որոշումը ամէն հեղինակութենէ կը զրկէ խորհրդարանական խմբակցութիւնը։ Արտաքսման սպառնալիքները որ եւ է կասկած չեն ձգեր հետեւանքներու մասին։

Յետոյ երկարօրէն պաշտպանելով իր եւ ընկերներուն տեսակէտը եւ վարած քաղաքականութիւնը, Պ. Ռընոտէլ յայտնեց թէ մինչեւ հոկտեմբեր ամբողջ խնդիրը պիտի ներկայացնեն հանրային կարծիքին եւ այս առթիւ վկայութեան կանչեց Ժօրէսը։

Յայտարարութեան ընթերցումէն յետոյ, բեմ ելաւ Պ. Փոլ Ֆօռ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Ռընոտէլի երեսին տալով յամառութիւնը եւ ծաղրելով անոր սպառնալիքը՝ շրջաններուն դիմելու մասին։ Բայց, միեւնոյն ատեն բարեկամութեան եւ համերաշխութեան ձեռք երկարեց յանուն մեծամասնութեան։ Խօսեցաւ նաեւ Պ. Լէոն Պլում, մասնաւորապէս բողոքելով «բարոյական հերձուած» բացատրութեան դէմ եւ բացագանչելով.

— Եթէ դուք փորձէք բարոյական հերձուածը վերածել իրական հերձուածի, յոյս մի դնէք մեր վրայ, ոչ այսօր, ոչ ալ վաղը։

Մեծամասնութեան երկու կուսակերուն խօսքերն ընդունուեցան դղրդագին ծափերով։

⁂ Պարսաւանքի արժանացած 80 երեսփոխանները ժողովի հրաւիրուած են, հաւաքական յայտարարութիւն մը խմբագրելու եւ գործունէութեան ծրագիր մը կազմելու համար։

Գերմանիայէն փախստական գիտնական մը անձնասպան եղաւ Փարիզի մէջ, իր կնոջը հետ

Փարիզի մէջ անձնասպան եղաւ գերման – հրեայ գիտնական մը, Արնօլտ Ֆրիմուլթ, 61 տարեկան, իր կնոջը հետ, որ 53 տարեկան էր։ Այր եւ կին Գերմանիայէն Փարիզ հասած էին յուլիս 13ին։ Ատեն մը բարեկամներու եւ հայրենակիցներու քով անցընելէ յետոյ, անցեալ հինգշաբթի համեստ յարկաբաժին մը վարձեցին. Բայց, այդ օրէն ի վեր կենդանութեան նշան չէին ցուցներ։ Կիրակի օր դռնապանը կասկածելով, լուր տուաւ տանտիրոջ եւ բացաւ յարկաբաժնին դուռը։ Կազի բուռն հոտ մը ժայթքեց դուրս։ Երկու տարագիրները կազին ծորակները բանալով, անձնասպան եղած էին։

Արնօլտ Ֆրիմուլթ եղած էր նախագահ Շարլօթէնպուրկի (Պերլին) վերաքննիչ ատեանին եւ կարեւոր դեր կատարած՝ Գերմանիոյ քաղաքական կեանքին մէջ։ Նիւթական միջոցներ ունէր ապրելու համար, բայց երեւի չկարենալով տոկալ պաշտօնանկութեան եւ տարագրման դառնութեան, նախընտրած է անձնասպան ըլլալ, կնոջը հետ միասին։

Լուրը մեծ յուզում պատճառեց Պերլինի մէջ, ուր մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէր։ Եղած է նաեւ երեսփոխան, նախարարի խորհրդական, պետական խորհուրդի անդամ եւն.։ Հրեայ էր եւ ընկերվարական, եւ համաշխարհային հռչակ ունէր իբրեւ իրաւագէտ։

ՀԱՑԸ ՆՈՐԷՆ ՍՂԵՑ

Ցորենի գինը բարձրացած ըլլալով, յուլիս 17էն ի վեր հացը կը ծախուի 1.80ի, փոխան 1.70ի։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Թուրքիոյ համար կենսական կարեւորութիւն ունեցող խնդիր մը եւս։ Այս երկիրը արտաքին առեւտուրի բացէն տառապած է երկար տարիներ։ Ու չէ կրցած, մինչեւ վերջ, իր արտածումները հաւասարեցնել ներածումներուն։

Վերջին մէկուկէս տարուան ընթացքին, տնտեսական նոր գործավարին գործի գլուխ գալէն ասդին մանաւանդ զանազան ձեւի կարգադրութիւններ եղան, այս ու այն երկիրներուն հետ համաձայնութիւններ կնքուեցան, «ֆօնթէմժան», «թաքաս», եւն. որպէսզի բաղձալի հաւասարակշռութիւնը գոյանայ։

Հետաքրքրական է գիտնալ, ուրեմն, թէ ընթացիկ տարուան մէջ ինչ վիճակ առաւ Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրը։

Հրատարակուած է 1933 տարուան առաջին հինգ ամիսներու ընթացքին — Յունուարէն մայիսի վերջ — եղած արտածումներուն եւ ներածումներուն վիճակագրական ցուցակը, որուն հիմ ծառայած են, անշուշտ, մաքսային արձանագրութիւնները։

Մենք այս-էջերուն մէջ եւ ուրիշ առիթներով բսած ենք թէ ամէն արձանագրուած արտածում ցոյց տրուած չափով դրամ բերած չէ երկիր։ Այդ նկատողութիւնը ըրած են եւ թուրք թերթերուն տնտեսական բաժնի աշխատակիցները։ Այսուհանդերձ, ոչ միայն մեզ, այլեւ՝ Թուրք վիճակագրական պաշտօնէութեան համար երբեք բացայայտ չէ եղած թէ ո՞ր արտածուած ապրանքին փոխարժէքը կիր է մտած եւ ո՞րը ոչ։ Այնքան, որ Ծանուս Նաաի, «Ճումհուրիէթ»ի մէջ քանի մը առաջնորդող յօդուածներ նուիրեց՝ մատնանշելով մեծ վտանգ մը երկրին տնտեսութեան եւ ելմտական կացութեան համար։ Որովհետեւ, երբ ապրանքը դուրս կ'ելլէ ու տեղը դրամ չի մտներ, կառավարութիւնը կը կարծէ թէ իր առեւտրական հաշուեկշիռը հաւասարակշռուած է, մինչդեռ բացը տարուէ տարի կը բարդուի։ Նոր գործավարը լրջօրէն նկատի առաւ եւ այս խնդիրը եւ անհրաժեշտ կարգադրութիւնները ըրաւ։ Ենկիւրի այս խնդրին նայեցաւ նաեւ ազգային տնտեսութեան տեսնգով, որովհետեւ հոտը առեր էր թէ շատեր, թուրք թէ օտար, արտածման ձեւին տակ իրենց դրամները դուրս կը հանեն։

Մենք մեր ցուցմունքները պիտի հիմնենք, ինչպէս ըսի մեզ համար մատչելի ու շօշափելի տուեալներուն վրայ, այսինքն՝ բուն իսկ թրքական վիճակագրական ցուցակներուն վրայ։

Այսպէս, համաձայն այդ ցուցակներուն ներկայ տարուան առաջին հինգ ամիսներու ընթացքին Թուրքիա ներածած է 29,908,000 ոսկիի ապրանք, արտածած է 31,249,000 ոսկիի ապրանք։ Ուրեմն, հինգ ամսուան առեւտրական հաշուեկշիռին տարբերութիւնն 1,341,000 ոսկի՝ ի հաշիւ Թուրքիոյ (արտածումը շատ)։

Անցեալ երկու եւ ներկայ տարիներուն հետեւեալ համեմատութիւնը եղած է դարձեալ առաջին հինգ ամիսներու ընթացքին.—

	1933	1932	1931
Արտածում	31,2	39,4	50,9
Ներածում	29,9	33,9	57,8
Արդիւնք	+1,3	+5,5	–6,9

(31,2 կը նշանակէ 31 միլիոն 200 հազար ոսկի, նոյնը՝ միւս թիւերը։ Իսկ +ը ցոյց կուտայ թէ արտածումը այդքան շատ եղած է, –ը՝ ներածումը այդքան շատ)։

Որով, 1931ին, Թուրքիոյ առաջին հինգ ամսուան արտածումը ներածումէն 6 միլիոն 900,000 ոսկի պակաս է եղած, իսկ 1932ի նոյն ամիսներուն արտածումը ներածումէն 5,5 միլիոն ոսկի աւելի է եղած։ Աւելկա յաջողութիւն մըն էր՝ 1932ի համար։ 1933ի հինգ ամիսներուն, սակայն, թիւերը մեզի ցոյց կուտան ուշագրաւ տարբերութիւն մը։ Նախ՝ բաղդատմամբ 1932ին՝ 1933ի արտաքին առեւտուրը գրեթէ կէսի իջած է։

Կենանք այստեղ քիչ մը։ Թուրքիա ապրանքներ կը ներածէ, որոնց գիները շատ զգալի անկում կրած չեն (մեքենաներ եւն.)։ Բայց կ'արտածէ ապրանքներ, որոնց գիները շատ անկում կրած են (երկրագործական արտադրութիւններ)։ Ուրեմն Թուրքիա իր ներածած ապրանքներուն քանակը շատ նուազեցուցած է՝ կէս մը «քօնթէնժան»ով, կէս մըն ալ որպէս հետեւանք գնումի կարողութեան նուազման։

Բաղդատմամբ 1932ին, այս տարի, հինգ ամսուան արտածումը 8 միլիոն 200,000 ոսկիի նուազում մը ունեցած է. իսկ ներածումը միայն 4 միլիոն ոսկիի։ Անպէս որ, թէեւ արդիւնք ճիշդ է որ ներածումը արտածումէն՝ մէկ միլիոն 300,000 ոսկի քիչ եղած է, բայց, նախորդ տարուան բաղդատմամբ այդ տարբերութիւնը 4,200,000 ոսկի նուազած է։ Այսինքն՝ 76 առ հարիւր իջած է։

Ինչե՞ր արտածած է Թուրքիան։

Ցեսակ	Թօնօ	1000ական ոսկի
Ծխախոտ	11,142	9,031
Հաւկիթ	8,216	2,231
Ձիթապտուղ	7,551	1,805
Չամիչ – խաղող	10,869	1,785
Հանքածուխ	229,413	1,567
Կաղին	4,062	1,434
Աֆիոն	169	1,301
Թիֆթիք	1,377	524
Գարի	13,392	518
Բամպակ	1,402	436

Բաղդատմամբ նախորդ տարուան, այս տարի քիչ արտածուած են՝ գարի, կաղին, բամպակ։ Բայց մանաւանդ հաւկիթ (պակաս՝ 3651 տոննա)։ Բամպակը 7,688 թօնօ պակաս։ Միւս կողմէ, աւելի արտածուած է՝ աֆիոն հանքածուխ, թիֆթիք, ծխախոտ, չամիչ եւ ձիթապտուղ։

Գնորդ երկիրներէն գլխաւոր յաճախորդն է կրկին Գերմանիան, հակառակ անոր որ Թուրքիա, համաձայն գերման վիճակագրութեան մը, 1929ին դէպի Գերմանիա արտածած է 72,5 միլիոն մարքի ապրանք, իսկ 1932ին՝ 31 միլիոն մարքի ապրանք։

Այսինքն՝ Թուրքիայէն Գերմանիա եղած արտածումը շուրջ 60 առ հարիւր նուազած է։ Ետեւոյ կուգան Անգլիան, Ամերիկան, Իտալիան, Ֆրանսան, Ռուսիան, եւն.։ Իտալիա 1932ին Թուրքիայէն ներածած է 6,911,000 ոսկիի ապրանք, իսկ 1933ին (միչտ հինգ ամիսներու ընթացքին) 2,993,000 ոսկի ապրանք։ Նուազած է նաեւ Ֆրանսայի գնումը,— փոխան 2,828,000ի., 1,139,000 ոսկիի։ Իտալիոյ գնումը նուազած է, որովհետեւ այժմ թրանզիթ չկայ։ Առաջ Գերմանիա երթալիք ապրանքը Իտալիա կ'երթար ու իբրեւ թէ Իտալիա արտածուած կ'արձանագրուէր։ Առոր փոխարէն Գերմանիա եղած արտածումը աւելցած է այժմ։ Ընդհանուր հաշուով, 4 երկիրներու եղած արտածումը 9,137,000 ոսկի նուազած է, իսկ վեց երկիրներու եղած արտածումը հազիւ 3,437,000 ոսկիի աւելցած է։

Գալով ներածումներուն, այս տարի Գերմանիայէն, Անգլիայէն, Պելճիքայէն, Ֆրանսայէն, Ճափոնէն, Չեխօսլովաքիայէն աւելի քանակութեամբ ներածումներ են եղած, իսկ նուազ՝ Ռուսիայէն, Ամերիկայէն, Իտալիայէն, եւն.։

Ցոյց տրուած բոլոր թիւերը քննելէ վերջ, կարելի կ'ըլլայ հանել հետեւեալ եզրակացութիւնները.—

1. Բաղդատմամբ նախորդ տարուան այս տարի Անգլիայէն աւելի շատ արժէքով ապրանք ներածուած ըլլալով հանդերձ, Թուրքիայէն Անգլիա եղած արտածումը աստիճանաբար նուազած է, որովհետեւ Անգլիոյ մաքսապաշտպան դրութիւնը աստիճանաբար խստացած է։

2. Հակառակ անոր որ Իտալիայէն Թուրքիոյ ըրած գնումը հազիւ 105000 ոսկի նուազած է, փոխանակման գործողութեանց պատճառաւ Իտալիոյ՝ Թուրքիայէն ըրած գնումները ալ աւելի նուազած են (անշուշտ թրանզիթի պարագան, զոր վերը յիշեցինք)։

3. Ֆրանսայի հետ Թուրքիոյ առեւտուրը փոխադարձ աստիճանով նուազած է։ Թուրքիա Ֆրանսայէն այս տարի 800000 ոսկիի պակաս գնում ըրած ըլլալով հանդերձ, Ֆրանսա Թուրքիայէն 1,800,000 ոսկիի պակաս գնում ըրած է։ Գլխաւոր պատճառը բաժնեգուցակի դրութիւնն է (քօնթէնժանթըման)։

4. Թուրքիա այս տարի Ճափոնէն անցնող ամիսներու ընթացքին գնած է 1,245,000 ոսկիի ապրանք, իսկ Ճափոն Թուրքիայէն գնած է միայն 288,000 ոսկիի ապրանք։ Թուրքիա իր գնումը աւելցուցած է այս տարի, բայց չէ կրցած շատ ապրանք արտածել։

5. Պրազիլիա 480,000 ոսկիի ապրանք ծախած է Թուրքիոյ, բայց, միայն 7000 ոսկիի ապրանք գնած է....

Այս բոլորը ցոյց կուտան որ տնտեսական նոր գործավարին ընդգրկել ուզած փոխանակութեան դրութիւնը որ եւ է նպաստ չէ բերած Թուրքիոյ, որոնք, տակնին, այնքան աղմուկ հանել տուին, երբեւ մեծ յաջողութիւններ։ Եւ ինչ որ նպաստած է, քօնթէնժանն է, դարձեալ, նաեւ դրամի պակասը, որ գնումը նուազեցուցած է երկրէն ներս, եւ հետեւաբար, ներածումը նուազած է կամ սեղմուած, այնպէս Թուրքիան կրկին ինքզինքը պիտի գտնէր արտաքին առեւտրական հաշուեկշիռին մէջ երեւցող նկատելի բացի մը առջեւ ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԱՆՔԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

(ՌՈՒԹ ԱՄՍՈՒԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ)

1932–33 թուի վարչութիւնն ընտրուել է 1932 թ. հոկտեմբեր 17ին եւ նախագահութեամբ Գ. Անտրէ Տէր Օհաննեանի ցոյց է տուել աննախընթաց գործունէութիւն՝ թէ բարոյական եւ նիւթական։ Մօտ քառասուն ձեռնարկ է ունեցել Մշակութային Միութիւնը, վճարել է անցեալ շրջանից իրեն փոխանցուած 1400 ռիալ պարտքը եւ այդպիսով այս տարի է միայն, որ Թաւրիզի Մշակութային Միութիւնը բաց չունի։ Սա ինքնին փայլուն վկայական է ներկայ վարչութեան, մանաւանդ նրա եռանդուն նախագահի ընկ. Անտրէ Տէր Օհանեանի համար։ Չմոռնանք յիշատակելու, որ Թաւրիզի Մշակութային Միութիւնն այս տարի պահել է խօթը սան-սանուհիներ՝ 50-ական ռիալ (ընդամէնը 350 ռիալ) տարեկան թոշակով, դրանցից 5ը Լիլաւայի Հայկազեան Թամարեան, իսկ 2ը Ղալայի Արամեան դպրոցում։

Մշակութային Միութեան օժանդակութեամբ նրան կից գտնուող գեղարուեստական բաժնի մասնակցութեամբ Ասրպատական Թեմական դպրոցի օգտին կազմակերպուել են երկու ներկայացում՝ «Լեւ լինի նուշ լինի», Դաւ եւ մի գրական երեկոյ, նուիրուած Գրիգոր Արծրունուն՝ նախաձեռնութեամբ Թեմական Ե. դասարանի աշակերտութեան։ Թուով 17 ժողովրդական ներկայացումներ են ունեցել այս տարի, այդ ներկայացումներին յաճախել են քաղաքացիներ եւ աշակերտութիւնը մեծ հաճոյքով, նաեւ մատչելի են եղել գներով, ապա որ գլխաւորն է՝ խաղացուել են շնորհքով եւ գեղարուեստական հաճոյք են պատճառել հանդիսականներին։ Ստորեւ առաջ եմ բերում այդ ներկայացումների խաղացանկը.— Պէպօ, Աշխարհի դատաստանը, Մարուսյ Ոըրագմեր, Բաղտասար աղբար, Չարլէյի մօրաքոյրը (թարգ. Անտրէ Տէր Օհանեանի), որ կրկնուեց մեծ յաջողութեամբ երեք անգամ, ապա Փոքրիկ շօկոլատուհին, Արդիւնաւէտ պաշտօն, Նամուս, Ժան Բոցքի եւ Բոռ։ Թող ներողամիտ լինեն, եթէ ես ներկայացումների ցանկը լրիւ չտամ։ Սոյն վարչութիւնը երախտագիտութեամբ լի կազմակերպել է մի պատշաճ ազահանդէս՝ մարտ 5ին, 1933 թ. ողբացեալ Գասպար Ցակոբեանի յիշատակին։ Մշակոյթի տան արքահում կազմակերպուել են ոչ թէ միայն ներկայացումներ եւ դասախօսութիւններ, այլ եւ պարահանդէսներ որոնք նոյնպէս անհրաժեշտ են հասարակութեան որոշ խաւերի համար, այլ եւ մուտքի տեսակէտից անխուսափելի են, ինչպէս եւ վիճակախաղերը։ Ակումբ առանց չի կարող քարանալ եւ արձագանգ չտալ հասարակութեան լայն խաւերի պահանջներին, նա չի կարող սահմանափակուել լոկ դասախօսութիւններով եւ ներկայացումներով, եթէ ցանկանում է ուծացումից եւ այլասերումից զերծ պահել հայութեան լայն զանգուածներին։ Անշուշտ այդ բազմակողմանի գործունէութեան շնորհիւ է, որ այս տարի հայկական Ակումբը յաճախողների թիւը կրկնապատկուել է, եթէ չասենք թէ եռապատկուել է։ Այնուամենայնիւ, ի պատիւ ներկայ վարչութեան պիտի ասեմ որ նա իր գործունէութեան առանցքը դարձրել է մտաւոր — բարոյական դաստիարակութիւնը, ուստի շատ զարկ է տուել ներկայացումներին, դասախօսութիւններին եւ գրագարանընթերցարանին, քան թէ պարահանդէսներին ու վիճակախաղերին։ Նա լուրջ բովանդակութիւն է մտցրել իր միամեայ գործունէութեան մէջ, որի համար եւ արժանի է գնահատանքի ու շնորհակալութեան։ Ես կ'աշխատեմ գնահատականը տալ այն բոլոր դասախօսութիւնների, որոնց ներկայ եմ եղել այս տարի։ Այդ աշխատանքը կը կատարեմ զուտ ժամանակագրական կարգով, օգտուելով իմ նօթագրութիւններից։ Մի շարք դասախօսութիւնների եւ ձեռնարկների չեմ կարողացել ներկայ գտնուել ինձնից անկախ պատճառներով, ուստի միայն կը բաւականանամ այդպիսիները յիշատակելով։ Դրանք են.— «Պարսկաստանը նաւթաշխարհում», դասախօսեց Ա. Տէր Օհանեան 1932 թ. դեկտեմբեր 6ին, «Իրաւական ռէֆօրմները Պարսկաստանում», Գ. Երուանդ Ցարութիւնեան, դեկտեմբեր 14ին, «Ինչպէս խնամել հիւանդին տանը», Տօքթ. Եազմաճեան, դեկտ. 20ին, Ամանորի երեկոյ՝ յունուար 2ին, խաղացել են Դդումի վաճառականը եւ Կաք–կաք, արտասանուել են կուպլէտներ եւ ոտանաւորներ, եղել են նուագներ ու երգեր։ «Ընթերցանութեան եւ անհատականութեան յարաբերութիւնը», Դր. Աշոտ Գասպարեան, յունուար 10ին, 1933 թ. այդ դասախօսութիւնը լոյս տեսաւ Թէհրանում հրատարակուող «Ալիք»ում։ «Նախնական միջոցները յանկարծական հիւանդութիւնների դէմ», Տօքթ. Եազմաճեան, մարտ 21ին, ապա «Պարսկաստանի մէջ գործող խրատումը»—Գ. Ե. Ցարութիւնեան, ապրիլ 12ին, 1933։ Սոյն տարուան յունիս 6ին էլ տեղի ունեցաւ պարսկերէն լեզուով դասախօսութիւն «Պարսից գրականութիւնը» նիւթի շուրջը. դասախօսն էր Աբուլթորաբ խան Բասդանի։ Բացման խօսքն ասաց վարչութեան նախագահը՝ ընկ. Անտրէ Տէր–Օհանեանը, որ շեշտեց հայ–պարսկական մերձեցման անհրաժեշտութիւնը։ Ինչպէս գիտենք, նման մի շարժում վաղուց է սկիզբն առել Թէհրանում, որ եւ գովելի է ու օրինակելի. Թաւրիզն անշուշտ յետ չպիտի մնար եւ այդ մարզում։

Այդ վեց–եօթը դասախօսութիւններին ներկայ չգտնուելով, ուրեմն եւ նրանց մասին բառ էութեան ոչինչ չասելով հանդերձ, տեղեկացել եմ սակայն որ դասախօսները կարողացել են հետաքրքրութիւն շարժել իրենց ունկնդիրների մէջ եւ բաւարարել են նրանց հարցասիրութիւնը։ Այժմ աշխատեմ գրախօսել համառօտ կերպով այն դասախօսութիւնները, որոնց ներկայ եմ եղել։

Ա.— Բացման երեկոն տեղի ունեցաւ 1932 հոկտեմբեր 23ին, կիրակի, երեկոյեան ժամը 8ին՝ քաղաքի աչքի ընկնող գեղարուեստական ուժերի մասնակցութեամբ։

Բացման խօսքն ասաց Ներսէս Արք. որ Թ. Հ. Միութեան պատուոյ նախագահն է։ Սրբազան հայրը իրեն յատուկ պարզ լեզուով բացատրեց Մշակութային Միութեան անհրաժեշտութիւնը, երբ չափահասների եւ պատանիների կրթիչ վայրի, որ կոչուած է փրկելու մեր սերունդը ուծացումից եւ ազգային նկարագրի խաթարումից։ Ապա տեղիս լաւագոյն ուժերը ներկայացրին «Թանկագին համբոյր» վօդեվիլը մէկ արարուածով։ Եղան արտասանութիւններ, մեներգներ եւ նուագներ, վերջը պարեր։ Երեկոն անցաւ սիրալիր ու զուարթ, իսկ մուտքը բաւական լաւ։

Բ.— Հոկտեմբեր 29ի երեկոյեան տեղի ունեցաւ Ներսէս Արք.ի դասախօսութիւնը «Բնաւորութիւն» նիւթի շուրջը։ Առաջնորդ հայրը պատմական եւ իրական բազմաթիւ փաստերով ապացուցեց բնաւորութիւն ունենալու անհրաժեշտութիւնը. շեշտեց, որ գլուխը եւ սիրտը պէտք է զեկավար ունենան կամքը, որ շատ խոշոր դեր է կատարում մարդկային յարաբերութիւնների խնդրում. Ցիսուսը եւ Բուդդան համամարդկային բնաւորութիւններ են։

Գ.— 1932 նոյեմբեր 8ին, Գ. Երուանդ Աֆթանդիլեանը խօսեց «Հոգին եւ մարմինը» նիւթի շուրջը։ Նա շեշտեց, որ կան վարդապետութիւններ, որոնք ընդունում են հոգու անկախ գոյութիւնը, օրինակ հոգեպաշտները։ Պղատոնը երբ հոգու կա ան զլուխն էր համարում, յետոյ կուրծքը եւ ստամոքսը, երեքը միասին։ Արիստոտէլը հոգին զետեղում էր սրտի մէջ, բառ ժողովրդական հասկացողութեան։ Քրիստոսից երկու դար առաջ Ներոկլիտ փիլիսոփան ուղեղը համարեց իրաւացիօրէն հոգու կենտրոն, ներկայումս հոգի ասելով հասկանում ենք մտաւոր — հոգեկան — հոգեբանական հոլովումները։ Հոգու մասին շատ նախապաշարումներ կային. օրինակ Չինացիները լուսամուտը բաց էին անում, որ հոգին հեռանայ անձնուող մարմնից։ Նիւթը եւ ոյժը, ինչպէս եւ հոգին ու մարմինը փոխադարձ ազդեցութեամբ են շաղկապուած. ժառանգական օրէնքով հոգին եւ մարմինը իրար հետ ձուլուած են երեւան գալիս։ Երաժշտական ընդունակութիւնը (օրինակ Բախի ընտանիքում), այլեւ ապուշութիւնը եւ այլ յատկութիւններ նոյնպէս անցնում են սերնդից — սերունդ։ Մարմինը միշտ ազդում է հոգեկան վիճակի վրայ եւ ընդհակառակն. օրինակ ջերմ ունեցողը զառանցում է, նրա հոգին էլ նեղւում է դրանից. կոյր (մանուկ) ունենալու դէպքում չենք ցանկանում նոյն իսկ, որ մեր բարեկամը փողոցում մեզ երկար ժամանակ պրպտեցնէ. Թոքախտաւորը հոգեկան աննպաստ վիճակ է ապրում, որ նոյնիսկ ցանկանում է առողջ աշխարհի մարդիկ էլ նման լինեն։ Մեր ստամոքսի վիճակն անգամ ազդում է մեծապէս մեր մտաւոր – հոգեկան կացութեան վրայ։ Անօթութիւնը նոյնիսկ կարող է ուշաթափութիւն առաջ բերել կամ մտաւոր գործունէութիւնը կանգնեցնել. պայծառ օրը մեր դէմքը ժպտում է, իսկ ամպոտ օրերին մեր հոգին մռայլւում է... ի վերջոյ յարգելի դասախօսը մէկէն եզրակացնում է, որ առանձին հոգի սանդ գոյութիւն չունի։ Եթէ գիտութեան վերջին խօսքն է այդ, արդիւնքուամենայնիւ պէտք է խոստովանենք որ հարկ եղած լրջութեամբ եւ հմտութեամբ չապացուցեց այդ թեզը, ուստի եւ դասախօսութիւնը թերեւ… ուրութիւն թողեց, այն ինչ… Աֆթանդիլեանը ի վիճակի էր… խնամուած դասախօսութիւն կա… լու։

Դ.— Նոյեմբեր 15ին տեղի ու… գրական – երաժշտական յուշ… Երեմեան Հայրիկի յիշատակին… մուտ խօսքն ասաց ընկ. Անտրէ Տ… հանեանը։ Երեկոյթը սկսուեց «… Հայկազունք» երգով։ Երեմեան… րիկի մեծադիր պատկերը էր 25… մահուան առթիւ դրուած էր… ւէնների մէջ, կենտրոնում, Բ… եւ Գամառ – Քաթիպայի պատկ… րի շուրջում Ընկեր Անտրէն շե… որ երկաթէ չերեւի անհրաժե… թիւնը ժողովրդականացա… Երեմեան Հայրիկի։

Այնուհետեւ Երեմեան Հայրիկի… սագրականը եւ արժէքը … Հայկ Աճէմեանը՝ բաւական… ձակ եւ մանրամասն։

(1) ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱ…

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պանիրի խնդիր մը.— Կիպրոսի դաշնագրին կնքումը.— Քրիստոնեաներու պաշտպանութ…

(«ՄԻԼԼԻՅԷԹ»Ի ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

Ապտիւլ Համիտ իր իշխանութեան վերջին տարիները զգացած էր որ գործերը գէշ կ'երթան։ Օր մը Ա. քարտուղար Թահսին փաշայի կ'ըսէր.

— Կը զգամ որ գործերը գէշ են թէ ներսը եւ թէ դուրսը։ Այս կերպով կարելի չէ պետութիւնը փրկել։ Ես միշտ երկրին զարգացման ու փրկութեան կը ցանկամ, այսպէս կը հրամայեմ նախարարներուն, անոնցմէ եկած ծրագիրներուն գործադրութիւնը կը հրամայեմ, բայց դարձեալ բարելաւում չկայ։ Այս գէշ վիճակէն փրկուելու համար ուազանին բացէ ի բաց թող գրէ ինծի պէտք եղածը, պատուոյ խօսք որ բնաւ չպիտի վշտանամ.

Թահսին փաշա այս հրամանը հաղորդեց սպասալիներուն պետ հաճի Աքիֆ, գեապան Բէչիտ, պալատին բարոյական խորհրդական Ալէքսանդր Քարաթէոդորի փաշաներուն, օտար մամուլի տնօրէն Նշան, պետական խորհրդին նախագահ Վիթինոս էֆենդիներուն եւ ինծի։

Ապտիւլ Համիտի այս ցանկութեան գոհացում տալ շատ փափուկ խնդիր էր։ Աւելի առաջ ալ նման հրաման մը բրած էր, բայց պատասխանողներէն ոմանք աքսորուած, ոմանք փախած և ոմանք ալ վարձատրուած էին, հակառակ պատուոյ խօսքին։

Այդ օրերուն երբ Վիթինոս էֆ.ի հետ կը գտնուէի, յիշեալը խօսեցաւ Պուլկարիոյ (արեւելեան Ռումելիինահանգ) հետ կնքուելիք առեւտրական ու մաքսային պայմանագրի մը մասին։ Երկու պուլկար պատուիրակներ եկած էին եւ Թուրքիոյ կողմէն մասնախումբ մը կազմուած էր Բ. Դրան իրաւագէտ խորհրդական Հազդր պէյէ, Գաբրիէլ էֆ. Նորատունկեանէ եւ առեւտրական գործերու տնօրէնէն

Եւ ահա թէ այս մասնախումբը ինչ զարմանալի երկու մեծ սխալ գործած էր.

1. Պուլկար առեւտրական նաւերը Վոսփորի եւ Արշիպեղագոսի մէջ ազատ շրջագայելով պիտի մրցէին Շիրքէթի եւ Մախսուսէի շոգենաւերուն հետ։

2. Պուլկարիայէն եկած քաշէր եւ ճերմակ պանիրներէն մաքս չպիտի առնուէր, իսկ փոխադարձաբար Պուլկարիա ղրկուած թրքական խեւլուները մաքսէ զերծ պիտի ըլլային։

Նախ՝ պուլկար նաւերը մրցելով պիտի սնանկացնէին թրքական նաւային երկու կազմակերպութիւնները։ Իսկ պուլկարները իրենց պանիրը առատօրէն կը ներածէին Թուրքիա, կը քաշէին մեր դրամը, մինչ իրենք շատ ոչինչ չափով խեւլու միայն կ'առնէին։

Անդիր էր թէ առիկա սխա՞լ մըն էր թէ՝ դաւաճանութիւն...

Այս նիւթը հիմ բռնելով գրեցի իմ աղերսագիրս Սուլթանին, պատշաճ լեզուով։ Ապտիւլ Համիտ գոհ մնալով զիս եւ Վիթինոս էֆ.ն պալատ կանչեց եւ իր բարեւները հաղորդեց եւ հրամայեց անպայման ժամանակով յետաձգել թուրք-պուլկար առեւտրական պայմանագրին խնդիրը։ Եւ այս խնդիրը տակաւ մնաց մինչեւ սահմանադրութեան հռչակումը եւ յետոյ ալ։

Մեղքը բաղդներուն վրայ։ Ըսին թէ այս գործին մէջ ձեռքի տակէ շատ դրամ խաղաց։ Պուլկար պատուիրակները մեծամեծ «ջէյֆ»եր կը սարքէին Բ. Դրան իրաւագէտ – … դականներուն եւ կարգ մը պալ… կաններուն հետ։

Սուլթան Համիտ, բառ իր… վարութեան, այս գործն ալ թ… Անիկա անոր տեղը կը կայէ… ցեղում, բաւ է որ իր անձի… կայ չունենար։

×

Ապտիւլ Համիտի ամենամեծ… փաշաներէն մէկն էր մերթ ըսե… պետական ու մտաւորական… նիրի կարծիքը հարցնել գործեր… թացքին մասին։ Իր բուն «նպա… էր հասկնալ թէ ո՛վ է գոհ եւ ով… գոհ։

Իր գահակալութեան առաջ… հարցում մը ուղղած էր։ Անո… կեղծ ու պատիր ձեւերով պատաս… նած էին, անվնաս մնացած էին… անկեղծները որոնք մեղմ ձեւերո… մուլի եւ այլ ազատութեանց ջա… եղած էին, Գեղարուեստից… բանի տնօրէն Էպուզզիյա Թէվֆի… դրկուեցաւ Գոնիա ուր մնաց… վերջը, Ալպանացի Իսմայիլ… պէյ աքսորուեցաւ Աֆրիկեան Տ… լիա, իսկ Տաղստանցի Միրզա… բառ պէյ կրցաւ Եւրոպա փախ…

Էպուզզիյա Թէվֆիք պէյ… նշանաւոր գրագէտ մըն էր եւ … անձ մը, տարիներ վերջը ինծի… պատմեց իր պատահարը.

— Սուլթանը զիս պալատ կանչ… իր ներկայութեան ընդունեց։… գրգռուած էր, Աղերսագիրս կար… ինծի ալ կարդացնել տուաւ ու պ… «Թէվֆիք պէյ, դուն բաց խօսի… կ'ամբաստանես»։ Սարսափեցայ… զրիցի որ մեկնեմ Դէպի պատաս… պուեցայ, բայց չկրցայ բանալ… թանը մօտենալով «Էֆէ կ'ըսար… ըսաւ եւ ինք ինչպէս ըրաւ… դուռը եւ ես դուրս ելայ։

Իսմայիլ Քէմալ պէյը պալատ… չուած չէր. այլ ուղղակի Տրի… կը ղրկուէր երբ «հրաւակը»… պէյ հասկնալով որ Սուլթանը զի… պատուակ ուխի, Գիրէոնի առջեւ… ղեցաւ փախչիլ։ Սուլթանը վ… լով որ ան իր ազդեցութեամբ… Ալպանիոյ մէջ յեղափոխութիւ… բերել, պալատական մը ղրկեց… զայն համոզելու որ Պոլիս դառ… Ան չդարձաւ, միայն խօսք տուա… Ն. Վեհափառութեան անձին դէ… եւ է բան չպիտի ընէ։ Թաղաւ… ուղածն ալ այս էր արդէն։

Այս օրինակները բաւական եղա… Սուլթան Համիտին հրաւէրնե… անկեղծ յետոյ ամէն մարդ շատ… շաւար պատասխան տայ։

Հաճի Աքիֆ փաշա արժէքաւ… անկեղծ պետական մարդ մըն էր… Թանէն չէր քաշուէր, եւ հետը… լաւ չէր։ Եւ սակայն պալատ… հնթերկներուն չխանուելուն, … րովին չէզոք եւ քաշուած կեանք… վարելուն, Թագաւորը զայն բոլոր… չէր լքած եւ պետական խորհրդի… ընդունիր ճիւղին պետ կարգած էր… նման երկրորդական պաշտօններ… վրայ կը պահէր զայն։

Հաճի Աքիֆ փաշայի տուած… տասխանին ամփոփումը հետեւեա… էր.—

Ինչը ժամանակին Առաջնայի … կայի փոխանորդ եղած ըլլալով… տանն բարեկարգման ծրագիր մը…

...կած էր որ անհետեւանք մնացած էր։ ...թէ այդ ծրագիրը գործադրուէր ու ...պրութեան ում տրուէր, Աւտանի ...10 տարուան մէջ ալ թէ «երկրորդ», ...ալ չառաջին Եգիպտոս մըն պիտի ըլ-... Ցեառ, Աւտանայի փորձը իբր ...ծառայելով կրնար գործադրուիլ ...նահանգներու բարգաւաճման ...ամար ալ։

...փաշան ինծի յայտնեց նաեւ որ բա-...րենորոգման անհամար ծրագիրներ ...կայսրութեան նիւթերուն մէջ կը գտ-...ւին, թէ կացութիւնը նոյնն էր նաեւ ...Աբտիւլ Մէճիտ եւ Աբտիւլ Ազիզ սուլ-...թաններուն օրով ալ։ Սուլթան Մէճիտ ...1856ին Կիւլխանէի հրովարտակը, ...թանզիմաթը հրատարակեց, Սուլթան ...Ազիզ ատենը ի հաստատութիւն կարե-...ւոր կազմակերպութիւններ բրաւ։ 8–10 ...տարի օրէնքներ շինուեցան բայց ...ինչ եղաւ։ Ո՞րը գործադրուեցաւ։ ...թէ գործադրուէին այսօր այս նե-...ղութիւնները չէինք կրեր։ Թունուզ-...ցի Խայրէտտին փաշա իր ծրագիրնե-...րուն անգործադրելի մնալուն վրայ ...յուսահատած հրաժարեցաւ եպարքո-...սութենէ։

Հաճի Արիֆ փաշա չարունակեց պատմել ինծի.

Համդուցեալ Անմէտ Վէֆիք փաշա շատ ազգասէր մարդ էր եւ մտաւորներէն անփախ կը յայտնէր։ Երբ Եկիպտոս անգամ վարչապետ եղաւ, համրի երեք օր կրցաւ մնալ։ Սուլթանին բարկութեան ենթարկուելով կեա գերեծին Պրուսա զրկուեցաւ իբր կուսակալ. Թագաւորին բարկութեան պատճառն ալ սա է։ 1878 յունիս 4ին անգլիական դեսպան Սըր Օսթին Լայըրտի եւ եպարքոս Սաֆֆէթ փաշայի միջեւ կնքուած համաձայնութիւն կիպրոսի գաղթագրին երկրորդ յօդուածը շատ խորհել կուտար Ահմէտ Վէֆիք փաշային։ Այդ յօդուածով կը խոստացուէր քրիստոնեայ եւ այլ հպատակներուն պաշտպանութիւնն ու ներքին վարչութեան բարեկարգումը։ Ահմէտ Վէֆիք որպէսզի մինչ միջամտութեանց ենթակայ չըլլայ, կ'առաջարկէր ամփոփուած սկսիլ գաւառական ու վարչական բարենորոգումներու, եւ այս առթիւ կազմուելիք օրէնքները անյապաղ ըսա սահմանադրական օրէնքի կազմուելիք Երեսփ. Ժողովին։

Աստուծոյ Համիտ կրնա՞ր այսքան յանդգնութեան հանդուրժել...

Վէֆիք փաշայի յաջորդեց Սայիտ փաշա որուն խորամանկութեան մէկ հետեւանքով Սուլթանը հրամայեց որ հրատարակուելիք բոլոր օրէնքներուն գլուխը սա նախադասութիւնը գրուի «Երեսփ. Ժողովին գումարման իբր օրէնք վաւերացուելու պայմանով»։ Այսպէս ալ եղաւ երկար ատեն։ Հաւատացէ մեծ պետութեանց ինկայարան-ցին, սահմանադրութեան գործադրութիւնը միայն ձայն բարբառոյ յանապատի։

Կիպրոսի դաշինքը ստորագրող իգարքոս Սաֆֆէթ փաշա անգլիական կառավարութենէն առաջաւ ծրարական ամենամեծ պատուանշանը, որով առաջին Թուրքն է որ արժանացած է այդ տարբերանշին։ Անկէ յետոյ Ահմէտ Վէֆիք փաշային ալ տրուեցաւ նոյն պատուանշանը. Սաֆվէթ փաշային հրաժարելէն յետոյ, անգլիական դեսպանը օր մը անոր բնակարանը երթալով բաժ է.

— Բնականաբար ի զօրու է երկու պետութեանց միջեւ կնքուած դաշնագիրը։ Եւ սակայն Ն. Վեհափառու-...

Թիւնը մեզի անդէն կը թողու գիւանագիտական աշխարհին մէջ Օսմ. պետութիւնը պաշտպանելու մասին։ Ցաւատարարուած սահմանադրութեամբ ամբողջ ժողովուրդին եւ քրիստոնեայ հասարակութեանց խոստացուած ապահովութեանց գործադրութիւնը օր օրի ամպերու ետեւ կը կորսուին. Կ'երեւի այս ալ Թանզիմաթի պէս պիտի ուշանայ։ Օսմ. կայսրութեան հանդէպ անկեղծ բարեկամութիւնս կը ստիպէ զիս այս խօսքերը ընելու։

Սաֆֆէթ փաշա անմիջապէս այս պարագան կը հաղորդէ Սուլթանին։ Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընէ Աբտիւլ Համիտ։ Բոլոր պետական պաշտօնատարներու վրայ հսկիչն ընդհանուր քննիչ կը կարգէ զայն եւ հեռագրական գիծ մը ու պաշտօնեայ մը կը հաստատէ նոյն իսկ անոր բնակարանին մէջ։

Ի՞նչպէս, երկու կողմէն լաւ յարաբերացութիւն մը չէ՞ր այս։

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը

Առեննի «ՅԱՌԱՋ»ի մէջ լոյս տեսաւ մայիս 9ին տեղի ունեցած «Համազգային»ի Ա. ընդհ. ժողովին տեղեկատուութիւնը։ Նոյն օրը կազմուած էր գործադիր մարմին մը որ յաջորդական նիստերով ընդգծեց իր կատարելիք աշխատութիւններուն յատակագիծը։

Ա. Այս նորակազմ գուռ մշակութային միութիւնը կ'անուանուի «Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղ»։

Բ. Իր դիւանը կը կազմեն.— Նախագահ՝ Գ. Գ. Ա. Անտոբինեան, քարտուղար՝ Հ. Բալաեան, փոխ նախագահ՝ Բ. Բերբերեան, գանձապահ՝ Լ. Մեսրոպ, անդամներ՝ Օր. Ց. Գեորգեան, Մ. Սասունի, Հ. Ալեմնալ եւ Ե. Ցարութինեան։

Գ. Միութեան մնայուն հասցէն է՝ քարտուղարութիւնը. H. Palouian, 1, Rue d'Aqueduc, Paris (10), Tel. Nord 75—69։ Գաւառներու «Համազգային» մասնաճիւղերը իրենց կապը պէտք է կեդրոնացնեն այս հասցէով։

Դ. Փարիզի Կեդր. Մարմինը իրեն գործակից ունի օժանդակ մարմիններ առ այժմ հետեւեալ շրջաններու եւ Թաղամասերու մէջ։ Սարսէլ, Բաշան, Անկէն, Անիէռ — Քլիշի, Գէքոն, Պոլոնյ Բիլանք, Գիյանքուր, Շավիլ, Արնուվիլ-լէ-Կոնէս, Ալֆորվիլ, Ալէ-Մբ-ւէլ, Գլիշի, Անմարթի. Ցաւցրգաբար կը կազմակերպուին մնացեալ բոլոր շրջանները։

Ե. Կեդր. Մարմնոյս եւ օժանդակներու աշխատանքը առ այժմ կեդրոնացած պիտի ըլլայ «Համազգային»ին անդամ հաւաքել, մէկ ֆրանք ամսավճարով։ Այս առթիւ իբրեւ առաջին հանգրուան բացուած է «քէմփէյն» հինգ հազար անդամի համար։

Զ. Վարչութիւնս հրապարակ հանած է անդամատոմսեր որոնց վրայ իբրեւ նշանաբանք արձանագրուած է. ամսական մէկ ֆրանք. յետոյ.— Քու մէկ ֆրանքովդ կ'ապրեցնես հայ գիրն ու գրականութիւնը։

Է. Շուտով «Համազգային»ի առաջադրութիւնները կը տարածենք ու կ'ընդհանրացնենք ֆրանսահայ գաղութին մէջ, ժամուլի միջոցաւ, հրատարակութիւններով եւ շրջաններն ու գաւառները մասնաւոր այցերով։

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐ. ՄԱՐՄԻՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բուսական կաթ

Այս տարուան վերջերը Երեւանի մէջ կը սկսի բանիլ կաթի գործարան մը, որ կաթ պիտի արտադրէ հատիկաւոր յուրիայէն, soya կամ soja կոչուած։ Կը յուսացուի օրական արտադրել 1000 լիտր կաթ։ Գործարանը այս կաթով պիտի պատրաստէ մածուն, պաղպաղակ եւ այլ կաթնեղէն անուշներ։ Գործարանին շինութեան յատկացուած է 60,000 ռուբլի։ Այս տարի գործարանը սոյա պիտի ստանայ կեդրոնէն, բայց գալ տարի սոյա պիտի ցանուի Հայաստանի մէջ, գործարանին համար։

ՆՈՐ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ

Ա. Դատտակեան նշանակուեցաւ մատակարարման փոխ — գործավար, իսկ Արմենակ Յովսէփեան՝ ծանր արդիւնաբերութեան գործավարութեան Հայաստանի լիազոր։ Յովսէփեան կը վարէ նոյն նոյն ատեն թեթեւ արդիւնաբերութեան գործերը։

Արկած

Յունիս 28ին, կէսօրին Երեւան, Թոխմախան լճի Թաղամասին մէջ, երբ կառքով ուժանակ կը փոխադրուէր, ուժանակի մէկ արկղ վար կ'իյնայ կառքէն եւ կը պայթի։ Կառքը, ձիերը եւ երկու կառապանները օդը կը բարձրանան։ Արկածին մօտիկ տուներու ապակիները ջարդուփշուր կը թափին։ Անցորդներէն կը վիրաւորուին 7 հոգի։

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հանքային հետազօտութիւններու ծրագրէ մը քաղելով, անցեալ անգամ գրեր էինք թէ ինչ մետաղներ եւ ո'ր շրջաններուն մէջ կը փնտռուին։ Այս անգամ քարածուխի եւ քիմիական նիւթերու հետազօտման մասին։

ՔԱՐԱԾՈՒԽ, ինչպէս նաեւ այրուող թերթաքարի հետազօտութիւն պիտի կատարուի Կարմիր գիւղի (Դիլիջանի շրջան), Սիսիանի, Բ. Վեդիի, Մեղրիի մէջ։ Պիտի շարունակուի քարածուխի հետազօտութիւնը Ջաջուռի շրջանին մէջ։ Իսկ տորֆի հետազօտութիւնը պիտի կատարուի Բասարգեչարի, Ստեփանաւանի, Ազբարայի շրջաններուն մէջ։

ՆԱՄԲԱՑԻՆ ԹԹՈՒՈՒՏԻ պաշար կայ Տանձուտի, Ստեփանաւանի (Ջիբուխլու), Իգդիրլանի, Ազգանի, Իջեւանի, Կարմիր գիւղի մէջ։ Այս հանքին օգտագործման համար պիտի հիմնուի գործարան մը, որ պիտի ունենայ Անդրկովկասեան արժէք։

ԱՐՋՆԻԿԻ (պաղլեղաքար, alunite) գործարաններ հիմնելու (Արդրկովկաս) ծրագրին առթիւ, որոշուած է հանքախուզութիւն կատարել Ալագեազի, Շամշադինի, Ղալալիի, Թաթլիի, Բ. Վեդիի, Դիլիջանի եւ Մեղրիի շրջաններուն մէջ։

ԾԾՈՒՄԲԻ հանքեր կան Բ. Վեդիի շրջանը, Սէյիդ — Քէօթանլու գիւղին մէջ.

ԾԱՆՐԱՔԱՐ (baryte) կը գտնուի Արդաքեանդի մէջ։

ԱՂԱՀԱՆՔԵՐ կան Ղամարլուի, Ղուրդուղուլուի եւ Բ. Վեդիի շրջանին մէջ։

ՆԵՐԿԵՐ կը գտնուին Շահնազար (Ստեփանաւան), Գոլովինօ (Դիլիջան) գիւղերուն, ինչպէս նաեւ Դաեղի Բաբանայի մէջ։

ԳԱՃ (gypse) կը գտնուի Կոտայքի շրջանը, Ջրվէժ եւ Ցոլակ գիւղերուն գիւղերուն մէջ.

Հայ Արենէտը Վէնսէնի անտառին մէջ

—·—

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տարեկան բանակումը սկսած էր Հինգշաբթի օրուընէ. Վէնսէնի անտառին հեռաւոր մէկ անկիւնը։ Շաբաթ, 15 յուլիս երեկոյեան ժամը 9ին, սկսաւ բանակումի կրակի հանդէսը։ Բոցավառ խարոյկը շրջապատած էին Անկէնի, Ալֆորվիլի, Փարիզի, Իսիլիի, Գուա — Քոլոմպի Վիլէժ լը Գէլի, Ռոնիի, Սարսէլի եւ Վէնսէնի խումբերը, մօտաւորապէս 100 հոգի։ Բանակումի ընդհանուր պետ ժիրայր Մինթանեանի հրամաններուն տակ փոքրիկ գայլիկները եւ արիները իրենց արուեստը եւ ուսումը մէջ բերին, խաղերով, երգերով եւ պատասանութիւններով։ Հանդիսականներու հայ եւ օտար, հոծ բազմութեան մէջ կը նշմարուէին Վէնսէնի հայ Կրթասիրաց երկսեռ միութեան անդամ եւ անդամուհիները։ Հանդէսը վերջացաւ ժամը 11-30ին որմէ վերջ տեղատարափը սկսաւ եւ շարունակեց մինչեւ առաւօտ։

Կիրակի օր ժամը 2ին անկարելի եղաւ հանդէսը սկսիլ, որովհետեւ բանակատեղին գրեթէ ողողուած էր, եւ հետաքրքիրներու բազմութիւն մը որ կը փափաքէր տեսնել փոքրիկներու աշխատութիւնները եւ խաղերը, յուսախաբ վերադարձաւ տեղատարափի մը տակ։ Գովելի է երիտասարդ արիներու աշխատանքը եւ կորովը։

Գ. Գ.

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՈՇԸ

—·—

«Յուսաբեր»ի մէջ կը կարդանք.—

Եգիպտոսի Հանրային Խնամատարութեան մէջ (Ախիթանա Փիւլլիք) անցի օրուան հանդիսութեան ընթացքին, վարչութեան որոշումով հայկական դրօշ պարզուած է, ի պատիւ հայ տեղացի զինուորի մը։

Հանդիսութեան ներկայ ըլլալով նաեւ երկրին վեհապետը, բազմազան դրօշներու կարգին նշմարած է Հայկական Եռագոյնը։ Վեհապետը հետաքրքրուելով, հարցուցած է թէ հայ կամաւո՞ր ալ կայ, հանրային այս բարերար հաստատութեան մէջ։ Հաստատական պատասխան կը տրուի եւ մէկ հատիկ հայ երիտասարդ կամաւորը կը ներկայացուի վեհապետին, որ կը շնորհաւորէ զայն իր գոհաբերութեան ոգիին համար։

— Հայ դրօշը այսպէս, միջազգային կազմակերպութեան մը մէջ, հայ ազգութիւնը կը յատկանշէ։ Հայու գոյութիւնը ճանչցուած է իր Եռագոյնով եւ Հայը յարգելու համար իր դրօշակը պարզուած է։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻ, ամսագիր), Թիւ 10։ Հիմնադիր — տնօրէն՝ Տիկին Սիրան Սեզա։ Տարեկան բաժանեգին 50 Ֆրանք։ Հասցէ.— B.P. Թիւ 722, Beyrouth (Liban).

ԱՆԿՈՐԱԿԱՆ ԹԻԹԻՒՐԻ ԱՑԵՐ, գրեց՝ Սեպուհ Ստեփանեան (Երիմեան Գիւղատնտեսական Մատենաշար)։ 80 էջ պատկերազարդ։

ՀՐԱՇԱԳՈՐԾ ԲԱԿՏԵՐԻԱՆ, նոյն հեղինակէն եւ նոյն մատենաշարէն։

ՄԱՄՈՒԼ

Ալ Օսմանի դրօշա՞կը պարզենք

— ։։։ —

Ջէզոբ օրկան մը, « Հայ Սիրտ », որ կը հրատարակուի Ֆիլատէլֆիայի մէջ, հետեւեալ խմբագրականը կը հրատարակէ այս խորագրին տակ (14 յուլիս)

— « Դժբախտ պայքար մը կայ հայ գաղութներու մէջ, որ ամէն խուժադուժ տեսակէտ առաւելութեանց առթիւ երեւան կուգայ ազիտօրէն եւ պատճառ կը դառնայ անտեղիվիճաբանութեանց եւ երբեմն ալ արիւնալի ընդհարումներու։

Նիւ Եորքի մէջ, ապրիլ 23ի ազատօնին բանախօսելու հրաւիրուած բանգէտ մը, մէկ միլիոն նահատակները խորհրդանշող կոթողին առջեւ իր բեմանը բացաւ հետեւեալ ողեղ ակնարկութիւնով՝ թէ ինք կը հաւնէր ամերիկեան դրօշակին ներկայութիւնը այդ արահին մէջ եւ սակայն չէր հաւնեար « հաւաւածի » պատկանող դրօշակին (իմա հայկական Եռագոյնին) գոյութիւնը հոն։ Մէկ խօսքով Գ. ատենախօսը չէր ըմբռնած օրուան իմաստը։

Ուստրի մէջ Եռագոյնի պայքարը սուր հանգամանք ստացած ըլլալուն, մէկ միլիոն մարտիրոսներու յիշատակը անտես առնուեցաւ, հայկական Եռագոյն դրօշակը չպարզելու համար։

Փրավիտենսի մէջ պատահեցան այնքան անտեղութիւններ Եռագոյնին համար, որ հանդիսականները երկուքի բաժնուեցան եւ զատ զատ տօնեցին իրենց ազատօնը։

Իսկ ամենավերջին լուրը կուգայ Շիքակոյէն։ Աշխարհահանդէսին բացման առթիւ 39 ազգերու հետ Հայոց կազմուելիք Թափորը կը խափանուի, որ չըլլայ թէ հայկական դրօշակը բացուի։

Սակայն ի՞նչ արգահատելի պատճառ կայ այս ատելութեան։ Գամուութենէն կը սորվինք թէ Եռագոյնը ընտրուած է հայկական հին թագաւորութեանց արքունիքին եւ զինուորական տարազներու գոյներէն եւ խնամքոտ ուսումնասիրութենէ վերջ 1918ին պատմականօրէն, իրաւականօրէն եւ իրականօրէն վաւերացուած է Հայաստանի խորհուրդին կողմէն որ կը բաղկանար բոլոր հայ կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէ, չէզոք Հայերէ, ինչպէս նաեւ Ռուսերէ, Թուրքերէ եւ Եզիտներէ։

Ձենք գիտեր թէ Եռագոյնի հակառակորդները ի՞նչ հիման վրայ այդ դրօշակը կը նկատեն հատուածական կամ կուսակցական եւ կ'անտեսեն անոր Հայաստանը խորհրդանշող հանգամանքը։

Հայաստանի հանրապետութեան արգեղրած ա եւ է դրօշակ իր պատմական արժէքը ունի։ Հայրենասէր Հայ մը միշտ յարգանք ունի անոր հանդէպ։ Կը յարգէ զայն այնքան ատեն որ ան կը մնայ հայուն եւ Հայաստանին խորհրդանիշը. կը ծալէ ու ազգային թանգարանը կը փոխադրէ զայն, երբ ազգին ազատ կամքովը փոխել հարկ ըլլայ եւ նորը կը պարզէ անոր տեղ Նոյնը կ'ընեն աշխարհի բոլոր ազգերը իրենց դրօշակին հետ։

Դրօշակի այս դժբախտ եւ անտեղի վէճը խիստ վատ տպաւորութիւն կը թողու հայրենասէր ժողովուրդին վրայ եւ կը ջլատէ բոլոր ազգասիրական գործունէութիւնները արտասահմանի մէջ։ Օտարածին հայ պատանիներու բարոյական կորովը բոլորովին կը փճանայ այս անիմաստ կռիւներէն։

Եռագոյնի հակառակորդներուն կը արցնենք.— երբ մենք իբր հայ ազգութեան ունենանք Ամերիկայի մէջ դրօշակ պարզելու եւ քանի որ դուք ուրիշ մը չունինք մեզի տալու, ի՞նչ ընենք՝ Ալ Օսմանին ալ — պայրա՞քը պարզենք »։

Զարհուրելի սով Խ. Միութեան մէջ

Զանազան աղբիւրներէ ծանրակշիռ լուրեր կը հաղորդուին Ռուսաստանի մէջ տիրող սովի մասին։

Վերջին ողողումներուն հետեւանքով Ռումանիա ապաստանած գիւղացիները կը պատմեն թէ ժողովուրդը խոտ եւ տաշեղ կ'ուտէ եւ թէ ամէն գիւղի մէջ օրական 15—20 մարդ կը մեռնի անօթութենէ։ Կառավարութիւնը հողի բոլոր բերքին յետոյ, գրաւած է նաեւ պտղատու ծառերը, այնպէս որ ժողովուրդը այլ եւս ուտելիք չունի։

⁂ Տօքթ. Լոռէնաքի, որ իբրեւ պատուիրակ Միջազգային Կարմիր Խաչի ականատես եղած էր Ռուսաստանի 1922ի սովին, կը գրէ թէ իր ձեռքն եղած փաստաթուղթերը կ'ապացուցանեն որ հոյակապ հնգամեայ ծրագիրը յանգած է ահաւոր սովի մը։ Մարդիկ նոյն իսկ մարդակերութեան սահմանին հասած են եւ միլիոնաւոր մարդիկ անօթի կը մեռնին։

⁂ Օտեսայի արմտիքի թրըսթին բարձր պաշտօնեաներէն չորսը դատապարտուեցան տասը տարի բանտարկութեան, Ռուսաստանի անապատային մէկ շրջանին մէջ՝ իրենց ստացուածքներն ալ պիտի գրաւուին։ Ուրիշ երկու պաշտօնեաներ դատապարտուեցան վեց եւ չորս տարի բանտարկութեան։ Բոլորն ալ ամբաստանուած են թէ թերագնահատած են արմտիքը, մաս մը տեղին վրայ պահելու համար։ Այս պաշտօնեաներէն մէկը վերջերս Մոսկուա երթալով, խնդրած էր որ հարաւային Ուկրայնայի հողին չհանեն, գրաւելով բոլոր արմտիքները եւ որոշ բաժին մը պահեն տեղական պէտքերուն համար։ Իբրեւ պատասխան, Մոսկուա աւելցուց Օտեսայի շրջանէն պահանջուած արմտիքի քանակը։ Այս առթիւ, «Փրաւտա» կը գրէ.— «Գիւղացիներուն կողմէ պահուած հարիւր կրամ ցորենը պէտք է համարուի գողութիւն պետական ստացուածքի, քանի որ սեփականութիւնը միշտ գիւղացիներուն կը թողու անհրաժեշտ պաշարը»։

ԱՂԱՒՆԻ ՄԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Գոլկրատի թերթերը կը գրեն թէ քանի մը օր առաջ, Գոլկրատէն հարիւր քիլօմեթր հեռաւորութեան վրայ բռնուեցաւ թղթատար աղաւնի մը։ Թռչունին ոտքէն կապուած էր ծածկագիր նամակ մը, որ զինուորական տեղեկութիւններ կը պարունակէր։ Գրուած էր սերպերէն։ Աղաւնին սպաննուեցաւ, համաձայն զինուորական օրէնքին։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

—·—

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Կ'ապրէին կէկլ եւ կորեկ հացով։ Այս արմտիքն ալ կուգային հայ հողագործներէ կը տանէին։ Ոմանք ծառայութիւն ընելով իսկ ոմանք ալ գողութեամբ եւ զանազան միջոցներով կ'ապրէին։ Ցորենը երբեք չէր հետաքրքիր գիտենք, կորեկը եւ կէկլը առնէին եւ գնելով կամ փոխանակութեամբ կը տանէին եւ ձմեռը կը սապակուէին, մինչեւ որ Թութը եւ պտուղները հասնէին։

Լեռներէն կ'իջնէին գաւառ, Թութով կը սնանէին եւ յարկի տակ բնակելու պէտքը չէին զգար։ Գարունքները բարեկամներու ծառերու տակ կը գիշերէին, ո՞չ ոք բան մը կ'ըսէր։ Մանաւանդ որ «խէյրաթլըղ» Թութեր շատ կային, այսինքն ոչ-սեփականութիւն, այլ բնութիւնը ինքնաբերաբար բուսցուցած եւ կամ բարի մէկը ճամբաներուն եզերքները տնկած ըլլալով։ Ասոնց գործած էր Բալուի ժողովուրդին մէջ եւ կ'ըսէին.— Քիւրտը կուգայ հայ հողագործէն կորեկ կամ կէկլ գնելու, սանց նմոյշ մը կը բերուի ափ մը անկէ, ափ մը միւսէն։ Կը նայի Քիւրտը եւ կ'ըսէ.

— «Այս կորեկը լաւ է, լաւ, միայն թէ մէկ մէկ հատ ցորեն կայ մէջը՝ հաշւոյս չի գար»։

Այսպէս չարքաշ եւ խեղճ ապրելով հանդերձ, երբեք պանդխտութիւն չեն փորձած։ Կառչած են իրենց օջախին եւ ընտանիքին։ Ապրելով Հայերու հետ կողք կողքի, իւրացուցած են Հայերու բարքերը։ Կային քիւրտ ծառաներ որ հայերէն գիտնալէն զատ սորված էին հայերէն աղօթքներ եւ եկեղեցական արարողութիւններ։

Ուրեմն, Աշմուշատի բնակչութիւնը երբեք պանդխտութեան չէ գացած, ինչ իր մէջ մնացած է եւ լաւ ապրած։

Դաշտային երեք հայկական խառն գիւղերը՝ Թիլ, Թրխէ, Նաճարան չեն հետեւած ուրիշներու օրինակին։ Գահած են իրենց ընտանեկան բոլոր արութիւնները ամենայն ջերմեռանդութեամբ։

Գիւղացի կիներու համեստութիւնը եւ ամօթխածութիւնը այնքան խոր էր որ, երբեք մէկ գիւղէն միւսը աղջիկ չէին տար։ Գիւղացիները ծնողքին չափ իրաւունք ունէին տէր եւ պաշտպան կանգնելու այն աղջկան որուն ծնողքը կ'ուզէր ուրիշ գիւղերէ փեսայ ընտրել։ Երբ աղջիկ մը գովելի ըլլար առանգական առաքինութիւններէն եւ զանազան թերութիւններ ունենար, այն ատեն գիւղէն դուրս հարս կուտային։ Եւ եթէ հարս գացած տան մէջ կաւ յարուցանէր, երեսին կը շրջուէին հետեւեալը.

— Եթէ դուն լաւ աղջիկ ըլլայիր, գիւղէն դուրս չէին հաներ։

Իսկ Աշմուշատցիները Արածանիի միւս ափէն, վարի գեղերէն հարս չէին առներ։ «Անոնք մեզի հարս չեն ըլլար։ Ջամուշ են Ջրին ընդհատի աղջիկներ» կ'ըսէին։ Մեր գիւղը վարի գիւղերէն հարս մը եկած էր։ Գիւղացիները անունը չէին արտասաներ եւ ոչ ալ կ'արանք։ (Զրինընդիացին, Ջրինընդիացուն ...ք Թող հոս գայ»։ Այսպէս կ'անուանէին։

×

Հարիւր հազարաւոր մարդիկ անցած են Բալուի կամուրջէն, որուն հոյակապ կառուցուածքը դարերով հիացում պատճառած է Արածանիի կատաղի ալիքներուն դէմ յանդիման։ Անոր եօթը կամարակապ վիթխարի սիւները կը բարձրանան օդին մէջ։ Արածանին իր ամբողջ ուժը կը հաւաքէ այդ նեղ անցքին վրայ, մինչեւ ուրիշ տեղեր իր ուժը կը տարածուի ու խաղաղ կ'ընթանայ։ Հեռուէն կը տեսնես որ ահա շայիծով չաշաշխնով աժտահարի, ոլորապտոյտ օձի նման քերելով ժայռերու կողերը, աբաղավոդ յորձանքով մը կուգայ կը բախի եօթը կամարներու հաչքն ամբարտակին։ Սակայն կամուրջը միշտ ցցուն եւ յաղթական կը կանգնի ու կը ժխտամարտիհԱրածանիի ամեհի կոհակներուն հետ, առանց իր ուժէն բան մը պակսեցնելու.

Ո՞ր միտքն է յղացեր, ո՞ր ձեռքն է շիներ զայն։

Կամուրջին եւ Արածանիի դուռերուն կենդանի վկան է Ս. Մեսրոպի բերդը, ճիշդ կամուրջի կողքին, տասը կամ քսան մեթր հեռաւորութեամբ։

Այս բերդն ալ նոյնքան խորհրդաւոր է եւ հրաշապատում որքան կամուրջը եւ Արածանին։

Հազար հազար տարիներ առաջ, երբ Մեծն Տիգրան իր արի արանց ուժը կը փորձէր Հռոմայեցիներու (Լուկուլլոսի) բանակին դիմաց, եւ ահեղ ճակատամարտ կը մղէր, թշնամի անթիւ ու անհամար զօրքին դէմ, իր կուսակիցները դաւադրութեամբ իր կռնակէն կը զարնէին։ Հայոց բանակը կը քայքայուէր, եւ Մեծն Տիգրան կը նահանջէր Արածանիի ուղղութեամբ դէպի արեւելք։ Բալուի առջեւ աշխարհակալը նորէն կը հաւաքէ իր մնացեալ ուժը, Հռոմայեցիներու բանակը ետեւէն կը հասնի ու կը սկսի ահեղ ճակատամարտը։ Կեանքի եւ մահուան կռիւ մըն է որ կը մղէ Մեծն Տիգրան։ Այդ տեղ Հռոմայեցիները կը պարտուին ու կը կոտորուին բուռ մը հայ քաջերու սուրերէն։ Հռոմայեցիները դաշինք կ'ուզեն կնքել Մեծն Տիգրանի հետ։ Այդ դաշինքներէն մէկն ալ Բալուի կամուրջին շինութիւնն է։ Մեծն Տիգրան կը պարտադրէ Հռոմայեցիներուն շինել ճիշդ այն տեղին վրայ, ուր մղուած էր ճակատամարտը։

Ս. Մեսրոպայ բերդին քովն է Քիթ (Քնթիկ) կոչուած ներքնուղին կամհոր, որ անդունդի տպաւորութիւն կ'ընէ, վարի Թաղ կոչուած տուներու տակէն ծակուած մինչեւ Արածանիի ափը։ Նունիկ կոչուած խոշոր քարով մը դոցուած է ծակը։ Այս գետնուղին անշուշտ երկու նպատակով շինուած է, առաջին քաղաքը թշնամիներէ պաշարուած ժամանակ գիշեր ատեն իջնել եւ ջուր առնել Արածանիէն, որպէս զի ժողովուրդը ծարաւ չմեռնի, որովհետեւ Բալու քաղաքը ջուրի պակասէն կը տառապէր։

Երկրորդ պատճառը որ աւելի հաւանական է,— Քնթիկէն իջնել մինչեւ Արածանիի ափը եւ թշնամին պաշարման շղթայի տակ առնել եւ անակնկալի բերելով կոտորել զայն։

Բալու քաղաքը շատ անգամներ ենթարկուած է բարբարոս ցեղերու խուժումին եւ աւարի տրուած։

Բալուի ամրոցներուն վրայ երկար ժամանակ իշխած են Արաբ ամիրաներ եւ իշխաններ։

Բալուն շատ ընդարձակ անտառներ ունի որ կ'երկարին դէպի Սասուն։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Վերջ)

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Շաբաթէն կիրակի լուսնալու գիշերը, Վիեննայի ոստիկանութիւնը հետապնդումներ կատարելով նացիներուն դէմ, հարցաքննեց 1500 հոգի։ Ձերբակալուեցան 600 կասկածելիներ։

Ինսպրուքի համալսարանէն կարգ մը ուսանողներ որոնք հիթլէրական խաչեր գծեր էին զանազան վայրերու մէջ, դատապարտուեցան մինչեւ վեց շաբաթ բանտարկութեան։ Միեւնոյնատեն ոստիկանութեան կողմէ բռնադատուեցան իրենց իսկ ձեռքով եւ ահագին բազմութեան առջեւ աւրելու այդ խաչերը։

ՓՈԽԱՐՔԱՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ, ԿԱՆՏԻ ԿԸ ՊՆԴԷ

Կանտի նամակ մը գրելով Հնդկաստանի փոխարքային, տեսակցութիւն մը խնդրած էր, խօսելու համար անհնազանդութեան պայքարի դադարման մասին։ Փոխարքան մերժեց ընդունիլ, անօգուտ գտնելով որեւէ տեսակցութիւն, քանի որ Հնդիկ ազգային խորհուրդը կրնար իր նախաձեռնութեամբ դադրեցնել պայքարը, մինչդեռ այդպէս չէ ըրած.

Կանտի նոր նամակ մը գրելով փոխարքային, կը պնդէ տեսակցութեան մասին։ Այս առթիւ կը շեշտէ.

— Ես կ'ուզեմ բռնադատել հնազանդութեան եւ գործակցութեան տեղ հաստատել կամաւոր գործակցութիւնը եւ անկեղծ ու սիրայօժար հնազանդութիւնը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ֆրանսայի շրջանը կատարող հեծելանուորդները որոնք այս միջոցին կը գտնուէին Պիրէնեան լեռները, երկուշաբթի օր կտրեցին նոյն լեռան վերջին հանգրուանը՝ Թարպ – Փօ (185 քիլոմէթր)։ Առաջին հանդիսացաւ Իտալիոյ ախոյեան Կուէրա, Բ. Ֆրանսացի՝ Սփէշէր, Գ. Իտալացի՝ Մարթանօ։ Այս հանգրուանը հեծելանուորդներուն համար եղաւ շատ յոգնեցուցիչ եւ տաժանելի, որովհետեւ հոս էր որ յայտնի պիտի ըլլար թէ ո՛վ պիտի կրնար տանիլ յաղթանակը։ Յաղթականը արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան եւ կոչուեցաւ «երկաթէ մարդ» ը։ Այս առթիւ զգալի փոփոխութիւններ եղան ընդհ. դասաւորման մէջ, ինչպէս նախատեսած էինք։ Ահաւասիկ վերջին դասաւորումը.— Ա) Սփէշէր՝ Ֆրանսացի (113 ժ. 03 վ. 47 երկվայրկեան)։ Բ) Մարթանօ՝ Իտալացի (113 ժ. 08 վ. 55 երկվ.)։ Գ) Կուէրա (113 ժ. 10 վ. 48 երկվ.)։

Երէկ, երեքշաբթի, վերջին հանգիստի օրն էր։ Իսկ այսօր, չորեքշաբթի պիտի կտրեն Փօ – Պորտօ հանգրուանը։

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ *ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 34, rue de Rivoli, Café Samaritaine ինքրջնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։ Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն։*

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ 1ին Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ընտրութիւն պատգամաւորի։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՓՈՆԹԷ եւ ՍԷՆ-ՍԱԹՈՒՐՆԷԻ (Ավինեօն) Մուրատ եւ Անդրանիկ խումբերու միասնաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Փոնթէի մէջ։ Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ։

ԷՔՍԻ մէջ այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին։ Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ։

ՓՐԻՎԷ-ՍԻՒՐ-ԱՐԺԷՆԻ եւ ՏՐԱԿԻՆԵԱՅԻ Զաթօ-Շերօ եւ Դանիէլ Վարուժան խումբերու միասնաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Տրակինեայի մէջ։ Կը խօսի ընկեր ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը ՕԳՈՍՏ. 13Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, *օդին աննպաստ ըլլալուն հետեւանքով։*

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Վիշապ կոմիտէին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Եւր. Կեդր. Կոմիտէի. այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Արժանթէօյի անտառին մէջ։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Գ. ԲԱԼԱԵԱՆ

Պիտի խօսին ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ

Մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» Նուագախումբի։

Հաղորդակց. Միջոցներ.— *Փորթ տը Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը։ Սէն-Լազարի կայարանէն շոգեկառք եւ իջնել Կառ Արժանթէօյ, ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ ցոյց տալու համար հանդիսավայրը։*

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ *ՀՐԱՅՐ, ՌԱԶՄԻԿ եւ ՏԻՐՈՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ*

23 ՅՈՒԼԻՍ. ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ ուրիշներ

Գեղարուեստական գեղեցիկ ժամանց։ ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։ փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Gare du Nord*էն շոգեկառք առնել ժամը 9, 10.8, 10.17, 10.35, 10.50, 11.28, 12.09, 13.17, 13.27 եւ իջնել* Villiers-le-Bel-Gaunesses.

Ընտանեկան խնջոյք

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ՄԸ

որ Ուխտի Օրն է միեւնոյն ժամանակ մեր բիւրաւոր նահատակներուն։ տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը 2ին

160, Route d'Orléans, Bagneux

Կը հրաւիրուին բոլոր մեր հայրենակիցները անխտիր եւ Տարօնիւանդութիւնները սիրող հայրենակիցները։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան Վէնսէնի եւ Շրջանի հանդէսը տեղի կ'ունենայ հովանաւորութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան

Այս կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն մանկապարտէզի սրահին մէջ

1, rue du Midi, (Place de la Mairie) սրճարանին Ա. յարկը

կը խօսին՝ *ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ Գ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ* «Անիի» մասին եւ մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ պատմական ճնութիւններ։

Կ'երգեն եւ կ'արտասանեն աշակերտները։ Մուտքը ազատ է։

«ՎԷՄ»

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎԷՄԸ պիտի բովանդակէ ուսումնասիրութիւններ մշակոյթի եւ պատմութեան մասին, քննադատութիւններ, կենսագրականներ, յուշեր, վաւերագրեր, տեսութիւն ու գրախօսական, նկարներ։ Պիտի խօսուի հայ եւ օտար կեանքի նորութիւններուն, հայ գրականութեան, արուեստներու, պատմութեան եւ մշակոյթի այլ ճիւղերու մասին։ Յատկապէս լայն տեղ պիտի տայ Հայոց պատմութեան ազատագրական պայքարի շրջանին։

ՎԷՄԸ պիտի ձգտի հայ մշակոյթի դրօշակին շուրջ համախմբել հայ մտաւորականութեան եւ ընթերցող հասարակութեան լայն խաւերը՝ առանց խտրութեան։

ՎԷՄի առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ *Սեպտեմբերին*։

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար այժմէն դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Dameme, Paris (13)

ԱԶԴ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան նոր վարչութիւնը ընտրուած յունիս 9ին, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 20.45ին Café des Trois Portes, *Ա. յարկը*, 65 Rue Lafayette (Métro Cadet) 1—

Օրակարգ — 1) 1933 յունիս 9ի ժողովի տեղեկագրի ընթերցում։ 2) Ներկայացում վարչութեան նոր անդամներու ։ 3) Տարեկան ուխտագնացութիւն դէպի Arras *եւայլն, եւայլն։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Էնկիւրիի Սթանոզ գիւղէն Կղեմէս Սինանեան, որ վերջին անգամ զինք տեսած է իր հայրենակիցներէն Ռուբէն Թէլլալեան, Ռումանայի Կեսուր Տաղի մէջ։ Փնտռողն է իր մայրը՝ Եղիսաբեթ, քոյրերը՝ Նուբիկ. Հռիփսի եւ եղբայրը՝ Ռուբէն Սինանեան։ Հասցէ 18 Avenue du Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux. Seine *Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։ Լուր տուողին* 500 *ֆրանք նուէր։*

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«Հայ ժողովրդական ընդվզումները»

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ընտիր թուղթի վրայ եւ նկարներով։ Գինն է՝ 15 ֆրանք

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 20 ֆրանք

Դրադարան - ընթերցարաններուն 10 ֆրանք։

Պիտի տպագրուի սահմանափակ քանակութեամբ։

Ապսպրանքները պէտք է ղրկել մինչեւ գրքին լոյս տեսնելը։

Ապառիկ ոչ օքի չի ղրկուիր։

Դիմել՝ A. Kulkhandanian, 71, Ave. Kléber, Paris (16)

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել *Յառաջի* վարչութեան։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է 14 (ՔԵՐԹՈՒԱԾ...) մել հեղինակին N. SARAFIAN, ... du Petit Parc Vincennes, Seine.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Կծուայ ... Ղուկաս Միքայէլեան։ Իմացնել ... ռաջ»ի խմբագրութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Տան մէջ, ուր կը բնակէր, մանրակրկիտ տանտիրոջ առջեւ մեծ համբաւ կը վայելէր իբրեւ կրօնաւէր, սակաւապէտ եւ աշխատասէր։ Այս բարեմիտ մարդիկը, արդարեւ, երբեք չէին մտքէ անցըներ թէ յեղափոխական մըն է ան։

Պլեհվէ, այդ շրջանին, կը բնակէր իր ամառնային տունը, Ապտէկարսկիի կղզիին մէջ եւ, ամէն հինգշաբթի, առտուան շոգեկառքով, կ'երթար Ցարին մօտ, Ցարսկոյէ – Սէլօ։ Հսկողութիւնը, ուրեմն, կեդրոնացուած էր մանաւորապէս այդ օրերուն մէջ, ինչպէս նաեւ կը հետապնդուէր երեքշաբթի օրերը, երբ կ'երթար Մարիա պալատ, մասնակցելու նախարարական խորհուրդին։ Մարտական Մարմնի բոլոր անդամները, Կալիայեւ, Փ. Դուլեբով եւ Ն. որ այլեւս Պետերբուրգ վերադարձած էր, ինչպէս նաեւ յաճախ մեզմէ մէկը, Դորա, Փ., Սազոնով կամ ես, հսկողութիւն կը կատարէինք այդ օրը։ Սակայն Կալիայեւ չէր գոհանար մեր հաւաքական հսկողութեամբ, որ կը կատարուէր բառ նախապէս մշակուած ծրագրի մը։ Իրեն յատուկ տեսակէտներ ունէր Պլեհվէի պտոյտներուն մասին եւ ամէն օր, երբ գործի կ'երթար, կ'աշխատէր հանդիպիլ նախարարին կառքին։ Հիմնուելով փողոցին ամէնէն փոքրիկ մէկ նշանին վրայ,— լրտեսներու թիւը, ոստիկաններու հագուստ ու կապուտը, եւ հետեւցնելով այն մասնաւոր ուշադրութենէն, որ ցոյց կը տրուէր փողոցներու մէջ երբ նախարարին կառքը կը մօտենար, Կալիայեւ կը պնդէր թէ Պլեհվէ կամ անցած էր, կամ պիտի անցնէր այս կամ այն փողոցէն։ Վաճառատունը ուսէն կախ,— յաճախ վաճառատուփին մէջ կը դնէր սիկար, խնձոր, թուղթ, մատիտ,— Կալիայեւ կը թափառէր բոլոր այն փողոցներուն մէջ, ուրկից, իր կարծիքով, պիտի անցնէր Պլեհվէ.

Շատ քիչ անգամ կը պատահէր, որ օր մը չհանդիպէր նախարարին։ Երբ կը նկարագրէր իր տեսածը, ոչ միայն թանկագին եւ մանրամասն տեղեկութիւններ կուտար ձիերուն գոյնին ու նշաններուն, կառապանին ու ոստիկաններուն կերպարանքին մասին, այլ եւ տակաւին կառքին այս կամ այն մասերուն վրայ. Եւ բոլոր այդ մանրամասնութիւնները իր բերնին մէջ կը դառնային շօշափելի եւ կարեւոր։ Դիտէր այլեւս կառքին բարձրութիւնը, լայնքը, ներկը, ինչպէս անիւներուն ձեւը, իրեն ծանօթ էին նոյնպէս կառքին սանդխամասը, դրան բռնակը, լապտերները, անիւներուն շրջագիծը, կառքին պատուհանները։

Աւելին, դէմքով կը ճանչնար նա՝ հետեւորդ ոստիկանները։

Փ. եւ Դուլեբով, իբրեւ կառապան, չէին կրնար այնքան տեղեկութիւն քաղել։ Իրենց համար անկարելի՝ շարունակ մերժել ներկայացող յաճախորդները, այնպէս որ յաճախ կը ըստիպուէին թողուլ հսկողութեան համար ընտրած իրենց տեղերը, երբեմն յաճախորդի մը համար, երբեմն ոստիկաններու հրամանով։ Բայց երկուքն ալ իրենց կարգին կուգային հաստատել կամ լրացնել Կալիայեւի տեղեկութիւնները։ Այլեւս Մարտական Մարմնին միւս անդամներուն, Սազոնովի, Փ.ի, Բրիլլիանտի, Ն.ի եւ իմ քաղած պատահական տեղեկութիւններն նուազ արժէք կը ներկայացնէին։ Վերջապէս, մեր կանոնաւոր հսկողութիւնը մեզ հասցուց այն ապահովութեան թէ ամէնէն դիւրին էր Պլեհվէն սպաննել հինգշաբթի օր, Ապտէկարսկիի կղզիէն մինչեւ Ցարսկոյէ – Սէլօ կայարանը ճամբուն վրայ։

Յունիս ամսուն երկրորդ կիսուն էինք։ Աղեւ, վստահ թէ մեր աշխատանքը լաւ կ'ընթանար, հեռացաւ Ֆինլանտիոյէն։ Ցարը վերադարձաւ Պետերհոֆ, եւ Պլեհվէ սկսաւ հինգշաբթի օրերը Ցարին մօտ երթալ ոչ թէ Ցարսկոյէ Սէլօ կայարանէն, այլ Բալթեան կայարանէն։ Հսկողութիւնը հասած էր իր լրումին։ Սազոնով պէտք ունէր ժամանակ մը իր ծննդավայրը դառնալու։ Ես մենք ճամբեցինք։ Ահա պատրուակը։ Անզգուշութեամբ հայելի մը կոտրած էր։ Սազոնով կ'երթայ դռնապանին մօտ եւ իր ցաւը կուլայ.

— Ափսո՛ս, հայլի թէ գործս կարգի մտած էր, ահա կը կորսնցնեմ հացս...

— Ինչո՞ւ համար...

— Հայելին կոտրեցի։

Դռնապանը կը զարմանայ։

— Հայելիի՞ մը համար... կարելի՞ բան է...

Սազոնով դէմքը կը ծածկէ երկու ձեռքերովը եւ կ'ըսէ.

— Բայց մտիկ ըրէ, երբ սենեակը կը շտկէի, կոտրեցի հայելին, տիկինը լսեց ձայնը, վազեց հասաւ եւ սկսաւ պոռալ. « Հայելին կոտրեցի՞ր, հա՞, շան լակոտ, անպիտան »։

— Յետո՞յ։

— Ես ալ պատասխանեցի. «Շինողը դոյդ չինեց հարկաւ »։

Դռնապանը ձեռքերը երկինք բարձրացուց.

— Ի՞նչ կ'ըսես, ի՞նչպէս համարձակեցար ըսել տիկնոջ։ Ի՞նչ կծու խօսք է այդ։ Յետո՞յ, ի՞նչ պատահեցաւ յետոյ։

— Յետո՞յ, տիկինն սկսաւ լալ... րոնը եկաւ, եւ առանց բառ մը ... սանելու, օձիքէս բռնեց եւ ... դուրս հրեց զիս։

— Առանց բառ մը ըսելո՞ւ։

— Առանց բառ մը ըսելու։

Դռնապանը մտածկոտ ձեւ ... առաւ։

— Դժուարացեր է խնդիրը, ... կամս, այսուհանդերձ գնա, ... թիւն խնդրէ, թերեւս ներեն

— Ոչ, չեն ներեր, այնպիսի կին ... է որ...

Հասկնալի է անշուշտ, որ ... եւ Սազոնով մեկնեցաւ նոյն օրն ... Սազոնովէն վերջ, ես ալ ... Մոսկուա։ Ցարկարաժնին մէջ ... Դորա եւ Փ., իսկ Կալիայեւի եւ ... ցէրի հրահանգ տրուեցաւ որ ... օր յետոյ իրենք ալ Մոսկուա ... խորհրդակցելու համար մահափորձի ... ծրագրին մանրամասնութիւններուն վրայ։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme :-: PARIS (13)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.-

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ :	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Հնդկա. Եգիպտոս, Սուրիա, Իտալիա	250 »	130 »	-
Ամերիկա ::	200 »	100 »	—
Օտար Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒԼԻՍ 1933

20 Juillet 1933

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2243

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԴՐՕՇԱԿԻ ՀԱՐՑԸ՞, ԱՅԼ...

Պատահակա՞ն երեւոյթ է հակադրօշակեան խեղաթիւրութիւնը, որուն պերճախօս նմոյշներէն մաս մը ամփոփեցինք երէկ:

Դժբախտաբար ոչ: Գոնէ վերջին ամիսներու անցքերը, մասնաւորապէս Ամերիկայի, Պուլկարիոյ եւ Եգիպտոսի դէպքերը նկատի առնելով, այն եզրակացութեան կը հասնինք թէ՝ դրօշամարտը կը մղուի մասնաւոր ապլանչանի մը վրայ:

Պայքարը նոր չէ եւ ամէն գաղութ գոյնզգոյն պատմութիւններ ունի այս գլուխէն.

Անոր առաջին ծալքերը բացուեցան Աթէնքի մէջ, ութ տարի առաջ, երբ մարդիկ թեւ առած էին Շահվերտեանի ներկայութենէն:

1931-32ին, երբ ներգաղթի խնդիր կար, դրօշամարտն ալ գարձու կենդանի նշանախօսք, նոյն իսկ արիւն թափել տալով (Պիրէա):

Ներգաղթի կարաւաններուն մեկնումէն յետոյ, կիրքերը երեւութապէս խաղաղած են Յունաստանի մէջ:

Բայց, դրօշամարտը կը շարունակուի անընդհատ, միայն տեղ եւ ձեւ փոխելով:

Ինչպէս կ'երեւայ, այս տարի մրցանիշը պիտի կոտրեն Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի գաղութները:

Մասնաւորապէս վրդովիչ է Ամերիկայի անցուդարձը, որ սկիզբ առաւ սպրիլեան սպանդէկով, մերկապարանոց խայտառակութեամբ շարունակուելու համար միջազգային հանդէսներու մէջ.

Կը բաւէ յիշել միայն վերջին դէպքը,— Շիքակոյի ցուցահանդէսի պարագան, ուր առաջնորդը, ցուցահանդէսին «Հայկական Օրշուան (երէկ վրիպած էր այս տողը), նախագահելու համար, պայման կը դնէ որ եռագոյնը վերցնեն ոչ միայն բեմէն, այլ եւ ուրիշ ո՛ր եւ է վայրէ ...

Եթէ կազմակերպուած պայքար եւ որոշ յանձնառութիւն չէ այս, հապա ի՞նչպէս կը բացատրէք Ամերիկայի Առաջնորդին այս ամբարտաւան եւ կոպիտ ընթացքը: Այն ալ՝ օտար միջավայրի մէջ, եւ օտարներու առջեւ: Նոյն իսկ հակառակ՝ ցուցահանդէսի կազմակերպիչ պաշտօնէական բարեխօսութեան ...

Նոր չէ որ պիտի ճանչնանք Ղեւոնդ եպիսկ. Դուրեանը:

Բայց, իր քաջագործութեանց այս վերջին դրուագը խիստ կը յիշեցնէ որ Աթէնքի Մաշալեանն ալ պիտի նմանցնէ:

Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է շնորհաւորել Երեւանը, որ յաջողած է հաւատարիմներ ճարել բարձրաստիճան կղերէն, իր մանածը ներկելու համար:

Այդ վարձու աստիճանաւորներուն սեւ չուքն է որ այնքան ճեղքեր բացած է եւ կը բանայ գաղութներու մէջ:

Եւ, անոնց շնորհիւ է որ, ամէնէն տարրական խնդիրները կը յանգին ողբերգութեան, կը դառնան կռուախնձոր, հրաւիրելով օտար միջամտութիւն:

Դառնալով բուն դրօշամարտին, բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ՝ եռագոյն, «Մեր Հայրենիք» բոլորը պատրուակներ են:

Գլխաւոր հարցը այս է,— Դաս մը մարդիկ եւ խմբակներ յանձն առած են, ուխտ ըրած են թոյլ չտալ որ գաղութները վարեն «հակապետական» քաղաքականութիւն: Այսինքն, ունենան իրենց ուրոյն դիմագիծը եւ ուղեգիծը:

Այս պարագան այնքան ճիշդ է որ, եթէ վաղը Երեւանը հրամայէ «Մեր Հայրենիք» երգել եւ եռագոյն պարզել, անոնք մէկ անպաշտօն զինաթափ կ'ըլլան, կը մոռնան, թանգարան կը նետեն իրենց բոլոր «պետական» գիտելիքները, եւ փողոցէ փողոց թափօր ալ կը կազմեն:

Մինչդեռ, այսօր այնքան մանրացեր, գռեհկացեր են որ, «Մեր Հայրենիք»ը կը ծաղրեն իբրեւ «Իտալացի աղջկան երգը»: Իսկ եռագոյնը, որ երէկ իրենց սրբութիւն սրբոցն էր, արդէն դարձեր է քուրջ կամ թաշկինակ ...

Բայց, վերջապէս ո՞ւր պիտի յանգի այս անճոռնի, անպատիւ խաչակրութիւնը:

Այլ եւս չափ ու սահման չեն ճանչնար եռագոյնը հալածողները: Եւ, ամէն անգամ տեղի կուտան օտարական միջամտութեան:

Ի՞նչ է իրենց վերջնական միտքը: Իւրաքանչիւր երկրի կառավարութեան միջոցաւ արգիլե՞լ հայկական դրօշակին գործածութիւնը:

Իսկ արդի՞ւնքը: Շա՞հը: Եւ երբ առիթ ներկայանայ, «Ի՞նչ ընենք, ալ Օսմանին ալ պայրա՞քը պարզենք»:

Երբ կոպիտ կիրքն է որ կը խօսի, աւելորդ են այս հարցումները:

Եւ սակայն, կ'ուզէինք հաւատալ թէ՝ նոյն իսկ եռագոյնէն խրտչողներուն մէջ կը գտնուին հաւասարակշիռ մարդիկ, որպամադիր՝ վերջ տալու այս անարժան եւ գրգռիչ պայքարին:

Հայաքաղաքներու մէջ հազիւ տասնեակներ կը կազմեն անոնք որ, այս կամ այն իմաստակութեամբ, աւելորդ կը գտնեն եռագոյնը:

Մնացեալը, ճախճախիչ մեծամասնութիւնը, գուրգուրանքով փարած է տարագիր դրօշին, խորհուրդ մը դրած է անոր մէջ, եւ կ'ուզէ որ իր հոգին հովանայ անոր ծածանումով եւ իր սիրտը տրոփէ անոր ծալքերուն հետ:

Ո՞վ կը վնասուի: Կամ, ի՞նչ օգուտ կը սպասէք թիավարելով հոսանքին դէմ եւ թոյն խառնելով բնական խանդավառութեան մը:

Մանաւանդ որ, դրօշակի հարց չէ այս, այլ՝ շատ աւելի նենգ խաղ մը՝ գաղութներու ինքնավարութեան եւ խաղաղութեան դէմ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Միապետական խլրտումներ Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Սելանիկի ժողովրդական (արքայական) կուսակցութեան վարիչները արտակարգ ժողով գումարելով, բանաձեւ մը ստորագրած են ի նպաստ միապետութեան վերահաստատման: Իրենց թեկնածուն է իշխան Նիքոլա, որ այժմ Փարիզ կը գտնուի:

Տակաւին չէ ստուգուած թէ Սելանիկի ժողովրդականները ինքնագլո՞ւխ շարժած են թէ համախորհուրդ կուսակցութեան ղեկավարութեան հետ, որուն գլուխը կը գտնուի վարչապետ Ցալտարիս:

Թեվֆիք Րիւշտի նորէն կը փառաբանէ Թուրքիոյն բարեկամութիւնը

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Աթէնքէն մեկնելէ առաջ հեռանեւալ յայտարարութիւններն ըրած է յունական թերթի մը.

— Յունաստանի եւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը թանկագին է: Ձեմ չափազանցեր եթէ ըսեմ որ այս երկու երկիրները միացած՝ կը կազմեն մեծ ուժ մը: Մեր բարեկամութիւնը հաստատուած է մեր երկու ժողովուրդներու ազգային գոյութեան ճանաչման վրայ: Երկու ժողովուրդները միացած են խաղաղութեան ամրապնդման համար: Այս միացումը արգելք չէ որ մէկն ու միւսը բարեկամական յարաբերութիւններ մշակեն ուրիշ պետութեանց հետ որոնք նոյնպէս խաղաղութեան համար կ'աշխատին: Իրենց դարաւոր պատմութեան ընթացքին, մեր երկու ազգերը կարգով ապրած են խաղաղութեան եւ պատերազմի մէջ: Կրնամ հաւաստել թէ անոնք հրաշքներ գործած են, ամէն անգամ որ խաղաղութեամբ ապրած են: Յունաստանը Պալքանեան երկիր մըն է, բայց մանաւանդ միջերկրականեան պետութիւն մըն է: Հելլէնօ-թուրք խիստ սերտ բարեկամութիւնը այն առաւելութիւնը կ'ընծայէ որ արգելք չէ ուրիշ բարեկամութեանց, թէ Պալքաններու եւ թէ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի պէս մեծ պետութեանց հանդէպ որոնց հետ խիստ բարեկամօրէն կապուած է Թուրքիան: Այս բարեկամութիւնը պէտք է զարգանայ ամէն կերպով:

⁂ Պ. Ցալտարիս ենթիւրի պիտի երթայ Սեպտեմբերին, ստորագրելու համար բարեկամութեան նոր դաշինքը:

Միացեալ Նահանգներու գործարանատէրերը կը պատրաստուին դիմադրել

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ ԾՐԱԳՐԻՆ

Ինչպէս հաղորդեցինք, Մ. Նահանգներու ճարտարարուեստական բանուորներէն աւելի քան մէկ միլիոն հոգի աշխատավարձի յաւելում պիտի ստանան այս շաբթու, աւելի պակաս աշխատելով հանդերձ: Գլխաւոր ճարտարագործութեանց մէջ — պողպատ, հիւսուածեղէն, երկաթուղի, ծխախոտ, շինութիւն — աշխատավարձերու բարձրացումը կը շարունակուի, հասնելու համար 1929ի մակարդակին: Մօտաւոր հաշիւներով, պողպատի ճարտարագործութեան բանուորներուն գնելու կարողութիւնը աւելցած է հարիւրին 283 համեմատութեամբ: Այս արդիւնքը հետեւանք է նախագահ Րուզվէլթի ձեռք առած միջոցներուն, եւ աշխատաւոր բազմութիւնները գոհ կ'երեւան: Բայց, ճարտարագործութեան եւ սեղանաւորութեան իշխանները մտահոգութեան մատնուած են եւ կարգ մը նշաններէ կ'երեւայ թէ հրապարակ պիտի գան կազմակերպուած դիմադրութեամբ: Պողպատի եւ ածուխի գործարանատէրերը չեն ուզեր ենթարկուիլ այն հրահանգին որ բանուորները ազատ կը ձգէ կազմակերպուելու, քննելու համար իրենց հաւաքական պայմանագիրները:

Երկաթի եւ պողպատի ամերիկեան հաստատութիւնը յայտարարեց թէ դաշնագրային կանոնները առջեւ դատ պիտի բանայ տնտեսական վերակազմութեան օրէնքը գործադրող վարչութեանց դէմ: Այս վերջինները կը պատասխանեն թէ պատրաստ են դատի ներկայանալու: Եթէ դատը տեղի ունենայ, խնդրոյ առարկայ պիտի դառնան խորհրդարանին քուէարկած վերջին օրէնքները: Բայց, ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Գերագոյն Ատեանը չպիտի կրնայ վճիռ արձակել կառավարութեան որոշումներուն դէմ:

Նկատի ունենալով որ ճարտարագործական եւ առեւտրական բազմաթիւ կազմակերպութիւններ կը փորձեն խափանել ձեռք առնուած միջոցները, կառավարութիւնը յայտարարեց թէ չպիտի վարանի ընդհանուր պոյքոթ մը կազմակերպելու այդ հաստատութեանց դէմ. Այսպէս, ժողովուրդին հրաւէր պիտի ուղղուի գնել միայն այն ապրանքները որոնք շինուած են տնտեսական վերակազմութեան օրէնքի շրջանին. Ձանազանութիւնը պիտի կատարուի մասնաւոր պիտակներով:

Միւս կողմէ, կառավարութիւնը քարոզութեան բոլոր միջոցները կը փորձէ, աշխատավարձքի յաւելման եւ աշխատանքի ժամերու կրճատման օրէնքը ժողովրդականացնելու համար: Այսպէս, լեռնակուտակ թռուցիկներ եւ տեղեկագրեր կը հրատարակուին, կոչեր կ'ուղղուին օրաթերթերու եւ պարբերականներու մէջ, բազմաթիւ խորհրդանշաններ եւ նշանախօսքեր կը պատրաստուին ամէն օր: Կը խորհուի իւրաքանչիւր նահանգի մէջ կազմել յանձնախումբեր, նահանգապետին նախագահութեամբ, որպէսզի ժողովներ սարքեն եւ ազգային վերակազմութեան պայքարին լծեն գործի մարդիկը: Շատ հաւանական է որ նախագահ Րուզվէլթ ինք բանայ այս պայքարը, ազգին ուղղուած կոչով մը:

Մակեդոնական ցաւը պիտի դադրի՞

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը եւ մայրաքաղաքին ոստիկանութիւնը կը շարունակեն միջոցներ ձեռք առնել, խափանելու համար Մակեդոնական ահաբեկումները: Կտրուկ հրամաններ տրուած են Փէթրիչի ոստիկանութեան (մակեդոնական մեծնաբերդ), որպէսզի խիստ եւ տեւական հսկողութիւն կատարուի:

Միխայլովի խմբակէն յետոյ, Փրոթոկէրովի խմբակն ալ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կ'ըսէ թէ պիտի դադրեցնէ վրէժխնդրական պայքարը, եթէ հակառակորդները դադրեցնեն իրենց գրգռիչ արարքները:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ արժէք չեն տար այս յայտարարութեանց, որոնց նման զեկոյցներ ուրիշ անգամ ալ հրատարակուած են, առանց որեւէ արդիւնք տալու: Փրոթոկէրովի կուսակիցները իրենց յայտարարութեան մէջ կը շեշտեն թէ պիտի գոհեն իրենց վրէժխնդրութեան իրաւունքը, վերահաստատելու համար խաղաղութիւնը՝ մակեդոնական կազմակերպութեան մէջ:

Հանրային կարծիքը աւելի խիստ միջոցներ կը պահանջէ, որպէսզի կարելի ըլլայ վերահաստատել մայրաքաղաքին խաղաղութիւնը:

Եւրոպան չպիտի խաղաղի,

ԵԹԷ ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՉՀԱՄԱՁԱՅՆԻՆ

Պ. Հէնտըրսըն, զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը, կը շարունակէ իր պտոյտները մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք, համոզելու համար օրուան վարիչները:

Փարիզէն եւ Հռոմէն յետոյ, Պ. Հէնտըրսըն անցաւ Պերլին, ուր երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ կառավարութեան անդամներուն հետ: Այս առթիւ խօսելով մամուլի ներկայացուցիչներուն, յոյս յայտնեց թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը գործնական ելքի մը պիտի յանգի: Բայց, չնչինց, առոր համար անհրաժեշտ ազդակ մըն է Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ համաձայնութիւնը: « Այդ համաձայնութենէն կախում ունի Եւրոպայի ժողովուրդներուն միջազգային յարաբերութեանց ապագան: Ֆրանքօ-գերման յարաբերութիւններն են որ պիտի վճռեն Եւրոպայի կացութիւնը.

Ցետոյ խօսելով զորսերու զաշինքին վրայ, Պ. Հէնտըրսըն անհրաժեշտ գըտաւ տեսակցութիւն մը՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ վարչապետներուն միջեւ: Միայն այդ միջոցաւ կարելի է փարատել փոխադարձ կասկածները եւ անվստահութիւնը.

Պ. Հէնտըրսըն Պերլինէն անցաւ Փրակա:

Կանտի նորէն բանտ պիտի իյնայ

Իբրեւ պատասխան իր երկրորդ դիմումին, Կանտի նորէն մերժողական պատասխան ստացաւ:

Այս պատասխանին վրայ, փոխարքան տեսնելէ յուսահատելով, Կանտի Փունայէն մեկնեցաւ՝ Ահմէտապատ, ընկերակցութեամբ քանի մը հաւատարիմներու: Կ'ըսուի թէ որոշած է վերսկսիլ ուղղակի պայքարը, ապացուցանելով ժամրդուն չհնազանդելու իրաւունքը: Եթէ իսկապէս վերսկսի անհնազանդութեան պայքարը, Կանտի նորէն բանտ պիտի առաջնորդուի. Ոստիկանութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի անպատեհ ցոյցեր չըլլան Կանտիի անցած ճամբուն վրայ:

Սպանիան ալ կը պատրաստուի ճանչնալ

Սպանիան ալ առնէ մը ի վեր բանակցութիւններ կը կատարէ, ճանչնալու համար խորհրդային իշխանութիւնը

Վերջին լուրերու համաձայն, բանակցութիւնները շատ յաջող վիճակի մէջ են եւ նոյն իսկ թեկնածուներ կը մատնանշուին դեսպանութեան համար:

Ընկերվարական երեսփոխանները

ՈՐՈՇԵՑԻՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼ ՊԱՅՔԱՐԸ

Փարիզ գտնուող ընկերվարական երեսփոխանները, 42 հոգի, առջի օր ժողով գումարեցին նախագահութեամբ Պ. Բրնոտէլի եւ երեք ժամ վիճաբանելէ յետոյ, քուէարկեցին բանաձեւ մը, որ կը արամադրէ շարունակել իրենց քաղաքականութիւնը, հակառակ համագումարին քուէարկած պարտաւանքին: Բանաձեւը հաւանութիւն յայտնելով Պ. Բլոմոտէլի յայտարարութեան, կը հաստատէ թէ միայն իրենց վարած քաղաքականութիւնը կրնայ օգնել ընկերվարութեան դատին եւ աշխատաւորութեան շահերուն եւ թէ, խորհրդարանի մեծամասնութեան, պիտի շարունակեն պայքարը, երկրին նիւթական կացութիւնը բարելաւելու եւ ժողովրդապետութեան նպատակներն իրականացնելու համար:

Ի՞նչպէս պիտի վերադառնան 24 օդանաւերը

Մէկ օր ալ յետաձգելով իրենց մեկնումը, իտալական 24 օդանաւերը Շիքակոյէն Նիւ Եորք մեկնեցան երէկ, չորեքշաբթի: Զօր. Պալպօ եւ իր 24 օդաչուները գացին Ուաշինկթըն, ուր ճաշի հրաւիրուած են նախագահ Րուզվէլթի կողմէ:

Այս այցելութենէն յետոյ, 24 օդանաւերը պիտի վերադառնան Իտալիա, Շիքակօ - Նիւ Եորք - Նիւ Ֆաունտլէնտ - Իրլանտա ճամբով: Իրլանտա հասած ատեն, հաւանական է որ օդանաւերը հանդիպին Լոնտոն, Փարիզ, Պերլին եւ ուրիշ մայրաքաղաքներ, տեղի տալով բազմաթիւ հրաւէրներու:

Վերադարձի հեռաւորութիւնը պիտի ըլլայ 7000 քիլոմեդր՝ մինչեւ Վալանթիա (Իրլանտա): Բուն Ատլանտեանի թռիչքը կը հաշուեն 3200 քիլոմեդր: Ամբողջ երթուղարձը հաշուելով, 24 մարտանաւերը կտրած պիտի ըլլան 20,000 քիլոմեդր:

⁂ Ամերիկայի միականի օդանաւորդը, Փոսթ շարունակելով իր արշաւը, Նովոսիպիրսկէն անցաւ Իրքուցկ (Սիպերիա):

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

ԲՈԼՈՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ

Պերլինէն կը գրեն թէ ազգային - ընկերվարական (հիթլէրական) կուսակցութիւնը որոշած է պարտադրել որ բոլոր բանուորները անդամ ըլլան կուսակցութեան:

Աշխատանքի ճակատին կողմէ հրատարակուած զեկոյց մը կ'ըսէ թէ՝ ո՛վ որ անդամ չէ կուսակցութեան այս կամ այն խումբին, պիտի կրէ հետեւանքները: Կը նշանակէ թէ՝ գործի վրայ պիտի պահուին միայն այն բանուորները որոնք նացի են (հիթլէրական):

⁂ Ձերբակալուեցաւ եւ պաշտօնանկ եղաւ բողոքական երէց մը, որ քննադատած էր կառավարութեան կրօնական քաղաքականութիւնը:

Անընդհատ կը շարունակուի « մարքսեան ցեղերու ձերբակալութիւնը, ինչ հասանքի ալ պատկանին: Լեհական սահմանին վրայ սպաննուեցան երեք համայնավար կալանաւորներ, այն կասկածով թէ պիտի փախչէին: Հանովէրի մէջ 300 կալանաւորներ որոշեցին ծոմ պահել, իբրեւ բողոքի ցոյց:

⁂ Գերմանիոյ առեւտրական պաշտօնեաներու միութիւնը հարցարան մը ուղղեց իր բոլոր անդամներուն, անոնց ծնողքներուն եւ պապերուն արիական ծագումը ստուգելու համար:

⁂ Գերմանական շատ մը քաղաքներու հանրային պարտէզներուն մէջ, մասնաւոր նստարաններ կը կրեն հետեւեալ արձանագրութիւնը.— « Հրեայ մանուկներու համար »:

⁂ Գերմանիայէն Նիւ Եորք ապաստանած գիտունները, հրեայ կամ ոչ-հրեայ, տարագիրներու համալսարան մը բացին:

ՏՐՈՑԿԻ ԻՏԱԼԻԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Տրոցկի ճամբայ ելաւ իր կնոջը հետ, Իտալիա երթալու համար: Գլխաւոր նպատակն է մասնագէտներու քննութեան ենթարկել իր կինը, որ հիւանդ է: Կ'ըսուի թէ այնուհետեւ պիտի անցնի Քորսիքա, երկար ատեն մնալու համար:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԶՈՀ ՄԸ ԽՍ

Յուլիս 6ին Խ. Միութիւնը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնեց իր սահմանադրութեան տասնամեակը։ Յաջորդ օրը, Ուկրայինացի հին բոլշեւիկ Նիկոլա Սկրիպնիքը, գնդակի հարուածով վերջ տուաւ իր վաթսունամեայ կեանքին։

Ինքնասպանութեան այս դէպքը մարդ անհատի խռովքի ցանցերէն անդրադառնալու յուսահատ ելքի հանգամանքը չունի։ Խորհրդային Միութեան մէջ ազգային փոխ յարաբերութիւններու ծայր առած լարման այս շրջանին, Սկրիպնիկի արարքը քաղաքական պայքարի հանգամանք կը ստանայ։ Աւելի պարզ խօսելով, Ուկրայնացի ամէնէն ականաւոր բոլշեւիկին մահը բողոքի ցոյցն է տիրող կարգերու դէմ։

«Յառաջի» մարտ 31 եւ ապրիլ 12–13 թիւերուն մէջ, անդրադառնալով ազգային խնդրին, այն տեսակէտն էինք յայտնած, թէ ազգային տրամադրութիւնները երթալով աւելի ու աւելի կը ծաւալին Խորհրդային Միութեան ոչ ռուս ժողովուրդներու մէջ եւ խորհրդային տասն եւ հինգամեայ տիրապետութիւնը ոչ թէ մեղմացուցած, այլ աւելի է խորացուցած թշնամանքը ազգային յարաբերութիւններու միջեւ։ Սկրիպնիկի դէպքը կուգայ ապացուցանելու թէ կարմիր գծէն ներս ազգային խնդիրը մեր կարծածէն աւելի է բարդացած։ Եթէ խորհրդային առաջնորդող մամուլը մասնակի պէպրերով եւ երկրորդականփաստերով կը ճգնէր ցոյց տալ թէ ազգ. տրամադրութիւնները իրենց արտայայտութիւնը կը գտնեն «հակայեղափոխական» տարրերու եւ հին մտաւորականութեան «յետադիմական» մնացորդներու մօտ, ապա հնագոյն Ուկրայնացի բոլշեւիկի ողբերգական մահը ազգային հարցի նոր ծալքեր կը բանայ։ Եւ բնաւ պատահական չէր, որ Սկրիպնիկն իր կեանքին վերջ տուաւ Խ. Միութեան սահմանադրութեան չօնդրայից տօնակատարութեան յաջորդ օրն իսկ։

Ո՞վ էր ինքնասպանը։

36 տարուան կուսակցական, Լենինի մտերիմներէն ու հաւատարիմ գործակիցներէն եւ կուսակցութեան հիմնադիրներէն մէկը։ Անդամ էր Կեդր. Կոմիտէի եւ Ուկրայնայի քաղաքական Բիւրոյին, եղած է Ուկրայնայի Ժողծադիր Կոմիտէի (խորհրդարան) առաջին նախագահը՝ եւ մինչեւ վերջին օրերս կը վարէր կրթական գործավարի պաշտօնը։ Թէ որքան արժէքաւոր կուսակցական էր, ապացոյց այն՝ որ անցեալ տարի խորհրդային աշխարհը մեծ շուքով տօնեց անոր ծննդեան 60 ամեակը։

Պէտք չէ մոռնալ, որ ներկայիս, խորհրդային առանձին հանրապետութիւններն ունին միայն մէկ անկախ գործավարութիւն, որ չի կազմեր Միութենական համանուն գործավարութեան առօրադաս մասնաճիւղը։ Այդ՝ կրթական գործավարութիւնն է (լուսժողկոմ), որուն գլուխը կը գտնուէր, Ուկրայնայի մէջ, տարիներէ ի վեր, Սկրիպնիկը։ Թէեւ խորհրդային ներքին քաղաքականութեան բոլոր խնդիրները կ'որոշուին կուսակցական ժողովներու մէջ, բայց եւ այնպէս կրթութեան գործը համեմատաբար որոշ անկախութիւն կը վայելէ։ Թէ այդ հիմնարկութեանց մեծ դեր է վերապահուած տուեալ երկրի ժողովուրդը դաստիարակելու եւ անոր գաղափարական ուղղութիւն տալու աշխատանքի մէջ,— ինքնին հասկնալի է։ Արդ, ի՞նչպէս է տարած այդ աշխատանքը Ուկրայնայի կրթական գործավար Նիկոլա Սկրիպնիկը։

Պատասխանը կուտայ Մոսկուայէն յայն լիազօրութիւններով Ուկրայնա ղրկուած Փոստիշեւի ճառը, որ արտասանուեցաւ Ուկրայնայի Կեդր. Կոմիտէի լիագումար նիստին մէջ.

— «Բոլշեւիկեան զգաստութեան բըթացում դասակարգային թշնամիին հանդէպ,— ըսաւ Ուկրայնայի կուսակցական կազմակերպութիւններու յանցանքը, աւելի ծանր՝ իր հետեւանքներով։ Այդ է անոնց հիմնական, արմատական սխալը։ Ուրինք մշակութային ճակատը։ Մշակութային շինարարութիւնը Լենինեան ազգային քաղաքականութեան իրագործման այդ կարեւորագոյն գործօնը, ամէնէն ուղղակի եւ անմիջական կապն ունի մեր ամենօրեայ պայքարին հետ։ Իսկ չէ՞ որ այդ ամենալուրջ ասպարէզին մէջ քիչ թիւով պէտլիւրականներ, մախնովականներ, օտար հակայեղափոխական գործակալներ չէին նստած, որոնք խոր արմատներ են ձգած, որոնք ղեկավար դեր կը կատարեն մշակութային ճակատներու վրայ։ Այդ մնացորդներն ու լրտեսները, մշակութային շինարարութեան առանձին ճակատները ղեկավարելով՝ պարզ է, որ կը ձգտէին ոչ թէ մեր՝ ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ ընկերվարական՝ ուկրայնական մշակոյթը, այլ պրոլետարիատի ու աշխատաւոր գիւղացիութեան գաղափարախօսութեանն ու շահերուն խորթ՝ ազգային, շովինիստական, բուրժուական մշակոյթ (Ձայներ, զայրացուցիչ) կը փորձէին վիժեցնել մեր լենինեան ազգային քաղաքականութիւնը՝ չհրաժարելով Ուկրայնան Խորհ. Միութենէն անջատելու յոյսերէն։ Չէ՞ որ այն ասպարէզը, զոր մինչեւ վերջին ժամանակներս կը ղեկավարէր ընկ. Սկրիպնիկը — ես նկատի ունիմ Լուսժողկոմատն ու Ուկրայնայի լուսաւորութեան մարմինները ամբողջ սիստեմը — դուրս եկաւ, որ բոլորէն շատ է վարակուած վնասարար, հակայեղափոխական եւ ազգայնական տարրերով»։ («Վ. Հ.» թիւ 149)։

Այս առթիւ Սկրիպնիկի տուած լուսաբանութիւնները Փոստիշեւը կը համարէ «զառաջակարգանութիւն»։ Պարզ է, որ այդ բոլորէն յետոյ Սկրիպնիկն այլ եւս չէր կրնար մնալ իր դիրքին վրայ եւ պաշտօնանկ ըլլալով, կը կանչուի Մոսկուա։ Այստեղ կը պահանջեն հրապարակաւ ընդունիլ իր սխալները։ Սակայն, հին յեղափոխականը կը մերժէ հետեւիլ Զինովիեւի եւ Կամենեւի նուաստացուցիչ, գետնաքարշ օրինակին, նախընտրելով մահը։

Նախորդ յօդուածներով մատնանշած էինք, թէ հնգամեայ ծրագիրն իր կողոպտիչ ու կործանարար առաջադրութիւններով անանցանելի վիհ բացաւ Մոսկուայի եւ խորհրդային առանձին հանրապետութիւններու միջեւ, աւելի սրելով ազգային հարցը։ Փոստիշեւի յետագայ բացատրութիւններէն կը պարզուի, որ Ուկրայնան հրաժարելով գործադրել կեդրոնի հրահանգներն՝ ամբողջովին վիժեցուցած է հացամթերումներու գործը։ Բայց չէ՞ որ «պայքարը հացի համար — պայքար է սոցիալիզմի համար»... Իսկ այդ անյաջողութիւնը պէտք է վերագրել Սկրիպնիկի շրջապատի գաղափարական ազդեցութեանը։

Այսօր այլեւս գաղտնիք չէ, որ Ուկրայնայի պէս ցորենալատ երկիր մը կը գալարուի սովի ճիրաններուն մէջ։ Նոյնպէս գաղտնիք չէ, որ խորհրդային այդ նուաճումը հետեւանք է հրաշագործ հնգամեակին զոր յղացաւ Մոսկուան։ Եւ զարմանալու ոչինչ կայ, եթէ Ուկրայնան ալ, հետեւելով խորհրդային լուծի տակ ծիւրած միւս ժողովուրդներու օրինակին, ընդդիմացաւ Ռուսիոյ ոտնձգութիւններուն։ Մանաւանդ, երբ Մոսկուան կը ձգտի խոչընդոտ հանդիսանալ Ուկրայնայի ազգայնացման աշխատանքներուն եւ ամէնուրեք կը հետապնդէ ռուսացման քաղաքականութիւն։ Փոստիշեւը կը խոստովանի, որ Ուկրայնայի կրթական հաստատութիւնները հակառուսական տրամադրութիւններ ունին եւ ուկրայնացման գործը կը տանին նեղ ազգայնական դրօշի տակ։

Սկրիպնիկի եւ իր համախոհներու ամբողջ «յանցանքը» այն է որ անոնք փորձած են պաշտպանել իրենց երկրի ու ժողովրդի շահերը։ Զգացում մը, որ մահացու յանցանք է Կրեմլինի աչքին։

Սկրիպնիկի մահը միայն բողոքի ցոյց եւ անձնական ողբերգութիւն չէ։ Ուկրայնացի հին յեղափոխականին մահը մարդկային ամէնէն մեծ ողբերգութիւնն է այն տեսակէտէն, որ ան խորտակուած ու ոտնահարուած կը տեսնէ այն բոլոր իտէալներն ու իրաւունքները, որոնց համար տասնեակ տարիներ պայքարած ու տառապած է։ Եւ իր սեփական ձեռքով իր իսկ գանկին արձակած գնդակը, պէտք է որ զգաստացնէ բոլորը անխտիր։

ԱՇՈՏ – ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ մէջ Գառարդ կը գտնուի Ն. Ախտայի շրջան՝ Արզաքանդ, Բժնի, Դուլլար, Բաշաքանդ գիւղերուն, Կոտայքի շրջան՝ Ջրվէժ, Ճաճալու կայարանին, Զամանլու, Սարտալախլու գիւղերուն մէջ (Այս հանքը կ'օգտագործուի ապակիի արդիւնաբերութեան մէջ)։

ՓԱՐԱՔԱՐ (trass) կը գտնուի Արզաքանդի, Թէլքաթակի, Ջըբաւխլուի մէջ (Սեւանայ լիճին մօտ) Այս նիւթը, որ կ'օգտագործուի ծովափնեայ կայաններու շինութեանց մէջ, կը պատկանի բուն փխքարի (tuf) ընտանիքին։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Պատերազմէն առաջ ալ գերման ժողովուրդը կը տառապէր հողի ծարաւէն։ Յետպատերազմեան շրջանին ա՛լ աւելի սուր կերպով կը զգացուի այդ ծարաւը, քանի որ կորսնցուցած են ոչ միայն բոլոր գաղթավայրերը, այլ եւ կարեւոր երկրամասեր իր իսկ բուն սահմաններէն։ Այսօր աւելի քան երբեք, գերմանները «ժողովուրդ մըն են առանց տարածութեան», հարկաւ յարաբերական իմաստով առնուած։ Եւ այս կարգախօսը սեփականութիւն դարձած է ամէնուն համար ալ։ Կարգախօս մը, որուն բնական հետեւութիւնն է թէ հո՛ղ, բաւականաչափ հող կ'ուզենք, որպէս զի կարենանք տեղաւորել մեր բազմամիլիոն զանգուածները եւ հոգալ անոնց ապրուստը։

Այս հոգեբանութիւնը՝ ուրիշներէն աւելի՝ հայ ժողովուրդը միայն կրնայ խորապէս ըմբռնել եւ գնահատել։ Վասնզի նոյն հողի ծարաւն ունի նաեւ մեր ժողովուրդը։ Այսօր, գերմանախօս ցեղերու ընդհանուր թիւին գրեթէ մէկ երրորդը բուն երկրէն դուրս կ'ապրի, ըլլայ սահմանակից շրջաններուն թէ ուրիշ պետութեանց մէջ։ Այդ տեսակէտէն, ուրիշ ոեւէ մեծ ժողովուրդ այդչափ աննպաստ պայմաններու մէջ չէ դրուած։

Քանի մը շաբաթ առաջ, յունիս 16ին Գերմանիոյ մէջ տեղի ունեցած ընդհանուր մարդահամարը նորէն հրատապ խնդիրներ մէջտեղ հանեց, որոնց մէկն է «հողին ծարաւը»։ Մինչդեռ ուրիշ երկիրներու մէջ սովորաբար ամիսներ եւ մինչեւ իսկ տարիներ յետոյ միայն հրապարակութեան կը տրուին եւ հանրութեան սեփականութիւն կը դառնան ընդհանուր մարդահամարի մը արդիւնքները, այսօր՝ արդէն իսկ ծանօթ են յունիս 16ի մարդահամարին գլխաւոր եզրակացութիւնները։ Այսպիսով հնարաւոր կը դառնայ բաղդատել նախավերջին (1925) եւ աւելի հին մարդահամարներուն արդիւնքին հետ։

Ամէնէն առաջ, մէջ բերենք կարեւորագոյն թուական տուեալները։ Համայն Գերմանիոյ բնակչութեան թիւն է, համաձայն յունիս 16ի վիճակագրութեան, 65,306,130 հոգի։ Եթէ նկատի ունենանք նաեւ Սաարի շրջանը, որ դեռ ֆրանսական գրաւման տակ կը գտնուի, եւ որ սակայն 1935ին տեղի ունենալիք հանրաքուէի հետեւանքով – Վերսայլի դաշնագրի հիման վրայ— անկասկած Գերմանիոյ պիտի միանայ նորէն, այդ պարագային այս երկրին բնակչութեան թիւը հաշուելու ենք շուրջ 66 միլիոն, դեռ քիչ մըն ալ աւելի։

Փրուսիան բնականաբար առաջին տեղը գրաւէ, ինչպէս իր տարածութեամբ նոյնպէս եւ բնակիչներու թիւով, որ ներկայիս 39,958,073 է։ Արնուամենայնիւ կուգան գերման համադաշնութեան (Րայխ) միւս բաղկացուցիչ երկրամասերը, Պավարիա՝ 7,7 միլիոն (կլոր հաշուով), Սաքսոնիա՝ 5,2 միլիոն, Վիւրթէմպերկ՝ 2,7 մլ. Պատէն՝ 2,4, Թիւրինկիա՝ 1,6, Հեսսէն՝ 1,4 մլ. Համպուրկ (որ առանձինն ինքնավար միութիւն մըն է) 1,18 մլ.։ Մնացեալ երկրամասերէն իւրաքանչիւրը մէկ միլիոնէն պակաս բնակիչ ունի արդէն, Մեքլէնպուրկ – Շվերին, Օլտէնպուրկ, Պրաունշվայկ, Անհալթ, Պրեմէն, Լիփփէ, Լիւպէք, Մեքլէնպուրկ – Շթրելից եւ Շաումպուրկ – Լիփփէ։ Երբեմնի «ինքնուրոյն» այս երկիրներէն վերջինը, օրինակ, հազիւ 50 հազար բնակիչ ունի, իսկ նախավերջինը՝ 110 հազար բնակիչ։

Բաղդատելով 1925ի կացութեան հետ, կը տեսնենք որ վերջին ութ տարիներու ընթացքին Գերմանիոյ բնակիչներուն թիւը 62,5 միլիոնէն 65,3 միլիոնի բարձրացած է, այսինքն 2,8 միլիոնի յաւելում մը կայ։ Այսպէս կոչուած մեծ քաղաքներու թիւը, — որոնք 100 հազար եւ աւելի բնակիչ ունին, ներկայիս 52 է, իսկ Սաարպրիւքէնի հետ միասին (Սաարի շրջանին գլխաւոր քաղաքը) 53։

Բոլոր այդ մեծ քաղաքներու բնակիչներուն թիւը 19,7 միլիոն է, 30,1 առ հարիւրը ընդհանուր բնակչութեան։ Ուրիշ խօսքով արդի Գերմանիոյ երեք բնակչէն մէկը (1925ին՝ չորսէն մէկը) մեծ քաղաքներու պարիսպներէն ներս կ'ապրի։ Այսպէս Պերլինը ունի 4,2 միլիոն բնակիչ, Համպուրկ՝ 1,1 միլիոն, Քէօլն՝ 750 հազար, Միւնխէն՝ 726 հազար, Լայփցիկ՝ 702 հազար, Էսսէն՝ 650 հազար, Տրեզտէն՝ 643 հազար, Պրեսլաու՝ 623 հազար, Ֆրանքֆուրթ՝ 543 հազար, Տորթմունտ՝ 534 հազար։

Ըսինք արդէն որ վերջին ութ տարիներու ընթացքին Գերմանիոյ բնակչութեան թիւը 2,8 միլիոնի յաւելում մը կը ցուցնէ։ Եւ սակայն, նկատի ունենալու է միեւնոյն ատեն հետեւեալը։ Նոյն այդ միջոցին եւ առ հասարակ պատերազմէն յետոյ՝ Գերմաններու աճումը մեծ համեմատութիւններով ինկած է՝ նախընթացող ժամանակաշրջաններու բաղդատութեամբ։ Ներկայիս՝ իւրաքանչիւր 1000 բնակչի տարեկան 9,7 նորածիններ կ'իյնան, այսինքն երկու անգամ պակաս քան 1913ին։ Իսկ եթէ աւելի ետ երթանք, մինչեւ անցեալ դարու 70ական թուականները, ապա պիտի տեսնենք որ ընդամէնը 60 տարուան մէջ ծնունդներուն թիւը 80 առ հարիւր պակսած է հոս։ Գերմանիա այսօր աւելի թիւով նորածիններ աշխարհ չի բերեր, քան մինչեւ իսկ Ֆրանսան, որ այդ տեսակէտէն ամէնէն անմխիթար պատկերը կը ներկայացնէ։ Եւ եթէ Գերմանիա այնուամենայնիւ բնակչութեան թիւի յաւելում մը ունի այսօր, տարեկան շուրջ 350 հազարի, այդ պէտք է վերագրել այն բանին միայն, որ մահերու թիւն ալ զգալապէս պակսած է, շնորհիւ առողջապահական եւ այլ պայմաններու բարելաւման։

Եւ սակայն, առանձին մխիթարութիւն մը չի ներկայացներ այդ փաստը։ Նախ եւ առաջ այն պատճառով, որ մահերու թիւը անսահմանօրէն նուազեցնել կարելի չէ առ հասարակ։ Մարդոց կամքէն կախուած չէ այդ։ Իսկ անդին, ծնունդներու թիւին սահմանափակումը, որոշ պարագաներու մէջ մինչեւ իսկ վերացումը նոյն այդ կամքին ենթակայ է։ Որքան հետեւանք տնտեսական պայմաններու, ընկերային հասկացողութեանց, բնատիպի եւ հայրենիքի ապագայի, այլ եւ մշակոյթի եւ ընդհանուր կենցաղի մասին եղած ըմբռնումներու հիմնական փոփոխութեան։

Ուրիշ պարագայ մը եւս։ Վերոյիշեալ 2,8 միլիոնի յաւելումը մխիթարական չէ նաեւ այն տեսակէտէն, որ առանց մեծ մասով ծերերու, յառաջացեալ տարիք ունեցողներու շարքին կը պատկանին։ Այսինքն՝ երիտասարդ տարիքաւորներու թիւը տարուէ տարի բաղդատաբար կ'իյնայ, ծնունդներու թիւի անկումին հետեւանքով, իսկ անդին աւելցուկը հին սերունդն է որ կը ցուցադրէ։ Կը նշանակէ թէ՝ Գերմանները ալ այժմ ծերացող ժողովուրդներու կարգը կ'անցնին։ Ու վիճակագրողները հաշուած են որ այս երկրին բնակչութեան թիւը մէկ սերունդ յետոյ 30 առ հարիւրի նուազում մը պիտի ցուցնէ եթէ լրջօրէն չմտածուի միջոցներ ձեռք առնել առեղծուած կացութեան դէմ։

Գերմանիոյ մեծ քաղաքներէն շատեր, ամէնէն առաջ Պերլին, այսօր իսկ ամէն տարի աւելի թիւով մեռնողներ կը ցուցնեն քան նորածիններ։ Եւ եթէ այնուամենայնիւ մեծ քաղաքները կը շատնան տարուէ տարի, բնակիչներու թիւն ալ կ'աւելնայ միշտ, պատճառն այն է որ՝ գիւղերէ եւ փոքր քաղաքներէ նորանոր բնակիչներ ներս կ'ընդունին։ Եթէ Պերլինը ինքն իրեն ձգուի, ծնունդներու եւ մահերու համեմատութիւնն ալ այսօրուանը մնայ, ան հարիւր տարի յետոյ հազիւ թէ հարիւր յիսուն հազար բնակչէն աւելի ունենայ։ Եւ առ հասարակ, Գերմանիոյ արագ ճարտարարուեստացումը վերջին երկու սերունդներու օրով, երկրի բնակչութեան երկու երրորդէն աւելին քաղաքներու մէջ լեցուցած է, ի վնաս գիւղերու։ Եւ յետոյ, եթէ դեռ ծնունդներ կուտայ գերման ժողովուրդը, առաւելապէս գիւղացիներ են տուողը։ Երկու եւ կամ մէկ երախայ միայն, երբեմն եւ ոչ իսկ մէկն ունենալը սովորական բան դարձած է քաղաքաբնակ գերման ընտանիքներուն համար։

Գերման քարոզութեան նախարար Կէօպելս իր վերջին ճառերէն մէկուն մէջ «օրինականացեալ պտղազերծութեան» անուանեց այդ տխուր ամուսնական կացութիւնը։ Ան կը պահանջէ որ ժողովուրդը բարոյական պատիժ ենթարկէ, անարգանքի սիւնին գամէ գիտակցօրէն անզաւակ մնալ ցանկացող զոյգերը։ Եւ առ հասարակ, ներկայ կառավարութիւնը որ քաղաքական հիմնական կէտերէն մէկը դարձուցած է՝ վերահաստատել բազմածին գերման ընտանիքը։ Հարցին մէջ եւս օրինակ կը ծառայէ Ֆաշական Իտալիան։

Գերմանիոյ ներկայ կառավարութիւնը կը գիտակցի հարկաւ, որ դիւրին գործ մը չէ այդ, ոչ ալ խրատներով ու քարոզներով միայն իրագործելի հարց։ Նիւթին տնտեսական եւ ընկերային կողմը եւս նկատի կ'առնուի։ Այսպէս, կը ծրագրուի գիւղերու առտնճանական պարպումը կասեցնել, հարկային եւ այլ կարգի դիւրութիւններ տալով գիւղացիներուն։ Յետոյ ամուսնութեանց թիւը շատցնելու նպատակաւ՝ նիւթական աջակցութիւն — փոխատուութեան ձեւով — կը տրուի երիտասարդ զոյգերուն։ Կ'աշխատին նաեւ պաշտօնատուները եւ գործարանները հետզհետէ թեթեւցնել կին տարրէն, անոնց տեղը այրեր նշանակելով։ Այդ ձեւով եւս, կը յուսացուի կրճատել գործազուրկներուն թիւը։

Ապագան ցոյց պիտի տայ, հարկաւ, թէ որչափ իրագործելի են այս միջոցները։

Ամէն պարագայի մէջ, բնակչութեան եւ մասնաւորապէս ծնունդներու բարձրացումը հիմնական եւ կենսական խնդիր մըն է ժամանակակից Գերմանիոյ համար։

Թ.

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԱՆՔԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

(ՈՒԹ ԱՄՍՈՒԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ)

Ե.— Նոյեմբեր 29ին տեղի ունեցաւ գրական – երաժշտական յուշ երեկոյ, նուիրուած Վահան Տէրեանին։ Դասախօս էր Անդրէ Տէր – Օհանեանը՝ նիւթ ունենալով « Ազգային տարրը Վահան Տէրեանի երկերում »։

Դասախօսը նախ տուաւ բանաստեղծի կենսագրականը, ապա վերլուծելով նրա որոշ կտորները, ապացուցեց որ քահանայի որդին – Տէրեանը – թէպէտ կոմունիստ իր աշխարհահայեացքով, այնուամենայնիւ տուել է տաւել հայրենիքին ու ազգութեանը։ Տէրեանը ներշնչուել է Րաֆֆուց, Ահարոնեանից եւ Իսահակեանից։ Տէրեանը միաժամանակ որպէս սոցիալ–դեմոկրատ, յետագայում մեծամասնական, յարում է այն սոցիալ – քաղաքական դաւանանքին, ըստ որում պատմութիւնը հանդիսանում է իբր դասակարգերի կռիւ։

Տէրեան բանաստեղծը յարում է այս դպրոցին, հետեւապէս ժխտում է ազգ հայրենիք, հայրենասիրութիւն։ Սակայն օրուայ դասախօսը ապացուցեց որ այն, ինչ թելադրում, ժխտում է միտքը, հաստատում ու գովաբանում է Տէրեանի սիրտն ու զգացմունքը։ Ակնյայտնի է Տէրեանի խօսքի եւ զգացմունքի, մտքի եւ սրտի հակադրութիւնը։ Անգամ Պօղոս Մակինցեանը խոստովանում է, որ Տէրեանը հաւատարիմ մնաց իր միստիկ միջավայրին եւ աղօթքին։ Տէրեանն երանի է տալիս նրան, որ հայրենի տուն ունի եւ հայրենական տանն ու հայրենիքին նուիրուած ջերմ տողեր ունի։ Հիւսիսի սառնորերը նրան ձանձրացնում են, ուզում է հանգչիլ իր հայրենի երկրում, մինչեւ անգամ ծննդավայր Գանձա գիւղում։ Ահա եւ ձեզ մարքսիստ – կոմունիստ բանաստեղծ ..

Զմոռանանք յիշելու, որ Զարենցն ու Շահինեանն էլ ունին հայրենիքին նուիրուած տողեր, ուրեմն, դրանք ամէնքն էլ զտարիւն կոմունիստ լինել չեն կարող։ Տէրեանը թոյլ է տալիս իրեն արտագրելու այսպիսի տողեր —

— Որբ ու աւեր է հայ հայրենիքը,
օտարը չի զգայ, որ կարմիր գինին—
դա մեր արիւնն է··· Արիւնաներկ է
մեր հայրենիքը եւ մենք անզօր ու անարգուած. Հաւատք հայրենի վերածնութեան... «Ուղին սուրբ է եւ պսակը վեհ···»։

Մի շարք մէջբերումներ անելով Տէրեանից, դասախօսը կարողացաւ համոզել ունկնդիրներին, որ ազգային տարրերը բաւականաչափ զօրեղ են բանաստեղծի գրական երկերում, չընայած ինքը մարքսիստ է, այլ եւ կոմունիստ։

Զ. 1932 դեկտեմբեր 27ին տեղի ունեցաւ յուշերեկոյ՝ նուիրուած դերասանուհի Տիկին Սիրանոյշին։

Առաջին բանախօսն էր Պ. Հայրապետ Պանիրեանը, որ մանրամասնօրէն առաջ բերեց թատրոնի զարգացման փուլերը՝ Եգիպտոսում, Չինաստանում, Յունաստանում եւ Հռոմում։ Յարգելի դասախօսը մասնաւորապէս տուաւ Հայաստանը, ուր նոյնպէս թատրոնական արուեստը հին է, Տիգրան Մեծի ժամանակներից, եթէ չասենք աւելի առաջուց։ Եղան արտասանութիւններ եւ մեներգներ, ապա տեղիս լաւագոյն թատրոնական գործիչ Պ. Մուշեղ Յովհաննիսեանը տուաւ Սիրանոյշի կենսագրականը եւ թատրոնական գործունէութեան լիակատար պատկերը։

Է. 1933 փետրուար 7ին տեղի ունեցաւ Պ. Մարտին Շաթիրեանի «Մարդ եւ մեքենայ» նիւթի դասախօսութիւնը։ Երջանկութեան ձգտող մ[...]
ինչպէս ասաց յարգելի դասա[...]
աշխատում է ապահովել իւր սն[...]
զգեստը, բնակարանը, ապա [...]
կան – մտաւոր կարիքները. այ[...]
լոր պահանջներին գոհացում [...]
է, որ համարւում է բարեկեցի[...]
տարբերք է այն հանգամանք[...]
15րդ դարում մի կին կար միայ[...]
երեք լապիկ ունէր, դա Ֆրան[...]
թագուհին էր։ Յետագային մարդ[...]
բարեկեցութիւնը պայմանաւ[...]
մեքենաների գիւտերով. 18րդ ե[...]
դարերը շոգիի ու մեքենաների [...]
են, իսկ 20րդ դարը կոչւում է [...]
տրականութեան դար։ Թէեւ [...]
սահմանափակ էր, սակայն մարդ[...]
թիւը արագ էր աճում, այնպէս[...]
տարի առաջ Անգլիայում մի տն[...]
գէտ, անունը Մալթուս այդ [...]
նկատելով, առաջարկեց սահմա[...]
կել սերնդագործումը, [...]
պէս մարդկային զանգուածներ[...]
գիմն դէպի սովամահութիւն [...]
Թւսի օրով աշխարհում [...]
մէկ միլիառ ժողովուրդ կար, [...]
ամենայնիւ սարսափում էին [...]
մթերքների պակասից. այդ [...]
էր, որ սարսեց գիւտական [...]
ղանդաւոր մարդկանց նորանոր [...]
նաներ գտնելու եւ նոր գիւտեր[...]
լու. այդպէս 1800 թւին գտա[...]
ու ամենէն մեքենան, որի հիմ[...]
էր 1787 թւին, տպագրական մե[...]
1440 թւին, երկաթուղին [...]
թւին, հեռագիրը 1820 թ., ֆ[...]
քենան 1846 թ. ելեկտրական մ[...]
1870 թ., ելեկտրական լոյս եւ [...]
գրաֆը 1876 թ. մօտորը 1885 թ[...]
ւանակը 1903 թ. անթել հեռ[...]
1907։ Մեքենան վանեց բազմ[...]
բանւորների, հետզհետէ անգործ[...]
թիւը շատացաւ, եւ այդպէս ամ[...]
գլխիվայր շրջւեց մեր աշխար[...]
այն էլ վերջին համաշխարհայ[...]
տերազմից յետոյ։ Ցեառն [...]
բանւորները թողեցին իրենց գ[...]
եւ դիմեցին կուռի դաշտ. [...]
տուաւ, որ առանց այդ բանւո[...]
էլ կարելի է յաջող կերպով աշխ[...]
շնորհիւ մեքենաների, մանաւա[...]
Ամերիկայում արտադրութիւնը [...]
յացաւ հարիւրին 42ով, մեքե[...]
բանեցին մարդկանց տեղը — [...]
բայց էր. 120 միլիոն ժողովուր[...]
պէտք էր օրինակ 300 միլիոն [...]
չէին, մինչդեռ արտադրել էին [...]
յիսուն դոյգ. ուրեմն 600 միլիոն[...]
գերարտադրութիւն է... Ա[...]
շուկայ չկար սպառելու համար [...]
գերարտադրութիւնը, ուրեմն [...]
փակուէին շատ գործարաններ, [...]
ւայէս առաջնային անգործներ[...]
նակներ, ուրեմն եւ տնտեսական [...]
նաժամ. այդպէս եւ միւս երկր[...]
Ամերիկայում եւ Եւրոպայում [...]
պէս երեսուն միլիոն անգործներ [...]
եւ աշխարհի բոլոր խելօքներն [...]
րիչները ջանք ու ճիգ են թափում [...]
տալու անգործութեան այդ [...]
տագնապին, անգամ գերարտ[...]
ապրանքները ջուրը ձգելու եւ [...]
արտադրելու պայմանով։ Այս [...]
իր յառաջ եկել է մեքենաներ[...]
րոնք փոխարինել են մարդկայ[...]
խատող ձեռքերին։ Այնուհետեւ [...]
գելի դասախօսը թւում է այն [...]
ջարկները, որոնք մեծ երկրներ[...]
տեսակէտների կողմից հրապ[...]
վրայ են դրւած՝ ժամանակակ[...]
տեսական տագնապը մեղմելու [...]
մար։

Դասախօսութիւնից յետոյ ա[...]
նեցաւ մտքերի փոխանակութիւ[...]

Ը.— Փետրուար 14ին տեղի ու[...]
Պ. Առաքել Տէր – Թովմասեա[...]
սախօսութիւնը «Կրօնը եւ գիտ[...]
փոխյարաբերութիւնը » նիւթ[...]
ջը։

Ըստ յարգելի դասախօսի, [...]
պահանջում է անքննադատ վ[...]
մունք, իսկ գիտութիւնն ամէն[...]
կասկածի տակ է դնում, փորձ[...]
քննում է. Կրօնը յաւիտենակ[...]
տենչն է. կրօնը ձգտում է կեանք[...]
մերօրեայ եւ ներդաշնակ դարձն[...]
համար եւ գիշում է եւ սփռում [...]
թշնամուն, որ անհնարին է եւ [...]
կանալի բանականութեան համա[...]
տութիւնն էլ է ձգտում կեանք[...]
գաւորել եւ համերաշխ դարձ[...]
պահանջում է շարունակել [...]
բայց եւ ոչ ոքից շարունակ[...]
արդարութիւն է ի հարկէ։ Մի[...]
կրօնը արժէք չի տալիս այս [...]
հին եւ մարմնականին, գիտ[...]
հոգին է իրական մարդուն այս[...]
քում երջանիկ դարձնել, [...]
գիրքին եւ օգտագործել նրա [...]
Գալով Աստուծոյ գաղափարի[...]
սախօսը պատասխանում է [...]

որ ասել է՝ « Եթէ Աստուած Էլ չկայ, պէտք էստեղծել նրան»(!) կեանքի մէջ մեզ զգացումներն են ղեկավարում եւ ոչ թէ բանականութիւնը: Գիտութեան օգնութեամբ վերածնուեց կրօնը եւ քրիստոնէութիւնը, ըստ դասախօսի, հաշտեցրեց կրօնը եւ գիտութիւնը, ապա պարունակութիւնը կրկին արտայայտեց կրօնը: Մի շարք միստիկ ու վերացական գաղափարութիւններ տալուց յետոյ, Գ. դասախօսը յանկարծ եզրակացուց, թէ « կրօնը եւ գիտութիւնը տրամաբանօրէն հակառակ եզրակացութիւնների հասան — կրօնն աւելի երջանկութիւն է տալիս, իսկ գիտութիւնը՝ ո՛չ »:

Երանի՜ Հաւատացելոց...

Յ. Ս.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի անցած շաբաթ երեկոյ սարքած ընկերա-համախմբականը տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 2ը: Ընկ. Յ. Մինասեանի նախագահութեամբ, լեցուն էր չքնաղ եւ ուրիշ արուարձաններէն եկած ընկերներով եւ համակիրներով, որոնց մի մասը՝ ընտանիքով: Մի շարք ընկերներ մինչեւ վերջ ստիպուած եղան ոտքի վրայ մնալ. Բանաւոր պատճառներով չկարողացան գալ հրաւիրուած երկու երէց ընկերները, որոնք նամակով իրենց շնորհաւորութիւններն էին յայտնել 12 նոր ընկերների արձանագրութեան առթիւ:

Ներկայ էին Կեդր. Կոմիտէի երկու անդամները:

Զաւարեան կոմիտէի կողմից բացման խօսքը առաւ ընկ. Հ. Համբարեանը: Ներկաների միահամուռ ցանկութեամբ ատենապետ ընտրուեց ընկ. Գերասիմ Բալայեանը, որ շատ յուզիչ մթնոլորտի մէջ, Հ. Յ. Դ. դրօշակի եւ եռագոյնի տակ, կատարեց 12 նորագիր ընկերների երդման արարողութիւնը: Մանաւորապէս յուզիչ էր տեսարանը երբ ընկ. Գ. Բալայեանը նոր ընկերներին ուղղուած իր խօսքը վերջացնելուց յետոյ, ողջագուրուեցաւ բոլորի հետ, եւ իւրաքանչիւրին ընծայեց մէկ մէկ օրինակ Հ. Յ. Դ. ծրագրից, դրօշակից եւ մեր Հերոսների նկարներից:

Այս սիրուն կերուխումը, յաւուր պատշաճի բաժակաճառեր, երգեր, եւ արտասանութիւններ...

Ուղիղ քսան եւ ինը տարի առաջ մենք էլ տասներկու երիտասարդներ էինք, որ մտանք Հ. Յ. Դ. շարքերը, բայց այն ժամանակ, ոչ կուսակցական տեղական թերթ ունէինք եւ ոչ էլ կարող էինք հիմակուան պէս ի լուր աշխարհի յայտարարել մեր ժողովների եւ վայրի մասին: Ցարական բռնակալութեան տակ էինք ապրում, ամէն ինչ կատարւում էր գաղտնի, մեծ զգուշութեամբ: 904 ապրիլ 17ին, վերջապէս երկար ամիսներ, ոմանք էլ տարիներ սպասողական վիճակի մէջ մնալուց յետոյ, Հ. Յ. Դ. Ելիզաւետպոլի (Գանձակ) կոմիտէն որոշեց մեզ 12 երիտասարդներիս ընդունել Հ. Յ. Դ. շարքերի մէջ եւ մեր խմբի անունը կնքել «Րաֆֆի» առաջին խումբ, որ կարճ ժամանակամիջոցում բարձրացաւ մինչեւ նօթի:

Դեռ երկու ամիս չբոլորած մեր խմբի ընկերներից մէկը, Ախալքալաքցի Վահան Ադիզեանը, որ ռուսական բանակի զինուոր էր, աւաղ ենթասպայի աստիճանով, գնաց միացաւ Երկաթի խմբին, եւ նահատակուեցաւ յանուն հայրենիքի ազատութեան: Վահանները գնացին անհաւասար կռիւներ մղեցին բոլոր արտաքին եւ ներքին ճակատների վրայ եւ Հ. Յ. Դ. յաջորդ սերունդներին թողեցին քառասուն տարուայ ազատագրական հայակալ պատմութիւնը:

Հ. Յ. Դ. այսօրուան և վաղուան նոր սերունդների սրբազան պարտականութիւնն է ամէն տեսակ զոհողութիւնների գնով շարունակել պայքարը, մինչեւ որ հայ ժողովուրդին պատկանող հողամասերը կը յաջողուի միացնել եւ ստեղծել միացեալ, ազատ եւ անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւն, եւ ապա մեր բուն հայրենիքի մէջ իրագործել Հ. Յ. Դ. ծրագրի բոլոր առաջադրութիւնները:

Մեր պապերը մեր հայրենիքի ազատութեան համար կռուեցան նետ ու աղեղով, սրով ու վահանով, մենք կռուեցանք հրացանով, ատրճանակով եւ ռումբով, իսկ վաղուան դաշնակցական ռազմիկները պէտք է կռուին նորահնար զէնքերով.

Մեր երիտասարդ ընկերները շատ լաւ պէտք է ուսումնասիրեն մեր ազատագրական շարժման պատմութիւնը, Հայաստանի եւ դրացի երկիրների պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը եւ ուշի ուշով պէտք է հետեւին մեր մամուլին, որպէսզի զինուին անցեալի հարուստ փաստերով եւ իրազեկ լինին մեր քաղաքական դատի հետ կապուած բոլոր խնդիրներին:

Մեր հայրենիքի եւ Հ. Յ. Դ. շահը պահանջում է որ մեր երիտասարդ ընկերները իրենց միտքը զարգացնեն քաղաքական եւ ընկերային գիտութիւններով եւ հնար եղածին չափ ուսումնասիրեն նորահնար գիտութիւններ:

Վաղուայ դաշնակցական հայդուկը մենք չգիտենք ինչ տեսակ նորահնար զէնքերով պէտք է կռուի մեր հայրենիքի ազատութեան համար: Մեր թշնամիները անվերջ զինւում են նորանոր զէնքերով, մեր պարտականութիւնն է աչալուրջ հետեւել: Մեր նոր սերունդից պահանջւում է իր ծոցից ծնել նորանոր Քրիստափորներ ու Հրայրներ, Դումաններ եւ Գէորգ Չաւուշներ ապագայ մեր ահեղ պայքարների համար: Մինչեւ ապագայ յեղափոխական շարժումն ու պատերազմը, այսօրուայ ժամանակաւոր խաղաղ պայմաններից օգտուելով, մեր երիտասարդ ընկերները պէտք է աշխատին իրենց միտքը զարգացնել եւ զանազան գիտութիւններ սովորել եւ ոչ թէ ազատ ժամերին սրճարանների մէջ եւ այլուր ժամանակ սպաննել:

ԲԵՆՕ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԱԼԱՆՍ, 17 յուլիս (Յառաջ) — Խանասորի արշաւանքի 36րդ տարեդարձի առթիւ Հ. Յ. Դ. Վալանսի մարմնի սարքած զուտ ընկերական ուխտագնացութիւնը եկաւ անգամ մը եւս փաստելու որ Դաշնակցութեան հմայքը խոր արմատներ ձգած է ամէնէն հեռաւոր ընկերներու հոգիին մէջ:

Յուլիս 16ին, կիրակի առաւօտ ընկերները խումբերով, ոմանք հեծելանիւով, ոմանք ինքնաշարժով կանուխէն հաւաքուած էին Վալս Լէ Պէնի հովիտին մէջ: Կարելի չէ չհիանալ մեր ընկերներու եռանդին վրայ, երբ նկատի առնենք որ շատ մը ընկերներ հեծելանիւով քառասուն քիլոմեթր ճամբայ էին կտրած, վայելելու համար կուսակցական մթնոլորտը:

Կէսօրուան խմբական ճաշէն վերջ, քսան եւ հինգ ընկերներ բարձրացանք մօտակայ անտառը, գումարելու համար մեր շրջանի ընդհ. ժողովը: Ընկերները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգեցին Խանասորի զոհերուն յիշատակը: Յետոյ կուսակցական ժողովը շատ սիրալիր եւ ջերմ մթնոլորտի մէջ յառաջ տարուեցաւ: Ընկերները քննելով շրջանիս կուսակցական եւ ազգային հարցերը միաձայնութեամբ որոշեցին թափ տալ կազմակերպական աշխատանքները միշտ բարձր պահելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշը:

Շատ մը ընկերներ եկած ըլլալով հեռու վայրերէն եւ հաղորդակցութեան միջոցներու դժուարութեան պատճառով, կարելի չէր աւելի երկար վայելել այս խանդավառ մթնոլորտը: Եւ ընկերները հրաժեշտ առին իւրաքանչիւրը իր սրտին մէջ տանելով Դաշնակցութեան սուրբ ուխտը:

Զաւար

Ամերիկայի բանակը

Ընդհ. պատերազմի սկզբնաւորութեան, մեծ յաղթանակներու ակնկալութիւնը ունեցող գերման բարձրաստիճան զինուորականներ, իրենց յոյսերը կորսցին, երբ Ամերիկան պատերազմին մասնակցեցաւ:

Միաց. Նահանգներու բանակը այդքան ուժե՞ղ էր, ուրեմն: Ոչ: Բայց, ան օժտուած էր անհատնում զինամթերքով եւ կռթնած էր լայն բնակչութեան մը վրայ:

Ամերիկեան պատրաստ բանակը, երկրին ընդարձակութեան հետ համեմատած, շատ քիչ է: Նոյն իսկ աւելի քիչ է քան Լեհաստանի բանակը (240-000 հոգի): Ան կազմուած է կամաւորներէ: Արդ, զօրաշարժի մը պարագային զէնքի տակ կանչուելիքներուն թիւն ալ սահմանափակ է:

Հակառակ այս բոլորին, բանակը ընդհանուր պատերազմի իր կարեւորութիւնը միշտ պիտի պահէ: Աշխարհի քաղաքականութիւնը վարելու ցանկութիւնը ունեցող Ռուզվէլթ միշտ այդ կարեւոր ուժին պիտի կռթնի, եւ իր փափաքները այս կամ այն ձեւով ընդունիլ տալու համար՝ այդ բանակը մեծապէս պիտի նպաստէ:

Արդարեւ, այդ բանակին մարդկային ակը 127 միլիոն է: Այսինքն՝ Գերմանիոյ ակին կրկնապատիկը եւ Ֆրանսայի ակին քառապատիկը աւելի.

Թէ հում եւ թէ շինուած պէտքերը ան կրնայ մայր երկրէն հայթայթել, եւ այս տեսակէտէն միակ երկիրն է: Ցորեն, քաուչու, քարիւղ, երկաթ, ճարտարարուեստի բոլոր տեսակները վերջապէս՝ ամէն ինչ Ամերիկայի հողէն կ'ելլէ ու կը գտնուի Ամերիկայի բանակին տրամադրութեան տակ:

Այդ է պատճառը որ մինչեւ պատերազմի վերջը Ամերիկացիները արեւմտեան ճակատը հազիւ 500,000 հոգի բերած ըլլալով հանդերձ, անոնց պատերազմի մասնակցիլը աւելի ազդեցիկ եղաւ՝ ի վնաս զինակիցներուն՝ քան ինչ որ պիտի ըլլար եթէ Ամերիկայի բանակէն աւելի մեծ թիւով զինուոր ուղարկող պետութիւն մը մասնակցէր անոր տեղ: Ամերիկա կրնար այդ թիւը մինչեւ հինգ միլիոնի հասցնել, իսկ ամբողջ ռազմանիւթը որ երկրէն հայթայթել:

Ամերիկայի բանակը կ'որոշէ, ենթադրենք, բանակը այս ինչ բանով օժտել: Ու չի վարանիր այդ որոշումը տալ: Որովհետեւ իր երկրին ճարտարարուեստը այդպիսի ծրագրի մը կը կարօտի՝ գործ հայթայթելու համար:

Ամերիկա փոքր զէնքերու պատրաստ քիչ քանակ մը ունի: Օրինակ, Զուիցերիա ունի 5000 թեթեւ մեքենայով հրացան, 2118 ծանր մեքենայով հրացան եւ 548 թնդանօթ: Իսկ Ամերիկա ունի 3430 թեթեւ, 1808 ծանր եւ 520 թնդանօթ Բայց, զօրաշարժի ատեն կ'ունենայ այնքան զէնք որ միայն Ֆրանսան կը մնայ իրմէ վեր: Միւս կողմէ, սակայն, Ֆրանսայի զէնքերը մաս մը հին են ու անհամեմատելի, որով սպառազինման տեսակէտէն ամէնէն ուժեղ բանակը ամերիկեանն է:

Ֆրանսա 2800 պատերազմական օդանաւ ունի, Ամերիկա ունի 3100 հատ: Ֆրանսա մեծ մասով հինցած 3100 հրասայլ ունի: Ամերիկա արդիական աւելի արագընթաց 2100 հրասայլ ունի, մինչդեռ Իտալիա 150, Անգլիա 1000: Զօրաշարժի պահուն, միւս զէնքերով հետեւեալն է — 25000 թեթեւ. 10000 ծանր զէնք, 3760 դաշտային եւ 250 ծանր թնդանօթ:

Երբ պատերազմը սկսի, խնդիրը բոլորովին կը փոխուի նիւթի ու ճարտարարուեստի հարստութեան պատճառաւ, Ամերիկա անմրցելի չափերով զէնքեր պիտի շինէ: Այդ շինութիւնը կրնայ Ֆրանսայի շինելիքին կրկնապատիկը ու Իտալիոյ շինելիքին եռապատիկը ըլլալ

Աչքի առջեւ ունենալով այս բոլորը, կրնանք ըմբռնել թէ ինչ է պատճառը որ այնքան շատ կարեւորութիւն կ'ընծայուի Ամերիկայի: Պարզ է որ Ամերիկայի տոլարէն ու ձոյլ ոսկիէն աւելի անոր բանակին առաւելութիւնները, ինչպէս նաեւ, իր այս կամ այն կողմին միանալով պատերազմի ի նպաստ այդ կողմին վճռելու հաւանականութիւնը մեծ արժէքներ կ'ընծայէ անոր:

Ա.

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Յուլիս 2ին տեղի ունեցաւ հայ Արենուշներու առաջին հանդէսը Փարիզի մէջ, հաճելի անակնկալներով:

Մանուկներու յաջողութիւն գտան կենդանի պատկերները որոնք կը ներկայացնէին ամբողջ բանակումի կեանքը:

Առաջին մասէն վերջ Տիկին Էլլէն Բիւզանդ խանդավառեց ներկաները իր վառվռուն խօսքերով եւ այնպիսի ոգեւորութիւն բերաւ՝ որ, ամբողջովին նուիրատուութիւններէ բաղկացած պիւֆէն մէկ վայրկեանին մէջ անհետացաւ:

Հանդէսի վերջաւորութեանը արենուշները իրենց շնորհակալութիւնը յայտնեցին Գ. Ա. Ահարոնեանի որ ընդունեց Արենուշներու միութեան պատուոյ նախագահութիւնը:

Այս առթիւ խմբապետուհի Օր. Բէգզատեանը խօսք առաւ ու երկարօրէն պարզեց սկաուտիզմին առաւելութիւնները՝ հայ աղջիկներուն համար:

Զ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԻՏԻ ՊԱՐԶԵՆՔ ԵՌԱԳՈՅՆԸ

— :-: —

Ինչպէս կը նկատեն ընթերցողները, այս միջոցին բոլոր թերթերը զբաղած են դրօշամարտով, իբրեւ հետեւանք զանազան խմբակներու խափանարար ցոյցերուն:

Աթէնքի « Նոր Օր »ն ալ դիտել կու տայ այս առթիւ (13 յուլիս).

— « Յիշողութիւնները թարմացնելու համար, ըսենք թէ եռագոյնի վէճը առաջին անգամ ստեղծուեցաւ Յիքսի մէջ: Ութ տարի առաջ, տասարիչ Շահվերտեանի ներկայութեան, հնչակեան թափթփուք մը յանդիմանած էր սկաուտները, որոնք « քուրջի կտոր » պարզած էին.

Ոչ միայն եռագոյնի կռիւ, այլ Հօկի բոլոր արկածախնդրութիւնները սկըսան Աթէնքէն, ուր առնոք պարարտ հող կար պառակտումները խորացնելու: Ծպտուած ռամկավար Պօղոսեանը — ներկայիս « Արեւ »ի խմբագրապետ — իր բոլոր շնորհները ցոյց տըւաւ, Շահվերտեաններու դաւադրութիւնները յաջողցնելու համար: Աթէնքի հայ երիտասարդութիւնը պատիւով դուրս եկաւ բոլոր պայքարներէն, արժանի դասը տալով ծախուածներուն եւ դաւաճաններուն:

Ցեղային տեսանք թէ հակազգային նոյն պայքարը, հետզհետէ աւելի փորձառու եւ կազմակերպուած, փոխադրուեցաւ միւս գաղութները: Չէկան, որ միջոցներու մէջ խտրութիւն չի դներ եւ գիտէ իր գործակալները գտնել, նոյնիսկ ամէնէն լաւ կազմակերպուած պետութիւններուն մէջ, դժուարութիւն պիտի չքաշէր իր կառքին լծելու գաղութահայ թափթփուքները: Գոնէ յունահայութիւնը առատ փորձառութիւն ունեցաւ այդ ուղղութեամբ:

Հակազգային տարրերը, զինակից ունենալով Ռամկավար կուսակցութիւնը, — որ ստեղծուած է Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու միակ մըտահոգութեամբ —, յանդգնութիւնը ունեցան հայ ազգային դրօշը անարգելու եւ զայն հալածելու ի գին ամէն խայտառակութեան: Ժողովրդական տարրը զզուեցնելու մտադրութեամբ, ամենուրեք միջադէպեր ստեղծեցին, հրաւիրելով օտար միջամտութիւն:

Նոյնիսկ դաշնակցական ընկերներ, մտահոգուելով գաղութներու խաղաղութեամբ, պահ մը կարծեցին թէ զիջումներով կրնան կանգ առնել տալ հակազգային տարրին, որուն կէտի մը վրայ: Սխալեցան բոլոր խաղաղասէրները, որովհետեւ Չէկան կը դադրի հոն, երբ իր գլուխը պատին կը զարնէ:

Մեզի համար երբեք տարօրինակ չեն այն միջադէպերը, որոնք կը կրկնուին Աղեքսանդրիոյ, Պուլկարիոյ եւ Շիքակոյի մէջ: Անակնկալի ենթարկուողը մեր ազգային տարրն է: Եռագոյնին դէմ յարձակում գործողները ապահոված են նաեւ օտար միջամտութիւն: Թէեւ վերջինը, իրապէս ըլլալէ յետոյ կացութեան, տաճիկ Հայերէն աւելի յարգալից վերաբերում ցոյց տուած է եռագոյնին հանդէպ: Աթէնքի Հանրային Ապահովութեան, նոյնինքն Առաջնորդին կողմէ քանի մը անգամներ դիմումներ կատարուեցան, արգիլել տալու համար հայ ազգային դրօշին գործածութիւնը: Ոստիկանութիւնը երբեք չմիջամտեց ու արգելք չեղաւ: Առաջնորդը չխորհեցաւ թէ երբ իր չարաբաստիկ գոյութիւնը կը հանդուրժեն, դեռ շատ հեռու է եռագոյնին կարգը, եթէ իշխանութիւնները պիտի առաջնորդուէին զանազան նկատումներէ:

Փաստ է որ եռագոյն չպարզուելու հարցը եկած է միշտ հայանուն գործակալներէ: Նոյնպէս իրողութիւն է որ եռագոյն չպարզուելով, վերջ պիտի չգտնէին Գ. Միքայէլեանական էնթրիկները

Եռագոյնի վէճը արուեստական չէ: Իրականութեան մէջ երկու հոսանքներ կը բախին իրարու: Կայ փոքրամասնութիւն մը — թուլամորթներ, երբեմն գործիքներ — որոնք կը պատճառաբանեն — Հայը չունի այլեւս քաղաքական դատ, ո եւ է պահանջ, այդ իրաւունքը յանձնուած է Մոսկուային եւ Էնկիւրիին: Իսկ հայ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը, իր հետ ունենալով անձնուէր երիտասարդներու բանակ մը, չուզեր հաշտուիլ պարտադրուած իրականութեան հետ: Չուզեր դաւաճանել իր ցեղային կոչումին եւ անցնող սերունդներու կտակին ու կը գոչէ. — «Հակառակ թշնամիէն ստացած մեր վէրքերուն, անձնատուր պիտի չըլլանք, պիտի չհրաժարինք պայքարելէ եւ ակնկալելէ լաւագոյն օրեր: Այդ խոր հաւատքը եւ վճռական խօսքը կը խորհրդանշէ եռագոյնի գործածութիւնը »:

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՓՈԽԵՆ

Թուրքիոյ Ներքին գործավարութիւնը կը ծանուցանէ (13 յուլիս).

Կը տեսնուի որ կարգ մը հայրենակիցներ նիւթական կապեր ունենալով դրացի երկիրներու մէջ իրենց ունեցած գործերը դիւրացնելու համար, առանց կառավարութենէն արտօնութիւն առնելու, հպատակութիւնը կը փոխեն:

Հայրենակցութեան օրէնքին համաձայն, կառավարութենէն առանց արտօնութիւն առնելու իրենց հպատակութիւնը փոխողները, պիտի հանուին մեր հպատակութենէն:

Ասոր առիթ չտալու համար, անոնք որ նիւթական կապերով հպատակութիւնը փոխելու կը հարկադրուին, պէտք է արտօնութիւն առնեն մեր կառավարութենէն:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՃԱՆՉՆԱ՞Ն ՄՈՍԿՈՒԱՆ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ կարգի կը դրուին ռուսական դեսպանատան թուղթերը: 1917էն ի վեր փակ է դեսպանատունը եւ կը գտնուի ամերիկեան իշխանութեանց պաշտպանութեան տակ: Վերջերս Մոսկուայի անպաշտօն ներկայացուցիչը արտօնութիւն ստացաւ քննելու եւ կարգի դնելու դիւանաթուղթերը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Դաշնակցական Հայդուկ՝
Սպաղանաց Մակարին յիշատակին

Նանիր գիւղին անկիւնը, «Եկեղեցւոյ» կից էր Աննանց տունը: Մօտ յիսուն տնե՝ պառաւ Թուրվանտան, իր միակ թոռան-Պայլէին հետ կ'ապրէր այդ տանը մէջ:

Աննայենք, դեռ մօտիկ անցեալին, բաւական մեծ տուն են եղեր: Զոյգ-զոյգ տղաքներ ու աղջիկներ, կալ ու կառ, հօտ եւ հօտաղի տէր են եղեր: Բայց... անհատնելի պատուհաս մը, անէծքի մրրիկ մը անցեր է այդ չէն տանը վրայէն՝ եւ անդամները չորս հովերուն ցրուեր: Ու իբրեւ մնացող ծուխ, իբրեւ նահապետական տան անմար ճրագ՝ մնացեր էր մինակ Պայլէն՝ իր պառաւ մեծ մօրը հետ:

Ութը գարուններու ծնունդ մը:

Նանիրի բնակիչները, որ երկիւղած ծերարանք ունէին դէպի կործանած մեծ ընտանիքին ժառանգորդները, պառաւ Թուրվանտան կ'որակէին «Թուրվանտա - Քուրօ» (քոյրիկ):

Թուրվանտա Քուրօն, ունեցեր էր հինգ «առիւծի» պէս տղաքներ, եւ զոյգ մը աղջիկ: Աղջիկները ամուսնացուցեր, տան տէր էր դարձուցեր ու, ալ չէր հետաքրքրուած անոնցմով: Հինգ տղոցմէն երկուքը — Հայրապետն ու Նահապետը — ծեր էին տուն ու տեղ, մայր ու քոյր, զէնք էին կապեր, լեռ էին բարձրացեր: Ֆետայի՛:

Թուրվանտա Քուրօն, այս տղոցը համար չէր ցաւած, այլ, ընդհակառակն, ուրախութենէն աւելի հպարտացած էր, որովհետեւ, այն օրէն որ, ֆէտայիին սուրբ անունը լսուեցաւ, ա՛լ Թուրքին շար տաքը կտրեցաւ:

Թուրվանտա Քուրօին տղաքը, մէկ քանի անգամներ, ֆետայի թարազով ուշ գիշերին գիւղ էին մտած: Բարի մայրը, արցունքոտ աչքերով, անյագ համբուրած էր անոնց ճակատները եւ մաղթած էր որ, Սուրբ Սարգիսին զօրութեանը չափ զօրութիւն ունենան:

Բայց ... «էն մեծ կուիւը» որ տեղի էր ունեցեր Թուրք զինուորներու եւ ֆետայիներու միջեւ, Անկուաթի բարձունքին վրայ, այն օրէն ասդին, անոր ֆետայի տղոցմէն լուր չեկաւ...

Կարօտով տանջուող մօր աչքը՝ տըղոց ճամբան մնաց ... գիշեր ցերեկ, լուր թէ կիրակի, ան, անծանօթ ու վսեմ հաւատքով մը ապրեցաւ: Եւ ամէն անգամ, որ տարաժամ դուռը կը զարնուէր, կամ, հեռուն, գիւղին ուղղածիգ մեծ ու լայն ճամբան ստուեր մը երեւար, անոր մշտաբաբախ սիրտը թունդ կ'ելլէր ... «էկա՞ն, ընոնք են տղե՛րս», բայց երբ կը տեսնէր որ անոնք չէին՝ տրտում եւ գլխահակ կը շարունակէր իր սովորական գործը:

Թուրվանտա Քուրօին, միւս երկու տղաքները — Կարապետն ու Յօնապետը — իրենց 12 տարեկան հասակին «Սամսոպօլ» էին գացեր գիր սորվելու: Հէք մայրը, աւելի շողշողուն երազներ պահած էր այս նամարտ զոյգին համար: «Տղաքներս էրթան, Սամսոպօլայ մեծ վարժատուններուն մէջ՝ գիր սորվին, մարդ դառնան, երկիր դառնան ու...» ու բազմաթիւ գմայլելի պատկերներ կցած էր այդ «ուզին ծայրը»:

Բայց... հէք պառաւին երկարապատում, խնկաբոյր երազները միշտ երազ մնացին ... Տղաքները գացին, գիր սորվեցան, վարժապետ դարձան բայց վաթա՞նը մոռցան ...

— Տունն ու դուռն աւրի՛ աստղաչ ըլլողին, քոնեայ քու սարի ... իչալլահ ... Ասլըմի պէս տղոցս ախը խալմը տուէն՝ պապենական տունը աւրին», կ'ըսէր յաճախ, երբ դուռդրացի իր տղոց խօսքը ընէին:

Թուրվանտա Քուրօն, գոհ չէր որ տղաքները գիր սորված էին: Գոհ կ'ըլլար, եթէ գիր սորվելէն վերջ՝ երկիր դառնային, եւ, վշտացած մօր երազները իրականացնէին: Պապենական չէն ու պայծառ օճախը վերականգնէին, այն ատեն՝ աշխարհ, իր բոլոր լայնքով ու խորքով Թուրվանտա Քուրօինը պիտի ըլլար:

Թուրվանտա Քուրօն, ուսումը, գիրը նախատողներէն չէր, այլ, ընդհակառակը, անհուն փափաքով մը, իր տղաքը գիր սորվելու ղրկած էր: Բայց երբ, ուսումին երեսէն, երկու աւլնի պէս տղաքները կորսնցուց «Սամսոպօլի խորը» ան, դարձաւ կատաղի հակառակորդ գիրի ու դպրութեան: «Ոչ մարդ բռանդ գիր սորվի, նամուսը կը դառնայ», կ'ըսէր ամէն անգամ, որ առիթը ներկայանար, կամ մէկը իր ներկայութեանը համարձակէր ուսումին, գիրին կարեւորութիւնը շեշտել:

Թուրվանտա Քուրօին յաւահոգի ամուսինը Հայկ էֆէնտին ալ, գիրի, ուսումի տէր էր, բայց հալովը եղովը մարդ էր: Տունի — տեղի յարգ գիտէր: Ու պառաւին դարմանալին այն կը թուէր որ, ինչպէս այդ անարատ գերդաստանի զաւակները «էշապէս հնամքէօս» դուրս եկան...

Ու .. իբրեւ միակ մխիթարանք, մեծ, անուանի տան միակ նշուլ ու անմար ճրագ՝ մնացեր էր մինակ պառաւին կրտսեր զաւակը, Ղազարը: Ան ալ, օր մը, զոհ գնաց քսաննելի դաւադրութեան մը: Գիշեր մը իրենց արտին մէջ ջրտուքով զբաղած ատեն, անծանօթի մը կողմէ արձակուած գնդակ մը անշունչ գետին փռած էր խեղճ Ղազարը...

Թուրվանտա Քուրօին արեւը խաւարած էր այդ օրը ...

Ղազարը մեռաւ իր ետին թողլով, մայրը, կինը եւ վեց տարեկան մանչ մը՝ Պայլէն:

Պայլէն, Ղազարին առաջին զաւակը չէր: Ան, իր եօթը տարուան ամուսնական կեանքին մէջ՝ ունեցեր էր երեք մանչ եւ երկու աղջիկ, բայց, բոլորն ալ, հազիւ երկու երեք տարին լրացուցած, կը մեռնէին: Ի վերջոյ, Ղազարին կողակիցը Սուլթանը, սուրբերուն զօրութեան դիմեց, հինգ օր ծոմ պահեց, եւ մինչեւ Զիթայ Կօզալ Հայպաթ բոպիկ ոտքով ուխտի գնաց եւ ողջ մնաց Պայլէն:

Անունը Պայլէ դրին, վախնալով որ եթէ հօրենական տան հին անուններէն մէկը դնեն — ինչպէս սովորութիւն էր — դարձեալ կը մեռնէր: Պայլէն ապրեցաւ, բայց հազիւ վեց գարուններ բոլորած, անհայր մնաց ...

×

Կօզալ Հայպաթ:

Բալայ Հովիտին հիւսիս արեւմտեան կողմը, բաւական բարձր լեռան մը վրայ է այս հնաւանդ սրբավայրը: Ո՞վ էր Կօզալը, եւ ո՞վ էր Հայպաթը:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

Փարիզ եւ շրջակայքը

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritaineի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթլէ: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԲԻ «Վիշապ» Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գէքոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ընտրութիւն պատգամաւորի: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Կեդ. Միութեան Գրագարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրագարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կարօ Սասունի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՓՈՆԹԷ եւ ՍԷՆ-ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ (Ավինեօն) Մուրատ եւ Անդրանիկ խումբերու միասնաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Փոնթէի մէջ: Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ԼԸՊՍԻ «Քեռի» խումբի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ՓԻՒԺԷ-ՍԻՒՐ-ԱՐԺԱՆԻ եւ ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ Զաթօ-Շերօ եւ Դանիէլ Վարուժան խումբերու միասնաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Տրակինեանի մէջ: Կը խօսի ընկեր ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն Սէն-Ժոզէֆի «Զաւարեան» խումբի բոլոր ընկերները առիպողաբար ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՆԻՍ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Ազատ Ակումբին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կարօ Սասունի:

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Գուա-Քոլոնպի Վիշապ կոմիտէին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Եւր. Կեդր. Կոմիտէի. այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Արժանթէօյի անտառին մէջ:

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Գ. ԲԱԼԱԵԱՆ

Պիտի խօսին ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: ջոյն եւ մատչելի պիւֆէ

Մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի:

Հաղորդակց. Միջոցներ.— Փորթ տը Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը: Սէն-Լազարի կայարանէն շոգեկառք եւ իջնել Կառ Արժանթէօյ, ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ ցոյց տալու համար հանդիսավայրը:

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՀՐԱՅՐ, ՌԱԶՄԻԿ եւ ՑԱՒՐՈՍ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

23 ՅՈՒԼԻՍ, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ ուրիշներ

Գեղարուեստական գեղեցիկ ժամանց: ջոյն պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Gare du Nordէն շոգեկառք առնել ժամը 9, 10.8, 10.17, 10.35, 10.50, 11.28, 12.09, 13.17, 13.27 եւ իջնել Villiers-le-Bel-Gonesses.

Դաշտահանդէս Տէսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

23 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Ընտանեկան խնջոյք

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ՄԸ

որ Ուխտի Օրն է միեւնոյն ժամանակ մեր բիւրաւոր նահատակներուն:

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը 2ին

160, Route d'Orléans, Bagneux

Կը հրաւիրուին բոլոր մեր հայրենակիցները անխտիր եւ Տարօնխաւանդութիւնները սիրող հայրենակիցները:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Տիկնանց Ընկերութեան Վէնսէնի եւ Շրջանի հանդէսը տեղի կ'ունենայ հովանաւորութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան

Այս կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն մանկապարտէզի սրահին մէջ

1, rue du Midi, (Place de la Mairie) սրճարանին Ա. յարկը

կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ Գ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ «Անիի» մասին եւ մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ պատմական ծնունդներ:

Կ'երգեն եւ կ'արտասանեն աշակերտները: Մուտքը ազատ է:

Բացման հանդէս

Կազմակերպուած՝ Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութեան Վիէնի նորակազմ մասնաճիւղին կողմէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ռ. Ա. կուսակցութեան սրահին մէջ:

Մասնակցութեամբ Տէսինի եւ Լիոնի մասնաճիւղերուն:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ:

Կը խօսի հայրենակից Գ. ՔԵՐՈՎԲԷ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԸ

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ :—: ԼԸ ՐԵՆՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ 1933, ԺԱՄԸ 14էն 22

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Սիրուն օփէրէթ մը վարժարանի Սանուհիներու կողմէ:

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն, սիրուն անակնկալներ եւ պարեր

Սանտրոսեան վերակազմուած ջազ-պենտ խումբը՝

ցանկոյի եւ ֆոքսի երկու ճագերով:

ՊԱՐ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր:

Մուտք 5 ֆրանք:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ Ժօրէսէն 21 Ա. — Gare de l'Estէն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավիյեօն:

ԱԶԴ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Կամաւորներու տարեկան մեծ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

6 Օգոստոս, Կիրակի առտուան ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր դէպի ԱՐՐԱՍ և շրջակայքի պատմական և պատերազմական յիշատակներով լեցուն վայրերը:

Ուխտագնացները առտուան ժամը 7ին, չքեղ եւ հանգստաւէտ օթօքառերով պիտի մեկնին Carrefour de Chateaudun (Փարիզ)էն դէպի Arras, անցնելով Amiensէն եւ Albertէն:

Վերադարձին ճամբուն վրայ խումբը պիտի այցելէ Douai, Souchez, La Bassée, Verny Noville Senvaste, Notre Dame de Lorette, Béthume, Doullens, Saint Quintin.

Առտուան նախաճաշ, ցերեկուան եւ երեկոյեան ճաշ, ճամբու ծախքն ալ միասին, ընդամէնը հարիւր ֆրանք:

Արձանագրութիւնք կը կատարուին այժմէն Գ. Darayanի մօտ, 44 Rue Lafayette: Tél. Provence 61—80. Արձանագրութիւնք կը փակուին 2 Օգոստոս երեկոյին:

Կը հրաւիրուին Ֆրանսաբնակ եւ ի մասնաւորի փարիզաբնակ բոլոր Հայերը մեծ թիւով մասնակցիլ այս հանդիսաւոր ուխտագնացութեան, որ Ֆրանսայի համար մեռած զինուորներու յիշատակին նուիրուած յարգանքի ցոյց մըն է: Այս յարգանքի ցոյցը միշտ մեծ համակրութեամբ ընդունուած է տեղական իշխանութեանց եւ ֆրանսական մամուլի կողմէ, ինչպէս նաեւ ձեր իսկ անձնական ֆրանսացի բարեկամներէն, որոնք ձեր այս վերաբերմունքին մէջ պիտի գնահատեն Ֆրանսայի համար մեռած զինուորներու յիշատակին ցոյց տրուած խորին յարգանքը:

Վարչութիւն Ֆրանսական Բանակի Նախկին Կամաւորներու Միութեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Այլեւս Մարտական Մարմնին անդամները իրարու կապուած էին բոլորովին, շատեր խորունկ բարեկամութեամբ մը: Աւելին, ամուր կապ մըն ալ կար, որ մեզ կը միացնէր իրարու, — մեր անցեալը, Մարտ 18ի ձախողութիւնը, Գոկոտինովի մահը: Նոյն կապը մեզ կը միացնէր Մարտական Մարմնի նոր անդամներուն, եւ, երկար ատենէ ի վեր, բոլորովին ջնջուած էին տարբերութիւնները երէցներուն ու կրտսերներուն, մտաւորականներուն ու բանուորներուն միջեւ: Այլեւս կազմուած էր մէկ եղբայրակցութիւն, որ կ'ապրէր նոյն մտածումով, նոյն ցանկութեամբ: Սազոնով իրաւունք ունէր, երբ, վերջերը, Թիւրանէն իր ծանօթ ղրկած իր նամակին մէջ, հետեւեալ բառերով կը սահմանէր մեր կազմակերպութիւնը. «Մեր Զաւարեանական Սէնը(*), մեր ասպետականութիւնը տոգորուած է այնպիսի ոգիով մը, որ «եղբայր» բառը չի թարգմաներ բաւականաչափ յստակութեամբ մեր փոխադարձ յարաբերութիւններուն էութիւնը»:

Բոլորս կը զգայինք եղբայրական այդ կապին ուժը, որ մեզի կուտար անխուսափելի յաղթանակին ապահովութիւնը: Շուայցէր Մոսկուա հասաւ քիչ մը ուշ, այնպէս որ մեր խորհրդակցութիւնները տեղի ունեցան իր բացակայութեամբ: Մենք կը հաւաքուէինք ընդհանրապէս Սոկոլնիկիի պարտէզին մէջ: Քուէարկելու խորհրդակցութեան կը մասնակցէին Ազեւ, Կալիայեւ, Սազոնով եւ ես:

Մահափորձին ծրագիրը բնութագրուեցաւ իր բոլոր մանրամասնութիւններուն մէջ. Մարտ 18ի ձախողութեան դասը մեզ կը մղէր չափազանցելու Պլեհվէի մահափորձին դժուարութիւնները: Այնպէս որ որոշեցինք ձեռք առնել ամէն միջոց, որպէսզի Պլեհվէ, անգամ մը մեր շրջանակին մէջ իյնալէ յետոյ, չկարենայ դուրս ելլել: Ռումբ նետելու պաշտօն տուինք չորս հոգիի: Առաջինը, նախարարը դիմաւորելէ յետոյ, առանց ռումբը նետելու պիտի անցնէր եւ փակելու համար փախուստի ճամբանները: Երկրորդին տրուած էր գլխաւոր դերը,— պատիւը առաջին ռումբը նետելու: Երրորդը ռումբ պիտի նետէր՝ եթէ առաջինը ձախողէր, կամ Պլեհվէ վիրաւորուէր միայն, կամ երկրորդին նետած ռումբը չպայթէր: Չորրորդը պահեստի պիտի մնար, պիտի չարժէր միայն ծայրայեղ պահուն, երբ Պլեհվէ ազատէր երկրորդ եւ երրորդ ռումբերէն, յառաջանալով կայարանի ճամբով: Մանրամասն քննեցինք նաեւ ռումբ նետելու ձեւերն ալ: Ձախողութեան պարագայ մը կար, որմէ կարելի չէր խուսափիլ,— ռմբաձիգը կրնար սխալ նշան առնել, հետեւաբար ռումբը կամ շատ մօտ: Այս կէտին մասին բացուած վիճաբանութեան ընթացքին էր, որ Կալիայեւ, մինչեւ այդ ատեն լուռ եւ միշտ Ազեւի ունկնդիր, յանկարծ ըսաւ.

— Ձախողելու միջոցն ալ կայ:
— Ո՞րն է այդ:
— Նետուիլ ձիերուն ոտքին տակ:
Ազեւ Կալիայեւի նայեցաւ:
— Ի՞նչ, ձիերուն ոտքին տա՞կ նետուիլ:
— Կեցէք բացատրեմ: Կառքը հասաւ: Կը նետուիմ, ռումբովս միասին, ձիերուն ոտքին տակ: Ի՞նչ տեղի կ'ունենայ,— կամ ռումբը կը պայթի, հետեւաբար բոլորը կանգ կ'առնեն, կամ չի պայթիր ռումբը, բայց ձիերը կը խրտչին եւ կը կենան: Այդ պարագային երկրորդ ռմբաձիգն է, որ կը սկսի գործի.

Ամէն մարդ լռեց պահ մը:
— Բայց, ըսաւ Ազեւ, բայց այդ պարագային դուք պիտի ցատկէ՞ք ձիերուն ոտքին տակ:
— Անշուշտ:

Կալիայեւի այս յանդուգն եւ խելացի ծրագիրը ամէն յոյս կը ներշնչէր յաջողութեան: Բայց մէկ վայրկեան խորհրդածելէ յետոյ, Ազեւ ըսաւ.

— Այդ ծրագիրը լաւ է, բայց կը կարծեմ թէ պէտք չունինք այդ ծրագրին: Երբ ձիերուն կը հասնինք, կը հասնինք նաեւ կառքին: Ուրեմն, կրնանք ռումբը նետել կառքին ալ տակը, կառքին պատուհանէն ալ ներս: Մէկ ռմբաձիգ կրնայ մինակը թերեւս կատարել ամբողջ գործը:

Եւ այսպէս ալ որոշեց Ազեւ: Սազոնով եւ Կալիայեւ պիտի կատարէին մահափորձը, իրենց տրուած բոլորով ռումբ նետելու պաշտօնը:

Երբ մեր խորհրդակցութիւններէն մին վերջացած էր, պտոյտի մը ելայ Մոսկուայի մէջ, Սազոնովի հետ: Երկար թափառելէ յետոյ քաղաքին մէջ, նստանք Ս. Փրկիչի կաթուղիկէին պարտէզին մէջ, նստարանի մը վրայ: Արեւոտ օր մըն էր: Եկեղեցիին գմբէթը կը պսպղար արեւին ճառագայթներուն տակ: Երկար ատեն լուռ մնացինք: Ի վերջոյ ըսի Սազոնովի.

— Այսպէս ուրեմն, թերեւս անդարձ մեկնինք:

Սազոնով չպատասխանեց: Իր գէմքը անայլայլ կը մնար, երկտասարդ, կարմիր եւ համարձակ: Շարունակեցի.

— Ըսէք, Սազոնով, ի՞նչ պիտի [illegible] ձեր կարծիքով, այն զգացումը [illegible] տի կրենք սպանութենէն յետոյ

Պատասխանեց առանց վարանելու:
— Հպարտութեան եւ ուրախութեան զգացում մը:
Այդքա՞ն
— Անշուշտ այդքան:
Հպարտութեան եւ ուրախութեան [illegible] խօսեցաւ, վերջերը, երբեք [illegible] ցում մը, որ այդ պահուն գեռ [illegible] նօթ էր մեզի:

Մոսկուայէն, Ազեւ եւ Սազ[ոնով] մեկնեցան Վոլկա: Կալիայեւ [illegible] վերադարձանք Պետերբուրգ [illegible] լայի կայարանին մէջ, շոգեկ[առք] ճիշդ մեկնած պահուն, տեսայ Շ[illegible] ցէրի լայն, ընդերոտ իրանը: [illegible] ցի: Մէկ վայրկեան յետոյ, մա[illegible] վակոնը, պայուսակը դրաւ գլ[illegible] րեւ, եւ բոլորս մտանք միջա[illegible] մէջ:

(Շարունակելի)

(*) ԺԶ. դարուն Փոքր Ռուսիոյ մէջ հիմնուած կազմակերպութիւն մը, որ հայրենիքին պաշտպանութեան համար պատմական կռիւներ մղած է Թաթարներուն եւ Լեհերուն դէմ:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.386

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋՆԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՅՈՒԼԻՍ 1933

21 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2244

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ ԱՒԵԼԻ ԼՈՒՐՋ ԵՒ ՊԱՂԱՐԻՆ

Վերջին խօսք մը եւս դրօշամարտի մասին, Եգիպտոսի նոր լուրին առթիւ։

Ինչպէս կ'երեւայ Աղեքսանդրիոյ Քաղաք. Ժողովին զեկոյցէն, հայկական եռագոյնը պիտի պարզուի առաջնորդարանի շրջափակին մէջ, «սպասելով Ազգ. բարձրագոյն իշխանութեան կարգադրութեան»։

Եւ այդպէս ալ եղած է, հանդարտեցնելով կիրքերը որոնք սաստկապէս լարուած էին վերջերս։

Կը նշանակէ թէ՝ ողջմտութիւնը յաղթած է վերջին պահուն, հոգ չէ թէ բացառիկ պարագաներու մէջ։

Այս առթիւ, աւելորդ է խօսիլ յաղթականի եւ պարտեալի մասին։

Ճիշդ կը բնորոշէ «Յուսաբեր»ը.

— «Այս պատիւը կը պատկանի բոլորին ու չի պատկանիր ոչ ոքի։ Ու չի պատկանիր նաեւ Դաշնակցութեան։ Ու ճիշդ այդ պատճառով կ'եռապատկուի, կը քառապատկուի մեր ուրախութիւնը, որովհետեւ յաղթողը ազգն է եւ ոչ անոր մասնիկը»։

Այս տեսակէտով ալ, կը կարծենք թէ առանձին նշանակութիւն չունի զեկոյցին հետեւեալ վերապահումը,— «սպասելով Ազգ. Բարձրագոյն Իշխանութեան կարգադրութեան»։

Ներկայ պայմաններուն մէջ, «Ազգ. բարձրագոյն իշխանութիւնը» նոյն ինքն ժողովուրդն է, տարագիր՝ իր դրօշին պէս, հետեւաբար եւ ամուր փաթթուած անոր։

Ոչ թէ սահմանափակ համագումար, այլ եթէ ընդհանուր հանրաքուէ կատարուէր ո՛ր եւ է գաղութի կամ բոլոր գաղութներու մէջ, արդիւնքը պիտի ըլլար ջախջախիչ։

Այդպիսի պարագայի մը մէջ, անտարբերներն ալ հաշուելով, գուք հազիւ պիտի գտնէիք հարիւրին տասը՝ որ այս կամ այն պատճառով հակառակէր եռագոյնին։

Բոլորովին արհեստական է եռագոյնի վէճը, ո՛ր եւ է գաղութի մէջ։ Միայն գատարկամիտ եւ գատարկապորտ մարդիկ պիտի կրնային հաճոյք զգալ դրօշամարտէն, որ մեզ ծիծաղելի կը դարձնէ նոյն իսկ օտարներուն առջեւ։

Մինչեւ հիմա, դուք տեսա՞ք ո՛ր եւ է ժողովուրդ կամ իշխանութիւն, որ ծուռ նայէր մեզի, ցուցնելով եռագոյնը։

Բայց, ո՜րքան մարդիկ եւ իշխանաւորներ արգահատեցան, խնդացին մեր վրայ կամ խստօրէն դատապարտեցին, տեսնելով որ տակաւին չենք սորված յարգել նոյն իսկ արիւնազանգ խորհրդանշան մը։

Ողբերգութիւնը այն աստիճանին հասած է որ, հիւրընկալ երկիրներու իշխանութիւնը յաճախ ինք դաս կուտայ խառնակիչներուն, ազդարարելով թէ ոչ ոք իրաւունք ունի կախուած դրօշակ մը վար առնելու։

Ցունահայ գաղութին մէջ, քանի՛ քանի՛ առիթներով ոստիկան կանչած են հայկական եռագոյնը վար առնել տալու համար, եւ պաշտօնեան մերժած է, մանաւանդ լուսաբանուելէ յետոյ։ Նոյնը՝ Պուլկարիոյ եւ Եգիպտոսի մէջ։

Դրօշակի խնդիրը շատոնց վճռուած է բուն ժողովուրդին կողմէ, անոր անսահման խանդավառութեամբ եւ յարաճուն գուրգուրանքով։

Անոնք որ զայն պարզելու — չպարզելու խնդիր կը յարուցանեն, նոյն իսկ ամէնէն անվիճելի պարագաներուն մէջ — ապրիլեան սգահանդէս, Մայիս 28, միջազգային հանդէսներ եւ թափորներ — կա՛մ այս աշխարհէն չեն, եւ կամ վարձու տուած են իրենց խելքն ու խիղճը։

Որովհետեւ, ի՞նչպէս կարելի է պայքար մղել, միտք պղտորել, կիրք արծարծել նախանձախնդրութեան մը դէմ որ ազգային է, մարդկային է եւ, ամէն բանէ առաջ, կը ծառայէ ոգի եւ կորով ներշնչելու, արդար հպարտութեան եւ խանդավառութեան պահեր առեղծելու։

Ահաւասիկ Աղեքսանդրիոյ պարագան։ Քաղաք. Ժողովի որոշման վրայ, անհրաժեշտ փայտերն ու երկաթը կը զետեղուին Առաջնորդարանի բակը, եւ կը պարզուին եգիպտական եւ հայկական դրօշակները։ Ժողովուրդը, կանուխէն խռնուած, կը ծափահարէ, ցնծութեամբ եւ հայրենասիրական երգերով։

Այսպէս, սփափանքի կաթիլներ կը հոսին խռոված սիրտերուն մէջ եւ ամէն ինչ կը վերջանայ խաղաղութեամբ։

Արդ, ո՞վ տուժեց այս մարդկային երեւոյթէն,— նուիրական խորհրդանշանի մը ծածանումէն եւ հալածական ժողովուրդի մը ինքնարեր խանդավառութենէն։

Իսկ ո՞վ պիտի շահէր, եթէ Աղեքսանդրիոյ Քաղաք. Ժողովը համարձակէր արգիլել հայկական եռագոյնը, կամ, հակառակ տրուած արտօնութեան, մարդիկ փորձէին վար առնել զայն։

Միայն այս հարց — պատասխանին տալով իրենք իրենց, կը կարծենք թէ հակադրօշակեան ամէնէն մոլեռանդ զինուորեալներն ալ պիտի կարմրին ամօթէն։

Մանաւանդ եթէ ուզեն ըմբռնել որ՝ եռագոյնը կուսակցական խնդիր չէ, այլ ազգային, համաժողովրդական։

Եռագոյնը այնքան կապ ունի Դաշնակցութեան, որքան ամբողջ հայ ժողովուրդին հետ։

Եւ եթէ յաճախ Դաշնակցութիւնն է որ կ'երեւայ հրապարակին վրայ, այս դրօշամարտին առթիւ ալ, պատճառը այն է որ մեր կուսակցութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ, երբ կ'անարգուին ազգային արժէքներ եւ մասունքներ։

Մի՛ ընէք այնպիսի բաներ որ դրօշակ պարզել — չպարզելը դառնայ ինքնանպատակ, մոռացութեան տալով այնքան հիմնական հոգեր։

Քիչ մը աւելի լուրջ եւ պաղարիւն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Աղեքսանդրիոյ Քաղաք. Ժողովը որոշեց

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՌԱԳՈՅՆԸ ՊԱՐԶԵԼ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇՐՋԱՓԱԿԻՆ ՄԷՋ»

Գրած էինք թէ Աղեքսանդրիոյ առաջն. տեղապահը եւ քաղաք. ժողովին ատենապետը Գահիրէ գացած են, այդ շրջանի առաջնորդարանին հետ խորհրդակցաբար համագումար ժողով հրաւիրելու եւ եռագոյնի խնդիրը կարգադրելու համար։

Եգիպտոսի վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ՝ համագումարը յետաձգուած է առ այժմ, իսկ հայկական եռագոյնի մասին տրուած է հետեւեալ որոշումը.—

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Քաղ. ժողովս, նկատի ունենալով անցեալ կիրակի օր հայկական եռագոյնի մասին գաղութիս մէջ ծագում առած վէճերն ու անհամաձայնութիւնները, իր երէկի նիստին հրաւիրած էր կարգ մը ծանօթ ազգայիններ, որոնց մեծ մասը պատասխանելով եղած հրաւէրին՝ ներկայ գտնուած էին կատարուած խորհրդակցութեան

Ժողովս ուրախ է յայտարարելու որ ներկաները կատարելապէս համաձայն գտնուեցան, որպէսզի գաղութիս խաղաղութիւնն ու ազգային արժանապատուութիւնը պահպանուի ամէն գնով, տրուած ըլլալով մանաւանդ որ մեր ներքին նմանօրինակ պառակտումներն ու վէճերը յոռի տպաւորութիւն գործած են պետական շրջանակներու մէջ եւ զգացուցած ալ վիճակիս առաջն. Փոխ. Սրբազանին։

Այս նկատումներով ժողովս եռագոյնի հարցի մասին որոշեց սպասելով ազգ. բարձրագոյն իշխանութեան կարգադրութեան, հայկական եռագոյնը պարզել Առաջնորդարանիս շրջափակին մէջ

Հետեւաբար, Քաղ. ժողովս կը յորդորէ ու կը խնդրէ բոլոր ազգայիններուն տեղի չտալ աննպատակ վիճաբանութիւններու եւ անախորժ դէպքերու, բարձր պահելով գաղութիս պատիւն ու վարկը։

Աղեքսանդրիա, 8 յուլիս 1933 — ԴԻՒԱՆ ՔԱՂ. ԺՈՂՈՎՈՅ

«Արեւ» պարտք սեպած է ճշդել թէ Քաղաք. ժողովին ռամկավար անդամները ձեռնպահ մնացած են, տրուած որոշման մէջ։

Իսկ «Յուսաբեր» կը շեշտէ այս առթիւ գրուած խմբագրականի մը մէջ 11 յուլիս։

— «Յուլիս 8ին, կ. վ. ժամը 5ին, համաժողովրդական ընդհանուր ցնծութեան մէջ, նուիրական Եռագոյնը, եգիպտական ազգային դրօշին հետ, բարձրացած է Աղեքսանդրիոյ Հայոց առաջնորդարանին վրայ։

Ու հետեւեալ օրը, յուլիս 9ին, կիրակնօրեայ տօնին առիթով, նոյն եռագոյնը, դարձեալ գիրկ հովանաւորող եգիպտական դրօշին տակ, կը ծածանէր առաջնորդարանի կատարէն՝ հոգեկան անհուն մխիթարանք պատճառելով Աղեքսանդրիոյ հայութեան։

Երկու պատճառով այս սովորական երեւոյթը հանրային ուշադրաւ դէպքի արժէքը կը ստանայ.

Եռագոյնը կը բարձրանար Աղեքսանդրիոյ առաջնորդարանին վրայ, որ տարիներէ ի վեր եւ ամբողջութեամբ կը գտնուի ռամկավարներու ձեռքը։

Կը բարձրանար միահամուռ պահանջովը Աղեքսանդրիոյ բովանդակ հայութեան՝ որ իր հոգիի խորքերէն զինք խոցուած ու անարգուած գտաւ՝ պահ մը իր սրբացած նուիրականութիւնը մոռցուած տեսնելով։

Ռամկավար իշխանութիւնը տեղի կուտար ժողովուրդի վճռական պահանջին առջեւ՝ ժողովրդական տան վրայ ժողովուրդին սրբութիւն սրբոցը, անոր նուիրական դրօշը պարզելով։

Այս երեւոյթին մէջ կուսակցական պարտութիւն կայ, բայց կուսակցական յաղթանակ չկայ։ Չկայ, եթէ կ'ուզէք, նոյնպէս կուսակցական պարտութիւն, այլ կայ շարաշար ձախողանքը մութ տարրի մը, որ մթին նպատակներով ռամկավար դրօշի պաշտպանութեանն ապաւինած՝ Երեւանի որոմը կը ցանէ գաղթաշխարհի մէջ։ Եռագոյնի ծածանումը Աղեքսանդրիոյ առաջնորդարանին վրայ պարտութիւնն է այս գործակալական բլիթի եւ յաղթանակը բովանդակ հայ ժողովուրդի։ Այս պատիւը կը պատկանի բոլորին ու չի պատկանիր ոչ ոքի։ Ու չի պատկանիր նաեւ Դաշնակցութեան։ Ու ճիշդ այդ պատճառով կ'եռապատկուի ու կը քառապատկուի մեր ուրախութիւնը, որովհետեւ յաղթողը ազգն է եւ ոչ անոր մասնիկը»։

Իտալական 24 օդանաւերը Նիւ-Եորքի մէջ

ՓԱՌԱՒՈՐ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՑՈՅՑԵՐ

Իտալական 24 ջրօդանաւերը Շիքակոյէն Նիւ Եորք հասան չորեքշաբթի օր։ Մեկնումը տեղի ունեցաւ առաւօտեան ժամը 6-15ին, ահագին բազմութեան մը ծափերուն մէջ, մինչ եզերապահ նաւեր թնդանօթ կ'արձակէին։ Նախորդ օրը Շիքակոյի քաղաքապետութիւնը սիրով ընդունած էր իտալական կառավարութեան մէկ առաջարկը, որուն համաձայն հռոմէական սիւն մը պիտի բարձրանայ Միչիկընի լիճին ափը, ճիշդ դիմացը այն կէտին ուր իջան իտալական օդանաւերը։

Թռիչքը վերջացաւ հինգ ժամէն (1600 քիլոմեդր)։ Նախ վար իջաւ Զօր. Պալպոյի օդանաւը։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ 24 օդանաւերը շարուած էին զինուորական կարգապահութեամբ։ Օդանաւերը կը թռչէին երեք խումբերով, իւրաքանչիւրը ութ հատ։ Նիւ Եորքի վրայէ, ամերիկեան բազմաթիւ օդանաւեր դիմաւորելու գացեր էին։ Իսկ քաղաքին մէջ միլիոնաւոր մարդիկ իրենց երկնասլաց շէնքերուն վերի յարկերը բարձրացած, կամ փողոցները թափած էին, դիտելու համար փառաւոր թռիչքը։ Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր նաեւ Քօնի Այլէնտի եւ Ֆլոյտ Պէննէթի մէջ, ուր 30,000 կառքեր շարուած էին։ Նիւ Եորքը Հըտսընի աջ ափին կապող կամուրջին վրայ ասեղ ձգելու տեղ չկար։ Հազիւ վար իջած, ամերիկացի ծովակալ մը յանուն կառավարութեան ողջունեց Զօր. Պալպօն։ Բարեգալստեան եկած էին ընդունելութեան համար կազմուած մարմնի անդամները, 800 հոգի, որ կը ներկայացնէին քաղաքական, ընկերական, առեւտրական եւն. նշանաւոր դէմքեր։ Եզերապահ մարտանաւերը իտալական տորմղիկը ողջունեցին թնդանօթի 19 հարուածներով։

Այս առթիւ, Մ. Նահանգներու օդային նախարարութիւնը մասնաւոր շքանշաններ ընծայեց իտալացի օդանաւորդներուն։

⁂ Ամերիկացի տղայ մը մեխանիքական հրաւիրեց Զօր. Պալպօն։ Յոմսակ ունենալով հանդերձ, մերժուած էր հացկերոյթէ մը, զօրավարին հրամանով...

Հնդիկները կը դադրեցնեն

ԱՆՀՆԱԶԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Հետզհետէ կը ճշդուի թէ՝ համահնդկական վերջին ընդհ. ժողովը աւելորդ համարած է շարունակել անհնազանդութեան պայքարը։ Կանտի ամէն միջոց փորձելէ յետոյ, յաջողած է միայն արտօնութիւն ստանալ, բանակցելու եւ հաշտութեան դաշնագիր մը կնքելու համար։ Բայց, փոխարքան կրկին եւ կրկին մերժեց ունկնդրութեան ընդունիլ հնդիկ մարգարէն, պահանջելով առանց այլեւ այլի դադրեցնել անհնազանդութեան պայքարը։

Կանտի Ահմէտապատ հասաւ չորեքշաբթի օր, բայց մերժեց ճեմարան երթալ, որովհետեւ երեք տարի առաջ ուխտած է չմտնել այդ հաստատութեան սեմէն ներս, առանց վերջնապէս ապահոված ըլլալու Հնդիկներուն ինքնավարութիւնը։ Հետեւաբար, իր իսկ խնդրանքին վրայ, առաջնորդուեցաւ մանաւանդ բանուորի մը տունը, որ հիւր պիտի մնայ։ Կ'ըսուի թէ Կանտի նիւթական աջակցութիւն կը փնտռէ, անհնազանդութեան պայքարը շարունակելու համար, բայց պաշտօնական շրջանակներու մէջ կարեւորութիւն չեն տար այս լուրերուն։

Նոր տեսակէտներ՝ ամուսնալուծման մասին

Հիթլէրական իշխանութիւնը ձեռնարկած է նաեւ բարեփոխելու ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման օրէնքները։ Այսուհետեւ ամուսնալուծումը պիտի դիւրանայ կամ պիտի դժուարանայ, համաձայն պարագաներուն։ Այսպէս, ամուսնալուծումը դիւրին պիտի ըլլայ, եթէ երկու ամուսիններուն բաժանումը ցանկալի է «կենսաբանական եւ ցեղապաշտական տեսակէտով»։

Ընդհակառակն, ամուսնալուծումը աւելի պիտի դժուարանայ, եթէ մէջտեղ բերուած պատճառները կը բխին նասսիրական նկատումներէ։ Դատաւորները այսուհետեւ մանաւորապէս նկատի պիտի առնեն տղուն շահը։ Մասնաւոր դատարանները ամուսնալուծման պատճառ պիտի հաշւեն նաեւ ամլութիւնը։

Հիթլէր եւ Տալատիէ պիտի տեսակցի՞ն

Ինչպէս գրած էինք, Պ. Հէնտըրսըն, զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը, Պերլին գնաց, բանակցելու եւ դժուարութիւնները հարթելու համար, ինչպէս ըրած էր Փարիզի եւ Հռոմի մէջ։

Վերջին լուրերու համաձայն, Հէնտըրսըն չէ կրցած կարեւոր արդիւնքներ ձեռք բերել։ Գերմանիոյ մէջ վերապահ են առհասարակ եւ յոյս չկայ որ շօշափելի բարեփոխում յառաջ գայ Հիթլէր — Տալատիէ տեսակցութենէ մը, ենթադրելով թէ կարելի է այդպիսի տեսակցութիւն մը։

Պ. Հէնտըրսըն Պերլինի մէջ տեսած չըլլալով Պ. Հիթլէրը, Փրակայէն ինքնաշարժով պիտի երթայ Միւնիխ, այնտեղ տեսակցելու։ Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ արտաքին նախարարը։

Պերլինի մէջ, Պ. Հէնտըրսըն երեք անգամ տեսակցեցաւ արտաքին նախարարին, երկու անգամ՝ դեսպան Նատոլնիի եւ պատերազմական նախարարին հետ, եւ գոհ կ'երեւայ արդիւնքէն։ Հիթլէրի հետ ալ խօսակցելէ յետոյ, պիտի գայ Փարիզ եւ պիտի վերադառնայ Լոնտոն։

Ծխախոտի արտադրութիւնը ալ կը կրճատուի

Ամերիկեան կառավարութիւնը գլուխն անցած է նոր շարժումի մը, որպէսզի ծխախոտի արտադրութիւնը հարիւրին 50 կրճատուի Նիւ Ինկլէնտի, Նիւ Եորքի, Ֆլորիտայի, Ճորճիայի, Օհայոյի եւն. նահանգներուն մէջ։ 3,500-000 միլիոն տոլարի պարգեւ պիտի բաժնուի այն հողագործներուն որ գրաւոր յանձնառութիւն կը ստորագրեն այս իմաստով։ 1932ի հունձքը կը հաշուէն 7 միլիոն տոլար, բայց հողագործները կրցած են ծախել միայն կէսը։

ՀՐԷԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Երէկ, հինգշաբթի, 50,000 Հրեաներ բողոքի ցոյց մը կատարեցին Լոնտոնի մէջ, գերմանական կառավարութեան խստութեանց առթիւ։ Ցուցարարները փակած էին իրենց խանութները եւ թափօր կազմելով գացին Հայտ Փարք, առաջնորդութեամբ նախկին ռազմիկներու։ Երեք խոշոր բեմեր շինուած էին ճառախօսներու համար։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Չորեքշաբթի օրուան վերջին դադարէն յետոյ, Ֆրանսայի շրջանը կատարող հեծելանուորդները կտրեցին Փօ — Պորտօ հանգրուանը (233 քիլոմեդր) շատ դժուար պայմաններու մէջ, որովհետեւ Պորտոյի (որոշուած մենակէտին) 15 քիլոմեդր մնացած ամբողջ ճամբու ընթացքին հանդիսատեսները խռնուած ըլլալով, հեծելանուորդները չէին կրնար իրենց ուզածին պէս քշել իրենց հեծելանիւը

Այս հանգրուանին քառասուն հեծելանուորդները միասին հասնելով, առաջին հանդիսացաւ պելճիքացի Ժան Աէրց, երկրորդ՝ Ֆրանսացի Լը Կըրըվէզ, երրորդ՝ Ֆրանսացի Սփէշէր եւ չորրորդ՝ իտալացի Կուէրա։ Զորսը միասին հասան սթատ, բուռն ծափերու մէջ։

Ընդհանուր դասաւորման մէջ որ եւ է փոփոխութիւն չէ եղած։ Երէկ, հինգշաբթի, պիտի կտրէին Պորտօ — Լա Րօշէլ հանգրուանը (183 քիլ.)։

ԱԶԱՏ ԳՕՏԻՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ մարզպանը ստորագրեց որոշմնագիր մը որով ոչ միայն Հայֆա նաւահանգիստին դէմ մրցելու համար Պէյրութի մէջ կը ստեղծուի ազատ շրջան մը, այլ եւ նախատեսուած է ազատ գօտիներ հաստատել յատկապէս Տրիպոլիս, Լաթաքիա եւ Ալեքսանտրէթ։ Այս հաշուով Իրաքը եւ Պարսկաստանը կրնան Սուրիոյ որեւէ մէկ նաւահանգիստը իրենց համար ազատ գօտի ընտրել. Մասնաւորապէս Ալէքսանտրէթի նաւահանգիստը յարմարագոյն շրջանը կը նկատուի Պարսկաստանի համար։ Իսկ Իրաքի համար Տրիպոլիսը կամ Լաթաքիան։ Աւելցնենք նաեւ, որ նախատեսուած է Սուրիոյ ներսի քաղաքներու մէջ եւս մաքսատուներ հաստատել, այսպէս՝ Դամասկոս, Հոմս եւ Հալէպ։ Այս վերջին տրամադրութիւնը պիտի գործադրուի, եթէ ապագային պահանջ ներկայացուի շահակից կառավարութիւններու կողմէ։

ՄԵՐԿԱՊԱՇՏՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՀԱԼԱԾՈՒԻՆ

Պատէնի կառավարութիւնը (Գերմանիա) հրամայեց լուծել մերկապաշտներու ընկերակցութիւնները։ Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագրին մէջ, կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ մերկապաշտութիւնը ամենամեծ վտանգն է գերմանական մշակոյթին եւ բարքերուն համար։

Պիտի խափանուին նաեւ մերկապաշտներուն թերթերը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԿԵԴՐՈՆԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Անկից ընդամէնը երկու սերունդ առաջ տակաւին գոյութիւն չունէր Գերմանիոյ՝ իբրեւ մէկ ընդհանուր պետութեան մը գաղափարը։ Կային տարբեր – տարբեր գերման երկիրներ — Փրուսիա, Պավարիա, Սաքսոնիա, եւն.: Թուով երկու տասնեակէն աւելի, առանց հաշուելու Աւստրիան։ 1870ին, Գերմանիան չէ որ կը պատերազմէր Ֆրանսայի դէմ, այլ՝ Փրուսիան։ Ու Վերսայլի մէջ էր միայն, որ Պիզմարք 1877ին կռեց ու կոփեց գերման երկիրներու միութիւնը՝ համայնութեան (Ռայխ) մը մէջ, Փրուսիոյ գլխաւորութեամբ։

Դարերու եւ սերունդներու երազ մըն էր, որ կ'իրականանար այդպէսով. Շատ օրեր դեռ չէին անցած այն ժամանակներէն, երբ գերման երկիրները եւ ցեղերը՝ բաժան – բաժան եւ յաճախ թշնամական իրարու հանդէպ՝ կը ջլատէին իրար փոխադարձաբար։ Ընդհանուր հայրենիքին՝ ամբողջական Գերմանիոյ գաղափարը, անոր անունն անգամ երբեմն ղայրոյթ կը յարուցանէր տեղական հատուածական հայրենասէրներուն եւ մանաւանդ արքայական, իշխանապետական եւ այլ կարգի արքունիքներուն մէջ։ Գերմանիան իբրեւ ընդհանուր հայրենիք ճանչցողները՝ յեղափոխական – անջատողական կ'որակուէին եւ յաճախ ալ կը հալածուէին։ Այդ ճակատագրին արժանացաւ նաեւ 19րդ դարու կէսերուն յայտնի գերման բանաստեղծը Հոֆման Ֆոն Ֆալերսլեպէն, որ 1841ին իբրեւ «ըմբոստ» եւ «յեղափոխական» գրեց «Գերմանիան, Գերմանիան ամէն բանէ վեր» ոտանաւորը, յետոյ երգի վերածուած եւ յաճախ դէտ Եոզէֆ Հայտէնի կողմէ։ Այս ոտանաւորը այնուհետեւ դարձաւ բոլոր գերմաններու ընդհանուր հայրենասիրական երգը։ Մինչեւ որ, 1920ին սոցիալ – դեմոկրատ Էպէրթ, գերման հանրապետութեան առաջին նախագահը, պաշտօնական հրամանագրով մը զայն Գերմանիոյ ազգային քայլերգը հռչակեց։ Անցողակի ըսենք այստեղ, որ Գերմանիայէն դուրս, նաեւ մեր մէջ, յաճախ սխալ ըմբռնում ունին մարդիկ այդ երգի մասին։ Կը կարծեն թէ անոր բովանդակութիւնը յանձնապաստան է, ամբարտաւան՝ ուղղուած ուրիշ օտար երկիրներու եւ ժողովուրդներու դէմ, իբրեւ ստորադաս տարրերու։ Իրականին մէջ սակայն, ան ուղղուած է գերման հատուածականներուն դէմ եւ կը պանծացնէ ընդհանուր, հայրենիքին գաղափարը, միացեալ Գերմանիան ամէն բանէ – տեղական հայրենասիրութենէ – վեր դասելով։

Պիզմարք Միացեալ Գերմանիոյ հիմնաքարը միայն դրաւ։ Ամբողջական շէնքը կառուցանելու համար՝ դեռ տասնամեակներ պէտք էին, երկար եւ անդուլ աշխատանք։ Գերմանիա դաշնակցային պետութիւն մըն էր առանձին երկրամասերը կը վայելէին օրէնսդրական եւ ուրիշ լայն իրաւասութիւններ։ Դեռ պատերազմէն առաջ Պավարիան ունէր իր սեփական դրամը երկաթուղիները, եւն.: Աւելին ըլլալով՝ անկից դեռ քանի մը ամիս առաջ այդ երկրամասերը իրենց յատուկ «դեսպաններն» ունէին կեդրոնական կառավարութեան քով, երբեմն մինչեւ իսկ արտասահմանի մէջ։ Միւս կողմէ՝ գերման զանազան ցեղերը կը չէզոքէին իրենց առանձնայատկութիւնները եւ երբեմն արհամարհանք ունէին իրարու հանդէպ։ Կարճ խօսքով՝ գերմաններու եւ Գերմանիոյ իրական եւ միաձոյլ ամբողջականութիւնը դեռ կը չարունակուէր անիրականալի մնալ։

Այդ է պատճառը որ աղատական ընկերվարական եւ ռա. հասարակ ձախակողմեան բոլոր կուսակցութիւնները միշտ կը պայքարէին տիրող դաշնակցային դրութեան դէմ եւ կը պահանջէին միասնական պետութեան գաղափարին իրագործումը։ Բուն հայրենասէր եւ ազգասէր ուրիշ տարրեր եւս համամիտ էին այդ գաղափարին։ Միւս դէմ էր սակայն կեդրոնի կուսակցութիւնը, առաջնորդութեամբ Պավարիոյ, որ վտանգուած կը տեսնէր իր ցեղային եւ պատմական իրաւունքները։

Վայմարի սահմանադրութիւնը պահելով հանդերձ դաշնակցային դրութիւնը իր գլխաւոր գիծերուն մէջ՝ քայլ մը առաջ էր դէպի միասնական պետութիւնը։ Վերջինս կը շարունակէր դեռ երազ մնալ եւ անոր իրականացումը հաղիւ թէ հնարաւոր կը համարուէր սերունդներ յետոյ։

Հիթլէրի իշխանութեան հասնելով թաւալգլոր փոխուեցաւ կացութիւնը, ինչպէս քաղաքական – ներքին կեանքի, այնպէս այս հարցին մէջ, Հիթլէր եւ հիթլէրականներ բակիզբէն իսկ իրենց կուսակցական ծրագրին եւ գրուածքներուն մէջ առաջադրած էին միասնական Գերմանիոյ պահանջը եւ երկրամասերու ինքնավարութեանց (օրէնսդրական) ջնջումը։ Նոր կառավարութեան առաջին գործերէն մէկն եղաւ այն, որ Պավարիոյ, Սաքսոնիոյ եւ միւս երկրամասերու համար փոխարքաներ կամ մարզպաններ նշանակուեցան, անմիջապէս կեդրոնէն։ Ուրիշ խօսքով՝ կեդրոնացման համար առնուեցաւ առաջին կարեւոր քայլը։ Պավարիոյ վարչապետը յայտարարեց թէ Գերլինէն զրկուելիք տեղակալը կամ կուսակալը ձերբակալել պիտի տայ ինք։ Խօսք շատ հեռու էր սակայն գործը։ Նշանակուած անձը Միւնխէն հասաւ եւ Պավարիոյ շատ մը վարիչները իրենք ձերբակալուեցան։

Այսօր, ոչ եւս են գերման բաժան – բաժան երկրամասերը։ Համապետութեան մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը՝ կ'իշխէ կեդրոնի իշխանութեան կամքը։ Փոխուած են նաեւ տեղական – երկրային շատ մը ուրիշ կարգեր եւ կազմակերպութիւններ, որոնք կը ջլատէին գերման ցեղերու եւ երկրամասերու միութիւնը։ Ամբողջական եւ միացեալ Գերմանիան իրականութիւն մըն է այլ եւս։

Հարկաւ, դեռ բաւական ժամանակի պէտք պիտի ըլլայ, անոր վերջնական ամրապնդման համար։ Եւ սակայն, անկարելի է այլեւս երբեւէ վերադարձը՝ դէպի հին դրութիւնը։ Ինչ որ ուրիշ պայմաններու տակ եւ ուրիշներու ձեռքով ու միջոցներով տասնամեակներու աշխատանք պիտի պահանջէր թերեւս, յեղափոխական այս մեթոդ չափաթներու ընթացքին իրականացաւ։

Այդպիսի քայլ մըն էր նաեւ այն — թէեւ փոքր չափերով — որ, Հիթլէր, ըլլալով հանդերձ կաթոլիկ, վերջ տըւաւ Գերմանիոյ բողոքական բաժան – բաժան բազմաթիւ եկեղեցիներուն եւ կրօնական կազմակերպութիւններուն, զանոնք ամէնը միացնելով իրարու հետ եւ տալով անոնց ընդհանուր բողոքական եպիսկոպոս մը։ Ոչ թէ կրօնական – եկեղեցական, այլ ազգային – քաղաքական նպատակ ունենալով իրեն համար ղեկավար սկզբունք։

Դարձեալ, այս վերջին օրերս դուրս հանուեցաւ ուրիշ ծրագիր մը, որուն իրագործումը՝ թերեւս տասնամեակներ պահանջէր, սովորական պայմաններու տակ։ Այն է՝ կաթոլիկ եկեղեցիին քաղաքական դերին խափանումը՝ այս երկրին մէջ։ Անկախ՝ Կեդրոնի կուսակցութենէն, որ ինքնին կէս – քաղաքական եւ կէս – կղերական կազմակերպութիւն մըն էր, աւելի ենթակայ՝ Հռոմի եւ ոչ թէ Պերլինի։ Այսպէս վերջ կը դրուէր վաթսուն տարուան կուսակցութեան մը, որ օտար երկրի մը հիմնարկութենէն կը ստանար իր հրահանգները եւ յաճախ վճռական դեր կը կատարէր — մանաւանդ պատերազմէն յետոյ — Գերմանիոյ ներքին եւ արտաքին ճակատագրին մէջ.

Անկախ ատկէց ալ, Պերլինի կառավարութեան եւ Վատիկանի միջեւ այս օրերս կնքուած համաձայնութեան մը զօրութեամբ՝ առհասարակ հոգեւորականներուն կ'արգիլուի քաղաքականութեամբ զբաղիլ։ Եւ որովհետեւ տասնամեակներու ընթացքին առաւելապէս եւ մանաւանդ Թախով կաթոլիկ կղերն է որ ազդեցիկ դեր մը կատարած է այս երկրին քաղաքական կեանքին մէջ, այդ պատճառով հարուածը ուղղուած է գլխաւորապէս անոր դէմ։ Որով՝ հարկադրուած են այժմ իրենց երեսփոխանական եւ քաղաքական այլ կարգի պաշտօններէն խաղաղ հրաժարիլ շատ մը կղերական դէմքեր։

Կարելի է Գերմանիոյ ներկայ վարիչներու մասին ըլլալ այս կամ այն կարծիքի, կարելի չէ սակայն չխոստովանիլ մեծութիւնը այն պատմական գործին որով վճռականօրէն յառաջ կը տարուի գերման ցեղերուն եւ երկիրներուն միացման գաղափարը, որ սերունդներու եւ դարերու երազը եղած է։ Կղերին քաղաքական ազդեցութեան չէզոքացումը եւս անպայման յառաջդիմական մեծ քայլ մըն է։

Թ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

«ՀԵՐՁՈՒԱԾ ԲԱՐՈՅԱՊԷՍ, ԱՆԿԱՐԵԼԻ Է ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ»..

Ամիսներէ ի վեր, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան իշխանութեան մասնակցելու հարցը, համագումարէ համագումար, գոյնզգոյն ու զալարուն ձեւեր կը ստանայ եւ կը սաստկացնէ ներքին պայքարը

Անոնց ներքին տագնապը մէկ երեսն է միջազգային տագնապին։ Որքան իշխանութեան սեմին կը մօտենան, այնքան ուժեղ կը զգան ցնցումը։

Եւրոպայի կուրծքին վրայ, օրէ օր ազգայնական յետադիմական օղակները կը սեղմուին, բանւորական կազմակերպութիւնները կը ջլատուին եւ ստանամթեւ գիշատուրան կը ցցուի ամենուրեք։

Ֆրանսան, որ շատ աւելի խաղաղ եւ հաւասարակշռուած պայմաններու մէջ կը գտնուի, եւ ուր ձախակողմեան իշխանութիւն մըն է որ այսօր տիրական դեր կը խաղայ, ընկերվարական ղեկավար ուժերէն ոմանք, չեն ուզեր որ այդ ձախակողմեան պատնէշը խորտակուի յետադիմական տարրերու գերիշխանութեան մը տեղ տալու համար։

Այս մտայնութեան արտայայտիչներն եղան ընկերվարական 79 երեսփոխաններ, որ քուէարկեցին Տալատիէի կառավարութեան ներկայացուցած նիւթացոյցը։

Եւ ահա պայքարը սաստկացաւ ընկերվարական ընտանիքէն ներս։ Շաբաթներ ու ժամուլը ամիսներով զբաղեցան, բանաձեւեր քուէարկեցին, կարգ մը երեսփոխաններու արտաքսում պահանջեցին, դէպի զաւառները պըտտոյտի ելան եւ ի վերջոյ կանգ առին ազգային համագումարի դռներուն առջեւ՝ որոշապէս բաժնուած հետեւեալ չորս թեւերուն.

Ա. Փօլ Ֆոռ – Զիրոմսկի (ձախ) թեւը (La Bataille socialiste), որ մեծամասնութիւն կը ներկայացնէր եւ կ'առաջարկէ ընկերվարական խորհրդարանական խմբակցութեան մեծամասնութեան պարսաւանքի քուէ տալ։

Բ. Վէնսէն Օրիոլ – Լըպկէի թեւը, (կեդրոն), որ միջին ճամբայ կ'առաջարկէր եւ կը թելադրէր «ցաւ յայտնել» միայն։

Գ. Մարքեթի փոքրաթիւ խմբակը, որ ծայրայեղ ձախակողմեան հոսանք մըն է եւ համայնավարներու հետ միացեալ ճակատի ջատագով, կը թելադրէր մշտական ընդդիմադիրի դերին մէջ մնալ եւ ոչ – գաղտ իշխանութեանց հանդէպ։

Եւ վերջապէս՝

Դ. Ռընոտէլ – Մարքէ – Տէայի (աջ) խորհրդարանական մեծամասնութիւնը, որ կ'առաջարկէր ոչ պարսաւանք եւ ոչ ցաւ եւ կ'ըսէր.— «Պատիժ սահմաններու ամէն ցանկութիւն՝ համազօր է հերձուածի»։

Ահա, այս հոսանքներն էին, որ եկան բախելու 30րդ համագումարին մէջ, որ բացուեցաւ Փարիզի մէջ, յուլիս 14ին եւ տեւեց մինչեւ յուլիս 17ը։

Համագումարի նիստերը տեղի ունեցան Միւթիւալիթէի սրահներուն մէջ, խիտ ջղագրգիռ եւ լարուած մթնոլորտի մը տակ։

1920ի Թուրի համագումարի նախօրեակը կ'ապրէին։ Բոլորն ալ մտահոգ էին ելքի մասին։

Ինըսունեւհինգ շրջաններ ներկայացուած էին 319 պատգամաւորներով եւ 4063 ձայնով։

Ներկայ էին եւրոպական եւ այլ երկիրներու ընկերվարական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները.— Բ. Միջազգայինի նախագահ՝ Վանտէրվէլտ, ընդհ. քարտուղար Ֆ. Ատլէր, Սպանիայէն՝ Սանթիագօ եւ տը Ֆրանչիսքօ. Հոլանտայէն՝ Բէրթեց, Չեխոսլովաքիայէն՝ Վինթէր, տարագիր ընկերվարական կազմակերպութիւններէն՝ իտալականէն՝ Մոտիկլիանի եւ Նէննի, ռուսական՝ Աբրահամովիչ, վրացական՝ Տոցթ. Կվարցալաձէ, իսկ Փօլ – Սիոնէն՝ Ժառոպլում։ Դժբախտաբար, Հ. Յ. Դ.ի ներկայացուցիչը կը բացակայէր։

Ժողովը բացաւ Սէվէրաք եւ բարի գալուստի ողջոյններէն յետոյ առաջին նիստի իբր նախագահ առաջարկեց Ստնի ընդհ. քարտուղար Ֆարինէն։ Ապա խօսք տրուեցաւ Բանւորական Միջազգայինի նախագահ Վանտէրվէլտին, որ խիստ յուզիչ եւ զգայուն կոչ մը ուղղեց պատգամաւորներուն եւ ըսաւ.–

— «Միջազգայինի ողջոյնները հաղորդելէ յետոյ, ես չպիտի գոհանամ շնորհաւորական անորոշ խօսքերով։ Միջազգայինի ներկայացուցիչները ծանր մտահոգութիւններ ունին եւ յանուն այդ մտահոգութեան է որ ես պիտի խօսիմ, առանց արտայայտելու իմ անձնական զգացումներս։ Անձնական զգացո՞ւմ։ Օր մը ինծի կ'ըսէին.— «Այն օրէն ի վեր, որ մասնակցեցաք իշխանութեան մասնակցութեան հակառակորդ դարձաք»։ Եւ ես կը պատասխանէի թէ ճիշդ է իրենց դիտողութիւնը։

Պելժիոյ մէջ եւս, մեր ընկերները բաժնուած են միեւնոյն հոսանքներուն ինչ որ Ֆրանսայի մէջ։ Մեզ համար հարցը դրուած չէ այնպէս, ինչպէս Ֆրանսայի մէջ։ Եթէ օր մը, միեւնոյն հարցերը ծագին Պելժիոյ ընկերվարական կուսակցութեան ծոցին մէջ, անտարակոյս փոքրամասնութիւնը պէտք է ենթարկուի մեծամասնութեան. (Բուռն ծափեր)։

Ինչպէս ըսի, հոս չպիտի արտայայտեմ իմ անձնական տեսակէտներս, այլ պիտի խօսիմ իբրեւ Միջազգայինի նախագահ։ Ես, Ատլէրը եւ ամբողջ Միջազգայինը անձկութեամբ եւ սրտի կծկումով կը հետեւինք Ֆրանսական ընկերվարական քոյր կուսակցութեան ներքին անցուդարձերուն։ Ինչ որ կը բաժնէ ձեզ այսօր, երկրորդական կը թուի մեզ, երբ նկատի կ'առնենք Միջազգայինի ողբերգական կացութիւնը՝ շրջապատուած մռայլ ամպերով։

Ժողովի նախատեսութիւններն իրականացան։ Պատերազմէն վերջ ոչ թէ յեղափոխութիւն կատարուեցաւ, այլ յեղափոխութիւններ՝ խառնուած առհասական վայրենութեան եւ հրէշային ազգայնամոլութեան։

Թէ յեղափոխական զիկատուրան, եւ թէ սեւ ու գորշ շապիկաւորներու համաճարակը, բռնած է Եւրոպայի երկու երրորդը։ Անգլիոյ մէջ Աշխատաւորականները ծանր ձախողութիւններ կրեցին, բայց այժմ մեծ յաջողութեամբ ճամբայ են ելած։ Եթէ վաղը կրկին ընտրութիւն նշանակուի, մեր ընկերներու խորհրդարանական թիւր կը բարձրանայ 200ի, սակայն առանց Սնոտէնի եւ Մաքտոնըլտի, որ ոչ թէ թուլութիւն կը նշանակէ, այլ ուժեղացում.

Սկանտինաւեան երկիրները ընկերվարականներու ձեռքն են, բայց իրենց աշխարհագրական դիրքը կարեւոր դեր մը չի վերապահեր անոնց։

Ձեզ կը դիմեմ այժմ, Ֆրանսացի ընկերվարականներ, այս երկու տարիներու մեր կրած պարտութիւններէն ու հիասթափութիւններէն վերջ, մեր յոյսերը կը կեդրոնացնեն ձեր վրայ, որովհետեւ դուք կեդրոնն էք Միջազգայինի եւ ընկերվարական ժողովրդապետութեան։ Դուք, հաշուեւտուէ՝ մեզ, ձեր ուժի անվթար պահպանման համար։ Նոյնիսկ Գերմանիոյ մէջ, հաւատացէք, մեր ընկերները անձկութեամբ կը հետեւին ձեր վէճերուն, հակառակ իրենց դառն կացութեան։

Այն ազատութիւնները որ կը վայելէնք ամէնքս, մեզի դիւրութեամբ չեն շնորհուած, այլ նուաճած ենք մեծ պայքարներու եւ արիւնահեղ ընդհարումներու գնով։ Եւ ինչ որ, նուաճած ենք պէտք է պաշտպանենք։ Մեր գերման ընկերները այսօր կը գտնուին դարհուրելի կացութեան մէջ։ Ատլէրը ձեզ կը պատմէ քիչ վերջը, մեր ընկեր Շթէյլինկի մարտիրոսագրութիւնը հիթլէրական բռնութեան տակ։ Անոր դիակը կտրատուած եւ տոպրակի մը մէջ դրուած նետուած էր փողոց. Սպաննուած Մաթէօթթիի պէս..

Դուք, ընկերնե՛ր, խորհեցէք այս երկու նշանախօսքերուն վրայ, որ բեմին վրայ կը ծածանի.— «Յաւասփինք արտայայտութիւններէ, որ կը բաժնեն մեզ, փնտռենք գործը՝ որ կը միացնէ բոլորս»։

Ինչպէս անցեալին մէջ, այսօր դարձեալ ես ու Ատլէրն ենք ձեր առջեւ, որ կ'ըսենք.— Ֆրանսական ընկերվարութիւնը պէտք է միացած մնայ, յանուն Միջազգայինի եւ յանուն բանւորութեան ու ժողովրդավարութեան շահերուն»։

×

Համագումարը մեծ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր Վանտէրվէլտի ցնցող կոչը եւ երբ վերջացուց՝ ամէնքը ոտքի կեցած ջերմ ցոյցեր ըրին անոր։

Ժողովը անմիջապէս քննութեան առաւ Միջազգայինի Ֆրանսական հատուածի տեղեկագիրը եւ ապա անցաւ «Փօփիւլէռ»ի շուրջ ծագած վէճերու քննութեան.

«Փօփիւլէռ»ը կը գտնուի խիստ թաքցուած վիճակի մէջ, շնորհիւ բոլոր շրջաններու եւ ընկերներու զոհողութեան։ Ժան Լըպաս մատնանշեց թէ առաջին անգամն է որ «Փօփիւլէռ»ը 300,000 ֆրանքի շահ մը կը ձգէ։ Ճիշդ է, ըսաւ, որ մենք ամէնքս ալ զոհողութիւններ ըրած ենք, բայց չպիտի մոռնանք Փոմփէօ Մօռէլի աշխատանքը, որ թերթը ծագեցաւ վիճակի մէջ դրաւ։ Այս խօսքերը պարտք կը զգամ ըսելու, մանաւանդ որ ինքը հոս չէ, հակառակ մեր պնդումներուն որ ներկայ ըլլայ համագումարին։

Լէօն Պլում, իբրեւ քաղաքական բաժնի տնօրէն բացատրութիւններ տուաւ եւ պարզեց կարգ մը պատճառներ, որ իր եւ Մօռէլի գաղափարական հակառակութենէն յառաջ կուգային։Եւ ատոր համար վարչական և քաղաքական բաժինները միացնելով դրած են մէկ միւսին տնօրէն մարմնի մը ձեռքին տակ, բաղկացած Պլումէ եւ Ռօզէնֆէլտէ (ատես. սոց. դէժ.)։

Պլում, միաժամանակ կը բացատրէր թէ ինչպէս իր, Ռընոտէլի եւ Լըպայի միջեւ համաձայնութիւն էր գոյացած առաջին էջին վրայ խմբագրական սիւնակին տակ յօդուածներ գետեղելու։ Ցետագային, երբ կը տեսնէ, որ թերթին ընդդիմադիր կարծիքներ գէշ տպաւորութիւն կը ձգեն, թէ շրջաններու եւ թէ թերթին ուղղութեան եւ գաղափարական միասնականութեան վրայ, Պլում կ'առաջարկէ Ռընոտէլի եւ Լըպայի, թէ իրենց յօդուածները այսուհետեւ պիտի տեղաւորէ վեցերորդ էջին (կուսակցական բաժնին) մէջ։

Այս բացատրութենէն պահուն, Ռընոտէլ ընդմիջեց եւ ըսաւ «Արժանալ գնդակներ են այդ յօդուածները»։ (Ակնարկը Պլումի յօդուածներուն մասին էր)։

Պլում, ըսաւ, որ ես իմ պաշարիւնս չպիտի կորսնցնեմ ըսելու և շարունակեց կարգ մը լուսաբանութիւններ տալ։

Ապա ժողովն անցաւ խորհրդարանական հատուածի եւ Վարիչ մարմնի տեղեկագիրներու քննութեան։

Բուն պայքարը պիտի այս տեղեկագիրներուն շուրջ կը դառնար եւ հոս էր որ կարծիքներու ուժեղ բախում տեղի ունեցաւ զանազան հոսանքներու միջեւ եւ արտասանուեցան շատ խմատալից եւ զգայուն ճառեր։

Այժմ տանք ամփոփումը՝ այդ տեղեկագիրներուն եւ անոնց մասին եղած քննադատական ճառերուն

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԱՆՔԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

(ՌՈՒԹ ԱՄՍՈՒԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ)

(Գ. եւ վերջին մաս)

Թ.— 1933 Թ. փետրուար 28ին տեղի ունեցաւ գրական յուշերեկոյ՝ նուիրուած Հայր Արսէն Ղազիկեանին։ Բացման խօսքն առաց Մշակութայինի նախագահ Անտոն Տէր Օհանեանը, իսկ օրուայ բանախօսն էր Հայկ Աճէմեանը։

Ընկեր Անտոնէն իր բացման խօսքի մէջ յայտնեց Հ. Արսէն Ղազիկեանի եւ Հայր Տաշեանի մահը եւ առաջարկեց յոտնկայս պատուել այդ վաստակաւոր բանասէրների յիշատակը, որ եւ կատարուեց հանութեամբ։ Ապա ընկերը վեր հանեց հայհոգեւորականութեան պատմական դերը հայ գրի եւ գրականութեան պահպանման գործում, մանաւորապէս շեշտեց, որ Մխիթարեան միաբանութիւնն այդ տեսակէտից անգնահատելի ծառայութիւն է մատուցել հայ ազգին։ Եղաւ արտասանութիւն եւ նուագ։

Օրուայ բանախօսը, Հայկ Աճէմեանը, հանգամանօրէն տեղեկութիւններ տուաւ Ս. Ղազարի միաբանութեան մասին, իսկ մանաւորապէս կանգ առաւ Հ. Արսէն Ղազիկեանի վրայ, որ մեռաւ 1932 յունիս 9ին։ Հայր Ղազիկեան արթուն պահակն էր հայ լեզուի անաղարտութեան եւ ուղղագրութեան։ Նա ծնած է Պարտիզակում, նրա հոյակապ գործերից են «Հայկական Մատենագրութիւնը»1800 էջից բաղկացած, Հայկական Նոր մատենագրութիւնը՝ 1512—1905 Թ. տպուած հայերէն գրքերի եւ թերթերի ցանկը — 2080 էջից. դա տաժանելի աշխատանքի արդիւնք է. այդ գործը ինքը գրել է, կազմել, շարել, ինքն էլ սրբագրել է Ա. տառից մինչեւ Մ. կիսատ է դժբախտաբար, 20 տարի աշխատել է այդ գործի վրայ. Նման աշխատանք անգամ եւրոպական իրականութիւնների մէջ բացակայում է։ Նրա «Մի գրեց, այլ գրեցէք» արժանացել է երեք տպագրութեան։ Հայ լեզուն սրբութիւն էր Հ. Ղազիկեանի համար, նա օրուայ մէջ 14 ժամ աշխ... տում էր յանուն հայ լեզուի փառքի

Այնուհետեւ եղան պատշաճ ... տասութիւններ։

Ժ. Մարտ 7ին, 9ին եւ 14ին ունեցաւ Գ. Վարդան Մելիք-Անդ... եանի «Ռատիոյի չարքը» դասախ... թիւնը գործնական ցուցադրու... Մարտ 9ին յատկապէս զպրոցակ... ների համար էր։ Գ. դասախօսը ... ամենայնի աշխատեց շատ տեղե... թիւններ տալ ռատիոյի ծագման ... գործադրութեան մասին։ Այնուհետ... տեղի ունեցաւ ռատիօ – խաղ... որ այնքան էլ յաջող չէր դժբախ... բար։

ԺԱ. Մարտ 28ին տեղի ունեց... «Բժիշկի դերը գիւղատնտեսութ... մէջ» դասախօսութիւնը։ Դասախ... էր խորհրդային Հայաստանից ... ղարած Գ. Կիպարեանը, որ վերջ... մեծ եռանդով աշխատակցում է ... մամուլին, իբրեւ իրապէկ խորհրդ... յին անցուդարձերին։

Դժբախտաբար դասախօսը շատ ... բռնած էր նիւթը, որով եւ ունկ... խճողում եւ ձգձգում։

ԺԲ. Ապրիլ 18ին տեղի ունեց... գրական – երաժշտական յուշերեկ... Ֆերդուսիի մահուան հազարամեա... սաթիւ, բանախօսեցին Նիկոլա... Մելիք – Թանգեանը, Միրզա ... Աւեկեարին եւ Գ. Հայկ Աճէմեանը

Նկատի ունենալով որ այս էջեր... մանրամասնօրէն գրուած է այդ ե... կոյթի մասին կանգ չեմ առնում

ԺԳ. Ապրիլ 25ին տեղի ունեցաւ Աշոտ Գասպարեանի դասախօսութ... նը՝ «Գիտական աշխատանքի պայմ... ներըն» նիւթի շուրջ։

Դասախօսը շատ մատչելի դարձ... իր նիւթը եւ շեշտեց, որ գիտութ... մշակումը պահանջում է ... կենտրոնացում, պայքարը, հոգեկ... խանգարում են խորը ստեղծագ... ծութիւններ, ատարկայական ... համար հարկ է ունենալ հոգեկ... անդորրութիւն։ Գիտնականների ... տակոտն են, որ ի վիճակի են ... նոր սխոսութիւններ տալու, մանաւ... հարթուած ճամբով է ընթանում Արժէք են ստանում այն ինքնուրո... տաղանդները, ովքեր կարողանում ... մինչեւ իրենց ժամանակը գոյութ... ունեցող բոլոր գիտական մեթոդն... իւրացնել եւ առաջադրել իրենց սե... գոյն թէօրիաները, սրբագրելով ... ունեցած սայթաքումները։ Գիտ... կանը նորութիւն յայտնաբերող ... նախանր, ով որ է լեզուներ գիտ... սրպէսզի չարողանայ իր նիւթի ... բաղդատել աշխատութիւնները ... զալ բնագիրներով։

ԺԴ. Յունիս 10ին, Նախաձեռ... թեամբ Մշակութային Միութ... վարչութեան եւ աջակցութեամբ ... կից կազմուած յանձնախումբի ... ունեցաւ շքեղ եւ համդիսաւոր ... գանքի երեկոյ ի պատիւ Կոմիտ... վարդապետի։

Սոյն երեկոյթի մասին գրուած ... լալով առանձին թղթակցութի... կանգ չեմ առնում։

Յ. Թ.

Գրել-կարդալ... Ռուսիոյ մէջ

Տէպայի Թղթակիցը, ուսումն... տարուան աւարտին առթիւ, կէ... Ռուսիոյ մէջ գրել – կարդալ սոր... ցնելու պայքարը եւ կը գրէ.—

Գրել – կարդալ սորվեցնելու ... քարը կը պահանջէ ուսուցիչն... կարեւոր թիւ մը։ Սակայն Ռուս... մէջ ուսուցիչները հինգ անգամ նուա... չափով կը վարձատրուին բանւո... րէն։ Եւ ընկերային նուաղ իրաւ... ներ կը վայելեն։ Ցետոյ ուսուցիչ... շատ քիչ զարգացում ունին, նո... տարրական ծանօթութիւններ չուն... Ասկից զատ կրթական գործավար... թեան գէշ կազմակերպութիւնը ... յանկուցածական դժուարութիւն ... է գրել – կարդալ սորվեցնելու պայ... րին մէջ։ Արդարեւ, այս պատճառ... մեկնելով, հրատարակուեցան բազմ... թիւ հրովարտակներ, վերանորոգ... նպատակով կրթական գործավար... թիւնը։ Այդ հրահանգներով, վեր... դարձ մը կը կատարուէր հին վար... ձեւի կրթական կազմակերպութեան

Այսպէս թէեւ վերահաստատ... ցան կրթական հաստատութիւնն... հին աւանդութիւնները, այսու... դերձ դպրոցները ներկայիս վեր... պահուած են միայն չքաւոր գիւղացի... ներու (բեռնիակ) եւ բանւորներ... զաւակներուն։ Սակայն դպրոցն... բնակչութեան ընկերային կազմը ... մապատասխան չէ դասակարգային... սկզբունքին։ Քանի կը բարձրանայ... առաջին դասարաններէն դէպի վեր...

...պատարանները, կը տեսնէք որ կը ...բանտարկեալներու եւ գիւղացիներ... գաւառներու Թիւը մինչ միւս ...կը բարձրանայ մտաւորականու... պաշտօնեաներու դասակարգը, ...Աշակերտներու դպրոց յաճախ... կանոնաւորութիւնը աննախընթաց է քաղաքներու մէջ, բայց մասնաւորապէս գիւղերու մէջ: Զորս ...ւորական դպրոցներու աշակերտու... միայն հինգերորդն է, որ կը ...իր ուսումը մինչեւ դպրոցի աւարտը: Նախ բեղմնական ...գիւղացի) տղան է, որ կը լքէ դպրոցը, յետոյ ներքնաւորական (միջակ գիւղացի) տղան: Ընդհանուր կերպով ...դպրոցին շրջանը կ'աւարտէ, 7-8 ...միայն կը մնան դպրոցին ...աղքատ ալ կուլակի (բարեկեցիկ գիւղացի) զաւակներ:

Ասա Թէ ինչու գրող - կարդացողներու Թիւր ոչ կ'աւելնայ, ոչ ալ կը ...քանի դպրոցը առաջին լքողները կը կազմեն գիւղացիներու եւ հասարակ բանուորներու զաւակները:

Եւ կը տեսէք գրել - կարդալ չգիտցողներու տոկոսը Ռուսիոյ մէջ. ...Ռուսիոյ բնակչութեան կէսը գրել - կարդալ չի գիտեր: Մինչ Եւրոպայի եւ Միացեալ - Նահանգներու մէջ գրել - կարդալ չգիտցողները ...տասանորդէ կը բաղկանայ միայն: Գրել - կարդալ չգիտցողները ...աշխատաւոր զանգուածին մէջ կը գտնուին, կարգ մը ...Հանրապետութիւններու մէջ՝ տոկոսին 80-90 համեմատութեամբ. Իսկ գիւղերու մէջ, աղքատ գիւղացիներն են առաւելապէս որ գրել - կարդալ չեն գիտեր, 6-7 անգամ աւելի մեծ համեմատութեամբ քան բարեկեցիկ գիւղացիները:

Բանի կը պակսին ուսուցիչները եւ ...է կրթական կազմակերպութիւնները, գրել - կարդալ սորվեցնելու պայքարը չի կրնար դիւրանալ:

Դժուարութեան մէկ ուրիշ պատճառն ալ այն է, որ գիւղացիները չեն ...' եթէ ստիպման տակ չգտնուին եւ, այդպէս, գիւղաւ կը մոռնան ինչ որ սորված էին: Այս իրողութեան դէմ պայքարելու համար է, որ ...ները կարգ մը շրջաններու մէջ գիւղացիներուն վրայ պարտք դրին ...նորոգուելու ...կան գաւառային գիւղացիներու ...: Այս միջոցն ալ յաջողութիւն ...ծիծղ է Թէ այլ Միւթիւ Ներ... ամէնէն շատ տարածուած Թերթն է ...Ռուսիոյ մէջ, բայց կարճ դասընթացներու շնորհիւ քիչ մը գրել - կարդալ սորված գիւղացիները այդ Թերթը կը գործածեն ո՛չ Թէ կարդալու, այլ զանազան առարկաներ փաթթելու կամ ... սիկարէթ շինելու:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, 10 յուլիս (Յառաջ) — Արժէ քանի մը տող գրել այս տեղւոյս աշխատանքներուն մասին: Ամէն անգամ որ առիթ կ'ունենանք նայելու այս տղոց աչքերուն ու ճակատներուն՝ գրաւութիւն մը կ'իյնայ մեր սրտերէն ներս. վասն զի այս չարքաշ տղաքը, մեծ երկունքի մը բոցէն անցնելով ծնած, դեռ առոյգ, աշխոյժ ու կորովի են Դաշնակցութեան շունչին տակ սպառէլ տարի կրթեցման անոնք, որ Թրծուին նոր գաղափարներով ու ...բռնանդ հաւատք ունին զէպի Դաշնակցութիւնը: Ժամանակին գրեցինք իրենց գրադարանին մասին: Անոնք առաջ փնտռելու յաջողեցան գլուխ հանել այդ օգտակար գործը: Իրենց դաշտահանդէսը, որ յայտարարուած էր յուլիս 9ին կիրակին, պսակուեցաւ նոյն յաջողութեամբ: Յարբերդի Երիտասարդ. Միութիւնը զոհ գտնալով խաղի մը, նոյն օրը ծանուցած էր «Մաշդի-Իբրաղի» ներկայացում, որ սկսաւ ... 50-60 հոգիով: Այս պատակը ուսելէ յետոյ կը Թելադրեմ Լիոնի մեր հայրենակիցներուն որ այսուհետեւ չփորձեն խաչաձեւել պատանիներու ձեռնարկը, մանաւանդ որ անոնց մեծամասնութիւնը Յարբերդցիներ են:

Կիրակի առտուն անձրեւէն յետոյ արեւ ու ծառերուն մէջ մարդկային խճողում: Հայկական եւ Ֆրանսական եռագոյն դրօշները երկու ծառերուն վրայ իրար կը նային ու կը ժպտին կարծես: «Գաղ - Աղբիւր»ին մէջ ըմպելիներու սնտուկները իրար կը հրմշտկեն ու կը սպասեն կարգի՝ դուրս ելլելու համար: Բանուորները եւ իրենց ընտանիքները կապերտներով, հացիտոպրակներով ու գոյնզգոյն սփռոցներով կը փռուին ծառերուն տակ, եռագոյնի նշանակներ իրենց կուրծքերուն վրայ ու ժպիտը՝ իրենց աչքերուն մէջ: Ու ընտանեկան ուրախ արտայայտութեան միջոցին ընկեր մը կը բանայ հանդէսը, քանի մը խօսք կ'ըսէ Պատ. Միութեան աշխատանքներուն մասին, յետոյ ձայն կուտայ ընկ. Ա. Մելքոնեանին որպէսզի քիչ մը խօսի Դաշնակցութեան այս պզտիկ կորիւններու մասին:

Ընկերը մասնաւորապէս կը Թելադրէ որպէսզի հաւաքուին իրարու մօտ, քիչ մը մոռնան տնաքանդ հակառակութիւններն ու դոնէ հայ մանուկներու փրկութեան համար համերաշխին ու գործեն կողք կողքի, քանի որ դպրոցի համար հայ լաւագոյն տեղը՝ Հ. Յ. Դ. տունն է:

Բանախօսութենէն յետոյ, երգ ու պար եւ զանազան զուարճութիւններ: Շատեր նստած են, ուրիշներ՝ կը պարեն, իսկ հայ աղջիկները պարանի վրայէն կ'անցնին հովի պէս Թեթեւ, հին յիշատակներու պատկերացումով: Աճուրդի դրուած էր խորոված հաւ մը զոր շահեցաւ ընկ. Ք. Ալթունեան, բայց Գ. Ձէյթունեան աւելի վճարած ըլլալով, ան ստացաւ պարգեւը: Ուրախութեան կանչերը շարունակուեցան մինչեւ իրիկուն ժամը 9ը, յետոյ բոլոր պատանիներն ու դաշնակցական քանի մը ընկերներ խումբ կազմած՝ երգելով մտան Տէսին: Դաշտահանդէսը ապահովեց քանի մը հարիւր ֆրանք:

Յուլիս 23ին կիրակին, նորէն տեղւոյս վրայ, կազմակերպուած է Յունաօրի տարեդարձը, ներկայութեամբ ընկ. Կարօ Սասունիի:

Վստահ ենք, որ Տէսինի եւ Լիոնի հայութիւնը բազմութեամբ պիտի ներկայանայ իր յարգանքը մատուցանելու Յունաօրի մէջ զոհուած Կարօներու եւ Սագաթէլներու յիշատակին

Թ. Հ.

ԵԳԻՊՏ. ՔՈՒԷՅՏԻ ՖՕՆՏԻՆ ՇԱՀԱԲԱԺԻՆՆԵՐԸ

Եգիպտ. Քուէյթի ֆօնտին վերջին վիճակահանութենէն 50,000ական ֆր. շահեցան 1886ի պարտաթուղթերէն թ. 337,854 եւ 1903էն թ. 745,045: Իսկ 1911ի պարտաթուղթերէն թ. 119,965 շահեցաւ 100,000 ֆր.:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ամառնային այս եղանակին խօսիլ Ֆութպոլի մասին Թերեւս զարմանալի Թուի ոմանց, մանաւանդ Ֆրանսայի, ուր ոչ մէկ խաղ տեղի կ'ունենայ: Բայց պարագան նոյնը չէ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ ուր դեռ չեն վերջացած «Միթրոպա Գուբի» մրցումները: Այդ բաժակին կը մասնակցին ամէն տարի, Իտալիոյ, Աւստրիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Հունգարիոյ երկու լաւագոյն խումբերը, որոնք իրարու դէմ կը մրցին երկերկու անգամ: Եթէ պատահի որ անգամ մը մէկ խումբը, եւ միւս անգամ ալ միւս խումբը յաղթէ, ամէնէն շատ նշանակէտ շահող խումբն է որ վերջնական յաղթական կը նկատուի եւ կը մասնակցի երկրորդ շրջանի խաղերուն: Այս տարի Իտալական «Ամպրօզիանա» եւ Աւստրիական «Աւստրիա» խումբերն են որ մնացին վերջին մրցումներուն համար: Նկատելի պարագայ մըն է այդ խումբերուն իրենց երկրին ախոյեան չըլլալը: Իտալիոյ այս տարուան ախոյեան խումբն է «Ժիւվէնթիւս» իսկ Աւստրիոյ՝ «Ֆիրսթ Վիէննա»:

Ֆրանսայի մէջ եթէ Ֆութպոլ չեն խաղար մինչեւ օգոստոսի կէսը, վարչականօրէն գործադրութիւնը չէ դադրած: Խումբերը կը ջանան զօրացնել իրենց կազմերը, մանաւանդ մեծերը: Անոնք որոնք «փրոֆէսիոնէլ»ութիւնը ընդունած են՝ ներկայիս մեծ խաղերու մէջ են փայլուն խաղացողներու օգնութեամբ: Ցայտնի է Թէ յառաջիկայ եղանակին սկիզբէն Ֆրանսայի մէջ վճարովի Ֆութպոլիստներ պահող երկու դասակարգի խումբեր պիտի գտնուին: Վերջին արձանագրուած խումբերուն մէջ կը գտնուին նաեւ Փարիզի Զուիցերիացիները:

⁂ Քրասուֆորտ չկրցաւ առանձինն ապահովել Աւստրալիոյ յաղթանակը Անգլիոյ դէմ անցեալ շաբթու, հետեւաբար այս վերջինն է որ պիտի մրցի Ամերիկայի դէմ, այսօրուընէ սկսեալ, Փարիզի մէջ. Անգլիա - Մ. Նահանգներ մրցումէն յաղթական ելլող ազգը — որ հաւանաբար Մ. Նահանգները պիտի ըլլայ — յառաջիկայ շաբաթ պիտի մրցի Ֆրանսայի դէմ, նոյնպէս Փարիզի մէջ: Տակաւին յայտնի չէ Թէ՝ ով պիտի խաղայ Քօշէի կողքին Ֆրանսական խումբին մէջ: 1927ին Ֆիլատելֆիայի մէջ Մ. Նահանգներէն հռչակաւոր «Տէյվիս Քըբ» խլող խումբը — Քօշէ, Լաքօսթ, որ քանի մը տարիէ ի վեր չի խաղար, Պօրօթրա եւ Պրիւնիօ — նորէն պատնէշին վրայ պիտի ստիպուի կռուիլ, ինչպէս բրած է ցարդ, այդ Թուականէն ի վեր յաջողութեամբ պաշտպանելով նշանաւոր բաժակը: Ամերիկացիները սաստկայն կրցան վերանորոգել իրենց շարքերը՝ Թիլտընի «փրոֆէսիոնէլ» անցնելով առաջ եկած բացը գոցելով Ուինեսի պէս առաջնակարգ ուժով մը: Հրաշք մը պիտի ըլլայ եթէ Ֆրանսա այս տարի եւս կարենայ պահել Տէյվիսի բաժակը.

⁂ Այս կիրակի որ նոյնպէս կը վերջանայ Ֆրանսայի հեծելանիւով շրջանը, որուն մնացորդները փառաւոր մուտք մը պիտի գործեն Փարիզ: Երկուշաբթի օր հեծելանուորդները Փօ հասնելով վերջացուցին իրենց ամենադժուարին գործը որ էր Պիրէնեան լեռներուն անցքը լեռնային ճամբաներու մէջէն: Եթէ «Թուր տը Ֆրանս»ի յաղթականը որոշուէր ամէնէն աւելի դիւրութեամբ վերելքներով ազգերէն, անկարելի էր մեծ Թրուէկան իրենց հեծելանուորդ Թրուէյլա էր որ պիտի շահէր զայն: Այս Թեթեւ մարմինով մարզիկը զարմանալի ճկունութիւն մը ցոյց տուաւ «Թուր տը Ֆրանս»ի անցած բոլոր լեռնային վերելքներէն մագլցելով մեծ դժուարութեամբ եւ ամէնէն առաջ: Դժբախտաբար իրեն համար Թրուէյլա այնքան արագ չէ հարթ ճամբու վրայ եւ միւս մրցորդները զինքը կ'անցնէին հոն: Թուր տը Ֆրանսը կարծէք մասնայատկութիւնը ունի նաեւ ամէն անգամ խոալացի հեծելանուորդի մը համբաւը կերտելու: Քանի մը տարի առաջ, Պօթէքիա մըն էր որ մէկէն ի մէկ նշանաւոր դարձաւ Ֆրանսայի շրջանին մէջ անգամ մը Բ. եւ յետոյ Ա. հանդիսանալով, երեք տարի առաջ այսօրուան ծանօթ Կուէռան էր որ իր վրայ հրաւիրեց ամէնուն ուշադրութիւնը, իսկ այս տարի Մարթանօն է որ իր առաջադայ յաջողութիւնները գրիթէ ապահովեց Թուր տը Ֆրանսի մէջ ունեցած իր նշանակելի դասաւորումով. Նկատելի պարագայ մըն է որ Թրուէյլա եւ Մարթանօն մաս չեն կազմեր ազգային խումբերու եւ կը վազեն իրենց անհատական հաշւոյն: Մարթանօ հեծելանուորդութիւնը իրեն արհեստ ընելէ առաջ շահած էր «ամաթէօր» հեծելանուորդներու աշխարհի ախոյեանութիւնը:

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞ւր է չարիքին աղբիւրը

— :•: —

«Յառաջ»ը վերջերս շարք մը խմբագրականներ հրատարակեց, հայկական դրօշին դէմ մղուած անմիտ եւ անպատիւ խաչակրութեան առթիւ:

Հատուած մը այդ շարքէն (6 յուլիս).

— Հայաստանը ազգային մէկ դրօշ ունի միայն՝ Եռագոյնը, որ կը խորհրդանշէ հայ հայրենիքը եւ կը կերպաւորէ հայ ազգը: Ու ճիշդ այդ պատճառով ալ կարմիր լաթը անհաշտ ու անզիջող պայքար կը մղէ անոր դէմ, Եռագոյնի մէջ տեսնելով վերածնունդը հայ ժողովուրդի եւ վերակերտումը հայ հայրենիքի:

Այս պայքարն է ահա, որ Մոսկուայի ներշնչումով Երեւանը կը մղէ նաեւ գաղութներու մէջ հայ դրօշին դէմ: Այս պայքարին մէջ համայնավարութեան ձայնն է, որ տարբեր երանգաւորումներով կը լսենք երկրէ երկիր: Կարեւորն այն է՝ որ կը պայքարին Եռագոյնին դէմ, եւ ոչ Թէ այն՝ որ տեղ մը ննգամտօրէն զայն «նուիրականութիւն» կը կոչեն, իսկ տեղ մը ... «կերպասի ծուէն մը»:

Պայքարելով Եռագոյնին դէմ՝ ռամկավարը — գիտակցաբար Թէ անգիտակցաբար — կը Թուքակէ այն, ինչ որ Երեւանը կը հրամանագրէ: Եթէ չըլլար այս վերջինին գալը, բովանդակ ռամկավարութեան մէջ պիտի չգտնուէր անձ մը, որ խորհէր ծառանալ հայ դրօշին դէմ: Ըսել կ'ուզենք, որ եթէ Մոսկուան յանուն Կոմինտերնի որոշած ըլլար պառակտել գաղթաշխարհը ոչ Թէ դրօշի հարցին մէջ այլ տարբեր ճակատի վրայ՝ ռամկավարութիւնը նախանձելի հնազանդութեամբ իր պայքարը պիտի փոխադրէր ճիշդ այդ ճակատի վրայ: Այսպէս է որ տարիներ առաջ, Եգիպտոսի ռամկավար օրգանի երբեմնի խմբագրապետը, Յովհ. Յակոբեան (ան որ այժմ Երեւան կը գտնուի), Մայիս 28ին, ի յարգանս Եռագոյնի, կը դադրեցնէր «Արեւ»ի հրատարակութիւնը, «Արեւ»ի մէջ իսկ այս մասին պաշտօնական յայտարարութիւն զետեղելով. (Եռագոյնը այսպէս յանձնարարեցինք անգամ մ'ինք)

Երէկ այս աղմուկը չկար Եռագոյնի շուրջ, որովհետեւ աղմուկ կար այլ ճակատներու վրայ: Երէկ Երեւանը ճիգ կ'ընէր փոթորկած պահել հայ գաղթաշխարհը Համազգայինի հարցին մէջ եւ այդ պատճառով պահ մը խաղաղութիւն կը տիրէր Եռագոյնի շուրջ: Եթէ վաղը Եռագոյնի յաղթական ծածանումով վերնայ այս վէճը, պայքարը նոյն կատաղութեամբ նոյն օրն իսկ պիտի վերսկսի անգամ անմեղ երգի մը՝ «Մեր Հայրենիք»ի շուրջ: Համազգայինը, Մայիս 28, Ապրիլ 24, Եռագոյնը, «Մեր Հայրենիք» եւն. եւն. — ասոնք բոլորը պատրուակներ են համայնավարութեան պայքարը միշտ վառ պահելու եւ հայ գաղթաշխարհը միշտ ու տեւաբար ցնցումներու մատնել կարենալու համար:

Պայքարը Եռագոյնի դէմ ամբողջութեամբ եւ բացառաբար համայնավարութեան պայքարն է ոչ - համայնավար հայութեան դէմ:

Այս պայքարի բուն հեղինակը Մոսկուան է, որ ամէն գնով կը նիւթէ հայ սփիւռքը միշտ ու տեւաբար պառակտուած պահելու համար:

Ահա Թէ ինչու Եռագոյնի պարտութիւնը համայնավարութեան լաւագոյն յաղթանակը պիտի ըլլար գաղթաշխարհի մէջ»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

—·—

(ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ)

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ս. Թարգմանչաց մայր - եկեղեցիի հիմնարկուին՝ բարերար Պ. Վահան Յօրաանճեանի կամքին համաձայն՝ կրօն. ընկերակցութեան կազմութենէն եւ եկեղեցիին վարչութիւնը եւ մատակարարութիւնը ձեռք առնելէն ի վեր, Թէ մամուլի մէկ մասին եւ Թէ անհատական ու պաշտօնական կարգ մը շրջանակներու մէջ բազմազան զրոյցներ ու խծբծանքներ անպակաս եղած ըլլալով, ընկերակցութիւնս անհրաժեշտ կը նկատէ՝ իր գործունէութեան առաջին վեցամսեայի վախճանին մօտ՝ քանի մը հակիրճ լուսաբանութիւններով հայ ժողովուրդին ծանօթացնել ընկերակցութեան էութիւնը եւ անոր հետապնդած ուղեգիծը:

Ա.— Կրօն. ընկերակցութիւնը՝ պետական օրէնքով սահմանադրուած կազմակերպութիւն մը ըլլալով՝ իր վարած կրօնական հիմնարկութիւնը կը վայելէ պետական օրէնքէն իսկ բղխող անկախութեան եւ ինքնավարութեան իրաւունքներ՝ որոնք ենթակայ չեն կրնար ըլլալ ուրիշ որեւէ իշխանութեան օրէնքներուն: Այս օրէնսդրութեան չի կրնար հակադրուիլ հայ ազգային օրէնսդրութեան կնիքը չի կրելու առարկութիւնը, որուած ըլլալով որ անոր ժողովրդական - ազգային հանգամանքը նուիրագործուած է որ եւ է Հայու ազատ ըլլալովը անոր անդամակցելու՝ երբ կը լրացնէ կանոնագրով սահմանուած պայմանները: Ընկերակցութեան գործունէութիւնը կապ ունենալով հայ հաւատացեալ ժողովուրդին հետ, իր ընդհ. ժողովէն վաւերացուած նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութեան տեղեկագրին հրատարակման արգելք չի կայ:

Բ.— Կրօնական ընկերակցութեան վարչական մեքենան խստօրէն պատասխանատու ըլլալով զինքը հաւաքող մարմինին (ընդհ. ժողով), անհրաժեշտաբար հարկադրուած է ըլլալ վարչական եւ մատակարարական որեւէ հիւանդութենէ զերծ առողջ կազմակերպութիւն մը, ենթակայ. Ա. օրէնքներու եւ կանոններու՝ որոնք մեռեալ տառ չմնան այլ գործադրուին, Բ. ներքին, արտաքին, անհատական եւ հաւաքական կարգապահութեան մը՝ որ սայթաքում չի ճանչնար, եւ Գ. հաշուական - տնտեսական անթերի օրինապահութեան մը որ ամէն դուռ փակած ըլլայ որեւէ տեսակի զեղծումի եւ չարաշահութեան եւ ամէն պահ պատրաստ ըլլալ պատկերացնելու հիմնարկութեան նիւթական - մատակարարական հաշիւը:

Այս ոգիէն ներշնչուած՝ ընկերակցութիւնը հիմնական նշանաբանը ունեցաւ սարքելու եւրոպական ըմբռնումով տնտեսական - վարչական առողջ մեքենայ մը՝ որ ընդունակ ըլլար տոկալու ամենախիստ քննադատութեան իսկ եւ հաճոյքով կը հաւաստէ հայ ժողովուրդին Թէ՝ յաջողած է իրականացնել իր հետապնդած այդ նպատակը:

Գ.— Ս. Թարգմանչացը հայ ժողովուրդին առաքելական դաւանանքին տաճարը ըլլալով՝ պահելով մէկտեղ իր անկախ եւ ինքնավար հանգամանքը, չհակառակեցաւ հայ ազգային իշխանութիւնը վարող տեղական մարմինին հետ կապ պահելու, անոր յանձնելով կրօնական կալուածին մէջ կարգ մը իրաւունքներ՝ որոնք հոգեւոր իշխանութեան առօրեայններէն կը բխէին: Եւ փափաքող այդ իշխանութեան ջանքերը դիւրացնելու, իր հատոյթներուն մէկ մասը յատկացուց անոր, գոհարերութեան անժխտելի ոգիով

Աւելորդ է յայտնել Թէ՝ յառաջիկային երբ հայ ժողովուրդին առատաձեռնութեամբ եկեղեցին պահեստի դրամ ունենայ, իր ծրագրին մէջ է որոշ յատկացումներ ընել ազգային բարենպատակ հաստատութիւններու:

Հոս կ'օգտուինք առիթէն յայտնելու նաեւ հասարակութեան Թէ՝ բարերար Պ. Յօրաանճեան վերջին անգամ Մարսէյլ այցելութեանը միջոցին վերջնական ձեւ տուած է իր շատոնց փայփայած մէկ ծրագրին՝ եկեղեցին օժտելու նոր շինութեամբ մը, որուն երեք մասնաբաժինները պիտի ծառայեն ա. ժողովասրահի, բ. քահանաներու, գ. քարտուղարութեան: Շինութիւնները արդէն սկսուած են եւ շուտով եկեղեցիի շրջափակին մէջ կանգնուած կ'ունենանք գեղաշէն գիտանոցը, որ կոչուած է կարեւոր ծառայութիւններ լրացնել եւ որուն յատկացուցած նոր գոհաբերութեան համար ընկերակցութիւնս պարտք կը նկատէ իր եւ Մարսէյլի հայ գաղութին կողմէ սրտագին շնորհակալութիւններ ուղղել բարերարին:

Ցաւալի է գիտել որ՝ մամուլի մէկ մասին մէջ կրօն. ընկերակցութեան դէմ խուլ խաչակրութիւն մը կը մղուի, անհիմն ենթադրութիւններու եւ նպատակաւոր կերպով զարդնուած սուտերու զէնքերով, առանց օրինական պատճառաբանութեան կամ վաւերական փաստի: Ընկերակցութիւնս հնարաւորութիւն չունի հերքումով պատասխանելու ամէն դիտումնաւոր հրատարակութեան, ոչ ալ անպատասխանատու անձերու կողմէ լոյս ընծայուած աննստորագիր այլընդայլոյ գրուածքներու:

Վերոգրեալ տուեալներու Թուումէն եւ պարզուած տեսութիւններէն ետքը, հայ հասարակութեան կը մնայ դատել Թէ՝ Ս. Թարգմանչացի կողքին զօրավիգ ըլլալու մէջ չէ՞ ազգասիրութիւնը, ապահովելու համար պայծառացումը եւրոպական ոստանի մէջ հայ անունին եւ արուեստին պատիւ բերող հոյակապ եկեղեցիին եւ պանդխտութեան մէջ ալ վառ պահելու Լուսաւորիչի կանթեղը, որ հայ ժողովուրդին բարոյական ու հոգեկան ուժին, յոյսերուն, միութեանը եւ մշակոյթին միակ խարիսխը եղած է ամէն դարերու մէջ եւ անով կանգուն պահած իր ցեղային ինքնութիւնը:

Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութեան կողմէ

Ատենապետ՝ Արամ Թէքէեան

Ատենադպիր՝ Ն. Արմէն

ՅԱՌԱՋի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

—·—

Դաշնակցական հայդուկ՝ Սպաղանաց Մակարին յիշատակին

Աւանդութիւնը կ'ըսէ Թէ, Հայ ...ութը, աղքատիկ մօր մը մէկ հատիկ զաւակն էր, որ, ժեղքը ունեցաւ ...իրահարուելու մեծահարուստ գիւղաւորի աղջկան՝ Կօզալին վրայ: ...օզալը նախնիս կիւղէյին էր: Հիւ... ...ւսէն ու Հարաւէն, Արեւելքէն ու Արեւմուտքէն, տէրեր ու իշխաններ, ...ազային գեղանի Կօզալին ձեռքը ...նդրելու, բայց բոլորն ալ կը մերժուէին:

Կօզալին հայրը, խիստ դժուարահաճ եւ նախանձոտ մէկն էր: Ձեր ...գեր որ, իր ելլանի կտորն աղջիկը ...ը ուրիշները վայելեն: «Տունը մեայ ...ուելի լո՛ւ է քան Թէ ուրիշին փայ ...ւանայ», կ'ըսէր յաճախ ինքն իրեն, ...րիտասարդ Հայլալթը, մէկ անգամ ...միայն տեսած էր Կօզալը, ու, այն ...րէն աղջին, Կօզալը, իրեն համար, ...քնաԹային հարս մը դարձած էր: ...իշեր Թէ ցերեկ, առտուընէ իրիկուն, խօսք՝ երիտասարդին մտադրաղումը Կօզալն էր։—Կօզալին հետ, Կօզալին համար, Կօզալով:

«Կօզալ ա՛ւ ես, ուր», կը մտածէր յաճախ երիտասարդը—«ան մեծ, հարուստի աղջիկ, իսկ ե՞ս... Թշուա՛ռ, աղքատի՛կ տղայ։ Ցնորք, արդարեւ։ Բայց... սէրը իր ուժո՛վ, խո՛ր արմատը ձգած էր Թշուա՛ռ երիտասարդին սրտին խորը ...

Ի վերջոյ, Հայլալթ կը յաջողի հովիւ դառնալ գիւղատիրոջ մօտ: Այս բարեպատեհ առիթը խիստ օգտակար կ'ըլլայ Հայլալթին համար։ Ան, շնորհիւ իր գիլ ձայնին եւ զգլխիչ երգերուն, կը յաջողի մօտ ատենէն գրաւել Կօզալին սիրտը: Կօզալը խենթի'մը պէս կը սիրէր Հայլալթը ու Հայլալթը փոխադարձաբար։

Երկու բորբոքած սէրերը միեւնոյն յարկին տակ գաղտնի պահելը դիւրին բան չէր... օր մը երեւան պիտի ելլէր գաղտնիքը. մանաւանդ որ, հայրը շատ հետաքրքիր էր աղջկանը պարբերաբար մտածումներուն եւ տարօրինակ լռութեանը, եւ սիրահարները վերահաս վտանգէն խուսափելու համար՝ կ'որոշեն իրենց հետ առնել ոչխարներու ընտիր հօտ մը, եւ ապաստանիլ գիւղին հանդիպակաց բարձր լեռանը կատարը, ուր հօձը իր պօրտովը, եւ Թոյնւնը իր Թեւերովը մինչեւ այդ օրը չէին կարողացեր բարձրանալ։

Ու երկու սիրահարները, դա'ս գիշերին, լուսնի լոյսով, ոչխարներու հօտը միասին առած՝ բարձրացան լեռը, բարձունքին վրայ, երկու սիրողները ապահով զգացին իրենց զիրենք։ Ոչխարներու հօտը կուշտ ուտելէն կերին եւ մածունը առատ էին։ Լերան բարձրութեան վրայ առինդի, կալաղօճի եւ Թզենիի ծառեր կային պտուղով բեռնաւորուած, բայց... զայդր մոռցած էր կենսական բան մը.—Ջո՛ւր... ջո՛ւր չկար...

Երբ, կէսօրուան այրող արեւէն, ոչխարները քիԹ-քիԹի մօտեցան իրենց տէրոջը՝ ու հարցական հայեացքներ ուղղեցին Հայլալթին, անոր սրտէն արիւ՛ն գնաց... Ջո՛ւր կ'ուզէին ու... ջուր չկար։ Լերան հովիւը սրինգը մօտեցուց յուզումէն դողդղացող շրԹներուն եւ ջանաց զբաղեցնել հօտը։ Բայց, մինչեւ ե՞րբ...

— Ջո՛ւր Հայլալթ, ջո՛ւր... քիմքերս չորցան, լեզուս պապակեցաւ..., կը լսուէր Կօզալին աղիողորմ կանչը գիժացեն։

Հովիւը մնաց քարացած։ Ջո՞ւր... բայց ո՞ր տեղէն այս բարձրութեանը վրայ: Եւ յուսահատ հովիւը, աւելի ուժգի'ն ու մելամաղձոտ սկսաւ փչել սրինգը:

— Ջո՛ւր... Հայլալթ ջո՛ւ՛ւ՛ր... մեռա՛յ։

Հովիւին հոգին փոԹորկեցաւ... ծարաւահիւծ յուզիչ աղերս-ջուր-տուր սրճիճի պէս հալեցաւ, եւ զրուեցան մարմնին չորս կողմերը։ Յուսահատ, մէկ կողմ նետեց սրինգը եւ... ծունկի եկաւ հառաչելով։

— Ո՞վ ամենակարո՛ղ, ամենազօր Աստուած... որ ձայնս խմանաս, որ խնդիրքս կատարես, ամենալաւ խաչերէս մէկը «զուրպա՛ն» պիտի ընեմ։

Հովիւին աղերսական կանչը անպատասխան չմնաց։ Հօգիւ աղօԹքը աւարտած, իր ծունկին տակի քարերը շարժեցան, հողը ճամբայ տուաւ, եւ զիրկ մը ջուր յատակէն դուրս պոռԹկաց։

Հօտ ու հովիւ յագեցուցին իրենց ծարաւը: Կարգը եկաւ խոյազին: Կօզալը խորապէս զգածուած հրաշքէն՝ ուրախութեամբ, հօտէն զատեց խոյ մը, եւ սիրահարին առջեւը կեցուց, յիշեցնելով անոր խոստացած ուխտը: Հայլալթ, դառն ժպիտով մը, արհամարհանքով ետ դարձուց խոյը: Ապա քակեց կուրծքին կոճակները, նայեցաւ կարկտնուած հագուստներուն ներքնամասերը, երկու մատներու մէջ բռնած, դուրս բերաւ ոջիլ մը եւ գընելով երկու բԹամատներուն եղունգին մէջտեղ,— «չը՞Թ...»: Ա՛ռ քեզ, ով Տէր Նոխազը: Կատարեցի երդումս եւ ուխտս...։

Հազիւ այս չնական խօսքերը արտասանած, հովիւը կը տեսնէ որ հօտը եւ սիրական Կօզալը քարացեր են...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

(Շարունակելի)

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ գաւառներ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Cafe Samaritaineի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈԻԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջանային Ժողովի օրակարգի հարցեր: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ընթացիկ պատգամաւորի: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջանային Ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կարօ Սասունի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կ. Սասունի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն Սէն-Ժուլիէնի «Զաւարեան» խումբի բոլոր ընկերները ստիպողաբար ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՎԻՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին նաժակ Ակումբին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կարօ Սասունի:

ՇԱԼԷԹԻ Բարգէն-Սիւնի խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Ա. Զօմաքեանի բնակարանին մէջ: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի եւ պատգամաւորի ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՓՈՆԹԷ եւ ՍԷՆ-ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ (Ավինեոն) Մուրատ եւ Անդրանիկ խումբերու միասնաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Փոնթէի մէջ: Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ԼԹՍԻ «Քեռի» խումբի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ՓԻՒԺԷ-ՍԻՒՐ-ԱՐԺԱՆԻ եւ ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ Զաքօ-Շերօ եւ Դանիէլ Վարուժան խումբերու միասնաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Տրակինեանի մէջ: Կը խօսի ընկեր ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Գուա-Քոլոմպի Վիշապ կոմիտէին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Եւր. Կեդր. Կոմիտէի. այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Արժանթէօյի անտառին մէջ:

Կը նախագահէ՝ ընկ. Գ. ԲԱԼԱԵԱՆ

Պիտի խօսին ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ

Մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի:

Հաղորդակց. միջոցներ.— Փոքր տը Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը: Սէն-Լազարի կայարանէն շոգեկառք եւ իջնել Կառ Արժանթէօյ, ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ ցոյց տալու համար հանդիսավայրը:

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՀՐԱՅՐ, ՌԱԶՄԻԿ եւ ՏԱՒՐՈՍ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Անտուվիլի անտառին մէջ, Bois de Conduis

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ ուրիշներ

Գեղարուեստական գեղեցիկ ժամանց: ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Gare du Nordէն շոգեկառք առնել ժամը 9, 10.8, 10.17, 10.35, 10.50, 11.28, 12.09, 13.17, 13.27 եւ իջնել Villiers-le-Bel-Gonesses: Առաջնորդներ ցոյց պիտի տան հանդիսավայրը:

Դաշտահանդէս Տէսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ. ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

«ՊՕՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Բացման խօսք՝ Ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԵՐԵԱՆԻ

Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ Միսաք-Միրզէ, Ա. Մարգարեան, Գագագ, Տիկին Ա. Մարգարեան եւ ուրիշներ:

ճոխ պիւֆէ դիւրաբատչելի գիներով: Մուտքը ազատ է:

ՄԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային հանդէսը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, նոյն օրը:

Ընտանեկան խնջոյք

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ՄԸ

որ Ուխտի Օրն է միեւնոյն ժամանակ մեր բիւրաւոր նահատակներուն:

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը 2ին

160, Route d'Orléans, Bagneux

Կը հրաւիրուին բոլոր մեր հայրենակիցները անխտիր եւ Տարօնիտուանդութիւնները սիրով հայրենակիցները:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Տիկնանց Ընկերութեան Վէնուէնի եւ Շրջանի հանդէսը տեղի կ'ունենայ հովանաւորութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան

Այս կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն մանկապարտէզի սրահին մէջ

1, rue du Midi, (Place de la Mairie) սրճարանին Ա. յարկը կը խօսին՝ Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ եւ Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ «Անի» մասին եւ մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ պատմական ճնուեթիւններ:

Կ'երգեն եւ կ'արտասանեն աշակերտները: Մուտքը ազատ է:

Բացման հանդէս

Կազմակերպուած՝ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութեան Վիէնի նորակազմ մասնաճիւղին կողմէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ռ. Ա. կուսակցութեան սրահին մէջ:

Մասնակցութեամբ Տէսինի եւ Լիոնի մասնաճիւղերուն:

գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ:

Կը խօսի հայրենակից Պ. ԲԵՐՈՎԲԷ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՊՕՄՕՆ-ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ Մանկապարտէզ-Նախակրթարանի ամավերջի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, նախագահութեամբ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆի:

Տեղի պիտի ունենան երգ, արտասանութիւն, մանկական թատերգութիւն, ծաղիկներու պարը եւ մարզանք: Կարգապահութեան կը հսկեն սկաուտները: Մուտքը ազատ է:

Հոգաբարձութիւն Պոմոնի եւ շրջակայից

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ վաղամեռիկ ընկեր ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆի (Վիէնի կազմէն) այրիին, զաւակներուն եւ պարագաներուն:

X

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Վիէնի Կոմիտէին, ողբացեալ ընկեր ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆի դառնագէտ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Թագուհի Ունճեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՍԱՐԳԻՍ ՈՒՆՃԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆր. Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Դարմանատան մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԻՓԱՆ, Արարատ եւ Բիւրակն երգչախումբերու ընդհ. փորձը այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 6bis Rue Campagne 1er, Métro Raspail.

ԵՐԿԱՐ ԱՏԵՆԷ Ի ՎԵՐ Մարսէյլի Լեգէոնական Միութիւնը կը գտնուի կազմալուծուած վիճակի մէջ: Նկատի ունենալով Լեգէոնական Միութեան վերակազմութեան անհրաժեշտութիւնը, ստորագրեալներս կը հրաւիրենք Մարսէյլի եւ շրջականերու բոլոր Լեգէոնականները խորհրդակցական ժողովի որ տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, 2 Rue Colbert, Bar de la Posteի մէջ:

Նախկին վարչութեան բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

խումբ մը Լեգէոնականներ

Յակոբ Տէր Ներսէսեան, Խաչատուր Արզումանեան, Գալուստ Գուլոեան, Աստուր Գայաճանեան:

Մարսէյլ, 19 յուլիս 1933

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Յառաջի վարչութեան

ԱԶԴ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան նոր վարչութիւնը ընտրուած յունիս 9ին, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այսօր Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 20.45ին Café des Trois Portes, Ա. յարկ, 65 Lafayette (Métro Cadet) 1— ...

Օրակարգ.— 1) 1933 յունիս 9ի ժողովի տեղեկագրի ընթերցում 2) ... կայացում վարչութեան նոր դամներու ; 3) Տարեկան ուխտագնացութիւն դէպի Arras եւայլն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

—•—

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

— Կացութի՞ւնը, հարցուց:

Պատասխանեցի թէ այլեւս վերջացած է հսկողութիւնը, եւ հաղորդեցի Մոսկուայի մեր ժողովին որոշումները: Թաքուն ժպիտ մը ունեցաւ:

— Հրաշալի է: Ես ալ պատրաստ եմ բոլորովին:

— Ռումբակը բերա՞ծ էք:

— Աւելի քան 15 քիլօ:

— Ո՞ւր է:

Աչքովը հասկցուց որ վակոնին մէջ է:

— Պայուսակի՞դ մէ՞ջ:

— Այո: Եթէ պայթիւն մը լսուի, կը ցատկենք վար առանց մէկը մանկ ըլլալու:

Ինչպէս միշտ, շատ վերապահ էր եւ քիչ կը խօսէր: Բայց յայտնապէս ուրախ էր նախ, որ արդէն իսկ լաւագոյն ձեւով յանձնած էր լրացնել իր ծանր գործը, յետոյ որովհետեւ հսկողութիւնը աւարտած էր, եւ վերջապէս անոր համար որ մահափորձը գործադրելու վրայ էինք:

Պետերբուրգ հասնելէ յետոյ, վարձած բնակարանս չգացի: Որոշած էի բնակիլ Սեստրորեցկա (արուարձան), Կոստանդին Ձերնեցկի անունով (այդ անունով անցագիր ալ ունէի):

Մահափորձը որոշուած էր կատարել 8 յուլիսին: Անհրաժեշտ էր անգամ մը եւս քննել Պլեհվէի ճամբան եւ համաձայնութեան գալ կարգ մը մանրամասնութիւններու մասին:

Դորա Բրիլիանտ եկաւ զիս տեսնելու: Միասին գացինք պարտէզի մը խորը, հեռու ժողովուրդէն եւ երաժշտութենէն: Յուզուած կ'երեւէր եւ, երկար ատեն, ուղիղ, աչքերը կը նայէր իր սեւ ու արտում աչքերովը, բոլորովին լուռ: Ի վերջոյ խօսեցաւ.

Բենիամին (մարտական անունս):

— Դորա:

Կ'ուզէի սա ըսել որ...

Կեցաւ, կարծես չէր կրնար աւարտել իր խօսքը:

— Կ'ուզէի... կ'ուզէի խնդրել, անգամ մը եւս խնդրել, որ ինծի ալ ռումբ մը տաք:

Ռո՞ւմբ մը, ձե՞զի:

— Ես ալ կ'ուզէի ռմբաձիգներուն մէջ ըլլալ:

— Մտիկ ըրէք, Դորա...

— Ոչ, ո՛չ, մի՛ ըսէք, կ'ուզեմ ռումբ մը կ'ուզեմ, ես պէտք է մեռնիմ...

Ջանացի հանդարտեցնել զինք, աչքառելով համոզել թէ պէտք չկար իր մասնակցութեան: Այր մարդ մը աւելի լաւ կրնար կատարել մահափորձը, քան ինք: Թէ վերջապէս, երբ պէտք ըլլար իր մասնակցութեանը, ընկերները վստահ էին որ կը դիմէին իրեն: Բայց յամառութեամբ պնդեց որ իր խնդրանքը հաղորդեմ Աղեւի: Համաձայնեցայ:

Շուտով Պետերբուրգ հասան Սազոնով եւ Աղեւ: Եւ նորէն խորհրդակցութիւն մը կատարեցինք: Այս անգամ Կալիայեւ բացակայ էր: Բայց Շուայցէրը ներկայ էր: Ընկերներուս հաղորդեցի Դորայի խնդրանքը: Լռութիւն տիրեց: Յետոյ, յամրաբար եւ սովորական անտարբերութեամբը, Աղեւ ըսաւ.

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը, Սազոնով:

Սազոնով յուզուեցաւ, բոլորովին կարմրեցաւ: Յետոյ բարձրացուց ձեռքը, մտածեց պահ մը եւ անորոշ եղանակով մը ըսաւ.

— Դորա կին մըն է, որ երբ բան մը ընէ, լաւ կ'ընէ: Ի՞նչ կրնամ ըսել իրեն, բայց...

Այստեղ իր ձայնը կարեցաւ:

— Աւարտեցէք, ըսաւ Աղեւ:

— Ոչ, ոչինչ...

Յետոյ կրկնեց.

— Ի՞նչ կրնամ ըսել իր առաջարկին...

Յետոյ խօսք առաւ Շուայցէր: Խոժոռ շեշտով մը, ինքնավստահ եւ ոչ, յայտարարեց թէ իր կարծիքով Դորա կը գտնուէր իր բարձրութեան վրայ, թէ ոչ միայն առարկութիւն չունէր անոր ուղղակի մասնակցութեան դէմ, այլ եւ առանց վարանելու պիտի ուզէր ռումբ մը տալ:

Աղեւ ինծի նայեցաւ.

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը, Բենիամին:

Յայտարարեցի թէ վճռապէս դէմ էի Դորայի ուղղակի մասնակցութեան, թէեւ մեծ վստահութիւն ունէի իր մասին: Պատճառն ալ այն էր, որ իմ տեսակէտովս կին մը մահափորձին կրնար մասնակցիլ, երբ Մարտական Մարմինը անպայման անհրաժեշտ կը դտնէր: Արդ, քանի որ ունէինք անհրաժեշտ ուժերը, կ'առաջարկէի մերժել Դորայի խնդրանքը:

Աղեւ լուռ էր եւ մտածկոտ: Ի վերջոյ բարձրացուց գլուխը:

— Համաձայն չեմ բոլորին: Որեւէ պատճառ չունինք կը կարծեմ մերժելու Դորան: Բայց քանի որ կ'ուզէք, թող այդպէս ըլլայ:

Այս խորհրդակցութեան ընթացքին էր, որ որոշուեցաւ առաջին ռումբը նետելու պաշտօնը տալ Ն.-ի, երկրորդ ռումբը Սազոնովի, երրորդը՝ Կալիայեւի, չորրորդը՝ Սիկորսկիի, Բիէլոստոկցի խաղախորդարանի երիտասարդ բանուոր մը, որ տակաւին անդամ չէր Մարտական Մարմնին, բայց մտիկ ծանօթ էր Ն.-ի: Արդէն երկար ատենէ ի վեր, Սիկորսկի, իբրեւ գաղտնի պատուէ մը, կը խնդրէր մասնակցութեան իրաւունք Պլեհվէի մահափորձին:

Աղեւ նորէն մեկնեցաւ, մեր ... գրութիւն տալով Վիլնոյի մէջ հանդիպելու յետոյ: Վերջնապէս ... ցինք Նեւեսկիի փողոցի մեր ... րանը: Փ. գնաց Աղեւի ... Բրիլիանտ, հակառակ իր ... րուն, գնաց Խարկով: Պետերբուրգ կը մնային միայն երկու ... ը, Փ. եւ Դուլեբով, Շուայցէր ... երկու ռմբաձիգները, Սազոնով եւ Կալիայեւ, ինչպէս նաեւ ես: Սազոնով ... Կալիայեւ ալ շուտով պիտի հեռանային Պետերբուրգէն, վերադառնալու պայմանով 8 յուլիսին: Իրենց ... մէն քանի մը օր առաջ, ժամադրութիւն տուի Կալիայեւի, Սեւաստոպոլի գերեզմանին մէջ: Այնտեղ եկաւ ... ուած սիկարէթի վաճառորդի ... գեստները,— շապիկ, գլխարկ ... նապանով կօշիկ: Երկուքս ... ուէինք թէ վերջին անգամն է ... խօսէինք իրարու հետ:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame :-: PARIS (1?)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 22 ՅՈՒԼԻՍ 1933

22 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2245

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՉԵՐ, ԿՆԻՔՆԵՐ, ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ...

Ամէն օր կոչ մը կը հասնի խմբագրատուն, «Հրատարակութեան խնդրանօք»: Եւ տեղ կուտանք ընդհանրապէս, դիւրացնելու համար որ եւ է շարժում,— ժողով, միութիւն, հանրօգուտ ձեռնարկ:

Յաճախ անծանօթներ կամ անհատներ են հրաւիրողները, առանց որ եւ է պաշտօնական հանգամանքի: Երբեմն ալ, աւելի [..]արլիկ, թէ՛ նամակագլուխ շինած կ՚ըլլան եւ թէ՛ կնիք:

Հարցը այն է որ, խմբագրութիւնը երկու պարագաներուն մէջ ալ վարանումներ կ՚ունենայ, մինչեւ որ կարենայ ստուգել անոնց ու հեղինակը:

Առ հասարակ, այս կոչերը կը դառնան հայրենակցական եւ [..]որական միութիւններու շուրջը:

Եւ, շատ չանցած, երեւան կուգայ որ քանի մը հոգի, սրդողած իրենց մայր միութեան հետ, ճիտի պարտք սեպեր են կազմել նոր ընկերութիւն մը: — Դժուա՞ր բան է տրցակ մը նամակագլուխ տպել եւ կնիք մը շինել:

Այսպէ՛ս է որ, բոլոր գաղութներուն մէջ, փոխանակ ունենալու կեդրոնացեալ եւ հզօր միութիւններ՝ մէկ նպատակի համար, կը հանդիպինք բազմանուն եւ բազմագոյն խմբակներ՝ միեւնոյն ճամբուն վրայ:

Հին խնդիր է այս եւ շատ լայն: Բայց, հարկ է միշտ քրքրել, մինչեւ որ վարժուինք ամփոփուելու եւ իրական կազմակերպութիւններ ստեղծելու:

Ահա ձեզի կենդանի օրինակ՝ այն երկիրները որ երիտասարդանալու եւ վերակազմուելու փորձ կը կատարեն,— Խ. Միութիւն, Իտալիա, Գերմանիա: Նոյն իսկ Թուրքիա:

Ընդունելով հանդերձ որ չորսն ալ կը հետեւին օրէնքէ դուրս մեթոտներու, կարելի չէ անտեսել բոլորին ալ հիմնական միտքերը,— կեդրոնացում ուժերու եւ խտացում, բազմապատկութիւն:

Անշուշտ կապկութիւններ չէ որ պիտի կատարենք:

Չափազանց երկար տեւեցին մեր կապկութիւնները՝ Եւրոպայէն թէ Ռուսաստանէն:

Բայց, չորս բանանք մեր աչքերը եւ կարդանք բոլոր շարժումներու ոգին: Եթէ կրցանք ըմբռնել, մնացեալը մանրամասնութիւն է: Գաղափարը կ՚առնենք եւ կը ձեւակերպենք համաձայն միջավայրի պահանջներուն եւ կարողութեանց:

Ցիրուցան կոչերու կարգին, յաճախ կը լսենք անունները նախկին պատերազմիկներու, Ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներու, Սպայից միութեան, Լեգէոնականներու եւ Թրքահայ կամ ռուսահայ կամաւորներու:

Բարի յաջողութիւն՝ բոլորին ալ: Իրենց բոլոր ձեռնարկներուն մէջ:

Բայց, ի վերջոյ կարելի՞ էր իմանալ թէ՝ այս բոլորը ի՛նչ ուժ կը ներկայացնեն, եւ մանաւանդ ի՛նչպիսի գաղափարներով կը խանդավառուին:

Հասկնալի է,— նախկին պատերազմիկ թէ լեգէոնական երբ ժողով կը գումարեն եւ Միութիւն կը կազմեն, ամէն բանէ առաջ ունին իրենց սեփական հոգերը: Անճար կամ անկար— հաշմանդամ— ընկերներ կան, իրաւունքի եւ նպաստի խնդիրներ, եւն.:

Պէտք է մենք ալ մեր բաժինը կատարենք, այդ հոգերը թեթեւցնելու համար:

Արդ, այս ներքին հոգերով կը վերջանա՞յ «նախկին»ներուն պարտականութիւնը:

Մանաւանդ անոնք որ ոչ հաշմանդամ են, ոչ ալ թշուառացած, ինչո՞վ կ՚արդարացնեն իրենց համախմբումը՝ իբրեւ միութիւն:

Աւելի պարզ խօսելով, Փարիզի Սպայից Միութիւնը եւ Ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորներու Միութիւնը, որոնք տարին քանի մը անգամ կը փայլին հանդիսաւոր առիթներու մէջ, ինչո՞վ կը փայլին տարուան մնացեալ օրերը:

Երեկոյթ, պարահանդէս, պաշտօնական կապեր, ուխտագնացութիւն,— ըսելիք չունինք այս բոլորի մասին: Առօրեայ անհրաժեշտութիւններ են եւ օգտակար:

Բայց, այդ երկու Միութիւնները ի՞նչ կը բանին վաղուան համար:

Ունի՞ն որ եւ է ծրագիր: Կը կատարե՞ն ո՛ր եւ է աշխատանք: Պարտականութիւն կը զգա՞ն թէ՛ իրենց գիտելիքները կատարելագործելու եւ թէ՛ ուրիշները վարժեցնելու:

Երէկ, շատ — շատերը բան մը չէին գիտեր, երբ յանկարծ ռազմադաշտ քշուեցան.

Վաղը նոյն անակնկալը կրնայ պատահիլ եթէ ոչ իրենց, գոնէ ուրիշներուն:

Արդ, երբ ամբողջ աշխարհ անընդհատ կը սրբագրուի եւ կը նորոգուի, մե՞նք ենք որ պէտք չունինք ո՛ր եւ է պատրաստութեան...

Աւելի անմիտ հարց մը,— Այդ երկու Միութիւնները ինչո՞ւ չեն կրնար գտնել բանաձեւ մը, ի հարկին մէկ դրօշի տակ համախմբելու համար «նախկին»ները — Ֆրանսական կամաւոր, ռուսական կամաւոր, հայկական կամաւոր, լեգէոնական, կիլիկեան, կովկասեան, ամերիկեան եւն.:

Եթէ անկարելի է բոլորը ոգեւորել քաղաքական միեւնոյն նախօսքով, դժուա՞ր է կապել գոնէ արհեստակցական — զինուորական գիտութեան ճակատին վրայ:

Կոչերն ու կնիքները բաւական չեն լրացնելու համար մեր հիմնական պակասը,— ուժ, կազմակերպութիւն եւ կարգապահութիւն:

Գոնէ այս հարցին մէջ ազատ ըլլայինք պզտիկ փառասիրութիւններէ եւ տեղական հայրենասիրութենէ, որ այնքան վարակած է Հայր. Միութիւնները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հիթլերականները կը շարունակեն շփոթել ՀԱՅՆ ՈՒ ՀՐԵԱՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պերլինէն կը գրեն մեզի.—

Հիթլէրական քանի մը թերթեր կը շարունակեն անդադար, երբեմն շատ խիստ յօդուածներ հրատարակել Հայերու մասին: Հիմնական պատճառը այն է որ, մեզ ցեղակից կը համարեն Հրեաներուն: Եւ որովհետեւ Հրեաներու հանդէպ իրենց բռնած դիրքը եւ քաղաքականութիւնը որոշ է եւ կտրուկ, ուստի եւ մենք յաճախ զոհ կը դառնանք թիւրիմացութեանց: Կ՚աշխատինք ի հարկէ, որչափ կարելի է ցրուել այդ նախապաշարումը, պաշտօնական հիմնարկութեանց եւ ծանօթ անհատներու միջոցաւ, յանուն Հայ-Գերման ընկերութեան: Այս նպատակով վերջերս տեսակցութիւններ տեղի ունեցան ծանօթ անձերու հետ: Անցեալ շաբթու Տօքթ. Ա. Աբեղեան այցելեց Ֆոն Լէէրսի, որ հեղինակութիւն մըն է օրուան իշխանութեան աչքին: Լէէրս վերջերս գրքոյկ մը գրած էր Հրեաներուն դէմ, Հայերն ալ խառնելով անոնց հետ: Այս առթիւ ըսեմ որ ամէն տեղ ալ միեւնոյն խօսքերը կը կրկնեն.— մէկ Յոյնը իր խորամանկութեամբ եւ նենգութեամբ երեք Հրեայ կ՚արժէ, մէկ Հայը՝ 7 Յոյն, որով Հայը 49 անգամ աւելի վտանգաւոր է քան Հրեան: Լեւանտէն վաճառականներու սարքած այս զարշելի առածը իմաստութեան աղբիւր է դարձեր բոլորին համար:

Տօքթ. Աբեղեանի լուսաբանութիւնները լսելէ յետոյ, Ֆոն Լէէրս անկեղծօրէն խոստովանած է իր սխալը եւ անծանօթութիւնը հայ ժողովուրդի մասին: Միեւնոյն ատեն խոստացած է ուղղել իր սխալը երկու նոր յօդուածներ գրելով:

Մինչեւ այսօր այստեղ ո եւ է Հայու վնաս մը հասցուցած չեն, եւ մեր հայրենակիցները բոլորն ալ իրենց գործով կը զբաղին: Շփոթութիւններ եւ թիւրիմացութիւններ միշտ կրնան ծագիլ, ինչպէս ուրիշ երկիրներու մէջ: Այս առթիւ, անհրաժեշտ է որ մեր թերթերը զգուշութեամբ քաղեն Գերմանիոյ վերաբերեալ տեղեկութիւնները, որոնք յաճախ սխալ են կամ չափազանցուած:

«Մենք մեր եղանք, դուք տանուտէր»

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ԴԱՌՆՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՀԱՅԵՐՈՒ, ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԵՒ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Սուրիոյ «Էլ Ասրֆէ» շաբաթաթերթին խմբագրապետը կը գրէ, վերի խորագրին տակ.

— « Օտարներ եղանք:

Օտարներ եղանք օտարներու հոսանքին առջեւ, որոնք խուժած են մեր հայրենիքէն ներս եւ կը սպառնան մեր գոյութեան եւ մեր կեանքին:

Օրէ օր մեր հայրենիքը կը լեցուի Հայերով, Քիւրտերով, Հրեաներով եւ Սիւրիաններով: Ամէն օր նոր մարդիկ եւ նոր դէմքեր, բոլորն ալ օտար, կը խափին մեր հայրենիքը իրենց վտարուած երկիրներէն, որովհետեւ միայն մեր հայրենիքին դուռները բաց կը գտնեն իրենց առջեւ:

Առ հասարակ մենք լայն հիւրասիրութեամբ կ՚ընդունինք հիւրերը. սակայն հիմա անոնք այնքան շատցած են որ, մեր առեւտրական հրապարակներն ու արհեստները գրաւած են: Միեւնոյն ատեն լեցուցին ու մեծամասնութիւն կազմեցին մեր մարդահամարի տետրակներուն մէջ: Նմանապէս մեր պետական ու հանրային հիմնարկութիւններու մէջ պաշտօններ առացան: Մեր երկիրը դարձաւ Բաբելոն մը:

Եւ այդ պատճառաւ տագնապը աւելի սաստիկ եղաւ: Հայերը մեզմէ առած դրամները կը պահեն իրենց գրպանը եւ շատ շատ իրարու հետ շրջանառութեան մէջ կը դնեն. ոչ մէկ Հայ տեղացիի մը հետ առուտուր կ՚ընէ: Նոյնը կ՚ընեն նաեւ Լեհերն ու Ռուսերը: Որով մեր երիտասարդութիւնն ու ժողովուրդը դրամ չի կրնար գտնել:

Հայերու, Քիւրտերու եւ Հրեաներու ներկայութիւնը ճիշդ է որ գիները աժանցուց. սակայն աղէտին բուն պատճառը արդէն ատկէ կը սկսի. որովհետեւ մեր աշխատաւոր դասակարգը այդ պատճառով կը ստիպուի կէս գնով աշխատիլ եւ նիւթական ծանր տագնապի ենթարկուիլ:

Մեղքը մարզպանութեան է. ան է որ Հայերու եւ Քիւրտերու առջեւ բացած է մեր դուռը եւ ով գիտէ, վաղը գուցէ բանայ նաեւ Հրեաներու առջեւ...»

⁂ Անցեալ շաբթու Պաղեստինէն Պէյրութ հասաւ Հռչակաւոր Րոշիլտի գործակատար Պ. Թրիկոն, որ պիտի շարունակէ բանակցիլ Լիբանանի կառավարութեան հետ, Սայտայի եւ Սուրի միջեւ, ծովեզերեայ ընդարձակ տարածութիւններ գնելու համար:

Վերջերս Սիոնական Հրեաները զանազան ուղղութիւններով բանակցութեան մէջ են Լիբանանի կառավարութեան եւ մարզպանութեան հետ, ընդարձակ հողեր գնելու համար: Կ՚երեւի կառավարութիւնը տրամադիր է Սուրի շրջաններու հողամասերը ծախելու:

Ըստ տեղական թերթերու հրատարակութեանց, Պ. Րոշիլտ հրեայ նոր գաղութներ կ՚ուզէ հաստատել Լիբանանի մէջ, իբրեւ շարունակութիւն Պաղեստինի հրէական գաղութներուն:

Նոր մտահոգութիւններ Ամերիկայի մէջ

ՆՈՐ ԵՒ ԾԱՆՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մ. Նահանգներու ճարտարագործական վերակազմութեան լիազօրը նոր ազդարարութիւն մը ուղղեց գործարանատէրերուն, շեշտելով կացութեան ծանրութիւնը: Այդ ազդարարութեամբ, լիազօրը կ՚ըսէ թէ բոլոր ճարտարագործութիւնները ծանր տագնապի մը պիտի մատնուին երկու — երեք ամիսէն, եթէ գործադրկութիւնը չնուազի եւ եթէ աշխատավարձերը չաւելնան համաձայն ապրուստի սղութեան.

« Գիներու այսօրուան յաւելումը այնքան արագ է եւ այնպիսի վերիվայրում կը պատճառէ որ, գնելու միջոցները բացարձակապէս անբաւական կը դառնան, ինչ որ անկարելի պիտի դարձնէ ճարտարագործական վերակազմութիւնը, եթէ շարունակենք 12 միլիոն գործազուրկ ունենալ: Երկրին ճակատագիրը ձեր ձեռքն է »:

Լիազօրը մօտերս նախագահ Րուզվէլթի պիտի ներկայացնէ ծրագիր մը, որով բոլոր ճարտարագործական հաստատութիւնները բռնիպապէս պարտաւոր պիտի ըլլան անմիջապէս գործազուրկ բանուորներ առնելու:

Հրեաներու միթինկի ցոյցը Լոնտոնի մէջ

Ինչպէս գրած էինք, յուլիս 20ին հսկայ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Լոնտոնի մէջ, բողոքելու համար գերմանական կառավարութեան խստութեանց դէմ: Ցուցարարներուն թիւը կը հասնէր 40—50,000ի: Առաջին անգամ էր որ Անգլիոյ Հրեաները այսքան բազմութեամբ կը համախմբուէին: Ցուցարարները խիտ շարժելով անցան Լոնտոնի փողոցներէն, ուղղուելով դէպի Հայտ Փարքի դարատանը: Թափօրին երկայնութիւնն էր երկու քիլոմեթր: Բազմութեան մէջ կը տեսնուէին պատկառելի նահապետներ, պատերազմի հաշմանդամներ, ամբողջ ընտանիքներ՝ դեռատի զաւակներով, ինչ որ բաւական ատեն խանգարեց երթեւեկը: Ցուցարարները խմբուած էին համաձայն իրենց արհեստներուն եւ իւրաքանչիւր խմբակցութեան առջեւէն կ՚երթային երիտասարդներ՝ խոշոր դրօշակներով որոնց վրայ գրուած էր.— « Անկցի՛ հաւատաքննութիւնը: Անտանելի է Գերմանիոյ մէջ եղած հալածանքը: Ձեռք չառնենք գերմանական ապրանքները » եւայլն: Երբ բազմութիւնը մօտեցաւ հաւաքավայրին, կազմակերպիչները տուին իրենց վերջին հրահանգները, շեշտելով.

— Մեր դատը արդար է, բայց զգուշացէք ո՛ր եւ է բռնութենէ. մանաւանդ ի գերեւ հանեցէք այն բոլոր ջանքերը որ կ՚ըլլան ձեզ ձեր ընկերներէն բաժնելու համար:

Հայտ Փարքի մէջ, յատկապէս շինուած բեմերու վրայ, բանախօսները պարզեցին գործուած անարդարութիւնները, ապաւինելով... քաղաքակիրթ մարդկութեան խիղճին:

Տոլարին անկումը եւ Անգլիոյ մտահոգութիւնը

Լոնտոնի մէջ խոր մտահոգութիւն կը պատճառէ տոլարին անկումը: Չորեքշաբթի օր մէկ ստեռլինը կ՚արժէր 4.86 տոլար, հինգշաբթի քիչ մը բարձրացաւ, հասնելով մինչեւ 4.70ի, բայց յետոյ նորէն ինկաւ: Այս ելեւէջները ծանրապէս կը վնասեն Անգլիոյ վաճառականութեան: Առ այժմ Բրիտանական դրամատունը ամուր կը պահէ ստեռլինը: Բայց, անսպառ չեն պաշտպանութեան միջոցները, եւ ընդհանուր տրամադրութիւն մը կայ ստեռլինն ալ ձգելու, իբրեւ հակազդեցութեան միջոց: Այս ուղղութեամբ մանաւորապէս կը ճնշեն Գանատա, Աւստրալիա եւ Հնդկաստան: Անգլիոյ արտածողներն ալ վախնալով ամերիկեան վաճառամարտէն, կ՚ուզեն որ կառավարութիւնը կարճ կապէ իր պահպանողական քաղաքականութիւնը եւ հետեւի Մ. Նահանգներու օրինակին: Միւս կողմէ, տրամադրութիւն կայ կայսերական ինքնավար դրամ մը հաստատելու:

Թուրք մարզիկներ Մոսկուայի մէջ

ԳԱՐԱԽԱՆԻ ՓԱՌԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

Պոլսէն Թուրք մարզիկներու խումբ մը գացած է Մոսկուա, շարք մը մրցումներ կատարելու համար: Առաջին մրցումը տեղի ունեցաւ յուլիս 15ին, Մոսկուայի մէջ: Խումբը մրցումներ պիտի կատարէ նաեւ Լենինկրատի, Խարքովի եւ Օտեսայի մէջ:

Թրքական խումբը ջերմ ընդունելութիւն գտաւ ամէն տեղ, Օտեսայէն մինչեւ Մոսկուա: Այս առթիւ արտաքին փոխ — գործավար Գարախան (հայ) հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— « Խորհրդային երիտասարդութիւնը Թուրք մարզական պատուիրակութեան հանդէպ կը ցուցնէ շահագրգռութիւն մը որուն իմաստը շատ լաւ կը հասկցուի: Այս շահագրգռութիւնը կ՚ապացուցանէ թէ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը արդիւնք չէ միայն դիւանագիտական գործունէութեան, այլ եւ երկու ազգերու սերտ գործակցութեան: Անցեալ տարի մենք ողջունեցինք Ըսմէթ փաշայի պատուիրակութիւնը: Այս ուղեւորութիւնը նոր ճամբայ մը բացաւ երկու երկիրներու գործակցութեան՝ ճարտարագործական գետնի վրայ: Գիտական եւ մշակութային գործակցութիւնը կարեւոր դեր մը կը խաղայ Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց մէջ: Մարզական շարժումն ալ առաջնակարգ դիրք մը կը գրաւէ այս գետնին վրայ: Խորհրդային մարզական երիտասարդութիւնը անտարակոյս այս անգամ ալ պիտի գիտնայ արժանի ձեւով դիմաւորել Թուրք հիւրերը »:

Գերմանիա եւ Վատիկան ստորագրեցին

Յուլիս 20ին, Հռոմի մէջ պաշտօնապէս ստորագրուեցաւ Գերմանիոյ եւ Վատիկանի միջեւ կնքուած պայմանագիրը (քոնքորտա): Գերմանիոյ լիազօրն էր փոխ — վարչապետ Ֆոն Փափէն, իսկ Վատիկանի ներկայացուցիչը՝ կարտինալ Փաչէլլի:

Ֆոն Փափէն շեշտելով այս համաձայնութեան կարեւորութիւնը, յայտարարեց թէ Վատիկան համոզուած է որ ան պիտի նպաստէ անաստուածութեան եւ համայնավարութեան դէմ մղուած պայքարին:

Պայմանագրին ստորագրութեան առթիւ, պապական պատուանշաններէն մեծ խաչը նուիրուեցաւ Ֆոն Փափէնի:

Հիթլեր-Հէնտըրսըն տեսակցութիւնը

Պ. Հէնտըրսըն, զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը, առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Հիթլէրի հետ, Միւնիխի մէջ: Խօսակցութեան կը մասնակցէր Գերմանիոյ արտաքին նախարարը: Տեսակցութենէն յետոյ, կարճ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ՚ըսէ թէ քննուեցան այն խնդիրները որ լուծում գտած չէին Պերլինի խօսակցութեանց մէջ:

Ինչպէս յայտնի է, Պ. Հէնտըրսըն օգտակար կը գտնէ տեսակցութիւն մը՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ վարչապետներուն միջեւ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ անհրաժեշտ է դիւանագիտական երկար աշխատանք՝ յաջողցնելու համար այս տեսակցութիւնը:

Ընկերվարական կուսակցութեան Վարիչ Մարմինը

ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ

Ընկերվարական կուսակցութեան Վարիչ Մարմինը առջի օր քննութեան առնելով անհնազանդ երեսփոխաններու խնդիրը, կարճ ազդարարութիւն մը հրատարակեց, որպէսզի զգուշանան խօսքը գործի վերածելէ: Ազդարարութիւնը կ՚ըսէ.

— « Կարգ մը երեսփոխաններ իրենց զիրենք կուսակցութեան կամքէն վեր դասելով, խմբագրած են յայտարարութիւն մը որ, եթէ անոր յաջորդեն ծանուցուած գործերը, զիրենք պիտի դնէ բացայայտ ապստամբութեան վիճակի մէջ՝ հանդէպ կուսակցութեան եւ պիտի ենթարկէ ազգային համագումարով նախատեսուած պատիժներու հարուածին: Վարիչ Մարմինը ունենալով գիտակցութիւնը իր պատասխանատուութեանց, կը խնդրէ բոլոր ընկերներէն վճռապէս համախմբուիլ իր շուրջը եւ դիւրացնել իր պաշտօնին կատարումը »:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

«ՀԱՐՑԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ Է, ՎՃԻՌՆ ԱԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՊԷՏՔ Է ԸԼԼԱՅ»

Նախ քան խորհրդարանական հաւաքուածի ղեկուցումը, սեղանի վրայ դրուած էին երկու նախնական առաջարկներ՝ մէկը Պրաքի, միւսը՝ Ռընոտէլի կողմէ։

Ջերմ ծափերու մէջ Պրաք բարձրացաւ ամպիոն եւ առաջարկեց իր «միութիւնը անխախտ պահելու բանաձեւը».

Ահա այդ բանաձեւը, իր էական մասերուն մէջ.— «Բոլոր շրջանները (դաշնակցութիւն), որ հաւաքուած են այս ազգային համագումարին մէջ, կը խոստանան ենթարկուիլ անկէ բխող վճիռներուն, համաձայն կուսակցութեան ներքին կանոնագրին, եւ ո՛ր եւ է պատճառով չեն բաժնուիր»։

Եւ Պրաք միաժամանակ աւելցուց, թէ «իբրեւ հին վեթերան մըն է որ կը խօսիմ եւ չեմ ուզեր տեսնել քանդուած մեր այնքան փայփայած միութիւնը, որուն համար տարիներշարունակ ամբողջ կորովով աշխատեր եմ։ Ի՞նչ է կարգապահութիւնը։ Կարգապահութիւնը, իրականօրէն, վերախորհրդուած երդում մըն է, որ մեզմէ իւրաքանչիւրը ըրած է երբ կը մտնէ մեր կուսակցութեան մէջ։ Եւ դիմելով ձեզ, կը խնդրեմ որ ի յառաջագունէ, դուք գաք եւ ըսէք թէ՝ ի՛նչ ալ ըլլայ այս ժողովին տալիք վճիռը, մենք միութեան հետ ենք եւ կ'ուզենք անպայման պահել զայն։ Եթէ ատիկա ըսէք, ես այլ եւս հեռացումի վտանգ մը չեմ տեսներ»։

Պրաքի սրտագին խօսքերը ընդունուեցան ջերմ ծափահարութիւններով, իբրեւ հին վաստակաւոր գործիչի մը, որ չէր ուզեր տեսնել իր գաղափարական շէնքին խորտակումը։ Պրաքի խօսքերը շատ կը յիշեցնէին Սամպան՝ Թուրի խորհրդաժողովի ատեն, երբ սրտառուչ յորդոր կը կարդար Քաշէնին, Ֆրոսարին (այժմ ընկեր) եւ ուրիշներու։

Պրաքէն յետոյ խօսք առաւ Ռընոտէլ եւ յայտարարեց, որ իրենք ալ ջերմ կուսակից են «միութեան փրկութեան», սակայն բաւական չէ միայն խօսքով նուիրագործել, այլ պէտք է գործնականօրէն ապացուցանել եւ իսկոյն կը կարդայ իր (Վառի շրջան) բանաձեւը.— «Միութեան փրկութեան եւ համերաշխ գործակցութեան համար Փարիզի համագումարը կ'որոշէ չեղեալ նկատել բոլոր այն որոշումները, որ պատրաստուած էին այս ժողովին առաջ։ Կ'առաջարկենք սակաւաթիւ յանձնախումբի մը յանձնել այդ որոշումները, ուր, անշուշտ, ներկայացուած ըլլան բոլոր հոսանքները, որպէս զի նոր բանաձեւ մը պատրաստուի եւ քուէարկութեան դրուի, ըլլայ այս ժողովին միջոցին, ըլլայ յառաջիկայ համագումարին եւ ըլլայ նոյն իսկ կուսակցութեան բոլոր անդամներու անհատական հարցումին առնելով։ Յանձնախումբը կը ջանայ համադրել բոլոր ձգտումները, մեթոտները եւ թաքթիքը՝ համաձայն արդի քաղաքական ծանր պայմաններուն»։

Այս բանաձեւի ընթերցումէն յետոյ, Ռընոտէլ դիմելով ժողովականներուն ըսաւ.—

«Ընկերներ, պլատոնական զգացումներով չէ որ միութիւնը կը փրկուի։ Խորհրդարանական մեծամասնութեան եւ կուսակցութեան մեծամասնութեան տարաձայնութիւնը շատ խորունկ քաղաքական արմատներ ունի, ճիշդ այնպէս ինչպէս 1919ին եւ 1920ին։ Ոչ բաղձանքներով եւ ոչ կարգապահական սովորական պատիժներով հարցը կը լուծուի։ Երեւոյթները ձեզի չեն հնազանդիր, գիտցէք որ մեր տագնապը զուգընթաց կ'ընթանայ դրամատիրական տագնապին հետ։ Դուք մեզմէ մի սպասէք քմահաճ բաժանում եւ ոչ ալ հեռացում։ Եթէ դուք կը գտնէք որ մեր տեղը ձեր քով չէ, պէտք է ըսէք մեզ։ Անոնք, որ դուք ալ թէ կ'որակէք, ձեզ կ'արժեն։ Անոնք ընկերվարութիւնը ձեզի չափ լաւ սերտած են։ Անոնք իրենց ամբողջ կեանքը տրամադրած են ընկերվարութեան։ Եւ թէ, նոյն իսկ, քաղաքական եւ անհատականբարոյական տեսակէտով աւելի բարձր են անոնցմէ որ զիրենք կը հարուածեն այսօր։ Եւ այս բոլորը կ'ըսեմ ձեզ, որպէսզի կուսակցութիւնը կասկած չունենայ մեր անկեղծութեան վրայ»։

Եւ ահա վիճաբանութիւնները սկսան տաքնալ։ Ռընոտէլը հազիւ իր ճառը վերջացուցած, բեմ ելաւ Վէնսան Օրիոլ եւ ըսաւ.— «Երկու առաջարկ կայ հոս, մէկը Պրաքի, միւսը Ռընոտէլի։ Ռընոտէլի բանաձեւը ունի իր պաշտպանելի կողմերը, ինչպէս քննական յանձնախումբի մը կազմութիւնը, բայց ինչ կը վերաբերի չեղեալ նկատելու «անցեալը», անընդունելի է. Թէ մէկ եւ թէ միւսը, եթէ կարգապահական ճիգ մը թափէք, ամէն ինչ կը հարթուի»։

Խօսք առաւ եւ Զիրոմսկին՝ ձախակողմեան մեծամասնութեան կուսակներէն մէկը եւ յայտարարեց. «Մենք ալ ջատագով ենք միութեան, սակայն մենք համոզուած ենք, որ այդ միութիւնը չի կրնար պահպանուիլ, եթէ մենք կուսակցութեան ուժն ու վեհապետական իրաւունքները չյարգենք։ Մենք չենք կրնար մոռնալ խորհրդարանական խմբակի յայտարարութիւնը, որ կ'ըսէր 79 հոգիի անունէն, իբրեւ սպառնալիք թէ «Պատիժ սահմանելու ամէն ցանկութիւն, համազօր է հեռացումի»։ Միայն այդ նախադասութիւնը, որ կ'ուզէր կուսակցութեան մեծամասնութիւնը ենթարկել փոքրամասնութեան, մենք չպիտի ընդունինք»։ Խօսեցաւ եւ Մառքէն՝ Պոտոյի երեսփոխանն ու քաղաքապետ եւ յուզիչ շեշտերով յայտարարեց թէ «Մեր կեանքը երեսուն տարիէ ի վեր խառնուած է կուսակցութեան կեանքին հետ։ Երբ դուք կը դնէք մեզ երկընտրանքի մը առջեւ,— պարտաւոր ինչ որ մենք կը նկատենք ճշմարիտ եւ ուղիղ, եւ կամ թողել մեր կապերը կուսակցութեան հետ, որուն կապուած ենք երկար տարիներէ ի վեր — դուք կը դնէք մեզ ողբերգական կացութեան մը առջեւ։ Քաջութիւնը՝ ընկերվարական ճշմարտութեանց եւ բանւոր դասակարգի շահերուն համապատասխան վճիռ մը տալն է»։

Խօսեցաւ եւ կուսակցութեան լիտըր Լէօն Պլում եւ նախագահութեան առաջարկ բերաւ Պրաքի բանաձեւին ի նպաստ։

Ժողովը անցաւ քուէարկութեան եւ Պրաքի բանաձեւը ընդունուեցաւ մեծամասնութեամբ։ Իսկ Ռընոտէլի բանաձեւին դէմ քուէարկեցին 2556, ձեռնպահ՝ 692, թեր՝ 815 հոգի։

Ռընոտէլի այս առաջին պարտութենէն յետոյ, շատեր կարծեցին որ այլ եւս անոնց մնալը աւելորդ է եւ պէտք է պատրաստուին ժողովը ձգելու։ Սակայն այդպէս չեղաւ։ Անոնք մնացին մինչեւ վերջ եւ մաքառեցան։

Ապա, խօսք տրուեցաւ խորհրդարանական հաւաքուածի ղեկուցաբեր Մարսէլ Տէային, որ գիտէ ու տաղանդաւոր, երիտասարդ հռետոր մըն է եւ կուսակցութեան ապագայ ղեկավար ըլլալու միանգամայն անմրցակից մէկը։

Տէան իր ղեկուցումը բաժնած էր երեք մասի։ Առաջին մասին մէջ ան քննութեան առաւ նիւթացոյցի քուէարկութեան խնդիրը եւ ըսաւ.—«Խորհրդարանական խմբակը եթէ չքուէարկէր նիւթացոյցը եւ կառավարութիւնը տապալուէր, արդի մեծամասնութիւնը պիտի փոխարինուէր ուրիշ մեծամասնութեամբ մը եւ ընկերվարական հաւաքուածը պիտի մտնէր ընդդիմադիրի դիրքին մէջ, հակառակ Ավինեօնի որոշման։ Խորհրդարանական հաւաքուածի մեծամասնութեան կամքը, պէտք է ըլլայ կամքը նաեւ ամբողջ խորհրդարանական հաւաքուածին»։ Երկրորդ մասին մէջ Տէա ներկայացուց ընկերվարական երեսփոխաններու վարած քաղաքականութեան շնորհիւ ստացուած արդիւնքները, որոնք հաւանաբար շատ աւելի պիտի ըլլային, եթէ չարքերու կողմէ թերագնահատուելու երկիւղը չըլլար։ Թուեց այդ արդիւնքներէն մէկ քանիները միայն, օրինակ՝ հանրային ապահովութեան օրէնքի պահպանումը, անգործներու օժանդակութեան հարցը, առեւտրական պայմանագրութեան վերաքննութիւնը, այրիներու եւ գիւղացիներու ի նպաստ քուէարկուած օրէնքները, եւն.։ Եւ յարեց.

— «Ո՛վ հարկէ, մենք յեղափոխութիւն չըրինք, բայց դուք ալ չպահանջեցիք որ խորհրդարանական հաւաքուածը յեղափոխութիւն ընէր»։

Իսկ ղեկուցման երրորդ մասին մէջ, Տէա քննութեան առաւ զուտ քաղաքական հարցերը։ Կարելի չէ, ըսաւ, ընկերվարական տագնապը լուծել կարգապահական կանոններով եւ կասեցումով։ Ավինեօնի համագումարի առաջարկները բազմազան մեկնութեանց կրնան ենթարկուիլ, չըսելու համար հակասական մեկնութեանց։ Մենք անվերջ չենք կրնար ընդդիմադիրի դիրքին մէջ մնալ, առանց մնալ ուժելու։ Դուք ալ, եթէ քննէք, համաձայն չէք ձեզի հետ։ Մեզի պէտք է որոշակի ըսէք, թէ խորհրդարանական հաւաքուածը ի՛նչ քաղաքականութեան պիտի հետեւի, Ավինեօնի գծած քաղաքականութեա՞ն, թէ մեւթ յենարան ծառայելու քաղաքականութեան։ Ընկերնիլ ու մեծամասնութիւնը որ ձեր ետեւ կեցած է, հակամէտ է ընդդիմադիրի դիրքին մէջ դնել մեզ։ Ապա, այն ատեն պէտք է բացորոշ կերպով ըսէք եւ կշռէք անկէ բխող հետեւանքները։

Հարցը քաղաքական է։ Ձեր վճիռն ու վճիռն ալ պէտք է ըլլան քաղաքական»։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մարսէյլի Յուլիսեան առաւօտը կրնայ մեզի տալ բոլոր հրապոյրները Հայաստանեան բնութեան։

Կանաչին ամէնէն ընտիր գոյները, պայծառ արեւի շողերուն տակ պսպղացող, գաւաթը՝ իրենց զգլխիչ գեղեցկութիւններով, բարեխառնութեան հրաշալիքները իրենց անանուն գրաւչութեամբ, յաճախ կը հարկադրեն բաղդատել երկու վայրերը։

Բարակ հով մը, որ ծովէն կը ծնի եւ աջակողմեան անտառներու կանանչներն ու տերեւները շոյելով կը նուագէ ու կը մեռնի, շղարշով մը կը վարագուրէ մեր նայուածքները։ Լուռ ենք բոլորս։ Կը քալենք գլխիկոր առանց իրար նայելու։ Շաստուոր ենք։ Տխուր ու սրտակեղեք վերյիշում մեր հայրենի բնապատկերներէն, անանուն Աստծու մը հրամանով թեւ առած, եկած են ու կողպէք դրած մեր, մեծերուս լեզուներուն։ Լուռ մեզի կը նային հայ պզտիկները զարմացած։

Բնիկները մեզ կը դիտեն հարցական ակնարկներ փոխանակելով։

Ու կը քալենք, փոքրիկ բարձունքէն ի վար

— Ո՞ւր է, եռագոյն չկայ, ինչո՞ւ չեն կախեր կը հարցնէ ծերուկ Խարբերդցի մը իր Սեբաստացի դրացիին։

Բոլոր գլուխները կը բարձրանան ու բոլոր յուշերն ու մտածումները բարակ ապակիէ շիշի մը պէս կոտր — կոտր կ'ըլլան, կը փշրուին, եւ այդ բոլորի փոխարէն մեր դիմաց կը ցցուի, կարծր ու հաստ կոճղի մը նման, որձաքանապետը իր մշտածիծաղ կնոջ հետ։

Հայ գաղթականը շատ սիրտեր է ուրախացուցեր իր տառապագին աշխատանքով վաստկած լումաներովը, ու այս գոյգն ալ անոնցմէ է, որոնք առիթ ունեցած են օգտուելու մեզմէ ու ճանչցած են Տարօն ու Սասնոյ ծորի Սեբաստիոյ, Խարբերդի եւ ուրիշ մեր միութիւնները։

Գիտեն թէ ո՛ր միութեան հանդէսը բազմամարդ կ'ըլլայ եւ իրենց համար հասութաբեր։ Մասնաւորաբար գոհ են Տարօնցիներէն։ «Մեծ միութիւն է, շատ գարեջուր կը ծախենք», կ'ըսէին որձաքանի այս թագաւորն ու թագուհին։

Պարտէզը կիսով չափ լեցուած է արդէն ու ինքնինքս Ս. Կարապետի, Վարագի կամ ուրիշ վանքերու պարտէզներուն մէջ կը զգամ։

Ժիր տանտիկինները հայրենի ուխտագնացութեան վայելչ ու պաշտօնական կերակուրներու պատրաստութեամբ զբաղած են, Աստուծոյ բարիքը հայ սեղանին յատուկ առատութեամբ պար կուգայ սեղաններու վրայ։

Մամիկները հոս, չերփիններու տերեւակալութենէն զուրկ, օճախներու մէջ ճթճթացող չոր շիւղերուն բոցերուն ու պալա՛ն — պալա՛ն բարձրացող ծուխերուն կարօտ, կը խօսին։

Հայ մանուկներ, պանդուխտներու ճնշող մթնոլորտէն ու պանդխտականներու սպառնալիքէն ազատ, կը վազվզեն, կը ճչան, կը թաւալին։

Հասարակութիւնը, հանդիսականներու բազմութիւնը ծաղկեփունջ մըն է արդարեւ։ Մեր հայրենի բոլոր շրջաններէն հաւաքուած Հայերու, հայ բարքերու, սովորոյթներու, գաւառաբարբառներու հայ ծաղկեփունջ մը՝ Ֆրանսական տարազով զգեստաւորուած։

X

Հանդիսավայրն էր Սէնթ — Անտրէի պարտէզը։

(Յուլիս 9 կիրակի, կէսօրէ ետք)։ Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան բացաւ հանդէսը, հրաւիրելով խումբը «Մեր Հայրենիքը» երգելու, որմէ անմիջապէս ետք նոյնպէս յոտնկայս ունկնդրուեցաւ «Մարսէյէզը»։

Հանդէսի Ա. բաժինը յատկացուած էր գայլուկներուն եւ թեւիկներուն, որոնց երեւումը բուռն խանդավառութիւն պատճառեց ներկաներուն։ Քառասունէ աւելի այդ փոքրիկները հագուած էին միօրինակ, եւ օրինակելի ըլլալու չափ վայելուչ էին։

Իրենց շարժումները կիրթ էին, ախորժելի, արտայայտութիւնները համարձակ, ձայները հնչեղ։ Թէ արտասանութիւնները եւ թէ երգերը (մանկական, սկաուտական) կ'արտայայտէին առանձին ընդունակութիւններ եւ կը յայտնաբերէին լուրջ ու կանոնաւոր աշխատանք մը, որ չէ գլացուած այդ պզտիկներուն, իրենց մեծերուն կողմէ։

Ուշագրաւ էր հինգ տարեկան տղու մը, երգչախումբին չափ տալու պարագան եւ վեց տարեկան աղջկան մը երգ (սօլօն) որ խորապէս ազդեց բոլորին վրայ։

Առաջին բաժնի վերջաւորութեան, նոյն խումբէն բեմի վրայ մնացին 5—6 տարեկան փոքրիկներէն տասներկու հոգի, որոնք մեծ յաջողութեամբ կատարուած ծնծղայի մարզանքով զարմանք պատճառեցին բացի հանդիսականներէ նաեւ քովիկի պարտէզներէն դիտող տեղացիներու եւ քանի մը սկաուտ խմբապետուհիներուն եւ մարզիկներուն։

Այս ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ տիկին Վ. Ծաղպալեանը, որուն բեմախօսական կարողութիւնը ախորժարար անակնկալ մը եղաւ բոլորիս համար։

Տիկինը իր խնամուած բանախօսութեամբ երեւան հանեց դաստիարակութեան ու կրթութեան դերը եւ առանձնապէս ու մասնաւորաբար գնահատելով սկաուտական շարժումը, խիստ յուզիչ եւ ոգեւորիչ յորդորներով սրտագնեց ու քաջալերեց Մարսէյլի արենուշներու մտադարձ ղեկավարները եւ մասնաւորաբար Օր. Մարտիրոսեանը։

Բանախօսութեան ընթացքին թէ սկաուտները եւ թէ դպրոցական պզտիկները խռնուած էին բեմին առջեւ եւ լուռ ու կարգապահ մտիկ կ'ընէին։ Մինչ մեծերը պէտք եղածէն պակաս կարգապահ էին ու խումբ մ'ալ Հայկ Հերոսութիւն համարած էին «թաւլու» խաղալ։

Երկրորդ բաժինը բացուեցաւ «Մասիսի ճակտէն» քայլերգով, որուն հետեւեցան հայ ազգային, ժողովրդական, սկաուտական, ինչպէս նաեւ Ֆրանսերէն եւ ռուսերէն պատշաճ երգեր եւ արտասանութիւններ, մենարգներ, մենախօսութիւն եւն.։

Այս բաժնի կէսին բեմ հրաւիրուեցաւ Մարսէյլի (ֆրանսական) սկաուտներու ներկայացուցիչներէն Mlle Lily Bayard որ լաւագոյն ու անկեղծ բարեկամուհիներէն է Մարսէյլի արենուշներու։ Օր. Լիլի նոյնպէս բացատրեց սկաուտական շարժումի շրջանները, անոր ծնունդն ու զարգացումը, եւ ուրախութիւն յայտնեց որ Մարսէյլի Հայերու մէջ այսպիսի շարժում մը ստեղծուած է։ Յայտնեց իրենց լաւագոյն տպաւորութիւնները արենուշներէն։

— «Մենք հայ ըսելով կը հասկնայինք բոլորովին տարբեր ազգ մը, ձեր արենուշները մեզի աչք ու յարգանք պարտադրեցին դէպի ձեր ազգը։ Այդ փոքրիկ աղջիկներու քով նկատեցինք լրջութիւն, կարգապահութիւն։ Անոնց սէր ու կրակոտ աչքերը լաւ յորսերու ներշնչարաններ եղան մեզի, մենք սիրեցինք, շատ սիրեցինք ձեր արենուշները։ Եթէ մեր խմբապետուհիները այսօր անխուսափելի ժողով չունենային, մենք բոլորս միասին պիտի գայինք ձեզ շնորհաւորելու։ Բայց ուրախ եմ որ ասկէ ետք աւելի շատ պատեհութիւններ պիտի ունենանք զանոնք տեսնելու։ Ձեր այս հանդէսը եզակի է, կը հիանամ անոնց աշխատանքին։ Դիւրին չէ այսքան պզտիկներ այսպէս լաւ պատրաստել, մարզել։ Կը խոստովանիմ որ հիանալի է։ Զմոռնամ ըսել որ այս աղջիկներու միջոցով մենք ճանչցանք ձեր դրօշակը, եւ ուրախ ենք որ ձեր պզտիկները շատ կը սիրեն իրենց դրօշակը։

Մենք հպարտ քոյրեր ենք բոլոր հայ արենուշներուն։ Միշտ պատրաստ ենք ...

Կը ճանչնամ իրենց խմբապետուհին որ հակառակ իր փոքր տարիքին, շատ մեծ ու պատասխանատու դեր մը կը վարէ մեծ յաջողութեամբ»։

Օրիորդ Լիլիի խօսքն ալ վերջացաւ բուռն ծափերու մէջ։

Արենուշ Մ. Չաքալօղեանը գեղեցկօրէն պարեց «Շամիլի աղօթքը» պարմանք պատճառելով բոլոր հանդիսականներուն եւ նոյն իսկ ծնողքին.

Վերջին բանախօսն էր Պ. Ազգին, որ նոյնպէս շեշտեց սկաուտիզմի դերն ու արժէքները ու կարգ մը թելադրանքներէ վերջ, յորդորեց ամէն կերպ յենուիլ այդ փրկարար գործին, վստահ ըլլալով որ մատաղ սերունդի պահպանութեան գլխաւոր եւ զօրաւոր միջոցներէն մէկն ալ սկաուտիզմն է։

Աճուրդի դրուեցաւ Անդրանիկի մեծադիր նկար մը, որ 192 ֆրանք ապահովեց։

Զ. Ո. Միութեան «Վահագնեան» նուագախումբը մէջ ընդ մէջ նուագեց հայրենիքի եղանակներ, աւելցնելով հանդէսին փայլը։

Հայ արենուշ Մարսէյլի մասնաճիւղի արենիկէն խումբ մը կ'օժանդակէր նախաձեռնողներուն, իսկ Պ. Երուանդը (փոխ խմբապետ) իր անդադրական խիստ շնորհալի փորձերով հիացուց հայ եւ օտար բազմաթիւ հանդիսականները եւ շրջակայքներէն հաւաքուած օտարները։

Երրորդ բաժինը Հայոց աշխարհի հինաւուրց «Համբարձման վիճակի» արարողութիւնն էր։

Եկան խումբ խումբ աղջիկները գեղջկական, հայկական տարազներով եւ բերին վիճակի հարսնուկը, սափորն ուսին։

Ու այս ատենն էր ահա որ աչքերը թրջեցան, պահ մը բոլոր զուարթութիւնը սառեցաւ եւ ամէն մարդ ակնթարթի մը մէջ, սուրաց ինկաւ իր հայրենի բնագաւառը

Բոլորը (ինչպէս շատերը կը խօսէին) բեմի ճակատի պաստառին վրայ նկարուածի մը պէս կը տեսնէին իրենց հայրենի լեռն ու ձորը, զմրուխտ դաշտերը կանաչ, գուլալ աղբիւրները յստակ, հօտերը բառաչող ու չէն շող երգիչները հարազատ։ Հառաչանքները թեւ առած թռան սիրտէ սիրտ, հոգիէ հոգի, ու կարօտը մոխրացած հայրենիքի՝ անգամ մըն ալ խոցեց սիրտերը վշտառոյժ ու կարօտ եւ հոգիները հայրենաբաղձ։

Մինչ աղջիկները կ'երգէին.—
Համբարձում եայլա,
Եայլա ջան եայլա։
Կը փոխէին երգն ու եղանակը.—
Արեւ թրվըռով եյաւ։
Ալագեազ սարն ամպել ա։
Հօ՜յ, Նազան եմ...
Նարից Ցոր մածուն բերեմ։
Կարապ բերդը փլել ա։
Հօ՜յ, Հեյլոնէ, եեյլոնէ եարը։
Սոնա եար։
Անձրեւն եկաւ։

Ե՞րգ, որքան կ'ուզէք, ժողովրդական, ազգային, մանկական, սկաուտական։ Արտասանութի՞ւն, նոյնպէս։ Կամ հայկական պա՞ր, սկաուտական պա՞ր, նոյնպէս հարուստ էին ու պատուաբեր։

Մարսէյլի Հայերու ամէնէն գեղեցիկ եռագոյնը առաւօտէն մինչեւ արեւմուտ ծածանեցաւ բեմին վրայ, իր շուքին տակ ծուարելով մեծանուն հերոս Անդրանիկի պատկերին վրայ, անոր գամելով նոր սերունդին սիրտերը անքիծ ու հայրենանուէր։

Այս հանդէսի մէջ խիստ ուշագրաւ երեւոյթ մը շատերու ուշադրութեան արժանացաւ։

Մարսէյլի Զ. Ո. Մ., Մարսէյլի հայ արիներ, Արենուշներ եւ պուլվար Օտտոյի գայլուկաշեր, չորս տարբեր միութիւններ, չորսն ալ դեռատի երկսեռ անդամներէ բաղկացած, կեցած էին քով քովի զալ հանրային ձեռնարկ մը գլուխ հանելու համար, առաջինութիւն մը՝ որմէ զուրկ են դժբախտաբար արտասահմանի մեր մեծերը, «ղեկավար» անունը բռնադրաւած մարդիկ ու հաստատութիւններ։

Ապրի՛ն արենուշները։

ՄԱՐԱՋ

ԿԵՍԱՐԻԱ-ՈՒԼՈՒՔԸՇԼԱ ԳԻԾԸ

Կեսարիա — Ուլուքըշլա երկաթուղին իրարու պիտի միացնէ Սեւ ծովի (Սամսոն) ու Միջերկրականը (Մերսին) ամենակարճ ճամբով։ Այս գիծը պիտի աւարտի օգոստոսին։ Բացումը պիտի կատարուի հանրապետութեան տարեդարձի օրը։ Գիծը կը սկսի Գոնիա — Ատանա ճամբուն վրայ Քարդէլ կայարանէն եւ ինկիւրէ — Կեսարիոյ գծին հետ կը միանայ Պողազքէօփրիւ կայարանը։ Գծին վրայ 10 կայարաններ կան։ Այնպէս կուսակալանիստ Նիյտէ, գաւառակի կեդրոն Փօս եւ Ինճէսու, Տէվէլի Գարահիսար եւն.։ Կան 10 երկաթէ կամուրջներ։ Գիծը 170 քիլոմեթր է։ Իսկ մեծ կամուրջներու շինութիւնը շատ երկար պիտի տեւէ, որով առժամեայ կամուրջներով պիտի բանի գիծը։

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ԵՏՔԸ

Անցեալ շաբթու, «Յառաջ»ի խմ դրատան մէջ հանդիպեցայ Մու եան վարժարանի կորովի վար րէն Հ. Ս. Տէր Մովսէսեանին.

Ինչպէս միշտ այս անգամ ալ գաւառ իր դպրոցով, ան մասն ոգեւորութեամբ կը խօսէր իր կերտներու յառաջդիմութեան «Հայ տղուն սորվելու անօրինակ գունակութիւնը զարմացուցեր է հետ նաեւ բոլոր օտար լեզուներ մասնագիտութեանց ուսուցիչներ կ'ըսէր եւ կը կրկնէր ան, չմոռ յիշել նաեւ բազմաթիւ ներքին շնորհները։

Հին ցաւ մըն է այս վերջին ւակաւորէն կապուած հայ դպր կան դաստութեան հետ։ Ցաւ մ կայն, որ հակառակ իր ցաւ ութեանը, չի կրնար ընկճել գան, հայ մտքի ճառագելու անօր ընդունակութիւնը»։

Աստր կենդանի փաստը ինք Հ. Սահակը, վարժարանի կերտներուն յառաջդիմութեան

Այս համոզումը ալ աւելի ցնելու համար, կ'որոշեմ անգամ այցելել Սէվրի Մուրատեան վար րանը, իր տարեկան մրցանակ խութեան հանդէսին առթիւ։

Փակագիծ մը այս առթիւ։

Կրթական հիմնարկութեան մ գէպ բնական զգացումով չէ որ ոգեւորուեր եմ Սէվրի վար նով։ Հոն այդ հայկական բոյնին եւ տեսայ նաեւ ազգային — քաղ կան գիտակցութեան յաղթա հայ նուիրականութիւններու պանման կամքը, ասկէ մօտ տարի առաջ։

Ճիշդ այս օրերուն նման, յաճախ անճոռնի բանաձեւ մը կը ուէր գաղթահայ մամուլի Մասնաւորաբար Փարիզահայ թերն էին, որ կը փորձէին ձեւ վճռ, պարզ եւ յստակ առաջ թիւններով։

«Դրօշամարտի» շուրջ էին այդ նավէճները։ Այն տարբերութեամբ այն, որ այդ ատեն, դրօշակի գո ծութեան ջատագովներու շարք մէջ կային նաեւ ոչ — դաշնակցա ներ ալ։

Մասնաւորաբար «Le Foyer» մէկէ աւելի լուրջ յօդուածներ հեթեթութիւն եւ խմատակութ նկատէր հայկական եռագոյնի գո ծութեան դէմ եղած բոլոր աստ խի նները

Այն ատեն, եթէ չեմ սխալիր, շաւարտի անմիջական Սէվրի Մուրատեան վարժարանի տրփական բացման առթիւ Հայ լաւագոյնի անտեսումն էր, որ վարժանուեցաւ հանդիսաւոր մը։

Հակառակ եղած բոլոր քննադ ճիւններուն, Մխիթարեան մեր զապեանները տէր կեցան հայ հայ եռագոյնին։ Կուսակցական քաղաքական հոսանքներու թիւնը, անոնք չփութացին որթական հաստատութենէն յայտարարելով ի լուր Հայութ րենց անխառն կամքը պահե պահպանելու ազգային նուիրակա թիւնները, իբրեւ բնական երա հայ նոր սերունդի առողջ դաստ կութեան։

Երկու տարի առաջ հայկական դոյնին դրօշակի հակառակորդ դէմ Մուրատեան վարժարանի վարութեան այս կորովի կեցուա կրկնապատ կեց իմ պզպզումներ հաստատութեան հանդէպ։ Տար մրցանակաբաշխութեան հանդէսը ւայն պատեհութիւնն էր, անգամ մը եւս տեսնելու ազատ կան մտքի սրբազան խոր դաշնակին հետ, հայ նոր սերու վերելքը.

X

Երա՞զ թէ իրականութիւն։

Ջղային տագնապով մը կը բանամ Մուրատեան վարժար պարտէզն ի վեր։ Կ'ուզեմ թեամբ հասնիլ հոն, ուր ասկէ տարի առաջ, ֆրանսական դրօշ քին կը ծածանէր հայ ժողովրդ բեհեզազանգ եռագոյնը։

Կ'ուզեմ հասնիլ հոն, փառ համար մշուշը, որ ծածկած էր զութիւնս, նախադուռը մուտքէ

Եւ հոն եմ արդարեւ, դպրոցի ձրադիր պատուհանին տակը։ Կը չորս դիս, վեր եւ վար, համար թէ իսկապէ՞ս անհետացա հալածական եռագոյնը.

Կը վկայեմ ... Հայկական վար առնուած է Մուրատեան վար րանէն։ Եւ ես անոր կեցած

աշխարհաքար գրքի հեղինակին.

Դէպի Ալագեազ

Հայաստանի պրոլետար զբօսաշրջիկներու սպասարկութեան ընկերութիւնը յուլիս 11ին կազմակերպեց առաջին արշաւ մը դէպի Ալագեազի գագաթը. Կը մասնակցէին 12 զբօսաշրջիկներ: Արշաւին նպատակն է որոշել ամենակարճ եւ յարմար ճամբան, բարձրանալու համար լերան գագաթը: Նոյն ատեն՝ յեռնահետախուզական աշխատանքներ.

Հացի գողեր

Ձեկան Երեւանի մէջ ձերբակալեց խումբ մը կեղծարարներ, հօթը հոգի, որոնք հացի կեղծ քարթեր կը պատրաստէին եւ սուղ գինով կը ծախէին քաղաքացիներուն: Մինչեւ այժմ պատրաստուած էին քանի մը հարիւր քարթեր, եւ ապրիլ, մայիս ամիսներուն՝ այս քարթերով հաց ստացուած է թիւ 16, 22, 23, 46, 52, 82 հացավաճառի խանութներէն:

Ձերբակալուածներէն երեք հոգի խոստովանած են իրենց յանցանքը եւ յայտնած թէ որոշեր էին այդ քարթերուն թիւը հասցնել մինչեւ 1000: Իրենց մօտ գտնուեցան տառեր, ներկեր, գլիշէներ, տպագրական պարագաներ: Բոլորը յանձնուած են դատի:

Ողիմպիական

Հայաստանի մէջ կ'րսուի սպարտակիադա:

Մարզական Հայաստանեան ողիմպիականը տեղի պիտի ունենայ օգոստոսին: Եւ այժմէն սկսած են քաղաքային, շրջանային, միջգործարանային ողիմպիականներ կատարել: Տեղական ողիմպիականներ պիտի կատարուին Ալլահվերդիի, Ղարաքիլիսայի, Երեւանի, Ղափանի, Լէնինականի մէջ:

Հրահանգ տրուած է մարզական բոլոր կազմակերպութիւններուն հայթայթել թէքնիք անհրաժեշտութիւնները:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Յունիսի վերջերը, Լէնինականի մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի բժիշկներու համագումարը: Բժշկագիտական ցիկլոյցներու կարգին, լսուեցաւ նաեւ զեկոյց մը Լէնինականի հիւսուածեղէնի գործարանի առողջապահական վիճակին մասին: Օրակարգի մէջ կային զեկոյցներ հիւսուածեղէնի արդիւնաբերութեան մէջ աշխատող բանուորներու արհեստային հիւանդութիւններու մասին:

Առաջին նիստին բժիշկ Մելիք-Փարամեան զեկոյց մը կարդաց «առողջապահական կէտերի պահպանումը, նրանց աշխատանքը եւ տեղն առողջապահութեան սիստէմում» նիւթին շուրջ:

Նիստ մը եւս գումարուեցաւ հիւսուածեղէնի գործարանին մէջ, բանուորներու մասնակցութեամբ:

Համագումարին կը մասնակցէին նաեւ առողջապահական գործավար Ղեւոնդեան եւ իր գործակիցները:

Նոր ելեկտրաքարշեր

Վերջերս Երեւանի ելեկտրակայքի ընկերութիւնը Մոսկուայէն ստացաւ վեց նոր մեքենաշարժեր, որոնք պիտի ամրացուին երեք ելեկտրաքարշ կառաքերու վրայ: Ասոր համար հեռագրուեցաւ Մոսկուայի Միտիշչինի գործարանին, որ մեքենագէտ մը ղրկէ Երեւան. Այս ամսուն կը սպասուին 3 ելեկտրաքարշ կառքեր ալ:

Այսպիսով Երեւանի հանրակառքի վարչութիւնը կ'ունենայ 10 ելեկտրաքարշ եւ 8 կցորդ կառքեր:

Կը սպասուին նաեւ 110 երկաթէ սիւներ, փոխարինելու համար փայտէ սիւները:

Ներկայիս կը բանին 4 ելեկտրաքարշ կառքեր 7 կցորդ կառքերով, որոնց օրական մուտքը կը հասնի 6200—6500 րուբլի:

Վարչութիւնը կ'աշխատի նաեւ արագօրէն աւարտել հանրակառքի արհեստանոցներու շինութիւնը: Այս արհեստանոցներուն մէջ պիտի կատարուին անհրաժեշտ տեսնուած նորոգութիւնները:

Մանր լուրեր

✱ Հայաստանի բազմարուեստեան կաճառի գործարանական տարրաբանութեան դասախօս փրոֆ. Ղամբարեան յաջողեցաւ պատրաստել բաղադրական ձգախէժի առաջին նմոյշը:

✱ Մոսկուայի Շաքար–Ճակնդեղ ընկերութեան յանձնաժողովը Լէնինականի մէջ աւարտեց շաքարի գործարանին կառուցման վայրը ճշդելու աշխատանքները: Գործարանը պիտի հիմնուի կիսաւարտ սպանդանոցին դիմաց: Գալ տարի կը սկսուի գործարանի շէնքին, մթերանոցներուն, կառատուններուն շինութիւնը: Նոյն ատեն պիտի շինուին 150 բնակարաններ: Գործարանը պիտի սկսի բանիլ 1935ին

ԿՐԱՔԱՐ կը գտնուի Դիլիջանի շրջան՝ Ջարխիջի, Ջաջուռ կայարանին շրջակայքը

ԼՕՌԱՔԱՐ (diatomite) կը գտնուի Կոտայքի շրջանը Նուռնուս, Թէջրաբակ, Վեդիի շրջանը Դիւլասար, Դարալագեազի շրջանը Գնդեվազ, Լէնինականի շրջանը Մեծ Քեաթանակ գիւղերուն մէջ: Լօռաքարը կ'օգտագործուի շաքարի արդիւնաբերութեան մէջ, ինչպէս նաեւ քիմիական եւ շինարարական նիւթ է:

ՄԱՐՄԱՐ կը գտնուի Աղհամզալուի, Ալլահվերդի, Մեխմանդարի, Ագվերանի, Բժնիի, Արդաքեանդի, Դալլարի մէջ: Մարմարը կ'օգտագործուի ելեկտրական տախտակներու պատրաստութեան եւ այլ շինութեան մէջ:

ԲՈՒՆ ՓԱՔԱՐ (tuf) կը գտնուի Ստեփանաւանի շրջանը: Ստեփանաւանի փխրաքար զանազան գոյներ ունի, թեթեւ է եւ գեղեցիկ, դիւրին կը յղկուի, բարակ տախտակներ կը շինուի: Փխրաքար պիտի հետազօտուի նաեւ Երեւանի եւ Լէնինականի շրջակայքը

Ասկից զատ, Աշտարակի, Փարաքարի, Թոխմախանգեօլի մէջ հետախուզութիւն կը կատարուի, երեւան հանելու համար օբսալիցիոն նիւթեր, որոնք կ'օգտագործուին նաւթային արդիւնաբերութեան մէջ:

Իսկ Իջեւանի, Աչաջուրի, Ուզունթալայի մէջ եւ Աղստաֆա–Երեւան ճամբին վրայ կը գտնուին կրաքարի այնպիսի տեսակներ, որոնք զանազան գոյներ ունին, կարծր են եւ գեղեցիկ, կը յղկուին եւ տախտակի պէս կը տաշուին:

✱ Կարճեւանի ջրանցքին փլած մասերը վերանորոգուեցան եւ ջրանցքը մաքրուեցաւ բոլորովին: Ջուրը յունիս 18ին Բուղաքարէն սկսաւ հոսիլ:

✱ «Դատախազական» պայքարի հրատարակութեամբ լոյս տեսաւ Խ. Աբովեանի Պարոյ վախտի խաղալիքը Վ. Վահանեանի ընդարձակ վերջաբանով եւ մեկնութիւններով:

✱ Երեւանի բանուորական թատրոնը կը պատրաստուի բեմադրել Կերշոնի Դատ Նոր խաղը, Քալանթարի հսկողութեամբ,— գեղարուեստական ձեւաւորումը կատարած է Ա. Սարգիսեան.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մանկական հանդէս

ՄԱՐՍԷՅԼ, (14 յուլիս).— Սէնթ-Անթուանի Ալաշկէկցի հայրենակիցներու թաղին ազգ. Մամիկոնեան երկսեռ վարժարանի մանկապարտէզ նախակրթարանի ամավերջի մրցանակաբաշխութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի կէս օրէ վերջ Սալոն Շափի սրահին մէջ: Կրթասէր հասարակութիւնը եւ ծնողքները ժամ առաջ փութացած էին սրահ: Դպրոցի երկսեռ աշակերտութիւնը ճերմակ համազգեստ հագած դաշնակի ընկերակցութեամբ ներդաշնակ կերպով երգեց «Բամ Փորոտանը զոր հանդիսականները յոտնկայս ունկնդրեցին:

Այնուհետեւ մանկապարտէզի փոքրիկներու կողմէ խմբական երգեր եւ արտասանութիւններ եղան: Հանդէսին առաջին մասին իրենց մասնակցութիւնը բերին մանկապարտէզի երկսեռ սաները, որոնք բոլորն ալ անխտիր շատ յաջող էին: Տիկին Նալբանդեան տղայոց կարգութեան համեմատ բաշխած էր դերերը: Հանդէսի Բ. մասը կըկազմէին մանկականկատակախաղեր եւ թատերախաղերը: «Բերնէ բերան»ին մէջ աչքի կը զարնէին Սարգիս Էլմասեան, Մկրտիչ Մուրատեան Մուրատ Էլմասեան, Յակոբ Նէմչէհիրլեան եւ այլոցխաղարկութիւնները: «Ալրի Կինը» մանկական թատերախաղին մէջ՝ Օր. Աղաւնի Զօհրապեան. «Գող Սիրտը գող» կատակախաղին մէջ Շաքէ Նազաչեան կատարեալ էր, ինչպէս Աւետիս Աւետիսեանը: Մուրատ Էլմասեան, Կովտունցի Նահատակ Հերոս Մուրատի քեռորդին, «Ես հայ տղայ մըն եմ» արտասանութեան մէջ իր դէմքին եւ աչքին արտայայտութիւններով կը վերյիշեցնէր անմահ հերոսը: Հանդէսին Գ. մասին իրենց իրենց բաժինը բերին «Կոկոն եւ Ծաղիկ» խումբերը իրենց հայկ. եւ ֆրանս. երգախառնմարզանքով: Նախակրթարանի աշակերտներու կողմէ կատարուեցաւ խիստ գեղեցիկ չուէտական մարզանք մը: Նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի քառասուն երկսեռ աշակերտներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Ջորս եղանակները», ֆրանս. լեզուով օփերէթը պարերով: Տասներկու աղջիկներ իրենց երփներանգ հանդերձներով ձեռքերնին կանաչ ոստեր բռնած Ֆրանս. երգով բեմ եկան եւ ողջունեցին գարնան գալը:

Շաքէ Նազաչեան կը ներկայացնէր Գարունը երգով եւ իր սիրուն կանաչ հագուստով: Սարգիս Էլմասեան Ձմեռը՝ կարկուտ տեղացնելով, օր. Սրբուհի Գաբրիէլեան՝ ղեփիւռի դերին, եւ օր. Անժէլ Էզկիւլեանը Հիւսիսային հովի դերին մէջ լաւ էին:

Նախակրթարանի բարձրագոյն կարգի 17 աղջիկները պարեցին մանիական տարազներով ռուսական գեղջկական պար մը որ ծափերով կրկնուեցաւ:

Այնուհետեւ տնօրէնուհի Նալբանդեան իր դպրոցի միամեայ գործունէութեան զեկուցումն բրաւ, բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւնը ներկայացուց հանդիսականներուն: Կը հասկցնէր որ տիկինը իր անահատական զոհողութիւններով կրցած է կանգուն պահել այդ կրթական յարկը:

Յետոյ տեղի ունեցաւ մրցանակաբաշխութիւնը եւ վկճակացոյցներու բաշխումը: Անդրանիկ Սարգիսեան Սեբաստիոյ Կովրա գիւղէն առաջին մրցանակը խլեց եւ երկրագունդ մը ստացաւ: Գ. կարգէն Ա. մրցանակ շահեցաւ նաեւ օր. Հռիփսիմէ Հայրապետեան, որ ստացաւ եւրոպական քարտէզ մը: Բ. կարգէն Ալաշկէկցի Աւետիս Աւետիսեան, ստացաւ իբր Ա. մրցանակ ֆրանս. գրքոյկ մը եւ պատմութիւն մը: Ա. կարգէն Վանեցի օր. Մանուկեան եւ Աղաւնի Խաչատուրեան նմանապէս ստացան մրցանակներ: Մանկապարտէզի փոքրիկներուն բաժնուեցան տարուան մէջ իրենց շինած ձեռագործները շաքարեղէններով լեցուն:

Վերջին խօսքը տրուեցաւ Գ. Տիգրան Փիրանեանի, որ գնահատելով տիկ. Նալբանդեանի զոհողութիւնն ու գործունէութիւնը, կոչ ըրաւ կրթասէր հասարակութեան օրպէսզի ուժ տան եւ քաջալերեն այս կրթական եւ նուիրական գործը:

Ներկաները մեկնեցան ուշ ատեն գոհ տպաւորութեան տակ եւ յիշատակ մը տանելով իրենց հետ:

Անդրանիկ Ա. Ճէրահեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԽԱՉԱԿՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

— :•: —

Սելանիկի Հորիզոնը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրական մը մէջ (11 յուլիս).

— «Նոր թափ մը ստացած է՝ մեր պետականութեան խորհրդանիշը եղող եռագոյնին դէմ պայքարը հակադաշնակցական խաժամուժին կողմէ: Եւ վերջերս շատցած յարձակումներուն առաջնորդողները կը հանդիսանան այս անգամ առանձնապէս ռամկավարները: Պայքարը նոր չէ անշուշտ: Բայց տակէ առաջ, առ հասարակ առաջնորդողները եղած են բոլշեւիկներն ու կէս-բոլշեւիկ հօգճինները, ռամկավարները՝ անոնց գործակցած են: Տարիներու ընթացքին սակայն, արտաքին ու ներքին պայմաններու բերմամբ, որոշ գաղութներու մէջ, բոլշեւիկները, վարագոյրներու ետին ապաստանած ըլլալով, եռագոյնին դէմ կռուելու ասպարէզը ձգած են իր՝ ինքնակոչ զինակիցռամկավարներուն: Եւ այս վերջինները, սորուկէ մը աւելի համակերպութեամբ, կը ջանան ամէն առթիւ ճերմակերես հանել իրենց կարմիր տէրերը, դաւադրօրէն, անպատկառօրէն ոտնատակ ընելով հայկական եռագոյնը:

Հիմա, ռամկավարները գրած են իրենց գիրենք պայքարի առաջին գծին վրայ: Եւ պլօքի խառնիճաղանճը կը հետեւի անոնց: Ամենախայտառակ դէպքերը պատահեցան այս տարի պուլկարահայ գաղութին մէջ, Սօֆիա եւ Ֆիլիպէ, ուր, ռամկավարները, մայիս 28ի տօնակատարութեանց առթիւ, հերոսաբար, պուլկարական իշխանութեանց մատնեցին եռագոյնը, կարծէք, վտանգաւոր դժոխային մեքենայի մը մասին ցուցմունք բրած ըլլային... մատնեցին, եւ առին իրենց զասը: Պահ մը շփոթութեան մատնուած պուլկարական իշխանութիւնները, թափանցելէ վերջ մատնիչներու արարքին էութեան, թոյլատրեցին հայկական եռագոյնին ծածանումը պուլկարականին քովն ի վեր. Իսկ ահա, մինչեւ նոյն ճամբէն անշեղօրէն քալելով, ռամկավարները, նոյն այդ խայտառակ միջոցին դիմած են եւ Աթէնքի կամ Ֆրանսայի մէջ, ազգային վարժարանի հանդէսին առթիւ հանդիսարահին ճակատը պարզուած եռագոյնը մատնելով եգիպտական ոստիկանութեան:

Կասկած չունինք, որ ռամկավար ուրասողները իրենց մոլուցքը պիտի ուզեն թափել եռագոյնին վրայ նաեւ ուրիշ գաղութներու մէջ, ամէն անգամ որ առիթը ներկայանայ: Բայց կասկած չունինք միաժամանակ, որ ոչ միայն պիտի գտնուին տեղական իշխանութիւններ՝ մերժելու համար անոնց մատնութիւններն ու քսութիւնները, այլեւ ամէն տեղ, անոնք, կուսակցական պիտակ կրող այդ թշուառականներն ու անոնց գործակիցները, իրենց դէմ պիտի գտնեն, դաւադիր սրբապիղծները զգաստութեան բերող հայրենասէր երիտասարդութիւն մը: Արդարեւ, ինչո՞վ կը վնասէ վերջապէս վիրաւոր զրօշակի մը պարզումը հիւրընկալ պետութեան մը արժանապատուութեան ու շահերուն, որպէսզի մղէր այդ պետութեան օրէնքները ընդառաջ երթալու մատնիչներու քսութեանց եւ արգիլելու՝ նահատակ ցեղի մը յարգանքը իր նահատակ դրօշակին հանդէպ: Եւ ինչու ազգային ոգեւորութեան նախանձախնդիր երիտասարդութիւնը ձեռնածալ պիտի նստէր՝ անտարբերօրէն եւ առանց հակազդեցութեան որ եւ է փորձի դիտել, ու համար ազգային տարրերու հայր փախած լրբութիւնները:

Ի՞նչ է վերջապէս ռամկավարներուն ուզածը: Ջե՞ն սիրեր եռագոյնը, չե՞ն ախորժեր անկէ, չե՞ն ուզեր պաշտել զայն իբրեւ անկախ պետականութեան խորհրդանիշ: Շատ լաւ: Թող չսիրեն ու չպաշտեն: Թող չպարզեն զայն իրենց հանդէսներուն: Ոչ ոք կը բռնադատէ զիրենք: Ոչ ոք այնքան միամիտ է ու կը հաւատայ, որ կարելի է խուժերուն մարգարտի յարգն ու արժէքը սորվեցնել: Բայց, իրենց թող պահեն իրենց աղտոտութիւնը: Եւ չխառնուին ջղերացուցիչ ուրիշներու գործերուն: Ձգտող ուրիշներու զգացումներուն ու պատւոյն հետ: Այլապէս, այդ ուրիշները կրակ կը կտրին իրենց գլխուն»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԻԷՆ, 18 յուլիս.—Լիոնի Ֆրանսական հեծելանիւի մասնաճիւղը կազմակերպեր էր մրցում մը որ տեղի ունեցաւ յուլիս 16 կիրակի օրը, 120 քիլոմեթրի վրայ: Սոյն մրցումին կը մասնակցէին 87 հոգի որոնց մէջ էր նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի լաւագոյն մարզիկներէն Նշան Ղուկասեան: Պատանի մեր մարզիկը հակառակ իր փոքր տարիքին (18) Ե. հանդիսացաւ: Ֆրանսական թերթերը գովեստով կը խօսին իր մասին:

Նշան կիրակի պիտի մասնակցի Տեսինի հեծելանիւի մասնաճիւղին կազմակերպած մրցման: Կը մաղթենք ուժ եւ յաջողութիւն:

Յ. Մաքոսեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Խ. ԱԲՈՎԵԱՆԻ ԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Պրոլետար կը գրէ թէ Յունիս 6ին Երեւանի մէջ, Աբովեանի հրապարակին վրայ, տեղի ունեցաւ Խ. Աբովեանի արձանին հանդիսաւոր բացումը Բացման ներկայ էին բանուորական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, գրողներ, արուեստագէտներ, ուսանողութիւնը եւն.: Հանդէսը բացաւ լուսաւորութեան փոխ-գործավար Տ. Մուշեղեան, յետոյ խօսեցան կրթական աշխատաւորներ, գրողներ եւ արուեստագէտներ: Ձուրար եւս խօսելով բսաւ որ, «Թէեւ Աբովեանը մեռը չէ իր ըմբռնումներով, սակայն մենք իր արժանի կը կանգնինք յայտնելով մեր երախտիքը առաջին...

կլասաւորիչը, երկրի մը մէջ, հանդիսաւոր բռնկեց չար մը պաշտօնական դէմքեր յանձնարարեր են ձեզ պահել ձեր ազգային ինքնուրոյն նկարագիրը, մշակոյթը եւ աւանդութիւնները.

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

«ԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Աշխարհ մը կործանեցաւ մէկ վայրկեանի մէջ, երբ նոր աշխարհ մը շինելու կ'աշխատէր: Ջհաւատաց աչքերուն Շօշափեց ղեղանի Կօզալին քար մարմինը, չօշափեց քարացած հօտը՝ ու շուարած կանգնած մնաց իր տեղը..

Ու լերան վիշտահար սովիլը, խոլոպէս յուզուած, գետնէն վեր առաւ որբնոցը եւ անեց իր լաւագոյն եղանակներէն մէկը — «Գաւոէ ասղանա» (քրտերէն յուղիչ եղանակ մը):

Աւանդութիւնը կ'ըսէ — Հովիւին անած որբնոցը այնքան յուզիչ էր եւ մելամաղձոտ, այնքան խորհրդաւոր ու եղերական որ, արձագանգը, ինքն ալ յուզումէն քարացաւ: Յետագային Բալայ — Հովիտի բնակիչները արքայակ դարձուցին բարձր լերան կատարը: Ու ամէն աշնամուտին մերձակայ շրջաններէն, բազմահազար ժողովուրդ կուգար իր ուխտը եւ մատաղը ընելու: Կօզալը եւ Հայլաթը քարացան հզօր սուրբէն իրենց «մուրազը» ուզելու:

×

Հանգուցեալ Ղազարին կողակիցը, հարս Սուլթանը, բարիկ ոտքով մինչեւ հզօր սուրբին ոտքը գացած էր: Սուրբը ձայնը լսած էր, մուրազը տուած էր, Գալլէն ապրած էր. բայց հազիւ վեց գարուններ բոլորած՝ անհայր մնացած էր..

Սուլթանը ջահել հարս էր, տուն մնալ չէր ըլլար, կը նախընտրէր նոր կեանք փնտռել, ու ամուսինին մահէն երկու տարի վերջ՝ սեւերը հանեց, ու մարդու գնաց: Թուրվանտա–Քուրօն, իր տանը ճրագը չմարելու համար, Գալլէն զատեց մօրմէն, հակառակ հարս Սուլթանին թախանձանքներուն՝ եւ Գալլէին լացին ու աղիմ կծեարծներուն:

— Տանը մէկ հատիկ ճրագն է, տէր պապս, որ Աստուած փէրէն վար իջնայ՝ կենալ չեմ տար որ տանը հեծը կ'ըսէր, երբ, գիւղին քահանան, հասկնալ կ'ուզէր թէ «օրէնքով դատակը մօրը կ'իյնայ»:

Ատկից վերջ, պատաւը, իր «աչքին լոյս»ին պէս նայեցաւ Գալլէին: Կարմիր չամիչով եւ «մատկոսեար»ով կը մեծցնէր: Կապոյտ ուլունք մը կարած էր անոր բամպակէ հիւսուած ճերմակ գտակին ալ կողմը «չար նազար»է զերծ մնալու համար: Սեւ կտորի մը մէջ, եռանկիւն «նուսխա»մը կարած էր աջ ուսին վրայ՝ որ կը պարունակէր եօթը վանքերու եւ տասներկու եկեղեցիներու թաքուն աղօթքները, որոնք մութին ու «ահ»ին անվախ պահելու թալիսմանը ունէին: Ճաւարման գիշեր, եօթը Աւետարան կարդացուած ատեն՝ եօթը «հանգոյց կապ»ը բրած էր, Գալլէին թեւը կապած էր ցաւ ու չորէ զերծ մնալու համար:

Գալլէն պառաւին համար յաւիտենական մըն էր: Կուռք մը: Երկնատուր պարգեւ մը. Ու պառաւը կը դողար անոր վրայ այնպէս՝ ինչպէս մայր մը իր սիրասուն, մէկ հատիկ զաւկին մահամերձ անկողնին վրայ:

— Թուրվանտա–Քուրօ, շատ էրեսի տար, տղուս տատտ կ'ուզը հա՛, երբ կ'ըսէր դրացի Նազնազ պառին, պառաւը իր սովորական ժպիտը դէմքին, ուսերը թօթվելով, կը պատասխանէր.

— Հալալ կաթ կերած է, բան մի ըլլար...

Գալլէն մեծ մօրը համար յարգի էր եւ անոր համար որ, իր հայրը՝ Ղազարը, միակը եղած էր, իր եղբայրներուն մէջէն, որ չէր լքած մայրն ու հօրենական օճախը: Երկուքը փեսայի՝ Հը կորսուած Սասմպօլայ խորերը, չորս: Ջորսը չատո՞նց մեռած էին անոր համար մնացեր էր միակ մէկ «աչքին լոյսը»: Տանը մէկ հատիկ ճրագը ... ու ան ալ, օր մը զոհ գացած էր «տուշմանին» գնդակին: Յետագային, պառաւը գիտցած էր թէ ով էր իր որդուն սպանիչը, բայց, անզօր եղած էր որ եւ է դատ ու դատաստան ընելու: Դատն ու դատաստանը թողած էր իր որբին՝ Գալլէին, երբ որ ան մեծնար, այն ատեն, Թուրվանտա Քուրօն ամէն ինչ պիտի պատմէր Գալլէին ... Ու հօր անմոռաց դատը՝ որբ զաւկին պիտի յանձնէր ... բայց, դեռ շատ կանուխ էր: Թուրվանտա Քուրօյին վէճը, մեծ էր ու անհատ, խորունկ եւ անբուժելի.

— Հէ՛յ, կ'ըսէր յաճախ ինքն իրեն, անասուն կզակները իրար սեղմելով — հէ՛յ կիտի աշխարհ ... Եօթը զաւակի տէր ըլլալ, մայր ու մուլքի, կալի ու կուտի տէր ըլլալ, ու էօօր ... էս մէկ հատիկ պեպախս որբուկով մնալ, հէ՛յ, ... ո՞ւր էք Աննայենց որբեր... Խալխուն չօպանները մարդ դարձան, մարդու կարգ անցան, բայց Աննայենց չէն տունը «խարապա» դարձաւ ... Հէ՛յ կիտի Փալակ ...

×

Վերջին տարին, Պառաւը, մտածեց գրագրում մը գտնել Գալլէին համար, որ, արդէն, տանուրութը տարեկան էր: «Թող քուչաները չի մեծնայ» կ'ըսէր: Բայց, չէր գիտեր թէ, ի՞նչ արհեստ կամ գործի դնէր որ, աւելի լաւ ըլլար ու շահաւոր:

— Վարպետի տամ թող հօր բանիլ սորվի,— տահա պզտիկ է:

— Քարիման մանել,— ճահիլի գործ չէ:

— Վարպետ Խաչերին քով տամ թող «նաճարութիւն» սորվի,— կ'ըսեն թէ լաւ մարդ չէ:

Ու օր մըն ալ, խորհեցաւ Գալլէին կարծիքը հարցնել:

— Գալլէ, ձագս, ալ մեծ ես: Քուչաները թուրքալէն բան չելլեր, եկէ լաւ կ'ըլլի որ բան մի «զանըհաթ» մը սորվիս.

— Մամա ես կ'ուզեմ որ գիր սորվիմ, ըսաւ Գալլէն հանդարտ շեշտով մը:

— «Գի՞ր» ... ի՞նչ ըսիր ... Ջըսր գուն ալ հօրեղբարներուդ տարոսին կ'ուզես հասնիս ... չէ՛, չէ, ես չեմ ուզեր որ դուն գիր սորվիս: Ինչ կ'ուզես սորվէ, բայց ոչ գիր, յարեց պառաւը դալկացած դէմքին տալով թթուած երեւոյթ մը:

— Ես՛, ես կ'ուզեմ որ գիր սորվիմ, պնդեց Գալլէն լալկան ձեւով մը: Թէ որ վաղը Սիրանին հետ նշանուիմ, ու անիկա, ինծի նամակ գրէ, որ ես կարդալ չեմ գիտեր, էն ատեն ես ալ քեզ պէս նամակները Տէր Պապո՞ն պիտի տանիմ որ կարդայ: Որ չես ուզեր գիր սորվիմ էս ուրիշ բան չեմ սորվիր...

Այս երկար նախադասութենէն, պառաւին միտքը երկու բառ միայն մընաց,, «Սիրանին հետ նշանուիլ»...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ

(Շարունակելի)

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱԼԷՊԻ նոյնկին ճախանայ մը, Եռնի Սալիպա, ձերբակալուեցաւ Փարիզի մէջ, իբրեւ խաբեբայ: Այս վարպետորդին շահագործելով բարեպաշտներու կրօնական զգացումները, դրամ կը հաւաքէր եւ փառաւորապէս կ'ապրէր:

Իր շահատակութիւնները կրցած էր տարածել մինչեւ Անգլիա, Պելճիա եւ Զուիցերիա:

ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԸ ԵՒ 11 ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ խեղդուեցան ծիէնի մէջ (Շէռի նահանգ), երբ նաւակով կը պտտէին լիճի մը վրայ: Տղաք 8—12 տարեկան աշակերտներ էին: Նաւակը շրջեցաւ եւ բոլորը մէկ ջրամոյն կորսուեցան:

ՑԵՂԸ ՄԱՔՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ կազմուած վարչութիւնը վիճակագրութիւն մը հրատարակեց, որուն համաձայն Գերմանիոյ մէջ կան 250,000 խելագարներ, 100—200,000 թանձրամիտներ, 75,000 ապուշներ, 100,000 լուսնոտներ եւ վեց միլիոն հոգեկան ախտաւորներ: Նկատի ունենալով այս պատկերը, վարչութիւնը կ'առաջարկէ այժմէն միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի այս ախտաւորները չկարենան զաւակ արտադրել:

ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔՆՈՑ առժամեայ նիքէլ դրամները պիտի հանուին առաջիկայ հոկտեմբերին: Փողերանոցը օրական 700,000 հատ կը պատրաստէ այս դրամներէն:

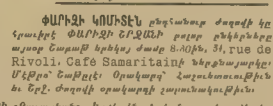

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 31, rue de Rivoli, Café Samaritaineի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջանային Ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՍԷՆ-ԺԻՐՈՒՌԻ (Մարսէյլ) «Վրէժ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը, վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կ. Սասունի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն Սէն-Ժուլիէնի «Զաւարեան» խումբի բոլոր ընկերները սուրհանդակաբար ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՆԻՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Կարօ Սասունի:

ՇԱԼԷԹԻ Բարգէն-Սիւնի խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Ա. Զօհաքլեանի բնակարանին մէջ: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի եւ պատգամաւորի ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՓՈՆԹԷ եւ ՍԷՆ-ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ (Ավինեօն) Մուրատ եւ Անդրանիկ խումբերու միանաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Փոնթէի մէջ: Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ԷՔՍԻ «Քեռի» խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

ՓԻԺԷ-ՍԻՒՐ-ԱՐԺԱՆԻ եւ ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ Զաթօ-Շէրօ եւ Դանիէլ Վարուժան խումբերու միանաբար դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Տրակինեանի մէջ: Կը խօսի ընկեր ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Վիշապ կոմիտէին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Եւր. Կեդր. Կոմիտէի. վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Արժանթէօյի անտառին մէջ:

Կը նախագահէ՝ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՑԵԱՆ

Պիտի խօսին ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ

Մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի:

Հաղորդակց. Միջոցներ.— Փորթ տը Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը: Սէն-Լազարի կայարանէն շոգեկառք եւ իջնել Կառ Արժանթէօյ, ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ ցոյց տալու համար հանդիսավայրը:

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՀՐԱՅՐ, ՌԱԶՄԻԿ եւ ՏԱՒՐՈՍ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Առնուվիլի անտառին մէջ, Bois de Conduis

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ ուրիշներ

Գեղարուեստական գեղեցիկ ժամանց: ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Gare du Nordէն շոգեկառք առնել ժամը 9, 10.8, 10.17, 10.35, 10.50, 11.28, 12.09, 13.17, 13.27 եւ իջնել Villiers-le-Bel-Gonesses: Առաջնորդներ ցոյց պիտի տան հանդիսավայրը:

Դաշտահանդէս Տէսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ. ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

«ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Բացման խօսք՝ Ընկ. Վ. ՋՈՒԼԼԵՐԵԱՆԷ

Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ Միսաք-Միրզէ, Ա. Մարգարեան, Գազազ, Տիկին Ա. Մարգարեան եւ ուրիշներ:

ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: Մուտքը ազատ է:

ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային հանդէսը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, նոյն օրը:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Սրահի անյարմարութեան պատճառաւ յետաձգուած է Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան ընտանեկան խնջոյքը:

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Librairie de la Pointe. 240 Grand'Rue. Chaville

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին ցաւակցութիւններս կը յայտնեմ Այրի Տիկին Թագուհի Ունճեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ պարագաներուն՝

ՍԱՐԳԻՍ ՈՒՆՃԵԱՆի

զոհնակոխիծ մահուան առթիւ:

Յովհաննէս Պօյաճեան (վարպետ)

Տէսին, 19 Յուլիս 1933

ԱԶԴ

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնս կը ծանուցանէ Փարիզի եւ Շրջականներու բարեպաշտ հայ ժողովուրդին թէ այս Կիրակի, Վարդավառի տօնին առթիւ, մատնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի, ի յիշատակ Եկեղեցւոյս Նուիրատուներու ննջեցեալներուն: Երգեցողութիւնները՝ երաժիշտ Պ. Ասօ Քէչէճեանի եւ իր ընկերներուն կողմէ:

(Կնիք)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի եւ շրջակայից հայ հասարակութեան կուզանք յայտարարել թէ՝ Տ. Խորէն քահանայ Կէօքճեան, Լիոնի եւ շրջակայից մէջ ոեւէ պաշտօնական հանգամանք չունի եւ իր տուած ամուսնութեան, մկրտութեան, թաղումի եւայլնի վկայագիրները անվաւեր կը նկատուին:

Ուստի ազգասիրական պարտք կը նկատենք, թելադրել շրջանիս հայ հասարակութեան, որ չի քաջալերեն անիշխանութիւնն ու աղանդաւորութիւնը ու ո եւ է գործի համար ուղղակի դիմեն վարչութեանս: Կը յայտարարենք նաեւ որ գաղութիս պաշտօնական հոգեւոր հայրերն են Տ. Մ. Վարդան Ժամկոչեան, Թաթուլ Գեղունի քահանայ հայրերը:

Լիոնի եւ շրջակայից Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն

(Կնիք)

ԵՐԿԱՐ ԱՏԵՆԷ Ի ՎԵՐ Մարսէյլի Լեգէոնական Միութիւնը կը գտնուի կազմալուծուած վիճակի մէջ: Նկատի ունենալով Լեգէոնական Միութեան վերակազմութեան անհրաժեշտութիւնը, ստորագրեալներս կը հրաւիրեն Մարսէյլի եւ շրջականներու բոլոր Լեգէոնականները խորհրդակցական ժողովի որ տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, 2 Rue Colbert, Bar de la Posteի մէջ:

Նախկին վարչութեան բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

Խումբ մը Լեգէոնականներ

Յակոբ Տէր Ներսէսեան, Խաչատուր Արզումանեան, Գալուստ Գույոնեան, Ասատուր Գայանեանեան:

Մարսէյլ, 19 յուլիս 1933

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Պր. Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Դարմանատան մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԻՓԱՆ, Արարատ եւ Բիւրակն երգչախումբերու ընդհ. փորձը այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 6bis Rue Campagne Ier, Métro Raspail.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Սէն Թ'էթիէնի Հ. Յ. Դ. ԱՆՏՈՒՔ Կոմիտէին կողմէ Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ Beaulieuի բարձունքին վրայ (Մանիֆ... Թիւրի վերջաւորութեան):

կը խօսի մեր հին ջոկատավարներէն ՄՈՒՐԱՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին եւ ճոխ պիւֆէ:

Առաջնորդներ ցոյց կուտան հանդիսավայրը: Անձրեւի պարագա... կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Տիկնանց Ընկերութեան Վիէնի եւ Շրջանի հանդէս... տեղի կ'ունենայ հովանաւորութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան վաղը կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն մանկապարտէզի սրահին մէջ 1, rue du Midi, (Place de la Mairie) սրճարանին Ա. յարկ... կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆԴ եւ Փ. Կ. ՐԱՍՄԱՋԵԱՆ «Անի» մասին... մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ պատմական ճշմարտութիւններ: Կ'երգեն եւ կ'արտասանեն աշակերտները: Մուտքը ազատ...

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՊՕՄՕՆ-ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ Մանկապարտէզ-Նախակրթարանի... վերջի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ ... Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, նախագահութեամբ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆի:

Տեղի պիտի ունենան երգ, արտասանութիւն, մանկական թատերախաղ... թիւն, ծաղիկներու պարը եւ մարզանք: Կարգապահութեան կը հսկեն ... սուտները: Մուտքը՝ ազատ է:

Հոգաբարձութիւն Պօմօնի եւ շրջակայից

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՐԱՐԱՏ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ շնորհակալութեամբ ստացած է Տօքթ. Պօղոսեանէ «Հայրենիք» ամսագրի 1928—1931 հաւաքածոն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վարդեվար Սնգճեան (Կէմէրէկցի) կը փնտռէ իր մեծ եղբայրը Ցարութիւն Սնգճեան որ կորսուած է տարագրութեան միջոցին: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Սուրիա: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութ... Սորոյ լուր տուողին մէկ տարի... «Յառաջ» նուէր:

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) ... որդ Թաշճեան (այժմ Աղապապ...) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկ..., Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, ... մօր անունը Իսկուհի Տէրտէրեան ... բատերիոյ Պարուրի Արտէն Թաղի... մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: ... տանուած է թէ Զինադադարի ... բեր Ուրֆայի Հայոց գիւղը կը ... նուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն ... խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de S... Valbert près de Héricourt Haute Saône France.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Կծուայ գիւղ... Ղուկաս Միքայէլեան: Իմացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Անծանօթ մամապատ չիմարարի մը վրայ խօսած էինք: Կալիաեւ կը խօսէր իր հնչեղ ձայնով եւ լեհական շեշտով:

— Փա՛ռք Աստուծոյ, հասաւ ժամը: Մէկ բան միայն ցաւ կը պատճառէ ինծի: Ինչո՞ւ առաջնութիւնը կը տրուի Սազոնովի եւ ոչ ինծի: Արդեօք Ազեւ կը կարծէ թէ մինակս չե՞մ կրնար գործը գլուխ հանել:

Պատասխանեցի թէ երկրորդ տեղը իրեն արուելով առաջինէն նուազ պատասխանատուութիւն չէր որ կը ստանար, այլ թերեւս աւելին, նոյնիսկ իրեն անհրաժեշտ կը դառնար ցոյց տալ աւելի խիզախութիւն եւ քաջութիւն, առաջին պայթումէն յետոյ, ճշդել դէպքին ամբողջ արժէքը եւ վճռել երկրորդ ռումբը նետել—չնետելու հարցը: Զուգելով էր, որ մտիկ կ'ընէր:

— Այո, ճիշդ է, բայց...

Ցանկարծ բոլորովին ինծի դառնալով:

— Ի՞նչ կը մտածես դուն, պիտի յաջողի՞նք

— Հարկաւ:

— Ես ալ վստահ եմ:

Վայրկեան մը լռութիւն պահեց, յետոյ բսաւ.

— Օ՛, շատ դիւրին չէ սրտկարեթի հրճուն վաճառորդ ըլլալ, ընկեր Կ.ը կրցաւ տոկալ այս արհեստին, եւ ոչինչ կայ զարմանալի: Բայց, գիտե՞ս, պէտք է մեր մէջ առնել միայն այնպիսի մարդիկ, որոնք երբեք տեղի չեն տար, օրինակ Սազոնովի պէսները:

Եւ մեծ համակրանքով սկսաւ խօսիլ Սազոնովի մասին:

— Ես տակաւին չեմ ճանչցած նման մէկը: Այնքան նուիրուած, այնքան քաջութի՛ւն, այնքան կորո՜վ, հապա Գոտիկո՞վը:

Քիչ մը լռութենէ յետոյ յարեց.

— Գոկոտելով երկար շարունակեց: Ախ, ի՜նչ երջանկութիւն պիտի ըլլայ, եթէ յաջողինք: Ալ կը բաւէ առանց տարապետութիւնը, ալ կը բաւէ: Ախ, եթէ գիտնաս թէ որքան կ'ատեմ այդ մարդիկը, Պլեհվէն: Բայց բան մը չէ Պլեհվէն, պէտք է սպաննել ցարը:

Յուլիս 8էն մօտ 3 օր առաջ Պետերբուրգ հասաւ Լէյա Սիկորսկի, կամ, ինչպէս կ'անուանէինք, Լէւը: Բառն տարու չկար դեռ, ռուսերէն լաւ չէր կրնար խօսիլ (ծնած էր Լիթուանիոյ մէջ, եւ տեղացի Հրեաներուն նման եիտտիշերէն կը խօսէր): Կը տեսնուէր որ առանց առաջնորդի չէր կրնար ապրիլ Պետերբուրգի մէջ, ու Ն. զաւկին պէս իր հոգածութեան տակ առած էր զայն: Որոշած էր գնել նաւակի վարձու մը, որպէսզի կարենար ռումբը ծածկել: Եւ վերջապէս ամէն տեսակ խորհուրդներ ու խրատներ կը շռայլէր անոր: Բայց եւ այնպէս Սիկորսկի վեհերոտ կը մնար: Երբ առաջին անգամ տեսաւ զիս, կարմրեցաւ մինչեւ ականջները:

— Մեծ պատիւ մըն է ինծի համար անդամակցիլ Մարտական Մարմնին եւ ռումբ նետել Պլեհվէի վրայ: Երկար տանէ ի վեր առոր կը ցանկայի:

Ցետոյ լռեց: Ն. եւս լուռ կը մնար, դիտելով Սիկորսկին ժպիտով մը եւ կարծես հպարտ իր աշակերտէն: Սիկորսկի դրամի պէտք ունէր զգեստ եւ վերարկու գնելու համար: Հարկաւ բուքլի տուի:

— Առէք, եւ գնեցէք ձեր զգեստները:

Իր կարմրութիւնը աւելցաւ:

— Հարկաւ բուքլի, բայց ես երբեք այսքան դրամ չեմ ունեցած ձեռքս:

Բաշ եւ կորովի պատանի մըն էր: Մէկ բանէ միայն կը վախնայի,— թաղաքը լաւ չէր ճանչնար եւ իր աղճատ ռուսերէնը կրնար զինք գէշ գերքի մէջ ձգել:

Որոշուեցաւ որ, ձախողութեան պարագային, ողջ մնացած բոլոր ահաբեկիչները իրենց ռումբերը տանէին յանձնելու Շուալցերի, որպէսզի ան պարպէր եւ պահէր: Ընդհակառակն, յաջողութեան պարագային, ամէն ահաբեկիչ պարտաւոր էր իր ռումբը «խեղդելու» գետին մէջ: Այս որոշումը արուեցաւ, որովհետեւ ռումբերու յանձնումը եւ պարպումը կարգ մը վտանգներ կը ներկայացնէին: Ամէն ահաբեկիչ ճշդուեցաւ տեղը ուր պէտք էր խեղդել ռումբը: Կալիաեւ իր ռումբը պիտի ձգէր Պետերհոֆի լճակին մէջ, Ն. պիտի ձգէր Վոլինսկի գիւղի լճակին մէջ, Սիկորսկի՝ Նեւայի մէջ: Սիկորսկի պիտի վարձէր նաւակ մը, առանց թիավարի, Պետրովսկի պարտէզին քովէն, եւ նաւակը պիտի քշէր մինչեւ Նեւայի գետաբերանը: Ցատկապէս խնդրեցի Ն.էն, որ Սիկորսկիի ցոյց տայ Պետրովսկի պարտէզը եւ Ն. ցոյց տուաւ:

V.

8 Յուլիսին, առտուն կանուխ, Կալիաեւ եւ Սազոնով հասան Պետերբուրգ: Սազոնով երկաթուղիի պաշտօնեայի գդակ մը եւ թիկնոց մը հագած էր: Առաւօտեան այդ պահուն, երկաթուղիի բազմաթիւ պաշտօնեաներ, Վարշաւայի եւ Բալտիկի կայարաններէն ելլելով, կը վազէին դէպի Պրոսպեկդ Իսմայիլովսկի: Այնպէս որ երկաթուղիի պաշտօնեայի համազգեստը կը փարատէր անպատեհի որ եւ է ձերբակալութեան վտանգ: Լրտեսներու ուշադրութիւնը չէր կրնար գրաւել Սազոնովը, որ կորսուած էր հազարաւոր այդ ամբոխին մէջ: Իսկ Կալիաեւ կը կրէր առեւտրականի մեծ տան մը դռնապանի գդակը, ոսկի նշաններով զարդարուած: Ամբողջ գիշերը, Շուալցեր, որ կը բնակէր Grand Hôtelը անգլիական անցագրով, պատրաստեց ռումբերու պատրաստութեամբ: Առտուն կանուխ Դուլեբով հասաւ պանդոկին առջեւ: Շուալցեր վար իջաւ, ձեռքը պայուսակ մը ... տան կառք մը եւ միասին գացին ... Պետերհոֆի Պրոսպեկտին կողմը... ժամադիր էին Սազոնովի հետ. ... կը սպասէի այդտեղ: Բայց մ... մնացած, մտքե՞ն էր ելած, Սազոն... չտեսնուեցաւ ժամադրութեան վայրը... Կալիաեւ կը սպասէր Բեգալի Պր... սպեկտին վրայ, իսկ աւելի հեռու... Կուրլանտայի փողոցին մէջ կը սպ... ասէին Ն. եւ Սիկորսկի. Նկատելով ... Պլեհվէի խոստած շարժումը կը ... նէր առտուն կանուխ ժամը ճիշդ 10ին ... այնպէս որ ժամանակ էր ... հասնելու, ռումբերու բաշխումը ... չեցինք կատարել վերջին վայրկեա... նին:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 226.296

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԲԸ) Métro : TOLBIAC

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	200 »	100 »	–
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	–

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՅՈՒԼԻՍ 1933

23 Juillet 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2216

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՆՑ ԽՈՐԱԳՐԻ...

— «Գիտենք թէ ունինք այսօր դեռ բազմութիւն մը այն հայ ունեւորնե... որոնք փառաւորուեցան իրենց ոսկիներու դէզերովը, բայց զլացան դա... անգամ մ՚անգամ դնել Հայրենիքի գանձանակին մէջ, քաջալերուելով եւ պաշտ... պանուելով «Միացեալ եւ անկախ Հայաստան», «Մայիս»ներ եւ «Փետրուար»... ... տօնողներու եռագոյն դրօշակին տակ խարխլած պատնէշներու ետեւ»:

Այս ամբողջ նախադասութիւնը, իր աքանչելի չարագրու... թեամբ, կ՚արտատպենք Թամկ. Ազատ. Կուսակցութեան Արեւմտ. ...րոպայի Շրջ. Վարչութեան մէկ յայտարարութենէն, որ տպ... ուած է իրենց պաշտօնաթերթին ճակատը, ներգաղթի հանգանա... ...ութեան առթիւ: (Ապագայ, 22 յուլիս):

Ուրեմն, կան հարուստներ, որոնք չուզեցին «գահեկան ...անգամ դնել Հայրենիքի գանձանակին մէջ», քաջալերուելով եւ ...պաշտպանուելով ... Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ:

Ուրիշ իմաստ ունի՞ն չարադրութեան պոչին կապուած չակեր... ...տաւոր ակնարկները,— «Միացեալ եւ անկախ Հայաստան», «Մա... ...յիս»ներ եւ «Փետրուար»ներ տօնողներու եռագոյն դրօշին տակ»:

Տարբեր պայմաններու մէջ, կարելի էր խնդալ ու անցնիլ:

Բայց, խնդալու տրամադրութիւն կը մնա՞յ, երբ կը կարդաք ...յս չնաշխարհիկ ողբը՝ հարուստներու օրհանին մէջ:

Մինչեւ հիմա, Դաշնակցութիւնը կը մեղադրուէր իբրեւ թ... ...ամի հարուստներուն, որոնք ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ...զլացան գահեկան մ՚անգամ դնել Հայրենիքի գանձանակին մէջ», ...մէնէն ճակատագրական պահերուն, որոնք «փառաւորուեցան ի... ...րենց ոսկիներու դէզերով», յետոյ բոլորը մէկ վրայ տալու հա... ...մար:

Այդ կրեսոսները իրենց տրամադրութեան տակ ունեցան հա... ...յակատար խմբագիրներ ու թերթեր, իրենց փառքը երգելու հա... ...մար:

Անոնք պաշտպանուեցան — եւ կը պաշտպանուին — գովա... ...նական տաղերով, ամէն անգամ որ քննադատութեան կ՚ենթար... ...կէին:

Ամէն անգամ որ հոգին վառած հայրենասէր մը կը համարձա... ...էր յիշեցնել իրենց պարտականութիւնները:

Արդ, իմացէ՛ք,— բազմաթիւ հայ ունեւորներ ոչ միայն կողէ կ... ...ին տուած հայրենիքին, այլ եւ կը քաջալերուին՝ «Միացեալ եւ ...անկախ Հայաստանի եռագոյն դրօշին տակ»:

Ուրիշ խօսքով, եթէ Կիւլպէնկեաններ եւ Ղուկասովներ եւ ...ու այնքան ծանօթ Կրեսոսներ իրենց պարտականութիւնը չեն ...կատարեր հայրենիքին կամ հայ ժողովուրդին հանդէպ, պատճա... ...ը Դաշնակցութիւնն է, որ «Միացեալ եւ անկախ Հայաստան» կը ...պահանջէ եւ ազատագրական տօներ կը սարքէ:

Հայ ունեւորները երէկ փարսախներով հեռու կը փախչէին ...Դաշնակցութենէն, կը հալածուէին անոր մղձաւանջէն, երբ քա... ...ղաքական դատ եւ օրհասական կռիւ ունէինք, իսկ այսօր ... կը ...քաջալերուին եւ կը պաշտպանուին այդ միեւնոյն կուսակցութեան ...կողմէ, որ միացեալ եւ անկախ Հայաստան կը պահանջէ:

Կրնա՞ք լուծել այս հանելուկը:

Եւ մտածել որ՝ այս գիւտին հեղինակները իրենք ապաւինած ...հին ու նոր հարուստներու հովանաւորութեան, յանձնախումբ... ...ր կազմած են Փարիզի բոլոր երեւելիներէն, որպէսզի հանգա... ...նակութիւն կատարեն Հայաստանի համար:

Կը հարցնենք,— այդ երեւելիները չունի՞ն դասակարգային ...պատկանելութիւն:

Անոնք ինչո՞ւ չեն կրնար «եռագոյն դրօշ»ի տիրապետութենէն ...փրկել իրենց դասակիցները եւ քաշել իրենց ետեւէն, օգնելու հա... ...մար հայրենիքի վերաշինութեան:

Եւ եթէ իրենց ուժէն վեր է այդ բանը, ապա ի՞նչպէս կը յու... ...ան յաջողիլ բուն ժողովուրդին մէջ:

Որովհետեւ իրականին մէջ, այդ ժողովուրդն է որ ամէնէն ...աւելի կը հետաքրքրուի հայրենիքով, անոր սեւովն ու ճերմակո... ...վ:

... Հին պատմութիւնն է որ կը շարունակուի,— Երեւանը՝ իր ...ձեռքով, եւ Փարիզը՝ իր ռամկավարներով եւ մնացեալներով, նոյն ...ոտքրոփ քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակեն, սրտառուչ ...անախօսքերու տակ:

Ներգա՛ղթ, վերաշինութիւն,— առանց Դաշնակցութեան եւ ...հեճուկս անոր ամբողջ հեղինակութեան:

Համաձայնութիւն, գործակցութիւն պէյերու, աղաներու եւ ...ունեւորներու, բայց ոչ Դաշնակցութեան հետ:

Այդ անճոռնի քաղաքականութեան «բարիքները» վայելե... ...ին տասը տարի, եւ սակայն չսթափեցան:

Չսթափեցան ոչ միայն Երեւանցիները, այլ եւ անոնք որ պար... ...ուած են անոնց շուրջը, եւ կը յուսային դաղութներուն ծանօ... ...ցնել Հայաստանը:

Եւ աճաւասիկ հասեր ենք օրուան մը ուր Հայաստանը Փրան... ...սէն քարտէսներու վրայ տեսած մարդիկ հայրենասիրական թե... ...ր կ՚առնեն, իսկ անոր լեզին քամած բազմութիւններ կը դառ... ...ն թշնամի, եւ պաշտպան՝ պարտազանց հարուստներու:

Դոնէ բարի ըլլային անուններով յիշելու այն հարուստները ...կը մերժեն դրամ լեցնել «Հայրենիքի գանձանակը», ապաւինե... ...լ եռագոյն դրօշին պաշտպանութեան:

Իսկ մենք պատրաստ ենք շարելու անունները անոնց որ, ոչ ե... ...ռագոյնի կը հաւատան, ոչ Մայիս 28ով կ՚ոգեւորուին, ոչ ալ «Միա... ...ցեալ եւ անկախ Հայաստան»ը բերան կ՚առնեն, այլ միայն եւ մի... ...այն այսօրուան Երեւանին կը ժպտին, բարեկամ են անոր իշխա... ...նաւորներուն եւ խնկարկուներուն, եւ սակայն,— սանթիմ չեն ձը... ...գեր գանձանակը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԿԸ ԴՆԷ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁԻ ՄԱՍԻՆ

Յուլիս 21ին նախագահ Րուզվէլթ ստորագրեց « աշխատանքի կամաւոր դաշինքը », որ տեսակ մը հաւաքական պայմանագիր է մէկ կողմէ բոլոր գործարանատէրներուն եւ գործատէրերուն եւ միւս կողմէ նախագահին միջեւ:

Պայմանագիրը կը տրամադրէ՝ թէ՝ բացառիկ եւ առժամեայ ծրագրին գործադրութեան շրջանին, այսինքն 1933 օգոստոս 1էն մինչեւ դեկտ. 31 գործարանատէրները եւ գործատէրերը յանձն կ՚առնեն, օգոստոս 31էն սկսեալ, չբանեցնել 16 տարեկանէն վար տղաք: Բացառութիւն կ՚ըլլայ 14 – 16 տարեկան պատանիներու համար, պայմանաւ որ օրական երեք ժամէն աւելի չաշխատին, իրենց ուսումը ազատօրէն շարունակեն եւ չգործածուին մեքենական ճարտարարուեստութեանց մէջ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ՝ 40 ԺԱՄ

Տնտեսական գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, բոլոր տեսակի պաշտօնեաները շաբաթական 40 ժամէն աւելի չպիտի աշխատին: Միւս կողմէ, վաճառատուններու եւ ուրիշ հաստատութեանց բացման տեւողութիւնը պէտք չէ շաբաթական 52 ժամէն վար ըլլայ: Այն վաճառատուները որոնք յուլիս 1էն առաջ բաց կը մնային շաբաթը 52 ժամէն պակաս, պէտք չէ կրճատեն ժամերը:

Գործարանատէրները եւ գործատէրերը (փաթրոն) յանձն կ՚առնեն գործարանի բանուորներ կամ արհեստաւորներ չբանեցնել շաբաթը 35 ժամէն աւելի, մինչեւ դեկտեմբեր 31: Բայց, բանուորները իրաւունք ունին առաւելագոյն 40 ժամ աշխատանքի, վեց շաբթուան համար, երբ որ ուզեն:

Պաշտօնեաներուն համար նուազագոյն աշխատավարձը պիտի ըլլայ շաբաթական 12 — 15 տոլար, համաձայն քաղաքին կարեւորութեան: Բանուորներուն պիտի վճարուի նուազագոյն 14 տոլար շաբաթական:

Պայմանագրին ստորագրողները յանձն կ՚առնեն յուլիս 1ի գիներէն աւելի սուղ չծախել ապրանքները, եթէ նոր տուրքեր հաստատուած չեն: Յետոյ, արգիլուած է չափազանցել շահը ընել ի վնաս սպառողներուն: Ստորագրող հաստատութիւնները պարտաւոր են օգնել իրարու եւ պաշտպանել իրար:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԽԱՉԱԿՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

Այս պայմանագրին ուժ տալու համար, նախագահ Րուզվէլթ գլուխ անցաւ ազգային համատարած խաչակրութեան մը: Գլխաւոր նպատակն է՝ լեցնել գիներու բարձրացման եւ սպառողներու գնելու կարողութեան միջեւ բացուած անջրպետը որ կը սպառնայ նոր աղէտ մը յառաջ բերել: Կառավարութեան կարծիքով, թոշակները եւ աշխատավարձերը պէտք է աւելնան 29 միլիառ տոլար, մինչեւ որ գտնուի 1929ի մակարդակը: Եթէ աշխատավարձերը անմիջապէս չաւելնան, գիները նորէն պիտի իյնան:

Իբրեւ սկզբնաւորութիւն խաչակրութեան, տասը հազար հեռագիրներ ուղղուեցան առեւտրական սենեակներուն, հաղորդելու համար « աշխատանքի դաշինք »ին բնագիրը եւ նախագահին կոչը: Պետական տպարանները անընդհատ կը բանին, միլիոնաւոր օրինակներ տպելու համար պայմանագրէն, որ պէտք է ստորագրուի գործատէրերուն եւ բանուորներուն միջեւ: Քարոզութեան բոլոր միջոցները,— լրագիր, անթել, թատրոն, շարժանկար, ակումբ, եկեղեցի, պիտի գործածուին, որպէսզի հանրութիւնը հասկնայ կառավարութեան ձեռնարկին արժէքը:

Մեծ պատերազմէն ի վեր, այսքան ընդարձակ ազգային շարժում տեղի ունեցած չէր Մ. Նահանգներուն մէջ:

Նախագահ Րուզվէլթ այս ձեռնարկին գործնական յաջողութեան համար մասնաւորապէս յոյս դրած է կիներուն վրայ: Ամերիկացի տանտիրուհիները, որոնք ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը կը մարմնացնեն, պիտի հրաւիրուին գնել միայն աշխատանքի պայմանագրին համաձայն արտադրուած ապրանքներ: Կառավարութիւնը չուզեր պոյքոթ հռչակել անհնազանդ գործարանատէրներուն եւ առեւտրականներուն դէմ, բայց եթէ բառը չեն գործածեր, իրականին մէջ արդիւնքը տարբեր չպիտի ըլլայ:

Այս պայքարին օրինակները կը տեսնենք միայն խորհրդային աշխարհին մէջ, հնգամեայ ծրագրին առթիւ: Եթէ փորձը ձախողի, կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի աւելի արմատական միջոցներ ձեռք առնել:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, հինգ միլիոն գործատէրեր անձնական նամակներ ստացած են նախագահ Րուզվէլթէն, նոր պայմաններուն հպատակելու համար: Կառավարութիւնը վստահ է այդ նամակներուն ազդեցութեան վրայ, եւ կը հաւատայ թէ երկու բաժուրէն մինչեւ երկու կամ քանի հազար բանուոր աշխատցնող գործատէրերը հաճութեամբ պիտի լսեն նախագահին խորհուրդները: Այնպէս որ, առ այժմ չեն ուզեր խնդրանքը վերածել իշխանատար հրամանի: Բայց, եթէ բարեկամական ճնշումը չբաւէ, կառավարութիւնը պիտի դիմէ վարչական միջոցներու, ինչ որ կը նշանակէ ուղղակի միջամտութիւն:

Կառավարութիւնը անտարբեր է սակարանական փլուզումներուն հանդէպ:

Մեծ խուճապ Նիւ-Եորքի Սակարանին մէջ

Երէկ չորս օրէ ի վեր, տակն ու վրայ եղած է Նիւ Եորքի սակարանը, գիներու անկման հետեւանքով: Յուլիս 21ին արժեթուղթերու անկման կորուստը կը հաշուէին 2400 միլիոն տոլար: Բամպակը վեց տոլար կորսնցուց իւրաքանչիւր հակին, ինչ որ կը նշանակէ 12 տոլար՝ երեք օրուան մէջ: Արծաթը 16, իսկ ձգախէժը 120 կէտ կորսնցուցին: Հինգշաբթի օրուան կատաղի շահադիտութեանց հետեւանքով, փակուեցան Շիքակոյի, Քանսասի, Մինէապոլիսի արմտիքի սակարանները: Բաց մնաց միայն Ուինիփէկի սակարանը: Շիքակոյի առեւտրական վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ սակարանը փակուեցաւ որպէսզի հանգստանան պաշտօնեաները որոնք գիշեր ցերեկ կ՚աշխատին շաբաթներէ ի վեր: Հաւանական է որ ի հարկին Նիւ Եորքի սակարանն ալ փակուի, եթէ կացութիւնը աւելի ծանրանայ:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Աթէնքի մէջ ձերբակալուեցան հրամանատար Տերքաս, ապահովութեան դաղտնի բաժնին վարիչը եւ հրամանատար Քուրէնդոնա, Քէֆիսիայի ապահովութեան տեսուչը, որոնք մեղսակից կը համարուին Պ. Վենիզելոսի դէմ սարքուած մահափորձին: Երրորդ կարեւոր տղայ մըն ալ կը փնտռուի:

Գրագէտ Նարդոսի մահը

Ցաւով կը տեղեկանանք գրագէտ Նարդոսի (Միքայէլ Յովհաննէսեան) մահը, որ տեղի ունեցած է յուլիս 15ին, Թիֆլիսի մէջ: Հանգուցեալը Ղարաբաղցի էր եւ մօտ 70 տարեկան: Ամբողջովին նուիրուած՝ գրականութեան, կը խուսափէր հանրային կեանքի աղմուկէն: Տարի մը պաշտօնավարած է Թիֆլիսի «Հորիզոն»ին մէջ: Իր գլխաւոր գործերն են (վէպ) «Մահը», «Անիա Սարոյեան» եւ «Սպանուած Աղաւնի»: Ունի նաեւ բազմաթիւ պատմուածքներ:

Անցեալ տարի Թիֆլիսի մէջ տօնուեցաւ իր գրական գործունէութեան քառասնամեակը, մասնակցութեամբ վրացական կառավարութեան:

Խ. Միութեան նոր մարդահամարը

ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԸ՝ ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ

Խորհրդային թերթերը կը հրատարակեն վերջին մարդահամարին արդիւնքները, որոնց համաձայն ժողովուրդին մեծամասնութիւնը՝ Ռուսերը՝ կը կազմեն հարիւրին 52: Յետոյ կուգան Ուկրայնացիները՝ 22 առ հարիւր, Սպիտակ Ռուսերը՝ 3 առ հարիւր (իբր 5,000,000), Հրեաները կը կազմեն հարիւրին 1·7 (աւելի քան 2,500,000), Թաթարները՝ հարիւրին 2 (երեք միլիոնէն աւելի), Հայերու թիւն է երկու միլիոն, Չուաշները՝ 1,500,000, Թիւրքմէնները՝ երկու միլիոն, Վրացիները՝ երկու միլիոն, Տաճիկները՝ մէկ միլիոն եւայլն: Կան բազմաթիւ տեղեր որոնք հազիւ հազար հոգիէ կը բաղկանան:

Խ. Միութեան մէջ կը գտնուին նաեւ 1,500,000 Գերմանացիներ, 3000 Շուէտացիներ, 1500 Հոլանտացիներ, 2500 Իտալացիներ, 2500 Ֆրանսացիներ, 3000 Ալպանացիներ եւ 60ի չափ Հնդիկներ:

Արտակարգ կացութիւն Գերմանիոյ մէջ

Փրուսիոյ տեղեկատու գիւանը կը ծանուցանէ թէ ուրբաթ օր գաղտնի խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ վարչապետ Կէօրինկի ամառանոցին մէջ, մասնակցութեամբ նախարարներու եւ բարձր պաշտօնատարներու: Վարչապետը ստիպուեցաւ Պերլին դառնալ, կարճ կապելով իր արձակուրդը: Յաջորդ օրը ստիպողաբար ժողովի հրաւիրուեցան հիթլէրական մարտական խումբերու վարիչները, նոյն ինքն Կէօրինկի նախագահութեամբ:

Այս առթիւ հեռագրական գործակալութիւնները կը ծանուցանեն թէ՝ ժողովի ընթացքին ծանրակշիռ խօսքութիւններ պարզուած են: Այսպէս, հաստատուած է որ մեծ դժգոհութիւն կը տիրէ հիթլէրական շարքերուն մէջ, այն օրէն ի վեր որ յեղափոխութեան շրջանը փակուած հռչակուեցաւ: Կ՚ըսուի թէ խռովութիւններ ծագած են կարգ մը քաղաքներու մէջ, առաջնորդութեամբ նացի վարիչներու: Պ. Կէօրինկ անհրաժեշտ կը գտնէ որ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնուին, ներքին անդորրութիւնը ապահովելու համար: Հաւանական է որ մահապատիժ սահմանուի բոլոր անոնց դէմ որ կը խանգարեն կառավարութեան աշխատանքը:

Նիւրընպէրկի մէջ կացութիւնը այնքան ծանրացած է որ Հիթլէր ստիպուած է այնտեղ երթալ:

Պալքանեան դաշինք Թուրքիոյ հետ

Յառաջիկայ հոկտեմբերին Էնկիւրի պիտի համախմբուին Պալքանեան երկիրներու ներկայացուցիչներ: Այս առթիւ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին Պալքանեան դաշինքի մը հաստատման համար: Յետոյ ուրիշ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին Պալքանեան զանազան մայրաքաղաքներու մէջ, վերջնապէս խմբագրելու համար ծրագիրը: Թէվֆիք Րիւշտի պէյ Սօֆիա պիտի երթայ սեպտեմբերին, Պալքանեան դաշինքի մասին խորհրդակցելու համար Պուլկարիոյ վարչապետին հետ:

ԱՆՎԵՀԵՐ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴԸ

Ամերիկացի օդանաւորդ Փոսթ, որ աշխարհի շրջանը կը կատարէ, յաջողեցաւ Խապարովսքէն (Սիպերիա) անցնիլ Ալասքա (3700 քիլոմեդր): Վար իջած ատեն, մեքենային մէկ պտուտակը խորտակուեցաւ: Առանց վհատելու օդանաւորդը նոր պտուտակ մը ապսպրեց եւ անդաւորելով շարունակեց թռիչքը, հակառակ իր ծանր յոգնութեան: Ալասքայի մէջ, տեղատարափ անձրեւներուն հետեւանքով, օդանաւորդը ամպերուն մէջ մոլորած էր քանի մը ժամ եւ մեծ դժուարութեամբ գտած իր ճամբան:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի շարք մը ցնցումներ զգացուեցան Տէնիզլիի շրջակայ գիւղերուն մէջ (Իզմիր): Չիվրիլ գիւղը ամբողջովին կործանեցաւ եւ 35 հոգի մեռան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ֆրանսայի շրջանը կատարող հեծելանուորդները այս միջոցիս կը գտնուին Փարիզի դռները: Հինգշաբթի օր կտրեցին Գորտօ–Լա Րօշէլ հանգրուանը (183 քիլոմեդր): Քառասուն հեծելանուորդները միասին հասնելով որոշուած նպատակակէտը, առաջին հանդիսացաւ Պելճիքացի Ժան Աէրց, երկրորդ՝ Ֆրանսացի Լը Գրէվէ, երրորդ՝ Իտալացի Կուէռա:

Իսկ ուրբաթ օրուան մրցումը Լա – Րօշէլ – Ռէն (266 քիլոմեդր) եղաւ շատ հետաքրքրական՝ ճամբուն հեռաւորութեան համար: Այս հանգրուանին ալ քառասուն հեծելնուորդները միասին հասնելով որոշուած նշանակէտը (Ռէն), առաջին հանդիսացաւ Ֆրանսացի Լը Գրէվէզ, երկրորդ՝ Ֆրանսացի Լույէթ, երրորդ՝ պելճիքացի Ժան – Աէրց, եւ չորրորդ՝ Իտալացի Կուէռա:

Բայց որոշեալ վայրը հասած ատեն, Ֆրանսացի Լը Գրէվէզ եւ Լույէթ իրար հրած ըլլալով, Ֆրանսացի, պելճիքացի եւ իտալացի դատաւորները, որոնք հեծելանուորդներուն հետ կը ճամբորդեն, յետ դատավարութեան առաջին հռչակեցին պելճիքացի Ժան – Աէրց, երկրորդ՝ Իտալացի Կուէռա:

Ընդհանուր դասաւորման մէջ ալ փոփոխութիւններ եղան: Առաջին՝ Ֆրանսացի Սփէչէր, երկրորդ՝ Իտալացի Մարթանօ եւ երրորդ՝ Իտալացի Կուէռա:

⁂ Երէկ շաբաթ կտրեցին Ռէն – Քան (169 քիլոմեդր) հանգրուանը: Իսկ այսօր կիրակի պիտի կտրեն Քան – Փարիզ (221 քիլոմեդր) հանգրուանը:

«ՏԷՅՎԻՍ ՔԸՓ»ի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Ուրբաթ օր Փարիզի մէջ սկսաւ Եւրոպական եւ Ամերիկեան շրջաններու յաղթականներուն միջեւ վերջին մրցումը: Անգլիացիները մեծ առաւելութիւն մը պատճառեցին շահելով առաջին երկու սէմփլները, Օսթին յաղթեց Վայնսի եւ Փէրի ալ Էլիսըն: Այսօր կիրակի տեղի կ՚ունենան երկու վերջին մրցումները.— Փէրի – Վայնըս եւ Էլիսըն - Օսթին: Անգլիացիները մէկ յաղթանակ մը եւս շահելով պիտի կրնան մրցիլ Ֆրանսայի դէմ յառաջիկայ շաբթու:

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ(*)

Մեր վտարանդի ու հայրենազուրկ վիճակում յոգնած ենք ստարիների ատատասկոտ կարեկցութեան հայհոյանքներից. «Հալածական ու ջարդուած», ապգի չար համբաւը թունաւոր խիժի պէս մեր աստանդական կոշկոճուած կրունկներն է լիզում, մինչ անդին հայ ժողովուրդի արիութեան, անձնազոհութեան, ռազմական խոյանքի աքանչելի դրուագները մնացած են խաւարի մէջ։

Ահա Ուրֆայի անզուգական, աննախընթաց հերոսամարտը, որ մեն-մենակ բաւական է մի պատմութիւն զարդարելու դարերի համար։

Մինչեւ այսօր հելլենական Միսօլօնգին եղաւ թիւրք բռնապետութեան դէմ ծառացած ժողովրդի ազատասիրական ըմբոստ ոգու խորհրդանիշը, յետ այսու ահա Ուրֆան պիտի բազմի առաջինի կողքին, որպէս հայ յեղափոխական պատմութեան փառքն ու պսակը։ Ինձ անծանօթ չէին Ուրֆայի 1915 թուի զինուած պաշտպանութեան դրուագները, կարդացի նորէն հեւ ի հեւ, ընչակտուր, որպէս հին-հին հայրերիս չիբուխներից բարձրացող զէնքի շառաչիւն եւ հոգիս թռանդ եկաւ։

Այս սեղմ ու հարկադրաբար հակիրճ տողերի մէջ անհնար է պարփակել Հայկական Միսօլօնգի՝ Ուրֆայի դիւցազնական խոլ յեղյեղումները։ Բաւական է վերյուշել սեւ թուականը, 1915... Հայարդլխեան թիւրք հրէշն է բռնել համայն Հայոց աշխարհը, աւեր ու սուգ, արիւն, ողբ ու կոծ ամէն կողմ, եւ հայրենի օջախներից չորթուած չորս հողմերի բերան է նետուած հարիւր հազարաւոր անպաշտպան մեր ժողովուրդը և ամբողջ թիւրք ոճրածին ցեղն է դուրս թափուել, փողոց ու ճամբաները բռնել, քաղցած զազանների վոհմակ, որ արիւնի հոտ է առել։ Զարդ, թալան ու կողոպուտ ամէն կողմ։ Եւ ահա փլրուած, արիւնոտած առաջին կարաւանները ցաւի ու արցունքի ծփանքով Ուրֆայի դռներն են ծեծում։ Ուրիշ շատ քաղաքներ են անցել, շատ աւեր ու չէն գիւղեր, Ուրֆան է միայն, որ սանձակոտոր նժոյգի պէս ծառս է ելնում դարհուրանքի ու եղեռնի այս տեսարանի առջեւ, մատղ անցեալի ահեղ փորձն ունի, 1895-96ի յիշողութիւնը։ Ի՞նչ, դէպ անապա՞տ քայլել այս հնազանդ մորթենների հետ, սաւզների կիսին անգթութեան մէջ անարգօրէն խողխողուելո՞ւ համար..

Երբեք, Ուրֆան սուսերամերկ կը ծառանայ թիւրք բարբարոսութեան դէմ, արիւնարբու թշնամու կատաղութիւնը կը փշրէ տասնապատիկ աւելի դահեր խլելով նրանից եւ ապա թէ կ՚ընկնի հերոսական մահով։

Եւ թողէք որ առանց ազգային սնապարծութեան ճչամ աշխարհին, թէ երկիր ամբողջ պատերազմի ընթացքին ոչ մի ազգ թիւրքի պէս նամարդ, ստոր, անգութ ու վատոգի թշնամի ունեցաւ, եւ ոչ մի երկիր իր Ուրֆան ունեցաւ։ Քաղաքի երեսուն հազար հայութիւնը մարդ ու կին, ծեր ու երիտասարդ, պատանիներ ու մատղաշ աղջիկներ ու հարսներ, ամէնքը միասին ուխտուածների մի բանակ է։ Ու 1915 թուի սեպտեմբեր 29ից մինչեւ հոկտեմբերի վերջը, ամբողջ մի ամիս այդ հրաշք ժողովուրդը, մահու եւ կենաց վճռականութեամբ ու սարսռազդեցիկ մոլեգնութեամբ մարտնչում է բազմահազար թիւրք զինուած խուժանի եւ կանոնաւոր բանակի դէմ, իր կորիւնները պաշտպանող առիւծի կատաղութեամբ։

Իւրաքանչիւր մարտիկ, հրացանաձիգ թէ ռմբաձիգ լաւ գիտէ, որ պիտի մեռնի, մեռնի դաշտանների այդ վոհմակը, որ կոչւում է թիւրք խուժան։ Եւ պատնէշներ են բարձրացած թաղ թաղի դէմ, կտուրից կտուր, անկիւնից անկիւն ամէն մի պատի ճեղքից, ամէն մի թումբի տակից, ամէն քարի յետեւից գնդակ է շաչում եւ ռումբն է պայթում, թշնամու դրոհն Ուրֆան պատասխանում է իր ընկերների խիզախ գրոհով, պատնէշների վրայ հայ կորիւնների երգն է թնդում ռազմի որոտի հետ, թշնամու չորս թնդանօթների աւերի դէմ հայ հերոսների մի ջոկատ յանդուգն ու աքանչելի սխրանքի է գործում, որ լռեցնում է թիւրք հրամանատար փաշային։

Ու մենաւոր, անօգնական, իր բախտին ձգուած այս մի բուռն հայութիւնը որ ժամ առ ժամ նօսրանում է ու արիւնաքամ դառնում, շարունակում է մարտնչել գիշեր ու ցերեկ զարհուրանք ու մահ սփռելով իր չորս կողմը արիւնի ու կրակի մրրիկի մէջ։ Եւ հրամանատար Ֆախրի փաշան, այս յամառ, անընկճելի դիմադրութեան հանդէպ ստիպուած է բացագանչել.

— «Ի՞նչ կը լինէր մեր վիճակը, եթէ այս ծանր օրերին մի քանի Ուրֆաներ մեր դէմ այսպէս ծառանային».

Եւ արտասովոր նենգ եղանակներով ճիգ է անում իր գերմանացի զինուորական կցորդների հետ հայ կորիւնների դիմադրական կուռ կազմը խախտել, ներսից, նոյնիսկ պարգեւների խոստումներով, ի զուր։ Հայ քաջերի ղեկավարների զինուորական խորհուրդը բոլոր այդ խարդաւանանքները ի դերեւ է հանում արհամարհոտ ու վճռական մերժումով, թիւրքն այլեւս որեւէ պատրանք չի թողել, նրա բարբարոս հոգին ակն ընդ ական դուրս ուրիշ բարոյական օրէնք չգիտէ։ Ուրֆան թիւրքին լաւ է ճանաչում մանաւանդ 1895-96ից ի վեր։

Բոցավառ քաղաքի արիւնազանգ փլատակները երկու ախոյեանների գերեզման պիտի դառնան։

×

Չեմ ուզում երկարել երկիւղած հիացմունքի այս տողերը։ Ի՞նչպէս չյիշատակել սակայն հերոսական այս փաղանգի դէթ ամէնէն կարկառուն դէմքերը եւ առաջիններից առաջինը, ահեղ ու աքանչելին Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան։ Փոյլ Վահա՞նն է վերածնուել արդեօք այս զարմանալի տղամարդի մէջ, թէ աւելի հին դարերից մի առասպելական հսկայ որ սուսերամերկ յանկարծ ցցւում է թիւրքի առաջեւ մռնչալով.

— «Եկա քաջեր արիւնոտ թաղդ, այս ես եմ ասում, վանդի իմ ցեղը յաւիտենական է»։

Ահա իր պատկերը, լայնաթիկունք ու կուռ կոփուածքով երիտասարդ, նուրբ, ազնուական դիմագծերով, մուգ յօնքերի տակ թաղուած խոր իմացական աչքեր, դաժան վճռականութեան փայլով եւ այս երկաթէ ունելի պէս իրար վրայ սղմուած ծնօտները, ուր մի պրօղեայ կամք է նստած։ Ահա առաջնորդ ու ղեկավարը այդ հզօր, աննկուն դիմադրութեան, որ նա պատրաստել է տարիներից ի վեր։ Մ. Եօթնեղբայրեան 1895 — 96 թուերի համխաշ զարհուրանքի օրերին ծնուած է ինչպէս եւ բոլոր իրեն հետեւող ընկերները։ Հազիւ պատանի, մի հասրի հող ունի — զինել հայ ժողովուրդը, մի հաւատամք, հայրենիքի սէրը եւ նրա ազատութիւնը։ Տեսանող է ծնուած և առաջնորդ, անակնկալների գաղտնիքը գիտէ եւ անծանօթ իրերի եւ երեւոյթների խորքն է տեսնում, ցեղին սպառնացող վտանգն ապրում է բնազդօրէն եւ օր ու գիշեր դադար չունի կանխելու համար մթի մէջ սողոսկող եղեռնը։ Իր համոզումները անդրդուելի են, ինչպէս եւ իր կամքը, որոշումների գործադրութեան մէջ յամառ է, ուղղագիծ եւ անգութ։ Թիւրքին ճանաչում է իր մատների պէս, նրա անապատային հոգու բոլոր ծալքերը գիտէ, եւ նրա դէմ կռւում է ճիշդ նոյն զէնքերով, նոյն բարոյականով։

Իր հայեացքը խորաթափանց է, պարագաները խոհականօրէն կշռէլ վերջ նա որքան խիզախ է մահու առջեւ, նոյնքան հնարամիտ ամէնէն կորստաբեր անակնկալն ու զասը ի դերեւ հանելու։ Նրա համար կեանքում ոչինչ կայ անհնարին, երբ ինքը վճռել է, եւ իր կամքից հզօր ոչինչ չի ճանաչում։

Դաւադրական եւ զէնք ու ռազմամթերք հայթայթելու իր տարիների գործունէութեան մէջ նա իր անվեհեր յանդգնութիւնն ու ճարպիկութիւնը հասցրել է առասպելականի։ Իր հարուածները անձին են եւ միշտ չհասակի եւ ինքը այդ հարուածող ձեռքը միշտ աներեւոյթ։

Իթթիհատի Սահմանադրութեան եւ թիւրք Հիւրիէթին նա հազիւ 20ը անցած երիտասարդ, իմաստուն արիութիւնը ունեցաւ յայտարարելու, թէ սուտ է այդ բոլորը, հայ ժողովուրդը պիտի զինուի անընդհատ։ Եւ իր խօսքը պահեց։

Ուրֆայի հերոսամարտը իր, եւ իր մի խումբ անվեհեր երիտասարդների պատրաստածն է ու վարածը։ Աննկարագրելի է իր կռիւ վարելու եղանակն ու կորովը։ Իրապէս առասպելական մի հսկայ, որի խիզախ հոգին ամէն տեղ է եւ աչքը բոլոր դիրքերում եւ որին հետեւում ու հնազանդում են ողջ քաղաքի հայութիւնը որպէս պատգամախօսի։

Կռուի վերջերին չար գնդակով մի ոտքը փշրուած՝ նրան պատգարակով դիրքից դիրք են պտտցնում եւ նրա երեւալը բաւական է, որ հայ մարտիկների դրօշը մահաստիսա՝ եւ թշնամու խուճապը աներեւակայելի դառնայ։

Իր մահը նոյնչափ ահեղ է ու հերոսական, որքան եւ իր կեանքը։ Իր մահբեր համհարզներն ու մարտակից կարիճները ընկան իր շուրջը, ու տակաւին փամփուշտ ունի։ Փշրուած ոտքով յեսին ճիգով խոյանում է թիւրք զօրքերի վրայ, կրակում աջ ու ձախ ու վերջին փամփուշտով իր փառաւոր անզուգական գոյութիւնը կնքում հսկայի մահով։ Եւ Ֆախրի փաշայի ցնծութիւնն այնքան մեծ է, որ իր հրամանով բերդի բարձրութիւնից թնդանօթի 24 հարուածներ ծանուցանում են թիւրք խուժանին այս անզուգական հայ առաջնորդի մահը։

Հայկական ամբողջ ազատագրական շարժումը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որի անունով նա գործեց ու կռուեց մինչեւ վերջը, քանի՞ Եօթնեղբայրեան ունին...

Եւ իր ընկերներն ու գործակիցնե՞րը .. ի՞նչ կեանքեր, ի՞նչ գեղեցկութիւն եւ ինչ արիութիւն։

Ահա քրիստոսապատկեր Թասուկճեան, Մկրտիչի մանուկ օրերի ընկերը, յետագային նրա զինակիցն ու աջ բազուկը։ Երազական անդրշիրիմեան մի դէմք երկնքի կարօտն ունեցող սրբի պէս, փխրուն առողջութեամբ ու տկարակազմ, 40 աստիճան տաքութեան մէջ թաց լաթը ճակատին դիրքից դիրք է վազում, խրախուսում, ամրապնդում շարքերը։

Հոկտեմբեր 18ի եղեռն գիշերն ամէնէն ահեղ ընդհարումների մէջ ճակատից գնդակ առնելով ընկնում է։ Նա խաչէն նոր վար առնուած Քրիստոսի տեսք ունէր, ճակատին արիւնի պսակը, գրում է նրա թաղման ականատես մէկը։

Ահա Գէորգ Աչհայյդյեան բարձրահասակ, թիկնեղ վիթխարին, որ Վենետիկի Մասրի կերպարանք ունի եւ որ դարնում է պատնէշի վրայ։ Ահա անզուգական Մկրտիչի եղբայրը՝ Սարգիս Եօթնեղբայրեան իր աւագի գործակիցն ու համհարզը, որ աննկարագրելի խիզախութիւններից յետոյ կռուի վերջին զոհ է գնում մի զազիր հայ մատնիչի դաւին եւ կախաղան բարձրանում։ Ահա Ցարութիւն Սիմեան քաջարի մարտիկը, Արմենակ Աղզարեան, Լեւոն Չերչեան, Վաղարշ Մեսրոպեան, Գառնիկ Շամլեան եւ քանի քանի ուրիշներ, մէկը միւսից գերազանց, անձնուէր ու արի, մահու վճռականութեամբ հզօր, որոնք իրենց անպարտելի առաջնորդի հերոսական օրինակով պատնէշների վրայ կնքեցին իրենց չքեղ կեանքը կամ կռուի վախճանին թոռոյ պաշարուած այս կամ այն տան մէջ մի քանի ընկերներով թշնամիների ծանր կորուստներ տալով՝ ընկան Հայոց աշխարհի համար, որ այնպէս պինդ սիրեցին։ Ուրֆացին անձնատուր չի լինում երբեք, նա գիտէ մեռնել ու մեռնել հերոսական մահով։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) ԼՈՒԹԵՐ, Ուրֆայի հերոսամարտը։ Տպ. Պէյրութ։

ՕՐԵՐՈՒ ՀԵՏ

Օրե՞րն են հունձքի, կրակ կը տեղա՞յ...
Գինանդին անդուլ արեւ կը բաղէ,
Հնձուորը ծունկի կը կայէ արայ,
Կալին մէջ հարսը ոսկի կը մաղէ...
Օրե՞րն են հունձքի, պահն է կէսօրուան.

Անձայն ու խոհո՞ւն գիւղը կը խոկա՞յ..
Գամփռերը միայն իրրեւ պահապան,
Խաղաղ կը ննջեն սեմերուն վրայ...:
Մեր հի՞ն պալարէն ժառանգ մնացած
Ծերուկ ծառին տակ, աղբիւրի ակին՝
Պառաւ մամիս հետ դէմ-դէմի նստած
Ան ծեր ծառին հետ՝ ես ալ աղբիւրին՝
Կ՚երազենք հեշտանքն անցա՞ծ օրերու։
Տառը մամիկիս ի՞ն, ի՞ն օրերէն,
Անուշ դէմքերէն՝ իրեն այցելու,
Աղուո՞ր հեքիաթներ, վէպեր տարօրէ՞ն...

Աղբիւրն ալ ինծի՝ Համբարձման տօնի
Կախարդ գիշերուան ջրերէն ոսկի՞,
Ու Վարդավառին՝ Աստուծոյ խղճէն
Հոսող սնձրուէն սանվերջ կը պատմէ...
Բայց երբ ես մամիս քալծանուշ դէմքին

Կնճիռներուն մէջ իմ սրտիս համար
Երգ մը կ՚որոնեմ, երգ մը հեշտագի՞ն,
Ու աճ աչքերէս՝ իր կարօտավառ
Արցունքոտ աչքով փչուր մը կարօտ
Հի՞ն աշխարհներէն քաղել կը յուսա՞յ,
Կամ կ՚ուզէ յիշել իր ծառն ու ցաթոտ՝
Երբ մամիկն հարս էր ու պապը փեսա՞յ...
Աղբիւրը ծառին ու ծառն աղբիւրին
Տարտամ կը նային լուռ ու քախծադէմ,
Եւ ունայնութեան ցուրտ ոգիին դէմ՝
Կ՚երգե՞ն, կը լա՞ն, տխեղ ու մթին...
Կուլա՞ն, կը ժպտի՞ն, տրտում ու մոլո՞ր,
Ծիծղ ինչպէս որ մե՛նք՝ պառաւ մամս ու ես,
Օրերու վազքին մո՛ւթ ու տխուր,
Կը նայինք շարք երես առ երես ..

(Բուքարէշ) Ս. Բ.

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԸ

«ՏԱՐԵԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ»

Գրեց՝ Վալերի Բրիւսով
(Թարգմ. ռուս. բնագրէն — Հ. Յ. Վ. Մարգարեան, Տպ. Վենետիկ)

Արծուի բարձրասլաց թռիչքով բանաստեղծ հեղինակը կը սաւառնի հայկական պատմութեան հեռաւոր գագաթները. հնամենի փաստերէն մինչեւ արիւնոտ ներկան մէկ հայեացքով կը պատկերացնէ իր լայնածիր հորիզոնին վրայ։

Ամէն բան բիւրեղացած, վերածուած է գեղեցիկ ամփոփոյթի մը մէջ, հետաքրքրելու համար մեր պատմութեան խորունկ իմաստասիրութիւնը։ Ոչ թէ դէպքերու պարզ ցուցադրութիւն մը կամ փաստերու եւ պարագաներու աղմուկն է որ կը հետաքրքրէ զինքը, այլ իրերու ներքին եւ բնական կապը, ճշմարիտ պատմաբանի մը կենդանի նիւթը որ դժբախտաբար գրեթէ միշտ անտեսուած է մեր շատ մը հին եւ նոր պատմաբաններէ։

Հակառակ որ Վ. Բրիւսովի աշխատանքը իբրեւ ներածութիւն գրուած է «Հայ բանաստեղծութիւնը» ընդարձակ ժողովածոյին, եւ թէր այդ սահմանուած համառօտ ծանօթութիւն մը տալու իր ռուս ազգակիցներուն մեր ժողովրդին, անոր բարքերուն, պատմութեան եւ բնավայրին վրայ, հեղինակը ամէն ջանք թափած է կատարելաւ եւ մշակուած գրութիւն մը լոյս ընծայելու այս սեղմ էջերուն մէջ։ Արով՝ բանաստեղծ իր սուր ներընչումով ու դաշնակաւոր լեզուով, պատմաբան իր սուր տրամաբանութեամբ, պրպտած և քննած է բոլոր աղբիւրները, որոնց մէջ աւելի անկեղծ ճշմարտութիւն կը տեսնէ քան թէ արդի տիրողապետ բանքէնները չափազանցութիւններուն մէջ։ Խորհրդակցած է բանաստեղծներու հետ, պատմագէտներու հետ, հնագէտներու հետ, այնպէս գիտակից բնութեամբ ջանալով զատել իրականը երեւութականէն և համառօտ փաստերէ վերջ կը պարզէ իր տրամաբանական հետեւանքները։

Անշուշտ Մարկուարտի մը կամ Մորկանի մը ժամանագրական հմտութիւնը պահանջելու իրաւունքը չունինք երեք տարուան մէջ հայագէտ դարձած մը, եւ այն ալ բանաստեղծ մարդէ մը որ աւելի սրտի աղմուկ ունի քան մտքի չոր տեսութիւն, այնուհանդերձ Վ. Բրիւսով արժանի է յաւերժանալու մեր մէջ որ թանկագին ծառայութիւն մը մատուցած է մեր մշակոյթը ծանօթացնելով ռուս մեծ ժողովուրդին։

Անհատական կարծիքներ, կամ վարկածներ խմբագրելէ աւելի հեղինակը հետեւած է աւանդական պատմութեան եւ պաշտօնական պատմագէտներու, թէպէտ երբեմն Զօպանեաններ կամ Ադոնցներ իրենց կարծեցեալ հեղինակութեամբ մոլորեցուցած են զինքը։ Թանկագին վկայութիւններ ունի ռուս կամ օտար պատմագէտներէ, պարբերականներէ, մինչեւ իսկ բանաստեղծներէ որոնց վկայութիւնները մեծ մասով անծանօթ են Հայերուս։

Հակառակ որ մեծ հմտութիւն ցոյց կուտայ այս համառօտ Տարեգրութեան մէջ, սակայն իր համեստութիւնը գեղեցկագոյն փաստ մըն է, ճշմարիտ գիտունին, երբ կ՚ըսէ.— «Երկու երեք տարուան աշխատութիւնը յայտնի է որ չէր կրնար զիս հմուտ հայագէտ դարձնել, սակայն ես կրցայ գնահատել թէ ինչպիսի ահագին նշանակութիւն ունի հայ աշխարհը բոլոր քաղաքակիրթ մարդկութեան համար»։

Նոյն ազնիւ ու խանդաղատալից հոգին կը տիրէ բոլոր էջերուն մէջ Հայերուս հանդէպ։ Ան աւելի մեծութիւններ ու պարծանքներ կը գտնէ այս փոքր եւ տանջուած ածուին մէջ քան թէ մեր ոգեւորուած հայրենասիրութիւնը. իր յառաջաբանին մէջ այս հպարտ խօսքերը կ՚ըսէ.

— «Ան տուած է (Հայաստան) իր ինքնուրոյն օժանդակութիւնը մարդկային քաղաքակրթութեան ոչ նուազ քան Եգիպտացիները, Հելլէնները, Հռոմէացիները եւ Եւրոպայի ներկայ ժողովուրդները»։

Անյիշատակ ժամանակներէ մինչեւ մեր օրերուն դարաւոր պատմութիւնն է որ բովանդակուած է 253 էջնոց գրքոյկին մէջ, մաքուր եւ խնամուած տպագրութեամբ, ինչպէս սովորութիւն է Մխիթարեան ապարանին։ Հեղինակը պատմականին խառնած է վաճառական, կրօնական, ուսումնական, ճարտարարուեստական, գեղարուեստական Հայաստանը, եւրոպական միտք մը դասաւորած է այս ամէնը, որով մեր ամենադարդ պատմութիւնը իր կատարեալ լրումին կը հասնի, անակնկալներով հիւսուած պատմական օղակները կը պարզուին, հետեւանքները կուգան բնական եւ ժողովրդականացած, այնպէս որ բոլորովին ծօծ թուան ալ կրնայ սրող գաղափար մը ունենալ մեր դարաւոր անցեալին վրայ։ Պէտք է սակայն աւելցնել թէ ինչ ինչ պատմական եւ մատենագրական պղտոր աղբիւրներ ծուռ հետեւանքներու տարած են զինքը, երբ Զօպանեանի բերնով Խորենացիին կ՚անուանէ «ստ պատմարան», անհաւասար գրբերը կայն քաշքշելով Դ. դարէն Է. դարը, եւ անկից արիւնլուայ մինչեւ Թ. դարը տանելով, կամ հետեւելով Ադոնցի՝ Խորենացիին Աշխարհագրութիւնը Ա. Շիրակացիին կը վերագրէ հակառակ Հ. Ա. Սիւքրիի քննական ուսումնասիրութեան որուն անծանօթ է Բրիւսով, հասկ գլուխ-գործոց մեր պատմագէտներու օժանդակութեան երբ Եւտիքականներու դէմ պայքարող Օձնեցի մը եւտիքական կը համարէ։ Անկաշկանդ եւ ուղիղ տրամաբանող Բրիւսովը սաոնց մէջ յանցանք չունի։

Բրիւսովի տարեգրութեան թարգմանութիւնը կատարած է Հ. Յ. Վ. Մարգարեան։ Ներունադարդ Հայր հակառակ իր մանկութենէն վարժուած գրաբարախառն լեզուին, տըւած է թարգմանութեան արդիական սիրուն հայերէն մը ինչպէս պիտի փափաքէր հեղինակը։ Ոչ մէկ կէտի մէջ անհասկացողութեան մշուշ կը տիրէ այլ պարզ, սահուն շարադրութիւն մը բանաստեղծ Բրիւսովի հոգւոյն համեմատ, վիպական քաղցրութեամբ էջերը կը դառնան իրարու ետեւ։ Արդէն պատուական Հայր ժամանակին մեզ տըւած է նոյն հեղինակին «Հայ բանաստեղծութիւնը» անունով թանկագին գրքոյկը, աշխատանք մը որ լաւագոյն դիտողութիւնները ունի մեր հին ու նոր մատենագրութիւններու մասին։ Ինչ որ հայ պատմութիւնը ուսումնասիրողին համար թանկագին է, գրքին վերջը դրուած մատենագիտական ցուցակն է. հոն նշանակուած են բաւական թուով Յոյն, Հռոմէացի, Բիւզանդացի, Ռուս, Անգղիացի, Ֆրանսացի եւ Հայ հին ու նոր հեղինակներ որոնցմէ օգտուած է Բրիւսով։ Զարմանալին այն է որ ոչ մէկ արեւմտահայ պատմաբան կամ քննադատ կոչուած է, ոչ Ալիշան մը, ոչ Տաշեան մը եւ ոչ իսկ Զամչեան կամ Զարբհանալեան մը իրենց ահագին մատենագրական արտադրութիւններով։ Զայս կը պարտինք անշուշտ Բրիւսովի օժանդակող կովկասեան ուսումնականներու ընդարձակ գիտութեան։ Ինչ որ ալ ըլլայ, «Տարեգրութիւն Հայ Ժողովրդեան» սահմանուած է մեծ ծառայութիւն մը մատուցանելու մեր պատմութեան եւ արիւնոտ դատին. Հոն պատմագէտ եւ հասարակ ընթերցող պիտի գտնեն գիտականին հետ գեղեցիկը, հաճելիին հետ ճշմարտութիւնը։ Հեղինակէն վերջ մեծագոյն գնահատութեան արժանի է պատուական վարդապետը որ Վ. Բրիւսովի անունին կցելով իր անունը, մեր մտքի գրադարանը կը զարդարէ թանկարժէք գրքով մը։

Հ. Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՆԿԱՐ

Արեւն՝ ոսկի իր սրտին թափած է զանձր բոլոր
Համատարած դաշտերուն մերկութեան վրայ հոլանի.
Ուր կոյս զեփիւռն անուշակ, բեհեզազարդ ու ոլոր՝
Ցորեաններուն զգուանքներո՛ւն կը փարի։

Հեռուն, հսկայ բարտիներ մըտածկոտ զանկը լրենց
Տատանելով կը քըսեն բարձունքներու լանջքերուն.
Մինչդեռ ջերմին հեզգութեամբ ոլորտներով բարձրաբերձ
Հովտէն կ՚ամպէ ոսկեփոշի՛ն տարրերուն։

Շիւղերն հաւայն կը նըջեն զով ըստուերին տակ բարի
Ծաղիկներո՛ւն զուներփեան, հեզահամբոյր եւ խոնարհ,
Որոնց հոգին առուակնափին կը մըսի։

Լո՛ւռ են ռոճերը միայն տնտառակին ողբաձայն,
Որոնց իրանն անարեւ զեղդ ուրուներ դիւահար՝
Միջոցին մէջ անհունօրէն կ՚երկընճան։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Օր. Էլիզ Գազիկեան մեծ յաջողութեամբ աւարտեց Ecole Commercialeը։ Օրիորդը, որ անկից առաջ կը յաճախէր Անկէնի Համայնքային վարժարանը, ամէն տարի առաջին կ՚ելլէր իր դասարանին մէջ եւ առաջնութեամբ ալ աւարտած նոյն վարժարանը։ Առաջնութեամբ այս տարի աւարտեց նաեւ առեւտրական վարժարանը, որուն քննիչները mention parfaitով արձանագրեցին իր այդ յաջողութիւնը։

Ապերախտ մանկիկ

(Ռումանական հեքիաթ)

— :•: —

Առնենք կ՚ապրէին պապիկ մամիկ մը։ Պապիկը ունէր աքլոր իսկ մամիկը՝ հաւ մը։ Մամիկը ամէն օր մէկ մէկ հաւկիթ կ՚ Պապիկը մամիկէն քանի մը ուզեց։ Մամիկը չար էր ու պապիկին հաւկիթ չտուաւ։

— Եթէ հաւկիթ ուտել կ՚ ըսաւ ան պապիկին — ծեծէ ինչպէս ես ծեծեցի իմ հաւ քեզի ամէն օր հաւկիթ պիտի

Մերուներ հաւատաց, բռնեց ու սկսաւ զայն լաւ մը ածել զայն թողուց, աքլորը խենդի մը սկսաւ վազվզել փողոցներու Գնա՛ց, գնա՛ց ու գտաւ թաշկինակ որուն մէկ ծայրը հանգոյց մը Կտուցովը վերցուց թաշկինակ զայն բերել իր տիրոջը։

— Հիմա դրամ պիտի ունենայ տէ կարենայ հաւկիթ առնել ու հանգիստ պիտի թողու — աքլորը։

Ճամբէն, իր կառքովը կ՚ հարուստ գիւղացի մը՝ երկու րու հետ։

— Այս աքլորը ի՞նչ ունի որ պէս կը վազէ — հարցուց գիւ իր կառապանին։

Կառապանը վար ցատկեց լու համար։ Հասաւ աքլորին առաւ թաշկինակը անոր կտուց տարաւ զայն իր տիրոջը։

— Ե՞րդը ... անպատճառ ինծի պէս ծեծ կերած է, աքլորը։

Տեսաւ, սակայն, որ կառապա մտրակէ իր ձիերը, ու մտածեց.

— Ան գոնէ ծեծելիք մէկը Գիւղացին առաւ թաշկինակը սաւ կիներուն.

— Պիտի պահեմ զայն գործս յաջող երթայ։

Կառքը սուրաց ու աքլորը անոր ետեւէն ու պոռաց իր ուժովը.

— Աւազակնե՛ր... վերադարձ ինձ իմ կայս։

Գիւղացին բարկացաւ։

— Այս աքլորը շատ անզգամ — ըսաւ ու կառապանին հրա վար իջնել, բռնել զայն ու նետ տակայ դետը։

Կառապանը կատարեց իր հրամանը։ Բայց, աքլորը սկսա ըը ըմպել, ու՞րքան ըմպել ցամքեցաւ։ Ու կրկին սկսաւ կառքին ետեւէն ու շարունակ սալ.

— Աւազակնե՛ր ... դրամնե դեմ։

Ու վազեց, այսպէս, մինչեւ ցիին տունը։

Գիւղացին իր խոհարարուհի մայեց բռնել աքլորը, մորթել րակին վրայ խորովել։

— Հասկցնեմ անոր թէ ի՞նչ լայ պոռալը...

— Խորովուիմ ալ, կրկին պահանջեմ իրաւունքս — պատա նեց աքլորը։

Խոհարարուհին շատ չար կի էր։ Ցաքեցնելու համար իր չար մութիւնը, յափշտակեց աքլոր զայն ողջ ողջ նետեց կրակին մէջ առեր աքլորը դուրս տուաւ խմած ջուրը ու մարեց կրակը.

Ու գիւղացին, իր սեղանին խորովուած տեսնելու տեղ, ողջ աքլորը՝ որ իր իրաւունքը կը պա ջէր նորէն.

— Անտանելի՛ ես գուն, ըսա ղացին, բռնեց զայն ու գնաց ախոռը, կովերուն ու եզներուն մէ վստահ որ անոնցմէ մին զայն սպաննէ իր եղջիւրներով։

Բայց, աքլորը ախոռի կենդա

բուն դառը տանջա՞ն, կերաւ զանոնք բոլորն ալ ու դարձաւ լերան նման վիթխարի կենդանի մը:

Ու գիւղացին սարսափեցաւ.

— Ասիկա աքլոր չէ — մտածեց ան — այլ երակեան դեւ մը: Եղներն ուտելէ վերջ, դուրս պիտի տայ նաեւ իրենցիները ... Օձիքս ի՞նչպէս ազատեմ անոր ձեռքէն: Զայն պիտի բռնեմ ու նետեմ ոսկիներով լեցուն մառանին մէջ: Պէտք է սկսի ոսկիներն ուտել, ինչպէս կերաւ եղները, եւ, թերեւս, ոսկիներէն մին պիտի մնայ կոկորդն ու պիտի խեղդէ զայն:

Ու զայն նետեց մառանը: Աքլորը բացաւ բերանը եւ սկսաւ կլանել հարստութ ոսկիները: Ու մէկ հատ իսկ չմնաց տանտիրոջ: Այն ատեն, գիւղացին բացաւ մառանին դուռը, բարկով.

— Թող հեռանայ ... դուրը տունէս, փոյթ չէ եթէ նոյն իսկ առանց ոսկիի մնամ:

Գիւղացին գիտէր որ իր հարստութիւնը գտած էր գիւտային միջոցներով

Աքլորը անցաւ բակէն, ուր կը գտնուէին գիւղացիին հաւերը: Ու հաւերն ու աքաղաղները հետեւեցան իրեն, որովհետեւ առաջին անգամն էր որ այդքան մեծ աքլոր մը կը տեսնէին:

Երբ պապիկին տանը առջեւ հասաւ, աքլորը անոր պատմեց ինչ որ պատահած էր, ուզեց որ իր առջեւ փռէն ամենալաւ գորգը, ու սկսաւ դուրս տալ եղները, կովերն ու ոսկիները:

Ու պապիկը հարստացաւ:

Մամիկը տեսնելով անոր հարստութիւնը, գնաց անոր քով ու ըսաւ.

— Ինծի ալ պիտի չտա՞ս մէկ քանի հատ այդ ոսկիներէն:

— Պիտի տամ այնքան, որքան հաւկիթ տուիր դուն ինծի: Ես ծեծեցի իմ աքլորս ու ան ալ զիս հարստացուց: Դուն ալ ծեծէ հաւդ, որպէսզի սկսի ոսկեայ հաւկիթներ ածել քեզի համար:

Ու մամիկը սկսաւ ծեծել իր հաւը, եւ, որովհետեւ ան ոսկեայ հաւկիթներ չածեց, ալ աւելի ուժով ծեծեց: Ու երբ զայն թողուց, հաւը սատկեցաւ.

Մամիկը, կորսնցուցած ըլլալով իր հաւը, ուտելիք բան չունէր: Պապիկը մեղքցաւ ու զայն առաւ ծառայութեան, որպէսզի հոգ տանի իր հաւերուն ու սնուցանէ աքլորը: Ու մամիկը ըսաւ.

— Արժանի եմ ասոր: Հաւս կը կերակրէր զիս, բայց ես գոհ չեղայ. ու հիմա ես պիտի կերակրեմ աքլորը:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Les Nouvelles Littéraires-ի տնօրէնը, Մորիս Մարթէն տիւ Կար, վերջերս Միջերկրականի աւազանին արեւելեան եզերքները շրջելով, գաղափարն յղացած էր մըն ալ նուիրելու Եգիպտոսի արաբական գրական կեանքի ծանօթութեան: Ու խումբ մը Եգիպտացի գրողներ զանազան յօդուածներ գրեցին այդ էջին վրայ: Էլ-Ճէմայիլ կը խօսի արաբական լեզուի զարգացման մասին: Հետեւինք այդ յօդուածին.—

Դեռ մինչեւ Զ. դար (քրիստոնէական թուականով), ծաղկեալ վիճակ մը ունէին արաբական լեզուի կաճառները: Այդ կաճառին կազմած խորհուրդները կը կոչուէին souk,— շուկայ: Գրական այդ շուկաներուն մէջ ամէնէն աւելի նշանաւոր էին Ուքազի, Հաճարի, Սանաայի եւ Տումաթ-Էլ-Ճանդալի շուկաները:

Դրական այս շուկաները կամ տօնավաճառները փոխն ի փոխ տեղի կ'ունենային ամիսը մէկ անգամ: Անոնք քերթողական շրջագայութիւններ էին, որոնց կը մասնակցէին զանազան ցեղախումբերու աշուղները՝ պանծացնելու համար իրենց ցեղախումբին փառքերը եւ երգելու համար իրենց ռազմիկներու քաջագործութիւնները:

Բանաստեղծներու այս արխալագոյն նախագահը կ'ըլլար դատաւոր: Նշանաւոր դատաւորներ եղած են Քիաիպն-Սոյաա, Նաժրանի եւ Նապիղայի եպիսկոպոսը, մեծ բանաստեղծ Պէնի-Զուպիան: Առեանին առջեւ գալով, աշուղ եւ բանաստեղծ կ'երգէին ու կ'արտասանէին իրենց ստեղծագործութիւնները:

Եկաւ իսլամութիւնը, որ ջնջեց գրական շուկաները,, որովհետեւ կ'ուզէր վերջ տալ հեթանոսական ազդեցութեան: Բայց շուտով կազմուեցան գրական նոր խորհուրդներ: Խալիֆաներն ու էմիրները իրենց արքունիքները վերածեցին իսկական կաճառներու: Որոշ ժամանակներով, ունկնդրութեան կ'ընդունէին բանաստեղծները, որոնք կ'արտասանէին կամ կ'երգէին իրենց ստեղծագործութիւնները եւ մրցանակ կը ստանային:

Այնուհետեւ անկման շրջան մը: Արաբ կայսրութիւնը շատ տարածուեցաւ եւ ընդարձակուեցաւ: Օտար տարրեր, թուրքերէնն ու պարսկերէնը եղծեցին Քուրանի լեզուին մաքրութիւնը: Ցեղագային զանազան փորձեր կատարուեցան, փրկելու համար արաբ լեզուն: Արաբերէնը հետզհետէ գտաւ իր անկախութիւնը: Բայց արաբ լեզուի վերածնունդին մէջ պատմական դեր մը պիտի կատարէ որոշումը, որ տրուած է վերջերս,— Արաբ լեզուի արքայական կաճառին հիմնադրութիւնը: Այս կաճառին նպատակն է 1) պաշտպանել արաբ լեզուին ինքնութիւնը, 2) պատրաստել արաբերէն լեզուի պատմագիտական բառարան մը, 3) ուսումնասիրել արաբական զանազան գաւառաբարբառները, 4) հետաքրքրուիլ արաբ լեզուին զարգացման կապուած բոլոր հարցերով:

Հիդրոցենտրալ

Այսպէս կը կոչուի Մարիէթթա Շահինեանի մեծ վէպը, որ ֆրանսերէնի թարգմանուած է: Humanité-ի մէջ աշխատակից մը, գրախօսականի մը մէջ, կը գրէ այս առթիւ.—

Յեղափոխութեան եւ ղանդուածի գրականութիւն է այս: Շահինեանի այս վէպը մէկն է յեղափոխութեան եւ ղանդուածներու գրականութեան ամէնէն կարեւոր եւ արտայայտիչ գիրքերէն: Հեղինակը ինքն իր վրայ պարուք չի դներ զուարճացնելու, այլ միայն ծառայելու: Չի գրեր գրելու համար, իր գրչի պահուըտուք խաղալու համար, սիրտին մէկ թաքուն անկիւնը պեղելու համար, այլ միայն լուսաւորելու համար հաւաքական կեանքի մէկ պահը, յիշելու համար այն ծանր հարցերը, որ պիտի դրուէին մարդոց ապագային առջեւ, աւետելու համար ի լինելութեան ընկերութեան մը քաոսին մէջէն սպասուած արշալոյսի մը նախանշանները:

Այս վէպը աւելի քան ուրացում մըն է քաղքենի գրականութեան մասին, եւ աւելի քան փաստ մը պրոլետարական գրականութեան հրաշալի արտադրութեան: Ծանօթութիւններով, գործ կը քաղենք, հետաքրքրութիւններով, որ կը բանայ այս վէպը արժէքն ունի գործի մը: Ան կը հանգչի խորհրդային ժողովուրդի մը ստեղծագործ ճիգին մէջ, յառաջ կը մղէ այն նոր կեանքը, որուն առաջին թրթռացումներն զգացած է այնքան հրաշալի եղանակով մը:

Պատմութիւն Հրէից

Հրեաները ե՞րբ եկան Եւրոպա:

Հռոմի դուռներուն առջեւ, Տիբերիոս գետին եւ Եանիկուլայի զառիթափին միջեւ, ճախճախուտ եւ ապառողջ հողամաս մը կար, ուր, Հռոմի պատմութեան առաջին իսկ օրերէն սկսեալ, Եթրուսկեան հրամանով, բնակութեան կը դրկուէին գերութենէ ազատած ստրուկները, ինչպէս նաեւ այն քաղաքացիները, որոնք կ'ապստամբէին Հռոմի կամքին դէմ:

Այս թաղը հետզհետէ դարձաւ թշուառներու եւ դատարկապորտներու քաղաք մը, ուր կը վախնար ոտք դնել նոյն իսկ ոստիկանութիւնը:

Երբ Տիտոս, աւերելէ յետոյ Երուսաղէմը, վերադարձաւ Հռոմ, նաեւ բով այստեղ բերաւ լեցուց հրեայ գերիներու բազմութիւն մը, որ եղբն պիտի դառնար քրիստոնեայ առաքեալներու ապաստան: Պօղոս առաքեալ այստեղ էր որ եկաւ առաջին անգամ, եւ այստեղ ապրեցաւ մինչեւ որ յաջողեցաւ քրիստոնէութեան դարձնել ծերակուտական Պուդենտիոսը: Այնուհետեւ բնակեցաւ Հռոմի մէջ:

Տիբերիոս գետին այս եզերքին վրայ, Հրեաները կազմեցին ցեղային ինքնուրոյն օջախ մը, այնպէս որ հռոմայեցի բազմաթիւ Հրեաներ այսօր իրենց ծագումը կը տանին մինչեւ այն օրերը, երբ Տիտոս հրէական գաղութ մը հիմնեց Հռոմի պարիսպներուն տակ:

Միջին դարուն, երբ սկսան քաղաքացիական կռիւները, հռոմէական կեանքը կեդրոնացաւ մասնաւորապէս Կապիտոլին շուրջ: Հրեաներն ալ հետեւեցան Հռոմայեցիներուն եւ քաշուեցան գետին ձախ եզերքը, քառակուսի հողամասի մը վրայ, որ կը տարածուէր Յովերիչիս կամուրջէն մինչեւ այժմու Կապիտոլի կամուրջը: Կեթոյի գաղափարին հետեւելով, նոյն այս թաղին շուրջ բարձրացուցին պարիսպներ:

Կեթոյի այս մարդիկը ենթակայ էին ամէն տեսակ հալածանքներու եւ արհամարհանքի: Արգիլուած էր իրենց մտնել Յաւիտենական Քաղաքի հաւատացեալներուն մէջ: Այդ նպատակով, պարտաւոր էին կրել կարմիր գլխարկ: Սակայն օր մը կարճատես կարդինալ մը կը սխալի եւ իբրեւ բարձրաստիճան եկեղեցական կ'ողջունէ Իսրայէլացի մը: Նման գայթակղութիւններէ խուսափելու համար, կը հրամայուի Հրեաներուն գլուխը դնել դեղին գլխարկ:

Այս նշանով, անոնց կ'արգիլուէր հեռանալ ազատ ասպարէզներու, արտօնուած էին միայն բժիշկ դառնալու: Ոչ մէկ քաղաքական իրաւունք ունէին: Ամէն տարի, հրեայ գաղութին ներկայացուցիչները պարտաւոր էին Պապին ոտքը երթալու, իրենց յարգանքը մատուցանելու Օրինաց գրքէն փաթոյթ մը բռնած: Պապը չէր կարդար եւ ձախ ուսին վրայէն ետեւ կը նետէր: Բարեկենդանի օրերուն, Հռոմի քաղաքապետութիւնը սովորութիւն ունէր կազմակերպելու հանդէս մը, «Վազք Հրէից»,— Հրեաներ էին որ կը վազցնէին կրկէսին մէջ: Բայց Հրեաներուն տառապանքը չէր վերջանար ասով,— Պապին մարդիկը ժամանակ առ ժամանակ Ս. Գրիգոր եկեղեցին կը տանէին Հրեաները եւ կ'առաջարկէին ընդունիլ քրիստոնէութիւնը,— այդ նպատակով աւետարաններ կը կարդային անոնց գլխուն: Հրեաները, չուզելով մտիկ ընել, գաղտնօրէն լաթ կը թխէին իրենց ականջին մէջ: Ուստի Պապին մարդիկը, քարոզէն առաջ, պաշտօն ունէին խիստ քննութենէ մը անցընել Հրեաներուն ականջները: Իսկ ուրիշ պաշտօնեաներ, դաւազան ի ձեռին, կը հսկէին, որ Հրեաները չքնանան եւ անպայման մտիկ ընեն, այլապէս անոնց գլխուն կ'իջեցնէին անխնայ: Պատմութիւնը չըսեր թէ Հրեաները քրիստոնեայ դարձան, չդիմանալով այս տառապանքին:

Հրեաները իրաւունք չունէին Հռոմէն դուրս այլ տեղեր երթալու: Այս հրամանը իրենց յիշեցնելու համար սովորութիւն էր ծերակուտական մը, որ, երբ ունկնդրութեան կ'ընդունէր զանոնք, կից մը կը զարնէր անոնց յետոյքին ու կը ճամբէր:

Սրտի՞ն թէ ճարտասանութիւն

Վերջերս Երեւանի մէջ գումարուեցաւ ուսուցչական համագումար մը, ուր Ա. Խանջեան կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ՝ քննելով ազգայինն ու միջազգայինը արուեստին մէջ: Կ'առնենք գլխաւոր մասերը.—

«Հայաստանի մէջ մենք մշակոյթի շարժումը առաջ կը տանինք Ստալինի այն ցուցմունքով թէ բոլոր ժողովուրդներու ազգային մշակոյթը, լեզուն, դպրոցը եւ մամուլը պէտք է զարգանան խորհրդային հիման վրայ:

Հայաստանի մէջ ամէն տարի կը հրատարակենք այնքան հատոր գիրք, որքան առաջ կը հրատարակէին տասնեակ տարիներու ընթացքին: Մենք մայրենի լեզուով դասագիրքեր կը հրատարակենք ոչ միայն դպրոցական եւ միջնակարգ, այլ եւ բարձրագոյն դպրոցներու համար: Կը հրատարակենք ոչ միայն արդի խորհրդահայ եւ խորհրդային գրականութիւնը, այլ եւ մեր գրականութեան դասական գործերը:

Մեր շարժանկարը, որ վերջերս տօնեց իր գոյութեան առաջին տասնամեակը, յաղթահարելով առանձին սայթաքումները եւ սխալները, կը կիրարկէ Ստալինի բանաձեւը՝ ազգային ձեւով բանւորական արուեստ ստեղծելու մասին: Այսպէս, ան ծրագրած է նաեւ վերարտադրել դասական լաւագոյն երկերը, ինչպէս Պէպօն, Գիքորը եւն.:

Ընկերնե՛ր, ըսի թէ մշակոյթի ասպարէզին մէջ կը հետեւինք Ստալինի ցուցմունքներուն: Բայց առանց պայքարի չէ որ կ'իրագործուի ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ միջազգային մեր Նոր մշակոյթը: Մենք կը հսկենք, կը պայքարինք որ դիմակաւորուած դասակարգային թշնամին չխախտէ մեր գիծը: Մենք կը պայքարինք մեծապետական (ռուսական) ազգայնամոլութեան դէմ, որ կը ձգտի նսեմացնել փոքր ժողովուրդներու մշակոյթին ազգային ձեւով զարգացման նշանակութիւնը, որ վերէն, արհամարհանքով կը նայի փոքր ժողովուրդներու մշակութային շինարարութեան խնդիրներուն վրայ, որ, ուրիշ խօսքով արտայայտուելով նախկին իշխող ազգութեան տիրող դասակարգերու իղձերն ու ձգտումները՝ կ'աշխատի պահել այն անհաւասարութիւնը, որ մինչեւ յեղափոխութիւն կը տիրէր ազգութեան եւ փոքր ժողովուրդներու միջեւ:

Կը յիշէ՞ք Վ. Վահանեանը: Այսօր արդէն հակայեղափոխական ճահիճը ինկած Վահանեանն էր որ «պաշտպանելով» միջազգայնութիւնը ... ընկեր Ստալինի դէմ, կ'ըսէր

— Ի՞նչ ազգային բանւորութիւն, ի՞նչ ազգային մշակոյթ: Համաշխարհային բանւորութիւնը մէկ է եւ անբաժան եւ պէտք է ունենայ մէկ եւ անբաժան մշակոյթ:

Այսօր ծիծաղելի է նոյն իսկ լսել հակալենինեան այս բաբբանջանքը: Ընկ. Ստալինի ղեկավարութեամբ ջախջախելով մեծապետական շովինիզմի արտայայտութիւնները, կուսակցութիւնը ձեռք բերաւ ազգային հանրապետութիւններու զարգացման այն նուաճումները, որոնցմով այսօր իրաւամբ կը պարծենանք:

Մենք աւելի բարձր զգաստութեամբ պէտք է շարունակենք պայքարը մեծապետական ազգայնամոլութեան արտայայտութեանց դէմ: Պէտք է հսկենք, որպէսզի մեծապետական ազգայնամոլութեան «Հերոսները» չկարենան ազդեցութիւն ունենալ մեր մշակոյթի շինարարութեան որ եւ է բնագաւառի մէջ: Իսկ անոնք կան, դեռ կը զգացնեն իրենք զիրենք: Օրինակ մը միայն:

Պետական հրատարակչականը հրատարակած էր Դուրեանի երկերու փոքր մէկ ժողովածուն: Գտնուեցան մարդիկ,— եւ բանէն դուրս եկաւ նաեւ ... համայնավարներ,— որոնք փորձեցին սուինով դիմաւորել այդ գործը: Իբր թէ ի՞նչ պէտք կայ, մեր ինչ գործն է տպագրել Դուրեանը:

Ծիծաղելի կ'ըլլար լուրջ վէճի բռնուիլ այդ մարդոց հետ, որովհետեւ անոնց հարցադրումը, որ ամէնէն առաջ արդիւնք է տգիտութեան, մեծապետական ազգայնամոլութեան ցայտուն մէկ արտայայտութիւնն է: Որովհետեւ, ո՞վ չի գիտեր որ մենք չէ որ պիտի թքնենք անցեալի մշակութային ժառանգութեան վրայ, որ մեր պարտքն է քննադատօրէն վերամշակել այդ ժառանգութիւնը, տալ անոր Մարքս-Լենինեան գնահատականը, քննադատօրէն իւրացնել այդ ժառանգութեան ժողովրդավար տարրերը:

Մենք աւելի ուժեղ զարկ պիտի տանք մեծապետականներուն հրատարակութեան եւ անոնց առարկայական քննադատութեան գործին: Մեծապետական շովինիզմը թաքնուած կեղծ միջազգայնութեան փեշերուն տակ, աւելորդ կը համարէ անցեալի ուսումնասիրութիւնը: Չենք կրնար չարձանագրել որ նման ձգտումները կրցած են ժամանակ մը տեղ գտնել մեր մօտ: Այլապէս ինչո՞վ բացատրել այն երեւոյթը, որ մեր դպրոցներու ծրագրին մէջ կը բացակայէր անցեալի ուսումնասիրութեան ճիւղը: Մենք կ'ուղղենք այդ սխալը եւ առաջարկեցինք կրթական գործավարութեան որ այս տարուընէ իսկ ծրագրի մէջ մտցնէ անցեալի ուսումնասիրութիւնը, Մարքս-Լենինեան լուսաբանութեամբ: Այս տարուընէ վերակազմելով համալսարանը, աւելի լայն ծաւալ պիտի տանք անցեալի ուսումնասիրութեան: Այս նպատակը կը հետապնդէ նաեւ հայկական խորհրդային հանրագիտարանը, որուն առաջին հատորը կը պատրաստուի տպագրութեան:

Երբ կոչ կ'ընեմ զգաստ ըլլալ մեծապետական ազգայնամոլութեան, կեղծ միջազգայնութեան դէմ, անմիջապէս պիտի շեշտեմ մեր հետեւեալ կարեւորագոյն պարտականութիւնը.— Անխնայ ըլլալ եւ ջարդ ու փշուր ընել հայկական ազգայնամոլութեան ամէն արտայայտութիւն, ազգային-ռամկավարական ամէն ձգտում: Ազգային ռամկավարները կը փորձեն ամէն կերպով յարմարիլ պայմաններուն, մեր մշակութային աշխատանքները շեղել ուղիղ, Լենինեան ճամբէն: Անոնք կը ձգտին ոչ միայն ազգային ձեւ, այլ եւ ազգային բովանդակութիւն տալ մեր մշակոյթին: Անոնք հնչակահաւէն պէս կը փչանան «անցեալի փառքերով»: Անոնք մեր ժողովուրդը կը հակադրեն հարեւան ժողովուրդներուն: Անոնք մեր աշխատաւորութեան ոխերիմ թշնամիներուն գործակալներն են: Անոնք կը ձգտին անջատել մեր ժողովուրդը բանւորական յեղափոխութենէն եւ վերականգնել դրամատիրութեան տիրապետութիւնը:

Ահա թէ ինչո՞ւ կործանիչ պիտի ըլլան մեր հարուածները ազգային ռամկավարութեան դէմ, անոր ամէն մէկ արտայայտութեան դէմ:

Երկու ճակատի վրայ՝ լենինեան պայքար մղելով է, որ պիտի կրնանք ապահովել մեր մշակութային շինարարութեան յառաջայ աւելի բուռն աճումը: Մեծապետական (ռուսական) շովինիզմի եւ հայկական նացիոնալիզմի դէմ ուղղուած պայքարն է, որ պիտի առուգէ մեր մշակութային շարքերու դասակարգային կոփուածութեան չափը»:

Նոյն ճառին մէջ, ըսելէ յետոյ թէ ուսուցչութեան բացարձակ մեծամասնութիւնը իրենց կողմն է, Ա. Խանջեան յիշած է նաեւ հետեւեալ դէպքը.

«Դասակարգային թշնամին դեռ կը շարունակէ գործել ուսուցչի դիմակին տակ: Ահա ձեզի վերջերս դիմակազերծուած Տարագրոսը, որ ուսուցչի դիմակին տակ իսկական հակայեղափոխական աշխատանք կը կատարէր աշակերտներու մէջ: Ան կը բամբասէր որ առաջին հնգամեակը քաղցի հնգամեակ էր, որ «եթէ հինգ մատները կը հաւասարին, ընկերվարութիւնն ալ կը կառուցուի»:

Հետաքրքրական է որ, դիմակազերծուելէ յետոյ, այդ մարդը հետեւեալ գլուխ գործոցը գրած է իր բացատրագիրին մէջ.—

«Ինչ կը վերաբերի ընկերվարութեան կառուցման, շատոնց, խորհրդային իշխանութենէն առաջ, ես ըսած եմ որ վերջնական յաղթանակը ընկերվարութեան է, եւ նոյնիսկ մէջբերում մը ըրած եմ գրաբար գիրքերէն.— Եղիցի մի հօտ եւ մի հովիւ, այսինքն մէկ դասակարգ եւ հասարակութիւն» (Ծիծաղներ):

Հէնց միայն այս «հօտն ու հովիւը» բաւական չէ՞, տեսնելու համար Տարագրոսի հակայեղափոխական նկրտումնութիւնը: Ճիշդ են վարուած մեր ընկերները, զայն դուրս հանելով ուսուցչի պաշտօնէն»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Այս «Պ՞ատեղէն»... պառաւը, շատոնց գուշակած էր որ, Գալլէին եւ Սիրանին «Հին տեղ պանիր մը» կը դառնային: Նոյն իսկ, անգամ մը, երբ երկնալ մութին, Գալլէն Ճիբրանքին տանիքէն վար ցատքած էր, ու «սխրումն» կորսուած, ինքը, կանաց մը, ոտքերուն մատներուն վրայ հասած էր մինչեւ Խաթունենց տանիքը, որ տեղէն կ'երեւար «Ճիբրանքին» օջախը ու տեսած էր ինչ տեսնայ... Էօ՜... մեղա՛յ... «Աղա՛յ քեղ Տէ՛ր...» Գալլէն ու Սիրանը երկու սիրահար ... պէս, իրար կապուած էին: Այն ատեն հաւաշ «Տղու» ըրած էր, Գալլէին ականջին բանոր մը փսփսած էր, ու Գալլէին հոլ ինք ընկեր ըսած էր: Պառաւը հաւատացած էր անոր խօսքին, ու ալ չէր հետապնդած: Ենթադրած էր որ հալ երթալ պաղեցան: Ու ահա... ամիսներ վերջ կրկին «Սիրան» անունը Գալլէին շրթունքին վրայ եւ, այսպէս վճռական կերպով... ու խե՛ղճ պառաւը, ինկաւ դառն մտածումներու մէջ:

Սիրանին իսկական, մկրտուած անունը Շողիստան էր, բայց, երբ անհայր մնաց, ու քեռին «Ամերիկա»էն գալով զինք, ու իր եղբայրը-Սահակը քաղաք դպրոց դրկեց, քաղաքցի աղջիկները ծիծաղեցան այդ անունին վրայ: Այս պատճառաւ, Սիրանին վարժուհին, յարմար նկատեց, հին անունը վերցնել եւ նոր անունով Սիրան կոչել, մանաւանդ որ, իսկապէս ալ ան, Սիրան անուան չափ գեղեցկութիւն ունէր: Չափաւոր կազմ մը, Սեւ, երկայն գուռող մազերը փայլուն ծեռաքսի նման, փռուած ուսերուն վրայ: Մորթը ձիւնի կտոր եւ աչխարհ լա՛յն ու խոշոր աչքերով:

Սիրանին ներկայութիւնը քաղաքի դպրոցին մէջ իր ընկերակիցներուն, շատերու նախանձը շարժեց:

«Գիւղացի աղջիկ մը դպրոց պիտի գայ» երբ ըսուէր, քաղաքցին առաջնորդութիւնը կը պատրաստուէր ընդունելու կոշտ ու կոպիտ, վիզը ծուռ, ամչկոտ երեւոյթով մէկը: Բայց, այս անգամ սխալ ենթադրած էին: Սիրանը, իր գեղեցկութեան հաւասար ունէր նաեւ լա՛ւ համարձակութիւն, եւ այս առաջ եկած էր անոր մօրը պատուաւորութենէն ու «Երես տալէն», ինչպէս կ'ըսէին գիւղացիները:

Սիրանը մէկ տարի միայն քաղաքին դպրոցը մնաց, ու այդ մէկ տարին, բաւական եղաւ որ որոշ չափով գրել կարդալ սորվի: Ուսման մանաւոր փափաք ունենալով, հետեւեցաւ ինքնաշխատութեան: Քաղաքէն իր հետ բերած մեծ ու փոքր գրքերը մէկ քանի անգամ քաղաւ կարդաց, ու չգիտցած չհասկցածները երեք կնոջմէն սորվեցաւ:

Սիրանին մայրը, Նազենազ պաճին, մեծ փափաքով դպրոց դրկած էր իր զաւակները, Սահակը եւ Սիրանը: Բայց յետագային ստիպուեցաւ աղջիկը շուտ մը դպրոցէն հանել եւ քաղաքէն իր հետ բերած անունը — Սիրան — վրան մնաց: Գիւղացիները մոռցան իր հին անունը: Երկու տարի վերջ, Սահակն ալ լմնցուց դպրոցը, եւ գիւղ վերադառնալով լծուեցաւ ... շինարար աշխատանքի:

Ու Սիրանը, քաղաքէն գալէն վերջ՝ աւելի շատ մօտեցաւ Գալլէին, քաղաքէն իր հետ բերած բոլոր ճարպիկութիւններով: Թուրվանտա Քուրօն, այդ գիտէր: Գիտէր որ, Սիրանին եւ Գալլէին ամէնօրեայ տեսութիւնները երթալով կը սերտանան: Բայց մինչ այդ միամիտ էր եղած, հաւատալով թէ՝ այդ բոլորը առաջ կուգային փոխադարձ յարգանքէն եւ միամիտ, մաքուր, եր գիտցած, հասկցած սէրէն: Իսկ ա՞յժմ ... այժմ խնդիրը ուրիշ հանգամանք առած էր: «15 տարեկան աղու խօսքը ուրիշ, 18 տարեկան աղուն խօսքը ուրիշ» կը մտածէր:

Պառաւը, գլուխը կախ երկար մտածեց: Գալլէ եւ Սիրան անունները, իրենց բոլոր օրերով ու դրուագներով «կովանտ» էին բռնած անոր գլխուն մէջ: Այս բոլորին ծայրը, յոռետես պառաւը մեծ վտանգ մը կը տեսնէր: Չէ՞ որ Գալլէն օրէնքէն ծռած ու, ուրիշին նամուսին հետ խնկած էր, հապա եթէ իմանային ...

— Չիտե՞ս, Փիրէ, (ծերուկ) եմ... Կ'ուզես որ զիս ջաղջիկա՞ն մեծցունես ... Աչքիս լոյսն ես, աչքիս լոյսն ես կ'ըսես, ու զիս «չօպան» մեծցնել կ'ուզես, ըսաւ Գալլէն կրքոտ եւ կէս լացով:

— Որ ինծի նայիս, հազար հեղ լաւ է «չօպան» մենաս՝ քըն տը վարժապետ դառնաս — պատասխանեց պառաւը, բարկութենէն կայծ կտրած:

Մեծ մօրը վիճակը, ցաւ էր Գալլէին համար, չուզեց աւելի առաջ երթալ: Գիտէր որ, ան իր աչքին լոյսէն աւելի կը սիրէր զինքը: Գիտէր որ, առանց իրեն, ան, շատոնց մեռած, հող դարձած էր: Մեծ մայրը դողդոջ ձեռքերով խնամած էր զինքը, ու այս հասակին հասցուցեր էր, կ'արժէր հիմա այդ ծերուկը չարչարել — մտածեց Գալլէն ու կարծես զղջացած, սրբեց աչքին թարթիչներէն կախուած արցունքի կաթիլները, ու գնաց նստաւ անոր ծունկերուն մօտ:

Պառաւը, հասկցաւ Գալլէին հոգին: Սիրտ առած շարունակեց.

— Տղա՛ս, ... տղա՛ս Գալլէ, ես քու օտխ փուչին դուրպան, ձագս: Ինչ որ կ'ուզես սորվեցունեմ, ինչ որ կ'ուզես հագուեցունեմ, ի՞նչ որ կ'ուզես կերցունեմ, մինակ, խաւրուա, «վարդ» անցիր էդ Սիրանէն: Ամօ՞թ է տղաս, մե՛ծ ամօթ է... Սիրանը քու քոյրիկդ է: Սահակը եղբայրդ: Դրացի ենք, բարեկամ ենք, երկուքդ մէկ օրրանի մէջ մեծցած էք ... Միասին աղ ու հաց կերած էք, ու հիմա ... Սիրանին հետ «ծո՞ւ» ... ամօթ է տղաս... որ գիւղացիները իմանան, որ մայրը իմանայ ... որ եղբայրը իմանայ ... «վարդ» անցիր, ազիզս, տահա քու կարգուելուդ ատենը չէ, որ ատենը գա՛յ ... մամադ քեզի համար քառսուն գեղէ աղջիկ կը գտնէ ...

Վերջին խօսքերուն հետ, աչքերը թրջեցան, չորացած ձեռքերը դողացին, շրթները սարսռացին ու սկսաւ հեկեկալ ...

Գալլէն չէր ուզեր վիճիլ պատճառել մեծ մօրը: Կը զգար որ, ըսածները, ճշմարտութիւններ էին: Բայց ... չափազանց դժուար էր հրաժարիլ Սիրանէն: Անժամանա՞կ, դուցէ՛ ... բայց միշտ, տեւական,— անկարելի էր:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ

(Շարունակելի)

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Գաւա-Քոլոմպի Վիշապ կոմիտէին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Եւր. Կեդր. Կոմիտէի. այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Արժանթէօյի անտառին մէջ։

Կը նախագահէ՝ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Պիտի խօսին ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ

Մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի։

Հաղորդակց. միջոցներ.— Փորթ տը Քլիշիէն առնել 40 թիւ հանրակառքը։ Սէն-Լազարի կայարանէն շոգեկառք եւ իջնել Կառ Արժանթէօյ, ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ ցոյց տալու համար հանդիսավայրը։

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՀՐԱՅՐ, ՌԱԶՄԻԿ եւ ՏԱՒՐՈՍ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Առնուվիլի անտառին մէջ, Bois de Conduis

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ ուրիշներ

Գեղարուեստական գեղեցիկ ժամանց։ ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։ Փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Gare du Nordէն շոգեկառք առնել ժամը 9, 10.8, 10.17, 10.35, 10.50, 11.28, 12.09, 13.17, 13.27 եւ իջնել Villiers-le-Bel-Gonesses։ Առաջնորդներ ցոյց պիտի տան հանդիսավայրը։

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուին դաշտահանդէսները։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԸ

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ :—: ԼԸ ՐԷՆՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ 1933, ԺԱՄԸ 14էն 22

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Սիրուն օփէրէթ մը վարժարանի Սանուհիներու կողմէ։

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն, սիրուն անակնկալներ եւ պարեր

Սանտրոսեան վերակազմուած ֆօսթիւմէ խումբը՝

թանկոյի եւ ֆօքսի երկու ցացերով։

ՊԱՐ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր։

Մուտք 5 ֆրանք։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ Փորթէն 21 Ա. — Gare de l'Estէն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավիյոն։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէրի Տիկնանց Ընկերութեան Վէնսէնի եւ Շրջանի համգէսը տեղի կ'ունենայ հովանաւորութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան

Այսօր կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն մանկապարտէզի սրահին մէջ 1, rue du Midi, (Place de la Mairie) սրճարանին Ա. յարկը կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆԴ եւ Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ «Անիի» մասին եւ մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ պատմական ճնութիւններ։

Կ'երգեն եւ կ'արտասանեն աշակերտները։ Մուտքը ազատ է։

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ԲՈՒՐԴԵՐ

Կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար։

Միշտ պատրաստ ունինք 50.000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ 2)28, 3)28, 2)32, 2)36, 2)40 (grosse laine)։

Դիմել՝ **DOERFLINGER,**

31, rue de Maubeuge, Paris (9) Métro: Cadet

Մասնաւոր բուրդ լոգանքի հագուստներու համար։ Շրջուն վաճառորդներու համար բուրդէ կծիկներ։ Գաւառէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին ապսպրանքներու ստացման օրը։

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Price, Paris (6)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52- 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) Tél. TAITBOUT. 53-32

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար Դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական դիմումներ Նախարարութեանց մօտ։

Կ'ընդունի. ամէն օր, ժամը 9էն 11. եւ 5էն 7։

Aux Etoiles de la Perse

Restaurant TÉHÉRAN

33, RUE DES ECOLES, PARIS (5)

Պարսկական եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ

Գիները չափաւոր։ SALON DE THÉ

Ամէն Ուրբաթ պարսկական երաժշտութիւն։

Restaurant ARABIAN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ՀԱՄԵՂ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ

31bis RUE DU FBG. MONTMARTRE

Tél. Prov. 57—65 Մէթրօ Montmartre

ԳԻՆԵՐԸ ՇԱՏ ԱԺԱՆ

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ՕՂԻ ԱՂԱՆԴԵՐՆԵՐՈՎ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ս. Տնկօյեան եւ պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բարեկամներու, հայրենակիցներու, Մարսէյլի Բարձր Հայքի Երիտասարդաց միութեան եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի քրոջ ԱՍՏՂԻԿ ՏՆԿՕՅԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Մարսէյլ 20 յուլիս, 1933

գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

Իր բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (կիր. ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի երկ.է։ 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է ՖՐ. ԿԱՄԻՐԻ ԽԱՉԻ դաշտահանդէսը 13 Օգոստոսին St. Cloudի անտառին մէջ։

Սրահի անյարմարութեան պատճառաւ յետաձգուած է Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան ընտանեկան խնճոյքը։

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔՈՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԳՈՒԺԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 9 - 12 եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8։ կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին միջոցներով կը բուժենք՝ վեներական ամէն տեսակի հիւանդութիւններ (ֆրենգութիւն, ծաղկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանանց հիւանդութիւններ։

Բժշկումը կը կատարուի X ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէզի եւ արեան քննութիւններ։

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակ հիւանդութիւններ։ Քուրոն սկսած 100 ֆրանքէն, արհեստ ամերիկեան սիստեմով։

Արժէքները շատ մատչելի պայմաններով։

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8։ Կիրակի եւ տօն օրեր՝ 9 - 4

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificat de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մետալ ֆրանս. Առողջապահ. նախարարութենէն

85. Rue Julien Lacroix. Paris (20)

Métro BELLEVILLE կամ COURONNE Tél. MENIL. 45—43

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ X. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, լոյս-կարմրագոյն եւ ախտախնդամ դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու գեր գործօն գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն։ Հակաճիճուախտային կանխարգիլիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շինաւ (կատաղութեան անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ ֆիզիքական միջոցներ եւ հոգեբանական միջոցներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ սրտի եւ կանանց մանկաբարձական եւ վեներական հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդները կը գտնեն լուրջ խնամք։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ զօրքի հիւանդներուն։

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ։ Ամենալաւ պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ոսկի կազմածներու (քուրօն եւայլն.) շինութեան համար։

ՆՈՐ ՏԵՍԱԿ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԷՆ ՀԱՑ

Ըլլայ մտաւորական, վաճառական, արուեստագէտ արհեստաւոր, շարժավար, հեծելանւորդ, ինքնաշարժի տէր կամ պարզ անցորդ

ՊԷՏՔ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԻ՝

LIGUE de DÉFENSE GÉNÉRALEի

ORGANE de CONTENTIEUX GÉNÉR L

Siège: 94, rue Saint-Lazar. Paris (9). Métro: Saint-Lazare

Directeur - Fondateur: W A H É

Jurisconsulte de Droit Français et International Privé

R. du C. Seine 572,985 Chèques Postaux Paris C. 699 - 51 Adr. télég.: Ligdefgen Paris

Consultation: de 8 à 10 & 17 à 19 heures Tél. PIGALLE: 67 - 69

Որովհետեւ ան առաջնակարգութիւնն է ֆրանսահայ իրաւագէտի մը, որ երկար ժամանակներէ ի վեր մասնագիտութիւն առած է ազգային եւ միջազգային իրաւաբանութեան ամէն ճիւղերուն մէջ, եւ որուն անցեալն ու արհեստագիտական խղճմտութիւնը անժխտելի են։

Որովհետեւ ան ամէնէն ճշմարիտ փրկարարն է։

„La Ligue de défense Générale"ը ձեզ խորհուրդներ պիտի տայ ամէն խնդիրներու մէջ. ձեր ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ եւ ձեզի պիտի պաշտպանէ ամէն դատարաններու եւ ատեաններու առջեւ։

Երբ ձեզմէ պահանջուած տուրքերը չափազանցուած են, ան ձեզ պիտի բերէ ձեր իրաւունքն ունեցած զեղչերը։

Ի դէպ արկածի, ան ձեզ վճարել պիտի տայ ձեր կորուստին եղած վնասները, ինչպէս նաեւ ծախքերը եւ վնասուց հատուցումները, ... ձեր կնոջ եւ ձեր զաւակաց համար, այս առթիւ ան իր վրայ կ'առնէ դատական բոլոր ծախքերը. եւ այն պարագաներուն մէջ որ չահագրգռութեան արժանի թուին իրեն, ան կը հաւանի բարեացակամօրէն դրամական օժանդակութիւն ընել, վճարելի՝ վերջնական հարցադրութեան միջոցին։

Ան կը զանէ բոլոր վիճելի առնելիքները, նոյնպէս ստանձնելով յարակից բոլոր ծախքերը։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ 100 ՖՐԱՆՔ

Աւելի մանրամասնութեանց համար, ի մասին իր պայմաններուն եւ երաշխաւորութեանց, դիմեցէք ձեր ապահովագրութեան միջնորդին կամ «Ligue de Défense Générale»ու կեդրոնատեղին՝

94, Rue Saint - Lazare 94. Paris. Métto: Gare Saint - Lazare.

Հայ մաշէճիներու ուշադրութեան!

ԳՈՒԼՊԱՅԻ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Bas. chaussettes et grosse bonneterie

ՊԱԼԵԱՆ եւ Ընկ.

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ Է

99, Rue d'ABOUKIR Paris 2

(ԽԱՆՈՒԹԸ՝ ՓՈՂՈՑԻ ՎՐԱՅ)

Métro: Sentier Tél. Central 01 - 90

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՈՒԼՊԱՆԵՐՈՒ

Այցելեցէք անգամ մը՝ տեսնելու եւ բաղդատելու մեր գիները։

ՅՈՒՆԻՍ 1ԻՆ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

Comptoir FRANCO-ARMÉNIEN

11, Rue de Montyon, Paris (9)

Métro: Fbr. Montmartre et Peletier *Tél. Province 50-90*

Կը կատարէ առեւտրական վարկի գործողութիւններ եւ կը զեղչէ ֆրանսաբնակ հայ առեւտրականներու, գործարանատէրերու եւ խանութպաններու կողմէ ներկայացուած առեւտրական մուրհակները՝

Վարիչ՝ Մ. ՃԱՆՇԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ POLYCLINIQUE

Մ. ՃԱԳՊԱՂԵԱՆ

49, ՐՒԻ ՏԷ ՓԷԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ

49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de-chaussée

Tél. 62 - 46

Կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ։

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԸ ԵՒ ԺԱՄԵՐԸ

Թոքերու հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 5, Եշ. Ժ. 9, Կիր. 9։
Սրտի, լայներակութեան (վարիս), վերջինիս բուժում նաեւ ներարկումներով.	Բշ. ժամը 5, Եշ. Ժ. 5։
Ստամոքսի, աղիքի փայծաղի (տալակ), լեարդի (մայասըլ) հիւանդութիւններ. Մայասըլի բուժում նաեւ ասեղներով։	Բշ. ժամը 4, Ուր. Ժ. 4։
Ջղային հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 5, Եշ. Ժ. 9, Կիր. Ժ. 9
Նորածիններու եւ երախաներու հիւանդութիւններ.	Գշ. ժամը 10, Եշ. Ժ. 4։
Վիրաբուժական եւ Արկածի.	Բշ. ժամը 3, Գշ. Ժ. 6, Ուր. Ժ. 3։
Ծննդամիզային հիւանդութիւններ (գիւմամիզութիւն).	Գշ. ժամը 6, Շբ. Ժ. 12։
Ծննդաբերութեան եւ Արգանդի.	Գշ. ժամը 11, Շբ. Ժ. 10։
Քթի, կոկորդի եւ Ականջի հիւանդութիւններ	Դշ. ժամը 9, Եշ. Ժ. 10։
Աչքի հիւանդութիւններ.	Դշ. ժամը 11, Շբ Ժ. 11.
Մորթային հիւանդութիւններ. մազերու զօրացում	Դշ. ժամը 7, Շբ. Ժ. 9.
Վեներական հիւանդութիւններ. Արանց եւ Կանանց	Դշ. ժամը 7, Շբ. Ժ. 9։

Քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի, սերմի եւայլն.

Կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը։ Շողանկարում (radio)։ Մարձում (massage)։ Կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ։

Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք։

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3 - 7, կամ ժամադրութեամբ։ Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 9էն։

(Տրամադրելի են նաեւ՝ վկայեալ մանկաբարձուհիներ)։

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) - R. C. Seine 276.2[illegible]

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Redaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone · Glacière 15-70
(ՆՐԹԻՒԻԵԼ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒԼԻՍ 1933

25 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2247

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՐԱՇՈՒՔ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Երէկ, 24 յուլիս 1933, լրացաւ առաջին տասնամեակը այն մերկապարանոց խայտառակութեան որ կը կոչուի Լոզանի դաշնագիր:

Թուրքերը ուրախ են անշուշտ: Հպարտ՝ մանաւանդ անոր համար որ, տասը տարի առաջ իրենց գլխուն յոխորտացող պետութիւնները այսօր մրցումի ելած են իրարու հետ, բարեկամութեան գաշինքներ կնքելու, արդէն կնքուած համաձայնութիւնները ամրապնդելու, առեւտուրը զարգացնելու եւ ... Մօտաւոր Արեւելքի խաղաղութիւնը ապահովելու համար:

Ամէնէն հաւասարակշիռ միտքն ալ կը սարսի, աչքի առջեւ բերելով յաղթական Եւրոպայի պատկերը՝ Լոզանէն առաջ եւ Լոզանէն յետոյ:

Պատմութիւնը չէ արձանագրած հաւաքական վատութեան, շայլոքեան չնականութեան եւ դասալքութեան այսպիսի պատկեր:

Եւ այն բոլոր յուշերը որ կը հրատարակուին տասը տարիէ ի վեր, Մեծ Պատերազմի եւ զինադադարի դէպքերուն առթիւ, Եւրոպացիներու թէ Թուրքերու կողմէ, այդ բոլորը տասնապատիկ աւելի կը սեւցնեն պատկերը:

Լոզանէն շատ առաջ, դեռ Սան Ռէմոյի եւ Սեվրի օրերուն (1920), այլ եւս գաղտնիք չէր Դաշնակիցներու մեղսակցութիւնը՝ Թուրքիոյ ազգ. շարժման մէջ:

Գաղտնիք չէր թէ Իտալացիները զէնք եւ ռազմանիւթ կը հայթայթեն, Անգլիացիները չտեսնելու կը զարնեն, Ֆրանսացիները գաղտնի բանակցութիւններ կը կատարեն:

Զէնքի մաքսանենգութիւնը կը կատարուէր նոյն իսկ Պոլսէն:

Եւ սակայն, այդ բոլորը եւ դեռ ուրիշ քստմնելի դաւադրութիւններ տեսնելով հանդերձ, մարդիկ չէին ուզեր կորսնցնել իրենց հաւատքը, եւ կը սպասէին նուազագոյն հատուցման մը:

Մինչդեռ, յաղթակա՛ն Դաշնակիցները չկրցան պաշտպանել իրենց իսկ իրաւունքները:

Սեվրի դաշնագրով, Թուրքիան պիտի ամփոփուէր իր բնական սահմաններուն մէջ: Անոր շնորհիւ, հալածական ժողովուրդները ոչ եւս պիտի դառնային իրենց ճակատագրին, համաձայն Թնդանօթի որոտներուն հետ արձակուած նշանախօսքերու:

Մինչդեռ Լոզանը եկաւ վերահաստատելու Թրքական իշխանութիւնը եւրոպական ցամաքին վրայ, հող չէ թէ կրճատուած երկրամասով մը (Թրակիա, Կէլիպոլու, Տարտանէլ).

Սեվրի դաշնագրով, Թուրքիան եւ դաշնակիցները կը ճանչնային անկախ եւ միացեալ Հայաստանի գոյութիւնը, սահմաններու վերջնական ճշդումը ձգելով Նախագահ Ուիլսընի վճռին:

Լոզանով՝ Պոլիս մնացած փոքրամասնութեանց աւանդական իրաւունքներն անգամ կապուեցան Մ. Քէմալի քմահաճոյքին: Նոյն իսկ օտար հաստատութիւնները (դպրոց, հիւանդանոց) կորսնցուցին ամէն առանձնաշնորհ:

Եւ, տասը տարուան ընթացքին, Էնկիւրին այնքան հաւատարիմ մնաց իր յանձնառութիւններուն որ, տասնէն մէկ իսկ նկատի չառաւ նոյն իսկ Լոզանի դաշնագրին տրամադրութիւնները, երբ հարցը կապ ունէր փոքրամասնութեանց հետ:

Ան, միշտ հետեւողական, աստիճանաբար գործադրեց ինչ որ ունէր մտքին մէջ: Ինչ որ ժառանգած էր Իթթիհատէն:

Եւ ահա, յառաջիկայ Հոկտեմբերին, երբ կը վերաբացուի Ազգ. Մեծ Ժողովը եւ կը լրանայ Հանրապետութեան ալ տասնամեակը, ան կը պատրաստուի վերջնապէս թաղել փոքրամասնութեանց դատը, ջնջելով յանուն Պատրիարքարաններու տրուած բոլոր իրաւունքները:

... Բայց, ի՞նչ օգուտ ողբալ այս բոլորին վրայ:

Թուրքերը իրաւունք ունին պարծենալու իրենց տասնամեակով, որովհետեւ Լոզանը պտուղն է իրենց հաւաքական աշխատանքին, իրենց միացեալ ճակատին, իրենց անսասան հաւատքին եւ մոլեռանդ գործունէութեան:

Թուրքերն ալ չունեցա՞ն սեւ օրեր: Այնքան սեւ որ, բաց աչքով կը տեսնէին Ալ Օսմանի կայսրութեան ահագնաղորդ փլուզումը:

Պոլսէն մինչեւ Կիլիկիա գետինը կը թնդար օտար հեծելազօրքերու յաղթական դրոհին տակ, եւ ամբողջ Անատոլուն ակռայ կը կճռտէր:

Եւ սակայն, Թուրքը կը հաւատար իր ճակատագրին: Ան գիտցաւ ճակատ յարդարել, ուժ ամբարել եւ օգտուիլ բոլոր պատեհութիւններէն:

Սեվրի սարսափին տակ, ան մէկդի դրաւ ինչ որ կը բաժնէր ուժերը, եւ փարեցաւ դիմադրութեան պայքարին, փնտռելով միացման բոլոր կէտերը:

Անշուշտ, այս բոլորին մէջ, իրեն օգնական ունէր ոչ թէ Ալլահը, այլ դաւադիր եւ անբարոյական աշխարհ մը,— կարմիր Ռուսաստանն ու դեղին Եւրոպան:

Բայց, այդ ուժերն իսկ չպիտի կրնային մինչեւ Լոզան հասցնել Թուրքիան, եթէ ան ինքը նախապէս կազմակերպած չըլլար իր ինքնապաշտպանութիւնը: Այսինքն, եթէ գտած չըլլար իր ճամբան:

Արտաքին ո՛ր եւ է ազդակ, ինչքան ալ նպաստաւոր ըլլայ, չի կրնար օգնել քեզի, եթէ դուն պատրաստ չես:

Թուրքը պատրաստ էր պատեհ ժամուն համար,— եւ ունեցաւ Լոզանը:

Պատրա՞ստ ենք մենք, տասը տարուան փորձառութենէն յետոյ, գտնելու մեր ճամբան:

Ո՛ր եւ է Լոզան յաւիտենական չի կրնար ըլլալ, ամբողջ ժողովուրդի մը կամքին առջեւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Յուլիս 22ին արտակարգ ժողով գումարեց Պրուսիոյ նախարարական խորհուրդը, նախագահութեամբ վարչապետ Կէօրինկի եւ ձեռք առաւ կարգ մը նոր միջոցներ, ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան, անոր անդամներուն եւ պետական իշխանութեանց պաշտպանութեան համար: Հրամանագիր մը կը հրահանգէ դատական նախարարին՝ չեղեալ համարել եւ փակել բոլոր այն դատական հետապնդումները որ բացուած են նացիներու դէմ, յեղափոխութեան յաղթանակին համար կատարուած արարքներու առթիւ: Հրամանագիրը կը ճշդէ թէ այս ներումը կը վերաբերի 1933 մարտ 21էն մինչեւ 1933 յուլիս գործուած արարքներու:

Երկրորդ հրամանագիր մը կը հաստատէ կեդրոնական ընդհ. դատախազութիւն մը, որ կապուած է դատական նախարարութեան և որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ հետապնդել պետութեան թշնամիներուն բոլոր արարքները:

Նախարարական խորհուրդէն անմիջապէս վերջը տեղի ունեցաւ մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը, որուն մասնակցեցան ոստիկանութեան տեսուչները, ընդհ. դատախազները, դատարաններու նախագահները եւ զինուորական վարիչներ: Այս առթիւ Պ. Կէօրինկ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն.

— Ես ընդհատեցի արձակուրդս եւ արտակարգ նիստի հրաւիրեցի նախարարական խորհուրդը, լուսաբանելու համար կենսական կէտ մը: Արդարեւ, նկատելի է որ պետութեան թշնամիները միայն երեւութապէս ընկճուած են: Աջէն եւ ձախէն համայնավարը վեր կ'առնէ իր անպատկառ գլուխը: Քաղաքապահ ոյժերուն վրայ յարձակում եղաւ նոյնիսկ դատարանի մը մէջ: Ես վճռած եմ գործել երկաթեայ ձեռքով: Այսուհետեւ ով որ կը յարձակի ազգային-ընկերվարական շարժման անդամներուն վրայ, իր կեանքով պիտի հատուցանէ իր մեղքը: Նախարարական խորհուրդը որոշած է ստիպողաբար կեդրոնական կառավարութեան քննութեան ենթարկել օրինագիծ մը, որուն համաձայն զինուորական ատեաններ պիտի կազմուին: Այս ատեանները մահավճիռ պիտի արձակեն բոլոր անոնց դէմ որ կը յարձակին ազգային ընկերվարութեան անդամներուն վրայ, կը վնասեն պետութեան հեղինակութեան եւ գոյութեան, եւ կը վարկաբեկեն Գերմանիան, վայրագութեանց պատմութիւններ տարածելով: Նկատի չպիտի առնուին մեղմացուցիչ պարագաներ: Ով որ կը յարձակի պետութեան պաշտօնատարներուն եւ ազգային – ընկերվարական քաղաքագործքին վրայ, պիտի հատուցանէ իր կեանքով: Այսօրուընէ սկսեալ և ընդմիշտ, կայ միայն մէկ իշխանութիւն,— պետութեան կամքը՝ որ կը բխի գերման ժողովուրդին անսահման վստահութենէն:

Մէկի դէմ տասը պիտի սպաննուի

Հիթլերական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը հրատարակեց Հիթլերի կողմէ նշանակուած լիազօր վարիչին՝ Թեոտոր Հապէի հետեւեալ ազդարարութիւնը

— Ֆրանսական հրեայ – ազատական յեղափոխութիւնը թաթխուեցաւ կիյոթինի արեան մէջ: Ռուսական հրեայ – բոլշեւիկ յեղափոխութիւնը կը հնչեցնէ տակաւին արձագանգը միլիոնաւոր աղաղակներու որ կը բարձրանան Չեկայի նկուղներէն: Աշխարհի մէջ ոչ մէկ յեղափոխութիւն այնքան կարգապահ չեղաւ եւ այնքան քիչ արիւն չթափեց որքան ազգային – ընկերվարական յեղափոխութիւնը: Ոչ մէկ բան այնքան կը նեղէ նոր Գերմանիոյ թշնամիները որքան այս իրողութիւնը, ուստի, անոնք կը հնարեն վայրագութիւններ յերիւրել: Այդ կարծեցեալ վայրագութիւնները մերկացուեցան իբրեւ սուտեր եւ այլ եւս որ եւ է ազդեցութիւն չեն գործեր. բայց հակառակորդները հանգիստ չեն առներ: Կուսակցութեան վարչութիւնը իմացած է թէ գաղտնի գործակալներ ղրկուած են ազգային – ընկերվարական շարքերուն մէջ: Այս գործակալներուն պաշտօնն է մարտական խումբերու անդամները մղել խոշտանգելու իրենց հակառակորդները, որպէսզի շինծու փաստեր ունենան, իրենց հնարած սուտերը ապացուցանելու համար: Ազգային – ընկերվարականներ, զինուորներ, զգուշացէք ձեր հակառակորդներուն դիտումներէն: Ամէն ազգային – ընկերվարական որ զոհ կը դառնայ գաղտնի գործակալներու, անողորմաբար պիտի վտարուի կուսակցութենէն եւ պիտի արգելափակուի կեդրոնացման բանակավայրի մը մէջ: Ամէն մարդ պէտք է գիտնայ թէ մենք միտք չունինք մեղմութեամբ վարուելու մեր հակառակորդներուն հետ: Թող գիտնան թէ մէկ հատիկ ազգային – ընկերվարականի սպանութիւնը մարքսականներու եւ համայնավարներու կողմէ՝ պիտի հատուցուի տասնապատիկ՝ համայնավար եւ մարքսական վարիչներու դէմ:

Բայց, ամէն ազգային – ընկերվարական պէտք է գիտնայ նաեւ թէ հակառակորդներ խոշտանգելը հրեայ – բոլշեւիկեան հոգեբանութիւն է եւ անարժան՝ ազգային – ընկերվարականի մը:

** Ծրագրուած տնօրինութիւնները կը նախատեսեն նաեւ մինչեւ 15 տարի տաժանակիր աշխատանք անոնց որ կը փորձեն արգիլուած հրատարակութիւններ մտցնել Գերմանիա:

Արիւնալի կռիւ Սըվազի մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ յուլիս 21ին արիւնալի կռիւ մը տեղի ունեցաւ Սըվազի մօտ, վեց հոգիէ բաղկացած աւազակախումբի մը եւ բազմաթիւ ոստիկան – զինուորներու միջեւ: Աւազակները լեռը տարած էին Թուրք մեծահարուստ վաճառական մը: Ոստիկանները հետապնդելով պահանջեցին անձնատուր ըլլալ: Վեց աւազակները մերժեցին վճռապէս եւ յայտնեցին թէ կը նախընտրեն ցմահ դիմադրել քան անձնատուր ըլլալ: Այն ատեն կռիւը վերսկսաւ կատաղօրէն եւ վերջացաւ միայն այն պահուն երբ սպաննուած էր վերջին աւազակը:

** Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Սամսոնի մէջ ձերբակալուած են խումբ մը աւազակներ որոնց մէկը 17 տարեկան պատանի մըն է, Մէհմէտ Գարապիպէր: Հակառակ իր տարիքին, այս պատանին իբրեւ ցուցակ ծառայութեանց կը համրէ 21 սպանութիւններ, որոնց զոհերէն երեքը ոստիկան – զինուորներ են:

Ասորիներու տեղաւորումը Իրաքի մէջ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ասորիներու տեղաւորման խնդիրը այս օրերս Իրաքի կառավարութիւնը զբաղեցնող կարեւոր գործերէն մէկն է: Ինչպէս յայտնի է, Իրաքի կառավարութիւնը անգլիացի պաշտօնատար մը վեց ամսուան պայմանաժամով հրաւիրեց զբաղելու Իրաքի Ասորիները տեղաւորելու խնդրով: Այդ պաշտօնատարը արդէն իսկ Իրաք հասած է եւ ներկայիս Մուսուլի մէջ ձեռնարկած է իր գործին: Կը թուի թէ տեղաւորման շուրջ տարակարծութիւններ կան Ասորիներու եւ Իրաքի կառավարութեան միջեւ, տեղաւորման վայրի, Ասորիներու ձեռքն ունեցած զէնքերու եւ այլ խնդիրներու շուրջ: Այս տարակարծութեան իբր հետեւանք վերջերս Մուսուլի երեսփոխանը Իրաքի խորհրդարանի մէջ հարցապնդման ենթարկեց կառավարութիւնը, որուն անունով վարչապետ Ռաշիտ Ալի պէյ Կէյլանին պատասխանեց թէ, Իրաքի կողմէ տեղաւորման գործով զբաղող պաշտօնատարը ձեռնարկած է իր գործին ու պիտի շարունակէ դայն տրուած ցուցմունքներու համաձայն, կառավարութեան որոշումն է Ասորիները մէկ վայրի մէջ չտեղաւորել, այլ տարբեր շրջաններու մէջ. գալով զէնքերուն, յայտնեց թէ ամէնուն յայտնի է թէ ան որու կողմէ տրուած է Ասորիներուն. ասով հանդերձ տեղաւորման շուրջ տեւէ անախորժութեան պարագային կառավարութիւնը ի վիճակի է խստօրէն պատժելու անհնազանդները:

Այս օրերս Պաղտատ կը գտնուի Ասորիներու կրօնապետ Մարշիմօնը, որ իր կարգին զբաղած է տեղաւորման խնդրով: Որոշ է որ Իրաքի կառավարութիւնը այս խնդրին մէջ կը վարուի իմաստուն քաղաքականութեամբ մը. կը մնայ որ Ասորիները նոյնքան իմաստուն ըլլան օգտուելու այդ քաղաքականութենէն: Ոմանք չարամտութիւն ունին այս գործին խառնել նաեւ Հայերու անունը: Հայերը այս երկրի մէջ ապրած են ու կ'ապրին խաղաղ ու հանգիստ. կառավարութենէն շատ գոհ են ու իբրեւ այս երկրի քաղաքացիներ միշտ ալ վայելած են կառավարութեան աջակցութիւնը: Քաղաքական հաշիւներ ունեցող հրձիգներու գործն է զրպարտութիւններ ընել, ջուր պղտորել անոր մէջ ձուկ որսալու համար. սակայն վստահ ենք որ չպիտի յաջողին:

Նորանոր յաղթանակներ օդին մէջ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՄՈԼԻՍԸՆ ԿՏՐԵՑԻՆ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԸ, ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ ՀԱՆԴԻՊԵԼՈՎ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄՕՏ.— ՓՕՍԹ ԼՐԱՑՈՒՑ ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ

Շաբաթ կէսօրին Կալլէսի երկրէն (Անգլիա) ճամբայ ելան Տէր եւ Տիկին Մոլիսըն, իրենց յատուկ օդանաւով թռչելու համար դէպի Նիւ Եորք: Յետոյ պիտի թռչէին Նիւ Եորքէն Պաղտատ 2. Պաղտատէն Լոնտոն: (Համագումար 20,000 քիլոմեթր):

Այր եւ կին շաբաթներէ ի վեր կը սպասէին օդին յարմարութեան: Վերջապէս ճամբայ ելան շաբաթ կէս օրին, ինչպէս ըսինք: Այնքան լաւատես էին որ Տիկին Մոլիսըն կ'ըսէր.

— Եթէ ամէն բան լաւ երթայ, յառաջիկայ շաբաթ նորէն Լոնտոն ենք:

Օդաչուները Նիւ Եորք կը սպասուէին կիրակի գիշեր ժամը 10ին: Կատարեալ յաջողութեամբ անցած էին Ատլանտեանը, եւ ժամը ժամուն տեղեկութիւններ կը հասնէին արշաւի մասին: Մօտ հարիւր հազար ժողովուրդ անհամբեր կը սպասէր Նիւ Եորքի շրջակաները, բարի գալուստ մաղթելու համար: Գիշերուան ժամը 10ին, աւելի քան 30,000 հոգի խռնուած էին օդակայանը, մէջն ըլլալով Զօր. Պալպօն, իտալական 24 օդանաւերուն հրամանատարը:

Եւ ահա, ժամը 10.25ին, լուր հասաւ թէ օդանաւը խորտակուած է Նիւ Եորքէն 50 քիլոմեթր հեռու, երբ կը փորձէր վար իջնել.

Ամբոխը չէր ուզեր հաւատալ եւ օդաչու ամոլին կը սպասէր անհամբեր: Վերջապէս, ժամը 10.40ին պաշտօնապէս հաստատուեցան արկածին մանրամասնութիւնները: Վառելանիւթը սպառած ըլլալով, Տէր եւ Տիկին Մոլիսըն կ'որոշեն իջնել Պրիճփորթի կայանը: Դժբախտաբար, երկրորդական է այս կայանը, գէշ լուսաւորուած եւ ամէն կողմէ շրջապատուած ճահիճներով: Շփոթելով հեռաւորութիւնը, Պ. Մոլիսըն որ այդ պահուն ստանձնած էր ղեկավարութիւնը, ինկաւ ճահիճներուն վրայ: Տիկին Մոլիսըն չէր կրցած դուրս ելլել եւ ընդհարումէն անդամալոյծ կ'երեւար, բայց ծանր վնաս մը կրած չէր: Մինչդեռ ամուսինը նուաղած էր, օդանաւէն դուրս նետուելով եւ իյնալով տղմուտ փոսի մը մէջ: Դժբախտ երիտասարդը ծանր վէրքեր ստացած է դէմքէն, ոսկորներն ալ ջախջախուած են: Այր եւ կին ուժասպառ վիճակի մը մատնուած էին: Թռիչքը տեւած էր 39 ժամ: Օդանաւը փճացած է:

Հակառակ այս ձախողանքին, Ճիմ Մոլիսըն կը շահի նոր մրցանիշ մը,— առաջին օդանաւորդն է որ երկու անգամ կ'անցնի Ատլանտեանը, արեւելքէն արեւմուտք: Իսկ Տիկին Մոլիսըն առաջին կինն է որ ովկիանոսը կ'անցնի արեւելքէն արեւմուտք:

** Ամերիկացի օդանաւորդ Ուիլի Փոսթ կայանէ կայան թռչելով, Նիւ Եորք հասաւ շաբաթ գիշեր: Այսպէս լրացուց աշխարհի շրջանը եօթը օր, 18 ժամ եւ 49 վայրկեանէն: Նախապէս ալ ուրիշ օդանաւորդի մը հետ նոյն փորձը կատարած էր 8 օր, 15 ժամ եւ 51 վայրկեանէն: Ուրեմն, այս անգամ մինակը 25,000 քիլոմեթր հեռաւորութիւն կտրած է 21 ժամ պակաս տեւողութեամբ:

Ութսուն հազար հոգի խռնուած էր օդակայանը, դիմաւորելու համար: Ուիլի Փոսթ, որ միականի է եւ սակաւախօս, երկու խօսքով պատասխանեց եղած շնորհաւորութեանց.

— Եթէ քիչ մը բախտ ունեցած ըլլայի, հեռաւորութիւնը պիտի կտրուէր չորս ու կէս օրէն: Գետինն անցնին հովերը, մշուշները եւ անձրեւները:

Նիւ Եորքի քաղաքապետութիւնը փառաւոր սեղան մը սարքած է չորեքշաբթի օրուան համար, ի պատիւ քաջարի օդանաւորդին:

ԱՆԳԼԻԱՆ Կ'ՕԳՆԷ ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ, ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ ՇԻՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Միջագետքի Թագաւորը Լոնտոն այցելեց վերջերս, եւ այժմ կը գտնուի Զուիցերիա, հանգստանալու համար:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Ֆէյսալ Թագաւորին այցելութեան գլխաւոր նպատակն էր ոչ թէ արձակուրդ, այլ տնտեսական խոշոր ձեռնարկ մը: Թագաւորը կ'ուզէր որ Անգլիացիները երկաթուղի մը շինեն Հիլլայէն Պաղտատ: Կ'ըսուի թէ սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է, որուն տրամադրութեամբ Անգլիա փոխ դրամ պիտի տայ: Կը հաւաստեն թէ Իրաքի կառավարութիւնն ալ այս փոխառութեան փոխարէն հրաժարած է 1930ի դաշնագրին վերաքննութեան իրաւունքէն: Յետոյ, անգլիական կառավարութիւ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ուրֆայի հայուհիների մասին Եղիշէի հետ կարող ենք կրկնել «Տիկնայք փափկասունք Հայոց Աշխարհի մոռացան զկանացի տկարութիւն եւ եղեն արութ առաքինիք ի հոգեւոր պատերազմի ի կեանս խրեանց նմանեցան քաջ նահատակացն մահուամբ»:

Արդարեւ Ուրֆացի հայ կանայք ամբողջ այդ հերոսական դիմադրութեան տեւողութեանը իրենց կորովով, իրենց ազնուն անձնուիրութեամբ եւ ժամանակ անօրինակ քաջասրտութեամբ ոչ միայն ոչնչով յետ չմնացին իրենց եղբայրներից եւ ամուսիններից, հայրերից եւ յաճախ գերազանցեցին նրանց, վասնզի հոգիների գերմարդկային ճիգով կարողացան իրենց կանացի թուլութիւնը մինչեւ առնական անվեհերութիւնը բարձրացնել:

Աշխարհում ոչ մի պատմութիւն ու դրյամարտ հնարաւոր է, եթէ կինը պայքարի մէջ չի նետւում տղամարդի կողքին: Եւ եթէ մի ամբողջ ամիս չորս կողմից պաշարուած Ուրֆայի մի բուռն հայութիւնը կարողացաւ թիւրք արիւնարբու խաժամուժին ու զօրքերի կատաղութիւնը սանձել, դրա մէջ ահագին բաժին ունեն Ուրֆայի հայուհիները. Այդ սքանչելի կանայք որ ոչ միայն գթութեան քոյրեր եղան, վիրաւորներ խնամելով, հայրը եւ գաւազրական աշխատանքների լաւագոյն սատարիչներ հանդիսացան արիաբրտ հնարամտութեամբ, եւ լաւագոյն աջակիցները պէնքերի փոխադրութեան ու տեղաւորման վտանգաւոր գործում: Մարտիկներին ոգի տուող ու խրախուսիչ, նրանք իրենց կանացիութիւնը մոռացան դէն ի ձեռին պատնէշների վրայ պայթող ռումբերի եւ գնդակների տարափի տակ պայքարեցան: Հրացանները ձեռքերին եւ լիքը փամփշտակալները ուսնականօրէնկրծքերին խաչաձեւուած հինգերորդ դարի իրենց քոյրերին գերազանցելով՝ կոուեցին յուսահատ ամազոնների օրհասական կատաղութեամբ. գիրգեռում ընկնող ամէն մի մարտիկին, անմիջապէս փոխարինում է իր կինն ու քոյրը եւ կռիւը բորբոքում վերստին:

Նայեցէք այս երիտասարդ գեղուհին, փամփշտակալների ծանր բեռը մէջքին գոտեպինդ եւ կրծքին խաչաձեւ մատաղ ու նրբակազմ աղջկայ քնքոյշ տեսք ունի, հայուհու իր չքնաղ աչքերի մէջ խոժոռ վճռականութիւն. Տիկին Եղիսաբէթ Եօթնեղբայրեանն է՝ Միրոիչի կինը եւ արժանաւոր հարմհարը: Ահա այս միւսը՝ նոյնպէս զինուած, տիկին Սուլթան Սիմեան, Աւասիկյեանի քոյրը, ահա օր. Մարիամ Չիլինկարեան, օր. Խանըմ Քեթէնճեան, ահա անձամ տիկին Խաթուն Գոնտուրաճեան և քանի քանի ուրիշները ... որոնց Ասպօկաքլիպսեան այն գիշերներին մահու մոլեգնութիւնը հեգնեցին եւ հայ կնոջ պատիւն ու փառքը մինչեւ աստղերը բարձրացուցին: Կ'ուզէ՞ք գիտնալ նրանց վախճանը, նրանք կամ գիրքերին ընկան կամ օրհասական վերջին գրոհից յետոյ՝ թոյն ընդունեցին եւ յետ չառեին էլ իրենց դաւաճների ձեռքից բռնած իրենց ձեռքով հրդեհած տների բոցերի մէջ նետուեցին, նամարտ ու դարչելի թիւրքին ձեռքը չընկնելու համար: Կարելի է համարձակ ասել, որ անցեալ պատերազմի ամբողջ տեւողութեանը ոչ մի ազգի կանայք այսքան հերոսութիւն, այսքան անձնուիրութիւն ցուցահանեցին իրենց հայրենի տան, հայրենի օջախների եւ պատուի պաշտպանութեան համար:

✕

Եւ պէտք էր որ այսքան հերոսական մարտնչումները կնքուէին մի ուխտուած քահանայի՝ Տէր Գարեգին Ոսկերչեանի նահատակութիւնով, որ Սոկրատէսի մահուան խմաստուն ազրերգութիւնն ունի եւ անզերազանցելի վեհութիւնը:

Կռիւը դադրած է. հայկական թաղում մեռելութիւն է. աւերակները սակայն տակաւին զարհուրանք են թիւրքերին, թաղստոցներ կան ներքնայարկերում. անակնկալ հանդիպումներ, հրացանների հատ — հատ պայթիւն: Թիւրք ոստիկանական խուզարկու ջոկատներ փնտռուսուքի վրայ են հայ լրտեսների հետ:

Հետապնդում են մանաւորապէս Տէր Գարեգին քահանային, որ ութը երիտասարդների հետ ծածկուած է առաջնորդարանի Միս Ֆիփէի տան թաղստոցում: Եւ տարաբախտ քահանան վճռում է դուրս գալ, վերջ տալ իր կեանքին, որպէսզի իր պատճառով թաղստոցը չմատնուի եւ միւսները ազատուին: Անզօր կը մնան իր բախտակից ընկերների աղաչանքն ու պաղատանքը նրան յետ կացնելու իր որոշումից. քահանան կը մնայ անդրդուելի: Բաղարի ախրուհին Ուրֆացի կնոջ վայել արիութեամբ կը միանայ ամուսնուն: «Հինգշաբթի անձրեւոտ իրիկուն մըն էր, պատմում է դէպքին ականատես Միսաք Մելքոնեան, Տէր Գարեգին արցունքոտ աչքերով օրհնեց մեզ եւ իր երկու տղաքները, Արշակը եւ Արմենակը, մեր թաղստոցէն ընկերացայ իրեն եւ իր տիկնոջ մինչեւ այգիի «ագըլը», այնտեղ Տէր Գարեգին հանեց սիւլլիմէ պարունակող փոքրիկ տուփ մը, նախ ինքն առաւ կէսը ու մնացեալը տըւաւ կնոջը. երկուքն ալ քաջութեամբ առին մահացու թոյնը, տիկնոջ համար իր ձեռքով մեծ քար մը բերաւ ու տեղաւորեց անոր գլխուն տակ, յետոյ ինքը երկարեցաւ անոր կողքին քար մը բարձ ըրած: Քանի մը վայրկեան խօսեցաւ իր կողակիցին հետ, խօսեցաւ անոր հանդերձեալ կեանքի մասին.

«Իմ վերջը դարձեալ իբարու պիտի ըլլանք մահուան մէջ ըսաւ, ու ապա դառնալով ինծի, — տղա՛ս, ըսաւ, այնպէս կը գուշակեմ, որ դուք պիտի ազատիք ու ողջ մնաք, պատմեցէք մեր հայրենակիցներուն, թէ ինչպէս կը մեռնինք, ըսէք, որ կեանքի վախճանը պէտք է նպատակով մը փակուի, յայտնեցէք, որ թիւրք ոճրագործ ցեղը պիտի կործանի օր մը իր ոճիրներու յորձանքին մէջ: Եւ նոյ աւելցուց, որ երբ օր մը ազատ արեւ տեսնէք, պատմեցէք աշխարհին թէ ինչ հերոսական մահով մեռաւ Ուրֆայի հայութիւնը

Տէր Գարեգինի տիկինը առանց երկար չարչարանքի յաւիտեան փակեց իր աչքերը, Տէր Հայրը թոյլ մահամերձի ձեռքերով պատկած տեղէն ձեռքը երկարելով խաչակնքեց անոր մարմինը. երկար տեւեց Տէր Գարեգինի հոգեվարքը, ուշ գիշեր էր, երբ ան ալ փակեց աչքերը ընդ միշտ»:

Սոկրատը մեռնում է յանուն մարդկային խղճմտանքի ազատութեան. վաստաբախտ հայ քահանան մեռնում է նահատակի մահով, վասնզի«կեանքի վախճանը պէտք է նպատակով մը փակուի»:

Այս պարզունակ մարգարէական պատգամի մէջ «Նպատակը» խոշալ հասկացիր. կեանք վսեմ առաքելութիւն, աստուածացումի ճամբայ, դէպի ուր առաջնորդում է մեզ բարձր խղճմտանքը, կատարելութեան անդադրում ու հզօր տենչը երկնային, որով փոթորկուած մեր հոգին, այս հնաւուրց իմաստուն պարտիզպանը մեր գոյութիւնն է զարդարում այնքան գիւթիչ գեղեցկութիւններով:

Ամէն մարդ կեանքում մի անգամ առիթ ունի մեծ լինելու եւ միշտ հաղուագիւտ բարձր հոգիներն են գիտակցում այդ վայրկեանը եւ ալացող ժամանակի անիւից կախւում, մինչդեռ անդին անհամար դորչ բազմութիւններ անպատեհ ծարաւից խնդրեցած ուղտերի պէս անցնում են օազիսի առաջեւից առանց այն նկատելու:

Ուրֆայի Հայոց այս հեզ ու խոնարհ քահանան եւ իր հօտի ընտիրները կարողացան մեծ լինել յաւիտենականութեան համար:

Եւ կեանքի նպատակը կնքուեց մեծ խորհուրդով

✕

Ահա փակում եմ այս գիրքը եւ հոգիս պաշարուած է անհամար տեսիլքներով, որպէս անտառից նոր դուրս եկած ճամբորդ, որ վերջապէս իր ճամբան է գտել արեւի տակ:

Մեր նախնիք հերոսները առասպելացրին եւ պաշտեցին:

Հեթանոս՝ նրանք յարալէզներին ապաւինեցան, որ լիզելով կենդանացնեն ճակատամարտում ընկած իրենց հերոսներին.

Քրիստոնեայ՝ նրանք Քրիստոսի, եկեղեցուն ապաւինեցան եւ իրենց հայրենիքի համար ընկածներին սրբացրին

Ո՞ւմ ապաւինենք այսօր:

Հեթանոս աստուածները վաղուց են մեռել եւ մեր քրիստոնեայ աստծուն մեր մէկ միլիոն նահատակները ի զուր կանչեցին տարագրութեան բասոր անդունդների մէջ. Արդեօ՞ք նա էլ մեռաւ ...

Ոչ, անհնար է կարդալ այս գիրքը եւ լուռ մնալ, երար ծուատող, երար կրծոտող զգացմունքների յորդումը խեղդում է քեզ, չը գիտես, ի՞նչ անել, աղօթե՞լ ... բայց ո՞ր աստուծուն, ցասկոտե՞լ, ո՞ւմ դէմ, լա՞լ, ինչու համար, արցունքն ու թուլութիւնը անարգանք են նրանց որոնք ահեղ բախումների մէջ յաւաքելութիւն ու լալ չգիտցան, եւ խիզախօրէն ընկան ցեղիդ համար, քեզ համար:

Ոչ լաց, ոչ աղօթք, այլ մեր հոգիների խորանի մէջ բազկատարած ու երկիւղած պաշտամունք նրանց՝ որոնք իրենց կեանքի գնով ուսուցին մեզ, թէ ո՞վ է թիւրքը, ի՞նչ է թիւրքը, ի՞նչ է ազատութիւնը ու ներունդների համար իմաստութեան խորհուրդը կնքեցին իրենց նուիրական արիւնով

Ուրֆայի հերոսամարտը ... Ահ, ինչ տարբերային, ինչ փոթորկալից ընդվզումներ: Եղեռնը հեգնող ի՜նչ գեղեցկութիւններ ու մահու քրքիջ, ագնիւապէս ու հերոսական, ահարկու ողբերգական: Մեծ տառապանքի, եւ մեծ արիութեան այս ցնցող տեսարանների առջեւ հոգիդ մրրկւում է եւ ցեղային հպարտութեան մի հզօր, անպարփակ զգացմունք հեղեղի պէս զարկւում ու սրբում է մեր բեկումի դառնութիւնը, ապրած մեր նուաստացումների կսկիծը, եւ տարածիր մեր գորշ գոյութեան վրայ մեծ հաւատի եւ մեծ յոյսի ճաճանչները սփռում: Ո՛չ, Ուրֆայի հերոսները ծնող ցեղը չի կարող կորչել: Եւ այս բոլորը կ'ուզէի հչալ աշխարհին, բարեկամին ու չարեկամին, բոլոր փարիսեցիներին ու պիղատոսներին, բոլոր նրանց որոնց պարտիզին մեր արդար արիւնը կարմիր օղակով է դրոշմւած: Եւ վիրաւոր դազանի պէս հոգիդ է մռնչում անհնարին ցաւ ու ցասումով, վասնզի այսքան զոհերից ու արիւնից, այսքան ահեղ ողբերգութիւնից յետոյ նորէն Հայաստան եւ Ուրֆա ոճրածին թիւրքի ոտների տակ են ...

Գաղափարութիւնը ի՞նչ է, բարբարոսութի՞ւն, թշնամու ուխտադրժ տմարդութի՞ւն, բարեկամ դաշնակցի թէ՞ արդարութեան եւ իրաւունքի յաղթանակ: Այս հարցի պատասխանը պիտի տան մեր յետնորդները եւ դրա համար է, որ պիտի սերտեն, որպէս ամէն լուսապսակ աղօթք, Ուրֆայի հերոսամարտի մեծ Դասը:

Եւ արդ՝ ով իմ վտարանդի եւ թափառական եղբայրս, ուր եւ լինես, ինչ վիճակում եւ լինես, աղաչում եմ, դու որ Սարդարապատն ու Ղարաքիլիսան գիտես, կարդա՛ Ուրֆայի Հերոսամարտը, որպէսզի ճակատդ աւելի բարձր եւ թիկունքդ աւելի չիտակ պահես օտարների առաջ եւ ցեղիդ տոհմական առաքինութիւնը տարփողես հորիզոնից հորիզոն եւ զաւակիդ առջեւ չը կարմրես, երբ նա մեր աւեր հայրենիքի քարտէսի վրայ կռանալ իր անմեղ աչքերի մէջ ահեղ հարցական:

Գաղափարութիւն, ազգ, հայրենիք ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ իրար յաջորդող անթիւ սերունդների հերոսական թանձրացումը լոյսի մէջ:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐԸ

Ատեն մը — եւ շատ երկար ատեն — Գերմանիա կուսակցութեանց դասական հայրենիքը կը համարուէր: Դեռ վերջին խորհրդարանային ընտրութեանց ատեն՝ քանի՜ աւելի մեծ ու փոքր կուսակցութեանց ընտրելիներու ցանկեր ներկայացուած էին ընտրական յանձնաժողովներուն: Այդ տեսակէտէն, Գերմանիա անմրցելի էր առհասարակ, ո եւ է ուրիշ երկրի մը հանդէպ

Միւս կողմէ, գերման կուսակցութիւնները գերազանցօրէն դասային եւ դասակարգային դաւանութեան ունէին: Անոնց հետեւորդները ոչ այնչափ քաղաքական, որչափ տնտեսական եւ նիւթական գետնի վրայ քով — քովի կուգային. միանարար իրենց հասարակաց շահերը պաշտպանելու առաջադրութեամբ: Գերմանիոյ անցեալը եւ պատմութիւնը, ցեղային, կրօնական եւ աշխարհագրական մասնայատուկ պայմանները, բնականաբար կարեւոր ազդակներ եղած են այդ երեւոյթին մէջ: Մոռնալու չէ միեւնոյն ատեն, որ Գերմանիա իբրեւ ամբողջական պետութիւն մը՝ հազիւ վաթսուն տարուան կեանք ունի. Զարմանալի չէ ուրեմն, որ դեռ երէկ քաղաքականօրէն, թէ այնուհետեւ նաեւ կրօնապէս եւ դասակարգօրէն բաժանբաժան, պառակտուած երկրին մէջ ալ՝ կուսակցական հաստատականութիւնը ծայրայեղ համեմատութիւններ առնէր, հիւանդագին ըլլալու աստիճան:

Արդ, ինչպէս շատ մը բաներ այս երկրին մէջ, կուսակցական գոյավիճակն ալ հիմնիվեր փոխուեցաւ, յունուար 30էն ասդին: Երէկուան կուսակցաշատ Գերմանիան այսօր կուսակցաթափ եղած է բոլորովին: «Կուսակցազրկութիւն»:

Ցայտնի է որ Հիթլէր իշխանութեան գլուխ եկաւ՝ Հուկենպերկի գերման — ազգայնական կուսակցութեան հետ համախորհուրդ, իբրեւ դաշնակիցներ: Կազմուեցաւ խառն դահլիճ մը, որուն մէջ գերման ազգայնականները մինչեւ իսկ մեծամասնութիւն կը կազմէին:

Բայց, զարմանալիօրէն մեթոտիկ կերպով եւ քայլ առ քայլ սկսաւ եւ առաջ տարաւ Հիթլէր իր հիմնական ծրագիրներէն այս մէկը եւս՝ կուսակցութեանց խոպան բարձումը Գերմանիոյ քաղաքական հորիզոնէն Անշուշտ բացի իր սեփականէն: Զարմանալի է միեւնոյն ատեն, որ հիթլէրական չարժման ներքին էութենէն իսկ բխած այս հետապատկերի մասին դեռ երկար ատեն պատրանքներ կը սնուցանէին հին ու նոր, աջակողմեան եւ ձախակողմեան, այլեւ կեդրոնի կուսակցութիւնները ամէնն ալ անխտիր: Սեփական ցանկութիւնները իրականութեան հետ չփոթելով, անոնք կը յուսային թէ պիտի կարենան փրկել իրենց գոյութիւնը, ըլլայ իսկ՝ կիսակենդան վիճակի մը մէջ:

Մարտի ընտրութիւններու ատեն իսկ՝ գերման — համայնավար կուսակցութիւնը արգիլուեցաւ կառավարութեան կողմէ, իբրեւ հակօրինական կազմակերպութիւն մը: Աւելի կանուխ փակուեցան թերթերը եւ գրաւուեցան կուսակցական չէնքերը: Միեւնոյն ատեն, յունուար 30էն յետոյ արդէն, արգիլուած էին — նախ առժամապէս — նաեւ սոցիալ դեմոկրատ կուսակցութեան օրգանները: Այնուհետեւ երբ նորընտիր երեսփոխանները Փոցտամի մայր եկեղեցին հրաւիրուեցան խորհրդարանի առաջին՝ հանդիսաւոր նիստին, պետական արարողութեան մը հետ կապուած, համայնավար երեսփոխաններուն հրաւէր իսկ չղրկուեցաւ: Փաստօրէն խորհրդարանէն դուրս մնացին ուրեմն, առաջին օրէն իսկ, համայնավարները: Որով՝ Հինդենպուրկի կուսակցութեան հետ միասին՝ ազգային — ընկերվարականները արդէն մեծամասնութիւն ունէին խորհրդարանին մէջ: Ընկեր նաեւ որ սոցիալ դեմոկրատները նպատակայարմար սեպեցին — եւ կամ այդպէս ընել տուին իրենց — ձեռնպահ մնալ, չներկայանալ Փոցտամի ժողովին:

Բայց եւ այնպէս, անոնք կը շարունակէին դեռ երկար ատեն պատրանքներ սնուցանել, չգիտակցելով կատարուած յեղաշրջման ամբողջական տարողութեան: Առաւել եւս՝ միւս կուսակցութիւնները Այնուհետեւ, հրաւիրուեցաւ խորհրդարանն երկրորդ նիստը: Կառավարութիւնը պահանջեց արտակարգ լիազօրութիւններ, չորս տարուան համար: Պէտք էր խորհրդարանին երկու երրորդի մեծամասնութիւնը: Այդ բանին կաթոլիկ կեդրոնի կուսակցութիւնը տուաւ իր համաձայնութիւնը, շատ կարճ բանակցութենէ մը ետքը: Հիթլէր ստացաւ իր պահանջած լիազօրութիւնները: Խորհրդարանը փաստօրէն դադրեցաւ գոյութիւն ունենալէ: Կառավարութեան անցաւ նաեւ օրէնսդրական իշխանութիւնը: Վայմարի սահմանադրութեան վերջն եկաւ, ինչպէս եւ առ հասարակ՝ գերման ժողովրդապետական կարգերուն: Բայց եւ այնպէս, դարձեալ կը շարունակուէր պատրանքը, կուսակցութեանց շարքերուն մէջ: Այն ատենեան որ, երբ երրորդ անգամ եւս խորհրդարանը հրաւիրուեցաւ, Մայիս 17ին, զինաթափութեան հաւասարութեան խնդրին շուրջը, ան միաձայնօրէն քուէարկեց կառավարութեան բանաձեւը, — մէջն ըլլալով նաեւ սոցիալ դեմոկրատները:

Այնուհետեւ դէպքերը աւելի արագօրէն զարգացան, դէպի կուսակցութեանց խոպան վերացումը եւ ազգային — ընկերվարականներու միահեծան տիրապետութիւնը: Նախ եւ առաջ լուծուեցաւ «Պողպատէ Սաղաւարտակիրներու» կազմակերպութիւնը, իբրեւ այդպիսին, եւ ենթարկուեցաւ Հիթլէրի վերին հրամանատարութեան: Որով՝ Հուկէնպերկ կորսնցուց իր գլխաւոր յենարանը: Այնուհետեւ, մէկը միւսի ետեւէն ինքնալուծուեցան եւ կամ փակուեցան շատ մը կազմակերպութիւններ եւ բոլոր կուսակցութիւնները — սոցիալ դեմոկրատ, ժողովրդական (չթրեզմանական), գերման — ազգայնական, քանի մը օր առաջ ալ՝ կեդրոնի կուսակցութիւնը: Մասերը աւելի առաջ լուծուած էին արդէն, Նըմանապէս, «Համրապետութեան Դրօշ» եւ ուրիշ կարգի կազմակերպութիւնները:

Այսպէս ուրեմն, Հիթլէր վեց ամիս չանցած, հաշուեյարդարի ենթարկեց գերման կուսակցութիւնները, վերջիններուս իսկ աջակցութեամբ: Ան՝ կուսակցութիւններուն ձեռքով եւ իբարու ետեւէ քերեզմանեց նոյն այդ կուսակցութիւնները, ինչպէս որ աւելի առաջ ըրած էր ժողովրդապետութեան մասին, նոյն այդ ժողովրդապետութեան ընձեռած միջոցներով: Եւ անոր ու մամուլը իր վարիչներուն կատարեալ հանդիստեամբ: Եւ երբ մարդիկ թօթվեցին իրենցմէ թմրութիւնը եւ բացին իրենց աչքերը, արդէն իսկ «ամէնայն ինչ կատարեալ էր»:

Թ.

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ԺՈՂՈՎԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ ԱՌԱՆՑ ՓԱԿԵԼՈՒ ՎԷՃԸ

Խորհրդարանական հատուածի գեկուցումը տեղի տուաւ բուռն վիճաբանութիւններու:

Խօսք առին իրարու ետեւէ Կրիսմար, Ժ. Մօք, Մ. Մոււթէ, Մոնթարոն, Լըպա, Վէնսան Օրիոլ, Փոլ Ֆոռ, Լէօն Պլում, Մառքէ, Ռընոտէլ եւն.:

«Ցառաջնի ընթերցողներուն կ'ուզէինք ծանօթացնել վերջին չորս հեռտորներու ճառերը, իբրեւ տարբեր հոսանքներու արտայայտութիւն:

Վէնսան Օրիոլ խանդավառ ծափերու մէջ բեմ բարձրանալով յայտարարեց.

— «Մեր կեդրոնի խմբակը ենթարկուեցաւ երկու կողմի հարուածներուն: Համաձորէն, մենք ենթարկուինք տակաւին ուրիշ հարուածներու ալ: Սակայն, մեր «աշխարհագրական» դիրքը, մեզի հնարաւորութիւն կուտայ բարեկամ մնալու թէ մէկին եւ թէ միւսին: Մեր առաջին գործը պիտի ըլլայ յարգել կուսակցութեան վեհապետութիւնը: Ես խորհրդարանական մեծամասնութեան մասին չէ որ պիտի խօսիմ, այլ խորհրդարանական հատուածի, եւ հոս, եթէ վճիռ մը պիտի տրուի, առիկա պէտք է ըլլայ ամբողջ հատուածի գործունէութեան վերաբերմամբ եւ ոչ թէ միմիայն մեծամասնութեան: Եւ Օրիոլ կը քննէ արմատական կուսակցութեան առաջարկը կառավարութեան մասնակցելու, ընկերվարականներու մերժումը, նոյն իսկ Ռընոտէլի բերնով: «Արդի միջազգային քառսային կացութեան մէջ, ըսաւ, երբ դրամատիրական կարգերը կը խորտակուին, երբ միւս կուսակցութիւնները անզօր կը գտնուին, պէտք է մեր խորհրդարանական հատուածը ունենայ իր անհատականութիւնը: Ներկայ հանրային կարգերու մեր հակառակութիւնը պէտք չէ վերածել սխտեմատիկ եւ մշտնջենական ընդդիմութեան: Այո՛, կուսակցութիւնը պէտք է ամէնէն հակադրէ իր վարդապետութիւնը, բայց, միաժամանակ պէտք է արգիլէ, որ յետադիմական ուժերը իշխանութեան չը մտնեն: Մենք որքան կը մօտենանք իշխանութեան, քաղքենի դասակարգը կ'ուզէ մեզ խորտակել: Եթէ վաղը բախտի բերմամբ Փաշական իշխանութիւն մը հաստատուի, ո՞ւր են մեր դիմադրական միջոցները, ո՞ւր են ընկերվարական պաշտպան ջոկատները: Մենք բոլորս պէտք է գործի անցնինք, զանգուածային այցելութիւններ կազմակերպենք, որպէսզի ցոյց տանք մեր հակառակորդներուն, թէ ի՞նչ կը նշանակէ կուսակցութեան սէրը եւ գաղափարական ջերմութիւնը ...»

Համագումարը յոտնկայս ցոյցեր ըրաւ Օրիոլին, իր խիստ հետաքրքիր վերլուծումներուն համար:

Համագումարը շատ աւելի խանդավառ եւ ջերմ ցոյցեր ըրաւ եւ «Ինտէրնասիոնալ»ը քնդացուց, երբ բեմ վրայ երեւցաւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Փոլ Ֆոռ:

Փոլ Ֆոռ եկաւ պաշտպանելու պարտաւանքի իր բանաձեւը եւ սլաքներն ուղղեց յատկապէս Ռընոտէլի խմբակին.

— «Դուք չէք ընդունիր ոչ «պարտաւանքը» եւ ոչ «ցաւը» մեր առաջարկած բանաձեւերը, պատճառաբանելով խորհրդարանական մեծամասնութեան արժանապատուութեան խնդիրը: Հապա, կուսակցութեան արժանապատուութի՞ւնը: Ո՛չ, մեր առարկը պախարակելի է եւ պէտք է պարտաւանքի բանաձեւ հանել այս համագումարը: Իսկ, երբ դարձեալ կը կրկնուին նմանօրինակ յանցանք... Վարիչ Մարմինը ստիպուած կ... աւելի խիստ պատիժներ սահման... Կարդ մը մարդիկ 1920ին, Թուրի հ... հրաժարեցան, նոյն ատեն, դաւաճանութիւն... գաղափարական դաւաճան եւ համայնավար... ներ դարձան, երբ ոչ յեղափոխական... վիճակ էր եւ ոչ ալ անոնք համայնա... վարներ էին: Այժմ, եթէ գրութիւնը... գտնեմ աւելի յեղափոխական, ... է մենք զինուորական ջոկատներ... նինք, բայց ունինք պաշտպան... բակներ, ի՜նչ բանի մասին կը մ... ծենք: Դու՛ք՝ քաղաքագետներ... ուիլ քաղաքագարերի:

Կրկնել պիտի ընդմիջէր ձայն.

— Իսկ դո՛ւք, յեղափոխականներդ ... տուած յեղափոխութեան:

Փոլ Ֆոռ, շարունակելով կը ... քը գիտել տուաւ, թէ մեր բարեկա... ման խոստումները սուտ կը ... նին միայն: Մինչդեռ մենք, ... տեէք իշխանութեան տակ յ... խութիւն չիստացանք: Մեզ ... բաւարարեր այլ եւս Հինկեսի ... տական կուսակցութեան ներշնչ... պատրաստուած պատնէշները, ... համար դուռ ընկերվարական ... հանջներ են հարկաւոր եւ ամէն... ռաջ, պէտք է ազգայնացնել ամէն... Որպէսզի մենք յաղթական կ... դիմագրաւենք Փաշիզմը, պէ... կեդրոնացնենք մեր բոլոր ուժեր... հանրութեան ներկայացնենք նոր... գաղափարներ, նոր միջոցներ ու ամէն... առաջ համախմբենք արտայ... թեան բոլոր միջոցները»:

Փոլ Ֆոռէն յետոյ խօսեցաւ Մառքէ... եւ ակնարկ մը նետեց միջազգային... արդի կացութեան, ընկերվարակ... բարենորոգումներու եւ յեղափոխ... կան մտավիճակի վրայ ու բացատ... չէք.

— «Գործադուլի՝ յեղափոխա... տարր չէ բխաւ: Անիկա մարդկ... տարր մըն է, միջնճուած թշուառ... թեան մէջ, տրամադիր հեռանկ... ամէն մէկ արկածախնդրութեան... Գերմանիոյ մէջ նէթէ հինգ միլ... անգործներ չըլլային, Հիթլէրի... ջողութիւնը կատարեալ չէր ըլլ... Ռոսոր՝ փրոփականտի ... աւելի նուազ արժէք ունի քան ... Ամէն օր, ակամայ, մենք կլ լքինք ... խատաւորական դետինը, տեղի ... համար ժողովրդավարական եւ ... պային քաղաքականութեան: Ա... դէպքերը շատ աւելի հզօր են քան ... կամքերը: Ժողովուրդները ճեւ... տէ կը քաշուին իրենց ազգային ... տեանին մէջ:

Լէօն Պլում ընդմիջեց բանով.

— «Կը խոստովանիմ, որ ես ... սափնցայ այս արտայայտութիւն... րեն».

Եւ Մառքէն եզրակացնելով շար... նակեց.

«Երեք օր վիճաբանելէ յետ... ոչ ոք ուզեց հասկնալ մեզ եւ ... ալ կեցած ենք մեր նախկին դիրքեր... վրայ»:

Այնուհետեւ, խօսք առին Ռընո... Լաֆոն եւ ուրիշներ, առաջարկելով... յետ առնուին պարտաւանքի, ... իր խմբակի բանաձեւերը, նոր մը... առաջարկուելու համար:

Այս յուզումնալից վիճակին ... խօսք առաւ եւ Լէօն Պլումը, կուս... ցութեան գեկավարը, հաշտեցն... համար կողմերը եւ յայտարար... խոր լռութեան մէջ.

— «Երբ Մառքէն կը խօսէր, ես ... միջեցի եւ ըսի թէ սարսափեցայ ... լսելով: Եւ յիրաւի, որքան կը ... ծեմ, այնքան կ'ուժեղանայ այդ ... սափի զգացումս: Եղաւ վայրկեան ... որ ինքզինքիս կը հարցնէի թէ ... դեօք ազգային ընկերվարութեան ... բազիր մը չէ՞ որ մեզի կը ներկայա... ցնէ Մառքէն: Ուրեմն, Մառքէն կ... գայ մեզի ըսելու թէ իշխանական ... նախօսքեր են հարկաւոր, ազգայ... հրջափակի մէջ միայն հետապնդ... բարենորոգչական գործեր ...

— Սիրելի բարեկամներս, ... որ ես աւելի նուազ տարիներ ... մէջ եմ եղած, քան հոս նստողներ... ոմանք, սակայն, պէտք է գիտնաք ... ես 40 տարիէ ի վեր ընկերվարակ... եմ: Եւ ի սրտէ կ'ըսեմ ձեզի, ... խուած եմ փորձառութեանս վրայ, ... դգոյշ պէտք է ըլլաք, վասնզի կայ... կը վախնամ որ Փաշիզմի հանդէպ ... ունեցած առնելութիւնը պարտադ... փոխ առնելու անոր գործադրած ... ջոցներն ու գաղափարաբանութիւ... Դուք կ'ըսէք թէ երիտասարդութիւ... անհամբեր է եւ կրնայ օր մը ... կուսակցութիւնը եւ հեռանալ: Ե. Կ... 1900

Ազգասէրը Վիշիի մէջ

«Թրենքոնս Ցրախտէրոյի նախագահ Գ. Արմպրիւսթէրի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած Սգաւոնի հանդէսները ամենափայլուն կերպով տեղի ունեցած էին գարնան, ինչպէս ծանօթ է «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն։ Արդ, նոյն առնէն ետք որոշուած էր հետեւանք տալ Վիշիի քաղաքապետութեան կողմէ նոյն եղած հրաւէրին եւ այսպէս, ամսոյս 15ի շաբաթ կէսօրին, ուսանողական խումբերուն մէկ մասը միայն, (տրուած ըլլալով ամառնային արձակուրդները չրջանը) Կառ տը Լիոնէն մեկնեցաւ Վիշի, խանդավառ ուրախութեան ցոյցերուն մէջ

Հայկական խումբը որոշ փոփոխութիւն էր կրած։ Թառխաթ Ժորժին տեղ, որ իր անհատական զբաղումները չէր կրցած լքել, այս անգամ եկած էր Թառխաթ Արդարը։ Կար նաեւ երգիչ Գ. Քէչէճեան, իսկ մնացեալ կազմը գրեթէ նոյնն էր։

Խումբերը Վիշի հասան շաբաթ երեկոյեան դէմ։ Մեր խումբին վիճակուեցաւ բնակիլ, մաս — մաս, չորս պանդոկներու մէջ։ Այս բաժանումը իր քննադատելի արդիւնքը ունեցաւ, զոր պիտի բացատրենք քիչ յետոյ, եւ սակայն, հակառակ ատոր, մենք ունեցանք նշանակելի յաջողութիւն։

Նոյն գիշերը մեծ Կազինոն տեղի ունեցաւ…

ՏԻՐՈՒՆԻ

ԱյԻՒՍՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Նոյն պատկերը ամէն տեղ

Պէյրութի «Ազդակ»ը նկարագրելով դպրոցներու նիւթական դժուարութիւնները, գիտել կուտայ 1(13 յուլիս).

— «Շատ տխուր եւ յուսահատական է պատկերը։ Օրէ օր քիչ մը աւելի կը դժուարանայ պիւտճէի խնդիրը եւ կրնայ շատ աւելի աղխատոր արդիւնք մը պատճառել։ Միակ տեւական ու ապահով աղբիւրը մեր ազգային պիւտճէին, ժողովուրդի քսակն է, որ դժբախտաբար, ներկայ տնտեսական հետեւանքով ակսած է ցամքիլ։ Շատ մը վարժարաններ վերջին տարիներուն գոցուած են նաեւ Բարեգործականի յառկացուցած կրթական նպաստէն

Գլխաւոր պատասխանատուութիւնը այսօրուան վիճակին մեր հոգեւոր իշխանութեան եւ ազգային մարմիններու անհետատեսութիւնը եղած է։ Ուրվհեան կրթական պիւտճէի այս անելին առաջին պատճառը մեր վարժարաններու թիւին պէտք եղածէն աւելի շատ ըլլալն է։ Մեր գաղթած երկրի ժողովուրդին հետ կարծես թէ մրցման ելած ենք. ամէն թաղ, նոյն իսկ քանի մը վայրկեան իրարմէ հեռաւորութիւն ունեցողներ, կ'ուզեն ունենալ իրենց առանձին եկեղեցին ու դպրոցը։ Պէյրութի մէջ, ուր հազիւ 18,000 հայութիւն կը հաշուուի, 10է աւելի ազգային վարժարաններ կան,…

ՏՈՒՐՔԻԱ

ՏՈՒԼԱՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԼ ՎՆԱՍԵՑ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Ց. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱՇԱՆԴԷՍԸ

Գ. Ց. Պօյաճեան

Հ. Մ. Ը. Մ

Տարեկան

ԲԱՆԱԿՈՒՄ-ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Ա. Հօթ Սավուա, Անըսի.— Կը մասնակցին Փարիզի շրջանին երէցները, 5–31 օգոստ. գին 350 ֆրանք եւ 5—20 օգոստ., գին 250 ֆրանք։

Այն հայ ծնողները, որոնց զաւակները գեռ սկաուտ չեն, բայց կը փափաքին օգտուիլ Հ. Մ. Ը. Մ. ի սկաուտական ճիւղին կազմակերպած այս օդափոխութենէն, իրենց զաւակներուն (10էն 18 տարեկան) արձանագրութեան եւ վճարումի համար կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

Ալֆորվիլ Աւագ խմբապետ Ա. Քիւրքճեանի, 14 Rue Nouvelle.

Անկիէն եւ Մոնմորանսի.— Ա. խմբապետ Վ. Մանուկեանի, 79bis Rue des Chesneaux.

Իթալի եւ Իսի.— Աւագ խմբապետ Ժ. Մինթանճեանի, 55 Rue de Meaux. Paris 19.

Փարիզ.— Նոյնը

Պուա — Գոլոմպ, Գոլոմպ եւ Արժանթէօյլ.— Ա. խմբապետ Դ. Ցովհաննէսեանի, 2, Rue Victor Hugo, Bois Colombes.

Վէնսէն.— Երէց սկաուտ Ա. Նազարեանի, 22, Ave. des Petits Parcs Vincennes

Թէնար, Թոնի, Կանեի եւ Սէվրան.— Ա. խմբապետ Վ. Խանճեանի, 21, Ave. de Versailles, Gagny (Seine).

Փորթ տ'Օրլէան, Մոնրուժ, Վանվէօ եւ Քաշան.— Ա. խմբապետ Թ. Այվազեանի, 52, Rue Julie, Paris, 14.

Վիլիէրպէլ եւ Առնուվիլ.— Ա. խմբապետ Ա. Տէրինեանի, 4, Rue Turin, Arnouville les Gonesses.

Սարսէլ.— Խմբապետ Ս. Սերոբեանի, 52, Rue de Garges, Sarcelles

Բ.— Թռուցիկ բանակում (Camp volant).— Կը մասնակցին միայն երէց սկաուտները…

Ն.

ԵՐԵՍԱՐԴԱԻՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

ՑԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»…

(5)

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

նը պահանջած է որ Իրաքի օդանաւային ուժերը միայն բրիտանական ազդեցութեան տակ, իսկ երկաթուղիները եւ Պասրայի նաւահանգիստին շինութեան համար Անգլիոյ ծախսած գումարները ամբողջովին հատուցուին։

Թուրք երեսփոխան մը կը սպաննուի Պուլկարիոյ մէջ

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ շաբաթ առտու, Սոպրանիէի անդամներէն Թուրք երեսփոխան մը հաճի Խալիլով սպաննուեցաւ Գըրճալըի մօտ, երկու անծանօթներու կողմէ։ Մարդասպանները յաջողեցան փախչիլ։ Սպանութեան պատճառները չեն լուսաբանուած։

ՏՐՈՑԿԻ ՄԱՐՍԷՅԼ ԵԿԱՒ

Երէկ առտու Պոլսէն Մարսէյլ հասաւ Տրոցկի, որ պիտի երթայ Գորսիքա, օդափոխութեան համար։

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԳԱՎԱԼԱՅԻ ՄԷՋ

Գավալայի ծխախոտի գործարաններէն մէկը որոշած էր արձակել 2000 բանուորներ։ Այս լուրին վրայ, 3000 բանուորներ ամբոխած գործարանին մէջ եւ որոշեցին դուրս չելլել, մինչեւ որ ետ չառնուի որոշումը։ Ոստիկանութիւնը պաշարեց շէնքը եւ ազդարարեց թէ թոյլ չպիտի տայ որ ուտելիք առնեն։ Ցուցարարները անձնատուր եղան, չդիմանալով անօթութեան եւ ծարաւին։

ՀԵԾԵԼԱԶՕՐՔՈՎ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԻՆ ՀՈՒՆՁՔԵՐԸ

«Փրավտա», Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ հարկ եղած է հեծելազօրք ղրկել Հիւսիսային Կովկասի ցորենաշատ շրջանները, պաշտպանելու համար հունձքերը որոնք աւարի կը տրուին մանաւանդ անապատոտ երախաներու կողմէ։ Նոյն միջոցները ձեռք առնուած են Ստորին Վոլկայի մէջ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Ֆրանսայի շրջանը կատարող 80 հեծելանուորդները, որոնք 40ի իջած էին ճամբու ընթացքին, 23 հանգրուանով 4395 քիլոմեթր ճամբայ կտրեցին եւ կիրակի օր տաժանելի արշաւէ մը յետոյ, հասան Փարիզ (Գան — Փարիզ՝ 222 քիլոմեթր)։ Այս հանգրուանը սպասուածէն շատ աւելի հետաքրքրական եղաւ։ Առտուն կանուխէն, Սէն — Ժէրմէն Ան — Լէյէն մինչեւ Փարիզ (19 քիլոմեթր) Փարք տէ Փրէնս, մէկ միլիոն հանդիսատեսներ սկսած էին խռնուիլ, խափանելով հեծելանուորդներուն ազատ արշաւը։ Բայց նորէն հեծելանուորդները ամէն ջանք ի գործ դրին առաջնութիւնը շահելու համար։ (Իւրաքանչիւրը ժամական 33 քիլոմեթր ճամբայ կը կտրէր)։

Ժամը ճիշդ 3 ու կէսին հեծելանուորդները հասան Փարք տէ Փրէնս, ուր 50 հազարէ աւելի հանդիսատեսներ անհամբեր կը սպասէին։ Մարզարանին առջեւ ժողովուրդը այնչափ խռնուած էր որ, անօրէնութիւնը եւ ոստիկանութիւնը համախորհուրդ՝ ստիպուած էին դռները գոցել։ Հեծելանուորդները ամէնքը միասին հասնելով մարզարան, առաջին հանդիսացաւ Իտալացի ախոյեան Կուէռա, երկրորդ՝ Պելճիքացի Ժան Աէրց եւ երրորդ՝ Ֆրանսացի Անտրէ Լըտիւք (Տէտէ)։

Իտալացի Կուէռա արժանացաւ արտակարգ պատիւներու, ստանալով ծաղկեփունջեր եւ դրամական մեծ նուէրներ, որովհետեւ ինքը մինակը ամբողջ ճամբու տեւողութեան կը մրցէր միւս հինգ ազգերու հեծելանուորդներուն հետ, իր ընկերները կէս ճամբան մնացած ըլլալով։ Եթէ իր ընկերները դժուարութիւններ յարուցած չըլլային, շատ հաւանական էր որ դասաւորման ալ առաջին ըլլար, գոնէ մէկ ժամ տարբերութեամբ։

Ընդհանուր դասաւորման մէջ ալ փոփոխութիւններ տեղի ունեցած ըլլալով, առաջին հռչակուեցաւ Ֆրանսացի՝ Ժորժ Սփէյչէր որ 4395 քիլոմեթր ճամբան կտրած է 147 ժամ 51 վ. 37 երկվ. երկրորդ՝ Իտալացի Կուէռա (147 ժամ 55 վայր. 38 երկվ.), եւ երրորդ՝ Իտալացի Մարթանօ (147 ժամ 56 վայր. 45 երկվ.)։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇԱՎԻԼ, Մ. Սարգ. — 35 ֆրանք։
ՊՈՆԴԻ, Մ. Մեղք. — 35։
ՊՈՒՔՐԷՇ, Գար. — 170.80։ Գ. Guerooh միջոցաւ։
ՊԷԼՄՈՆ ՇԱՎԱՆՈԶ, Ա. Մար. — 70։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գարծ. — 255։
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, Գայծ. — 113.25։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գարծ. — 760։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Անտ. — 140։
ՈՐԹԷԼ, Աղ. — 210։ Կարգադրեցինք։
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Թ. Տ. — 70։
ԹԷՀՐԱՆ, Ս. Գար. — 200։
ՕԼՆԷ սու ՊՈՒԱ, Քիւր. — 70։
ՓԱՐԻԶ (16), Շ. — 35։
ՍԷՆ Թ'ԱԼՊՈՆ, Գ. Պ. — 35։
ՔԼԱՄԱՌ, Նիկ.ի հաշիւ Կէմ.ի — 70։
ՊՈՐՏՕ, Շ. Ս. — 140։
ՄԱԶԱԿԱՆ, Յ. Ղուկ. — 140։
ՊՈՒ ԱՐԱՐԻՃ, Ա. Գոհ. — 315։
ՇԱՎԻԼ, Դ. Հայր. Միութ. — 35։
ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԷՐՎԷ, Ա. Տ. — 140։
ՕԼՆԷ սու ՊՈՒԱ, Ա. Բ. — 35։
ԼԱՆԷՍԹԷՐ, Կար. — 35։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՎԱԼԱՆՍ Ա. Փ. — Սկսանք ղրկել յուլիս 18էն։
ԷՓԷՐՆԷ, Գալ. — Սկսանք ղրկել յուլիս 19էն։
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Թ. Տէմ. — Սկսանք ղրկել յուլիս 18էն։
ՓԱՐԻԶ (9), Մէշվ. — Սկսանք ղրկել յուլիս 18էն։
ՇԱՎԻԼ, Խ. Ն. — Սկսանք ղրկել յուլիս 18էն։
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ. — Սկսանք ղրկել յուլիս 18էն։
ԹԱՆԺԷՐ, Կէմ. — Սկսանք ղրկել յուլիս 10էն։
ՓԱՐԻԶ (14), Շիրվ. — Սկսանք ղրկել յուլիս 15էն։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Քիւփել. — Սկսանք ղրկել յուլիս 12էն։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Քիւփէլ. — Սկսանք ղրկել յուլիս 14էն։
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Թահ. Եղբ. — Սկսանք ղրկել յուլիս 8էն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ընկերական ժողովը՝ վաղը չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ։ Բոլոր ընկերուհիներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կարինի Կան գիւղացի Վաղարշակ եւ Վարդէս Թարգմանեան, քոյրերնին Տիգրանուհի, մայրերնին Աննա, հայրերնին Յովհաննէս կը փնտռեն իրենց քոյրը Ֆլօրիցայ որ անհետացած է, 1915ին տարագրութեան միջոցին, 12 տարեկան հասակին մէջ, Բաքքայի շրջանի Պըլըխ գիւղին մէջ։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողները հաճին Հայաստանի Փրանք նուէր։ Իմացնել V. Tarkmaniané, Camp Victor Hugo, Marseille։

Կը խնդրուի արտասահմանեան հայ թերթերէն արտատպել։

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսկուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուբի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իզմիրի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Մէկ ամբաձիգի յապաղումով սակայն կը խանգարուէր բաշխման կարգը։ Թերեւս առով ալ ձախողէր մահափորձը։ Անհամբերութենէս սպառած, կը ճեմէի նոր Պետերհոֆի Պրոսպեկտին վրայ, բայց Սազոնով չէր երեւնար տակաւին։ Ժամացոյցս նայեցայ, մէկ վայրկեան չկար կորսնցնելու։ Նոյն պահուն երեւցաւ Շուայցէր, որ նստած էր Դուկերովի կառքին մէջ։ Կը հասնէր ճիշդ ժամուն։ Ըսի թէ ժամանակ չունէինք սպասելու Սազոնովին, եւ առաջարկեցի, որ նախ երթայ գոնէ Կալիայեւը, յանձնէ ռումբը եւ վերադառնայ։ Կը յուսայի տակաւին, որ Սազոնով ժամանակ կ'ունենար իր ռումբը ստանալու։

Շուայցէր չարժեցաւ այնպէս ինչպէս առաջարկեցի։ Կալիայեւը տեսնելէ յետոյ վերադարձաւ մօտս։ Բայց չկար դեռ Սազոնովը։ Այն առեն Շըուայցէր մեկնեցաւ Ն.ի եւ Սիկորսքիի մօտ, բայց անոնք ալ մեկներ էին, ինչպէս ետքէն իմացանք, առանց սպասելու Շուայցէրին։ Այնպէս որ միայն Կալիայեւ ստացաւ իր ռումբը։

Երբ, Սազոնովը գտնելէ յետոյ, ըսի թէ Շուայցէր մեկնած է արդէն, հետեւաբար՝ մահափորձը ձախողած, շատ վախցայ, որովհետեւ յանկարծ այլայլեցաւ Սազոնովի դիմագիծը։ Տժգունեցաւ եւ լռիկ հեռացաւ, գլուխը խոնարհած։ Պրոսպեկտ Իսմայիլովսկիի վրայ, երբ վերստին գտայ զինք, նոյն պահուն, արագօրէն անցաւ Պլեհվէի կառքը։ Փայլակի մը պէս նշմարեցինք լծուած ճերմակ ձիերը, կառքին ետեւ նստած ծառան, հեծեալ լրտեսը հետեւի անիւներուն գալարահետ, — պատկեր մը որ շատ ծանօթ էր մեզի։ Սազոնով բերան չբացաւ։ Քալեցինք լուռ ու մունջ, եւ մեր ճամբուն վրայ հանդիպեցանք Կալիայեւի։ Այս ընկերն ալ տժգոյն էր, դէմքը այլայլած, ձախ ձեռքին մէջ դղակով եւ ռումբը ձեռքին մէջ։

Որոշեալ ժամուն եւ տեղին վրայ, միայն Կալիայեւն էր, որ ստացեր էր իր ռումբը։ Մինակն էր որ դիմաւորած էր Պլեհվէն։ Սակայն չէր համարձակած իր ռումբը նետել նախարարին կառքին, որովհետեւ դժնէ էր Մարտական Մարմնին որոշումներուն։ Աւելին, — ձախողութեան պարագային, պատճառ կ'ըլլար Պլեհվէի ապահովութիւնը յետաձգելու երկար ժամանակով։ Մարտական Մարմինը ամբողջութեամբ գնահատեց իր այդ ընթացքը։

Սազոնովի ժամադրութիւնը մը տուի իրիկուան համար Կենդանաբանական պարտէզին մէջ, ու գացի գտնելու Ն.ն եւ Սիկորսքին։ Այս նոր ձախողութիւնը մեզ նուազ յուզած չէր, որքան մարտ 18ի անյաջողութիւնը։

Հաստատեցի որ ճիշդ ընտրեր էինք ժամն ու տեղը։ Պլեհվէ անցաւ ճիշդ որոշեալ ժամուն։ Դիտեցի նաեւ որ գիւղին էր դիմաւորել Պլեհվէն եւ բանաննել զայն։ Որովհետեւ եթէ ռումբ ունենայինք, Սազոնով եւ ես, գիշերուան պիտի կրնայինք վազել կառքին ետեւէն։ Վերջապէս դիտեցի նաեւ որ, մեր ձախողութեան պատճառը սխալ հասկացողութիւն մըն էր միայն, ինչ որ անխուսափելի էր, նկատելով որ չարժման մէջ դրած էինք բազմաթիւ ռմբաձիգներ կարճ ժամանակուան մը ընթացքին։ Պարզ էր ինծի համար, որ, մէկ շաբաթ յետոյ, մենք այլեւս չպիտի գործէինք նոյն սխալը, հետեւաբար պիտի կրնայինք սպաննել Պլեհվէն անպայման։

Գտայ Ն. եւ Սիկորսքին։ Արդէն Կալիայեւ իր ռումբը յանձներ էր Շըուայցէրի, որ պարպեց զայն, ինչպէս նաեւ միւսները զորս չէր կրցած բաշխել։ Իրիկունը, բոլորս, բացի երկու կառապաններէն, հաւաքուեցանք կենդանաբանական պարտէզին մէջ։

Սազոնով ընկճուած էր, ինքզինքն համարելով ձախողութեան գլխաւոր հեղինակը, եւ լուռ կը մնար։ Միւսներն ալ լռութիւն կը պահէին։ Բոլորն ալ կը ցաւէին մտածելով տառապած պատեհութեան վրայ, եւ չէին ուզեր խօսիլ այդ մասին։ Ի վերջոյ, Ն. խզեց լռութիւնը։

— Հասկցուեցաւ որ մեր ընկերները մօրուք չունին։ Զարմանալի չէ ուրեմն որ մենք ձախողութենէ ձախողութիւն կ'երթանք։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, հարցուց ընկեր մը։

Անվրդով, Ն. պատասխանեց.

— Ըսել կ'ուզեմ թէ մեր ընկերները շատ երիտասարդ են դեռ։ Ահա թէ ինչու չենք կրնար լըջօրէն գործել։

Սազոնով ցատկեց տեղէն, բայց լռեց։ Իր դիմագիծը կ'արտայայտէր որ անգթօրէն կը տառապի թէ ընկերոջ դառն խօսքերէն եւ թէ իր սխալին պատճառով։ Սիկորսքի կը կարմրէր հեռուէն, բայց լուռ կը մնար։ Կալիայեւ չհամբերեց։

— Բայց որո՞ւնն է յանցանքը, հարցուց։

— Որո՞ւնն է, որո՞ւնն է, ես գիտե՞մ։

— Ձերն է, պատասխանեց Կալիայեւ։ Եթէ դուք Լեւին հետ մեկնած չըլլայիք, եթէ դուք սպասած ըլլայիք Շուայցէրի, երեք կ'ըլլայինք եւ առանց Սազոնովի ժամանակցութեան՝ կրնայինք սպաննել Պլեհվէն։

Ն. թոթվեց ուսերը։

— Չէի կրնար աւելի սպասել։ Ես սպասեցի այնքան, որքան հրամայուած էր ինծի սպասել։ Ինչո՞ւ ... ցաւ Շուայցէրը։

Կալիայեւ հեռահեռէ կը բորբոքէր ... որոշապէս գրգռուելով Ն.ի ... ընթացքին։

Այդ իրիկունը, որոշեցինք որ ... նով, Կալիայեւ, Ն. եւ Սիկորսքին ... նին Վիլնօ, տեսնելու Ազեֆ, ... ցեկութիւն տալու անցած — դարձածի մասին, ինչպէս նաեւ ըսելու թէ ... պիտի կրկնէինք մահափորձը ... հինգշաբթի, յուլիս 15ին։ Շուայցէր եւ ես մնացինք Պետերբուրգ ... մանաւանդ յետոյ մահափորձին ... բանաւոր թիւններուն վրայ։ ... ները մեկնեցան Վիլնօ։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ. –	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒԼԻՍ 1933

26 Juillet 1933

ԵՕԹ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2248 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՏԷՔ ՁԵՐ ՃԱՄԲԱՆ

Լոզանի տասնամեակի լրացման առթիւ, մեզի կ'իյնայ ոչ թէ ամուլ հառաչանքներ արձակել, այլ գլուխ գլխի տալ, աքնիլ եւ կազմակերպուիլ, որպէսզի պատրաստ ըլլանք պատեհ ժամուն:

Ըսինք արդէն,— ոչ մէկ դաշնագիր յաւիտենական չէ: Մանաւանդ Թուրքիոյ հետ կնքուած դաշնագիր:

Այս միջոցին, բոլոր ժողովուրդներն ալ անհանգիստ են, կը խլրտին իրենց խարիսխին վրայ, վաղուան համար:

Բոլոր ժողովուրդներն ալ վարակուած են վերանորոգուելու, երիտասարդանալու, ուժերը բազմապատկելու տենչէն: Եւ այդ ձիգը ոչ միայն պետական կարգեր կը տապալէ, այլ եւ վերագնահատութեան կ'ենթարկէ հաստատուած ընկերային եւ քաղաքական հանգամանքները:

Ապացոյց՝ նոյն իսկ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ծոցին մէջ ծագած խլրտումը:

Մարդիկ այլ եւս չեն գոհանար վարդապետական բանաձեւերով եւ ընկալեալ սովորութիւններով, նոյն իսկ ընկերվարութեան մէջ:

Ամէն տեղ եւ ամէն բանի մէջ ալ, տեսակէտները, բանաձեւերը օրուան պահանջներուն յարմարցնելու տենչն է որ կը շեշտուի:

Մանաւանդ որ, ծայրայեղ հոսանքները, լենինականութիւն, ֆաշականութիւն, հիթլէրականութիւն այլ եւս թոյլ չեն տար չորս ճամբու վրայ փտուիլ եւ երերալ:

Ամփոփուելով մեր կեանքին մէջ, ըսել կ'ուզենք թէ՝ ժամանակները երբեք թոյլատու չեն ակադեմական բանավէճեր կամ տնավարի ասուլիսներ սարքելու:

Շատ բան կորսնցուցինք վերջին տասը տարիներու ընթացքին, իրար խառնելով սուտն ու իրաւը, հիմնականն ու մանկականը, կարելին եւ ցանկալին:

Չմնաց որ եւ է խելք որ արտայայտուած չըլլար: Ոչ ալ որ եւ է խելացի, որ զրկուէր խօսելու եւ գրելու իրաւունքէն:

Այն աստիճան որ, եթէ մէկը ժամանակ ունենար պրպտելու այդ բոլոր արտայայտութիւնները — գիրք թէ թերթ — պիտի կրնար ծրագիրներ կազմել յիսուն տարուան եւ յիսուն ազգի համար:

Բայց, սթափի՛նք,— մեր այսօրուան կեանքը կ'ընթանայ տասնամեակներով:

Մենք ստիպուած ենք խորհիլ ու գործել «ստիպողականութեան կարգով», ինչպէս կ'ըսեն խորհրդարաններու մէջ:

Մենք լարուած ուշադրութեամբ պիտի հետեւինք այն բոլոր շարժումներուն որ տեղի կ'ունենան մեր շրջապատին մէջ,— աշխարհի բոլոր պողոտաներուն վրայ:

Մեզի օրինակ՝ ամբողջ Արեւելքը, եւ նոյն իսկ թշնամի Թուրքիան:

Ահաւասիկ, ամէն բանէ առաջ, գաղութներու երիտասարդութիւնը:

Բոլոր համեմատութիւնները պահելով, ան չի՞ նմանիր արձակուրդ ստացած բանակի մը:

Եթէ այդ երիտասարդութիւնը գտնուէր Թուրքիա, Կովկաս կամ Պարսկաստան, պիտի կանչուէր զինուորութեան, 20–22 տարեկանին: Կամ պիտի ենթարկուէր պարտաւորիչ աշխատանքի (Խ. Միութիւն):

Ամէն երկրի մէջ ալ, պետութիւնը իր պահանջները կը պարտադրէ երիտասարդութեան, համաձայն տարիքի:

Արդ, միայն մեր տարագիր երիտասարդութիւնն է որ, ազատ ըլլալով պետական բռնադատումէ, ինքզինքը ազատ կը համարէ որ եւ է պարտականութենէ:

Մեծ ու պզտիկ ազգերէն որո՞ւն երիտասարդները կը վայլեն այս բացառիկ, արտօնեալ վիճակը:

Ամէնէն վերջին օրինակը Գերմանիան չէ՞, որ պարտաւորիչ աշխատանք հաստատեց երիտասարդութեան համար:

Չի բաւեր առարկել թէ՝ պանդուխտ ենք, երկիր չունինք, բանակ չունինք որ ծառայենք:

Ճիշդ ատոր համար, ամէն մէկ երիտասարդ ինքզինքը պիտի հռչակէ կամաւոր, մտնելով կազմակերպութեան մը մէջ: Այսինքն՝ ծառայելով հիմնական գաղափարի մը,— ազատութիւն եւ հայրենիք:

Մինչեւ բոլոր ժողովուրդները կ'երիտասարդանան, մենք ոչ միայն կը ծերանանք, այլ եւ տարուէ տարի ետ կ'երթանք:

Ուժասպառ ենք ամէն տեսակէտով: Հետզհետէ կը նօսրանան, կը պարպուին հանրային դիրքերն ու խրամները:

Մենք եղածն է որ կը մաշեցնենք, ամէն ճակատի վրայ:

Ինչ որ ունինք միջավայրէ միջավայր փոխադրուած, կը հատնի, կը ծերի բնական օրէնքով:

Միայն այս անողոք իրականութիւնը բաւական է, որպէսզի անկուսակցական կոչուած երիտասարդութիւնը պարտականութեան կանչէ ինքզինքը,— կազմակերպուելով:

Մենք պետութիւն չունինք որ կազմակերպէ բոլոր հում տարրերը:

Անոնք որ կը խրտչին քաղաքական կուսակցութիւններէն, պարտաւոր են սեփական նախաձեռնութեամբ գտնել իրենց ճամբան:

Ի՞նչպէս պիտի լեցնենք անխուսափելի, ահաւոր պարապը, եթէ տարագիր երիտասարդութեան հարիւրին տասը յարի այս կամ այն հոսանքին, իսկ մնացեալ իննսունը օրը իրիկուն ընէ «կեցցէ անձն իմ» երգելով ...

Եւ մանաւանդ, ի՞նչպէս կանգուն պիտի մնանք իբրեւ ժողովուրդ, եթէ, տասը տարի յետոյ ալ, չպիտի ունենանք մեր միացեալ ճակատը, ազգային ուխտով մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԱԶԳԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ Է»

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԷՆՔՆԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ

Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարը առջի օր ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ 48 նահանգներու կառավարիչներու տարեկան ժողովին մէջ: Պատասխանելով նախագահ Րուզվէլթի տնտեսական քաղաքականութեան դէմ եղած քննադատութեանց, նախարարը յայտարարեց.

— Եթէ Ազգային Վերականգնումութեան Օրէնքը ձախողի, պիտի հարկադրուինք աւելի ազդու միջոցներ ձեռք առնել, որովհետեւ ազգին գոյութիւնը վտանգի մէջ է: Միութեան նահանգներուն միջեւ եղած սահմանները պէտք է մոռցուին եւ պէտք է այնպէս նկատենք թէ Մ. Նահանգները այսուհետեւ կը կազմեն մէկ ամբողջութիւն: Մեր տնտեսական բարդ կեանքը կը պահանջէ որ դաշնակցային կառավարութիւնը աւելի լայն լիազօրութիւններ վայելէ:

Առաջին անգամ է որ կառավարութեան մէկ անդամը այսքան բացորոշապէս կը յայտնէ նախագահ Րուզվէլթի կեդրոնաձիգ նպատակները:

⁂ Արմտիքի շուկան կանոնաւորելու եւ գիները կայուն պահելու համար, բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուեցան: Հողագործական նախարարը 460 միլիոն գրիւ կը հաշուէ ցորենի ներքին սպառման քանակը, այսինքն վերջին հինգ տարիներու միջին արտադրութեան հարիւրին 54ը: Այս քանակութեան իւրաքանչիւր գրիւէն 35 սէնթ տուրք պիտի գանձուի, արտադրելով 138 միլիոն տոլար, որուն 90 միլիոնը պիտի բաժնուի այն հողագործներուն որ յանձն կ'առնեն հարիւրին 20 կրճատել ցանքը: Այսպէս, այն ագարակապանը որ 100 արտավար հող ունի ցորեն ցանելու համար եւ միայն 80 արտավար պիտի ցանէ յառաջիկայ աշնան, գրիւ գլուխ 20 սէնթ պարգեւ պիտի ստանայ ապագայ հունձքին վրայ եւ 8—10 սէնթ ալ՝ հունձքի պահուն: Իւրաքանչիւր արտավարին արտադրութիւնը կը հաշուեն տասը գրիւ: Միեւնոյն ծրագիրը պիտի գործադրուի 1935ին ալ: Տուրքէն գոյացած գումարին մնացորդը պիտի յատկացուի ցորենի արտածումը քաջալերելու եւ նոր շուկաներ գտնելու:

Հողագործական նախարարը երկար խորհրդակցութիւն մը կատարելով մասնագէտներու հետ, հետեւեալ կարգադրութիւնն ըրաւ արմտիքի սակարաններուն համար.— Եթէ արմտիքի տեսակի մը գինը 90 սէնթի փակուի, յաջորդ օրուան գործառնութիւնները չպիտի կրնան 95 — 98էն աւելի բարձրացնել գինը: Նոյն մեթոտին պիտի հետեւին նաեւ գիները իջած ատեն:

⁂ Յուլիս 24ին սնանկացաւ Ք. Քրասըֆորտ, Նիւ Եորքի ցորենի սակարանին ամէնէն ազդեցիկ անդամներէն մէկը, ահագին յուզում պատճառելով: Նախապէս բժիշկ էր այս մարդը, եւ յանկարծ նետուեցաւ սակարանական խաղերու յորձանքին մէջ: Միայն Շիքակոյի հրապարակին վրայ իր գործառնութիւնները կը կատարէր 17 միջնորդներու միջոցաւ, որոնք բացարձակապէս գաղտնի կը պահէին ամէն բան: Իր գործողութիւնները ահագին գումարներու կը հասնին: Շիքակոյի մէջ կը պատմեն թէ վերջին շաբաթներու ընթացքին իր յանձնառութիւնները կը հասնէին 13 միլիոն գրիւ ցորենի եւ ահագին քանակութեամբ հաճարի: Եթէ ցորենի վրայ տասը սէնթի էջք մը տեղի ունենար, այդ յանձնառութիւնները 1,300,000 տոլարի շահ կամ վնաս կը ներկայացնէին: Անցեալ չորեքշաբթի գահավէժ անկումները տասնեակ միլիոններ արժեցին, եւ ահա սնանկութիւնը փակեց իր արկածալի կեանքը:

Համաձայնութիւն՝ արծաթի արտածումը կրճատելու համար

Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ, որուն վերջին նիստը կը գումարուի այսօր, համաձայնութիւն գոյացաւ արծաթին արտածումը կրճատելու համար:

Համաձայն մշակուած պայմանագրութեան, Մ. Նահանգներ, Քանատա, Աւստրալիա, Պոլիվիա եւ Փէրու յանձն կ'առնեն կրճատել իրենց արտածումները, հետեւեալ հիման վրայ.— Արծաթ արտադրող երկու երկիրները, Մ. Նահանգներ եւ Հնդկաստան, իրենց արտադրութենէն պիտի գնեն, առաջինը՝ 35 միլիոն, երկրորդը՝ 25 միլիոն ունկի, այսպէս նոյնքան կրճատելով արտածումը:

Աւելի մանրամասնելով, չորս տարուան շրջանի մը համար որ կը սկսի 1934 յունուար 1էն, Հնդկաստանի կառավարութիւնը արծաթ չպիտի ծախէ 140 միլիոն ունկիէն աւելի, (տարեկան 35 միլիոն), Սպանիա՝ 20 միլիոնէն աւելի (տարեկան 5 միլիոն):

Այս համաձայնութեան շնորհիւ, կը յուսան արծաթին գինը վերածել կայուն վիճակի մը, աւելի բարձր քան այսօր: Մէկ ամիսէ ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուէին այս մասին, եւ վերջապէս կարելի եղաւ համաձայնութեան մը յանգիլ:

Գերմանիոյ եւ Վատիկանի համաձայնութիւնը

Յուլիս 22ին հրատարակուեցաւ Գերմանիոյ եւ Վատիկանի միջեւ գոյացած համաձայնութեան բնագիրը, որ ասպարէզէն քշելով հանդերձ Գերմանիոյ կեդրոնի (կաթոլիկ) կուսակցութիւնը, որոշ առաւելութիւններ կ'ապահովէ կաթոլիկ ընկերակցութեանց եւ կազմակերպութեանց, պայմանաւ որ չխառնուին քաղաքական գործերու:

Պայմանագրին համաձայն, գերմանական կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ պաշտպանել կղերը եւ զանոնք զերծ կացուցանել կարգ մը պարտաւորութիւններէ: Կաթոլիկ համայնքները, ընկերակցութիւնները, թեմերը, եպիսկոպոսական աթոռները, միաբանութիւնները, հաստատութիւնները եւն. կը վայելեն իրաւական հանգամանք: Բոլոր եկեղեցականները պէտք է գերմանական հպատակ ըլլան, ունենան գերմանական վկայական եւ իրենց ուսումն առած ըլլան գերմանական եւ հռոմէական համալսարանի մը մէջ: Եպիսկոպոսները եւ եկեղեցւոյ առաջնորդները պէտք է հաւատարմութեան երդում ընեն պետութեան: Կրօնական ուսում պիտի տրուի դպրոցներու մէջ: Կրօնական ամուսնութիւնը կրնայ քաղաքայինէն առաջ կատարուիլ, կարգ մը պարագաներու մէջ: Քահանաներուն արգիլուած է անդամակցիլ քաղաքական կուսակցութեանց:

Ռումանիոյ Թուրքերէն 90,000 հոգի Թուրքիա պիտի երթան

Թրքական եւ ռումանական թերթերը կը հաստատեն թէ Տոպրուճայէն 90,000 իսլամներ Թուրքիա պիտի գաղթեն:

Անոնք պիտի հաստատուին Սաքարիա գետին շրջակաները, Էսկիշէհիր – Էնկիւրի գծին վրայ:

Այս առթիւ ռումանական թերթերը համակրական խօսքեր կ'ուղղեն Թուրքիոյ:

Ֆրանսայի պետական մեծ վիճակախաղը

Պաշտօնաթերթը յուլիս 23ին հրատարակեց պետական մեծ վիճակախաղին պայմանները:

Ինչպէս յայտնի է, խորհրդարանը այս մասին օրէնք մը քուէարկած էր, ելմտական նախարարութեան առաջարկով (28 մարտ): Օրէնքը ընդունուեցաւ միայն 1933 տարուան համար, եւ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ վիճակախաղը կազմակերպելու եւ պայմանները ճշդելու համար: Յանձնախումբը երկար քննութիւններէ յետոյ, եզրակացուց թէ իրլանտական ձեւով վիճակախաղ մը անգործնական է Ֆրանսայի մէջ: Նկատի առնուեցան նաեւ Իտալիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ վիճակախաղերը, բայց նորէն անյարմար գտնուեցան: Վերջապէս որոշուեցաւ պարզ վիճակախաղ մը սարքել, սպանիական ձեւով: Եկամուտին հարիւրին 60ը վար պիտի դրուի պարգեւներու համար, 40ը պիտի յատկացուի պետական ելմտացոյցին: Հարիւր միլիոն ֆրանք երկրագործական աղէտներու սնտուկին յատկացնելէ յետոյ, մնացեալը պիտի գործածուի նախկին պատերազմիկներու թոշակին վրայ եղած կրճատումը լրացնելու:

Յանձնախումբը ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ ելմտական նախարարին, ճշդելով տոմսակներուն գիները, պարգեւները, վիճակահանութեան բացումն ու փակումը, վաճառման եւ ծանուցման պայմանները եւն.:

Ուշագրաւ է որ մամուլը տաք ընդունելութիւն չըրաւ այս ծրագրին:

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԶՐԿՈՒԻՆ ԱՄԷՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ

Հիթլէրական կուսակցութեան քարոզչական բաժնի վարիչներէն Շրոտէր հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Տորթմունտի մէջ.

— Այսուհետեւ Հրեան պարզապէս հիւր մը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ մէջ, առանց քաղաքացիական իրաւունքներու: Եթէ ան իր ազատ կամքով չհեռանայ Գերմանիայէն, պիտի վտարուի, երբ լաւ չպահէ ինքզինքը: Մենք կ'ուզենք որ մեզի մնայ մեր աշխատանքին արդիւնքը, եւ ոչ թէ երկրին եւ ցեղին համար խորթ խումբի մը: Հրեաները Գերմանիան նկատած են միայն առեւտուրի ասպարէզ մը եւ կանոնաւորապէս շահագործած են զայն: Անոնք իրաւագէտ եղած են իրաւունքը աղարտելու համար, բժիշկ եղած են հանրային առողջութիւնը վտանգելու համար, նոյնիսկ մկրտուած եւ հոգեւոր հովիւ եղած են, ժողովուրդը կրօնքէն բաժնելու համար: Անոնք ուզեցին մինչեւ իսկ բանակին մէջ մտնել, սպաննելու համար զինուորական ոգին:

Կառավարութիւնը փակեց Պերլինի հրէական գործակալութեան գրասենեակները

⁂ Գերմանիոյ ընկերվարական կուսակցութեան ղեկավարութիւնը (պիւրօ) որ ապաստանած է Փրակա, երկար յայտարարութեամբ մը ձաղկելով կառավարութեան հալածանքները, պայքարի կը հրաւիրէ բոլոր Գերմանացիները: «Աշխատաւորներ բոլոր երկիրներու, ոտքի ելէք, վտանգի մէջ է քաղաքակրթութիւնը: Միայն ազատութեան եւ ընկերվարութեան յաղթանակը կրնայ փրկել մարդկութիւնը»:

⁂ Հինգ հարիւր նացիներ կեդրոնական բանակատեղիները փոխադրուեցան:

⁂ Յեղափոխութեան թանգարան մը բացուեցաւ Պերլինի մէջ: Մասնաւորապէս ցուցադրուած են համայնավարներու եւ ընկերվարականներու վրայ գտնուած զէնքերը:

⁂ Լոնտոնի Հրեաներու խորհուրդը ժողով գումարելով, որոշեց պոյքոթ չհրատարակել գերմանական ապրանքներուն դէմ:

Մեծ դաւադրութիւն մը Սպանիոյ մէջ

Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը երեւան հանեց մեծ դաւադրութիւն մը, որ սարքուած էր միապետականներու եւ անիշխանականներու կողմէ. Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան. Միայն Մատրիտի մէջ, երկուշաբթի օր ձերբակալուեցան 120 անիշխանականներ, որոնց 63ը անմիջապէս փոխադրուեցան բանտ: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան նաեւ գաւառներու մէջ: Միայն առաջին օրը կալանաւորներու թիւը հասած էր 1200ի: Դաւադրութեան նպատակն էր տապալել հանրապետութիւնը:

Զրոյց կը շրջի թէ Քաթալոնիոյ մէջ նոր փորձեր կը կատարուին Սպանիայէն անջատուելու համար:

Ծանր պատիժներու դատապարտուեցան 1932 օգոստ. 10ի միապետական դաւադրութեան հեղինակները: Երկու զօրավարներ դատապարտուեցան տասը տարի բանտարկութեան, 24 հոգի՝ 20էն վեց տարի բանտարկութեան: Ժողովուրդը թեթեւ կը գտնէ երկու զօրավարներուն տրուած պատիժը, դիտել տալով թէ սարքուած դաւադրութիւնը պատճառ եղաւ 20 հոգիի մահուան եւ աւելի քան 50 անձերու վիրաւորման:

Սպառազէն ուժեր կը պաշտպանեն

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՄԷՆԷՆ ՀԱՐՈՒՍՏ ԵՐԱԽԱՆ

Այս միջոցին Նիւ Եորքի մէջ վեց սպառազէն մարդիկ, 8 ոստիկաններ եւ բազմաթիւ դանիական շուներ պաշտպանութեան տակ առած են փոքրիկ երախայ մը, Զաքարիա Րէյնոլտս, որ Ամերիկայի ամէնէն հարուստ մանուկն է: Ամսէ մը ի վեր սպառնալիքներ կ'ըլլան այս տղան առեւանգելու համար: Մանուկը ժառանգորդն է ծխախոտի թագաւորին, որ սպաննուեցաւ իր ծնունդէն քանի մը ամիս առաջ: Ֆիզիքապէս տկար է եւ արտասովոր խնամքներ կը վայելէ: Մօրը հետ կ'ապրի Րօտ Այլէնտի մէջ, եւ պահակները կը հսկեն գիշեր – ցերեկ: Ո՛ր եւ է անծանօթ ներս չառնուիր:

ԱՒԵԼԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ

Մեծ քաղաքներու մէջ փորձանքները անպակաս են փոքրիկներու գլխուն:

Շաբաթ օր, Պուա Քոլոմպի մէջ, գաղթակայանի մը ամայի տարածութեան վրայ գտնուեցաւ 6 տարեկան Իտալացի աղջիկ մը, ծանրապէս վիրաւոր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԻ ԱՓՈՐԷՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. 40ՐԴ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՓՐՈՎԻՏԷՆՍ — Երէկ, յուլիս 9ին քաղաքիս Հչեղ մէկ սրահին մէջ խռնուած աւելի քան հազար հինգ հարիւր հոգիներ բազմութիւն մը եկաւ անգամ մը եւս ապացուցանել թէ ազատութեան գաղափարը չի կրնար խաղալիկ դառնալ այս կամ այն մարդուն կամ խմբակցութեան քմայքին։

Հայաստանի անկախութեան տապալման թուականէն ասդին չէր եղած ամբողջ Միացեալ Նահանգներու մէջ հրապարակային հանդիսութիւն մը որ այնքան խանդավառութիւն ու եռանդ ստեղծէր քան այն, որ տեղի ունեցաւ երէկ Հ. Յ. Դաշնակցութեան 40րդ Պատգ. ժողովին փակման առթիւ Նաթանըլ Բըվայնի բարձրագոյն վարժարանի փառաւոր սրահին մէջ։

Ամբողջ չարաթ մը գիշերը ցերեկին խառնած հայ ժողովուրդին «ծանրծը» հաւաքուեցան իրարու քով, մէկ յարկի տակ, մէկ պարզ սեղանի շուրջ, խօսեցան ու լսեցին, ուղղեցին անկեղծ եւ անվերապահ քննադատութիւններ եւ մեղադրանքներ, իսկ եւ իսկ դաշնակցական մթնոլորտի մէջ։ Եւ երբ ամէն ինչ վերջացաւ, ցոյց տուին ճէնդլմէնի կեցուածք եւ ձեռք թօթվեցին ընկերաբար։

Պատգ. ժողովի վեհութիւնը՝ ամէնչնէ հայկական եռագոյնը, խորհրդանշանը Միացեալ, Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի։

Պատգ. ժողովի բացումը որքան պարզ էր եւ անպաճոյճ, նոյնքան աւելի փառաւոր եղաւ փակումը։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէին ձրի տրամադրուած էր դպրոցին չքեղ սրահը։ Բեմին վրայ իրարու արթուն պահակներ կը ծածանէին ամերիկեան աստղազարդը եւ հայկական եռագոյնը, հովանաւորելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան երրորդութիւնը, Քրիստափոր, Ռոստոմ ու Զաւարեան, իրենց գլխուն վերեւ բռնած Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինանշանը։

Ժողովուրդը խուռներամ կը հոսի, նստարանները արդէն գրաւած են։ Բազմաթիւ մարդիկ պատերուն կռթնած եւ սրահի լայն տարածութեան վրայ, մինչեւ դուրսի դուռը ոտքի կանգնած՝ անհամբեր կը սպասեն լսելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատգամը

Անվերջ ծափեր. եւ ահա բեմ կու գայ նախագահը՝ ծանօթ փաստաբան ընկ. Գասպար Թոսիկեան, հրաւիրելով հասարակութիւնը յոտնկայս երգել «Մեր Հայրենիք»ը։

Բացման ճառին մէջ, ընկեր Թոսիկեան պարզելով Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարը, կարգով բեմ հրաւիրեց գիշերիներով անցուած խնդիրը,— ընկերներ Զաւէն Մաթիկեան, Արսէն Միքայէլեան, Վարդգէս Ահարոնեան եւ Կարպոնիկ Թանտրճեան։

Անրովանդակ ճառեր չէին որ արտասանեցին մեր չորս ընկերները, այլ յեղափոխական կազմակերպութեան վայել հաւատաւորի խօսքեր, իրենց բաց աչքերով տեսած հանգամանքներ

Այս առթիւ, անգամ մը եւս փառաւորուեցաւ հայկական եռագոյնը, որուն դէմ խայտառակ խաչակրութիւն մը սկսած են աննկարագիր մարդիկ։

Այդ անպատիւ խաչակիրներուն գլուխը կը գտնուի սաղմոսող Դուրեան եպիսկոպոսը, որուն վերջին հրապարակային անարգանքը հայկական եռագոյնին հանդէպ՝ սգատօնի ցուցահանդէսին մէջ՝ յաւաչ բերած է աննկարագրելի զայրոյթ։ Ինչպէս ամբողջ գաղութը, նոյնպէս Հ. Յ. Դ. Պատգմ. ժողովը խորապէս ցնցուած են այս անորակելի արարքէն Բազմաթիւ նամակներ ուղղուած Պատգմ. ժողովին եւ «Հայրենիք»ին կը պահանջէին արժանաւոր պատիժ տալ վիզաբաւոր գործակալին։ Այս հրապարակային ժողովին մէջ ալ քուէարկուեցաւ մասնաւոր բանաձեւ մը, պահանջելով Դուրեան Եպիսկ. ի պաշտօնանկութիւնը։

Հրապարակային այս խանդավառ մթնոլորտին հմայքը աւելցուց մեր մեծ երգիչը, Արմենակ Շահ-Մուրատեան, կրկին եւ կրկին բեմ հրաւիրուելով։ Ան երգեց մէկէ աւելի երգեր, եւ սակայն իր «Արիք Հայեր»ով ուղղակի մագնիսացուց բազմութիւնը։

Եւ այսպէս ալ վերջացաւ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի 40րդ Պատգմ. ժողովին այս եղակի ցոյցը։

Ան տուաւ իր պատգամը հայ ժողովուրդին։

Եւ ժողովուրդը լսեց զայն ու ծափահարեց։

Կեցցէ՛ միացեալ, ազատ եւ անկախ Հայաստանը։

ԱՐՏ. ՀԱՅԵԱՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը

Գահիրէի մէջ 1928ին կազմուած «Համազգային» Կրթական եւ Հրատարակչական ընկերութիւնը կը թեւակոխէ շուտով իր 5րդ տարին։

Սա վերջին տասնամեակին, գաղթաշխարհին մէջ ունեցանք բազմաթիւ ընկերակցութիւններ որոնց բոլորին ալ առաջադրութիւնները անխուսափելի կերպով «կրթական» եւ «մշակութային» եւ «հրատարակչական» էին։ Բայց, դժբախտաբար այդ միութիւններէն ոչ մէկը երկար կեանք ունեցաւ։ Եռանդն ու խանդավառութի՞ւնն էր որ կը պակսէր իրենց։ Երբե՛ք։ Միջոցնե՞ր։ Գէշ եղածէն աւելին։ Բայց կը պակսէր այն էական տարրը որ պիտի սփռէր նախ իրենց շրջանակին՝ ու յետոյ ալ աւելի լայն զանգուածներու միջեւ։ Տեսակ մը շաղախ՝ որուն յատկանիշը պիտի կազմէր ամէն նկատումէ եւ ամէն ճաչակէ վեր նախ զուտ ոգեհմային ոճ մը։ Այն կլոյթը որ կը զալէ անտես ժողովուրդի մը ներքին ծալքերէն, իր մէջ պարփակելով սփիւռան գիծագիծը այդ ցեղին։ Ճիշդ ըլլալու համար բսենք թէ այդ խմբակցութիւններուն չէին պակսեր ծրագիրներ՝ որոնք օժտուած էին ոճի փայլուն զարձուածքներով։ Ձեւ՝ առանց խորութեան, կանչեր՝ բոլորն ալ խորթ մեր իրականութեան ու հաւաքուած օտար մայթերու օտար ազգերուն վրայէն։

Ու ահա հրապարակ եկաւ «Համազգային»ը։ Լայն էր իր ծրագիրը ու փափուկ մը համաձայն՝ անիրագործելի։ «Անիրագործելի»ին քննութիւնը մէկ ուրիշ անգամ։ Բայց բոլորն ալ համաձայն էին սա տեսակէտին շուրջ թէ՝ եթէ իրագործուին իր առաջադրութիւնները, արտասահմանի մէջ իրմով կ'ունենանք ամուր բերդ մը սա ահաւոր ուծացումին ու այլասերումին դէմ։

Ուրեմն ան կ'առաջնորդուէր օգտապաշտ նկատումներով՝ քան թէ բառին չաղլութեամբը։

«Համազգային»ի ծրագրին ամէն մէկ յօդուածը ունի մէկ նպատակ, հայութիւնը պահել հայ՝ արտասահմանի մէջ։ Տեսակ մը մշակութային քաղաքականութիւն։ Ահարոնեանի բառով՝ համբանքի խնդիր. «Մի որ մի հայ երախայ է փրկում ուծացումի, այլասերումի ճիրաններից, նա կերտում է հայութեան ապագան, նրա գոյութեան ամրոցին մի քար դնելով»։

Ազգային այլազան հոսանքներ, այլազան մտայնութիւններ եթէ կը վիճին մեր քաղաքական ուղեգիծին մասին, գոնէ մէկ կէտի մէջ համաձայն են թէ, ամէն տեսակէտէ գերիվեր նախ մեր ժողովուրդը հերաւորութեան չափով պէտք է պահել անեղծ։ Ասիկա բաւ էր որ «Համազգային»ը դառնար անխուսափելի կերպով պահակներէն մէկը հոգեկան այն շքեղ զանձին, որ օդակ առ օդակ հին օրերէն շղթայուելով հասած է մեզի։ Ու ծաւալեցաւ այս միութեան համբաւը, ընդհանրացաւ իր գործը, տարածուեցաւ հմայքը։ Այսօր, իր 5րդ տարեմուտին պէտք կը տեսնենք մեր հանրային կեանքը իմաստաւորող կենդանի հաստատութիւններէն մէկը։

×

Առեն առեն պզտիկ խծբծանքներ «Համազգային»ին դէմ, թէ ասիկա ձեւով մը Բարեգործականին դէմ կազմակերպուած միութիւն մըն է։ Բարեգործականին անունը իսկ բաւական է. «Բարեգործութիւն» ու առով գուրգուրալի բոլոր Հայերուս համար։ Իսկ «Համազգային»ը զուտ մշակութային հաստատութիւն մը, իր ծրագրին մէջ չին մտներ ոչ Նուպարաշէններ եւ ոչ ալ Մայրանոց։ Վայրկեան մը ենթադրենք թէ այդպէս եղած ըլլար, բայց օտար ժողովուրդներու մէջ արգեօք գոյութիւն ունի միայն մէ՞կ բարեսիրական հաստատութիւն, չկա՞ն նոյնանման միութիւններ։ Ինչո՞ւ քննադատ կեցուածք հաստատութեան մը դէմ որ անկուսակցական է ու խորութիւն չի զներ իր օժանդակութեանը մէջ երբ խնդիրը կը վերաբերի հայ մշակոյթին տարածման։

×

«Համազգային»ը իր կազմութեան օրէն իր ուշն ու կորովը կեդրոնացուցեր է Պէյրութի ճեմարանին վրայ, որ ըլլալու կը համապատասխանէ միջնակարգ վարժարանի մը կրթական մակարդակին։ Տնօրէնութիւնը յանձնուած է մեր ամէնէն փորձ երկու մանկավարժ գրագէտներու Լ. Շանթի եւ Ն. Աղբալեանի հոգատարութեան։ Դպրոցը կը բոլորէ արդէն իր 4րդ տարին։

Տեսակ մը կեանք հնարող հնոց էայս հաստատութիւնը, որ անկախ իր դպրոցական զբաղմունքներէն եւ հոգերէն իր շրջապատին ալ կը փոխանցէ խանդավառութեան բոց մը։ Անոր շնորհիւ այսօր Պէյրութի մէջ կը խայտայ հայ երիտասարդութիւնը, ... դասախօսութիւններ, հրատարակութիւններ, հրապարակային հաւաքոյթներ իրարու կը յաջորդեն։ Ճեմարանը դարձած է տեսակ մը կամար՝ որուն ցանցը կ'երկարի ու յաջորդաբար կապուի մինչեւ մեր այն հին վանքերուն շուքին՝ ուր աղօթքէն ու խունկի ծուլայէն առաջ հնարուած հոգեղէն կեանքն էր որ կը ծփար իր շրջապատին վրայ։ Գաղտնի՞ք մը առոր։ Պարզ է թէ նախ մտքի արժէքաւոր տարրը որ տուած են այդ հաստատութեան ղեկավար անձնաւորութիւնները, ու մանաւանդ այն կուտակուած բարոյական ներքին հարստութիւնը որ յուսալին կիթռղի մը պէս իրեն կը քաշէ, իրմով կը սփոփէ մոլորուած անցորդներ։

«Համազգային»ի շուտափոյթ տարածման ազդակներէն մէկն ալ իր ծոյրայեղ ժողովրդականութիւնն է։ Դահեկաններով անանց հասարակութիւն մը որուն ամբողջ հասոյթը կը արժաղբաւ մշակութային ձեռնարկներու։ Չկայ գրասենեկային մախում։

«Համազգային»ի Փարիզի մասնաճիւղը հետեւելով կեդրոնի ժողովրդական կեցուածքին, իր գործունէութիւնը արդիւնաւոր դարձնելու համար շրջաբերութեան է հանած անդամատոմսեր որոնց վրայ գրուած են իբրեւ նշանաբան «ԱՄՍԱԿԱՆ ՄԷԿ ՖՐԱՆՔ» իսկ քիչ մը վարը՝ «ՔՈՒ ՄԷԿ ՖՐԱՆՔՈՎԴ Կ'ԱՊՐԵՑՆԵՍ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ, ԳԻՐՆ ՈՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»։ Ասիկա կը յիշեցնէ Լոնտոնի մեծագոյն հիւանդանոցներէն մէկուն մասնաւոր ժողովրդական ձեւը։ Դրան վրայ կախուած զանձանակի մը վրայ կը յայտարարուի. «Անցորդ, քու մէկ փէննիովդ մէկ վայրկեան աւելի կենդանի կը պահես այս շէնքը»։ Եւ մարդիկ կ'անապարեն տալու իրենց փէննի մը սպրդեցնել վայրկեան մը աւելի յուր սփռելու Փիլիփոսկա ...... ներուն վրայ։

Ֆրանսահայ գաղութը 60.000 կը հաշուէ իր թիւը։ Եթէ հինգ հազարը անդամագրուի «Համազգային»ին տրամադրելով ամիսը մէկ ֆրանքի չնչին գումար մը, մեծագոյն օժանդակութիւնը հասցուցած կ'ըլլայ այս ազգօգուտ հաստատութեան

ՀԱՅԿԱՇԷՆ

ՆՈՐՈԳԵՆՔ ՄԵՐ ՈՒԽՏԸ

(Տարօնի ազատման առթիւ)

— ... —

ԽՄԲ. — Այս գրութիւնը մեզի ղրկած է վաստակաւոր ընկեր մը, եղբայրը՝ Մարգար վարժապետի, վարդավառի կիրակի օրուան համար (23 յուլիս)։ Ամէն տարի այս օրերուն Տարօն — Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը ուխտ մը կը կազմակերպէ Լիփազմայի մէջ, եւ կը փափաքին որ Ֆրանսայի մէջ ալ չմոռնան։

Զուիցերիան փոխել չկարելութեան ձեւը, որ այժմեան սրտառուչ է —

Եւ ահա կարմիր թուականի մը տարեդարձը տօնելու աշխատանքի մէջ ենք։ Ասիկա այն թուականներէն մէկն է որ անդունդի մէջ անհետացուց մի առ մի Տարօնի ամենափայլուն աստղերը եւ Տարօնի ամբողջ հայ ժողովուրդը։

Թուականներ կուգան եւ կ'անցնին եւ իրարու կը յաջորդեն արիւնոտ թուականներ, տասնըութ տարիներ անցան, եւ նաեւ տասնըութ զարուններ փթթեցան մեր սիրելիներու արիւնի առուացմով եւ խամրեցան. ու ժամանակն ալ աւելի կը պարտադրէ եւ չի թողլ տալ իր ...... Հողին ներքեւ թաղուած եւ նաեւ անթաղ ոսկորներ. եւ նոյնպէս ղերեզմանի թումբեր հեղեղներէ յորձանքներէն տարուելով Տարօնի մեծ տարածութեան մէջ անյայտ ըրին Տարօնի անթաղ եւ ցիրուցան նահատակներու ոսկորները, սակայն մեր վէրքեր չեն թաղած են դեռ։ Մի՞թէ Տարօնցիներու սրտերը պիտի չեփեն անոնց նաեւ հայ ազգի բեկորներու, նուիրական յիշատակներու եւ յաւերժահարսներու պահապան, չէ՞ որ մենք ականատես եղանք անոնց սրբազան ուխտի խորանին վրայ զոհուելուն։ Մի՞թէ անոնց պաշտելի գաղափարի սերմեր մեր սրտերուն մէջ այնքան շուտով խամրելու պիտի դատապարտուին. եւ չէ՞ որ մենք նրանց հոգիով սնած ենք եւ նրանց գաղափարով հասակ առած, եւ նոյնպէս ականատես եղած նրանց չարչարանաց եւ խաչելութեան գողգոթային։ Եւ եթէ մենք սրբութեամբ չհետեւինք նրանց, եւ չը կատարենք մեր սրբազան պարտքը եւ չքալենք նրանց մեզի առաջնորդած ազատութեան գաղափարի փշոտ ճանապարհից, ուրեմն այդ աշխարհ անէծք պիտի կարդայ, բիւր անէծք մեզ նման անարժան ժառանգներու, եթէ սրբութեամբ չկատարենք զանոնք մեր ժառանգորդներին։

Մայրենի հողէն հալածուած աւերուծ կորիւններու վերջին բեկորները անգամ մը եւս ի մի հաւաքուած անոնց ուխտի խորանի առջեւ ծնրադրելով սրտարաց չնչենք անոնց յիշատակը, նորոգենք մեր ուխտը, անգամ մը եւս ամրացնենք յաւէտ Տարօնի խնկելի յիշատակը մեր սրտերուն խոր քանի չեն խոցանացած, ու քանի մեր առաջնորդներու գաղափարի սերմեր խոր արմատ ունին մեր սրտերուն մէջ եւ օր մը անոնց պատուական պտուղը ընծայելու յանուն իրաւունքի եւ արդարութեան

Մեր սրտերն ալ նոյն եւ նման մեր առաջնորդներին, պահենք նրանց նուիրա'կան ուխտը, եւ նորոգենք զայն, ինչպէս որ նրանք մինչեւ վերջին շունչ անդրդուելի մնացին իրենց սրբազան ուխտին եւ խաչային, եւ թշնամին չկարողացաւ իր բիրտ ուժերով կոտրել անոնց պաշտելի խաչալը եւ նուիրական ուխտը։ Մէկէ աւելի, ո՛վ Տարօնի թափթփուած բեկորներ, Վարդեվառի օրն է, Տարօնի խաչելութեան օրը, երթանք միասին, երթանք բոլոր ... եւ հոգիով պահ մը դէպի Տարօնի խաչելութեան գողգոթան եւ անգամ մը եւս տեսնենք խարոյկներու մէջ ճենճերացող մանուկներին սգաւոր մայրերը, եւ չկայ սակայն մէկ գերեզմանաթումբ մեր պաշտելի նահատակներին։ Սեւ հողի տակ արտի բոց կայ չմարած, հողն է կուլայ խորունկ վէրքի կսկիծից, մեր նահատակները չունին շիրիմներ, պէտ ունենան արցունք։ Երթանք հրաշիր խոնարհինք նրանց խնկելի խորանին առջեւ, եւ նրանց վէրքերից կաթիլ կաթիլ ծորացող մուգ արիւնին հետ խառնենք մեր սրտի խղճերից բղխած արտասուքի շիթեր նրանց վիշտերը մեղմելու։ Չէ՞ որ բռնութեան ու զուլումի մէջ Տարօնի զանգուածային ճիչն էր բարձրանում ու զոհերը մահասարսուռ կախաղանի մէջէն, հրակէզ խարոյկների պլպլան բոցերի մէջէն, գնդակների սուրերների տակից իրենց վերջին զալարումով մեզի յանձնեցին իրենց վայր ... վերջին պատգամները

Ինչ ծով վրէժի կրակ ունինք մեր հետ որ քարշ կուտանք երկրէ երկիր օտար հովերի տակ, անգամ մը եւս ուխտենք անդարձ քալել նրանց ազատութեան փշոտ ճանապարհով։ Ինչպէս նրանք չզլացան թափել իրենց խանդավառ արիւնը յանուն արդարութեան։ Մենք եւս երկիւղածութեամբ խոնարհինք անոնց տառապեալ մարմնոյն առաջ եւ համբուրենք, ու միահամուռ հանդիսաւ մաղթենք անոնց փշրուած մարմիններին որ Տարօնի տարածութեան մէջ սփռա՛ծ, չունեցան մի հողաթումբ, եւ նորէն գոչենք բոլոր սրտով.— Ցաւդ տա՛նք, հանգիստ ձեր յողնաբեկ ու անթաղ ոսկորներուն։

ՄԻՀՐԱՆ ԱՄԻՐԵԱՆ

ՀԱՒԱՏՆԱՎԱՐ ԹԷ «ՐՈՒՀՃԻ»

— · —

Հալէպէն կը գրեն «Էլ Ահրարին.—

Գրիգոր անուն 50 տարեկան Հայ մը համայնավար, սպառնագրեր ղրկած է բազմաթիւ անձերու։ Առաջին սպառնագիրը ղրկած է մարզպանի պատուիրակին օգնական Պ. Բօֆ։ Այդ սպառնագրին մէջ, Գրիգոր կը յայտնէ թէ երկինքը պիտի թափի գլխին եւ ոտքերուն տակ երկիրը պիտի շարժի, եւ եթէ այդ բոլորը բաւական չըլլան տանջելու եւ չարչարելու, տուրը պիտի մերկանայ։

Երկրորդ նամակը ղրկած է դատարանի նախագահին, որուն մէջ կ'ըսէ թէ, մահը մօտ է եւ պէտք է հրաժեշտ տայ իր սիրելիներուն։

Դեռ ուրիշ չատերուն ղրկած է նոյնիմաստ սպառնագիրներ։

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց այս յանդուգն Հայը։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կինոու ցուցահանդէս եւ գերութիւն.— Ֆրանսական նաւատորմը Միտիլլիի առջեւ

— · —

(«Միլլիյէթ»ի պալատական յուշերէն)

Օսմանցի կայսրերուն մէջ ներհուն ու գրագէտ անձեր եղած են, բայց մեծ մասով տգէտ են։ Մինչեւ Սուլթան Մահմուտ Բ. պալատին մէջ արեւելեան մշակոյթը կը տիրէր. ան ուզեց նոր ուղի մը բանալ, բայց շատ չի յաջողեցաւ։ Անկից յետոյ եկող սուլթաններուն կրթութիւնը միջնակարգ վարժարանի մը աշակերտին հաւասար էր։ Սուլթան Համիտ իր նախարդներէն աւելի ուսեալ չէր, իր ձեռագիրները տեսայ որոնք տառասխալներով լեցուն էին. Սուլթան Ազիզի հետ Համիտ Եւրոպա այցելած էր։ Երբ գահ բարձրացաւ, իր ճամբորդութեան թիկնապահ հարիւրապետ Տրէօֆթը կանչեց քովը որ Ֆրանսերէն սորվեցնէ. թէեւ մեծ բան մը չսորվեցաւ, ոչ կրնար խօսիլ, ոչ ալ գրել. բայց խօսուածները քիչ շատ կը հասկնար։ Ինքը տարօրինակ մարդ մըն էր։ Պալատին Աբար, Չէրքէզ եւ Ալպանացիներէն բաղկացած թնդանօթն աշխատեցաւ կրթութիւն եւ գաղութ սորված էր։ Այս ալ իր կասկածոտութեան հետեւանքով էր եւ ոչ թէ ուսման փափաքին։

Սուլթան Համիտ պատուիրած էր որ պալատին ներքին գաւիթէն ներս (որ կը կոչուէր «Երջանկութեան դուռ»՝ Պապ – Իւս – Սաատէ) միայն Թուրքերէն խօսուի։ Նոյն իսկ ցած խօսիլը արգիլուած էր։ Ամէն մարդ իր շուքէն կը վախնար, իրարու աչք անգամ չէին կրնար ընել եւ ամէն մարդ իրարմէ կը կասկածէր իբր լրտես

Սուլթան Համիտ իր հօրեղբօր՝ Սուլթան Ազիզի պէս շռայլ չէր, նոյն իսկ իր կծծիութեան պատճառով «Փինթի Համիտ» մականունը գրած էին։ Եւ սակայն, պետական պիւտճէն մինչ ամէնաւտարակէշիս էր։ Պոլսէն արդէն գրիթէ տուրք ձէր գանձուէր. բայց Անատոլուի մէջ հարկատուին կռնակի շապիկն իսկ կը ծախէին տուրքը գանձելու համար։ Ոչ պինուորը կրնար թոշակ առնել եւ ոչ ալ պաշտօնէութիւնը, որ հազիւ տարին քանի մը ամսական կը ստանար։

Պալատին մէջ վարք ու բարքը հին ատեններէն մեծ տարբերութիւն մը չունէր։ Հին սուլթաններու հարէմներ կիներու ցուցահանդէսներ էին, ամէն ցեղի, տեսակի, հասակի, գոյնի գեղուհիներով կը լեցուէին։ Կովկասէն փրացի աղջիկներ, Իրաքէն, Սուրիայէն, Աֆրիկայէն, Պոլկարիայէն Ռումանիայէն եւ ուրիշ տեղերէ բնաւ գեղուհիներ պալատ կը ղրկուէին։ Ոչ միայն պալատին, այլ մեծամեծներու եւ հարուստներու ապարանքներուն մէջ ալ կարելի էր գտնել այդ ապարանքները, որովհետեւ Պոլսոյ մէջ, այն ատենը, գերեվաճառութիւնը սովորութիւն էր։ Կիներ, աղջիկներ չուկաները կը տարուէին եւ ապրանքի պէս կը ծախուէին։ Պոլսոյ մէջ գերիի երեք մեծ շուկայ կային. Ֆաթիհի կողմը Էսիր փազարին, Թօփհանէ՝ Քարապաշ մահլէսի եւ Սկիւտար՝ Միրահօր։

Գրիւքսէլի մէջ գումարուած միջազգային խորհրդաժողով մը երբ ջնջեց գերեվաճառութիւնը, օսմ. կառավարութիւնն ալ օրէնքով արգիլեց զայն։ Բայց նոյն բանը շարունակուեցաւ անպաշտօն կերպով, մանաւանդ պալատներուն համար։ Գաւառի պաշտօնէութիւնը, Իզմիրի, Աստաիստանի, Կէյվէի, Սամսոնի, Ամասիայի, Ուզուն – Եայլայի կողմերէն խումբ խումբ աղջիկներ կը ղրկէին Սուլթանին ծածկաբար։ Ո՞վ կրնար արգիլել այս բանը մարդոց համար որոնք իրենց գիրքերը «Աստուծոյ շուքը», «Մարգարէին յաջորդը», «հաւատացեալներու պետը» կը հռչակէին, եւ իրենց կամքն ու հաճոյքը ամէն բանէ վեր կը դասէին։

Իսլամ կրօնքն ալ կ'արգիլէ մարդերու առուծախը։ Գերութիւնը միայն պատերազմական գերիներու յատուկ է։ Եւ Քուրանը կը հրամայէ առանց ազատագրումն ալ։ Միայն իսլամ մը որդեգրել թողութիւն ստանայ, Քուրանը կը հրաւիրէ անոր արձակել իր քովի պատերազմական գերին։ Ո՞վ կրնար համարձակիլ կրօնքի այս տրամադրութիւնը յիշեցնել։ «Սյաստ» բառն իսկ վտանգաւոր էր գործածել։

Այս առթիւ պէտք է խոստովանիլ որ Սուլթան Համիտ կին առնելու մասին իր նախորդներուն պէս ծայրայեղ չէր։ Բերուած աղջիկներէն շատը շուտով ազատ կը թողուր, իսկ երբ կ'ին ընել ուզէր՝ օրինաւորապէս Նիքեահ (պսակ) կ'ըլլար անոնց հետ։

Իսլամ կրօնքը բազմակնութիւնն ալ կը սահմանափակէ։ Չորս կին միայն առնելու իրաւունք կուտայ, այնպիսի ծանրակշիռ պայմաններ, դնէ (ամէնուն հաւասար կերպով վարուիլ, ամէնուն ալ համաչափ տունձին առանձին բնակեցնել եւ) որ եթէ յարգուին, ոչ ոք կրնայ ... աւելի կին ունենալ։ Եւ սակայն, ... մասին ալ խօսիլ ու գրել կարելի ... Դիւանատան տնօրէն եւ մեծահմուտ լեզուագէտ անձ մը՝ Մահմուտ ... էֆ. այս բաները պարզաբանող ... մը գրած ըլլալուն ինչե՜ր քաշեց

Այս առթիւ պատմեմ նաեւ ... բազմահմուտ եւ կարող հօճայի ... տուած ուրիշ դէպք մը։

Միջազգային օրէնքի մասնագէտ ... յալով Մահմուտ Էսատ էֆ. գիրք ... հրատարակած էր, ուր ... մասին գրածները մեծ իրարանց ... առաջ բերին։ Այդ գլուխին մէջ ... թէ Ֆրանսացիները երկու ... Միտիլլի կղզին նաւատորմ ... գրաւեցին ու մաքսային հասոյթ ... արգելքի տակ առին, ինչ որ ... գային օրէնքի բռնաբարում ... ժամանակներու բանի արարք ... պէս բան մը կը նկատէ։ Ֆրանս... ները այդ բռնագրաւումը ... երկու պատճառ ցոյց տալով. նախ ... րենց հպատակներէն Լօրանտօ ... Թիւպինիի 250.000 Ֆր.ի ... գանձել եւ երկրորդ՝ Հայ եւ ... պատրիարքարաններու ... մասնաւորումին, դրամօժիտի, ... ռանդութեան վերաբերեալ իրաւ... թիւնները իրր թէ աւելի ընդարձակ... Այս երկուքն ալ անհատական ... քին հանդամանք ունենալով Ֆրանս... յի ընթացքը աղօրինի ու կամայական է։ Բ. Դուռը համաձայնելով ... նին գէշ օրինակ մը կը ստեղծէր ... ջազգային իրաւունքի եւ յարաբերութեանց մէջ։

Մահմուտ Էսատ պէյի այս ... մեծ զայրոյթ առաջ բերաւ եւ ... թանը հրամայեց «վնասակար» ... տել զայն ու հեղինակը դատել.

Իրաւ ալ զատական մարմին ... կազմուեցաւ եւ հաւանաբար ... պէս դատապարտուէր Էսատ էֆ. ... այն ատենի դատական նախա... կարծ թուրք մը՝ Ապտուրրահ... փաշա չմիջամտէր դալով.

Հմտութիւնը յանցանք չի ... րլլալ...։

Մահմուտ Էսատ էֆ. անպարտ... չակուեցաւ այս պաշտպանութեամբ.

Սուլթան Համիտ այսպիսի կերպ... եւ քաջ արտայայտութեանց ... տեղի կուտար։ Ձեր ուզեր դժգոհ... չացընել իր շուրջը եւ թշնամանք ... ւելցնել։

Երբ ուրիշ երկիրներու մէջ նման ... րինակ հեղինակներ կը վարձատրու... մեր մէջ, ճշմարտութիւնը՝ ի նպա... հայրենիքին յայտնողները այսպէս ... հալածուէին։ Ի՞նչպէս կրնար ուրի... այս հայրենիքը յառաջդիմել։

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷ...

Կրօնական տօներու առթիւ Հալէ... ազգայնականները դարձեալ գործ... նէութիւն ցոյց կուտան։

Վերջերս ժողով մը տեղի ... ազգայնական ծանօթ գործիչ Ա... Րահման էլ Միսրիի տան մէջ. ... հրաւիրեալներուն գլուխը կը ... ւէին Իպրահիմ պէյ Հանանօ, ... տուլլահ պէյ Ճապրի եւ Տօքթ. Ա... Րահման Քեաեալի։

«Հայրենիքի սէրը» նիւթին ... երիտասարդ ընդհանուր Մաճէր Ա... Հուսի ճառէն յետոյ, բուռն ծափ... մէջ խօսք առնելով, Ապտուլլա... Ճապրի պատկերացուց Արաբներ... մանաւանդ Պաղեստինաբնակ Արաբ... րու կացութիւնը։ Բացատրութիւ... տուաւ Շէյխ Թաճաւուրին հետ ... նեցած տեսակցութեան շուրջ. «Ե... դաւորը յաջողեցաւ, ըսաւ ան, ... տալ Ն. Վսեմութեան եւ ազգայն... կաններու միջեւ գոյութիւն ունե... թիւրիմացութիւնը, եւ յայտարա... թէ՝ ազգայնական պատուիրակ... թիւն մը մօտ ատենէն Ֆրանսա ... տի երթայ ազգային դատը պաշտ... նելու համար»։

Ցետոյ, Իպրահիմ պէյ Հա... խօսք առնելով նկարագրեց ազգ... ռավարութեան հանդէպ ազգայն... խմբակցութեան բռնելիք դիրքը ... սաւ թէ ընդարձակ ծրագիր մը ... պատրաստուի որու մասնակ... կազմէ նաեւ ազգայնական պատու... րակութիւն մը Ֆրանսա ղրկելու ... ցը։

ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ, (Յառաջ) — Յունիս 25ին թեմական դպրոցի պարտիզում, տեղի ունեցաւ Թաւրիզի հայ արիների եւ մարմնակրթական կազմակերպութեան սարքած մարզահանդէսը, որին մասնակցում էին 250 արիներ, արենուշներ, մարզահանդէսը ունէր խմբակցուած ու ճոխ ծրագիր. նուագած էր հայ արիների երաժշտախումբը։

Առաջնորդ Ներսէս արք.ը, որ տարիներ շարունակ խրախուսել է եւ հովանաւորել հայ մարզիկներին ու նրանց ձեռնարկները, բաց արաւ մարզահանդէսը իւր բանիմաց խօսքերով. նկարեց այն մեծ դերը, որ կատարում է հայ արիների կազմակերպութիւնը՝ նպաստելով հայ պատանիների ֆիզիքական, մտաւոր եւ մանաւանդ բարոյական դաստիարակութեանը։ Այս առթիւ յայտնեց որ հայ արիների կազմակերպութիւնը որոշ պայմաններով վարձել է թեմական դպրոցի այգին, ուր յունիս 1ից սկսած տեղի են ունենում դրսոցմունքները. նրանց են հայ արիները, ինչպէս եւ պարտէզի ու բուֆէտի մէջ եղած սպասարկութիւնները սիրայօժար կատարում են արիները իրենք, փոքրուց վարժուելով կարգապահութեան եւ ինքնօգնութեան. Այնուհետեւ սրբազանը շնորհակալութիւն յայտնեց, որ այս բոլորի համար պարտական ենք Իրանի Շահն Շահին, յաւամ մեծ Իրանի Շահին, որ երկրում ստեղծեց կարգ ու կանոն եւ հնարաւորութիւն տուաւ բոլոր ազգերին յառաջադիմելու թէ պետականօրէն եւ թէ ազգայնօրէն։ Ի պատիւ Իրանի վեհապետի «Կեցցէ» գոչեց առաջնորդը, ինչ որ ընդունուեց խանդավառ ծափերով եւ պարսկական քայլերգի նուագածութեամբ։

Ապա տեղի ունեցաւ երթը հանդիսատեր կերպով՝ իրենց յատուկ դրօշակներով։ Արիները եւ արենուշները քառեակներով անցնում էին մարզադաշտէն սպառնական նուագախմբի ուղեկցութեամբ։ Կատարուեցան կիրթ վարժութիւններ գործիքների վրայ, ապա բուրգեր. Հետաքրքիր եւ ծիծաղաշարժ էր պարկով վազքը, ինչպէս եւ տղաների եւ աղջիկների խաղը, դրգալը բերնին վազելը, ձուն դրած դգալի մէջ, ապա ձեռների նաեւ նե-րին դրած պնակի մօծուն ուտելը, դրօշակներով վազքը, փայտերի ատոջակցութեամբ բուրգեր կազմելը, մանաւանդ օրինակելի տաւնապետների ժարզանքները գործիքների վրայ …

Իրենց եռանդով աչքի էին ընկնում մարզիչ Վարդան Մեհրաբեանը, նուագախմբի ղեկավար Բուրիկ Գրիգորեանը եւ ընդհանուր ղեկավար – հեկիչը՝ Պ. Խաչատուր Գրիգորեանը, որ մեծ ջանք ու ճիգ է թափել կանոնաւորելու հայ արիների աշխատանքներն ու ձգտումները։ Արժէ որ հայ ծնողները սրտանց քաջալերեն այդ առողջ շարժումը, որ իրենց մատաղահաս երեխաներին ի մի է խմբում ջերմ մթնոլորտում եւ ազատում է փողոցի յոռի ազդեցութիւնից։ Հայ արիների կազմակերպութիւնը պաշտօնական հողի վրայ է դրուած եւ կապուած Իրանի սկաուտական միութեան կեդրոնացութեան հետ։

Բ. Ս.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նարդոսի մահուան առթիւ

Կիրակնօրեայ թիւով եւ քանի մը տողով տուեր էինք Նարդոսի մահուան լուրը։

Ահա իր կենսագրութիւնը.—

Բուն անունով Միքայէլ Ցովհաննիսեան, գրական անունով Նար – Դոս (շատերը կը գրեն Նարդոս), ծնած է Թիֆլիս, 1867 մարտ 3ին։ Ծնողքը, բնիկ Թիֆլիսցի, (հայրը բրդավաճառ էր), մոքալաք ինչպէս կը կոչուէին, հազիւ քիչ մը գրել – կարդալ գիտէին վրացերէն լեզուով, այնպէս որ չմտածեցին նոյնպէս իրենց զաւկին ուսման մասին։ Նարդոս նախ կը յաճախէ Հաւլաբարի ծխական վարժարանը, քանի մը տարի յետոյ կը փորձէ մտնել Ներսիսեան վարժարան, բայց անյաջող։ Ուստի կը մտնէ Թիֆլիսի քաղաքային վարժարանը, զոր կ'աւարտէ, յետոյ կը մտնէ Խոնիի (Քութայիսի նահանգ) գիշերօթիկ վարժարանը։ Տարի մը վերջ կը թողու վարժարանը, որովհետեւ հայրը չէր վճարեր։ Նարդոս կը վերադառնայ Թիֆլիս, կը փորձէ մտնել երկաթուղային պաշտօնէութեան վարժարանը, բայց չի յաջողիր նիւթական պատճառներով։ Կը մտնէ Միքայէլեան արհեստագիտական վարժարանը, փականագործութիւն սորվելու։ Տարի մը վերջ կը լքէ եւ կեանքի ասպարէզ կը մտնէ իր ուսման անբաւական պաշարով։

Կը նուիրուի գրականութեան։ Իր առաջին պատմուածքն է Ճշմարիտ բարեկամը (1886)։ Այնուհետեւ կը գրէ վիպակներ ու վէպեր։ Նոր – Դարի խմբագրութեան ուշադրութիւնը կը գրաւէ այս երիտասարդ գրողը, որ շուտով կը մտնէ լրագրական ասպարէզ (1890)։

Մինչեւ այս վերջին տարիները, կ'աշխատէր խմբագրութեան մէջ, աշխատանք մը, զոր «մարտիրոսութիւն» կ'անուանէ։ Վերջերս հանգստեան թոշակ ստանալով կառավարութենէն, վերջ գտաւ իր «մարտիրոսագրութիւնը»։

Թերթին հետ ապա կեանքին լծուած, Նարդոս սակայն ժամանակ գտաւ՝ ինքնադարգացման եւ գրական ստեղծագործութեան։ Ահա իր գործերուն ցանկը.—

Աննա Սարոյեան, Մահը, Սպանուած աղաւնին, Նորածին մանուկը, Տանտիրոջ աղջիկը, Նեղ օրերից մէկը, Մի օր աշնան եւ Պայքար։ Այս բոլորը հրատարակուած են առանձին հատորներով։ Աննա Սարոյեանը եւ Մահը թարգմանուած են ռուսերէնի, իսկ Սպանուած աղաւնին՝ վրացերէնի։ Հայաստանի Պետհրատը վերջերս հրատարակեց Մեր թաղը, որ ժողովածու մըն է 13 պատմուածքներու, եւ Սպանուած Աղաւնին, որ վերամշակուած է հեղինակին կողմէ։ Այս վերջին գործին մասին Յառաջի մէջ (Միտք եւ արուեստի բաժին) երեւցած է կարճ ուսումնասիրութիւն մը երկու տարի առաջ, երբ կը տօնուէր Նարդոսի գրական – գեղարուեստական գործունէութեան 45ամեակը։

Նարդոս վերջերս ինքզինք նուիրած էր իր գործերուն վերամշակութեան, որովհետեւ վերհրատարակութեան յանձնել ամբողջը քանի մը ժողովածուներով։ Առաջին հատորը պատրաստ է արդէն տպագրութեան։

Ասկից զատ կ'աշխատէր գրել նաեւ նոր գործեր, ինչպէս մեծ վէպ մը, որ անտիպ կը մնայ։ Պարբերականներու մէջ վերջերս երեւցաւ Վերջին մոհիկանները, ինչպէս նաեւ քանի մը գլուխ իր անտիպ վէպէն։

Կը պատկանէր գրական իրապաշտ դպրոցին.

⁂ Զինք խնամող բժիշկները կը գրեն թէ հին թոքատապ ունէր, վերջերս միւսակի բորբոքում մ'ալ թոքամիզին բորբոքում (pleurite)։ Բժիշկները յուլիս 12ին յարմար տեսան գործողութիւն մը կատարել եւ մաքրել pleurésie purulenteի թարախը։ Սիրտը տկար էր գործողութիւնը չյաջողեցաւ եւ Նարդոս մեռաւ յուլիս 13ի առտուն։

Ընտրուած է թաղման յանձնաժողով մը, որուն կը մասնակցին Տէրոյեկլէմճ, Ատրեան, Դարբինեան, Դուզուչափա, Ժորենար, Գրիշաշվիլի, Շիրվանզադէ, Իէմիրճեան, Ակմեան։ Այս վերջին երեք հոգին Երեւանէն ղրկուած են իբրեւ ներկայացուցիչ Հայաստանի։

Հայաստանի արիները

Յուլիս 1ին Ծաղկաձորի ճամբարը ղրկուեցաւ արիներու առաջին խումբը, 1300 հոգի։ Երկրորդ խումբը, 1580 հոգի, կը մեկնի մէկ ամիս յետոյ.

Ինակլյաի ճամբարը պիտի ղրկուին Աշտարակի, Ղուրտուղուլուի, Վաղարշապատի, Արարատի, Թալինի շրջաններէն 190 արիներ, իսկ Ղըզըլ – Ղաչի ճամբարը պիտի ղրկուին Լէնինականի 700 արիները։ Ալլահվերդիի Դիլիջանի եւ Ստեփանաւանի շրջաններէն 270 արի պիտի ղրկուին Ղարաքիլիսայի ճամբարը։

Այս տարի ճամբարները պիտի ղրկուին 6000 արիներ։

ՆՈՐ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԹԹԵՆԻՆԵՐԸ

Երեւանի արուարձան Նոր Սեբաստիոյ մէջ, ուր կը բնակին Ցունաստանէն ու Պուլկարիայէն վերջերս գաղթած աշխատաւորները, կ'աշխատուի ստեղծել մետաքսի արդիւնաբերութեան կեդրոն մը։ Այս տարի թթենի պիտի տնկուի 35.5 հեկտար տարածութեան վրայ։ Ներկայիս թթենիի տնկիներ կ'աճեցուին հինգ հեկտար տարածութեամբ, ամբողջ տնկարանը պատրաստ կ'ըլլայ մինչեւ հոկտեմբեր։ Տնկարանի մշակութեան, ինչպէս նաեւ հնարաւորութեան եւ մետաքսագործութեան գործարաններու շինութեան համար յատկացուած է 250 հազար րուբլի։

Առաջին օդանաւը դէպի Երեւան

Յուլիս 5ին օդանաւով Երեւան հասաւ Թուսիոյ օդային ճամբորդութեան բաժնի տնօրէնը Պետրով, Անդրկովկասի օդային կապի (հաղորդակցութեան) պետ Մերգէլեւի եւ տասանորդ Թադողեանի հետ, կտրելով Թիֆլիսէն Երեւան հեռաւորութիւնը մէկ ժամ 5 վայրկեանէն։ Օդանաւը հանգչեցաւ Երեւանի նորակառոյց օդային կայանին մէջ։ Իր հետ կը բերէր Թիֆլիսի թերթերը։

Պետրով հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ այս առթիւ.

— Թիֆլիզ – Երեւան օդուղին լուտ «ծանր» չէ։ Կարելի է աշխատիլ այս ճամբուն վրայ։ Իջման վայրը, քանի մը անհարթութիւններ չհաշուէ եւ խոնաւաւ տափանուելէ յետոյ, կ'ունենայ իր բոլոր յարմարութիւնները, գրաւելու համար Խորհրդային Միութեան օդային լաւագոյն ճամբաներուն մէջ իր տեղը։ Պէտք է բարեկարգել օդային կայանը։ Քանի մը օրէն կը հաստատուի օդային գիծը եւ Հայաստան կը մտնէ Խորհրդային Միութեան օդային ճամբաներու ցանցին մէջ։ Հոկտեմբերի մէկէն սկսեալ Անդրկովկասեան լեռնաշղթայի վրայով Թիֆլիզ – Մոսկուա օդային գիծը հաստատուելէ յետոյ, Երեւան – Թիֆլիզ – Մոսկուա գիծը կարելի կ'ըլլայ անցնիլ մէկ օրէն։ Հայաստանի աշխատաւորներուն պարտականութիւնն է յետագային հիմնել միջշրջանային օդային գիծեր,— Երեւան – Լէնինական, Երեւան – Ղափան, Երեւան – Ելենովկա - Դիլիջան։ Այդ գիծերուն համար ձեռքի պիտի յատկացուի երկու օդանաւ։ Երեւան – Թիֆլիզ գիծին վրայ պիտի սպասարկէ K5 օդանաւը։

Օդանաւը նոյն օրը, երեկոյեան, վերադարձաւ Թիֆլիզ, իր հետ տանելով Երեւանի թերթերն ու փոստը։

Մանր լուրեր

Երեւանի Պետական թատերախումբը մեկնեցաւ Զանգեզուր, ներկայացնելու Պէպօ, Խաթաբալա, Վախ, Ղափանի պղնձահանքերու բանւորներուն, Գորիսի եւ Սիսիանի աշխատաւորներուն։

⁂ Անտառային գործավարութեան Հայաստանի լիազօր նշանակուեցաւ Գ. Աթարբէկեան, Գ. Եսայեանի տեղ։ Իսկ Ն. Կուրսէլ անօրէն նշանակուեցաւ Երեւանի ծղախէժի գործարանի շինութեան։

⁂ Յուլիս 6ին Հայաստանի ինքնաշարժներու ընկերութիւնը արշաւ մը կազմակերպեց Երեւան – Լէնինական երթուղարձով։ Արշաւը տեղի ունեցաւ հետեւեալ գծով.— Երեւան – Վաղարշապատ – Աշտարակ – Բաշ-ապարան – Համամլու - Լէնինական, վերադարձ Լէնինական – Ղարաքիլիսա – Դիլիջան - Սեմյոնովկա – Ջիբուխլու – Ելենովկա – Ներքին Ախտա Կոտայք – Երեւան։

⁂ Պրոլետար – զբօսաշրջիկներու ընկերութիւնը արշաւ մըն ալ կազմակերպեց դէպի Գորիս, ուսումնասիրելու համար տեղւոյն բնական հարստութիւնները։ Ինչպէս գրած էինք, արշաւ մըն ալ կատարուեցաւ դէպի Արագած լերան գագաթը, ուսումնասիրելու համար լերան հանքային եւ բուսական հարստութիւնները։ Այս արշաւախումբին քննութեանց համաձայն, պիտի հրատարակուի նաեւ Արագածի եւ շրջակայքի քարտէզը։

« ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ » ՄՈՒՇԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մուշէն կը գրեն « Սօն Փօսթա »յի.

— Ապահովութեան դէպք մը պատահեցաւ եւ երկու ոստիկան ջինուորներ սպաննուեցան։ Կեդրոնէն դէպի Սուլուխան գաւառակը գացող չորս ոստիկան զինուորներ, Պօյլան վայրը հասած միջոցին, աւազակներու կողմէ յանկարծական յարձակումի ենթարկուեցան։ Պահուըտած աւազակներու գնդակներէն երկու ոստիկան զինուորներ անմիջապէս մեռած իսկ միւսներն ալ գիրք բռնելով ինքնապաշտպանութեան դիմած են։ Ընդհարումներու միջոցին աւազակներու պետը, Ճանիկաստիլլին Միխօ սպաննուած է, իսկ միւս ընկերները փախած են։ Ուստի կը հետապնդուին։

ՄԱՄՈՒԼ

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի 40րդ Պատգ. Ժողովին փակման առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յուլիս 9ին.

— «Ըսինք թէ 40րդ Պատգամաւորական Ժողովն անցաւ խաղաղ ու սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ, բայց բնաւ չուզեցինք թէ ժողովն անցաւ բոլորովին խաղաղ։ Այդպիսի բան մը պիտի լինէր վտանգաւոր ու թունաւոր մեր կազմակերպութեան համար։ Այդ պիտի լինէր նշան անտարբերութեան, կենսունակութեան պակասի, քնացումի. սկիզբը կազմակերպութեան մարմնին թունաւորման ու քայքայման։

Ոչ, մեր վերջին ժողովը, ինչպէս մեր բոլոր ժողովները, չանցաւ խաղաղ։ Ժողովի մթնոլորտը երբեմն այնքան կ'ելեկտրականանար, որ որոտալի շանթ մը անխուսափելի կը թուէր։ Բայց արտաքին այդ պատկերին, ուժերու բախումին եւ, զանոնք զսպող անտեսանելի ուժ մը կար որ յանկարծ ինքզինքը զգալի կը դարձնէր։ Այդ՝ ամէն մէկ ընկերոջ հաւատքն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան ու անոր ապագայի մասին, որ ամբողջ 43 տարի մխուած է հայ ժողովուրդի զաւքին ու Հայ Յեղ. Դաշնակցութեան թշնամիներու կողմէ։

Եւ այդ բախումները, զսպուած այդ ամուր հաւատքէն ու սէրէն, փոխանակ իրականացնելու Դաշնակցութեան թշնամիներու ցանկութիւնները եւ բարեկամներու վախերը, ընդհակառակն աւելի կ'ամրացնէին Դաշնակցութեան միակամ ճակատը, աւելի կը լուսաւորէին անոր ճամբան, աւելի տեսանելի ու որոշ կը դարձնէին անոր նպատակներն ու խոճանները.

Այդ նոյն հաւատքով էր, որ ընկերները, մէկն ու ամէնքը, այնքան տենդոտ կերպով գրաւեցան Դաշնակցութեան աւանդական կարգապահութեան եւ վերահաստատութեան եւ շարքերու դաման գործով, որակը գերադասելով քանակին, կարգապահ բանակը ամբոխ ժողովուրդին։ Եւ 40րդ Պատգամաւորական Ժողովը այդ մասին եղաւ այնքան վճռական, որքան կ'ակնկալուէր Դաշնակցական մարմնէ մը։

Մեր Պատգամաւորական Ժողովը, եթէ ուրիշ ոեւէ աշխատանք ալ կատարած չլինէր, իր այդ կեցուածքով արդարացուց իր կոչումը, որովհետեւ այս օրերուն, մեր ժողովուրդին ու իր զաւակին, Դաշնակցութեան եւ իր գործին սպառնացող ամէնէն վտանգաւոր իրողութիւնն այն է, որ համաշխարհային քաոսին մէջ, ու մեր իրականութեան անորոշութեան պատճառով, այստեղ ու այնտեղ սկսած են գոյութեան կոչուիլ շարժումներ ու մարմիններ, որոնք կը ճանչնան ոչ մէկ բարոյական, ոչ մէկ առաքինութիւն, եւ ամէն կողմ կը սրսկեն ժողովուրդին հոգին թունաւոր կաղերով ու կը սպառնան խանգարել անոր պաշտպանութիւնը ամէն զաւկով՝ յանուն ամէն բարձր ու նուիրական գաղափարներու եւ սկզբունքներու։

Հ. Յ. Դ. 40րդ Պատգամաւորական ժողովը եկաւ ամուր թումբ մը բարձրացնելու այդ մթնոլորտային թունաւոր կաղերու դէմ, ամրացնելու ներքին կարգապահութիւնը, սեղմելու իր շարքերը, միակամ ու աննահանջօրէն առաջնորդելու ամերիկահայ գաղութի նուաստոր ու գոհարեր տարրերը դէպի հայ ժողովուրդի դարաւոր իտէալներու իրագործումը, որու սրբազան խորհրդանիշն է Հայկական Եռագոյնը»։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Բնակաւ ակադեմիա

Անկէ առաջ գրեր էինք թէ Թուրքիոյ Կրթ. նախարարը արուեստից ակադեմիա մը հիմնելու ձեռնարկած է։ Այդ ակադեմիին իբրեւ լրացուցիչ՝ ծրագրուած է նաեւ բեմական ակադեմի մը, որ սկալոսի սկիզբը պիտի բացուի Էնկիւրիի մէջ։ Արդէն իսկ անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսնուած են։ Ան պիտի բովանդակէ թատրոնի, օփէրայի, նուագի, բեմի եւ գուեքոբերի արհեստագիտական ճիւղերը։ Նաեւ՝ պալէթի դպրոց մը։ Աւելի վերջ հիմնուելիք պետական թատրոնն եւ ազգային օփէրան եւս անոր պիտի կցուին։ Նախարարութիւնը պատրաստած է կազմակերպման ուղեգիծ մը, որու պատրաստութենէն առաջ Վիեննայի, Փրակայի եւ Պերլինի մէջ քննութիւններ կատարած է Միւնիր Խայրի պէյ։ Կարգ մը օտար մասնագէտներ թելադրութիւններ տուած են։ Ճշդուած է նաեւ թէ որ դասերուն համար օտար դասախօսներու պէտք կայ։ Կ'ենթադրուի որ ակադեմիին ուսման շրջանը 3 տարի ըլլայ։ Այս տարի թատերական ճիւղին համար 25, իսկ արհեստագիտական ճիւղին համար 15 աշակերտներ պիտի ընդունուին։ Կը կարծուի թէ օփերան կազմելը դիւրին պիտի ըլլայ, տրուած ըլլալով որ տարրերը կան, կ'ըսուի։ Նախարարութիւնը օրէնսիր մը ունի։ Երգիչները՝ առժամաբար պիտի ըլլան երգի ուսուցիչներու վարժարանին աշակերտները։ Վարիչը պիտի հայթայթուի։ Իսկ բեմի համար առայժմ պիտի նախընտրուի Էնկիւրիի Ճալը Էվիի բեմը։ Կը մնայ նիւթը, ան ալ պիտի թարգմանուի։ Եւ կամ՝ ազգային գրականութենէն կտոր մը օփերայի վերածուելով հանրապետութեան 10րդ տարեդարձին առթիւ պիտի ներկայացուի

ՀԱՅ ԴՐՈՇՄԱՀԱՒԱՔ ՄԸ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻ ԱՄԵՐԻԿԱ ՄՏՆԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ

« Նիւ Եորք Թայմզ »ի մէջ կը կարդանք.—

Կարապետ Միքայէլեան, նամականիշներու վաճառական (26 տարեկան), Նիւ Եորք հասաւ « Իլ տը Ֆրանս » նաւով՝ Ամերիկա մտնելու համար։

Միքայէլեան զաղտնի կերպով մտած էր « Իլ տը Ֆրանս » նաւը, եւ ձերբակալուեցաւ Ատլանտեանի մէջտեղը, նաւուն ճամբայ ելլելէն երեք օր ետք միայն։

Անոր վրայ գտնուած է 12,000 Ֆր. կանխիկ դրամ, 100,000 Ֆրանքի ապահովագրական փայլիսի մը եւ հին նամականիշներու մեծ թիւ մը։

Միքայէլեան յայտնած է գաղթականական պաշտօնատարներուն թէ ինք դրոշմներու հաւաքող մըն է եւ եկած է Ամերիկա, տեսնելու իր քոյրը, որ կը բնակի Պոսթըն եւ նոյնպէս դրոշմներու գործով զբաղելու։

«ՏԱՆԸ ՄԵԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

— Լաւ տրէկ ըրէ՛ որ սորվիս։ Այսօր հինգ գիր պիտի սորվիս։

— Եանի՛, Ա. Բ. Գ. Դ. Ե.ը տէր պապա, բաւ. Պօղէն տառնցապատելու որ Տէր հայրը խօսի

— Այո, այդ հինգ գիրը, լաւ մտիկ ըրէ.

— Բայց… բայց Տէրպապա, ես ա ր դ.ը գիտեմ, թէ գրելով, թէ կարդալով։ Ը՛ր՛ը՛… Սորվեցուց…։

— Ինչ … Ա. Բ. Գ.ը գիտե՞ս, այդ որտեղէ՞ն… ուրկէ՞ց, լաւ, թէ որ այդպէս է, գրէ նայիմ աս սեւ պատին վրայ։

Եւ Պօղէն հինգ վայրկեանի մէջ, Ա էն սկսաւ, եւ Ֆ.ով վերջացուց, մեծ զարմանք պատճառելով Տէր հօրը։

— Բա՜յց… բայց այդ բոլորը ո՞րտեղէն սորվեցար տղաս, գուն որ այբ, բեն, գիմը գիտես, հարկաւ կարդալ գիտես։

Տէր հայրը, աչքերը լայն բացած յուռ դին նայեցաւ։ Բոլը, պատուհանին մէջ կար խոշոր կազմով, խոշոր գիրերով Աստուածաշունչ մը, բացաւ դիրքը եւ տուաւ Պօղէին ձեռքը։ Պօղէն, կոկորդը մաքրեց, աչքերը չփեց, հազաց եւ սկսաւ կարդալ «խա-ղ-ա-ղ-ու-թիւն ձ-եզ, խա-ղա-ղու-թիւն-ղ-իմ - տամ – ձ-եզ, որ-պէս – հայր-ը-ա-ռա-ք-ե-աց - զ - իս, նոյնպէս եւ ես առաքեմ զձեզ …

Մինչ Պօղէն, կ'ուզէր շարունակել իր ընթերցումը, քահանան, խորապէս պարմացած այս անակնկալէն, առաւ ձեռքէն Աւետարանը եւ հարցուց.

— Բայց այդ որտեղէ՞ն սորվեցար։

— Ինչը սորվեցայ … սորվեցուց Տէրպապա։

— Ո՞վ սորվեցուց տղա՛ս, Սահա՞կը, Հօ՞րը, Նազա՞րը.

Տէր հայրը գետ կը շարունակէր տալ անուններ գիւղին «կարդալ գրել» գիտցող տղոց, երբ, Պօղէն ընդհատեց անոր խօսքը ըսելով.

— Ո՛չ Տէրպապա, ո՛չ, տղայ չէր սորվեցնողը։

— Տղայ չէ՞ սորվեցնողը … Հապա ո՞վ է …

Քահանան, գրեթէ չմորած այս անակնկալ պատահարին վրայ՝ լուռ, երկար մտածեց։ Վայրկեանապէս, աչքին առջեւէն եկան ու անցան գիւղին բոլոր կարդալ – գրել գիտցող հարսներն ու աղջիկները։ «Տղայ չէ», բաւ ապա ուրեմն աղջիկ ըլլալու է, մտածեց Տէր հայրը խորհրդաւոր կերպով. «Անտարակոյս Սիրանն է, մտածեց քահանան», գիշեր ցորեկ մէկտեղ ըլլալով, ապահովաբար անոր գործը ըլլալու է։ Այդ աչք – յօնք խաղցնող աղջկան ..

Քահանան, մեծ մօրմէն հասկցած էր որ «բանէր մըն ունէր Սիրանին հետ, բայց ան կարեւորութիւն չէր տուած։ Զատամած պատանիները, միշտ չափազանցող կ'ըլլան, մտածած էր, եւ հաւատացած էր որ, երկու սիրողներու մէջտեղ, իրապէս ոչինչ կար, եւ եղածը լոկ կասկածի արդիւնք էր։ Բայց ա՞յժմ… Այժմ, քահանան, մտածեց ըմբռնեց որ երկուքին միջեւ իրաւ «բան» մը կար։ Բայց թէ, այդ կապը ոչխարով հաստատուն էր, դեռ գաղտնիք էր անոր համար։

Թաքուն գաղտնիքներուն վարագոյրին մէկ ծայրը բացուած էր, Սիրանը Պօղէին գիր սորվեցուցած էր, եւ եւ զուցէ, գիր սորված ժամանակ, աւելի շատ մը բաներ ալ սորվեցան միասին։ Մինչ Տէրհայրը, ոսկեթի մօրուքը ձեռքին մէջ՝ աչքերը գետին յառած կը մտածէր, Պօղէն, կոնակը Տէրհօր դարձուցած, երեսը պատին, կաւիճը ձեռքին խոշոր, այլանդակ տառերով կը գրէր սեւ տախտակին վրայ։ — « Որ աչղարդը ընծի տան, կենայ քովմէն վաղ չեմ անցիր »։

— Լա՛ւ, տղաս լա՛ւ… յարեց քահանան քունէն ընդոստ արթնցողի մը պէս. չեմ ուզեր հասկնալ թէ ո՞վ սորվեցուցած է։ Դուն իմ քով աւելի՞ լաւ բաներ պիտի սորվիս։ Բայց, ինչ է այդ պատին վրայ գրածդ — ընդհատեց խօսիլ, յանկարծ, աչքին զարնելով սեւ պատին վրայի խոշոր գիրերը։

— Հիչ, Տէրպապա, հիչ… ու փորձեց, ձեռքը թքոտելով սրբել։

— Մի՛, մինըր տղաս, վրադ գլուխդ բոլորը մուր ըրիր, երախայ ես ի՞նչ ես։ Որ դաս առնել գաս, ամէն օր, այդպէ՞ս պիտի ընես։ « Սէվտալանմիշ » էս եղեր ի՞նչ է, ալ մեծ տղայ ես, խելքդ գլուխդ հաւաքէ, որ բան սորվիս, մարդ դառնաս։ Նազնազին աղջիկան չիլ – չիլ նայելով բան չիլլար, հասկցա՞ր… բաւ. Տէրհայրը կրցաւ՝ ինչ որ որոշ նպատակի համար էր։

Նազնազին Սիրա՞նը … Պօղէն, ակամայ ցնցում մը ունեցաւ «Սիրանին «չիլչիլ» նայուա՞ծք … Այդ որտեղէն տեսեր ,իմացեր էր Տէր Հայրը։ «Որ տունը նստող, օճղէն ու Աւետարանէն չի բաժնուող Տէրպապան իմացեր է, ուրեմն գիւղին մէջ ամէն ոք իմացած ըլլալու է, կը մտածէր։

Պօղէին տրամադրութիւնը վայրկեանապէս փոխուեցաւ։ Տէր Հայրը նկատեց այդ, բայց չտեսնելու զարկաւ։ Ուրախ էր որ, կամաց – կամաց դժուարին հանելուկին լուծումը կը մօտենար։ Ելաւ նստած տեղէն, ու, մօտեցաւ պատին այն մասին, ուր ան բաներ մը գրած էր, ու յետոյ փորձած էր աւրել։ Տէր Հայրը, բաց աչքերով, ու լարուած հետաքրքրութեամբ մը կարդաց գրածը.

— «Որ աչղարդ ընծի տան, կենայ քովմէն վաղ չիմ անցիր»։ Որ աչխարհը քաղի տան, գուն անկից վաղ չես անցնիր — կրկնեց մաքէն Տէր Հայրը — օ՛ օ՛, հօ՛,… հասկցուեցաւ … դառնալով Պօղէին խիստ շեշտով մը «ալ ի՞նչ կ'ուզես ա», գնա եւ հասիր, աւ մա, իմացիր որ անոր եղբայրը մեռած չէ»…։

Պօղէն, արտաքնապէս չլսելու եկաւ, բայց ներքնապէս սասկաց։ Եղբա՞յրը … Սահա՞կը …

Ցայտնի եղաւ որ, պատուին խօսքերը ոչ միայն չափազանցութիւններ չէին, այլ, դեռ ոչ կատարեալ, լրիւ պատկերը։ Դուցէ, ան ալ տեղեակ չէր ամէն ինչի։ Լա՛ւ էր, լաւ էր որ այսպէս եղաւ։ Տէր հօր փափաքն էր, ճշգրիտ կերպով, չշահիլ անոր տրամադրութիւնը, հասկնալու եւ չափելու համար, անոր եւ Սիրանին մէջտեղ ձգուած սիրոյ խորութիւնը։ Պատին վրայ գրուած նախադասութիւնը կենդանի եւ գրական ապացոյցն էր Պօղէին սիրոյն։ Իսկ Սիրա՞նը … Անտարակոյս։ Այդ գիտէր Տէր Հայրը։ Դիտէր նաեւ որ, Պօղէն, հակառակ իր տարիքին փոքրութեան, յամառ եւ կռուազան տղայ մըն էր։ Գիւղին տղոց ահու սարսափը։ Զկար մէկը որ, անոր ըսէր «աչքիդ վրան յօնք կայ»։ Սիրանը, եթէ սիրահարուած էր Պօղէին, անոր արտաքին տեսքին համար չէր անշուշտ։ Ընդհակառակն, Պօղէն չունէր արտաքին, հրապուրիչ գեղեցկութիւն։ Նիհարակազմ, սեւ դանգուր մազերով, սեւ աչքերով եւ ջրդուած կազմով։ Դէմքին վրայ, այդ շրջանին անխուսափելի ջաղարուկի նշանը։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

ուած գլուխէն։ Ծանր վիճակի մէջ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց, ուր կրցաւ քանի մը բառով յայտնել թէ յարձակողն էր գիւղացի տղայ մը, նոյնպէս Իտալացի, 17 տարեկան։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց տղան որ նոր արձակուած էր յիմարանոցէն եւ հակողութեան կը կարօտէր։

⁂ Փլէզանսի Թաղամասին մէջ, մայր մը երկու պզտիկները (4 եւ 2 տարեկան) սենեակի մը մէջ փակելով, այցելութեան կ'երթայ։ Տղաքը տուփ մը լուցկի կը տեսնեն, կը սկսին խաղալ եւ անհա վարագոյրը կը բռնկի։ Երբ հրշէջները հասան, տղաքներէն փոքրը մեռած էր արդէն, իսկ միւսը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ծանր վիճակի մէջ։

Փարիզ եւ շրջականեր

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ «Վիշապ» Կամիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցեր։

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐ ՇԻ Ի» խումբի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 6ին Կիրակի օր։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։ կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը։

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎԷՄԸ պիտի բովանդակէ ուսումնասիրութիւններ մշակոյթի եւ պատմութեան մասին, քննադատութիւններ, կենսագրականներ, յուշեր, վաւերագրեր, տեսութիւն ու գրախօսական, նկարներ։ Պիտի հետեւի հայ եւ օտար կեանքի նորութիւններուն, հայ գրականութեան, արուեստներու, պատմութեան եւ մշակոյթի այլ ճիւղերու մասին։ Յատկապէս լայն տեղ պիտի տայ Հայոց պատմութեան ազատագրական պայքարի շրջանին։

ՎԷՄԸ պիտի ձգտի հայ մշակոյթի դրօշակին շուրջ համախմբել հայ մտաւորականութեան եւ ընթերցող հասարակութեան լայն խաւերը՝ առանց խտրութեան։

ՎԷՄի առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Սեպտեմբերին։

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար այժմէն դիմել՝

L. Kévonian Ի 17 Rue Dameame, Paris (13)

Այրի Տիկին Կարապետեան, Գ. Կարապետ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Գապիկեան, Տիկին Փարիս Կարապետեան, Գեր. Ստեփաննոս Արքեպսկ. Յովակիմեան (Պուլկարիա), Այրի Տիկին Սագաեան, ինչպէս նաեւ Մկրեան, Տէր-Կարապետեան, Գափամաճեան, Մաթիկեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր, քեռորդւոյն եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

(քարտուղար՝ փարիզի ֆութպոլի Հայկական Ակումբին)

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 24ին երիտասարդ հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Չորեքշաբթի, կէս օրէ յետոյ ժամը 2.15ին, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, 15 rue Jean Goujon։ Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Pantin-Parisienի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ընկերական ժողովը՝ այսօր չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ։ Բոլոր ընկերուհիներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՄՈՐՍՆԻԿԻ Ուսան. Ընկերութեան Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը (Վալանս) ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ կարեւոր ընթացիկ հարցեր։

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան «Ազգատօնը Վիշիի մէջ» գրութեան կարգին, երկու տեղ «Ազգատօնը» տպուած է «Սգատօն»։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ ֆայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԱՅԺՄ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(ՀԷՔեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Յունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Dameame, PARIS

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Շավիլի անտառին մէջ գերեզմանատան մօտ։ Ժամը 3.30ին այց Իշխան Յովսէփ եւ Աթանիկ Արղութեաններու գերեզմաններուն։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի ընկերները եւ հայրենակիցները։

Ցեղւոյն վրայ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին

Տարեկան դաշտահանդէսը

13 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

St. CLOUDի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Նախորդ տարուան բացատանը (Passage à Niveau)

Ընդհանուր սեղան, սեղանապետութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ

կը նուագէ «ՕՓՐԱՅ» նուագախումբը։

Ձօլս պիւֆէ։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Աստուածածնայ ցօնի առթիւ տեղիպիտի ունենայ օվիճակ։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— 2. եւ 25 թիւ հանրակառքերը, St. Lazarէն շոգեկառք եւ շոգենաւ։

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի։

Պատուոյ երեկոյ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ի պատիւ ՆԱԽՈՐԴ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

5 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ 1 Bld. Carnot

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ պար։

Կը հրաւիրուին ընկեր-ընկերուհիները եւ համակիրները հանդերձ ընտանեօք։ Մուտքը՝ ազատ է։

Հանդէս-պարահանդէս

կազմակերպուած՝ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Maison BEC. Place de la Gare. Arnouville-les-Gonesses

կը նուագէ ԹԱՐԻՍՏ ԺՈՐԺի նուագախումբը։

Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն Օր. Հ. ՀՕՇԵԱՆԷ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Գին՝ 3 եւ 4 ֆրանք։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Ս. Շամոնի մասնաճիւղի պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը։

35 գոգնոց մը, 19 օտը քօլոնեը, 394 ասեղնագործուած բարձի երես, 25 մէկ շիշ շամփանեայ, 60 երկու անձեռոց, 368 6 թաշկինակ, 500 մէկ տուփ շօքոլայ, 362 մէկ բրիօ, 363 մէկ շիշ հին գինի, 454 ձեռագործ թաշկինակ, 373 մէկ տուփ լոգում, 351 (2) նկար մեծ եւ փոքր, 335 մէկ զոյգ գուլպայ, 328 անուշի աման, 71 մէկ տուփ շօքոլայ, 455 մէկ տուփ լոգում, 187 մէկ զոյգ կօշիկ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կարինի Կան գիւղացի Վաղարշակ եւ Վարդէս Թարգմանեան, քոյրերնին Տիգրանուհի, մայրերնին Աննա, հայրերնին Յովհաննէս կը փնտռեն իրենց քոյրը Ֆլօրիկան, որ անհետացած է. 1915ին տարագրութեան միջոցին, 12 տարեկան հասակին մէջ, Բաքքայի շրջանի Պըլըր գիւղին մէջ։ Իր մասին ստոյգ լուր առաջին հազար ֆրանք նուէր։ Իմացնել V. Tarkmanianի, Camp Victor Hugo, Marseille։

Կը խնդրուի արտասահմանեան հայ թերթերէն արտատպել։

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկանոյշ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուբի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իզաբել Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourtl Haute Saône), France.

ԱԶԴ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Կամաւորներու տարեկան մեծ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

6 Օգոստոս, Կիրակի առտուան ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր դէպի Արրա եւ շրջակայքի պատմական եւ պատերազմական յիշատակներով լեցուն վայրերը։

Ուխտագնացները առտուան ժամը 7ին, չէզոք եւ հանգստաւէտ ինքնաշարժ կառքերով պիտի մեկնին Carrefour de Chateaudun (Փարիզ)էն դէպի Arras, անցնելով Amiensէն եւ Albertէն։

Վերադարձին ճամբուն վրայ խումբը պիտի այցելէ Douai, Souchez, La Bassée, Verny Noville Senvaste, Notre Dame de Lorette, Béthume, Doullens, Saint Quintin.

Առտուան նախաճաշ, ցերեկուան եւ երեկոյեան ճաշ, ճամբու ծախքը միասին, ընդամէնը հարիւր ֆրանք։

Արձանագրութիւնք կը կատարուին այժմէն Գ. Darayanի մօտ, 44 Lafayette: Tél. Provence 81—80. Արձանագրութիւնք կը փակուին 2 Օգոստոս երեկոյին։

Կը հրաւիրուին Ֆրանսաբնակ եւ ի մասնաւորի փարիզաբնակ բոլոր Հայերը մեծ թիւով մասնակցիլ այս հանդիսաւոր ուխտագնացութեան, որ Ֆրանսայի համար մեռած զինուորներու յիշատակին նուիրուած յարգանքի ցոյց մըն է։ Այս յարգանքի ցոյցը միշտ մեծ համակրութեամբ ընդունուած է տեղական իշխանութեանց եւ Ֆրանսական մամուլի կողմէ, ինչպէս նաեւ ձեր իսկ անձնական Ֆրանսացի բարեկամներէն, որոնք ձեր այս վերաբերմունքին մէջ պիտի գտնեն Ֆրանսայի համար մեռած զինուորներու յիշատակին ցոյց տրուած երախտագիտութիւն յարգանքը։

Վարչութիւն Ֆրանսական Բանակի Նախկին Կամաւորներու Միութեան

Հայ մարզիկներու ուշադրութեան։

ԳՈՒԼՊԱՅԻ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Bas. chaussettes et grosse bonneterie

ՊԱԼԵԱՆ եւ Ընկ.

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ Է

99, Rue d'ABOUKIR Paris 2

(ԽԱՆՈՒԹԸ՝ ՓՈՂՈՑԻ ՎՐԱՅ)

Métro: Sentier **Tél. Central 01 - 90**

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՈՒԼՊԱՆԵՐՈՒ

Այցելեցէք անգամ մը՝ տեսնելու եւ բաղդատելու մեր գիները։

Aux Etoiles de la Perse

Restaurant TÉHÉRAN

33, RUE DES ECOLES, PARIS (5)

Պարսկական եւ եւրոպական ճաշեր կերակուրներ

Գիները չափաւոր։ SALON DE THÉ

Ամէն Ուրբաթ պարսկական նուագախումբ։

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) Tél. TAITBOUT. 53-32

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Ուղղիչ եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ։

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7.

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Monsieur J. B. MAISONNEUVE ի մօտ

63 Rue Madier de Montjau

Տէսինի «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Վ. ՀԻՒՍԵԱՆ

8, Rue Tellier, Décines, (Isère).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Աղեւ գոհ մնաց Սազոնովի տեղեկագիրէն, բայց այս վերջինը մինչեւ վերջը չարունակեց ինքզինք գլխաւոր պատասխանատուն համարել վերջին ձախողութեան, թէեւ եթէ ինք յանցաւոր էր, մենք բոլորս ալ բաժին ունէինք սխալին մէջ։ Արդարեւ, եաքէն իմացանք որ Սազոնով ճիշդ ժամանակին եկած էր ժամադրավայրը, եւ եթէ չէր հանդիպած ինծի, պատճառն այն էր, որ երկուքս ալ չէինք գացած փողոցին մինչեւ ծայրը, որ կը վերջանայ Նոր Պետերհոֆի Պրոսպէկտին վրայ։ Այս պատճառով չէինք կրցած տեսնել զիրար։ Անկից զատ, իրաւունք ունէր Կալիայեւ։ Եթէ, առանց Մարտական Մարմնին արտօնութեան, չէր համարձակած մինակը կատարել մահափորձը, կրնար գործել եւ յաջողիլ Ն.ի եւ Սիկորսկիի հետ։ Հետեւաբար, այս վերջին երկուքն ալ, որ չէին սպասած Շուայցէրի, պատասխանատուութեան իրենց բաժինն ունէին ձախողութեան մէջ։

Յուլիս 8—15, ամբողջ շաբաթը անցուցի Սեստրորեցկի մէջ, շատ քիչ անգամ այցելելով Ք.ի եւ Դուլեբովի, որոնք ալ մեզի պէս չափազանց ընկճուած էին, այսուհանդերձ մեծ հաւատք ունէին յուլիս 18ին կատարուելիք մահափորձին յաջողութեան մասին։ Դուլեբով, իբրեւ բարեկամն ու ընկերը Սազոնովի, զոր ճանչցեր էր Ուֆայի մէջ, ցոյց կուտար, հակառակ իր մատղաշ տարիքին, — հազիւ քսան տարու կար,— տպաւորութիւնը մարդու մը, որ ունի բարոյական արտակարգ ուժ։ Իր լռակեցութեամբ կը յիշեցնէր Ն.ը, իր ձայնին վստահ եւ խաղաղ շեշտով՝ Շուայցէրը։ Իր ժպիտին մէջ կար ինքնատիպ բան մը, որ քաղցր էր եւ գրաւիչ։ Իր անհամբոյր երեւոյթին տակ, սիրտ մը ունէր, որ կը բաբախէր սիրագեղ։

Յուլիս 14ի իրիկունը Շուայցէրի հետ տեսնուեցայ Թատրոնին մէջ։ Այդ գիշեր պիտի աշխատէր պատրաստելու համար այն 4 ռումբերը, որոնց երեքը 3 քիլօ եւ մէկը 6 քիլօ ծանրութեամբ։ Որոշուած էր պատրաստել այդ վերջին ծանր ռումբը անոր համար, որ ոստիկան նախանիւթերով պատրաստուած ուժանակը չունէր պայթումի այն ուժը, որ ունէր արտասահմանէն բերուած ուժանակը։

Շուայցէր հանդարտ էր, ինչպէս միշտ։ Սակայն, իր սովորութիւններուն հակառակ, մէկ շիշ գինի ուզեց։ Եւ բսաւ, գիտելով բաժը։

— Կը վախնամ Սիկորսկիի համար։

— Ինչո՞ւ։

— Կը վախնամ որ չկարենայ «խեղդել» ռումբը։

— Լաւ, ի՞նչ ընենք։

Շուայցէր թօթուեց ուսերը։

— Ոչինչ։

— Եթէ ձերբակալուի՞ն։

— Ի՞նչ կրնանք ընել։ Վերջապէս չենք կրնար, մէկ հոգիի համար, վերտանգել բազմաթիւ ընկերներու կեանքը։ Ինծի դժուար չէ պարպել ռումբը։ Սակայն նորէն յանձնելու պարագային հարկ պիտի ըլլայ շարժման մէջ դնել մեր կապապանները։ Մնաց որ, յաջողութեան պարագային, ողջ մնացած ռմբաձիգները անմիջապէս պարտաւոր են հեռանալու Պետերբուրգէն, առանց սպասելու որ վերադարձուին իրենց ռումբերը։

Շուայցէր կը խօսէր հանդարտ եւ վստահ շեշտով մը եւ ինչ որ կ'ըսէր — ճիշդ կ'ըսէր։ Անկարելի էր, Սիկորսկիի պատճառով, վտանգել ամբողջ Մարտական Մարմինը։

Իրարմէ բաժնուելու ատեն, հարցուց.

— Սիկորսկի գիտէ՞ թէ ուր պիտի խեղդէ իր ռումբը։

Պատասխանեցի թէ գիտէր, թէ խնդրած էի Ն.էն, որ ցոյց տայ տեղը։

Այն ատեն, Շուայցէր ապահովուած, ըսաւ.

— Այդ պարագային պիտի կարենայ խեղդել։

Պարտէզին ցանկապատէն անցնելու, յանկարծ դարձաւ ինծի։

— Իսկ դուք, կը հաւատա՞ք որ կը յաջողինք։

Անշուշտ։

— Եթէ ինծի հարցնէք, կ'ըսեմ, թէ վաղը սպաննուած պիտի ըլլայ Պլեհվէն։

— Վստա՞հ էք։

— Վստահ եմ։

Եւ խնդալով, ինծի երկարեց ձեռքը։

— Ցտեսութիւն։ Վաղը, ժամը 9ին։

VI.

15 յուլիսին, առտուան ժամը 8—9ին, գացի գտնելու Սազոնովն ու Կալիայեւը։ Մէկը կուգար Նիկոլայի կայարանէն, միւսը՝ Վարշաւայի կայարանէն։ Հագուած էին ճիշդ ինչպէս անցեալ հինգշաբթի,— Սազոնով երկաթուղիի պաշտօնեայի նման, իսկ Կալիայեւ՝ դռնապանի նման։ Յաջորդ շոգեկառքով, Վարշաւայի կայարանէն հասան Ն. եւ Սիկորսկի, գալով Դվինսկէն, ուր գացած էին բնակելու այդ վերջին օրերուն։ Երբ ես գացեր էի գտնելու մեր ընկերները, Դուլեբով, ձին իր կառքին լծել տուած՝ մեկներ էր Հիւսիսի Պանդոկը, ուր կը բնակէր, այս անգամ, Շուայցէր։ Շուայցէր կը նստի կառքին մէջ եւ ժամը 9էն քիչ վերջ կը բաժնէ ռումբերը որոշուած վայրերուն մէջ։ Ամենածանր ռումբը, որ կը կշռէր 6 քիլօ, էր գտնելու մեր ընկերները, Դուլեբովի ձեւ ռումբ մըն էր, լրագրով մը ծածկուած եւ չուանով կապուած։ Կալիայեւի ռումբը փաթթուած էր թաշկինակի մը մէջ։ Կալիայեւ եւ Սազոնով չէին ծածկեր իրենց ռումբերը, արձակ համարձակ բռնած էին իրենց ձեռքին մէջ։ Ն. եւ Սիկորսկի իրենց ռումբերը պահած էին նաւաստի իրենց վերարկուին տակ։ Ռումբերու բաժնումը այս անգամ կատարուեցաւ կատարեալ կարգապահութեամբ։ Շուայցէր վերադարձաւ իր տունը. Դուլեբով գնաց Արհեստագիտական վարժարանին մօտ, Պրոսպեկտ Զագորոդնի։ Ինծի պիտի սպասէր այնտեղ իմանալու համար մահափորձին արդիւնքը։ Ք. իր կառքով կը սպասէր Օբվոդնոյի ջրանցքին վրայ։ Միւսները — այսինքն Սազոնով, Կալիայեւ, Ն., Սիկորսկի եւ ես,— հաւաքուեցանք Պոկրովի եկեղեցին, Սադովայա փողոցին մէջ։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276 ...

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԻՐԹԵՆԻՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒԼԻՍ 1933

27 Juillet 1933

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2248

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ,,

Փարիզի եւ առ հասարակ ֆրանսահայ գաղութին մէջ նոր սկսած են ըմբռնել արժէքը այս հաստատութեան, որ ծնունդ առաւ 1928ին, Եգիպտոսէն, որոշ առաջադրութիւններով:

Անոր հիմնարկութենէն մինչեւ այսօր, տեղեկութիւններ պակաս եղած չեն այս թերթին մէջ:

Եւ սակայն, մեծ քաղաքի ամենօրեայ ժխորին մէջ, մարդիկ հազիւ թէ տրամադրութիւն ունեցած են իրենց աչքերը ուղղելու դէպի արեւելք, դէպի յարատեւ եւ մեղուաջան աշխատանքի բոյնները:

Տակաւին քանի մը ամիս առաջ էր որ, մասնաճիւղեր կազմուեցան Մարսէյլի, Լիոնի եւ Վիէնի, իսկ ամէնէն վերջը՝ Փարիզի մէջ. (Առաջին բջիջ մը կազմուած է մայրաքաղաքէն 3-4 ժամ հեռու, Ռըթէլի մէջ, ուր ափ մը երիտասարդներու աչքէն չէ վրիպեր որ եւ է հանրային շարժում):

Որոշ տեղեկութիւններ չունինք այս մասնաճիւղերու գործունէութեան մասին, բայց կը կարծենք թէ գոնէ անոնց վարիչները նուաստօրով փարած են գործին:

Մանաւանդ որ, անոնք աչքի առջեւ ունին արդէն գործունէութեան կենդանի վառարան մը, Հայ Ճեմարանը (Պէյրութ):

Մինչեւ այսօր, «Համազգային»ը կրցած է կանգուն պահել այդ հաստատութիւնը շնորհիւ հիմնադիրներուն եւ անդամներուն, Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ համակիրներուն աջակցութեան եւ Ամերիկահայ Կ. Աաչի պարբերական նպաստներուն:

Տակաւին չենք խօսիր Ճեմարանի վարիչներուն եւ ուսուցիչներուն գոհողութեան մասին, որ այս տարի հասաւ ծայրագոյն աստիճանին:

Արդ, ինչո՞ւ միայն Եգիպտոսն ու Սուրիան — եւ հեռաւոր Ամերիկան — պիտի կրեն ծանրութիւնը գործի մը, որ սերտ կապ ունի նոր սերունդին փրկութեան հետ:

«Համազգային»ը հիմնուեցաւ Գահիրէի մէջ, բայց ոչ Եգիպտոսի համար:

Ապացոյց՝ անոր առաջին հիմնական ձեռնարկը, Հայ Ճեմարանը, որ սահմանուած է օրհնութիւն մը դառնալու բազմահայ գաղութի մը համար:

Ամէնէն առաջ, Փարիզի պարտքն էր հիմը դնել այսպիսի գործի մը:

Փարիզը վրիպեցաւ, Գահիրէն խլեց նախաձեռնութեան պատիւը, եւ հիմա խոնարհաբար կը սպասէ որ Լոյս-Քաղաքը բարեհաճի կատարել իր երէց եղբօր պարտականութիւնը:

Միայն Փարիզը կրնար ճերմակերես հանել ամբողջ ֆրանսահայ գաղութը:

Ի՞նչ կը պահանջէ «Համազգային»ը, իր Փարիզի մասնաճիւղին բերնով:

— ԱՄՍԱԿԱՆ ՄԷԿ ՖՐԱՆՔ.— «Քու մէկ ֆրանքովդ կ'ապրեցնես հայ մշակոյթը, գիրն ու գրականութիւնը»:

Այս հիման վրայ, Փարիզի մասնաճիւղը ձեռնարկած է հինգ հազար անդամներու արձանագրութեան:

Ուրիշ խօսքով, կ'ուզէ ապահովել ամսական հինգ հազար ֆրանք:

Ցնո՞րք է: Բայց, ի՞նչպէս պահուեցան ու զարգացան այնքան հանրօգուտ հաստատութիւններ, Թուրքիոյ եւ Կովկասի մէջ:

Եթէ տուն-տեղ ունէինք երէկ, այսօր ալ կը վայելենք աւելի լայն ազատութիւններ՝ գործելու, վաստկելու, փոխադարձաբար օգնելու:

Մեր կարծիքով, մէկ ֆրանք տուողները չէ որ պիտի պակսին, այլ հաւաքողները պիտի անճրկին:

Ուրեմն, «Համազգային»ը այս քաղաքին մէջ, հայկական մշակոյթի բարեկամներէն կը սպասէ ամսական հինգ հազար ֆրանք նուէր,—

1. Զարգացնելու համար Ճեմարան մը, որ ահա հինգերորդ շրջանը կը թեւակոխէ: (Այս տարի ունէր 90 աշակերտ, որոնց 26ը աղջիկ):

2. Հիմնելու համար ուրիշ դպրոցներ՝ հայաշատ կեդրոններու մէջ:

3. Ծաւալելու համար իր հրատարակութիւնները: (Մատենաշար դասագիրքեր):

Այս առթիւ, պէտք է նկատի ունենալ թէ՝ ընկալեալ կաղապարով դպրոց մը չէ Հայ Ճեմարանը:

Ան, ամէն բանէ առաջ, կը ձգտի լեցնել փոխանցման շրջանի պակասները, պատրաստելով ուսուցիչներ եւ մտաւոր ուժեր:

Անոր երկու վարիչները, Լեւոն Շանթ եւ Նիկոլ Աղբալեան — երկուքն ալ անվիճելի հեղինակութիւններ — գործին փարած են հաւատացեալի նուիրումով:

Անոնք իրենց եւ իրենց երիտասարդ գործակիցներուն շունչն ու ճիգը կ'արդիւնաւորեն նաեւ դպրոցական գրադումներէն դուրս,— խմբական եւ գործնական աշխատանքներով, «շաբաթ իրիկուններ»ով, հաւաքական պտոյտներով, մարզական եւ գեղարուեստական ձեռնարկներով:

Հաստատութեան վարիչներն ու խնամակալները միայն գիտեն թէ ինչ ուրախութիւնով կը կատարուին այս բոլորը, տարուէ տարի:

Մինչդեռ, հազարաւոր անդամավճարներով — ամսական մէկ ֆրանք — եւ ուրիշ աջակցութիւններով — միանուագ նուէր կամ կտակ — «Համազգային»ը ոչ միայն ազատ պիտի մնար առօրեայ տագնապներէ, այլ եւ պիտի կրնար գործի վերածել ուրիշ առաջադրութիւններ:

Մանրանկար «Միացեալ-Ազգանուէր» մըն է «Համազգային»ը, մեր օրերուն համար: Հայրենիքէն դուրս, բայց հայրենիքին համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տնտեսական Ժողովը կը փակուի այսօր

Այսօր, 27 յուլիս, կը փակուի Լոնտոնի Համաշխարհային Տնտեսական խորհրդաժողովը, որ բացուած էր յունիս 12ին:

Ինչպէս պիտի յիշեն ընթերցողները, խորհրդաժողովը ձախողեցաւ իր հիմնական նպատակներուն մէջ, իբրեւ հետեւանք Մ. Նահանգներու բռնած դիրքին:

Ամերիկա մինչեւ վերջը ուզեց ազատ գործել, մասնաւորապէս մերժելով դրամներու առժամեայ ամրացումը, որ կենսական էր Ֆրանսայի եւ ուրիշ կարգ մը պետութեանց համար:

Խորհրդաժողովին դիւանը յուլիս 25ին վերջնապէս կազմեց իր տեղեկագիրը, որուն առաջին մասը կատարուած աշխատանքներուն ամփոփումն է: Իբրեւ եզրակացութիւն, տեղեկագիրը կը ներկայացնէ հետեւեալ երկու բանաձեւերը,— 1. արտօնել դիւանը՝ ձեռք առնելու բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, ապահովելու համար խորհրդաժողովին նպատակներուն յաջողութիւնը, ժողովի հրաւիրելով յանձնախումբերէն մէկն ու մէկը, կամ այն պետութիւնները որ շահագրգռուած են այսինչ հարցով, կամ մասնագէտներու քննութեան յանձնելով այս կամ այն խնդիրը,— 2. Որոշել խորհրդաժողովին յաջորդ գումարման թուականը:

Ամերիկեան Մեծ Յեղափոխութիւնը

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ԿՐՃԱՏԵԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ, ԱՒԵԼՑՆԵԼ ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁՔԸ

Նախագահ Ռուզվէլթ նոր պատգամ մը ուղղեց ամերիկեան ժողովուրդին, եւ մասնաւորապէս հինգ միլիոն գործատէրներու, պարզելով տնտեսական վերակազմութեան ծրագիրները եւ հրաւիրելով օգնել իրեն: Այս ճառը ամբողջ երկրին մէջ կը լսուէր ձայնարձակներով:

Նախագահը կը յայտարարէ թէ՝ մարտ 4էն ի վեր ձեռք առնուած բոլոր օրէնսդրական միջոցները եւ քուէարկուած օրէնքները արկածախնդրական ծրագիրներու հաւաքածոյ մը չեն, այլ իրարու կապուած եւ տրամաբանական ամբողջութիւն մը: Ու կը մանրամասնէ այն սոփոփողական անօրէնութիւնները որ եղան, տագնապը թեթեւցնելու եւ վարկը վերահաստատելու համար.— պետական ծախսերը կրճատուեցան, հանրօգուտ շինութիւններ ծրագրուեցան, դրամատուները բարեկարգուեցան, պարտքերու եւ տոկոսներու բեռը թեթեւցաւ, 300,000 երիտասարդներու գործ ճարուեցաւ եւն.: Այժմ ունինք նոր առաջադրութիւններ, երկիրը առաջնորդելու համար դէպի բարգաւաճում. Երկիրը կը տառապի երկու մեծ չարիքներէ,—գործազրկութիւն եւ հողագործական բերքերու գիներու անկում: Հողագործական օրէնքը պիտի կրճատէ արտադրութիւնը, աւելցնելով հողագործներու գնողական կարողութիւնը. Անկէ պիտի օգտուի նաեւ ճարտարարուեստութիւնը: Ճարտարարուեստական օրէնքն ալ մեծ բարեփոխումներ յառաջ պիտի բերէ: Աշխատանքի ժամերու կրճատման եւ աշխատավարձքի յաւելման շնորհիւ բանուորները պիտի կրնան գնումներ կատարել իրենց աշխատանքին արդիւնքով: Ասոր համար, հարկ է որ բոլոր մեծ ճարտարարուեստութեանց, ինչպէս փոքր խանութներու, մեծ քաղաքներու թէ գիւղերու մէջ քաղաքացիները հասկնան ինքնակամ կարգապահութեան մը անհրաժեշտութիւնը: Նախագահը կ'եզրակացնէ.

— «Մինչդեռ առաջ հատ ու կտոր գործատէրերու փոքր խմբակ մը անօթի չմնալու գին մը վճարելով երկարատեւ աշխատանքի համար, կը սոփոփէր ուրիշները կա՛մ իրեն հետեւիլ եւ կամ խանութ փակել, կացութիւնը վեր ի վայր շրջուած է այժմ: Կա՛մ պէտք է գործադրել մրցակցութեան օրէնքը, եւ կամ անհետանալ: Գործակցութեան այս պարզ գաղափարն է հիմքը ազգային վերակազմութեան ծրագրին: Ես չեմ կրնար երաշխաւորել ազգային ծրագրին յաջողութիւնը, բայց երկիրը եւ ժողովուրդը կրնան երաշխաւորել: Ես չեմ հաւատար տնտեսական դարմաններու, բայց կը հաւատամ թէ կարելի է հզօր ազդեցութիւն մը գործել տնտեսական ուժերուն վրայ: Ես չեմ սիրեր արհեստով տնտեսագէտները որոնք չեն ուզեր ձգել որ իրերը հետեւին իրենց ընթացքին, որովհետեւ անոնք ամէն հինգ-տասը տարին անգամ մը փոխած են իրենց տեսութիւնները՝ տնտեսական օրէնքներու մասին. բայց ես կը հաւատամ ամերիկեան ժողովուրդի հաւաքական գործունէութեան ուժին: Կը հրաւիրեմ բոլոր գործատէրերը՝ անձամբ ինծի հեռագրել իրենց հաւանութիւնը: Կ'ուզեմ ամէն քաղաքի իւրաքանչիւր նամակատան մէջ կախել տալ պատուոյ ցանկը բոլոր անոնց որ կը միանան ինծի:

Այս առթիւ, Նախագահը կը խորհի հաստատել նաեւ շքանշան մը բոլոր անոնց համար որ կը դիւրացնեն իր ծրագրին գործադրութիւնը:

— Ես կ'ուզեմ գործադրկութեան դէմ կազմակերպուած այս մեծ յարձակողականին առթիւ կոչում ընել միայն հանրային կարծիքին եւ գործակցութեան ոգիին, բայց երթալով մինչեւ ծայրագոյն աստիճանը: Կը յուսամ թէ հարկ չպիտի ըլլայ օրինական պատիժներ տնօրինել եսասիրական շահերու դէմ:

Հաւանութեան հեռագիրներ կը տեղան

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՊԱԼԱՏԸ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ, նախագահին ճառէն անմիջապէս յետոյ, հեռագիրներու տեղատարափ մը սկսաւ դէպի նախագահական պալատը:

Այս հեռագիրներով, հարիւր հազարաւոր գործատէրեր հաւանութիւն կը յայտնեն գործակցելու նախագահին:

Ինչպէս յայտնի է, Պ. Ռուզվէլթի ծրագիրը — «աշխատանքի պայմանագիրը» — կը տրամադրէ շաբաթական աշխատանքը իջեցնել առաւելագոյն 35—40 ժամու, իսկ աշխատավարձքը՝ 12—15 տոլարի:

Այս պայքարին մէջ, Նախագահին աջ բազուկն է Զօր. Ճոնսըն, որ ամէն միջոցի կը դիմէ շարժումը տարածելու համար: Զօրավարը կոչով կը հրաւիրէ ժողովուրդը պոյքոթ հռչակել այն հաստատութեանց դէմ որ կ'ընդդիմանան աշխատավարձքի յաւելման: Նախագահն ալ համաձայն է խստութեան դիմելու, երբ սպառին բարոյական ճնշման բոլոր միջոցները:

Բայց եւ այնպէս, բազմաթիւ գործարանատէրեր կը մերժեն տեղի տալ: Բողոքներ կը տեղան մասնաւորապէս Տիթրոյթէն եւ Սան Ֆրանչիսկոյէն:

ՇՈՒՆԻԴ ԱՆՈՒՆԸ Ի՞ՆՉ Է...

Ինսպրուքի մէջ (Աւստրիա) փաստաբան մը մէկ ամիս բանտարկութեան եւ հազար շիլին տուգանքի դատապարտուեցաւ, իր շունին անունը «Տոլֆիւս» դրած ըլլալով: (Վարչապետին անունն է):

Նորէն արտակարգ խստութիւններ Գերմանիոյ մէջ

... ԲԱՑ Ց ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԵՑ ՄԻԱՅՆ 40 ՎԱՅՐԿԵԱՆ

Երեքշաբթի օր, գերմանական ոստիկանութիւնը ընդհանուր քննութեան մը ենթարկեց բոլոր կառախումբերը եւ ինքնաշարժները, մէկ խօսքով՝ ամբողջ երթեւեկը, երկրին մէկ ծայրէն միւսը: Գործողութիւնը կը վարէր գաղտնի ոստիկանութիւնը, որուն կ'աջակցէին կանոնաւոր ոստիկանութիւնը, մարտական խումբերը, երկաթուղիներու ոստիկանութիւնը եւ ուրիշ օժանդակ ուժեր: Բայց միայն քառասուն վայրկեան տեւեց ամբողջ գործողութիւնը: Ժամը 12.40ին, բոլոր ճամբորդները տեսակ մը մաքսային քննութեան ենթարկուեցան ամբողջ երկրին մէջ: Պաշտօնական բացատրութեամբ, գործողութեան նպատակն էր բռնել համայնավար սուրհանդակները, որոնք կը շարունակեն պատրել եւ գործել երկրին մէջ, գաղտնի հրատարակութիւններ ցրուելով եւ խումբեր կազմելով: Բոլոր թերթերը մասնաւորապէս կը ծանրանան այս գործողութեան վրայ, զայն հռչակելով աննախընթաց՝ ոստիկանական պատմութեան մէջ: Միեւնոյն ատեն կը փառաբանեն զայն իբրեւ հրաշալիք մը կազմակերպութեան եւ կանոնաւորութեան:

Գործողութեան հետեւանքով, կատարուեցան շարք մը ձերբակալութիւններ եւ բռնուեցան արգիլուած հրատարակութիւններ:

⁂ Զրոյցի մը համաձայն, կառավարութիւնը անորոշ ժամանակով պիտի յետաձգէ պարտաւորիչ աշխատանքի ծրագրին գործադրութիւնը:

Համաձայն պաշտօնական տեղեկութեանց, կառավարութիւնը նախապէս առաջադրած էր յառաջիկայ հոկտեմբերէն իսկ ձեռնարկել այս ծրագրին գործադրութեան: 1934 յունուարին 350,000 գործազուրկ երիտասարդներ պիտի արձանագրուէին եւ կը կարծուէր թէ 1934 ապրիլ 1ին 700,000 երիտասարդներ զբաղում գտած պիտի ըլլան:

Առ այժմ վերապահութեամբ կ'արձանագրենք յետաձգման լուրը:

⁂ Հինգերորդ հրաման մը հրատարակուեցաւ յուլիս 25ին, դրամի առաքման մասին: Համաձայն այս նոր հրամանին, արգիլուած է արտասահման դրամ ղրկել առանց ապահովագրելու եւ դրոշմելու մաքսատուներու մէջ: Ցետայ, անոնք որ Գերմանիայէն մեկնած են 1931 օգոստ. 3էն յետոյ, այլեւս չպիտի կրնան Գերմանիայէն ստանալ նախապէս արտօնուած ամսական 200 մարք (1200 ֆրանք), առանց մասնաւոր արտօնութեան:

Անկախութեան պայքարը կը վերսկսի

Հնդկական ազգային խորհուրդին նախագահը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ պիտի վերսկսի անհատական անհնազանդութեան պայքարը: Այս առթիւ դիկտատոր մը նշանակուած է իբրեւ յաջորդ, եթէ նախագահը ձերբակալուի: Կանտիի ծրագիրները գաղտնի կը պահուին, որպէսզի մարդարէն չձերբակալուի, պայքարին բացումէն առաջ:

Պայքարին վերաբացման մասնաւոր արժէք տալու համար, առաջին օրը հանդիսաւորապէս կրակի պիտի տրուի մեծաքանակ բրիտանական կերպաս:

Իտալական 24 օդանաւերը կը վերադառնան

ԵՐԿՈՒ ԹԵԹԵՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐ

Իտալական 24 օդանաւերը Նիւ Եորքէն ճամբայ ելան երեքշաբթի առտու ժամը 9ին (Փարիզի ժամով՝ 2), դէպի Շէտիաք (Նոր Պրունզվիք): Հեռաւորութիւնն է՝ 1200 քիլոմեթր: Անկէ պիտի անցնին Նիւֆաունտլէնտ (900 քիլոմեթր):

Մեկնումը տեղի ունեցաւ խանդավառ ցոյցերու մէջ: Ճամբան, օդանաւերէն երկուքը ստիպուեցան վար իջնել, թեթեւ խանգարումներու հետեւանքով: Բարեբախտաբար որ եւ է արկած չպատահեցաւ, եւ երկու օդանաւերը կրցան հասնիլ կարաւանին: Երբ օդանաւերը կը թռէին Մ. Նահանգներու եւ Քանատայի սահմանին վերեւ, Զօր. Պալպօ շնորհակալութեան հեռագիրներ ուղղեց նախագահ Ռուզվէլթի եւ Նիւ Եորքի քաղաքապետին:

Շէտիաքի մէջ, որ արդէն կայան եղած էր նախապէս, առաջին անգամ վար իջաւ Զօր. Պալպոյի օդանաւը, ինչպէս միշտ.

Երկրորդ կայանը հասնելէ յետոյ է որ պիտի որոշուի վերադարձի վերջնական ուղեգիծը:

⁂ Բժիշկները բացարձակ հանգիստ պատուիրեցին Տէր եւ Տիկին Մոլիսընի, որոնք վիրաւորուած էին Նիւ Եորքի մօտ, երբ օդանաւը վար կ'իջնէր ակամայ: Ջախջախուած օդանաւին բեկորները Անգլիա պիտի փոխադրուին: Առ այժմ յետաձգուած է դէպի Պաղտատ թռիչքը:

Ամլացման օրէնք՝ ցեղը ազնուացնելու համար

Գերմանական կառավարութիւնը երէկ հրատարակութեան տուաւ օրէնք մը, որ պարտաւորիչ կը դարձնէ ամլացումը (սթերիլիզասիոն) ախտաւոր այրերուն եւ կիներուն:

Համաձայն մշակուած օրէնքին, զաւակ չպիտի կրնան ունենալ յիմարները, ալքոլամոլները, ժառանգական հիւանդները, կոյրերը եւն., որոնց զաւակները բեռ կ'ըլլան պետութեան: Ամլացումը կրնայ պահանջուիլ ինքնաբերաբար, կամ խնամակալի մը եւ բժիշկի մը միջոցաւ: Որոշումը պիտի տրուի բժշկական ատեանի մը կողմէ, որ պիտի կցուի ամէն նախադատ ատեանի եւ որ պիտի վճռէ թէ ամլացումը նպատակայարմար է թէ ոչ: Այն այրը կամ կինը որ ամլացման կը դատապարտուի, կրնայ վերաքննութեան դիմել: Անգործ բանուոր մը, որուն կինը մասնաւորապէս բեղնաւոր է, չպիտի կրնայ ո՛ր եւ է պարագայի մէջ պաշտօնական ամլացում ստանալ ոչ իրեն, ոչ ալ կնոջը համար:

Օրէնքը արմատական ներքինացում կը տրամադրէ կարգ մը ոճրագործներու համար:

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՆԱՒԱՊԵՏ ՄԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ մաքսանենգութեան գործերու յատուկ դատարանը առջի օր 15 ամիս եւ 22 օր բանտարկութեան դատապարտեց անգլիական բեռնանաւի մը նաւապետը, Րէյ, որ ամբաստանուած է թէ սիկառէթ եւ ոգելից ըմպելի փախցուցած է մաքսէն եւ փորձած է կաշառել մաքսատան պաշտօնեաները: Նաւապետը դատապարտուեցաւ նաեւ 100 ոսկի տուգանքի եւ 370 ոսկի տուրքի վճարման:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ՝ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Առջի օր, Ֆրանսայի շրջանը կատարող օդանաւերէն մէկը վար ինկաւ Պիարիցի մօտ եւ կրակ առաւ: Օդանաւորդը, Լանկլուա, եւ միւս ուղեւորը ածխացան, իսկ օդանաւը բոլորովին փճացաւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՀԱՑԻ ՊԱՅՔԱՐԸ ՊԱՅՔԱՐ Է ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ՀԱՄԱՐ»
ԿԱՄ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՂՈՊՈՒՏ

Խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է այս տարի ամէն գնով գիւղէն կորզել իր կողմէ սահմանուած հացի քանակը: Այդ ուղղութեամբ արդէն որոշ կարուկ միջոցներու դիմած էր եւ առաջին հերթին, հրատարակած է շարք մը դրակոնեան օրէնքներ:

Դեռ գարնանացանի ընթացքին կառավարութիւնը գիւղացիներուն ազդարարեց, թէ այս տարի հացամթերումը պիտի կատարուի ոչ թէ համաձայն ստացուած բերքի, այլ նկատի առնելով ցանքերու որոշուած ծրագիրը: Այնպէս որ, գիւղացին ցանէ թէ ոչ, պարտաւոր է պետութեան յանձնել նախօրօք սահմանուած ցորենի քանակը:

Եւ որպէսզի այս սպառնալիքը լոկ խօսք չմնայ, Մոլոտովի եւ Ստալինի ստորագրութեամբ, յունիս 22ին, հրատարակուեցաւ օրէնք մը որով կը հրահանգուէր տեղական իշխանութիւններուն հացամթերումը կատարել ոչ թէ նախորդ տարիներուն ձեւով,— գիւղացիներու հետ կնքուած պայմանագիրներով, այլ հացահատիկը պէտք է յանձնուի «այն հաստատուն, անառարկելի օրէնքի հիման վրայ, որի կատարումը պարտադիր է բոլոր կոլտնտեսութիւնների եւ մենատնտեսների համար»: Պետութեան կողմէ սահմանուած յանձնելի հացի քանակը փոփոխութեան չի կրնար ենթարկուիլ եւ բերքը ստացած ատեն, գիւղացին պարտաւոր է հայթայթել պետութեան բաժինը, եւ ապա հոգալ իր կարիքները: Միաժամանակ կը հրահանգուէր յունիս 25էն սկսեալ Անդրկովկասում դադրեցնել հացահատիկի հաւաքական եւ անհատական առեւտուրը եւ պետական հիմնարկներու կողմէ հացահատիկի գնումը: Հացամթերման գործին անյաջողութեան պարագային, պատասխանատու պիտի նկատուին կուսակցական մարմինները՝ կեդրոնական կոմիտէէն մինչեւ գիւղական յիւղին բջիջները:

Այդ օրէնքին զուգընթաց, յունիս 23ի կառավարական հրամանով, Խ. Միութեան մէջ կը հիմնուի ընդհանուր դատախազութիւն մը, որուն ենթակայ են առանձին հանրապետութիւններու դատական ու վարչական բոլոր մարմինները եւ որու վրայ պարտականութիւն կը դրուի պաշտպանել «հանրային սեփականութիւնը հակընկերային տարրերու ոտնձգութեանց դէմ»:

Խորհրդային վարիչները շատ լաւ գիտեն, որ անկարելի է սովահար ժողովուրդը որ եւ է պատիժով ետ կեցնել ուտելու պահանջէն: Մոսկուայի մէջ նստած դիկտատորները կ'ըմբռնեն թէ ժողովուրդը հացը պիտի գողնայ, որովհետեւ երկու պարագաներուն ալ (անօթի մնալ կամ դատի քաշուիլ) մահն է որ կը սպասէ իրեն: Ուրեմն ինչո՞ւ կուշտ փորով չմեռնիլ...

Ատոր առաջքն առնելու համար, Միութենական հողային գործավարութիւնը յունիս 21ի որոշումով կը հրահանգէ կալի ժամանակ բերքի ուժեղ պահպանութիւն կազմակերպել: Հունձքէն 15 օր առաջ, արտերը գիշեր ցերեկ հսկողութեան տակ պիտի առնուին, պահապաններու կողմէ, որպէսզի գիւղացին ցորեն չգողնայ: Այդպիսի հսկողութիւն պիտի կատարուի նաեւ կալերու մէջ ցորենը կամնելու ժամանակ: Բացի այդ, յատուկ պաշտօնեաներ հաշուառման պիտի ենթարկեն հնձուած հացահատիկի խուրձերու եւ դէզերու քանակը, պիտի ստուգուի այդ թիւերը կալ հասնելէ վերջ, ամէն օր կամնելու մասին տեղեկութիւններ պիտի հաղորդուին կեդրոն, պիտի կշռուի կամնուած ցորենը եւ պահեստները պիտի փոխադրուին հսկողութեան տակ: Եւ սահմանուած քանակը պետութեան յանձնելէ վերջ է, որ գիւղացին կամ կոլխոզը իրաւունք կ'ունենայ «ուտել» դառնալու մնացած ցորենէն: Ուրիշ խօսքով, վերահաստատում աւատական կարգերու.

Այս երեք օրէնքները կը հաստատեն, որ խորհրդային աշխարհին մէջ կազմակերպուած պետականկողոպուտ տեղի կ'ունենայ: «Պայքարը հացի համար — պայքար է սոցիալիզմի համար» նշանաբանը համապատասխան թալանի, ժողովուրդի ճորտացման եւ տարրական իրաւունքներու ոտնահարման քաղաքականութիւն մըն է: Սակայն, ինչո՞վ բացատրել խորհրդային իշխանութեան այս վայրագ ընթացքը:

Պատճառը մէկ է,— ժողովուրդը կը դիմադրէ, այլապէս չի կրնար դիմանալ այն զրկանքներուն ու հալածանքներուն, որոնց ենթակայ է չարաբաստիկ հնգամեայ ծրագրի կիրառման օրէն ի վեր: Անցեալ տարուան հացամթերումի գործի վիժումը կ'ապացուցանէ որ պայքարը իշխանութեան եւ ժողովուրդի միջեւ կատաղի է եւ օրհասական: Իշխանութիւնը կը դիմէ խիստ օրէնքներու, որովհետեւ, հակառակ ձեռք առնուած բոլոր միջոցներուն, այս տարուան մթերումներու նախանշանները շատ ալ մխիթարական չեն:

«Խ. Հ.»ի յունիս 26ի խմբագրականին մէջ կը գանգատի, թէ «գարնանային ցանքի մշակութեան գործը Հայաստանում դեռ մնում է խայտառակ վիճակում»: Պարզ է, որ սպասուած բերքը չպիտի ստացուի եւ մթերումներու ծրագիրը անյաջողութեան դատապարտուած է:

Կաթնամթերման տարեկան ծրագրի կատարումը նոյնպէս «խայտառակ» վիճակի մէջ կը գտնուի: Հայաստանի անասնաբուծական շրջանները (Ալլահվերդի, Աղբաբա, Շամշադին, Բասարգեչար եւ Նոր Բայազետ) ծրագիրը կատարած են 17-23 տոկոսով: Իւղը լաւ չի պահուիր եւ կը փճանայ, լաբորատորիաների չգոյութեան պատճառով իւղը չի հալիր եւն.:

Երբեք չեն կատարուիր նաեւ բուրդի ու բանջարեղէնի մթերումները: Երբեմն կատարուած է միայն մսի մթերումը: Ատոր պատճառն այն է, որ ամէնէն դիւրին գործն է անասունը բակէն քշել եւ տանիլ սպանդանոց: Հետաքրքրական է, որ, հակառակ մսի ծրագրի լրիւ կատարման, 17,681 տնտեսութիւն իրենց պարտականութիւնը բնաւ չեն կատարած: Չի նշանակեր թէ կուսակցականներն ու պաշտօնեաները իրենց անասունները պահած են եւ կրկնակ են առած՝ անպաշտպան գիւղացիներէն ... Գէշ է կազմակերպուած խոտհունձը: Հնձող, կալսիչ եւ քամհար մեքենաներու կիանքն աւելի անդործածելի է: Միայն «Աղբաբան այժմ 110ից աւելի հնձող մեքենայ ունի, որոնք ընկած են հաշմանդամ վիճակում»:

Երբ մթերումներու միւս ճիւղերուն մէջ կացութիւնը այսքան տխուր է, պիտի յաջողի՞ն հացամթերումները մարզին մէջ: Իրենք ալ շատ լաւ գիտեն, որ չպիտի յաջողին, ատոր համար ալ ընտրած են հարքի, ուրի եւ կողոպուտի քաղաքականութիւնը:

Թալանի այս քաղաքականութիւն ընդդիմութեան կը հանդիպի ոչ միայն ժողովուրդի, այլ եւ շրջանային մարմիններու կողմէ: Այս մասին վերին աստիճանի կարեւոր յայտնութիւններ կ'ընէր Հայաստանի կոմկուսի նոր քարտուղար Միրզաբէգեանը: Իր ճառին մէջ կը կարդանք հետեւեալ խոստովանութիւնները

«Ես Հայաստանում նոր աշխատող եմ: Ծրագրային առաջադրանքների թւերի վերաբերող հարցերն անվերջ վիճաբանութիւնների առարկայ են: Կենտկոմն ու ժողկոմխորհը բազմիցս մատնացոյց են արել շրջաններին, որ նրանք դադարեն թւերի մասին վիճելուց, որ այդ վէճերը միանգամայն աւելորդ են: Պէտք է միանգամ ընդ միշտ ասել, որ թիւերը ոչ ոք չի վերանայի եւ պէտք է վերջնականապէս մի կողմ գցել ծրագրերի անիրագործելի լինելու վերաբերեալ խօսակցութիւնները:

«Շրջաններն անտեսել են կեդր. կոմ.ի ցուցումները: Կենտկոմի հեռագրերը չեն կարդում եւ շաբաթներով պահում են մահուդի տակ:

«Կան մարդիկ, որոնք մտածում են, թէ նախ պէտք է լրիւ բաւարարել կոլտնտեսականներին եւ ապա երկրորդ հերթին կատարել պետութեան առաջադրանքները» : («Խ. Հ.» թիւ 146):

Ի հարկէ, կեդրոնին մէջ նստած մարդիկ միայն ուսուցիկ ծրագրեր կազմել գիտեն, առանց հաշուի առնելու շրջաններու պայմանները եւ ծրագիրներու գործնականութիւնը: Շրջաններու գործնական տեսութիւնները եւ ընդդիմադիր տրամադրութիւնները որեւէ արժէք չեն ներկայացներ, որովհետեւ Երեւանի մէջ նստածներու համար միայն մէկ օրէնք գոյութիւն ունի՝ «հանճարեղ» Ստալինի հրամանը եւ մտրակը:

Այժմ անցնինք վիճակագրական թիւերուն:

(Վերջը յաջորդով)

ԱՇՈՏ — ԱՐՇՐՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

"ԳԵՐՄԱՆ ՀԵԹԱՆՈՍՆԵՐ,,

Ասկից առաջ առիթ ներկայացաւ ինծի՝ մօտէն ծանօթանալու Գերմանիոյ մէջ վերջերս ծայր տուած նոր աշխարհայեացքի մը, որ կրնայ դիւրաւ մեծ համեմատութիւններ առնել ժամանակի ընթացքին: Ան եւս տեսակ մը օղակն է հիթլերական կամ ազգային ընկերվարական շարժման, թէեւ հիմակուհիմա սահմանափակ շրջանի մը մէջ միայն: Պաշտօնապէս, այդ հոսանքը ինքզինքը «հիւսիսային – կրօնական շարժում» կ'անուանէ, իսկ իր առաջնորդներէն եւ քարոզիչներէն ոմանք՝ պարզապէս «Գերման հեթանոսներ» շարժում կ'օրակեն զայն.

Յայտնի է որ հիթլերական գաղափարախօսութեան բուն եւ հիմը ցեղապաշտութիւնն է: Սկզբնապէս, հիթլերականները իրենք զիրենք այդպէս ալ կ'անուանէին — ցեղապաշտներ: Այսինքն, անոնք գերման ցեղը կ'ընդունին ոչ միայն իրենց ազգութեան վէմը, այլ եւ աղբիւրը ճշմարիտ մշակոյթի ու բարձր աշխարհահայեացքի, որ գերիվերոյ է միւսներէն, զոր եւ անխառն պահելը իրենց հիմնական առաջադրութիւններէն մէկը կը սեպեն: «Գերման ցեղ» ալ ըսելով՝ միայն բուն գերմանացիները չեն հասկնար, այլ հիւսիսայինները — Շուէտացիներ, Նորվէկիացիներ, Տանիմարքցիներ եւ մանաւանդ Իսլանտացիներ, եւն.: Այդ է պատճառը որ, այս կուսակցութեան մէջ փոխանակ «գերման ցեղ» ըսելու՝ «հիւսիսային ցեղ» կ'ըսեն, իսկ անոր անդամները՝ հիւսիսականք (նորտիք): Գերման ցեղապաշտները կ'ընդունին նաեւ, որ Սքանտինաւեան ազգերը իբրեւ այդպիսին, հիւսիսական ցեղ, աւելի անխառն մնացած են քան իրենք: Յայտնի է արդէն, որ մանաւանդ հարաւային Գերմանացիները ցեղօրէն զտարիւն տարր մը չեն, այլ մեծ չափերով խառնուրդ ցեղ մը՝ հիւսիսականներէ, Ալպեաններէ միախառնուած: Այդ պատճառ մը չեն նըկատեր սակայն, բուն գերման կամ հիւսիսական ցեղին գերազանցութեան համոզումը ամրապնդել իրենց շարքերուն մէջ եւ միեւնոյն ատեն ծրագրային հարց դարձնել՝ տակաւ զտել, բոլորովին մաքրել գերման ազգը՝ օտարացեղ տարրերէ: Մինչեւ իսկ օրէնսդրական եւ այլ ճանապարհներով կը հետապնդեն իրենց այդ հիմնական ծրագրին իրագործումը:

Այս հարցը սակայն չի կազմեր ներկայ յօդուածին բուն նիւթը: Զայն անցողակի յիշեցի այն պատճառով միայն, որ պարզեմ թէ «Գերման հեթանոսներու» շարժումն ալ մէկ մասնիկը կը կազմէ գերման ցեղապաշտութեան ընդհանուր աշխարհահայեացքին: Համաձայն ատոր՝ Քրիստոնէութիւնը օտարամուտ կրօն մըն է, արդիւնք՝ հրէական հայեցողութեան եւ մշակոյթի: Հետեւաբար, կ'ըսեն, ան հարազատ եւ բնական չի կրնար ըլլալ Գերմաններուն համար, ընդհակառակն կ'աղարտէ վերջիններուս ցեղային նկարագիրը, կ'աղճատէ գերման հոգին եւ միտքը: Եզրակացութիւնը պարզ է — այսօրուան՝ ցեղապաշտ Գերմանիան հրաժարելու է այլեւս քրիստոնէական կրօնէն

Շարժման բացասող կողմն է այս ի հարկէ, բայց՝ գլխաւորը եւ, եթէ կ'ուզէք, միակը: Վասնզի, կարելի չէ լուրջի առնել քարոզութեան դրական առաջադրութիւնը, վերադարձ դէպ ի հին Գերմաններու հայրենի կրօնը, անոնց պաշտած Օտինը, Տոնէրը եւ ուրիշ մեծ ու փոքր աստուածները:

Անոնք ցեղային ոգեւորութեան, բանաստեղծական յղացումներու առիթ կրնան ըլլալ, բայց ոչ աւելին: Այս կամ գերման բանաստեղծն ալ կրնայ, հասկնալի է այդ, ներշնչուիլ հին, հայրենի պաշտամունքներէ եւ հեթանոս երգեր գրել մեր ողբացեալ Վարուժանին նման: Մենք ալ կ'ուզէինք մեր նախատրդեան խաղերը եւ տօները վերակենդանացնել, բայց ո՞վ լըրջօրէն կը մտածէր՝ նոր մեհեաններ կանգնել Արամազդի, Անահիտի եւ կամ Աստղկան մը: Նոյնն է, իր հիմքով, գերման հեթանոսներու շարժման պարագան: Թէեւ «կրօնական»— հիւսիսականաց կ'անուանեն զայն, բայց՝ էականին մէջ ան ժխտումն է քրիստոնէութեան, բայց եւ ոչ հաստատումը որ եւ է կրօնի:

Այս շարժումն էր ահա, որ անկից առաջ Պերլինի համալսարանի սրահին մէջ հրաւիրուած վիճաբանական կրկնակ ժողովներու նիւթը կազմեց: Նախաձեռնութիւնը կը պատկանէր գերման — բողոքական եկեղեցւոյն ներքին առաքելութեան կեդրոնական վարչութեանը: Հրաւիրուած էին, մէկ կողմէ, գերման ցեղապաշտութեան հեղինակաւոր ներկայացուցիչ փրոֆ. Հերման Վիրթ, այլեւ քանի մը երիտասարդ «Գերման հեթանոսներ», իսկ միւս կողմէ՝ Պերլինի համալսարանին աստուածաբանութեան նշանաւոր փրոֆէսոր Լէյման (Հառնաքի յաջորդը) եւ ուրիշներ — հոգեւորական եւ աշխարհական ծանօթ դէմքեր: Բուն դասախօս հրաւիրուած էր չէզոք մասնագէտ մը գերման հնախօսութեան եւ հին կրօնքին: Միւսները պիտի մասնակցէին իբրեւ ջատագովներ՝ կամ հեթանոսական եւ կամ քրիստոնէական ուղղութեան:

Այդպէս ալ եղաւ: «Գերման հեթանոսներ»ը սկիզբը յարձակողական դիրքեր գրաւեցին, իսկ քրիստոնէութեան ջատագովները՝ պաշտպանողական: Վերջիններս կ'ըսէին նաեւ, թէ քրիստոնէութիւնը հրէական կերպարանքի տակ չէ որ կցած է Գերմանիա, այլ՝ յունական քաղաքի մէջէն անցնելէ, զտուելէ յետոյ միայն: Ան յարմարցուած է յետոյ գերման երկրի եւ ժողովուրդի ներքին պայմաններուն, կարծ՝ ազգայնացուած է: Ատոր դէմ ալ միւսները կ'ընէին իրենց առարկութիւնները, վերը առաջ բերած հիմունքներով: Եղան եւ բողոքներ, թէ մերժել, բոլորովին հրաժարիլ պէտք է Հին Կտակարանէն միայն, իբրեւ զուտ հրէական մտքի արտադրութենէ մը, պահելով սակայն Նոր Կտակարանը, որ հրէական ծագում չունի, այլ յունական, որպէս թէ:

Առանց աղմուկի չանցաւ ժողովը: Վերջէն, Ֆոն Լէէրս, ծանօթ հիթլերական մը, ինքն ալ «հեթանոս»... զգաստութեան հրաւիրեց կողմերը, իբրեւ քաղաքական գործիչ. Ակներեւ է նաեւ, որ յետոյ վերէն ալ զգաստացուցիչ խօսք մը ուղղուած է որու որ պէտք է: Վասնզի կրօնական գետնի վրայ ցարդ դրուած այդ շարժումը այլապէս դիւրաւ կրնար պառակտիչ ազդակ մը հանդիսանալ տիրող — այժմ միակ — կուսակցութեան բուն իսկ շարքերուն մէջ: Այնուհետեւ, շատ բան չէ լսուիր այլ եւս «Գերման հեթանոսներու» շարժման մասին:

Միւս կողմէ սակայն, հին եւ ականաւոր քաղաքական գործիչ եւ հիթլերական կուսակցութեան նշանաւոր դէմք մը, որպիսին է կոմս Ռեւենթլով, վերջերս նոյն հարցերուն առթիւ հրապարակ եկաւ իր սեփական օրկանին մէջ, ստորագրելով խմբագրական մը՝ «Իրաւահաւասարութիւն՝ գերման ոչ – քրիստոնեաներուն համար» խորագրի տակ:

Ան նախ հեգնանքի նիւթ կը դարձնէ Գերմանիոյ բողոքական եկեղեցին ներսը տեղի ունեցող անվերջ զդուլթութեանները եւ կը պահանջէ՝ առհասարակ կղերը հեռու պահել քաղաքական կեանքէն: Բան մը, բանիք անմիջապէս, որ Հիթլեր իրականացուց արդէն այս երկու օրս, ըլլայ բողոքական թէ կաթոլիկ կղերին վերաբերմամբ: Յետոյ, կը շարունակէ Ռեւենթլով, արդի եկեղեցին քարացած հիմնարկութիւն մըն է արդէն եւ անկարելի է զայն վերակենդանացնել: «Գերման ժողովուրդը՝ իբրեւ ամբողջութիւն կարելի չէ այլեւս քրիստոնեայ անուանել», կ'ըսէ Ռեւենթլով: Ու կը շարունակէ — «Միայն մարքսիստ շրջանակները չէ, զուտ ազգայնականներ եւս, միլիոններ, այսօր անուանապէս միայն անդամ են քրիստոնէական եկեղեցւոյ»: Անոնք թէեւ տարբեր ելակէտ ունին, բայց՝ ամէնն ալ կը մերժեն եկեղեցին: Ատոնց կարգին են նաեւ՝ «Գերման հեթանոսներ»,

Ծայրագոյն ժամը հասեր է, կը գրէ Ռեւենթլով, որ ճանչցուին (կառավարութեան կողմէ) բոլոր այդ համախմբումները եւ անոնց համահաւասար իրաւունքներ տրուին պետութ. մէջ՝ հանդէպ քրիստոնեաներուն»:

Ռ

ԳՆՉՈՒՆԵՐՆ ԱԼ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆԵԼ Կ'ՈՒԶԵՆ

Աշխարհի ամէն կողմը տարածուած 500,000 Գնչուներ, Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելով, փափաք յայտնած են անջատ պետութիւն մը հիմնելու եւ խնդրած են որ գնչուական այս անկախ պետութեան հաստատման համար Աւստրալիոյ Ովկիանոսի կղզիներէն մէկը իրենց տրուի:

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Ազգաժողովը յարմար կղզի կը փնտռէ, Գնչուները տեղաւորելու համար:

Թաւրիզի ազգ. դպրոցները

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԹԱՄԱՐԵԱՆ

ԹԱՒՐԻԶ, (Յառաջ) — Յունիս 4ին Լիլաւայի դպրոցի բակում տեղի ունեցաւ Հայկազեան – Թամարեան դպրոցի ամավերջի հանդէսը: Արտասանութիւններէն յետոյ տեղի ունեցան մարզանքներ, որոնք անցեալ տարուան համարների կրկնութիւններն էին որովհետեւ մարզանքի դասատու չունէին, որպէսզի պէսպիսութիւն մտցնէր: Լաւ կ'անեն Թաւրիզի ազգային դպրոցները, ինչպէս եւ հայ արեւելքի ու մարմնակրթական կազմակերպութեան Թաւրիզի կենտրոնական վարչութիւնը, որ միացեալ ուժերով մի յատուկ մարզիչ – դասատու պահեն:

Կրթական մաս.— Դժուարին պայմանների մէջ սկսաւ տարին: Օտար դպրոցների տարրական դասընթացքների փակումը պատճառ դարձաւ որ հայ աշակերտները դիմեն ազգային վարժարանները: Այս պարագան որքան որ ցանկալի էր եւ ուրախալի, նոյնքան դժուարութիւններ ստեղծեց ազգային դպրոցական վարչութիւնների համար, քանի որ նիւթական յարմարութիւնները պակասում էին: Սեպտեմբեր 20 – 21ին սկսաւ նոր աշակերտութեան հոսանքը դէպի Հայկազեան – Թամարեան դպրոցը եւ առաջին երկու օրը արձանագրուեցան մօտ 250 հոգի: Դեռ կային դրսում հերթի սպասող աւելի քան 200 հոգի: Խճողումից ելք գտնելու համար հարկ եղաւ սեպտեմբեր 19ին կանոնաւոր սկսուած դասերը դադարեցնել՝ 26ին վերսկսելու պայմանով: Պակասում էին նստարաններ, գրասեղաններ, սպասեակներ, պէտք էր նոր դասատուներ հրաւիրել

Քաղաքի օտար դպրոցներից գնուած գրասեղան – նստարանների ծախսերը գոցելու համար մի կոչով դիմում եղաւ Հայր. Միութիւններին, ուսուցչական հաստատութիւններին եւ առհասարակ սրտցաւ քաղաքացիներին՝ օգնութեան գալու դպրոցին: Ուրախալի է, որ անարձագանգ չմնաց այդ կոչը եւ դիմումների մեծ մասը դրական արդիւնք տուաւ: Դպրոցին նիւթական մեծ դժուարութիւններ չպատճառելու համար՝ նոր դասատուն մեծ մասը ընտրուած է թեմական դպրոցի վերջին երկու տարուան շրջանաւարտներից: Գլխաւոր դասերը կենտրոնացնելով հին, փորձառու ուսուցիչների մօտ, համեմատաբար երկրորդ կարգի առարկաները տրուած են նորաւարտներին:

Սեպտեմբեր 26ին, երբ կատարուեցաւ աշակերտների դասաբաշխական ցրումը, պարզուեց որ աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է 731, որից 376 տղաներ, իսկ 355 աղջիկներ: Այս աշակերտներից միայն 296ը անցեալ տարուան սաներն են, իսկ 435 հոգին նորեկ են: Այս 731 հոգին այսպէս էին դասաւորուած.

162 հոգի Ա. դասարան
155 » Բ. »
124 » Գ. »
129 » Դ. »
84 » Ե. »
60 » Զ. »

Ուրեմն 731 հոգին դասաւորուած էին 18 դասարաններում, որոնց 6ը հիմնական եւ 12 զուգընթացներ: Նըշանակելով օրական 2ական հերթական – վերակացուներ եւ 4 հոգի որպէս մշտական հսկիչներ, դասախարակների պաշտօնների բաշխումն ու կանոնաւորումը կատարելով՝ դպրոցական կեանքը արագօրէն իր հունի մէջ մըտաւ եւ սեպտեմբեր 26ին նոր դասացուցակով վերսկսան պարապմունքները ժամացոյցիկանոնաւորութեամբ, դրամտուսինքները սկսան ուսուցչական խմբի 25 անդամներով, որոնց 10ը ուսուցչուհի եւ 15 ուսուցիչ.

Աշակերտութեան 452 հոգին Թաւրիզցիներ են, 106 հոգին Ատրպատականի գաւառներից, 140 հոգի կովկասահայ եւ Թրքահայ ծնողների զաւակներ: 70 հոգի բարեկեցիկ ծնողների զաւակներ են (10%), 512 հոգի միջակ ապրող, այսպէս արհեստաւորների, խանութպանների եւ մանր առեւտրականների զաւակներ (74,5), 156 հոգի խոնարհ խաւերից (22%). 186 հոգի միջնակարգ կրթութիւն ստացած ծնողներ ունին (երբեմն քոյր կամ եղբայր), 462 հոգին տարրական կրթութիւն ստացած ընտանիքներից են, 700 ից միայն 52ը բոլորովին անգրագէտ ընտանիքներից են գալիս (մօտ 7,4 %ը): Ուսման օրերի թիւը եղել է 170, տարեկան 14350 դասով: Աշակերտական գրադարանը շարունակել է իր գոյութիւնը, որ խղճուկ է, քանի որ 360 անուն աշակերտական գրքերը ըրջանառութեան մէջ են եղել 273 հոգու միջեւ եւ իւրաքանչիւրը միջին թւով կարդացել է 16 կտոր. երեւակ-
այդ գրքերի վիճակը տարուան
Դպրոցում տաացուած է «Արփի-
կական ամսաթերթը, որ Ատ-
Հայ Կարմիր Խաչի նուէրն է
րովի վերցնում են «Հայրենի-
սագիրը: Բացակայութիւնն-
տարի շատացել են՝ առողջակ-
ւանդութիւնների եւ խառն-
րած պատճառով. միջին թիւ
կան բարձր է (49,7%): Իրենց
բանական կարգերը փոխում
հոգի (76,3%), մնում են 77
(21,8%), վերաքննելի են
(2%): Տղաներից փոխադրւա-
հոգի (76,3%), մնում են
(21,4%), աղջիկներից փոխ-
են 259 հոգի (76%), մնում են
գի (22%): Աւարտական
դասարաններում, որ կային
— 26 տղայ եւ 33 աղջիկ,
դասընթացն աւարտում են
վերաքննելի են 6 հոգի (4
2 տղայ), մնում են 14 հոգի
ղայ եւ 4 աղջիկ): Վերջին
դասարանի վերաբացումից
որ կատարուել է 1925 26
րուց սկսած, Հայկազեան -
եան դպրոցը տալիս է Ը.
ւարտների խումբը, որով 218
նուս տարրական դասընթաց-
տողների թիւը վերջին 8
ընթացքում.

Տնտեսական մաս.— Զ
հոգաբարձութիւնը ներկայաց-
Թ. յուլիս 1ից մինչեւ 1933
10ը իր տպագիր հաշիւը,
րում դպրոցի չորս տարուայ
քում ընդհանուր մուտք է
231,282 ր. 40 դ. եւ ընդհան-
242. 852 ր. 40 դ., որով
տա 11 յունիս 1933 թիւ 1550
(դրամ), որի դիմաց դրամա-
կանխիկ գտնւում է 107 ր. 70

Իր ժամանակաշրջանը
գաբարձութեան գործունէ-
բաւարար պէտք է համարել
նա բաց է թողնում յետագա-
բարձական կազմին, սակայն
է մոռանալ, որ նա նախորդ
ձութիւնից ստացել է 3600
ապա իր օրով վերաշինութեան
է արել երկրաշարժից յետոյ
տպաւիճներից ստացել է 700
մերիկայում Գ. Զիրայի
թիւնեանի միջոցով հանգանակ-
տալար, իսկ Փարիզում 630
Տիկին Աննիկ Սարաճեանի
որին օժանդակել է Համբու-
փան Մելիք – Ասլանեանը
դպրոցի հետ միացեալ ձեռն-
մուտք ունեցել է 13000
նորիներից, ներկայացումներ-
հանգանակած գումարներ 3000
շարժական կայք է թողնում 400
ռանի, ուսուցիչների ռոճիկները
ւելում է կատարուել երկու
հարկէ շատ ընչին չափով,
է Գոլուստ Կիրակոսեան
տունը, իսկ որ ամէնից գլխաւ-
730 աշակերտ – աշակերտուհի-
ցի կրթութիւն է տալիս:

ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ ՖԻԼԻՓՓԻ ՄԷ

ՖԻԼԻՓՓԷ, 19 յուլիս (Յառաջ)
բակի, կէս օրէ վերջ, Հ. Մ. Ը.
տեղւոյս մասնաճիւղը մարզ-
մը սարքած էր իր
տին մէջ: Շաբաթ գիշեր,
Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները
ցին ջահարշաւ հանդէսին ներ-
խուռն բազմութիւն մը: Բոլոր
զիկները, կայտերը, սկաուտ-
պարիկները ընդհանուր տողանց-
կատարեցին: Նուագախումբը
գեց «Մեր Հայրենիք»ը, որու
թացքին բոլոր մարզիկները
տուին հայկ. եռագոյնը որ
կանին հետ կը պարզուէր
կեդրոնը: Յետոյ տեղի ունեցան
քի, ցատկելու, գունդ
այլ մրցումներ ու գրօշարշաւ
ստէնտապէս լաւ տպաւորութիւն
պատ մարզանքները եւ Ֆութբոլ
Առաջինը՝ բոլորին մասնակցութեամբ
երփներանգ ու գեղատեսիլ էր,
տին կեդրոնը, սպիտակազգեստ
ռաջնորդուհիներ, կայտեր,
մարզիկներ մանկիկ ու
որոնք, իրենց ամէն մէկ շարժ-
գեղեցիկ համադրոյթ մը կը կազմէ
Կը շնորհաւորենք Գ. Նշան
եանը իր ձեռք ձգած այս յաջո-
թեանը համար: Ուշ ատեն կազմ-
ցան գեղեցիկ բուրգեր: Իսկ գի-
տեղի ունեցաւ «կրակի շուրջ»
ներկայ էին բազմաթիւ հայրենակ-
ներ՝ նոյնիսկ հեռաւոր թաղերէ

«ԽԱՆԱՍՈՐ»Ը ՄԵՐ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

— :-: —

ՎԻԼԻՔ – ԼԸՊԷԼ (Ցառաչ).— Փարիզի քթին տակ, գաւառական անուշ գիւղի մը կեանքին տարեցանք անցեալ կիրակի օր, շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հրայր, Թադմիկ եւ Տաւրոս ցուխեան Հրայր, խումբերու ընկերներուն, որոնք իրենց դաշտահանդէսին համար ցուրտի րենց դաշտահանդէսին համար ցուրտի պուրակով շրջապատուած վայր մը ընտրեր էին։

Ժխոր չէր նաեւ բնութիւնը եւ եօթ ժամ, որ ինծի պէս շատ մը հայ-վաստակներ, ի տես ցուրտի այդ ա-րձանակներու, կը խուրձերուն, քաղցր յուզումով մը իրենց գիւղերը փոխադրուեցան այդ օր։

Մ'ի. շատ մի տեսնէք, որովհետեւ հայրենիքէն այսպիսի վայրկեաններ։ Հայրենիքի բռնագրաւուած ժողովուրդին մէջ իր խորհրդանշած ժողովուրդին մէջ ազատագրական եռագոյնը, քիչ մը սփիւռ-ւած զգալու էր ինքզինքը, երբ գիտնալով ցուրտի դաշտերուն տեսքէն եւ ոտքէն մեղմօրէն կը ծածանէր, ֆրանսական եռագոյնի մը հետ ծառի մը ճիւղերուն թառած։

Ընկ. Ա. Ցակարեան երդչախումբին կողմէ երգուած «Մեր Հայրենիքին» եւ «Կարմիր տերեւներ» վերջ, օրուան նախագահ ընկ. Լ. Գեւորգեան բացառիկ հանդէսը համառօտակի բացատրեց, թէ ինչ նպատակով կազմակերպուած էր Խանասորի արշաւանքը։ «Ան միայն ջարդուած հայրենասէր Վանեցիներու արեան վրէժը առնելու սահմանուած չէր, այլ ցոյց տալու մեր կատաղի թշնամիին, թէ սպանել կարծած Հայը այլ եւս արթնցած է, եւ կարելի չէ առանց պատիժի խաղալ անոր կեանքին հետ։ Պէտք է միշտ վառ պահել Խանասորները յիշատակը, վառ պահելու համար ցեղին ոգին, մինչեւ որ հասնինք մեր նպատակին, մեր անկախ եւ միացեալ հայրենիքին»։

Ընկ. Օ. Կարապետեան շատ յաջող կերպով արտասանեց Ահարոնեանի «Թագն Հայ ժողովուրդի»։

Օրուան բանախօս ընկ. Ա. Ջամալեան մանրամասնօրէն պատմեց ինչ արշաւանքին գաղափարական կողմը։ Ըսաւ, թէ որքան անհրաժեշտ էր նման ձեռնարկ մը, երբ թշնամին ծրագրուած ձեւով, 95—96ի ջարդերը կը կազմակերպէր, եւ երբ ինքնապաշտպանութեան դիմող Վանի երիտասարդութիւնը, նենգաւորներու եւ դաւաճանութեամբ կ'ուզէր պատուաւոր կերպով դուրս ելլել երկրէն, Խարանիզարի եւ Բարթողիմէոս Առաքելի վանքին առջեւ դաժանօրէն կը կոտորուէր քիւրտ ցեղախումբերու կողմէ։ Այդ պարտութիւնը ծանր ճնշող արկած ժողովուրդի հոգեբանութեան վրայ, անգամ մըն ալ ընկճելով զայն, ահա այդ պահուն էր, որ հրապարակ եկան Հ. Յ. Դաշնակցութեան ռազմիկները եւ թշնամիին պատասխանեցին ակն ընդ ական, եւ այնքան յաջող կերպով, որ յաղթուած ցեղախումբը Դաշնակցութեան բարեկամութիւնը խնդրեց։ Մեծ ազդեցութիւն կատարած ձեւով յաղթանակ մը չէր այդ արշաւանքը, ոչ ալ զինուորական մեծ արդիւնք մը, բայց մեր պատմութեան մէջ անմոռանալի կերպով արձանագրուած պիտի մնայ, որովհետեւ Դաւիթ բէկէն վերջ, հայ ժողովուրդը չէր տեսած իր հողին վրայ եւ իր ծոցէն ելած կտրիճներու այդքան մեծ թիւ մը։ Դաշնակցութեան ֆէտայիները, հակառակ իրենց արդար սիրտերուն ցոյց տուին իրենց ասպետական ոգին, կիներու եւ պզտիկներու վրայ ձեռք չբարձրացնելով։

«Հազար հինգ տարիէ ի վեր կը տանինք Վարդանանցը, պարտութիւն մըն էր նաեւ այդ պատերազմը, բայց կան պարտութիւններ որոնք յաղթանակներ կ'արժեն, եւ Խանասորը պիտի մնայ Վարդանանցներու հետ, ցոյց տալու համար թէ այս ժողովուրդը գիտէ նաեւ կռուիլ տղամարդու պէս։

«Հա՛յ մայրեր, որ հոս կը գտնուիք, գուք է որ պիտի աւանդէք, այս գեղեցիկ բայց օտար հողի վրայ մեծցող նոր սերունդին Խանասորներու ոգին, արժանի ըլլալու համար այն մայրերուն որ նման կտրիճներ տուին այս ժողովուրդին, եւ դո՛ւք, սիրելի երիտասարդներ, պէտք է սորվիք ձեր հերոսներու պատմութիւնը, հպարտութեամբ կարենալ ըսելու համար, թէ «Ես հայ եմ» եւ օր մը անոնց ճամբէն, անոնց նպատակին քալելու համար»։

Բանախօսութենէն վերջ, եղան զանազան անակնկալներ ընկերներու կողմէ։

Զուրս կողմէն կը լսուէին հայրենաշունչ երգեր, եւ մութը կոխել սկսած էր արդէն, երբ բազմութիւնը դեռ չէր ուզեր բաժնուիլ դաշտէն։

Հրանդ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՄԵՌՆԻ ՊՈԼԻՍԸ

—·—

Ճիւմհուրիէթ դառնութեամբ կը գանգատի թէ մինչդեռ այս տարի բրոսաշրջիկներու նշանակին սկսելէն մինչեւ երկու չարաթ առաջ 120է աւելի շոգենաւեր հանդիպած են Յունաստան, Պիրէայի նաւահանգիստը, առոր փոխար–էն, 12 շոգենաւ միայն եկած է Պոլիս։

Թուրք թերթը մէկ առանձնորդի այս խաչոր տարբերութեան պատճառները հետեւեալ կերպով կը պարզէ.

— Տասը հազար թօնօ տարողութիւն ունեցող Թրանսատլանտեան շոգենաւի մը համար, Պիրէայի նաւահանգիստին մէջ իբր նաւուղիղի վարձք 5 անգլ. ոսկի միայն կը տրուի, մինչդեռ Պոլսոյ մէջ միեւնոյն շոգենաւին համար, առոր տասնապատիկը, այսինքն 50 անգլ. ոսկի կը գանձուի։ Փարոսի, նաւահանգիստի, առողջապահական ծախքերն ալ, այստեղ, մեր դրացի օտար նաւահանգիստներու այս կարգի ծախքերէն շատ աւելի բարձր են։

Ասկէ զատ մեր նաւահանգիստը եկող զբօսաշրջիկները, քաղաքը այցելել կարենալու համար, կը պարտաւորուին մեր շոգենաւերէն մէկը վարձելու։ Մինչդեռ, բոլոր օտար նաւահանգիստներուն մէջ, զբօսաշրջիկները իրենց շոգենաւին մասնաւոր շոգեմակոյկներով ցամաք կ'ելլեն, որով զերծ կը մնան մեր նաւահանգիստին մէջ իրենց ենթարկուած աւելորդ ծախքէն.

Վերջին ժամանակներս, հաւաքաբար ճամբորդող շրջիկները եւրոպական բոլոր նաւահանգիստներու մէջ կ'արտօնուին ցամաք ելլել, առանց իրենցմէ անցագիր պահանջուելու. Այս դրութիւնը Թուրքիա եւ Եգիպտոս միայն ընդունած չըլլալով, վերջերս սկսած է առաջինէն աւելի քիչ զբօսաշրջիկ գալ այս երկու երկիրները։ Կատարուած վիճակագրութեանց համաձայն, 1922ին, ամբողջ աշխարհի մէջ չորսուկէս միլիոն հոգիէ բաղկացած զբօսաշրջիկներու մեկնումը տեղի ունեցած է։ Ասոնցմէ 20 հազարը միայն մեր երկիրը այցելած է։

Միեւնոյն տարուան ընթացքին, միմիայն Հռոդոս կղզին գացած են 75 հազար զբօսաշրջիկներ։ Հռոդոս այսօր Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ ամարանոցը դարձած է։ Ասկէ առաջ Պոլիս եկող Եգիպտացի հարուստ ընտանիքները, հիմա Հռոդոս կ'երթան։ 1932ին զբօսաշրջիկ փոխադրող բոլոր շոգենաւերը Պիրէա հանդիպած են

Իտալիա ալ բռնակրօշէքները ճնշած է, զբօսաշրջիկ քաշելու համար իր երկիրը։ Բնանակիրները, զբօսաշրջիկներու գալերը կառավարութեան հաշւոյն կը փոխադրեն մինչեւ պանդոկ։ Ասոր հետեւանքով, ամէն օր հազարաւոր զբօսաշրջիկներ կ'այցելեն Իտալիա։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Զարասնճակցիներու ժողովը

—

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցապաղած) — Զարսանճաքի Հայր. Միութեան Ե. Պատգ. ժողովը որ բացուած էր յուլիս 14ին, վերջացաւ յուլիս 16ին։ Ժողովին կը մասնակցէին, Լիոնի, Վիէնի, Վալանսի, Պոմոնի, Լըմբէի, մասնաճիւղերու պատգամաւորները, ինչպէս նաեւ կեդրոնական վարչութեան լիազօրները, եւ պատմական միութեան ներկայացուցիչը՝ խրատական ձայնով։

Այս տարի Հալէպի եւ Պէյրութի մասնաճիւղերը, հնարաւորութիւն չէին ունեցած զրկելու կամ նշանակելու իրենց ներկայացուցիչները։ Ժողովին կը մասնակցէին նաեւ շատ մը հայրենակիցներ խորհրդակցական ձայնով։ Կը նախագահէր հայրենակից Յովհ. Տէօրմէնճեան քարտուղարութեամբ Վալանսի պատգամաւոր հայրենակից Արմենակ Թաշճեանի։ Բոլոր հարցերը խղճմտօրէն քննուելէ յետոյ արուեցան համապատասխան որոշումներ։ Միութեան գլխաւոր նպատակը վերաշինութեան հարցը եւս գտաւ իր յաւագոյն լուծումը։ Ժողովս միաձայնութեամբ, հաստատելէ յետոյ Դ. պատգամաւորական ժողովի որոշումը, ժամանակը հասած կը նկատէ գործելու եւ կը լիազօրէ Նորընտիր կեդրոնական վարչութիւնը յծուելու աշխատանքի

Կեդրոնական վարչութեան վայր ոռոշուեցաւ Մարսէյլ – Պոմոն եւ ընտրուեցան հետեւեալ հայրենակիցները. Գ. Գ. Նալպանտեան, Գոզոս Օհանեան, Յովհ. Տէօրմէճեան, Գէորգ Կաքօեան եւ Հմայեակ Ռսկերչեան։ Յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն մեր Նորընտիր Կեդր. Վարչութեան։ Ցիշատակութեան արժանի է նաեւ Մարսէյլի մեր բուռ մը պատանիներու մեղուաջան աշխատանքը։ Անոնց Միութիւնը սարքած էր թէյասեղան մը, ուր իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին տիրապատար հայրենակիցները։ Միւս կողմէ ուշադրաւ է հայրենակիցներու ջերմ հետաքրքրութիւնը։

Զարսանճացցի

Մեր գիւղին հանդէսը

—·—

ՊՈՄՈՆ. (Ցառաջ) — Պոմոն – Սէն Ժիւլիէնի մանկապարտէզ – Նախակրթարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին, եկեղեցւոյ բակին մէջ. Նախագահելու հրաւիրուած էր Փալաքեան եպիսկ.։

Կրթասէր հասարակութիւնը եւ ծնողները ժամանակէն շատ առաջ եկած խռնուած էին ընդարձակ բակը։ Կարգապահութեան կը հսկէին սկաուտները, իսկ բեմին երկու ճակատը կը ծածանէին Ֆրանսական դրօշը եւ մեր եռագոյն դրօշը։

Հանդէսը բացաւ թաղականութեան կողմէ Գ. Աղաճան Դարբինեան, ըսելով.— Մէկ տարի առաջ այստեղ, պարապ հող մըն էր, իսկ այսօր կը տեսնէք որ այդ պարապ հողին վրայ կանգնած է խոշոր շէնք մը։ Այս շէնքը կառուցուած է Պոմոնի եւ շրջակայ թաղեցիներու զոհողութեամբ եւ թաղականներու անխոնջ աշխատութեամբ

Ցետոյ խումբ մը սփիտակազգեստ պզտիկներ երգեցին «Մարսէյեզ»ը եւ «Ձէյթունցիները։ «Մարսէյեզ»ի ունկնդրուեցաւ յոտնկայս եւ անմիջապէս բեմ եկան ուրիշ խումբ մը պզտիկներ։ Բոլորն ալ հագած կապոյտ, Ֆրանսական ծովային զինուորներու պէս, երգեցին ու պարեցին Ֆրանսական եւ հայկական երգեր ու պարեր։ Այսպէս վերջացաւ առաջին մասը։

Երկրորդ մասին բեմ հրաւիրուեցաւ Փալաքեան եպիսկ.ը, որ ըսաւ.— Մէկ տարի առաջ Պոմոնը ունէր միայն վարձու սենեակ մը 3000 ֆրանք տարեկան վճարով, 35 աշակերտներու համար, իսկ այսօր դուք կը տեսնէք հսկայ շէնք մը 120 աշակերտ – աշակերտուհիներով, երկու ուսուցչուհի եւ մէկ տնտեսուհիով։ Այնուհետեւ տուաւ Մարսէյլի եւ արուարձաններու դպրոցներու, աշակերտներուն, ուսուցիչներուն եւ ուսուցչուհիներուն ընդհանուր ցանկը, որուն համաձայն Մարսէյլը ունի 12 դպրոց 1580 աշակերտ – աշակերտուհի եւ 44 ուսուցիչ ուսուցչուհի.

Ցետոյ տեղի ունեցան խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, պար եւ զանազան անակնկալներ։ Գրեթէ բոլոր պզտիկներն ալ ունէին իրենց բաժինը, իրենց գեղեցիկ առոգանութեամբ։ Գնահատանքի արժանի է ուսուցչուհիներու տարած աշխատանքը։ Նաեւ ներկայացուեցաւ պզտիկ պատկեր մը։ Գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ Եւրոպայի մէջ, համբաւաւորութեան ժամանակ, երբ բոլոր երիտասարդները կամաւոր կ'արձանագրուին ճակատ մեկնելու եւ կռուելու համար։ Կիներն ալ կ'արձանագրուին հիւանդապահուհի։ Մեկնումը կ'ըլլայ շատ փառաւոր, եւ ահա հիւանդ զինուոր մը, վիրաւոր մը, եւ անոր շուրջը հաւաքուած Կ. Խաչի հիւանդապահուհիներ՝ մեր սիրելի եռագոյնով եւ «Մեր Հայրենիք» երգելով։ Տեսարանը այնքան գեղեցիկ էր որ ժողովուրդը անընդհատ կը ծափահարէր։ Նորակազմ զայլուկներու կողմէ եղան երգեր եւ անակնկալներ։

Տեղի ունեցաւ նաեւ վիճակահանութիւն։ Առաջինը՝ մէկ կողով խաղող եւ գեղձ շահեցաւ Ցարութիւն Ալէքսանեան, իսկ երկրորդը՝ մէկ բաղդոր շահեցաւ Գրիգոր Գասպարեան։

Հանդէսը փակուեցաւ իրիկուան ուշ ատեն, խանդավառ մթնոլորտի մէջ։

Կարապետ Կարապետեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

—·—

Քալիֆոռնիոյ «Ասպարէզ»ն ալ իր հերթին պատասխանելով հայկական դրօշակի գործածութեան դէմ եղած խծբծանքներուն, կը շեշտէ (7 յուլիս).

— «Հայաստանի խորհրդային կարմիր դրօշակը զուտ կուսակցական է — համայնավարական։ Հայկական կուսակցական չէ, այլ բոլորովին օտար, զոր պարտադրուած է հայ ժողովուրդին բռնութեամբ։ Բացի սակաւաթիւ կամունիստներէ՝ Հայաստանի մէջ չկայ հայ մը, որ չատէ պարտադրուած խորթ դրօշակը, ճիշդ այնպէս, ինչպէս կ'ատէր ցարական եւ սուլթանական դրօշակները։

Վարչաձեւի փոփոխութեան մը հետեւանքով՝ Հայաստանի ժողովուրդը իր ազատ կամքով որոշած չէ նոր դրօշակը, որպէսզի արդար համարուի նախորդը ծալլել եւ դնել թանգարանը, այլ մեր երկիրը բռնագրաւուած է օտար ուժէ մը եւ պարտադրուած օտար նոր օտար եւ խորթ կուսակցական դրօշակը

Խորհրդային կարմիր դրօշակը Ռուսաստանի բոլշեւիկ կուսակցութեան առեղծած դրօշակն է, իբրեւ «նշանակ համաշխարհային յեղափոխութեան», որ պարտադրուած է Միութեան սահմաններուն մէջ գտնուող բոլոր ազգերուն, առանց անոնց կամքը հարցնելու. ապացոյց, «պրոլետարական դիկտատուրայի»։

Հայաստանի Հանրապետութեան եռագոյն դրօշակը առեղծուած է ազատագրական պայքարի արիւնին մէջէն եւ առաջնորդած է մեր մարտիկները անհաւասար խիզախումներու

Ու այսօր ալ տակաւին կը մնայ «քաղաքական վերածնութեան խորհրդանիշը» հայ ազատատենչ տարրերու համար։

Պնդել թէ՝ «Հայ ժողովուրդը, Դաշնակցական տարրին բացառութեամբ, կը նախընտրէ մնալ դրօշազուրկ», պարզապէս կեղծիք մըն է։ Ասիկա ըսելու համար, մարդ ի ձեռին պիտի ունենայ հանրաքուէի մը ճշգրիտ դիւնքը։

Մեզի համար անտարակուսելի է, որ թէ երկրի եւ թէ արտասահմանի ազատասէր հայութիւնը կը շարունակէ ճանչնալ Հայաստանի Հանրապետութեան եռագոյնը իբրեւ ազատագրական պայքարի խորհրդանիշը, որ յարմար ատեն մը, դարձեալ պիտի առաջնորդէ մարտնչող բանակը։

Մեզի համար դարձեալ անտարակուսելի է, որ, եթէ օր մը հրաշքով մը Մոլլաթուրէ գործածութիւնը համայնավար կուսակցութեան «յեղափոխական կարմիր դրօշակին», արտասահմանի եւ այս երկրին մէջ, «Կոչնակ»ներ, «Պայքար»ներ եւ իրենց նմանները պիտի չվարանէին թոյն փսխել անոր դէմ, եթէ Դաշնակցութիւնը հակառակ չըլլար անոր։

Եռագոյնը չէկրնար նկատուիլ հակապետական (Հայաստանի) խորհրդանիշ մը, այլ կրնայ նկատուիլ հակաբոլշեւիկեան խորհրդանիշ մը, ու ասիկա պատճառ մը չէկրնար ըլլալ ծալլելու եւ մէկդի դնելու զայն, եթէ պիտի շարունակուի Հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարը՝ ընդդէմ ամէն ձեւի բռնատիրութեան։

Այն ատեն միայն եռագոյնը կը ծալլուի, երբ Հայաստանի ժողովուրդը՝ ազատ ու անկախ՝ կ'ընտրէ իրեն համար նոր դրօշակ մը, տարբեր այժմու եռագոյնէն։ Այդ պարագային միայն՝ կը խոնարհինք ժողովուրդի մեծամասնութեան կամքին առջեւ։

Մինչ այդ, եռագոյնը պիտի ծածանի մեր գլխուն վերեւ, իբրեւ խորհրդանիշը մեր ազատագրական պայքարին»

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ամերիկայի մէջ, Նեվատայի նահանգը միակ վայրն է, ուր ամուսնալուծումները կը կատարուին կայծակի արագութեամբ։ Եւ այս պարագան դարձած է տեսակ մը աղբիւր նահանգին հարստութեան։ Արդարեւ Րինօ քաղաքին մէջ շինուեցան բազմաթիւ եւ հսկայ պանդոկներ, այնքան շատ էին ամուսնալուծման թեկնածու – ճամբորդները, որ քաղաքէնուայրին քանի մը օր անցընելու, մինչեւ ամուսնալուծման վճիռ տրուելը։ Րինօ քաղաքին այս ձեւի բարգաւաճման նախանձելով, նահանգէն կարգ մը քաղաքներու ամուսնալուծման պաշտօնեանները յայտարարեցին թէ կ'ընդունին հեռագրով հրաւէրները, մեկնելու հոն ուր ամուսնալուծման մը կայ։ Արդարեւ, այս դատաւորները սկսան մրցում մը իրարու դէմ, կը վազէին հոն ուր կը կանչէին, եւ ամուսնալուծման վճիռ կուտային անմիջապէս, առանց սպասելու որ խնդրարկուները քաղաք երթան, օր մը կորսնցնեն, պանդոկներու մէջ ծախքեր ընեն։

ՍՏԱՑՈՒՆՔ

ՕՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏ (բանաստեղծութիւններ)։ Գրեց՝ Արմէն Անոյշ։ Բովանդակութիւն.— 1. Մուտք. 2. Օրերուն երգը. 3. Մեր երգը։ 110 մեծադիր էջ։ Տպ. Պէյրութ։ Գին 50 ս. ղ.։

ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐ

Վերտիի մէկ մոռցուած գործն է այս։ Իտալացիները սկսած են ներկայացնել զայն։

Մեծ երաժիշտը այս օփերան գրած է բացառիկ պարագաներու մէջ։ Երկու շաբթուան ընթացքին կը կորսնցնէ երկու զաւակներն ու կինը։ Իր վիշտին մէջ կորսուած, քաշուեցաւ սենեակ մը եւ այլ եւս հրաժարեցաւ տեսնել իր բարեկամները, ոչ ալ սիրտ ունե՛ր ստեղծագործելու։ Իր մէկ բարեկամը սենեակէն ներս կը ձգէ Տեմիստոկլէս Սոլերայի մէկ գործը։ Վերտի աչք մը կը պտտցնէ, կը կարդայ Իսրայէլացիներուն ողբը, Բաբելոնի գերութեան ընթացքին։ Իր վիշտն էր, որ կ'արձագանգէր կարծես։ Վերտի նստաւ դաշնակին առջեւ եւ իր ցաւը փոխակերպեց երաժշտութեան մը։

Այդ երաժշտութեան անունն է «Նաբուգոդոնոսոր»։

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Իպսէն Միւնիխէն անցած ատեն, անգամ մը չափազանց մեծ ցասում արտայայտեց կնոջ մը հանդէպ, որ ամուսինը ձգելով՝ սիրահարին հետ փախած էր։

— Բայց, ըսաւ մէկը իրեն, ձեր «Նորա »ն ալ չփախա՞ւ։

— Այո՛, պատասխանեց Իպսէն, բայց՝ առանձի՛ն։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

—·—

Եթէ ըլլար անոր կարիճի համբաւը — այդ տարիքին մէջ —, համարեակ քալուածքը, առանձնայատուկ ճարպիկութիւնը, գիւղին մէջ, գուցէ գեղեցկութեան վերջին նիշը տանէր։ Բայց, Տէր հայրը գիտէր որ, գիւղին աղջիկը ո՛չ թէ սիրահար է տղամարդուն արտաքին գեղեցկութեան, անոր ֆիզիքական տեսքին ու փայլին, այլ անոր կըրտիճութեան։

Սիրանը հպարտ էր անշուշտ, որ իրենց գիւղին ախոյեանը իր ամուսինը պիտի ըլլար։ Հարուստ, մեծ ընտանիքի զաւակ, եւ ասոր գերեզմանը հասնող մեծ մայր մը.— Ո՞ր աղջիկը չէր ուզեր այդպիսի կտրիճ մը դառնալ։ «Որ տղայ ըսածդ կտրիճ է, անոր վստահեցէք ամէն բանդ» կ'ըսէր գիւղին անունչ Դագան։

Միւս կողմէն, նոյն քան յամառ եւ խօսքը քալեցնող էր Սահակը, Սիրանին եղբայրը։

Սահակը Պապլէին լաւագոյն, մեծ ընկերն էր, բախտակից ու դրացի։ Երկուքը, իրար սիրած էին հարազատ եղբօր մը խանդաղատանքովը։

Սահակ Պալլէն կը սիրէր մօրը եւ կնոջը հաւասար։ Անոր աչհաւան քը՛շ... ըսողը՝ ըսած կ'ըլլար իրեն, եւ փոխադարձաբար։ Բայց, խնդիրը երբ կը վերաբերէր «նամուսի», հօրենական տան արժանապատուութեան, այն ատեն այլ հանգամանք կը ստանար։ Հօրենական տան անունը մաքուր պահելու ձգտումը այնքա՛ն զօրաւոր է գիւղացի տղամարդուն մօտ՝ որ, մէկ վայրկեանէն միւսը կրնայ վեր ի վար շրջել ամբո՛ղջ անցեալ մը, իր աղբուրներով եւ երազներով, եւ, խաչո՛ւր խաչ մը քաշել, բոլո՛ր յեղածներուն ու յաղթածներուն վրայ՝ յանուն մէկ բանի —պատիւ, հօրենական տան սրբութիւն։

Պալլէն եւ Սահակը եղբայրներ էին, եւ, աւելի քան եղբայրներ։ Սահակը, երեք զաւակներով մեծ Պալլէէնն։ Երկուքն ալ անհայր, բախտակից։

Սահակը, մեծ եղբօր մը հարազատ խանդաղատանքովը սիրած էր Պալլէն։ «Մ՛վ կ'ըսէ թէ ես եղբայր չունիմ. Պալլէն իմ հարազատ եղբայրս էն, ըսած էր ամէն անգամ՝ երբ, որեւէ մէկը, փորձած էր իր միինակութեան մասին խօսիլ։

Փոքր հասակին երբ ձմեռը անձրեւ եւ ձիւն կ'ըլլար, երբ գիւղին ճամբաները ցեխոտ ճահիճ կը դառնային ու անհրաժե՛շտ կ'ըլլար իրենց տանէն մինչեւ Խուտիկանց ախոռը երթալ «ջան» խաղալու համար, Սահակը, այդ ատենուան ամենաքէն կը բարիկնար, եւ Պալլէն բարձրացուցած իր շալակը։ Ջուրին ու ցեխին մէջէն, արիւն քրտինք մտած, մինչեւ իր տեղը կը հասցնէր։ Վերադարձին նոյն բանը։

— Նամբուտ, Սահա՛կ, մէջքդ կը ցաւի։ Էս պզտիկ կը բարիկնամ, ասդըլաթիֆեանին կը բռնուիմ ձախը, վազ անցիր. ձեռքին բռնէ։ պատուհանէն տակէն կամաց կամաց գացէք։ կ'ըսէր յաճախ Թուրվանդա Զարօն։

— Թեզի ի՛նչ կ'ըլլի. էս իմ տանողը, դուն մի խառնուիր. Պալլէն իմ եղբայրս է, կ'ըսէր Սահակը բարկացած։

Թուրվանդա Զարօն, եւ Նազնազ պաճին զոհ էին որ, իրենց երկու «պէտրախտ» որդիները այդպէս սիրով էին իրարու հետ։

Պալլէն ալ, իր կարգին, նոյնքան յարգանք եւ սէր ունէր գէպի Սահակենց ընտանիքը։ Սահակին պատիւը, Պալլէին պատիւն էր։ Այդ բոլորը գիւղացիները գիտէին։ Տէրհօրը երեւակայութեանը առջեւ ցցուեցան երկու կենդանի պատկերներ, որ, տեղի էին ունեցեր, դեռ քանի մը շաբաթ առաջ։ Անգամ մը, դրացի Երանոսենց շունը, փորձած էր հաչել Սիրանին վրայ, եւ, Սիրանը Պալլէին զանգատած էր թէ, շատ վախցած էր։ Պալլէն, առանց վարանելու, վերցուցած էր իրենց հացի շամփուրը, եւ դաղանի, մտած էր Երանոսենց դարպասը։ Շունը կը ճանչնար զայն։ Վրան չէր հաչած, այլ սիրալիր հայեացքով մը, անոր մօտեցած էր պոչը շարժելէն։ Պալլէն, առիթէն օգտուած էր։ Դուրս հանած էր իր ետեւը պահած շամփուրը, ու խոթած էր շանը աչքը։ «Ասա քեզի մարդ վախցնել . յա-կո՛ւտ ըսելով։ Շունը իր ցաւի գալարումներուն տակ ընկճուած, գորգանին մէկ անկիւնը ինկած էր։

Ցաջորդ օրը, Երանոսենք, մեծ մօրը մօտ գանգատի եկած էին։ Պալլէն պայրացած, պոռացած էր անոնց երեսին «որ անգամ մըն ալ էս աննեցներուն մէկուն վրայ հաչէ, հաւատա՛, խաչ վկայ, էն մենծ փառչան անկանշը կը թողիմ»։

— Ձեր հոգուն մատա՛ղ, էսոր լափերուն մի նայիք։ Խենդ ջահիլ է, բաները չի գիտեր, ըսած էր պառաւ ու խնդիրը փակած։

Անգամ մըն ալ, դրացի Աֆիրենց տղաքը, Սահակին հետ փոքր միջադէպ մը ունեցած էին, որ, յետոյ, կռիւի տեղի տուած էր։ Աֆիրենց չորս տղաքները, մէկին Սահակին վրայ «երիչ» եկած էին։ Պալլէն իմացած էր, երբ մեծ մօրը հետ իրենց պարտէզին մէջ կանեփները ջրելով զբաղած էր։ Ասեղնեց Մինասը յուր բերած էր —«Ծօ՛... Պալլէ՛, ի՞նչ կեցեր ես, Սահակը մեռցուցին ա՛»...

— Ո՞վքեր — միակ հարցուցած էր Պալլէն անհամբերանքով։

— Աֆիրենց տղաքը, չորսը մէկէն։

Այլ եւս, հարցի ու պատասխանի հարկ չկար։ Ան, քաշած էր «օրթոտի» մը տակէն սարփինայ մը եւ հովի արագութեամբ հասած էր գիւղ։

Մեծ մայրը, շուարած հարցուցած էր.

— Տղայ Մինաս, ի՞նչ ը ըղեր։

— Հի՛չ, Թուրվանդա Զարօ, Սահակն ու Աֆիրենց տղաքը կռիւ ունին։

Պառաւը ակամայ սոսկացած էր։ Գիտէր թոռանը բնութիւնը, ուստի ինքն ալ ձգելով դրագումը գիւղ վերադարձած էր։

Պալլէն, պարտէզէն մինչեւ գիւղը, նժոյգի արագութեամբ սուրացած էր։ Գիւղին կալերուն տակ՝ տեսած էր որ, իրենց դրան վրայ, Աֆիրենց չորս «կլակոտ»ները պաշարեր էին Սահակը, ու, գիւղացիները մէջ ինկած էին բաժնելու համար կռուողները իրարմէ։ Տեսած էր որ, Նազնազ պաճին, մազերը խռուած, եւ դէմքը գունատուած էր ... Տեսած էր որ, Սիրանին աչքերը թաց էին եւ դէմքը մռա՛յլ ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

(Շարունակելի)

ՏՐՈՑԿԻՆ ՖՐԱՆՍԱ՞ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Թերթերը կը գրեն թէ Տրոցկի առ այժմ՝ Ռուայա պիտի հաստատուի, Քորսիքա երթալէ առաջ։

Նախկին գործավարին ժամանումէն ի վեր, Ֆրանսայի կարմիրներուն պաշտօնաթերթը խուճապի մատնուած է, նոր դաւադրութեան մը վերագրելով այս այցելութիւնը եւ անխնայ անուանելով Տրոցկին։

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՆԻԷՌ ԹՈՒԱ - ԳՈԼՈՆԲԻ «Վիշապ» Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէզոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին, Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցեր։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Վարդան կոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Թագմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Առնուվիլի կայարանի ծանօթ սրճարանին մէջ։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի, պատգամաւորի ընտրութիւն եւ հաշուետուութիւն դաշտահանդէսի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցեր։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Գուլ. Օտոօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ, Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան խումբերը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ընկեր Կարօ խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի ժամը 5ին, ընկեր Գօյաճեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Զարդարեան Գրադարանը։ Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցերը եւ պատգ. ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՄԻՐ» խումբի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 6ին Կիրակի օր։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։ Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային շրջանի (Քաշան, Պանեէօ, Պուրկլարէն) Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր երկսեռ անդամները եւ բոլոր հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 43 Rue Mme. Curie իր սրահին մէջ։ Օրակարգ. — 1) Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, 2) վարչութեան հրաժարում, 3) նորի ընտրութիւն, 4) ընթացիկ հարցեր։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ
եւ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Շավիլի անտառին մէջ գերեզմանատան մօտ։ Ժամը 3.30ին այց Իշխան Յովսէփ եւ Յաթենիկ Արղութեաններու գերեզմաններուն։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի ընկերները եւ հայրենակիցները։

Տեղւոյն վրայ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին Տարեկան դաշտահանդէսը

13 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
St. CLOUDի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Նախորդ տարուան բացատանը (Passage à Niveau)

Ընդարձակ սեղան, սեղանապետութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ

Կը նուագէ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը

Ջուխ պիւֆէ։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Ըստուածածնայ տօնի առթիւ տեղի պիտի ունենայ «վիճակ»։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— 2, եւ 25 թիւ հանրակառքերը, St. Lazareէն շոգեկառք եւ շոգենաւ։

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի։

Հանդէս-պարահանդէս

կազմակերպուած՝ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ
Maison BEC. Place de la Gare. Arnouville-les-Gonesses

Կը նուագէ ԹԱՐԻՍ ԺՈՐԺի նուագախումբը

Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն Օր. Հ. ՖՕՇԵԱՆԷ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Գին՝ 3 եւ 4 ֆրանք։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԸ
1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ :—: ԼԸ ՐԵՆՍԻ
ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ 1933, ԺԱՄԸ 14էն 22
ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Սիրուն օփէրէթ մը վարժարանի Սանուհիներու կողմէ։

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն, սիրուն անակնկալներ եւ պարեր

Սանտրոսեան վերակազմուած ջազպենտ խումբը՝

Թանկոյի եւ ֆոքսի երկու ճագեր

ԳԱՐ ՃՈՒԽ ՊԻՒՖԷ

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր։

Մուտք 5 Ֆրանք։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ Փորթէն 21 A. — Gare de l'Estէն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավիյեօն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Այս ենեղեցիէն էր, որ ռմբաձիգները, որոշուած կարգով, մէկը միւսին ետեւէն, — Ն. առաջին, Սազոնով երկրորդ, Կալիայեւ երրորդ, Սիկորսկի չորրորդ, — պիտի մեկնէին, անցնելով Անգլիացիներու Պրոսպեկտէն եւ Դրմարիանս փողոցէն, դէպի Օբուխովնայի ջրանցքը, ու Բալտեան կայարանէն, յետոյ Վարշաւայի կայարանէն պիտի ուղղուէին Պրոսպեկտ Իզմայլովսկի, դէմ ելլելու համար Պլեհվէի։ Ժամանակը այնպէս մը չափուած էր, որ պարզ քալուածքով Պլեհվէի պիտի հանդիպէին ճիշդ Պրոսպեկտ Իզմայլովսկիի վրայ, Օբուխովնոյի ջրանցքին եւ առաջին Ռոտայի միջեւ։

Անոնք պիտի քալէին իրարմէ 40 քայլ հեռաւորութիւն պահելով, որպէսզի մէկուն ռումբին պայթումով միւսներն ալ չպայթէր նոյն ատեն։

Ն. Թոյլ պիտի տար, որ անցնէր Պլեհվէն, որպէսզի փակէր դէպի ետ փախուստի ճամբան։ Առաջին ռումբը պիտի նետէր Սազոնով։

Պայծառ եւ արեւոտ օր մըն էր։ Պոկրովսկիի ենեղեցիին պարտէզը հասնելով, դիտեցի հեռուէն պատկերը։ Նստարանի մը վրայ հանգչած, Սազոնով եռանդագին եւ մանրամասն կը բացատրէր Սիկորսկիի թէ ինչպէս եւ ուր պէտք էր «խեղդել» ռումբը։

Հանդարտ էր Սազոնով, կարծես բոլորովին մոռցած էր անձնապէս ինչ որ պիտի կատարէր։ Սիկորսկի մտիկ կ'ընէր իրեն ուշադիր։ Քիչ մը անդին, նոյն նստարանին վրայ կը գտնուէր նաեւ Ն., անտարբեր ինչպէս սովորաբար։ Աւելի հեռուն, ենեղեցւոյն դրան մօտ, Կալիայեւ, գլխարկը ձեռքին, սուրբի մը պատկերին առջեւ ստէպ, երեսը կը խաչակնքէր ջերմեռանդօրէն։

Մօտեցայ.

Ըանէ՛կ։

Ինծի նայեցաւ, առանց դադրելու երեսը խաչակնքելէ։

— Ժամը հասա՞ւ, հարցուց։

Նայեցայ ժամացոյցիս. ժամը 9.20 էր։

— Անշուշտ, ճիշդ ժամն է, վազէ։

Մոյլ ծոյլ, Ն. ոտքի ելաւ, եւ առանց աճապարելու, ուղղուեցաւ դէպի Պետերհոֆի Պրոսպեկտը։

Իրմէ վերջ ոտքի ելաւ Սազոնով եւ Սիկորսկի։ Սազոնով ժպտեցաւ ինծի, ձեռքս սեղմեց եւ, արագ քալելով, գլուխը ետեւ, հետեւեցաւ Ն.-ին։

Կալիայեւ տեղէն չէր շարժեր տակաւին։

— Ըանէ՛կ։

— Է, ի՞նչ կայ։

— Վազէ, գնա։

Ուշադրութեամբ գլխ եւ, անճապարանքով, եւ միշտ իր չնորհալի քալուածքով, հասաւ Սազոնովի ետեւէն։ Իր ետեւէն, յամրաբար, կը քալէր Սիկորսկին։ Աչքով հետեւեցայ անոնց։ Սազոնովի հագած երկաթուղային պաշտօնեայի համազգեստին կոճակները կը փայլէին արեւին տակ։ Իր ռումբը դրած էր աջ ձեռքին վրայ, զոր ծալլած էր կուրծքին։ Որոշ կը տեսնուէր որ ծանր կը կշռէր իրեն։

Ես դարձայ Սադովայա փողոցով, եւ Վոզնեսենսկայա փողոցէն անցայ Իզմայլովսկի Պրոսպեկտ, հանդիպելով ռմբաձիգներուն, առաջին Ռոտայէն ու Օբուխովոյ ջրանցքին միջեւ։ Միայն փողոցին երեւոյթը քննելով, եզրակացուցի որ Պլեհվէ պիտի անցնէր շուտով։ Ոստիկանները խիստ ուշադիր դիրք մը բռնած էին։ Կը սպասէին։ Փողոցին այս կամ այն անկիւնը կը տեսնուէին լրտեսներ։ Այն պահուն, երբ կը հասնէի եօթներորդ Ռոտային մօտ, տեսայ որ զինուոր մը հրացանը ուսին բարեւի կը կենար։ Նոյն պահուն, նշմարեցի նաեւ Սազոնովը, Օբուխովոյի ջրանցքին վրայ։ Կը քալէր նոյն կշռոյթով, գլուխը ետեւ, ռումբը աջ բազուկին վրայ։ Յանկարծ ետեւէս լսուեցաւ ձիերու արագ դոփիւնը։ Եւ կառք մը, որուն լծուած էին ճարտուկ ձիեր, անցաւ սրարշաւ։ Կառքին ետեւը սպասաւոր չկար այս անգամ, սակայն կառքին ետեւէն եւ ձախ կողմէն լրտես մը կը հետեւէր հեծելանիւով

— Օխրանայէն գործակալը, Ֆրէտէրիկ Հարթման, ինչպէս բացուեցաւ ետքէն։ Աւելի ետեւ, իշխանական նըման կառքի մը մէջ, որուն լծուած էր ճարտուկ ձի մը, կը տեսնուէին երկու գաղտնի ոստիկաններ։

Ճանչցայ, Պլեհվէն էր կ'անցնէր իր չափուածքով։

Անցան քանի մը երկվայրկեաններ։ Սազոնով կորսուած էր ամբոխին մէջ։ Բայց ես որոշ գիտէի թէ հիմա կը քալէր Պրոսպեկտ Իզմայլովսկիի վրայ, Վարշաւայի պանդոկին զուգահեռ։ Անվերջանալի թուեցան ինծի այդ քանի մը երկվայրկեանները։

Յանկարծ, փողոցին միօրինակ աղմուկին մէջէն, ուժգնօրէն լսուեցաւ տարօրինակ եւ ծանր ձայն մը։ Կարծես պողպատեայ մուրճ մըն էր, որ զարկին պողպատեայ զանգուածի մը։

Նոյն պահուն տղրագին կերպով գետին կ'իյնային պատուհաններու ջախջախուած ապակիներ։

Տեսայ, որ գետնէն կը բարձրանայ ծուխի սիւն մը, նեղ ձագարի մը ձեւով, գորշ — դեղին գոյնով, եզրերները գրեթէ սեւ։ Սիւնը, հետզհետէ լայննալով, ծածկեց ամբողջ փողոցը, մինչեւ տուներուն հինգերորդ յարկը։ Բայց փարատեցաւ այդ ծուխը այն արագութեամբ, որ բարձրացած էր։ Կարծես ծուխին մէջ տեսայ սեւ կտորուանքներ։

Առաջին վայրկեանին, շունչս կտրեցաւ։ Բայց լսած էի պայթումը, գիտէի դաւը անմիջապէս։ Եւ վազեցի կորելով փողոցը, դէպի Վարշաւայի պանդոկին կողմը։ Մինչ կը վազէի լսեցի սարսափահար ձայն մը։

— Մի վազէք, հիմա ուրիշ մըն ալ կը պայթի։

Երբ պայթումին վայրը … ծուխը փարատած էր ամբողջովին … Այրած հոտ կուգար։ Ճիշդ … մայթէն 4 մեթր անդին, փողոցին … յատակին վրայ, տեսայ Սազոնովը … Կիսովին պառկած էր գետինը … բազուկովը կը յենուր փողոցին … յարկին, եւ գլուխը աջ կողմ ծռեր … Գլխարկը թռեր էր եւ շագանակ գոյն մազի խոպոպները ինկեր … ճակտին վրայ։ Տժգոյն էր … ճակտին ու այտերուն վրայ … տեղեր, արեան դերձաններ կային …
էին։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.306

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՅՈՒԼԻՍ 1933

28 Juillet 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2250

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Մի նախապաշարուիք խորագրէն: Ոչ տեսակէտ պարզելու խնդիր կայ, ոչ ալ գիրք ճշդելու:

Այստեղ ալ, ինքնապաշտպանութեան պահանջն է որ գրի առնել կու տայ կարգ մը խորհրդածութիւններ:

Ինչպէս հաղորդած էինք անցեալ օր, հիթլերական իշխանութեան հաստատումէն յետոյ, երբ ազգանշանը տրուեցաւ հակահրէական պայքարին, Հայերու անունն ալ խառնուեցաւ հոսանքին:

Այսպէս, բերնէ բերան եւ թերթէ թերթ շրջան ըրին հակահայ ասացուածքներ: Նոյն իսկ պատասխանատու վարիչ մը, Ֆոն Լէէրս, իբրացուց անմիտ խօսք մը,— Մէկ Ցոյնը իր խորամանկութեամբ եօթը Հրեայ կ'արժէ, մէկ Հայը՝ եօթը Ցոյն ...

Ֆոն Լէէրս պարկեշտօրէն խոստովանած է իր սխալը, մեր աշխատակից Տոքթ. Ա. Աբեղեանի լուսաբանութիւններէն յետոյ, խոստանալով գրել երկու նոր յօդուածներ:

Բայց, մէկ ծիծեռնակով գարուն չի գար:

Տակաւին չեն փարատած թիւրիմացութիւնները, եւ պարբերաբար տեղի կ'ունենան հակահայ արտայայտութիւններ, թէեւ ոչ սկզբնական թափով:

Ինչո՞ւ: Որովհետեւ, Հայերն ալ կը համարուին սեմական ժողովուրդ ...

Այս նախապաշարումը այնքան արմատ բռնած է որ, հիթլերական իշխանութեան առաջին ամիսներուն, նոյն իսկ հայաջինջ սարսափները բնական կը համարուէին, իբրեւ հետեւանք մեր «սեմական» վատութեանց ...

Անշուշտ այս անճոռնի վարկաբեկման մէջ անմեղ չեն Թուրքերը կամ անոնց գործակալները: Որոշ վերագրումներ յատկապէս անոնք ներշնչած են:

Հարցը այն է որ, թիւրիմացութիւնները իրենց աւերները գործեցին ամիսներով: Անշուշտ միայն բառերյապէս:

Վերջերս միայն, շնորհիւ զանազան ձեռնարկներու, կարգ մը պատասխանատու մարդիկ սկսած են անդրադառնալ գործուած անիրաւութեան, եւ յոյս կայ որ մթնոլորտը պայծառանայ:

Այս առթիւ, խորապէս գնահատելի են թէ անհատ հայրենակիցներու եւ թէ Պերլինի Գաղթ. Վարչութեան կատարած աշխատանքները:

Ի՛նչ խօսք որ, ուղղակի տեսակցութիւնն ու սրտաբաց խօսակցութիւնները յաճախ շատ աւելի ազդեցութիւն կը գործեն, քան ո՛ր եւ է խնդրագիր կամ բողոքագիր:

Միայն թէ՝ ամէն հոգ Գերմանիա հաստատուած հայրենակիցներուն վզին չփաթթենք:

Առանց խառնուելու անոնց — ինչպէս ուրիշ գաղութներու — ներքին գործերուն, հարկ է թիւրիմացութեանց փարատման օգնել երկու միջոցներով.—

1. Զգուշանալ չափազանցուած եւ կասկածելի կամ նպատակաւոր լուրերու հրատարակութենէն: Դիւրագրգռութեան շրջան է: Անհաղորդ վերիվայրումներ եւ աննախընթաց խմորումներ տեղի կ'ունենան ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, եւ մեզի ո՛ր եւ է դեր չի մնար, բացի երեւոյթներու ճշգրիտ արձանագրութենէն եւ վերլուծումէն:

2. Օգտագործել, անհատապէս թէ հաւաքաբար, հայ եւ մանաւանդ օտար — յատկապէս Գերմանացի — գիտնականներու ազգագրական, բանասիրական, լեզուաբանական եւ պատմական ուսումնասիրութիւնները, ապացուցանելու համար թէ՝ Հայը սեմական չէ, այլ արիական:

Պերլինի մէջ, այս աշխատանքը դիւրաւ կը կատարուի շնորհիւ Հայ-Գերման ընկերութեան:

Բայց, ի՞նչ վնաս եթէ արտասահմանէն ալ ձեռնհաս անձեր — օրինակ Մխիթարեանները — աջակցին, աշխատակցելով գերմանական թերթերու կամ նիւթեր հայթայթելով իրաւասու անձերու, Հայ-Գերման Միութեան եւն.:

Թերեւս աւելորդ չըլլար հաւաքական դիմում մը՝ ուղղակի Գերմանիոյ ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան, սրբագրելու համար գիտական – ցեղագրական կոպիտ սխալ մը:

Չէ՞ որ Նացիները այսօր ամէն բան են Գերմանիոյ մէջ, եւ իրենց լիազօրներով կը տնօրինեն ոչ միայն երկիրն, այլ եւ գիտութեանց ճակատագիրը:

Ահաւասիկ հիթլերական իշխանութիւնը ձեռնարկած է նաեւ իր վարդապետութեան յարմարցնելու ազգերու, յատկապէս գերման ցեղին պատմութիւնը:

Այսուհետեւ, պատմութիւնը պիտի աւանդուի ոչ թէ այնպէս ինչպէս գրուած է դարերու ընթացքին, այլ յատկապէս շեշտելու համար գերմանական — հիւսիսական — ցեղին գերազանցութիւնը, արհամարհելով ուրիշները:

Այս ուղղութեամբ հրահանգներ տրուած են արդէն եւ նոր դասագիրքեր կը պատրաստուին:

Արդ, շատ հաւանական է որ — կը խօսուի արդէն — վերահնահատման, վերափոխման այս յորձանքին մէջ, յատկապէս հակահրէական գիծը շեշտած ատեն, հայ ժողովուրդն ալ դարձնեն քննութեան նիւթ, արձանագրելով իբրեւ սեմական ցեղ ...

Բաղդատաբար դիւրին է, մամուլի միջոցաւ դարմանել հրապարակ նետուած նախապաշարումներն ու թիւրիմացութիւնները: Մինչեւ ալ կարելի է լուսաբանել հասուն մարդիկը:

Բայց, անդարմանելի կը դառնայ չարիքը, եթէ միլիոնաւոր աշակերտներ եւ ուսանողներ դպրոցէն իսկ սորվին թէ ... Հայերն ալ սեմական են, արատաւորուած՝ նոյն բացասական յատկութիւններով:

Մեր ձեռքը չէ օգնել ուրիշին, բայց կրնանք օգնել մենք մեզի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Գաւառական ճեմարանից մը կը փոխադրուի

ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՒՐ ՈՒՆԻ՞

Երէկ մեր ձեռքն անցաւ պաշտօնագիր մը, յուլիս 26 թուականով, ստորագրուած՝ Վիլ Ժիւիֆի ճեմարանցի տնօրէնին կողմէ:

Պաշտօնագիրը կ'ըսէ.—

« Համաձայն Սէնի Պ. Նահանգապետէն ստացած հրահանգներուս, Պ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ 1933 օգոստոս 1ին պիտի տեղափոխուի Վոգլէզի ճեմարանցը (Տորտոնեի Նահանգ, հարաւային Ֆրանսա):

Ձեզի հաղորդելով այս որոշումը, հարկ կը համարեմ աւելցնել թէ կրնաք կանոնաւորապէս լուր առնել Պ. Կոմիտասէն, դիմելով Վոգլէզի ճեմարանցին տեսչութեան եւ նամակադրոշմ մը կցելով ձեր նամակին, պատասխանի համար »:

Տեղափոխութեան պատճառ կը ցուցնեն Սէնի ճեմարաններուն խճողումը: Բայց այս՝ տպագիր բացատրութիւնն է (ֆորմիւլ): Թերեւս կան աւելի զօրաւոր պատճառներ,— տարաբախտ վարդապետին հիւանդութեան ծանրացումը կամ սահմանուած վճարման անկանոնութիւնը:

Այս առթիւ, զարմանալի է որ պաշտօնագիրը կ'ուղղուի Փարիզի հաստատուած տիկնոջ մը: Ուրեմն, խնամատար մարմինը ուղղակի կապ չունի՞ հիւանդանոցին վարչութեան հետ:

Ամէն պարագայի մէջ, կը սպասենք լուսաբանութեանց եւ մանաւանդ անհրաժեշտ ձեռնարկի մը, որպէսզի տեղի չունենայ այս փոխադրութիւնը:

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, միայն անյոյս եւ անտէր խելագարները Փարիզէն կը ղրկեն դէպի գաւառ, անծանօթ անկիւն մը, քաշքշուելու համար մինչեւ մահ . .

Միացեալ Նահանգներու գործարանատէրերը մեծ մասով կը համակերպին

ՀԻՆԳ – ՎԵՑ ՄԻԼԻՈՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ ԳՈՐԾ ՊԻՏԻ ԳՏՆԵՆ

Զօր. Ճոնսըն, որ Նախագահ Րուզվէլթի աջ բազուկն է, երկու լիազօր ներկայացուցիչ վերականգնման պայքարին, աւելի քան տասը հազար գործատէրերու հաւանութիւնն ստացաւ հեռագրով, Նախագահական կոչին հրատարակութենէն անմիջապէս յետոյ: Հեռագիրներու եւ նամակներու տեղատարափը կը շարունակուի անկէ ի վեր:

Շիքակոյի հանդերձեղէնի գործարաններէն 15 մեծ տուներ, որոնք 10—15,000 գործաւոր կը բանեցնեն, հաղորդեցին թէ երկուշաբթի օրէն իսկ պիտի գործադրեն նոր պայմանագիրը, շաբաթական աշխատանքը իջեցնելով 40 ժամուան, իսկ աշխատավարձքը աւելցնելով հարիւրին 33, միջին հաշուով:

Ջիւթի եւ անթելի գործարանները որոշեցին շաբաթական աշխատանքը վերածել 35 ժամուան, իսկ աշխատավարձքը նշանակել ժամական առնուազն 30—40 սէնթ:

Քանսաս քաղաքի ճարտարագործական հաստատութեանց հարիւրին 85ը, որոնց ծառայութեան մէջ կը գտնուին բանուորներուն հարիւրին 75ը, կատարեալ հաւանութիւն յայտնեցին նախագահական ծրագրին: Սան Ֆրանչիսկոյի շարժանկարի ճարտարագործութեան ներկայացուցիչներն ալ հաւանութիւն յայտնեցին: Ամբողջ երկրին մէջ, բազմաթիւ մեծ հաստատութիւններ որոնք տասնեակ հազարաւոր բանուորներ ունին, խոյնութեամբ ընդունած են աշխատանքի պայմանները:

Ամերիկեան Բարիւղի հաստատութեան եւ անկախ արտադրողներու ներկայացուցիչները ընդունեցին միջին ծրագիր մը, որուն համաձայն ժամը 40—47 սէնթ պիտի վճարուի զտման եւ վաճառման յատուկ բանուորներուն, իսկ 45—52 սէնթ՝ արտադրութեան բանուորներուն: Զտման եւ արտադրութեան համար շաբաթական աշխատանքը պիտի ըլլայ 36 ժամ, վաճառման համար՝ 40 ժամ:

Զօր. Ճոնսըն ծայնարձակով աւետեց թէ Մ. Նահանգներու եւ աշխարհի ամէնէն հզօր տուները, — պողպատի, ելեկտրականութեան, թէյի ընկերութիւնները, Սթանտարտ Օյլը, ինքնաշարժի ընկերութիւնները տուած են իրենց հաւանութիւնը: Հռչակաւոր Ֆորտն ալ անձամբ իր աջակցութիւնը խոստացած է Նախագահին:

Զօրավարը յայտարարեց թէ ոչ մէկ բան պիտի կրնայ կասեցնել Նախագահին ծրագիրը եւ թէ աշխատավարձերը աւելցնելով եւ աշխատանքի ժամերը պակսեցնելով, հինգ – վեց միլիոն գործազուրկներ գործ պիտի գտնեն առաջին օրն իսկ:

⁂ Մ. Նահանգներու Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը յայտարարեց թէ նախագահին ծրագիրը ճիշդ ժամանակին հասաւ, որովհետեւ գործազրկութեան նուազումը սկսած էր դանդաղիլ: Զորս հարիւր եօթանասուն հազար գործազուրկներ աշխատանք ճարած են ապրիլին, 310,000 գործազուրկներ՝ մայիսին եւ 600,000 հոգի՝ յունիսին: Բայց յուլիսին այս համեմատութիւնը մեծապէս պակսեցաւ եւ տակաւին 11,000,000 գործազուրկներ կան:

⁂ Չորեքշաբթի օր ծովային նախարարին ներկայութեանը տեղի ունեցաւ 21 մարտանաւերու շինութեան նուագուրգը: Այս առթիւ նախարարը յայտարարեց թէ նաւարաններուն մէջ շաբաթական աշխատանքը 32 ժամուան իջեցնելով, պիտի աւելնան շինութեան ծախքերը. հետեւաբար պէտք պիտի ըլլայ 238 միլիոն տոլար աւելցնել սահմանուած վարկերը:

ՍԱՍՏԻԿ ՏԱՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մինչեւ յուլիսի կէսը յարափոփոխ, անձրեւային եւ յաճախ ցուրտ անցնելէ յետոյ, Փարիզի օդը կրակ կը մաղէ քանի մը օրէ ի վեր:

Չորեքշաբթի օր ջերմաչափը կը ցուցնէր 32 աստիճան, շուքին մէջ: Երէկ հասաւ մինչեւ 35 աստիճանի եւ հաւանաբար այսպէս շարունակուի քանի մը օր:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ երեքշաբթի օր ամբողջ երկրին մէջ կատարուած ոստիկանական խուզարկութեանց հետեւանքով, բազմաթիւ համայնավարներ ձերբակալուած են: Այս առթիւ բոլոր ինքնաշարժները մանրակրկիտ խուզարկութեան ենթարկուեցան եւ գաղտնի թուղթեր բռնուեցան:

Տնտեսական Ժողովին թաղումը

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ ԵՒ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Երէկ, 27 յուլիս, անորոշ ժամանակով յետաձգուեցաւ Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը:

Վերջին լիագումար նիստը տեղի ունեցաւ առտուն, նախագահութեամբ Պ. Մաքտոնըլտի, եւ ժողովականներուն հաղորդուեցաւ կատարուած աշխատանքներուն տեղեկագիրը: Կէս օրէն յետոյ տեղի ունեցաւ ընդհանուր վիճաբանութիւն մը: Այս առթիւ խօսք առին 15 պատուիրակներ:

⁂ Չորեքշաբթի օր, վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, խորհրդաժողովին ձախողման առթիւ: Առաջին հարցապնդողն էր աշխատաւորական երեսփոխան մը — նախկին նախարար — որ օգտակար գտաւ Նախագահ Րուզվէլթի ծրագիրը, փոխանցման շրջանի համար:

Քննադատութիւններուն պատասխանեց ելմտական նախարարը, շեշտելով.

— « Պէտք չէ կարծել թէ խորհրդաժողովին յետաձգումը կը նշանակէ վերջնապէս փակել անոր աշխատանքները: Ճիշդ է որ խորհրդաժողովը ստիպուած է յետաձգել իր խորհրդակցութիւնները, առանց ուղղակի շօշափելու իր օրակարգին ամէնէն կարեւոր մասը, որովհետեւ իր բացումէն յետոյ ծագած հանգամանքները առայժմ անկարելի դարձուցին գլխաւոր կէտերուն արդիւնաւէտ ուսումնասիրութիւնը: Բոլորովին համաձայն եմ անոնց հետ որ կը կարծեն թէ, նկատի ունենալով Մ. Նահանգներուն մէջ տիրող պայմանները, ամերիկեան կառավարութեան համար բացարձակապէս անգործնական է առժամապէս կայուն վիճակի վերածել իր դրամը »:

Նախարարը խօսելով նախագահ Րուզվէլթի կատարած փորձին վրայ, ըսաւ թէ Անգլիա շատ մօտէն կը հետեւի այդ պայքարին: Յետոյ շօշափեց դրամներու խնդիրը եւ եզրակացուց.

— Մեր քաղաքականութիւնը չի տրամադրեր ստերլինը կապել ոսկիին կամ տոլարին: Մենք պէտք է անկախօրէն շարունակենք այն ճամբան զոր ընտրած ենք ի շահ Մեծն Բրիտանիոյ եւ կայսրութեան: Թէեւ բարգաւաճումը չէ վերահաստատուած եւ չի կրնար գալ մօտաւոր ապագայի մը մէջ, բայց եւ այնպէս, բարենշան երեւոյթներ կան թէ վստահութիւնը կը վերահաստատուի, առեւտուրը կը վերածնի, գործազրկութիւնը կը նուազի: Մեր քաղաքականութիւնը ճիշդ այն է ինչ որ խորհրդաժողովէն առաջ: Մենք վստահութեամբ կը յուսանք թէ այն գործը որ յետաձգուեցաւ ակամայ, պիտի վերսկսի երբ հանգամանքները բարեփոխուին

Էռիօ Թուրքիա եւ Ռուսիա կ'երթայ

Նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ օգոստոս 3ին Պոլիս պիտի երթայ, Մարսէյլի ճամբով, եւ ընկերակցութեամբ երեսփոխանի մը եւ ծերակուտականի մը: Պոլսէն պիտի անցնի Ռուսաստան: Հաւանական է որ վերադառնայ Լեհաստանի ճամբով:

Ցանցաւորը պիտի վտարուի

Գերմանական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն այն օտարականը որ առնուազն երեք ամիս բանտարկութեան կը դատապարտուի, երկրէն պիտի վտարուի, պատիժը կրելէ յետոյ:

Գերմանիա օդանաւ կ'ուզէ, Անգլիա կը մերժէ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը հաստատեց թէ անցեալ յուլիս 15ին գերմանական կառավարութիւնը դիմած է Անգլիոյ օդանաւային կցորդին, հասկնալու համար թէ կարելի չէ՞ 25 — 50 զինուորական օդանաւ գնել Անգլիայէն: « Երբ իմացանք այս լուրը, արտաքին նախարարութիւնը Պերլինի անգլիական գործակատարին միջոցաւ հաղորդեց գերմանական կառավարութեան թէ չի կրնար ո՛ր եւ է պարագայի մէջ արտօնել այդպիսի վաճառում մը, զայն հակառակ համարելով 1926ի Փարիզի համաձայնութեան:

Այս առթիւ երեսփոխան մը հարցուց թէ ճի՞շդ է որ գերմանական կառավարութիւնը ուղղակի շփման մէջ մտած է օդանաւային անհատական ընկերութեանց հետ: Խորհրդականը պատասխան չտուաւ:

Օդանաւերու վերադարձը

Իտալական օդանաւերը վերադարձի երկրորդ հանգրուանն ալ կտրեցին, չորեքշաբթի օր Շէտիաքէն իջնելով Շոլ (Նիւֆաունտլէնտ): Երկու կայաններուն հեռաւորութիւն էր 900 քիլոմեդր:

Այս անգամ ալ կարաւանը թեթեւ արկած մը անցուց: Օդանաւերէն մէկը ստիպուեցաւ վար իջնել, թեթեւ նորոգութեան մը համար եւ յաջորդ առտու միացաւ կարաւանին.

Պատմութեան դասը՝ Գերմանիոյ մէջ

Գերմանիոյ ներքին նախարարը նոր հրահանգներ ղրկեց դաշնակից պետութեանց կրթական նախարարներուն, պատմութեան դասերու բարեփոխման համար: Համաձայն այդ հրահանգներուն, Գերմանիոյ պատմութեան մէջ պէտք չէ նկատի առնել միայն ներկայ Գերմանիան, այլեւ այն գերման ժողովուրդները որ կ'ապրին իր սահմաններէն դուրս: Պէտք է բացորոշապէս երեւան հանել թէ՝ Եւրոպայի պատմութիւնը գործն է հիւսիսային ցեղին որուն առաջին արշաւները դէպի Ասիա եւ Ափրիկէ տեղի ունեցան Քրիստոսի հինգ հազար տարի առաջ: Յունական պատմութիւնն ալ այս տեսակէտով պիտի աւանդուի, Յոյները համարելով Գերմաններուն ամէնէն մօտաւոր եղբայրները: Հիւսիսական Յոյները բարձրագոյն դասը կը կազմէին եւ Յոյներուն մէջ դասակարգային պայքարները ուրիշ բան չէին եթէ ոչ ցեղային պայքարներ: Նոյնը, Հռոմի մէջ, պատրիկներու եւ ռամիկներու պայքարները: Մեծ արշաւներու արժէքը այն է որ հիւսիսական նոր արիւն հոսեցուցին հռոմէական բզքտուած կայսրութեան: Այդ արիւնէն յատկապէս ազդուեցան Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Սպանիոյ եւ Իտալիոյ ժողովուրդները, որոնց մշակոյթը հրաշքներ գործեց միջին դարուն: Միւս երկիրները, օրինակ՝ Պալքանները եւ Ռուսաստանը մնացին խեղճ ու կրակ:

Նախակրթարաններու մէջ պատմութեան դասաւանդութիւնը պիտի սկսի գերմանական աւանդութիւններով եւ զրոյցներով: Հինգերորդ տարիէն յետոյ միայն աշակերտներուն պիտի ներկայացուին պատմական դրուագներ եւ պատկերներ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՈՐՈ՞Ւ ԿԸ ՎԱՅԼԷ ԴՐՕՇ ՊԱՐԶԵԼ

1.— Նախ գրեցէք դրօշ եւ ոչ երբեք դրօշակ, վանկ մը խնայողութիւն։ Մանաւանդ որ կը գրէք դրօշամարտ եւ ոչ երբեք դրօշակամարտ։

2.— Աւետարանիչները կը գրեն թէ Հրեաները, երբ տեսնէին հռովմէական դրօշը, կ'առնէին իրենց գլուխը եւ կը փախչէին,— փախի՛ր, հա, փախիր։ Յիսուս է, որ վախը կուտայ.— «Յայնժամ որ ի Հրէաստանի իցեն՝ փախիցեն ի լերինս, եւ որ ի տանիս կայցէ՝ մի՛ իջցէ առնուլ ինչ ի տանէ իւրմէ, եւ որ յանդի իցէ՝ մի՛ դարձցի յետս առնուլ զձորձս իւր» ։(Մատթ. Գլ. ԻԴ. 16)։

Պիտի գա՞յ ատենը, երբ Թամկավարները, տեսնելով հայկական դրօշը, պիտի փախչին Մինիններուն, Լեւիններուն եւ Սալոմոններուն նման, «Զի աւուրք վրէժխնդրութեան են այնոքիկ առ ի կատարելոյ ամենայն գրելոցն»։ (Ղուկ. Գլ. ԻԱ. 22)։

Այսպէս ըլլալով ճշմարտութիւնը, ի՞նչ աղմուկ է որ կը յարուցանեն Դաշնակցականները։ Կ'ուզեն որ Թամկավարները հայկական դրօշ պարզե՞լ սորվին, Թամկավարները հայկական դրօշ բռնելո՞ւ վարժուին։ Եւ ինչո՞ւ համար։ Երբ մեր մեծ նահատակները, իրենց արիւնով գոյն կուտային այդ դրօշին, ո՞ւր էին Թամկավարները։ Երբ մեր պատմութեան հրաշալի հերոսները՝ անկախութեան այդ նուիրական պաստառ բոցի պէս կը պտըտցնէին Թրքական դիրքերուն վրայ, Փարիզի եկեղեցիին բանկալը նստած մարդիկ ի՞նչ կը բռնէին, գէ՞նք, դրօ՞շ թէ ... ժամ։ Ո՛չ, չենք ուզեր, որ այդ մարդիկը հայկական դրօշ պարզեն, անարգա՞նք է հայ դրօշին։ Մեր հրաշափառ անկախութեան զինուորները, որ ինկան յաղթանակի եւ փառքի դիրքերուն վրայ, վստահ եմ որ պիտի ըմբոստին եւ իրենց ոգին, անթաղ ոսկորներու մէջէն, պիտի սուլէ գայրագին, երբ իմանան թէ Թամկավարներուն է յանձնուած դրօշը։ Ո՛չ, անոնք չպիտի ուզեն իրենց դրօշը տալ Թամկավարներուն։ Վասն զի դրօշ կը նշանակէ զէնք։ Այս այսպէս է, Դաշնակցականնե՛ր, դրօշ կը նշանակէ զէնք միայն։ Դրօշ կրնայ բռնել միայն այն որ կրնայ եւ զէնք բռնել։ Վա՛յ այն դրօշին, որ պաշտպանող չունի։

Երբ այս այսպէս է, ո՛վ Դաշնակցականներ, ալ ի՞նչ հարկ աղմուկի մեր մամուլին մէջ դրօշի մասին։

Թող յայտնի՛ ըլլայ ամէնքին, թէ արդի երիտասարդութիւնը չի սիրեր աղաղակութիւն կամ ցուցահանդիսային ձեւեր։ Կը յայտարարենք,— հայկական դրօշը բարձր բռնելու համար՝ անպայման անհրաժեշտ չէ դրօշ բաշխել հանդիպածին։

Երբ գիտենք թէ Զ. Ռ. Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ երիտասարդական այլ կազմակերպութիւններ ընդունած են,— թերեւ ժառա՞նգ, կը հասկնա՞ք— հայկական դրօշը, կը նշանակէ թէ հայ ազգը տէրն է իր դրօշին։ Անպայման Թամկավարնե՞րն ալ պէտք է դրօշ պարզեն, որ ազգը միաձայն ըլլայ։ Ո՛չ, ազգը երիտասարդական կազմակերպութիւններն են միայն։ Երբ երիտասարդները կ'ընդունին դրօշը, Թամկավարներուն կը մնայ տալու ուտել միայն։

Ազգը երիտասարդութիւնն է, կը հասկնա՞ք։

Զենք ուզեր, որ զանազան ահաւոր աղէտներէ յետոյ, հայ ժողովուրդին վիճակի նաեւ ծերութեան մը աղէտն ալ։ Այսուհետեւ, երիտասարդութի՛ւնն է որ պիտի տնօրինէ ճակատագիրն այս ժողովուրդին։ Եւ երբ այդ երիտասարդութիւնը «դրօշ կ'ուզեմ» կ'ըսէ, գործը — լմնցածներուն կը մնայ տուն երթալ եւ գուլպայ հիւսել։

Այո՛, այդ մարդոց կը մնայ խելացի նահանջ մը մը կատարել հիմա, վասն զի քանի մը տարի յետոյ թերեւս երիտասարդութիւնը բռնութիւնցոյցտայ, երբ սաստիկ հովի մը նման ակսի տապալել ինչ որ պէ՛տք է տապալել։ «Զի աւուր վրէժխնդրութեան են այնոքիկ առ ի կատարելոյ ամենայն գրելոցն».

Ուստի, այլ եւս հարկ չկայ վիճելու թէ հայկական դրօշ պէ՞տք է պարզել թէ ոչ։ Կը կրկնենք,— երիտասարդութիւնը կը պարզէ արդէն հայկական դրօշը, եւ ուրիշներու պէտք չունի իր տօղացքին առեն։

Իսկ եթէ կ'ուզուի, որ Թամկավարներն ալ բան մը բռնեն անպայման.

— Լա՛ւ, Թամկավարներուն ձեռքը տուէք բուրվառ կամ բանկալին պնակը, բայց ոչ երբեք հայկական դրօշ։

Ո՛չ, հայ երիտասարդութիւնը կը մերժէ դրօշ տալ անարժաններու։ Որպէսզի կատարուի ինչ որ գրուած է.

—Երբ վազը պայթի փոթորիկը, եւ հայկական դրօշը, արծիւի մը թափահարումով, սկսի ծածանիլ ու բարախիլ Հայոց երկնքին մէջ, ի տես՝ Թամկավարները պիտի փախչին ատենին, ինչպէս Հրեաները կ'ը փախչէին Հռոմէական դրօշին առջեւէն,— «Ան (Թամկավարը) որ տանիքին վըրայ է, տուն չպիտի իջնէ, բան մը առնելու տունէն, ան որ արտին մէջ է, ետ չպիտի դառնայ իր հանդերձը առնելու»։ (Մարկ. Գլ. ԺԳ. 15)։

Պիտի փախչի՛ն, պիտի փախչի՜ն ...

ԱՋԱՏԱՆԻ

«ՀԱՑԻ ՊԱՅՔԱՐԸ ՊԱՅՔԱՐ Է ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ՀԱՄԱՐ»

ԿԱՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՂՈՊՈՒՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայաստանի մէջ, ըստ հողային գործավար Անանեանի տուեալներու, կան 170,000 գիւղացիական տնտեսութիւն, որմէ 64,000ը համախմբուած են 900 հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ («Խ. Հ.» յունիս 24)։ Ուշադրութեան արժանի է, որ այս տարի գործադրուած բոլոր միջոցները կրցեր են կոլխոզներու մաս կազմող տնտեսութիւններու թիւը բարձրացնել հարիւրին կէս համեմատութեամբ (37,7 եւ 38,2 առ հարիւր)։

Կոլխոզային քաղաքականութեան սկզբնական շրջանին, գիւղացին պետական հալածանքներէն պաշտպանուելու յոյսով կ'ապաստանէր կոլխոզ։ Սակայն, երբ պարզուեցաւ, որ կոլխոզը գիւղացիի սարկացման նոր միջոց մըն է, գիւղացին այլ եւս կը նախընտրէր մնալ մենատնտես եւ ենթարկուիլ ամէն ճնշման, քան թէ կամովին կրել հաւաքական տնտեսութեան սարկական շղթաները։

Խորհրդային վիճակագրութեան թիւերուն մենք միշտ ալ մօտեցած ենք վերապահութեամբ, որովհետեւ մեզի համար գաղտնիք չեն բոլշեւիկներու խարդախութիւնները։ Այդ տեսակէտէն առաջնութիւնը կը պատկանի Աղասի Խանջեանին։

Կոլտնտեսականներու առաջին համագումարին մէջ արտասանած ճառով («Խ. Հ.» թիւ 137), Խանջեանը կը պարծենար թէ այս տարի ցանքերու տարածութիւնը (425,000 հեկտար, անցեալ տարի 384,000) աւելցած է 41,000 հեկտար։ Այն ինչ, անցեալ տարի, նախկին հողային գործավար Գ. Ծաղրեանը, 1932ի ցանքերու տարածութիւնը ցոյց կուտար 430,000 հեկտար («Խ. Հ.» հոկտ. 1932)։ Այս վերջին թիւր բազմիցս ցուցադրուեցաւ Խանջեանի եւ միւսներու կողմէ զանազան առիթներով, ՊՄրկահարկոյ հնգամեակի վերջին տարուան յաղթանակը։ Եթէ ճիշդ է անցեալ տարուան վիճակագրութիւնը, ապա այս տարի ցանուած է ոչ թէ 41,000 հեկ. աւելի, այլ, ընդհակառակն, 5000 հեկտ. պակաս։ Իսկ եթէ ճիշդ են այս տարուան թիւերը 1932ի մասին, ապա ուրեմն անցեալ տարի խաբած են երկրի ժողովուրդն ու գաղութները։ Դեռ չգիտենք, թէ գալ տարի ինչ խաղ կը խաղացուի այս տարուան թիւերուն հետ։

Ամիսներ շարունակ Գ. Խանջեանը ծանծրացուց առաջին հնգամեակի վերջին տարուան յաղթանակներով։ Նոյնը, դաշը սերտած աշակերտի նըման, կը կրկնէ իր ճառին սկիզբը։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ ճառին երկրորդ մասին մէջ կը սկսի ինքզինքեն հակասել եւ չլեզուցիչ փաստեր բերեան հանել։ Առնենք այդ փաստերէն քանի մը օրինակներ.—

Երեւանի քթին տակ կը գտնուի Ուլուխանլու գիւղը, որ միշտ յայտնի է եղած իր հարստութեամբ։ Այժմ այնտեղ գոյութիւն ունի հաւաքական տնտեսութիւն։ 1932ին կոլտնտեսականները ծեծելով կը կուլացնէին, կը սատկեցնէին անասունները եւ յանցաւորները չէին գտնուեր։ Հաւաքական տնտեսութեան գոյքը կը փճացուէր եւ գիւղատնտեսական գործիքներն անխնայ կը ջարդուէին։ Կոլտնտեսութիւնն ունէր 23 մատակ, այժմ միայն մնացած է 2 մատակ եւ 3 կով։ Մարտ 26ի որոշումով կոլտնտեսութիւնն տուած էր իր անդամներուն 5 դոմէշի ձագ, որոնց չորսն անմիջապէս ծախած եւ կերած են։ Բամբակի բերքը այս կոլտնտեսութեան մէջ եղած է՝ 1930ին՝ 4 կենդինար, 1931ին՝ 3 կենդ. և 1932 ին՝ մէկուկէս կենդ. մէկ հեկտարէն։ Այնինչ, 1927ին մէկ հեկտարէն Հայաստանի մէջ միջին հաշուով կը ըստացուէր 11,6 կենդինար։ Գ. Խանջեանը հնգամեակի վերջին տարուան յաղթանակ կը համարէ այն որ բամպակ. բերքը նուազած է մէկ հեկտարին վրայ տասը կենդինար...

Հայաստանի բոլոր այգեգործական շրջաններուն մէջ (Էջմիածին, Աշտարակ, Մեղրի եւ Ղամարլու) խաղողի որթերը կը փճանան ,պատուաստ ծառերու բերքը սոսկալի կ'իջնայ։ «Մենք կառուցում ենք պահածոների խոշոր գործարաններ, բայց այդ գործարանները մնում են առանց հումքի, բանջարները, աշխատաւորները միրգ են պահանջում, իսկ այգեգործութեան ներկայ դրութիւնը հնարաւորութիւն չի տալիս բաւարարել նրանց իրաւացի պահանջները»։ Այս վիճակը այնպիսի երկրի մը մէջ որ իր պտուղով եւ գինիով յայտնի էր ոչ միայն Թուրքոյ այլեւ արտասահմանի մէջ։ Այս ալ Գ. Խանջեանի համար հնգամեակի յաղթանակ է...

Թողունք Խանջեանի բերած նման բազմաթիւ փաստերը եւ կանգ առնենք կարեւոր խոստովանութեան մը վրայ

Արտասահմանի մէջ որոշ տարրեւ յամառօրէն չեն ուզեր հաւատալ, որ Հայաստանի մէջ սով կը տիրէ։ Խանջեանի յայտարարութիւնը պէտք է որ համոզէ նաեւ այդ թերահաւատները.

«Ընկերներ, գաղտնիք չէ, որ անցած ձմեռը մի շարք շրջաններում անցաւ հացի պակասութեան, իսկ առանձին կոլտնտեսութիւններում հացի սուր կարիքի պայմաններում»...

Մեզ հասկնալի է, թէ «հացի սուր կարիք» բառերն ինչ իմաստ ունին բոլշեւիկ վարիչի բերնին մէջ։

Իսկ թէ այս տարուան կազմակերպուած պետական կողոպուտը ինչպիսի «հացի սուր կարիք» պիտի առաջացնէ, գժուար չէ նախատեսել։

Եթէ բոլշեւիկներու «պայքարը հացի համար» կը համարեն «պայքար սոցիալիզմի համար», ապա Հայաստանի ժողովրդի համար յանուն հացի մղուած պայքարը, մահու եւ կենաց խնդիր է։

ԱՇՈՏ-ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ՀԻԹԼԵՐ Կ'ԱՄԼԱՑՆԷ...

Ինչպէս գրած էինք, յուլիս 26ին օրէնք մը հրատարակուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, որ իրաւունք կուտայ ամլացնելու ժառանգական կարգ մը հիւանդութիւններ, ինչպէս տխմարութիւն (idiotie), լուսնոտութիւն (épilepsie), չարժախտ (danse de Saint-Guy), կուրութիւն, խլութիւն, ալքոլամոլութիւն, գօսանդամներ (difformités corporelles)։ Պիտի ամլացուին բոլոր անոնք, որոնք այս հիւանդութիւններէն մէկն ու միւսն ունին։ Օրէնքը յստակօրէն սահմանած է բոլոր պարագաները, արգիլելու համար կամայականութիւնները

Ամլացումի համար անհրաժեշտ է որ հիւանդին տէրը խնդրագիր մը ներկայացնէ, կամ հիւանդանոցին բըժշկապետը մատնանշէ։ Ցետոյ մասնագէտ բժիշկ մը, որ ժառանգական նման հիւանդութիւններու մէջ հեղինակութիւն կը վայելէ, արտօնագիր պիտի տայ։

Ժառանգական հիւանդութեանց քննութեան մասնաւոր խորհուրդներ պիտի զբաղին ներկայացուած պարագաներով, եւ վերջնական արտօնագիրը պիտի տան բացարձակապէս համոզուելէ յետոյ միայն ժառանգականութեան մասին։

Ամլացման գործողութիւնները պիտի կատարուին հիւանդանոցի մէջ միայն եւ մասնագէտներու կողմէ։

Օրէնքը գործադրութեան մէջ կը մտնէ յառաջիկայ յունուար 1ին։

18 տարեկանէն վար անչափահաս հիւանդները պիտի ամլացուին իրենց պաշտպաններուն կամքով, կամ մասնաւոր դատարանի մը որոշումով։

Օրէնքը նոյնպէս կը պարզէ թէ ամլացումը (stérilisation) բոլորովին տարբեր գործողութիւն մըն է ործատումէն (castration)։ Անցաւ գործողութիւն մը, որ այրերն ու կիները կը զրկէ զաւակ ունենալու կարողութենէն։

Այս օրէնքը, կ'ըսեն գերմանական թերթեր, ունի նաեւ տնտեսական կարեւորութիւն։ Արդարեւ բանտի խըրաքանչիւր բնակչի վրայ տարեկան կը ծախսուի 1900 մարք, յիմարանոցի իւրաքանչիւր բնակիչի վրայ՝ 2500 մարք։

Այս օրէնքը վերջ կը դնէ նաեւ բընակչութեան աճման քաղաքականութեան, որ այնքան յարգի է Ֆրանսայի մէջ։ Գերմանիա կը նախընտրէ ունենալ նուազ բայց առողջ բնակչութիւն, մինչ Ֆրանսա կ'աշխատի աւելցնել իր բնակիչներուն թիւը, հոգ չէ թէ հիւանդներ ալ գտնուին։

Գերմանիոյ ցեղապաշտ կուսակցութիւնը, ուրեմն, կ'աշխատի ազնուացնել, մաքրել իր ժողովուրդին արիւնը։ Փորձ մը չէ, որ տեղի պիտի ունենայ, այլ միջոց մը ցեղը մաքրագործելու։ Արդարեւ, Հիւսիս. Ամերիկայի կարգ մը նահանգներուն մէջ փորձեր կատարուած են այս ուղղութեամբ եւ Զուիցերիոյ մէկ շրջանին մէջ կը գործադրուի արդէն ժամանակէ մը ի վեր մտային հիւանդութեամբ վարակուած անձերու վրայ։

Գալով, խենէշ ոճրագործներու, յունուար 1էն սկսեալ հրատարակելի մասնաւոր օրէնքի մը տրամադրութիւններուն համաձայն պիտի դատուին ու ործատուին։

Ֆրանսացի բժիշկները իրենց զարմանքը կը յայտնեն այս օրէնքին մասին, որովհետեւ կ'ըսեն թէ ժառանգաւոր արտօնութիւն մըն է, որ կը տրուի վիրաբոյժներուն։ Եւ յետոյ դժուար է գտնել մէկը, որ առաւել կամ նուազ չափով այլասերման նշաններ չունենայ կամ վարակուած չըլլայ։ Արդարեւ, մասնաւորապէս սիֆիլիսը այնքան տարածուած է աշխարհի վրայ ամէն կողմ, որ ախտաքանութեան ամէնէն գլխաւոր էջերը, ուրիշ խօսքով՝ հիւանդութեանց մեծ մասը կապուած է սիֆիլիսին։ Վերջապէս, կառավարութիւնը կրնայ այս օրէնքն առաջնորդուած, իբրեւ թէ ցեղը փրկելու նըպատակով այլասերումէ, իր քաղաքական հակառակորդներուն դէմ գինուիլ ամէնէն անաչառ գործիքով։ Փրոֆ. Վէրն կ'ըսէ թէ հարկ չկայ, սիֆիլիսին դէմ կռուելու համար, գիտնալ այնքան ծայրայեղ միջոցի մը, քանի որ դարմանելի է (որոշ չափով) սիֆիլիսը։ Դիտել կը տրուի, սակայն, թէ ամլացումը իբրեւ զէնք կ'ուղղուի ոչ թէ ուղղակի սիֆիլիսին, այլ սիֆիլիսին ծնած ատկեններուն դէմ։ Բայց մեթոտը, որ կ'ենթադրէ միջնադարեան անգթութիւն մը, դժուար գործադրելի է ոչ միայն լուսաւորեալ ժողովուրդներու հակառակութեան արդիւնքներուն, այլ եւ հիւանդներու ինքնապաշտպանութեան փորձերուն պատճառով։ Որ հիւանդը պիտի յօժարի գործողութեան։ Շղթաներ պէտք պիտի ըլլան քնացնելու եւ գործողութեան ենթարկելու համար զանոնք։

Փրոֆ. Ֆլոտ եւս, խօսելով այս օրէնքին մասին, կ'ըսէ թէ հիւանդները ամլացնելու հարցը շատ անգամ եկած է բժշկական համագումարներու օրակարգին վրայ, շատ քննութիւններ կատարուած են այդ մասին, առանց երբեք վերջնական եզրակացութեան մը հասնելու։ Մաղթելի է, որ օր մը միջոց մը գտնուի արգիլելու այլասերածներու բազմացումը, որպէսզի նուազին նաեւ ոճրագործութիւնը։

Գործնականին մէջ դժուար թէ լուծուի այս հարցը, այնքան փափուկ է ան։ Անկարելի է պարզ հրամանագրերով լուծել զայն։

Նախ որովհետեւ հրատարակուած օրէնքը բռնաբարում մըն է անհատական ազատութեան, յետոյ դժուար է հսկել օրէնքին արդար գործադրութեան վրայ։ Եւ վերջապէս անհանդուրժելի է գործողութեան դատապարտել ամբողջ ընտանիք մը, որուն մէկ անդամը յանկարծ մտային խանգարում է ցոյց տուեր։ Որքան ալ գաղափարը հետաքրքրական թուի, դարձեալ խղճի դէմ է ընդունիլ առ հասարակ ամէն դատապարտուած անհատի ամլացում։ Թերեւս այս ոճրագործներու համար, կամ մուրացկաններու համար, ինչպէս տեղի կ'ունենայ Հիւսիս. Ամերիկայի կարգ մը Նահանգներուն մէջ։

Տօքթ. Թուլուզ եւս գիտել կուտայ թէ աննորմալ մարդոց թիւը կ'աճի հետզհետէ, ինչ որ ծանր կը նստի պետութեանց պիւտճէին վրայ։ Հետեւաբար զովելի կը գտնէ գերմանական նոր օրէնքը, որովհետեւ ինչպէս Զուիցերիոյ մէջ փորձը ցոյց տուաւ, կուրութեան եւ մտագարութեան ենթականներու վրայ կատարուած ամլացումի գործողութիւնները լաւ արդիւնք տուին։ Պայմանով որ, կ'աւելցնէ այս հռչակաւոր բժիշկը, նոր օրէնքը չբռնաբարէ մարդկային նըւիրական իրաւունքները, անհատներու ազատութիւնը, նախանձի, թշնամութեան եւ այլ պատրուակներով եւ կամայականութեամբ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Շաբաթական տեսութիւն

Այսօր պիտի խօսինք դարձեալ թէնիսի մասին. բայց նախ՝ փոքր գաղափարութիւն մը այս շատ հետաքրքրական խաղին մասին։

Թէնիսի խաղավայրերը (ինչ տեսակի ալ ըլլան, դալար, հարթ գետին կամ ծեփուած շաղախ) միեւնոյն մեծութիւնն ունին, այսինքն 23 մէթր 77 սանթիմեդր երկայն եւ 8 մէթր 23 ս. լայն։ Խաղավայրը մէջտեղէն կիսուած է 91 եւ կէս սանթիմեդր բարձրութեամբ երիզով մը եւ իւրաքանչիւր կողմ բաժնուած՝ երեք մասերու. մէկ կողմի խաղացողը պէտք է որ գնդակը զրկէ միւս կողմը՝ առանց գծերով որոշուած սահմանէն դուրս հանելու։ Եթէ գնդակը իր իսկ բաժնին մէջ կամ դիմացինին գիծերէն դուրս նետէ՝ կը կորսնցնէ կէտ մը, կամ աւելի ճիշդը՝ իր հակառակորդը կը շահի կէտ մը։ Խաղ մը շահելու համար պէտք են նըւազագոյն չորս կէտեր, բայց երբ չորս կէտ կ'ընէք՝ պէտք չէ որ ձեր հակառակորդը երկու կէտէն աւելի ունենայ. խաղ մը շահելու համար պէտք է միշտ հակառակորդէն երկու կէտ աւելի ունենալ։ Կէտերը կը հաշուուին սա ձեւով,— 15, 30, 40 եւ խաղ։ Մէկ «սէթ» մը շահելու համար պէտք է նուազագոյն վեց խաղ ընել, պայմանաւ որ ձեր հակառակորդը 4 խաղէն աւելի չունենայ։ Եթէ ան 5 խաղ ունի, դուք պէտք է որ 7 ընէք, եթէ 6 ունի՝ պէտք է 8 ընել, այսինքն միշտ երկու խաղ աւելի «սէթը» շահելու համար։ Մրցում մը կրնայ խաղցուիլ 3 կամ 5 սէթի վրայ. այսինքն առաջին պարագային եթէ մրցորդներէն մէկը 2 սէթ շահած է, յաղթական կը նկատուի, իսկ երկրորդ պարագային պէտք է շահի 3 սէթ 5ի վրայ։ Միջազգային մրցումները միշտ 5 սէթի վրայ կը խաղցուին, իսկ կիներու մրցումները երբեք երեք սէթէն աւելի չեն ըլլար։

Թէնիսի «սէմփլը» (պարզ) խաղ կ'ըսեն երբ դէմ դիմաց կը գտնուին — իւրաքանչիւր կողմէ — մէկ մէկ խաղացող։ Իսկ երբ երկերկու խաղացող կայ՝ այն ատեն կ'ըսեն «տուպլը» եւ այդ պարագային խաղավայրին լայնքը կ'ըլլայ 10 մեդր 97 ս. — երկարութիւնը, մնալով նոյնը։ Թէնիսի մրցումները հինգ տեսակ են.— 1. սէմփլը (մէկ մէկ այր). 2. տուպլը (երկերկու այր) 3. սէմփլը տամ (մէկ մէկ կին), 4. տուպլը տամ (երկերկու կին) եւ միքսթ (այր եւ կին իւրաքանչիւր կողմէ)։

Դեռ կան ուրիշ մանրամասնութիւններ, բայց անհրաժեշտ չեն օրաթերթի մը համար։ Կարելի է քանի մը խաղի ներկայ գտնուելով գաղափար կազմել։

Թէնիսը սխալմամբ ցարդ պարզ եւ մարդկան յատկութիւններ չպահանջող խաղ մը նկատողները պէտք է այլ եւս փոխեն իրենց կարծիքը։ Կիրակի օր Վայնսի պէս առաջնակարգ խաղացող մը որ միեւնոյն ատեն լաւ մարզիկ մըն է, Փէրիի դէմ իր մրցումին ամենավերջին բոլէին ինկաւ խաղավայրին վրայ ուշակորոյս, ինչպէս կռփամարտիկը կ'իյնայ իր հակառակորդին բռունցքի հարուածներուն տակ (քօ — աութ)։ Թէնիսը դարմանալի խաղ մըն է. երբ կը դիտէք զայն՝ կ'ըսէք՝ «այս ինչ դիւրին խաղ էր»։ Բայց երբ օր մը գնդահարը ձեռք առնէք եւ տասը վայրկեան խաղաք վարժ խաղացողի մը հետ, պիտի տեսնէք թէ անիկա մարզական շատ մեծ յատկութիւններ կը պահանջէ։

Ամերիկացիները «մարզականօրէն» լաւ պատրաստուած չէին եւ կորսնցուցին իրենց մրցումը Անգլիոյ դէմ կիրակի օր։ Վայնս եւ Էլիսըն յոգնած էին, ուժ չունէին շարժելու եւ Օսթին ու Փէրի իրենց խաղը անոնց պարտադրեցին վճռականօրէն։ Ինչպէս «Յառաջ»ը գրած էր, առաջին օրը Վայնս պարտուեցաւ Օսթինէ եւ Էլիսըն ալ՝ Փէրիէ. երկրորդ օրը՝ շաբաթ, ամերիկացիները շահեցան տուպլըն շնորհիւ Լօթ — Վան Ռեայնի որոնք շատ ողբաւոր զոյգ մը կը կազմեն։ Ուրեմն կիրակի օրուան մրցումներէն առաջ կացութիւնն էր հետեւեալը.—

Անգլիա՝ 2 յաղթանակ, Ամերիկա 1 յաղթանակ։ Կիրակի օր կը խաղցուէին երկու վերջին «սէմփլը»ները. պէտք էր որ Մ. Նահանգները շահէին զանոնք երկուքն ալ, եթէ կ'ուզէին յաղթական ելլել։ Արդ՝ անոնք կորսնցուցին երկու մրցումներն ալ։ Արդէն երբ առաջինին մէջ Օսթին շատ գեղեցիկ եւ նուրբ խաղէ մը վերջ պարտութեան մատնեց Էլիսընը, Անգլիա շահած էր 3 յաղթանակ եւ Ֆրանսայի դէմ մրցելու իրաւունքը։ Վերջին մրցումը երկու բարձրահասակ խաղացողներուն՝ Փէրիի եւ Վայնսի (... կատաղի եղաւ. հակառակ անոր արդիւնքը որ եւ է ազդեցութիւն չէր կրնար ունենալ դասաւորման վրայ, Անգլիա շահած ըլլալով 5 ... մի վրայ 3 խաղ։ Հինգ սէթ... յարափոփոխ խաղէ մը վերջ Փէր... ռած էր վերջին կէտին՝ այսինք... կէտ մը եւս՝ եւ մրցումը կը շա... այդ պահուն էր որ հսկայ Վա... վար ինկաւ երբ կը պատրաստ... գնդակը զրկել Փէրիի կողմը։

Այսպիսով Ֆրանսայի դէմ Ան... է որ պիտի մրցի այս ուրբաթ, ... եւ կիրակի օրերը Փարիզի մէջ ... լիացիները անակնկալ մը պատ... էին շահելով Աւստրալիոյ դէմ ... մրցումը։ Շատ աւելի մեծ ան... մը եղաւ իրենց յաղթանակը Մ... հանգներուն դէմ։ Այնպէս որ ... անակնկալ մը չպիտի ըլլայ եթէ ... յաջողին հռչակաւոր բաժակը ... Ֆրանսայէն։

Լաքօսթ, որ գործօն դեր ... լով կը կատարէ Ֆրանսական ... խմբապետի պաշտօնը, որոշեց ... կողքին սէմփլըները խաղցնել ... սայի նորահասներէն Մէրլէնի ... Օսթին եւ Փէրի պիտի մրցին ... Բօչէի եւ Մէրլէնի դէմ։ Մէրլ... նուրբ խաղացող մը չէ, բայ... յախուռն է, կրակոտ եւ վճռակ... կրնայ հակառակորդին խաղը ... ել։ Իսկ տուպլըն պիտի խաղ... բօթրա — Պրիւնեօն զոյգը։ Եթէ ... բանայ կ'ուզէ բաժակը պահել ... մը եւս — եւ անշուշտ կ'ուզէ — ... է որ Բօչէ յաղթէ թէ Օսթինի ... Փէրիի, իսկ Բօրօթրա — Պրիւնեօն ... անգլիական զոյգին, ինչ որ ... նէր երեք յաղթանակ։ Դարձեալ ... ըսեն խնդրին բոլոր ծանրութ... կեդրոնացած է Բօչէի վրայ. Եթէ ... չէ ինքզինքը վերագտած է, Ֆրան... յոյս կրնայ ունենալ, եթէ ոչ Տէյ... բաժակը այս տարի Մանշը հա... բար անցնի, Լոնտոն երթալու ... մար։

«Տէյվիս Քըփ» եւ Հեծելա... «Ֆրանսայի Շրջանը» կիրակի օր... մարզական դիտաւոր դէպքերն ... Օթէօյի կողմերը այդ օրը ... էր քալել փողոցներուն մէջ. թէ ... տէ Փրէնս — ուր պիտի գային ... լանուորդները — եւ թէ «Աթոտ... լան Կարոս» — ուր տեղի կ'ունենա... թէնիսի մրցումները — տեղ չկա... շատեր փողոցէն, պատերուն ... կը ջանային բան մը հասկնալ

Ֆրանսացի Սփէչէր է որ ... շահեցաւ «Շրջանը» 4395 քիլ... ճամբան կտրելով ժամական 2... 715 մ.ի արագութեամբ մը։ Երկ... կուգայ Իտալացի Կուէռա 4 վայրկ... տարբերութեամբ, երրորդ Իտալ... Մարթանօ, չորրորդ Պելճիքացի ... մէջ, հինգերորդ Ֆրանսացի Աը... պօ, վեցերորդ Սպանիացի Թրուէ... Վերջինն է՝ Ֆրանսացի Նէօար... ջինին եւ վերջինին միջեւ կայ 3... 57 վայրկ.ի տարբերութիւն մը.

Երբ ճամբայ ելան, հեծելանուորդ... ները 80 հատ էին. շրջանը խաղ... թեամբ աւարտեցին 40 հեծելանո... միայն։ Անհատապէս վազողներու... առաջինն է Մարթանօ որ ընդհ. դա... սուրման մէջ երրորդ է, ինչպէս ... սանք։ Ազգային խումբերու դա... սուրման մէջ առաջին Ֆրանսա ... րորդ՝ Պելճիքա, երրորդ՝ Գեր... նիա, յետոյ Զուիցերիա եւ Իտալ... Իտալիոյ կարգը՝ հինգերորդ, ... կուտայ թէ Կուէռա միակն ... խումբին մէջ արժէք մը ներկ... ցնող եւ եթէ իրեն օգնողներ ըլլա... թերեւս շահէր «Շրջանը».

Ժ. Ն.

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Հիմ, Անգլիացի փիլիսոփա... ծերութեան առեններ գիրգ... օր մը չոգենաւով կը ճամբորդէ... գեղեցիկ Տիկին Վալլանի հետ, երբ ... կարծ՝ փոթորիկ մը փրթաւ։

Տիկին Վալլան խնդրեց Հիմէն... սրտապնդէ զինք այն վտանգին ... որ կը սպառնար իրենց. բայց փի... փան պարզութեամբ յայտնեց ... շատ հաւանականօրէն շուտով երկ... ալ ձուկերուն կեր պիտի ըլլա...

— Իսկ առաջ զո՞վ կը կարծէ... պիտի ուտեն, հարցուց Տիկին Վա... լան։

— Ուրկամուլները անկասկած պի... յարձակին իմ վրաս, պատասխան... Հիմ, իսկ փափկաճաշակները պի... նախընտրեն ձեզ։

ԳԻՏԱԿԱՆ

Կատուաձուկը

Հետաքրքրական ձուկ մըն է այս, որ կը յիշուի նոյն իսկ ամենահին եգիպտական հիէրոգլիֆներու մէջ։

Կը պատկանի silurideներու ընտանիքին, գիտական անունով՝ Felichtys felis։ Միջին մեծութիւնը 40–45 սանթիմեթր։ Լայն եւ տափակ գլուխ մը ունի։ Բերանին շուրջը պեխեր, ուրկէ իր նմանութիւնը կատուին հետ։ Լողակները ունին սուր փուշեր։

Կ'ապրի տաք եւ քաղցրահամ գետերու անուշ ջուրերուն մէջ, ...ները։ Այնքան խորունկէն կը ..., որ իր պեխերը կը կախէ իբրեւ ...։ Երբ որսի կը հանդիպի, կ'անկլնէ ... եւ մեծ բերնին մէջ կ'անհետացնէ զայն։ Ցամաքները ապրելով, կատուաձուկը յաճախ կ'իյնայ ուռկանի մէջ։ Ուռկանին մէջ՝ ազատելու համար ամէն ճիգ ըրած ատեն, այնպէս մը իր փուշերը կը խրէ ուռկանին, որ այլ եւս ձկնորսները հազար դժուարութիւն կը կրեն կատուաձուկը հանելու համար ուռկանէն։ Կը ստիպուին կամ կտրել ուռկանը, կամ մէկիկ մէկիկ փրցնել փուշերը։ Կատուաձուկը կ'աշխատի նաեւ մածուցիկ նիւթ մը ...ելով փտցնել ուռկանը եւ փախիլ։ Արդարեւ, երբ ուռկանը շուտով չվերցուի, կատուաձուկը փախած կ'ըլլայ ուռկանին փտած ցանցին մէջէն։ Ձկնորսները մեծ նեղութիւն կը քաշեն այդ մածուցիկ նիւթը անհետացնելու համար։ Կատուաձուկը դեռ կը պայքարի ուրիշ ձեւով մըն ալ, — երբ ձկնորսին ձեռքը կը գայ իրեն, յանկարծ կ'ընէ տարօրինակ ձայն մը, խուլ ... մը։

Հակառակ այս բոլոր դժուարութիւններուն, ձկնորսները մեծ եռանդով կատուաձուկ կ'որսան, որովհետեւ համեղ միս մը ունի։ Որպէս զի անհետանայ ... համը, որ յատուկ է բոլոր խորայատակ ջուրերու ձուկերուն, ... ժամանակ մը լողացնել անուշ ջուրի մէջ։

Կատուաձուկին այս փոքրիկ բնապատմութեան մէջ ամէնէն հետաքրքրական պարագան, սակայն, Թի...ն է։

Ձուկերը զաւկի սէր չունին ընդհանրապէս. էգը հաւկիթը կ'ածէ ջուրերուն մէջ ու կը հեռանայ, արուն ալ կը բեղմնաւորէ ու կը մեկնի։ Բեղմնաւորուած հաւկիթը կը ծփայ ջուրերուն վրայ, — ձուկերը ընդհանրապէս հաւկիթ կ'ածեն հոն ուր ջուրը կեցած է գրեթէ. Ալ չեն զբաղիր իրենց սերունդով։

Ընդհակառակն, կատուաձուկերը տարբեր են բոլորովին։ Զաւկի սէր ունին կարծես։ Զարմանալին այն է որ արուն կը ստանձնէ «զաւակ մեծցնելու» պաշտօնը. Էգը կ'ածէ հաւկիթները, որոնք բաւական խոշոր են, 18-20 միլիմեթր։ Շատ քիչ հաւկիթ կ'ածէ էգը։ Ու եթէ չխնամուին այդ հաւկիթները, սերունդը կը փճանայ լուսով. Ատոր համար արու կատուաձուկը կը ժողվէ իր բերնին մէջ բոլոր հաւկիթները։ Հաւկիթներու աճումին յարմար միջավայր մըն է բերանը, նախ կը պաշտպանուին թշնամիէն, յետոյ ջուրը շարունակ կը փոխուի բերնին մէջ եւ թթուածինը կը ստանան առատ։ Բարի հայրը հաւկիթները կը տեղաւորէ իր «թուշերուն» մէջ, այնպէս որ բերանը տարօրինակ ձեւով կ'ուռի։ Թէեւ ոչ մէկ բան իրար կը կպցնէ հաւկիթները, բայց եւ այնպէս երբեք հայրը չի կորսնցներ զանոնք։ Շուտով դուրս կ'ելլեն ձագերը, 20–30 հատ, կ'աճին ու կը մեծնան, — միշտ բերնին մէջ, — մէկը միւսին դէմ սեղմուած։ Հայր ձուկին բերանը արտասովոր ձեւ մը ունի այդ շրջանին, չի կրնար գոցել ծնօտները։ Ձկնիկները կը լողան բերնին մէջ, երբեք դուրս չեն ելլեր, մինչեւ որ իրենք զիրենք բաւական զօրաւոր զգան։ Իսկ հայր ձուկը ծոմ կը պահէ այնքան ատեն, որ իր բերնին մէջ կ'ապրին իր ձագերը։ Ապահովաբար այդ շրջանին կրնանք ճարպային իր մթերքով։

Կեանքի պահպանման այս բնազդը, այսպէս, չափազանց զօրաւոր է կատուաձուկերուն մէջ, որոնք ցոյց կուտան նաեւ հայրական բնազդի գեղեցիկ օրինակ մըն ալ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Թուրքիա-Ֆրանսա

Այս խորագրով, Ահմէտ Շիւքրիւ կը գրէ Միլլիէթի մէջ (14 յուլիս). —

Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող յարաբերութիւնը ուղիղ ու լաւ ըլլալէն քայլ մը առաջ երթալով երբ այլ եւս անկեղծ կը դառնայ, ֆրանսական թերթերը անմիջապէս կը խօսին «երկու ազգերու աւանդական բարեկամութենէն»։ Մեր արտաքին նախարարը, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Փարիզէն անցած ատեն շատ անկեղծ ընդունելութիւն մը գտաւ։ Տրուած տեղեկութեան համաձայն, տնտեսական գործավար Մահմուտ Ճելալ պէյ ալ Ֆրանսայի հետ մեր առեւտրական յարաբերութիւնները կարգի կը դնէ։ Լօնտոնի տնտեսական համաժողովի բանակցութիւնները Թուրքիան ալ աւելի Ֆրանսայի մօտեցուցած են։ Թուրքիա մեծ կարեւորութիւն եւ արժէք կուտայ Ֆրանսայի բարեկամութեան։ Եւ եթէ յետ պատերազմեան միջազգային կացութիւնը նկատի առնուի, այդ բարեկամութենէն աւելի բնական ոչինչ կրնայ ըլլալ։ Այսօր, Եւրոպայի քաղաքական կեանքին տիրական հարցը հաշտութեան դաշնագիրներով հաստատուած կացութեան տեւականացման եւ այդ կացութեան փոփոխման վէճն է։ Ֆրանսան տեւականացումը ուզող շրջանակին վարիչ է։ Այս հիմնական կէտին մէջ, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ տրամաբանական քաղաքականութիւնները չեն բախիր իրարու։ Թուրքիա Լօզանի մէջ հաւասարէ հաւասար բանակցելով իրեն դէմ պատերազմող բոլոր պետութեանց հետ — որոնց մէջ եւ Ֆրանսան — հաշտութիւն կնքեց։ Թուրք ազգային պետութիւնը այդ դաշինքը ընդունած է եւ Թուրք Հանրապետութիւնը զայն երբեք չէ ուզած փոխել։ Գալով միւս դաշնագիրներուն անոնց փոփոխումը կամ տեւականացումը մեզ չահագրգռող խնդիր մը չէ։ Հետեւաբար, միջազգային յարաբերութեանց վրայ իշխող այս խնդրին մէջ ֆրանսական եւ թրքական քաղաքականութիւնները իրար չբախելու համար, պատճառ մը չկայ որ երկու պետութեանց յարաբերութիւնները աւելի անկեղծ փուլի մը մէջ չմտնեն։

Սակայն ֆրանսական թերթերու նոր սկսած այս անկեղծութիւնը հաստատելու համար յառաջ քշած «աւանդական բարեկամութեան» մասին եւս խորհրդածութիւններ ընելէ մեզ չենք կրնար արգիլել։ Իրապէս, Ֆրանսայի եւ Օսմ. կայսրութեան միջեւ բարեկամական յարաբերութիւնը միջազգային բարեկամութիւններու ամենահինն է։ Բայց առաջին բարեկամութեան ինչպէս սկիզբը յայտնի է։ Ֆրանսայի թագաւորին մրցակիցը Հռոմի թագաւորին դէմ օսմանեան թագաւորին օգնութիւնը ապահովել փափաքած օրէն ասդին սկսուած Օսմանեան կայսրութեան շրջանը, եւ անկէ վերջ Թուրք — ֆրանսական բարեկամութիւնը երկու անկախ պետութեան միջեւ բարեկամութիւն մը ըլլալէ դադրելով հետզհետէ պաշտպանողի եւ պաշտպանեալի փոխյարաբերութեան ձեւը առաւ։ Ֆրանսացիները 19րդ դարու երկրորդ կէսէն ասդին, եւ մանաւանդ եւ տնտեսական տեսակէտէն այնքան շահագրգռուեցան Թուրքիայով, որ օսմանեան երկիրները ֆրանսական գաղութներու վիճակը առնելու վրայ էին։ Եւ մտական այդ շահագրգռութեան հետ, մշակոյթի գետնի վրայ շահագրգռութիւնը եւս երբ աւելցնենք, կրնանք եզրակացնել որ Օսմ. կայսրութեան վրայ Ֆրանսայի գերիշխանութիւնը կատարեալ էր։ Այդ գերիշխանութիւնը Ալի փաշայի ատեն իր գագաթն աստիճանին հասաւ։ Եւ եթէ 1870ի Ֆրանսայի պարտութիւնը չըլլար, թերեւս օսմանեան կայսրութիւնը հասած պիտի ըլլար նման Ֆրանսայի մէկ գաղթավայրին ձեւը առնելու։ Երբեք չենք չափազանցեր։ Ֆրանսեւ-Թուրք յարաբերութեանց պատմութիւնը մէջտեղն է։ Մեր յարաբերութեանց այս պատմութիւնը ֆրանսացիներուն Թուրքիոյ մէջ առանձնաշնորհեալ դիրք մը ձեռք ձգելու պատճառ եղած է։ Պոլսոյ քարափը ոտք կոխող ֆրանսացի մը, տեսնելով որ ամէն մարդ իր խօսած լեզուն չի հասկնար, նեղուած է։

Եթէ թուրքեւֆրանսական յարաբերութիւնները անկեղծ փուլի մը մէջ պիտի մտնեն, ամէն բանէ առաջ աւանդական յարաբերութեան ձեւը բոլորովին փոխուած ըլլալը հարկ է որ հասկնան ֆրանսացիները։ Մենք մալիանդ ազգ մը չենք։ Իր քաղաքական եւ տնտեսական անկախութիւնը նոր ձեռք ձգած եւ իր արժանապատուութեանը տէր ազգ մըն ենք։ Դէմ չենք ֆրանսական մշակոյթին։ Ընդհակառակն, կ'ընդունինք որ ան իր շատ մը ուժեղ կողմերը ունի։ Բայց, նախապատերազմեան շրջաններուն պէս համոզուած չենք որ Արեւմտ. Եւրոպայի մէջ միակ մշակոյթը ֆրանսականն է։ Եթէ կան բաներ, զորս ֆրանսական մշակոյթէն պիտի առնենք, պատճառը այն չէ որ անոնք ֆրանսական են, այլ որովհետեւ լաւ են ու մեզի յարմար։ Բայց, Գերմանիայէն, Անգլիայէն եւ Սկանտինաեան երկիրներէն եւս շատ բաներ ունինք առնելիք։ Այսինքն, Թուրք ազգին եւ ֆրանսական ազգին միջեւ յարաբերութիւնները «աւանդական բարեկամութիւն» կոչուած ձեւէն շատ տարբեր կերպ մը պէտք է ըլլայ։ Թուրքեւֆրանսական հասկացողութեան մը կազմութեան այս օրերուն, եւ մանաւանդ ֆրանսական թերթերուն աւանդական յարաբերութիւններէ ճառած միջոցին, այս կէտերը պարզել ուզեցինք։ Կ'ուզենք որ մեր յարաբերութիւններուն վերանորոգման ատեն ուղիղ ճամբէն ընթանանք։ Որովհետեւ միայն ուղիղ ճամբէն քալելով է, որ երկու կողմերուն ալ արժէք տուած բարեկամութիւնը տեւական կ'ըլլայ։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՌԸՆԱԺ, 25 յուլիս (Յառաջ). — Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշի խումբին եւ հովանաւորութեամբ Կրընոպլի Կոմիտէին, առաջին անգամ ըլլալով հանդիսաւորութեամբ տօնեցինք Խանասորի արշաւանքին 36րդ տարեդարձը։ Ժողովուրդը գրեթէ ամբողջութեամբ լեցուած էր սրահը։ Բեմին խորքը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյները, որոնց մէջտեղը զետեղուած էր Հ. Յ. Դ. երրորդութեան՝ Քրիստափորի, Զաւարեանի եւ Ռոստոմի միացեալ մեծադիր նկարը։ Քիչ վերը՝ Հ. Յ. Դ. արիւնագոյն զինանշանը, շրջապատուած Խանասորի խումբ մը հերոսներու նկարներով։ Հանդէսը բացուեցաւ «Կարկուտ տեղացնով», զոր նուագեց Գ. Տ. Գրիգորեանը ջութակի վրայ։ Ժողովուրդը ունկնդրեց յոտնկայս։ Նախագահը ընկ. Արմենակ Թովմասեան, քանի մը խօսքով բացատրեց օրուան տօնի նշանակութիւնը, պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան դերը ազգային ազատագրութեան մէջ եւ կոչ ըրաւ պարտաճանաչութեան եւ գիտակցութեան։ Ժողովուրդը յոտնկայս մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգեց Խանասորի զոհերուն յիշատակը։

Օր. Արաքսի Խաչատուրեան արտասանեց Սիամանթօի «Ցոյսը», Տիկ. Գ. Մուրատեան երգեց «Սեւ մութ ամպերը»։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ Դաշնակցական Գաղան, որ Խանասորի դէպքը ներկայացուց իբրեւ կազմակերպուած զինուորական արշաւանք եւ պանծացուց ժողովուրդին հայրենասիրութեան ոգին։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենքով» եւ հանդիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ։

Հանդէսէն յետոյ տեղի ունեցաւ ընկերա — համակրական խնջոյք մը։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Ա. Թովմասեան։

Սեղանը ճոխ էր եւ մթնոլորտն ալ զուարթ ու խանդավառ։ Տեղի ունեցան գեղջկական պարեր ալ, մինչ խումբ մը երիտասարդներ սրահը կը թնդացնէին ազգային յեղափոխական երգերով։ Խնջոյքը տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը վեց։

Վ. Խաչատուրեան

Հայ արենուշներու բանակումը

Կազմակերպուած է Միջերկրականի ափին, Մարսիլիոյ շրջականները, հայ արենուշներու եւ թեւիկներու համար, այս տարուան բանակումը։

Կ'ընդունուին այս բանակումին համար Փարիզ, Մարսէյլ եւ Կրընոպլի արենուշները եւ թեւիկները։

Այն ծնողքները որ կը փափաքին արձանագրել իրենց աղջիկները իբր արենուշ, կամ թեւիկ (արենուշ՝ 11-18 իսկ թեւիկ՝ 7–12 տարեկան) օգոստոս 5էն առաջ, անոնց երախաները իրաւունք կ'ունենան օգտուելու բանակումի դիւրամատչելի պայմաններէն։

Մեկնում — 10 օգոստոս։

Վերադարձ — 31 օգոստոս։

Սախք — 350 ֆրանք (կերակուր, ճանապարհածախս, դեղարան, ապահովագրութիւն)։

Արձանագրուելու համար բերել.—

Ա. Ծնողներու գրաւոր հաւանութիւնը։

Բ. Բժշկական վկայական։ (Օրինակները խմբապետուհիներու մօտ են)։

Խմբապետուհիներու հասցէներ.—

Փարիզ.— Վ. Բէգլարեան, 7, Rue Desnouettes (15). Օր. Զ. Խանճեան, 26, Rue Lacretelle (15).

Մարսէյլ.— Օր. Մ. Մարտիրոսեան 49, Rue Nationale.

Կրընոպլ.— Օր. Գ. Խաչատուրեան, 115, Ave. au Vieux Pont cité Bouchayer. Fontaine, Isère.

Զ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԷՊԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Աբէնֆի «Նոր Օր»ը ձայնակցելով «Յառաջ»ի, իր կարգին դէպի արեւելեան գաղութները կը հրաւիրէ Փարիզի մտաւորականութիւնը (22 յուլիս).

— «Փարիզի հայ մտաւորականութիւնը կը փորձէ շարժիլ։ «Յառաջ» կոչ կ'ընէ անոնց, արշաւանք մը կազմակերպել դէպի Պալքաններու եւ Սուրիոյ հայ գաղութները, շփման մէջ մտնել ժողովուրդին հետ, ուսումնասիրել անոր կենցաղը, ամբողջութիւնները եւ ձգտումները։

Արդի մտաւորականի մը համար բացարձակ անհրաժեշտութիւն է ներշնչուիլ ժողովուրդէն, զգալ անոր տառապանքը եւ հրճուանքը.

Հաւաքական կեանք չունի Փարիզի հայ գաղութը, ուր հաւաքուած է մտաւորականութեան կարեւոր մէկ տոկոսը։ Հարիւրաւոր է անոնց թիւը։ Քաղաքական ու մշակոյթի շարժման մեծ կեդրոն մըն է «Լոյս Քաղաքը» ու անհրաժեշտաբար հոն պիտի ունենայինք համապատասխան անձինք։ Բայց անոնց թիւը պէտք չէր անցնէր քանի մը տասնեակը։ Մինչդեռ հոն կեդրոնացած են հարիւրաւոր հայ անգործ մտաւորականներ եւ բառին բուն իմաստով իրենց կեանքը քարշ կուտան։

Երիտասարդ ուժեր, որոնք հասակ նետեցին այնտեղ եւ ուռճացան, չփորձեցին լծուիլ կենդանի գործի։ Նախընտրեցին խամրիլ ու մենք հանդիսատես եղանք տերեւաթափներու։

Փարիզը ունի առաւելութիւններ, որպէս զի մտաւորական մը հաւաքէ մշակոյթի գանձեր։ Բայց անբաւարար է այդ, կայ ուրիշ շարիք մը։ Ծանօթութիւններ չեն բաւեր, որպէսզի հայ մտաւորականը կարողանայ պահել իր հոգեկան հաւասարակշռութիւնը։ Ֆրանսական արդիւնքը օգտակար եղած չէ մեզի երբեք։ Զգայնութիւնը երեւակայութիւնը, ռոմանթիզմը, արդէն զօրաւոր էր մեր ցեղային խառնուածքին մէջ, ֆրանսականը աւելի խաթարեց մեզ։ Միւս կողմէն փարթամութիւնը, ճոխութիւնը Փարիզին, միայն դառնութիւն ու յուսահատութիւն յառաջ պիտի բերէր հոն ապրող հայ մտաւորականին մէջ։

~~Հակառակ այդ քանակով եւ որակով~~ որեւէ գաղութէ տասնապատիկ անգամ աւելի մտաւորական ուժ ունի Փարիզը, անցնող տասը տարուան ընթացքին չունեցաւ նշանակելի շարժում մը եւ յաջողութիւն մը։

«Յառաջ»ի խմբագիրը, իր իսկ արտայայտութեամբ, բախտաւորութիւն ունեցաւ յաճախ շփուելու Ցունաստանի հայ գաղութին հետ։ Եւ ի վիճակի է ամէնէն աւելի, բաղդատական ընելու։ Հոգիով եւ մտքով, կազդուրուած կը վերադառնամ, աւելի մեծ եռանդով նուիրուելու մտաւորական աշխատանքի, կ'ըսէր, ամէն անգամ որ հրաժեշտ կուտար Ցունաստանի հայ գաղութին։ Այժմ, «Յառաջ»ի սիւնակներէն հրաւէր կը կարդայ, մտաւորական ուժերու արշաւանք մը կազմակերպելու։ Շնորհաւորելի քայլ մըն ալ առած է, տրամադրուած մտաւորականներուն ճամբու ծախքին գոնէ մէկ մասը հոգալու մտադրութեամբ թերթի մէջ հանգանակութեան ձեռնարկելով։

Նիւթական դժուարութիւնները շուտ կը հարթուին, եթէ տրամադրելի ուժին մէջ կայ գիտակցութիւն եւ նուիրում։ Ցունաստան, միշտ արշաւանքի կուգան զբօսաշրջիկներ։ Եթէ Ամերիկացիները հանգստաւէտ պայմաններով կը ճամբորդեն, անդին Լեհերը, Չեխօսլովաք ու գերման երիտասարդներ գաւազան մը իրենց ձեռքը ու կոնակը կապոց մը միայն ունին։

Ցունաստան ճամբորդութիւնը այս շրջանին աւելի մատչելի դարձած է տրախմիի անկումով։ Եգիպտոսէն բազմաթիւ հայ ընտանիքներ, անցեալ եւ այս տարի օդափոխութեան եկան Աթէնք։

Ֆրանսայի մեր հայ մտաւորականութեան համար, այցելութիւն մը դէպի այս շրջանը պիտի նշանակէ տեսնել իրենց ցեղին կենսունակ ոգին, նորահաս երիտասարդութեան խանդավառ շարժումները, հաւաքական ճիգն ու կորովը ամէն մարզի մէջ։ Վերջապէս, տեղւոյն վրայ պիտի ըմբռնեն թէ այս ժողովուրդը իր հասակը յառնեց ցած պիտի ըլլար, եթէ հայկական Փարիզը, փոխան բիւզանդական վէճերու, գիտակցութիւնը ունենար կառավարելու, ներդաշնակելու ու գործի վերածելու այս ժողովուրդին անսպառ կարողութիւնները։

Ի սրտանց, պիտի ողջունենք այն մտաւորականները որոնք դէպի մեզի պիտի գան»։ — —

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Մարք Թուէյն երբեմն եկեղեցի կ'երթար։ Օր մը նորէն եկեղեցի գացած էր հրապուրուելով մանաւորապէս քահանայի մը ծանուցումէն, որ կը յայտնէր թէ քարոզը միայն 15 վայրկեան պիտի տեւէ, եւ պիտի ըլլայ շատ շահեկան ու վերացնող։

Սկիզբէն ամէն ինչ լաւ գնաց. Թուէյն այնքան գոհ էր, որ վճռեց ինքնին, գանձանակին մէջ ամէնաքիչը 100 տոլար նետել։

Բայց քահանան չպահեց իր խօսքը. քարոզին վերջը չէր գար։ Կէս ժամ ետքը Թուէյն իր նուէրը կ'իջեցնէր 50 տոլարի, քառասուն վայրկեան ետքը՝ 10 տոլարէն աւելի չուզեց տալ։

Երբ վերջապէս գանձանակը մօտեցաւ իրեն, ու քահանան կը շարունակէր միշտ խօսիլ, երգիծաբանը 20 սէնթ զողցաւ անկէ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Տեսած էր վերջապէս որ, Սահակը, անցոր կատաղութենէն աչքերը կասկարմիր, ծանր շունչով մը կը հեւար — ինչ որ չափազանց բարկութեան նշան էր։

Գալլէն, այս ամէնը տեսնելէն վերջ բարկութենէն գունատ մը սեւ, կարկուտաբեր ամպ կտրած էր։ Ան այլ եւս չէր կրցած համբերել, վերցուցած էր ձեռքին աթոռիկը ու... «Լակոտներ, Սահակը մի՞նա՞կ պտտա...»։ Ու սարսափէն ուժեղ հարուածին տակ՝ գետին փռած էր Ամիրենց մեծ տղան՝ Գէորգը։

Սահակը, որ քիչ անդին կեցած էր սրտմտուածի մը հոգեկան խռովքով, վազած էր Գալլէին մօտ։ Մինչ այդ, Ամիրենց «հերոսները» սարսափած, կծիկը դրած էին արդէն, կռիւին վայրը թողնելով իրենց կիսամեռ եղբօր մարմինը։

— Գալլէ՛, ա՜, Գալլէ, եթէ դուն ըլլայիր ... ըսած էր Սահակը համբուրելով անոր ճակատը։

— Մինչեւ որ, մէկ մազս կը շարժի, քո «աչքիդ վրայ յօնք կայ» ըսող չըլլիր, Սահակ..

Ու քահանան ենթադրեց որ, Գալլէն այդքան յանդուգն քայլ մը չպիտի առնէր՝ եթէ, գոյութիւն չունենար զօրաւոր, մղիչ ուժ մը, եւ այդ ուժը, անտարակոյս Սիրանի սէրն էր։ Տէր Հօր ենթադրութիւնը սխալ չէր։ Սիրանին եւ Գալլէին մէջ սիրոյ մտերմութիւնը այնքան հաստատ եւ զօրաւոր էր որ, Գալլէն, պատրաստ էր իր կեանքը տալու, ու միշտ ներքին, ուժեղ ցանկութիւն մը ունեցած էր — որքան կարելի էր, Սահակը շատ միջամտէր ունենար ուրիշներուն հետ, որպէսզի, իր լաւագոյն աջակցութեամբը կարենար անոր եւ մօրը սիրտը գրաւել։

Սիրանին սէրը, սկսած էր այն օրէն, երբ դեռ 15 տարու էր։ Իրենց եւ Գալլենց տունը, իրարու մէջ ըլլալով անոնք գրեթէ, իրարու շունչով մեծցան։ Սիրանը երբ տասնըհինգ տարին կը թեւակոխէր, զգաց որ, բաներ մը կը փոխուին իր սրտին մէջ։ Անծանօթ ու անհասկնալի բան մը կը դառնար իր հոգեկան աշխարհին մէջ։ Ի՞նչ էր այդ անօրինակ բանը։ Ինքն ալ չէր գիտեր։ Գիտէր միայն որ, այժմ, այդ հասակին մէջ, աշխարհը իր աչքին օրէ օր կը փոխուէր։ Կը զգար որ, մարդ ու կենդանի, թեւաւոր թէ սողուն, անպայման խորհուրդ մը ունին, նպատակի իրագործման համար եկած են։ Գլգլացող առուակին ջուրը, երգող թռչունին ծիծաղը, հովէն շարժող տերեւը, արեւին տակ պառկած ցորենը եւ ծառերուն վրայի սա գունաւոր, բուրումնալից մեներգը, անտարակոյս իմաստ մը ունէին։

Ու ահա, այդ օրերուն, այդ բոլոր զգացած ու ըմբռնած բաներուն քով զգաց ուրիշ, աւելի՛ զօրաւոր բան մըն ալ հանդէպ Գալլէին։ Գալլէն երթալով մեծցաւ իր աչքին։ Մինչ այդ ալ, սէր ու յարգանք ունէր Գալլէին հանդէպ, բայց, այն ատեն, բոլորովին ուրիշ էր։ Այժմ, անոր ամէն մէկ շարժումը, ձեւը, քալուածքը, կեցուածքը, հմայք մը, տեսք մը ունէին.

Այժմ, Գալլէն Սիրանին երազներուն անպարտելի հերոսն էր։ Սօթր գլխով դեւին հետ մենամարտող քաջը։ «Ինտիպանտէն խնձոր՝ եւ «Ճէյրան խուշէն» կաթ բերող «քաջալ» տղան էր ...

Հէք աղջնակը, երկար ատեն, երազներ հիւսեց իր հոգւոյն խորը։ Ինքն իրեն մրմռաց գիշերները, անկողինը գլուխը քաշած, շատ անգամ աչքերը թրջեցան ... Ամօթխածութիւնը, ահ ու սարսափը, մերժուելու վախը՝ թոյլ չէին տար որ, ան իր սիրոյ հայեցքի մը պէս բանար Գալլէին առջեւ։ Եւ ի՞նչպէս բանար, ի՞նչ ձեւով, ի՞նչ ըսելով։ Միասին մեծցած, միասին ալ ու հաց կերած էին մինչ այդ, իբրեւ եղբայր — քոյր ճանչցած էին իրար, յանկարծ «կը սիրեմ ... ըսել ... Ան ալ Գալլէի՞ն ... Իսկ եթէ մերժէ՞ր ...։ Այսպէս, գոնէ, յոյս մը ունէր։ Գոնէ ազատ էր, ուզած ժամանակ անոր հետ խօսիլ — խնդալու, կուշտ ու կուռ անոր հասակն ի վեր նայելու ...

Ու գիշեր եւ ցերեկ, համր ու լռելեայն մղձաւանջով մը կ'ապրէր Սիրանը։

Սիրանին դէմքին վրայ, բաներ մը կարդացեր էին թէ մայրը եւ թէ եղբայրը։ Մայրը հասկցած էր որ աղջիկը գաղտնիք մը ունի՞ Բայց, թէ ո՞րու հետ, Գալլէի՞ն թէ ուրիշի։ Չէր գիտեր։

Եղբայրը, գիտէր որ քոյրը բաներ մը կը մտածէ։ Բայց, օր մը օրանց, չէր փորձուած հարցնել լռութեանը պատճառը.

Սիրանը, երկար զսպեց իր հոգեկան զգացումները, մինչեւ որ, օր մը, պատեհ առիթը ներկայացաւ։ Իր քեռին Ամերիկայէն գալով, փափաքեցաւ որ, իր քեռորդիները զպրոց երթան հակառակ իրենց չափահաս տարիքին։ Ուրեմն, ժամանակի մը համար, Սահակը եւ քոյրը պիտի բաժնուէին գիւղէն, ու Գալլէէն։ Այդ վերջին պատեհութիւնը պէտք էր օգտագործէր, այլապէս ... Գուցէ ամէն ի՞նչ կորսուէր։

Յաջորդ օրը, քոյր եւ եղբայր պիտի ճամբորդէին քաղաք։ Ամիսը մէկ անգամ միայն իրենց մայրը տեսնելու պիտի գային։

Սիրանին համար, այդ ամիսներ, երկար, անձայր, տարիներ կը թուէին։ Ինչ որ, օր տասն անգամ Գալլէն տեսնել կ'ուզէր, ի՞նչպէս պիտի դիմանար ամիսներով ....

Իրիկուն է։ Դուռ — դրացի եկած, լեցուած են Նազնազ մամիին տունը, ողջերթ մաղթելու մեկնողներուն։ Սիրանը, թէ տրտում էր, թէ ուրախ։ Ուրախ էր որ, քաղաք պիտի երթար, գիր պիտի սորվէր ու մարդ պիտի դառնար ... Տրտում էր, որովհետեւ, Գալլէէն պիտի բաժնուէր։ Որքա՞ն ուրախ եւ երջանիկ կ'ըլլար եթէ, Գալլէն ալ իրենց ընկերանար ... Միասին մեծցած էին, օր ու արեւ վայելած էին, հիմա որ միայն զգացեր էր արեւին բարութիւնը, ու կեանքին քաղցրութիւնը, ինչո՞ւ պէտք էր բաժնուէին իրարմէ ....

Սիրանը համարձակած էր, Թուրվանտա Քուրօին ըսել որ Գալլէն ալ իրենց հետ գիր սորվելու ղրկէ. բայց ... պատասխանը «եա անոր գիր սորվիլը ինչ ուզեր» ըսած էր։ Հէք աղջիկը, ունէր ուրիշ ծանր մտահոգութիւն մը եւս։ Եթէ ինք քաղաք եղած ատեն Գալլէն Գոհարին հետ ... այս մտատանջութիւնը որդի մը նման կը կրծէր իր սիրտը։ Գիտէր որ Վառօենց Գոհարը սիրահարուած էր Գալլէին։ Գիտէր նաեւ որ, Գալլէն տղեկ էր, բայց կարեւորութիւն չէր տար։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԵՒ ՊԱՅԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի օր երկրաշարժի հինգ նոր ցնցումներ զգացուեցան Զմիւռնիոյ մէջ։ (Իզմիր)։ Ցնցումներէն երկուքը այնքան ուժգին էին որ 43 տուներ հիմնայատակ փլան։

⁂ Զոնկուլտաքի անխահանքերուն մէջ կրիզու պայթելով, տասը բանուորներ մեռան։

ՀԱՑԸ ՆՈՐԷՆ ՍՂԵՑ

Ցորենի գինը բարձրացած ըլլալով, հացին քիլոն, որ 1·80 էր, պիտի ծախուի 1·90ի, այսօրուընէ սկսեալ (ուրբաթ)։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը յառաջիկայ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցեր։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Վարդան կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Թադէոս եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Առնուվիլի կայարանի ծանօթ սրճարանին մէջ։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի, պատգամաւորի ընտրութիւն եւ հաշուետուութիւն դաշտահանդէսի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցեր։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Գուլ. Օտոսի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ, Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան խումբերը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ընկեր Կարօ խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին, ընկեր Գօյանճեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին Հ.Յ.Դ. Զարդարեան Գրադարանը։ Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցեր եւ պատգ. ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ (Մարսէյլ) ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ.Յ.Դ. Պատ.Միութեան Գրադարանին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ առիպողաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Կարտանի ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԱՌԼԻ եւ ՍԱԼՈՆ ՏԸ ՓՐՈՎԱՆՍԻ խումբերու միասին դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին Սալի մէջ։ Կը դասախօսէ ընկեր Գ. ՀԻՐՍԵԱՆ։

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ «ԱՐԾՐԻ» խումբի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 6ին Կիրակի օր։ Մանրամասնութիւնները յետոյ։ Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻՆ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Յ. ՊԻՊԵՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

Ճոխ գեղարուեստական բաժին։ Պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Շավիլի անտառին մէջ գերեզմանատան մօտ։ ժամը 3.30ին այց Իշխան Յովսէփ եւ Քաթենիկ Արղութեաններու գերեզմաններուն։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի ընկերները եւ հայրենակիցները՝

Ցեղւոյն վրայ դիւրամատչելի պիւֆէ.

Հանդէս-պարահանդէս

կազմակերպուած՝ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Maison BEC. Place de la Gare Arnouville-les-Gonesses

կը նուագէ ԹԱՐԻՍՏ ԺՈՐԺԻ նուագախումբը։

երգ. արտասանութիւն. բանախօսութիւն Օր. Հ. ԳՕՇԵԱՆԷ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Գին՝ 3 եւ 4 ֆրանք։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՆԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԸ

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐ :—: ԼԸ ՐԷՆՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ 1933. ԺԱՄԸ 14էն 22

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Սիրուն օփերէթ մը վարժարանի սանուհիներու կողմէ։

Մարզական խաղեր. երաժշտութիւն. սիրուն անակնկալներ եւ պարեր

Սանտրոսեան վերակազմուած ջազթիւմէ խումբը՝

թանկոյի եւ ֆոքսի երկու ճազերով։

ՊԱՐ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր։

Մուտք 5 ֆրանք։

Հաղորդակցութեան միջոցներ. — Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ Ժօրէսէն 21 A. — Gare de l'Estէն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավիյեօն։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ.— Ազգ. Վարչութեան կողմէ կը խօսի՝ Պ. Հ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆ։ Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցի յայտնի ջութակահար Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ։ Դպրոցի աշակերտներու կողմէ կը ներկայացուի «ԿԿՈՒՆ»..., Երեւեռ աշակերտաց կողմէ կ'ըլլան արտասանութիւններ, պարեր եւայլն.։ Կարգապահութեան կը հսկեն ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ։

Մուտքը՝ ազատ է։ Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մարիամ Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Արզումանեան եւ զաւակունք, Պ. Պ. Եղիշէ եւ Զաւէն Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Վրթանէս Ղազարեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ Սէն Ժիւլիէն Փօմոնի եկեղեցիին մէջ այս կիրակի, 30 յուլիս, Պալաքեան սրբազան հոգեհանգիստ — պատարագ պիտի մատուցանէ ի յիշատակ ողբացեալ ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ, մահուան քառասունքին առթիւ։ Սկիզբ պատարագի ժամը 9ին։

Կը հրաւիրուին ազգականները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

Այրի Տիկին Յ. Էսէֆեան, Միհրան Կ. Էսէֆեան եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ համայն բարեկամք եւ ազգականք կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՍԷՖԵԱՆԻ

յանկարծական եւ դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ յուլիս 21ին, իր բնակարանին մէջ 152 Cholmley Gardens, West Hampstead, London։

Ցուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ս. Սարգիս եկեղեցիին մէջ, 26 յուլիս՝ Չորեքշաբթի օր։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային շրջանի (Քաշան, Պանեէօ, Պուրկլարէն) Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր երկսեռ անդամները եւ բոլոր հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 43 Rue Mme. Curie իր սրահին մէջ։ Օրակարգ. — 1) Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, 2) վարչութեան հրաժարում, 3) նորի ընտրութիւն, 4) ընթացիկ հարցեր։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Գար տը Կլօպի մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւոր է։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կարինի Կան գիւղացի Վաղարշակ եւ Վարդգէս Թարգմանեան, քոյրը՝ Տիգրանուհի, մայրը՝ Աննա, հայրը՝ Յովհաննէս կը փնտռեն իրենց քոյրը Ֆլորիցայ, որ անհետացած է, 1915ին տարագրութեան միջոցին, 12 տարեկան հասակին մէջ, Րաքքայի շրջանի Պըըրխ գիւղին մօտ։ Իր մասին առաջ. լուր տուողին հինգ ֆրանք նուէր։ Իմացնել V. Tarmanian, Camp Victor Hugo, Marseille

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Խարբերդի Քերովբէ գիւղէն Աւագ Շապոյեան, հօր անուն՝ Եղիազար, մօր անուն՝ Թագուհի, կը փնտռէ իր մօրեղբայրը Սարգիս Տէրեան, հօր անուն՝ Մարգար, մօր անուն՝ Մարիամ, որ 1925ին գտնուէր Դամասկոս եւ կը թողնէր։ Իր հասցէն իմացնել Աւագ Շապոյեանի, 66 P. O. Box, Alep Syrie.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Կիսովին գոց իր աչքերուն փայլը պղտորեր էր։ Փորին մօտ, մարմնին վրայ արեան գիծ մը, որ տարածուելով տաքերուն տակ կազմեր էր կարմիր լիճ մը։ Ծռեցայ Սազոնովի վրայ եւ աչքերս երկար յառեցի իրեն։ Յանկարծ մտածեցի թէ մեռած է։ Նոյն պահուն ետեւէս լսեցի ձայն մը։

— Հապա նախարա՞րը։

Կ'ըսէին թէ նախարարը անցաւ գնաց։

Այն ատեն եզրակացուցի, որ Պլեհվէ ողջ է եւ Սազոնով սպաննուած։

Մինչ հակած կը մնայի Սազոնովի վրայ, երբ ինծի մօտեցաւ ոստիկանական սպայ մը, բոլորովին տժգունած, կզակը դողդղուն։

Ինչպէս եաքէն իմացայ, Պերեպելիցին էր։ Լաւ կը ճանչնար զիս, տեսբէնն եղած ըլլալով այն բանտին, ուր նետուած էի անգամ մը։ Այդ պահուն մէկէն ի մէկ չճանչցանք զիրար, բարեխառաբար։

Դողդղացին չարժելով իր ձեռքերը ձեռնոցներով, ինքնակորոյս, բայց ինծի անապաքանքով.

— Հեռացէք, պարոն, հեռացէք։

Ես դարձայ, եւ ուղղուեցայ, սալայատակին մէջտեղէն, դէպի Վարշաւայի կայարանը։

Հեռացած ատենս, չտեսայ որ Սազոնովին քանի մը քայլ անդին, նախարարական խորտակուած կառքին բեկորներուն միջեւ, փռուած էր Պլեհվէի մարմինը, բզիկ բզիկ։

Դիմացէս կուգար բազմութիւն մը, որ կը հասնէր Օբվոտնոյի ջրանցքին կողմէն, — բազմութիւն մը որմնադիրներու, կղմինդրի փոշիով ծածկուած կրծկալները իրենց վրայ։ Այս մարդիկը աղաղակներ կ'արձակէին։ Իսկ ուրիշներ կը վազէին մայթերուն վրայէն։ Անցայ այս ամբոխին մէջէն։ Մէկ բան միայն կը մտածէի.

— Պլեհվէ ողջ է եւ Սազոնով մեռած։

Երկար ատեն, երկար ատեն թափառեցայ քաղաքին մէջ, մինչեւ որ մեքենաբար հասայ Արհեստագիտական Կաճառին առջեւ։ Դուլեբով այնտեղ էր տակաւին։ Ինծի կը սպասէր։ Նստայ իր կառքը։ Ինծի դարձաւ.

— Ի՞նչ եղաւ։

— Պլեհվէ ողջ կը մնայ։

— Հապա Սազոնո՞վը։

— Մեռած։

Դուլեբովի աչքերը դարձան տարօրինակ ձեւով մը։ Եւ յանկարծ դող մը բռնեց իր երեսը։ Բան մը չըսաւ։ Քանի մը վայրկեան յետոյ, դարձաւ ինծի.

— Հիմա ի՞նչ պիտի ընենք։

— Ժամը 4ին պիտի վերադառնանք այնտեղ։

Գլխով այո ըսաւ։

Շարունակեցի.

— Ժամը 3ին ձեզի պիտի տամ ռումբ մը։ Ճիշդ 3ին գտնուեցէք Արհեստագիտական կաճառին առջեւ։

Ցետոյ բաժնուեցայ իրմէ եւ գացի Եուսուպովի պարտէզը, ուր, ձախողութեան պարագային, հաւաքուած պիտի ըլլային ողջ մնացած ռմբաձիգները։

Կը կարծէի թէ ամէնքն ալ ձերբակալուած չեն, թէ իրենց ռումբերը կարելի է գործածել տակաւին։ Կ'ուզէի նոր մահափորձ մը կատարել Պլեհվէի վրայ, երբ Պետերհոֆէն վերադառնար արքունի բնակարանը։ Գիտէի որ ցարին քովէն ընդհանրապէս կը վերադառնար ժամը 3—4ի ատենները. Այս անգամ ռմբաձիգները պիտի ըլլային Դուլեբով, ես եւ այն ընկերները, որոնք ողջ էին եւ ազատ.

Մարդ չկայր Եուսուպովի պարտէզին մէջ։

VII

Կալիայեւ կը քալէր Սազոնովի ետեւէն, միշտ պահելով հեռաւորութիւնը, որ ճշդուած էր, 40 քայլ։ Երբ Սազոնով հասաւ Օբվոդնոյի ջրանցքի կամուրջին, Կալիայեւ գիտեց որ յանկարծ փութացուց քայլերը։ Հասկցաւ որ Սազոնով նշմարած էր նախարարին կառքը։ Երբ Պլեհվէ հասաւ Սազոնովի մօտ, Կալիայեւ կամուրջին վրայ էր արդէն։ Ականջ ականատես եղաւ պայթումին։ Տեսաւ որ օդը ելաւ նախարարին կառքը։ Կանգ առաւ անորոշութեան մէջ։ Պլեհվէ սպաննուեցա՞ւ։ Չէր գիտեր։ Պէ՞տք էր թէ ոչ նետել երկրորդ ռումբը։ Երբ այսպէս կեցած էր կամուրջին վրայ, արիւնաթաթախ ձիեր, կառքի անիւներու կտորուանքները իրենց ետեւէն, սրարշաւ անցան իր առջեւէն։ Ամէն կողմէ մարդիկ կը վազէին։ Տեսնելով որ կառքէն հետք չէ մնացած, բայց միայն անիւներ, Կալիայեւ հասկցաւ որ Պլեհվէ սպաննուած է։ Այն ատեն դարձաւ Վարշաւայի կայարանին կողմը եւ յամրաբար ուղղուեցաւ Սիկորսկիի գտնուած վայրը։ Ճամբան, կառապան մը կեցուց զինք.

— Ի՞նչ պատահեցաւ այն կողմը։

— Ի՞նչ գիտնամ։

— Ի՞նչպէս, չե՞ս գիտեր։

— Ի՞նչպէս գիտնայի։ Կ'ըսեն թէ ռմբանօթ մը կը փոխադրէին, պայթեր է։

Կալիայեւ իր ռումբը խեղդեց լճակին մէջ եւ, ինչպէս որոշուած էր, կէսօրուան շոգեկառքով Պետերբուրգէն հեռացաւ գնաց Կիեւ։

Ն. պայթումը լսեց ետեւի կողմէն։ Ապակիի կտորուանքներ ինկան գլխուն։ Համոզուեցաւ յետոյ թէ Պլեհվէ չի վերադառնար ետ, ինչ ալ ըլլար նետեց ռումբը եւ հեռացաւ Պետրովսկի բուրգէն։

Սիկորսկի, ինչպէս կը սպասուէր, չկրցաւ լաւ դուրս գալ։ Պետրովսկի պարտէզին մօտէն նաւավարի նաւ մը վարձելու եւ դէպի Նեւայի գետաբերանը, Հանքային վարժարանին մօտէն նաւակ մը, թոյլ տալով որ ինք անցընէ Նեւայէն։ Եւ նաւարին աչքերուն տակ, քանի մը մեթր հեռու, ջուրը նետեց իր ռումբը։ Նաւավարը, որ հարցուց թէ ինչ էր նետածը, Սիկորսկի կ'երկարէր դրամ։ Այն ատեն նաւավարը կ'առաջնորդէ պահականոց. ատեն չյաջողեցան գտնել Սիկորսկիի ռումբը, եւ Պլեհվէի սպանութեան մէջ անոր մասնակցութեան մասին բան փաստ չունեցան, մինչեւ որ մը, — արդէն աշուն էր, — ձկնորսները իրենց ուռկանին մէջ գտան զայն եւ տարին Բալթեան նաւարանը։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.896

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 29 ՅՈՒԼԻՍ 1933

29 Juillet 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2251

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԹԱՓՈ՞ՒՄ...

Վերջերս ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Գ. Ա. Խանջեան, Հայաստանի կուսակցական — իրական — վարիչը, ուսուցիչներու համագումարին մէջ

Թերթերը հրատարակեցին այդ ճառին ամփոփումը։ Բայց, անհրաժեշտ է աչքի առջեւ ունենալ անոր բնագիրը, ամբողջական գաղափար կազմելու համար։

Հակառակ իր ակներեւ հակասութեանց, խորապէս գնահատելի է այդ բանախօսութեան ոգին։

Գնահատելի մանաւանդ անոր համար որ, Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը անգամ մըն ալ եւ աւելի ուժգնօրէն կը ծառանայ «մեծպետական» յաւակնութեանց դէմ.

— «Մենք պայքարում ենք մեծապետական շովինիզմի դէմ, որ ձգտում է անտեսել փոքր ժողովուրդների կուլտուրական զարգացման, ազգային ձեւով զարգացման վճռական նշանակութիւնը, որ վերից վար, արհամարհանքով է նայում փոքր ժողովուրդների կուլտուրական շինարարութեան խնդիրների վրայ, որ, ուրիշ խօսքով, արտայայտելով նախկին իշխող ազգութեան տիրող դասակարգերի բղձերն ու ձգտումները, աշխատում է փաստօրէն պահել եւ մնացնել այն անհաւասարութիւնը որ մինչեւ յեղափոխութիւնը տիրում էր իշխող ազգութեան եւ ճնշուած ազգութիւնների միջեւ»։

Այս երկարապատում նախադասութեամբ եւ յաջորդ խօսքերով Գ. Խանջեան կը մատնանշէ վտանգ մը որ իրական է, որ կը տեւէ տակաւին եւ որուն դէմ անհրաժեշտ է կենալ արթուն եւ գործօն.

— «Մենք, ընկերներ, աւելի բարձր զգաստութեամբ (արթնութեամբ) պէտք է շարունակենք պայքարը մեծապետական շովինիզմի արտայայտութիւնների դէմ, պէտք է աչալուրջ հսկենք, որպէսզի մեծապետական շովինիզմի «ներոսները» չկարողանան ազդեցութիւն ունենալ մեր կուլտուրական շինարարութեան որ եւ է բնագաւառում»։

Ճառախօսը, այս առթիւ, կը յիշէ փաստեր, որոնք թէեւ ծիծաղելի են, բայց ամբողջական գաղափար չեն տար բուն վտանգի մասին։

Օրինակ, երբ Պետական Հրատարակչականը տպեր է Դուրեանի գործերը, գտնուեր են մարդիկ, «նոյն իսկ ... կոմունիստներ որոնք փորձ արին սուինով դիմաւորել այդ գործը»։

Տակաւին քանի մը տարի առաջ, մարդիկ — այսինքն կոմունիստներ — ոգիօրէն, անպատկառօրէն կը ծաղրէին անցեալ մշակոյթի ո՛ր եւ է ժառանգութիւն եւ հայաստանեան առանձնայատ առջեւ կը քաշէին վաստակաւոր բանաստեղծներ եւ լեզուագէտներ։

Այսօր պէտք է մխիթարուիլ որ, Ստալինի հայ լիազօրը հրապարակաւ ճառ կը խօսի անցեալ մշակոյթի ժառանգութեան վրայ, կը շեշտէ անոր ուսումնասիրութեան արժէքը, «մարքս – լենինեան գնահատման» ենթարկելու պայմանով։

Գ. Խանջեան կը խոստովանի որ, ժամանակ մը աւելորդ է համարուած «մեր անցեալի, մեր պատմութեան ուսումնասիրութիւնը»։ Նոյն իսկ, դպրոցական ծրագիրներէն դուրս են ձգած «մեր անցեալի, մեր ժողովրդի պատմութեան դասաւանդութիւնը»։

Այս կոպիտ սխալը դարմանուած է այս տարի միայն։

— «Մենք ուղղում ենք այդ սխալը, մենք առաջարկեցինք Լուսժողկոմատին այս իսկ ուսումնական տարուանից մտցնել Հայոց պատմութիւնը՝ մարքս-լենինեան լուսաբանութեամբ, որպէս դպրոցների դասաւանդման կարեւոր առարկաներից մէկը»։

Ուրեմն, տարիներով մեծապետական իմաստակութեանց ստրկաբար յետոյ, Հայաստանի վարիչները նոր են արթնցած։ Այսինքն, մեծապետական վտանգը այնքան սպառնալից համեմատութիւններ առած է որ, այժմ ինքնապաշտպանութեան լաստեր կը փնտռեն։ —

Ոչի՞նչ։ Գոհ ըլլանք որ աւելի չէ ուշացած սթափումը։ Ու մանաւանդ մաղթենք որ վաղը, ուրիշ Խանջեան մը չքանդէ հաստատուած բարեփոխումը, միշտ խօսելով յանուն Լէնինի եւ Ստալինի։

Իր ամէն մէկ խօսքն արտասանած ատեն, Գ. Խանջեան վկայ կը կանչէ Ստալինը։

Դժբախտաբար, թէ Լէնինի եւ թէ Ստալինի պատգամներուն մեկնութիւնը շատ կը նմանի Գուրանի մեկնութեան։

Կուզէինք հաւատալ թէ Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը բոլորէն աւելի լաւ սերտած, իւրացուցած եւ մարսած է իր վարպետին միտքերը, երբ այնքան համարձակօրէն կը ձաղկէ ոչ միայն «մեծպետական շովինիզմը», այլ եւ «կեղծ ինտերնացիոնալիզմ»ը։

Այս երկու հիմնական չարիքներուն դէմ չէ՞ որ ուղղուած է Դաշնակցութեան ալ կրակը, տարիներէ ի վեր։ Եւ մանաւանդ այսօր։

«Կեղծ ինտերնացիոնալիզմ»ի ջինուորեալները չէի՞ն որ, անտեսեցին նոյն իսկ Լէնինի խորհուրդները, գիւղատնտեսական Հայաստանը ձեւելով անծայրածիր Ռուսաստանի վրայ։

Անոնք չէի՞ն որ ռուսական կարմիր գօտին փաթթեցին հայ շինականին ոչ թէ մէջքին, այլ վզին, երկիրը վերածելով մարգագետնի մը։

Լաւ կ'ըլլար որ Խանջեանները աւելի սաստկացնէին իրենց կրակը այս ներքին ճակատին դէմ,— հանգիստ ձգելով գաղութները։

«Կեղծ ինտերնացիոնալիզմ»ն է բուն թշնամին, կարմիր շապիկով եւ մեծպետական «փափախ»ով։

Կը խօսինք տակաւին, միեւնոյն ատեն վերլուծելով Գ. Խանջեանի ճառին երկրորդ մասը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տարօրինակ դէպք մը Իրաքի սահմանին վրայ

1300 ԶԻՆԵԱԼ ԱՍՈՐԻՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱ Կ'ԱՆՑՆԻՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ, ԻՐԱՔՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՅԱՆՁՆԵԼ ԶԷՆՔԵՐԸ

Պաղտատէն կը հեռագրեն « Թայմզ »ի, յուլիս 26 թուականով.—

Արտակարգ վիճակ մը յառաջ եկած է Իրաքի հիւսիսային սահմանագլուխին վրայ։ Մէկ շաբաթ առաջ, 1300 սպառազէն Ասորիներ ձգեցին իրենց բնակած լեռները եւ Տիգրիսը անցնելով Ֆէյշ Խապուրէն մտան սուրիական հողը, հոն հաստատուելու համար։ Անոնք հասան անակնկալ կերպով եւ առանց կատարելու սահմանային սովորական գործողութիւնները, այնպէս որ Ֆրանսացիները թոյլ չտուին աւելի յառաջանալ եւ պահանջեցին իրենց երկիրը դառնալ։

Երբ Ասորիները փորձեցին վերադառնալ, տեսան որ իրաքեան զօրքեր բռնած են Տիգրիսի իրաքեան ափը։ Իրաքցիները պահանջեցին զէնքերը յանձնել, որպէսզի կարենան վերադառնալ։ Ասորիները մերժեցին, յայտարարելով որ եթէ զինաթափ ըլլան, խաղալիք պիտի դառնան դրացի Քիւրտերուն որոնց հետ պայքար ունին դարերէ ի վեր։ Միեւնոյն ատեն օգնական ուժ կը ղրկուի իրաքեան զօրամասին որ բռնած է գետին ռազմագիտական դիրքերը։ Ասորիները նստած են գետին միւս ափը։ Զանգեր կ'ըլլան Պաղտատի անգլիական գործակալութեան միջամտութեամբ խաղաղօրէն կարգադրելու այս փափուկ խնդիրը։ Ասորիները կ'ըսեն թէ իրենց վիճակը յուսահատական է, որովհետեւ չեն կրնար իրենց կիներուն եւ ընտանիքներուն քով դառնալ, մինչեւ որ չյանձնեն իրենց հրացանները. իսկ առանց զէնքի կը վախնան որ արագօրէն բնաջնջուին իրենց դարաւոր թշնամիներուն կողմէ։

Լոնտոնի Խորհրդաժողովին փակումը

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՃԱՌԵՐ, ԱՊԱՑՈՒՑԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԺՈՂՈՎԻՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, յուլիս 27ին անորոշ ժամանակով յետաձգուեցաւ համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը, որ բացուած էր Լոնտոնի մէջ, անցեալ յունիս 12ին.

Փակման արարողութիւնը կատարուեցաւ ճառերու տեղատարափով մը,— 15 հատ։

Առտուան ժամը 10ին Գ. Մաքտօնըլտ իբրեւ նախագահ բացաւ նիստը, յայտարարելով թէ ժողովը պէտք է վերջանայ մինչեւ 5-30։ Ժամանակ շահելու համար, առաջարկեց որ անգլերէն եւ ֆրանսերէն ճառերը չթարգմանուին, քանի որ յաջորդ օրը թարգմանութիւնները պիտի երեւան խորհրդաժողովի պաշտօնաթերթին մէջ։

Ցետոյ կարգով խօսք առին գլխաւոր պատուիրակները։ Ամերիկեան պատուիրակը յայտարարեց թէ ճիշդ է որ մեծ բաներ չեղան, բայց գետինը հարթուեցաւ։ « Այժմ գիտենք աշխարհի տնտեսական եւ ընկերային վիճակը »։ Անգլիոյ պատուիրակը, Գ. Չէմպըրլէն խոստովանեցաւ թէ մեծապէս յուսախաբ եղան որ խորհրդաժողովը այնքան քիչ արդիւնք տուաւ։ « Կը յուսայինք, օրինակ, թէ ժողովը պիտի կրնար ձեւակերպել միջազգային գործողութեան մը սկզբունքները, գիներու բարձրացման համար։ Դժբախտաբար հանգամանքները թոյլ չտուին ուրիշ բան ընել եթէ ոչ մակերեսէն քննել այս կենսական խնդիրները։ Բայց, աւելորդ է մեղադրանքներ տեղացնել։ Խոստովանինք թէ հանգամանքները աւելի զօրաւոր եղան քան մեր ուժը եւ պէտք է սպասենք աւելի նպաստաւոր ժամանակներու, վերսկսելու համար աշխատանքները։

Իտալիոյ պատուիրակը (ելմտական նախարար, ինչպէս միւս երկուքը), շեշտեց թէ իր երկիրը ամուր կառչած է ոսկեվճարի դրութեան։ « Մեր աշխատանքին գլխաւոր դժուարութիւնը երեւան եկաւ դրամական հարցին մէջ։ Արդ, ազգերու կեանքին մէջ, որ եւ է դրական գործունէութիւն անկարելի է, եթէ չի ... Միջազգային յարաբերութիւնները հիմէն վերի վայր կը շրջուին, երբ կարելի չէ արժէքները հաշուել հաստատուն դրամով մը։ Մենք չենք հաւատար առաձգական դրամի մը, ոչ ալ կառավարութեանց կամքով ղեկավարուած դրամական դրութեան մը »։

Նոյն տեսակէտները պաշտպանեց Պելճիոյ ներկայացուցիչը։ Գերմանական պատուիրակը ըսաւ.— «Խորհրդաժողովը ձախողեցաւ. ան որ եւ է համաձայնութեան չյանգեցաւ։ Այսօր կարծիքները աւելի բաժնուած են քան առաջ»։ Խորհրդային պատուիրակը կոպտօրէն քննադատեց խորհրդաժողովը, անոր աշխատանքները հաւասարեցնելով զերոյի։ Այս առթիւ, դատապարտելով դրամատիրական կարգերը, վախ յայտնեց որ տնտեսական ազգայնականութիւնը նոր պատերազմի մը յանգի։ Փոքր համաձայնութեան ներկայացուցիչը յայտնելով իրենց կրած յուսախաբութիւնը, շեշտեց արեւելեան Եւրոպայի պետութեան աւելի սերտ գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը։

Վերջին երկար ճառը խօսեցաւ Գ. Ժորժ Պոնէ, Ֆրանսայի ելմտական նախարարը։ Միջանկեալ կարդացուեցաւ Գ. Րուզվէլթի մէկ գիրը՝ ուղղուած Գ. Մաքտօնըլտի։ Մ. Նահանգներու նախագահը արդարացնելով իրենց տնտեսական քաղաքականութիւնը, ձախողած չի նկատեր խորհրդաժողովը եւ յոյս կը յայտնէ թէ յառաջիկային կարելի պիտի ըլլայ գործնական արդիւնքներու յանգիլ։

Ֆրանսայի ներկայացուցիչը իր ճառին մէջ վեր հանելով խորհրդաժողովին բարոյական ազդեցութիւնը եւ 64 ազգերու անկեղծ ճիգերը, խոստովանեցաւ թէ ժողովը չկրցաւ լուծել հիմնական խնդիրը,— դրամներու ամբացումը։ Այս առթիւ, կրկին շեշտեց ոսկեվճարի հաւատարիմ պետութեանց քաղաքականութեան բարիքները եւ յոյս յայտնեց թէ շատ չանցած միւսներն ալ պիտի յանգին այս եզրակացութեան։

«Հուսկ բանքը խօսեցաւ Գ. Մաքտօնըլտ, որ անգամ մըն ալ շեշտեց թէ խորհրդաժողովը վերջնականապէս չի փակուիր, այլ պարզապէս կը յետաձգէ իր աշխատանքները։ « Ժողովը կը յետաձգենք ոչ թէ անոր համար որ յաղթուած կամ վհատած ենք, այլ որովհետեւ յանձնախումբերը աւելի երկար ժամանակի պէտք ունին, իրենց խորհրդակցութիւնները շարունակելու եւ եզրակացութիւնները խորացնելու համար »։

Ցետոյ ձեռամբարձ քուէարկութեամբ ընդունուեցաւ տեղեկագիրը եւ բանաձեւ մը որ գիւտնին իրաւասութիւն կուտայ խորհրդաժողովը նորէն հրաւիրելու, երբ որ յարմար դատէ։

Այնուհետեւ տեղի ունեցան փոխադարձ շնորհաւորութիւններ։ Մասնաւորապէս շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ Գ. Մաքտօնըլտի, որ այնքան համբերութեամբ կատարեց նախագահի պաշտօնը։ Շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ նաեւ Լոնտոնի Լորտ քաղաքապետին, որ 200,000 ֆրանքի հացկերոյթ մը սարքած էր 850 հիւրերու համար...

Ժողովը փակուեցաւ իրիկուան ժամը 4.37ին։

Բորոտներու ապստամբութիւնը Ռումանիոյ մէջ

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ ԱԼ ԾՈՄ ԿԸ ՊԱՀԵՆ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն.— Երեքշաբթի օր ըմբոստութիւն մը ծագեցաւ Իսակչէայի ուրկանոցին մէջ. Բորոտները գրաւեցին ամէն բան եւ գերի վարեցին բժիշկները, հիւանդապահներն ու պահակները։ Ըմբոստութեան պատճառ կը համարուի ամենօրեայ հացարաժնի անբաւականութիւնը։ Պաշտօնեաները բանտարկէլէ յետոյ, բորոտները ժողով գումարեցին եւ որոշեցին քառն բորոտներէ կազմուած պատուիրակութիւն մը ղրկել կառավարութեան, ընկերակցութեամբ բժշկապետին, արդարութիւն պահանջելու համար։ Բորոտներուն երեւումը քաղաքին մէջ՝ աննկարագրելի խուճապի մատնեց ժողովուրդը։ Ամէն մարդ կը փախչէր կարաւանին առջեւէն։ Միեւնոյն ատեն բորոտները կը պտտէին եւ կը սպառնային, ինչ որ կը սաստկացնէր խուճապը։

Ոստիկանները հազիւ կրցան ազատել բժշկապետը եւ ձերբակալել բորոտները, որովհետեւ մարդ չէր համարձակեր դպչիլ։ Վերջապէս կարելի եղաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը.

Իսկ Աթէնքէն հասած հեռագիր մը կ'ըսէ.— Զորս օրէ ի վեր Աթէնքի պատսպարանին բորոտները ծոմ հռչակած են, պահանջելով դեղ մը որ իբրեւ թէ կը գլացուի։ Հաստատութեան վարչութիւնը չուզեր տրամադրել այդ դեղը, վստահութիւն չունենալով անոր օգտակարութեան մասին։

Թուրքիոյ կրթ. գործավարը պիտի խեղդուէր

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Րէշիտ Կալիպ պէյ, կրթական գործավարը, քիչ մնաց որ խեղդուէր չորեքշաբթի օր, երբ կը լողար Մոտայի բացերը, իր երեք զաւակներուն եւ երեք եղբօրորդիներուն հետ։ Նաւակը շրջեցաւ և գործավարը ջուրին մէջ մնաց տասը վայրկեան, վեց մանուկներուն հետ որոնք բոլորն ալ իրեն կառչած էին։ Կարելի եղաւ ազատել ճիշդ այն պահուն երբ ուշաթափ եղած էր եւ պիտի ընկղմէր։

Ազգային վերակազմութեան պայքարը Մ. Նահանգներու մէջ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

Յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին բանուորներ դուռնէ դուռ պիտի պտտին, առաջարկելով ընդունիլ նախագահական ծրագիրը՝ ազգային վերակազմութեան մասին (յաւելում աշխատավարձի եւ կրճատում աշխատանքի ժամերու). Այս բանուորներուն համար պատրաստուած են կապոյտ արծիւներ՝ իբրեւ խորհրդանշան։ Աւելի քան 13,000 հայրենասիրական կազմակերպութիւններ պիտի մասնակցին պայքարին։ Ամէն նահանգի մէջ կառավարիչը նախագահ մը պիտի նշանակէ, այդ կազմակերպութիւնները վարելու համար։ Գործադիր մարմիններ պիտի կազմուին ամէն քաղաքի մէջ, նախագահութեամբ « զօրավար »ի մը, եւ աջակցութեամբ կին – զօրավարի մը եւ երեք գնդապետներու։ Ասոնց մէկուն պաշտօնը պիտի ըլլայ նշանակել պայքարի գործիչները, եւ գործազուրկները արձանագրելով, դասաւորել համաձայն իրենց ընդունակութեանց։ Ուրիշ գնդապետ մը պիտի զբաղի յայտարարութիւններով եւ երրորդ մը ճառախօսներ պիտի ճարէ։ Բազմաթիւ հազարապետներ եւ հարիւրապետներ պիտի լրացնեն ազգային վերակազմութեան բանակին շարքերը։

⁂ Առեւտրական նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ մօտ երկու միլիոն գործազուրկներ գործ գտած են ապրիլ 1էն ի վեր եւ թէ գործարաններու արտադրութիւնը աւելցած է հարիւրին 45 համեմատութեամբ։ Աշխատանքի դաշնակցութիւնը հազիւ մէկուկէս միլիոն կը հաշուէ գործ գտած բանուորներուն թիւը։

⁂ Յառաջիկայ շաբթու կարեւոր խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի, մէկ միլիառ տոլարի փոխառութիւն մը կնքելու համար։

«Դաւաճանական արարքներ» Թուրքիոյ դէմ

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ՍՈՒՏ ԻՐԱՒ ԻՐԱՐ ԿԸ ԽԱՌՆԵՆ ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Միլլիէթ» կը գրէ, «Պատռուած վարագոյրներ» խորագրին տակ (24 յուլիս).

— Տակաւ առ տակաւ երեւան կը հանուի ներքին կողմը այն սարքին անձերուն որոնք Թրքական հողերուն դաւաճանելէ վերջ փախչելով, մեր սահմաններէն դուրս Հօյպուն – Դաշնակ, Խիլաֆէթ, Տէմօքրաթ, Սալահիէյէ եւ ուրիշ հարիւրաւոր անուններու տակ խումբեր կազմած եւ սահմաններուն վրայ իրենք իրենց վիճակին ապրող հարիւրաւոր գիւղերը եւ գիւղացիները «փէրիշան» ըրած են։ Անոնք որ ատեն մը Քիւրտերը գտնելով, զանոնք մերթ Հայ, մերթ Պարսիկ եւ մերթ ալ Նեստորական ըրած են, հիմա դարձեալ իրենց լեզուով ու գրչով կը թուեն անոնց Թուրք ըլլալը եւ Թուրքերու դէմ գործած արարքները։ Այս գործին մասին գրուած հազարաւոր գիրքերն ու գրութիւնները թուելն իսկ երկար կ'ըլլայ։ Վերջերս, Սուրիոյ մէջ Մէտուա Ֆանի ստորագրութեամբ հրատարակուած է գիրք մը որ կը յայտնէ թէ Քիւրտերը հարազատ Թուրք են։ Սուրիական թերթերը երկարօրէն կը խօսին այս գիրքին մասին։ Հալէպի մէջ հրատարակուող Թուրք թերթ մը թարգմանած է այս գիրքին մէկ երկու էջերը զորս կ'արտատպենք հոս ամփոփ կերպով, առանց անոնց վրայ բան մը աւելցնելու։

Արարատի ապստամբութեան միջոցին, կրակը հրահրելու համար անգլ. գործակալներու կողմէ թափուած ջանքերը միշտ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլային։ Արդարեւ, այս գործակալները քիւրտեւհայ քաղաքական մերձեցման մը դրդիչները եղած են էին։ Անգլիացի հարիւրապետ Մօտ Ֆօլտ, այդ նպատակով Պաղտատի մէջ այս երկու ազգերուն պատկանող կարգ մը անձեր հաւաքելով, կարճ վիճաբանութենէ մը վերջ որոշած էին կազմել քիւրտեւհայ միութիւն մը, Հօյպուն, այսինքն Անկախութեան անունին տակ։ Այս միութիւնը պիտի պատրաստէր քրտական շարժումը եւ ազգային գոյն մը պիտի տար անոր, եւ

(Լաւրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ»

(Տարեգիրք, 1932 Երեւան)

Ա.
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անսովոր տանջանք է Հայաստանից եկած գրքերի ու թերթերի ընթերցումը.— Դրեթէ միշտ թափթփած, փնթի տպագրութիւն, գորշ ու անպէտ թուղթ, չխնաբարբառ հայերէն: Մըգկանների ու մոգի արտակարգ լարում է հարկաւոր կարդալու եւ մի բան հասկնալու համար:

Այս տեսակէտից «Հոկտեմբեր – Նոյեմբեր» տարեգիրքը հաճելի բացառութիւն է կազմում. Թուղթը թղթի նման, տպագրութիւնը համեմատաբար մաքուր, պատկերները կարելի է որոշել երբեմն շատ յստակ: Մի խօսքով, կարծես Երեւանում տպուած չլինի: Աւելի քան 650 լայնախոս էջերը կարելի է թերթել ու հաճոյքով աչքէ անցընել:

Տարեգրքի խմբագիրները՝ Ե. Զարենց, Ակսէլ Բակունց եւ Ե. Զուրաբ, ունենալով իրենց տրամադրութեան տակ նիւթական առատ միջոցներ, բազմաթիւ աշխատակիցներ եւ Պետհրատի մեքենայական կազմը, ջանք չեն խնայել Տարեգրքի արտաքինն ու ներքինը ճոխ դուրս բերելու համար: Եւ Հայաստանի պայմաններում այդ նրանց յաջողուել է. Տարեգիրքը կարելի է ցոյց տալ Եւրոպայումն էլ եւ չամչնալ.

Արտաքինը, ինչպէս ասացինք, համեմատաբար լաւ թուղթ, մաքուր տըպագրութիւն, ճաշակաւոր ղարդանըկարում Կոջոյեանի պէս շնորհալի նկարչի կողմից, բազմաթիւ նկարներ, կոմունիստական Օլիմպոսի մեծաւորների, չէնքերի, մոգի եւ բազուկի աշխատաւորների, Երեւանի գունաւոր յատակագիծը եւն.:

Ներքինը՝ նիւթերի առատութիւն, պէսպիսութիւն եւ որոշ խնամք ընտրութեան մէջ:

Եւ ինչ որ արժանի է առանձին ուշադրութեան, համարեա բոլոր յօդուածները գրուած են համեմատաբար մաքուր հայերէնով, մի բան որ անսովոր երեւոյթ է խորհրդային աշխարհում, ուր սկզբի օրերից հէնց հայերէնին տեղ գրաւել է չինմաշիննեան բարբառը.

Պէտք է ասել, որ սա միայն Տարեգրքին յատուկ չէ. այլ եւս ընդհանուր երեւոյթ է Հայաստանի գրողների համար — լաւ հայերէնով գրելու ճիգը: Պարզ երեւում է, որ մարդիկ սովորում են հայերէն, սկսել են հետեւել դասական հեղինակների լեզուին ու ոճին, դիմում են հայերէն բառարանին: Հայոց գրականութեան համար, ի հարկէ, սա մխիթարական երեւոյթ է: Այսօր միայն լեզուն, արտաքին ձեւը կ'ընդօրինակեն «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ միջազգային» գրականութիւն մշակելու համար, վաղը ուղեն – չուզեն խորքից էլ կ'օգտուեն՝ բովանդակութեամբ էլ ազգային մշակոյթ ստեղծելու համար. Կեանքի տրամաբանութիւնը կարելի չէ անվերջ խախտել:

Տարեգրքում նկատելի է մի ուրիշ պարագայ, մանաւանդ, գրական բաժնում, որ նոյնպէս վերջերս ընդհանուր երեւոյթի տպաւորութիւն է թողնում եւ կարծես որոշ վերադարձ է յատկանըշում դէպի 1927ից առաջ տիրող մըտայնութիւնը: Իշխողն, ի հարկէ, դարձեալ «ընկերային ապսպրանքն» է, այսինքն՝ պատուէրով գրելու գըծութիւնը, բայց, կարծես, հեղինակներին տրուել է արտայայտութեան որոշ ազատութիւն: Տարեգրքում զետեղուած են նիւթեր, որոնց համար դեռ երէկ մարդկանց բանադրում եւ աքսոր էին ուղարկում: Այնպիսի «թեքումներ» կան, որ մարդ սկսում է վախենալ Տարեգրքի խմբագիրների ճակատագրի համար. Ի՞նչ է մտածում գրական Զեկան, ի՞նչպէս է թոյլ տալիս այդպիսի թեքումներ ուղղափառ մարքս – լենինիզմի – ստալինիզմի դաւանաբանութիւնից:

Բնորոշ է մի հանգամանք եւս. Տարեգրքի խմբագիրները համախմբել են խորհրդային սահմաններում մնացած հայ գրագէտների մեծ մասին: Ճիշդ է, ընդհանուր սպաման խորհրդային իշխանութեան ճանաչումն է, բայց այդ, ի հարկէ, ձեւ է սոսկ: Որոշ «հաշտամտութիւն» այս հարցում էլ նըկատւում է, անշուշտ. կամ, աւելի ճիշդ, որոշ ճիգ, որքան կարելի է շատ խորհրդային գրողներ ցուցադրելու: Թո՛ղ այդպէս լինի. ինչքան շատ հին ու նոր գրողներ իրար մօտենան, այնքան լաւ հայ գրականութեան համար:

Ես ընդգծում եմ՝ հայ, որովհետեւ խորհրդային պայմաններում էլ, նոյն իսկ չէկայական բռնատիրութեան ամենամռայլ շրջանում, երբ հայ մշակոյթը միայն բոլշեւիկեան ճամարտակութիւնների միջոց է նկատւում, վերջին հաշւով, հայ գրականութիւն է մշակւում: Հայաստանում, հայ ժողովրդի ծոցում ապրող հայ հեղինակը չի կարող հայ գրականութիւն չմշակել, ինչպէս աղբիւրը չի կարող ջուր չարտադրել: Տարերքի դէմ կարելի չէ անվերջ դիմադրել:

Տարեգիրքը բաղկացած է մի քանի մասերից, որոնք ընդգրկում են Հայաստանի գրականութիւնը, արուեստը, գիտութիւնը եւ ժողովրդական տնտեսութիւնը. Բոլոր բաժինները հաւասար կատարելութիւնն ու արժէքը չունին, բայց ամէն տեղ էլ կայ հետաքրքրական նիւթ Հայաստանի ճանաչման համար: Հատորին կցուած է շուրջ 50 էջ ժամանակագրութիւն՝ սկսած 1920 թ. նոյեմբեր 29ից մինչեւ 1932 թ. նոյեմ. 29: Ժամանակագրութիւնը խիստ միակողմանի է, միամտութիւն ու թերի: Միտումն ու միակողմանիութիւնը, առ հասարակ, ընդհանուր երեւոյթ է Տարեգրքի միւս մասերի համար էլ, որովհետեւ խմբագիրներին վերեւից տրուած է յատուկ հրահանգ — փառաւորել կոմկուսն ու խորհրդային իշխանութիւնը եւ սեւացնել հակառակորդներին. Այս պայմաններով կաշկանդուած խմբագիրներն, ի հարկէ, ուզենային էլ՝ չէին կարող անաչառութիւն երեւան բերել: Մնաց որ խորհրդային աշխարհում անաչառութիւնը, առ հասարակ, բուրժուական հասկացողութիւն է.

Ընթադրւում է, որ այս հատորը առաջինն է եւ սպասւելու ամէն տարի հրատարակւելու է մէկ հատոր Տարեգիրք: Ներկայ հատորը ընդգրկում է 10 տարուայ նիւթ եւ այդ տեսակէտով ընդարձակ է դուրս եկել. յաջորդ տարիներու պէտք է լինին աւելի փոքր:

Տարեգիրքը տպուած է 3000 օրինակ, որից 500ը՝ լաւ թուղթի վրայ: Պէտք է ենթադրել, որ մեր ձեռքի օրինակը լաւ հրատարակութիւն է:

Այս ընդհանուր դիտողութիւններից յետոյ, անցնենք Տարեգրքի բովանդակութեան:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Հայաստան եւ Վրաստան)

ԽՄԲ.— Վրացի աջակողմեան գործիչներէն Դաւիթ Վաչնաձէ վերջերս գրքոյկ մը հրատարակած էր «Կովկասեան Հարցի» մասին: Թարգմանել տալով այդ սարքիւ մեր աշխատակցին գրած տեսութիւնը, Պ. Վաչնաձէ մեզի ղրկած է հետեւեալ պատասխանը: Միեւնոյն առթիւ կը խոստանայ գրել նաեւ հիմնական հարցի (Թուրքիոյ) մասին:

Կը հրատարակենք իր առաջին պատասխանը, վերապահելով մեր տեսութիւնները.—

«Յառաջ»ի յունիս 27 թիւին մէջ իմ «Կովկասեան Հարցը» գրքին առթիւ Այոտ – Արծրունիի շահեկան գրախօսականի մէջ մատնանշուած են գրքի մէջ եղած պատմական սխալները եւ ներկայ կեանքի ոչ – ճիշդ մեկնաբանումը: Մանաւանդ, որ Պ. Արծրունին կովկասեան հարցի ճիշդ բացատրութիւնը կը պայմանաւորէ այդ խնդիրներու ճիշդ լուսաբանումով

Սիրով կը փորձեմ բացատրել անոր կէտերը: Բայց, նախօրօք պէտք յայտարարեմ, որ յարգելի Ա. Արծրունիի կողմէ ինձ վերագրուած սըխալները չեմ ընդունիր: Եթէ իրօք, սխալներ եղած են, անոնք ոչ թէ ինձ կը պատկանին, այլ հայ – վրացական փոխյարաբերութիւններու ներկայ վիճակին:

Գրքին մէջ «Զաքարեաններու տոհմին» մասին եղած յիշատակումը առած եմ վրացի գրագէտ Տ. Ամիրաջիբիի յօդուածէն, որ իր հերթին քաղուած է վրացական աղբիւրներէ: Պատմական այդ դէպքին ճշդութիւնը պէտք է ստուգել համեմատելով այդ շրջանի հայկական եւ վրացական վկայութիւնները: Սակայն, նկատի ունենալով հետաւոր անցեալի հայ – վրացական յարաբերութիւնները եւ Վրացիներու Հայերուն օգնելու աւանդական քաղաքականութիւնը, շատ հաւանական է, որ ճիշդ ըլլայ: Մանաւանդ, որ Պ. Արծրունին ինքն ալ կը բերէ Դաւիթ բէկի փաստը, որ «Վըրաստանին եւ Վրացիներու օգնութեամբ է անցած Հայաստան»: Կը խոստովանիմ, որ այդ կարեւոր դէպքն ինծ անծանօթ է եւ մեր տարրուստ անցեալին մէջ շատ նման դէպքեր կան որոնք կը մնան անյայտ թէ ինծ եւ թէ Պ. Արծրունիին: Դժբախտաբար, մենք դեռ եւս չենք ձեռնարկած մեր անցեալի ուսումնասիրութեանը: Եւ եթէ Պ. Արծրունին ցաւով կը յայտնէ, որ «մեր երիտասարդութիւնը շատ աւելի բան գիտէ Փարակուայի մասին, քան թէ՝ մեր հարեւաններու», ապա պատճառը մեր անցեալն արհամարհելուն մէջ է: Իսկ ատոր յանցանքը կ'իյնայ վրացի այն սերունդներուն վրայ, որոնք երեսուն տարիներէ ի վեր, կոնակ դարձուցած ազգային անցեալին եւ ուրիշներու ազդեցութեան տակ, իրենց փոքրիկ ժողովուրդները լծելով արդիական ընկերային – քաղաքական ծրագիրներու եւ երիտասարդ սերունդներն ալ չկըզելով հայրենի պատմութեան հաւնէն ու կատարեալ օտար բնական միութիւնը, հասցուցին այնտեղ, որ խորտակուեցաւ իրենց ժողովուրդներու ազգային – ազատագրական գործը:

×

Այժմ կը վայրկենք այդ վնասակար ընթացքին հետեւանքները: «Իր ցախկապատէն ներս» քաղաքականութիւնը մինչեւ օրս կը շարունակեն կովկասեան ազգութիւններու ղեկավար շրջանակները եւ իւրաքանչիւրն «իր գործը» կը կատարէ «փակ դուռներու» ետեւ: Ընորհիւ անոր որ «մենք անտեղեակ ենք այն բոլորին, ինչ որ կը կատարուի մեր հարեւաններու մօտ», մեր ազգային յարաբերութիւնները չեն ազատագրուած փոխադարձ կասկածէ եւ անիմաստ ու խուլ պայքարէ: Ատոր համար ալ շատ արժէքաւոր են Պ. Արծրունիի խոստովանութիւնները, որ՝ «եթէ ժամանակին մենք տեղեակ պահած ըլլայինք մեր հարեւանները հայ կեանքին եւ բացատրած ըլլայինք, թէ ներգաղթը տեղի կ'ունենայ հայ ազգային տարրերու ճնշման տակ, այն առեն Դ. Վաչնաձէն ներգաղթը չէր վերագրեր բոլշեւիկներու յղացումին»:

Եւ իրօք, հայ ազգային շրջանակները ի՞նչու պէտք չզգային ներգաղթի իրենց ծրագիրը ծանօթացնելու իրենց հարեւաններուն եւ մասնաւորաբար, Վրացիներուն: Չէ՞ որ իրենց հարեւաններէն ոչ ոքի անբնական եւ անարդար չպիտի թուէր որ Հայերը կ'ուզեն իրենց գաղթականները տեղաւորել սակաւամարդ Հայաստանի հանրապետութեան դատարկ հողամասերուն մէջ: Մի՞թէ Հայերու ներգաղթի գործը կը տուժէր, եթէ հարեւանները ներգաղթը լսէին հանդիսանային եւ գործնական խորհուրդներով օգնէին իրենց աշխատանքին, Մոսկուայի բոլշեւիկներու կողմէ ստեղծուած կովկասեան քաղաքական ներկայ պայմաններուն մէջ:

Սակայն, հայկական «փակ դուռները» կը լռէին: Իսկ իրենց հարեւաններու դուռները եւս կասկածներ յառաջ կուգային եւ խուլ դժգոհութիւններ կը լսուէին: Եւ անդին, հայկական գործը վրան բաց «կ'իրականացնէին» կովկասեան ազգութիւններու ազատութեան երդուեալ թշնամիները՝ Մոսկովեան գործակալները եւ խորհրդային իշխանութիւնը շատ լաւ կրցաւ օգտագործել Հայերու «փակ» ընթացքը:

Պաշտօնական տեղեկներու համաձայն, բոլշեւիկները 12 տարիներու ընթացքին Հայաստան են փոխադրած 15–20 հազար մարդ, որոնք տեղաւորուած են ոչ թէ հողի վրայ, այլ գործարանային քաղաքներու մէջ: Այդ շինին գործը կատարելով, բոլշեւիկները «հողաբանական» հրաշալի արդիւնքներու հասան: Ապրել առատ Թիֆլիսէն վրայ Թերթերուն ուղարկած թղթակցութիւններու մէջ կը հաղորդուի, թէ այդ գետնի վրայ հայ – վրացական յարաբերութիւնները ծայր աստիճան սրուած են:

«Հայ եւ վրացի բանուորները դաշնակներու վրայ են: Յարաբերութիւններն այնքան են լարուած, որ ամէն քայլափոխին, անգամ փողոցներու մէջ, պոռթկումներ տեղի կ'ունենան: Թիֆլիսի փողոցներու մէջ յաճախ կը հանդիպիք փոխադարձ ազգային ատելութեան տեսարաններու: Նոյն բանը տեղի կ'ունենայ նաեւ բանուորական կազմակերպութիւններու մէջ (ՙԷրձաւլիս Եմօ՚, ապրիլ, 1933):

Կովկասի մէջ հայ – վրացական յարաբերութիւններու մեր օրերու այս պատկերը Պ. Արծրունին պէտք է հասկնայ, որ ոչ թէ ես «անհեռանկար ըլլալով հարցին» հայկական ազգային գործը կը վերագրեմ բոլշեւիկներուն, այլ վերագրողը մեր ազգային յարաբերութիւններու փակ, թշրգաւոր եւ հեղձուցիչ մթնոլորտն է: Իմ գրքի մէջ ներգաղթի գործը ներկայացուցած եմ այնպէս, ինչպէս որ կը ներկայանայ այնտեղ, Կովկասի մէջ՝ Հայերը շրջապատող հարեւաններու աչքին.

Անկեղծ եւ բացայայտ ծառայելով կովկասեան ժողովուրդներու մերձեցման, միացման եւ ազատագրման գործին, ես հնարաւոր չգտայ լռութեամբ անցնիլ այդ մեծ հարցի մօտէն եւ պարագ սեպեցի ղգուշացնել իմ պատմական հարեւանները թէ ինչպիսի ձեռքերու յանձնուած է հայ ժողովուրդի ազգային գործը: Ներկայիս ան կը գտնուի «մուրճի եւ մանգաղի» կնիքին տակ: Յայտնի է, որ մուրճը կը կոտրակէ եւ մանգաղն ալ կը հնձէ: Հայ – վրացական միաւնական պայքարի դարերու պատմութիւնը կը վկայէ, թէ թշնամիները Կովկասին տէր դառնալով, նախ կը բաժանէին եւ ապա տիրել կը հնձէին:

Դեռ երէկ էր, որ այդ գործը կը կատարէր «Երկգլխանի արծիւը» մեր արտէն եւ ուղեղէն արմատախիլ հանելով ազգային համերաշխութեան անհրաժեշտութեան գիտակցութիւնը եւ զգացումը: Այդ գիտակցութեան կորուստով մենք ամէն ինչ կորսնցուցինք: Բայց, մանաւանդ բազմաչարչար հայ ժողովուրդը: Սակայն, այդ մասին, ուրիշ անգամ:

ԴԱՒԻԹ ՎԱՉՆԱՁԷ

Թաւրիզի Հայոց ազգային դպրոցները

ԱՐԱՄԵԱՆ - Ս. ԱՆԱՅԵԱՆ

— :•: —

ԹԱՒՐԻԶ.—Ցուցիս 4ին տեղի ունեցաւ այս դպրոցին տարիվերջի հանդէսը

Քանի որ շատ ուշ է հանդէսի նկարագրութեան համար, կ'անցնիմ ու միջապէս տեղեկագրին —

ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԱՍ — Դպրոցական դրադումները սկսուել են սեպտեմբեր 12ից, իսկ 16ից դասարանական կանոնաւոր դրաղումները, որոնք տեւել են մինչեւ մայիս 27ը: Ունեցել են 182 ուսման օր, տարեկան 5447 դասով: Ծրագրային նոր փոփոխութիւններ չեն եղել: Օտար դպրոցների ստորին դասարանների փակումով, այս տարի աշակերտութեան թիւը զգալապէս աւելացել է: Անցեալ տարի ունեցել են 127 սան – սանուհիներ, իսկ այս տարի 204. տարուան ընթացքում ընդհատ հեռացել են 18 հոգի եւ տարուան վերջին մնացել են 186 հոգի, որոնցից ճիշդ կէսը՝ 93 հոգին հին են, իսկ միւս կէսը նորեկներ: Աշակերտութեան թուին բոլորովին անհամապատասխան է Արամեան դպրոցի շէնքը, որովհետեւ դասարանները չափազանց փոքր են: Հազիւ 25–30 աշակերտի տեղ լինի, այն ինչ տեղաւորել են իւրաքանչիւրում 33–41 հոգի, իւրաքանչիւր նստարանի վրայ 2ի փոխարէն նստեցնելով 3:

186 աշակերտ – ուհիներից Թաւրիզցի են 119 հոգի (64%), գաւառացի՝ 28 հոգի, իսկ գաղութներից եկած են 45 հոգի: Ծնողների (հօր եւ մօր) խնամքի տակ են գտնւում 162 հոգի, իսկ 27 հոգի որբ են հօրից եւ գտնւում են մօր կամ օտարի խնամքի տակ: Չափազանց անմխիթար վիճակ է ներկայացնում սանների բնտանեկան – տնտեսական վիճակը: Հարուստ ընտանիքի զաւակներ են եւ լաւ պայմաններում են գտնւում միայն 16 հոգի, միջին խաւերի երեխաներ են 92 հոգի չունեւոր ընտանիքի զաւակներ են եւ զուրկ ամէն տեսակի յարմարութիւններից 78 հոգի: Սրանցից շատերը չեն կարողացել հոգալ մինչեւ անգամ իրենց դասական պիտոյքները: Դժբախտաբար դպրոցն էլ ի վիճակի չէ եղել նրանց օժանդակելու: Սանե-րից 143 հոգի թոշակաւոր: 43 հոգի սկզբից արձանագրուել են ձրիավարժ, որոնց համար հոգաբարձութեան գիմումների շնորհիւ վճարում են բարեբարները: Գանձուած թոշակներն էլ հաւաքուել են մեծ դժուարութեամբ՝ մասամբ ծնողների անբարեխղճութեան, մասամբ էլ տիրող անտեսական տագնապի պատճառով: Աշակերտութեան առողջական վիճակը բաւարար պատկեր է ներկայացնում: Առողջակազմ են եւ տարուան մէջ չեն հիւանդացել 128 հոգի, ծանր հիւանդացել են 11 հոգի, թեթեւ հիւանդացել են 47 հոգի, որ հետեւանք է անցած ձմրան խիստ ցրտերի: Ծաղկի համաճարակը շրջաններում տարածուած լինելով, Թաւրիզի ազգային դպրոցների վարչութիւններն իրենց սան – սանուհիներին ենթարկել են ծաղկի պատուաստի:

Գ. բաժանմունքից սկսած, աշակերտ – ուհիները, իրենց դաստիարակների ղեկավարութեամբ, գրքեր են ստացել եւ կարդացել տանը. Չորս դասարաններից 119 սան – սանուհիները կարդացել են միասին 2143 գիրք, միջին թուով իւրաքանչիւրը 18 գիրք: Բացակայութեան միջին թիւը դասարաններում հասնում է 40–60ի: Դպրոցի ներսում աշակերտութեան կարգապահութիւնը գոհացուցիչ է եղել՝ շնորհիւ դաստիարակների եւ վերակացուների աչալուրջ հսկողութեան: Այդպէս չէ արտադպրոցական կեանքը: Ծնողները հարկ եղած ազդեցութիւնը չունին երախաների վրայ եւ մասամբ էլ անուշադրութեան են մատնում: Թէեւ դպրոցի վարչութիւնը սաներին արգիլել է առանց թոյլտուութեան հանրային վայրեր յաճախել եւ շարժանկարներին ներկայ լինել, բայց շատ ծնողների կողմից այդ որոշումը անտեսւում է: Կան աշակերտներ, որ ամէն շաբաթ մէկ կամ երկու անգամ լինում են օրինէմաներում եւ երբեմն էլ ականատես են լինում ոչ ցանկալի նկարների: Այս բոլորին դպրոցը ի վիճակի չէ հետեւելու. աշակերտների արտադպրոցական կեանքի հսկողութիւնը պատկանում է ծնողներին. Նրանք էլ պէտք է անշեղ ու անթերի հետեւին դպրոցի որոշումներին, որով նպաստած կը լինեն մատաղ սերունդի կրթութեանն ու կանոնաւոր դաստիարակութեանը: Դպրոցը եւ ընտանիքը պէտք է համեբաշխ ընթանան եւ ոչ թէ դպրոցի շինածը քանդէ ընտանիքը: Ընդհանրապէս, ինչպէս եւ տարեկան յառաջդիմութիւնները որոշելիս, դպրոցում անցի են ունեցել յատուկ ստուգումներ թէ գրաւոր եւ թէ բանաւոր: Զ. աւարտական դասարանը քննական ստուգման է ենթարկուել աւարտական առարկաներից՝ թուաբանութեան, բնագիտութեան եւ աշխարհագրութեան, ինչպէս նաեւ պարսկերէն ու Հայոց լեզուի համար՝ 186 աշակերտ – ուհիներից փոխադրւում են 136 հոգի, մնում են 33 հոգի, վերաքննելի են 17 հոգի: Աղջիկների փոխադրութեան համեմատութիւնը 8,4 առ հարիւր աւելի է տղաներից: Փոխադրուողների թիւը պէտք է համարել բաւարարող – ցուցիչ եւ անցեալ տարուան յառաջադիմութիւնից 3 առ հարիւր աւելի: Զ. դասարանի 18 սաներից դպրոցի դասընթացը աւարտում են 9 հոգի, իսկ 9 հոգին էլ վերաքննելի են:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԱՍ — Հոգաբարձութիւնը իւր չորսամեայ հաշիւը ներկայացրել է տպագիր, որ դժբախտաբար ձեռքիս տակ չկայ սոյն տողերը գրելիս: Սակայն յիշում եմ, որ հազարից աւելի թուման բաց ունի Արամեան դպրոցը: Ազգային երեք դպրոցները, դրանց հետ միասին եւ Ատրպատականի թեմական առաջնորդարանը՝ բաց ունին 5—6 հազար թուման, մի գումար, որ կարելի է խոշոր համարել, մանաւանդ որ տարէց –տարի ոչ թէ պէտք է զոցուի այդ բացը, այլ պէտք է աճի, քանի որ ցամքեր են եկամուտ բերող աղբիւրներն ու տուրքերը: Ներկայ դրամական տագնապն ու անգործութիւնը խճճել են պարսկահայութեան գործերը: Շատ մը ապարէզներում առեւտուրը կանգ է առել եւ պարսկահայ գոհաբերող ազգաբնակչութիւնը չէ կարող այժմ հանդանակութիւններով եւ այլ ձեռնարկներով գոցել վերոյիշեալ բացը եւ պահել ու պահպանել նախկին տարիների պէս իր սիրած ու փայփայած դպրոցներն ու այլ մշակութային հիմնարկութիւնները: Մասնաւորապէս Թաւրիզի հայ ժողովուրդը, որ այնքան նախանձախնդիր է իր ազգային հաստատութիւնները պահելու մէջ եւ տասնեակ տարիներ շարունակ չէ խնայել եւ ոչ մի կարգի դրամական օժանդակութիւն, այժմ հազիւ է կարողանում պահպանել իր գոյութիւնը: Այս պայմաններում մեր հնդկահայ բարեբարները յարգելի Պ. Դաւթեանի գլխաւորութեամբ սիրայիր ուշադրութիւն պէտք է դարձնեն եւ Թաւրիզի ազգային հաստատութիւնների վրայ: Բարեգործ Դաւթեանները, որոնք Կալկաթայում, Սպահանում ու Թեհրանում այնքան նուիրաբերութիւններ են արել, կարծում ենք որ չեն զլանայ օգնելու Թաւրիզի պէս գիտակից հայ գաղութին, որ զալարւում է ներկայումս տնտեսական ճգնաժամի մէջ: Սիրում ենք հաւատալ, որ մեծ բարեգործ Դաւթեանը իւր անունը յաւերժացնելու համար կ'ապահովէ եւ Թաւրիզի ազգային դպրոցները:

Ց Ս.

Զգեցէ՛ք մեզ նանգիս[...]

— :•: —

Նաւագոյնը հրապարակէն քշեր[...] խաւեր շարժումը քէմալականութ[...] մըն է որ կը փորձուի մեր գլխ[...] Քէմալականութիւն է, որը մէկ տր[...] թիւն քանդելու փորձը:

Անհաւատի մարդիկ, որ տասը[...] առաջ ազատագրուած էին տայկա[...] գրօշով: Մարդիկ՝ որ իրենց [...] յանկի դարձնելու համար ճառագ[...] իրենց անարժան գլուխն ապաւ[...] տուած են նաւագոյնի հովանին, [...] օր նմանը չանեւնուած լրբութեամ[...] հայհոյեն այդ նոյն դրօշին: Մարդ[...] որ հայ աշխատաւորի քրտինքով[...] ուցուած խրճիթ մը, տառ մը[...] եկեղեցական մը իբրեւ հրապ[...] ներկայացնելու սովորութիւն[...] երբ ան կարմիր գծէն ներս է[...] ունեցած, բայց այսօր կը մերժե[...] դունիլ դրօշ մը՝ որուն կարմիր[...] բովշ ժողովուրդի մը՝ հայ ժողով[...] դի կեանքն արիւնովն է ներկ[...] Մեզի հետ տարագրուած դրօշ մ[...] ամէն Հայու պաշտամունքի առար[...] պէտք է դառնայ: Դրօշ մը՝ [...] մարմնացնէ դարերու տարկոթ[...] փրկուած բոլոր սրբութիւննե[...] ցեղին: Ան կը մարմնացնէ հայ[...] տառեն աշխատաւորին, մարդկ[...] մտաւորականին, եւ յեղափոխա[...] իղձերը եւ իր ծալքերուն մէջ կը[...] զոհերուն աճիւնը: Ան ծնունդն է[...] ժողովուրդի եւ հայրենիքի ա[...] գրութեան համար ինկածներու [...] նին: Ան պատուով վեր կը պա[...] մայրերուն եւ քոյրերուն ամօթ[...] պատիւը:

Պարոններ, չէք հաւատար մի[...] տաք, միայն թէ մեզ հանգիստ[...] ցեցէք մեր դրօշակով ու զուր [...] պարպելու «Հէր» դրօշակը: Զգ[...] մեզ հանգիստ մեր դրօշակին [...] Մենք զայն հպարտութեամբ կը [...] րենք եւ կ'առաջնորդենք հան՝ ու[...] գի յանձնուած է ան:

Հոգեկան այսքան թշուառութ[...] արժանապատուութեան այսքան [...] կասի, քիչ անգամ կարելի է հա[...] պել: Մարդիկ կաթողիկոսական[...] տրութեան պատրուակաւոր [...] կուսան իրենք գիրենք եւ մեզի [...] առաջարկեն ուրիշ դրօշակ պա[...] Բայց իրենց առաջարկեցէք որ [...] միր դրօշակն առնեն ու փողոց [...] երթան անծանօթ գինուորին [...] յարգանքը մատուցանելու: Եթէ [...] տեր չեն, եթէ սուտ հերոսնե[...] թող իրենք առն առաջին ազգ[...] արգելով իրենց սիրած կարմի[...] րօշակը նախ իրենց խմբագրա[...] րուն վրայ: Թող մէկ անգամ[...] մար գոնէ, այդքան քաջութիւն[...] տան այս ժողովուրդին՝ որուն հա[...] լարեն լքել նաւագոյնը: Դէ՛հ, [...] այդքանը, դուք կեղծ հերոսներ, [...] ծովի ալիքներուն յանձնուած սա[...] ներ, դուք չորցած հոգիներ, [...] ձեր մեռելները կը յարգէք եւ [...] անոնց կտակը, դուք ... Լռեցէք [...] նէ այդքան առաքինութիւն ունի[...]

Ի տես այդքան գետնաքարշ [...] կամութեան, մարդ կ'ապշի կը [...] ու մանաւանդ կ'ափսոսայ որ [...] թիւնը չենք, իրաւասութիւնը չու[...] գործերը ընդմիշտ լռեցնելու.

ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒՄԸ

Գրած էինք թէ՝ քանի մը [...] կացի մասնագէտներ հրաւիրուա[...] Թուրքիա՝ տնտեսական, երկաթ[...] վարչական, հանքերու եւ երկա[...] ղային գործերու բարեկարգում[...] լուծ հանելու համար: Երկաթու[...] ներու մասնագէտ Պ. Պէլ երկար [...] տարարութիւններ ըրած է ճամ[...] բրէքի ինկիլիզի աշխատակցին [...] րեւ կը խտացնենք կարեւոր մասե[...]

Հոս գալէս ի վեր զբաղած եմ երկ[...] թուղիները, բայց մանաւանդ փո[...] դրութեան գործը քննելով: Այս [...] ջինին ուղղութիւնները, երկրին [...] համար ակերը հանդամանօրէն կը [...] նեմ: Այդ կերպով կը հետապնդեմ [...] պատակ մը,— այժմէն հաշուել [...] յիշեալ ակերը ապագային ի՞նչ [...] մուտ կ'ապահովեն պետական [...] թուղիներուն: Երկրին եկամու[...] աւելնալը ընդհանուր ակերուն եւ [...] քերուն բարգաւաճման հետ կապ[...] ըլլալով, այդ ակերուն եւ հանքե[...] արդիւնաւորման կերպերը քննել, [...] գէշ կերպով օգտագործուողներ [...] բարելաւել, բնաւ չօգտագործ[...] ները օգտագործելու միջոցներուն [...] սին խորհիլ, վերջապէս քնացող [...] ութիւնները արթնցնել հարկ [...] Մինչեւ այժմ ինկիլիզի եւ Սամսուն[...] կէշէհիր – Աֆիոն – Պանիա – Մեր[...] եւ Եէնիճէյի ու Մալաթիոյ միջեւ [...]

նուող գիծերը քննած եմ Միջնադաշտի Իզմիրի եւ Աֆիոնի միջեւ գտնուող Իզմիրնուող վայրը տեսնելու համար Իզմիրդառապատ գծով Աֆիոնէն Իզմիր գացի Արդ այժմ գրագած եմ քննելով այն ծանօթութիւնները որոնք կը վերաբերին Իզմիրի եւ Աեռափաշայի բարերին իւկիւշէհիրի եւ Աեռափաշայի, Տէրինճէ, Պոլիս գիծին ու Իզմիր, Տէրինճէ, Պոլիս նաւահանգիստներուն: Օգտուելով մոտացուածքներէս, տեղը գէպի Պոլիս այցելութենէս, երկաթի անուխի ատագանը, Զօնկուլտակ նաւահանգիստը մօտէն պիտի տեսնեմ եւ Քիլիոսի գիծը պիտի տեսնեմ եւ Թիւրքա պիտի չանտեսեմ եւ Բրուսա — Մուտանիա գիծը: Զանոյի շնչիւ ուշադրօրէն պտտած վայրերուս ինչպէս երկրագործական, հանքային, եւ անտառային վիճակները եւ անոնց այլ տնտեսական պայմանները: Այս նիւթերու մասին ինծի ծանօթութիւններ տալու է վիճակի ամէն մէկ անձի, ինչպէս վաճառականներուն, փոխադրողներուն, ճանապարհակառարիչներուն եւ առեւտրական անձնակազմերուն հետ տեսակցելով քննեցի նաեւ փոխադրութեան գումարն ու պայմանները, ինչպէս նաեւ սա պարագան թէ՝ փոխադրութիւնները աւելի աժան կարելի՞ է ընել: Ցեռայ՝ ամէն մէկ կայարան անոր զուարթացուցիչ պայմաններ եկած ապրանքը ընդունելու եւ պահպանելու համար: Որովհետեւ, երբ հաստատութիւն չկայ, անկարելի է փոխադրութեան գործին զարկ տալ: Քննեցի նաեւ փոխադրական միւս միջոցներուն՝ ճամբաներուն, ինքնաշարժերուն եւ օթօպիւսներուն առնչութիւնները երկաթուղիներու հետ: Մանաւանդ անոնց մրցակցութիւնը՝ շոգեկառքին հետ վերջապէս, այնքան առեն որ ինկիւրի կը գտնուիմ, դանազան երկաթուղիներու վիճակագրութիւնները, փոխադրական գործերու ընդհանուր վիճակը մօտէն կը քննեմ: Այնքան առեն որ այս ու այլ պարագաներ չքննուին, անկարելի է որոշ ու ճիշդ կարծիք մը կազմել թէ՝ հնա՞ր է գիները նուազեցնել .... Այս խնդիրը իւ տնտեսագիտութեան հիմնական կէտերէն մին կը կազմէ: Անմիջապէս պատասխանելու ի վիճակի չեմ: Տեղեկագրիս պատրաստութեանը առեն այս նիւթին շատ տեղ պիտի յատկացնեմ Այսուհանդերձ ճամբորդներու փոխադրութիւնը աւելի շատցնելու համար այժմէն կարգ մը գաղափարներ ունիմ: Քննութիւնիս վերջ է որ անոնց վերջնական ձեւ մը պիտի տամ: Համոզուած եմ որ ապրանքներու փոխադրութեան գիները կարգ մը փոփոխութեանց պէտք է ենթարկուին ... Նուազումով փոխադրութիւններու պարագան շատ նուրբ խնդիր մըն է: Երկար քննութեան կը կարօտի: Հարկ է ուշադրութեան առնել՝ արտածելի ապրանքներէն ո՛րը ուրիշ երկիր կ'արտադրէ եւ ի՛նչ պայմաններով 2) Որ երկիրները ինչքան կը ներածեն եւ մաքսային ինչ պայմաններ ունին: 3) Դրամական: Աւելցնենք ներկայ տաղնապի օրերուն, բաժնեցուցիչ ու քանդիչ արդիւնքներ

ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ՓՈԽԱԴՐՈՂՋԵՔԸ

Մեր Թրքական բաժնի աշխատակիցը յօդուածով մը խօսեր էր Թուրքիոյ երրորդին առեւտուրի մասին: Ցիշեր էր, նաեւ թէ վերջերս խնդիր ծագեցաւ Աղեքսանդրիա երթեւեկող Թրքնաւերուն շուրջ: Իբրեւ լրացում այդ բոլորին, տարեւ կուտանք քանի մը վիճակագրական թիւեր՝ քաղուած վարչապետութեան վիճակագրական փոփ մէկ հրատարակութենէն

Թուրքիոյ տարեկան արտածում, ածուխն ու արջառը առանց հաշուելու 600—700 թոն է: Ներածումը՝ 500—550 թոն. Այդ փոխադրութիւնը կատարող շոգենաւերուն մեծ մասը կը պատկանին օտար ընկերութեանց: Թէեւ, ներածումը 1931ին իջած էր 450. իսկ 1932ին՝ 360 թոնի:

Արտածման համար, Թուրքիա տարին ութ միլիոն ոսկի կուտայ: Իսկ ներածման համար 12 միլիոն: Արտածումի փոխադրողները քիչ է, որովհետեւ ապրանքներուն մեծ մասը մօտակայ երկիրներէ կը ղրկուին:

1931ին Թուրք նաւահանգիստները մտած են 8814 նաւեր՝ 11.799.000 թոն տարողութեամբ: Ուրեմն, ամէն մէկը միջին հաշուով երթեւեկին կը ստանայ 2300 ոսկի:

Որոշ է որ արտածման համար տրուած գումարին որոշ մէկ մասը թրքական հաստատութիւններ կը վճարեն, որովհետեւ կը ղրկեն ապրանքներ եւ հոն կը ծախեն.

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ՎԻՇԱՊ»Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՆԻԷՐ, (Յառաջ) — Ֆանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ Հ. Յ. Դ. Անիէռ — Պուա — Քոլոմպի Վիշապ կոմիտէն կազմակերպած էր դաշտահանդէս մը, հովանաւորութեամբ Եւրոպայի Կ. Կոմիտէին, կիրակի 23 յուլիս, Արժանթէօյի անտառին մէջ.

Առտուն ժամը 10ին եռագոյն արդէն ակսած էր: Ընկերներ եւ հայրենակիցներ խումբ խումբ կը դիմէին հանդիսավայրը: Աւելի քան 400 հոգինոց բազմութիւն մը եկած էր ծառերու շուքին տակ զուարճանալու եւ արծարծելու հայրենի յիշատակները:

Հաճելի էին ծառերու հովանիին տակ պատրաստուած պէս պէս ուտելիքն սեղանները, որոնց ինւրաքանչիւրին շուրջ բոլորուած էր ընտանիք մը. Մթնոլորտը շատ մտերմական էր: Երգի, խրախճանքի ու առհասարակ ընդհանուր խանդավառութեան ոգի մը կը սաւառնէր անտառին մէջ: Ժամը 3ին «Եփրատ» նուագախումբը հնչեցուց «Մեր Հայրենիք»ը եւ սկսաւ հանդէսին պաշտօնական մասը: Նախագահ ընկ. Գ. Բալայեանը հակիրճ բանախօսութեամբ պարզեց Ֆանասորի արշաւանքին արժէքը, փառաբանելով անոր հերոսներուն անձնուիրութիւնն ու քաջութիւնը: «Երբ ունենանք մեր միացեալ եւ անկախ հայրենիքը, այնտեղ պիտի կանգնենք յուշարձան մը որ խորհրդանշէ Ֆանասորի արշաւանքի 300 մարտիկներու անմոռանալի յիշատակը»:

Յետոյ խօսեցաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Սիմոն Վրացեանը, որ նոյնպէս պարզելով Ֆանասորի արշաւանքին յանդգնութիւնը, ըսաւ.— 1896–97 թուականներուն թշնամին եւ օտարները այն տարօրինակ գաղափարը կազմած էին թէ Հայերը վեհերոտ են ու չունին ըմբոստութեան եւ ինքնապաշտպանութեան ոգի, թէ ամէն հալածանք եւ ճնշում կը տանին, չունին ազատագրական ձգտումներ, չարչի են, ոչ առաւելն հողագործ ժողովուրդ... Այս նախատինքն ու ազգային արժանապատուութիւնը վիրաւորող արտայայտութիւնը սրբեց ֆետայիներու սրտին մէջ կուտակուած վրէժխնդրութեան բուռն ոգին եւ այսպէս Ֆանասորի հերոսները իրենցմով հաստատելու իրաւունք ունին մեզի. Այնուհետեւ յաջորդաբար պայքարները շարունակուեցան մինչեւ Հայաստանի անկախութիւնը եւ տակաւին պէտք է շարունակուին, ցորչափ ձեռք չենք բերած մեր ազգային իրաւունքները»: Բանախօսութենէն վերջ ներկաները ցրուեցան շարունակելու համար իրենց ուրախութիւնը: Կարգադիր յանձնախումբը խորովածի հաւ մը եւ երկու շիշ շամփանեա աճուրդի դրաւ որ բարձրացաւ մինչեւ 370 ֆրանքի: Իսկ Լէ Մուրէօյի Զաւարեան կոմիտէն 30 ֆրանքով տալով հաւը չառնեցաւ: Եփրատ նուագախումբը հանդէսի ամբողջ տեւողութեան մէջ լինք մէջ կը նուագէր եւրոպական եւ հայկական կտորներ: Ներկաները շուրջպար բռնելով ուրախութեան ու խանդավառութեան հասցուցին դաշտահանդէսը: Այստեղ յիշատակութեան արժանի են Գազազեան երկու քոյրերը, որոնք պարեցին կովկասեան «Մազիւրքա» եւ «Շամիլ»ը: Եղան նաեւ արտասանութիւններ: Հանդէսը ներդաշնակութեամբ շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ առեն:

Ալեքսիս Թուրենեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Սալոնիկեցիներու դաշտահանդէսը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սալոնիկի հայրենակցական Միութեան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի կէսօրէն ետք, Սէնթ Անտրէի ծովահայեաց եւ օդասուն պարտէզին մէջ:

Սալոնիկ — Զօրցի եւ Համակիր հայրենակիցներ իրենց ընտանեկան պարագաներով կանուխէն եկած էին դաշտահանդէսի, յարգելու համար Սալոնիկի նահատակները որոնց յիշատակին համար էր կազմակերպուած հանդէսը:

Պարտէզին դրան եւ բեմին երկու կողմերը իրար կը գրկէին զոյգ եռագոյնները: Կեդրոնը զետեղուած էին Աղբիւր Սերոբի եւ իր զինակիցներու մեծադիր նկարները: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով զոր հնչեցուց նուագախումբը:

Յետոյ նախագահ Գ. Բենեամին Աւիկեան քանի մը խօսքով բացաւ հանդէսը: Ապա Գ. Թ. Առաքելեան ուղերձ մը կարդաց հերոսներու յիշատակին:

Արտասանութիւններ ըրին Գ.Գ. Գ. Գէորգեան, Ա. Մուրատեան, օր. Ս. Գրիգորեան, օր. Ա. Վարդանեան, Գ. Թ. Դաւիթեան եւ Գառնիկ Տիրոեան: Գ. Աղասեան եւ Գ. Գեղամ դաշնակ մը ներկայացուցին:

Օրուան բանախօսն էր Գ. Գուրգէն Հիւսեան որ ամփոփեց Սերոբ Աղբիւրի եւ իր զինակից ընկերներու յեղափոխական գործունէութիւնը: (Աշոտ Երկաթ, Տէյմագ, Դանիէլ, Փալապեխ Կարապետ, Առիւծ Աւագ, Աստուր եւ Ջուլումաթ, Առաքել Մուշեղ եւ ուրիշներ.

Յետոյ աճուրդի դրուեցաւ գորգ մը, գոյացնելով կլորիկ գումար մը:

Անցորդ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՄԵՐ ՏԱՂԿՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԷՆՍԷՆ.— Դպրոցասէր ծաղկոցին ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի կէս օրէ վերջ՝ մանկապարտէզին սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ՝ կեդր. վարչութեան անդամ Տիկ. Փօլաճեանի եւ հիմնադիր Մինասեանի: Ներկայ էր ծնողներու եւ համակիրներու բազմութիւն մը:

Աշակերտներու «Բարի եկաք» խմբերգէն ետքը, մանկապարտէզի նախագահուհի Տիկ. Ա. Նազչքարեան պարզեց մէկ տարուան գործունէութիւնը եւ հանդիսականներու լուրջ ուշադրութեան յանձնեց մատաղ սերունդին սպառնացող ուծացման վտանգը: «Պէտք է հետաքրքրուինք մեր զաւակներով, պէտք նախնական կրթութիւն մը ապահովելու համար»:

Մէջընդմէջ խմբերգ եւ արտասանութիւններէ յետոյ, բանախօսութիւն մը ըրաւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, որ շնորհաւորելով կատարուած աշխատանքը, յորդորեց վառ պահել ազգային ոգին եւ աւանդութիւնները որոնք զօրաւոր ազդակներ են, նորաբողբոջ մանուկները զերծ պահելու համար ձուլումի ահաւոր վտանգէն»: Եւ ապա մանուկները համարձակօրէն թնդացուցին.

Մենք ալ, մենք ալ ունինք
Հիմա ազատ մեր հայրենիք.
Այն Հայաստանը փոքր է հիմա,
Վաղը սակայն պիտի մեծնայ . .
Կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն
Ի՜նչ աղուոր է դրօշակ Հայուն.
Կեցցէ՜, կեցցէ եւ միշտ
Պանծա դրօշակ Հայուն:

(Եռագոյնի նախատակորդներուն ականջը խօսք կը...)

Մէջընդմէջ խմբերգներէ յետոյ արտասանեցին,— Ֆաշիկ Սալբեան, Մելինէ Հատրմեան, Վահան Բարսեղեան, Սիւզան Աշճեան, Եղգեան, Մանուշակ Հատմեան, Վերժին Սալբեան:

Աշակերտները «Լուսաբեր» այբենարանը լրացուցած են յառաջիկայ վերամուտին պիտի կարդան «Պանծարան»ը: Անշուշտ, այս յառաջդիմութիւնը կը պարտինք ուսուցչուհի օր. Մարրուհի Զամանեանի ճիգերուն: Միջնարարէն վերջ Գ. Բասմաջեան խօսեցաւ Անիի մասին: Նաեւ տեղի ունեցաւ վիճակախաղ մը, որուն առարկաները նուիրած էին մանկապարտէզի անդամուհիները: Փակման խօսքն ըրաւ Տիկ. Մինասեան, շնորհաւորելով մանկապարտէզի յառաջդիմութիւնը եւ ըսաւ.

— Տիկիններ, Դպրոցասէր ընկերութիւնը կազմուած շրջանին ոչ մէկ նպատակ ունէր, այլ հայ ժողովուրդի ոսկի սիրտն էր մեր դրամագլուխը: Ո՞ր Հայն է որ զօրավիգ չպիտի կանգնի իր գոյութեան: Դպրոցասէրը բանակայութեան շրջանին հազար տանջանքներու տակ ապրեցաւ, իսկ այս ազատ երկինքին տակ ոչ մէկ արգելք կրնայ ցնցել այս հաստատութիւնը»:

«Ով մեծաքանչ» երգէն վերջ մեկնեցանք գոհունակութեամբ

Գրիգոր Հատրմեան

ԳԻՆԻՆ ԱՌԱՏ Է ԱՅՍ ՏԱՐԻ

Այս տարի առատ գինի պիտի ունենայ Պորտոյի շրջանը: Որակն ալ աւելի լաւ պիտի ըլլայ: Ամէն տեսակէ 500,000,000 լիդր գինի կը նախատեսուի, մինչդեռ 1931ին 350,000,000 էր: Պորտոյի շրջանը ամէնէն առատ հունձքը ունեցած է 1922ին, երբ 700 միլիոն լիդր գինի արտադրեց: Այգիներու վիճակը շատ լաւ է:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԱՐԺԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ

Ինչպէս գրած էինք, Շիքակոյի միջազգային ցուցահանդէսին մէջ անախորժ դէպքի մը տեղի տուած է առաջնորդ Դուրեան եպիսկոպոս, պահանջելով վար առնել հայկական եռագոյնը: Առաջնորդին բռնած ընթացքը այնքան խոր զայրոյթ պատճառած է որ, այժմ անոր պաշտօնանկութիւնը կը պահանջուի: Այս առթիւ «Հայրենիք» կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ (12 յուլիս).

— «Մեր ընթերցողները հարկաւ մոռցած չեն տակաւին, թէ ինչպէս անցեալ տարի, երբ առաջնորդը թոյլ տուաւ իրեն անարգելու միլիոն մը հայ նահատակներու յիշատակը՝ արգիլելով Տիրայր արքեպիսկոպոսին եւ ուրիշ հոգեւորականներու խօսելու ազգային սպասոնին նուիրուած հրապարակային հանդէսներուն մէջ, նոյնպէս բարձրացաւ ժողովրդական ցասումի զօրաւոր ալիք մը: Այդ ալիքը հասաւ մինչեւ վերջին Ազգային երեսփոխանական ժողովը, ուր Դուրեան արքեպիսկոպոս ստիպուած եղաւ սրբագրել իր «սխալը» եւ խոստանալ այսուհետեւ աւելի խոհեմ եւ փափկանկատ ըլլալ: Սակայն, ինչպէս կ'երեւի, անցեալ տարուան դասը բաւական չէր ըղգաստացնելու համար առաջնորդը. Այլապէս ան չպիտի գործէր երկրորդ, աւելի ընդվզեցուցիչ «սխալ» մը, որ այլեւս չի կրնար ներուիլ իրեն ոեւէ պարագայի տակ:

Ամերիկահայութիւնը չի կրնար հանդուրժել եւ պէտք չէ այլեւս հանդուրժէ առաջնորդի պաշտօնին վրայ անարժան հոգեւորականի մը, որ չի գիտեր յարգել իր իսկ հօտին ամէնէն մեծ սրբութիւնները, որ շարունակ իր ժողովուրդին նուիրական զգացումները կը վիրաւորէ հրապարակով, որ օտարներու առջեւ իսկ չի քաշուիր վարկաբեկելէ հայ ազգը, հայ եկեղեցին՝ ծաղրի ու արհամարհանքի առարկայ դարձնելով հայութեան պատիւն ու անունը:

Դուրեան արքեպիսկոպոս, իբրեւ նոյն երկրի մէջ հայ եկեղեցիի գլուխ կանգնած անձ մը, պէտք չունէր երբեք եւ ո՛չ ալ իրաւունք ունէր Հայոց ազգային դրօշակը վէճի եւ կռիւի առիթ դարձնելու: Իր բարձր դիրքին մէջ գտնուող հոգեւորական՝ մը պարտաւոր էր այնքան մը շրջահայեաց ըլլալ եւ թաքթ ունենալ, որ գէթ միջազգային բնոյթ կրող հանդէսի մը մէջ խուսափէր իր ժողովուրդի մեծագոյն մասին համար սրբութիւն եղող եռագոյն դրօշակն անարգելու արգահատելի արարքէն:

Դուրեան արքեպիսկոպոս չի կրնար ինքզինքը արդարացնել այն տղայական պատճառաբանութեամբ, թէ մեր եռագոյնին պարզուիլը Շիքակոյի մէջ կարող էր գրգռել Խորհրդային կառավարութիւնը Հայաստանի մէջ ապրող Հայերու դէմ:

Եթէ առաջնորդը անկեղծ ըլլար իր այդ խօսքին մէջ եւ քիչ մը աւելի հետեւողական, այն ատեն պէտք չէ երբեք հոգեւորական իսկ մնար եւ ոեւէ եկեղեցիի ծառայէր, քանի որ Խորհրդային կառավարութիւնը թշնամի է բոլոր հոգեւորականներուն եւ եկեղեցիներուն, հետեւաբար իր արքեպիսկոպոս ըլլալն ու հայ եկեղեցին մէջ մնալը կրնայ գրգռել Խորհրդային կառավարութիւնը Հայերու դէմ. Առաջնորդի տրամաբանութեամբ եթէ շարժելու ըլլայինք, մենք պէտք է հրաժարէինք ազգային գաղափարներ դաւանելէ կամ հայկական դատը հետապնդելէ ալ, որովհետեւ Խորհրդային կառավարութիւնը հակառակ է ազգային գաղափարներուն եւ արդէն լուծուած կը նկատէ հայկական դատը.

Շիքակոյի մէջ բռնած իր դրուելի դիրքով Դուրեան արքեպիսկոպոս բարոյական մահուան դատապարտեց ինքզինքը: Եւ ամերիկահայութեան ուրիշ բան չի մնար այժմ, բայց եթէ օր առաջ հեռացնել այդպիսի մէկը իր բարձր պաշտօնէն: Ամերիկահայ գաղութները իրենց ազգային պարտականութիւնը պէտք է նկատեն բարոյական պոյքոթի ենթարկելու իր կոչումին անարժան այդ հոգեւորականը եւ պէտք է այսուհետեւ աշխատին օրինական բոլոր միջոցներով պաշտօնանկ ընելու զայն »:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր «Յառաջ»ի

Յուլիս 27ին «Հայրենիք»էն արտատպեր էիք «Նիւ Եորք Թայմզ»ի մէկ լուրը, որուն համաձայն ես գաղտնապէս Ամերիկա մտած ըլլալով, ձերբակալուած եմ:

Ներկայիս կը յայտարարեմ թէ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ ես օրինական անցագրով մեկնած եմ Ամերիկա, եւ հոն մնացած եմ միայն 10 օր, իբրեւ հետեւանք վերջին օրէնքներուն խստութեանց:

Կարապետ Մեղրիկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԻԷՆ.— Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղը անցեալ տարի բաւարար շրջան մը բոլորելէ վերջ, այս տարի եւս աշխատանքի լծուած է, յառաջիկայ եղանակին համար:

Անարժան հակառակորդներ ամէն միջոցի դիմեցին քայքայելու համար, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, սակայն ապարդիւն: Այս անգամ հօկը կազմած է «Արարատ» մարզական միութիւնը. որպէսզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները իրենց քաշեն, նոր կօշիկ, շապիկ եւայլն խոստանալով: Բայց այս ալ նօգուտ: Արարատը այն միութիւնն է որ երեք անգամ մեռաւ Այս անգամ ալ վախճանը նոյնն է:

** Գրած էի թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի լաւագոյն մարզիկներէն Նշան Դուկասեան պիտի մասնակցէր Տէօրնի հեծելանիւի մրցման:

Մրցումին մաս կը կազմէին 104 մարզիկներ: Ասոնց մէջ էր նաեւ մեր մարզիկը: Պիտի վազէին 140 քիլոմեթրի վրայ Հակառակ ձգախէժի պայթումին Նշան Զ. հանդիսացաւ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը որոշած է շքանշան մը նուիրել:

Յ. Մարտսեան

ԿԱՐՄԻՐ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Մոսկուայի մէջ բացուեցաւ կարմիր բանակի ցուցահանդէս մը, որ աւելի շատ պատմական է եւ կը ներկայացնէ խորհրդային բանակին վարած բոլոր կարեւոր ճակատամարտներուն յատակագիծները, յեղափոխութեան ծագումէն մինչեւ այսօր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Չէր տուած մինչեւ հիմա, բայց այսուհետեւ... Սիրանին սրտէն դող մը կ'անցնէր... Գայլէն ալ սրտո՛ւմ էր... սրտում էր իր հոգիին ամբողջ խորութեամբ Սահակը ու Սիրանը քաղաք կ'երթային: Ինքը մինակ պիտի մնար գիւղը Այո, մինակը պիտի մնար, հեռու Սիրանէն... Այն զգացումը որ Սիրանը ունէր Գայլէին հանդէպ, նոյն զգացումը ունէր այս վերջինս Սիրանին հանդէպ:

Երկուքն ալ հասկցած էին իրար, կարդացած էին իրարու հոգի, բայց չէին համարձակած վարագոյրը բանալ.

Գայլէն երբեմն, անուղղակի խնդրել փորձեր էր, բայց ամչնալով անմիջապէս խօսքը փոխած էր:

— Սիրա՜ն, գիտե՞ս, էս Վառօենց Գոհարը պիտի առնեմ, ըսած էր յանկարծ Գայլէն, փորձելու ու հասկնալու համար անոր մտադրութիւնը:

— Որ Գոհարը պիտի առնես, լաւ է որ քրոջս աղջիկ մը առնես, պատասխանած էր Սիրանը զայրացած:

— Էհ ընի չառնիմ, ըսի չառնիմ, հըլը վո՞վ առնիմ:

— Հըլը մեծցիր, կարգուելու հասիր, էն ատենը գիւրին է:

Ու այդքան երկար ժամանակամիջոցին, հակառակ այդքան բարեկամական պատեհութիւններուն, երկուքն ալ ոչ մէկը համարձակած էր բանալ այս հոգեկան խռովքներու փակ դուռը... :

Ու այդ օրը վերջին պատեհութիւնն էր: Քաջութիւն պէտք էր, այլապէս հոգեկանփլուզումը անխուսափելի էր: Վերջին օրն էր եւ գուցէ վերջին պատեհութիւնը...

Հետզհետէ հիւրերը չառցան: Մեծ սենեակը ծայրէ ծայր լեցուեցաւ: Ուղէ վրայ էն Սիրանը, Սահակը եւ Գայլէն: Նազնազ պաճին մէկ կողմէն իր զուարճախօսութեամբը կը զբաղեցնէ հիւրերը, միւս կողմէ աւրճ կը պատրաստէ:

— Աղջի՛ Սիրան, գնա Թուրվանտայ Քուրօնց ֆինճանները բեր:

— Թուրֆանտայ — Քուրօ, բալլին տուր, ֆինճանները պիտի բերեմ:

— Գայլէ, տղաս, Սիրանին հետ գնա, ֆինճանները բերէք, ընի տեղը չի գիտեր:

Հրաշալի պատեհութիւնը ինքնին եկած էր:

Սիրանը ձէթի ճրագը ձեռքը բռնած Գայլէին հետ փոքր դռնէն ներս մտան:

Գայլէն նշմարեց թէ ինչպէս Սիրանին ձեռքը կը դողար:

— Էդ ի՞նչ է, Սիրան... ձեռքիդ վրան ժամ կայ ի՞նչ է...

Սիրանը չկրցաւ խօսիլ, կարմրեցաւ, դողդղաց, այլակերպեցաւ ու ճրագը ձեռքէն վար ձգեց.

— Ա՜հ այդ ի՞նչ ըրիր Սիրան... ի՞նչ եղաւ քեզի...

— Գայլէ... Գայլէ, մեղքցիր ինծի...

— Դէհ, մի լա՛ր, Գայլէն նամարդ տղայ չէ:

Գնայ գիր սորվէ էկօ, սողը (յետոյ) գիւրին է:

Սիրանը, չկրցաւ խօսիլ, հակառակ իր բուռն փափաքին, միայն համարձակեցաւ բռնել Գայլէին ջղուտ ձեռքը, բարձրացնել վեր եւ, ուժգին կերպով սեղմել կուրծքին վրայ: Երկու սիրողներու աչքերը խաւարին մէջ իրարու հանդիպեցան: Մարմինները իրարու մօտեցան, թեւերը յայնցան, ծով դարձան: Կուրծքերը իրար հըպան, եւ Սիրանը շնչեց Գայլէին առնական շունչը: Եւ գլուխները յամրաբար մօտեցան, ու երկուքին զողդղացող շրթները կարօտի անյագ սարսուռ մը զգացին: Ուզի ձայն: Ու վերջին ուխտը կնքուած մնաց:

Սիրողներու երգման արարողութիւնը կատարուեցաւ, խմբագրուեցաւ բայց ... չստորագրուեցաւ: Պիտի ստորագրուէր, բայց ուզի ձայնը արգելք եղաւ:

— Աղջի՛ Սիրա՛ն... ո՞ւր մնացիք, լսելի եղաւ Նազնազ պաճիին ձայնը:

Սիրանը սակայն, չկրցաւ պատասխանել, կարծեց թէ մայրը ամէն բան տեսած էր:

— Նազնազ պաճի, ճրագը ինկաւ մարեցաւ, պատասխանեց Գայլէն տան, որպէս թէ ոչինչ պատահած ըլլար:

Մութին մէջ, պատերը շօշափելով, գտան «ֆինճաններ»ը ու վերադարձան: Գայլէն, Նազնազ պաճին հետ ներս մտաւ, հիւրերուն մօտ, իսկ Սիրանը վար իջաւ սանդուղներէն, իր աչքերուն վրայ լճացած թացը սրբելու:

Սիրանը եղբօրը հետ գացած էր ու դպրոցը կէս ձգած վերադարձած էր: Վերադառնալէն վերջ՝ իրենց սիրային կեանքը այնպիսի փուլի մը մէջ մտած էր որ, սովորական միջոցներով կարելի չէր առաջքն առնել: Հրաշք մը պէտք էր այնքան խորացած էր սէրը բաժնելու համար:

Քահանան չկարենալով խորհուրդներու յարիւրինէնոլէն ... գլուխ գալ, ըսաւ.— Գայլէ, տղաս, կրնաս երթալ: Գայլէն նոյնքան մռայլ ու խորհրդաւոր լռութեամբ մը համակուած՝ վեր ելաւ, ու մեծմօրը հետ ուղղուեցաւ դէպի տուն, միտքին թելերը յանձնած չորս հովերուն: Ան այդ օրը այդ մէկ ժամուան մէջ միայն զգաց թէ իր սիրային կեանքի ուղին, եկած ու հասած էր կէտի մը որ, յամառ վճռականութիւն կը պահանջէր: Գիտէր որ ինքը, թէեւ անմեղ սիրող մը, մաքուր ու անդրանահոգիով մըփարած էր Սիրանին, բայց ... սխալ ուղիով ճամբայ ինկած էր:

Տասներկու տարիքին արդէն գիտէր որ, Սիրանը իրն է: Իրենց ծնողքը — Թուրվանտա Քուրօն ու Նազնազ պաճին — շատ անգամներ, կատակով իրարու «խնամի» էին կանչած: «Աղջիկս տղուդ պիտի տամ», «Աղջիկդ տղուս պիտի առնեմ» շատ անգամներ ըսուած ու խօսուած զըրոյցներ էին:

Երբ փոքր էին եւ գիւղին տանիքներուն վրայ, «հարս» — «փեսայ» կը խաղային, «հարսին» ու «փեսին» համար, գրեթէ միշտ թեկնածուները ինքը եւ Սիրանը կ'ընտրուէին: Մէկ անգամ միայն, պատահած էր որ, Գայլէն, Վառօենց Եղսիկին հետ «հարս — փեսայ» ըլլար ու, Սիրանը լացած եւ երկու օր ալ քէն պահած էր:

Ճամբուն երկայնքին, Տէր հօրը տունէն մինչեւ իրենց տունը, կախարդական երազներու ոսկէ թելի մը պէս եկան, ճախարակի մը վրայ կծկուեցան իր կեանքին բոլոր անցքերն ու ապրումները, չարն ու բարին, խնդութիւններն ու տառապանքները Սիրանին հետ ապրած անուշ օրերը, անմեղ, անխորհուրդ ու պարզունակ:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

(Շարունակելի)

այսպէսով պիտի ջանար Արեւմտեան Նահանգները անջատելով Թուրքիայէն ողջակիզել զայն։

1927 թուականէն սկսեալ, այս կազմակերպութիւնը իր վերջնական ձեւը առաւ եւ գործունէութեան ձեռնարկեց, Հ. Փափազեանի նախագահութեամբ։ Հայ Դաշնակցութեան Կոմիտէն խիստ լրջօրէն շահագրգռուեցաւ այս կազմակերպութեան հաստատումով։ Արդարեւ այս գործին մէջ օգտուելիք առիթ մը կար Հայ ազգին համար եւ Քիւրտերու ու Թուրքերու բաժանումը անշուշտ պիտի դիւրացնէր Հայաստանի կազմութիւնը.

Անգլիական սպաներու կողմէ խրախուսուելով, քանի մը անձեր յանուն Քիւրտերու համաձայնութիւն յայտնեցին Դաշնակցութեան հրամանին տակ աշխատելու։ Իրենց ծրագրին մէջ սա կէտերն ալ կային.— Փարատել հայ ազգին հետ գոյութիւն ունեցող բոլոր թիւրիմացութիւնները։ Լաւագոյն յարաբերութիւններ մշակել պարսիկ կառավարութեան եւ Պարսիկ եղբայր ազգին հետ.— Իրաքի եւ Սուրիոյ մէջ ընտրական օրէնքով Քիւրտին շնորհուած իրաւունքներով բաւականանալ եւ անոնց համար այդ տեղերուն մէջ քաղաքական ոեւէ իրաւունք չպահանջել, եւ լաւ ապրիլ Իրաքի եւ Սուրիոյ կառավարութեանց հետ։

Անոնք ամէն բան ըրին, քրտական շարժումներուն վրայ ազդելու եւ այսպէսով հայ կոմիտէէն նիւթապէս օգտուելու համար։ Այդ կոմիտէին վստահութիւնը գրաւելու համար, Հօյպունը Թուրքիոյ եւ Թուրք ազգին դէմ քանի մը նախատական եւ զրպարտական գրքոյկներ ալ հրատարակեց։ Ասոնց մէջ, մէկ կողմէ Թուրքերը նախատելով հանդերձ, միւս կողմէ ալ Հայոց մասին այնքան փաղաքշական բաներ գրեց որ՝ ամէնքը կասկածեցան թէ այս արեւելեան ոճով գործին մէջ անկեղծութիւն կայ։

Երբ Դաշնակցութիւնը այս գրպանի ծախքերը կրճատեց, Հօյպունն ալ վերջ տուաւ իր հրատարակութեանց։ Արդէն անդլ. քաղաքականութիւնը հիմա յարմար կը դատէ որ մերձաւոր Արեւելքի մէջ հանդիստ շրջան մը բոլորուի։

Հրդեհը կարելի եղաւ մարել, սակայն, այս ձեռնարկին իսկական հեղինակները վտանգէ դուրս մնացին։ Նոր մահափորձ մը կը պատրաստեն. Այս պատճառով, պէտք է վերապահ ըլլալ եւ արթնցնել առաջինի Քիւրտերը։

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ՝ ԱՅՍՕՐ

Կրթական նախարարութեան որոշումով, նախակրթարաններու տարեկան արձակուրդը կը սկսի այսօր, շաբաթ։

ՍՊԱՆԻԱՆ ԱԼ ՃԱՆՉՑԱՒ Խ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սպանիոյ հանրապետութեան նախագահը առջի օր ստորագրեց հրամանագիր մը, որով կը ճանչնայ խորհրդային իշխանութիւնը։ Արտաքին նախարարը այս լուրը հեռագրեց Մոսկուա։ Շուտով բանակցութիւններ պիտի սկսին առեւտրական դաշնագրի մը համար։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱ՞ Կ'ԵՐԹԱՅ

Զրոյցի մը համաձայն, Պ. Մուսոլինի Ամերիկա պիտի երթայ աշնան, այցելելու համար նախագահ Րուզվելթի։ Ուաշինկթընի մէջ ցանկալի կը գտնեն՝ այցելութիւնը, ամբողջ աշխարհի բարիքին համար։

Հ Ո Գ Ե Հ Ա Ն Գ Ի Ս Տ

Այրի Տիկին Մարիամ Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Արզումանեան եւ զաւակունք, Պ. Պ. Եղիշէ եւ Զաւէն Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Վրթանէս Ղազարեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ Սէն Ժիւլիէն Պօմոնի եկեղեցիին մէջ վաղը կիրակի, Պալաքեան սրբազան հոգեհանգիստ – պատարագ պիտի մատուցանէ ի յիշատակ ողբացեալ ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ, մահուան քառասունքին առթիւ։ Սկիզբ պատարագի ժամը 9ին։

Կը հրաւիրուին ազգականները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Յ. Ղուկասեանի, իր տիկնոջ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

×

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Քրիստափոր խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Յ. Ղուկասեանի իր տիկնոջ կսկծալի մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային շրջանի (Քաշան, Գանթէօ, Գուրկլարէն) Ցառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր երկսեռ անդամները և բոլոր հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 43 Rue Mme. Curie իր սրահին մէջ։ Օրակարգ.— 1) Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, 2) վարչութեան հրաժարում, 3) նոր ընտրութիւն, 4) ընթացիկ հարցեր։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ս Տ Ա Ց Ա Ն Ք

ՍԷՆ ՔԼԷՌ ՏԸ ԹՈՒՐ, Սեմ.— 35 ֆր.։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գարծ.— 840։
ԿՐԱՆԻԹ ՍԻԹԻ, Հ.Յ.Դ. Հր Ա.— 10 տոլար։
ՎԻԷՆ, Պ. Մաճ.— 70։
ԼԻՈՆ, Գարծ.— 700։
ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ ՍԷՆԺ ԱԼՊՈՆ, Ս. Պ. — 35։
ՓԱՐԻԶ, Պարոնվ.— 70։
ՎԻՍՊԱՏԸՆ, Ա. Ի.— 200։
ՎԻԷՆ, Մ. Մ.— 70։
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, Օր. Ե.— 60։
ԹԱՒՐԻԶ, Գարծ.— 2500։
ՏԷՍԻՆ, Ե. Գ.— 10։
ՍԷԹԻՖ, Լ. Իչ.— 140։
ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ, Գարծ.— 98,20։
ՄԷՕՏՕՆ, Ա. Սր.— 75։

Ց. Փարիզ եւ գաւառներ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritaineի ներքնայարկը։ Մեթրօ՝ Շաթըլէ։ Օրակարգ՝ 11րդ Ընդհ. Ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն պատգամաւորներու։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Վարդան կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Առնուվիլի կայարանի ծանօթ սրճարանին մէջ։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի, պատգամաւորի ընտրութիւն եւ հաշուետուութիւն զաշտահանդէսի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8-30ին, Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցեր։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Գուլ. Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ, Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան խումբերը, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ընկեր Կարօ խումբի ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 5ին, ընկեր Պօյաճեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Կոմիտէին ընդհ. ընկերական խառն ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Շամօնի «Վարուժան» Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին «Դուրեան» ընթերցասրահին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Անհրաժեշտ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ (Մարսէյլ) Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ.Յ.Դ. Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Կարտանի Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԱՌԼԻ եւ ՍԱԼԻՆ ՏԸ ԺԻՐՈՅԻ խումբերու միասին դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Առլի մէջ։ Կը դասախօսէ ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Խարբերդի Քեբովբէ գիւղացի Աւագ Շապոյեան, հօր անունը՝ Ասատուր, մօր անունը՝ Թուրվանտայ, կը փնտռէ իր մօրեղբայրը Սարգիս Տէրեան, հօր անունը՝ Մարգար, [illegible] անունը՝ Մարիամ, որ 1925ին [illegible] գտնուէր Պոնտոս եւ կը Թղ[illegible]ցէր։ Իր հասցէն իմացնել Աւագ [illegible]ատուրեանի, 66 P. O. Box. A[illegible] Syrie։

— Վարդեվար Սնդճեան (Կէմէշ[illegible]ցի) կը փնտռէ իր մեծ եղբայրը [illegible]րութիւն Սնդճեան որ կորսուած [illegible] բաղրութեան միջոցին։ Կը կարծ[illegible] թէ այժմ կը գտնուի Սուրիա։ Իր [illegible] ոյն լուր ունեցողներէն կը խնդր[illegible] իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։ Ստոյգ լուր տուողին մէկ [illegible] «Յառաջ» նուէր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(25)**

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Եւստապովի պարտէզին մէջ մարդ չգտնելով, Կառացկի Պերէուլոկի լոգարանը մտայ եւ խցիկ մը ուզելով՝ երկնցայ տիվանի մը վրայ։ Այնտեղ մնացի մինչեւ ժամը երկու (կէսօրէ յետոյ)։ Հաշիւ ըրի, որ ժամանակ է երթալ փնտռելու Շուայցէրը եւ պատրաստելու նոր մահափորձ մը։ Նեւսկի Պրոսպեկտ հասած պահուս, շրջուն լրագրավաճառէ մը թերթ մը գնեցի մեքենաբար։ Ցանկալուած հանեց թերթերը։ Բայց ես կարծեցի թէ դիւնուորական դէպքերու մասին գրած են յաւելուածները։ Սակայն թերթին առաջին էջը, ճիշդ մէջտեղը, սեւով շրջանակուած, կը տեսնուէր Պլեհվէի լուսանկարը եւ մահագրութիւնը։

Ժամը 11ին առտնները, Սազոնով, ծանրապէս վիրաւորուած, փոխադրուեցաւ Աղեքսանդր հիւանդանոց՝ հանգային բանուորներու ձեռքով, եւ դատական նախարար Մուրավիեւի ներկայութեամբ՝ ենթարկուեցաւ գործողութեան։

Հարցաքննութեան ընթացքին, Սազոնով մերժեց տալ իր անունն ու պատահումին տեղեկութիւնները, ինչպէս է հրահանգը Մարտական Մարմինի։

Բանտէն, Սազոնով մեզի գրեց հետեւեալ նամակը.—

«Երբ ձերբակալեցին զիս, ամբողջ դէմքս արիւնով ծեփուած էր։ Աչքերս դուրս կ'ելլէին ակնակապիճներէն։ Աջ կողմէս մահացու վէրք մը ստացած էի։ Ձախ ոտքիս երկու մատները փրթած էին եւ ներբանս ջախջախուած էր։ Ոստիկանները, իրենց զիրենք բըժիշկ ձեւացնելով, անընդհատ կ'աշխատէին ուշաբերել զիս եւ դրդռել՝ դէպքին առթիւ նախատինքներ տեղալով վրաս, զանազան խայտառակ բաներ ըսելով փոքրիկ լանին Սիկորսկիի մասին։ Տառապանք մըն էր այս ինծի համար։ Հակառակորդը անգգամ է միշտ եւ անհունապէս, վտանգաւոր է իմնալ իր ձեռքը, վիրաւորուած վիճակի մէջ։ Ձեզ գիտեր թէ կրցա՞յ մինչեւ վերջը կատարել դերը, զոր ինծի յանձնեցիք, որուն համար խորապէս երախտապարտ պիտի մնամ ձեզի։ Դուք ինծի թոյլ տուիք զգալու բարոյական գոհունակութիւն մը, որուն հետ ոչինչ կարելի է բաղդատել։ Բարոյական այդ գոհունակութիւնը զիս խուլ դարձուց այն տառապանքին, զոր կրեցի ռումբին պայթումէն յետոյ, երբ, գործողութիւնէն վերջ, գիտակցութիւնս վերստացայ եւ ազատօրէն շնչեցի։ Ուրեմն կատարուած ըլլալու է ամէն բան։ Վերջապէս։ Կ'չէի երգել, աղաղակել երջանկութենէս։ Երբ ռումբը պայթեցաւ, կորսնցուցի գիտակցութիւնս։ Ուշաբերելէ յետոյ, առանց գիտնալու թէ ինչ առումեան ծանր վիրաւորուած էի, ուզեցի ինքնասպան ըլլալ եւ ոստիկաններուն ձեռքը չիյնալ։ Սակայն ձեռքս սարսափելի բռնելու չափ ուժ չունէի. ուստի թոյլ տուի որ ձերբակալեն զիս։ Քանի մը օր զառանցանքի մէջ ինկած էի։ Ամբողջ երեք շաբաթ չփոխեցին աչքերուս վիրակապը։ Ամբողջ երկու ամիս չկրցայ շարժիլ անկողնիս մէջ եւ օտար ձեռքեր սնուցին զիս երախայի մը նման։ Ոստիկանութիւնը ուզեց չարաչար օգտուիլ իմ անկարողութենէս։ Զառանցանքիս մէջէն ոստիկանները կը փորձէին գաղտնիք կորզել։ Յաճախ իբրեւ բժիշկ կամ հիւանդապահ ներկայանալով, յանկարծակի կ'արթնցնէին զիս, անմիջապէս որ խփէի աչքերս։ Ու կը սկսէին զիս գրգռել, սարսափելի բաներ պատմելով ինծի Գրոսպեկտ Իսմայիլովսկիի դէպքին մասին, եւ ամէն գնով կ'աշխատէին զիս համոզել թէ Սիկորսկի ատաճանած ու մատնած է։ Իբրեւ թէ ըսած էր որ, կ'ըսէին, Վիլնոյի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցած է կնոջ մը հետ, (ինչ մեծ – մայրիկ մը ըսին, չեմ յիշեր)։ Ետքոյ կը հաւաստէին թէ ձերբակալած են նաեւ Հրեայ մը, որ հագած է եղեր գծաւոր զգեստներ, թէ Սիկորսկի ըսեր է որ Բէէլոստոկցի է։ Մէկ ընկերն է։ Բարեբախտաբար ոստիկանները չյաջողեցան օգտուիլ իմ հիւանդութենէս։ Կարծեմ կը յիշեմ ինչ որ ըսած եմ զառանցանքիս մէջ։ Սակայն կարեւորութիւն չունին ատոնք, եթէ դուք ձեռք առէք անհրաժեշտ միջոցները. Մէկ յիմարութիւն միայն գործեցի, միայն մէկ ոճիր։ Ձեզ գիտեր ինչպէս անունս քով իրենց, բայց 3 ամիս լռութենէ յետոյ միայն։ Ընկերներ, ներողամիտ եղէք։ Այլապէս մահ է ինծի։ Եթէ գիտնայիք թէ ինչ մահացու տառապանք կը զգայի եւ տակաւին կը զգամ, մտածելով զառանցանքի վտանգին մասին։ Բայց բան մըն ալ չէի կրնար ընել արգիլելու համար զառանցանքս։ Ի՞նչ կրնայի ընել։ Լեզուս կտրէի՞։ Բայց ատոր համար ալ անհրաժեշտ էր ուժ, եւ ես ուժ չունէի։ Մէկ բաղձանք ունէի, մեռնիլ կամ առողջանալ, բայց չուշ։

Դեռ բան մըն ալ կայ, որ, ընկերներ, եղբայրներս, կը խռովէ զիս,— այդ այն մտածումն է թէ, թերեւս, յանցանք մը գործած եմ կուսակցութեան հանդէպ, ծրագրին զանազան հարցերուն մասին իմ բացատրութիւններուս մէջ։

Եթէ յանցանք գործած եմ, կը խնդրեմ որ ներէք ինծի կուսակցութիւնը։ Թող յայտարարէ պաշտօնապէս թէ կը սխալիմ, թէ կուսակցութիւնը պատասխանատու չէ իւրաքանչիւր անդամի յայտարարութիւններուն համար, մանաւանդ ինծի պէս հիւանդի մը յայտարարութիւններուն համար։

Դեռ ինքզինքս դատած չեմ կատար[illegible]լապէս. Գլուխս շատ վնասուա[illegible] Ինչ որ խորապէս կը փափաքէի [illegible] սիրելի ընկերներս, խոստովանի[illegible] ձեզի այն բոլոր բաներուն մասին [illegible] րոնք կը խռովէին խիղճս. Եթէ [illegible] իբրեւ պարզ մէկ անդամ, յանցանք [illegible] գործեցի հասարակաց գաղափ[illegible] գործս կը մնայ սակայն. Թող [illegible] գործս խօսի ձեզի։

Երբեք չէի սպասեր ազատ[illegible] ոյն, այլ մահապարտութեան մ[illegible] Այդ վճիռը (մշտնջենական թիապ[illegible]տութիւն) չերջանկացներ զիս. Եր[illegible] նիկ ըլլալու պատճառ չկայ ուս[illegible] ռամարութեան բանտարկեալ [illegible] լով։ Յուսանք որ երկար չի տեւեր [illegible] իմ դատավճիռս կը համարեմ դա[illegible] վճիռ մը իմ դատաւորներուս վրա[illegible] րոնք դատապարտեցին կեղծա[illegible] ուրիշներ։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ
30
ՅՈՒԼԻՍ
1933

30 Juillet
1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2252

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԻՄԱՆԱԼԻ ԵՒ ԱՆՇՆՉԵԼԻ

Ինչո՞ւ ծածկել,— մէկ տարիէն միւսը, մէկ շրջանէն միւս շրջանը աւելի կը թանձրանայ, կ'ամպոտի, կ'այլանդակուի մթնոլորտը՝ հայկական գաղութներուն մէջ:

Ինչ՞ծ է: Ճակատագի՞ր: Հաւաքական խելագարութի՞ւն: Արտաքի՞ն թէ ներքին դաւ:

Բացատրեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք:

Իրականութիւնն այն է որ, անիմանալի, անշնչելի դարձած է օդը՝ մեր հանրային կեանքին մէջ: Քիչ մը ամէն տեղ:

Միայն թերթերը կարդալով, ամէնէն լաւատեսն ալ կը մատնուի սրտաբեկութեան:

Մարդիկ իրարու լեզու չեն հասկնար նոյն իսկ ամէնէն տարրական հարցերու մասին:

Նուազոյն պարզելու – չպարզելու խնդիրը դարձեր է ազդանշան՝ նոր եւ կատաղի ճակատամարտի մը, խռովելով մասնաւորապէս Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի գաղութները:

Անճանի, անարգ ատելութիւն մը ազգային խորհրդանշաններին դէմ՝ դուռ է բացած նոյն իսկ ռոմիկանական միջամտութեանց:

Ու օրինակ – օրինակ խմբագրականներ՝ ապացուցանելո՞ւ համար թէ նապոյնը կախելու իրաւունք չունինք:

Անշուշտ նոյնքան ալ պատասխան՝ ճիշդ հակառակն ապացուցանելու համար: Այսինքն, պատմելու համար թէ արեւը առտուն կը ծագի:

Բայց, դրօշամարտը միայն մէկ մասն է ամբողջ ողբերգութեան: Պատահական անցք մը, որ վաղը կրնայ մոռցուիլ:

Բուն չարիքը՝ տիրող անիշխանութիւնն է, որ երթալով աղէտի մը համեմատութիւնները կ'առնէ:

Անիշխանութիւն եւ անպատասխանատուութիւն՝ սանձարձակ ազատութեան մէջ:

Անճանաչելի դարձած է մեր հաւաքական կեանքը:

Արագ – արագ եւ չառաջալից կը փրթին, կը թափին շաղախն ու շաղկապը:

Ատոմ կանուխ արթնցողը, իմաստութեան պատմուճան մը հագած, իր իշխանութիւնը կը հռչակէ: Կը գրէ ու կը խօսի միայն իրեն համար:

Ու գրիչնե՜ր, գրիչնե՜ր գոյնզգոյն, թոյն սրսկելու համար:

Կուսակցութիւննե՞րն են պատճառը այս համատարած եւ յարաճուն չարիքին:

Բայց, կուսակցութիւնները հրապարակի վրայ են, իրենց ամբողջ կերպարանքով, իրենց խօսքերով ու գործերով:

Դո՛ւն, ժողովուրդ Հայոց, դուն որ կը կոչուիս անկուսակցական, չէզոք, հայրենասէր, դուն ինչո՞ւ չես սորվիր զանազանել արդարն ու մեղաւորը:

Ինչո՞ւ չես ճշդեր դիրքդ, որպէսզի ամէն մէկ կը գտնէ իր տեղը:

Դուն, յաւիտենական մանուկ, մինչեւ ե՞րբ խաղ պիտի կանչես ժպտելով օր մը մէկուն, օր մը միւսին:

Մինչեւ ե՞րբ սա տնավարի ծափերդ՝ ե՛ւ մէկուն ե՛ւ միւսին:

Ահա պանդուխտ ես տասը տարիէ ի վեր: Կը կարդաս ու կը լսես ամէն բան: Չե՞ս կրցած գաղափար կազմել:

Չե՞ս կրցած տակաւին ...

×

Մինչ այս տողերը կը գրենք, Թղթաբերը կը յանձնէ նամակ մը՝ Մարսէյլէն:

Մշեցի մըն է, եւ, ինչպէս կը պատմէ, 33 տարիէ ի վեր խառնուած՝ յեղափոխական ալեկոծութեանց:

Նամակագիրը գանգատ ունի մեզի դէմ, ճիշդ այն չարիքին առթիւ զոր փորձեցինք պարզել:

Սիրով իրեն կուտանք խօսքը, որ լրացուցիչ վկայութիւն մըն է մեր եզրակացութեան.

— «Յարգելի խմբագիր, ամեն ժամանակ երբ «Յառաջ» թերթը կը կարդամ մի ուրախ լուր առնելու համար, բայց չկայ որ եւ է տող ուրախութեան: Կուսակցական պայքարը չի գովացներ ֆրանսահայ գաղութի սիրտը: Մարսիլիոյ շրջանին մէջ կը գտնուին հազարաւոր Հայեր որ չունին կանոնաւոր բուրդ ու չեն կրնար աշխատիլ ... Գոնէ մի օր մտածեցէք այս քաղաքական խեղճ ու կրակ ժողովուրդի վրայ, դուք կարող էք դիմել կառավարութեան, կամ թող Ռամկավարն ցոյց տան, հեռացնեն երկրէն, եւ կամ ազատութիւն տան որ ամեն մարդ բուրդ առնէ աշխատելու համար: Այսօր Ֆրանսայի մէջ կարող եմ ըսել 5000 Հայեր որ զուրկ են աշխատանքի բուրդէ: Այդ հինգ հազարէն ամեն մէկուն հաշուելով 2-3 երախայ, կ'ունենանք 10-15,000 անձ: Այս 15,000 մարդը չե՞րեւար ձեր աչքին ...

Մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով, առէք միայն ոգին:

Ապահովաբար աշխատաւոր մըն է որ ամէն օր մօտէն կը տեսնէ բազմաթիւ անճար վիճակակիցներու թշուառութիւնը, եւ կը զարմանայ որ թերթերը կուսակցական վէճերով կը զբաղին, փոխանակ դարման խորհելու այս վիճակին:

Զալիտի փորձենք չքմեղացնել մենք մեզ, յայտնելով թէ՝ «Յառաջը իր հիմնարկութենէն ի վեր անդադար կը հնչեցնէ գաղութներու կազմակերպութեան պահանջը, աչքի առջեւ ունենալով ոչ միայն ինքնութեան թուղթերու խնդիրը եւ այլասերման վտանգը, այլ եւ ուրիշ բազմազան հոգեր:

Զալիտի փորձենք, նաեւ, բացատրել թէ՝ որ եւ է թերթի խմբագրութիւն չի կրնար կարգադրել անկանոն թուղթերու խնդիրը, որ ունի յատուկ օրէնքներ եւ իրաւասու հաստատութիւններ. (Գաղթ. գրասենեակներ):

Ասոնք ալ մանրամասնութիւններ են՝ ընդհանուր ողբերգութեան մէջ: Այն անիմանալի, անշնչելի մթնոլորտին մէջ, որ կը սպառնայ կազմալուծել մեր գաղութները:

Բայց, մինչեւ ո՞ւր պիտի հասնի այս ողբերգութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ՝ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾ Է ՑԵՏԱԶԳԵԼ ԴԷՊԻ ԳԱՒԱՌ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, Սէնի ոստիկանատան յանձնարարութեամբ, որոշուած է օգոստոս 1ին Կոմիտաս Վարդապետը Վիլ Ժիւիֆի յիմարանոցէն տեղափոխել գաւառական անկելանոց մը (Վոքլէզ), ուրիշ հիւանդներու հետ:

Այս կարգադրութիւնը հաղորդուած ըլլալով նախ. խնամատար մարմնին, ինչպէս եւ բոլոր այն այցելուներուն որոնք իրենց հասցէները արձանագրած են Վիլ Ժիւիֆի յիմարանոցի տոմարին մէջ, դիմումներ եղած են առ որ անկ է, գոնէ դէպի գաւառ փոխադրութիւնը յետաձգելու եւ Վարդապետը Փարիզեան ուրիշ յիմարանոց մը տեղաւորելու համար:

Ստուգեցինք թէ խնամատար մարմնին անդամներէն Գ. Ա. Հարենց յաջողած է օգոստոս 1ին (երեքշաբթի) դէպի գաւառ փոխադրելի ցանկէն ջնջել տալ տարաբախտ վարդապետին անունը, իսկ Տոքթ. Քօլօլեան կը յուսայ անձնական դիմումներով Փարիզ պահել Վարդապետը:

Այս առթիւ հաստատեցինք թէ երկար ատենէ ի վեր Վիլ Ժիւիֆի յիմարանոցէն վարչութիւնը կը պահանջէ տեղափոխել վարդապետը: Դժբախտաբար ոչ միայն անբուժելի է հիւանդութիւնը, այլեւ տեղի կուտայ վտանգաւոր երեւոյթներու: Ոչ եւ է դրամական խնդիր չկայ, եւ ծախքերը ամէն ամիս կը վճարուին:

Ամէն պարագայի մէջ, անկարելին պէտք է փորձել, որպէսզի չեղնայ համարուի դէպի գաւառ փոխադրութիւնը. որովհետեւ իսկապէս մահ է այդպիսի կարգադրութիւն մը: Փարիզի մէջ՝ գոնէ յիշատակ մըն է այս խղճահարելի հանճարը: Գաւառի մէջ հետքն ալ կը կորսուի ...

Ուրախ ենք որ խնամատար մարմինն ալ տարբեր կարծիք չունի:

⁂ Հարցուցինք Տոքթ. Քօլօլեանի թէ կարելի չէ՞ Հայաստան փոխադրել վարդապետը, հանգստեան տան մը մէջ անցընելու համար իր վերջին օրերը:

— Դժբախտաբար ոչ: Ոչ միայն բարեփոխման յոյս չկայ, այլեւ յանախադէպ են կատաղութեան նոպաները: Փարիզի մէջ մասնագէտ չէ մնացած որուն կարծիքն առած չըլլամ: Անգամ մը նշանաւոր փրոֆէսօրի մը աջակցութիւնը խնդրած էի: Մասնագէտը հազիւ երեւցած, վարդապետը մուշտակները ձեռք առաւ յարձակելու համար, ինչպէս կ'ընէ յաճախ: Միակ ելքն է այստեղ, Փարիզի մէջ մեր աչքին առջեւ պահել եւ զգուշանալ նեղութիւններ պատճառելէ: Վերջերս իր վրայ – գլուխը, մաքրութիւնն ալ անտանելի դարձած են, որովհետեւ կը մերժէ համակերպիլ որ եւ է պատուէրի:

Տնտեսական Ժողովին փակումէն յետոյ

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

Լոնտոնի Երկրաբանական Թանգարանը հետզհետէ կը գտնէ իր նախկին անդորրութիւնը: Պատուիրակները մեծ մասով իրենց բեռները կապած են արդէն, իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները բազմաթիւ պաշտօնեաներ կը բանեցնեն, լեռնակուտակ թղթածրարները կապելու եւ Ժընեւ փոխադրելու համար: Շէնքը վերէն վար պիտի մաքրուի: Բայց, ժողովարանի համար եղած կարգադրութիւնները անփոփոխ պիտի մնան, ի նախատեսութիւն նոր նստաշրջանի մը:

Վիճակագրութեան մը համաձայն, խորհրդաժողովի 46 օրուան ընթացքին պատուիրակները սպառած են 7000 բաժակ սուրճ, 12,000 բաժակ թէյ, 12,000 շիշ գարեջուր, 12,000 նարինջ եւ նոյնքան կիտրոն՝ իբրեւ զովացուցիչ ըմպելի: Կ'ըսուի թէ միայն մէկ շիշ վիսքի սպառած է այդ 46 օրուան ընթացքին:

Գլխաւոր պատուիրակներուն կարծիքն այն է թէ կարելի չպիտի ըլլայ նորէն հրաւիրել խորհրդաժողովը, եթէ յետաձգման շրջանին համաձայնութիւն չգոյանայ կայուն վիճակի մը վերածելու գլխաւոր դրամները: Այս մտահոգութեամբ ալ, մասնաւոր բանակցութիւններ պիտի կատարուին այն պետութեանց միջեւ որոնք յար եւ նման շահեր ունին:

⁂ Յուլիս 28ին լոյս տեսաւ խորհրդաժողովի պաշտօնաթերթին վերջին թիւը, որ կը ծանուցանէ թէ խորհրդաժողովին մնայուն գործադիր մարմինը արտօնած է տնտեսական յանձնաժողովին անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել խորհրդաժողովի նախագահին եւ քարտուղարին հետ, կարելի եղածին չափ շուտով գործադրելու համար յանձնախումբերու որոշումները:

Եւ սակայն պատուիրակները, որոնցմէ կը բաղկանան այդ յանձնախումբերը, քեռ կապած են արդէն, ինչպէս ըսինք:

Խափանարարներ կը փնտռեն Մոսկուայի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը հրամայած է նոր հետապնդումներ սկսիլ « դասակարգային թշնամիներ » ուն դէմ որոնք կը խանգարեն ելեկտրական կայաններու գործունէութիւնը: Այս առթիւ, յատկապէս կը մատնանշուի Մոսկուայի կայանը, որու մասին երկարօրէն խօսեցաւ անցեալ ապրիլին, երբ դատի քաշուեցան անգլիացի ճարտարագէտներն ալ: Ձեկոյցը կ'ըսէ թէ խանգարումները կը շարունակուին:

Նոր հետապնդումներու որոշումը տրուեցաւ անցեալ շաբթու, Մոսկուայի կոմիտէին լիագումար նիստէն յետոյ: Քուէարկուած բանաձեւը կ'ըսէ թէ վերջերս աւելի յաճախադէպ դարձած են արկածները՝ Մոսկուայի քաղաքին եւ ամբողջ շրջանին ելեկտրական ուժի մատակարարման մէջ, իբրեւ հետեւանք ուժատու կայաններու անկանոն գործունէութեան: Բանաձեւը կը դատապարտէ ուժատու կայաններու տնօրէնները եւ համայնավար թէ ոչ – համայնավար պաշտօնեաները, որոնք տակաւին չեն ըմբռներ թէ իրենց զանցառութիւնը կը խանգարէ ամբողջ շրջանին ճարտարարդիւնական կեանքը: Իբրեւ եզրակացութիւն, բանաձեւը կը պահանջէ գտնել եւ դատի յանձնել յանցաւորները, վերահաստատելու համար բանուորական կարգապահութիւնը:

Հետապնդումները սկսած են արդէն Մոսկուայի, Ուրալի եւ Լէնինկրատի շրջաններուն մէջ: Օգոստոսի սկիզբը ուժատու կայաններու մասնագէտները ժողով մը պիտի գումարեն Մոսկուայի մէջ, հետապնդումներու արդիւնքները քննելու եւ դարմաններ թելադրելու համար:

Այս անգամ, թերթերը օտար խափանարարներու անուններ չեն տար, այլ կը յիշեն միայն խորհրդային տնօրէններ, մեքենագէտներ, դասակարգային թշնամիներ եւայլն:

Արիներու միջազգային ճամբարը

20,000 ՍԿԱՈՒՏՆԵՐ ԿԸ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԻՆ ՓԷՇԹԱՅԻ ՄԷՋ

Արիներու միջազգային ճամբարը (ճէմպորի) այս անգամ տեղի կ'ունենայ Փէշթայի մօտ, Կոտոլլոյի գիւղակին մէջ: Աշխարհի բոլոր մասերէն 20,000 արիներ (սկաուտ) պիտի համախմբուին այդ պատմական վայրը: Վաղը, երկուշաբթի, Փարիզէն ճամբայ պիտի ելլեն 2 մասնաւոր կառախումբեր, փոխադրելու համար հազարի չափ սկաուտներ: Այս ամբողջ բազմութեան համար պատրաստուած է մէկ հաւաքական անցագիր:

Վերջին ճամբարը տեղի ունեցաւ 1929ին, Լիվրփուլի մէջ, եւ մասնակցողներու թիւը կը հաշուէին 50,000:

⁂ Ինչպէս հաղորդած ենք ժամանակին, ճամբարին պիտի մասնակցին նաեւ խումբ մը՝ Փարիզի հայ արիներէն, խումբ մը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ արիներէն, թերեւս ուրիշ խումբ մըն ալ՝ Ռումանիայէն:

Իտալացիները գրաւեցին երեք ամայի կղզիներ

Իտալացիները առջի օր գրաւեցին երեք ամայի կղզիներ, Քինարոս, Մավրիկարու եւ Տիատօ, որ կը գտնուին Հելլենական ջուրերուն մէջ (Կիկլատեան կղզեխումբ): Իտալացիները կ'ըսեն թէ ովկիանոգիտական ուսումնասիրութեանց համար գրաւուած են երեք կղզիները և քաղաքականդիտումներ չունին: Յունաստանի վարչապետը այս լուրն առնելով, երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ ծովային նախարարին հետ: Երեք կղզիները կը գտնուին Հելլենական ջուրերու ծայրագոյն սահմանին վրայ: Իտալացիները կ'ըսեն թէ՝ որոշապէս չէ ճշդուած անոնց Յունաստանի կամ Իտալիոյ պատկանիլը: Միւս կողմէ, կղզիները շատ փոքր եւ աննշան ըլլալով, վախ չկայ որ քաղաքական վէճ մը ծագի:

Ոչ «բարի յոյս» եւ ոչ ալ «ինչպէս էք»

Մայանսի (Գերմանիա) քաղաքապետութիւնը վերջնապէս ջնջեց « բարի յոյս » կամ « ի՞նչպէս էք » ասացուածքները:

Այսուհետեւ, բարեւի մէկ ձեւ միայն պիտի ընդունուի,— ողջո՜յն Հիթլերի, թեւն երկարելով:

⁂ Օդանաւորդութիւնը քաջալերելու համար, հիթլէրական երիտասարդական միութեանց վարչութիւնը համաձայնութիւն մը կնքեց Գերմանիոյ օդանաւային միութեան հետ: Այս կարգադրութեան համաձայն, 12 — 16 տարեկանին իրենց քաղաքին մէջ նախնական կրթութիւն մը ստանալէ եւ քննութեանց մէջ յաջողելէ յետոյ, հիթլէրական երիտասարդները մինչեւ 18 տարեկանը պիտի ընդունուին օդանաւային վարժարանի մը մէջ: Այս նպատակով, 14 շրջանային վարժարաններ պիտի բացուին: Առաջինը՝ Փոցտամի մէջ, 200 աշակերտի համար:

Յիսուն տարիէն՝ ամբողջ Եւրոպան հիթլէրական

Գ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ ազգային քարոզութեան նախարարը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ հիթլէրական վարժարանի մը վարիչներուն.

— « 1789ի յեղափոխութիւնը տիրական գիրք մը տուաւ Ֆրանսայի. այդպէս ալ, Գերմանիան տիրական գիրք մը պիտի ստանայ իր ազգային յեղափոխութեամբ: Մեր յեղափոխութիւնը չպիտի սահմանափակուի Գերմանիոյ մէջ: Յիսուն տարիէն, պիտի նուաճէ ամբողջ Եւրոպան: Ինչպէս Ֆրանսական յեղափոխութիւնը, ան յառաջաբանը պիտի ըլլայ եւրոպական վերիվայրումի մը:

Նախարարը աւելցուց թէ յառաջիկայ ութ տարիներու ընթացքին հինգ համալսարաններ պիտի հիմնուին, ուր ազգային – ընկերվարութեան վեթերանները պիտի լրացնեն իրենց ուսումը իբրեւ վարիչ: Եւ եզրակացուց.

— Եթէ ամէն տարի 5000 շրջանաւարտ ելլէ այս համալսարաններէն, ազգային – ընկերվարութեան (հիթլէրականութիւն) գոյութիւնը պիտի ապահովուի ոչ թէ դարերով, այլ յաւիտեան:

„Երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ,,

Նախագահ Ռուզվէլթ ժողովի հրաւիրեց նախարարները եւ կարգ մը մասնագէտներ, որպէսզի ծրագիր մը կազմեն, մեծ քաղաքներու շրջակաները լքուած հողեր գնելու եւ փոքր ագարակներ հաստատելու համար: Այս հողերը մատչելի պայմաններով վարձու պիտի տրուին չքաւորներու, միայն իրենց ապրուստը ճարելու համար:

Ուրիշ միջոցներ ալ ձեռք պիտի առնուին, հողագործութիւնը քաջալերելու համար:

Միւս կողմէն, կառավարութիւնը որոշեց կազմակերպել ցորենի արտադրութիւնը, առանց սպասելու միջազգային համաձայնութեան մը: Մ. Նահանգներու իւրաքանչիւր արտադրութեան որոշ բաժին մը պիտի ունենայ, ապահովելու համար ներքին սպառումը: Մինչեւ տասը օր, հողագործական նախարարը պիտի ծանուցանէ ցորենի մշակման համար եղած կրճատումները, որոնց փոխարէն 136 միլիոն տոլար հատուցում պիտի ըլլայ հողագործներուն:

⁂ Իբրեւ տնտեսական վերակազմութեան միջոց, նախագահ Ռուզվէլթ հետզհետէ աւելի տրամադիր կ'երեւայ ճանչնալու խորհրդային իշխանութիւնը:

Ի՞ՆՉ ԱՐԺԵՑ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Նախնական հաշուի մը համաձայն, համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը արժած է 15 միլիոն ֆրանք, ինչ որ վար կը մնայ նախատեսուած գումարէն: Անգլիական կառավարութիւնը ինք հրաւիրած ըլլալով ժողովը, որոշած էր սահմանել ծախքերուն մէկ մասը, օգնելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան: Մ. Նահանգները անդամ չեն Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց մասնակցած ըլլալով ժողովին, յօժարութիւն յայտնած են վճարելու ծախսուած գումարին մէկ տասներորդը:

Անշուշտ պատուիրակներու ճանապարհածախսը եւ օրապահիկը իւրաքանչիւր պետութիւն ինք պիտի հոգայ: Կ'ըսուի թէ ֆրանսական պատուիրակութեան անդամներէն շատերը իրենց գրպանէն ծախսած են: Մեքենագիրներուն յատկացուած էր օրական մէկ ստերլին, ինչ որ չէ բաւած եւ երեք շաբաթ պարտքով ապրած են:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Այս միջոցին Հռոմ կը գտնուի Հունգարիոյ վարչապետը, որ վերջերս պտոյտներ կատարեց նաեւ ուրիշ մայրաքաղաքներու մէջ: Հռոմ հասնելէն ի վեր, հունգարական թերթերը կը շեշտեն դաշնագիրներու վերաքննութեան պէտքը: Թէեւ տնտեսական նպատակներ կը վերագրուին այս ճամբորդութեան, բայց քաղաքական շրջանակները տարբեր կարծիք ունին: Հունգարիան կ'ուզէ աւանելութիւններ ձեռք բերել, օգտուելով Հիթլէրի աջակցութենէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

« ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ »

(Տարեգիրք, 1932 Երեւան)

Բ.

ԳՐԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆԸ

Տարեգրքի հիմնական մասը գրական բաժինն է — 115 էջ, իսկ «Գրական ժառանգութիւն» բաժնով՝ 142 էջ, այսինքն հատորի մէկ քառորդը: 33 հին ու նոր գրողների արձակ ու չափածոյ գրուածքների է տեղ տրուած: Շիրվանզադէի, Յ. Յակոբեանի, Նար-Դոսի, Դ. Դեմիրճեանի պէս հների կողքին տեղ են գրաւել Չարենցի, Գ. Մահարիի, Ակ. Բակունցի պէս անվիճելի տաղանդաւոր նորերը եւ բազմաթիւ երիտասարդներ ու պատանիներ, ոմանք շատ շնորհալի, ոմանք դեռ բոլորովին դեղնակտուց: Գրուածքների մեծ մասին կցուած են հեղինակների նկարներն ու համառօտ կենսագրութիւնը:

Լրագրական պայմաններում անհնար է առանձին-առանձին կանգ առնել բոլոր հեղինակների վրայ, բայց մի քանիսի մասին հարկաւոր է խօսել: Ամենից առաջ, ուշադրութիւն է գրաւում Ե. Չարենցի մէկ քերթուածը՝ «Գովք խաղողի, գինու եւ գեղեցիկ դպրութեան», որ գրուած է հատորի առաջին մասում, միւս նիւթերից անջատ: Ենթադրւում է, ուրեմն, որ առանձնապէս «բարձրորակ արտադրանք» է Չարենցի այս գործը: Այդպէ՞ս է արդեօք:

Հանդիսաւոր եւ արուեստակեալ յանգով Չարենցը համեմատում է անցեալն ու ներկան: Անցեալը —

Օ՛, մռայլախօս դպիրներ սե՛ւ,—
Դո՛ւ, Շնորհալի՛, դո՛ւ, Նարե՛կ,
Դո՛ւք — մագաղաթեայ եւ հանճարեղ,
Դո՛ւք — զարհուրելի, ինչպէս Դարեհ,
Դո՛ւք — պատանի մտքի, դո՛ւք — անարեւ,
Ո՛ր սրտի համար դարե՛ր, դարե՛ր
Կերտել էք դագաղ — պատեան քարէ,
Եւ ոգու համար — դժնեայ տաճար:

Նման սեւ գոյներով է ներկայանում հայ մշակոյթի գրեթէ ողջ անցեալը, եթէ չհաշուենք

··· Տաղեր գուսանական,
Հայրէններ ռամիկ ու ռամկական
Եւ անտունիներ թափառական ···

Այդ ժողովրդական «քերթութիւնից» ծնունդ է առել «մեր նոր արուեստը քերթողական» —

Ապա տխրադէմ եկան հանդէս
Երգիչներ տխուր ու մոխրագէս,
Երգեցին տաղեր տխրահանդէս,
Այնպէ՛ս մեղմաձայն, տխո՛ւր այնպէս —
Մինչեւ որ եկաւ, վերջապէս, նա որ գալոց էր,—
Մինչ հանդէս եկաւ Նուաստս — ե՛ս,
Ե՛ւ վառուած հրով աշխարհի կէզ՝
Երգեցի երգեր ե՛ւ բորբ, ե՛ւ թեք,
Տաղեր հողմաձայն ու փրփրադէզ:

Բնականաբար, Եղիշէ Չարենցի աշխարհ գալուց յետոյ, այլ եւս Հայաստանում չկան «դժնէ դպրութեան կոթողները սին», «քերթողներ կրքի եւ տափութեան»: Այժմ ընդհակառակն, այնտեղ ամէն բան փայլուն է.

Փա՛ռք արեւին մեր, որ հիմա վառ
Լուսաւորում է հրով բիրի
Անցնող խաւարը մեր խուղերի,
Խուլ ճկուղները քաղաքների,
Եւ լեռնաշխարհում ահա մեր հին
Շաղում է շողեր անմարելի,
Որ ճորտութեան մէջ հեծող գերին
Դառնայ իր բախտի տէրը վերին:

Բանաստեղծի յաւակնութիւն ու հաճոյակատարութիւն է բուրում Չարենցի այս քերթուածից սկզբից մինչեւ վերջ: «Խելագարուած ամբոխների» երգիչը դարձել է կազեոնի, յաւուր պատշաճի փառաբանական ոտանաւորներ յօրինող պալատական չինովնիկ: Ցաւալի է:

Չարենցից յետոյ պէտք է խօսել Ա. Իսահակեանի մասին: Ո՛չ այն պատճառով, որ մի հանճարեղ երկ է արտադրել — Տարեգրքում նա զետեղել է մի աշակերտական «փրագմենտ» — այլ՝ որպէս երեւոյթ: Փարիզի «կլոշարներին» նուիրած իր պատկերում — «նրանք դրօշակ ունին» — նախկին Հայ Գուսանը, առանց զգալու թէ ինչ է անում, ձեւակերպում է իր նոր դաւանանքը:

— «Փողը. ի՞նչ է փողը», հարցնում է նա: Եւ պատասխանում է.—

«Ամէն բան այս երկրի վրայ արւում է փողի համար:

«Ամէն բան շուկայ եկաւ:

«Ամէն բան առնում են փողով—սէր, առողջութիւն, ուրախութիւն, տաղանդ, ազատութիւն, կանայք, հպարտութիւն, պատիւ»:

Այո՛, ամէն բան ծախւում է փողով, նոյն իսկ տաղանդը, նոյն իսկ խիղճը, նոյն իսկ պատիւը ազամարդու ···

«Անօթի փորն Աստուած չունի», բացագանչում է Իսահակեանի մէկ հերոսը: «Հացն է Աստուած», պնդում է ուրիշը:

- Այո՛, անօթի փորն Աստուած չունի: Ի՞նչն է մնացել անօթի փորին:

Հուրը գնաց,
Մո՛ւրը մնաց···

Ա. Շիրվանզադէն տուել է մի խանդավառ ջատագովանք Փարիզի, փարիզեան սրճարանների, Փարիզի արուարձանների, նրանց քաղքենի քաղաքակրթութեան նուաճումների: Զարմանալի է ուղղակի՝ ինչպէ՛ս այս ակնյայտնի «հակայեղափոխական» կտորը տեղ է գտել Տարեգրքում: Բիչ հեռու, մի ուրիշ հաւատափոխ, Վ. Թոթովենց տրամագծօրէն Շիրվանզադէի մտքերին հակառակ մտքեր է պաշտպանում՝ մահուան դատավճիռ արձակելով բուրժուական քաղաքակրթութեան: Հէ՜յ, գրաքննիչ, ո՞ւր ես:

Զարմանալի է նոյնպէս, թէ ի՞նչպէս Տարեգրքում տեղ է գտել Նար-Դոսի «Մի հատուած նոր վէպից» անկեղծ յուզումով համակուած կտորը: Նար-Դոս պատմում է, թէ ինչպէս սիրոյ ազդեցութեան տակ գործարանատէր Թանրէգեանը մարդկային ազնիւ մի գործ է կատարում: Ինչպէ՞ս թէ, գործարանատէր, ազնուութի՞ւն —խելագա՞ր ես, ո՞ւր ես կորել, տնաշէն գրաքննիչ, ի՞նչ գործի վրայ ես:

Դ. Դեմիրճեանը կատարել է հերթական մի պատուէր. նկարագրում է «Թուժան» Լիզօի տառաճանական հոգեփոխութիւնը եւ օրինակելի կոմունիստ բանուոր դառնալը:

Արազիի պատմուածքը՝ «Բաբելոնի Աշտարակը» հակակրօնական մի պարզունակ չարագրութիւն է — «Ոչ թէ Աստուած է ստեղծել էս աշխարհը, այլ թէ մարդիկ են հնարել Աստծուն»:

Մի գողտրիկ, գեղեցիկ կտոր է տուել Ա. Բակունցը — Հովիւ Մուրոյի զրոյցը: Հակառակ ակնյայտնի միտումի — փառաբանութիւն խորհրդային իշխանութեան — այնպէս բնական, անկեղծ ու յուզիչ է Հովիւ Մուրոյի բերանը դրուած պատմութիւնը:

Ստ. Զօրեանը շարունակում է տալ տիպեր խորհրդային իրականութիւնից: Այս անգամ «Լիկկայանի վարժուհու» պատմութիւնն է գրել — գրական պատուէր թէեւ, բայց իրագործուած Զօրեանին յատուկ վարպետութեամբ:

Մ. Մանուէլեանը — «Աղա Թօրոս»ը — մռայլ գոյներով նկարագրում է նախկին հարուստ Աղա Թօրոսի տխուր վախճանը:

Այսքանով չի սպառւում Տարեգրքի արժէքը: Մենք յիշեցինք գլխաւորները: Մի քանի խօսք էլ չափածոյ գրուածքների մասին:

Այստեղ, ի հարկէ, առաջին տեղը պէտք է դնել Գուրգէն Մահարուն, այդ տաղանդաւոր, բայց անհարթ ու դեռ չհասած բանաստեղծին: Նա տուել է երեք գեղեցիկ բանաստեղծութիւններ: Չեմ կարող առաջ չբերել գոնէ մէկը, որ համակ թարմութիւն եւ անկեղծութիւն է ապրում:

ՄՏԵՐՄՈՒԹԻՒՆ

Նոյն ամառն է, նոյն փոշին ··· ա՜խ,
հասկացիր ինձ հիմա,
Ես լոկ քեզ եմ որոնել իմ օրերում անիմաց:
Ես լոկ քեզ եմ օրօրել ցնորքներու՛մ իմ լուսէ,
Ու տրտմութեան քո շնչով իմ այս երգերը յուզել:
Կը գայ աշունը դեղին, տերեւներով ոսկեզօծ,
Մուժ կը լցուի իմ երգում ու անապակ քո հոգում:
Բայց կը մնաս դու էլի նոյն փառքով ու թարմութեամբ,
Վերջալուսում լողացող գարնանային ոսկէ ամպ ···
Եւ երգերը քո խորունկ ու վէրքերդ մանաւանդ
Ես կը պահեմ իմ հոգում, որպէս անխօս մի աւանդ:
Երկի՛ր, երկի՛ր իմ լուսէ, ընդունիր հուրը յետին
Ու երգերը փիրուզէ քո զանգրահեր պոէտի···

Գեղեցիկ են եւ միւս երկու ոտանաւորները՝ «Յորդոր»ը եւ «Յուշ»ը: Մի հատուած վերջինից էլ.

Ողջո՛յն քեզ, հասած մրգի, հասկե՛րի իմաստութիւն,
Շատ եկար, շռայլ եկար, բայց եկար անվերադարձ·
Յուշ բերիր ու մշուշներ, ու արեւի մի ոսկեթաս,
Բերիր բորբ բերքերը քո, վեհութիւն ու խոհ ու բո՛յն ···
— Ողջո՛յն քեզ, հասած մրգի, հասկերի իմաստութիւն ···

Բանաստեղծութիւններ ունին եւ Նայիրի Զարեանը, Ալազանը, Մկրտիչ Արմէնը, Վ. Նորենցը, Գ. Սարեանը, Ս. Տարոնցին, Խ. Ռաֆիօն եւ ուրիշներ: Արժէ արձանագրել Նորենցի հնչեակները.

Կան նոր կարօտներ, նոր յոյզեր կան,
Նոր բաղձանքներ կան դեռ ինձ անծանօթ ···

Այո՛, դժբախտաբար, շատ բաներ կան դեռ անծանօթ Հայաստանի մեր երիտասարդութեան, որի տաղանդը այնպէս բրտօրէն փճացւում է Լէնինեան Թալմուտի հոգեսպան բանձերով:

Միւս բանաստեղծները մեծ մասամբ «ընկերային պատուէրներ» են կատարում եւ կենդանի ու մնայուն ոչինչ չունին:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՇՈՒՆԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՀԱՉԵՆ ԼՈՒՍՆԻՆ...

(ՀԷՔԵԱԹ)

Քոնար · Մուրաթով

Այն օրերուն, Բաբելոնի թագաւորն էր Նեմրութ, թոռնորդին՝ Նոյ նահապետի:

Առիկա թագաւոր մըն էր՝ բոլոր թագաւորներուն նման: Բայց, թերեւս որսորդ՝ անզուգական էր: Որսի երթալ սկսած էր դեռ իր երիտասարդութեան, ու Սէնաարի հովիտին մէջ չկար մէկը որ չափուէր իրեն հետ՝ ճարպիկութեան եւ որսի նետը պրկելու տեսակէտէն: Աստուած զայն օժտած էր իմաստութեամբ՝ որպէս զի կառավարէ իր ժողովուրդը, բայց, անոր շնորհած էր նաեւ առողջ ու սրատես աչքեր՝ ամէն տեղ կարենալ տեսնելու համար երէները ու չփախցնելու համար զանոնք: Ու Բաբելոնի հզօր թագաւորը ամէն օր կը վերադառնար անհամար եւ զանազան որսերով՝ չորքոտանի թէ թեւաւոր:

Բայց, Աստուած միայն աչքով օժտած չէր այս թագաւորը, անոր պարգեւած էր եւ հրաշալի շուն մը, որ կը կոչուէր Ասուրպանիպալ:

Նեմրութ իր շունը կը կոչէր անունովը կամ առաջին եւ երկրորդ կիսովը ու ան անմիջապէս կը սուրար իր քով, որովհետեւ չափազանց ընդունակ եւ մտացի էր: Եւ ամբողջ Սէնաարի մէջ կ'ըսուէր. «Միայն խօսիլը պակաս է»:

Ասուրպանիպալ միանգամայն ուժեղ էր, մրցակից չունէր ու իր քով ուրիշ որ եւ է շուն չէր հանդուրժեր:

Նեմրութ իր շունը կը սիրէր, որովհետեւ Ասուրպանիպալ նապաստակին հոտը կ'առնէր երեք ժամ հեռուէն: Երբ որսը կը վերջնէր, կը նետէր մէկ կողմ, որպէսզի իր տէրը կարենար հանգստօրէն արձակել նետը: Թէեւ, Նեմրութ արտակարգ որսորդ մըն էր ու միայն ուժեղ փոթորիկները կրնային շեղեցնել իր զարկը: Վայրի ցուլեր, առիւծներ, վագրեր, վիթեր ճագարներ, խայտառակներ, աղուեսներ, բազեր,— ամէն ինչ կը սպաննէր ան: Իսկ իր շունը միշտ կը կռահէր իր տիրոջը փափաքը, որովհետեւ Նեմրութ իր Ասուրպանիպալին ամէն ինչ բառերով կը բացատրէր:

Անգամ մը միայն, գեղեցիկ օր մը, շունը չկրցաւ հասկնալ թէ ինչու Նեմրութ իր անկողնէն ելած էր մեռելի մը նման գունաթափ: Չկրցաւ ինքնիրեն բացատրել թէ ինչու այդ օրը իր տէրը աղեղը թողած էր անկիւնը, իսկ մախաղը՝ կախած էր պատէն:

Կարծ՝ չէր կրցած հասկնալ թէ իր տէրը սիրահարուած էր: Ասուրպանիպալ, ինչքան ալ խելացի ըլլար, ու թագաւորը՝ բոլոր շուներուն՝ այսուհանդերձ կ'երկմտէր, որովհետեւ իր տէրը մտախոհ էր ու մռայլ դէմք մը ունէր: Պալատականներու չչնչիններէն Ասուրպանիպալ կռահած էր թէ իր տիրոջ իրապէս արտակարգ բան մըն էր պատահած: Նեմրութ, այդ զօրեղ ու կրքոտ որսորդը, այլեւս կ'առնէր որսորդութիւնը: Ու օրեր շարունակ, տխուր ու գլխիկոր, կը մնար անշարժ՝ աչքերը յառած երկինք: Նեմրութ սիրահարուած էր:

Լաւ,— կը խորհէր շունը,— սիրահարուիլը շատ բնական բան մըն է: Նեմրութ երիտասարդ է, կուրծքին տակ կը տրոփէ սիրտ մը եւ ոչ թէ սունկ մը: Բայց՝ ո՞ր կնոջ էր սիրահարուած: Այս էր որ երկմտութիւն կուտար Ասուրպանիպալին:

Ո՞ր կնոջ: Յիմար է այս թագաւորը, որ իր խելքն է կորսնցուցեր որեւիցէ կնոջ համար: Ոչ, ոչ. անոր խոր վշտին պատճառը այդ չէր կրնար ըլլալ: Եթէ կին մը ըլլար, Ասուրպանիպալ զայն տեսած պիտի ըլլար, քանի որ երկար տարիներէ ի վեր Նեմրութ բաժնուած չէր իր շունէն:

Ինչպէս շունին, նոյնպէս եւ Նեմրութի շուրջիններուն համար 'գաղտնիք' մըն էր այս: Բայց, օր մը Նեմրութ Ասուրպանիպալին յայտնեց այն ինչ որ կը ծածկէր մարդոցմէն: Դունչը թաթերուն, շունը մօտեցեր էր իր տիրոջը, աչքերը յառած անոր աչքերուն, ու կարծես մունջօրէն կը հարցնէր անոր տխրութեան պատճառը:

— Կը նայիս ինծի, Ասուր, կ'ուզես գիտնալ թէ ինչո՞ւ այլեւս որսի չեմ երթար··· ախ, Պանիբալ, եթէ գիտնաս···

Նեմրութ հառաչեց: Շունը գլուխը բարձրացուց ու նայեցաւ իր տիրոջ, կարծես ըսել ուզելով. «Շարունակէ, ու ցաւդ թափէ քու հաւատարիմ շանդ կուրծքին ներս»:

— Խեղճ Ասուր, վերսկսաւ թագաւորը, դուն կը հասկնաս զիս ու ոչինչ կը փափաքիս, բայց եթէ քաղցրացնել սրտիս վէրքը: Ճար չկայ, անիկա չի կրնար առողջանալ: Խենթօրէն սիրահարած եմ: Օ, Պանիբալ, դուն չես կարող ինծ օգնել, որովհետեւ կը սիրեմ··· լուսինը: Զարմանալի՞ կը թուի քեզ, Ասո՛ւր: Այո՛, զարմացիր եւ կոչէ զիս խենթ, անմիտ, ինչ որ կ'ուզես, բայց ես կը սիրեմ արեգակին ու Աստուծոյ հարսը, որ կը փայլի երկինքի վրայ: Գիշերներ ամբողջ աչքս չեմ հեռացներ անկէ, իսկ քեզի շատ քիչ պիտի նայիմ: Անիկա զէշ նշան է որսորդի մը համար: Որսորդ մը որ կին մը կը սիրէ իր շունէն աւելի՝ որսորդ ըլլալէ կը դադրի: Այո, Ասուր, ես միայն զայն կը տեսնեմ, միայն անոր սպիտակ դիմագիծը, անոր արծաթեայ այտերը, անոր ժպտուն ու խօսուն նայուածքը: Ու ան ալ զիս կը սիրէ, գիտեմ, կը սիրէ զիս, Պանիբալ, բայց անկարող է ինծի գալու: Իր նախանձոտ ամուսինը զայն շղթայած է արծաթեայ թելերով: Իսկ ես, Ասուր, պիտի մեռնիմ, եթէ չկարենամ գրկել իր դէմքը: Ողբա՛ ինծի, Պանիբալ, ողբա զիս այժմէն, որովհետեւ շուտով պիտի կորսնցնես տէրդ: Լուսինն անհետացումէն առաջ ստուեր մը պիտի դառնամ: Բայց, նախքան մեռնիլս պիտի յանձնարարեմ զիս գերեզմանելէ, կ'ուզեմ որ զիս թողուն բաց երկինքի տակ, աչքերս սեւեռած լուսնին, որպէսզի իմ սիրուհիս իր արծաթազօծ շողերով կարենայ համբուրել քու թագաւորդ:

Այսպէս կը խօսէր Նեմրութ, ու հաւատարիմ Ասուրպանիպալի հոգին կը լեցուէր խորունկ կսկիծով: Ան զատօրէն հառաչեց, շարժեց պոչը եւ ուզեց դուրս ելլել:

— Ո՞ւր կ'երթաս, Ասուր, հարցուց անոր թագաւորը:

Շունը դարձաւ իր տիրոջ, գնաց քիչ մը եւ ու, բերանը բանալով, ոստում մը ըրաւ դէպի առաջ՝ կարծես ըսել ուզելով թէ կը ցանկայ բան մը խլել բարձրէն:

—Կը հասկնամ, Պանիբալ, դուն կ'ուզես խլել լուսինը:

Ասուրպանիպալ եւ գնաց երկրորդ անգամ ու հրճուեցաւ մեծապէս՝ երբ նկատեց որ իր տէրը հասկցեր էր զինքը:

— Կ'ուզես լուսի՞նը յափշտակել, յարեց Նեմրութ, կը հաւատամ, Ասուր, յանդուգն ես դուն: Բայց, աւաղ, պիտի չյաջողիս: Կը տեսնե՞ս, ան շատ բարձր է ու շատ հեռու: Պէտք է մագլցիս ամենաբարձր լերան կատարը, ուր կ'երթայ ան հանգչելու համար···

Ասուրպանիպալ, առանց սպասելու տիրոջը խօսքերուն վերջաւորութեան, նետուեցաւ դուրս ու մեկնեցաւ: Ու Նեմրութ ի զուր սպասեց անոր: Ան անհետացաւ գիշերուան մէջ:

Մտացի շուն մըն էր ան: Նեմրութ թագաւոր մըն էր, իսկ Ասուրպանիպալ շուներու թագաւորը: Այդ գիշեր ան շատ չհեռացաւ: Երբ հասաւ Սէնաարի մէջտեղը, նստաւ ու մնաց անշարժ՝ գլուխը ցցած դէպի վեր, ուշադրօրէն դիտելով արեգակին հարսը, երբեմն երբեմն կը հաչէր միայն՝ գրաւելու համար անոր ուշադրութիւնը: Բայց լուսինը չէր իսկ նայեր իրեն: Ան գեղեցիկ էր ու կը փափաքէր որ հիանան իր գեղեցկութեամբը: Առեն մը վերջ Ասուրպանիպալ նկատեց որ անոր գլխուն վերեւ կը փայլի ազամանդ մը, ազամանդը այգուն: Այդ ազամանդը գլխուն, ան քիչ մը եւս չարժեցաւ երկինքին վրայ ու յետոյ կամաց կամաց անհետացաւ բարձրաձիգ լեռներու ետին:

Կ'երթար հանգչելու: Ո՞ւր, սակայն: Ասուրպանիպալ երկար չմտածեց. ու անմիջապէս ճամբայ ինկաւ դէպի այդ լեռները: Հեռուէն բան մը չէին թուեր անոնք: Բայց ինչքան կը մօտենար անոնց, այնքան կը դժուարանար հոն բարձրանալը: Այնպէս որ շունը քալեց շատ օրեր ու շատ գիշերներ: Ու քանի քանի անգամներ լողալով անցաւ Եփրատն ու Տիգրիսը: Ահաւոր, խորունկ ու փոթորկոտ գետեր, բայց ան յանդգնօրէն նետուեցաւ անոնց ջուրերուն մէջ ու միշտ ալ ողջ առողջ դուրս ելաւ միւս եզերքէն: Սնունդ կը գտնէր ճամբան,— նապաստակ կամ այլ որսեր. բան մը միշտ կ'իյնար, վերջապէս, իր բերանը: Թէեւ ան երկար ժամանակ չէր վայլեր ուտելու համար, որովհետեւ տէրը սպասելու էր,— « ամիս մը վերջ ես ստուեր մը պիտի ըլլամ»:

Նեմրութ երբ հասաւ այդ լեռը, սպասեց որ մթնէ ու յետոյ խորշի ընտելքի մասին, որովհետեւ լուսինը մ'այն գիշերը կ'երեւի: Ու գիշերն ամբողջ նստաւ հոն, ու ակնապիշ դիտեց արեւին հարսը, սպասելու համար թէ ատոր տեղ ուր կ'երթայ հանգչելու ան: Ու յաջորդ գիշերը բարձրացաւ այն գագաթը, որուն ետեւ կը կարծէր թէ թաւալած էր լուսինը՝ նախորդ գիշեր: Բայց յուսախաբ էր. Աստուծոյ միայն հասկցաւ թէ ան դարձած էր շատ աւելի հեռուն: Ու, այսպէս, կատարէ կատար, ան հետզհետէ աւելի բարձրացաւ՝ քալելով օրեր ու գիշերներ շարունակ ու հաչելով անոր, մինչ լուսինը դեռ շատ ու շատ հեռու էր:

Ի վերջոյ ան տեսաւ ամենաբարձր լեռը, սուրբ հոն, ու ելաւ անոր կատարը: Արարատ լեռն էր, ուր բնակած էին մեր նախահայրը՝ Ադամ ու մեր նախամայրը՝ Եւա, Աստուծոյ կողմէ դրախտէն արտաքսուելէ յետոյ:

— Եթէ լուսինը հոս ալ չգայ պառկելու, չգիտեմ թէ ուր պէտք է երթամ,— մտածեց շունը:

Երկինքի փիզազէմ հարսը շատ մօտ էր, այնքան մօտ, որ իրեն այնպէս թուեցաւ թէ պիտի հասնի անա···: Բայց խաբուած էր եւ այս անգամ: Ու համբերատարօրէն սպասեց որ ան աւելի իջնէ, միանգամայն դիտելով անոր գեղեցիկ ու սպիտակ դէմքը:

— Ահ, բաւ ան, քիչիկ մըն ալ մօտեցիր ու այն ատեն յայտնի կ'ըլլայ թէ ո՛վ է սանր, ո՛վ՝ սանտարք···

Իրապէս լուսինը հետզհետէ կը ցածնար ու հետզհետէ կը մեծնար, բայց շունը ի զուր կ'երկարէր յառաջ: Հասկցաւ որ իր որսը խոյս պիտի տար, որովհետեւ շատ արագ կը սահէր: Այն ատեն, անիկա ըրաւ այնպիսի ոստում մը, զոր մինչեւ այդ որ եւ է շուն չէր ըրած, ոչ ալ իրմէ վերջ որ եւ է շուն պիտի ընէր, եւ, ահաւոր ու վտանգաւոր թափով մը նետուելով վեր՝ խածաւ երկնային գեղեցկուհիին այտերէն մին:

Ու երբ ինկաւ լերան վրայ, ակռաներուն միջեւ ունէր զայն · բայց՝ ամբողջ չէր: Կիսուած, կամ կէսէն ալ պակաս: Լուսինը՝ կորսուած երկու եզերքներու նման՝ շարունակից իր ճամբան: Իսկ ասիկա դժբախտութիւն մըն էր, որովհետեւ լաւ որսի շուն մը երբեք պէտք չէ վնասէ որսին: Բայց ինչո՞վ յանցաւոր էր ինք, շատ տարածուն էր ու քիչ էր մնացեր որ իր ատամներէն փախցնէր զայն: Եւ, բնականաբար, շունը պէտք էր տանէր այն ինչ որ արդէն մնացած էր իր բերանը:

Անդին Նեմրութ ամէն գիշեր կը հառաչէր լուսնին համար: Երբ զայն խածատուած տեսաւ, ինկաւ խոր մըտածումի մէջ: Երկնային հարսին աստուածային դէմքին ի՞նչ էր պատահած: Հաւաքեց բոլոր կախարդներն ու աստղաբաշխները՝ մեկնելու համար այդ արտակարգ երեւոյթը: Գիտունները խոկացին երկար, ըրին շատ մը յիմարութիւններ, բայց չկրցան հասկնալ այդ երեւոյթին իսկական պատճառը: Ի վերջոյ, հասաւ շունը՝ ընչացած ու յոգնաբեկ, եւ թագաւորին առջեւ դրաւ լուսնին կէսը:

Նեմրութ զգուեց իր սիրեցեալը, ու իր հրճուանքէն մոռցաւ շնորհակալութիւն յայտնել շանը: Շունին հանդէպ մարդոց ապերախտութիւնը շա՜տ հին է ···:

Եւ սակայն, այդ տարին շատ անբարեպատեհ եղաւ Նեմրութի թագաւորութեանը համար: Արեւը առաջացեր հրկիզող ճառագայթներ՝ Սէնաարի հողին վրայ: Չայրացած էր ու վրէժ կը լուծէր՝ իր գեղեցկուհիին կէսը գողցած ըլլալնուն համար: Ցամքեցան աղբերը, ջրհորները, անհետացան գետերը, եկաւ քաղցն ու համաճարակը: Դժբախտութիւնն ու աղէտը:

Ու կրկին հաւաքուեցան իմաստուները, եւ երկար խորհրդակցելէ վերջ, վճռեցին թէ շունն էր յանցաւորը:

— Ան վիրաւորեց Արեւը, ըսին թագաւորին, ու թող հիմա ժամանակ անոր զայրոյթին.

— Լա՛ւ, յարեց թագաւորը յ պատժելէն, բայց, այնքան ես ողջ եմ, թող չեմ տար ո մէկ հատիկ արեւն իսկ իյնայ.

Նեմրութ չափազանց շատ կը իր շունը, հակառակ անոր, որ ջախջախ շնորհակալութիւն չէր նած, որովհետեւ վերացած էր նով: Ու ան խորհեցաւ իր շունի քին պաշտպանութեանը համա հիւսներ կանչեց որպէսզի Աս նիպալին համար կառուցանեն աշտարակ մը:

Ու անոնք կառուցին հսկայա յատ մը: Անոր վերեւ՝ աւելի նեղ, վրան՝ երկրորդն աւելի նեղ պէս մինչեւ եօթներորդը, իսկ նավերջինը բոլորովին նեղ ծայր: Եօթը թիւր եօթը մայր րու թիւն էր բառ իմաստութեան որոնք գուշակեր էին թէ շան գալիք կայ:

Աշտարակը շատ բարձր Նեմրութ չնախատեսեց որ զաթին կրնային հասնիլ կայծակ փայլակներ: Եւ ահա, սկսան հեղեղամման անձրեւներ, իսկ ծակները հարուածեցին կը ու ան բոլորովին զուեցաւ: Ասուրպանիպալ կը նար ամէնէն վարի յարկը, հոն, աւերակներուն ներքեւ, եւս կորսուած էր իր սիրոյն

Նեմրութ, բոլորովին անմխ մեռաւ սրտի կաթուածէ, եւ առաջացաւ իր գեղեցկուհին մասը, զոր Արարատի կատարը Սէնաարի գիտուններն ու իմաստ ները:

Երկնային գեղեցկուհին խակաւ իրեն: Այդ էր պատճառ ատեն ատեն կիսադէմ կ'երեւի ատիկա Սէնաարի ժողովուրդին կը յիշեցնէ Նեմրութ թագաւ յանդուգն որսորդութիւնը:

Եւ որովհետեւ բոլոր շուներ սիրեն Ասուրպանիպալը, թէ ուած աշխարհի չորս կողմերը օրէն ի վեր իրենց սովորութ րած հաչել Լուսինին դէմ···

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ

ՄԱՅՔԼ ԱՐԼԷՆ

եւ իր վերջին վէպը

Մայքըլ Ճոզէֆ, անգլիացի նի գրագէտը, The Writer ամսաթեր մէջ խօսելով Մայքըլ Արլէնի վերջին երկին՝ «Մարդիկ ժամանց ցու են»՝ մասին, կ'ըսէ.—

«Առաջին անգամ երբ Մայքըլ Ա նին հանդիպեցայ, շատ մը տարի առաջ, ան բաղդատաբար անծա գրող մըն էր: Գրած էր բաւական լով կարճ պատմուածքներ, իր քերէն ոմանք հրատարակուած «Կանանչ Գլխարկը»՝ որ ամեն տպաւում ունեցող գիրքերէն մի տի ըլլար, տակաւին լոյս չէր տես

Այդ ժամանակ իր գրական գան նժարի մէջ էր: Եթէ ան գոն ըլլար քանի մը յայտնի քննադա րու գովասանքով, ի՞նչ պիտի ըլլ Հաւանաբար պիտի նմանէր այն մը կարող գրողներուն, որոնք կ' րին ու կ'անցնին, ժողովուրդին առանց որոշ ազդեցութիւն մը ձգ որ այնքան կարեւոր է հեղինակի համար:

Շատ կանուխէն Մայքըլ Ար միակ ձգտումը եղած է մեր գր ամենայաջող հեղինակը ըլլալ մեծ յաջողութիւն մը բաւական իրեն: Անսահման հաւատք ունէր վրայ, եւ տակաւին ունի, եւ գի ինչ կ'ուզէր:

Ան «Սեւ Հրեշտակը» անունով մը գրեց, բայց ոչ ոք կարդաց՝ բ իրմէ: Ես ամենայայտ կասկած չունիմ որ եթէ Մայքըլ Արլէն հրատարակել զայն, մեծ սպա պիտի ունենար եւ պիտի գանձուէ հասարակ զաւակարգը, բայց Մ քըլ Արլէնի չափանիշը երբեք րակ չէ եղած: Անշուշտ հասկցա թէ իր վճռական օրերուն մէջ կը նուէր: Այս վէպը գիրք գոհ չ փճացուց ձեռագիրը:

Յետոյ գրեց «Կանանչ Գլխարկը» եւ մնացածը դուք գիտէք: Իր յաջողութիւնը բացորոշ ապացոյց մը թէ գրող մը պէտք է իր ինքն դատողութիւնը գործածէ: Ես հեռուն կ'երթամ եւ կ'ըսեմ թէ գ մը պէտք է որոշ նպատակակէտ ունենայ: Առանց որոշ ձգտումի մը զաւազապատուած է, վերջ ի վեր

…, ձախողելու:

…Մայքըլ Արլէնի գիրքերը սահմանուած չէին ըլլալ ամենաշատ սպառում ունեցող գիրքերէն:

Յիշեցէք այս բանը, Մայքըլ Արլէն, …ֆ Քոնրատի պէս, Անգլիացի մը …: Ան Գամուրի գիւղերէն մէկուն մէջ ծնած է: Իրեն օգնող բարեկամները իր ընտրած բարեկամներն եղած են: Ան «ազդեցութիւն» չունէր, եւ … կամ ոեւէ գրական խմբակի մը չէր պատկաներ, բայց այսօր աշխարհի ամենալաւ վճարուող գրագէտներէն մէկն է:

Ան հիմա իր տիկնոջը եւ իր մէկ զաւկին մանչ պզտիկին հետ Քանի մէջ վիլլա մը կը բնակի:

Ամէն առտու կ'աշխատի ժամը 9էն մինչեւ կէսօր, ճաշէն վերջ, ինք եւ տիկինը երբեք դուրս չեն ելլեր: Արլէն կամ թէնիս եւ կամ կոլֆ կը խաղայ մինչեւ ժամը չորս: Ասկէ իր տղան՝ ճանին քովը՝ թէյը կ'առնէ եւ երկու ժամ եւս գրական աշխատանքի կը յատկացնէ: Իր առաւօտեան գրութիւնը մեքենագրուած ըլլալով հիմա իր քարտուղարին կողմէ, սրբագրութեան կը սկսի: «Ես մեծապէս հաճոյք կը զգամ շատ մը մասեր դուրս ձգելով», բառերէն: Ցետոյ ընթրիք եւ անկողին:

Արլէնին հարցուցի, թէ ինչ էր իր կարծիքը ներկայ գրական նոր սերունդին մասին: Ան ըսաւ.—

— «Ես կը խորհիմ թէ երիտասարդ գրողներ երբեք այսպիսի առիթ մը չեն ունեցած անուն եւ դրամ շահելու ինչ որ ունին ներկայիս, եթէ անոնք բնիկ պատմութիւն ունին: Այս հին կէտ մըն է, բայց այսօր նոյնքան եւ աւելի կարեւոր տեղ մը կը բռնէ: Ցարմարութիւնը սա է որ մարդոց ճաշակը փոփոխուած է հիմա, որով պատմութիւն մը պէտք է լաւ եւ խոհեմօրէն պատմուի»:

«Ֆի՞լմ» հարցուցի, (եթէ կ'ուզեմ հեղինակ մը խօսի, բառ է որ Ֆիլմը յիշեմ): Արլէն ժպտեցաւ: «Չեմ խորհիր թէ ինքնատիպ գրութիւն մը շահաբեր գործ մըն է Ֆիլմի համար: Նախ գրողները այդպէս կարծեցին: Ֆիլմ գրելու համար մեքենաւոր հակում ունենալու է, որ բնաւ չի նմանիր վէպ գրելու: Շատ մը գրողներ այնպէս կարծեցին թէ շարժապատկերը հանգոյց մը կ'ուզէ: Մինչդեռ շարժապատկերին ուզածը հանգոյց չէ այլ անէքտոտ մը, որ քայլ առ քայլ զարգանայ եւ հետեւ ըլլայ շատ աւելի կէտերէ: Եթէ ֆիլմի մը մէջ մէկէ աւելի աւագ կէտերու հանդիպիս, ան կ'ըլլայ յարափէջ: Կարդա Ֆիլմի գրախօսականներ, եւ տես թէ որոնք յաջող են եւ որոնք չեն, այն ատեն պիտի համոզուիս թէ չեմ չափազանցեր»:

Արլէն խոստովանեցաւ որ իր տասնեւեց տարուան գրական շրջանին ուզած է ինքնայատուկ վէպ մը գրել: Ցետեւական պատճառներով է որ, կ'ըսէ քմծիծաղով մը, մինչեւ հիմա անկարող եղած է գրել այս գիրքը:

Կարդացի իր նոր վէպը: Ան բոլորովին կը տարբերի մինչեւ հիմա իր գրածներէն: Երբ ես ձեռագիրը կարդացի «Տիտաններու վերջալոյսը» կը կոչուէր վերնագիրը, բայց ապիկա վերջէն փոխուած եւ եղած էր «Մարդիկ մահկանացու են»: Ան, երկար, ապշեցուցիչ, մեքենական աշխարհի պատմութիւն մը չէ, որ մեր թոռներուն կը սպասէ:

Սոմըրսէթ Մոֆհամ, բարեկամ եւ դրացի Մայքըլ Արլէնի Քանի մէջ, կը յայտարարէ թէ այս գիրքը Մայքըլ Արլէնի ամենայաջող գրութիւնն է: Հ. Ճ. Ուէլս ալ կարդացած եւ գոված է զայն:

Ցանգուածն փորձ մը չէ «Կանանչ Գլխարկ»ի հեղինակին համար այս ընդայացուցիչ պատմութիւնը ապագայի մասին: Ան վէպ մը չէ Ուէլսեան տեսակէն, որուն մէջ հեղինակին երեւակայութիւնը ազատ համարձակ կը սաւառնի, այլ շատ աւելի դժուար պատմութիւն մը, որ կ'ընթանայ մեր ներկայ սերունդին հետ:

Մուսոլինի, Ստալին, Հիւվըր, Հիթլէր եւ աշխարհի ուրիշ գլխաւորներ մեռած են, երբ Արլէնի պատմութիւնը կը սկսի: Աշխարհը Միջազգային Օդանաւային իշխանութեան տակ կը գտնուի, ընդարձակ, ամենահզօր կազմակերպութիւն մը, որ հարստութեան եւ հաղորդակցութեան բոլոր միջոցներով, խաղաղութիւն ապահոված է յիսուն տարիներէ աւելի: «Խաղաղութիւն ամէն գնով» — այս է իր նշանաբանը: Բայց աշխարհի խաղաղութեան գործիքը անգլայլարպէս բռնութիւն մը դարձած է եւ նման բոլոր բռնութիւնները դատապարտուած են տապալելու:

Ու իսկ Միջազգային Օդանաւային հսկայ ուժը կրնայ նուաճել երիտասարդ սերունդին ըմբոստութեան ոգին: Դաւիթ Նոքս, զաւակը հմուտ գիտնական Զարլզ Օկտոպեր Նոքսի, ըմբոստներու պարագլուխն է: Իր գիւտով, Շարժուն Օդով, ան կը յաջողի սաւառնակներուն այնքան արագ ճամբորդել տալ տարածութեան մէջ, որ գրեթէ անտեսանելի կը դառնան: Դաւիթ մարտի կը հրաւիրէ Միջազգային Օդանաւային իշխանութեան կարողութիւնը, միջոցները եւ ուղեղները:

Օդին մէջ պատերազմի նկարագրութիւններ կան այնքան ազդայացուցիչ (մանաւանդ հատ մը, որուն մէջ նաւաղ արագաշարժ մեքենայ մը երկուքի բաժնուած է օդին մէջ, սաւառնակի մանդաղով մը, որ դարձեալ Դաւիթի գիւտերէն մէն է) որ «Մարդիկ մահկանացու են» վէպը փայլուն յաջողութիւն մը պիտի ըլլար ոեւէ գրողի մը համար:

Երբ սթափեցայ առաջած ցնցումէս՝ նոր Արլէնը գտնելով վերահասու եղայ, թէ ինչ որ կը սպասէի իրմէ տարիներէ իվեր, այս գիրքին մէջ մարմին առած էր: Ան գրող ծնած է. եւ դուք բնածին գրող մը չէք կրնար կասեցնել:

Ես ըսի իրեն թէ այս գիրքը իր ընթերցողները պիտի ապշեցնէր: «Ես տակաւին հաշիւ սկսած եմ» պատասխանեց: «Հիմա կրնամ հանգիստ սարիլ, եւ կը գրեմ ինքզինքս գոհ ձգելու համար, պատմութիւններ գրելով հաճոյք կը զգամ»:

Հարցուցի իրեն թէ, ասկէ վերջ ի՞նչ կը մտածէր գրել. «Թերեւս միւթիք պատմութիւն մը», պատասխանեց:

Ամէն բան մէկդի դնելով, սա պէտք է խոստովանիլ թէ Մայքըլ Արլէն յանդուգն մարդ մըն է: Եթէ ես չկարդայի իր այս գիրքը «Մարդիկ մահկանացու են», պիտի կասկածէի այդ մասին: Այս գիրքը այն տեսակ պատմութիւն մըն է, որ ամբողջ գիշերը կը նստիս մինչեւ որ վերջացնես եւ ինչպէս որ պիտի յուսայիր, ան գեղեցկօրէն յղկուած է, ոչ թէ հին Արլէնեան ոճով, այլ փայլելուչ երգիծական հպումներով, որոնք իրական սրունետագէտի մը դրոշմը կը կրեն»:

Ես ալ կարդացի Մայքըլ Արլէնի կամ Տիգրան Գույումճեանի «Մարդիկ մահկանացու են» հոյակապ երկը եւ սիրտս հրճուանքով լեցուեցաւ, երբ Թ. գլուխին մէջ տեսայ որ իր գրքին հերոսներէն մէն Հայ մըն է, Արամ Թագւոր Շահին, որ իր անսասան քաջութեամբ, յախուռն պարտականութեան եւ սիրոյ՝ մահը կը դիմագրաւէ տարօրինակ ժպիտով մը:

ՄԵԼԻՆԷ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Նափոլէոնի սիրային նամակները

Վերջերս Նափոլէոնի սիրային նամակներէն 8 հատ ծախուեցաւ 375,000 ֆրանքի: Հնութեանց վաճառականները, ֆրանսացի, անգլիացի եւ ամերիկացի, իրարու հետ կը մրցէին՝ մասնակցելով աճուրդին: Ի վերջոյ յաջողեցաւ գնել անգլիացի գրավաճառ մը:

Այս նամակները գրուած են 1795-1800 թուականներուն, եւ ուղղուած են հռչակաւոր Ժոզէֆինին:

Նափոլէոն իր սրամտութեան տակ ունէր գաղտնի ոստիկան մը, ծագումով լեհ: Գաղտնի ոստիկանը նամակները ձեռք կ'անցնէ Մալմէզոնի մէջ (Նափոլէոնի կնոջ բնակարանէն), Ժոզէֆինի ծառաներուն մէկուն քովէն:

Մարթինիք ծնած այս պերճազինը, Ժոզէֆին, որ նախ կ'ամուսնանայ կոմսի մը հետ, յետոյ Նափոլէոնի, առանց զաղրեցնելու իր բարեկամութիւնները օրուան փառքերուն հետ, այնպիսի սէրմընկրքնչած էր Նափոլէոնի, որ յաճախ նախանձէն կը մրկի ու կը տագնապի: Կը տրտնջայ թէ Ժոզէֆին չի սիրեր զինք նոյն իսկ իր չափը՝ Ֆորթիւնէին չափ:

Ահա նամակ մը.—

Կ'արթննամ քեզմով լեցուած: Լուսանկարդ եւ երէկուան գինովցնող ժամանցին յիշատակը հանգիստ չեն տար զգայարաններուս: Քաղցրիկ եւ աննման Ժոզէֆին, այս ի՞նչ տարօրինակ ուժ ես որ կը ներգործես սրտիս վրայ: Բարկացա՞ծ ես: Տխո՞ւր ես: Անհանգի՞ստ ես: Հոգիս խորտակուած է ցաւէն եւ այլ եւս հանգիստ չկայ ձեր բարեկամիդ համար: Բայց թերեւս շնորհ մըն է ինծի՝ երբ, անձնատուր այն խոր զգացման, որ կը տիրէ հոգւոյս, ձեր շրթներուն, ձեր սրտինվրայէն կը քաղեմ բոց մը որ կ'այրէ զիս: Ա՜խ, այս գիշեր էր որ ճշմարտեցի թէ ձեր յուսանկարը դուք չէք: Կը մեկնիմ կէսօրին: Երեք ժամ յետոյ պիտի տեսնեմ քեզ: Մինչեւ գալս, mio dolce et amore, մէկ միլիոն համբոյր կը ղրկեմ: Բայց փոխարէնը համբոյր մի ղրկեր ինծի, որովհետեւ քու համբոյրներդ կը հրդեհեն ամբողջ արիւնս:

Ահա ուրիշ նամակ մը, զոր Նափոլէոն գրած է ամուսնանալէ յետոյ Ժոզէֆինի հետ:

Բոլոր նամակներդ նորէն աչքէ անցցուցի: Բայց ոչ մէկը վրաս այն տպաւորութիւնը թողուց, որքան վերջին նամակդ: Գրելու ատեն կը մտածե՞ս երբեք թէ ի՛նչ ձեւ կը գրես, ո՞վ իմ պաշտելի բարեկամուհիս: Կը կարծես թէ իմ կացութիւնս այնքան դժնդակ չէ՞, դեռ հոգիս չփոթորկած, ցաւերս չանցած: Ի՞նչ ոճ է այդ, ի՞նչ զգացումներ են ատոնք որ կը պատկերացնես: Կրակով յօրինուած են կարծես, այնքա՜ն կ'այրեն խեղճ սրտիկս:

Մնաս բարո՛վ, մնաս բարով: Ահա կը պառկիմ առանց քեզի: Պիտի քնանամ մինակս: Կ'աղաչեմ, թոյլ տուր որ քնանամ: Քանի՜ քանի՜ գիշերներ, բազուկներուս մէջ կը կարծեմ քեզ, երա՜զ, քա՜ղցր երազ, բայց, ափսո՜ս, որ դուն չես թեւերուս մէջ:

Ուրիշ նամակի մը մէջ, Նափոլէոն կը խնդրէ որ Ժոզէֆին իր մօտ գայ, Իտալիա:

Պիտի գաս, չէ՞: Դուն մօտս պիտի ըլլաս, այստեղ, իմ կողքիս, սրտիս վրայ, թեւերուս մէջ, բերնիս վրայ: Թեւ առ, թռի՛ր, եկո՛ւր: Բայց հանգի՛ստ ճամբորդէ, ճամբան յոգնեցուցիչ է եւ գէշ:

Ժոզէֆին կը պատասխանէ թէ հիւանդ է եւ չի կրնար ճամբորդել: Նափոլէոն կը գրէ.—

Ես քեզ կը մեղադրեմ որ Փարիզ կը մնաս, բայց ահա կ'իմանամ որ հիւանդ ես: Ներէ՛, իմ բարի ընկերուհիս: Սէրը, զոր դուն ներշնչեցիր ինծի, խելքս հանեց գլխէս: Եւ դժուար թէ խելքս գտնեմ, ասանկ հիւանդութիւն մը չի բուժուիր երբեք:

Նախազգացումներս այնքան չարագուշակ են, որ կ'ուզէի տեսնել քեզ անգամ մը, սրտիս վրայ սեղմել քեզ եւ միասին մեռնիլ: Ա՜խ, սա հիւանդութիւնդ, գիշեր ցերեկ այդ հոգն է որ զիս կը խռովէ: Ախորժակ չունիմ, քուն չունիմ, հանգիստ չունիմ: Քեզի՛, քեզի՛ կը մտածեմ: Քեզմէ զատ՝ աշխարհի գոյութիւն չունի, կարծես չքացած ըլլար ամբողջովին: Պատիւ ու պարծանք կը շահիմ, որովհետեւ պատիւ ու պարծանք կ'ուզես, յաղթանակ կը տանիմ, որովհետեւ ատիկա հաճոյք կը պատճառէ քեզի, այլապէս պիտի լքէի ամէն բան՝ գալ իյնալու համար ոտքերուդ տակ:

Նափոլէոն իր սիրոյն մէջ այնքան կը տկարանայ որ, ահա թէ ինչեր կը գրէ.—

Կը յիշե՞ս այն երազը, որուն մէջ ես քու կօշիկներդ դարձեր էի, քու քուրջերդ, եւ քեզ ամբողջովին սրտիս մէջ կը մտցնէի: Ինչո՞ւ բնութիւնը թոյլ չի տար:

Ցանկարծ նախանձը կ'արթննայ նորէն, թէեւ միշտ խորունկ է իր սէրը.—

Ամիսէ մը ի վեր քեզմէ նամակի փոխարէն կը ստանամ երեք տողնոց տումսեր միայն: Պիտի գայ օրը, երբ պիտի տեսնեմ քեզ: Այն օրը քեզի ցոյց պիտի տամ գրպաններս, լեցուն նամակներով, զորս չուզեցի ղրկել քեզի, որովհետեւ շատ յիմար բաներ գրած էի,— իրապէս յիմար: Ա՜խ, Աստուած իմ, ըսէ՛, դուն որ այնքան լաւ գիտես սիրել տալ ուրիշին՝ առանց սիրելու, գիտե՞ս թէ ի՛նչպէս կը դարմանեն սէրը: Պիտի վճարեմ, որքան ալ սուղ ըլլայ դարմանը:

Իրապէս հիւանդ է Նափոլէոն, իր սէրը հիւանդութիւն մըն է ... ծիծաղելի ըլլալու աստիճան:

ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ ԱՍՈՐԵՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մուսուլէն կը հաղորդեն թէ ամերիկեան հնախօսական ընկերութիւն մը կարեւոր վաւերաթուղթ մը երեւան հանած է իր պեղումներուն ընթացքին, որ կը կատարուին Խորսապատ քաղաքին մէջ: Ներովի մեհեանը պեղելով, հնախոյզները գտած են Ասորեստանի թագաւորներուն ամբողջական ցանկը, որ կը թուէ ամենահին թագաւորներէն սկսեալ մինչեւ անոնք որ ապրած են ութերորդ դարուն, Քրիստոսէ առաջ: Իւրաքանչիւր թագաւորի անունի դէմ կը տեսնուին նշաններ, որոնք ցոյց կուտան նոյն գահակալին իշխանութեան տեւողութիւնը: Կարգ մը թագաւորներու անուններուն դիմաց գրուած են նաեւ պատմական կարճ տեղեկութիւններ: Ցանկին գլուխը կը կարդացուին թագաւորներու բազմաթիւ անուններ, որոնք անծանօթ էին մինչեւ հիմա:

Պեղումներուն վարիչը կը կարծէ թէ այս արքայացանկը պատրաստուած է Սարգոն թագաւորին հրամանով եւ գրուած՝ Ներովլ աստուծոյն մեհեանին մէջ: Այս Աստուծոյն է, որ Ասորեստանցիները կը վերագրեն գրի գիւտը: Սարգոնի պալատը, որ կը գտնուի մեհենական բլուրին վրայ, երեւան հանուած է 1840ին Պոթթայի կողմէ: Պոթթա նոյն ատեն երեւան հանած էր նաեւ Ներովի մեհեանը, առանց սակայն խորապէս պեղելու:

Խորսապատ, զոր տեղացիները կը կոչեն Տարր Սարգինա (Սարգոնի աշխարհ), կը գտնուի Մուսուլի հիւսիսարեւելեան կողմը: Այդտեղ էր, որ Սարգոն սպաննուեցաւ, այն պալատին մէջ, որուն շինութիւնը լրացած իսկ չէր տակաւին:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ՍԼԱՒ

Այս բառին մասին վէճը չվերջացաւ տակաւին: Ի՞նչ կը նշանակէ սլաւ բառը, եւ ուսկի՞ց կը ծագի: Ոմանք կը կապեն սլովո (խօսք) բառին, որ կը նշանակէ, նախնական եւ ընդհանուր առումով, կարողութիւնը խօսելու եւ արտայայտուելու դիւրահասկնալի բառերով, հակառակ խօսելու եւ արտայայտուելու կարողութեան պակասին, որ կը նշմարուի կարգ մը ժողովուրդներու մօտ, նեմցէ (համր) օրինակ Գերմանացիները, որոնք կ'արտայայտուին ու կը խօսին անհասկնալի բառերով:

Ոմանք ալ կը պնդեն թէ սլաւ բառը ծագում կ'առնէ սլավա (փառք) բառէն, որ կ'արտայայտէ մեծագործութեամբ եւ լաւագոյն յատկութիւններով օժտուածներու գաղափարը:

Եւ դեռ կան ալ, որ կ'ըսեն թէ սլաւ բառը կը սերի սէլավու (գերի) բառէն, տարուելով սէլավօնիա անունէն, որուն կը կապէ յաճախ պատմութիւնը, սլաւ բառը:

Գելկրասցի երկու բանասէրներ, սակայն, բոլորովին նոր տեսակէտ մը կը բերեն: Ըստ այս երկու բանասէրներուն, սլաւ բառը կը սերի սլովէնէն սլավիանին բառերէն, որոնց արմատն է քլէօ, եւ կը նշանակէ հոսիլ, հեղուլ, ողողել, թրջել, լուալ: Ուրեմն, սլաւ բառը նախապէս կը նշանակէր գետ, առուակ, լիճ, ինչպէս անթիւ են սլավէն, սլավինաք, սլավնիք, սլովինօ, սլավա, սլավքա, սլավութա, սլովիթա անունները այն ամբողջ հողամասերուն մէջ, ուր կը բնակին սլաւ ժողովուրդները: Հետեւաբար սլաւ կը նշանակէ ժողովուրդ մը, որ կը բնակի ջուրերու եզերքները: Ետքէն սլաւ բառը կապուեցաւ սլօվօ, սլավա եւ սքլավուս բառերուն, որոնք հիմնովին փոխեցին նախնական նշանակութիւնը:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԽԱՆԱՍՈՐ»Ը ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

«Հայեր յիշէք նուիրական այս օրը Յուլիս ամսոյ 25ին կատարեցէք մեր տօնը»...

ՏԷՍԻՆ, 27 յուլիս (Ցառաջ).— Այս տարի Խանասորի արշաւանքի 36րդ տարեդարձը տօնուեցաւ դաշտահանդէսով մը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին:

Կիրակի առտու պայծառ արեւով եւ գովասուն օդով՝ բազմութիւնը կը փութար դէպի դաշտը: Մուտքին առջեւ, Կ. Խաչի երկու անդամուհիները՝ օր. օր. Շաքէ Պօյաճեան եւ Սիրուն Միքայէլեան եռագոյն զարդանշաններ կը բաժնէին հանդիսականներուն: Մուտքի երկու կողմի ծառերուն վրայ կը ծածանէին Ֆրանսական եւ Հայկական եռագոյնները: Ժողովուրդը խումբերու բաժնուած, ամէն մէկը իր տեղը գրաւած, սկսած էին ուտել, խմել, երգել ու զուարճանալ (ոմանց հետ կար արեւելեան նուագ), իսկ անոնց մէջտեղը Ֆրանսական ընտիր ճաշի մը առաջնորդութեամբ, պարասէր երիտասարդութիւնը կը պարէր: «Պաղ Աղբիւր» սառն ջուրի մէջ խմիչքի շիշերը կը պարպուէին շարունակ: Ամբողջ հանդիսավայրը կատարեալ ուխտավայրի մը տեսքը ըստացած էր, շատերու յիշեցնելով Վանի եւ Տարօնի ուխտատեղիները: Եկած էին Աէն Մօրիսէն, Վիէնէն, Լիոնէն եւ շրջականներէն խումբ խումբ եւ ընտանիքով:

Ընկեր Թ. Չէրօյեան բացաւ հանդէսը քանի մը կրակոտ խօսքերով եւ պարզեց հանդէսին նպատակը: Պատ. Միութեան անդամներէն Մ. Մարտիրոսեան արտասանեց «Թշուառ Հայրենիք»ը, Տիկ. Ա. Մարգարեան՝ «Բայց հայ ժողովուրդ», իսկ ընկ. Միսաք Միրզէն «Անցած տարիքս»ը, ու ներկաներու բուռն ծափերու տակ երկրորդեց: Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Կ. Սասունին: Ընկերը իր կէս ժամուան կուռ բանախօսութեամբ, ներկայացուց Խանասորի պատմական եւ եզակի արշաւանքը, շեշտեց նահատակներու թողած սրբազան կտակը, ձաղկեց այն բոլոր թերահաւատներն ու սողացողները, որոնք չեն ուզեր ճանչնալ հայկական եռագոյնը, եւ հրաւիրեց անխտիր կազմակերպուիլ ու հետեւիլ կուսակցութեան մը: Վերջ ի վերջոյ բոլորն ալ պիտի համախմբուին ներկայիս անարգուած տարագիր եռագոյնին շուրջը, որու դէմ խօլական պայքար մը սկսած է այս տարի Եգիպտոսէն մինչեւ հեռաւոր Ամերիկա: Պատիւ այդ եռագոյնին եւ յարգանք այն ժողովուրդին, որ Հ. Յ. Դ. ղեկավարութեամբ պաշտպան կանգնած է հայ նահատակներու արիւնով քանիցս մկրտուած հայ եռագոյնին:

Բանախօսութենէն յետոյ դարձեալ սկսաւ ուրախութիւն, պար, երգ ու նուագ ամէն մի անկիւնէն: Եւ ահա Լիոնի ընկերները, որ խմբովին նստած են, կը սկսին խմել «Ցառաջ»ի խմբագիր ընկ. Շ. Միսաքեանի կենաց: Օդը կը թնդար դաշնակցական երգերով: Քիչ վերջը տեղի ունեցաւ աճուրդը, խորոված հաւ մը եւ շիշ մը շամփանեա: Զարմանալի էր մասնակցողներուն եռանդը: Կարճ ժամանակի մը մէջ գումարը բարձրացաւ 272 ֆրանքի եւ շահեցան խումբ մը Սեբաստացիներ, իրենց կողմէն նուիրելով 10 ֆր. եւս, որով գումարը բարձրացաւ 282ի: Ընդհանուր ուրախութիւն, երգ ու պարի մէջ, ժամանակը կ'անցնէր: Ուշ ատեն հազիւ թէ ժողովուրդը սկսաւ ձգել դաշտը, խումբ առ խումբ միասին տանելով հայրենի քաղցր յիշատակները: Տէսինը դեռ չէր տեսած այսպիսի դաշտահանդէս, որ եզակի եղաւ իր բազմութեամբ (մօտ 1000 հոգի), կարգապահութեամբ եւ բարոյական ազդեցութեամբ, շնորհիւ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին եւ կարգադրիչ յանձնախումբի տարած աշխատանքներուն:

Վ. Եւունի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Ա՜հ, ինչ լաւ կ'ըլլար, եթէ, այսօրուան գիտցածներն ու զգացածները այն ատեն զգար ... Բայց այդ բոլորը, նախ, մանկական խաղեր էին, ու, յետոյ, ծնողքներու սովորական չափազանցութիւն: Որքան կ'ուզէր որ, նորէն փոքրանար, մանուկ դառնար, կրկին մեծնար ու ... Սիրանին հետ պատօրէն «հարս-փեսայ» խաղար ... գիւղին տանիքներուն վրայ:

Այժմ մեծցած էր Պայլէն, իր հետ մեծցեր էին նաեւ իր խորհուրդներն ու զգացումները, ինչպէս նաեւ Սիրանը ... Տարիներ առաջ, գիւղին տանիքներուն վրայ «հարս-փեսայ» խաղցող զոյգը, այժմ կը ցանկար իրական «հարս - փեսայ» դառնալ: Դժուար չէր, ու ոչ ալ անկարելի, բայց ... իրենք, իրենց անխորհուրդ քայլերով, խիստ դժուարացուցեր էին ճամբան: Սահակը, հազար հատ քոյր «հուրիան» կ'ընէր Պայլէին ոտքին՝ եթէ ան, պատուով ներկայանար եւ խնդրէր քրոջը ձեռքը: Պայլէն այս բոլորը գիտէր ...

Տարիներ անցնելէ, գիւղին մէջ դամ «բոյյց» ըլլալէ վերջ՝ ան զգացեր էր որ, բարի գործ չէր ըրածը: «Նամարդութիւն» ազնիւ ընկերոջ մը հանդէպ: Ի՞նչ տեղի պիտի ունենար, իր եւ Սահակին միջեւ, եթէ, վերջինը իմանար եղելութիւնը: Պիտի զայրանա՞ր, սոսկա՞ր, թէ՞ ... պիտի հաշտուէր իրականութեան հետ ... Դժուար էր որոշել ... Պայլէին մտքին մէջ, դատն ու այլազան մտքեր գիրար կը հրմշտկէին: Ինչո՞ւ մինչեւ հիմա չէր գիտցած, չէր զգացած որ, ըրածները լաւ բաներ չէին: Տէր հօրը չիլ նայուածքը արթնցուց իր մէջ ննջած ուղղը, թէ ուրիշ դիպուած մը: Այդ չէր գիտեր ... Գիտէր միայն որ, իր սիրտը, հոգին, զգացումները մէկ վայրկեանէն միւսը՝ տարօրինապէս փոխուեցան: Սրտին մէջ փոթորիկ առաջ եկաւ, ու հասկցաւ որ, հեռու չէ «Մերկի Սուրբին» յայտնութիւնը, բայց հարկ էր միջոցը գտնել, փրկել ե՛ւ իր եւ Սիրանին արժանապատուութիւնը:

Քահանային տունէն մինչեւ իրենց տունը, հինգ վայրկեան տեւող ճանապարհին, հինգ հազար մտքեր ու խորհուրդներ եկան ու անցան անոր մտքէն ... Ցանուն մեր երկար տարիներու եղբայրութեան վազ անցիր այլ եւս Սիրանէն»: — «Թողում գիւղը, եւ առանց մեծ մօրս լուր տալու հեռանամ» — Երթամ ամէն ինչ Սահակին յայտնեմ եւ ոտքը ինկած ներողութիւն խնդրեմ»: — «Սիրանը առնեմ եւ փախչիմ Տերոմ, մեր քիւրտ Հօսոյին տունը»: Եթէ Սահակը իմանայ, ու հակառակի, սպաննեմ թէ զինքը, թէ քոյրը եւ թէ ինքզինքս»: Ու դեռ բազմազան մտքեր, որոնք, խուճապ առաջ բերած էին իր գանկին մէջ:

Պայլէն, Սահակէն վախցող մը չէր ոչ կռուով, ոչ ալ խօսքով, բայց, անցեալի եղբայրական զուրգուրանքը հանդէպ իրարու, երկար տարիներու յոյզերն ու Սահակին խնամատար ձեռքը իր ամենանեղ օրերուն — այս բոլորը կը կաշկանդէին իր ձեռքերը ու կը ստիպէին որ լռէ ...

Պայլէն ու Սահակը երկուքն ալ որբեր էին եւ բախտակից: Սահակին հայրը, զոհ գացած էր թուրք խուժանին, երբ քանի մը քաջերով, «առօջի դէպքին (1896) կը պաշտպանէր իր գիւղը»:

Պայլէին հայրը սպաննուած էր, անծանօթի մը կողմէ արձակուած գնդակէ մը: Ու այս երկու անմայր որբերը, բնազդօրէն իրարու մօտեցան, եղբայր դարձած էին: Մօտ քսան տարուան բարեկամութեան մէջ, անախորժ ոչ մէկ միջադէպ պատահած էր:

Գիւղը այս բանին ի տես զարմացած էր:

Բայց այսօ՞ր ... Այսօր, անցեալի այնքա՜ն սիրելի խինդ ու կեանքին վերջաբանը ըլլալ կը թուէր: Պայլէն կը զգար որ «նամարդ» է եղած իր ընկերոջ հանդէպ: Եթէ իմ քոյրս ըլլար ի՞նչ կ'ընէի ...

Մեծ մայրը, զարմացած էր, տեսնելով Պայլէին այսքան խորունկ մտածումը: Պայլէն անխօ՞ս ... գլուխ կա՞խ: Դեռ մէկ երկու ժամ առաջ ուրախ տրամադրութեամբ մը, Տէր հօրը տունը գացած էին: Ի՞նչ պատահեցաւ արդեօք: Տէր հայրը անախորժ յայտարարութիւն մը ըրա՞ւ ... բապատմա՞ց ... Բարի խրատներովը յուզե՞ց թէ՞ ... Ու հէք պառաւը, ամէն անգամ որ, երբ Պայլէին դէմքին վրայ տխրութեան ստուեր մը տեսնէր չորցած տերեւի մը նման կը դողար, այժմ տեսնելով անոր այս վիճակը, ծանր եւ խոր յուզումը, գրեթէ կորսնցուցած էր ինքզինքը:

— Մամաց քեզի զուրպա՜ն, ձագս, Տէր պապան ի՞նչ ըսաւ որ էդչափ նեղուեցար, հարցուց պառաւը վշտաբեկ:

Պայլէն չկրցաւ պատասխանել: Յուզումը սեղմած էր կոկորդը, աչքերը կարմրած էին ու կոպերը անձրեւ բերող ամպերու պէս ուռած էին: Լալու տարօրինակ փափաք մը ունեցաւ:

Մեծ մօրը երկրորդ անգամ հարցումը բաւական եղաւ որ, քակուին արցունքի աղբիւրները: Փոքրերախայի մը նման սկսաւ հեկեկալ:

Հէք պառաւ, շուարած մնաց կանգնած տեղը: Ո՞ւր երթար ... ի՞նչ ընէր չէր գիտեր: Պայլէն կուլար ... եւ անոր լացը մահու չափ ծանր էր պառաւին համար: Կուլար ... ինչո՞ւ կուլար, եւ ինչո՞ւ պէտք էր որ լար...

Պառաւը, կարծեց թէ ամբողջ գիւղն էր որ կուլար որովհետեւ Աննայենց տունը նորէն մեռել կար ...

— Ա՜խ, ... ձա՛գս, պարծ ըսէ տը, ալ ինչ բանին համար կուլաս որ իմ սիրտս ալ որբանայ, մրմնջաց վիրաւոր մեծ մայրը, միւս կողմէն իր դողդոջ ձեռքերով շոյելով անոր գլուխն ու ճակատը: «Գիտեմ ... գիտեմ, սողը սողը էս մէկ հատիկ ճրագն ալ պիտոր մարի ... կը մռմռար պառաւը ինքն իրեն:

Ցաջորդ օր, երբ գիւղին հօտաղները ճամբայ ձգեցին իրենց հօտը, Պայլէն չկար անոնց մէջ ... մէկ օր միայն հօտաղութիւն ըրաւ, ու այդ մէկ օրը, ճակատագրական եղաւ իրեն համար: Լայն ու մռայլ հորիզոն մը բացուեցաւ իր հոգիին խորը:

×

Տարուան երեք եղանակներուն, բացի ձմեռէն, ամէն երեկոյ, երբ արեգակը իր լայն ու ոսկեզօծ շողերը հաւաքած կ'երթար պահուըտելու Մաստառ լերան ետեւը, երբ օրուան անցուդարձին, մեծ ճամբաներուն վրայ դիզուած փոշիի ամպերը կ'անհետէին, երբ մարդ ու կենդանի, թեւաւոր թէ սողուն իրենց հանգստարանը կը քաշուէին, ու երբ լուսինկան «Թոնրի հացի» մը չափ, պարզ ու կլոր, իրեն կը ցուցնէր Մաստառցի բարձունքէն, այն ատեն գիւղին տանիքներուն վրայ կեանքը եռ կուգար:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

ՀԵՂԶՈՒՑԻՉ ՏԱՔԷՆ ՑԵՏՈՑ՝ ԱՆՁՐԵՒ

Շուքին մէջ մինչեւ 35 աստիճանի հասնելէ յետոյ, Փարիզի տաքը սկսաւ նահանջել ուրբաթ օր (27 աստիճան), իսկ երէկ արդէն անձրեւ կը տեղար...

Գաւառներու մէջ ալ անտանելի չափերու հասած էր տաքը, բայց այժմ բարեբար անձրեւներ կը սպասուին։

«ՏԷՕՎԻՍԻ ԲԱԺԱԿ»ԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Ուրբաթ օր Սթատ Ռօլան Կարօսի մէջ սկսաւ թէնիսի համբաւաւոր մրցաշարքին ամէնէն վերջին մրցումը՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի խումբերուն միջեւ։ Անգլիացիները շահեցան երկու առաջին սէմփլըները, Օսթին յաղթելով դիւրութեամբ Մէրլէնի եւ Փօչէ ալ հակառակ բուռն խաղի մը պարտուելով Փերիէն։ Ուրեմն այսօրուան երկու վերջին սէմփլը խաղերէն եթէ միայն մէկը շահի՝ Անգլիա պիտի կրնայ հոչակաւոր բաժակը խլել Ֆրանսայէն որ զայն կը պահէր 1927էն ի վեր։

Յ. — **Փարիզ եւ շրջակաները**

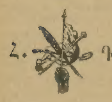

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ *ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritainի ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։ Օրակարգ՝ (1րդ Ընդհ. ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն պատգամաւորներու*

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Հովանաւորութեամբ *ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
Շավիլի անտառին մէջ գերեզմանատան մօտ։ ժամը 3-30ին այց իշխան Յովսէփ եւ Յաթենիկ Արղութեանններու գերեզմաններուն։
Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը նուագեն՝ Թառիստ Ժորժ եւ Թառիստ Աբգար։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր։
Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի ընկերները եւ հայրենակիցները։
Ցեղւոյն վրայ դիւրամատչելի պիւֆէ։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԸ
1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐ : — : ԼԸ ՐԷՆՍԻ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ 1933, *ԺԱՄԸ* 14էն 22
ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

Սիրուն օփէրէթ մը վարժարանի Սանուհիներու կողմէ։
Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն, սիրուն անակնկալներ եւ պարեր
Սմտրոսեան վերակազմուած ֆուտպոլի խումբը՝
Թանկոյի եւ ֆոքսի երկու ճագերով։

ՊԱՐ — *ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ*

Անձրեւի դէմ պաշտպանուած վայր։
Մուտք 5 ֆրանք։
Հաղորդակցութեան միջոցներ. — *Թրամուէյ՝ Օփէրայէն կամ Ժորէսէն 21 A. — Gare de l'Estէն Կարկանի գիծը, իջնել՝ Րէնսի-Փավիյոնս։*

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷԶԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը պատրաստենք ամէն տեսակ ՊՐԸԹԷԼ եւ ՍԷՆԹԻՒՐ
Ամենայարմար գիներով։

Մ. ՏԷՐ-ԱԶԱՐԵԱՆ

9, Rue d'Aboukir, PARIS
(խանութը՝ փողոցի վրայ)
Tél. Central 82 - 49, — **Métro: Sentier**
Ձեր շահը կը պահանջէ գնել ուղղակի արտադրողէն։

ՅՈՒՆԻՍ 1ԻՆ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

Comptoir FRANCO-ARMÉNIEN

11, Rue de Montyon, Paris (9)

Métro: Fbr. Montmartre et Peletier — *Tél. Province 50-90*

Կը կատարէ առեւտրական վարկի գործողութիւններ եւ կը զեղչէ ֆրանսաբնակ հայ առեւտրականներու, գործարանատէրերու եւ խանութպաններու կողմէ ներկայացուած առեւտրական մուրհակները։

Վարիչ Մ. ՃԱՆՇԵԱՆ

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Price, Paris (6)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշել — Հեռաձայն Danton 52- 73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Ցանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու։

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց։

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) — Tél. TAITBOUT. 53-32

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար Դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական դիմումները նախարարութեանց մօտ։

Կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն *11,* եւ 5էն 7։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փօրթ տ'Իթալիի Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան մանկապարտէզի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Գ. Սողոմոն Զաքարեանի, իր ազգականին՝ փոքրիկ ՄԱՐԻԱՄ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի զառնագին մահուան առթիւ։

×

Վարչութիւնս փոխան ծաղկեպսակի 35 Ֆրանք կը նուիրէ տեղւոյս Մանկապարտէզին։

Gentilly, *28* Յուլիս *1933*

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ցանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

Գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (կիրակի ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի եշ.է։ 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)

ՆՈՐ ՏԵՍԱԿ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԷՆ ՀԱՅ

Ըլլայ մտաւորական, վաճառական, արուեստագէտ արհեստաւոր, շարժավար, հեծելանուորդ, ինքնաշարժի տէր կամ պարզ անցորդ

ՊԷՏՔ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԻ

LIGUE de DÉFENSE GÉNÉRALEի

ORGANE de CONTENTIEUX GÉNÉR L

Siège: 94, rue Saint-Lazar. Paris (9). Métro: Saint-Lazare

Directeur - Fondateur: W A H É

Jurisconsulte de Droit Français et International Privé

R. du C. Seine 572,985 — Chèques Postaux Paris C. 699 - 51 — Adr. télég.: Ligdefgen Paris

Consultation: de 8 à 10 & 17 à 19 heures — Tél. PIGALLE: 67 - 69

Որովհետեւ ան ստեղծագործութիւնն է ֆրանսահայ իրաւագէտի մը, որ երկար ժամանակներէ ի վեր մասնագիտութիւն ըրած է գաղղիական եւ միջազգային իրաւաբանութեան ամէն ճիւղերուն մէջ եւ որուն անցեալն ու արուեստագիտական խղճմտութիւնը անվիճելի են.

Որովհետեւ ան ամէնուն ճշմարիտ փրկարարն է.

«La Ligue de défense Générale»ը *ձեզ խորհուրդներ պիտի տայ ամէն խնդիրներու մէջ. ձեր ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ եւ ձեզի պիտի պաշտպանէ ամէն դատարաններու եւ ատեաններու առջեւ։*

Երբ ձեզմէ պահանջուած տուրքերը չափազանցուած են, ան ձեզ պիտի բերէ ձեր իրաւունքին գեղչերը։

Ի դէպ արկածի, ան ձեզ վճարել պիտի տայ ձեր կաւքերուն եղած վնասները, ինչպէս նաեւ ծախքերը եւ վնասուց հատուցումները, ձեր անձին, ձեր կնոջ եւ ձեր զաւակաց համար, այս առթիւ ան իր վրայ կ'առնէ դատական բոլոր ծախքերը. եւ այն պարագաներուն մէջ որ չահագրգռութեան արժանի թուին իրեն, ան կը հաւանի բարեացակամօրէն դրամական օժանդակութիւն ընել, վճարելի՝ վերջնական կարգադրութեան միջոցին։

Ան կը զանցէ բոլոր վճռելի առնելիքները. նոյնպէս ստանձնելով յառակից բոլոր ծախքերը։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ **100** *ՖՐԱՆՔ*

Աւելի մանրամասնութեանց համար, ի մասին իր պայմաններուն եւ երաշխաւորութեանց, դիմեցէք ձեր ապահովագրութեան միջնորդին կամ «Ligue de Défense Générale»ի կեդրոնատեղին՝

94, Rue Saint - Lazare 94. Paris. Métto: Gare Saint - Lazare.

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel կամ Mauben-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԿՈՒՐՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը *9 - 12* եւ կէս օրէ վերջ 2էն *8*։ կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
J U R I S C O N S U L T E
Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) — Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ **certificats de coutume**ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

Ձեր տունը, խանութը եւայլն ճաշակաւոր եւ նպաստաւոր պայմաններով ներկելու համար դիմեցէք մասնագէտ ներկարարներ՝

ԴԱՒԻԹԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

127, rue Etienne Dolet, Alfortville, (Seine)
Tél. Entrepôt 17 - 65

Բ Ո Ւ Ր Դ Ե Ր

Կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիգօ շինողներու համար։
Միշտ պատրաստ ունինք 50.000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ *2)28, 3)28, 2)32, 2)36, 2)40* (grosse laine)։
Դիմել՝ **DOERFLINGER,**
31, rue de Maub uge, Paris (9) Métro: Cadet
Մասնաւոր բուրդ լոգանքի հագուստներու համար։ Երջոռն վաճառորդներու համար բուրդէ կծիկներ։ Գաւառէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին ապսպրանքներու ստացման օրը։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ մէտալ ֆրանս. Առողջապահ. նախարարութենէն

85. Rue Julien Lacroix. Paris (20)
Métro BELLEVILLE կամ COURONNE — Tél. MENIL. 45—43

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ալմէթէնեան դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն։ Հակաչիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ չիճուկ (կատարեալ անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս բնէածական Թելագրական եւ Ֆրէօտեան միջոցներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ակռաի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Առաձնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ։ Ամենայայն պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ոսկի կազմածներու (քուրօն եայլն.) շինութեան համար։

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
Դրավաճառ՝ **L. MOSSON***ի մօտ* — **305, Chemin de St. Julien**

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ
ԽՄԵՑԷՔ ԱՆԱՐԱՏ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝
Société "PEUREUX"
12, Bld. des Vignes, MARSEILLE — Téléphone: COLBERT 58-10

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 — Métro Château d'Eau ou Gare de l'Es

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, Ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ։

Բժշկումը կը կատարուի X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում։

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ։ Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, սրիճ՝ ամերիկեան սիստէմով։

Արժէքները շատ մատչելի. Մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու։
Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8։ Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին
44 Rue Poissonnière. — Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ POLYCLINIQUE

Ա. ՃԱՀՊԱՂԵԱՆ

49, ՐԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԴԵՏՆԱՅԱՐԿ
49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée
Tél. 62 - 46

Կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ։

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԸ ԵՒ ԺԱՄԵՐԸ

Թոքերու հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 9, Կիր. 9։
Սրտի, լայներակութեան (վարիս), վերջինիս բուժում նաեւ ներարկումներով.	Բշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 5։
Ստամոքսի, աղիքի փայծաղի (տալակ), Թոքի (մայասըլ) հիւանդութիւններ։ Մայասըլի բուժում նաեւ ասեղներով։	Բշ. ժամը 4, Ուր. ժ. 4։
Ջղային հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 9, Կիր. ժ. 9։
Նորածիններու եւ երախաներու հիւանդութիւններ.	Դշ. ժամը 10, Եշ. ժ. 4։
Վիրաբուժական եւ Արկածի.	Բշ. ժամը 3, Դշ. ժ. 6, Ուր. ժ. 3։
Ծննդամիզային հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն).	Դշ. ժամը 6, Շբ. ժ. 12։
Ծննդաբերութեան եւ Արգանդի.	Գշ. ժամը 11, Շբ. ժ. 10։
Քթի, կոկորդի եւ Ականջի հիւանդութիւններ	Դշ. ժամը 9, Եշ. ժ. 10։
Աչքի հիւանդութիւններ.	Դշ. ժամը 11, Շբ. ժ. 11։
Մորթային հիւանդութիւններ. մազերու զօրացում	Դշ. ժամը 7, Շբ. ժ. 9։
Վեներական հիւանդութիւններ. Արանց եւ կանանց	Դշ. ժամը 7, Շբ. ժ. 9։

Քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի, սերմի եւյլն.։
Կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը։ Շողանկարում (radio)։ Մարձում (massage)։ Կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ։
Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք։
Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3 - 7։ Կամ ժամադրութեամբ։ Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 9ին։
(Տրամադրելի են նաեւ վկայեալ Մանկաբարձուհիներ)։